LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

489.86
An8n

[redacted]

A 47833

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

DEC 4 1980

L161—O-1096

PROF. DR. S. ANTONIADIS

HET NIEUW-GRIEKSE LEERBOEK

DRUKKERIJ EN UITGEVERSMIJ. v/h KEMINK & ZOON N.V., UTRECHT

Prof. Dr. S. ANTONIADIS

HET NIEUW-GRIEKSE LEERBOEK

429.66

Aan de heer M. Fiorentinos en de heer Ch. Chiotakis, aan wier vaderlandsliefde deze uitgave te danken is.

INLEIDING.

Om het hedendaagse Grieks goed te begrijpen is het niet zonder nut er de geschiedenis enigszins van te kennen, hetgeen bij iemand die Oudgrieks geleerd heeft slechts het geval is voor een bepaalde periode; dikwijls gaat deze kennis niet verder dan de Alexandrijnse tijd.

Het moderne Grieks stamt niet af van een der oude dialecten, maar is de voortzetting van de Koinè, gevormd na de veroveringen van Alexander in het gehelleniseerde Oosten. In de grote steden die in de zogenaamde Alexandrijnse tijd verrezen, ontstond een gemeenschappelijke taal op de grondslag van het Attische dialect, zoals dit zich ontwikkeld had in het leven van het Atheense volk en in de mond van de redenaars en de philosofen van Academie en Lyceum. De andere dialecten stierven spoedig uit door het wegtrekken van de Griekse bevolking naar de grote Oosterse gebieden. Maar in het felle, bonte leven van die grote centra, waar van wijd en zijd gekomen vreemdelingen aan het openbare en economische leven deelnamen, kon de fijngenuanceerde taal van Athene natuurlijk niet onveranderd blijven. Bepaalde eigenaardigheden van de Attische morphologie raken vergeten, de kleine schakeringen in het gebruik van modi en tempora vervlakken, de nauwkeurige uitspraak van de Griekse klinkers en tweeklanken verdwijnt, om plaats te maken voor een eenvoudiger klanksysteem, waarin het tonisch accent overheerst. Zo ontstond een nieuwe taal, die door een burger uit de Vde eeuw v. Chr. heel goed begrepen zou zijn als hij ze had kunnen lezen; of hij ze ook mondeling verstaan zou hebben, durf ik niet zeggen. Deze taal was een uitdrukkingsmiddel voor die gemengde maatschappij, die misschien ruimere, althans veelzijdiger belangen had. Dit ongelooflijk soepele en rijke orgaan gaf op volmaakte wijze de gedachte weer van de nieuwe Griekse en vergriekste schrijvers, zoals Epictetus en Philo, leende zich tot het vertalen van de boeken der volkeren waarmee het Hellenisme nu in aanraking kwam, bijv. de Joden (zie de Septuaginta), en diende de eenvoudige mensen in hun dagelijks leven door zijn logisch, voor leken toegankelijk karakter. De eenvoudigen zijn er direct en voor goed voor gewonnen; vooral het Griekse schrift, dat alleen menselijk verstand vereist om begrepen en toegepast te worden, wint algemeen de denkende mensen.

Een bewijs daarvan zijn de *papyri*, die de Egyptische bodem in groten getale voor ons bewaard heeft. Men zou zeggen, dat zij alleen al door hun aantal uit duizend monden de lof zingen van de Griekse gedachte, die de mensen bevrijd heeft van de knellende banden van het bijgeloof en het hen mogelijk heeft gemaakt in vrijheid

te spreken over hun alledaagse belangen, elkaar te troosten en zich gezamenlijk te verheffen tot een nieuw begrip van het goddelijke. Dat de nieuwe godsdienst, het Christendom, zich in het Grieks heeft uitgedrukt, is niet te danken aan toevallige veroveringen. Het Nieuwe Testament is in de Koinè geschreven, omdat de godsdienst van de universele liefde tussen nederigen zich heeft kunnen uiten in de ,,algemene'' taal, de universele taal der rede, die geschapen was door heel een volk, een vrij volk, en geen kleine, ingewijde elite. De toenmalige taal had dus de eigenaardigheden van plaatselijke spraak van een stad met verfijnd intellectueel leven verloren, en slechts behouden wat haar waardig maakte de eeuwen te trotseren: soepelheid, logica, onbeperkt vermogen om nieuwe woorden te scheppen. Zo kon ze alle mogelijke evoluties meemaken. Het Nieuwe Testament is een buitengewoon merkwaardig verschijnsel dat de kiemen in zich draagt van de nieuwe taal. Zo kon een linguist van onze tijd zeggen, dat het Nieuwe Testament het eerste monument van de moderne Griekse taal is. Uit het voorafgaande volgt, dat het Nieuwgrieks niet een afstammeling van het oude Grieks is, zoals men soms zegt, maar het Grieks zelf, met de onvermijdelijke wijzigingen, veroorzaakt door de tijd en door de opeenvolgende historische gebeurtenissen.

Maar in de grote hoofdsteden van de gehelleniseerde wereld waren niet alleen eenvoudige, practische mensen; er waren ook geleerden, die aanstoot namen aan de richting waarin de taal zich ontwikkelde. Daar zij gehecht waren aan de schoonheid van het Grieks uit de tijd van Pericles, wilden die geleerden de taal dwingen de terugweg te bewandelen, want voor hen was de intellectuele superioriteit van Plato en Euripides één met de bekoring van de taal die zij hadden gebruikt. En men hield vast aan de letter en opende scholen, waar handige lieden onderwezen wat men moest zeggen (antieke vormen en uitdrukkingen) en wat men, al was het algemeen aanvaard in de nieuwe samenleving, niet mocht zeggen (vormen en uitdrukkingen die in het gehelleniseerde Oosten in omloop waren). Dit tijdperk van de Griekse taal noemt men het *Atticisme;* vreemdsoortige monumenten zijn er van overgebleven, zoals het woordenboek van Phrynichos (IIde eeuw n. C.), waar wij dit soort flauwiteiten lezen: *Βρέχειν ἐπὶ τοῦ ὕειν . . . παντελῶς ἀποδοκιμαστέον τοὔνομα* (= *Βρέχειν,* het regent, in de plaats van *ὕειν* zeggen is absoluut onjuist). De uitspraak mocht dit woord *ὕειν* in een uniforme klank veranderd hebben, die eigenlijk geen woord meer was: het moest toch gebruikt worden, omdat de Ouden het gezegd hadden. (Uitgave van Gunion Rutherford, Londen 1881, p. 252). Kon men *εὐχαριστεῖν* zeggen, een woord zo vol uitdrukkingskracht, dat zo belangrijk werd in het Christendom en dat in de drie synoptische evangeliën voorkomt? Volstrekt niet: ,,magister'' Phrynichos zegt: *οὐδεὶς τῶν δοκίμων εἶπεν,* zegt dus: *χάριν εἰδέναι.* ,,Fris'' water, dat de toenmalige Griekse taal met een tekenende uitdrukking ,,jong'' water (*νηρὸν ὕδωρ*) noemde,

mishaagde ook aan Phrynichos; onwetend als hij was, stelde hij voor *πρόσφατον ὕδωρ*, een adjectief dat ,,vers geslacht'' betekent. Maar in onze tijd wordt voor *water* juist de evolutie van *νηρόν*, n.m. *νερό*, gebruikt, hetgeen aantoont, dat schoolmeesterachtige pogingen de gang van een taal niet tegenhouden: het ,,onzuivere'' Grieks bleef de spreektaal van het hele Oosten. Niettemin overwon het Atticisme in de schrijftaal; meer en meer werd een ontwikkeld mens iemand die een even zuivere taal als Demosthenes kon schrijven, en daar kwam heel wat voor kijken. Men moest scholen bezoeken waar de in mooi spreken doorknede meesters zich duur lieten betalen en hun leerlingen lang hielden. Slechts een élite kon zich die luxe veroorloven. De ,,diglossie'' was geboren. Aanvankelijk waren de verschillen weliswaar niet groot, maar in de loop der tijden bleef het Atticisme wat het was en zag zich bovendien opgesmukt met een overladen stijlkunst, die beantwoordde aan de weelderige Oosterse smaak. Dat noemde men de *tweede sophistiek;* zij kwam overeen met de geestesgesteldheid van de leerlingen der rhetoren, d.w.z. de ontwikkelde klasse der Oosterse wereld. Het zich verbreidende Christendom moest wel rekening houden met dat deel der maatschappij en met die taal. De bisschoppen van de IIIe eeuw, misschien reeds die van de IIe, bezigden haar.

De verovering van Griekenland en de Orient door de Romeinen leverde geen enkel gevaar voor de Griekse taal op; zij bleef met haar problemen voortleven en zich verder ontwikkelen, want de wereld van het Oosten is nooit gelatiniseerd. Toen Constantijn het Oostromeinse rijk stichtte, bracht hij de kwestie niet tot oplossing, daar hij het Latijn tot staatstaal maakte: het werd het werk van de Griekse stam om ook dit rijk te helleniseren en het Latijn te verdrijven.

In de IVe eeuw werd meermalen een prelaat uit het Oosten waar het Atticisme bloeide, uitgenodigd om de patriarchenstoel van Constantinopel te bezetten. Zo bereikte de weliswaar bewonderenswaardige, maar toch geleerde ,,Attische'' welsprekendheid van een Gregorius van Nazianzus en van Chrysostomus Constantinopel, en werd door de Kerk overgenomen; het hof, het bestuur en de wetgeving, die weldra gehelleniseerd werden, kenden slechts de geleerde taal als uitdrukkingsmiddel, en deze hellenisering ging zo diep, dat ongeveer twee eeuwen later Justinianus, die toch het Oosterse Rijk aan Rome wilde verbinden, genoodzaakt was zijn *Novellen* (de nieuwe wetten) in het Grieks op te stellen om begrepen te worden door volk en magistraten. Maar, vreemd genoeg, hoewel men wel van de ,,Helleense'' (*Ἑλληνίς*)) taal sprak, wilde men van die naam niet meer weten als aanduiding van de natie. *Ἕλλην* had een onverwachte verandering van betekenis doorgemaakt. Daar er Hellenen (d.w.z. Grieken) waren die trouw aan hun goden gebleven waren, zoals b.v. Libanios, de leermeester van Johannes Chrysostomos, wilden de gechristianiseerde Hellenen niet meer hun natienaam in gebruik houden; zij noemden zich zelf ,,Christe-

nen" (*χριστιανοί*), terwijl zij hun ethnische naam aan de heidenen lieten. Later, in de Byzantijnse tijden, noemden zij zichzelf *Ρωμαῖοι* hoewel zij heel goed wisten dat zij eigenlijk geen Latijnen waren. Het woord *Ἕλληνες* zal eerst tegen het eind van de Byzantijnse tijd weer verschijnen in ethnische betekenis. Ook de Turken, die de Griekse natie onderwierpen, noemden hen nooit anders dan „Roem", en als onder de Turkse heerschappij en later nog, het Griekse volk in zijn eenvoudige vertellingen zei: „in de tijd van de Hellenen" bedoelde het „in de tijd van onze heel verre voorouders, van hen die wonderen verrichtten". Zelf waren zij *Ρωμιοί*. De geleerden van de Onafhankelijkheidsoorlog van 1821 verwierpen niet alleen deze naam maar ook het woord *Γραικοί* en gaven de naam *Ἕλληνες* aan het volk dat bezig was zich van het Turkse juk te bevrijden; het Koninkrijk van 1832 werd *Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος* genoemd en de koning *Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων*. Toch bestaat het woord *Ρωμιός* nog steeds als adjectief. Al naar de samenhang kan het iemand aanduiden die zeer gehecht is aan de nationale overleveringen en gewoonten, of iemand die met alle fouten van het ras behept is. Het neutrum pluralis *τὰ ρωμέϊκα* om de Griekse taal aan te duiden, is aan het uitsterven.

De Byzantijnse geleerde Koinè, die merkwaardig lang leefde en slechts weinig veranderd is in de tien eeuwen dat het Griekse Keizerrijk bestond, heeft literaire werken opgeleverd die wel belangwekkend zijn, maar niet van grote inspiratie getuigen. Dit tijdperk heeft een in duidelijke taal uitgedrukte wetgeving opgeleverd, een schat van dikwijls indrukwekkende kerkgezangen, en vooral een lange reeks kroniek- en geschiedschrijvers, waarvan sommige zeer de aandacht waard zijn. Maar de meeste van deze documenten zijn slechte vertegenwoordigers der taal van die tijd. Men is wel bekend met de verschillende momenten van politieke opbloei van het Byzantijnse Rijk, men is bekend met de mooie tijdperken waarin keizers en minsters het hoger onderwijs begunstigden, een onderwijs dat rechten, natuurwetenschappen en philologie omvatte — waarvan de beroemde grammatici tot onze tijd toe van belang zijn — maar men heeft niet genoeg doen uitkomen, hoezeer juist de nabijheid van de rechtenstudie en van de troon nog scherper het conservatieve karakter van de Griekse taal accentueerden. Aan zulke kringen en aan zo'n oud tijdperk vraagt men geen optekening van origineel of folkloristisch werk. Bovendien: de Kerk, in haar stijf vasthouden aan de mooie, maar zo geleerde taal der Vaders, en een nationaal gevoel, dat altijd op zijn hoede moest zijn tegen de wel overwonnen, maar steeds weer opkomende vloed der Barbaren, brachten de hele natie er toe om de Griekse taal te beschouwen als een heilig erfstuk. En toch, behalve de geleerde producten lieten de eeuwen der Byzantijnse tijden ook enige sporen na, waarin men het leven van de volkstaal kan waarnemen: Malalas en Johannes Moschos in de VIe eeuw, Leontios in de VIIe, verscheidene schrijvers van heiligenlevens, keizer Constantijn Porphyrogennetus,

Th. Prodromos (XIIe eeuw) in zijn vrolijke gedichten enz. zijn allen vertegenwoordigers van de volkstaal. Een nationaal epos, dat geïnspireerd is door de oorlogen der Grieken tegen de Arabieren en dat bekend is onder de naam van ,,Avonturen van *Digenis Akritas*", schijnt in populair Grieks bij gedeelten te zijn gedicht door anonyme auteurs, en vervolgens te zijn samengevoegd en tot een eenheid gemaakt door een geleerde schrijver. Dit epos dus bewijst ons dat de Byzantijnse wereld ook de mooie volkspoëzie kende, die de trots vormt van de Nieuwgriekse letterkunde.

De Kruistochten, die hevige slagen toebrachten aan het Byzantijnse Rijk, en vooral de vierde, waarbij de Franken in 1204 Constantinopel namen, hadden op taalgebied het tegenovergestelde effect van de veroveringen van Alexander. Deze laatste maakten een eind aan de dialecten en deden een algemeen Grieks ontstaan; de Kruistochten, die de administratieve en intellectuele banden tussen provincies en hoofdstad verbraken en de verbindingen in de Griekse wereld moeilijk maakten, waren gunstig voor de ontwikkeling van nieuwe dialecten, die misschien al hun oorsprong hadden in de Byzantijnse bloeitijd. En terwijl het Grieks tijdens de oorlogen van de keizers tegen de Slaven en de Arabieren slechts zeer weinig vreemde woorden had overgenomen, ontleenden de dialecten die sinds de XIIIe eeuw ontstonden, er veel meer, voornamelijk aan Italiaans en Frans.

Het oudste van die dialecten is dat van Cyprus, dat bewaard gebleven is in de *Assisen* (XIVe eeuw) en de *Kroniek* van Machairas (XVe eeuw). Ook de Peloponesus bewaarde een geschreven monument van zijn verovering door Franse ridders. Dit is bekend onder de naam *Kroniek van Morea;* men ziet daarin dat de taal heel dicht staat bij het huidige Grieks, met enkele vergriekste Franse woorden, die nu weer verdwenen zijn (XIIIe eeuw). Maar deze twee provincies leverden geen eigenlijke literaire voortbrengselen. Sommige romans uit de XIVe eeuw, navolgingen van de ridderromans, zijn alleen maar belangwekkend als getuigenis van de tijd van ontstaan en soms ook uit linguistisch oogpunt. Veel belangwekkender zijn twee manuscripten, een uit Wenen en een uit Londen (XVe eeuw) waarvan de jongste editie van Hesseling en Pernot is, met als titel *Ἐρωτοπαίγνια.* Zij bewijzen ons inderdaad dat op het eind van de Middeleeuwen prachtige lyrische werken bestonden van een rijk poëtisch elan. Levendig gevoel, beeldrijke uitdrukkingen, een reeds volkomen gevormde taal zouden de stukken van deze bundel tot echte meesterwerken stempelen, als niet een nieuw element veel van die schoonheid bedierf. Het *rijm,* omstreeks deze tijd uit het Westen in de Griekse versificatie geïmporteerd, schijnt zo'n indruk gemaakt te hebben op een nieuwe rijmer of op de afschrijver, dat deze ertoe kwam om een tekst, die men als oorspronkelijk schoon voelt, om te werken en er de mooiste verzen van te bederven, door hun de nieuwe aesthetica op te dringen. Deze zelfde eeuw zag de tragische gebeurtenis van de inname van

Constantinopel door de Turken, waarvan de gevolgen, zelfs op literair gebied, nog heel wat ernstiger waren dan nieuwe en slecht toegepaste regels voor de poëtica. Ondanks alle moeilijkheden van het Rijk, had het tijdperk der Palaeologen een ganse pleïade van geschiedschrijvers zien opstaan, waarvan één, Dóekas, het zelfs gewaagd had de volkstaal dicht te naderen; een filosoof-jurist als *Γεμιστὸς Πλήθων*, vol nieuwe denkbeelden, bood de keizer een reorganisatie-plan van de Staat aan. Maar het jaar 1453 snijdt alles bij de wortel af. Stromen vluchtelingen verspreiden zich in het Westen en op de door de Venetianen bezette eilanden. Men weet dat, als Venetië de stad der mooie „editio princeps" der klassieke Griekse schrijvers geworden is, dit grotendeels te danken is geweest aan de Griekse drukkers. Zo herleeft het klassieke Griekse boek, dank zij de boekdrukkunst, terwijl het levende Griekse boek gaat verdwijnen. Klaagzangen van onbekende dichters over de rampen der natie schijnen de enige oorspronkelijke producten te zijn uit het begin der slavernij. Men moet wachten tot de tijd dat, door herhaalde opstanden, het eiland Kreta ondanks de veroveraars zijn eigen leven schept, om weer namen van schrijvers te vinden en een letterkunde, die die naam dragen mag. En later wanneer het gehele Hellenisme onder de Turkse heerschappij komt en het volkslied dan zijn volle vlucht neemt, staan wij tegenover een nieuwe wereld met andere zeden, andere verwachtingen en een vernieuwde taal.

Inderdaad, het eiland Kreta, dat van de XIIe tot de XVIIe eeuw (1669) onder Venetiaanse heerschappij bleef en dat de Venetianen die zich er vestigden in zich opnam en vergriekste, ontwikkelde een hele literatuur, die ook gedrukt werd. Deze bestond uit toneelstukken in verzen van 15 lettergrepen, de nationale versmaat der Grieken sinds de Byzantijnse tijd, en een lang epos, waarvan ditmaal het rijm bijzonder harmonieus is, de *Erotókritos* door V. Cornaros geschreven, dat nog heden ten dage op dat hele eiland gereciteerd en gezongen wordt. Maar na de verovering door de Turken hield de literaire ontwikkeling op. Als de Turken waren afgeslagen, zou misschien de moderne koinè op het Kretensische dialect gebaseerd zijn geweest.

In ieder geval, voor een tweede keer gaat het achteruit met de bewust geschreven literatuur. Van nu af hebben meer dan ooit — op enkele uitzonderingen na — de anonymi het literaire talent van het volk in handen: herinneringen aan akritische (zie *Digenis Akritas*) heldenliederen, beschrijvingen van het leven der outlaws op de bergen, liefdes- en arbeidsliederen, wiegeliedjes, dodenklachten, satyrische stukjes — men vindt er van alles en in alle provincies. De Kerk, wier nationale rol buitengewoon belangrijk is, wil op het punt van de taal niet tot het volk afdalen; zij wil het volk tot zich opheffen, hetgeen in onze gedachtengang betekent dat zij die onderwijs van de priesters kregen, de Byzantijnse taal leerden schrijven. Zeldzaam zijn degenen die aan deze neiging

weerstand bieden; onder hen is de patriarch Lóekaris (1572—1638) — een Kretenser trouwens evenals de dichter van *Erotokritos* — die het Nieuwe Testament liet overzetten in de gesproken taal. Deze poging werd in die tijd door geen andere gevolgd, maar zij levert met enkele grammatica's (de oudste was die van Sofianós, XVIe eeuw) het duidelijke bewijs, dat een nieuwe koinè al gevormd was.

In de geschiedenis van de Griekse natie was, evenals in die van veel andere volken, de XVIIIe eeuw vol grote en beslissende gebeurtenissen. Aan taal en literatuur kwam dit ten goede. Hier dienen wij het een en ander in herinnering te brengen, om de taak van onze lezers te vergemakkelijken.

Reeds bij de inneming van Candia (1669) was een Griek, Panajotis Nikoussis, tolk tussen de Venetianen, die zich wilden overgeven, en de Turkse admiraal, die Kreta in bezit nam. Toen vervolgens de Porte elders de eerste nederlagen geleden had, richtte zij haar aandacht op de kundigheden van haar onderdanen en ontdekte de Grieken en hun bekwaamheid; voortaan gebruikte zij hen als hoge ambtenaren. Van hun kant, blij met hun eerste succes, ontwikkelden de Grieken, althans de meest begaafden onder hen, hun intellectuele gaven zoveel mogelijk door de studie van Westerse en Oosterse talen en door een diplomatieke opleiding, die zij in de omgeving van het Patriarchaat in Constantinopel opdeden (in de wijk *Phanari*, daarvan de naam *Phanarioten*). Inderdaad vonden de Griekse kerkvorsten vernuftige omwegen om de orthodoxie te redden en daarmee de Christelijke volken, die aan hun hoede waren toevertrouwd. Zo waren van het eind van de XVIIe eeuw tot het uitroepen van de Griekse onafhankelijkheid de Grote Tolken, d.w.z. de eerste ministers van de Porte, Grieken (behalve één, Michael Rakovitza, die Walach was). Evenzo waren al in de XVIIe eeuw sommige gouverneurs van Moldavië en Walachije Grieken; vanaf 1710 tot 1821 (op drie in Moldavië en twee in Walachije na) volgden Phanarioten elkaar op op de troon van de Donau-vorstendommen.

Op het congres van Karlowitch (1699), dat vier verdragen opleverde: een tussen Turkije en Rusland, een tussen Turkije en Polen, een derde tussen Turkije en Venetië en een vierde tussen Turkije en Oostenrijk, was Turkije vertegenwoordigd door zijn minister van buitenlandse zaken en door een Griek, Alexander Mawrokordatos. Deze kreeg gedaan dat de Grieks-orthodoxen zeggenschap hielden over de Heilige-Grafkerk in Jeruzalem, maar ook verwierf hij handelsvoordelen voor de Turkse onderdanen, d.w.z. voor zijn stamgenoten, want de Turken deden niet veel aan de handel.

Na de val van het Byzantijnse Rijk hadden de Russen als ideaal zijn plaats in te nemen. In de tijd van Peter de Grote werd stelselmatig propaganda gemaakt in het Griekse gebied om de bewoners

aan te moedigen de wapens tegen de overheersers op te nemen, hetgeen zij al eens zonder succes gedaan hadden. Keizerin Anna (1730—1741) hernieuwde die pogingen zonder ze te kunnen doorzetten; en ten slotte deed Catharina II hetzelfde. Zij schijnt beter uitgewerkte plannen gehad te hebben. De Grieken geloofden erin, en een opstand, ondersteund door de Russische vloot, brak uit (1769). Maar die vloot was volstrekt niet berekend voor een langdurige expeditie, de Russische diplomatie trad ook niet handig op, en ondanks een overwinning ter zee (Tchesmé) die aan de Grieken te danken was, werden deze in de steek gelaten en Rusland tekende de vrede van Kioetchoek Kailardji (1774). Vreselijke slachtingen werden daarna onder de Grieken aangericht, maar toch kwam er op ander gebied iets goeds uit voort. Turkije kende n.l. aan alle schepen die onder Russische vlag voeren het recht toe om de Turkse zeeën te bevaren, hetgeen inhield vrije doortocht door Bosphorus en Dardanellen voor Griekse schepen, want het was een kleine moeite voor een Griek, die Turks onderdaan was, om zich voor Rus uit te geven en de Russische vlag te voeren. Tegelijkertijd kregen de Grieken het recht schepen te bouwen waarvan de tonnage niet meer beperkt en voorgeschreven was. In enkele jaren tijds was de Egeïsche Zee vol Griekse schepen, die granen uit Rusland en Moldavië-Walachije gingen verkopen en naar het Noorden door de zeestraten voeren om de Middellandse-zee-producten te brengen. Vroeger onbewoonde eilanden als Hydra, onbekende als Spetzai, werden snel bevolkt en de fortuinlijke reders lieten putten in de rots graven om hun goud op te bergen. De Griekse wereld werd herboren, en men moet bedenken, dat die wereld, hoewel onder vreemde overheersing, zich toentertijd uitstrekte van de oevers van de Donau tot en met Kreta, van Korfoe tot Trebizonde en de voet van de Kaukasus; en dan nog de kust van Klein-Azië, met een achterland dat zich veel verder dan Angora uitstrekte, terwijl bovendien over een uitgestrekt gebied machtige Griekse kolonies ontstonden.

Het aantal Grieks-sprekenden in de XVIIIe eeuw is zo goed als onbekend, maar er bestaan andere cijfers die indrukwekkend zijn. Bij dit hernieuwde bewustzijn van hun capaciteiten was de eerste zorg der Grieken het oprichten van scholen. Zulke scholen, waarvan er in het begin van de XVIIIe eeuw 7 waren, bereikten tegen 1750 het aantal van 2000.

De toenmalige beschavingscentra, die hun licht wijd uitstraalden, waren, als wij ons even de kaart van Europa voorstellen, van het Oosten naar het Westen: Odessa in Rusland; Constantinopel met zijn Patriarchaat en zijn „Grote Nationale School"; Cydoniae op de kust van Klein-Azië tegenover Lesbos, met hogere school, laboratoria voor natuurwetenschappen en drukkerij; Smyrna, beroemd door zijn zogenaamde „Evangelische School"; Patmos met een theologische School, een mooie bibliotheek en een internaat voor 300 leerlingen. Op het Balkanschiereiland zelf vinden

wij eerst twee hoofdsteden: die van Moldavië Jassy en die van Walachije Boekarest. Daar leefden de door de sultan gezonden Phanariotische vorsten, die wedijverden om in hun omgeving het intellectuele leven aan te wakkeren. Griekse geleerden die van alle kanten uitgenodigd werden, hoger onderwijs, uitreiking van diploma's, schrijven en uitgeven van boeken, wetgeving geheel volgens de geest des tijds, alles in het Grieks, nu eens archaïstisch, dan weer modern.

Meer naar het Zuiden, in Macedonië, in een van de kloosters van de berg Athos, onderwees een groot leermeester, Eugenios Vóelgaris, van 1754 tot 1760 natuurwetenschappen en geometrie, terwijl andere geleerden met het onderwijs in de Griekse taal en letterkunde belast waren. Ten Zuiden daarvan, op het andere schiereiland, dat de berg Pelion vormt, leeft Costantas, een monnik vol heilig vuur; hij geeft onderricht en aanmoediging, schrijft, sticht een school. Meer naar het Westen, in het grensgebied van Thessalië en Epirus, in de stad Ambelákia, is de bevolking rijk geworden door handel met Oostenrijk; zij heeft een eigen bouwkunst geschapen en een methode ontwikkeld om een gemeenschap te beheren, waar de communisten heel wat van zouden kunnen leren. Meer naar het Zuid-Westen, op de Noordelijke kust van de golf van Korinthe, heeft te Missolongi een familie van geleerden een school gesticht: de familie Palamas, waarvan de grote dichter die in 1943 gestorven is, een afstammeling was. Nu weer Noordelijke richting: Moschopolis versmaadt noch de handel, noch het onderwijs. Een zeer behoorlijke drukkerij verspreidt haar boeken naar alle kanten, overal waar Grieken wonen. Nog verder naar het Noorden vinden wij de hoofdstad van Epirus, waar een Mohamedaanse gouverneur van Albanese afkomst woont, Ali Pasja. Hoewel hij af en toe een hecatombe van Griekse hoofden doet vallen, begrijpt hij toch welke krachten erin dit volk schuilen; hij neemt Grieken in zijn omgeving, laat hen vrij om te onderwijzen en onderwezen te worden en laat zijn zoons vrij om naar hun scholen te gaan. De Epirotische geleerden onderhouden betrekkingen met hun rasgenoten van de Ionische eilanden, die een beter lot hebben, daar zij slechts de Venetiaanse heerschappij kennen.

Als wij dan het Griekse gebied verlaten, moeten wij allereerst aan Venetië denken met zijn uitgeverij, die door een Epiroot, *Γλυκύς*, werd opgericht en die het Balkanschiereiland met Griekse boeken overstroomt. Aan de Universiteit van Padua studeert een groot aantal Grieken, sommige bezetten er leerstoelen. Om van de andere Italiaanse steden te zwijgen. Wenen, de Oostenrijkse hoofdstad, heeft de eerste Griekse krant zien verschijnen in de tijd van de Franse Revolutie, en later, van 1811 tot 1821 een prachtig tijdschrift, de „Geleerde Hermes", dat dienst deed als schriftelijke universiteit. En laten wij besluiten met Parijs, waar Koraís werkte, een Grieks geleerde, een der eerste linguisten van Europa. Hij liet op kosten van Griekse patriotten een groot aantal klassiek-

Griekse teksten met Nieuwgrieks commentaar bij Didot drukken en naar Griekenland zenden voor degenen die zich wilden ontwikkelen.

Bovendien bleven al die mensen niet waar zij waren. Rijk of arm, geestelijke of leek, de Griekse geleerden trokken er met hun rugzak op uit om deze of gene meester te horen, om in een bepaalde bibliotheek te werken, om een boek te laten drukken. Ondanks de onveiligheid van land- en zeewegen kenden allen elkaar in die ware Republiek der Letteren, en men werkte gemeenschappelijk voor de *verlichting* (*διάχυσις τῶν φώτων*). Maar, net als in een echte republiek, maakte men ook veel ruzie.

En nu komen wij weer terug tot de kern van ons onderwerp. Dit réveil van Griekse geleerdheid op het eind van de XVIIIe eeuw had plaats te midden van een volk in welks taal, bij gebrek aan ontwikkeling en vrij maatschappelijk leven, veel zegswijzen in onbruik waren geraakt, vooral abstracte en ambtelijke termen, die het niet meer nodig had. Verder had die taal, die nog altijd haar voornaamste trekken had bewaard — werkwoorden zonder persoonlijk voornaamwoord als onderwerp, gebruik der naamvallen, enz. — bepaalde monolectische tijden verloren en slechts enkele Slavische en Turkse, maar veel Venetiaanse woorden overgenomen. Bovendien hadden de exacte wetenschappen in het Westen sinds de XVe eeuw zoveel vorderingen gemaakt, dat een hele terminologie uitgevonden moest worden om die vooruitgang uit te drukken. Hoe zou men het aanleggen? Er waren verschillende stromingen. Laten wij eerst over de achterlijkste spreken: sommige leden van de clerus ontkenden de vooruitgang der wetenschappen: vernieuwing was onnodig, de Heilige Schrift en de taal der Kerkvaders waren voldoende voor alle behoeften. Die groep is niet belangwekkend. Een tweede groep stelde zich als ideaal de herrijzenis van de oude taal, het klassieke Attische dialect, met het argument dat de jongelui alleen dan echte Hellenen werden, als zij leerden elk antiek of modern idee in de taal der meesters van de Ve eeuw v. Chr. uit te drukken, al moest dat nog zoveel inspanning kosten. Weer anderen spraken de mening uit, dat de taal wel degelijk de voorouders waardig was gebleven, al heette zij nu *ϱωμέϊκη γλῶσσα*, en dat zij alleen maar bewerkt moest worden om haar rijker en zuiverder te maken; men moest nieuwe woorden van oude wortels vormen om nieuwe ideeën uit te drukken, maar aan die woorden moest men de moderne vormen geven. Tot die groep behoort de grote patriot Rígas van Velestíno (1757—1798). Hij wilde een grote Griekse staat, die zich zou uitstrekken over het hele Balkanschiereiland, die alle naar vrijheid dorstenden zou omvatten, zelfs Turken, en die als voertaal zou hebben het Grieks, de enige taal die in het Turkse gebied verder ontwikkeld en onderwezen werd. In de vierde plaats moeten wij Koraís noemen, de Parijse linguist, die de klippen omzeilde van de standpunten waar de anderen zich op vastgezet hadden. Hij trad verzoenend op.

Hij wilde óók een veredeling voor de taal en een streven naar het Attisch, maar dat moest in étappes gebeuren: men moest beginnen met het bestuderen van de moderne taal, dan verbeteren wat vulgair geworden bleek doordat het te lang door onbeschaafde mensen gesproken was, en geleidelijk een klassiekere vorm geven aan de moderne uitdrukkingen. Hiermee zijn wij in de *taalkwestie* beland, die in al haar schakeringen fanatici heeft gekend, en die in onze tijd nog niet opgelost is.

Intussen, zoals wij al gezegd hebben, bezong het Griekse volk onder de vensters der schonen haar bekoorlijkheden, zong zijn bewondering uit voor de ontembare helden der bergen, zong op zee bij het roeien — zonder de geleerden om raad te vragen. Het nam hun liederen over, als zij hun die boden en als het ze begreep (dat was het geval met de krijgsliederen van Rigas). En toen brak de opstand uit in 1821. Is wel voldoende gezegd, hoeveel dit volk, hoeveel zijn helden toen zongen? Op oude melodieën maken zij nieuwe verzen. De liederen verspreiden dikwijls het bericht van een overwinning. Aanvoerders, die hun krijgers in geestdrift willen brengen, improviseren liederen. Phanarioten en geleerden, even vaderlandslievend als de strijders, komen met hun eigen wapenen: sociologische en linguistische kennis. Zij wensen reeds een staat met wetgevend lichaam, uitvoerend lichaam en pers. Er werd gevochten in elke bergpas, het beleg werd geslagen om elk bestuurscentrum, er werd gemoord als wraakneming — het deed er niet toe: er waren Kamerzittingen op alle mogelijke plaatsen, wetten werden aangenomen, ministers benoemd. Soms was er geen goede verstandhouding tussen het bestuur en de strijders; deze werden boos en noemden de geleerden inktkoelies (*καλαμαράδες*) of mensen-met-westerse-klederdracht (*φραγκοφορεμένοι*). Want zij, de soldaten, droegen voor zover zij van het vasteland kwamen, de *foestanélla*, het witte korte rokje, en die der eilanden hadden de *wráka*, een wijde broek boven of onder de knie vastgebonden. De meeste geschriften, die ons uit die tijd bewaard zijn, verdienen alle eerbied wat inhoud en vorm betreft. De notulen der bijeenkomsten zijn uitstekend. Er zijn wel kranten van die tijd, waarin de buitenlandse invloed schrikbarend is, maar er zijn er ook met artikelen die opvallen door juistheid van denkbeelden en uitdrukking. Dat was het resultaat van de pogingen der geleerden van de XVIIIe eeuw, die zich een uitdrukkingsmiddel geschapen hadden, dat misschien een beetje kunstmatig was, maar dat overal zijn termen voor had, en een analytische syntaxis, die dicht bij die van de Europese talen stond.

Onder die ,,inktkoelies'' waren er ook met literair gevoel. Spyridon Trikoépis maakte op Zante kennis met Italiaanse gedichten van een jonge Griek die juist uit Italië, waar hij zijn studie voltooid had, was aangekomen. Hij laat hem aan zich voorstellen: ,,Waarom schrijft U niet in het Grieks?'' vraagt hij hem; ,,Ik kan mijn eigen taal niet schrijven; ik heb mijn hele studie in het Ita-

*

liaans gedaan". „Maar de gewonde strijders, die uit Epirus hierheen komen, zingen onder uw vensters; waarom neemt U hun mooie rythmen en taal niet over?" De jonge man, die D. Solomos heette, had een geniale aanleg en een levendig gevoel van eigenwaarde. Hij volgde de raad van de staatsman letterlijk op. Hij werd de grote nationale dichter, niet alleen omdat hij een *Hymne aan de Vrijheid* heeft geschreven, die het volkslied der Hellenen geworden is, maar ook omdat hij de taal van de volksliederen heeft overgenomen en opgeheven tot het epos en tot de wijsgerige poëzie.

In 1830 waren de vijandelijkheden bijna teneinde. Een veel beperkter gebied dan de Grieken gehoopt hadden werd bij het verdrag van Londen als vrij erkend. Na de Korfioot Capodistrias, kwam een jonge Beierse prins, Otto, onder regentschap op de troon. De regering werd van Nauplia, in het Noorden van de Peloponnesus, overgebracht naar Athene. De Phanarioten volgden het hof, evenals vele Peloponnesiërs die al enige bestuurservaring hadden opgedaan. Het dialect van Athene verdwijnt en de nieuwe hoofdstad neemt de Koinè aan waarover wij al gesproken hebben, die door iedere Griek, van welke provincie ook, begrepen werd en die grotendeels de taal der Peloponnesiërs was. Maar ook de Phanarioten gaan door met de zuivering van de taal; nieuwe woorden vervangen de Italianismen: *μινίστρος* wordt *ὑπουργός*, *πόστα* wordt *ταχυδρομεῖον*, en zo ontstaat de ambtelijke taal, onveranderd tot op de huidige dag. In 1837 wordt de Universiteit van Athene opgericht, die de taal dezer puristen overneemt.

Aan deze taal moet men in ieder geval de verdienste toekennen, dat het door haar mogelijk is geworden wetenschappelijke denkbeelden uit te drukken. Maar zij worden uitgedrukt niet alleen met een andere woordenschat, maar ook met een andere morphologie dan die van het gesproken idioom. Dit streven naar zuivering, naar veredeling van de taal door navolging der ouden, slaat over op de poëzie, verbreidt zich over de hele kunst en doet alles onder zijn ijzige adem verstijven. Hoe langer hoe verder ging men op de weg naar het classicisme, zonder te beseffen waar men op moest houden. Het hoogtepunt werd bereikt in de jaren 1876—1886, toen de ideeën van Professor Kóntos hoogtij vierden, die zijn studie voltooid had in Leiden, bij de grote Cobet, met wie hij trots was Oudgrieks te spreken.

Toen deed zich een eigenaardig verschijnsel voor. Sinds de oprichting van het koninkrijk van Griekenland, was het streven van de politiek altijd de verwerkelijking van wat men de Grote Idee (*Μεγάλη 'Ιδέα*) noemde, d.w.z. de bevrijding van de onder het Turkse juk gebleven provincies, en, als de tijden vervuld zouden zijn, de wederoprichting van het Byzantijnse Rijk met Constantinopel als hoofdstad. Daar nu de onderworpen Grieken, voor het grootste gedeelte, de kerkelijke koinè als ideaal bleven houden, slaagden de puristen erin hun opvattingen voor te stellen

als de enige die pasten bij de waardigheid van het vaderland en van de Nationale Kerk, waaraan de natie haar bestaan zelf te danken heeft. Met angst hield nu iedere Griek van buiten Griekenland de blik op Athene gericht. Om niet over betreurenswaardige episoden te spreken, zeggen wij maar één zin: de ,,diglossie", die daar meer en meer heerste, had misschien meer kwaad aan het Griekendom gedaan dan men gewoonlijk denkt.

Voor de ingewijden staan de zaken er op dit ogenblik zó voor: G. Hadzidakis, hoogleraar aan de Universiteit van Athene, die jonger is dan Kontos, ziet het belang van de volkstaal in, bestudeert haar, maar verwaardigt zich niet haar in zijn geschriften toe te passen. In dezelfde tijd vat Professor N. Politis de studie van de Griekse folklore op en bewijst de schoonheid en de edele afstamming van het volkslied, maar ook hij gebruikt die taal in zijn werken niet. De criticus en satiricus E. Rhoídis, die de geleerde taal aanvalt (*Εἴδωλα*, 1893), verklaart zich niet bij machte een andere taal te gebruiken, hoewel hij de verzen bewondert, die de dichters der Ionische eilanden, trouw aan de door Solomos gevestigde traditie, blijven schrijven.

Eindelijk durft te Athene een groep jonge dichters, die een einde willen maken aan deze vreemde strijd, de gesproken taal in hun verzen te gebruiken. Een van hen, C. Palamas, verzamelt wat hij in verschillende tijdschriften had doen verschijnen en geeft het in 1886 uit onder de titel *Gedichten van mijn Geboorteland* (*Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου*). Aan de andere kant valt, nu de linguistiek enige tientallen jaren bestaat, de aandacht der Westerse geleerden op het Nieuwgrieks. Een Griek, Jean Psichari, die in hun school gevormd was en die toen hij de Franse nationaliteit had aangenomen, tot hoogleraar aan de *École des Langues Orientales* te Parijs was benoemd, publiceert een soort roman-linguistisch essay onder de titel *Mijn Reis* (*Τὸ ταξίδι μου*, 1888). Dit luidde een nieuw tijdperk in, doordat het een aanmoediging voor de letterkundigen was. Poëzie, romans, novellen schoten nu weelderig op en vormden de *School van Athene,* zoals men in Holland in dezelfde tijd die der ,,tachtigers" gehad heeft. De strijd tussen de geleerde taal, de zgn. *καθαρεύουσα* en de volkstaal, *δημοτική* genoemd, bereikte zijn hoogtepunt bij een nieuwe vertaling van de Evangeliën in het Nieuwgrieks, waardoor zelfs relletjes in Athene ontstonden (1902).

Ondanks het talent der Griekse ,,tachtigers" en de linguistische studiën houdt de ,,Katharewoesa" zich strak. De pers, de administratie en de wetenschap blijven haar trouw. Al deze kringen maken nieuwe woorden met oude stammen en klassieke uitgangen voor de behoeften van het moderne leven; men volgt ook de Westerse talen na door klakkeloos uitdrukkingen over te nemen, die in het Griekse verband zonderling klinken. Mooi of lelijk, deze taal verbreidt zich, terwijl onhandige demotisten de algemene volkstaal nadeel doen door te veel aan het dialect van hun eigen streek te ontlenen.

Toch wordt de ,,dimotiki'' geschreven en bestudeerd. Linguisten zowel Griekse als buitenlandse, houden zich bovendien bezig met de studie der dialecten, die voor de tweede maal worden verdrongen (Zie de tijd der verzwakking van het Byzantijnse Rijk).

Hier moet ook nog tot eer van de voorstanders der gesproken taal gezegd worden, dat zij niet alleen gepoogd hebben een taalkundige eenheid te scheppen, maar dat zij ook een element van vooruitgang zijn geweest in de Griekse maatschappij. Nadat zij in 1910 een vereniging tot verbetering van het onderwijs (*'Εκπαιδευτικὸς Ὅμιλος*) hadden opgericht, oefenden zij invloed uit op de regering, die, onder de verlichte leiding van E. Venizélos, de levende taal althans op de lagere school invoerde (1917). Ongelukkigerwijs bemoeide later de politiek zich met het onderwijs, zodat een betreurenswaardige, met elk paedagogisch beginsel strijdige, taal-anarchie ontstond, waar beide partijen schuld aan hadden. Toch bleven de pogingen van plichtsgetrouwe mensen niet zonder resultaat. De gemeenschap voelde dat haar een ,,wetgeving'' op taalgebied toekwam.

Toen in 1938 de generaal-eerste minister J. Metaxás inzag, dat de tijden een oplossing van het taalprobleem vereisten, gaf hij aan een commissie van letterkundigen en linguisten de opdracht deze te bewerkstelligen door een duidelijke, vastomschreven grammatica op te stellen, waar iedereen zich aan moest houden. Professor M. Triantaphyllidis, oud-hoogleraar in de Griekse taalkunde aan de Universiteit van Saloniki, ,,demotist'' en schrijver van tal van studies, werd ermee belast een volledige grammatica samen te stellen, die door de commissie zou worden besproken. Het werk was voltooid en het boek was ter perse, toen de Italiaanse legers Griekenland binnenvielen (28 October 1940). Generaal Metaxás stierf in Januari 1944 en in Juni was heel Griekenland door de As-Mogendheden bezet. Toch verscheen het boek nog datzelfde jaar als uitgave van de *Stichting voor Schoolboeken*. Het had een overweldigend succes, want tijdens de bezetting schreven de Grieken veel en wilden één lijn trekken, zelfs in taalkundig opzicht: zij kochten en bestudeerden het boek en velen schreven volgens die regels. Helaas werpt een taaltwist op de Universiteit zelf een vlek op dat mooie, spontane streven (Proces Kadridís). Toch maakte de idee der dimotiki tussen 1941 en 1944 grote vorderingen.

Alvorens deze inleiding te beëindigen, meen ik het Hollandse publiek nog enkele toelichtingen schuldig te zijn: Op het ogenblik staat het met de taalkwestie zo: de dimotiki heeft de poëzie, het kunstproza en de school tot aan het gymnasium volledig veroverd. De Universiteit, het Staatsbestuur en een deel van de pers passen bepaalde beginselen van de spreektaal toe. Ook in de Kerk, hoewel zij gehecht blijft aan de traditie, vermindert de overdrijving der archaïserenden.

De geographische verspreiding van de Griekssprekende bevolking is ingekrompen sinds de nederlaag der Griekse legers in Klein-

Azië (1922) en de uitwisseling der bevolkingen. Behalve de Grieken van Griekenland, wier aantal volgens de volkstelling van 1938, 7.500.000 bedroeg, spreken nog 70.000 Grieken hun taal in Constantinopel, 45.000 in Noord-Epirus (na de gebeurtenissen tussen 1944 en 1949 is dit cijfer niet meer zeker), dat onder Albanië hoort en 274.000 Cyprioten. Dat zijn autochtone bevolkingen. Op verschillende punten van de aardbol zijn Grieken gevestigd, die dikwijls machtige kolonies vormen, zoals in Londen en Parijs; de taal wordt daar dikwijls door de landstaal beïnvloed. In Noord-Amerika zijn meer dan 500.000 Grieken die hun eigen scholen en kranten hebben; in Zuid-Amerika wonen 60.000 Grieken. Blijvend gevestigde kolonies die hun taal met bekende scholen en tradities hebben bewaard, zijn die van Alexandrië (200.000 Grieken) en van de Kaukasus (Rusland); het grootste deel van deze laatste groep is afkomstig van Pontus (200.000), maar de laatste drie of vier jaren hoort men niets meer over hen. Het aantal Grieken in Roemenië dat groot is geweest, was al vóór de 2de wereldoorlog gedaald tot 35.000; over hen ook blijft alles onbekend na 1944.

In de tijd van de bevolkingsruil na de eerste wereldoorlog werden vele Grieks sprekende Mahomedanen verplaatst naar Turkije (aantal ?). In Italië, in de provincies Calabrië en Apulië, zijn sedert de 12e eeuw nog enige dorpen waar het Grieks de spreektaal is. Op Corsica zijn er nog enkele families in het dorp Cargèze, die Grieks spreken — resten van kolonies uit de 17e eeuw.

* * *

Zoals de taal op 't ogenblik is, vormt zij voor de Westerling die geen linguist is, maar die het practische leven verrijken wil met intellectueel en aesthetisch genot, naast de vergemakkelijking van omgang met het nabije Oosten, ook een belangrijk bezit, dat hem in staat stelt een rijke en bonte literatuur te leren kennen, een oude folklore vol fantasie, en een wetenschap die op het gebied van archeologie, linguistiek en geschiedenis werken van de eerste rang biedt. Voor de *theoloog* kan de kennis van het Nieuwgrieks, dat hem onduidelijke passages van het Nieuwe en het Oude Testament (de Septuaginta) onder een ander licht doet zien, een bron zijn van vernieuwde opvattingen. De teksten der Kerkvaders en die van de beroemde Byzantijnse hymnographie zullen voor hem, door de kennis van de nieuwe taal, beter bereikbaar worden.

De *kerkhistoricus* vindt met deze studie een sleutel tot veel problemen. Wel is waar zijn de Notulen der Synoden en andere kerkmonumenten in een archaïstische taal geschreven, maar hoeveel fouten bevatten zij, die zonder het licht van de taalevolutie tot verkeerd begrip kunnen leiden? Daarbij komen de volksteksten van de Levens der Heiligen, die onmisbaar zijn voor de kerkgeschiedenis.

Aan de zuivere *linguist* opent het Nieuwgrieks een wijd veld voor toepassing van de wetenschappelijke beginselen, speciaal in de nog levende dialecten.

Ten slotte wint de *kenner der klassieke talen* veel erbij, als hij tevens neo-hellenicus wordt, want hoeveel levendiger begrijpt men de oude schrijvers door enkele trekken, die nog bestaan in de mentaliteit van de hedendaagse Griek, èn in zijn dagelijks èn in zijn openbaar leven. Dieper ook zal hij indringen in de oude taal: als hij *phoneticus* is, zal de evolutie der uitspraak hem de antieke prosodie duidelijker maken door de muzikaliteit van de moderne klemtoon, en de betekenis der hedendaagse woorden zal hem nieuwe ideeën geven over de *semantiek*.

Ook de *rechtshistoricus* zal opmerkelijke vondsten kunnen doen door de kennis van het Nieuwgrieks: een echte juridische terminologie en gehele zinnen van het Byzantijnse recht leven nog onder het volk, want onder de Turkse overheersing vormden zij om zo te zeggen een volksrecht. Zulke gegevens zullen hem spreken van het lange leven der wet en van de invloed die zij kan uitoefenen op andere terreinen dan het hare.

Wat de *Byzantinoloog* betreft, het is zonder meer duidelijk dat hij vooral de nieuwe taal moet bestuderen: zowel bij geleerde als bij volksteksten worden de anomalieën alleen door het Nieuwgrieks verklaard, en veel van de mentaliteit der Byzantijnse periode blijft een probleem voor wie het nieuwe Hellenisme niet kent.

Opmerkingen.

I. De pagina's grammatica die nu volgen willen alleen de grote lijnen aangeven, voor hen die Oudgrieks kennen en voor degenen die het niet kennen. Het is dus een zeer eenvoudige grammatica, alleen bedoeld als wegwijzer in de anthologie. Daarom geven wij geen bibliografie. Voor wie er een wenst, bevelen wij aan de grammatica van M. *Triantaphyllidis Νεολληνική Γραμματική*. Deel 1. (Athene 1938).

II. Aangezien er geen Nieuwgrieks-Nederlands Woordenboek bestaat en wij niet alle woorden aan het einde van het boek kunnen opgeven, hebben wij ons beperkt tot het volgende. Wij nemen als uitgangspunt het ,,Lexique grec moderne-français'' van H. Pernot (Parijs 1933), dat de zeldzame hoedanigheden van rijkdom, beknoptheid, nauwkeurigheid en klein volume verenigt. Alleen de woorden die niet in dit woordenboek voorkomen zullen verklaard worden.

Intussen erkennende dat de Hollandse lezer niet altijd tegen twee vreemde talen tegelijk kan opwerken, hebben wij een groep Leidse studenten nml. mej. M. A. Lindenburg, de heer A. van Holk, mej. J. A. Kenninck, mej. E. van Straaten, mej. A. L. Kroon, de heer J. J. Zijl, de heer J. J. van der Wielen en de heer E. J. Boneschanscher bereid gevonden een bescheiden dictionnaire Nieuwgrieks-Nederlands samen te stellen. Op 't moment dat deze uitgave ter perse gaat, is het werk ongeveer op de helft. Wij hopen het het volgend jaar klaar te hebben.

Toen ik dit boek begon, was mijn oud-leerling mevr. Chr. Liefrinck-Snouk Hurgronje, Litt. Dra., bereid mij haar hulp aan te bieden voor de verzorging er van. Familieomstandigheden hebben haar verhinderd dit werk voort te zetten; zij werd vervangen door mijn assistente mej. M. A. Lindenburg, Litt. Dra. Aan beiden bied ik mijn dank aan.

Er rest mij de aangename plicht mijn hartelijke dank te betuigen aan mej. J. P. J. Brants en aan mej. dr. S. Hofker, die zo vriendelijk zijn geweest om mijn Nederlandse manuscript door te kijken en te verbeteren, evenals aan dr. G. H. Blanken, die, ondanks zijn zeer beperkte vrije tijd als conrector aan het Erasmiaans Gymnasium en als privaat-docent in het Nieuwgrieks te Utrecht, zo goed was de laatste hand aan de drukproeven te leggen.

Leiden, December 1949.

In de teksten uit Griekse schrijvers, die in dit boek voorkomen, hebben we de schrijvers hun eigen spelling gelaten, wat het gebrek aan uniformiteit verklaart.

De transcriptie der Griekse eigennamen in Latijnse letters is in hoofdzaak volgens het systeem van Prof. Dr. D. C. Hesseling in zijn ,,Geschiedenis der Nieuwgriekse letterkunde'' (Haarlem, 1921).

ALPHABET EN PHONETIEK.

De Grieken gebruiken nog hetzelfde alphabet — 24 letters — dat een vreemdeling die Oud-grieks leert bij de antieke schrijvers vindt. Onze drukkerijen hebben hoofd- en kleine letters.

Hoofd-letters	Kleine letters	Namen der letters	Phone-tisch	Schrijf-letter
Α	α	ἄλφα (alfa)	a	
Β	β	βῆτα (wíta)	w	
Γ	γ	γάμμα (gáma)	g	
Δ	δ	δέλτα (δélta)	δ	
Ε	ε	ἔψιλον (έpsilon)	ε of e	
Ζ	ζ	ζῆτα (zíta)	z	
Η	η	ἦτα (íta)	i	
Θ	θ of ϑ	ϑῆτα (θíta)	ϑ	
Ι	ι	ἰῶτα (jóta)	i	
Κ	κ	κάππα (kápa)	k of kj	
Λ	λ	λάμβδα (lámδa)	l	
Μ	μ	μῦ (mí)	m	
Ν	ν	νῦ (ní)	n	
Ξ	ξ	ξῖ (ksí)	ks	
Ο	ο	ὄμικρον (ómikron)	ɔ of o	
Π	π	πῖ (pí)	p	
Ρ	ϱ	ϱῶ (ró)	r	
Σ	σ, ς aan het eind van een woord	σῖγμα (sigma)	s	
Τ	τ	ταῦ (táf)	t	
Υ	υ	ὖψιλον (ípsilon)	i	
Φ	φ	φῖ (fí)	f	
Χ	χ	χῖ (xí)	x of xj	
Ψ	ψ	ψῖ (psí)	ps	
Ω	ω	ὠμέγα (omega)	ɔ of o	

Om een Hollander de uitspraak van de nieuwe taal te doen begrijpen, zal ik het phonetische alphabet gebruiken volgens de aanwijzingen van Mej. Dr. Louise Kaiser, directrice van het Experimenteel-phonetisch Laboratorium te Amsterdam. Bij dezen betuig ik haar mijn bijzondere dank voor de moeite die zij zich ervoor getroost heeft; haar wetenschappelijke ervaring was voor mij een waardevolle hulp.

De Griekse spelling is niet phonetisch maar historisch, hetgeen zeggen wil dat de Griekse woorden ongeveer geschreven worden op de wijze als in de IIIe eeuw voor Christus.

Zoals bij iedere taal, moet de vreemdeling die Nieuwgrieks leren wil, beginnen met de uitspraak. Indien de Nederlander, die dit boek wil bestuderen, bekend is met de oude taal, moet hij de door hem aangeleerde uitspraak vergeten. Een groot deel van wat hij geleerd heeft, heeft wel wetenschappelijke betekenis, maar geen waarde voor de nieuwe taal. Zo is hij b.v. niet gewend notitie van de klemtoon te nemen, die door het geschreven accent aangeduid wordt. Hij moet zich ook wennen aan het volgende: het onderscheid tussen lange en korte lettergrepen wordt nu uitsluitend bepaald door het accent en het oude verschil tussen korte en lange klinkertekens heeft geen betekenis meer.

Uitspraak van het Nieuwgrieks.

Spiritus. Ondanks het feit dat de spiritus lenis (') en de spiritus asper (ʽ) nog geschreven en gedrukt worden, moeten we hiermee geen rekening houden; de aspiratie bestaat niet meer; dus *ὄρος* en *ὅρος* worden precies op dezelfde manier uitgesproken. Daarom worden in het Grieks de vreemde woorden die met h beginnen, met *χ* geschreven; dus schrijft men: *ὁ Χίτλερ* (Hitler).

Klemtoon. Iedereen die een moderne tekst ter hand neemt moet in de eerste plaats de klemtoon leggen op de lettergreep waarop het accent geschreven is; dus *καλός, ἀρχίζω, ἄνεμος*. Indien het geschreven accent een perispomenon (῀) is, moet de lezer van dit teken geen notitie nemen, het wordt niet anders uitgesproken dan een ander accent. Daar de regels om te weten of een woord een acutus (´) of een perispomenon krijgt, samenhangen met de antieke klankleer, is het ons niet mogelijk ze hier weer te geven; dit is in elke grammatica van het oude Grieks te vinden. Wat de gravis (`) betreft, hij wordt ook als een acutus uitgesproken. Hij komt nog voor, doch is niet anders dan een drukkersgewoonte en heeft niets met de uitspraak te maken. Hij wordt geplaatst op de laatste lettergreep als deze een accent moet hebben; maar als zij door een leesteken gevolgd wordt, wordt hij als acutus geschreven.

De lezer moet erop letten, dat hij bij de lettergreep met een accent zijn stem moet verheffen en tegelijkertijd deze lettergreep verlengen, bv. *ὡραῖος* = orêêos. Een derde element komt vanzelf erbij: een lettergreep met een accent krijgt een zekere intensiteit, die toch zwakker dan die der Germaanse talen is.

De Griekse klemtoon kan zich niet verder dan op de derde lettergreep van achteren bevinden. Dus woorden als „aardappelen" of „zonderlingen" zijn voor een Griek moeilijk uit te spreken.

Er zijn woorden wier klemtoon geschreven, maar toch niet uit-

gesproken wordt. Dit zijn kleine woordjes, die wanneer ze met het volgende woord samen uitgesproken worden, p r o c l i t i c a heten en wanneer ze samen met het voorafgaande woord uitgesproken worden, e n c l i t i c a heten.

Proclitica zijn: 1. Alle lidwoorden: *τὰ δέντρα τοῦ κήπου* (= de bomen van de tuin) wordt op de volgende manier uitgesproken „taδéndra tukípu". 2. De persoonlijke voornaamwoorden die vóór een werkwoord komen: *τὴν εἶδα* (= ik heb haar gezien) = tiníδa. 3. Voorzetsels met één of twee lettergrepen. *πρὸς τὰ ἔξω* (= naar buiten) prɔstaέksɔ, *ἀπὸ πότε* (= sedert wanneer?) apɔpótε. 4. Het relatief *ποὺ*: *τὸ σπίτι ποὺ εἶναι φωτισμένο* (= het huis dat verlicht is): tɔspíti puínε fɔtizmέnɔ. 5. De partikels *νὰ, ἄς, θά*: *νὰ στείλη* = nastíli, *ἂς φέρη* = asfέri, *θὰ μιλήση* = θamilísi.

Enclitica zijn de bezittelijke voornaamwoorden in hun korte vorm (zie blz. 31) en de pers. v.n.w. ná een imperatief. Volgens hetgeen we gezegd hebben, kan het accent zich niet verder dan op de 3de lettergreep van achteren bevinden; dus een woord als *δάσκαλος* met een bezitt. v.n.w., zou zijn accent op de vierde lettergreep hebben (*δάσκαλος μας*), wat onmogelijk is. In zulke gevallen komt het accent van het bezitt. v.n.w. terug, maar deze keer op de uitgang van het woord waarvan het afhangt: *ὁ δάσκαλός μας* (= onze onderwijzer) = ɔδáskalózmas. Dezelfde regels zijn ook geldig voor de imperatief met een pers. v.n.w.: *δές τον* (= zie hem) = δέstɔn, *ἄκου τον* (= hoor hem) = ákutɔn. In dit laatste voorbeeld wordt het v.n.w. samen met de imperatief uitgesproken als één woord met het accent op de 3e lettergreep van achteren.

Bij een zin in de imperatief kunnen we een v.n.w. als lijdend voorwerp en een ander als meewerkend voorwerp hebben b.v. *Πές τον το* (= zeg het hem). Men ziet dat bij dit voorbeeld het accent van de imperatief onmiddellijk aan de v.n.w. voorafgaat; dan hebben de twee v.n.w. geen accent. Als de imperatief zijn accent op de tweede lettergreep van achteren heeft, komt het andere accent op het eerste v.n.w. dat meewerkend voorwerp is. b.v. *φέρε μού το* (= breng het me). Als de imperatief het accent op de 3de lettergreep van achteren heeft, komt het tweede op de uitgang, b.v.: *δάνεισέ μου το* (= leen het mij) = δánisέmutɔ. De vreemdeling moet deze regels goed leren: zij zijn de muziek van de taal.

Het accent werd hier in de eerste plaats behandeld, omdat het een grote betekenis heeft; een Griek kan een vreemdeling begrijpen indien hij andere fouten in de uitspraak maakt, maar nooit wanneer hij zich in het accent vergist.

Ten bewijze hiervan sommige homonymen die al naar het accent een verschillende betekenis hebben: *γέρος* = oude man, *γερός* = gezond; *νόμος* = wet, *νομός* = district; *μάτια* = ogen, *ματιά* = blik; *μῆλο* = appel, *μιλῶ* = ik spreek; *χῶρος* = ruimte, *χορός* = dans.

Klinkers.

I o t a c i s m u s. Vaak spreekt men over de eentonigheid van de uitspraak der Nieuwgriekse taal, want het is wel bekend dat verschillende letters en diphthongen van het oude Grieks nu als i uitgesproken worden (zoals in het Hollandse ,,piet''). Inderdaad zijn de letters *η, ι, υ* voor het oor niets anders dan i, evenals de oude diphthongen *ει, οι, υι*. Verder zullen we zien dat andere diphthongen werden gevormd, zodat wanneer iemand Nieuwgrieks hoort spreken, hij niet de indruk krijgt van eentonigheid der klinkers.

ο = *ω*. Tussen deze twee o's bestaat in onze tijd geen verschil van uitspraak; zij zijn beiden even lang; zoals reeds gezegd werd, hangt de lengte af van het accent. In het woord *ὅμως* (= toch) is *ο* langer dan *ω*, want de *ο* heeft een accent. Terwijl er dus 7 klinkers geschreven worden, hebben slechts vier hun eigen uitspraak: *α, ε, ι, ο*. Erbij komt de klinker *ου* die als de Hollandse ,,oe'' uitgesproken wordt.

α. Deze letter kan noch vergeleken worden met de klank van a in het woord ,,maar'', noch met die in het woord ,,nat'', maar wel met de a in ,,natuur''; dus een middenklank tussen open en gesloten. Als deze letter een accent heeft, wordt zij langer.

ε = *αι*. Wij kunnen het zelfde zeggen over *ε*; de klank ervan is niet die van ,,reep'' maar van ,,kennis''. De oude diphthong *αι* wordt als een *ε* uitgesproken. *Λαιμός* (= hals) = lɛmós en *λεπτός* (= dun of fijn) = lɛptós hebben precies dezelfde e-klank.

ᾳ, ῃ, ῳ. De *ι* subscriptum der oude grammatica wordt nog geschreven, maar niet meer uitgesproken: *ᾆσμα, ᾠδεῖον, νὰ πάρῃ* (= gezang, conservatorium, conj. van het w.w. *παίρνω* = nemen) worden uitgesproken: ázma, ɔδiɔn, napári.

αυ, ευ, ηυ. Men spreekt deze diphthongen uit als aw, ew, iw voor stemhebbende medeklinkers (*β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ*) en als af, ef, if voor stemloze medeklinkers (*ϑ, ϰ, ξ, π, σ, τ, φ, χ, ψ*). Het zijn dus geen diphthongen meer. B.v. *αὐλή* (= hof) = awlí. *Εὐρύχωρος* (= breed) = ewrixɔrɔs, maar *εὔκολος* (= makkelijk) = éfkɔlɔs. *Εὐχαριστῶ* (= dank u) = ɛfxaristó. *Αὐτός* (= deze) = aftós. Vóór klinkers zeggen we altijd aw, ew, iw, bv. *πιστεύω* (= geloven) = pistéwɔ. *Εὐάγγελος* (voornaam) = Ewángɛlɔs.

ου wordt gesproken als Holl. ,,oe''. Daar er geen u in de nieuwe taal bestaat, zullen we ,,u'' gebruiken om ,,oe'' aan te duiden.

N i e u w e d i p h t h o n g e n. Wat we tot nu toe gezegd hebben over diphthongen, betreft ,,graphie'' en uitspraak van de oude groepen van klinkers. Evenals het Nederlands k l e i n, Spui, enz. heeft, waar twee klinkers samen gesproken worden, zo heeft het Grieks ook: *άϊ, άε, άο, άu, όϊ,* úï: *μιλάει* (= hij of zij spreekt) = milái, *μίλαε* (= hij of zij sprak) = mílaɛ, *μιλάω* (= ik spreek)

= miláɔ, *ἄκουα* (= ik hoorde) = ákua, *ῥολόϊ* (= horloge) = rɔlói en andere combinaties, die vaak in de poëzie voorkomen, want een klinker op het einde van een woord kan een diphthong vormen met de beginklinker van het volgende woord:
Als wij in het boekje van de dichter Palamas *Ἴαμβοι καὶ Ἀνάπαιστοι* zoeken, vinden we verschillende nieuwe diphthongen.

Καὶ θέρισε τὰ ὁλόμακρα = *αο*
Μαλλιά σου τὸ ψαλλίδι.
Ἔτσι κ'ἔξω καὶ μέσα μας
Τοῦ ὡραίου τὴν ἁρμονία 1. úo, 2. *έ*u, 3. *ία*
Τὴν τρώει ὁ Χρόνος ἄπονα *όϊ*
Κι' ὁ Κόσμος · δυὸ θηρία 1. *ιό*, 2. *ία*

(. . . = en de schaar heeft je zeer lange haren geoogst; zo wordt zowel binnen als buiten onze ziel, de harmonie der schoonheid zonder medelijden verslonden door de Tijd en de Wereld, die twee monsters).
Dus wij hebben hier áo, úo, έu, ia, ió.
Een diphthong waarvan het eerste lid i is, verliest vaak zijn karakter van diphthong, doordat de i tot yod (j) wordt. Zo in de laatste regel *Κι ὁ* = Kjo. We zien hetzelfde verschijnsel in de groep -iá bv. *μεριά* = merj*á*. Als deze groep door een *μ* wordt voorafgegaan, horen we een neusklank na de *μ*, b.v. *μιά* = mniá.

Medeklinkers.

β. De *β* wordt uitgesproken als w: *βῆμα* (= pas, of tribune) = wíma. Een enkel Grieks woord heeft twee *β*: *Σάββατο* (= Zaterdag), doch deze dubbele letter wordt niet anders uitgesproken dan één letter. Dit geldt voor alle dubbele medeklinkers.
Hoewel w de Griekse *β* phonetisch het dichtst benadert, hebben we toch in de rest van het boek de transcriptie v gevolgd, om niet af te wijken van het systeem, dat Prof. Hesseling in zijn ,,Geschiedenis der Nieuwgriekse letterkunde'' toepaste, en dat daardoor burgerrecht verkregen heeft.

γ. Deze letter heeft verschillende schakeringen: vóór achter in de mond uitgesproken klinkers nl. a, o, u heeft zij een zachte verhemelte-klank, die op de Limburgse g lijkt; zij zullen ze met het volgende teken aanduiden: **g** *γάτα* (= poes) **g**áta, *ἀγόρι* (= jongen) a**g**óri, *ἡγούμενος* (= abt) = i**g**úmεnɔs.
De Griekse *γ* is geen keelklank, zoals de Hollandse g, maar wordt palataal (tegen het verhemelte) uitgesproken; dus meer voor in de mond. Deze klank is veel zachter dan de Hollandse g, ongeveer zoals de Brabantse uitspraak van ,,geven''.
Vóór de klinkers ε en i wordt de *γ* nog meer naar voren gearticuleerd en gaat over tot j (als in ,,jenever'').
De *γ* wordt als de Franse g uitgesproken: aan het begin van

een woord indien gevolgd door *κ*, bijv. *γκαμήλα* (= kameel,) *γκρημνός* (= afgrond). Phonetische weergave = g.
Maar op een andere plaats in het woord, gevolgd door *γ* of *κ* is de uitspraak zo als in het Franse woord ,,anglais'', bijv.: *ἄγγελος* (= engel), *ἔγκλημα* (= misdaad); ángelɔs, énglima. Er zijn enkele uitzonderingen met *γγ*, waar de eerste gamma als neusklank en de tweede als **g** wordt uitgesproken: *συγγραφεύς* en *συγγνώμη*. De *γ* vóór *χ* wordt als n uitgesproken, bijv. *ἐγχείρισις* (= operatie) enxírisis.

δ wordt uitgesproken als de Engelse th in het lidwoord; hij is dus stemhebbend: *δῶρο* (= geschenk) *δ*órɔ; *δροσερός* (= fris) *δ*rɔsɛrós; als teken zullen we de delta gebruiken: *δ*.

ζ wordt uitgesproken als *ζ* in ,,zitten'' en nooit als dz, b.v.: *ζωή* (= het leven) zoï.

θ wordt uitgesproken als de Engelse th in het werkwoord ,,to think''; hij is dus stemloos: *θησαυρός* (= schat) *ϑ*isawrós. Teken: *θ*.

κ Vóór a, o, u wordt achter in de mond uitgesproken zoals in het Hollands: ,,kapper'', ,,kip'', b.v.: *κόρη*, *καλός* (= meisje, goed) kóri, kalós. Maar vóór *ε* en i wordt hij ,,palataal'', alsof er een j op volgde: *καιρός* (= weer en tijd) kjɛrós, *κῆπος* (= tuin) kjípɔs.
Over *γκ* hebben we al gesproken. Wij hebben hier bij te voegen dat de klank g ook ontstaat tussen de *ν* van de uitgang der lidwoorden en van de negatie *δέν* en vóór een woord dat met een *κ* begint: *τὴν κόρη* (acc. van ,,het meisje'') tingóri, *τὸν Κώστα* (afkorting van ,,Constantijn'') tɔngósta, *δὲν κάνω* (ik doe niet) *δ*ɛngánɔ.

λ heeft dit verschil met de Hollandse l, dat hij achter in de mond met a, o, u gesproken wordt en gemouilleerd met *-ιά*, *ε* en i: *μαλλιά* (= het haar) maljá, *πολύ* (= veel) poljí.

μ Als deze letter alleen voorkomt, levert de uitspraak geen moeilijkheden op, maar *μπ* wordt als mb uitgesproken. *ἐμποδίζω* (= hinderen) ɛmbɔ*δ*ízɔ, *ἐμπρός* (= vooruit) ɛmbrós. Dit *μπ* is de enige manier waarop men de b van het Latijnse alphabet kan schrijven. Om een naam als Bordewijk met Griekse letters aan te duiden schrijft men: *Μπόρντεβεκ*.

ν geeft ook geen moeilijkheid, behalve dat deze letter in Athene vóór *ε* en i gemouilleerd wordt: *Νῖκος*, Níkos (cf. poljí). *ν* door *τ* gevolgd, wordt als nd uitgesproken: *ἔντομο* (= insect) éndɔmɔ. En dit is de enige manier waarop men de d van het latijnse alphabet schrijft: *Μπόρντεβεκ*. Vóór een woord dat met *τ* begint wordt de *ν* van het lidwoord samen met de *τ* uitgesproken als nd, b.v.: *τῶν τόπων* (= der landen) = tɔndópɔn. Zie ook hierboven bij *κ*.

ξ wordt als ks uitgesproken. Maar als een woord dat met *ξ* begint ná een woordje op *-ν* komt, wordt de *ξ* beïnvloed door de

ν, en als gz uitgesproken. Dus *τὸν ξένο* wordt uitgesproken tɔngzέnɔ.

π geeft geen moeilijkheid. Zie hierboven bij de rubriek *μ*.

ϱ moet als de Italiaanse r uitgesproken worden, maar niet zo diep; het Grieks kent niet de huig-r.

σ moet als s, dus scherp, worden uitgesproken. Een classicus moet vergeten dat hij de sigma als een z gewend is uit te spreken. Alleen vóór de stemhebbende consonanten *β*, *γ*, *δ* en *μ* en *ν* midden in een woord of tussen woorden die samengetrokken worden neemt hij de klank z aan. *Ἰσμήνη* = Izmíni, *εἰσβάλλω* = izwálɔ, *τῆς Νίνας* = tiznínas, *τοὺς γάμους* = tuzgámus enz. Deze medeklinker vormt met *τ* een nieuwe klank die de oude taal niet gekend heeft; wij vinden haar bij vreemde woorden en in uitgangen met een verkleinende betekenis: *τσάϱος* (= tsaar) tsárɔs, *κοϱίτσι* (= meisje) kɔrítsi (verkleinwoord van *κόϱη*), *Μαϱίτσα* = Marietje, *Ἀννίτσα* = Annetje, *κουκκλίτσα* = popje.

τ wordt als t uitgesproken. Zie ook onder de rubriek *ν* en *σ*. Met de medeklinker *ζ* vormt *τ* een nieuwe klank: dz. Vaak vinden we haar bij de uitgangen van gehelleniseerde turkse woorden: *καφετζῆς* (= caféhouder) kafɛdzís; *χατζῆς* (= pelgrim) xadzís; de betekenis van dit laatste woord is vergeten, maar het komt nog voor in familienamen als prefix: *Χατζηπέτϱος*, *Χατζηγιάννης*, *Χατζημιχάλης*.

φ wordt als f uitgesproken.

χ vóór *α*, *ου* en *ο* als de Hollandse ch in ,,lichaam'': *χαϱά*, *χοϱός*; maar hij wordt vóór e en i palataal in de plaats van gutturaal (ich-Laut) *χέϱι*, *χήϱα*. Phonetisch zullen we hem x schrijven.

ψ wordt als ,,ps'' uitgesproken: *ψαϱᾶς* (= visser) = psarás, *ψωμί* (= brood) = psɔmí. Maar hij wordt als ,,bz'' uitgesproken ná m en n: *ἐμψυχώνω* = embzixóno, *τὸν ψαϱᾶ* = tɔmbzará.

Opmerking. Zij, die Oudgrieks kennen, moeten weten, dat de groepen *λθ*, *κδ*, *πτ*, *κτ*, *φθ*, *σθ*, *χθ*, *σχ* in *ϱθ*, *γδ*, *φτ*, *χτ*, *φτ*, *στ*, *χτ*, *σκ* veranderd kunnen zijn: *Ἦϱθα* < *ἦλθον*, *γδύνω* < (*ἐκ*) *δύω*, *φτύνω* < *πτύω*, *χτίζω* < *κτίζω*, *φτάνω* < *φθάνω*, *ἀναίστητος* < *ἀναίσθητος*, *ἄσκημος* < *ἄσχημος*, *χτές* < *χθές*. Dit zijn alle woorden van populaire herkomst; die van geleerde oorsprong hebben veelal de oude consonantgroepen bewaard.

Zie hier een paar verzen phonetisch geschreven:

Ξανθὸ παιδί, στοῦ ὡϱαίου γιαλοῦ τὰ βότσαλα γυϱμένο
Ksanθό peδí, stuɔrêu jalú tawótsala jirménɔ
(= Blond kind, liggend op de stenen van het mooie strand).

Κάποιος μαγνήτης σὲ τϱαβάει στὸ κῦμα τὸ ἀφϱισμένο
kápjɔs magnítis sɛtrawái stɔkima tɔafrisménɔ

(= Een magneet trekt je naar de schuimende baren toe).
Στὴν κουπαστὴ τοῦ καραβιοῦ, λοστρόμε μου ἀσπρομάλλη,
stingupastí tukarawiú, lɔstrómɛmu asprɔmáli
(= O grijze schipper, leunende over de verschansing van je schip).

Ἕνα παιδάκι λαχταρεῖς, ποὺ παίζει στ' ἀκρογιάλι
Enapɛδáki laxtarís, pupézi stakrɔjáli
(= verlang je naar een kindje dat op het strand speelt).
Pavlos Nirwánas (*Παγὰ λαλέουσα*).

Het volgende gedichtje van Kostís Palamás (uit *Τάφος*) is door mij uitgesproken voor een gramofoonplaat, welke Mej. Dr L. Kaiser phonetisch nageschreven heeft:

ímera kjeprósxara taxrónjasu skɔrpúsɛs.
ólustusejírewes ólustusa**g**apúsɛs.
sómɔrfa kjesáskima sɛkséna kjeδikásu
tafilákiasótɛwɛs tapɛ**g**niδízmatásu.
ósɔputɔ θánatɔ apándisɛz mjá méra
tóne sfíxtangáljases, tɔnbíresjá patéra.

Ἥμερα καὶ πρόσχαρα.	Kalm en vrolijk.
Τὰ χρόνια σου σκορποῦσες·	Verstrooide je je jaren.
Ὅλους τοὺς ἐγύρευες,	Je vroeg allen te ontmoeten
Ὅλους τοὺς ἀγαποῦσες·	Je had allen lief.
Σὄμορφα καὶ σἄσκημα,	Voor mooie en lelijke dingen.
Σὲ ξένα καὶ δικά σου,	Voor vreemden en familieleden,
Τὰ φιλάκια ἀσώτευες,	Was je verkwistend met je kussen.
Τὰ παιγνιδίσματά σου.	En met je kinderspelen.
Ὅσο ποὺ τὸ Θάνατο	Zozeer dat eens, toen je de Dood
Ἀπάντησες μιὰ μέρα . . .	ontmoette . . . je hem in je armen
Τόνε σφιχταγκάλιασες·	sloot en hem tot vader hebt
Τὸν πῆρες γιὰ πατέρα.	genomen.

Mej. Dr Kaiser kent geen Nieuwgrieks en toch zal de lezer opmerken dat zij zich nooit vergist heeft in de plaats van de gesproken accenten. Geen enkele maal heeft zij het accent op een lidwoord gelegd daar dit nooit wordt uitgesproken. Let er op dat zij, volgens mijn uitspraak, de o's met accent als open letters heeft geschreven (o), en de niet geaccentueerde o's als gesloten letters (ɔ).

Als laatste raad voor de uitspraak moeten we de Hollandse lezer waarschuwen, dat de klemtoon in het Nieuwgrieks meer musicaal dan intensief is. Dus het verschil in toonhoogte tussen de lettergreep met en die zonder accent is groter dan in het Hollands. De leerling moet er dus op letten dat hij zijn stem laat dalen bij uitgangen zonder accent.

MORPHOLOGIE.

De lezer heeft zeker wel begrepen, door de korte inleiding die wij gegeven hebben, dat in een grammatica van de nieuwe taal, al is het niet onmisbaar, het toch wenselijk is de oude taal te vermelden. Wat de geleerde taal betreft, wij kunnen deze niet veronachtzamen daar ze gebruikt wordt door de overheid, de wetenschap en gedeeltelijk door de pers. Daarom zullen we aan het einde van elk hoofdstuk haar regels in het kort geven, met kleine letters gedrukt.

De morphologie bewaart voor het grootste deel die van de oude taal, hoewel ze vereenvoudigd is; b.v. de verbuiging bestaat nog, maar er is geen dualis meer en de datief wordt alleen gevonden in de geleerde taal.

Het lidwoord.

	M.	Vr.	Onz.		M.	Vr.	Onz.
Enk. N.	*ὁ*	*ἡ*	*τό*	Meerv.	*οἱ*	*οἱ*	*τά*
G.	*τοῦ*	*τῆς*	*τοῦ*		*τῶν*	*τῶν*	*τῶν*
Ac.	*τό(ν)*	*τή(ν)*	*τό*		*τούς*	*τίς*	*τά.*

Let op het feit dat het manlijk en vrouwlijk lidwoord in nominatief (eerste naamval) en accusatief (4de naamval) in het meervoud hetzelfde zijn. De dichters der Ionische school gebruiken soms in de accusatief vrouwelijk meervoud *τές* in plaats van *τίς*. In de geleerde taal is het vrouwelijk meerv. *αἱ, τάς*.

De datief in de 3 geslachten en der 3 getallen is: *τῷ, τῇ, τῷ, τοῖς, ταῖς, τοῖς*. Men ontmoet deze vormen voornamelijk in vaste uitdrukkingen.

Wij zullen tussen haakjes de letter *ν* aan het eind van de accusatief enk. schrijven, want in werkelijkheid wordt zij soms behouden en soms niet. Zij wordt uitgesproken vóór een woord beginnend met een klinker of met één van de volgende medeklinkers: *κ . π τ . ξ. ψ*. Zij valt weg in de andere gevallen.

Er bestaat ook een onbepaald lidwoord:

	Man.	Vr.	Onz.
N.	*ἕνας* (een)	*μιά*	*ἕνα*
Gen.	*ἑνός*	*μιᾶς*	*ἑνός*
Ac.	*ἕνα(ν)*	*μιά(ν)*	*ἕνα.*

In het Grieks kan men zeggen *ἔχομε σπίτι μὲ κῆπο* (= wij hebben een huis met tuin), dus zonder lidwoord, maar ook *ἔκοψα ἕνα λουλούδι* (= ik heb een bloem geplukt); in het meervoud kan men geen lidwoord gebruiken: *ἔκοψα λουλούδια* (= ik heb bloemen geplukt) zoals in het Hollands. Ofschoon de regels hiervoor niet streng zijn, gebruikt in het algemeen het Nieuwgrieks zelden het onbepaalde

lidwoord, bv. ,,Paul is een man van karakter" wordt vertaald: *ὁ Παῦλος εἶναι ἄνθρωπος μὲ χαρακτῆρα.*

Verbuiging.

Er zijn drie verbuigingen in de volkstaal, gebaseerd op het geslacht in plaats van op de verschillende uitgangen. De eerste omvat alle manlijke substantieven (zelfstandige naamwoorden), de 2de alle vrouwelijke substantieven en de derde alle onzijdige substantieven.

Ziehier enige algemene regels:

1. Het Nieuwgrieks heeft de neiging de plaats van de klemtoon van de subst. niet te veranderen in de verschillende naamvallen.
2. De nominatief manlijk enkelvoud kenmerkt zich door een sigma (ς), die in de genitief weg valt.
3. Het vrouwlijk integendeel krijgt geen ς in de nominatief maar wel in de genitief.
4. Een classicus zal opmerken dat subst. man. en vrouw. van de 3de verbuiging over zijn gegaan naar het type van de oude 1ste verbuiging.
5. Als men van de accusatief van de oude taal een nieuwe nominatief vormt door toevoeging van een s voor het mannelijk, zonder er iets bij te voegen voor het vrouwelijk, loopt men weinig gevaar zich te vergissen. De accusatief heeft dus een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling der verbuiging.

a) Groep op —*ας*.

Enk.	N.	*ταμίας* (=kassier)	*πατέρας* (=vader)	*λιμένας* (=haven)
	G.	*ταμία*	*πατέρα*	*λιμένα*
	Ac.	*ταμία*	*πατέρα*	*λιμένα*
Meerv.	N.	*ταμίες*	*πατέρες*	*λιμένες*
	G.	*ταμιῶν* (zeldzaam)	*πατέρων*	*λιμένων*
	Ac.	*ταμίες*	*πατέρες*	*λιμένες.*

b) Groep op —*ᾶς* (een lettergreep meer in het meerv.)

Enk.	N.	*ψαρᾶς* (= visser)	*μυταρᾶς* (=man met een grote neus)
	G.	*ψαρᾶ*	*μυταρᾶ*
	Ac.	*ψαρᾶ*	*μυταρᾶ*
Meerv.	N.	*ψαράδες*	*μυταράδες*
	G.	*ψαράδων*	*μυταράδων*
	Ac.	*ψαράδες*	*μυταράδες.*

Het merendeel der subst. van deze groep duidt een beroep aan. (*ψαρᾶς*, *καπελλᾶς* = hoedenmaker), of een lichamelijke onvolmaaktheid (*ποδαρᾶς* = iemand met te grote voeten voor zijn figuur).

c) Groep op —ης.

Enk.	N.	*ναύτης* (= zeeman)	*νικητής* (= overwinnaar)
	G.	*ναύτη*	*νικητή*
	Ac.	*ναύτη*	*νικητή*
Meerv.	N.	*ναῦτες*	*νικητές*
	G.	*ναυτῶν*	*νικητῶν*
	Ac.	*ναῦτες*	*νικητές.*

d) Groep op —ης (een lettergreep meer in het meerv.)

Enk.	N.	*περιβολάρης* (=tuinman)	*καφετζῆς* (= caféhouder)
	G.	*περιβολάρη*	*καφετζῆ*
	Ac.	*περιβολάρη*	*καφετζῆ*
Meerv.	N.	*περιβολάρηδες*	*καφετζῆδες*
	G.	*περιβολάρηδων*	*καφετζήδων*
	Ac.	*περιβολάρηδες*	*καφετζῆδες.*

De subst. op —*τζῆς* zijn van Turkse afkomst en duiden een beroep aan. Die op —*ρης* kunnen ook een meerv. op —*αῖοι* hebben: *περιβολαραῖοι, νοικοκυραῖοι* (= huiseigenaren of goede huisvaders).

e) Groep op —ες (een lettergreep meer in het meerv.).

Enk.	N.	*καφές* (= koffie)	*πανσές* (= viooltje; pensée)
	G.	*καφέ*	*πανσέ*
	Ac.	*καφέ*	*πανσέ*
Meerv.	N.	*καφέδες*	*πανσέδες*
	G.	*καφέδων*	*πανσέδων*
	Ac.	*καφέδες*	*πανσέδες.*

Men ziet dat deze groep woorden bevat van vreemde herkomst, die slechts de karakteristieke sigma van het Griekse mann. substantief hebben kunnen aannemen.

f) Groep op —οῦς (een lettergreep meer in het meerv.).

Enk.	N.	*παπποῦς* (= grootvader)	Meerv.	*παπποῦδες*
	G.	*παπποῦ*		*παππούδων*
	Ac.	*παπποῦ*		*παπποῦδες.*

Deze groep omvat heel weinig woorden: *Ἰησοῦς, νοῦς* (= hersenen) hebben geen meervoud.

g) Groep op —ος.

Enk.	N.	*οὐρανός* (hemel of lucht)	*ἔμπορος* (handelaar)
	G.	*οὐρανοῦ*	*ἐμπόρου*
	Ac.	*οὐρανό*	*ἔμπορο*
Vocatief.		*οὐρανέ*	*ἔμπορε*
Mrv.	N.	*οὐρανοί*	*ἔμποροι*
	G.	*οὐρανῶν*	*ἐμπόρων*
	A.	*οὐρανούς*	*ἐμπόρους*
Vocatief.		*οὐρανοί*	*ἔμποροι.*

Deze zeer talrijke groep is de enige die een vocatief heeft, verschillend van de nominatief. Soms kan de klemtoon op dezelfde lettergreep blijven in de genitief: *τοῦ ἔμπορου* (vulgaire uitspraak).

Tweede Verbuiging.

De vrouwelijke subst. hebben zelden een sigma in de nominatief, maar wel in de genitief. De klinker van sommige genitieven verandert niet in de genitief zoals in de oude taal. (Zie ook blz. 15).

a) Groep op —*α*.

Enk.	N.	*καρδιά* (hart)	*ὥρα* (uur)	*θάλασσα* (zee)	*ἐλπίδα* (hoop)
	G.	*καρδιᾶς*	*ὥρας*	*θάλασσας*	*ἐλπίδας*
	Ac.	*καρδιά*	*ὥρα*	*θάλασσα*	*ἐλπίδα*
Meerv.	N.	*καρδιές*	*ὧρες*	*θάλασσες*	*ἐλπίδες*
	G.	*καρδιῶν*	*ὡρῶν*	*θαλασσῶν*	*ἐλπίδων*
	Ac.	*καρδιές*	*ὧρες*	*θάλασσες*	*ἐλπίδες.*

Een onregelmatig subst. *ἡ ὀκᾶ* heeft als gen. *τῆς ὀκᾶς* (gewichtmaat: 1200 gram) maar meervoud: *ὀκάδες, ὀκάδων, ὀκάδες.*

De subst. die in het klassieke Grieks behoorden tot de eerste verbuiging hebben in de gen. meerv. altijd het accent op de laatste lettergreep: *τῶν βασιλισσῶν, τῶν τραπεζῶν.* De andere, die vroeger behoorden tot de 3de verbuiging, kunnen nu het accent hebben op de laatste of op de voorlaatste lettergreep: *ἡ Ἑλληνίδα, τῶν Ἑλληνίδων, ἡ πλάκα, τῶν πλακῶν.*

b) Groep op —*η*.

Enk.	N.	*ψυχή* (= ziel)	*βρύση* (= kraan)	*δύναμη* (= macht)
	G.	*ψυχῆς*	*βρύσης*	*δύναμης*
	Ac.	*ψυχή*	*βρύση*	*δύναμη*
Meerv.	N.	*ψυχές*	*βρύσες*	*δυνάμεις*
	G.	*ψυχῶν*	*βρυσῶν*	*δυνάμεων*
	Ac.	*ψυχές*	*βρύσες*	*δυνάμεις.*

Woorden van deze groep, die heel lang geleden van de 3de tot de 1ste verbuiging zijn overgegaan, hebben hun meerv. nominatief op —*ες*, terwijl later tot de eerste verb. gekomen subst. hun nominatief meerv. bewaren op —*εις*; hun genitief meervoud is nogal zeldzaam.

c) Groep op —*ω*.

ἡ Φρόσω (= *Εὐφροσύνη*), *τῆς Φρόσως, τὴ Φρόσω.*

Opmerking. Het Nieuwgrieks houdt van verkortingen van eigennamen: *Μέλπω* (= *Μελπομένη*), *Δέσπω* (= *Δέσποινα*), *Βαγγελιώ* (*Εὐαγγελία*), *Λενιώ* (= *Ἑλένη*). Vrouwelijke namen op —*ς*, die niet in de sfeer van de nieuwe taal passen, worden door het volk zonder —*ς* uitgesproken: *ἡ Τῆνο* (*Τῆνος*), *ἡ Σκιάθο, ἡ Χιό, ἡ Μύκονο* enz.

De —*ς* komt terug in de genitief: *τῆς Τῆνος*. Doch zelfstandige n.w. en eigennamen blijven, indien ze vastgesteld zijn door de geleerde taal, de —*ς* behouden: *ἡ ὁδός* (straat), *ἡ λεωφόρος* (laan), *ἡ πρόοδος* (vordering), *ἡ διάμετρος* (diameter), *ἡ ἀτμάκατος* (stoombootje) en *Αἴγυπτος*, *Ἤπειρος*, *Ἀγχίαλος* enz. Bij zulke woorden met de genitief op —*ου* komt het accent op de voorlaatste lettergreep: *τῆς Αἰγύπτου*.

d) Groep op —*ου*.

Enk.	N.	*καπελλοῦ* (modiste)	Meerv.	*καπελλοῦδες*
	G.	*καπελλοῦς*		*καπελλούδων*
	Ac.	*καπελλοῦ*		*καπελλοῦδες*.

Opmerking. De woorden op —*οῦ* zijn vaak het vrouwelijk der namen op —*ᾶς*. Zij betekenen dan de vrouw van de werkman of de vrouw die dat bedrijf uitoefent. Dus *ψαροῦ* is de vrouw van een visser (*ψαρᾶς*), maar *καπελλοῦ* is een modiste. Zij drukken ook een lichamelijke eigenaardigheid uit: *μυταροῦ* = een vrouw met een te grote neus.

Tot deze groep behoren twee namen van dieren: *ἡ ἀλεποῦ* = de vos; *ἡ μαϊμοῦ* = de aap.

Derde verbuiging.

a) Groep op —*ο*.

Enk.	N.	*τὸ βουνό* (berg)	*σίδερο* (ijzer)	*πρόσωπο* (gezicht, persoon)
	G.	*τοῦ βουνοῦ*	*σίδερου*	*προσώπου*
	Ac.	*τὸ βουνό*	*σίδερο*	*πρόσωπο*.
Meerv.	N.	*τὰ βουνά*	*σίδερα*	*πρόσωπα*
	G.	*τῶν βουνῶν*	*σίδερων*	*προσώπων*
	Ac.	*τὰ βουνά*	*σίδερα*	*πρόσωπα*.

Opmerking. Dat we ook het voorbeeld *πρόσωπο* gegeven hebben, is omdat het accent in gen. enk. en meerv. op de voorlaatste lettergreep komt. Zo was het in de oude taal, maar waarom nu sommige woorden volgens de oude regels geaccentueerd zijn en andere niet, dat is moeilijk te zeggen.

b) Groep op —*ι*.

Enk.	N.	*τὸ παιδί* (het kind)	*τραγοῦδι* (zang)
	G.	*τοῦ παιδιοῦ*	*τραγουδιοῦ*
	Ac.	*τὸ παιδί*	*τραγοῦδι*.
Meerv.	N.	*τὰ παιδιά*	*τραγούδια*
	G.	*τῶν παιδιῶν*	*τραγουδιῶν*
	Ac.	*τὰ παιδιά*	*τραγούδια*.

Opmerking I. Deze subst. zijn vroeger verkleinwoorden geweest. Die op —*άκι* (*παιδάκι*) en —*ούλι* (*χερούλι*) zijn het nog

en hun genitief enk. en meerv. zijn niet in gebruik. Men zegt niet *ἡ γλῶσσα τοῦ παιδακιοῦ*, maar gaat om de moeilijkheid heen door een andere uitdrukking: *ἡ γλῶσσα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ*.

O p m e r k i n g I I. De *γ* tussen twee klinkers valt bij sommige woorden uit, maar komt terug in de gen. en het meerv.: *φαΐ* (= het eten), *ρολόϊ* (horloge), *μοιρολόϊ* (weeklacht), gen.: *φαγιοῦ, ρολογιοῦ, μοιρολογιοῦ, τὰ φαγιά, τὰ ρολόγια, τὰ μοιρολόγια*.

c) Groep op —*ος*.

Enk.	N.	*τὸ μέρος* (deel)	Meerv.	*τὰ μέρη* (delen en landen)
	G.	*τοῦ μέρους*		*τῶν μερῶν*
	Ac.	*τὸ μέρος*		*τὰ μέρη*.

d) Groep op —*μα*.

Enk.	N.	*τὸ ὄνομα* (naam)	Meerv.	*τὰ ὀνόματα*
	G.	*τοῦ ὀνόματος*		*τῶν ὀνομάτων*
	Ac.	*τὸ ὄνομα*		*τὰ ὀνόματα*.

e) Groep op —*σιμο*, —*ξιμο*, —*ψιμο*.

Enk.	N.	*δέσιμο* ('t inbinden)	*τρέξιμο* ('t rennen)	*γράψιμο* (schrift)
	G.	*δεσίματος*	*τρεξίματος*	*γραψίματος*
	Ac.	*δέσιμο*	*τρέξιμο*	*γράψιμο*.
Meerv.	N.	*δεσίματα*	*τρεξίματα*	*γραψίματα*
	G.	*δεσιμάτων*	*τρεξιμάτων*	*γραψιμάτων*
	Ac.	*δεσίματα*	*τρεξίματα*	*γραψίματα*.

O p m e r k i n g. Let op de plaats van het accent. Deze woorden zijn gevormd uit de stam van de aoristus der w.w. *γράφω, ἔγραψα* > *γράψιμο*. Zij stemmen overeen met de Hollandse gesubstantiveerde w.w. ,,het rennen'', ,,het binden'' enz.

f) Groep op —*ας* en —*ως*.

Enk.	N.	*κρέας* (vlees)	*φῶς* (licht)	Meerv.	*κρέατα*	*φῶτα*
	G.	*κρέατος*	*φωτός*		*κρεάτων*	*φώτων*
	Ac.	*κρέας*	*φῶς*		*κρέατα*	*φῶτα*

O p m e r k i n g. Deze groep bevat weinig woorden en volgt de oude morphologie. Op dezelfde wijze als *κρέας* kunnen we verbuigen *τέρας, πέρας* en op die van *φῶς, καθεστώς*. Maar men kan uit de mond van een onontwikkelde de gen. *κρεάτου, τεράτου* enz. horen.

VERBUIGING VAN DE GELEERDE TAAL.

Het lidwoord blijft hetzelfde; de klassieke datief komt terug; het onbepaalde lidwoord bestaat ook, maar onder de vorm *εἷς*.

	N.	G.	D.	Ac.		N.	G.	D.	Ac.
Enk.	ὁ	τοῦ	τῷ	τόν	Meerv.	οἱ	τῶν	τοῖς	τούς
	ἡ	τῆς	τῇ	τήν		αἱ	τῶν	ταῖς	τάς
	τό	τοῦ	τῷ	τό		τά	τῶν	τοῖς	τά
M.	εἷς	ἑνός	ἑνί	ἕνα	V.	μία	μιᾶς	μιᾷ	μίαν
O.	ἕν	ἑνός	ἑνί	ἕν.					

Het onbepaalde voornaamwoord der oude taal komt dikwijls terug: πολίτης τις = een zekere burger.

De dualis bestaat niet meer.

Wij behouden de volgorde die in de klassieke grammatica's gegeven wordt. Er zijn drie declinaties:

De eerste bevat mannelijke subst. op —ας en —ης en vrouwelijk op —α en —η.

Enk.	N.	ὁ νεανίας (jonge man)	στρατιώτης (soldaat)
	G.	τοῦ νεανίου	στρατιώτου
	D.	τῷ νεανίᾳ	στρατιώτῃ
	Ac.	τὸν νεανίαν	στρατιώτην
Meerv.	N.	οἱ νεανίαι	στρατιῶται
	G.	τῶν νεανιῶν	στρατιωτῶν
	D.	τοῖς νεανίαις	στρατιώταις
	Ac.	τοὺς νεανίας	στρατιώτας.

Enk.	N.	ἡ	ἰδέα (idee)	θάλασσα (zee)	Meerv.	αἱ	ἰδέαι	θάλασσαι
	G.	τῆς	ἰδέας	θαλάσσης		τῶν	ἰδεῶν	θαλασσῶν
	D.	τῇ	ἰδέᾳ	θαλάσσῃ		ταῖς	ἰδέαις	θαλάσσαις
	Ac.	τὴν	ἰδέαν	θάλασσαν		τὰς	ἰδέας	θαλάσσας.
Enk.	N.	ἡ	ὥρα	τιμή	Meerv.	αἱ	ὧραι	τιμαί
	G.	τῆς	ὥρας	τιμῆς		τῶν	ὡρῶν	τιμῶν
	D.	τῇ	ὥρᾳ	τιμῇ		ταῖς	ὥραις	τιμαῖς
	Ac.	τὴν	ὥραν	τιμήν		τὰς	ὥρας	τιμάς

Opmerking. De α wordt in de gen. η na medeklinkers behalve ρ τῆς καρδίας, τῆς ὥρας maar τῆς θαλάσσης, τῆς δόξης.

De tweede declinatie bevat 1) mann. en vrouw. woorden op —ος, 2) onzijdige op —ον, 3) contracta en 4) onregelmatige.

Mann.	Enk. N.	ἔμπορος	Meerv. ἔμποροι	Vrouwl. ὁδός	Meerv. ὁδοί	
	G.	ἐμπόρου	ἐμπόρων	ὁδοῦ	ὁδῶν	
	D.	ἐμπόρῳ	ἐμπόροις	ὁδῷ	ὁδοῖς	
	Ac.	ἔμπορον	ἐμπόρους	ὁδόν	ὁδούς	
	Voc.	ἔμπορε	ἔμποροι	ὁδέ	ὁδοί	
					(zie blz. 11—12)	
Onz.	Enk. N.	παιδίον	παιδία	πρόσωπον	πρόσωπα	
	G.	παιδίου	παιδίων	προσώπου	προσώπων	
	D.	παιδίῳ	παιδίοις	προσώπῳ	προσώποις	
	Ac.	παιδίον	παιδία	πρόσωπον	πρόσωπα	
					(zie blz. 13)	

Contracta: Deze zijn ontstaan uit een stam die op een klinker eindigt: περίπλο-ος : περίπλους, ὀστέ-ον : ὀστοῦν.

Het woord πλοῦς heeft geen contractie in nom. meerv.: οἱ πλόες; ook de gen. meerv. onzijdig kan zonder contractie zijn: φυματίωσις τῶν ὀστέων = beenderentuberculose.

Enk. N.	περίπλους	Meerv. περίπλοι	τὸ ὀστοῦν	Meerv. τὰ ὀστᾶ	
G.	περίπλου	περίπλων	τοῦ ὀστοῦ	τῶν ὀστῶν (ὀστέων)	
D.	περίπλῳ	περίπλοις	τῷ ὀστῷ	τοῖς ὀστοῖς	
Ac.	περίπλουν	περίπλους	τὸ ὀστοῦν	τὰ ὀστᾶ.	

Onregelmatige substantiva: Het carnaval is in de gesproken taal: ἡ Ἀποκρηά of οἱ Ἀποκρηές. De gel. taal heeft nog sommige woorden uit de Attische tweede declinatie: ἡ Ἀπόκρεως τῆς Ἀπόκρεω, ἡ Κῶς τῆς Κῶ, ὁ Ἄθως τοῦ Ἄθω.

D e r d e d e c l i n a t i e. Alle typen van de oude taal zijn nog in gebruik. Het is onmogelijk ze alle te noemen, want het doel van dit boek is niet een klassieke grammatica te geven. Ingeval de lezer moeilijkheden zou hebben met een geleerde vorm, raadplege hij de in het Hollands geschreven oude grammatica, die hij gebruikt (b.v. die van Dr P. V. Sormani, Groningen 1930 of die van Dr A. Witlox, Leiden 1946). We zullen tevreden zijn als deze pagina's de lezer helpen zijn weg te vinden in aan de geleerde letterkunde ontleende stukken.

In deze declinatie hebben we nominatieven op —ς, zonder —ς en onregelmatige vormen. Doordat een Grieks woord alleen op ν, ρ, ς kan eindigen verdwijnen andere consonanten op het einde. De gutturale en labiale medeklinkers blijven staan, maar veranderen in de nominatief in ξ (κ, γ, χ + ς) of ψ (π, β, φ + ς).

Asigmatische nominatief.

Enk.	N.	ὁ ῥήτωρ	ἀγών	Ἕλλην	γέρων
	G.	τοῦ ῥήτορος	ἀγῶνος	Ἕλληνος	γέροντος
	D.	τῷ ῥήτορι	ἀγῶνι	Ἕλληνι	γέροντι
	Ac.	τὸν ῥήτορα	ἀγῶνα	Ἕλληνα	γέροντα
Meerv.	N.	οἱ ῥήτορες	ἀγῶνες	Ἕλληνες	γέροντες
	G.	τῶν ῥητόρων	ἀγώνων	Ἑλλήνων	γερόντων
	D.	τοῖς ῥήτορσι	ἀγῶσι	Ἕλλησι	γέρουσι
	Ac.	τοὺς ῥήτορας	ἀγῶνας	Ἕλληνας	γέροντας
	Voc.	ὦ ῥήτορες	ἀγῶνες	Ἕλληνες	γέροντες.

Tot het type ἀγών behoren ook de adj. op —ων: εὐδαίμων, σώφρων enz.; tot γέρων de participia pr. act: λύων, παιδεύων, γράφων enz.

De vrouwelijke asigmatische subst. zijn gering in aantal: ἠχώ (echo) gen. ἠχοῦς, πειθώ (overredingskracht) gen. πειθοῦς en sommige eigennamen: Λητώ, Λητοῦς; Σαπφώ, Σαπφοῦς.

Sigmatische nominatief.

ἰχθύς	ἰχθύες	Er zijn veel adj. op —ύς:
ἰχθύος	ἰχθύων	ἡδύς, εὐρύς, βαρύς enz.
ἰχθύϊ	ἰχθύσι	Gen.: ἡδέος. Meerv. ἡδεῖς.
ἰχθύν	ἰχθῦς	Gen.: ἡδέων. Neutrum ἡδύ.

Eigennamen op —ης of —ῆς.

Σωκράτης	Περικλῆς
Σωκράτους	Περικλέους
Σωκράτει	Περικλεῖ
Σωκράτη	Περικλέα
Σώκρατες	Περίκλεις.

Adj. op —ής man. en vrouwl.

ἀληθής, Gen. ἀληθοῦς. εὐτυχής, δυστυχής, ὑγιής enz.

Meerv.: ἀληθεῖς, Gen. ἀληθῶν.

Neutrum: ἀληθές, Gen. ἀληθῆ.

Subst. op —εύς en —ως.

Enk.	N.	βασιλεύς	ἥρως	Meerv.	βασιλεῖς	ἥρωες
	G.	βασιλέως	ἥρωος		βασιλέων	ἡρώων
	D.	βασιλεῖ	ἥρωι		βασιλεῦσι	ἥρωσι
	Ac.	βαοιλέα	ἥρωα		βαοιλεῖς	ἥρωας
	Voc.	βασιλεῦ	ἥρως.		βασιλεῖς	ἥρωες.

Subst. op. —ούς en —ας.

Enk.	N.	ὀδούς	ἐλέφας	Meerv.	ὀδόντες	ἐλέφαντες
	G.	ὀδόντος	ἐλέφαντος		ὀδόντων	ἐλεφάντων
	D.	ὀδόντι	ἐλέφαντι		ὀδοῦσι	ἐλέφασι
	Ac.	ὀδόντα	ἐλέφαντα		ὀδόντας	ἐλέφαντας.

Hiertoe behoren de participia aor. act. op —ας en passiva op —θείς γράψας — γράψαντος, παιδεύσας, παιδεύσαντος, παιδευθείς — παιδευθέντος.

Subst. op —ξ en —ψ.

Enk:	N.	φύλαξ	Ἄραψ	Mrv.	φύλακες	Ἄραβες
	G.	φύλακος	Ἄραβος		φυλάκων	Ἀράβων
	D.	φύλακι	Ἄραβι		φύλαξι	Ἄραψι
	Ac.	φύλακα	Ἄραβα		φύλακας	Ἄραβες
	Voc.	φύλαξ	Ἄραψ		φύλακες	Ἄραβες.

Vrouwelijke subst. op —ις, gen. εως

N.	πόλις	πόλεις
G.	πόλεως	πόλεων
D.	πόλει	πόλεσι
Ac.	πόλιν	πόλεις.

De vr. subst. van dit type zijn talrijk; zij drukken ideeën of handelingen uit: πίστις (geloof), ἐκπαίδευσις (onderwijs) enz.

Vrouwl. op —ις, gen. —ιδος, of —ιτος, of —ιθος.

Enk.	N.	Ἑλληνίς	χάρις	ὄρνις
	G.	Ἑλληνίδος	χάριτος	ὄρνιθος
	D.	Ἑλληνίδι	χάριτι	ὄρνιθι
	Ac.	Ἑλληνίδα	χάριτα	ὄρνιθα.
Meerv.	N.	Ἑλληνίδες	χάριτες	ὄρνιθες
	G.	Ἑλληνίδων	χαρίτων	ὀρνίθων
	D.	Ἑλληνίσι	χάρισι	ὄρνισι
	Ac.	Ἑλληνίδας	χάριτας	ὄρνιθας.

Vrouwlijk op —ξ.

Enk.	N.	νύξ	θρίξ	Meerv.	νύκτες	τρίχες
	G.	νυκτός	τριχός		νυκτῶν	τριχῶν
	D.	νυκτί	τριχί		νυξί	θριξί
	Ac.	νύκτα	τρίχα		νύκτας	τρίχας.

Neutra. op —μα, op —ος, op —υ.

Enk.	N.	σῶμα	ἔθνος	ἄστυ
	G.	σώματος	ἔθνους	ἄστεως
	D,	σώματι	ἔθνει	ἄστει
	Ac.	σῶμα	ἔθνος	ἄστυ
Meerv.	N.	σώματα	ἔθνη	ἄστεα
	G.	σωμάτων	ἐθνῶν	ἄστεων
	D.	σώμασι	ἔθνεσι	ἄστεσι
	Ac.	σώματα	ἔθνη	ἄστεα.

De neutra van de participia zijn:

παιδεύων	—	τὸ παιδεῦον	gen.	παιδεύοντος.
παιδεύσας	—	τὸ παιδεῦσαν	,,	παιδεύσαντος.
παιδευθείς	—	τὸ παιδευθέν	,,	παιδευθέντος.

Onregelmatige subs. Mannelijke.

Enk.	N.	πατήρ	ἀνήρ	Ζεύς	μάρτυς (én vrouw.)
	G.	πατρός	ἀνδρός	Διός	μάρτυρος (getuige; martelaar)
	D.	πατρί	ἀνδρί	Διί	μάρτυρι
	Ac.	πατέρα	ἄνδρα	Δία	μάρτυρα
	Voc.	πάτερ	ἄνερ	Ζεῦ	μάρτυς

Meerv.	N.	πατέρες	ἄνδρες		μάρτυρες
	G.	πατέρων	ἀνδρῶν		μαρτύρων
	D.	πατράσι	ἀνδράσι		μάρτυσι
	Ac.	πατέρες	ἄνδρας		μάρτυρας
	Voc.	πατέρες	ἄνδρες		μάρτυρες.

Vrouwelijk.

Enk.	N.	μήτηρ	θυγάτηρ	γυνή	χείρ
	G.	μητρός	θυγατρός	γυναικός	χειρός
	D.	μητρί	θυγατρί	γυναικί	χειρί
	Ac.	μητέρα	θυγατέρα	γυναῖκα	χεῖρα
	Voc.	μῆτερ	θύγατερ	γύναι	χείρ
Meerv.	N.	μητέρες	θυγατέρες	γυναῖκες	χεῖρες
	G.	μητέρων	θυγατέρων	γυναικῶν	χειρῶν
	D.	μητράσι	θυγατράσι	γυναιξί	χερσί
	Ac.	μητέρας	θυγατέρας	γυναῖκας	χεῖρας
	Voc.	μητέρες	θυγατέρες	γυναῖκες	χεῖρες.

Neutra.

οὖς (oor) ὠτός.	τὰ ὦτα, τῶν ὤτων.
γόνυ (knie) γόνατος.	τὰ γόνατα, τῶν γονάτων.
πῦρ (vuur) πυρός.	τὰ πυρά.
τὸ ὕδωρ (water) τοῦ ὕδατος.	τὰ ὕδατα, τῶν ὑδάτων.

Opmerking. Ziehier in enkele woorden hoe de substantiva uit de klassieke derde verbuiging tot de eerste kwamen (b.v. ἡ μητέρα, ὁ φύλακας, ἡ γυναῖκα enz.) De papyri tonen dat tegen het einde van het Alexandrijnse tijdperk vaak fouten voorkwamen als: πατέραν, ῥήτοραν, νύκταν. Toen het gebruik hen erkend had, vormde zich een nieuwe nominatief met een —ς van het mannelijk en zonder —ς voor het vrouwelijk: acc. ταμίαν, nom. ταμίας, acc. πατέραν, nieuwe nom.: πατέρας. Acc. ὥραν, nom. ὥρα. Acc. νύκταν, nieuwe nom.: νύκτα. Wij zijn nu nog getuige van zulk een vereenvoudiging. Vóór de eerste wereldoorlog durfden weinig mensen: Εἶμαι Ἕλληνας (in plaats van Ἕλλην), εἶμαι Ἑλληνίδα (in de plaats van Ἑλληνίς) te zeggen. Nu spreken de jongelui van onder 25 niet anders.

VOORNAMEN EN FAMILIENAMEN.

Gaarne geven de Grieken aan hun kinderen klassieke namen, zodat *Ἀχιλλεύς* (type *Ἀχιλλέας*), *Πλάτων* (type: *Πλάτωνας*), *Πάτροκλος, Σωκράτης, Ἀθηνᾶ, Οὐρανία* heel gewoon zijn, doch zij zijn van geleerde oorsprong. De voornamen *Ἀλέξανδρος, Ἑλένη* en een paar andere komen in alle tijden voor.

Zoals in alle talen der christelijke volkeren vinden we ook in het Grieks namen uit het Oude en Nieuwe Testament: *Πέτρος, Ἄννα, Ἐλισάβετ, Ἰωάννης* enz.; aan het Latijn ontleend zijn de namen: *Παῦλος, Ἀντώνιος* (of *Ἀντώνης*), *Ἰουλία, Κωνσταντῖνος, Μάριος.*

Er zijn namen, gewijd door een martelaar, doch men kan niet met zekerheid zeggen sedert wanneer ze in de taal verschenen. *Βασίλειος, Δημήτριος, Νικόλαος* (volksvorm: *Βασίλης* of *Βάσος, Δημήτρης* of *Μῆτρος* of *Δῆμος* of *Μῆτσος, Νικόλας* of *Νῖκος*).

Andere namen zijn van zuiver Grieks-christelijke traditie: *Ἄγγελος, Εὐάγγελος, Ἀγγελική, Εὐαγγελία, Θεοφάνης, Θεοφανώ, Δέσποινα, Σοφία, Παναγιώτης, Εὐδοξία, Νικηφόρος, Ζωή* enz., die in de Byzantijnse tijd veel gebruikt werden.

Sommige vreemde namen werden door de taal aangenomen: *Ἀμαλία, Βιργινία, Μαργαρίτα, Ὄλγα, Ἀλίκη, Μαρίνος* enz.

Ten slotte zijn er voornamen van volksoorsprong met een aardig folkloristisch karakter: *Διαμαντῆς* („ de man met een karakter sterk als diamant"), *Ζώης* (de man aan wien men een lang leven toewenst), *Κρυστάλλω* (de vrouw fris als kristalhelder water), *Κρινιώ* (mooi als de lelie = *κρῖνο*).

Zoals in het Hollands zijn er ook liefkozingsnamen, waarvan soms moeilijk de oorspronkelijke naam is terug te vinden: *Κοκός, Τοτός, Κική, Φιφή, Λιλή* enz. (Zij volgen de verbuiging die bij hun uitgang behoort). Let wel dat ze altijd twee gelijke lettergrepen hebben, want de Griekse taal laat geen naam van één lettergreep toe. Maar sommige verkortingen zijn zeer gemakkelijk herkenbaar: *Γιάννης* < *Ἰωάννης, Θάνος* of *Νάσος* < *Ἀθανάσιος, Τέλης* < *Ἀριστοτέλης, Ἀλέκος* < *Ἀλέξανδρος, Πάνος* < *Παναγιώτης* enz.

De familienamen zijn voor het grootste deel patronymica. Er is de uitgang *—πουλος*, welke betekent „zoon van" als ook die op *—ίδης* en *—ιάδης* (zelfde betekenis maar van geleerde oorsprong); deze namen traden in massa op bij het begin der Onafhankelijkheid (1830), want de mensen uit die tijd vonden het deftiger om een naam met een archaïsche uitgang te hebben dan de familienaam die zij hadden. Zo zijn schilderachtige familienamen verdwenen, terwijl de *Ἀλεξιάδης, Γεωργιάδης, Μιχαηλίδης* de taal overstromen.

De namen van Byzantijnse oorsprong worden in twee soorten gevonden: *Κομνηνός, Δούκας, Μελισσηνός, Λάσκαρις* enz. waren al familienamen in de middeleeuwen. Maar de tegenwoordige namen *Χαρτουλάρης, Σακελλάριος, Πικέρης, Οἰκονόμος* enz. waren titels van ambtenaren aan het keizerlijke hof, of in de Kerk.

Hierbij komt het grote aantal namen die met *Παπα-* (= priester) beginnen: *Παπαδήμας, Παπαστράτος, Παπαντώνης* enz.

Daar de priester het hoofd van het dorp was, noemde men vaak zijn kinderen met zijn voornaam, voorafgegaan door zijn titel. Daarom zijn deze namen vaak in de genitief en onverbuigbaar: *Παπανδρέου*.

Een groep familienamen wijst op de afkomst, zoals in het Hollands namen met „van": *Καστριώτης* (uit *Κάστρο*), *Πολίτης* (uit *Πόλη*), *Μιστριώτης* (uit *Μιστρά*), *Ζακυθηνός* (uit *Ζάκυνθος*) enz.

Anderen wijzen op het ambacht: *Σκουφᾶς* (mutsenmaker), *Μελᾶς* (honingmaker), *Μαχαιρᾶς* (messenmaker) enz.

Tenslotte zijn er Albanese, Turkse, Slavische en Venetiaanse namen die Griekse uitgangen aangenomen hebben.

Al deze namen volgen de verbuiging van de groep volgens hun uitgangen.

De vreemdeling moet weten dat de familienaam van een vrouw in de genitief van haar vaders naam staat: dus *Δεσποινίς Δημοπούλου*. Mejuffrouw Dimopoulos.

De getrouwde vrouw heeft de genitief van de naam van haar man: *Κυρία Γεωργιάδη* = Mevrouw Georjadis. In de Byzantijnse tijd was het anders. De naam van de vrouw veranderde niet door haar huwelijk, en had de grammaticale vorm van een vrouwelijke naam. Dus *Ἄννα*, dochter van *Κομνηνός*, vrouw van *Βρυέννιος* heette gedurende haar gehele leven *Ἄννα Κομνηνή*. Als de naam zich niet leende tot de formatie van een vrouwelijk bijvoegelijk naamwoord, kreeg hij de uitgang van een vrouwelijk dier, bv.: *λέων λέαινα. Δούκας, Δούκαινα.*

Andere namen hadden de uitgang *—ίνα*: *Παλαιολόγος, Παλαιολογίνα.*

Tijdens de Revolutie (1821—1830) was de heldin Lascarina, dochter van Pinotsis en vrouw van Boeboelis, bekend onder de naam *Μπουμπουλίνα*. Later, waarschijnlijk onder invloed der Franse burgerlijke stand, kreeg de vrouw de naam van haar vader of van haar echtgenoot. Vandaar deze genitief waarvan we gesproken hebben, en die niet anders dan onverbuigbaar kan zijn. Maar het taalgevoel van het Griekse volk wordt gedwongen om een vrouwelijke genitief, een *—ς*, erbij te voegen; bijv.: *τὸ σπίτι τῆς Κυρίας Γεωργιάδους.*

M e e r v o u d. Indien het enkelvoud op *—ος* is, is het meerv. op *—οι*. Indien het op *—δης* is, is het meerv. op *—δηδες*: *οἱ Ζαμπέλιοι οἱ Ἀλεξιάδηδες*. Indien het enkelv. op *—ᾶς* is, is het meerv. *άδες*: *Μελᾶς, Μελάδες.*

De uitgang der historische familienamen in het meerv. is *—αῖοι*: *Κολοκοτρωναῖοι, Μποτσαραῖοι.*

ONVERBUIGBARE WOORDEN.

A l g e m e n e o p m e r k i n g. Ofschoon de geest van de taal tegen onverbuigbare substantiva is, zijn er vreemde woorden die in oude tijden in de taal kwamen en die in hun eigen vorm gebleven zijn: *τὸ μάννα, τὰ χερουβίμ, τὸ Πάσχα* (Pasen), *τὸ ζενίθ* enz. In de moderne tijd zijn in de taal gekomen: *ταμπού, τέννις, κονιάκ, τράμ, σοφέρ* (chauffeur). Niet zelden hoort men het meervoud van het laatste woord: *οἱ σοφέρηδες.*

Sommige titels, die een eigennaam voorafgaan, blijven onverbuigbaar: *ὁ καπετάν-Σταμάτης* (*καπετάνιος* = kapitein), *τοῦ καπετάν-Σταμάτη, ὁ κύρ-Μανώλης, τοῦ κύρ-Μανώλη*. Onder deze vorm gaat het woord *κύριος* vooraf aan de naam van een eenvoudige man, die men niet bij zijn voornaam wil noemen. Men gebruikt het woord *μάστρο* (meester) om een man aan te duiden,

die knap in zijn vak is en niet jong meer: *ὁ μάστρο-Κώστας, τοῦ μάστρο-Κώστα*; en het woord *μπάρμπα* (in het turks „oom") met een bedoeling van waardering: *ὁ μπάρμπα-Γιάννης, τοῦ μπάρμπα-Γιάννη*.

Namen van heiligen en kerken aan hen gewijd, worden voorafgegaan door het woord *ἅγιος, ἁγία* in een gesimplificeerde vorm: *ἅη* en *ἁγιά*: *ὁ ἅη-Δημήτρης, τοῦ ἅη-Δημήτρη* (de heilige Demetrius of zijn kerk), *ἡ ἁγιά-Μαρίνα, τῆς ἁγιά-Μαρίνας, ἡ ἁγιά-Σοφιά τῆς ἁγιά-Σοφιᾶς* (de beroemde kerk te Constantinopel)

Het is gebruikelijk om priesters aan te spreken met hun voornaam, voorafgegaan door het woord *πάπα*: *ὁ πάπα-Πέτρος, τοῦ πάπα-Πέτρου*, vocatief: *πάπα-Πέτρο*.

De geleerde vocatief *πάτερ* wordt gebruikt vóor de namen van monniken, ook in de nominatief: *ὁ πάτερ-Ἱερώνυμος, τοῦ πάτερ-Ἱερώνυμου*.

HET ADJECTIEF

Er bestaat geen aparte morphologie; de adjectieven zijn gegroepeerd volgens de vrouwelijke vorm. Een groep heeft de uitgang op —*η* met het accent op de laatste of op de voorlaatste lettergreep; een andere heeft een uitgang op —*α*.

Groep a:

Enk.	N.	*καλός* (goed en goedhartig)	*καλή*	*καλό*
	G.	*καλοῦ*	*καλῆς*	*καλοῦ*
	Ac.	*καλό(ν)*	*καλή(ν)*	*καλό*
	Voc.	*καλέ*		
Meerv.	N.	*καλοί*	*καλές*	*καλά*
	G.	*καλῶν*	*καλῶν*	*καλῶν*
	Acc.	*καλούς*	*καλές*	*καλά*.

Op dezelfde wijze:

Enk.	*ἥσυχος* (stil)	*ἥσυχη*	*ἥσυχο*
Meerv.	*ἥσυχοι*	*ἥσυχες*	*ἥσυχα*.

Groep b:

Enk.	*ὡραῖος*	*ὡραία*	*ὡραῖο*
Meerv.	*ὡραῖοι*	*ὡραῖες*	*ὡραῖα*.

O p m e r k i n g I. Het adjectief behoudt gewoonlijk het accent op dezelfde lettergreep als in de nominatief.

O p m e r k i n g II. Het adjectief bewaart evenals het lidwoord de *ν* van de uitgang van de accusatief als het vóor het substantief staat, indien dat subst. met een klinker begint of met een der drie medeklinkers *κ, π, τ*.

τὸν ὄμορφον ἄντρα (= de knappe man)
τὸν καλὸν πατέρα (= de goede vader)
τὸν παλιὸν καιρό (= de goede oude tijd).

Toch is deze regel niet zo streng als die der lidwoorden.

Groep c. Op —*ύς*, —*ιά*, —*ύ*.
Hiertoe behoren de oude adj. op —*ύς*, —*εῖα* (dat tot —*ιά* geworden is.)

Enk.	*βαθύς* (diep)	*βαθιά*	*βαθύ*
	βαθιοῦ	*βαθιᾶς*	*βαθιοῦ*
	βαθύ	*βαθιά*	*βαθύ*.
Meerv.	*βαθιοί*	*βαθιές*	*βαθιά*
	βαθιῶν	*βαθιῶν*	*βαθιῶν*
	βαθιούς	*βαθιές*	*βαθιά*

en andere op —*ής* die een kleur aanduiden, behorende bij een voorwerp door de wortel uitgedrukt: *Θαλασσής* (licht blauw: de kleur der zee), *μελής* (honinggeel), *σταχτής* (asgrijs) enz.

Enk. N.	*ϑαλασσής*	*ϑαλασσιά*	*θαλασσί*
G.	*ϑαλασσιοῦ*	*ϑαλσσιᾶς*	*θαλασσιοῦ*
Ac.	*ϑαλασσή*	*θαλασσιά*	*θαλασσί*.

Meervoud zeldzaam.

Groep d. Op —*ης*, —*α*.
Zij bevat adj. op —*άρης*.

Enk. N.	*ζηλιάρης* (jaloers)	*ζηλιάρα*	*ζηλιάρικο*
G.	*ζηλιάρη*	*ζηλιάρας*	*ζηλιάρικου*
Ac.	*ζηλιάρη*	*ζηλιάρα*	*ζηλιάρικο*.
Meerv. N.	*ζηλιάρηδες*	*ζηλιάρες*	*ζηλιάρικα*
G.	*ζηλιάρηδων*	<*ζηλιάρων*>	*ζηλιάρικων*
Ac.	*ζηλιάρηδες*	*ζηλιάρες*	*ζηλιάρικα*.

en adj. samengesteld met de woorden *λαιμός*, *μαλλί*, *μάτι*, *μύτη*, *πόδι*, *φρύδι*, *χεῖλι*, *χέρι*.

κοντολαίμης (korthalzig)	*κοντολαίμα*	*κοντολαίμικο*
ξανθομάλλης (iemand met blonde haren)	*ξανθομάλλα*	*ξανθομάλλικο*

Dit laatste adj. kan in het vrouwelijk *ξανθομαλλοῦσα* hebben. *Κοντοπόδης* heeft ook de vorm *κοντοπόδαρος*. (iemand met korte benen).

Πολύς is onregelmatig gebleven:

Enk. N.	*πολύς* (veel en talrijk)	*πολλή*	*πολύ*
G.	*πολλοῦ* (of *πολύ*)	*πολλῆς*	*πολλοῦ* (of *πολύ*)
Ac.	*πολύ(ν)*	*πολλή(ν)*	*πολύ*

Meerv. N.	*πολλοί*	*πολλές*	*πολλά*
G.	*πολλῶν*	*πολλῶν*	*πολλῶν*
Ac.	*πολλούς*	*πολλές*	*πολλά.*

Men zal bemerken dat de onregelmatigheid van dit adj. vooral de spelling betreft; het verschil tussen *λ* en *λλ* wordt niet meer uitgesproken.

TRAPPEN VAN VERGELIJKING.

De comparatief wordt gewoonlijk gevormd door toevoeging van het bijwoord *πιό* (oud: *πλέον*) aan het adjectief: *ἥσυχος* (stil), *πιὸ ἥσυχος* (stiller). Maar de oude vormen *—ότερος*, *—ότατος* en *—ύτερος*, *—ύτατος* bestaan nog altijd: *ὡραῖος*, *ὡραιότερος*, *ὡραιότατος* (mooi), *γλυκύς*, *γλυκύτερος*, *γλυκύτατος* (zoet).

De relatieve superlatief wordt gevormd door toevoeging van het lidwoord aan de comparatief, gevolgd door het voorzetsel *ἀπό*: *τὸ πιὸ ἔξυπνο ἀπὸ τὰ παιδιά* = het knapste der kinderen.

De absolute superlatief kan ook gevormd worden door toevoeging van een bijwoord, *πολύ*, *πάρα πολύ*, *ἐξαιρετικά* (= buitengewoon) enz.; *πολὺ ὡραῖος*, *πάρα πολὺ ἔξυπνος* (= verstandig) enz.

Het idee van de superlatief kan ook door de herhaling van het adj. uitgedrukt worden: *ἕνα ἄσπρο ἄσπρο ἀρνάκι* = een geheel wit lammetje; ook door het voorafgaan der woorden *ὁλό—*, *κατά—*, *θεό—*. B.v.: *ὁλόγυμνος* = helemaal naakt, *κατάμαυρος* = helemaal zwart, *θεόκουφος* = helemaal doof, *θεόστραβος* = helemaal blind, *θεοσκότεινος* = helemaal donker, enz.

Sommige titels waarmee men hoge personen aanspreekt staan in de superlatief:

Tegen een koning zegt men: *Μεγαλειότατε* (voc.).
,, ,, koningin: *Μεγαλειοτάτη.*
,, ,, prins of prinses: *Ὑψηλότατε*, *Ὑψηλοτάτη.*
,, de Patriarch: *Παναγιότατε.*
,, de Bisschop van Athene: *Μακαριότατε.*
,, een bisschop: *Σεβασμιότατε.*
,, ,, getrouwde priester: *Αἰδεσιμότατε.*
,, ,, minister of gezant: *Ἐξοχώτατε* (minder gebruikt).

O n r e g e l m a t i g e a d j e c t i e v e n. De volgende adj. hebben onregelmatige trappen van vergelijking:

καλός (goed)	*καλύτερος*	*καλότατος* (*κάλλιστος*)
κακός (slecht)	*χειρότερος*	(*κάκιστος*)
πολύς	*περισσότερος*	
ἁπλός (eenvoudig)	*ἁπλούστερος*	*ἁπλούστατος.*

De bijwoorden *ἄνω* en *κάτω* en het voorzetsel *ὑπέρ* vormen de adj. *ἀνώτερος* = superieur, *κατώτερος* = inferieur, *ὑπέρτερος*, *ὑπέρτατος* = hoger, hoogst.

O p m e r k i n g. De regel om te weten of in de comp. en superl. —ότερος en —ότατος met ο of ω moeten geschreven worden, die in de oude taal bestaat, is van zo weinig betekenis ten opzichte van de moderne uitspraak, dat wij de vreemdelingen aanraden, alles met een ο te schrijven: παλαιότερος, ἐνδοξότερος, ἁπαλότερος enz.

DE ADJECTIEVEN IN DE GELEERDE TAAL.

Bij de voorbeelden πλούσιος πλουσία πλούσιον, die wij hierboven gezien hebben, komt het accent in de geleerde taal op een lettergreep vóór de uitgang, als deze lang is volgens de oude uitspraak. De lezers, die het oude Grieks niet kennen, doen goed de plaats van het accent uit het hoofd te leren:

Enk.	N.	πλούσιος (rijk)	πλουσία	πλούσιον
	G.	πλουσίου	πλουσίας	πλουσίου
	D.	πλουσίῳ	πλουσίᾳ	πλουσίῳ
	Ac.	πλούσιον	πλουσίαν	πλούσιον
	Voc.	πλούσιε	πλουσία	πλούσιον.
Meerv.	N.	πλούσιοι	πλούσιαι	πλούσια
	G.	πλουσίων	πλουσίων	πλουσίων
	D.	πλουσίοις	πλουσίαις	πλουσίοις
	Ac.	πλουσίους	πλουσίας	πλούσια
	Voc.	πλούσιοι	πλούσιαι	πλούσια.

Sommige adjectieven op —ος en evenzo die op —ων hebben geen vrouwelijke vorm: ἔνδοξος στρατηγός = 'n roemrijke generaal. ἔνδοξος χώρα = 'n roemrijk land; ὁ en ἡ εὐδαίμων. Neutrum τὸ εὔδαιμον.

Het type ἀργυροῦς, ἀργυρᾶ, ἀργυροῦν heeft een perispomenon, omdat zijn uitgangen uit contractie voortkomen.

Het type συνήθης is het zelfde voor mannelijk en vrouwelijk: gen. συνήθους, meerv. οἱ en αἱ συνήθεις. Neutrum: τὸ σύνηθες, meerv. τὰ συνήθη.

Het type op —ύς heeft geen contractie in het vrouwelijke zoals bij de gesproken taal:

Enk.	ὁ βαθύς	ἡ βαθεῖα	τὸ βαθύ
Meerv.	οἱ βαθεῖς	αἱ βαθεῖαι	τὰ βαθέα.

O n r e g e l m a t i g e a d j e c t i e v e n.

Π ο λ ύ ς is hetzelfde als in de gesproken taal.

Enk.	Μ έ γ α ς (groot)	μεγάλη	μέγα
	μεγάλου	regel-	μεγάλου
	μεγάλῳ	matig	μεγάλῳ
	μεγάλον		μέγα
	μεγάλε		μέγα.
Meerv.	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα.
Enk.	Πᾶς	πᾶσα	πᾶν
	παντός	πάσης	παντός
	παντί	πάσῃ	παντί
	πάντα	πᾶσαν	πᾶν
	πᾶς	πᾶσα	πᾶν
Meerv.	πάντες	πᾶσαι	πάντα
	πάντων	πασῶν	πάντων
	πᾶσι	πάσαις	πᾶσι
	πάντας	πάσας	πάντα
	πάντες	πᾶσαι	πάντα.

TRAPPEN VAN VERGELIJKING.

Hier geven we de algemene regel, volgens de Grammatica van Sormani, om te weten op welke wijze de uitgangen *ότερος* en *ότατος* moeten worden geschreven (antieke spelling). De stammen op —*ο* laten de *ο* onveranderd, als de voorafgaande lettergreep (van natuur of door positie) lang is; is zij kort, dan wordt —*ο* tot —*ω* verlengd. Niettegenstaande dat blijft het een moeilijkheid voor hen die het oude Grieks niet kennen en die met de nieuwe uitspraak de taal beginnen. De enige oplossing zou zijn een woordenboek der oude taal te raadplegen dat vaak de kwantiteit (hoedanigheid) der klinkers geeft.

De geleerde taal gebruikt gaarne de superlatieven van het oude Grieks, maar niet de comparatieven.

ἀγαθός of *καλός*	sup.	*ἄριστος*.
κακός (slecht)	,,	*χείριστος*.
μικρός (klein)	,,	*ἐλάχιστος*.
πολύς	,,	*πλεῖστος*.

De comparatieven zijn aan de gesproken taal ontleend: *χειρότερος*, *μικρότερος* enz.

TELWOORDEN.

Cardinalia en Ordinalia.

Het verschil tussen de oude en de nieuwe telwoorden is zeer gering. De geleerde vormen worden tussen haakjes geplaatst.

riek- se ijfers	Arabische cijfers	Cardinalia	Card. gel. taal	Ordinalia (dezelfde in de 2 talen)	
′	1	*ἕνας, μία, ἕνα*	(*εἷς, μία, ἕν*)	*πρῶτος, πρώτη, πρῶτο(ν)*	*ἁπλός* of *μονός*, —*ή*, —*ό*
′	2	*δύο* of *δυό*		*δεύτερος*	*διπλός*, —*ή*, —
′	3	*τρεῖς* (m. en vr.), *τρία*		*τρίτος*	*τριπλός*, —*ή*, —*ό*
′	4	*τέσσερεις* (m. en vr.), *τέσσερα*	(*τέσσαρες, τέσσαρα*)	*τέταρτος*	*τετραπλός* —*ή*, —*ό*
′	5	*πέντε*		*πέμπτος*	*πενταπλός*
′	6	*ἕξι*	(*ἕξ*)	*ἕκτος*	
′	7	*ἑφτά*	(*ἑπτά*)	*ἕβδομος*	*ἑφτάδιπλος*
′	8	*ὀχτώ*	(*ὀκτώ*)	*ὄγδοος*	
′	9	*ἐννέα* of *ἐννιά*	(*ἐννέα*)	*ἔνατος*	
	10	*δέκα*		*δέκατος*	*δεκαπλός* of *δεκαπλάσιος*
α′	11	*ἕντεκα*	(*ἕνδεκα*)	*ἑνδέκατος*	
β′	12	*δώδεκα*		*δωδέκατος*	
γ′	13	*δεκατρεῖς, δεκατρία*		*δέκατος τρίτος*	
δ′	14	*δεκατέσσερεις, δεκατέσσερα*	(*δεκατέσσαρες,* —*ρα*)	*δέκατος τέταρτος*	
ε′	15	*δεκαπέντε*		*δέκατος πέμπτος*	
ς′	16	*δεκάξι*	(*δέκα ἕξ*)	,, *ἕκτος*	
ζ′	17	*δεκαεφτά*	(*δέκα ἑπτά*)	,, *ἕβδομος*	
η′	18	*δεκαοχτώ*	(*δέκα ὀκτώ*)	,, *ὄγδοος*	
ϑ′	19	*δεκαεννέα* of —*νιά*		,, *ἔνατος*	
′	20	*εἴκοσι*		*εἰκοστός*	
α′	21	*εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία,* —*ἕνα*		*εἰκοστὸς πρῶτος*	
β′	22	*εἴκοσι δύο*		,, *δεύτερος*	
γ′	23	*εἴκοσι τρία*		,, *τρίτος*	

Griekse cijfers	Arabische cijfers	Cardinalia	Card. gel. taal	Ordinalia (dezelfde in de 2 talen)	
λ′	30	τριάντα	τριάκοντα	τριακοστός	
μ′	40	σαράντα	τεσσαράκοντα	τεσσαρακοστός	
ν′	50	πενήντα	πεντήκοντα	πεντηκοστός	
ξ′	60	ἑξήντα	ἑξήκοντα	ἑξηκοστός	
ο′	70	ἑβδομήντα	ἑβδομήκοντα	ἑβδομηκοστός	
π′	80	ὀγδόντα	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστός	
ϟ′	90	ἐνενήντα	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστός	
ρ′	100	ἑκατό	ἑκατόν	ἑκατοστός	ἑκατονταπλός
ρα′	101	ἑκατὸν ἕνας, μία, ἕνα	ἑκατὸν εἷς κλπ.	ἑκατοστὸς πρῶτος	
ρβ′	102	ἑκατὸν δύο			
ργ′	103	ἑκατὸν τρεῖς			
ρκ′	120	ἑκατὸν εἴκοσι			
ρκά	121	ἑκατὸν εἴκοσι ἕνας, μία, ἕνα			
ρλ′	130	ἑκατὸν τριάντα	ἑκατὸν τριάκοντα	ἑκατοστός τριακοστός	
ρλα′	131	ἑκατὸν τριάντα ἕνας κλπ.			
σ′	200	διακόσιοι, διακόσιες, διακόσια	διακόσιοι, διακόσιαι, —α.	διακοσιοστός	
τ′	300	τρακόσιοι, —ιες, —ια	τριακόσιοι, —σιαι, —α.	τριακοσιοστός	
υ′	400	τετρακόσιοι, —ιες, —ια			
φ′	500	πεντακόσιοι κλπ.			
χ′	600	ἑξακόσιοι κλπ.			
ψ′	700	ἑφτακόσιοι κλπ.	ἑπτακόσιοι, —αι, —α	ἑπτακοσιοστός	
ω′	800	ὀχτακόσιοι κλπ.	ὀκτακόσιοι, —αι, —α	ὀκτακοσιοοστός	
ϡ′	900	ἐννιακόσιοι κλπ.	ἐννεακόσιοι, —αι,		
͵α	1000	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χίλιοι, χίλιαι, —α	χιλιοστός	
͵β	2000	δύο χιλιάδες			
͵ι	10.000	δέκα χιλιάδες			
͵ρ	100.000	ἑκατὸ χιλιάδες	ἑκατὸν χιλιάδες	μυριοστός (gel. t.)	
	1.000.000	ἕνα ἑκατομμύριο	ἓν ἑκατομμύριον	ἑκατομμυριοστός	

Opmerking I. Wij hebben de cijfers in Griekse letters ook gegeven, want zij worden in de inleiding van boeken gebruikt; in alle andere gevallen gebruikt men de Arabische cijfers.

Opmerking II. Voor de verbuiging van *ἕνας* zie blz. 9. De verbuiging van *τρεῖς* is: m. en vr. *τριῶν* (gen.), *τρεῖς* (accus); onz. *τρία, τριῶν* (gen.), *τρία* (ac.).

Τέσσερεις heeft als gen. van de 3 geslachten: *τεσσάρων*.

Opmerking III. De ordinalia mann. (rangtelwoorden) volgen de verbuiging van *ἔμπορος* (blz. 15). De ordinalia vr. hebben het type op —*α* (geleerde taal): *δευτέρα* en dat op —*η*, b.v.: *τρίτη, δεύτερη* (dit laatste woord is het volkstype van *δευτέρα*); zij volgen de verbuiging van *βρύση* en *ὥρα* (blz. 12).

Opmerking IV. In kolom 5, hebben wij de telwoorden die een vermenigvuldiging aanduiden, gegeven in de gesproken taal. De gel. taal gebruikt vormen op —*οῦς*: *ἁπλοῦς, διπλοῦς, τριπλοῦς* enz. Er bestaat een type op —*άσιος* dat tot beide talen behoort: *διπλάσιος, τριπλάσιος*. De volkstaal gebruikt ook een type: *τετράδιπλος, ἑξάδιπλος* (viermaal, zesmaal zo groot) enz.

Opmerking V. Een Hollander moet erop letten, dat van twintig tot honderd eerst de tientallen en daarna de eenheden genoemd worden: *τριάντα δύο* = twee en dertig.

Opmerking VI. De uitdrukkingen: *κάπου εἴκοσι, κάπου τριάντα, καμιὰ εἰκοσαριά, καμιὰ δεκαριά, περίπου εἴκοσι, περίπου πενήντα* betekenen ,,ongeveer twintig'' of ,,een twintigtal'' enz.

Opmerking VII. *Τοῖς ἑκατό(ν)* (°/$_{o}$), *τοῖς χιλίοις* (°/$_{oo}$) betekent ,,per cent'', ,,per mille'' zonder dat de datief iets geleerds heeft.

Opmerking VIII. Vier namen van dagen worden uitgedrukt door vrouwelijke ordinalia, beginnend na Zondag, die ,,dag des Heren'' heet: *Κυριακή*; Maandag = *Δευτέρα*. Dinsdag = *Τρίτη*. Woensdag = *Τετάρτη*. Donderdag = *Πέμπτη*. Vrijdag heet ,,Voorbereiding'' = *Παρασκευή* en Zaterdag = *Σάββατο(ν)* (meerv. *Σάββατα*).

Opmerking IX. Bij een breuk is de teller een cardinale en de noemer een ordinale, evenals in het Hollands: twee tiende = *δύο δέκατα* (meerv. van *δέκατον*).

Opmerking X. ,,Anderhalf'' wordt als een adjectief verbogen: *ἕνας χρόνος καὶ μισός* of *ἐνάμισι χρόνος* = anderhalf jaar.

μία ὀκᾶ καὶ μισή of *μιάμισι ὀκᾶ* = anderhalf oka (zie blz. 12).

ἕνα μέτρο καὶ μισό of *ἐνάμισι μέτρο*. Opletten dat, wanneer het woord dat ,,half'' betekent, samengesteld is met *ἕνας μία ἕνα*, dit onveranderd blijft.

Opmerking XI. De halve uren worden aangegeven door het uur eerst te noemen en daarna ,,half.'' *Δυόμισι* = half drie. *Δωδεκάμισι* = half één.

Μία καὶ τέταρτο = Kwart over een.

Μία παρὰ τέταρτο = Kwart voor een.

Opmerking XII. *Πεντάρα, δεκάρα* betekenen: ,,stuiver'' en ,,dubbeltje''. De muntbiljetten van 10, 20, 50, 100 en 1000 drachmen eindigen op —*άρικο*: *δεκάρικο, εἰκοσάρικο, πενηντάρικο, ἑκατοστάρικο, χιλιάρικο*.

Opmerking XIII. Een cijfer groter dan dertig met de uitgang —*άρης, -άρα* betekent een man of vrouw van de genoemde leeftijd: *ἕνας πενηντάρης* = een vijftiger, *μιὰ σαραντάρα* = ,,een veertigjarige''.

Opmerking XIV. De namen van historische personen kunnen door Griekse cijfers gevolgd worden, die als ordinalia uitge-

sproken worden: *Γρηγόριος Ε'* = *Γρηγόριος ὁ Πέμπτος. Γεώργιος Α'* = *Γεώργιος ὁ Πρῶτος.*

ADVERBIA.

(Bijwoorden).

Adv. op —*ως* en op *α*.

De adverbia der gel. taal bewaren de oude uitgang —*ως*. Het Nieuwgrieks heeft een vorm die overeenkomt met het meerv. der onz. adjectieven. Hun uitgang is —*α* of —*ιά*: *ὡραῖα, καλά, βαθιά, τραχιά.*

Sommige adv. hebben een andere betekenis, al naar gelang van de uitgang op —*ως* of op —*α*: *'Ακριβά* = duur; *ἀκριβῶς* = precies. *ἔκτακτα* = uitstekend; *ἐκτάκτως* = bij uitzondering; *εὐχάριστα* = aangenaam; *εὐχαρίστως* = graag.

De uitgang van de vergelijkende trap is voor de comp. op —*ότερα* en voor de superlatief op —*ότατα*.

Καθαρά, καθαρότερα, καθαρότατα (= schoon of duidelijk).

De adv. *πολύ* (= veel), *περισσότερο* (= meer) of *πλέον*>*πιό, λίγο* (= weinig) en *λιγότερο* (= minder) helpen bij de vorming der comparatief: *πιὸ ἥσυχα* = stiller; *λιγότερο προσεκτικά* = minder oplettend.

Evenals bij de adjectiva kunnen we de superlatief vormen door de herhaling van het adv. of door het voorvoegsel *ὁλο*—, *θεο*—, *κατα*. B.v.: *ὁλόγλυκα, κατασκότεινα.*

Er zijn adv. die niet van adj. afgeleid zijn en die zeer veel gebruikt worden, omdat zij plaats en tijd aanduiden. We zullen ze groeperen volgens vragen.

Ποῦ; (= waar?). *Κάπου* (= ergens), *ἐκεῖ* (= daar) *ἐδῶ* (=hier) *ἐνταῦθα* (= alhier; geleerd woord op een adres gebruikt).

Ποῦθε (= waarvandaan). De antwoorden moeten voorafgegaan worden door het voorzetsel *ἀπό*: *ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ.*

Πότε (= wanneer?). *Τότε* (= toen), *ποτέ* (= nooit), *πάντα* (= altijd).

Πῶς (= hoe?). *Κάπως* (op de een of andere manier), *ἔτσι* (zo), *ὅπως* (zoals).

Toestemming wordt uitgedrukt door *Ναί* (= ja). Het is beleefder *μάλιστα* te antwoorden zonder Mijnheer, Mevrouw bij te voegen. Weigering wordt uitgedrukt door *ὄχι* (= neen). Dit woord kan als ontkenning dienen voor een gehele zin: *Δὲν ἤθελα νὰ ἀπαντήσω ἐκείνη τὴ στιγμή, ὄχι πὼς δὲν μποροῦσα* = Ik wilde op dat ogenblik niet antwoorden, niet dat ik niet gekund zou hebben.

De ontkenning bij een werkwoord is *δέν* en gaat altijd vooraf. Tussen het werkwoord en de ontkenning kunnen slechts pronomina en de partikel *θά* geplaatst worden. B.v.: *Δὲν τὸν εἶδα* (ik zag hem niet). *Δὲν θὰ τὸν δῶ* (= ik zal hem niet zien).

Een herhaalde ontkenning wordt uitgedrukt door *οὔτε . . . οὔτε*

of *μήτε ... μήτε* (= noch ... noch): *Οὔτε νὰ τὸν δῶ οὔτε νὰ τὸν ἀκούσω*, uitdrukking om te zeggen ,,ik wil niets van hem weten''.

Sommige adv. versterken de twijfel wanneer ze aan het begin van een zin geplaatst zijn; dit komt overeen met ,,zou'' of ,,soms''.

Μήπως ἔμαθες ἂν θὰ προκηρυχτοῦν ἐξετάσεις; = heb je soms gehoord of de uitslag der examens bekend is?

Τάχα νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴ ἡ ἐπιχείρησις; = zou die onderneming gelukken?''

VOORNAAMWOORDEN.

Persoonlijke voornaamwoorden.

		Eerste persoon			Tweede persoon		
Enk.	Nom.	*ἐγώ*			*ἐσύ*		
	Gen. en D.	*ἐμένα*	of	*μοῦ*	*σοῦ*	of	*(ἐ)σένα*
	Acc.	*ἐμένα*	of	*μέ*	*σέ*	of	*(ἐ)σένα.*
Meerv.	Nom.	*ἐμεῖς*			*ἐσεῖς*	of	*σεῖς*
	Gen. en D.	*ἐμᾶς*	of	*μᾶς*	*ἐσᾶς*	of	*σᾶς*
	Acc.	*ἐμᾶς*	of	*μᾶς*	*ἐσᾶς*	of	*σᾶς.*

Derde persoon

		Man.	Vrouw.	Onz.
Enk.	Nom.	*αὐτός* of *τος*	*αὐτή* of *τη*	*αὐτό* of *το*
	Gen. (en D.)	*αὐτοῦ* of *αὐτουνοῦ* of *τοῦ*	*αὐτῆς* of *αὐτηνῆς* of *τῆς*	*αὐτοῦ* of *αὐτουνοῦ* of *τοῦ*
	Acc.	*αὐτό(ν)* of *αὐτόνε* of *τόν*	*αὐτή(ν)* of *αὐτήνε* of *τήν*	*αὐτό* of *το.*
Meerv.	Nom.	*αὐτοί* of *τοι*	*αὐτές* of *τις* of *τες*	*αὐτά* of *τα*
	Gen. (en D.)	*αὐτῶν* of *τούς* of *αὐτωνῶν*	*αὐτῶν* of *τούς* of *αὐτωνῶν*	*αὐτῶν* of *τούς* of *αὐτωνῶν*
	Acc.	*αὐτούς* of *τούς*	*αὐτές* of *τίς* of *τές*	*αὐτά* of *τά.*

Opmerking I. Zoals in het oude Grieks heeft in het nieuw. het werkwoord geen persoonlijk voornaamwoord als subject nodig Het wordt alleen gebruikt om nadruk te geven.

Opmerking II. Zoals men hierboven ziet zijn er dubbele vormen. De korte vormen gaan het werkwoord vooraf; als er twee zijn, plaatst men eerst het meewerkend voorwerp, daarna het lijdend voorwerp: *τοῦ τὸ ἔδωσα* = ik gaf het hem.

Als het werkwoord in de gebiedende wijs is, komen de voornaamwoorden in dezelfde volgorde achter het werkwoord. *Ποῦ εἶναι τὸ δημαρχεῖο; Δεῖξε μού το* = Waar is het stadhuis? Wijs het mij. De lange vormen geven nadruk aan en worden dikwijls gevolgd door de korte vorm. B.v.: *Ὁ ὑπουργὸς μοῦ εἶπε νὰ ἔλθω σήμερα* = de minister zeide mij vandaag te komen.

Emphatische wijze: *Ἐμένα εἶπε ὁ ὑπουργὸς νὰ ἔλθω σήμερα* = Tegen mij zeide de minister vandaag te komen.

'Εσένα σοῦ ἔδωσα τὰ βιβλία μου, ποῦ τὰ πῆγες; = Aan jou heb ik mijn boeken gegeven; waar heb je ze gebracht?

Τοὺς τὸ εἶπα, αὐτωνῶν, καὶ τώρα κάνουν πὼς ξέχασαν = Aan hen heb ik het gezegd, en nu veinzen ze het vergeten te hebben.

Opmerking III. De korte vorm van de nominatief komt slechts voor in de uitdrukkingen: *νά τος, νά τη, νά το, νά τοι, νά τες, νά τα* = hier is hij, zij, het, zij. Niettemin kunnen we bij dezelfde uitdrukking ook een accusatief ontmoeten: *νά τον.*

Opmerking IV. De gen. en de acc. der korte vormen meervoud zijn dezelfde bij de drie geslachten: *Τοὺς εἶπα νὰ ἔλθουν* = Ik zeide hun te komen. Maar in de gebiedende wijs, komt het verschil van geslacht terug: *φώναξέ τους* = roept hen (man.), *φώναξέ τις* (vr.), *φώναξέ τα* (onz.).

Opmerking V. De reiziger moet niet verbaasd zijn als op het platteland de boeren naast Mijnheer en Mevrouw ,,je'' zeggen. Het beleefdheidsmeervoud te gebruiken ligt niet in de geest der Griekse taal. Niettemin wordt in de steden, onder invloed van de vreemde talen, veel het meervoud gebruikt. In dit geval worden de wensen ,,goede morgen'', ,,goeden avond'' enz. gevolgd door het voornaamwoord *σας*: *Καλημέρα σας, καλησπέρα σας, καληνύχτα σας.* Bij de uitdrukking *γειά σου* (,,op je gezondheid'' en ,,prosit'') wordt het voornaamwoord ook in het enkelvoud gebruikt.

Opmerking VI. Vroeger en ook nu nog wordt het in sommige provincies als onbeleefd beschouwd om *ἐσύ* te zeggen, ook *αὐτός, αὐτή* in de tegenwoordigheid van iemand. Men zegt *τοῦ λόγου σου, τοῦ λόγου του, τοῦ λόγου της* (n.m. je verstand, zijn verstand, haar verstand) in plaats van *ἐσύ, αὐτός, αὐτή.* Deze uitdrukkingen kunnen ook ironisch bedoeld zijn. Sprekend over een heilige persoon zegt men, om niet in herhalingen te vervallen: *ἡ χάρη του, ἡ χάρη της* (n.m. zijn of haar gratie) = zijn of haar heiligheid. *'Ο ἅη- Νικόλας ἔσωσε τὸ πλοῖο: Μεγάλη ἡ χάρη του* = De Heilige Nicolas redde het schip. Groot is zijn macht.

Opmerking VII. Plaats der pers. v.n.w. in zinnen in de toekomstige tijd en de conjunctief, en na een negatie.

Deze v.n.w. zijn de enige die tussen de partikels *θά* en *νά* en het werkwoord kunnen geplaatst worden: *Τὰ βιβλία δὲν εἶναι στὴν τάξη· θὰ πάω νὰ τὰ φέρω* = de boeken zijn niet in de klas; ik zal ze gaan brengen. *Μήπως θὰ δῆς τὴν 'Ελένη;* = zul je Helena zien? *Ναί, θὰ τὴν δῶ* = Ja, ik zal haar zien.

Δέν wordt geplaatst vóór het partikel *θά*: *Τὴν 'Ελένη; δὲν θὰ τὴν ἰδῶ* = Helena? Ik zal haar niet zien.

Met het partikel *νά*, dat de conjunctief aankondigt, gebruikt men de negatie *μή* die ná *νά* komt en vóór het v.n.w. *Ποῦ εἶναι τὰ βιβλία; — Μοῦ εἶπες νὰ μὴ τὰ φέρω* = Waar zijn de boeken? Je zei mij ze niet te brengen.

De imperatief van de 3de persoon, die uitgedrukt wordt door de conj. met *νά*, heeft als negatie *μή*, dat tussen *νά* en het v.n.w. komt. *Εἶπες ὅτι θὰ ἔρθη ὁ γιατρός; Ὄχι, νὰ μὴν ἔρθη σήμερα.*

Νὰ μὴν τοῦ πῆς νὰ ἔρθη = Heb je gezegd, dat de dokter zal komen? Neen, hij moet vandaag niet komen. Zeg hem niet, dat hij komen moet.

Het pers. v.n.w. wordt evenzo tussen het partikel *ἄς* en de optatief geplaatst: *ἄς τὸν δῶ* = Moge ik hem zien. De negatie die hier ook *μή* is, wordt vóór het v.n.w. geplaatst. *ἄς μὴν τὸν δῶ* = moge ik hem niet zien.

Opmerking VIII. Om de nadruk te leggen op een persoon gebruikt het Grieks *ὁ ἴδιος* (zelf) of het adj. *μόνος* of *μονάχος* (alleen): *Εἶδες τὴν ἴδια τὴ μητέρα τοῦ ἀρρώστου; Καί σοῦ εἶπε μόνη της, χωρὶς νὰ τὴν ἐρωτήσης, πὼς δὲν ἔχει ἐλπίδες γιὰ τὸ παιδί της;* = Heb je de moeder van de zieke zelf gezien? En heeft zij zelf, zonder dat je het gevraagd hebt, gezegd dat zij geen hoop meer heeft voor haar kind?

Uitdrukkingen met persoonlijke v.n.w. in de acc., waarover moeilijk te zeggen is welk substantief zij vervangen: *τὴν ἔπαθε* = hij is er ingelopen; *τὴ γλύτωσε* = hij is de dans ontsprongen. *τὸ λέει ἡ καρδιά του* = hij is moedig. *τὶς ἔφαγε* = hij heeft voor zijn broek gehad. *γιατί τἄχεις μαζί μου;* = waarom ben je boos op me? *τὰ κάνει θάλασσα* = hij laat alles in de war lopen. *καλὰ τὰ καταφέρνει* = hij redt er zich wel uit.

Bezittelijke voornaamwoorden.

Zij worden gevormd door de genitief van het persoonlijk voornaamwoord en kunnen zonder vast accent en enklitisch zijn of met vast accent en met nadruk:

Τὸ σπίτι μου	mijn huis	*Τὸ σπίτι μας*	ons huis
,, ,, *σου*	je huis	,, ,, *σας*	uw huis
,, ,, *του* of *της*	zijn of haar huis	,, ,, *τους* (of *των*)	hun huis.

De vorm *των* wordt, ondanks zijn geleerd karakter, ook in de volkstaal gebruikt.

Men ziet dat, evenals in het Hollands, het voornaamwoord overeenkomt met de bezitter; dus als het substantief meervoudig is, verandert het voornaamwoord niet: *τὰ σπίτια μου* = mijn huizen; maar het verandert als er meerdere bezitters zijn: *τὸ σπίτι μας* = ons huis.

Als nadrukkelijke vorm gebruikt men het oude woord *ἴδιος*, dat veranderd is in *(ἰ)δικός*, dat ditmaal met het bezit overeenkomt, gevolgd door het bezittelijke voornaamwoord:

Bezitter en het voorwerp, beide enkelvoud.	Bezitter enkelvoud, voorwerp meervoud.
δικός μου, δική μου, δικό μου.	*δικός μας, δική μας, δικό μας.*
δικός σου, δική σου, δικό του.	*δικός σας, δική σας, δικό σας.*
δικός του (της), δική του (της), δικό του (της).	*δικός τους, δική τους, δικό τους.*

Bezitter enkelvoud, voorwerp meervoud.	Bezitter meervoud, voorwerp meervoud.
δικοί μου, δικές μου, δικά μου.	*δικοί μας, δικές μας, δικά μας.*
δικοί σου, δικές σου, δικά σου.	*δικοί σας, δικές, σας, δικά σας.*
δικοί του, δικές του (της), δικά του (της).	*δικοί τους, δικές τους, δικά τους.*

Voorbeelden: *Ὁ δικός μου ὁ πατέρας πέθανε, ὁ δικός της ζῆ ἀκόμη* = Het is mijn vader die gestorven is, de hare is nog in het leven. *Τὰ δικά μας γράμματα ταχυδρομήθηκαν, τὰ δικά σας ὄχι* = Het zijn onze brieven die verzonden zijn, niet de uwe.

Wederkerige voornaamwoorden.

Zij bestaan uit de genitief en accusatief van het voornaamwoord *ἑαυτός* gevolgd door het bezittelijke voornaamwoord.

		Gen.	Acc.
Enk.	1e pers.	*τοῦ ἑαυτοῦ μου*	*τὸν ἑαυτό μου*
	2e ,,	*τοῦ ἑαυτοῦ σου*	*τὸν ἑαυτό σου*
	3e ,,	*τοῦ ἑαυτοῦ του*, vr.: *της*	*τὸν ἑαυτό του*, vr.: *της*
Meerv.	1e pers.	*τοῦ ἑαυτοῦ μας*	*τὸν ἑαυτό μας*
	2e ,,	*τοῦ ἑαυτοῦ σας*	*τὸν ἑαυτό σας*
	3e ,,	*τοῦ ἑαυτοῦ τους*	*τὸν ἑαυτό τους.*

Voorbeelden: *Ὁ Πέτρος εἶναι πολὺ ἐγωϊστής· δὲν σκέπτεται παρὰ τὸν ἑαυτό του* = Pieter is zeer egoïst: hij denkt slechts aan zichzelf.

Τοῦ ἑαυτοῦ της ἡ Μαρία τοῦ δίνει πάντα δίκιο = Marie geeft zichzelf altijd gelijk.

Ὅλοι μας κρίνομε τοὺς ἄλλους ἀπ' τὸν ἑαυτό μας = Wij allen beoordelen anderen naar onszelf.

Opmerking. Het Nieuwgrieks heeft geen woord voor ,,elkaar''; men gebruikt omschrijvingen: Zij gaven elkander slagen = *Χτυποῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.* Zij keken elkander aan = *Κοίταζε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο* of *κοιτάζονταν μεταξύ τους.*

Aanwijzende voornaamwoorden.

αὐτός = die	*αὐτή* = die	*αὐτό* = dat
ἐκεῖνος = die	*ἐκείνη* = die	*ἐκεῖνο* = dat
τοῦτος = deze	*τούτη* = deze	*τοῦτο* = dit.

Deze worden verbogen volgens de regels der substantieven en vereisen het lidwoord, als zij met substantief gebruikt worden. Het adverbium (*ἐ*)*δῶ* toegevoegd aan het v.n.w. wijst op iets dat zeer dichtbij is. Het adverbium (*ἐ*)*κεῖ* wijst op verwijdering: *Τοῦτο δῶ τὸ περιβόλι εἶναι δροσερό, κεῖνο κεῖ ἔμεινε ἀπότιστο* = Deze tuin is fris, die daarginds werd niet begoten.

Τέτοιος, τέτοια, τέτοιο = zulk een. Naar een japon kijkende zegt een meisje: *Τέτοιο φόρεμα θέλω κ'ἐγώ* = zulk een japon wil ik ook.

Τόσος, τόση, τόσο = ,,even groot als''. In deze betekenis wordt *τόσος* door *ὅσος, ὅση, ὅσο* gevolgd: *Ἡ τράπεζα αὐτὴ ἔχει τόσα χρήματα ὅσα καὶ ἡ δική μας* = Die bank heeft zoveel geld als de onze. *Τόσος* in de betekenis ,,zo groot'' wordt gevolgd door *ποὺ* (of *ὥστε*, gel. taal): *Εἶναι τόσο ψηλὸς ποὺ δὲν τὸν χωρεῖ ἕνα συνηθισμένο κρεββάτι* = Hij is zo groot dat hij niet in een gewoon bed kan liggen.

Betrekkelijke voornaamwoorden.

Eigenlijk bezit de gesproken taal slechts één betr. v.n.w.: *ποὺ* voor de drie geslachten, de twee getallen en de drie naamvallen.

Nominatief: *Ὁ κύριος ποὺ ἦρθε* = De heer die gekomen is. *Ἡ κυρία ποὺ δίνει μαθήματα* = De dame die lessen geeft. *Τὸ παιδὶ ποὺ κλαίει* = Het kind dat schreit. *Οἱ στρατιῶτες ποὺ ἔφυγαν* = De soldaten die vertrokken zijn. *Οἱ ἐργάτριες ποὺ κεντοῦν* = De arbeidsters die borduren. *Τὰ σκυλιὰ ποὺ γαυγίζουν* = De honden die blaffen.

Accusatief: *Ὁ κύριος ποὺ δέχτηκα* = De heer die ik ontvangen heb. *Ἡ κυρία ποὺ γνωρίζω* = De dame die ik ken.

Genitief. *Ὁ καθηγητὴς ποὺ γνωρίζω τὸ γιό του* = De professor wiens zoon ik ken. *Ὁ καθηγητὴς ποὺ τοῦ μίλησα χτές* = De professor die(n) ik gisteren gesproken heb. *Ὁ καθηγητὴς ποὺ τοῦ δανείστηκα ἕνα βιβλίο* = De professor van wie ik een boek geleend heb.

Men merke op dat, wanneer het relatief in datief of genitief staat, om onduidelijkheid te vermijden, een bezittelijk voornaamwoord (d.w.z. een pers. voornaamwoord in de genitief) toegevoegd wordt, en wel in geslacht en getal, waarin een verbogen relatief zou staan.

Het woordje *ποὺ* kan niet alleen een zin onduidelijk maken, maar ook zwaar. Het is dan goed *ποὺ* te vervangen door *ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖο*, dat regelmatig is in zijn verbuiging en voorafgegaan wordt door het passende voorzetsel. Ziehier de hierboven gegeven zinnen met het v.n.w. *ὁ ὁποῖος*: *Ὁ καθηγητὴς τοῦ ὁποίου γνωρίζω τὸ γιό. Ὁ καθ. στὸν ὁποῖο μίλησα χτές. Ὁ καθ. ἀπ'τὸν ὁποῖο δανείστηκα ἕνα βιβλίο.*

Vragende voornaamwoorden.

Ποιός, ποιά, ποιό, regelmatig in verbuiging, betekent ,,wie?'' Als genitief kan men het klassieke *τίνος* gebruiken; ook een volksvorm *ποιανοῦ, ποιανῆς, ποιανοῦ* (enkv.), *ποιανῶν* (meerv. 3 gesl.).

Ποιὸς ἦρθε; = Wie kwam? *Τίνος εἶναι αὐτὸ τὸ σπίτι;* = Van wie is dit huis? *Ποιανοῦ μιλᾶς ἔτσι;* = Tot wie spreek je zo?

Het onverbuigbare *τί;* wordt zeer veel gebruikt en komt overeen met het Hollands: wat, wat voor, enz. *Τί ὥρα εἶναι;* = Hoe laat is het? *Τί ἄνθρωποι εἶναι αὐτοὶ ποὺ μᾶς παρουσίασες;* = Wat voor mensen zijn het die je aan ons hebt voorgesteld?

Τί; als antwoord op een vraag is onbeleefd (antwoordt liever: *Τί θέλετε* of *ὁρίστε* = Wat belieft U?).

Dit woordje drukt ook een uitroep uit: *Τί καλά:* = Wat fijn! *Τί ὡραῖα λουλούδια* = Wat een mooie bloemen!

Πόσος, πόση, πόσο vraagt naar een aantal: *Πόσο στρατὸ εἶχε ἡ 'Αγγλία;* = Hoeveel soldaten had Engeland? *Πόσο κοστίζει τὸ σταφύλι;* = Hoeveel kosten de druiven? *Πόσες μαθήτριες θά παρουσιαστοῦν στὶς ἐξετάσεις;* = Hoeveel meisjes zullen zich aanmelden voor het examen?

Onbepaalde voornaamwoorden.

We hebben al gesproken over *ἕνας, μία, ἕνα* als onbepaald lidwoord. Als deze woorden voorkomen, voorafgegaan door het lidwoord, zijn ze onbep. v.n.w.: *῾Ο ἕνας λέει τοῦτο κι' ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο* = De een zegt dit, de ander zegt dat.

Κάποιος, κάποια, κάποιο, regelmatig in zijn verbuiging, kan betekenen: ,,iemand'' of ,,sommigen'': *Κάποιος μοῦ εἶπε ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψις σταριοῦ* = Iemand heeft mij gezegd dat er gebrek aan koren is. *Κάποιοι στρατιῶτες ποὺ πέρασαν ἀπὸ δῶ ζήτησαν κατάλυμα* = Sommige soldaten die hier langs kwamen, vroegen een schuilplaats. *Κάτι* en *κατιτί* betekent ,,iets''. *῎Εχω κάτι νὰ σοῦ δώσω* = Ik heb je iets te geven. *Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχει κάτι τὸ συμπαθητικό* = Die man heeft iets aardigs. De tweede vorm duidt iets onbepaalds aan, iets dat men moeilijk kan zeggen. *῾Υπάρχει σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι κατιτί τὸ ὕποπτο* = Er is in die zaak iets niet in orde.

Κανείς, καμιά, κανένα heeft een onbepaalde en ook een ontkennende betekenis. In dit eerste geval komen deze v.n.w. ná woordjes die een vraag of een sterke twijfel uitdrukken.

Τάχα θὰ ἐνδιαφερθῆ κανένας πλούσιος γι' αὐτὸ τὸ ἵδρυμα; = Zou wellicht een rijk iemand zich voor een dergelijke stichting interesseren? *Μήπως ξέρεις καμιὰ δασκάλισσα γιὰ τὸ γιό μου;* = Zou je een onderwijzeres voor mijn zoon weten? *Τίποτα* of *τίποτε*, onverbuigbaar woord, heeft ook twee betekenissen. *Δὲν ξέρω τίποτα* = Ik weet niets. *Μήπως ξέρεις τίποτα γιὰ τὸν ἀδελφό μου;* = Weet je soms iets van mijn broer? *Μήπως ἔχεις τίποτα βιβλία γιὰ πούλημα;* = Heb je soms wat boeken te verkopen?

῞Οποιος, ὅποια, ὅποιο, ,,hij die'', *ὁποιοσδήποτε, ὅποιος κι' ἄν* = ,,wie ook maar'' of ,,de eerste de beste''. *῞Οποιος θέλει μπορεῖ νὰ φύγη* = Wie wil kan vertrekken. *῞Οποιος κι' ἂν ἔρθη δὲν θὰ τὸν δεχτῶ* = Wie er ook komt, ik zal hem niet ontvangen. *Δὲν μπορῶ νὰ συνεργαστῶ μ' ὁποιονδήποτε* = Ik kan niet met de eerste de beste samenwerken.

Ὅ,τι met een komma is het onzijdig van dit voornaamwoord. *Ὅ,τι κι' ἂν πῇς δὲν σὲ πιστεύω* = Het komt er niet op aan wat je zegt, ik geloof je niet. *Θὰ κάνω ὅ,τι θέλεις* = Ik zal doen wat je wilt. De komma onderscheidt dit woord van het voegwoord *ὅτι* = dat.

Κάμποσος, κάμποση, κάμποσο drukt een onbepaalde hoeveelheid uit: *Ὁ ὁμιλητὴς εἶχε κάμποσους ἀκροατές* = De spreker had nog al wat toehoorders. *Περίμενα κάμποση ὥρα ὡς ποὺ νὰ ἔρθη ἡ ἁμαξοστοιχία* = Ik wachtte nogal lang tot de trein aankwam. (Met een andere klemtoon betekent dit woord ,,gewichtig doen'', b.v.: *Μὴ μοῦ κάνεις τὸν καμπόσο*).

Κάθε is onverbuigbaar en betekent ,,ieder, elk''. *Κάθε χρόνο* = elk jaar. *Κάθε ἀδελφὴ περιποιεῖται πέντε ἀσθενεῖς* = Elke verpleegster verzorgt vijf zieken. Let op uitdrukkingen als: *Κάθε τρία χρόνια κάνω ἕνα μεγάλο ταξίδι* = Elke drie jaar maak ik een grote reis.

Καθένας, καθεμιά, καθένα = ,,iedereen'' of ,,de eerste de beste'': *Ὁ καθένας δὲν κάνει γιὰ ὑπουργός* = niet iedereen is geschikt voor minister.

Ὁ δεῖνα καὶ ὁ τάδε = Mijnheer X en Mijnheer Y.

Τοῦ ἔδωσα ἀκριβῆ διεύθυνση: δρόμος τάδε, ἀριθμὸς δεῖνα = Ik gaf hem een nauwkeurig adres: die en die straat, dat en dat nummer.

Ἄλλος is ook onbep. voornaamwoord als het door het lidwoord voorafgegaan wordt; de verbuiging is regelmatig, maar de genitief kan *ἀλλουνοῦ* in de plaats van *ἄλλου* zijn.

DE VOORNAAMWOORDEN IN DE GELEERDE TAAL.

In het algemeen zijn de verschillen tussen de twee talen niet groot.

Persoonlijke voornaamwoorden. De geleerde taal zegt σύ in plaats van ἐσύ en vermijdt de moderne genitief en accusatief ἐμένα ἐσένα; zij gebruikt liever: gen. ἐμοῦ, σοῦ, acc. ἐμέ, σέ.

Dikwijls ontmoeten wij ook de datief: μοί, σοί, αὐτῷ, αὐτῇ, αὐτοῖς. Mondeling gebruikt men in het meerv., 2de persoon σεῖς, σᾶς (U) want ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμᾶς (U, van U, aan U), klinken met de nieuwe uitspraak precies als de eerste persoon meerv. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμᾶς (wij, van ons, aan ons) en dat zou misverstand kunnen geven.

Αὐτός heeft in de gel. taal als genitief altijd αὐτοῦ en nooit αὐτουνοῦ. Men gebruikt ook de korte v.n.w. τον, την enz. en hun plaats in de zin is dezelfde als in de gespr. taal.

Wederkerig v.n.w. Het antieke ἀλλήλους, ἀλλήλας, ἄλληλα komt nog voor: Ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων = Zij zijn elkaar in de armen gevallen.

Bezittelijke v.n.w. ὁ ἐμὸς πατήρ (mijn vader), ἡ σὴ οἰκία (je huis), ὁ ἡμέτερος κῆπος (= onze tuin), ἡ ὑμετέρα μήτηρ (uwe moeder) enz. van de oude taal zijn bijna verdwenen en door de moderne vormen vervangen. Niettemin kan men nog horen als aanspreektitel van de koning: ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης = Uwe Majesteit.

Aanwijzende v. n. w.

		Man.	Vr.	
Enk.	Nom.	οὗτος (deze)	αὕτη	τοῦτο
	Gen.	τούτου	ταύτης	τούτου
	Dat.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
	Acc.	τοῦτον	ταύτην	τοῦτο

Meerv. Nom.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
Gen.	τούτων	τούτων	τούτων
Dat.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
Acc.	τούτους	ταύτας	ταῦτα.

'Εκεῖνος is hetzelfde als in de gesproken taal.

Τοιοῦτος ,,zodanig'', τοσοῦτος ,,zoveel'', τόσος . . . ὅσος ,,zoveel als'' hebben een regelmatige verbuiging: Τοιαύτας περιποιήσεις δὲν εἶχον ποτέ = Ik heb nooit zulk een (zodanige) verzorging gehad. Τοσαύτη ἀναίδεια εἶναι ἀνήκουστος = Zulk een onbeschaamdheid is ongehoord. Οἱ ἐχθροὶ ἦσαν τόσοι ὅσοι καὶ οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται = De vijand was in even groot aantal als onze soldaten.

Betrekkelijke v.n.w. Het woord ὁ ὁποῖος, reeds besproken, behoort eigenlijk tot de gel. taal (zie p. 33).

Ὅστις, ἥτις, ὅ, τι worden zelden gebruikt, behalve in de betekenis ,,wie'': Ὅστις γνωρίζει τι περὶ τοῦ ἐγκληματίου νὰ τὸ δηλώσῃ εἰς τὴν ἀστυνομίαν = Diegene, die iets over de misdadiger weet, moet het aan de politie mededelen.

Ὅς, ἥ, ὅ van de oude taal komen voor in geijkte uitdrukkingen: ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κύριος ἦλθε καθ' ἣν στιγμὴν εἰργαζόμην = De heer in kwestie kwam op het ogenblik dat ik werkte.

Met voorzetsels gecombineerd vormen ze voegwoorden: ἀφοῦ, ἐνῷ. Ἔφυγον ἀφοῦ ἦλθες = ik ging weg, nadat je gekomen was. Ἔφυγον ἐνῷ ὡμίλεις = ik ging weg, terwijl je praatte. Dezelfde woorden hebben ook een causale en concessieve betekenis: Ἀφοῦ δὲν θέλῃς, δὲν θὰ φύγω = daar je het niet wilt, ga ik niet weg. Ἐνῷ ἐγὼ δὲν τὸ θέλω, σὺ ἐπιμένεις νὰ φύγῃς = ofschoon ik het niet wil, dring jij erop aan om weg te gaan.

Ὁστισδήποτε, οἷοσδήποτε hebben de betekenis van ὁποιοσδήποτε, al behandeld op pag. 34.

Vragende v.n.w. Ποῖος ,,wie?'' lijkt op ποιός van de gespr. taal, maar blijft het accent op de eerste lettergreep houden.

Τίς wordt in alle naamvallen gebruikt, ook in de nominatief: Τίς γνωρίζει τι περὶ τοῦ ἐγκληματίου; = Wie weet iets over de misdadiger?

Πόσος, πόση, πόσον ,,hoeveel'' behoort tot beide talen.

Onbepaalde v.n.w. Ἄλλος is in gebruik evenals ἕτερος. De uitdrukking ἀφ' ἑνὸς . . . ἀφ' ἑτέρου is zeer algemeen: ἀφ' ἑνὸς ἐπιθυμεῖ νὰ φύγῃ, ἀφ' ἑτέρου λυπεῖται δι' αὐτό = Aan de ene kant wil hij graag vertrekken, aan de andere kant maakt het hem bedroefd.

Ἕκαστος, ἑκάστη, ἕκαστον: Ἑκάστη χώρα ἔχει τὰς συνηθείας της = Ieder land heeft zijn gewoonten.

Οὐδείς en μηδείς zijn evenals κανείς in gebruik. Πᾶς, πᾶσα, πᾶν komt vaak in plaats van ὅλος of ὁλόκληρος. Let op uitdrukkingen als: πᾶσα πόλις ἑώρτασε τὴν νίκην τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων = Elke stad vierde de overwinning der Griekse wapenen. Ἡ πόλις πᾶσα ἑορτάζει τὴν νίκην = de gehele stad viert de overwinning.

Τίς wordt door de geleerde taal niet alleen als vragend, doch ook als onbepaald v.n.w. gebruikt: Βουλευτής τις ἐκ τῶν φίλων τῆς κυβερνήσεως ἐξεφώνησε χθὲς λόγον = Een afgevaardigde behorende tot de vrienden der regering sprak gisteren een redevoering uit.

Εἷς — ἑνός, μία — μιᾶς, ἕν — ἑνός (een) worden ook als onbepaalde v.n.w. gebruikt.

WERKWOORDEN.

Hij die ingewijd is in het oude Grieks moet, evenals hij die deze taal niet kent, de volgende karaktertrekken wel onthouden:

1. De moderne taal heeft geen infinitief.

2. Men maakt verschil tussen duratief en momenteel in de volgende tijden en wijzen: futurum, imperfectum — aoristus; conjunctief en imperatief.
3. Er bestaat geen reduplicatie meer bij het perfectum en plusquam-perfectum; overigens zijn deze tijden niet meer enkelvoudig, maar worden zij samengesteld met hulpwerkwoorden.
4. In het algemeen is de morphologie van het werkwoord vereenvoudigd, vergeleken met die der oude taal; zo zijn de w.w. op —*μι* in w.w. op —*ω* veranderd.
5. Sommige tijden hebben nog een veranderlijke vorm.

Wij geven direct de twee belangrijkste werkwoorden, die ook de hulpwerkwoorden zijn: *εἶμαι* en *ἔχω*.

Ind. pr.	*εἶμαι*	Ind. imperf.	*ἤμουν* (of *ἤμουνα*)
	εἶσαι		*ἤσουν* (of *ἤσουνα*)
	εἶναι		*ἦταν* (of *ἦτο* of *ἤτανε*)
	εἴμαστε		*ἤμαστε*
	εἶστε		*ἤσαστε*
	εἶναι		*ἦταν* (of *ἦσαν* of *ἤτανε*).

Het futurum wordt gevormd door voorvoeging van het partikel *θά*, dat ontstaan is uit *θέλω ἵνα*.

θὰ εἶμαι	ik zal zijn	*θὰ εἴμαστε*	wij zullen zijn
θὰ εἶσαι	je zult zijn	*θὰ εἶστε*	u zult zijn (of jullie zult zijn)
θὰ εἶναι	hij zal zijn	*θὰ εἶναι*	zij zullen zijn.

De conjunctief wordt gevormd door voorvoeging van het partikel *νά*, ontstaan uit *ἵνα*, voor de indicatief praesens. *Νὰ εἶμαι, νὰ εἶσαι, νὰ εἶναι* enz.

Hetzelfde geldt voor de imperatief in de 3de persoon, waarvan het partikel *ἄς* (evolutie van *ἄφες*) is.

De voorwaardelijke wijs wordt gevormd door voorvoeging van het partikel *θά* voor het imperfectum: *θὰ ἤμουν* = ik zou zijn.

Het participium heeft slechts één onverbuigbare vorm: *ὄντας*.

Het werkwoord *Ἔχω*.

Ind. pr.	Conj. pr.	Imp. pr.	Ind. Imperf.
ἔχω	*νὰ ἔχω*		*εἶχα*
ἔχεις	*νὰ ἔχῃς*	*ἔχε*	*εἶχες*
ἔχει	*νὰ ἔχῃ*		*εἶχε*
ἔχομε (of *ἔχουμε*)	*νὰ ἔχωμε* (of *ἔχουμε*)		*εἴχαμε*
ἔχετε	*νὰ ἔχετε*	*ἔχετε*	*εἴχατε*
ἔχουν(ε)	*νὰ ἔχουν(ε)*		*εἶχαν(ε)*.

Opmerking I. Deze twee werkwoorden zijn bijzonder arm aan vormen. Om het idee van het perfectum voor het werkwoord

εἶμαι uit te drukken, nemen we de aoristus passivus van het w.w. *στέκομαι*: *στάθηκα*, b.v.: *Δὲν στάθηκε ἄνθρωπος τόσο εὐτυχισμένος σὰν αὐτόν* = Niemand is zo gelukkig geweest als hij. Of de aoristus van het w.w. *γίνομαι*, *ἔγινα*. b.v.: *Αὐτὸ ἔγινε ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου.* = Dat is de oorzaak van de oorlog geweest.

Opmerking II. *Ὄντας*, *ἔχοντας* zijn onverbuigbare participia, wier functie te vergelijken is met die van het Franse participium praesens: *Ἔχοντας πολλὰ χρήματα μπόρεσε νὰ βοηθήση τοὺς γονεῖς του* = Veel geld hebbende, heeft hij zijn ouders kunnen helpen. Deze vorm zullen we ontmoeten bij de actieve werkwoorden. Wij kunnen al zeggen dat de negatie is *μή*: *Θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας* = Tegen wil en dank, goed- of kwaadschiks.

Opmerking III. Wij erkennen dat de spelling van de conjunctief *νὰ ἔχῃς*, *νὰ ἔχῃ*, *νὰ ἔχωμε* niet logisch is, aangezien de uitspraak niet verschilt van die van indic. pr. *ἔχεις* enz. Aan de andere kant is het verschil duidelijk door de vóórvoeging van *νά* in de conj. Maar wij houden ons aan de officiële grammatica van Prof. Dr Triandaphyllidis, goedgekeurd door een comité van geleerden (Athene 1941).

Opmerking IV. Er is geen dualis meer in de Nieuwgriekse taal.

Opmerking V. In het Grieks noemt men aoristus de tijd, die de handeling weergeeft als één keer in het verleden gebeurd. Het is de meest gebruikte en meest karakteristieke tijd van het Griekse werkwoord.

Genera. Het griekse w.w. kent twee genera: activum en passivum; het oude medium is met het pass. samengevallen. Dit medio-pass. heeft soms reflexieve betekenis:

στέλνω προσκλήσεις = ik stuur uitnodigingen (de handeling gaat over op een voorwerp).
στάλθηκαν προσκλήσεις = uitnodigingen werden gestuurd (het onderwerp ondergaat de handeling).
ντύνομαι γιὰ νὰ ἔβγω ἔξω = ik kleed me om uit te gaan (de handeling staat op het onderwerp terug).

Veel werkwoorden hebben de twee eerste vormen, activum en passivum: *πληρώνω* = ik betaal, *πληρώνομαι* = ik word betaald. Er zijn er die alléén het activum hebben: *ζῶ* = ik leef, *τρέχω* = ik ren. Andere kennen alléén het passivum: *δέχομαι* (ik krijg en ik ontvang), *μεταχειρίζομαι* (ik heb in gebruik), *συλλογίζομαι* (ik denk na) enz. Zij heten deponentia.

De wijzen zijn als bij de oude taal: Indicatief, Conjunctief, Optatief, Imperatief.

De Infinitief bestaat eigenlijk niet meer. Twee gefixeerde vormen van deze wijs dienen om de samengestelde tijden te vormen. De ene is de oude aoristus infinitief en eindigt op —*σει*, *ψει*, *ξει* of *ει*, b.v.: *ἔχω γράψει* = ik heb geschreven, *ἔχω πάρει* = ik heb genomen. De andere is de oude infinitief van de aoristus passief

en eindigt op —*θῇ* of —*ῇ*: *ἔχω γραφτῇ* (=*φθῇ*) = ik ben geschreven, *ἔχω φανῇ* (ik ben verschenen).

Enige substantiva van het Nieuwgrieks zijn oude infinitieven: *τὸ ἔχει* (= het hebben) = het bezit, het fortuin; *τὸ φιλί* = de kus (oud: *τὸ φιλεῖν*); *τὸ φαγί* = het eten (*τὸ φαγεῖν*); *τὸ μεθύσι* = de dronkenschap (*τὸ μεθύσκειν*).

Betekenis der wijzen.

De Indicatief heeft twee soorten van tijden: Het praesens, futurum en perfectum drukken altijd een zekere handeling uit. Hetzelfde geldt voor imperfectum, aoristus en plus-quam-perfectum wanneer zij niet voorafgegaan worden door de partikelen *θά* of *ἄς*. Indien wel, dan hebben ze de volgende betekenis:

Irrealis (niet-werkelijkheid).

De verleden tijden, voorafgegaan door *θά* duiden de irrealis aan. Negatie: *δέν*. Imperfectum: *θὰ ἔγραφα στοὺς γονεῖς μου ἂν ὑπῆρχε ταχυδρομεῖο* = ik zou aan mijn ouders schrijven als de post werkte. Aoristus: *Δὲν θὰ ἔγραψε ἡ Μαρία, γιὰ νὰ μὴν ἔχομε νέα της* = vermoedelijk schreef Marie niet, daar wij geen bericht van haar hebben. Plus-quam-perfectum: *Θὰ εἶχα γράψει στὴ Μαρία ἂν ἤξερα πὼς εἶχε φύγει* = ik zou aan Marie geschreven hebben als ik wist dat ze vertrokken was.

Let op de volgende zinnen waarin *θά* en *νά* een veronderstelling uitdrukken: *Ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς θὰ πέθανε περὶ τὰ 1700* = Die historicus moet ongeveer 1700 gestorven zijn. *Πότε νὰ ἔζησε ὁ ποιητὴς αὐτός;* = Wanneer zou deze dichter geleefd hebben?

Ook het praesens voorafgegaan door *θά* kan de veronderstelling uitdrukken, maar komt zelden voor: *θὰ χιονίζει στὴν Πάρνηθα γιὰ νὰ ἔχομε τόσο κρύο στὴν Ἀθήνα* = Het moet sneeuwen op de Parnes daar (of: dat) het zo koud is in Athene. Negatie: *δέν*.

Wens: Een wens die waarschijnlijk niet vervuld wordt, wordt uitgedrukt door het imperfectum, voorafgegaan door *νά*: *Ν'ἀρχότανε τώρα μιὰ καλὴ εἴδηση!* = Kwam er nu maar eens een goed bericht! Dergelijke zinnen kunnen beschouwd worden als in de optatief. Negatie: *μή*. *Νὰ μὴν ἔβρεχε τὸ χειμῶνα, τί καλὰ ποὺ θὰ ἦτανε!* = Als het 's winters eens niet regende, wat zou dat heerlijk zijn!

De conjunctief geeft de handeling aan als afhangend van een wil (partikel *νά*), van een veronderstelling (part.: *ἄν*, oud *ἐάν*), van een aansporing (*ἄς* < *ἄφες*). (Met *ἄν* is de negatie *δέν*. Met *νὰ* en *ἄς* is de negatie *μή*. Voor een w.w. dat met een klinker of *κ*, *π*, *τ* begint, krijgt *μή* een *ν* aan het eind: *μὴν τύχη*, *μὴν ἔρθης* enz.).

In dergelijke gevallen is, wanneer het w.w. de stam van het praesens heeft, de betekenis duratief; als het w.w. de stam van de aoristus heeft, is de betekenis momenteel: *Ἂν γράφης κάθε μέρα τὶς ἐντυπώσεις σου, θὰ σχηματίσης ἕνα ὡραῖο ἡμερολόγιο* = Als

je iedere dag je indrukken opschreef, zou je een aardig dagboek vormen. *Ἂν γράψης ἀπόψε ἕνα ἄρθρο, θὰ δημοσιευθῆ αὔριο στὴν ἐφημερίδα* = Als je vanavond een artikel schrijft, zal het morgen in de courant verschijnen.

De imperatief drukt een bevel uit. Alléén de 2de persoon enk. en meerv. hebben een speciale vorm; de andere worden gevormd door *νά* of *ἄς* gevolgd door de conjunctief. *Νὰ γράψη ἀμέσως στὴ μητέρα της ἡ Μαρία* = Marie moet direct aan haar moeder schrijven. En de negatie is *μή*: *ἡ Μαρία νὰ μὴ γράψη στὴ μητέρα της.*

Merk op dat met de negatie in de imperatief praesens en aoristus actief en passief hun speciale vorm verliezen in de 2de persoon; zij wordt vervangen door de 2de persoon conj. B.v.: *Μὴ γράφης ἀκατάστατα* (en niet *μὴ γράφε*) = Schrijf niet slordig. *Μὴ γράψης* (en niet *μὴ γράψε*) *σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο.* Passief: *κρύβου* = verberg je, maar; met negatie: *μὴν κρύβεσαι.*

Ook bij vormen met *ἄς* is de negatie *μή.*

Περάστε στὸ σαλόνι = Ga in de salon. *Ἂς περάσουν οἱ καλεσμένοι μας στὸ σαλόνι* = Laat onze gasten in de salon gaan. *Οἱ καλεσμένοι μας ἂς μὴν περάσουν στὸ σαλόνι ἀλλὰ στὸ γραφεῖο μου* = Laat onze gasten niet in de salon, maar in mijn studeerkamer gaan.

Participium. Wij hebben reeds gesproken over het onverbuigbaar part. op *-ντας*. Er bestaat ook een passief op *-μένος, —μένη, —μένο* dat verbuigbaar is en dat ook kan dienen bij de vorming der samengestelde tijden van het actief. Men kan zeggen: *ἔγραψα τὰ γράμματα* of *τὰ γράμματα τὰ ἔχω γραμμένα* (= ik heb de brieven geschreven). De tweede zin drukt sterker uit, dat de handeling reeds lang gebeurd is.

Betekenis der tijden.

Het Praesens heeft dezelfde betekenis als het Hollandse en dat van andere talen: de handeling heeft nu plaats, herhaalt zich of de verteller wil zijn verhaal levendiger maken: *Ὁ μαθητὴς γράφει τὴν ἔκθεσή του* = De leerling schrijft zijn opstel.

Het imperfectum duidt een handeling aan die herhaaldelijk gedaan is in het verleden (duratief): *Τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου ἔγραφα τακτικὰ στοὺς αἰχμαλώτους* = In de tijd van de oorlog schreef ik geregeld aan de krijgsgevangenen.

Het perfectum duidt een handeling aan, die in het verleden gebeurd is en waarvan het resultaat nog voortduurt: *Ὁ μαθητὴς ἔχει γράψει τὴν ἔκθεσή του* of *τὴν ἔχει γραμμένη* = de leerling heeft zijn opstel geschreven.

De aoristus duidt een handeling aan, die éénmaal in het verleden gedaan is en niet herhaald wordt (momenteel). *Χτὲς ἔγραψα στὴν ἀδελφή μου* = gisteren schreef ik aan mijn zuster. Een Nederlander moet letten op het gebruik van de aoristus en het imperfectum, daar in zijn taal dit verschil niet voorkomt.

Het futurum kent twee vormen: de ene heeft de stam van het praesens en betekent, dat de handeling in de toekomst vaak zal gebeuren; de andere heeft de stam van de aoristus en betekent, dat de handeling éénmaal in de toekomst zal gebeuren: *Αὔριο θὰ γράψω στὴν ἀδελφή μου* = Morgen zal ik aan mijn zuster schrijven. *Ἅμα θὰ φύγης θὰ σοῦ γράφω συχνά* = als je vertrokken bent, zal ik je dikwijls schrijven.

GROEP op —*ω*.

Actief

	Indicatief Praesens	Indicatief Imperfect.	Conjunctief (duratief)	Imperatief	Participium
	γράφω γράφεις γράφει γράφομε of -ουμε γράφετε γράφουν(ε)	ἔγραφα ἔγραφες ἔγραφε γράφαμε γράφατε ἔγραφαν	(νὰ) γράφω γράφης γράφη γράφωμε -ουμε γράφετε γράφουν(ε)	γράφε (duratief) γράφετε	γράφοντας
	momenteel θὰ γράψω θὰ γράψης θὰ γράψη θὰ γράψωμε -ουμε θὰ γράψετε θὰ γράψουν(ε)	duratief θὰ γράφω θὰ γράφης θὰ γράφη θὰ γράφωμε -ουμε θὰ γράφετε θὰ γράφουν(ε)			
	ἔγραψα ἔγραψες ἔγραψε γράψαμε γράψατε ἔγραψαν		momenteel (νὰ) γράψω γράψης γράψη γράψωμε -ουμε γράψετε γράψουν(ε)	γράψε (momenteel) γράψετε of γράψτε	Infinitief γράψει
f.	ἔχω γράψει of ἔχω γραμμένο				
q. rf.	εἶχα γράψει of εἶχα γραμμένο				
it. ict.	θὰ ἔχω γράψει of θὰ ἔχω γραμμένο				

Aoristus (sigmatisch).

Opmerking I. Zoals men ziet in bovenstaande tabel speelt de aoristus een grote rol in het moderne griekse w.w. Van hem hangt de vorming van het futurum, van de conjunctief en van de imperatief af (in de momentele betekenis). Evenzo de vorming

van een oude infinitiefvorm, die het tweede deel der samengestelde tijden is.

Opmerking II. Bij de regelmatige w.w. komt een σ tussen de stam en de uitgang in de aoristus en het futurum; deze tijden worden sigmatisch genoemd. In een w.w. waarvan de stam op een klinker eindigt, zien we duidelijk deze σ: *ἱδρύω* (= stichten), *ἱδρύσω, ἵδρυσα*. Bij een w.w. zoals van ons voorbeeld, waarvan de stam op φ eindigt, wordt φ met de σ tot ψ, wat de regel is voor alle w.w. met een labiaal. Indien het een gutturaal is, wordt deze met de σ tot ξ: *ἀνάβω, ἀνάψω. Θρέφω, θρέψω. Πλέκω, πλέξω. Διαλέγω, διαλέξω* enz.

De w.w. op —*εύω* waarvan de uitspraak ,,éwɔ'' is, vormen logisch hun futurum en aoristus met ψ: *γιατρεύω, γιατρέψω; ταξιδεύω, ταξιδέψω.*

De w.w. op —*νω* verliezen hun ν in het futurum en in de aoristus: *Χάνω, χάσω. Πληρώνω, πληρώσω. Δένω, δέσω* enz.

De w.w. op —*ίζω*, —*ύζω*, —*άζω* vormen hun fut. en aor. op —*σω*: *ἁλατίζω, ἁλατίσω. Δακρύζω, δακρύσω. Δοξάζω, δοξάσω* enz. *ἁλάτισα, δάκρυσα, δόξασα,* enz.

Asigmatische Aoristus.

Opmerking III. Sommige onregelmatige w.w. vormen een asigmatische aoristus, die vaak van een andere stam is: *βλέπω* (= zien), *εἶδα. Ἔρχομαι* (= komen), *ἦρθα. Λέ(γ)ω* (zeggen) *εἶπα. Τρώ(γ)ω* (= eten), *ἔφαγα.*

Ofschoon gevormd van dezelfde stam is de aoristus (en bijgevolg het futurum) asigmatisch bij de volgende w.w.: *φεύγω* (= vertrekken, *ἔφυγα. Βάζω* (= leggen), *ἔβαλα. Βγάζω* (= wegnemen), *ἔβγαλα. Πίνω* (= drinken), *ἤπια. Κάνω* (= doen), *ἔκανα* of *ἔκαμα*. Bij dit laatste w.w. is er geen verschil tussen het imperfectum en de aoristus.

De w.w. op —*αίνω*, —*λνω*, —*ρνω*, —*νω* en —*ύνω* vormen een asigmatische aoristus, maar dikwijls veranderen zij de eindklinker van de stam zonder dat wij hiervoor een regel kunnen geven; het gebruik moet het leren: *στέλνω* (=sturen), *ἔστειλα. Ζεσταίνω* (= verwarmen) *ζέστανα. Σέρνω* (= trekken) *ἔσυρα. Μένω* (= blijven) *ἔμεινα.*

Sommige w.w. op —*αίνω* verliezen de lettergreep *αιν* in de aoristus. *Καταλαβαίνω* (= begrijpen) *κατάλαβα. Πετυχαίνω* (= slagen) *πέτυχα. Πηγαίνω* (= gaan) *πῆγα. Μαθαίνω* (= leren) *ἔμαθα.*

Sommige andere — de meeste samengesteld uit een voorzetsel en het w.w. *βαίνω* — hebben een asigm. aoristus op -*ῆκα*: *Βρίσκω* (= vinden) *βρῆκα. Ἀνεβαίνω* (= stijgen) *ἀνέβηκα. Κατεβαίνω* (= dalen) *κατέβηκα. Μπαίνω* (= binnen gaan) *μπῆκα. Βγαίνω* (= uitgaan) *βγῆκα.*

Opmerking IV. Deze zelfde asigm. aoristus geeft moeilijkheden bij de andere wijzen.

Pr. Ind.	Aor. ind.	Conj.	Imp.	Inf. der samengestelde tijden
παίρνω	πῆρα	πάρω	πάρε	πάρει (ἔχω πάρει)
πηγαίνω	πῆγα	πάω	πᾶμε (laten wij gaan)	πάει
μπαίνω	μπῆκα	μπῶ	ἔμπα of μπές	μπῆ
βγαίνω	βγῆκα	βγῶ	ἔβγα of βγές	βγῆ
βρίσκω	βρῆκα	βρῶ	βρές	βρῆ
πίνω	ἤπια	πιῶ	πιέ of πιές	πιῆ

Opmerking V. Enige conjunctieven en futura van twee lettergrepen kunnen ook monosyllabisch zijn: *νὰ ἔρθω, νἄρθω* of *νἀρθῶ* (van *ἔρχομαι*). *Νὰ εἰπῶ, νὰ πῶ* (van *λέγω* = zeggen). *Νὰ ἰδῶ, νὰ δῶ* (van *βλέπω* = zien). Andere behouden of verliezen hun accent: *νὰ βρῶ* (van *βρίσκω*) of *νάβρω. θὰ βγῶ* of *θάβγω.*

Opmerking VI. De imperatief van *ἔρχομαι* (= komen), *τρέχω* (= rennen), *φεύγω* (= vertrekken) eindigt op —*α*: *ἔλα*, meerv. *ἐλᾶτε. τρέχα*, meerv. *τρεχᾶτε. Φεύγα* meerv. *φευγᾶτε.* De met *βαίνω* samengestelde w.w. hebben een *α* in de 2de persoon enk. en een *η* in de 2de pers. meerv.: *ἀνέβα, ἀνεβῆτε. Ἔβγα, βγῆτε; ἔμπα, μπῆτε.*

Opmerking VII. Let op de met *βάλλω* samengestelde w.w. die in de aoristus en het fut. geschreven worden met één *λ*: *προσβάλλω, πρόσβαλα. Μεταβάλλω, μετέβαλα, νὰ μεταβάλω, θὰ προσβάλω* enz.

Opmerking VIII. Zij die het oude Grieks bestudeerd hebben, zullen bemerken dat reeds in de eerste tabel de optatief als vorm niet meer bestaat. Het idee van wens, verlangen enz. wordt weergegeven door verschillende uitdrukkingen en de conjunctief (Zie p. 39 en 40).

Phonetiek.

Opmerking IX. Voor hen, die niet met het oude Grieks bekend zijn zullen we zeggen, dat in de verleden tijden de w.w. in het begin een *ε* kregen (augment) of dat zij de beginklinker verlengden. Het perfectum had een reduplicatie (cf. hetzelfde verschijnsel bij de germaanse talen: gegrepen, genomen enz.) (bv. *γέγραφα*) die geheel verdwenen is in de moderne taal; maar het augment werd tot op zekere hoogte bewaard: als het geen accent had, verdween het. Daarom hebben in de tabel de 3 personen enk. wel een geaccentueerd augment, maar niet de 2 eerste pers. meerv. (imperfectum en aoristus).

De 3 pers. meerv. die op het eind een epsilon kunnen krijgen, worden op deze wijze met een lettergreep verlengd.

Volgens de phonetische regel die we al gegeven hebben, (p. 3), kan geen Grieks woord een accent op de 4de lettergreep hebben (wij rekenen vanaf het einde). En als het augment zonder accent zou komen, vervalt het. Het is niettemin waar, dat een schrijver

of een dichter een accentloos augment kan bewaren om redenen van rythme of maat.

Het zogenaamde augmentum *temporale* is niet bewaard gebleven. Dus kan men schrijven *ὅρισα* in plaats van *ὥρισα* en *εὐχαρίστησα* in plaats van *ηὐχαρίστησα.*

Let op de volgende onregelmatige augmenten die in gebruik zijn gebleven:

ἔρχομαι	aoristus	*ἦρθα.*
θέλω	imperf.	*ἤθελα.*
εἶμαι	,,	*ἤμουν.*
λέγω	,,	*ἔλεγα,* aor. *εἶπα.*
βλέπω	,,	*ἔβλεπα,* aor. *εἶδα.*
ἔχω	,,	en aor. *εἶχα.*
πίνω	,,	*ἔπινα,* aor. *ἤπια.*
βρίσκω	,,	*ἔβρισκα,* aor. *ἦβρα* (andere spelling: *ηὗρα*).

Volgens de regel der oude taal komt het augment bij de samengestelde w.w. na het voorzetsel. Sommige dezer w.w., die in de moderne taal gekomen zijn langs geleerde weg, zijn nog aan deze regel onderworpen: *ἀποβάλλω* aor.: *ἀπέβαλα. Ἐγκρίνω, ἐνέκρινα. Ἐκφράζω, ἐξέφραζα. Ἐμπνέω, ἐνέπνευσα. Ἀπορίπτω, ἀπέριψα.*

Opmerking X. De epsilon aan het eind van de imperatief vervalt als deze uit twee lettergrepen bestaat en gevolgd wordt door een persoonlijk voornaamwoord: *γράψ’τον* = schrijf hem; *κρύψ’το* = verberg het, *βάλ’τὸ καπέλλο σου* = zet je hoed op enz.; maar men zegt *λέγε το, βλέπε την.*

Opmerking XI. In onze tabel hebben we het imperfectum met *θά* en het p. q. perfectum met *θά* niet opgenomen, daar wij ze behandeld hebben op pagina 39.

Halfsamengetrokken werkwoorden.

Er zijn er niet veel, doch zij worden dikwijls gebruikt. Bij de meeste zijn de twee klinkers naast elkaar gekomen door het uitvallen van een *γ.*

1. *λέω* < *λέγω* (ik zeg)	2. *κλαίω* (ik schrei)	3. *ἀκούω* (ik hoor)
λές < *λέγεις*	*κλαῖς*	*ἀκοῦς*
λέει < *λέγει*	*κλαίει*	*ἀκούει*
λέμε < *λέγομεν*	*κλαῖμε*	*ἀκοῦμε*
λέτε < *λέγετε*	*κλαῖτε*	*ἀκοῦτε*
λένε < *λέγουσιν*	*κλαῖνε*	*ἀκοῦν(ε)*

Pr.	Fut.	Conj. Aoristus	
4. *τρώω* (ik eet)	*θὰ φάω*	*νὰ φάω*	5. *πάω* (ik ga)
τρῶς	*θὰ φᾶς*	*νὰ φᾶς*	*πᾶς*
τρώει	*θὰ φάει*	enz.	*πάει*
τρῶμε	*θὰ φᾶμε*		*πᾶμε*
τρῶτε	*θὰ φᾶτε*		*πᾶτε*
τρῶνε	*θὰ φᾶνε*		*πᾶνε.*

Opmerking voor het w.w. No. 1. Van dit w.w., dat in de oude zowel als in de nieuwe taal onregelmatig is, geven we de voornaamste tijden én in de gesproken, én in de geleerde taal.

		Imp.	Aor.	Fut.	Perf.
w.w. 1.	Ind. gespr.	ἔλεγα	εἶπα	θὰ πῶ	ἔχω πεῖ
	geleerde	ἔλεγον	εἶπον	θὰ εἴπω	ἔχω εἴπει.

Conj. aor. gespr. taal: νὰ πῶ, νὰ πῇς, νὰ πῇ, νὰ ποῦμε, νὰ πῆτε, νὰ ποῦνε.
geleerde taal: νὰ εἴπω, νὰ εἴπῃς enz.
Imp. gesproken taal: πές, πῆτε; gel. taal: εἰπέ, εἰπέτε.

w.w. 2. Imp. ἔκλαιγα. Fut.: θὰ κλάψω. Aor.: ἔκλαψα. Part.: κλαμένος.

w.w. 3. Imp. ἄκουα of ἄκουγα. Part.: ἀκουσμένος. Verder regelmatig.

w.w. 4. Imp. ἔτρωγα. Perf.: ἔχω φάει. Part.: φαγωμένος.

w.w. 5. Het praesens kan ook πηγαίνω zijn. Imp.: πήγαινα. Aor. (ἐ)πῆγα. Fut. dur.: θὰ πηγαίνω. Fut. mom.: θὰ πάω. Conj. aor.: νὰ πάω.

P a s s i e f

Γράφομαι = ik word geschreven.

	Indicatief Praesens	Indicatief Imperfectum	Conjunctief	Imper.	Partic.
Praesens	γράφομαι γράφεσαι γράφεται γραφόμαστε γράφεστε γράφονται	γραφόμουν γράφόσουν γραφόταν γραφόμαστε γραφόσαστε γράφονταν	νὰ γράφωμαι νὰ γράφεσαι νὰ γράφεται νὰ γραφώμαστε νὰ γράφεστε νὰ γράφωνται	γράφου γράφεστε	γραφόμενος
Futurum	dur.: θὰ γράφωμαι mom.: θὰ γραφτῶ θὰ γραφτῇς θὰ γραφτῇ θὰ γραφτοῦμε θὰ γραφτῆτε θὰ γραφτοῦν				
Aoristus	γράφτηκα of γράφηκα γράφτηκες γράφτηκε γραφτήκαμε γραφτήκατε γράφτηκαν		νὰ γραφτῶ of γραφῶ νὰ γραφτῇς νὰ γραφτῇ νὰ γραφτοῦμε νὰ γραφτῆτε νὰ γραφτοῦν(ε)	 γράφου γραφτῆτε	
Perf.	ἔχω γραφτῇ of γραφῇ εἶμαι γραμμένος				Γραμμένος γραμμένη γραμμένο.
Pl. q. perf.	εἶχα γραφτῇ of γραφῇ ἤμουν γραμμένος θὰ ἔχω γραφτῇ θὰ εἶχα γραφτῇ enz.				

Opmerking I. De w.w. die een asigmatische aoristus in de actieve vorm hebben, vormen hun aoristus passief op —θηκα. b.v.: ἔφερα — φέρθηκα. Zij die —ψα hebben, moeten op —φτηκα gevormd worden: b.v. Ἔκρυψα: κρύφτηκα. ἔγραφα: γράφτηκα. (Als er ook een vorm γράφηκα bestaat, komt die uit de aoristus II: ἐγράφην).

De w.w. op —ίζω hebben een aoristus passivus op —στηκα: χτίζω, χτίστηκα.

De gewone w.w. die een sigmatische aoristus hebben, met een stam op een klinker, zoals λύω (gespr. taal λύνω) vormen hun aor. pass. op —θηκα.

Opmerking II. De participia perf. worden gevormd volgens de aoristus passief. Als hij op —θηκα is, eindigt het participium op —μένος: λύω (gespr. λύνω) λυμένος, στάλθηκα, σταλμένος.

Als hij op —φ(τ)ηκα is, eindigt het op —μμένος:
γράφηκα, γραμμένος.

Als hij op —χτηκα is, eindigt het op —γμένος:
πλέχτηκα, πλεγμένος
διώχτηκα, διωγμένος
ρίχτηκα, ριγμένος.

Als hij op —στηκα is, eindigt het op — σμένος:
χτίστηκα, χτισμένος
ζυγίστηκα, ζυγισμένος
πιάστηκα, πιασμένος.

Opmerking III. De phonetische verandering van φθ in φτ werd verklaard op pag. 7.

Samengetrokken werkwoorden.

A., met de tweede pers. enkelvoud op —ᾶς.

	Act.		Pass.
	Indic. en conj.		Indic. en conj.
Praesens	ἀγαπῶ of ἀγαπάω		ἀγαπιέμαι of ἀγαπιοῦμαι
	ἀγαπᾶς		ἀγαπιέσαι
	ἀγαπᾶ of ἀγαπάει (conj. ἀγαπάῃ)		ἀγαπιέται
	ἀγαποῦμε		ἀγαπιόμαστε of ἀγαπιούμαστε
	ἀγαπᾶτε		ἀγαπιέστε
	ἀγαποῦν of ἀγαπᾶν(ε)		ἀγαπιοῦνται
Imperfectum	ἀγαποῦσα		ἀγαπιόμουν(α)
	ἀγαποῦσες		ἀγαπιόσουν(α)
	ἀγαποῦσε		ἀγαπιόταν(ε)
	ἀγαπούσαμε		ἀγαπιόμαστε
	ἀγαπούσατε		ἀγαπιόσαστε
	ἀγαπούσαν(ε)		ἀγαπιόνταν(ε)
Aoristus		Conj.	
	ἀγάπησα	νὰ ἀγαπήσω	ἀγαπήθηκα
	ἀγάπησες	νὰ ἀγαπήσῃς	ἀγαπήθηκες
	ἀγάπησε	enz.	ἀγαπήθηκε
	ἀγαπήσαμε		ἀγαπηθήκαμε
	ἀγαπήσατε		ἀγαπηθήκατε
	ἀγάπησαν		ἀγαπήθηκαν(ε)

De verdere actieve tijden komen niet in de tabel voor, omdat zij regelmatig zijn. Ind. fut.: *θὰ ἀγαπῶ* (dur.), *θὰ ἀγαπήσω* (mom.). Conj.: *νὰ ἀγαπῶ* (dur.), *νὰ ἀγαπήσω* (mom.). Imp. *ἀγάπα, ἀγαπᾶτε* (dur.), *ἀγάπησε, ἀγαπῆστε* (mom.). Inf. om de samengest. tijden te vormen: *ἀγαπήσει*. Part. act. *ἀγαπῶντας*.

Passief. Fut.: *θ' ἀγαπιέμαι* (dur.), *θ' ἀγαπηθῶ* (mom.). Imp.: *ἀγαπήσου, ἀγαπηθῆτε*. Inf.: *ἀγαπηθῆ*. Part. perf. *ἀγαπημένος, —μένη, —μένο*.

B., met de 2e pers. enkelvoud op *—εῖς*.

Act.		Pass.
Ind. *συγκινῶ* (ik ontroer, *trans.*)	Conj. *συγκινῶ*	Ind. *συγκινοῦμαι*
συγκινεῖς	*συγκινῆς*	*συγκινεῖσαι*
συγκινεῖ	*συγκινῆ*	*συγκινεῖται*
συγκινοῦμε	*συγκινοῦμε*	*συγκινιούμαστε* of *συγκινούμαστε*
συγκινεῖτε	*συγκινῆτε*	*συγκινεῖστε*
συγκινοῦν(ε)	*συγκινοῦν(ε)*	*συγκινιοῦνται, συγκινοῦνται.*

De andere tijden zijn: Imperf.: *συγκινοῦσα*. Aor.: *συγκίνησα*. Fut. *θὰ συγκινῶ, θὰ συγκινήσω*. Imp.: *συγκίνησε*. Inf. *συγκινήσει*. Part. *συγκινῶντας*. Passief: *συγκινιόμουνα*. Aor.: *συγκινήθηκα*. Imp.: *συγκινήσου*. Inf. *συγκινηθῆ*. Part. *συγκινημένος*.

Deponentia met de 2e prs. op *ᾶσαι*.

Pr. *θυμοῦμαι* (ik herinner mij)	Imp. *θυμόμουν(α)*
θυμᾶσαι	*θυμόσουν(α)*
θυμᾶται	*θυμόταν(ε)*
θυμούμαστε of *θυμόμαστε*	*θυμόμαστε*
θυμᾶστε	*θυμόσαστε*
θυμοῦνται	*θυμόνταν* of *θυμοῦνταν*.

Sommige w.w. kunnen tot de ene of tot de andere groep behoren:

(δ)μιλῶ, μιλεῖς of *μιλᾶς* (spreken)
πατῶ, πατεῖς ,, *πατᾶς* (de grond betreden of lopen)
ζητῶ, ζητεῖς ,, *ζητᾶς* (vragen of zoeken)
πονῶ, πονεῖς ,, *πονᾶς* (pijn hebben)
τηλεφωνῶ, τηλεφωνεῖς of *τηλεφωνᾶς* (opbellen).
τραγουδῶ, τραγουδᾶς, maar meerv. 2e pers. *τραγουδεῖτε* of *τραγουδᾶτε* (zingen).

Onpersoonlijke werkwoorden.

Dit zijn werkwoorden, die alleen voorkomen in de 3e pers. enkv. Ten eerste drukken zij de natuurverschijnselen uit: *ξημερώνει* = het wordt dag; *βραδιάζει* = het wordt avond; *χειμω-*

νιάζει = het wordt winter; *καλοκαιρεύει* = het wordt zomer; *φυσάει* = het waait; *βρέχει* = het regent; *χιονίζει* = het sneeuwt; *κάνει ὡραῖο καιρό* = het is mooi weer; *κάνει κρύο* = het is koud enz. en de uitdrukking: *φτάνει* = genoeg.

Ten tweede geven zij een verplichting, een verwachte gebeurtenis enz. aan: *Πρέπει* = het moet; *πρόκειται* = het wordt verwacht; *συμφέρει* = het is van belang; *ἁρμόζει, ταιριάζει* = het past; *δὲ στέκει* = het past niet; *συμβαίνει* = het gebeurt; *τὶ βγαίνει;* = wat volgt daar uit? (en dan?); *δὲν μὲ μέλει* = het kan mij niet schelen.

De w.w. van de tweede groep worden gevolgd door de conjunctief: *Δὲν ταιριάζει σ'ἕνα φοιτητὴ νὰ πηγαίνῃ στὰ καπηλεῖα* = Het past niet voor een student naar kroegen te gaan. *Ὁ ἄρρωστος πρέπει νὰ φύγῃ μὲ τὸ πρῶτο τραῖνο γιὰ τὸ νοσοκομεῖο* =De zieke moet met de eerste trein naar het ziekenhuis vertrekken. *Συμβαίνει καμιὰ φορὰ νὰ μὴ βρίσκῃ κανεὶς θέση σὲ ξενοδοχεῖο* = Het gebeurt wel eens dat men geen plaats vindt in een hotel.

Ὥρα νὰ φύγωμε = Het is tijd om te vertrekken. *Καιρὸς γιὰ μελέτη* = het is tijd voor de studie. *Φρίκη νὰ συλλογίζεσαι τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου* = Het is verschrikkelijk aan de rampen van de oorlog te denken. Bij de voorafgaande voorbeelden is het w.w. *εἶναι* er bij te denken: *ὥρα εἶναι νὰ φύγωμε. Εἶναι καιρὸς γιὰ μελέτη* enz.

Vaak wordt de 3e pers. enkelv. van het passief onpersoonlijk gebruikt: *Ἀκούγεται πολὺ ὅτι οἱ ἐκλογὲς θὰ ἀναβληθοῦν* = Men hoort vaak dat de verkiezingen uitgesteld zullen worden. *Διαδίδεται ὅτι* = Men verbreidt het nieuws dat. *Φαίνεται* = Het schijnt. *Λέγεται* = Er wordt gezegd enz.

W. w. op —*μι*. De lezer, die van het oude Grieks op de hoogte is, moet weten dat deze vervoeging verdwenen is. Vaak werd van het perfectum een nieuw w.w. gevormd op —*ω*: *ἵστημι, ἵσταμαι, ἕστηκα* > *στέκω*.

Het w.w. in de g e l e e r d e t a a l lijkt op dat van de gesproken taal wat het volgende betreft:

Er zijn vijf samengestelde tijden: de twee futura, het perfectum, het p-q-perfectum en het futurum exactum.

De opvatting van duratief en momenteel strekt zich evenals in de gesproken taal uit over imperfectum en aoristus, de 2 futura, conj. en imperatief.

Een bepaalde vorm voor de optatief bestaat niet.

Het augment van de samengestelde w.w. wordt gebruikt na het voorzetsel: *περιέγραψα, προσῆλθον, συνεκρούσθη* enz. Het augmentum temporale blijft i gebruik: *ἀκούω, ἤκουον. Ὁπλίζω, ὥπλιζον.*

Bij het actief zijn de twee oude vormen van het participium (*ἀκούων* pr., *ἀκούσας* aor.) in gebruik gebleven.

Bij het passief vindt men nog de reduplicatie bij sommige participia: *πεπαιδευμένος* = een ontwikkeld man; *τὰ τετριμμένα* = alledaagse dingen; *διακεκριμένος* = een buitengewoon man.

A c t i e f

	Indic. Praesens	Imperfectum	Conjunctief	Imperatief	Infinitief	Participium
Praesens	γράφω	ἔγραφον	νὰ γράφω (dur.)			
	γράφεις	ἔγραφες	,, γράφῃς	γράφε		γράφων
	γράφει	ἔγραφε	,, γράφῃ	(dur.)		γράφουσα
	γράφομεν	ἐγράφομεν	,, γράφωμεν			γράφον
	γράφετε	ἐγράφετε	,, γράφητε	γράφετε		
	γράφουσι (ν)	ἔγραφον	,, γράφωσι(ν)			
Fut.	θὰ γράφω (dur.)					
	θὰ γράψω (m.)					
Aoristus	ἔγραψα		νὰ γράψω (mom.)			γράψας
	ἔγραψας		,, γράψῃς	γρᾶψον		γράψασα
	ἔγραψε		,, γράψῃ		γράψει	γράψαν
	ἐγράψαμεν		,, γράψωμεν			
	ἐγράψατε		,, γράψητε	γράψατε		
	ἔγραψαν		,, γράψωσι(ν)			

P a s s i e f

	Indic Praesens	Imperfectum	Conjunctief	Imperatief	Participium
Praesens	γράφομαι	ἐγραφόμην	νὰ γράφωμαι		
	γράφεσαι	ἐγράφεσο	,, γράφησαι	γράφου	γραφόμενος
	γράφεται	ἐγράφετο	,, γράφηται		γραφομένη
	γραφόμεθα	ἐγραφόμεθα	,, γραφώμεθα		γραφόμενον
	γράφεσθε	ἐγράφεσθε	,, γράφησθε (zeldzaam)	γράφεσθε	
	γράφονται	ἐγράφοντο	,, γράφωνται		
Aoristus	ἐγράφην		νὰ γραφθῶ		γραφείς
	ἐγράφης		,, γραφθῇς	γράψου	γραφεῖσα
	ἐγράφη		,, γραφθῇ		
	ἐγράφημεν		,, γραφθῶμεν		γραφέν
	ἐγράφητε		,, γραφθῆτε	γραφθῆτε (zeldzaam)	
	ἐγράφησαν		,, γραφθῶσι		

Infinitief om de samengest. tijden te vormen: γραφθῇ: ἔχω γραφθῇ, εἶχα γραφθῇ, θὰ ἔχω γραφθῇ. Part. perf. γεγραμμένος, — μένη, — μένον.

O p m e r k i n g I. Zoals men in de tabel ziet, bestaat er geen onsamengesteld perfectum meer; men zal zeggen εἶμαι γεγραμμένος.

O p m e r k i n g II. Met het oog op de onregelmatige w.w. van pag. 42 (Opm. III) hebben we slechts dit toe te voegen: deze aoristi zijn dezelfde met dit verschil dat de uitgang —ον en niet —α is: εἶδον, εἶπον, ἔφαγον. Het w.w. ἔρχομαι verandert niet de oude —λθ in —ρθ; dus: ἦλθον.

Sommige ν's die tussen de uitgang en de stam kwamen, bestaan in de gel. taal niet: στέλλω, φέρω, σύρω en niet στέλνω, φέρνω, σέρνω enz.

Wat betreft de w.w. van opmerking III, p. 42, zij behouden hun oude praesens: (κατα)λαμβάνω, (ἐπι)τυγχάνω, ὑπάγω, πάσχω.

De w.w. van opmerking III, p. 42, zoals ἀναβαίνω vormen hun aoristus als volgt: ἀναβαίνω, ἀνέβην. καταβαίνω, κατέβην. διαβαίνω, διέβην. ἐκβαίνω, ἐξέβην en εὑρίσκω, εὗρον.

De opmerking V, p. 43, is niet geldig; deze conjunctieven zijn niet monosyllabisch geworden; wij ontmoeten ze onder de vorm: νὰ ἔλθω, νὰ εἴπω, νὰ ἴδω.

Bij de *contracta* hebben we dezelfde klinkers en samentrekkingen als in het oude Grieks.

Contracta. De samentrekkingen zijn dezelfde als bij de oude taal: 1) α + ε (of ει, of η) wordt lange α of ᾳ, zonder dat de iota in de nieuwe taal uitgesproken wordt. Type: τιμάω > τιμῶ, ἀγαπάω > ἀγαπῶ. 2) ε + ε wordt ει en ε + ο wordt ου. Type: ποιέω > ποιῶ, συγκινέω > συγκινῶ. 3) ο + ει = οι. Dit laatste type is bijzonder zeldzaam. Toch schrijft men: Ὁ Ὑπουργὸς βεβαιοῖ ὅτι . . . = De minister verzekert dat . . . Τὸ κράτος ἐκμισθοῖ κτήματα = De staat verhuurt gebouwen of akkers. Wij zullen dit type hier niet geven.

Actief.

Pr.	Imp.	Pr.	Imp.
Type ἀγαπῶ (beminnen)	ἠγάπων	Type συγκινῶ (ontroeren)	συνεκίνουν
ἀγαπᾷς	ἠγάπας	συγκινεῖς	συνεκίνεις
ἀγαπᾷ	ἠγάπα	συγκινεῖ	συνεκίνει
ἀγαπῶμεν	ἠγαπῶμεν	συγκινοῦμεν	συνεκινοῦμεν
ἀγαπᾶτε	ἠγαπᾶτε	συγκινεῖτε	συνεκινεῖτε
ἀγαπῶσι(ν)	ἠγάπων.	συγκινοῦσι(ν)	συνεκίνουν.

Opmerking. Hier ziet men het augment van de oude taal: α is η geworden in het imperf. van ἀγαπῶ. Let ook op het augment van συγκινῶ dat ná het voorzetsel komt: συνεκίνουν:

De rest wordt gevormd zoals bij het gewone type γράφω: Aor. ἠγάπησα συνεκίνησα. Fut. θὰ ἀγαπήσω, θὰ συγκινήσω. Perf. ἔχω ἀγαπήσει, ἔχω συγκινήσει enz.

Passief

Pr.	Imp.	Pr.	Imp.
ἀγαπῶμαι	ἠγαπώμην	συγκινοῦμαι	συνεκινούμην
ἀγαπᾶσαι	ἠγαπᾶσο	συγκινεῖσαι	συνεκινεῖσο
ἀγαπᾶται	ἠγαπᾶτο	συγκινεῖται	συνεκινεῖτο
ἀγαπώμεθα	ἠγαπώμεθα	συγκινούμεθα	συνεκινούμεθα
ἀγαπᾶσθε	ἠγαπᾶσθε	συγκινεῖσθε	συνεκινεῖσθε
ἀγαπῶνται	ἠγαπῶντο	συγκινοῦνται	συνεκινοῦντο.

Het type van blz. 47 wordt in de gel. taal als volgt vervoegd:

	Imp.
ἐνθυμοῦμαι	ἐνεθυμούμην
ἐνθυμεῖσαι	ἐνεθυμεῖσο
ἐνθυμεῖται	ἐνεθυμεῖτο
ἐνθυμούμεθα	ἐνεθυμούμεθα
ἐνθυμεῖσθε	ἐνεθυμεῖσθε
ἐνθυμοῦνται	ἐνεθυμοῦντο.

Het zou evenwel niemand hinderen als wij ἐνθυμεῖτο (in de plaats van ἐνεθυμεῖτο) zouden zeggen of schrijven.

VOORZETSELS.

Er zijn vijf éénlettergrepige voorzetsels: γιά, μέ, πρός, σέ, ὡς; zeven met twee lettergrepen: ἀντί, ἀπό, δίχως, μετά, κατά, παρά, χωρίς; twee met drie lettergrepen: ἴσαμε, μεταξύ.

Als algemene regel kunnen we stellen dat deze voorzetsels met accusatief staan.

— *Γιά* (oud: *διά*) duidt de bestemming, het doel, de reden aan.

Γιὰ σένα τὸ κάνω αὐτό = Voor jou doe ik het.

Φεύγω γιὰ τὴν Ἑλλάδα = Ik vertrek naar Griekenland.

Πηγαίνει στὴν Ὁλλανδία γιὰ ὑποθέσεις = Hij gaat naar Holland voor zaken.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὰ καλά σας λόγια = Ik dank u voor uwe vriendelijke woorden.

Τὸν ἔχω γιὰ τίμιο = Ik houd hem voor eerlijk.

Dit voorzetsel verliest de *α* vóór een woord dat met een klinker begint: *γι'αὐτό*. Het kan gebruikt worden als aansporing: *Γιὰ πές μου* = Zeg maar eens! *Γιὰ νὰ σοῦ πῶ!* = Zeg eens! (bedreiging).

— *Μέ* kan in 't algemeen gebruikt worden in de betekenis van het Hollandse ,,met".

Γράφω μὲ μολύβι = Ik schrijf met potlood.

Ἐργάζεται μ'ἐνθουσιασμό = Hij werkt met geestdrift.

Κάθονται πλάτη μὲ πλάτη = Zij zitten rug aan rug.

Πληρώνω τὸ νοῖκι μου μὲ τὸ μῆνα = Ik betaal mijn huur per maand.

Μέ is het voorz. *μετά* van de oude taal, dat in de gesproken taal alleen in de uitdrukkingen *μετὰ χαρᾶς* (= met vreugde) en *μόλις καὶ μετὰ βίας* (= nauwelijks) gebruikt wordt.

— *Πρός* ,,naar" — *Πηγαίνω πρὸς τὸ βουνό* = Ik ga naar de bergen. ,,Wat betreft": *ὡς πρὸς αὐτὸ ἔχεις ἄδικο* = wat dat betreft heb je ongelijk.

Πρὸς χάρη του, της enz. = voor (ter wille van) hem, haar, enz.

Ἔκανα αὐτὸ τὸ διάβημα πρὸς χάρη σου = Ik heb die poging voor jou gedaan.

— *Σέ* (oud: *εἰς*) ,,tot"; vóór het lidwoord verliest het de epsilon en vormt dan één woord met het lidw.: *μιλῶ στὸ παιδί, πηγαίνω στὴ θάλασσα*. Het duidt de richting aan en komt ook voor bij wensen en vervloekingen: *στὸ καλό* = het ga je goed; *στὸ διάβολο* = loop naar de duivel.

Tijd: *σὲ τρία χρόνια θὰ γυρίσω* = over drie jaar kom ik terug. *Στὶς χαρές σου* en *Καὶ στὰ δικά σου* zijn wensen die bij een bruiloft tegen een ongehuwde gezegd worden.

Met het lidwoord in de genitief betekent het ,,in het huis van": *στοῦ θείου τρῶνε καλά* = bij mijn oom eten ze goed.

—*Ὡς* ,,tot"; duidt plaats of tijd aan.

Ἀπὸ δῶ ὡς τὴ θάλασσα εἶναι ὀκτὼ χιλιόμετρα = Van hier tot de zee is acht km.

Θὰ ἐργαστῶ ὡς τὶς 10 = Ik zal tot 10 uur werken.

— *Ἀντί* ,,in de plaats van". *Ἀντὶ χρήματα ἔφερε τρόφιμα* = In plaats van geld heeft hij levensmiddelen meegebracht.

— *Ἀπό* verliest zijn —*ο* voor het lidwoord en krijgt een apostrophe. Het is ,,van", met betekenis van tijd en plaats. *Ἀπὸ πέρσι δὲν τὸν εἶδα* = Sedert het vorige jaar heb ik hem

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS

niet gezien. *Ὁ στόλος ἔρχεται ἀπ' τὰ νησιά* = de vloot komt van de eilanden.

De oorzaak: *πέθανε ἀπὸ τύφο* = hij stierf aan typhus.

Vóór het tweede lid van een vergelijking: *ὁ Πέτρος εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' τὸν ἀδελφό του* = Pieter is ouder dan zijn broeder.

Distributief: *Ἔδωσα ἀπὸ δύο καραμέλλες στὸ κάθε παιδί* = Ik gaf twee bonbons aan elk kind.

Sommige geleerde uitdrukkingen met *ἀπό* duiden de oorsprong aan: *ἀπὸ Θεοῦ* = van God; *ἀπὸ γενετῆς* = van (zijn) geboorte af. Staat een woord na *ἀπό* in de nominatief, dan heeft het betrekking op het onderwerp; als het in de accusatief staat, heeft het betrekking op het lijdend voorwerp:

Ξέρω τὴν κυρία αὐτὴ ἀπὸ μικρός = Ik ken deze dame sinds mijn jeugd.

Ξέρω τὴν κυρία αὐτὴ ἀπὸ μικρή(ν) = ik ken deze dame sinds haar jeugd.

— *Κατά* ,,volgens". *Κατὰ τὸ ραδιόφωνο, θὰ βρέξη ἀπόψε* = Volgens de radio zal het vanavond regenen. *Ἕνα φάρμακο κάνει στὸν ἕνα καλό, στὸν ἄλλο κακό · κατὰ τὸν ἄνθρωπο.* = Een geneesmiddel doet de een goed, de ander kwaad: al naar de persoon. Er zijn ook uitdrukkingen: *Κατὰ τὸ νόμο* = volgens de wet; *κατὰ τύχη* = bij toeval; *κατὰ τὸν ἄνεμο* = naar de wind; *κατὰ διαβόλου* (met genitief) = van kwaad tot erger. Als *κατά* gevolgd wordt door een w.w. gebruikt het volk na *κατά* het woordje *πώς*: *κατὰ πὼς πᾶμε, πεντάρα δὲν θὰ μᾶς μείνη σὲ λίγα χρόνια* = als wij zo maar doorgaan, zullen we over een paar jaar geen sou meer hebben.

— *Παρά* in uitdrukkingen van tijd betekent ,,minder". *Δύο παρὰ τέταρτο* = kwart vóór twee. *Παρ' ὀλίγο* = het scheelde weinig. *Παρὰ τρίχα νὰ σκοτωθῇ* = Het scheelde een haar of hij was gedood.

Betekenis ,,dan": *Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή/παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή* (vers van Rigas) = Liever een uur vrij leven dan veertig jaar in slavernij en gevangenis.

Betekenis ,,tegen": *Ἔφυγε παρὰ τὴ θέληση τοῦ πατέρα του* = Hij ging weg tegen de wil van zijn vader.

Er zijn vele uitdrukkingen die de rol van voorzetsel vervullen, maar die adverbia gevolgd door een voorzetsel zijn: *Ἀπὸ τὸ βουνὸ ἴσαμε τὴ θάλασσα ὁ κάμπος εἶναι πράσινος* = Van de berg tot aan de zee toe is de vlakte groen. *Πάνω ἀπὸ τὸ γραφεῖο κρέμεται μιὰ εἰκόνα* = Boven de schrijftafel hangt een schilderij.

Andere dergelijke voorzetsels met *ἀπό*: *κάτω ἀπό* = onder; *ὕστερα ἀπό* = na; *ἐκτὸς ἀπό* = behalve.

Met *σέ*: *Μπροστὰ στὸν πατέρα του ὁμολόγησε τὰ πάντα* = Tegenover zijn vader heeft hij alles bekend; *μεταξὺ σέ* = tussen; *πάνω σέ* = op; *μέσα σὲ* = in; *χάρη σέ* = dank zij.

De bedoeling is niet een volledige lijst van deze uitdrukkingen te geven; de voorafgaande voorbeelden zijn voldoende voor de lezer om ze te herkennen, wanneer hij ze tegen komt.

— *Ἀνά* met acc. ,,door.... heen", *ἀνὰ τὰ ὄρη.*
,, distributief: *ἀνὰ δύο.*
— *Ἄνευ* met gen. ,,zonder": *ἄνευ λόγου* = zonder reden.
— *Ἀντί* ,, ,, ,,in de plaats van": *ἐπῆγα ἐγὼ ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου* = ik ging in de plaats van mijn broer.
,,voor" *ἠγόρασα τὴν οἰκίαν ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν* = ik kocht het huis voor honderdduizend drachmen.
— *Ἀπό* met gen.: de afstand van: *ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Πελοπόννησον.*
— *Διά* met accus., causaal: *διὰ ταῦτα* = daarom, of ,,ten gunste van": *ἐργάζεται διὰ τὰ τέκνα του.*
met gen. ,,door", ,,via" of instrumentalis: *ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία γίνεται δι' Ἰταλίας* = de postdienst gaat via Italië. *Τὸν ἐφόνευσε διὰ περιστρόφου* = Hij heeft hem gedood met een revolver.
— *Εἰς* (accus.) betekenis van richting en plaats: *Μεταβαίνω εἰς τὴν πόλιν. Κατοικῶ εἰς τὴν πόλιν.*
Tijd: *εἰς πολλὰ ἔτη* (wens) = Nog vele jaren.
— *Ἐκ* ,,uit", ,,van" met gen.: *ἐκ τῆς πόλεως* [1]).
,,de materie van": *ἄγαλμα ἐκ μαρμάρου* = een standbeeld van marmer.
— *Ἐκτός* ,,buiten", ,,behalve" gen.: *ἐκτὸς τῆς πόλεως.*
ἐκτὸς συναγωνισμοῦ = buiten mededinging.
ἐκτὸς αὐτοῦ = behalve dat.
— *Ἐν* ,,te" met datief: *ἐν Ἀθήναις* = In Athene, *ἐχθρὸς ἐν ὄψει* = de vijand is in zicht.

Sommige uitdrukkingen met *ἐν* zijn ook in de gespr. taal in gebruik: *ἐν τούτοις* = toch; *ἐν γένει* = in het algemeen; *ἐν τῷ μεταξύ* = intussen; *ἐν ὀνόματι* = namens, enz.
— *Ἐντός* ,,binnen", en ,,in" met gen.: *ἐντὸς τῶν συνόρων* = binnen de grenzen. *Ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του* = Binnen twee jaar heeft hij zijn studie beëindigd.
— *Ἕνεκα* ,,ten gevolge van" met gen.: *ἕνεκα τοῦ πολέμου.*
— *Ἐπί* ,,op" met gen.: *ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία* = de bergrede; tijd: *ἐπὶ Γεωργίου Α'* = onder de regering van Georges I. Betekenis ,,gedurende" met acc.: *ἔλειψε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας* = gedurende drie dagen was hij afwezig; *ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον* = meestal. *Ὁ ῥήτωρ προσεπάθησε νὰ ἐκφρασθῇ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον* = De spreker probeerde zich in beter Grieks uit te drukken.

Met gen.: *ὁ βουλευτὴς ἦτο ἀκατατόπιστος ἐπὶ τοῦ προσφυγικοῦ ζητήματος* = de afgevaardigde was niet op de hoogte van het vluchtelingenvraagstuk. *Ἐπὶ κεφαλῆς* = aan het hoofd van. *Ἐπὶ ποδός* = op de been; *ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός* = de minister van buitenlandse zaken.

Met dat.: *ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν γενεθλίων σας σᾶς εὔχομαι ...* = bij gelegenheid van uw verjaardag wens ik U ... *Εἰσήχθη εἰς δίκην ἐπὶ φόνῳ* = Men heeft hem een proces aangedaan wegens moord. *Ἐπὶ λόγῳ τιμῆς* = Op (mijn) eerwoord.
— *Κατά*, met gen. ,,tegen": *ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ἰταλίας* = de oorlog tegen Italië. *Κατὰ γῆς* = Op de grond.

Met acc. ,,volgens": *Κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ...* = Volgens wat Mijnheer X zegt. *Δὲν γνωρίζω τὰ κατ' αὐτόν* = Ik weet niets wat zijn leven betreft. *Κατ' ἔτος, καθ' ἡμέραν* = Elk jaar, elke dag. *Τὸν γνωρίζω μόνον κατ' ὄνομα* = Ik ken hem alleen van naam.
— *Μετά* ,,met"; gen.: *προσῆλθεν ὁ πρόεδρος μετὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου* = de president kwam aan met de leden van de ministerraad.

---

1) Dit voorzetsel, dat *ἐξε* in de verleden tijden der samengestelde w.w. wordt, werd in de gesproken taal tot een prefix *ξε*— dat aan het w.w. de tegenovergestelde betekenis geeft: *γράφω, ξεγράφω* ,,schrappen".

Acc. μετὰ μεσημβρίαν = námiddag (μ. μ.). Μετὰ Χριστόν = na Christus (μ. Χ.).

— Παρά (zie ook blz. 52) ,,bij" met datief: Εἴθισται παρὰ τοῖς Γερμανοῖς... = Het is de gewoonte bij de Duitsers ... Ὑπουργὸς ἐντεταλμένος παρὰ τῷ βασιλεῖ = De gevolmachtigde minister bij de Koning. Εὕρηται παρ' Εὐριπίδῃ = Men vindt bij Euripides.

— Περί ,,rondom", acc. οἱ κατοικοῦντες περὶ τὰ ἀνάκτορα = de mensen wonend rondom het paleis. Οἱ περὶ τὸν βασιλέα = De omgeving van de Koning. Met gen.: ,,omtrent": ἐμίλησε περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Hij sprak over de rechten van de mens.

— Πρό ,,vóór", gen. πρὸ μεσημβρίας = voormiddag (π. μ.), πρὸ Χριστοῦ = voor Christus (π. Χ.), πρὸ παντός = vooral.
Met accus: ,,naar": πρὸς Βορρᾶν = naar het Noorden; tijd. ,,tegen": πρὸς τὸ βράδυ = tegen den avond; πρὸς τὸ παρόν = voor het ogenblik. Ὕφασμα πρὸς 100 δραχμὰς τὸν πῆχυν = Stof tegen honderd drachmen de el. Uitdrukkingen: πρὸς μεγάλην μου λύπην = tot mijn grote spijt; πρὸς ζημίαν = ten nadele van; πρὸς ὄφελος = ten voordele van; βῆμα πρὸς βῆμα = stap voor stap.

— Σύν ,,met", datief, wiskundige term ,,plus": Σὺν Θεῷ = zo God het wil; σὺν τῷ χρόνῳ = mettertijd; σὺν τοῖς ἄλλοις = onder andere. Δύο σὺν τρία ἴσον πέντε = Twee plus drie is vijf.

— Ὑπέρ ,,boven" met acc.: Ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης = Boven de spiegel van de zee.
Met gen.: ,,ter verdediging van": ὁ στρατὸς ἀγωνίζεται ὑπὲρ πατρίδος. Ὁ ὑπουργὸς ἐνήργησε ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων = De minister ondernam stappen ten gunste van de gevangenen.

— Ὑπό ,,onder" met acc. ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου = in de schaduw van de boom; πέντε βαθμοὶ ὑπὸ τὸ μηδέν = vijf graden onder nul. Uitdrukkingen: Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ... = Onder bevel van ... Ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι = op voorwaarde dat.
Met dat.: λαμβάνω ὑπ' ὄψει = ik neem in beschouwing. Met gen.: ,,de oorzaak van": ,,Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους" ὑπὸ Παπαρρηγοπούλου = ,,Geschiedenis van de Griekse Natie" door Papparrigopoelos. Ἡ Ἀλβανία κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν = Albanië werd bezet door de Italianen.

VOEGWOORDEN.

Het meest voorkomende voegwoord, dat verschillende betekenissen kan hebben is *καί* ,,en", *κι'* voor een woord dat met een klinker begint.

Finale betekenis: *Πήγαινε καὶ μελέτησε αὐτὸ τὸ ζήτημα* = ga dit vraagstuk bestuderen.

,,Zelfs": *Αὐτὸ τὸ ξέρει κι' ἡ γάτα μου* = Zelfs mijn poes weet dat.

,,Dat": *Μιλοῦσε τόσο ἄσχημα! Λὲς καὶ ἦταν τρελλός* = Hij sprak zo slecht, dat men zou zeggen dat hij dwaas was.

De uitdrukkingen ,,wie ook", ,,wat ook", ,,waar ook" worden weergegeven door een relatief en *ἄν* verbonden met *καί*: *ὅποιος κι'ἂν ἔρθῃ δὲν θὰ τὸν δεχτῶ* = wie er ook komt, ik zal hem niet ontvangen. *Ὅτι κι'ἂν μοῦ πῇς δὲν σὲ πιστεύω* = Wat je me ook zegt, ik geloof je niet. *Ὅπου κι' ἂν πᾶς θὰ θυμᾶσαι τοὺς γονεῖς σου* = Waar je ook heen gaat, zal je aan je ouders denken.

— ,,of ... of" .... *ἤ* .... *ἤ* of *εἴτε* .... *εἴτε* of *γιὰ* .... *γιά*. *ἢ ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος* = of de een of de ander.

— *Οὔτε . . . οὔτε* of *μήτε . . . μήτε* = noch . . . noch.

— *'Αλλά*, of *μά*, of *μόνο* = maar. *Εἶναι ἄσχημη ἀλλὰ τόσο καλή!* = Zij is lelijk maar zo goedhartig! *Θέλω νὰ πάω στῆς θείας, μόνο ποὺ δὲν ξέρω τὴ διεύθυνσή της* = Ik wil naar tante gaan, maar ik weet haar adres niet.

— *"Ομως* = ,,toch''. *"Εχω πολλὰ χρόνια νὰ τὸν δῶ, ὅμως θυμοῦμαι τὴ φωνή του* = Ik heb hem in vele jaren niet gezien; toch herinner ik me zijn stem.

— *'Ενῶ* = ,,ofschoon, terwijl''. *'Ενῶ τοῦ εἶπα νὰ μὲ περιμένη, αὐτὸς ἔφυγε* = Ofschoon ik hem gezegd heb te wachten, is hij toch vertrokken.

— *Λοιπόν, ἄρα, ὥστε* enz. betekenen alle ongeveer ,,dus''.

— *"Οτι, πὼς* en *ποὺ* verbinden de objectszin aan de hoofdzin: *μοῦ εἶπε πὼς θὰ ἔλθη* of *ὅτι θὰ ἔλθη* = hij heeft me gezegd dat hij komen zal. *Λυπήθηκα ποὺ δὲν ἦρθες στὸ θέατρο.*

— *"Οταν* en *ἅμα* = ,,wanneer'' of ,,toen'' (met de conj.); *πρίν* of *προτοῦ* = voordat (conj.), *ὥσποὺ* = tot dat. *"Οταν φύγωμε θὰ κλείσωμε τὴν πόρτα* = Wanneer wij weg gaan, zullen wij de deur sluiten.

— *Γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ* hebben ongeveer de betekenis van ,,omdat'' *"Ανοιξα τὴν ὀμπρέλλα μου γιατὶ ἔβρεχε* = Ik opende mijn paraplu, omdat het regende. Let op het woord *γιατί* = ,,omdat'' en ,,waarom''; in de tweede betekenis begint de zin vaak ermee: *Γιατί δὲν μοῦ μιλᾶς* = Waarom spreek je niet tot mij? De geleerde taal gebruikt in de betekenis van ,,omdat'' *διότι* en van ,,waarom'' *διατί.*

— *Μὲν . . . δέ* komen voor in de geleerde taal: *Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής* = De geest is gewillig, maar het vlees is zwak.

De negatie *μή* kan als voegwoord gebruikt worden na w.w. die vrees uitdrukken en die door een bijzin gevolgd worden: *Φοβοῦμαι μὴ κηρυχτῆ νέος πόλεμος* = Ik vrees dat een nieuwe oorlog verklaard zal worden. *"Ετρεμε μὴ δὲν πρόφταινε νὰ φύγη πρὶν κηρυχτῆ ὁ πόλεμος* = Hij was bang, dat hij niet de tijd zou hebben om te vertrekken, vóór dat de oorlog verklaard was.

De lezer moet goed deze eigenaardigheid van *μή* bestuderen (zie ook blz. 38 en 39).

TUSSENWERPSELS.

"Α! ὤ! Μπά; 'Αλήθεια; drukken verwondering uit.
Οὔφ! Πούφ! verveling, walging.
"Αχ! Πώπω! 'Αλλοίμονο! smart of wanhoop.
Χριστέ μου! Παναγία μου! Μάννα μου! (O Jezus! O Heilige Maagd! O moeder!) vrees.
Διάβολε! (duivel) onaangename verrassing.
Ζήτω! = leve (de koning!).

'Εμπρός! = Vooruit! Men gebruikt ditzelfde woord aan de telefoon (= hallo!).

Μωρέ, μπρέ, βρέ: onbeleefde wijze van aanroepen! ,,hei.''

Τρέλλα! = verrukkelijk! *Θαῦμα!* = Wat een wonder!

'Αέρα! letterlijk ,,Lucht''. Een stimulerend woord dat de Griekse soldaten bij de aanval gebruiken.

Μὲ συγχωρῆς: of *μὲ συγχωρῆτε* = neem me niet kwalijk.

De Griekse taal gebruikt veel wensen: tegen een sympathiek iemand die binnenkomt zegt men: *Καλό στον* (of *καλῶς τον*) of *καλό στην*. De binnenkomende kan, als hij zijn vrienden in lang niet gezien heeft, antwoorden: *Καλῶς σᾶς βρῆκα* = Ik hoop U in welstand te vinden.

Καλὴ ὄρεξη! = Smakelijk eten. *Καλὴ διασκέδαση!* = Veel pleizier. *Καλὴ πατρίδα!* = Ik wens je een goede terugkomst in het vaderland. *Κατευόδιο!* = Goede reis! *Καὶ τοῦ χρόνου!* = Tot het volgend jaar! *Χρόνια πολλά!* = Vele jaren! (wensen bij een feest).

Περαστικά! = beterschap.

Συγχαρητήρια! = gelukgewenst!

Συλλυπητήρια! = mijn condoleantie.

SYNTACTISCHE OPMERKINGEN.

Dit deel van onze inleiding zal betrekkelijk kort zijn, aangezien vele kwesties van syntaxis al in de opmerkingen bij de Morphologie behandeld werden.

Wij zullen algemene belangrijke punten in herinnering brengen, en vervolgens spreken over enige nog niet behandelde regels.

De volgorde der woorden is in het algemeen in het Grieks niet streng, daar de naamvallen de plaats van het woord in de zin bepalen. Dus: *Εἶδα χτὲς τὸ βράδυ τὸν 'Αλέκο* of *τὸν 'Αλέκο εἶδα χτὲς τὸ βράδυ* of *χτὲς τὸ βράδυ εἶδα τὸν 'Αλέκο* zijn even juiste constructies, daar het voorwerp altijd in de accusatief staat; het spreekt vanzelf dat er schakeringen in de betekenis zijn: in de eerste zin legt men de nadruk op het zien van een vriend; in de tweede op de naam van de vriend; in de derde op de tijd van de ontmoeting.

Men weet reeds, dat een voornaamwoord als onderwerp niet wordt genoemd, aangezien de uitgang de persoon aanduidt, tenzij men er nadruk op wil leggen: *Στὴ συζήτηση σὺ παραφέρθηκες, ἐγὼ ἔμεινα ψύχραιμος* = Bij de discussie heb jij je opgewonden, terwijl ik kalm bleef. (Zie ook p. 29 opmerking I). Een vraag vereist geen verandering in de plaatsing der woorden; de intonatie alléén geeft het verschil aan tussen vraag en bevestiging: *'Ηρθε τὸ παιδί; Τὸ παιδὶ ἦρθε;* Deze beide zinnen zijn vragen, omdat zij eindigen met een vraagteken (;); zonder dat zouden zij bevestigend zijn.

Νά, θά, ἄς. Deze kleine woorden hebben, zoals we reeds gezegd

hebben, (blz. 36 en 38) een vaste plaats in de zin. Zij gaan onmiddellijk aan het w.w. vooraf en kunnen er alleen van gescheiden worden door de persoonlijke voornaamwoorden. *Θὰ δώσω ἄνθη τῆς νύφης* = Ik zal bloemen aan de bruid geven; *θὰ τῆς δώσω ἄνθη* = ik zal haar bloemen geven. *Ἄς δώσῃ στοὺς γονεῖς του ὅ, τι θέλουν* = Laat hem aan zijn ouders geven wat zij willen; *ἂς τοὺς δώσῃ ὅ, τι θέλουν.*

Neg. *δέν.* De negatie *δέν* komt vóór het w.w. en vóór het partikel *θά*: *δὲν δίνω, δὲν θὰ δώσω.*

Neg. *μή.* Zoals reeds gezegd is, is *μή* de negatie van de imperatief en ook van de afhankelijke zinnen. *Μὴ φύγῃς* = Ga niet weg. *Ἀποφάσισα νὰ μὴ φύγῃ τὸ παιδὶ μ' αὐτὸ τὸ πλοῖο* = Ik besloot dat het kind niet met dat schip moest vertrekken. Men ziet wel dat *μή* het w.w. scheidt van het partikel *νά*. Indien er in de zin een persoonlijk v.n.w. is, komt dit onmiddellijk voor het werkwoord: *Θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν τὸν εἶχες ἐπισκεφτῆ* = Het zou beter zijn als je hem geen bezoek had gebracht.

Wij moeten erkennen dat wij vaak op ditzelfde onderwerp zijn teruggekomen. Dat komt, omdat het gebruik van de negatie, evenals het gebruik van duratief en momenteel, het Nieuwgrieks karakteriseert.

Het lidwoord *ὁ, ἡ, τό.*

Voornamen, familienamen, namen van landen en steden worden door het lidwoord voorafgegaan. *Ὁ Κολοκοτρώνης νίκησε τοὺς Τούρκους* = Kolokotronis (een held uit de onafhankelijkheidsoorlog) heeft de Turken overwonnen. *Ἡ Ὁλλανδία εἶναι βασίλειο* = Holland is een koninkrijk.

Bij benamingen komt het lidwoord tussen de naam en het bepalende woord: *Ὁ Καποδίστριας ὁ Κυβερνήτης* (de geleerde taal zegt: *Καποδίστριας ὁ Κυβερνήτης*) = Capodistrias, de Regent. Maar indien de zin begint met een bepalend woord krijgt dat alleen het lidwoord: *Ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας.*

Een benaming in de genitief staat gewoonlijk achter de naam en wordt door het lidwoord voorafgegaan: *ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ* = de Oude man van Morea (bijnaam van Kolokotronis).

Bij aanwijzende voornaamwoorden is de plaats van het lidwoord precies dezelfde als in de oude taal: *αὐτὸς ὁ ἄντρας* (*ὅδε ὁ ἀνήρ*) of *ὁ ἄντρας αὐτός* (*ὁ ἀνὴρ οὗτος*).

De bezittelijke voornaamwoorden worden geplaatst na het voorwerp dat men bezit: *Τὸ βιβλίο μου.* De Hollandse uitdrukkingen: ik heb kiespijn, hoofdpijn enz. worden vertaald: *μοῦ πονεῖ τὸ κεφάλι μαυ, μοῦ πονεῖ τὸ δόντι μου.* Men ziet hierbij dat er een persoonlijk en een bezittelijk v.n.w. in voorkomen.

L i d w o o r d *ἕ ν α ς, μ ί α, ἕ ν α.*

Het onbepaald lidwoord is minder gebruikelijk dan in het Hollands. *Τὸ σπίτι τοῦ θείου μου ἔχει κῆπο* = Het huis van mijn oom heeft een tuin. Indien er een bepaalde tuin is, gebruikt men *ἕνας*. *Τὸ σπίτι τοῦ θείου μου ἔχει ἕνα τόσο μεγάλο κῆπο ποὺ ἔχει μέσα ὀπωροφόρα καὶ ἀμπέλι* = Het huis van mijn oom heeft zulk een grote tuin, dat hij vruchtbomen en een wijngaard heeft.

Hier volgen twee regels uit een volksliedje, waarin men een duidelijk voorbeeld van een bepalend lidwoord heeft; het lidwoord komt niet voor als het voorwerp onbepaald is:

Εἶχα μηλιὰ στὴν πόρτα μου καὶ δέντρο στὴν αὐλή μου
Τώρα ἡ μηλιὰ μαράθηκε, τὸ δέντρο ξεριζώθη.

= Ik had een appelboom voor mijn deur en een boom in mijn hof; nu is de appelboom uitgedroogd, de boom ontworteld.

N a a m v a l l e n.

N o m i n a t i e f. Behalve het w.w. „zijn", zijn er nog andere w.w. die een predicaat in de nominatief kunnen hebben: *Διορίστηκε νομάρχης* = Hij werd tot commissaris benoemd. *Ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας* = Hij werd tot afgevaardigde van Korfoe gekozen.

Met de G e n i t i e f drukt men uit: 1) de bezitter, de schrijver, de maker van iets: *τὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ* = het huis van de dokter. *Ὁ Τ ά φ ο ς τοῦ Παλαμᾶ* = „het Graf" van (door) Palamas. *Ἡ Νύχτα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου* = De Nacht van Michel Angelo; 2) het beroep: *καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου* = professor aan de Universiteit; *ἔφορος ἀρχαιοτήτων* = inspecteur der Oudheden; *φοιτητὴς τῆς νομικῆς* = student in de rechten. 3) de oorsprong: *πεθαίνει τῆς πείνας* = hij sterft van honger. 4) genitivus ethicus: *τί μοῦ κάνεις;* = hoe maak je het? (*μοῦ* = tot mijn vreugde). *Νὰ σοῦ ζήσῃ τὸ παιδί σου* = dat je kind moge leven (*σοῦ* = tot je vreugde). 5) een uitdrukking van tijd: *τοῦ χρόνου* = volgend jaar. 6) Sommige Zondagen en alle feesten van de Kerk: *Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων* = Palmzondag; *ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ* = de eerste Zondag ná Pasen; *ἡ Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας* = Z. van de Orthodoxie; *τοῦ Ἁγίου Δημητρίου* = (het feest) van de Heilige Demetrius, *τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης* = (het feest) van de H. Catharina. 7) Sommige w.w. kunnen hun meew. voorwerp met *εἰς* en de acc. of met een genitief zonder *εἰς* hebben = *μιλῶ στὸ Γιῶργο* of *μιλῶ τοῦ Γιώργου. Δεῖξε στὸν ξένο τὸ δρόμο* of *Δεῖξε τοῦ ξένου τὸ δρόμο* = Wijs de weg aan de vreemdeling. 8) In de geleerde taal betekent een lidwoord, gevolgd door een genitief van een stadsnaam: de bisschop van: *Ὁ Ἀθηνῶν* = de bisschop van Athene. *Ὁ Ἰωαννίνων Σπυρίδων* = De bisschop van Ioannina, Spyridon. 9) Als een persoonlijk v.n.w. in de genitief volgt op een bijwoord, kan dit op verschillende manieren vertaald worden: *Ἦρθε*

κατ' ἐπάνω μου = Hij kwam tegenover mij. *Λέω μέσα μου* = Ik spreek in mijzelf, (lett.: binnen mij). De bijwoorden *πάντα* = altijd en *ποτέ* = nooit, worden door een achtergevoegd pers. v.n.w. versterkt: *Πάντα του κάνει τὸ καλό* = Hij doet altijd het goede. *Ποτέ του δὲν λέει ψέματα* = Hij liegt nooit (van zijn leven). 10). Een versterkte betekenis ontstaat door herhaling van hetzelfde subst. in de genitief: *Ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου* = O ziel van mijn ziel. *Αὐτὸ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον* = dat is een alleronmogelijkst geval. Of in bijbelse taal: *Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων* = Voor alle eeuwen. 11) De uitdrukking *τοῦ κόσμου* (lett.: van de wereld), die een substantief vergezelt, versterkt de betekenis van het subst.: *Ὁ μεθυσμένος εἶπε τοῦ κόσμου τὶς ἀνοησίες* = De dronken man heeft alle mogelijke onzin gezegd. *Ὁ Φίλιππος ἔχει σπίτι του τοῦ κόσμου τὰ καλά* = Philip heeft thuis al het goede der aarde.

Verschillende uitdrukkingen met de genitief: *γυναῖκα τοῦ σκοινιοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ* = verachtelijke vrouw, (die aan de schandpaal heeft gestaan). *Τῆς κακῆς ὥρας* (*φόρεμα, ὁμιλία*), iets bijzonder slechts, dat op een slecht ogenblik gedaan werd. *Τοῦ γλυκοῦ νεροῦ* (lett.: (vis) uit zoet water, wat minachting inhoudt) is iemand die in zijn vak niet geslaagd is: *γιατρὸς τοῦ γλυκοῦ νεροῦ*.

De accusatief is de naamval van het directe object. *Δένω βιβλία* = ik bind boeken. *Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὴ γῆ* = de boer bebouwt de aarde.

1) de acc. drukt ook tijd uit: *τὸ ἀηδόνι τραγουδάει τὴ νύχτα* = de nachtegaal zingt 's nachts. *Ἔχω μάθημα τὴν Πέμπτη* = ik heb Donderdag een les. *Σπούδασε πέντε χρόνια ἰατρική* = Gedurende vijf jaar heeft hij medicijnen gestudeerd. 2) Er bestaat, zoals in de oude taal een objectsacc. van dezelfde stam als het werkwoord: *τραγουδῶ ἕνα τραγοῦδι, γράφω γράμμα* enz. 3) Er zijn w.w. met dubbele acc.: *Σᾶς θυμίζω τὴν ὑπόσχεσή σας* = Ik herinner U aan Uw belofte. 4) Bij uitroepen die in de accusatief staan veronderstellen wij een werkwoord dat ontbreekt: *Τὸν παλιάνθρωπο!* = Die ellendeling! *Τὴν καϋμένη!* = de arme vrouw! *Τὸ χρυσό μου!* Die schat!

Het werkwoord.

Het gebruik van wijzen en tijden werd al op blz. 39 en 40 besproken. Wij zullen hier over sommige bijzonderheden spreken.

Aoristus-praesens.

Zoals er een historisch praesens (d.i. een praesens in de plaats van een verleden tijd, om het verhaal levendiger te maken) bestaat, is er ook een aoristus, die in de plaats van het praesens staat. Iemand, die haast heeft en die wil zeggen dat hij onmiddellijk weg moet, zegt *ἔφυγα* = lett. „ik ben vertrokken". In een restaurant roept men de kellner, die antwoordt: *ἔφθασα* = „ik ben er".

O n p e r s o o n l ij k e w. w.

De onp. w.w. *πρέπει* = het moet, *συμβαίνει* = het gebeurt, *μπορεῖ* = het kan, enz. worden door *νά* met conjunctief gevolgd: *Ὁ στρατὸς πρέπει νὰ φύγῃ σήμερα* = Het leger moet vandaag vertrekken. *Συμβαίνει καμιὰ φορὰ νὰ χιονίσῃ στὰς Ἀθήνας* = Het gebeurt soms dat het in Athene sneeuwt. *Μπορεῖ νὰ ἦρθε πλοῖο, ἀλλὰ δὲν εἶδα περιηγητές* = Het kan wel zijn dat er een schip is aangekomen, maar ik heb geen toeristen gezien.

P a r t i c i p i u m a c t.

Daar het ontbreken van een verbuigbaar act. part. vaak de zinnen te lang maakt, proberen sommige schrijvers een uitgebreider gebruik van de vorm —*όντας* te maken. Zij imiteren zinnen uit de volkspoëzie als: *Ἥσυχα ποὖναι τὰ βουνά . . . ποὺ καρτεροῦν τὴν ἄνοιξη . . . ν' ἀκούσουν τὰ βλαχόπουλα λαλῶντας τὴ φλογέρα* = Hoe stil zijn de bergen die wachten op de lente om te luisteren naar de jonge herders die op de fluit spelen. De betekenis is gemakkelijk te begrijpen, ondanks het feit dat niet duidelijk kan blijken op welk woord van de zin zulk een part. betrekking heeft. Zie een zin als: *Ξεσπῶντας ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις οἱ Ἕλληνες πῆραν θάρρος* = ,,uitbrekende'' de Franse Revolutie vatten de Grieken moed. De oude taal zou in dit geval de genitivus absolutus gebruiken.

P a r t i c i p i u m p a s s.

Er zijn veel passieve participia, die men niet meer als zodanig voelt: *Ὁ καϋμένος* (van *καίομαι* = verbranden) *ὁ X!* = De arme X! *Ἕνας πεθαμένος* = Een dode. *Ἕνας ἀντρειωμένος* = Een dappere man, een held. *Τὰ πλεούμενα* = Al wat vaart (schip of boot). *Τὰ πετούμενα* = Al wat vliegt (de vogels).

In de geleerde taal: ἀπεσταλμένος ἐφημερίδος = een speciale correspondent. Ἐπιτετραμμένος = gezant of beter ,,zaakgelastigde''. Συστημένη ἐπιστολή = aangetekende brief. Ἡ οἰκουμένη = de bewoonde wereld. Ἡ καθομιλουμένη (γλῶσσα) = de gesproken taal. Ἡ καθαρεύουσα = de geleerde taal. Ὁ τυχών = De eerste de beste. Πολιτευόμενος = Politicus.

In de geleerde en in de gesproken taal zijn de twee infinitieven δοῦναι en λαβεῖν (debet, credit) in gebruik. Als uitdrukking: Δὲν θέλω νἄχω δοῦναι καὶ λαβεῖν μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο = Ik wil met deze man niets te doen hebben.

W.w. m e t t w e e n a a m v a l l e n: a c c. + a c c.

Op blz. 59 hebben we al gezien dat een w.w. twee naamvallen kan regeren. Twee acc.: *Ἐξήτασα γεωγραφία τὴν 4η τάξη* = Ik heb de 4de klas in aardrijkskunde geëxamineerd. *Γεμίζω τὸ καλαμάρι μελάνι* = Ik vul de inktpot met inkt. *Φουσκώνω τὴ ρόδα ἀέρα* = Ik pomp de band op (met lucht).

A c c. + g e n. (= dat.)

Ἀγόρασα τῆς μητέρας ἄνθη = ik kocht bloemen voor mijn moeder.

Ὁ γιατρὸς ἔδωσε ἐλπίδες τοῦ ἀρρώστου = De dokter heeft de zieke hoop gegeven.

Intransitiva met voorwerp.

Sommige intransitiva veranderen van betekenis als ze een voorwerp krijgen: *Ἡ μητέρα γελάει* = De moeder lacht. *Ἡ μητέρα γελάει τοῦ παιδιοῦ* = De moeder lacht het kind toe. *Ἡ μητέρα γέλασε τὸ παιδί της* = De moeder heeft haar kind bedrogen. *Στέκω* = ik sta. *Σ' αὐτὴ τὴν περίσταση ὁ δάσκαλός μου μοῦ στάθηκε σὰν πατέρας* = Onder deze omstandigheden heeft mijn leraar mij als een vader bijgestaan. *Τὸ ἄλογο τρέχει* = Het paard rent. *Ὁ νεαρὸς αὐτὸς τρέχει ἀπὸ πίσω τὴ γειτόνισσά του* = Deze jonge man loopt zijn buurmeisje achterna.

Ξημερώνει (= de dag breekt aan), *βραδυάζει* (= de avond valt) e.d. intransitieve en onpersoonlijke w.w. kunnen in het passief met een persoonlijk onderwerp gebruikt worden; zij betekenen dat de handeling langer geduurd heeft dan men dacht. *Ξημερωθήκαμε στὸ χορό* = De dag heeft ons dansende aangetroffen. *Βραδυάστηκα στὴ δουλιά* = De avond heeft mij bij het werk verrast. *Νυχτωθήκαμε στὸ βουνό* = De nacht heeft ons op de berg verrast. *Μεσημέριασα περιμένοντας τὸ αὐτοκίνητο* = Ik wachtte tot 12 uur op de auto.

„Laten doen".

Het Grieks heeft geen dergelijke uitdrukking. Men zegt niet alleen *βράζω νερό* (= ik kook water), *ψήνω τὸ κρέας* (= ik braad het vlees) maar ook *φέρνω τὸ γιατρό* = lett.: ik breng de dokter, d.i. „ik laat de dokter komen". *Ὁ στρατηγὸς ἔραψε τὴ μεγάλη του στολὴ σὲ καλὸ ράφτη*: het spreekt van zelf dat de generaal niet zelf zijn uniform naaide, maar hij „liet het naaien". Als men U vraagt *Ποῦ ράβεστε*, betekent dit: „waar laat U gewoonlijk Uw kleren maken?"

Uitdrukkingen uit de eredienst.

Κάνω ἁγιασμό = inwijden (b.v. een gebouw), *κάνω μνημόσυνο* = een requiem laten zingen, *κάνω λειτουργία* = een mis opdragen. Ofschoon het onderwerp ook een leek kan zijn, duiden deze uitdrukkingen meer op geestelijken.

Bij uitdrukkingen uit de eredienst heeft het actief als onderwerp de geestelijken en het passief de gelovigen: *Ὁ παππᾶς* of *ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ* (= de priester draagt de mis op); *ἐξομολογεῖ* (= neemt de biecht af), *βαπτίζει* (= doopt), *στεφανώνει* of *παντρεύει* (= trouwt), maar *οἱ πιστοί λειτουργοῦνται, ἐξομολογοῦνται, τὸ παιδὶ βαπτίζεται, οἱ μελλόνυμφοι στεφανώνονται.*

AFLEIDINGEN EN SAMENSTELLINGEN.

Evenals het Oudgrieks heeft ook het Nieuwgrieks de eigenaardigheid om zeer makkelijk nieuwe woorden te vormen. Wij geven hiervan slechts de voornaamste groepen.

Werkwoorden op —*ίζω*, —*άζω*, —*ιάζω*, —*εύω*, —*ώνω* zijn afgeleid van substantieven, adjectieven en adverbia.

δόξα > *δοξάζω* = beroemd maken, *καλύτερος* > *καλυτερεύω* = verbeteren, *ἀντίκρυ* > *ἀντικρύζω* = tegenover staan.

Interessant zijn sommige w.w. die een vermeerdering of een herhaling weergeven; zij eindigen op: —*βολῶ*, —*κοπῶ*, —*λογῶ*, —*μανῶ*: *μοσχοβολοῦν οἱ κρίνοι* = de lelies verspreiden een sterke geur; *τὸ χρυσάφι λαμποκοπάει* = het goud flonkert; *ὁ γλεντζὲς μεθοκοπάει* = het fuifnummer gaat voort zich te bedrinken; *ἡ γερόντισσα μωρολογεῖ* (of —*άει*) = de oude vrouw bazelt.

Bij de vrouwelijke s u b s t a n t i v a duiden die op —*σύνη* gewoonlijk een goede eigenschap aan: *καλωσύνη* = goedhartigheid; *δικαιοσύνη* = rechtvaardigheid; *ταπεινοσύνη* = nederigheid.

Die op —*ιά* duiden aan: een eigenaardigheid in het algemeen (*χωριατιά* = brutaliteit, *ἀρχοντιά* = deftigheid), een vruchtboom of een plant met bloemen, (*μηλιά* = appelboom, *τριανταφυλλιά* = rozenboom), de inhoud van iets: (*κουταλιά* = een lepel vol), ,,een slag met ...'' (*μαχαιριά* = een steek met een mes).

die op —*ίλα* duiden een kleur of een slechte geur aan: *ἀσπρίλα* = helder witte kleur, *νεκρίλα* = lijkenlucht.

die op —*οῦρα* duiden op iets onaangenaams: *σκοτοῦρα* =zorgen; *φαγοῦρα* = jeuk; *κλεισοῦρα* = benauwde lucht; een pas in de bergen.

die op —*στρα* of —*θρα* duiden een instrument aan: *θερμάστρα* = iets dat warmte brengt > kachel; *κρεμάστρα* = klerenstandaard; *δαχτυλήθρα* = vingerhoed enz.

Mannelijke substantieven op —*τήρας* duiden een instrument aan: *ἀνεμιστήρας* = ventilator; *λαμπτήρας* = electrische lamp; *νιπτήρας* = wastafel. Hiertoe behoort het woord dat Zaligmaker weergeeft: oude vorm *Σωτήρ*, nieuwe vorm *Σωτήρας*.

Subst. op —*τής* duiden het beroep aan; hun vr. is op —*τρια*: *ὑφαντής*, *ὑφάντρια* (of *ὑφάντρα*) = wever; *διευθυντής*, *διευθύντρια* = directeur, enz.

Subst. op —*άρης* duiden het beroep aan en ook iemand die een slechte gewoonte heeft: *περιβολάρης* = tuinman; *κλαψιάρης* = huilebalk (vrouwelijk: *κλαψιάρα*, n: *κλαψιάρικο*).

Subst. op —*μός* duiden het idee van het werkwoord aan: *ἔρχομαι* > *ἐρχομός* = de komst. *Χάνομαι* > *χαμός* = het verlies.

Subst. op —*σμός*: *ἑλληνισμός* = het hellenisme, *πολιτισμός* = beschaving. Met dezelfde uitgang worden moderne begrippen uitgedrukt: *σοσιαλισμός*, *κομμουνισμός* enz.

Subst. op —*ιώτης*, —*ιάτης*, —*ίτης*, —*ινός* duiden de afkomst aan: *νησιώτης* = eilander, *Μανιάτης* = Maniaat (prov. van de Peloponnesus), *Φαναριώτης* = Phanarioot (wijk van Constantinopel), *Μωραΐτης* = Moraïet (uit Morea, Peloponnesus), *Πατρινός* = uit Patras, enz.

Onzijdige substantiva op —*μα* of —*σιμο* drukken de handeling uit: *χτύπημα* (slag), *λούσιμο* = het haar wassen, *παίξιμο* = de manier van spelen.

op —*ίδι* drukken het resultaat van de handeling uit of een herhaling der handeling: *στολίδι* = versiering; *πριονίδι* = zaagsel; *ἀποκαΐδι* = verbrande resten, as; *κανονίδι* = een reeks kanonschoten.

op —*τήριο(ν)*, of *τήρι* drukken het instrument of de plaats uit: *κλαδευτήρι* = snoeischaar; *ἀναγνωστήριο* = leeszaal, *γυμναστήριο* = gymnastiekzaal of sportterrein.

Door de uitgangen —*κομεῖο(ν)*, —*τροφεῖο(ν)* en —*αγωγεῖο(ν)* drukt men stichtingen, inrichtingen uit, waar mensen verzorgd of opgevoed worden: *νοσοκομεῖο(ν)* = ziekenhuis; *γηροκομεῖο(ν)* = oudelieden-gesticht; *ὀρφανοτροφεῖο(ν)* = weeshuis, *νηπιοτροφεῖο* = crèche; *παρθεναγωγεῖο(ν)* = meisjesschool; *νηπιαγωγεῖο* = kleuterschool; *ὑδραγωγεῖο(ν)* = aquaduct.

Door uitgangen —*ποιεῖο(ν)* en —*πωλεῖο(ν)* drukt men uit winkels waar iets gemaakt of verkocht wordt: *μυροπωλεῖο* = parfumwinkel; *κρεοπωλεῖο* = slagerij; *ὑποδηματοποιεῖο* = schoenmakerij; *ἀρτοποιεῖο* = bakkerij.

D e v e r k l e i n w o o r d e n zijn mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. Mnl. op —*άκης*, —*άκος* en —*ούλης*; vr. op —*άκα*, —*ίκα*, —*ίτσα* en —*ούλα*. *Νικολάκης* = Nicotje, *ἀνθρωπάκος* = mannetje; *ἀντρούλης* = mannetje; *γιαγιάκα* = grootje; *Μαρίκα* = Marijke, *Ἑλενίτσα* = Heleentje, enz.

D e v e r g r o t i n g e n worden gevormd door de uitgang —*αρος* of —*ρᾶς* voor mannelijke woorden en —*άρα*, —*οῦκλα*, of —*ροῦ* voor vrouwelijke woorden: *Παίδαρος* = een groot kind; *γυναικάρα* = een grote vrouw; *χεροῦκλα* = een grote hand; *κοιλαρᾶς* = iemand met een dikke buik, vrouwelijk: *κοιλαροῦ* enz.

De samengestelde woorden zijn ook talrijk.

Er zijn samengestelde w.w. waarvan het eerste deel de wijze waarop de handeling verricht wordt aanduidt: *φῶς* + *γράφω* = *φωτογραφῶ* of *φωτογραφίζω* = fotograferen; *καλός* + *περνῶ* = *καλοπερνῶ* = zijn leven aangenaam doorbrengen; *σιγά* + *τραγουδῶ* = *σιγοτραγουδῶ* = neuriën.

Andere hebben als eerste deel voorzetsels of adverbia: ,,*ἀνά*'' geeft een betekenis van omhoog: *ἀνακάθομαι* = zich oprichten; *ἀνασκάβω* = opgraven. ,,*ξανά*'' duidt herhaling aan: *ξαναλέω* = herhalen; *ξαναπηγαίνω* = terugkeren. Over *ξε*— hebben we al gesproken (blz. 53); het duidt de ontkenning aan, maar het kan ook verwijdering betekenen (*ξεπορτίζω* = het huis uit gaan) of een handeling in sterke mate: *ξεγυμνώνω* = iemand geheel ontkleden; *ξεπαγιάζω* = ik ben door en door koud.

Er zijn s u b s t a n t i v a waarvan het eerste deel een adjectief is: *βαρυχειμωνιά* = een strenge winter; *τὰ πρωτοβρόχια* = de eerste najaarsregen; *καλοφαγᾶς* = een lekkerbek. Bij andere geeft het eerste deel degene aan, die de handeling verricht: *χαροκαμένος πατέρας* = een vader wiens hart verscheurd is door Charon, dus ,,een diepbedroefde vader''; *σκοροφαγωμένος* = door motten opgegeten; *ἀγγελόπλαστος* = door de engelen gevormd. Er zijn ook vele ge-

leerde woorden op dezelfde manier gevormd: *πλημμυροπαθεῖς* = zij die door de overstroming geleden hebben; *σεισμόπληκτοι* = zij die door een aardbeving geleden hebben; *Γερμανοκρατούμενα χωριά* = dorpen, door de Duitsers bezet; *'Ιταλοκρατούμενα χωριά* = dorpen, door de Italianen bezet.

Er zijn onzijdige subst. die uit twee subst. gevormd zijn en die mensen of dingen aanduiden die bij elkaar horen: *ἀντρόγυνο* = echtpaar; *μαχαιροπήρουνο* = couvert; *ψωμότυρο* (of *ψωμοτύρι*) = brood en kaas; *γυναικόπαιδα* = vrouwen en kinderen (non-combattanten).

Mnl. subst. beginnend met *πονο*— betekenen een pijn aan een of ander lichaamsdeel: *πονοκέφαλος* = hoofdpijn; *πονόλαιμος* = keelpijn; *πονόδοντος* kiespijn, enz.

Mnl. subst. waarvan het eerste deel het voorwerp is van het tweede: *λογογράφος* = letterkundige; *λαογράφος* = folklorist; *ζαχαροπλάστης* = koekebakker; *γυναικολόγος* = gynaecoloog enz.

Bij de adjectieven zijn er die samengesteld zijn uit adj. en subst.: *καλοτάξιδο* (*πλοῖο*) = een goed gebalanceerde (boot); *ξενόγλωσσος* = een man die niet de landstaal spreekt. *ἐλαφρόμυαλος* = een oppervlakkig (man).

Er zijn andere gevormd door twee tegengestelde adj. *γλυκόξυνος* = zuurzoet; *στενόμακρος* = lang en nauw; *ἀσπρόμαυρος* = wit en zwart.

Om een adj. te vormen dat het tegengestelde van zijn stam betekent laat men het adj. voorafgaan door *α*—: *γλυκός* = zoet, *ἄγλυκος* = niet zoet; (*μετρητός*) *ἀμέτρητος* = onmetelijk; *ἄνισος* (*ἴσος*) = ongelijk, enz.

De mogelijkheden van de geleerde taal zowel als die van de gesproken taal zijn oneindig. De geleerde taal verrijkt dikwijls het vocabulair van de gesproken taal, door het vormen van nieuwe wetenschappelijke woorden (b.v.: *τηλεπάθεια* = telepathie; *ἀλεξιπτωτιστής* = parachutist enz.); de gesproken taal heeft niet anders te doen dan deze woorden in de gewone morphologie onder te brengen. De lezer begrijpt wel dat het onmogelijk is in een beknopte inleiding al deze typen van woorden te geven; de woordenboeken zullen hem helpen.

De voorbeelden in deze inleiding zijn vaak gelijk aan die in de grammatica's van H. Pernot en M. Triandaphyllidis. Wij ontleenden ze daaraan om voor de lezer het gebruik van die werken te vergemakkelijken.

EERSTE DEEL.

PROZA.

I. BYZANTIJNS TIJDPERK (330—1453).

We zullen maar weinig Byzantijnse teksten geven, uitsluitend met het doel de lezer voor te bereiden op de moderne taal.

Johannes Moschos, bijgenaamd *Εὐκρατᾶς*, wat waarschijnlijk ,,de onthouder'' betekent, is een monnik uit de VIe eeuw, die in een klooster te Jeruzalem leefde, maar die ook veel in het Oosten gereisd heeft om een bezoek aan de kloosters daar te brengen. Op zijn laatste reis was hij in Rome, waar hij stierf vóór het jaar 619, toen zijn stoffelijk overschot naar Jeruzalem overgebracht werd. Hij schreef een verzameling van voorvallen uit het kloosterleven, die hem verteld zijn door monniken en die hij optekende tot stichting der gelovigen onder de naam ,,Geestelijke weide''. De ascese, de kuisheid, de liefdadigheid en de rechtzinnigheid worden overdreven geprezen in een taal en een stijl, die tot de eenvoudige Byzantijnse koinè behoren.

D. C. Hesseling, Morceaux choisis du ,,Pré Spirituel'' de Jean Moschos, ,,Les Belles Lettres'', Paris 1931, blz. 110—118.

Διηγήσαντο ἡμῖν περὶ τοῦ ἐν ἁγίοις ἀββᾶ Ἀπολλιναρίου, τοῦ πάπα Ἀλεξανδρείας ὅτι πάνυ ἦν ἐλεήμων καὶ συμπαθής· καὶ ἔλεγον τοῦτο πιστούμενοι ὡς ἦν τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νεώτερος, υἱὸς γεγονὼς τῶν πρώτων τῆς πόλεως· ὧν τελευτησάντων καὶ πολλὰ τῶν αὐτῶν ἐν πλοίοις καὶ ἐν χρυσίῳ καταλελοιπότων, ἀστοχήσας περὶ τὴν τούτων διοίκησιν, καὶ πάντα ἀπολέσας καὶ εἰς πενίαν ἐσχάτην ἐλάσας, οὐ φαγὼν οὐδὲ εἰς ἀσωτείαν δαπανήσας ἀλλὰ ναυαγίοις διαφόροις περιπεσὼν καὶ ἀπὸ μεγάλου γεγονὼς μικρός, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον· Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων, οὕτως καὶ ὁ νεώτερος πολὺ ἄνω ὑπάρχων ἐν χρήμασι πολλῷ πλέον κάτω γέγονεν.

Τοῦτο ἀκηκοὼς ὁ μακάριος Ἀπολλινάριος καὶ θεωρήσας ἐν τοιαύτῃ ἀσχολίᾳ καὶ πενίᾳ τὸν νεώτερον γενόμενον, γινώσκων δὲ καὶ τοὺς αὐτοῦ γονεῖς καὶ ἐπιστάμενος ὅπως ἦσαν ἐν πλούτῳ, ἠθέλησεν ἐλεῆσαι αὐτὸν καὶ δοῦναι μικρὰν ἀγάπην εἰς ἀποστροφήν, καὶ ᾐσχύνετο. Καὶ καθότι ἐθεώρει αὐτὸν ἐν τῷ σηκρήτῳ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐδάκνετο, βλέπων ἐσθῆτα ῥερυπωμένην καὶ πρόσωπον σκυθρωπὸν ἔχοντα, ἃ τῆς ἐσχάτης πτωχείας καθέστηκε σύμβολα· ὡς οὖν ἦν ἐν τοιαύτῃ φροντίδι ὁ πάπας ἐν μιᾷ θεόθεν κινηθεὶς βουλὴν ὄντως θαυμασίαν βουλεύεται καὶ πρέπουσαν τῇ αὐτοῦ μακαριότητι.

Καὶ πέμψας ἤγαγε τὸν νομικὸν τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· καὶ λαβὼν αὐτὸν κατ᾽ ἰδίαν λέγει αὐτῷ. Δύνῃ μοι φυλάξαι μυστήριον, κύριε ὦ νομικέ; Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ. Ἐλπίζω, δέσποτα, εἰς τὸνΥἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐὰν κελεύσῃς, οὐ μὴ ἀνθρώπῳ εἴπω οὐδὲ μάθοι τις ἐξ ἐμοῦ τίποτε ὧν θαρρήσῃς τῷ δούλῳ σου. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ πάπας Ἀπολλινάριος. Ὕπαγε, ποίησον γραμμάτιον χρεωστικὸν πεντήκοντα χρυσίων λιτρῶν ὡς ἀπὸ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας εἰς τὸν μακάριον τόνδε τὸν πατέρα τοῦδε τοῦ νεωτέρου καὶ βάλε καὶ μάρτυρας καὶ κομπλατίονα καὶ αἶρε μοι αὐτὸ τὸ πρόσωπον. Ὁ δὲ νομικὸς τὸ κελευθὲν ἀπὸ τοῦ πάπα εὐθὺς καὶ παραχρῆμα ποιήσας ἤνεγκεν τὸ χειρόγραφον καὶ δέδωκεν αὐτῷ. Ἐπειδὴ οὖν ὁ πατὴρ τοῦ νεωτέρου εἶχεν χρόνους δέκα ἢ καὶ πλεῖον τελευτήσας, ὁ δὲ χάρτης νέος ἦν, λέγει αὐτῷ ὁ πάπας· Ὕπαγε, κύριε ὦ νομικέ, χῶσον τὸν χάρτην ἐν σίτῳ ἢ ἐν κριθῇ καὶ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας φέρε μοι αὐτόν. Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἦλθεν μετὰ τὰς ῥηθείσας ἡμέρας φέρων τὸ γραμμάτιον τῷ πάπᾳ. Τότε λέγει τῷ νομικῷ ὁ πάπας· Ὕπαγε ἄρτι, καὶ εἰπὲ τῷ νεωτέρῳ· Τί μοι παρέχεις καὶ διδῶ σοι γραμμάτιον ὠφελοῦν σε; καὶ βλέπε, κύριε ὦ νομικέ, πλεῖον τριῶν νομισμάτων παρ᾽ αὐτοῦ μὴ λάβῃς· καὶ παράσχε αὐτῷ τὸ γραμμμάτιον. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ νομικὸς ὅτι Ὄντως, δέσποτά μου, εἰ κελεύεις μοι, οὐδὲ ταῦτα λαμβάνω. Λέγει αὐτῷ ὁ πάπας· Ναί, πάντως θέλω ἵνα λάβῃς τρία νομίσματα. Τότε ὑπάγει ὁ νομικὸς πρὸς τὸν νεώτερον· Τί μοι παρέχεις καὶ παρέχω σοι τίποτε τὰ μέγιστά σου εὐεργετοῦν; Ὁ δὲ συνέθετο ὃ ἐὰν βούληται παρέχειν. Καὶ σκεψάμενος ὁ νομικὸς λέγει αὐτῷ ὡς Πρὸ τῶν πέντε ἢ καὶ ἓξ ἡμερῶν ζητῶν χάρτας ἐν τῷ οἴκῳ μου εὗρον τὸ γραμμάτιον τοῦτο καὶ μέμνημαι ὅτι ὁ μακάριος ὁ πατὴρ θαρρῶν εἰς ἐμὲ εἴασέν μοι αὐτὸ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας· καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ συνέβη μεῖναι παρ᾽ ἐμοὶ ἕως τῆς σήμερον καὶ λήθῃ παρέδραμεν καὶ οὐκ ἦλθεν εἰς νοῦν μου δοῦναί σοι αὐτό· Λέγει αὐτῷ ὁ νεώτερος· Καὶ τί σὺ κελεύεις παράσχω; Λέγει αὐτῷ· Τρία νομίσματα. Τότε λέγει ὁ νεώτερος· Καὶ οἶδας ὅτι εὔπορόν ἐστιν τὸ πρόσωπον ὀφεῖλον τὸ χρέος; Ναὶ ὄντως· καὶ εὔπορόν ἐστιν καὶ εὔγνωμον καὶ ἀπαιτῆσαι αὐτὸ ἔχεις ἀκόπως. Λέγει αὐτῷ ὁ νεώτερος· Γινώσκει ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ ἔχω, ἀλλὰ ἐὰν ἀπετίθη καὶ ἄλλο σοι παρέχω εἴτι θέλεις μετὰ τῶν τριῶν νομισμάτων· Τότε παρέχει αὐτῷ τὸ γραμμάτιον τῶν πεντήκοντα λιτρῶν.

Λαβὼν οὖν τὸ γραμμάτιον ἀνέρχεται πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπαν καὶ βάλλει αὐτῷ μετάνοιαν καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸ γραμμάτιον. Ὡς οὖν ἔλαβεν ὁ πάπας καὶ ἀνέγνω αὐτό, ἤρξατο ποιεῖν ἑαυτὸν ταρασσόμενον. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ ποῦ ἦς ἕως ἄρτι; ὁ πατήρ σου πλέον τῶν δέκα χρόνων τελευτήσας, ὕπαγε, κύριε, οὐ ποιῶ σοι ἀπόκρισιν. Ὁ δὲ λέγει τῷ πάπᾳ· Ὄντως, δέσποτα, οὐκ εἶχον αὐτὸ ἐγὼ ἀλλ᾽ ὁ νομικὸς εἶχεν καὶ οὐκ ᾔδειν, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐλεήσῃ ὅτι ἄρτι μοι αὐτὸ δέδωκεν, εἰρηκὼς ὅτι Ζητῶν χάρτας εὗρον αὐτό. Ὁ δὲ πάπας ἀπεπέμψατο αὐτὸν τέως λέγων· Σκέψομαι, πάλιν κρατήσας τὸν χάρτην παρ᾽ ἑαυτῷ. Μετὰ οὖν μίαν ἑβδομάδα ἀνῆλθεν ὁ νεώτερος πρὸς τὸν πάπαν. Καὶ πάλιν ὁ πάπας ἐγκαλεῖ αὐτῷ· Διατί ἐβράδυνας, λέγων, προσαγαγεῖν τὸ γραμμάτιον; ὡς δῆθεν μὴ θέλων

δοῦναι αὐτῷ τίποτε. Λέγει αὐτῷ ὁ νεώτερος· Δέσποτά μου, οἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ ἔχω ἵνα θρέψω τοὺς ἐμούς· εἴτι οὖν ὁ Θεὸς ἐμβάλοι ὑμῖν, ἐλεήσατέ με. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀπολλινάριος, σχηματισάμενος ὅτι εἶξεν τῇ παρακλήσει αὐτοῦ· Εἰς πλήρης σοι παρέχω, τοῦτο δὲ παρακαλῶ, κύριε μου ἀδελφέ, μὴ ἀπαιτῆσαι τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν τόκους. Τότε ἔβαλεν μετάνοιαν ὁ παῖς λέγων· Εἴτι βούλεταί μου ὁ δεσπότης καὶ κελεύει, τοῦτο ποιῶ, καὶ ἐκ τοῦ κεφαλαίου ἐὰν κελεύῃς μειῶσαι, μείωσον. Ὁ δὲ πάπας λέγει· Οὔκ· ἀλλ᾽ ἀρκεῖ μοι ἵνα τοὺς τόκους ἡμῖν παραχωρήσῃς. Τότε ἐξενέγκας δέδωκεν τὰς πεντήκοντα τοῦ χρυσίου λίτρας καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, εἰπὼν καὶ ἐπευξάμενος ὑπὲρ τῆς παραχωρήσεως, φησίν, τῶν τόκων. Αὕτη ἡ ἐργασία ἡ κρυπτὴ τοῦ θείου Ἀπολλιναρίου, αὕτη ἡ καλλίστη πρᾶξις αὐτοῦ καὶ ἡ συμπάθεια. Οὕτως δὲ ὁ Θεὸς καὶ τῷ νεωτέρῳ συνέφθασεν διὰ τῆς αὐτοῦ εὐλογίας ὅτι ἐξανέστη ἐκ τῆς τοσαύτης πτωχείας καὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ τάξιν ἦλθεν καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ ἐν πλούτῳ καὶ περιουσίᾳ χρημάτων διέπρεψεν μετὰ καὶ τοῦ μεγάλως ὠφεληθῆναι τὴν ψυχήν.

Constantijn Porphyrogennetos. De onder deze naam bekende keizer, de derde van de Macedonische dynastie, die door zijn grootvader Basilius gesticht werd, regeerde van 913 tot 959. Hij was geen man van actie, zodat hij zelfs op volwassen leeftijd de regeringszorgen aan anderen overliet. Hij was een geletterde en beschermer van het onderwijs. Er worden zoveel werken op zijn naam gezet, dat het wel schijnt, dat de meeste afkomstig zijn van de verschillende bureaux, die hij in het paleis zelf opgericht had: het zijn historische werken, boeken over het bestuur en het Byzantijnse leven in het algemeen, monumentale verzamelingen over verschillende onderwerpen.

Het boek, waaruit we hier een passage geven, behoort tot de tweede groep; het heet *Ἔκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως* (in het Latijn geven de uitgevers het de titel: De caeremoniis aulae byzantinae). In dit eigenaardige boek maken we als het ware dag voor dag het officiële leven van de keizerlijke familie mee volgens een ceremonieel, dat gedeeltelijk ontleend is aan het leven van de Romeinse keizers en de Oosterse hoven. De vertegenwoordigers van het volk, die er herhaaldelijk in optreden, vormen om zo te zeggen het Griekse element. De taal is eenvoudig, maar overladen met Latijnse woorden, die door de toenmalige Grieken niet meer begrepen werden, maar die alleen als hoftermen voortleefden.

Constantin Porphyrogénète. *Le livre des Cérémonies*, texte établi et traduit par A. Vogt. „Les Belles Lettres'', Paris 1935, blz. 3—11.

De Keizer begeeft zich op een feestdag naar de grote Kerk Hagia Sophia:

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς οἵας οὖν ἐνισταμένης περιφανεστάτης ἑορτῆς εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, τῆς καθημερινῆς

δηλονότι ἱσταμένης προελεύσεως, καὶ ὑπομιμνήσκουσι τοὺς δεσπότας περὶ τῆς ἑορτῆς, εἶτα κελεύουσιν τούτους οἱ δεσπόται ἄγεσθαι ἐπὶ τὴν αὔριον πρόκενσον ἤτοι προέλευσιν. Οἱ δὲ ἐξερχόμενοι ὁρίζουσι πᾶσιν τοῖς τοῦ κουβουκλείου, ὁμοίως καὶ τῷ κατεπάνῳ καὶ τῷ δομεστίκῳ τῶν βασιλικῶν, σὺν τούτοις δὲ καὶ τοῖς δυσὶ δημάρχοις· ἀποστέλλουσι δὲ καὶ μανδάτα τῷ τε δομεστίκῳ τῶν νουμέρων καὶ τῷ κόμητι τῶν τειχέων, καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, πάσαις ταῖς τάξεσι καὶ πᾶσι τοῖς σεκρέτοις καταμηνύουσι περὶ τῆς τοιαύτης προελεύσεως, ἵνα ἑκάστη τάξις καὶ ἕκαστον σέκρετον κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ σεκρέτου τύπον τὰ αὐτοῖς ἁρμόζοντα προευτρεπίσωσι. Καὶ μὴν καὶ τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως γνωρίζουσι τοῦ εὐτρεπίσαι καὶ ἀνακαθᾶραι τὴν βασιλικὴν ἔξοδον, ἐν ᾗ μέλλουσιν οἱ δεσπόται προελθεῖν, καὶ πάσας τὰς ἐκεῖσε εἰσφερούσας λεωφόρους ὁδούς, ἐν αἷς μέλλουσι διέρχεσθαι οἱ δεσπόται διὰ τοῦ πυξίνου πρίσματος καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ καὶ δάφνης, μυρρίνης τε καὶ δενδρολιβάνου ταύτην κατακοσμεῖν καὶ ἄλλοις, ὅσα ὁ τότε φέρει καιρός, εὐώδεσί τε καὶ ποικίλοις ἄνθεσι.

Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἤγουν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς, ἕωθεν πρωΐας εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ πάσης τῆς τάξεως τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν Καβαλλάριον, καὶ καθέζονται ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ μεγάλου καὶ οἰκειακοῦ παππίου ἀνοίγοντος, εἰσέρχονται, καὶ καθέζονται ἐν τῷ βήλῳ τοῦ Πανθέου, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες, καὶ αἴρουσι τὴν Μωσαϊκὴν ῥάβδον ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ὄντος ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, καὶ οἱ τῶν ἀλλαξίμων τοῦ κουβουκλείου, μετὰ καὶ τῶν τῇ τάξει αὐτῶν διαιταρίων, αἴρουσι τὸ ταβλίν, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ βασίλειος ἐσθής, καὶ τὰ κορνίκλια, ἅπερ τὰ βασίλεια ἔνδοθεν περιφέρουσι στέμματα, καὶ οἱ βασιλικοὶ σπαθάριοι τὰ βασιλικὰ αἴρουσιν ἅρματά τε καὶ σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα, καὶ ἡ μὲν τῶν ἀλλαξίμων τάξις φέρει τὴν βασίλειον στολήν, καὶ ἀποτίθησιν ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης, ἤγουν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου· οἱ δὲ τὰ ἅρματα φέροντες σπαθάριοι ἵστανται μετ' αὐτῶν ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ· καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἀπὸ σκαραμαγγίων ἐξιόντων τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν συνήθη εὐχὴν ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾗ ἱστόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ θεοείκελος ἁγία εἰκὼν ἐπὶ θρόνου καθεζομένη, τῷ Θεῷ ἀποδιδόντων, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι ἀπὸ τοῦ βήλου τοῦ Πανθέου, καὶ προσκυνοῦσι τοὺς δεσπότας, καὶ εἶθ' οὕτως βάλλουσιν οἱ δεσπόται τὰ ἑαυτῶν χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ ἐξίασι διὰ τοῦ Φύλακος. Ἐν δὲ τῷ Σίγματι ἐκδέχεται αὐτοὺς τό τε μαγλάβιον καὶ ἡ ἑταιρεία καὶ ὁ λογοθέτης, μετὰ τοῦ κανικλείου καὶ τοῦ πρωτοασηκρήτις καὶ τοῦ πρωτονοταρίου καὶ ἐπευχόμενοι τοῖς δεσπόταις, τούτοις συμπορεύονται.

Καὶ ἀπερχόμενοι οἱ δεσπόται ἐν τῷ πρωτοκτίστῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, λαμβάνουσι κηροὺς παρὰ τῶν πραιποσίτων, δηλονότι ὑπὸ κουβικουλαρίου διδομένους τοῖς πραιποσίτοις καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ. Καὶ εἶθ' οὕτως ἐν τῷ κατεκείνῳ ἤτοι μετεκείνῳ εὐκτηρίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, κἀκεῖσε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσ-

κυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται ἐν τοῖς ἐκεῖσε ἀποκειμένοις ἐν τῷ στενακίῳ λειψάνοις, κἀκεῖσε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Εἶτα ἐξέρχονται εἰς τὸν βαπτιστῆρα, ἐν ᾧ ἵστανται οἱ τρεῖς εὐμεγέθεις καὶ περικαλλεῖς σταυροί, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου πηγνύουσιν ἐκεῖσε οἱ κουβικουλάριοι οὓς κατέχουσι κηροὺς οἱ δεσπόται· ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται καὶ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως, ἐν ᾧ ἐκδέχονται οἵ τε τοῦ Χρυσοτρικλίνου καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι· κἀκεῖσε γὰρ ἐπεύχονται σὺν τοῖς μαγλαβίταις καὶ τοῖς ἑταιρειώταις τοὺς δεσπότας. . . . . .

Καὶ μετὰ τὸ τελέσαι ταῦτα εἰσέρχονται ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης, ἐκδεχόμενοι τὸν καιρόν, ἤγουν τὸν ῥεφερενδάριον φέροντα τὸ μανδάτον ἀπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ τὴν εἴδησιν τούτων διδοῦσι τοῖς δεσπόταις. Ἐξιόντες δέ οἱ δεσπόται ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ, κράζει φωνῇ μεγάλῃ ὁ πραιπόσιτος, λέγων· βεστήτορες· καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες καὶ περιτιθέασι τοῖς δεσπόταις τὰς τούτων λαμπρὰς χλανίδας, καὶ εὐθέως ἐξέρχονται· οἱ δὲ πραιπόσιτοι στέφουσιν τοὺς δεσπότας, δηλονότι τοῦ κουβουκλείου παντὸς παρισταμένου κἀκεῖσε, ὅτε ταῦτα τελοῦνται, καὶ μετὰ τὸ στεφθῆναι τοὺς δεσπότας ἐξέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ Αὐγουστέως· ἐκεῖσε γὰρ ἵσταται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ ὁ τοῦ κανικλείου καὶ ὁ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν καὶ τὸ μαγλάβιν καὶ ἡ ἑταιρεία. Ἔνδοθεν γὰρ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Αὐγουστέως ἵστανται οἱ νιψηστιάριοι, βαστάζοντες τὰ χρυσᾶ καὶ ἐκ λίθων τιμίων κατεσκευασμένα χερνιβόξεστα, καὶ ἵστανται οἱ δεσπόται εἰς τὴν Χρυσῆν Χεῖρα, ἤγουν εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ Αὐγουστέως ἔξωθεν τῆς μεγάλης πύλης. . . . .

Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν Ἐκσκουβίτων· ἐκεῖσε γὰρ ἵστανται στιχηδὸν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατὰ τὰς οἰκείας τάξεις, τοὺς δεσπότας ἐκδεχόμενα, τά τε ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα τὰ λεγόμενα βῆλα, ὁμοίως καὶ τὰ εὐτύχια καὶ τὰ ἕτερα σκῆπτρα, πρὸς τούτοις τὰ σκεύη τῶν προτικτόρων καὶ σινατόρων, καὶ τὰ σκεύη τῶν δρακοναρίων, λάβουρά τε καὶ καμπηδηκτόρια, μετὰ καὶ τῶν βάνδων, τοῦ συμπορεύεσθαι τοῖς δεσπόταις. . . . .

Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχονται εἰς τοὺς Λύχνους, ἐν ᾧ ἵδρυται ὁ ἐξ ἀργύρου ἕτερος κατεσκευασμένος σταυρός, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ γίνεται ἐκεῖσε ἐν τῷ Τριβουναλίῳ, πρώτη δοχή, ἤγουν εἰς τοὺς Λύχνους, δηλονότι εἰς τὴν καμάραν ἱσταμένων τῶν βασιλέων, δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δημοκράτης, ἤγουν ὁ δομέστικος, τὸ λιβελλάριν τὸν δεσπότην, ἀφικόμενος δηλονότι ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιδίδωσι τοῦτο τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἀκτολογοῦσιν ἐκεῖ οἱ τοῦ μέρους, ἤγουν ὁ δῆμος, κατὰ τὸ εἰωθός, τοὺς δεσπότας· ἐν δὲ τῷ ἀκτολογεῖν τὸν δῆμον ὁ δομέστικος κατασφραγίζει τοὺς δεσπότας κατὰ τὴν εὐφημίαν τοῦ δήμου· αὐτὸ γὰρ τὸ Τριβουνάλιον κατακοσμοῦσιν οἵ τε βεστιοπράται καὶ ἀργυροπράται διά τε βλαττίων καὶ λοιπῶν ἐντί-

μων ἁπλωμάτων τε καὶ πέπλων, καὶ μὴν διά τε χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν παντοίων σκευῶν τοῦτο καταγλαΐζουσιν· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ Τριβουναλίῳ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἵστανται πλησίον τῶν λύχνων ἀπὸ τῶν δήμων· καὶ ἐπέκεινα οἱ κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐντυγχάνοντες ἐνταῦθα ἐθνικοί, καὶ μὴν καὶ τὰ συστήματα τῆς πόλεως καὶ οἱ περὶ τὸν ὕπαρχον ὀφφικιάλιοι, μετὰ καὶ τοῦ συμπόνου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ πραιτωρίου. . . . . .

Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπόται διὰ τῆς Ὡραίας Πύλης, καὶ ἀποστέφονται ὑπὸ τῶν πραιποσίτων ἔνδον τοῦ βήλου τοῦ κρεμαμένου εἰς τὴν καμάραν, ἤγουν εἰς τὸ προπύλαιον τοῦ νάρθηκος. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐκδέχεται εἰς τὴν πύλην τοῦ νάρθηκος μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ τάξεως, καὶ μετὰ τὸ ἀποστεφθῆναι τοὺς δεσπότας εἰσέρχονται πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ἐν πρώτοις μὲν προσκυνοῦσι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον βασταζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου, καὶ εἶθ᾽ οὕτως χαιρετίζουσι τὸν πατριάρχην, καὶ ἀσπάζονται αὐτόν, καὶ ἀπέρχονται ἕως τῶν βασιλικῶν πυλῶν, κἀκεῖσε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ τῆς εὐχῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τελουμένης, γίνεται ἡ εἴσοδος. Τὰ δὲ σκῆπτρα καὶ πάντα τὰ προγεγραμμένα σκεύη εἰσέρχονται, καὶ ἵστανται εἰς τὴν ἐκκλησίαν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους· τὰ δὲ ῥωμαΐα βῆλα καὶ τὰ πτυχία ἵστανται ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς σωλέας, ὁ δὲ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρὸς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, ἵστανται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, ἔνθα καὶ οἱ δεσπόται διέρχονται.

Καὶ ὅτε φθάσωσιν οἱ δεσπόται εἰς τὰ ἅγια θύρια εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον, εἰσέρχεται μόνος ὁ πατριάρχης ἔνδοθεν τῶν κιγκλίδων, κρατῶν τὸ εὐώνυμον ἅγιον θυρίον. Καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστήσαντες τῷ Θεῷ οἱ δεσπόται, εἰσέρχονται προσκυνοῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κρατουμένην ἁγίαν θύραν καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης γενόμενοι, ἀσπάζονται τὸ ταβλὶν τῆς ἁγίας ἐνδυτῆς, δηλονότι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τοῦτο σηκούμενον, καὶ τοῖς δεσπόταις πρὸς ἀσπασμὸν προσαγόμενον, καὶ εἶθ᾽ οὕτως ἁπλοῦσιν ἐπάνω τῆς ἁγίας τραπέζης τοὺς δύο, κατὰ τὸ εἰωθός, λευκοὺς ἀέρας, καὶ προσκυνοῦσι διὰ χειρὸς τοῦ πατριάρχου τὰ ἐπιδιδόμενα αὐτοῖς δύο ἅγια ποτήρια καὶ τοὺς δύο ἁγίους δίσκους καὶ τὰ ἅγια σπάργανα.

II. GEESTELIJKE SCHRIJVERS (vanaf de 17e eeuw).

Het is bekend, dat de geestelijkheid een zegenrijke rol gespeeld heeft in de geschiedenis van de Griekse natie. Door het volk te helpen bij zijn verzet tegen de bekeringsijver, hetzij van de Mohamedanen, hetzij van de Rooms-Katholieken, droegen de priesters er toe bij om het nationale bewustzijn te behouden. Dikwijls moesten zij dit streven met hun leven bekopen. In de eeuw der Verlichting behoorden de beroemdste leermeesters tot de geestelijke stand. Er

waren er onder hen, wier ideaal het was de oude koinè te doen herleven; hun geschriften zijn dan ook moeilijk te lezen. Andere waren voorstanders van de spreektaal. Wij geven bij voorkeur de laatste, daar zij de hedendaagse taal voorbereiden.

De ,,Nieuwgriekse Grammatica'' met haar lange, uitstekend gekozen serie teksten uit alle tijden van de Griekse beschaving, door Prof. Dr M. TRIANDAPHYLLIDIS (Athene 1938) en de zeer interessante ,,Anthologie van het Volksproza'' door G. VALETAS (Athene 1947) laten ons zien, hoeveel opmerkelijke schrijvers de Griekse literatuur tussen het eind van het Byzantijnse Rijk en de 17e eeuw oplevert. Maar doordat zij of teveel dialectische elementen of verouderde vormen en woorden gebruiken, is het voor iemand, die de nieuwe taal vooral wil leren, onnodig ze te kennen.

Zeventiende-eeuwse vertaling van het Nieuwe Testament (1638). Met de 17e eeuw begint een nieuwe ontwikkeling in de Griekse gedachtenwereld. In de laatste jaren vóór 1600 legden Maximos Margoenios, bisschop van Cythera en Meletios Rigas, patriarch van Alexandrië, zich in vertalingen en praedicaties met grote zorgvuldigheid toe op het vormen van een nieuwe algemeen-Griekse koinè. Op Kreta was, met de assimilatie van de daar gevestigde Venetianen, een niet onbelangrijke literatuur opgekomen, welker invloed ver uitstraalde. Op het ogenblik, dat voor de Griekse wereld een nieuwe bloeiperiode scheen aan te breken, organiseerde de R. K. kerk een intensieve geloofspropaganda in het gebied der Griekse orthodoxie(1622). Zwitsers en Nederlanders kwamen hiertegen mede in het verweer.

De patriarch van Konstantinopel, *Cyrillus II Loukaris* (1572—1638), in de strijd tussen beide partijen bekneld, wist toch de onafhankelijkheid der Griekse kerk te redden. Afkomstig uit Kreta, waar men de moderne taal naar voren bracht, was Cyrillus gevoelig voor het pleidooi der Protestanten voor een Nieuwgriekse vertaling van het Nieuwe Testament. Op zijn instigatie kwam een vertaling, door Maximos Kallipolitis, tot stand, in 1638 op kosten van de Nederlanden uitgegeven door Cornelius Haga, met inleidend voorwoord van Cyrillus.

Κύριλλος οἰκουμενικὸς πατριάρχης τοῖς ὀρθοδόξοις ἀναγνώσταις.

Τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ὁποῦ εἶναι ἕνα γλυκὺ μήνυμα ὁποῦ μᾶς ἐδώθη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἶναι φανερόν, ὅσοι χριστιανοὶ εἶναι βαπτισμένοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ πιστεύουσιν ὀρθῶς εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πῶς πρέπει νὰ τὸ ἠξεύρουσι καὶ νὰ γνωρίζουσι τὰ ὅσα περιέχει καὶ τὰ ὅσα μᾶς διδάσκει . . . .

Δύο ἐμπόδια εἶναι τὰ πλέον βλαβερὰ εἰς τούτην τὴν ὑπόθεσιν, τὸ ἕνα διατί τινές ἐμποδίζουν τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ καλὸν ὁποῦ ἔχουν ἀπὸ τὸν θεὸν καὶ σοῦ φαίνεται πῶς φθονοῦσι τὴν καλωσύνην καὶ τὴν ὠφέλειαν ὁποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ ψυχή μας ἀπ᾽ἐκείνην τὴν

ἀνάγνωσιν... Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι σκοτισμένοι καταπείθουσι τοὺς ἁπλούστερους νὰ πιστεύσουν πῶς δὲν πρέπει νὰ διαβάζουν ἐκεῖνα ὅπου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔγραψε... Τὸ ἕνα ἐμπόδιον. Τὸ ἄλλον εἶναι ὁποῦ λέγουσιν, τὸ εὐαγγέλιον νὰ μὴν διαβάζεται (παρὰ) μόνον εἰς μίαν γλῶσσαν... καὶ νὰ μὴν δοξάζεται ὁ Θεὸς (παρὰ) εἰς μίαν γλῶσσαν, πρᾶγμα παράδοξον καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν στράταν ὁποῦ φανερὰ ὁ μακάριος Παῦλος μᾶς φανερώνει πῶς πρέπει τὰ λόγια νὰ εἶναι καθάρια διὰ νὰ γροικοῦμεν ἐκεῖνο ὁποῦ εἶναι γραμμένον ὅτι λέγει, ἂν μιλοῦμεν ἢ ἂν διαβάζωμεν καὶ δὲν γροικοῦμεν εἶναι ὡσὰν νὰ ῥίχνωμεν τὰ λόγια μας εἰς τὸν ἄνεμον...

Λουκᾶ 24. 13.
Καὶ νὰ καὶ δύο ἀπ' αὐτοὺς ὁποῦ ἐπηγαίνασιν αὐτὴν τὴν ἡμέραν, εἰς χώραν ἡ ὁποία εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἑξῆντα στάδια, τὸ ὄνομά της Ἐμμαούς.
14. *καὶ ἐτοῦτοι ἐσυντύχεναν ἀνάμεσά τους διὰ ὅλα ἐτοῦτα ὁποῦ ἐσυνέβηκαν.*
15. *Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐσυνομιλοῦσαν καὶ ἐξέταζαν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐσίμωσε καὶ ἐπάγαινε μετ' αὐτούς.*
16. *Καὶ τὰ μάτια τους ἐμποδίζουνταν νὰ μὴν τὸν ἐγνωρίσουν.*
17. *Καὶ εἶπε τους· τί εἶναι τὰ λόγια ὁποῦ ἐσυντυχένετε ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ἐδῶ ὁποῦ περιπατεῖτε, καὶ εἶστε σκυθρωποί;*
18. *Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἕνας, τὸ ὄνομά του Κλεόπας, καὶ εἶπε τον· Ἐσὺ κατοικώντας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μόνος δὲν ἐγνώρισες ἐκεῖνα ὁποῦ ἐγίνηκαν μέσα εἰς αὐτήν, εἰς ταῖς ἡμέραις ἐτούταις;*
19. *Καὶ λέγει τους· Ποῖα; καὶ ἐκεῖνοι τὸν εἶπαν· Τὰ πράγματα ὁποῦ ἐγίνηκαν διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἄνθρωπος προφήτης, δυνατὸς καὶ εἰς ἔργα καὶ εἰς λόγια μπροστὰ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ὅλον τὸν λαόν.*
20. *Καὶ πῶς τὸν ἐπαράδωκαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντές μας εἰς κρίμα θανάτου, καὶ τὸν ἐσταύρωσαν.*
21. *Καὶ ἐμεῖς ἠλπίζαμεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ μέλλει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἰσραήλ· ἀλλὰ ὅμως μὲ ταῦτα ὅλα τρὶς μὲ τούτην τὴν ἡμέραν ἔχει σήμερον, ἀφόντις ἐγίνηκαν ἐτοῦτα.*
22. *Ἀλλὰ καὶ κάποιαις γυναῖκες ἀπὸ ταῖς ἐδικαῖς μας μᾶς ἐξετρόμαξαν, αἱ ὁποῖαι ἐπῆγαν τὴν αὐγὴν εἰς τὸ μνῆμα.*
23. *Καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν εὕρουσι τὸ κορμὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἦλθαν καὶ εἶπαν νὰ ἴδασι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι ἄγγελοι λέγουσιν αὐτὸν νὰ ζῇ.*
24. *Καὶ ἐπῆγαν κάποιοι ἀπ' ἐκείνους ὁποῦ ἦταν μαζὴ μετ' ἐμᾶς εἰς τὸ μνῆμα· καὶ εὕρηκαν ἔτζη καθὼς εἶπαν καὶ αἱ γυναῖκες, ἀμὴ αὐτὸν δὲν τὸν ἴδαν.*
25. *Καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπεν· Ὦ ἀνόντοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ εἰς τὸ νὰ πιστεύετε εἰς ἐκεῖνα ὅλα ὁποῦ ἐλάλησαν οἱ προφῆται.*

Miniatis Ilias (1669—1714). Geestelijke, schrijver en kanselredenaar, studeerde in Venetië Grieks, Latijn en Italiaans. Hij was achtereenvolgens prediker aan de „Grote Kerk" van het

Patriarchaat in Constantinopel en aan de kerken van Argos, Nauplion en Kalavrita. Hij behoort tot de eersten, die de Nieuwgriekse taal tot ontwikkeling brachten, daar hij van de kansel in demotische taal sprak.

Eerste uitgave van zijn *Διδαχαί*, Venetië 1717.

Γ. Βαλέτα. „'Ανθολογία τῆς Δημοτικῆς Πεζογραφίας" Α'. (blz. 220) Athene 1947.

Περὶ ἀγάπης.

... Χριστιανοί, ὁποὺ μὲ ἀκούετε· μὲ τὴν εἰρήνη, μὲ τὴν ὁμόνοια, μὲ τὴ συμφωνία, κάθε ἐπιχείρημα κατορθώνεται. Τὰ μικρὰ γίνονται μεγάλα, τὰ μεγάλα στερεώνουνται· αὐξάνει ἡ εὐτυχία τῶν ὀσπιτίων, τῶν πόλεων, τῶν βασιλειῶν. „"Αριστον ἡ ὁμόνοια καὶ τὸ συμφωνεῖν ἀλλήλοις", λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος. Μὰ ὅταν ἔλθει ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν, ἡ ἀσυμφωνία, αὐτὸ εἶναι ὀργὴ θεϊκή, ὀργὴ χειρότερη ἀπὸ ἀστραπὴ καὶ ἀπὸ σεισμό· ὀργὴ ἡ πλέο βαριά, ὁποὺ πέμπει ὁ Θεὸς διὰ νὰ παιδεύει τῶν ἀνθρώπων τὰς ἁμαρτίας · ὀργή, μὲ τὴν ὁποία ἐξολοθρεύει σπίτια καὶ πόλεις καὶ βασίλεια.

'Ιδέτε το, ὄχι εἰς τὲς ξένες, ἀλλ' εἰς τὲς ἐδικές μας ἱστορίες καὶ στοχασθεῖτε τὴν πλέα ἔνδοξο καὶ κραταιὰ βασιλεία, λέγω, τῶν 'Ρωμαίων, ὁποὺ καθεζομένη ὡσὰν εἰς κέντρο τῆς οἰκουμένης, εἰς τὸν ὑψηλὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὸ ἕνα χέρι ἐκυβέρνα τὴ Δύση, μὲ τὸ ἄλλο τὴν 'Ανατολὴ καὶ ἐκράτει ὑπὸ τοὺς πόδας της δεδουλωμένα ὅλα τὰ ἔθνη. "Επεσε, ἔπεσε καὶ κεῖται εἰς τὴ γῆ σκλαβωμένο τὸ γένος τὸ βασιλικό. Ποῖος τὸ ἔριψε; Ποῖος τὸ ἐνίκησε; "Οχι παλαιόθεν τὰ ἅρματα τῶν Περσῶν, ὄχι κατόπιν ἡ δύναμις τῶν Βουλγάρων, ὄχι τώρα ἔγκαιρα τὰ στρατεύματα τῶν 'Αγαρηνῶν. Τὸ ἐκατέβαλεν ὀργὴ θεϊκή, ὁποὺ τοῦ ἀσήκωσε τὴν εἰρήνη, ὁποὺ ἐπαραχώρησε καὶ οἱ ἱερωμένοι μὲ τὰς αἱρέσεις ἔσχιζον εἰς χίλια σκάνδαλα τὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ· οἱ ἄρχοντες μὲ τὲς διχόνοιες ἐχώριζαν τὰ στρατεύματα · καὶ οἱ βασιλεῖς μὲ τὴν ἀσυμφωνία ἐδίωκε ἕνας τὸν ἄλλο. 'Ο πατὴρ ἐτύφλωνε τὸν υἱὸ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐμόλυνε τὰ χέρια εἰς τοῦ ἀδελφοῦ τὰ αἵματα.

"Επεσε ἡ βασιλεία, διατὶ ἀσηκώθη ἡ εἰρήνη, ὁποῦ εἶναι ὁ στύλος τῶν βασιλειῶν. 'Ιδέτε το καλλίτερα εἰς τοῦτο τὸ δυστυχισμένο νησί, ὁποῦ κατοικοῦμε · καὶ ἰδέτε το μὲ τὰ μάτια ὄχι στεγνά, διατὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἄξιο πολλῶν δακρύων. Δὲν ἠξεύρω ποία μεγάλη ἁμαρτία τῶν προγόνων μας ἠθέλησε νὰ παιδεύσει ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἔβρεξε τὸν κατακλυσμό, ὡσὰν εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε, διὰ νὰ μᾶς καταποντίσει · δὲν μᾶς ἔδωκε τὰς πληγὰς τοῦ Φαραώ · δὲν ἔπεμψε τὴ σιδηρὰ ῥάβδο τῶν 'Αγαρηνῶν, διὰ νὰ δαμάσει τὴν ἄκρατη παραφροσύνη μας. Μᾶς ἔστειλε τὴ σύγχυση τῶν γλωσσῶν τῆς πυργοποιΐας · κατὰ τὴν τοποθεσία, εἰς διάφορα μέρη μᾶς ἐχώρισε, καὶ κατὰ τὸ πάθος εἰς διαφόρους φατρίας εἴμεσθε χωρισμένοι ἡμεῖς. "Αλλοι εἶναι 'Ιουδαῖοι καὶ ἄλλοι Σαμαρεῖται · εἶναι χωρισμένοι οἱ ἱερεῖς, τοῦτος προσκυνεῖ ἕνα καὶ ἐκεῖνος ἄλλο Θεό· εἶναι χωρισμένες καὶ οἱ 'Εκκλησίες μας καὶ τὸ μίσος, ὁποὺ ἔχομε ἡμεῖς, βάνει διχόνοια καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἁγίους.

῾Ο χωρισμός μας τρέφει τὸ μίσος μας τοῦτο καὶ ἀπερνᾶ τόσο ἀναλλοίωτο ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰ τέκνα, ὁποῦ τὰ μικρά μας παιδιὰ πρωτύτερα γνωρίζουν τὸν ἐχθρό τους, παρὰ τὸν πατέρα τους. ᾿Απερνᾶ, λογιάζω, καὶ εἰς τὰ ζῶα μας, ὁποὺ εἶναι ἄλογα. ῎Ηθελα νὰ εἰπῶ καὶ εἰς τὲς πέτρες, ὁποὺ εἶναι ἀναίσθητες καὶ ἴσως ἔχουσι αἴσθηση τῆς χωρισιᾶς τῶν δύο μαχομένων μερῶν. ῏Ω τί φθόνος! ῏Ω τί ἔχθρα! ῏Ω τί κρυφὲς συμβουλές! ῏Ω τί φανερὲς κατάκρισες τοῦ ἑνὸς μέρους κατὰ τοῦ ἄλλου! Καὶ ἀπὸ τοῦτο τί ἀκολουθεῖ; Τόσοι φόνοι, ὁποὺ με τὸ αἷμα τῶν φονευθέντων ἀνθρώπων ἔφθανε νὰ πλύνει ἢ μᾶλλον νὰ πνίξει ὅλο τὸ νησί. Τόσες ζημίες, ὁποὺ ἠφάνισαν τὰ ὑπάρχοντα, τὰ ὁποῖα μέρος ἐδημοσίευσε ἡ Δικαιοσύνη καὶ μέρος κατέφαγον οἱ κακοποιοὶ φίλοι καὶ σύντροφοι· τόση πτωχεία, ὁποὺ μᾶς κατατρώγει, ὡσὰν ἡ σκουρία τὸ σίδερο.

Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν· σπίτια ἔνδοξα ἀρχόντων ἐρημώθησαν· φαμελιὲς πολυάριθμοι ἐξαλείφθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς· καὶ ἡμεῖς οἱ περιλειπόμενοι ζωντανοί, ὁποὺ δὲν ἔχομε ἄλλο ἔργο, παρὰ τὴν περιέργεια, ἄλλο σκοπὸ παρὰ τὴν ἀργία, ἄλλη πραγματεία παρὰ τὸ χαλασμὸ τοῦ πλησίον. Πτωχοὶ καὶ ὑπερήφανοι, χαίροντες εἰς τὸ κακό, λυπούμενοι εἰς τὸ καλὸ τῶν γειτόνων, μισοῦντες καὶ μισούμενοι, ὡστόσο εἴμασθε ἕνα δυστυχὲς παράδειγμα. ῞Οθεν, μανθάνουσι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, πῶς, ὅπου δὲν εἶναι εἰρήνη, ἐκεῖ δὲν εἶναι κανένα καλό.

Εἰρήνη, γλυκεία εἰρήνη! Μακαρία ἐκείνη ἡ γῆ ὁποὺ κατοικεῖς, μακαρία ἐκείνη ἡ χώρα, ὁποὺ σὲ ἔχει. Μακάριοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, ὁποὺ σὲ χαίρονται. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί! Μακάριοι, διατί εἰς τὰ κοσμικὰ αὐτοὶ εἶναι ὄντως εὐτυχεῖς ἄνθρωποι, καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτοὶ εἶναι καὶ ὄντως τέλειοι χριστιανοί . . .

Χριστὲ βασιλεῦ, ὁποὺ κατ᾿ἐξοχὴν εἶσαι καὶ λέγεσαι ἄρχων τῆς εἰρήνης! ᾿Εγὼ ἠξεύρω πῶς μία ῥανίδα τοῦ ἀχράντου σου αἵματος ἔχει δύναμη νὰ σβήσει ὅλες τὲς φλόγες τοῦ ἐξωτέρου πυρός. Μία ἀπὸ τοῦτες τὲς φλόγες εἶναι ἐκείνη τοῦ μίσους, ὁποὺ ἀνάπτει εἰς τὰ σπλάχνα μας. Σβέσε την λοιπὸν καὶ κάμε νὰ ἀνάψει ἄλλη φλόγα καθαροτέρα, ἐκείνη τῆς εἰρήνης· ἢ ἄλλαξε τὴν καρδία μας ἢ μετάπλασέ την ὡς οἶδας· „καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἡμῖν, ὁ Θεός''. ῎Εμπνευσον εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιο, ὁποὺ εἶναι πνεῦμα εἰρήνης καὶ εἰπέ μας ἄλλη μία φορὰ τὰ γλυκὰ ἐκεῖνα λόγια ,,εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν''. Διὰ νὰ εἴμεσθε εἰρηνοποιοί, ἄξιοι υἱοὶ τῆς ἐκκλησίας σου, γνήσιοι κληρονόμοι τῆς βασιλείας σου . . .

Kosmas de Aetoliër (1714—1779). Eigenaardige monniksfiguur, die meer dan eenig geestelijke of geleerde bijdroeg tot de verlichting. Als geestdriftig toehoorder van Voulgaris doorkruiste hij, nadat de meester de berg Athos verlaten had, Thracië, de Olympus, de Pindus, de Agrapha, heel Griekenland ten Noorden van de Korinthische golf, de Ionische eilanden, terwijl hij in eenvoudige taal en korte zinnen het Evangelie, de goede zeden en de wetenschap verkondigde. Hij schold de boeren uit en troostte ze. Als hij verbetering in hun levenswandel constateerde, beloofde hij

hen binnen afzienbare tijd *τὸ ποθούμενον* (wat ze verlangden); dat was iets, waarin apocalyptische rampen, gevolgd door een gelukzalig tijdperk zich vermengden met nationale verwachtingen. Hij werd als een heilige aanbeden; enthousiaste toehoorders volgden hem in menigte, andere richtten kruisen op op de plaatsen, waar hij gepredikt had, weer andere bouwden scholen en zochten daarvoor meesters. Zelf zegt hij in een brief aan zijn broer, dat hij er 215 gesticht had. De Turken voelden zich tenslotte verontrust door die activist; hij werd in 1779 onthoofd. De kerk verklaarde hem heilig. Hoewel hij zijn preken nooit opgeschreven heeft, zijn er enkele voor ons bewaard door ijverige toehoorders.

Γ. Βαλέτα. ,,*Ἀνθολογία τῆς δημοτικῆς πεζογραφίας*'' I. (blz. 374—375; 377).

Λαϊκὲς διδαχές (1773).

. . . *Καὶ ἔτσι νὰ συνηθίζετε τὰ παιδιά σας, νὰ τὰ παιδεύετε ἀπὸ μικρά, διὰ νὰ συνηθίζουν εἰς τὸν καλὸ δρόμο. Καὶ ἂν θέλεις νὰ ζήσῃ τὸ παιδίον, ἐγὼ νὰ σὲ εἰπῶ πῶς νὰ κάμεις. Νὰ κάμεις τοῦ παιδιοῦ σου ἕνα φόρεμα καὶ ἄλλο ἕνα ἐκείνου τοῦ πτωχοῦ παιδιοῦ καὶ διὰ τὸ χατήρι ἐκείνου τοῦ πτωχοῦ παιδιοῦ χαρίζει ὁ Θεὸς τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ σου. Καὶ νὰ ἀγαπᾶς τὰ πτωχὰ τὰ παιδιὰ καλλίτερα ἀπὸ τὰ ἐδικά σου, εἰδὲ καὶ νὰ ζητᾶς πῶς νὰ δίνεις τοῦ παιδιοῦ σου νὰ τρώγει καὶ νὰ πίνει καλά, νὰ ἔχει εὔμορφα φορέματα καὶ δι᾽ ἐκεῖνο τὸ πτωχὸ νὰ μὴ σέ μέλει, αὔριο βλέπεις τὸ παιδί σου ἀποθαμένο καὶ καίγεται ἡ καρδιά σου. Καὶ ἐνῶ τὸ πτωχό, τὸ ξιπόλυτο, τὸ γυμνό, τὸ πεινασμένο, τὸ καταφρονεμένο, τὸ βλέπεις θρεμένο νὰ εἶναι ὡσὰν τὸ γουρουνόπουλο καὶ τὸ ἐδικό σου γίνεται ὡσὰ χτικιασμένο.*

Καὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ὁποὺ εἶναι ὁ ἅγιος τοῦ παιδιοῦ σου, ἂν θέλεις νὰ κάμεις κούρμπανο, πανηγύρι, νὰ ἑορτάσεις τὸν ἅγιο, πῶς πρέπει νὰ κάμεις, ἐγὼ σὲ λέγω. Γίνεται τὸ κούρμπανο θεϊκό, γίνεται καὶ διαβολικό. Θεϊκὸ κούρμπανο εἶναι, τώρα θέλεις νὰ δώσεις τρία γρόσια νὰ πάρεις ἕνα πρόβατο, δόσε τὸ ἕνα γρόσι τοῦ παπᾶ σου, νὰ σοῦ διαβάσει τόσες λειτουργίες, τὸ ἄλλο γρόσι πάρε κερί, λιβάνι καὶ λάδι καὶ σύρτα εἰς τὴν ἐκκλησία νὰ τὰ κάψουν ὀμπρὸς εἰς τὸν ἅγιο καὶ τὸ ἄλλο γρόσι μοίρασέ το μὲ τὸ χέρι σου κρυφὰ ἐλεημοσύνη, νὰ μὴ σὲ ξεύρει κανένας. Αὐτὸ εἶναι τὸ θεϊκὸ κούρμπανο. Καὶ νὰ διαβάσεις τὸ συναξάρι τοῦ ἁγίου νὰ ἀκούει τὸ παιδί σου. Καὶ νὰ τοῦ εἰπεῖς· ἀκούεις, παιδί μου, τί ἔκαμνε ὁ ἅγιός σου; ἔτσι νὰ κάμεις καὶ σύ. Ἀκούοντας τὸ παιδὶ τέτια θαύματα ζηλεύει καὶ λέγει· ἄχ, πότε νὰ γίνω καὶ ἐγὼ ὡσὰν τὸν ἅγιό μου. Διαβολικὸ κούρμπανο, εἶναι νὰ πάρῃς ἕνα πρόβατο, νὰ μαγειρέψεις καὶ νὰ κράξεις τοὺς φίλους σου, τοὺς συγγενεῖς σου, νὰ τρώγετε, νὰ πίνετε, νὰ μεθᾶτε, νὰ ξερνᾶτε ὡσὰν τοὺς σκύλους. Αὐτὸ εἶναι τὸ διαβολικὸ κούρμπανο. Ἐμεῖς ἐλπίζομε νὰ σωθοῦμε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μας καὶ ὄχι τοῦ προβάτου, ὡσὰν τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τοὺς ἀπίστους, ὁποὺ κάμουν τώρα. Ἡ εὐγένειά σας, ποῖο θέλετε καλλίτερα, τὸ θεϊκὸ ἢ τὸ διαβολικὸ κούρμπανο; Τὸ θεϊκὸ λοιπὸν ἂν θέλετε, ἔτσι νὰ τὸ κάμνετε . . .

Ἡ ἀγάπη (1775).

...*Ἡμεῖς καθὼς ἀγαποῦμε τὸ Θεό μας νὰ ἀγαποῦμε καὶ τὸν ἀδελφό μας, διατὶ εἶναι φυσικὸ νὰ ἀγαποῦμε τὸν ἀδελφό μας. Παρὰ φύσιν εἶναι νὰ μὴν τὸν ἀγαποῦμε. Πρέπει νὰ ἀγαποῦμε τὸν ἀδελφό μας, ὅτι ἔχομε μιὰ πίστη, ἕνα βάπτισμα, τὰ πανάχραντα μυστήρια μεταλαμβάνομε, ἕνα παράδεισο ἐλπίζομε νὰ ἀπολαύσομε, μιὰ κεφαλὴ ἔχομε, τὸ Χριστό μας. Ἀδέλφια μου, ἔχει δυὸ ἰδιώματα, δυὸ χαρίσματα, τὸ ἕνα δυναμώνει τὸν ἄνθρωπο εἰς τὰ καλά, καὶ τὸ ἄλλο ἀδυνατίζει εἰς τὰ κακά. Ἔχω ἐγὼ ἕνα ψωμίον νὰ τὸ φάγω καὶ νὰ πίω, μὰ ἐσύ, καλά, δὲν ἔχεις. Ἡ ἀγάπη μὲ λέγει, μὴν τὸ τρῶς μοναχός σου, ἀλλὰ δόσε καὶ τὸν ἀδελφό σου. Ἔχω φορέματα, μὰ ἐσὺ δὲν ἔχεις. Ἡ ἀγάπη μὲ λέγει, δόσε τὸ ἕνα τὸν ἀδελφό σου. Ἀνοίγω τὸ στόμα μου νὰ σὲ κατηγορήσω, νὰ σὲ εἰπῶ ψεύματα, ἡ ἀγάπη ὅμως νεκρώνει τὸ στόμα μου, τὸ βουλώνει. Ἁπλώνω τὸ χέρι νὰ ἁρπάξω τὰ πράγματά σου, ἡ ἀγάπη δὲν μὲ ἀφίνει. Εἴδατε, ἀδελφοί μου, τί χαρίσματα ἔχει ἡ ἀγάπη; Τὴν ἀγάπη, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἠξεύρετε, πρέπει, παιδιά μου, νὰ στερεώνετε σχολεῖα, διατὶ πάντα εἰς τὰ σχολεῖα γυμνάζονται οἱ ἄνθρωποι καὶ ἠξεύρουν καὶ μανθάνουν τὸ τί ἐστὶ Θεός, τὸ τί εἶναι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, τί εἶναι οἱ καταραμένοι δαίμονες καὶ τὸ τί εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν δικαίων.*

Τὸ σχολεῖο φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀνοίγουν τὰ ὀμάτια τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν νὰ μάθουν τὰ μυστήρια ...

E v j é n i o s V o ú l g a r i s (1716—1806). Hij was de leraar van de berg Athos (zie inleiding p. 74), in het klooster Vatopédi. Hij werd in 1716 op Korfoe geboren, begon daar zijn opleidin , volgde colleges aan de Universiteit van Padua en ontving in 1738 de wijding van diaken. Toen hij in Jannina onderwijs gaf in een voor die tijd nieuwe geest, d.w.z. zonder de exacte wetenschappen te verwaarlozen, haalde hij zich de toorn van de geestelijkheid op de hals. Op de berg Athos trok zijn onderwijs een groot aantal jongelui en de indruk, die hij achterliet, besliste over de loopbaan van twee beroemde mannen, Kosmas de Aetoliër en Rigas van Velestinon (zie verder).

Ongeveer 1767 werd hij door Catherina de Grote naar Rusland geroepen om het ontwerp van haar wetgeving van het Frans in het Grieks te vertalen. Daar bleef hij tot het eind van zijn leven (1806). Bij zijn sterven vermaakte hij zijn reeds voltooide manuscript aan de evergeten Zossimas om uit te geven.

Συλλογὴ ἀνεκδότων συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἀθῆναι 1838. blz. 15—16 en 33—34.

1. *Τὸ πρᾶγμα τῶν Παλιῤῥοιῶν εἶναι ἕνα φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἀφ᾽ οὗ ἄρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ φιλοσοφοῦν, μὲ προσοχὴν τὸ περιεργάσθησαν, ἀγκαλὰ καὶ ἕως τοῦ νῦν δὲν ἐδυνήθησαν, καὶ ἴσως ἕως τέλους δὲν θέλουν δυνηθοῦν, μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν νὰ τὸ ἐξηγήσουν· μ᾽ ὅλον ὁποῦ οἱ ὕστερον μὲ τὴν ὁδηγίαν μιᾶς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως ἔφθασαν νὰ ἀποδώσουν περὶ αὐτοῦ λόγους τινὰς τόσον ἐναλήθεις,*

καὶ τόσον πιθανούς, ὁποῦ φαίνεται πῶς, ἂν δὲν ἐπέτυχον ἐντελῶς τοῦ σκοποῦ, ἔφθασαν ὅμως πολλὰ συμμὰ νὰ τὸν πλησιάσωσι.

2. *Τὰ νερὰ τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ τινῶν θαλασσῶν, καὶ τινῶν ἔτι ποταμῶν, πλημμυροῦσι πληθυνόμενα ἕως εἰς ἕνα κάποιον μέτρον, καὶ πάλιν τραβίζονται ὀλιγοστεύοντα, ὥστε νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Καὶ τοῦτο ἀλληλοδιαδόχως, ἀπὸ ἓξ εἰς ἓξ ὥρας, καὶ δώδεκα σχεδὸν τῆς ὥρας λεπτά, εἰς τρόπον ὅτι εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, καὶ λεπτῶν πεντήκοντα, δὶς ἀναῤῥέοντα καὶ δὶς καταῤῥέοντα ἐναλλάξ, μὲ μίαν αὐξομείωσιν ὁποῦ κατὰ μικρὸν προχωρεῖ, καὶ ὁποῦ εἰς τὴν ἀκμὴν γενομένη εἶναι ἐπίσημος, διττὴν δείχνουσιν εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ εἰς τὰς ὄχθας, καὶ τὴν παλίῤῥοιαν.*

3. *Τοῦτο ὅμως μὴ νομίσῃ τινάς, ὅτι εἰς ὅλα τὰ ὕδατα τῆς ὑπ' οὐρανὸν συμβαίνει ἐπίσης· ἐπαρατηρήθη ὅτι εἰς τὸν Ὠκεανὸν αἱ παλίῤῥοιαι γίνονται καὶ ἀφθονώτεραι, καὶ πλέον διατεταγμέναι· ἐπαρατηρήθη, ὅτι ὅσαι θάλασσαι ἔχουσι περισσοτέραν τὴν κοινωνίαν μὲ τὸν Ὠκεανὸν, εἶναι καὶ περισσότερον εἰς τὴν παλίῤῥοιαν ὑποκείμεναι. Ἡ Μεσόγειος κατὰ μέρη δείχνει τὰς παλιῤῥοίας ἱκανάς· ὁ Εὔξεινος Πόντος, καὶ τὸ Βαλτικὸν πέλαγος μόλις. Ἡ Κασπία θάλασσα ὡς ἀκοινώνητος, κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, μὲ τὸν Ὠκεανὸν, δὲν δέχεται παλίῤῥοιαν οὐδεμίαν. Ἐπαρατηρήθη πρὸς τούτοις, ὅτι ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αἱ πλημμύραι γίνονται ὑψηλότεραι, παρὰ ἐξ ἐναντίου ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς, ἢ κατὰ ἄλλας θέσεις. Καὶ ἐπαρατηρήθη τέλος πάντων, ὅτι κατὰ μὲν τὰς διαστάσεις τῶν θαλασσῶν ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, συναύξουσι καὶ συνεκλείπουσι μὲ τὰ πλάτη καὶ αἱ παλίῤῥοιαι· ὥστε ὁποῦ τὰ Ἀρκτῶα πελάγη (καὶ τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ συλλογισθῶμεν καὶ διὰ τὰ νοτιώτατα) εὑρίσκονται παλιῤῥοιῶν ἄμοιρα. . . . .*

27. *Ὁ Ἄγγλος Νεύθων, τῶν πώποτε πεφιλοσοφηκότων ὁ περικλεέστατος, μὲ μίαν δύναμιν ἑλκυστικῆς, τὴν ὁποίαν μὲ θαυμαστὴν ὀξύτητα νοῦ κατεῖδε διεσπαρμένην εἰς ὅλην τὴν φύσιν, καθ' ἣν τὰ σώματα πάντα ἀμοιβαίως ἕλκουσιν ἄλληλα, καὶ ἕλκονται ὑπ' ἀλλήλων, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἰδίων ὄγκων καὶ ἀποστάσεων ἐπιχειρίζεται νὰ ἑρμηνεύσῃ, καθὼς τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ τῶν παλιῤῥοιῶν τὸ φαινόμενον. Ἕλκει κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὁ ἥλιος τὴν γῆν πρὸς ἑαυτόν, ἕλκει δὲ καὶ ἡ σελήνη, κατ' ἀναλογίαν τῶν μὲν ὄγκων ἐπ' εὐθείας, τῶν δὲ ἀποστάσεων, κατ' ἀντιπεπόνθησιν. Εἰς τρόπον ὁποῦ ἀγκαλὰ ὁ ἥλιος εἶναι μείζων ἁπάντων τῶν Πλανητῶν ἅμα ληφθέντων, τῆς δὲ Σελήνης ἰδίᾳ ὑπερμεγεθεῖ τόσα μιλλιόνια, ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις εἶναι ἀπὸ τὴν τῆς Σελήνης πολλῷ μείζων παρὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς Σελήνης, διὰ τοῦτο ἡ ἐφελκυστικὴ δύναμις ταύτης ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι ἀσθενεστέρα τῆς τοῦ ἡλίου διὰ τὴν προσέγγισιν, παρὰ ἀσθενεστέρα διὰ τὴν σμικρότητα.*

N i k i p h ó r o s T h e o t ó k i s (1736—±1805).
Geleerde, geestelijke en wiskundige, die Voulgaris' opvolger werd in zijn ambt in de Russische kerk. Dit kleine overzicht van het werk der Griekse prelaten zou volstrekt onvolledig zijn, als we

niet althans een staaltje gaven van hun liefde voor de exacte wetenschappen.

Aartsbisschop Nikiphoros Theotokis liet in 1798 in Moskou een boek verschijnen, met de titel ,,Elementen der Wiskunde'', dat op kosten der evergeten de gebroeders Zossimas werd uitgegeven om gratis uit te delen aan leergierige jongelui. De uitgave is zeer verzorgd en luxueus, waardoor ze een goed idee geeft van de boeken, die toen voor de ,,verlichting'' werden uitgegeven. Ook is dit boek een voorbeeld van de neiging van vele geestelijken om de oude taal te doen herleven. Eigenlijk doen zulke werken dus niet veel ter zake in een bloemlezing van de moderne taal, maar toch moet de lezer zich een beeld kunnen vormen van wat de toenmalige geleerde taal was. Overigens heeft Theotokis zich voor de taal verdienstelijk gemaakt. In zijn jeugd had hij het dialect van zijn geboorte-eiland Korfoe gesproken; later had hij, niet zonder succes, gestreefd naar het vormen van een zuiverder en rijker taal met woorden aan het oude Grieks ontleend.

Στοιχείων μαθηματικῶν ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων συνερανισθέντων ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου Ἀρχιεπισκόπου πρώην Ἀστραχανίου Κυρίου ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ... Τόμος Πρῶτος περιέχων τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Ἀριθμητικήν.

ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΟΡΙΣΜΟΙ.

Α΄. Σημεῖόν ἐστιν οὗ μέρος οὐδέν.
Β΄. Γραμμή ἐστι μῆκος, οὗ πλάτος καὶ βάθος οὐδέν. Γραμμῆς δὲ Πέρατα σημεῖα.

ΠΟΡΙΣΜΑ Α΄.

Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ γραμμὴ εἰς γραμμὰς μόνον διαιρεῖται.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὥσπερ ἴχνος, ἢ ῥοήν τινα σημείου φερομένου νοητέον τὴν γραμμήν. Καὶ ἐὰν μὲν τὸ φερόμενον σημεῖον τὴν ἐπ᾽ εὐθείας φορὰν διατηρῇ, ἡ ἐξ αὐτοῦ γραμμὴ εὐθεῖά ἐστιν, Ἐὰν δὲ συνεχῶς τὴν φορὰν αὐτοῦ μεταβάλλῃ, Καμπύλη, διάφορα δὲ τὰ τῆς καμπυλότητος εἴδη κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ φερομένου σημείου τροπάς.
Γ. Εὐθεῖα δὲ γραμμή ἐστι κατὰ μὲν Ἀρχιμήδην ἡ τῶν ἐχουσῶν τὰ αὐτὰ πέρατα ἐλαχίστη· κατὰ δὲ Πλάτωνα, ἧς τὰ ἄκρα ἐπιπροσθεῖ πᾶσι τοῖς μέσοις· κατὰ δὲ Εὐκλείδην, ἥτις ἐξίσου τοῖς ἐφ᾽ ἑαυτῆς σημείοις κεῖται.
Δ΄. Γωνία ἐπίπεδος ἐστὶ στάσις, ἢ κλίσις γραμμῆς ἐπὶ γραμμήν.
Ε΄. Κορυφὴ μὲν γωνίας τὸ τῆς συμπτώσεως τῶν γραμμῶν σημεῖον. Πλευραὶ δὲ αἱ τὴν γωνίαν περιέχουσαι γραμμαί.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Ἐμφαίνομεν τὴν γωνίαν, ἢ διὰ τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτῆς στοιχείου, λέγοντες· ἡ γωνία Α, ἢ διὰ τριῶν τοῦ τε ἐν τῇ κορυφῇ καὶ τῶν ἐν

ταῖς πλευραῖς, οἷον ἡ γωνία ΒΑΓ, ἢ ὑπὸ ΒΑΓ, τὸ ἐν τῇ κορυφῇ στοιχεῖον ἐν τῷ μέσῳ γράφοντες καὶ προφέροντες.

Π Ρ Ο Τ Α Σ Ι Σ Δ'.

Ἐὰν δύω τρίγωνα τὰς δύω πλευρὰς ταῖς δυσὶ πλευραῖς ἴσας ἔχῃ, ἑκατέραν ἑκατέρα, καὶ τὴν γωνίαν τῇ γωνίᾳ ἴσην ἔχῃ, τὴν ὑπὸ τῶν ἴσων εὐθειῶν περιεχομένην, καὶ τὴν βάσιν τῇ βάσει ἴσην ἕξει καὶ τὸ τρίγωνον τῷ τριγώνῳ ἴσον ἔσται, καὶ αἱ λοιπαὶ γωνίαι ταῖς λοιπαῖς γωνίαις ἴσαι ἔσονται ἑκατέρα ἑκατέρᾳ, ὑφ' ἃς αἱ ἴσαι πλευραὶ ὑποτείνουσιν.

III. ENIGE LEKENSCHRIJVERS
van eind 18e—begin 19e eeuw.

Toch waren het niet alleen de mannen van de kerk, die zich in de 18e eeuw met geestelijke dingen bezighielden. Een magistraat van het Hoge Gerechtshof van Boekarest, D i m í t r i o s K a t a r d z í s, schreef studiewerken in de gesproken taal en verdedigde tegenover L á m b r o s P h o t i á d i s, de rector van de Academie van die stad, een aanhanger van de archaïsche taal, de stelling, dat alle wetenschappen in de volkstaal geschreven moesten worden. Een briefwisseling tussen de twee mannen, die bewaard is gebleven, is interessant door de belangstelling van beiden voor de ontwikkelingsgang van hun taal, maar de ene, Katardzis, schrijft in spreektaal, de andere in archaïsche taal.

Κ. Ν. Σ ά θ α. Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Παράρτημα blz. 156—164.

Δημήτριος ὁ Καταρτζῆς τῷ Φωτιάδῃ εὖ πράττειν.

...Στὴν ἐπιστολή σου ἀποδέχεσαι νὰ λαλοῦμε, καὶ νὰ στιχουργοῦμε τὰ Ῥωμαῖκα, 'ποῦ δὲν ἔχουνε τέτοια πάθη κ' ὁποῦ γιὰ τοῦτο προσεγγίζουνε τάχα στὰ Ἑλληνικά· πλὴν γιὰ ταυτὴν τὴν κατὰ μέρος ἀνθίστασί σου σ' ἐμένα τοῦ κάκου συστέλλεσαι νὰ μὴ φανῇς ὀχληρός· ὡσὰν ὁποῦ δέ με διοχλεῖς παντελῶς εἰσὲ τοῦτο· ἀλλὰ μάλιστα ἐξ ἐναντίας μ' εὐφραίνεις κατὰ πολλά· ἐπειδὴ κ' εἶν' ἕβδομος χρόνος ποῦ συγγράφω ἔτζι, καὶ τώρα μόλις πρώτη φορὰ ἀξιώθηκα νὰ μ' ἐναντιωθῇ ἕνας ἐγγράφως· ὃ ἐστὶν ἀπ' ὅσους δὲν ἀρέσουνε τὴ δουλειὰ μου λίγο πολύ, ἡ ἐλλογιμότης σου μ' ἐψήφισες, πῶς κάτι λέγω, καὶ γιὰ τοῦτο μ' ἐναντιώθηκες μὲ συλλογισμό, μὲ τάξι, μὲ διαίρεσι· ἐκεῖ ὁποῦ οἱ πολλοὶ ἄλλοι τὸ 'καμαν τοῦτο γενικώτερο (ναί), ἀφ' οὗ γράφω· ὅμως τό 'καμαν μόν' ἐκ στόματος, ἐξ ὑπογείου καὶ παρέργως, ἀπαράλλακτα καθὼς ἐρώτησ' κεῖνος „τί ἐστιν ἀλήθεια"; καὶ δὲν ἐκαρτέρεσε τὴν ἀπόκρισι.

Ἀνθυπάγω στὰ γραφόμενα γιὰ τὰ παιδικά μου, πῶς τὸ νὰ μὴν εὐχαριστιοῦντ' οἱ Ἑνετοὶ στὴ διάλεκτο 'ποῦ λαλοῦν, καὶ νὰ δανείζουνται στὸ συγγράφειν τὴν Τυῤῥηνική, 'ποῦ εἶν' ἐπίσης Ἰταλικὴ σὰν τὴ δική τους, ἀνάγεται σὲ θεμέλιο κ' ἀρχή, πῶς σὲ κάθε ἔθνος πε-

παιδευμένο προτιμιέται ἡ καλλίτερη διάλεκτός του· ὅθεν οἱ Ἑνετοὶ δὲ γράφουν (ναὶ) τὸ ἰδίωμα, ποῦ λαλοῦν· μὰ γράφουν τὸ Τυῤῥηνικὸ ποῦν᾽ ἀσυγκρίτως καλλίτερο, κ᾽ ὁποῦ οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ τὸ λαλοῦνε καὶ τὸ γράφουνε· τὸ νὰ μή μας ἀρέσῃ πλὴν ἐμᾶς καμμιά μας διάλεκτος, καὶ ν᾽ ἀποφασίσουμε νὰ συγγράφουμε τὰ Ῥωμαῖκα, ᾽ποῦ δὲ λαλοῦμε, δὲν ἀκουμπᾷ στὸ ἴδιο θεμέλιο· γιατὶ δὲν εἶναι δῆμος οἱ σπουδαῖοι σὰν τοὺς Τυῤῥηνούς, μήτε τὸ ὕφος τοῦ λόγου αὐτὸ διάλεκτος φυσική, ἀλλὰ πρέπει στὸν τέτοιο σκοπόν μας νὰ δώσουμε ἄλλην ἀρχὴν καὶ ἄλλο θεμέλιο, ἤγουν πῶς κάθε ἔθνος πεπαιδευμένο, ᾽ποῦ δὲν τ᾽ ἀρέσει καμιά του διάλεκτος γιὰ συγγραφή, πλαστουργεῖ σὲ τοῦτο μιὰν ἄλλην· τὸ ὁποῖο εἶναι ἀσύστατο· ὡσὰν ὁποῦ δὲν εἶναι κανένα ἔθνος πεπαιδευμένο, ᾽ποῦ ν᾽ ἀφήσῃ στὸ συγγράφειν κάθε διάλεκτό του, ὁποῦ λαλεῖ· ἀμὲ ὅλα τὰ τοιαῦτα, μιὰν ἀπ᾽ ἐκείναις ποῦ λαλοῦνε τὴν ἐκαλλιέργησαν, συγγράφωντας, καθὼς τὴ λαλοῦνε, καὶ μὲ τὴ μία ἐβελτίωσαν μαζὶ καὶ τῆς ἐπίλοιπαις, γιὰ τὰ πολλὰ κοινὰ ὁποῦ ἔχουν ὅλαις. . . . .

Δημητρίῳ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης εὖ πράττειν.

. . . . .Πολλάκις γὰρ αὐτός τε ἐντυχὼν τοῖς φιλοπονηθεῖσί σου λόγοις ἔπαθόν τι καὶ ἄλλων δ᾽, ὅσοις ποτὲ ἤτοι αὐτοῖς διελθεῖν, ἢ σοῦ διερχομένου αὐτοὺς ἀκροάσασθαι ἐγένετο, ἁπάντων αὐτὸ τοῦτο παθόντων ἤκουσα· τὸ δὲ, πληγή τις ἦν ἀκοῆς τῷ καινῷ καὶ ἀήθει τοῖς ἐν συγγράμμασιν ἑρμηνείας ἐπαηδιάζειν ποιοῦσα τοὺς ἀκούοντας. . . . .

Τοῦ δέ τινος καὶ θαυμάζοντος, ὅπως φρενήρης ἂν ἄλλως ἀνήρ, κἂν λόγοις καὶ γλώσσαις πλεῖστον ὅσον ἐπιδεδωκώς, εἶτ᾽ ἐμματαιάζων ἀηδεῖ καὶ τερατώδει ἐγχειρήματι οὐ ξυνίησι, οὐ δὲ μὴν ὅτι ὀπαδόν, ἤγουν συναινοῦντα τῇ ἑαυτοῦ προαιρέσει συμπαραλαβεῖν ἐς δεῦρο τῶν ὁμογενῶν τινα οὐκ ἔσχε, τοῦ κενοῦ τούτου καὶ ἀνηνύτου ἔργου ἀποστῆναι βούλεται.

. . . . .Εἶχε μὲν οὖν ἅ σοι ἐντεῦθεν αὐτὸς ὁρμηθεὶς ἐπέστειλα οὕτω. Δεῖν ἡμᾶς ζήλῳ τῶν Ἑνετίῃσι λογάδων τὴν Τυῤῥηνικὴν τῆς ἑαυτῶν, καίτοι εὐφώνου σφίσι δοκούσης ἐν τῷ συγγράφειν, ἀνθελομένων, τῆς πεζαιτέρας ἡμῶν διαλέκτου τὰ τῇ πατρῴᾳ Ἑλλάδι φωνῇ μᾶλλον τοῖς τύποις προσεγγίζοντα τῶν ὀνομάτων παραλαμβάνειν συγγράφοντας, ἀφισταμένους ὅλαις δυνάμεσι τῆς τε παραφθορᾶς καὶ τοῦ πεπατημένου καὶ ἰδιωτικοῦ τῆς λέξεως, ἢ ἐν μόνοις γοῦν τοῖς ποιήμασι πρὸς τὸ κινῆσαι γέλωτα, ἢ καὶ κατ᾽ ἀνάγκην μέτρου αὐτοῖς προσχρῆσθαι, ὡς κᾀκεῖνοι τὴν αὐτῶν παρεφαρμένην φωνὴν ἐν ταῖς κωμῳδίαις τὸν στρηνοπώγωνα Παντελῶνα εἰσάγουσιν ὑποκρινόμενον, καὶ τούτων πολὺ πρότερον Ἀριστοφάνης τὸ ἐν πολλοῖς ἄλλοις εἴγε μέμνημαι, καὶ τάδε.

De schrijver beëindigt zijn beschouwing over de vergelijking met Venetië, en gaat als volgt verder:

. . . ἀλλ᾽ ἀποχρῆσθαι τῇ ἐλλογίμων φωνῇ, ἐλλογίμων καὶ τῶν σχολείων φωνὴν τὴν προσεγγίζουσαν τῇ Ἑλληνίδι μιξοβάρβαρον ἀποκαλῶν, μὴ ὄντων δήμου, μηδὲ τῆς διαλέκτου αὐτῶν φυσικῆς, καὶ μηδενὸς ἄλλου τῶν πεπαιδευμένων ἐθνῶν ἐν συγγράμμασιν, ὃ μὲν λαλοῦσιν

οὔ, ὃ δ' οὐ λαλοῦσι χρωμένων, πάντων δ' ὡς λαλοῦσι καὶ συγγραφόντων καὶ βελτιούντων τὴν αὐτῶν διάλεκτον, μὴ ἐξόν, ὃ ἂν μὴ ἔχῃ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ πάθος, προσάπτειν τῇ λέξει· παρὰ δὲ ταῦτα οἷον ἐπιφιλοτιμούμενος ταῖς δείξεσι, καὶ ὅπως βελτιοῦται πᾶσα διάλεκτος προστίθης· καὶ ἀδιαίρετον ἐπὶ τούτοις τῆς προφορᾶς τὴν γραφὴν εἶναι ἐπάγεις, πάσης λέξεως ὡς λέγεται καὶ γραφομένης· ἐφ' οἷς καὶ τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν μὴ ἔχειν μακρὰν καὶ βραχεῖαν συλλαβήν, διφθόγγους, λέξεων πάθη, συντακτικοῦ σχήματα, τὸν πεζὸν τόνον, σχέσιν τόνου πρὸς τόνον, ἑπομένως ἀνεπίδεκτον εἶναι τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου ἐνδελεχείας, εἴτ' οὖν τῆς τοῦ ὅλου εὐφωνίας καὶ δὴ καὶ τῶν τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου ἀρετῶν ὡς μεταγενεστέρων· ἐπὶ δὲ πᾶσι μηδὲ προσεγγίζειν τὴν τῶν ἐλλογίμων φωνὴν τῇ Ἑλληνίδι, ὡς οὐδ' ὁ πολὺ κατὰ τὸ σῶμα ὅμοιος τ' ἀνθρώπῳ πίθηκος, προσεγγίζειν δὲ μᾶλλον τὴν πεπατημένην καὶ ἰδιωτικὴν κατὰ τὸν σωματικῶς μὲν πολὺ τοῦ ἀνθρώπου ἀνόμοιον ἐλέφαντα, κατὰ δὲ τὸν νοῦν, ὃ καὶ μόγις ἤδη ἐφ' ἡμῶν ἀποδεδεῖχθαι τοῖς ζωολόγοις, ἁπάντων κτηνῶν αὐτῷ πλησιέστατον.

Ioánnis Vilarás (1771—1823) was van afkomst Epiroot, studeerde medicijnen in Padua en kwam in dienst bij de familie van Velí, zoon van Ali pasja. Deze uitmuntende medicus was ook botanicus en linguist; dichten was zijn liefhebberij. *Η Ρομεηκη γλοσα*, in 1814 op Korfoe verschenen, biedt een eigenaardige oplossing voor het taal- en spellingsprobleem. Zijn spelling is evenwel nooit toegepast, want tot op heden hebben de Grieken aan hun historische spelling vastgehouden.

Κ.Ν. Σάθα. Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Παράρτημα, Ἀθῆναι 1870. blz. 208—210.

Ηκοση τρηα ψηφια πρεπη να εχομε στο Αλφαβητο της γλοσας, οπου κρενομε· γιατι τοσα χρηαζουντε σοστα για να παραστησομε, ολες τες στηχιακες της φονες, κε ηνε·

α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ, ου.

Τα πεντε απο ταφτα ονομαζουντε φονηεντα, γιατη προφεροντας τα κε μοναχα κανουν φονη ακερια, δηχος να χρηαζουντε βοηθια απο αλο ψηφη κε ηνε·

α, ε, η, ο, ου,

Τα δεκαφτα ονομαζουντε σημφονα, γιατη απατα τους ηνε βουβα, κε χρηαζουντε βοηθια απο φονηεντο για να παραστησουν φονη ακερια, κε ηνε·

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

Το ι, απο λογου του μνησκη αφονο, κε μοναχο ποτε δεν προφερετε, μονε χρησιμεβη για να σχηματηζουντε η δηφθογγες.

Η δηφθογγο ηνε φονη ακερια σηνθεμενη απο διο φονες, οπου τες προφερομε σ' εναν κερο, σε τροπο οπου ακουγοντε κη διο, δηχος νὰ καμουν, παρα μια φονη μοναχα. Αφτες ηνε ενια·

αι, ει, οι, ουι, ια, ιε, ιη, ιο, ιου.

Τες δηφθογγες μπορουμε να τες μηρασομε σε διο ταξες ονομα-

ζοντας κηρηες τες προτες τεσερες αι, ει, οι, ιου, γιατη σε ταφτες ακουγοντε παστρικα κη διο φονες καθος στες λεξες, ΑΙτος, χΑΙδεβο, πετΑΙ, λΕΙμονη, λΕΙ, ελΕΙμοσηνη, ρΟιδο, Οισκε.

Κε καταχρηστηκες τες αλες πεντε, ια, ιε, ιο, ιη, ιου, γιατη σε ταφτες το ι, δεν ακουγετε φονη, μονε χρησιμεβη μοναχα για να καμη μαλακοτερο το φονηεντο, οπου ακολουθαι, καθος στες λεξες, πεδιΑ, πιΕ, αξΙΗ, σκολΙΟ, ψομιου, κε. τλ.

Η γλοσα μας στο ανακατομα της με ξενες γλοσες επηρε κε ξενες φονες, τες οπηες για να τες γραψομε αναγγαζομεστε να ανταμονομε διο ή τρηα ψηφια απο το αλφαβητο μας, κ᾽ετζη εσηνηθησαμεν να τες παραστενομε. Αφτες ηνε πεντε· ντ, γγ, μπ, τζ, ντζ καθος στες λεξες· μπαλα, μπαρουτη, οντας, τζάμπα, γγιονης, ντζηναο.

Οσες φονες ληπον μπενουν στη γλοσα μας φτανουν να γραφτουν με τα ηκοση τρηα γραματα του αλφαβητου μας. Κε ακολουθως ολες αφτες η φονες εχουν τα παραστατικα τους σημαδια, ή απο ενα ψηφη μονο, ή απο διο, ή κε περσοτερα. Αφτα τα ψηφια, τα παραστατηκα σημαδια καθε φονης σε μια λεξη βαλμενα κι᾽ αραδιασμενα κατα την ταξη, οπου ερχετε το καθενα, γραφουν, κε παραστενουν καθαρα αφτη τη λεξη κατα πος την προφερομε κιολα.

Ενας παρομιος αραδιασμος αφτον τον ψηφιον, οπου παραστενουν απο μια φονη, μας δηνη κε ταχτηκο γραψημο, ή την ορθογραφια στη γλοσα μας. Κε ορθογραφομε εκηνο, οπου θελομε, αν τα βαλομε στο γραψημο μας τα παραστατηκα σημαδια τον φονον, οπου εχη καθε λεξη. Καθε περησιο, ή αλο ψηφη απο το καθοληκο, ή οληγοτερο απο τα χρηαζομενα σε καθε λεξη κανουν το γραψημο ανορθογραφο αλοφονο, ανεσοστο, κε εξαναγγης κακογραμενο, κε βαρβαρο, αφορμης οπου δεν παραστενη πλιο τη λεξη σοστα, καθος την προφερομε κιολα, ή την παραστενη σε τροπο, οπου διαβαζοντας τη την καταλαβενομε αχαμνα, κε μας ξηπναι αχαμνη, κε στραβη ηδεα στο νου μας.

Αποδηχνετε ληπον φος φανερα απο τα ηπομενα, πος ορθογραφηα ονομαζετε ο τροπος, οπου αναφερα για να γραφομε· οπιον αλον τροπο μεταχηρηστουμε ηνε ανορθογραφηα. Κε τουτα φτανουν για οσους θελουν να ορθογραφουν κε να ορθοδιαβαζουν στη ρομεηκη γλοσα.

Adamántios Koraïs (1748—1833), een van de beste hellenisten van zijn tijd, voortreffelijk uitgever van Oudgriekse teksten en groot patriot. Geboren te Smyrna, waar hij de Evangelische School bezocht, terwijl hij in het Latijn en de westerse talen werd ingewijd door de predikant van het Nederlandse consulaat, Bernard Keun, die hij zijn hele leven dankbaar bleef. Toen hij als vertegenwoordiger van het handelshuis van zijn vader naar Amsterdam gezonden werd (1772—1779), verwaarloosde hij de zaken om zijn kennis te verrijken. Van 1782 tot 1788 zien we hem in Montpellier medicijnen studeren en de doctorstitel behalen op twee proefschriften: ,,Psychologie'' en ,,De medicus volgens Hippocrates''. Tegelijkertijd voorzag hij in zijn levensonderhoud door vertalen, daar de zaak van zijn vader geruïneerd was. In 1788 kwam hij in Parijs, waar hij tot zijn dood bleef. Hij werd er een

bewonderend ooggetuige van de Franse Revolutie, wier succes hem het gevolg toescheen van de ,,verlichting'' *(φωτισμός)* van de 18e eeuw. Zijn ideaal was aan een dergelijke gebeurtenis mee te werken in zijn eigen land. Daar, dacht hij, zou men tot de bevrijding komen door bestudering van de Oudgriekse schrijvers en door zuivering van de moderne taal. Hij liet nu de medicijnen varen en wijdde zich voortaan aan het uitgeven van Oudgriekse schrijvers, die verschenen met lange voorwoorden over de verklaring van de antieke gedachte, commentaren over de moeilijkheden van de tekst, vernuftige vergelijkingen met het moderne Grieks, ten dienste van de Griekse leerlingen en leraren.

Er verschenen zeventien delen ,,Helleense Bibliotheek'' en negen delen ,,Supplementen bij de Helleense Bibliotheek''. De kosten droegen de evergeten Zossimas; de boeken werden gratis aan scholen en leerlingen verstrekt. Zo kwam hij er toe partij te kiezen in de twist tussen puristen en demotisten. Hij koos de middenweg. Auteurs als Plato en Isocrates, zei hij, schreven niet zoals de roeiers van de Atheense vloot spraken. Men moet dus wel het volk helpen om een zuiverder, rijker en soepeler taal te scheppen, maar men mag het geen antiek ideaal opleggen, want niemand zal dergelijke aanbevelingen opvolgen; laten we dus ,,noch de tyrannen van het lagere volk, noch slaven van zijn ,,vulgariteit'' zijn''.

De hedendaagse wetenschap is van oordeel, dat K. in beginsel gelijk had, maar dat hij soms op de verkeerde weg was, doordat hij altijd de wet ,,geen vulgariteit'' wilde toepassen; hij bleef halverwege in het gebruik der vormen. Bijv.: het Nieuwgrieks gebruikt het woord *μάτι* (oog), ontstaan uit *ὄμμα* > *ὀμμάτιον* > *μάτιν* > *μάτι;* K. schreef *ὀμμάτιον.* Evenmin kunnen zekere politieke dwalingen afbreuk doen aan de roem van deze grote hellenist en patriot. Het zou te ver voeren om hier zijn volledige werken of de namen der geleerden, die hem lof toegezwaaid hebben, op te sommen (Zie de Grote Griekse Encyclopaedie, deel 14).

Laten we slechts dit vermelden, dat Napoleon zelf, toen hij, weliswaar om politieke redenen, een vertaling van Strabo wilde laten maken, dit werk aan K. en Du Theil toevertrouwde (5 delen, 1805—1819).

Zijn invloed was geweldig. De jeugd bestormde de scholen, de rijken vroegen hem, hoe zij het vaderland met hun goud konden helpen, geletterden vroegen zijn raad voor het openen van nieuwe scholen, en toen de Opstand uitgeroepen was, werd hem bovendien verzocht schepen te bevrachten om munitie te zenden, om kinderen van slavernij te redden enz. enz. Zijn briefwisseling is een weergaloze historische bron, want hij beantwoordde iedereen en vanuit zijn armoedig kamertje gingen goede raad, bescherming, hulpmiddelen de Griekse wereld in.

Terecht is hij genoemd *Μέγας τοῦ Γένους διδάσκαλος*, en is een standbeeld van Pentelisch marmer voor hem opgericht aan de propylaeën van de universiteit van Athene.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ Ἐπιστολαὶ πρὸς Πρωτοψάλτην. Ἀθῆναι. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀρ. 6.

Ἴσως ἤκουσας, ὅτι ἀποθανόντα τὸν περίφημον Βολταῖρον, ὁ κλῆρος τοῦ Παρισίου δέν ἐσυγχώρησε νὰ θάψωσιν εἰς τὸ Παρίσιον, ἀλλ' ἔκαμαν εἰς τρόπον, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του νὰ τὸν θάψωσι πολλὰς λεύγας μακρὰν ἀπὸ τὸ Παρίσιον . . .

Ὑπῆγαν λοιπὸν πλῆθος ἀνάριθμον εἰς τὸν τάφον του, τὸν ἐξέχωσαν, καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Παρίσιον τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ πρὸς τὸ ἑσπέρας, καὶ τὸν ἔθηκαν ἐπάνω εἰς τὴν Βαστιλίαν, εἰς τὸ προάστειον τῆς πόλεως, διὰ νὰ τὸν κηδεύσωσιν ἐντίμως τῇ ἐπαύριον. Ἠξεύρεις ὅτι ἡ Βαστιλία εἶναι ἐκείνη ἡ περίφημος φυλακή, τὴν ὁποίαν ἐκρήμνισεν ὁ λαὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ταραχῶν· πλησίον τῆς Βαστιλίας κατοικῶ καὶ ἐγώ, καὶ ἡ πομπὴ ὅλη ἔπρεπε νὰ περάσῃ κατάντικρυ τῶν παραθύρων μου. Τὸν ἔθηκαν ἐξεπίτηδες εἰς τὴν Βαστιλίαν διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσωσι καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν τυραννίαν τῆς αὐλῆς, ἡ ὁποία εἶχε τον φυλακώσῃ εἰς αὐτὸ τὸ φρούριον, ἀκόμη εἰκοσαετῆ νέον ὄντα. Τῇ ἐπαύριον ιά Ἰουλίου ἔβαλαν τὴν θήκην, ἡ ὁποία περιεῖχε τὰ ὀστᾶ του ἐπάνω εἰς μίαν λαμπρὰν ἅμαξαν . . . ἀλλ' ἐλησμόνησα νὰ σὲ εἰπῶ, ὅτι τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν Βαστιλίαν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἴδιον τόπον τῆς κρημνισμένης οἰκίας, ὅπου ἀληθῶς ἐφυλακίσθη ζῶν, ἀνεγείραντες σωρὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λίθους τῆς κρημνισμένης Βαστιλίας, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν τοιαύτην ἐπιγραφήν: „Δέξαι, Βολταῖρε, τὰς τιμὰς τῆς πατρίδος σου, εἰς τοῦτον τὸν ἴδιον τόπον ὅπου σὲ ἐφυλάκωσε δέσμιον". Τὸ πρωΐ λοιπὸν ἐξῆλθεν ἡ ἅμαξα συρομένη ἀπὸ δώδεκα λευκοὺς ὡραίους ἵππους· ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τῆς ἁμάξης ἦτον γεγραμμένον· „Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη αὐτεξούσιος πρέπει νὰ κυβερ- „νᾶται καὶ νὰ δεσπόζεται μόνος του", ἀπὸ τὸ ἄλλο· „Ὁ ἄνθρωπος „ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κολάζῃ τοὺς τυράννους „του". Ἐπάνω εἰς τὴν θήκην τοῦ λειψάνου του, ἦτον τὸ ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου ἀπαραλλάκτως ὅμοιον, κείμενον εἰς τὴν κλίνην ὕπτιον, σκεπασμένον μὲ πάπλωμα πλὴν τοῦ προσώπου· εἰς τὴν θήκην ἦτον ἡ παροῦσα ἐπιγραφή. „Ποιητής, φιλόσοφος, ἱστορικός, ἐφώτισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καὶ μᾶς προητοίμασεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἐλευθερίας"· εἰς κάθε ἄλογον ἦτον ἕνας ἱπποκόμος ἐνδεδυμένος ῥωμαϊκὴν στολήν· πρὸ τῆς ἁμάξης ἦτον καὶ ἄλλο ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου καθήμενον εἰς θρόνον, καὶ τριγύρω του αἱ εἰκόνες ὅλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων φερόμεναι ἐπάνω εἰς κοντάρια, οἷον τοῦ Ῥουσσώ, τοῦ Μιραβώ, καὶ τῶν τοιούτων· κατόπιν αὐτοῦ τοῦ καθημένου ἀγάλματος εἰς μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην, ὅλα του τὰ συγγράμματα εἰς ἑβδομήκοντα τόμους χρυσοδεμένους (ἐπειδὴ ἠξεύρεις ὅτι αὐτὸς ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τῶν 17 ἐτῶν τῆς ἡλικίας του, καὶ ἔγραφεν ἕως τοῦ ὀγδοηκοστοῦ τρίτου ἔτους· τὸ πρῶτον του σύγγραμμα ἦτο μία τραγῳδία ὁ *Οἰδίπους* λεγομένη, τὴν ὁποίαν ἔγραψε πρὸ τοῦ Βολταίρου καὶ ὁ ἡμέτερος Σοφοκλῆς)· τὴν βιβλιοθήκην αὐτὴν περιεκύκλωναν ὅλοι οἱ σπουδαῖοι καὶ Ἀκαδημαϊκοὶ τοῦ Παρισίου· δὲν σὲ λέγω τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὸ ἄπειρον πλῆθος ὅσον προηγεῖτο καὶ ἠκο-

λούθει αὐτὴν τὴν παράδοξον λιτανείαν, ὅσον ἦτον διεσπαρμένον εἰς τοὺς τόπους ὅλους τῆς πόλεως ὅθεν εἶχε περάσει ἡ πομπή, τὸ πλῆθος τῶν ξένων, ὅσοι ἦλθον ἀπὸ ὅλα τὰ ξένα μέρη τῆς Εὐρώπης, Πάρθοι, Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται, ἐπειδὴ εἶχον τὴν εἴδησιν πρὸ ἑνὸς σχεδὸν μηνός, τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι εἶδον πρὸ τούτου καὶ τὴν κηδείαν τοῦ Μιραβώ, ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω ποίαν νὰ ὀνομάσω λαμπροτέραν. Τὸ λείψανον ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἐννέα ὥρας τὸ πρωί ἀπὸ τὴν Βαστιλίαν καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ μεσονύκτιον.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδον ἀπὸ τὸ παράθυρόν μου μὲ πολλοὺς ἄλλους σοφοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἐξεπίτηδες εἰς τὸν οἶκόν μου τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Δὲν μὲ ἐξέπληξε, φίλε μου, μήτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς κηδείας, μήτε ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ὅστις ἠστραπτοβόλει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐθάμβωσε τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἀλλ' ὅταν εἶδον τὰ βιβλία του φερόμενα εἰς θρίαμβον, καὶ περικυκλωμένα ἀπὸ πλῆθος Ἀκαδημαϊκῶν, τότε ἤθελον νὰ σὲ ἔχω πλησίον μου μάρτυρα καὶ τῆς ἀγανακτήσεώς μου καὶ τῶν δακρύων μου, δακρύων, φίλε μου, ἀληθινῶν, δακρύων ἀπαρηγορήτων, τὰ ὁποῖα μ' ἔκαμε νὰ χύσω ἡ ἀνάμνησις, ὅτι οὕτω καὶ οἱ προπάτορές μας, οἱ ἀμίμητοι Ἕλληνες, ἤξευρον νὰ τιμῶσι τὴν σοφίαν. Καὶ ποῖοι ἄλλοι παρ' αὐτούς, ἔγιναν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ὅλων τῶν καλῶν ὅσα βλέπει τις τὴν σήμερον εἰς τοὺς Εὐρωπαίους; Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατέστησαν ἄρχοντα τῆς Σάμου τὸν Σοφοκλέα, δι' ἀμοιβὴν μιᾶς τραγῳδίας τὴν ὁποίαν ἐσύνθεσε; δὲν εἶναι αὐτοὶ . . . ἀλλὰ τί ματαίως νὰ ἀνανεώσω παλαιὰς καὶ ἀνιάτους πληγάς; Βάρβαρον καὶ ἀχρειέστατον γένος, ἔλεγον εἰς τὸν ἑαυτόν μου, κάκιστοι Τοῦρκοι, πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὸ γένος μου (ἴσως καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος) ἤθελον εἶναι τὴν σήμερον ἰσότιμοι τοῦ Βολταίρου ἂν ἡ ὑμετέρα τυραννία δὲν εἶχε καταστήσει στεῖραν καὶ ἄγονον τὴν καρποφόρον μητέρα τῶν σοφῶν, τὴν Ἑλλάδα.

Athanásios Christópoulos (1772—1847). Een van de interessantste persoonlijkheden van de Nieuwgriekse letteren. Hij ontving zijn opleiding aan de Griekse Academie van Boekarest, vervolgens studeerde hij medicijnen en rechten in Padua en ging in dienst bij de goeverneur van Walachije, Mourouzis. Tegelijkertijd zocht hij een oplossing voor de taalkwestie; hij schreef een grammatica, een drama, een woordenboek, vrolijke versjes, waarnaar hij de bijnaam gekregen heeft van de moderne Anacreon. Maar in 1812 werd hij als magistraat geroepen aan het hof van de goeverneur van Walachije, Karatzas. Op verzoek van die vorst stelde hij toen in het Grieks het wetboek van Moldavië op (1818), waarbij hij de beginselen van de Franse Revolutie toepaste: hij verleende volledige vrijheid aan de lijfeigenen van de grootgrondbezitters, hetgeen deze niet naar de zin was. De dichter was gedwongen zijn tekst te herzien en zijn liberale geest te matigen. Toch blijft dit wetboek een voorbeeld van edelmoedigheid, helderheid en van een even aantrekkelijke als eenvoudige vorm.

Ἰ. καὶ Π. Ζέπου. Jus Graecoromanum, deel VIII. *Ἀθῆναι* 1932 (blz. 389—391).

Περὶ Συντροφίας.

§ 1. *Ἡ συντροφία εἶναι εἶδος κοινοῦ, καὶ λέγεται ὅταν δύω, ἢ καὶ πολλοὶ συμφωνῶντας, συγκαταβάλλουν ὁ καθεὶς ἕνα τί τόσον, καὶ τὸ συμπραγματεύονται, κοινὸν ἔχοντας τὸ κέρδος, καὶ τὴν ζημίαν.*

§ 2. *Ἡ συντροφία ἐνδέχεται νὰ συμφωνῆται:*

α') Μὲ διορίαν, ἢ χωρὶς διορίαν.

β') Μὲ ἴσην καταβολὴν κεφαλαίου, ἢ ἄνισον.

γ') Μὲ καταβολὴν τῶν μὲν εἰς πράγματα, τῶν δὲ εἰς πράξεις. Καθὼς λ. χ. ὅταν οἱ σύντροφοι, οἱ μὲν καταβάλλουν ἄσπρα, ἢ ἄλλο τί, οἱ δὲ κόπον, ἢ πίστιν, καὶ ἑξῆς.

δ') Μὲ ἰσοτιμίαν τῶν συντρόφων, ἢ ἀνισοτιμίαν. Καθὼς λ. χ. ὅταν οἱ σύντροφοι ὅλοι ἐπίσης ἐπιφορτίζωνται νὰ κυβερνοῦν τὸ κοινόν· ἢ ὅταν χειροτονοῦν ἕνα κυβερνήτην, κι᾽ ἐκεῖνον τὸν ἐπιφορτίζουν.

ε') Μὲ ἄδειαν παρσιμάτων τοῦ κέρδους, ἢ χωρὶς ἄδειαν. Καθὼς ὅταν δίδεται ἄδεια εἰς τοὺς συντρόφους πόσα νὰ παίρνουν κατ᾽ ἔτος ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ κοινοῦ πρὸς τὰς ἰδίας χρείας, καὶ πόσα ὄχι· ἢ ὅταν τελείως δὲν δίδεται, καὶ τ. λ.

§ 3. *Ὅλ᾽ οἱ σύντροφοι, κἂν τε μεγαλήτερα καταβάλλουν κεφάλαια, κἂν τε μικρότερα, κἂν τε κόπον μόνον, τὰ αὐτὰ δίκαια ἔχουν εἰς τὴν συντροφίαν, ἢ ὅπως συμφωνηθῇ.*

§ 4. *Ὁ σύντροφος μιᾶς συντροφίας ἐλεύθερος εἶναι νὰ γένῃ σύντροφος καὶ ἄλλης, ἂν δὲν συμφωνηθῇ ῥητῶς τὸ ἐναντίον.*

§ 5. *Ὅταν σύντροφος ἐκτὸς τῶν συντρόφων του συντροφεύσῃ μὲ ἄλλους, οἱ ἄλλοι δὲν λογίζονται σύντροφοι τῶν συντρόφων του.*

§ 6. *Ἀφοῦ ἅπαξ ἡ συντροφία συμφωνηθῇ, ἐνέχεται ὅλοι οἱ σύντροφοι νὰ φυλάξουν τὴν συμφωνίαν ἀπαραίτητα· εἰ δὲ μή! καταδικάζονται εἰς τὴν ζημίαν τὴν διὰ τὴν παρᾶβασιν.*

§ 7. *Εἰς τὰς συντροφίας, ὅσαι ποιναὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους κατὰ τῶν παραβατῶν, ἢ δολίων, ἢ ἀμελῶν συντρόφων συνδιορίζονται, νὰ φυλάττωνται.*

§ 8. *Κανένας σύντροφος χωρὶς κοινὴν συγκατάθεσιν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ καινοτομήσῃ τίποτε εἰς τὴν συντροφίαν· εἰ δὲ μή! ἐνέχεται τὰς ζημίας.*

§ 9. *Κάθε καινοτομίαν τοῦ συντρόφου κύριος εἶναι ὁ κάθε σύντροφος νὰ τὴν ἐμποδίζῃ.*

§ 10. *Ἂν σύντροφος τὴν καινοτομίαν τοῦ συντρόφου του βλέποντάς την ἢ ἠξεύρωντάς την δὲν τὴν ἐμποδίζει, καὶ προξενηθῇ ζημία δι᾽ αὐτήν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ ζημίας ἀπὸ τὸν καινοτόμον σύντροφον· ὅτι λογίζεται πῶς τὴν ἔστερξεν.*

§ 11. *Ὅποιος σύντροφος βλάψῃ τὴν τιμὴν καὶ πίστιν τῆς συντροφίας, ἐνέχεται τὴν ἀπὸ τὴν βλάβην ζημίαν της.*

§ 12. *Ὅποιος σύντροφος πρᾶγμα, ἢ ἄσπρα τῆς συντροφίας σφετερίσῃ, ἢ κρυφίως πρὸς ἴδιον κέρδος τὰ μεταχειρισθῇ, κλέπτης λογίζεται, καὶ ἐνέχεται τὰ σφετερισμένα, τὰ διάφορα τῶν ἀσπρῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων ζημίαν.*

§ 13. *Ὅ, τι ζημίαν προξενήσῃ ὁ σύντροφος ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀπὸ σφάλμα του, τὴν ἐνέχεται· οὐδὲ ἀνταμοιβὴ τὸν λογίζεται, ἂν ἀπ' ἄλλου προξενήσῃ κανὲν ἀνέλπιστον ὄφελος. Ἐπειδὴ χρεωστεῖ καὶ νὰ ζημιώσῃ καὶ νὰ ὠφελήσῃ.*

§ 14. *Ἂν ὁ σύντροφος τὸν ὑποσύντροφόν του, ἢ ἄλλον διορίσῃ κυβερνήτην τοῦ μέρους του, ἢ τοῦ κοινοῦ, καὶ ὁ διορισμένος προξενήσῃ ζημίαν, αὐτὸς τὴν ἐνέχεται.*

§ 15. *Κανένας σύντροφος δὲν ἐνέχεται, ἂν ἔχωντας, ἢ κυβερνῶντας πρᾶγμα τῆς συντροφίας, βλαφθῇ τοῦτο, ἢ χαθῇ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν ἐναντίον κάθε δυνατῆς προσοχῆς, καὶ διαφυλάξεως. Ἂν δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα ληστευθῇ, ἢ καῇ, ἢ πνιγῇ καὶ τ. λ.*

§ 16. *Ὅσα κέρδη κάμῃ ἡ συντροφία, ὅλ' οἱ σύντροφοι τὰ μοιράζονται κατ' ἀναλογίαν τοῦ κεφαλαίου τοῦ μεριδίου των, ἢ καθὼς συμφωνηθῇ· καὶ ὅσας ζημίας κατὰ τύχην πάθῃ, ὅλοι τὰς ἐνέχονται ἀναλόγως, ἢ καθὼς συμφωνηθῇ.*

§ 17. *Ὅσα χρέη ὁ σύντροφος διὰ τὴν συντροφίαν κάμῃ, ἡ συντροφία τὰ ἐνέχεται.*

§ 18. *Ὅσα ἀναγκαῖα καὶ εὔλογα ἔξοδα ὁ σύντροφος διὰ τὴν συντροφίαν κάμῃ, ἡ συντροφία τὰ ἐνέχεται.*

§ 19. *Ὁ κάθε σύντροφος ἐλεύθερος εἶναι νὰ σηκώνῃ ἀπὸ τὸ κέρδος τοῦ κοινοῦ τῆς συντροφίας τόσον, ὅσον ἀναλογεῖ τὸ κεφάλαιον τοῦ μεριδίου του, ἐκτὸς μόνον! ἂν συμφωνηθῇ τὸ ἐναντίον.*

§ 20. *Κανένας σύντροφος δὲν ἠπορεῖ νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὴν συντροφίαν τὸ κεφάλαιον τοῦ μεριδίου του, ἐκτὸς μόνον εἰς τὴν διάλυσιν.*

§ 21. *Ἡ συντροφία τοῦ συντρόφου εἰς τὸν κληρονόμον δὲν διαβαίνει· ἤγουν οὔτε οἱ σύντροφοι ἐνέχονται νὰ δεχθοῦν σύντροφον τὸν κληρονόμον, ἂν θέλῃ, οὔτε αὐτὸς ἐνέχεται νὰ εἶναι, ἂν ἐκεῖνοι τὸν θέλουν· πλὴν*

α') ὅση ζημία συνέβη εἰς τὴν συντροφίαν ἕως τοῦ ἀποθαμένου τὸν θάνατον, ἢ ὅποιαν ζῶντας αὐτὸς ἐπροξένησε, τὴν ἐνέχεται καὶ ὁ κληρονόμος, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ χρέη τῆς συντροφίας ἀνάλογα.

β') ὅ, τι κέρδος ἡ συντροφία ἔκαμεν ἕως τὸν θάνατον τοῦ ἀποθαμένου, τὰ μοιράζεται ἀνάλογα.

γ') Λαμβάνει καὶ τὸ μερίδιον τοῦ κεφαλαίου.

§ 22. *Διαλύεται ἡ συντροφία:*

Ὅταν θελήσουν ἐπίσης ὅλοι οἱ σύντροφοι.

Ὅταν ἔλθ' ἡ διορία (ἂν δηλ. μὲ διορίαν εἶναι).

Ὅταν τελειώσῃ τὸ εἶδος τῆς πραγματείας, ἢ τὸ ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἐσυντρόφευσαν.

Ὅταν χαθῇ τὸ πρᾶγμα τῆς πραγματείας.

Ὅταν δημοσίως ἐμποδισθῇ τὸ εἶδος τῆς πραγματείας, διὰ τὸ ὁποῖον ἐσυμφώνησαν.

῞Οταν φωραθῇ δόλος, ἢ σφετερισμὸς τῶν συντρόφων.
῞Οταν καινοτομοῦν οἱ σύντροφοι.
῞Οταν δὲν φυλαχθοῦν τὰ συμπεφωνημένα.
῞Οταν ὁ ἕνας τῶν συντρόφων διορισθῇ εἰς πολιτικὴν ὑπηρεσίαν . . .
῞Οταν σύντροφος ἀποθάνῃ.

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιστάσεις, ἐλεύθερ᾽ εἶναι οἱ σύντροφοι, ἂν θέλουν, νὰ διαλύσουν τὰς συντροφίας.

(Vergelijken met de taal van Capodistrias, blz. 89, en die van Prof. Balis blz. 179).

Johannes Capodistrias (1776—1831, in het Frans, een taal die hij graag gebruikte, noemde hij zich ,,Comte Capo d'Istria") was een staatsman, geboren in 1776 op Korfoe en vermoord in 1831 in Nauplion. Hij studeerde medicijnen te Padua. Toen het tijdelijk verbond tussen Rusland en Turkije zelfbestuur had gegeven aan de Ionische eilanden onder de naam van ,,Etat Septinsulaire", was Capodistrias secretaris van de goeverneur en stelde wetsontwerpen op, die een liberale geest ademden. In het hierna gegeven uittreksel kan men opmerken, dat hij zich van de dimotikí bedient met enige onhandigheden. Toen het verdrag van Tilsit (1807) de pas gestichte staat aan Frankrijk toewees, wilde Capodistrias niet in zijn opnieuw geknechte land blijven en aanvaardde de betrekking van hofraad bij Tsaar Alexander (1809). Deze belastte hem met het tot rust en neutraliteit brengen van Zwitserland, waarin hij uitstekend slaagde. Daaraan had hij te danken, dat hij zitting had in het Congres van Wenen en, na de slag bij Waterloo, in dat van Parijs. Zijn gezworen tegenstander was Metternich, die hem in zijn Mémoires noemt: ,,een vurig kampioen van doctrinair liberalisme". Daar hij na het sluiten van de Heilige Alliantie de hoop moest opgeven om in de persoon van de Tsaar de verdediger van de Christenen in Turkije te zien, verliet hij Rusland om zich in Genève te vestigen, waar hij, na de val van Missolongi (1826), bijdroeg tot de geboorte van het Westers Philhellenisme. De Nationale vergadering van Troezen koos hem tot goeverneur van Griekenland. Hij bestuurde het land met buitengewoon organisatie-talent, maar misschien met onvoldoende soepelheid. Engeland, Frankrijk en Rusland, die elk voor zich het overwicht in het bevrijde Griekenland verlangden, de strijders van de Onafhankelijkheidsoorlog, die niet aan een centraal gezag konden gehoorzamen, dit alles leidde tot zijn vermoording (1831). De hierna volgende proclamatie getuigt reeds van bestuurservaring. Wat taal betreft blijkt zij geschreven te zijn door iemand die gewend was de katharévousa te hanteren. Waarschijnlijk heeft een van zijn secretarissen een in het Frans opgestelde aantekening van de goeverneur vertaald.

(Voor de taal der wetten ook vergelijken Christopoulos, p. 87 en Balis, p. 197).

Τμῆμα ἐκ τοῦ Ὀργανικοῦ Νόμου τῶν Μερικῶν Κυβερνήσεων τῶν Νήσων. Τίτλος ἕκτος. 1804.

. . . Περὶ γερόντων ἢ κοντοσταύλων.

Εἰς κάθε κοινότητα εἶναι ἄλλοι τόσοι Γέροντες ὅσοι εἶναι καὶ οἱ κοινωνικοὶ ἐπιστάται.

Οἱ ἐπιστασίαις τῶν Γερόντων εἶναι:

Α' εἰς τὸ νὰ κάμνουν ὅλαις ταῖς ἐνέργειαις, ταῖς ὑπουργικαῖς, ταῖς δικαστικαῖς, τόσον πολιτικαῖς ὡσὰν καὶ ἐγκληματικαῖς. Ἤγουν κρασμούς, ἐγκάλεσες, εἴδησες, παραγγελίαις προσαγωγαῖς ἤγουν σεκουέστρα, σφραγίσματα, ἐνεχυριασμοὺς ἤγουν σημάδια, δημοσίευσες, ἀνακήρυξες, ἤγουν στριδόροι καὶ τλ. . . .

Γ'. Εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀποτιμηταί, ἤγουν ξετιμηταὶ τῶν ζημιῶν ὁποῦ γίνονται εἰς τὴν πεδιάδα, ὁπόταν ἤθελεν ἐκλέγωνται ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν μερῶν . . .

Εἰς τὰς 18 *Μαρτίου (*1804*).*

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΟΥΣΙΑΝ

Ἀκούσασα τὴν προβληθεῖσαν πρότασιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῶν κοινωνικῶν ἑκάστης νήσου συνθεμένην εἰς 17 *ἄρθρα, ἡ Γερουσία τὴν δέχεται καὶ θεσπίζει ὅτι νὰ πεμφθῇ εἰς τὸ Ὑπέρτατον Νομοθετικὸν Σῶμα διὰ τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῆς.*

Ἀντώνιος Κομοῦτος Πριγκ.,
καὶ πρ. (sic)

Διὰ ἀντίγραφον ὁμοιόσχημον
ὁ ἐξ Ἀπορρήτων τοῦ Κράτους
Κόμης Καποδίστριας.

Ἐγκύκλιος τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τοὺς πολεμικούς, κοινοποιοῦσα τὸν κανονισμὸν τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως καὶ περιέχουσα συστάσεις καὶ ὁδηγίας περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Ο ΚΥΒΕΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς ἅπαντας τοὺς πολεμικούς.

Μὲ πλήρη πεποίθησιν εἰς τὴν θείαν βοήθειαν ἰδοὺ ἀναδέχομαι τὰς ἡνίας τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, τὰς ὁποίας αὐτὸ τὸ Ἔθνος μ' ἐνεπιστεύθη καὶ ἀφοσιούμενος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἱερῶν χρεῶν μου, προτίθεμαι μόνον καὶ κύριον σκοπὸν τὴν σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς φίλης πατρίδος.

Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι τῶν νόμων ἡ πραγματικὴ ἰσχὺς εἶναι τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον θέλει φέρει τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν καὶ εὐταξίαν, καὶ ἐν ταυτῷ θέλει προμηθεύσει εἰς τὸ ἔθνος τὴν ἐξωτερικὴν ὑπόληψιν. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἀπὸ μέρους ὅλων ὑμῶν ἀμετάτρεπτος ὑποταγὴ καὶ ἀφοσίωσις εἰς τοὺς νόμους καὶ πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως τελεία εὐπείθεια. Ταῦτα χαρακτηρίζουν τὸν καλὸν πολίτην.

Εἶμαι πεπεισμένος εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν σας καὶ δὲν

ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ εἰς τὸ μέλλον ἀγῶνες σας θέλουν ἐπισφραγίσει τὴν δόξαν τῶν μέχρι τοῦδε κατορθωμάτων σας.

Ἀλλὰ τὸ χρέος μου ἀπαιτεῖ νὰ σᾶς προτρέψω πατρικῶς καὶ νὰ σᾶς διατάξω νὰ ἐπιμείνετε εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκεσθε θέσεις μαχόμενοι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ποσῶς νὰ μὴν ἀπομακρυνθῆτε, προτοῦ λάβετε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς ὅθεν ἀνήκει.

Ἐκπληροῦντες ταῦτα, θέλετε δείξει τὸ πρῶτον δεῖγμα τῆς εἰς τοὺς νόμους ὑποταγῆς καὶ εὐπειθείας σας.

Ὁ ἐπισυναπτόμενος κανονισμὸς θέλει ἀποτελεῖ τὸ σύστημα τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως, μέχρις ὅτου συγκροτηθῇ ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἤδη ἐκδοθείσης διακηρύξεως, ἀντίτυπα τῶν ὁποίων ἐγκλείονται διὰ νὰ δημοσιευθῶσιν εἰς ὅλην τὴν περιοχήν

Ὁ Κυβερνήτης
Ἰ. Ἀ. Καποδίστριας

Ἐν Αἰγίνῃ 20 *Ἰανουαρίου* 1828.

D e V r ij b r i e f v a n H y d r a. Na de wetten van Capodistrias is het interessant een bestuursdocument te lezen van het eiland Hydra, voor de kust van Argolis, een dorre rots, die echter voor en tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog een machtig en rijk zeevaart- en handelscentrum was. De tekst is overgenomen van het oorspronkelijk document, dat zich bevindt in de archieven van de Griekse staat.

Ἐν Ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος βεβαρυμένον πλέον νὰ ἀναστενάζῃ ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τέσσαρους (sic) *περίπου αἰῶνας καταθλίβεται ἐπονειδίστως, τρέχει μὲ γενικὴν καὶ ὁμόφωνον ὁρμὴν εἰς τὰ ὅπλα, διὰ νὰ κατασυντρίψῃ τὰς βαρείας ἁλύσεις* (sic), *τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων Μαομετάνων* (sic) *περιτεθείσας εἰς αὐτό. Τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία ἀναφλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον τοῦ θεοῦ, ἢ νὰ ἀπολεσθῇ εἰς τὸν ὑπὲρ τούτου ἀγῶνα.*

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὕδρας οὐ θέλουσι μένειν ὀλιγώτερον πρόθυμοι εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα, ἀλλὰ καταφρονοῦντες πάντα κίνδυνον διὰ νὰ καταστρέψωσι τοὺς τυράννους των, θέλουν μεταχειρισθῇ τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τῆς τοπικῆς αὐτῶν θέσεως δίδει εἰς αὐτοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ἡμεῖς οἱ προύχοντες οἱ συγκροτοῦντες τὴν διοίκησιν τῆς Νήσου ταύτης ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν Καπιτὰν Ἰωάννην Μπίνον τοῦ πλοίου ,,Κίμων'' τὸ ὁποῖον ἔχει κανόνια 12 *καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὅπλα ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν, νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ πλοίου τούτου, ὅπου ἤθελε κρίνει ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης πράττων πᾶν ὅ, τι συγχωρεῖται εἰς νόμιμον πόλεμον ἑωσοῦ ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους νὰ ἀποκατασταθῇ μὲ στερέωσιν.*

Παρακαλοῦμεν ὅλους τοὺς ἄρχοντας τῶν θαλασσίων καὶ ἠπειρωτικῶν δυνάμεων πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐξουσιῶν ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιφέρωσι κανὲν ἐμπόδιον εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο, καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸ πᾶσαν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν συγχωρουμένην ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν.

Ταῦτα ἐλπίζομεν ἐκ μέρους τῆς γενναιότητος τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν· καὶ ἤθελεν εἶσθαι ὕβρις πρὸς αὐτά, ἐὰν ἀμφιβάλωμεν κἂν μίαν στιγμὴν περὶ τῆς προθύμου αὐτῶν εὐνοίας εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα μας, ὅστις γίνεται ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐτίμησαν τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἀρετὰς καὶ ἐφώτισαν τὸν κόσμον, μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐναντίον εἰς τοὺς τυράννους των, τοὺς βαρβάρους ἀπογόνους τοῦ βαρβάρου Ὀσμάνου, τοὺς ἐξολοθρευτὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ ἐχθροὺς τῆς ἱερᾶς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τίς θέλει εἶσθαι ποτὲ τοσοῦτον σκληρός, ὥστε νὰ γένη ὀχληρὸς εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην περίστασίν μας, ἢ νὰ μὴν εὔχεται ὑπὲρ ἡμῶν;

Ἐξεδόθη εἰς τὴν Καγκελλαρίαν τῆς νήσου Ὕδρας τῇ 28η Ἀπριλίου 1821.

Ντέντες Κυριάκου Ρήγα
Ἀναγνώστης Ραφελιᾶ
Georgio Trippo, Cancelliere.

IV. GESCHIEDSCHRIJVERS VAN DE ONAFHANKELIJKHEIDSOORLOG (1821—1830).

Tal van ooggetuigen van de Onafhankelijkheidsoorlog hebben na afloop hun herinneringen te boek gesteld. Sommige waren mannen van ontwikkeling, die in die tijd een politieke rol gespeeld hebben, andere beroemde krijgshelden, die grote wapenfeiten verrichtten.

Ioánnis Philímon (1798—1873). Ten tijde van het uitroepen van de opstand was hij al zeer goed onderlegd: hij beheerste de katharévousa, zodat hij als secretaris werd gekozen door generaal Dimítrios Ypsilándis, lid van een historische familie, die veel tot Griekenlands bevrijding heeft bijgedragen. In die familie kon Philímon kostbare gegevens verzamelen, die hem in staat stelden tot het schrijven van de ,,Geschiedenis van de *Philikí Etería*'' (Nauplion 1834) en de ,,*Historische beschouwing van de Griekse onafhankelijkheidsoorlog*'', waarvan hij voornemens was vijf delen te schrijven; slechts vier verschenen er (Athene 1859—1861). Hij werd de oprichter van een van de eerste Griekse kranten, de *Αἰών* (Athene 1838).

In de gekozen passage is er een contrast tussen de brief van generaal Kolokotrónis en de stijl van Philímon. (Kolokotrónis heeft zelf zijn ,,*Herinneringen*'' gedicteerd aan Tertsétis, uitgegeven Athene 1851). Kolokotrónis schrijft een eenvoudige,

krachtige, soms bijna ruwe taal. Hij gebruikt zelfs Turkse militaire termen, die zijn verhaal nog meer kleur geven. Helaas zijn door de hand van zijn secretaris of van Philímon puristische verfraaiingen aangebracht, die overigens gemakkelijk te herkennen zijn.

Ἰωάννου Φιλήμονος Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθῆναι 1860. (blz. 271—281).

Ἡ μεγάλη ἐν Βαλτετσίῳ μάχη
(τῆς 12 *μαίου).*

Ἀφ' ἑτέρου ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς ἐσχεδίασεν, ἵνα κινηθῇ κατὰ τοῦ Βαλτετσίου αὐτοῦ, καὶ καταστρέψῃ τὸ ἐκεῖ συγκεντρωθὲν ἐκ νέου ἑλληνικὸν σῶμα· μεταβαίνων δὲ ἀκολούθως εἰς τὰς Καλάμας, πρώτην ἐκβιάσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Λακωνίας διὰ τοῦ πυρὸς καὶ διὰ παραχωρήσεων· συνεπῆ δ' οὕτω θεωρῶν τὴν ὑποταγὴν τῆς ὅλης Πελοποννήσου, ἅμα ὑποταγείσης τῆς Λακωνίας, προέθετο, ἵνα ἐπανέλθῃ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, κατασκηνώσῃ ἐν τῷ Σινάνῳ καὶ περαιώσῃ ἐκεῖ τὰ πάντα κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ 1769. *Ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἠκονῶντο τὰ ξίφη καὶ τὰς μαχαίρας αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι· ὡς ὄργανα δὲ παρὰ τῷ Κεχαγιᾷ βεγῇ, δι' ἣν εἶχον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐνεκρίθησαν ὅ τε Κιαμὴλ βεγῆς τῆς Κορίνθου, ὁ Ἀχμὲτ βεγῆς τῆς Κορώνης καὶ ἄλλοι διάσημοι μᾶλλον ἢ ἧττον ἀγάδες· ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἦν βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς, ἐφ' ὅσον ἐκστρατεύων, ὡς κατωτέρω, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἓξ ταχυδρόμους, ἵνα ἀποστείλῃ ἑτοίμως τοὺς μὲν διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Χουρσὴτ πασσᾶν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς δὲ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὸν Κιοσὲ Μεχμὲτ πασσᾶν εἰς Βοιωτίαν, κομίσοντας τὰς εἰδήσεις περὶ τῆς τελείας ὑποταγῆς τῆς Πελοποννήσου.*

Πρωΐαν τῆς 12 *μαΐου, ἡμέρας παρασκευῆς, ἡ ἐπὶ τῆς Ἐπάνω Χρέπας σκοπιὰ ἐσήμανε τὴν ἔξοδον καὶ διεύθυνσιν τῶν Τούρκων εἰς τὸ Βαλτέτσιον. Ἀμέσως ὁ Κολοκοτρώνης ἐκίνησε μετὰ ὀκτακοσίων ἐκ τοῦ Χρυσοβιτσίου, τυχὼν ἐκεῖ τὴν ὥραν ταύτην, καὶ τὸν ἐν Πιάνῃ Πλαπούταν εἰδοποίησεν, ὅπως ταχυπορήσῃ. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνίστατο ὑπὸ ἑξακισχιλίων καὶ πεντακοσίων πεζῶν, ἱππέων δὲ χιλίων πεντακοσίων καὶ δύο τηλεβόλων. Τοῦτον ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς διέθεσεν ὡς ἀκολούθως, ἵνα περικαταλάβῃ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς μὲν τὸ Καλογεροβούνιον, συγκρατούμενον μετὰ τοῦ Βαλτετσίου διὰ σειρᾶς λόφων καὶ ἀπέχον αὐτοῦ ἐπὶ μίαν ὥραν ὡς ἔγγιστα, διηύθυνε χιλίους πεντακοσίους πεζούς, ὅπως διακόψῃ τὴν ἐκ τῶν Βερβένων ἐνδεχομένην βοήθειαν· ὄπισθεν δὲ τοῦ Βαλτετσίου, ἤτοι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ χωρίου Ἀραχαμιτῶν δυτικῶς χιλίους ἱππεῖς ὑπὸ τὸν διπλοῦν σκοπόν, ἢ ὅπως ἀπελπίσῃ τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ, ὡς πανταχόθεν ἀποκλειομένους, καὶ βιάσῃ οὕτω τὴν παράδοσιν ἢ διάλυσιν αὐτῶν, ἢ ἐξαφανίσῃ διὰ τῆς μαχαίρας τούτους, ἅμα δοθησομένους εἰς φυγήν· τὸν δὲ Ῥουμπῆν Βαρδουνιώτην, ἐξάδελφον καὶ διάδοχον τοῦ ποτὲ περιφήμου Μουσᾶ Βαρδουνιώτου, περιώνυμον ἐπὶ ἀνδρείᾳ καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ, μετὰ τρισχιλίων καὶ πεντακοσίων, ὅπως*

καταλάβῃ τὴν πρὸς τὸ ἀρκτικὸν τοῦ Βαλτετσίου ῥάχιν κατὰ πάσης ἐνδεχομένης βοηθείας τοῦ Χρυσοβιτσίου καὶ Πιάνης, καὶ συγχρόνως πολεμήσῃ τὸν τρίτον προμαχῶνα τοῦ Φλέσσα καὶ λοιπῶν· αὐτὸς δὲ μετὰ πεντακοσίων ἱππέων, χιλίων πεντακοσίων πεζῶν καὶ τῶν τηλεβόλων ὥδευσε κατὰ τοῦ πρώτου καὶ γενικωτέρου προμαχῶνος τῶν Μαυρομιχαλῶν. . . . .

Ὅταν ὁ ῾Ρουμπῆς ἐπλησίασε πρὸς τὸν τρίτον προμαχῶνα, ἐβόησε κατὰ τὴν πρὸ τῆς μάχης συνήθειαν: ,,Βρὲ ῾Ρωμιοί! μὰ τὸ καλὸ ,,ποῦ σᾶς θέλω, ρίψατε τ' ἅρματα καὶ εὐγᾶτε νὰ προσκυνῆστε''· ὡρκίζετο δ' ἐνταυτῷ περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν: ,,Μὰ τοῦ ῾Ραμπῆ ,,τ' ὄνομα! καὶ μὰ τὰ τέσσερα κιττάπια τοῦ Μεγαλοδύναμου! καὶ ,,μὰ τοῦ Βασιλειᾶ μας τὸ κεφάλι! τρίχα σας δὲν θὰ πειραχθῇ, ,,γιατὶ τὸ ξέρουμε, πῶς σᾶς γελάσανε, καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ λόγου σας. ,,Ἂν σᾶς λέγω ψέματα, ἀπ' τὸ φράγκικο σπαθὶ νὰ μὴ γλυτώσω!'' Κραυγαὶ τότε διάφοροι προσέπιπτον παρὰ τῶν, Ελλήνων: ,,Αἲ βρὲ Τοῦρκοι! πάνε κεῖνα ποῦ ξέρατε. Ἂν θέλετε νὰ σᾶς χαρίσουμε ,,τὴν ζωὴ καὶ νὰ πᾶτε, ὅθε θέλετε, κάμετε καλὰ νὰ μᾶς δῶστε τ' ,,ἅρματά σας τώρα, γιατί θὰ μᾶς παρακαλῆτε ὕστερνὰ καὶ δὲν θὰ ,,ἀκοῦμε''.

Μετὰ τὰς τοιαύτας προφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις, δι' ἱκανῶν ἐπὶ τέλους ἀρτυθείσας ὕβρεων βαρέων, ὁ ῾Ρουμπῆς, ὥρᾳ δευτέρᾳ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὥρμησεν ἀποφασιστικῶς κατὰ τοῦ προμαχῶνος, καὶ συγχρόνως ἠγωνίσθη, ἵνα καταλάβῃ τὴν ῥάχιν, ἣν ὁ Κολοκοτρώνης προέλαβε φθάσας ταχύτερον διὰ τῶν παρόδων, ἃς ἐγνώριζε. Τὴν πρώτην ὁρμὴν αὐτοῦ γενναίως ἐδέχθησαν οἱ Ἕλληνες, τῶν προμαχώνων ἀλληλοβοηθουμένων καί, ἐκτὸς ἄλλων, πολλοὺς τῶν σημαιοφόρων τούτου νεκροὺς ἔῤῥιψαν. Ὁ ῾Ρουμπῆς ἐπανέλαβε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἔφοδον, ἀλλ' ἐπίσης ἀτυχεῖς. Ἐν ᾧ δὲ ἐπολεμεῖτο καὶ παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, ἔφθασε μετὰ τετρακοσίων καὶ ὁ Πλαπούτας κατορθώσας, ὅπως διακόψῃ εὐθὺς τὴν συγκοινωνίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ. Τότε ἐπετέθη καὶ τὸ σῶμα τῶν πεντακοσίων ἱππέων καὶ χιλίων πεντακοσίων πεζῶν τοῦ κέντρου κατὰ τοῦ προμαχῶνος τῶν Μαυρομιχαλῶν· τότε τὸ πῦρ γενικὸν πανταχόθεν ἧναψεν, ἡ δὲ μάχη, γενικὴ καὶ συνεχής, σφοδροτέρα κατέστη. Ὁποῖοι οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν διαμαχομένων μερῶν! Ὁ πρῶτος προμαχὼν ἐδέχθη τὴν ἔφοδον ἀδιάσειστος ἐπίσης, καὶ τοὺς στοίχους τῶν ἐπιπεσόντων ἠραίωσεν ἐπαισθητῶς, ὅτε καὶ τὰ τηλεβόλα αὐτῶν οὐδόλως ἐζημίουν τοὺς Ἕλληνας ἕνεκα τῆς θέσεως τοῦ προμαχῶνος καὶ τῆς ἀνικανότητος τῶν τηλεβολιστῶν· διότι διὰ τῆς ὑψώσεως ἢ καταβιβάσεως τοῦ τηλεβόλου αἱ σφαῖραι ἢ διεπέρων ἄνωθεν τοῦ προμαχῶνος, προσβάλλουσαι μάλιστα τοὺς περὶ τὸν ῾Ρουμπῆν, ἢ ἔπιπτον κάτωθεν τοῦ προμαχῶνος, χωνευόμεναι ἐν τῇ γῇ. . . . .

Μετὰ τετράωρον καὶ ἤδη μάχην ὁ ῾Ρουμπῆς ἔκαυσε ποσότητά τινα πυρίτιδος, καὶ διὰ τοῦ συνθήματος τούτου εἰδοποίησε τῷ Κεχαγιᾷ βεγῇ τὸ ἀδύνατον τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως καὶ τὸν παντελῆ κίνδυνον, ὃν διέτρεχε. Αὐτὸ τὸ σημεῖον ἰδὼν ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς, καὶ οὐχ ἧττον ἀπηλπισμένος ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπελθου-

σῶν ἐπικουριῶν, ἐδήλωσε τὴν ἀνάκλησιν δι' ἑτέρου σημείου καπνοῦ. Ἐκ τούτων δ' ὁρμώμενος τῶν σημείων ὁ Κολοκοτρώνης, παρετήρησε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, καὶ νοήσας ἑτοίμους πρὸς φυγὴν τοὺς Τούρκους, ἐφώνησε μεγαλοφώνως: ,,Ἀπάνω τους, Ἕλληνες!!'' τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν καὶ τὸν Πλαπούταν διέταξεν, ὅπως ὁρμήσωσι. Ὅτε δὲ ὁ Ῥουμπῆς ὠπισθοδρόμησεν ἀναμέσον τῶν προμαχώνων καὶ τῶν Γορτυνίων, ὡς μὴ ἔχων ἄλλην διέξοδον, εὐθὺς ἐξώρμησαν καὶ οἱ ἐντὸς αὐτῶν Ἕλληνες, καὶ οὗτος πίπτει ἐξ ἀνάγκης εἰς ἓν ῥεῦμα, προσβαλλόμενος παρὰ τούτων μὲν ἔμπροσθεν καὶ πλαγίως, παρὰ δὲ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ Πλαπούτα ὄπισθεν καὶ πλησίον. Ἐκεῖ ἐσωρεύθησαν νεκροὶ πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν, τὴν δὲ μεγαλητέραν θραῦσιν ἐπήνεγκε τοῦ Πλαπούτα τὸ σῶμα. Οὕτως ἡ καταδίωξις προεχώρησε γενικὴ παρ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ καθ' ὅλων τῶν Τούρκων μέχρι τῆς πεδιάδος, ὅτε οἱ περὶ τὸν Ῥουμπῆν ἔῤῥιπτον τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ὅπλα αὐτῶν, ὅπως σωθῶσι τοῦ κινδύνου, ἐπιδιδομένων τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν λαφυραγωγίαν. Ἐὰν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἱππικὸν, ἡ αὐτὴ ζημία τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τὴν πεδιάδα ἔμελλε γενέσθαι. . . .

Διήρκεσεν αὕτη ἡ μάχη ἀδιάλειπτος ἐπὶ εἰκοσιτρεῖς ὥρας. Οἱ μὲν Ἕλληνες ἐζημιώθησαν ὀλίγους πεσόντας καὶ δεκαεπτὰ πληγωθέντας· οἱ δὲ Τοῦρκοι περὶ τοὺς τριακοσίους φονευθέντας καὶ πλείονας πληγωθέντας, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἐξεμέτρησαν τὸ ζῆν ἐν τῇ Τριπόλει. Πολλοὺς δὲ τῶν νεκρῶν τούτων γνωρίζοντες οἱ Ἕλληνες ἐφώνουν, οἱ μὲν ,,νὰ τὸ σκυλὶ ὁ σπαχῆς τοῦ χωριοῦ μας'' οἱ δὲ, καὶ λακτοπατοῦντες τούτους, ,,νά σου ἀγᾶ μας!'' ἐπὶ ἑκάστου δὲ τῶν γνωστοτέρων ἐγίνετο ὁ ἔλεγχος, ὅσων ἔπραττον κακοπραγιῶν, ὅτε ἐδέσποζον. Ἄνθρωποι, περιωπτημένοι τὴν καρδίαν ὑπὸ τῆς τυραννίας, εἰς τοιαύτας βεβαίως ἐκδικήσεις ὠθοῦντο. . . .

Αἱ ἠθικαὶ συνέπειαι τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ Βαλτετσίῳ ὑπερέβησαν πᾶσαν προσδοκίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἀπολέσαντες ῥιζικῶς τὴν περὶ ὑποταγῆς τῆς Πελοποννήσου ἐλπίδα, ἤρξαντο διχονοεῖν καὶ μὴ φέρειν πλέον τὰ πιστὰ πρὸς ἀλλήλους. Οἱ μὲν ἐντόπιοι ἀπήτουν παρὰ τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως ἐξέρχωνται αὐτοὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τὰς μάχας, ὡς μισθωτοὶ ὄντες καὶ στρατὸς κινητὸς τῆς ἐξουσίας· οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἐξ ἐναντίας ἰσχυρίζοντο περὶ τῶν ἐντοπίων, ὅτι αὐτοὶ ὀφείλουσιν ἀγωνίζεσθαι μᾶλλον, ὡς ἔχοντες καὶ οἰκογενείας καὶ ἰδιοκτησίας. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἠθικῇ καταστάσει τῆς Τριπόλεως ὀφείλονται κυριώτερον αἱ ἀλληλοδιάδοχοι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιτυχίαι καὶ πρόοδοι τῶν περὶ αὐτὴν ἑλληνικῶν ὅπλων. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον τὰ πάντα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μετεβλήθησαν ἐπ' ἀγαθῷ ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεδείχθησαν τρωτοὶ καὶ οὐχὶ θηρία ἀκατανίκητα. Ἰδοὺ ἡ πρώτη ἰδέα καὶ τὸ σωτήριον ἀποτέλεσμα τῆς νίκης τοῦ Βαλτετσίου, δι' ἣν γενόμενοι οἱ Πελοποννήσιοι ἀπὸ φυγομάχων φιλόμαχοι καὶ ἀπὸ νικωμένων νικηταὶ διαρκεῖς, τὴν πτῶσιν κατώρθωσαν τῆς Τριπόλεως, ὄνειρον μᾶλλον ἢ πρᾶγμα θεωρουμένην καὶ μετ' αὐτὴν ἔτι τὴν 22 σεπτεμβρίου. . . .

Ὅπως δὲ δείξωμεν καταφανεστέραν τὴν ἄκραν ἐπενεχθεῖσαν ἠθικὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μίαν τοῦ Κολοκοτρώνου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Τριπόλει Κεχαγιᾶ βεγῆν, γραφεῖσαν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου ὑπὸ τὸ θάῤῥος καὶ τὴν τόλμην ἐκείνην, ἣν ἐμπνέεται ὁ νικητὴς κατὰ τοῦ νενικημένου. Ἀλλ' οὐχί! οὔτε θάῤῥους, οὔτε τόλμης ἐστερεῖτό ποτε ὁ Κολοκοτρώνης, διότι πεποίθησιν εἶχεν ἀπόλυτον εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος, εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπιμονὴν κατὰ τῶν πολεμίων. Ἀποτόμῳ ἄρα τῷ τρόπῳ γράφων, ὡς ἀκολούθως, καὶ συγκιρνῶν πρὸς ἐπίδειξιν καταπληκτικὰς περὶ Τουρκίας εἰδήσεις, ἐσκόπει, ὅπως ψυχράνῃ μὲν ἔτι μᾶλλον τοὺς ἐντοπίους Τούρκους κατὰ τοῦ ξένου Κεχαγιᾶ βεγῆ, ἐμβάλῃ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν ἀπελπισίαν, καὶ ἀποτελέσῃ οὕτω ταχυτέραν, ὅσον ἔνεστι, τὴν λύσιν τοῦ πολιορκητικοῦ δράματος τῆς Τριπόλεως. Ἰδοὺ ὁλόκληρος ἡ περίεργος αὕτη ἐπιστολή.

*„Ἀπὸ ἐμένα τὸν Θεοδωράκη Κολοκοτρώνη, ἄρχοντα
τῶν ἀκαταμαχήτων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων,
εἰς ἐσένα τὸν Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶ βεγῆ.*

„Σοῦ φανερόνω, ὅτι τὴν ἀλήθεια εἶσαι ἀξιοκατάκριτος ἀπὸ τὸ γένος τῶν ὁμοπίστων σου Τουρκῶν, καὶ ζητεῖς ἄδικα νὰ τοὺς πάρῃς ς' τὸν λαιμόν σου. Ἐσὺ ἐγνώρισες καλὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ καὶ τὴν ἀπόφασιν ὅλων τῶν μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ταῖς ἀδικίαις καὶ τυραννίανσας, ἠξεύροντας τὰς ἀνδραγαθίας τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Ῥούμελην· πλὴν ἐστοχάσθης, ὅτι ἀπερνῶντας μὲ ὀλίγους λουφετσίδες ἐπάνω εἰς τὸν Μορέα, πῶς εὔκολα ἤθελε φοβίσῃς τὰ ἀνδρεῖα ἄρματά μας· καὶ τὸ εὔκολον ἀπέρασμά σου ἀπὸ Βοστίτζα ἕως αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπροφυλαξίαν τῶν ἐκεῖ μερῶν, εἰς καιρὸν ὁποῦ καὶ εἰς τὸ Ἄργος εὑρεθέντες τότε ὀλίγοι στρατιῶται σου ἐπροξένησαν πολλὰ κακά, σὲ ἔκαμαν νὰ φθάσῃς εἰς μίαν κακὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ νὰ τολμήσῃς ἐναντίον τῶν ἀνδρείων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων μας κατὰ τὸ Βαλτέτζι, διὰ νὰ πάθῃς, ὅσα ἔπαθες, καὶ νὰ πάρῃς εἰς τὸν λαιμόν σου τόσους ὁμοπίστους σου. Ἐξιππάσθης, φαίνεται, ὅτι εἰς τὸ Ἄργος εὑρὼν μερικοὺς ζευγολάτας καὶ γυναῖκας, τοὺς ἐθανάτωσες ἄδικα. Ἡμεῖς εἴμεθα εὐσπλαγχνικώτεροι καὶ γενναιότεροι ἀπὸ ἐσέ· ἐπειδή, ἐν ᾧ ἔχομεν περισσότερον ἀπὸ χιλίους Τούρκους εἰς τὸ χέρι, δὲν ἐκαταδέχθημεν νὰ τοὺς πειράξωμεν τελείως, ἀλλὰ τοὺς ἔχομεν μὲ τὸ ῥεχάτι, τρώγοντες καὶ πίνοντες καλλίτερον ἀπὸ ἐσένα. Ἤξευρε δέ, ὄχι ὅσους ἐθανάτωσες, ἀλλὰ καὶ ἑκατὸ μερίδια τόσους ἂν ἐθανάτωνες, δὲν μᾶς φοβίζεις, οὔτε ὀλιγοστεύομεν· ἐπειδὴ ὡς πρὸς ἐσᾶς τοὺς Τούρκους, ὁποῦ εὑρίσκεσθε εἰς τὸν Μορέα, εἴμεθα τόσοι πολλοί, ὁποῦ, πενῆντα ἀπὸ ἡμᾶς ἂν σκοτωθοῦν καὶ ἕνας ἀπὸ σᾶς, πάλιν, μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, χωρὶς ἄλλο θὰ σᾶς νικήσωμεν. Δὲν σὲ ἔφθασαν αὐτὰ τὰ ἀνόητα κινήματά σου, παρὰ ἐτόλμησες νὰ στείλῃς καὶ προσκυνοχάρτια, διὰ τὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν οἱ ἀφθένταις σου, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐσένα τὸν ἀνάξιον ὄχι τὰ χαρτιά σου δὲν φοβούμεθα, ἀλλ' οὔτε τὰ ἄρματά σου στοχαζόμεθα διὰ ἄρματα. Ἂν ἐστοχάσθης,

ὅτι εἶναι τὸ παιγνίδι, ὁποῦ εἰς τὸν Μορέα πρὸ πενῆντα χρόνους ἐστάθη, εἶσαι πολλὰ γελασμένος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὡσὰν κεῖνο· διότι ὅλον τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰς τὸν Μορέα, Ῥούμελη, Σερβία, Βουλγαρία, Καραταγλίδες, Βλαχομπογδανία καὶ σχεδὸν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀνατολὴν ἐσηκώθη εἰς τ᾽ ἅρματα, ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ νησία τῆς Ἄσπρης θαλάσσης. Μάθε, ἂν δὲν τὸ ἠξεύρῃς, ὅτι ἡ Βλαχομπογδανία, Σερβία, Βουλγαρία, ἡ Φιλιππούπολις, τὸ Σαλονίκι, ἡ Βάρνα, ἡ Ἐδερνὲ ἐλευθερώθησαν· ἡ Σκόνδρα εἶναι μουχασερὲ ἀπὸ τοὺς Καραταγλίδες καὶ πολεμεῖται ἀνδρείως· ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι μουχασερὲ ἀπὸ τὸν πρίγκιπά μας Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντε μὲ 200 χιλιάδας στράτευμα· ὁ Ἐλτζῆς τῆς μεγάλης Ῥουσσίας ἔφυγε· 30 καράβια ῥωσσικὰ ἔχουν κλεισμένα τὸ Φαναράκι· 10 καράβια ὁποῦ ἔμειναν ἀκόμη τοῦ Σουλτάνου σας, τὰ ἔχει δεμένα ὡσὰν γαϊδούρια εἰς τὴν Πόλιν· 30 καράβια Ὑδριοσπετζώτικα καὶ Ψαριανὰ ἔχουν κλεισμένο τὸ μπογάζι τοῦ Τζανὰκ-Καλεσί· ἄλλα σαράντα περιπατοῦν ὅλην τὴν Ἄσπρην θάλασσαν, καὶ ἔχουν 80 καράβια μπεγλίτικα καὶ πραγματευτάρικα κλεισμένα καὶ ἀπάνω ἀπὸ τοὺς 6000 Τούρκους, καὶ μάλιστα τοῦ Μπεκὶρ πασσᾶ, Ἀττάλια βαλισῆ, ὁποῦ ἐρχόταν εἰς τὸ ἰμιντάτι σας. Μάθε, ὅτι ὁ γενναῖος Ἀλῆ πασσᾶς Τεπελενλῆς, ἀποφασίσας νὰ ζήσῃ εἰρηνικῶς μὲ ἡμᾶς, κατέσφαξεν ἀνδρείως πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σας, καὶ τοὺς ἄλλους μαζὴ μὲ τὸν Χουρσὴτ πασσᾶν σας ὁ Ὀμὲρ πασσᾶς Βιριώνη, ὁ ὁποῖος ἐσκοτώθη εἰς τὸ Ζητοῦνι μ᾽ ὅλον του τὸ στράτευμα· καὶ τὸν Πασιόμπεη τὸν ἔδοσε τοῦ διαβόλου. Μάθε, ὅτι ἡ Ἀθῆνα, Θῆβα, Λειβαδιά Ταλάντι, Πατρατζίκι καὶ ὅλη ἡ Θεσσαλία, καὶ δὲν ἔμεινε κανένα ἄλλο μέρος παρὰ ἡ Εὔριπος καὶ ἄλλα ὀλίγα μέρη, τὰ ὁποῖα εἶναι μουχασερὲ δυνατὰ καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Εἶδες μὲ τὰ ὀμμάτιά σου τὰ ἐδικά μας καράβια εἰς τὸ Ἀνάπλι· ἄλλα δέκα εὑρίσκουνται εἰς Μονοβασία, καὶ ἄλλα 12 εὑρίσκουνται εἰς τὸν μουχασερὲ Κορώνης, Μοθώνης καὶ Νεοκάστρου, καὶ 17 ἔφθασαν προχθὲς εἰς τὸν κόλπον τῆς Πατρὸς καὶ Κορίνθου, καὶ ἐπερίλαβαν τὰ καράβια, ὁποῦ σὲ ἤφεραν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὁποῦ εὑρίσκουνται εἰς τὸν πόλεμον· καὶ πλέον λουφετζίδες καὶ μιντάτια δὲν θέλεις ἰδεῖ· καί, ἂν θέλῃς, ἔλα εἰς αἴσθησιν, ἄνθρωπε, καὶ μὴ παίρνῃς εἰς τὸν λαιμόν σου τόσους Τούρκους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν παραδώσουν τὰ ἅρματά τους, θέλει ζήσουν φιλικὰ μὲ ἡμᾶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κραταιοτάτου καὶ πολυχρονίου πριγκίπου μας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντε. Εἰς ἡμᾶς τὰ προσκυνοχάρτια δὲν χρησιμεύουν, ἀλλὰ εἰς ἐσᾶς εἶναι ἀναγκαῖα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔτζι ἀπεφάσισε· καί, ἂν θέλῃς, ἔλα εἰς αἴσθησιν, διὰ νὰ μὴν χαθῇς· ὅτι, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἂν φερθῇς διαφορετικὰ, δὲν θέλεις γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ σπαθί μου. Ὅσους μᾶς ἐστείλατε μὲ τὰ προσκυνοχάρτια, τοὺς περάσαμεν ἀπὸ τὸ σπαθί μας, καὶ πρὸς πληροφορίαν σου. Ἰδοὺ ὁποῦ στέλνομεν τὸν παρὼν μὲ τὸ παρόν μας, καὶ κάμετε σεήρι, ὅτι ἐμεῖς ἔχομεν προσταγὴν ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα, ὄχι τοὺς Τούρκους μόνον, ὁποῦ δὲν κάνουν ἰταέτι, νὰ πολεμήσωμεν, ἀλλὰ καὶ ὅσους Ῥωμαίους τουρκοφρονοῦν. Ἀρκετὰ σοῦ εἶναι αὐτά, διὰ νὰ σὲ φέρουν εἰς αἴσθησιν· καὶ ἤξευρε, ὅτι, ἂν δὲν ὑπακούσῃς νὰ παραδώσῃς τὰ ἅρματα, τὰ ἀνδρεῖα ἅρματά μας

νὰ ὁποῦ τὰ ἔχομεν εἰς τὰ ϱουθούνια σας, καί, ἂν θέλῃς, δοκίμασε ἄλλην μίαν φοράν, ὄχι κλέπτικα, ἀλλὰ παληκαρίσια· ἐπειδὴ καὶ ἐγώ, ἀφ' οὗ ἐμβῆκες μέσα, ἐπρόσμενα νὰ μοῦ στείλῃς τὴν εἴδησιν νὰ πολεμήσωμεν τακτικά, ἐπειδὴ καὶ ἐμεῖς τὴν ϱέγουλα τῶν ἀϱμάτων τὴν ἐμάθαμε καὶ τὴν ἠξεύϱομεν· καί, ἂν ἐσένα δέν σοῦ βαστᾷ νὰ ἔλθῃς σὰν παληκάϱι τακτικὰ ἀπάνω μου, καὶ δὲν βαϱιεστᾷς ἀπὸ τὸν κλέπτικόν σου τϱόπον, ἤξευϱε, ὅτι ἐγὼ ἔϱχομαι ἀπάνω σου, καὶ σοῦ δίδω μίαν ἡμέϱαν πϱοτήτεϱα τὴν εἴδησιν, διὰ νὰ ἑτοιμασθῇς. Ταῦτα καὶ καλαῖς ἀντάμωσαις εἰς τὸ σαϱάγι σου μέσα.

Τῷ α'. ἔτει τῆς ἐλευθεϱίας, Μαίου 18''.

M a k r y j á n n i s (1797—1864). Een van de edelste figuren uit de Onafhankelijkheidsoorlog. Zijn dikwijls bewezen dapperheid ging gepaard met bedachtzaamheid tot het scrupuleuze toe, met gevoel voor discipline — een eigenschap waaraan het maar al te vaak ontbrak in die dagen — en met een liefde voor rechtvaardigheid, die hem tot beschermer van alle ongelukkigen maakte.

Hij was te Lidoriki geboren uit een door de oorlog geruïneerde familie en moest reeds op zevenjarige leeftijd zijn eigen brood verdienen. Toch groeide hij op tot een lange, knappe man: zijn naam betekent ,,lange Jannis''. Bij het uitroepen van de Opstand bezat hij een aanzienlijk vermogen, dat hij geheel en al ten voordele van de strijders besteedde. Bij de inwendige strijd stelde hij zich in dienst van de regering, die de anarchie wilde bestrijden. Zijn grootste heldendaden heeft hij verricht in de gevechten tegen Ibrahim Pasja (Ṇeókastro, Myli) en de slag bij Phaleron voor de bevrijding van Athene (1826). Hij begroette de komst van de Beierse prins Otto als het einde van de anarchie, vestigde zich in Athene, bouwde daar eigenhandig een huis, bewerkte zijn tuin en begon zijn ,,*Herinneringen*'' te schrijven (1834). Hij kon maar nauwelijks schrijven, zodat de gebrekkige spelling en het verkeerd verbinden van woorden de uitgave van zijn werk zeer bemoeilijkt hebben (uitgave Vlachojánnis, 2dln., Athene 1907). Zijn intelligentie gaf hem een juist begrip voor de gebeurtenissen, zijn taal is die van een man uit het volk, die begaafd is van nature en veel met ontwikkelde mensen heeft omgegaan.

Ἀ π ο μ ν η μ ο ν ε ύ μ α τ α τοῦ σϱατηγοῦ Ἰωάννου Μακϱυγιάννη. Ἔκδοσις Ἰ. Βλαγογιάννη. Ἀθῆναι 1907. Τόμος Β' σελ. 15-17.

Ἔκατζα εἰς Ἄϱτα ὡς δέκα χϱόνια, ἔκαμα πολλοὺς φίλους. Ἐκεῖ εἶχα φίλον καὶ ἕναν σακελλάϱιον· ὕστεϱα ἔγινε οἰκονόμος. Τὸν εἶχα στενὸν φίλον, ὅτι ἡ συντϱοφιά μου ἦταν μὲ τοὺς καλύτεϱούς μου. Αὐτὸς ὁ οἰκονόμος μ'εἶχε καλύτεϱα ἀπὸ τὰ παιδιά του, καὶ νύχτα καὶ ἡμέϱα ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν ἔλειπα. Ὅτ'ἦταν ἕνας τοῖχος μὲ τὸ σπίτι τοῦ πατϱιώτη μου καὶ πλησίον καὶ ἐκεῖνο ὁποὺ ἀγόϱασα ἐγὼ δικό μου ἀπὸ'ναν δυστυχῆ ἄϱχοντα. Πολὺ πϱοκομμένος οἰκονόμος, δὲν ἦταν ἄλλος εἰς τὴν Ἄϱτα τοιοῦτος καὶ εἶχε καὶ τέσσεϱα παιδιὰ σεϱνικά. Τὸ ἕνα ἀπ'αὐτὰ ἦταν εἰς τὴν Εὐϱώπη ὁποὺ σπούδαζε, καὶ

ἦταν φίλος καὶ ἀγαπημένος τοῦ Καποδίστρια. Τὸ παιδὶ ἔσωσε τὰ ἔξοδά του καὶ ζήτησε τοῦ Καποδίστρια νὰ πάγῃ νὰ σπουδάξῃ τὴν γιατρική. Τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας, ὅτι κάτι καταγινόμαστε νὰ λευτερώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἂν τελειώσῃ αὐτό, δὲν σοῦ χρειάζεται ἡ γιατρική· καὶ ἂν μείνῃ, σοῦ στέλνω ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ μέσα καὶ πᾶς καὶ σπουδάζεις. Καὶ ἂν γίνῃ αὐτό, σοῦ γράφω καὶ ἀνταμωνόμαστε. Τὸ παιδὶ ἦρθε εἰς Ἄρτα, τὸ εἶπε του πατέρα του αὐτὸ καὶ ἔφυγε πίσω διὰ Κορφούς. Πέρασε κάμποσος καιρός, τοῦ γράφει ὁ Καποδίστριας καὶ πῆγε κι᾿ἀνταμώθηκαν· καὶ τὸν κατήχησε διὰ τὴν πατρίδα τὸ μυστικόν.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλήπασας ἦταν πολλὰ δυνατὸς καὶ ἀγόρασε τὴν Πάργα καὶ ἄλλες ἀκαταστασίες ἔκανε, τοῦ ἐπισώρεψαν ἐγκλήματα ἀναντίον του νὰ μαχευτῇ μὲ τὸν Σουλτάνον. Τοῦ ἐνέργησαν πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἄξαινε ἡ διχόνοια τοῦ Σουλτάνου καὶ αὐτηνοῦ. Ἦρθε τὸ παιδὶ εἰς Ἄρτα κατηχημένο, ὁρκίζει τὸν πατέρα του καὶ φεύγει ὀπίσω. Ὁ πατέρας του θέλει νὰ βάλῃ κι᾿ἐμένα εἰς τὸ μυστήριον. Παίρνει νὰ μ᾿ὁρκίσῃ καὶ πάλι μετανογοῦσε καὶ αὐτὸ μοῦ τὄκαμε πολλὲς φορές. Τότε καὶ ἐγὼ πείσμωσα ἀνατίον του καὶ τοῦ λέγω ,,Σοῦ πέρασε ὑποψία ὅτ᾿ εἶμαι ἄτιμος τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ ντρέπεσαι νὰ μοῦ τὸ εἰπῇς; Καὶ ὄντως εἶμαι ἄτιμος ἂν ματαπατήσω εἰς τὴν πόρτα σου. ,,Καὶ σηκώθηκα καὶ ἔφυγα. Φωνάζει ὁ παπᾶς, ἐγὼ δὲν ματαγύρισα ὀπίσω. Πέρασαν δυὸ τρεῖς ἡμέρες, ἦρθε, ξαναῆρθε, δὲν ματαζύγωσα.

Ἀφοῦ ἦρθε πολλὲς φορές, μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου τ᾿ἀποκρίθηκα· ,,Διὰ μένα νὰ σοῦ περάσῃ κακὴ ἰδέα, τὸ παιδί σου; ,,Ἔκλαψε καὶ αὐτὸς καὶ μὲ περικάλεσε νὰ πᾶμε μαζὶ καὶ ὕστερα νὰ μὴ ματαπάγω, σὰν μοῦ ξηγηθῇ. Πῆγα. Κατεβάζει τὶς εἰκόνες ὅλες καὶ μ᾿ὁρκίζει καὶ ἀρχινάγει νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὸ μυστήριον. Ἀφοῦ προχώρεσε, τότε τ᾿ὁρκίστηκα ὅτι δὲν θὰ τὸ μαρτυρήσω κανενοῦ· ὅμως νὰ μοῦ δώσῃ καιρὸν ὀχτὼ ἡμέρες νὰ συλλογιστῶ ἂν εἶμαι ἄξιος δι᾿αὐτὸ τὸ μυστήριον, καὶ ἂν μπορῶ νὰ ὠφελήσω, νὰ τὸ λάβω, ἢ νὰ κάτζω· εἶναι σὰ νὰ μὴν τὸ ξέρω ὁλότελα. Πῆγα, στοχάστηκα καὶ τἄβαλα ὅλα ὀμπρὸς καὶ σκοτωμὸν καὶ κιντύνους καὶ ἀγῶνες. — Θὰ τὰ πάθω διὰ τὴν λευτερίαν τῆς πατρίδος μου καὶ τῆς θρησκείας μου. Πῆγα καὶ τοῦ εἶπα· ,,Εἶμαι ἄξιος''. Τοῦ φίλησα τὸ χέρι, ὁρκίστηκα. Τὸν περικάλεσα νὰ μὴ μοῦ μαρτυρήσῃ τὰ σημεῖα τῆς κατήχησης, ὅτι εἶμαι νέος καὶ νὰ μὴν ἀντέσω καὶ λυπηθῶ τὴν ζωή μου καὶ προδώσω τὸ μυστήριον καὶ κιντυνέψῃ ἡ πατρίς. Συφωνήσαμεν καὶ εἰς αὐτὸ καὶ μοῦ εἶπε ὅτι ὅθεν δουλέψω, χρήματα .... καὶ κατάχρησες δὲν μπορῶ νὰ κάμω, ὅμως νὰ παίρνω ἀπὄνα ἀποδειχτικόν, αὐτὰ τὰ πλούτη νὰ κάνω. Καὶ ἡ εὐκὴ τοῦ παπᾶ τοῦ εὐλογημένου καὶ τῆς πατρίδος μου καὶ θρησκείας μου, ὡς τὴν σήμερον δὲν μ᾿ἄφησε ὁ Θεὸς νὰ ντροπιαστῶ. Τράβηξα δεινά, πληγὲς καὶ κιντύνους, ὅμως εἶμαι καλὰ σὰν θέλει ὁ Θεός.

Christóphoros Perrevós (1773—1863). Staatsman, militair en historicus, dicht bij de Olympus geboren uit een onbekende familie, nam zelf die naam aan. Hij kreeg onderricht aan de

school van Boekarest, sloot vriendschap met Rigas (zie pag. 351), werd met hem gearresteerd, maar vrijgelaten, want zijn medeplichtigheid aan de patriottische activiteit van Rigas kon niet bewezen worden (1797). Na enige jaren op Korfoe doorgebracht te hebben, schreef hij daar zijn *,,Geschiedenis van Souli en Parga''* (eerste deel verschenen te Parijs 1803, tweede uitgave Venetië 1815, derde uitgave Athene 1857), waar zowel de maatschappelijke instellingen als de historische feiten met inzicht bestudeerd worden. Tegen 1817 zien we hem als ingewijde in de Philikí Etería (zie het commentaar bij Philímon en de tekst van Makryjannis) het Griekse land afreizen om de Opstand voor te bereiden, gedurende welke hij als staatsman en militair zijn vaderland diende. Na de bevrijding werd hij officier in het geregelde leger. In 1836 liet hij zijn *,,Oorlogsherinneringen''* verschijnen, in 1860 de *,,Levensbeschrijving van Rigas de Thessaliër''*. Als historicus toont hij veel inzicht en als verteller volgt hij een chronologische orde, die gemakkelijk te volgen is. Zijn taal is weliswaar de katharévousa, maar toch vol leven; zijn vergelijkingen met de oude geschiedenis vermoeien niet, daar ze juist zijn aangebracht.

Ἀπομνημονεύματα πολεμικά. *Ἀθῆναι* 1836. *Τόμος Α'.* 53—59. *Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.*

(14 Ἀπρ. 1821).

Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἰωαννίνων Μεχμὲτ Χουρσὶτ πασᾶς, μαθὼν, ὅτι οἱ εἰς Ἀθήνας, Θήβας, Λιβαδίαν, Σάλωνα καὶ Λοιδορίκιον αὐτόχθονες Ὀθωμανοὶ ἐδοκίμασαν μεγάλην φθορὰν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖσε Ἕλληνας, ἔπεμψεν εἰς βοήθειάν των ὀκτὼ χιλιάδας στράτευμα πεζικὸν καὶ ὀκτακοσίους ἱππεῖς ὑπ' ὁδηγίαν δύο πασάδων, Ἰμὲρ πασᾶ Βρυόνη καὶ Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶ. Οἱ δὲ ὁπλαρχηγοὶ αὐτῶν τῶν Ἐπαρχιῶν, Μῆτρος Κοντογιάννης, Ἰωάννης Δυοβουνιώτης, Πανουριᾶς καὶ ὁ Διάκος, ἀκούσαντες τὸν ἐρχομόν των διὰ τῆς Θεσσαλίας ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπου, συνελθόντες ἕως τέσσαρες σχεδὸν χιλιάδες, ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας θέσεις, καὶ ὁ μὲν Διάκος μὲ πεντακοσίους στρατιώτας κατέλαβε τὰς παρὰ τὴν ὁδὸν πέραν τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ κειμένας ὄχθας καὶ τὴν γέφυραν, καλουμένην σήμερον γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, διὰ τῆς ὁποίας ἐρχόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ Ζητοῦνι, ἐμβαίνει εἰς τὰς Θερμοπύλας ἐξ εὐωνύμων, ἐκ δεξιῶν δὲ διευθύνεται διὰ τὰ Σάλωνα· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ὁπλαρχηγοὶ ὑπεσχέθησαν νὰ φυλάξωσι τὰ πλάγια τῶν χωρίων, δηλαδὴ Δαμαστᾶς, Μουσταφάμπεη καὶ Μοσχοχωρίου. Ὁ Διάκος, μαθὼν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔφθασεν εἰς τὸ Ζητοῦνι, συγκαλέσας τοὺς συναγωνιστάς του, ὡμίλησε τὰ ἑξῆς· ,,Ἀδελφοὶ Ἕλληνες! ἔπειτα ἀπὸ τετρακοσίων χρόνων σκληρὰν σκλαβίαν, ,,ὁ θεὸς εὐσπλαγχνισθεὶς ἀπεφάσισε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν, ,,καθὼς τὴν ἐχαίροντο μίαν φορὰν οἱ προπάτορές μας, πλὴν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν, πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν ν' ἀποθάνωμεν μὲ τὰ ,,ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τότε ἂς τὴν χαρῶσιν οἱ μεταγενέστεροί

,,μας. Ἡμεῖς ὡς τόσον θέλομεν ἀπολαύσει τὰ δύο μεγαλήτερα καλά, τὸν παράδεισον καὶ τὴν αἰώνιον μνήμην τῶν μεταγενεστέρων· ἐπειδὴ ,,διὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀποθνήσκομεν· ἂν ὅμως δειλιά-,,σωμεν τώρα, τότε αἰωνίως ἐχάθημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὅλον τὸ ἔθνος μας. Ὅθεν, ὅποιος ἀγαπᾷ μὲ τὴν ἀλήθειαν τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα, ,,ἂς δράξῃ τὰ ὅπλα, καὶ ἂς ἔλθῃ μαζύ μου''. Ταῦτα εἰπὼν ὁ καλὸς πατριώτης, ἔδραμεν ἀμέσως καὶ κατέλαβεν, ὡς εἴρηται, τὴν γέφυραν, θέσιν πλέον σημαντικὴν καὶ κινδυνώδη, τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ, παρουσιασθέντος τοῦ κινδύνου ὀλιγώτατοι τὸν ἐμιμήθησαν, ἐξαιρέτως ὁ σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας, ὅστις καὶ ἔλαβε τὸν ἴδιον στέφανον τῆς δόξης μὲ τὸν Διάκον, φυλάξας τὴν θέσιν του κατὰ τὸ εὐώνυμον τοῦ Διάκου, ὅπου ὁ ἐχθρὸς διέβαινε τὸν πόρον τοῦ ποταμοῦ· καὶ ἀφοῦ ἐθυσίασεν ἱκανοὺς, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς μαχόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων λογικῶν του προβάτων.

Τὴν αὐγὴν ἐφάνη ὁ ἐχθρὸς ἐκστρατεύων κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ μὲν Ἰμὲρ πασᾶς Βρυόνης μὲ τὸ Τουρκαλβανικὸν καὶ Μακεδονικὸν σῶμα διευθύνθη κατὰ τοῦ Διάκου, ὁ δὲ Μεχμὲτ πασᾶς μὲ τοὺς Ἀσιανοὺς καὶ ἱππικόν, κατὰ τοῦ Κοντογιάννη καὶ Πανουργιᾶ, φυλαττόντων τὰ ἀριστερὰ πλάγια τοῦ Διάκου· ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ δεξιὰ δὲν ἐδύνατο νὰ εἰσχωρέσῃ, μὲ τὸ νὰ ἦτον ὁ τόπος βαλτώδης. Πλησιάσαντες λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ ἀντικρὺ τῆς γεφύρας, καὶ συσσωματωθέντες εἰς σχῆμα κυκλοειδές, ἠκροάζοντο μετ' ἄκρας ἡσυχίας καὶ κατανύξεως τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Μωάμεθ παράκλησιν, τὴν ὁποίαν ἀνεγίνωσκον Τουρκιστὶ οἱ Ἱερεῖς των, ὀνομαζόμενοι κατὰ τὴν αὐτῶν διάλεκτον Δερβισάδες· τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως, ἐβόησαν ἅπαντες συμφώνως, ὅσον ἕκαστος ἐδύνατο, ἀγκαλὰ καὶ ἡ σημασία τῆς φωνῆς των ἦν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἄγνωστος, ὅμως κατὰ συμπερασμὸν δὲν ἐσήμαινεν ἄλλο, παρὰ τὸ καθ' ἡμᾶς λεγόμενον Ἀμήν· καὶ μετὰ τοῦτο ἄρχισαν τὸν συνήθη πυροβολισμόν, καὶ ἑπομένως σπασάμενοι τὰ ξίφη, ὥρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ Διάκος ὅμως διέταξε προλαβόντως νὰ φυλάττωσι καλῶς τὰς θέσεις, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ πυροβολίσῃ, πρὶν ὁ ἴδιος δώσῃ τὸ σημεῖον μὲ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἰδίου του ὅπλου· ἀπεχόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν σχεδὸν δέκα βημάτων, ἄρχισαν νὰ πυροβολίζωσι κατ' αὐτῶν εὐστόχως καὶ ἀδιακόπως, καὶ ἄλλοι μὲν ἐγέμιζαν τὰ ὅπλα, ἄλλοι δὲ ἐπολέμουν· ὥστε ἡ μάχη ἐγίνετο πεισματώδης ἀμφοτέρωθεν, μάλιστα δὲ Τουρκαλβανῶν καὶ Μακεδόνων συνέπεσέ τις ἅμιλλα καὶ ἔρις περὶ θριάμβου, ὥστ' ἔπιπτον σωρηδὸν πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν προμαχόνων· καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας σκληρὰν καὶ αἱματώδη μάχην, μὴ δυνάμενοι νὰ διαβῶσιν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα συμφώνως, ἐπανελθόντες εἰς τὸν πρῶτον τόπον τῆς προσευχῆς· ὁ δὲ Μεχμὲτ πασᾶς ἀντεμάχετο μακρόθεν ἀδιακόπως, μὴ δυνάμενος νὰ διαβῇ τὸν ποταμόν· ὁ Βρυόνης ὀργισθεὶς κατὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν του καὶ ὑβρίσας τὸ στράτευμα διὰ τὴν κατησχημένην ἐπιστροφήν του, ὥρμησεν ὁ ἴδιος προσωπικῶς μετὰ διακοσίων σωματοφυλάκων· οἱ δὲ ὁπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται κεντούμενοι ἀπὸ φιλοτιμίαν καὶ καταισχύνην προέδραμον ἐκείνου·καὶ οὕτως ἡ μάχη ἐσυγκροτεῖτο μὲ περισσότερον πεῖσμα, καὶ μολονότι ὁ Βρυόνης

μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας παρεκίνει, ὑπέσχετο, ἐπαπείλει καὶ ἐκολάκευε τοὺς στρατιῶτας, δὲν ἤθελε δυνηθῇ ὅμως νὰ προχωρήσῃ, ἂν οἱ εἰς τὰ πλάγια ἀντιμαχόμενοι Ἕλληνες δὲν ἐτρέπωντο εἰς φυγήν, φοβηθέντες τὴν ὁρμὴν τοῦ ἱππικοῦ, ἐνῷ διὰ τὸ δύσβατον δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς βλάψῃ, ἂν ἀπεφάσιζαν νὰ ἐμποδίζωσι τὴν διάβασίν του, ὁμοίως καὶ τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν δευτέραν ἐφόρμησιν τοῦ Βρυόνη, ἐφιλοτιμήθη καὶ αὐτὸς νὰ λάβῃ μὲ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὸν θριάμβον, τὸν ὁποῖον δια τὴν δειλίαν τῶν διαληφθέντων ὁπλαρχηγῶν Ἑλλήνων, ἐφορμήσας μὲ τὸ ἱππικόν, ἐκέρδισε. Τοῦτο ἰδόντες οἱ περὶ τὸν Διάκον συναγωνισταὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου μέλλουν νὰ πολιορκηθῶσι, καὶ ἀπολεσθῶσιν· ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς διέβη ἀπὸ τὰ πλάγια· ὁ Διάκος ὅμως ἀπεκρίθη, ὅτι ζῶν ἀπὸ τὴν θέσιν του δὲν ἐβγαίνει· ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν λεωνίδαιον ἀπόφασίν του δὲν ἐσυμφώνησαν περισσότεροι ἀπὸ τεσσαράκοντα πέντε παλαιοὺς καὶ ἀνδρείους στρατιώτας· οἱ δὲ ἐπίλοιποι κατέφυγον εἰς τοὺς πλησίον πρόποδας τῶν βουνῶν. Βλέποντες λοιπὸν οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ Μακεδόνες τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Μαχμὲτ πασᾶ, ἐφώρμησαν καὶ αὐτοὶ ἁμιλλόμενοι διὰ τὸ μικρὸν ὀχύρωμα τοῦ στρατηγοῦ Διάκου, τίς πρῶτος ἐξ αὐτῶν νὰ τὸ κατακρατήσῃ· σκοτόνεται ἐν πρώτοις ὁ ἀδελφός του, τοῦ ὁποίου τὸ πτῶμα μεταχειρίζεται ὡς προπύργιον ὁ στρατηγός, συντρίβεται καὶ αὐτοῦ ὁ δεξιὸς βραχίων διά τινος πυροβολικῆς σφαίρας, ἐκκενοῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὰ πιστόλια, κράζει τοὺς συναγωνιστὰς νὰ τὸν σκοτώσωσιν, ἀλλ' οὐδεὶς πλέον ἔζῃ, συλλαμβάνεται τέλος πάντων ζῶν, οἱ δὲ λοιποὶ σύντροφοί του ἀποθνήσκουσι περὶ αὐτὸν ἡρωϊκῶς. Οἱ συλλαβόντες αὐτὸν ἦσαν Τουρκαλβανοί, οἵτινες, ἀφοῦ τὸν ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Ἰμὲρ πασᾶν Βρυόνην, ἔλαβαν ἀνταμοιβάς, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα (ἦσαν γὰρ τέσσαρες) ἐπληγώθη ἐσχάτως μὲ τὴν πιστόλαν ἀπὸ τὸν ἴδιον, μολοντοῦτο ἐπαρακάλεσε τὸν Βρυόνην νὰ μὴ τὸν θανατώσῃ εἰπών, ὅτι εἶναι κρίμα ν' ἀποθνήσκωσι τοιαῦτα παλικάρια· τὸν ἠρώτησεν ὁ πασᾶς, ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Διάκος· ,,ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀπεκρίθη, καὶ ,,ἂν ἤξευρα, ὅτι δὲν ἤθελα σκωτωθῇ εἰς τὴν μάχην, ἐβαστοῦσα ,,ἐπίτηδες ἕνα φουσέκι διὰ τὸν ἑαυτόν μου, διὰ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς ,,συντρόφους μου συνταξιδεύων μαζύ των· καθὼς ἐκεῖνοι δὲν μ' ,,ἄφησαν ποτὲ μοναχόν, ἐγὼ ὅμως σήμερον ἐγνωρίσθην πρὸς αὐτοὺς ,,ἄπιστος''. Θαυμάσας ὁ Βρυόνης εἰς τοὺς λόγους του ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἰατρεύσῃ καὶ ἐλευθερώσῃ ἀλλ' ὁ Μεχμὲτ πασᾶς τὸν ἐβίασε νὰ τὸν ψήσῃ ζῶντα, ἐπειδὴ ἐσκότωσε τοὺς πλέον ἀνδρείους καὶ σημαντικοὺς Μωαμετάνους, καὶ ὅτι, ἂν τοῦτο δὲν πράξῃ, μέλλει νὰ γράψῃ κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον· τούτους τοὺς λόγους ἀκούσας ὁ γενναῖος Διάκος, ἀπεκρίθη ὡς ἐφεξῆς· ,,Δὲν μὲ φοβίζετε βρωμερόσκυλα μὲ τὸ νὰ μὲ ψήσετε ζωντανόν, ἐγὼ θάνατον, ὡς προεῖπα, ζητῶ διὰ νὰ ὑπάγω τὸ γρηγορώτερον νὰ εὕρω τοὺς συντρόφους μου, οἱ ὁποῖοι ἀνυπομόνως μὲ προσμένουσι''. Μὲ τοιοῦτον λοιπὸν σκληρὸν καὶ βάρβαρον τρόπον ἐσήκωσαν τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος, ὅστις καὶ μέχρις ἐσχάτης του ἀναπνοῆς ὑπέφερε τοὺς πόνους μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἀδιαφορίαν, ὑβρίζων μάλιστα ἀδιακόπως τοὺς βαρβάρους. Ἐσκοτώθησαν εἰς ταύτην τὴν μάχην ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων πλέον

τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων· ἀπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀγδοήκοντα ἑπτά, καὶ εἴκοσι δύο πληγωμένοι. (Zie verder Valaoritis.)

Spyrídon Trikoúpis (1788—1873). Hij is geboren en gestorven te Misolongi, was staatsman, schrijver en redenaar. Daar hij vreemde talen geleerd had en bevriend was met Lord Gilford, werd hij door deze bestemd tot ,,éphoros'' (curator) van de Ionische Academie, die Gilford op Korfoe stichtte. Maar toen de Opstand uitbrak, nam Trikoupis, die zijn hele leven een moedig man vol eergevoel was, liever deel aan de strijd. Hij was vertegenwoordiger van Misolongi op alle nationale Vergaderingen tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog. In het bevrijde Griekenland werd hij minister van Buitenlandse zaken en van Onderwijs (1843) en tweemaal gezant van Griekenland bij de Engelse kroon.

Daar hij literair begaafd was, ontdekte hij het talent van de jeugdige Solomos, die toen nog in het Italiaans schreef en spoorde hem aan in het Grieks en wel in de dimotikí te schrijven (zie verder).

De ,,*Geschiedenis van de Griekse Onafhankelijkheidsoorlog*'' van Trikoupis munt uit door documentatie en helderheid.

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τόμος α'. Λονδῖνον 1868. *σ.* 143—147.

Τρία ἀσήμαντα νησίδια ἀντιπαρετάχθησαν εὐτυχῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος πρὸς μεγάλην καὶ παλαιὰν αὐτοκρατορίαν, καὶ κατήσχυναν στόλους χιλιάκις καὶ μυριάκις ἀνωτέρας δυνάμεως διὰ μόνων ἐμπορικῶν πλοίων, καὶ διὰ μόνων τῶν χρημάτων τινῶν τῶν κατοίκων. Πῶς ἔφθασαν τὰ νησίδια ταῦτα εἰς τόσην ἰσχὺν καὶ εὐπορίαν;

Οὔτε Τούρκους κατοίκους εἶχαν, οὔτε Τούρκους διοικητάς· ἀλλ' ἔζων αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ καιρὸν καπητάμπασα ἐπί τινι κατ' ἔτος φόρῳ καὶ ἐπὶ ἀποστολῇ ἀριθμοῦ τινος ναυτῶν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Τοιουτοτρόπως διοικούμενοι οἱ κάτοικοι συμφέρον δὲν εἶχαν νὰ σπουδαρχῶσι, καὶ μακρὰν ἔζων τῆς κακοηθείας καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν κρατούντων. Οὔτε γεωργοὶ ἦσαν οὔτε τεχνῖται, ἀλλ' ὅλοι ναῦται καὶ ἔμποροι. Ὀλιγώτατα γράμματα ἤξευραν καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι. Τὰ ἤθη των ἦσαν ἁπλᾶ καὶ σεμνά, καὶ ἡ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ εὐλάβειά των θερμοτάτη. Λιτώτατοι ἦσαν περὶ τὴν δίαιταν καὶ τιμιώτατοι περὶ τὰς συναλλαγάς. Εἶχε σπαρτιατικόν τι ὁ χαρακτὴρ τῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας· ἦτον ἀγέρωχος καὶ ἐμβριθής. Ἡ νῆσός των ἦτον ἡ σημαντικωτέρα τῶν τριῶν· διοίκησίς της ἦτο παλαιόθεν ἀριστοκρατική, καὶ οἱ ἀριστοκράται της ἐγνωρίζοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα νοικοκυραῖοι· ἀνῆκαν δὲ εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὅσοι ἦσαν εὔποροι καὶ δὲν ἐθαλασσοπόρουν. Ἀόριστος ἦτον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ συχνάκις πλοίαρχοι εἴτε διὰ γηρατεῖα, εἴτε δι' ἀσθένειαν, ἢ καὶ διότι εὐτύχησαν, παύοντες τοῦ νὰ ταξειδεύωσι, συγκατετάττοντο. Ἡ τάξις αὕτη συνίστα τὸ ἀνώτατον συμβούλιον, ὅπου πᾶσα ὑπόθεσις κοινὴ ἀνεφέρετο καὶ ἀπεφασίζετο ἄνευ συμπράξεως τοῦ

λαοῦ· καθίστα δὲ καὶ τοὺς δημογέροντας τοῦ τόπου ἐκ τῶν μελῶν της, οὓς ἔπαυεν ὁσάκις ἤθελεν. Οἱ πόροι τοῦ κοινοῦ ἦσαν οἱ τοῦ τελωνίου 2,5%, καὶ τρία γρόσια κατ' οἰκογένειαν ἐτησίως· τὰ δὲ ἐλλείποντα εἰς συμπλήρωσιν τῆς δημοσίας δαπάνης κατέθεταν μόνοι οἱ νοικοκυραῖοι ἀναλόγως. Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1803 κατέστησεν ὁ καπητάμπασας διοικητὴν τοῦ τόπου κατ' αἴτησιν τῶν νοικοκυραίων ἐπιθυμούντων διοίκησιν ἰσχυροτέραν εἰς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας ταραττομένης τότε ὑπεράλλοτε τὸν συντοπίτην των Γεώργην Βούλγαρην, ὅστις διὰ τῆς ἱκανότητος καὶ δραστηριότητός του ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὴν διετήρησε· συναινέσει δὲ καὶ συμπράξει τῶν νοικοκυραίων ὧν παρὰ γνώμην οὐδὲν ἔπραττεν, μετεῤῥύθμισε τὰ τοῦ τελωνίου, ἔπαυσε τὰς συνεισφορὰς προκαλούσας συχνὰς καὶ βαρείας διενέξεις, καὶ εἰς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος ἔθεσε φόρον 5% ἐφ' ὅλου τοῦ κέρδους παντὸς πλοίου, ἐμπεριεχομένων καὶ αὐτῶν τῶν μεριδίων τῶν ναυτῶν· ἐκανόνισε καὶ τὸν τόκον τῶν κεφαλαίων κατὰ τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων μεθ' ὧν ἐμπορεύοντο, καὶ ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν νοικοκυραίων εἰς εἴκοσι τέσσαρας, ἐξ ὧν δώδεκα ἐνήργουν κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκρίθη καὶ περιττὸν καὶ ἐπιζήμιον ὡς πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας ὑποθέσεις των νὰ συνέρχωνται καθ' ἡμέραν καὶ οἱ δώδεκα, ὑποδιῃροῦντο εἰς τρία, ὥστε τέσσαρες μόνον εἰργάζοντο μετὰ τοῦ διοικητοῦ ὡς δημογέροντες κατὰ τετραμηνίαν διὰ τὰς συνήθεις ὑποθέσεις· ὁσάκις δὲ συνέπιπταν σπουδαιότεραι, ἐκαλοῦντο καὶ οἱ δώδεκα, πολλάκις καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες, ἐν περιπτώσει δὲ δεινῆς τινος περιστάσεως, καὶ οἱ πλοίαρχοι, οὓς συνερχομένους κατ' ἰδίαν εἰδοποίουν οἱ νοικοκυραῖοι περὶ ὧν ἐβουλεύοντο καὶ ἐζήτουν τὴν γνώμην των. Τὰ πλοῖα τὰ ὑπὸ τῶν συγκαλουμένων πλοιάρχων κυβερνώμενα ἦσαν κτήματα τῶν νοικοκυραίων, ἑπομένως καὶ ἡ ψῆφος αὐτῶν ψῆφος ἐκείνων. Νόμους εἶχε τὸ κοινὸν τὰ ἔθιμα, τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ τὴν γνώμην τῶν νοικοκυραίων· εἶχε καὶ σφραγῖδα τετραμερῆ, ἧς τὸ τεταρτημόριον ἐκράτει ἕκαστος τῶν ἐν ἐνεργείᾳ νοικοκυραίων, οἵτινες συνερχόμενοι ἐσφράγιζαν τὰ βουλεύματά των ἐπισφραγιζόμενα καὶ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ.

Τὰς αὐτὰς ἀριστοκρατικὰς βάσεις καὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν κανονισμοὺς εἶχε καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν Σπετσῶν.

Τὸ δὲ τῶν Ψαρῶν ἦτο δημοκρατικόν. Συνήρχετο ὁ λαὸς κατ' ἔτος ὅλος καὶ ἐξέλεγε πανδημεὶ 40 ἐκλέκτορας ἐκ τῶν διαφόρων τάξεων τῶν πολιτῶν· οὗτοι δὲ ἐξέλεγαν τρεῖς δημογέροντας, καὶ ἢ ὅλοι ὁμοῦ, ἢ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ μόνοι οἱ δημογέροντες, κατ' ἐντολὴν τῶν ἐκλεξάντων αὐτούς, ἐθεώρουν τὴν λῃψοδοσίαν τῶν παυόντων δημογερόντων. Ἡ σφραγὶς τοῦ κοινοῦ ἦτο τριμερής· ἕκαστος τῶν δημογερόντων ἐκράτει τὸ τριτημόριον, καὶ συνερχόμενοι καὶ οἱ τρεῖς ἐσφράγιζαν· ἐπί τινων δὲ περιστάσεων ἐκάλουν καὶ τοὺς προκρίτους εἰς σύσκεψιν. Εἰσοδήματα τοῦ κοινοῦ ἦσαν τὰ τοῦ τελωνίου, 50 γρόσια κατ' οἰκογένειαν ἐτησίως, καὶ 2 παράδες τὸ κοιλὸν ἐπὶ τῷ ἀνάπλῳ καὶ ἐπὶ τῷ κατάπλῳ ἑκάστου πλοίου.

Τοιοῦτον ἦτον τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν νήσων· μετήρχοντο δὲ τὴν ναυτίλιαν καὶ τὸ ἐμπόριον ὡς ἑξῆς.

Οὔτε ναύτας ἐμίσθοναν, οὔτε τὰ πλοῖά των συνήθως ἐναύλοναν ἀλλ' ἐναυτίλλοντο καὶ δι' ἰδίων χρημάτων ἐμπορεύοντο ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ ζημίᾳ κοινῇ τῶν κυρίων τῶν πλοίων, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τοῦ πληρώματος ὅλου· ἐμοίραζαν δὲ τὰ κέρδη των κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀφῄρουν ἐν πρώτοις τὰ κεφάλαια, τὸν κανονισμένον τόκον, τὰ τῆς τροφῆς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐδαπάνουν· ἀφῄρουν ἔπειτα τὸν δημοτικὸν φόρον· ἀφῄρουν καὶ 1% εἰς χρῆσιν τοῦ μοναστηρίου των· μετὰ ταῦτα ὅσοι ἦσαν οἱ ναῦται ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας, βαθμοῦ, ἢ ἱκανότητος, τόσα ἐλογίζοντο καὶ τὰ μερίδια, ὅλα ἴσα· ἄλλα τόσα μερίδια ἐλογίζοντο καὶ τὰ τοῦ πλοίου, εἰς ἃ ἐπροστίθεντο δέκα, ἅτινα ἐδίδοντο τῷ πλοιάρχῳ πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν ἀνωτέρων καὶ ἱκανωτέρων τοῦ πληρώματος κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Οὔτε τὰ ἐν τῷ πλοίῳ κεφάλαια ἐνείχοντο εἰς τὰς ζημίας τοῦ πλοίου, οὔτε τὸ πλοῖον εἰς τὰς τῶν κεφαλαίων. Ἡ διανομὴ δὲ ἐγίνετο καθ' ὃν εἴπαμεν τρόπον ὁσάκις τὸ μερίδιον τοῦ ναύτου ἔπιπτε τοὐλάχιστον εἴκοσι δίστηλα· ἀλλ' ἂν ὀλιγώτερον, ἐμετριάζετο ὁ κανονικὸς ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τόκος. Τόσον δὲ εὐθεῖς καὶ ἄμεμπτοι ἦσαν εἰς τὰς συναλλαγάς των, ὥστε ἀμέτρητα ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τῶν πλοίων παρέδιδαν οἱ κεφαλαιοῦχοι τὰ εἰς κίνησιν αὐτῶν χρήματα, καὶ ἀμέτρητα τὰ παρελάμβαναν ἐπὶ τῆς καταγωγῆς των· ἀποδεικτικὰ δὲ παραλαβῆς, ἢ ἐξοφλητικὰ ἀποδόσεως δὲν ἔδιδαν, θεωροῦντες τοιαῦτα τὸν ἁπλοῦν λόγον, καὶ ἀσφάλειαν τῶν δανειστῶν τὴν τιμὴν τῶν δανειζομένων.

Κατὰ τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῆς κινήσεως τῶν πλοίων, ὁ ἁπλοῦς ναύτης, ἔχων ἀναλόγως τὸ αὐτὸ συμφέρον τοῦ πλοιάρχου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου ὡς πρὸς τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ταξειδίου του, ὡς συμμέτοχος καὶ αὐτὸς τοῦ κέρδους, ἐκοπίαζε προθύμως, ἐῤῥιψοκινδύνευεν αὐτοπροαιρέτως, καὶ ἐθαλασσομάχει πλήρης ἐλπίδων· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ταξείδιά των ἦσαν καὶ συντομώτερα καὶ οἰκονομικώτερα καὶ συχνότερα τῶν ἄλλων, καὶ τὰ πλοῖά των εἰσέπλεαν εὐτυχῶς τοὺς ἀπηγορευμένους ἐν πολέμῳ λιμένας φέροντα τροφὰς ἐπὶ ὑπερόγκῳ τιμῇ, καὶ λαμβάνοντα ἐκεῖθεν ἐπὶ μετρίᾳ τὰ δυσκόλως ἐξαγόμενα ἐντόπια προϊόντα. Ἂν καὶ ναυπηγοὶ καὶ πλοίαρχοι καὶ ναύκληροι ἦσαν ὅλοι ἀνεπιστήμονες καὶ ὅλοι σχεδὸν ἀναλφάβητοι, ἡ μακρὰ ὅμως πεῖρα, ἡ καθημερινὴ ἕξις καὶ ἡ ἀδιάλειπτος προσοχὴ ἀνεπλήρουν ἐπιτυχῶς πᾶσαν ἔλλειψιν ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀγραμματίαν.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας καὶ οἱ μετὰ ταῦτα εὐρωπαϊκοὶ πόλεμοι ἐξῆψαν τὴν φιλοκέρδειαν τῶν νησιωτῶν καὶ τοῖς ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ν' αὐξήσωσι, καὶ τὴν κατασκευὴν ἐπὶ τὸ ταχυπλοώτερον νὰ καλητερεύσωσι, καὶ διὰ πολυαριθμοτέρων παρὰ τὸ σύνηθες πληρωμάτων νὰ ταξειδεύωσιν· ἐνοχλούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μολυνόντων τὴν Μεσόγειον Ἀλγερίνων, Τουνεζίνων καὶ Τριπολίνων, ἠναγκάζοντο νὰ ὁπλίζωσι τὰ πλοῖα πρὸς ἰδίαν ὑπεράσπισιν, ὥστε μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον ἐν λιτότητι, προθυμίᾳ καὶ τόλμῃ, καὶ πλοῦτον πολὺν ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς τὰ τοῦ πολέμου ἐγυμνάζοντο, καὶ πλήρεις θάῤῥους καὶ αὐτομαθεῖς πολεμικοὶ εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀπέναντι ἀγυμνάστου καὶ ἀπειροπολέμου ναυτικοῦ.

Nikolaos Dragoúmis (1809—1879). Historicus en staatsman, te Constantinopel geboren. Reeds op zeer jeugdige leeftijd, in 1825 en 1827, trad hij op als secretaris in de Vergaderingen tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog. Capodistrias, de eerste goeverneur van Griekenland, benoemde hem tot een van zijn secretarissen, die ononderbroken aan de organisatie van het land werkten (1828). Later werd hij kamerlid en minister, en richtte hij, met de historicus Paparrigópoulos en A. Rangabé het tijdschrift *Pandora* op, dat van 1859 tot 1872 verscheen en welks artikelen nu nog interessant zijn. In 1853 begon Dragoumis met de uitgave van de ,,*Spectateur d'Orient*'' (in het Frans), om het Westen een nauwkeurig beeld te geven van de toestand van Griekenland tijdens de Krimoorlog.

Zijn ,,*Historische Herinneringen*'' verschenen in 1874. Zijn verouderd taalgebruik doet niets af aan de waarde van zijn opmerkingsgave en onpartijdigheid.

Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις. Ἀθῆναι 1879. *τόμος Α' σ.* 73—77.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνεμένομεν ἀγωνιῶντες ἐννέα μῆνας τὸν Κυβερνήτην, εἰς ὃν ἐνητένιζε σύμπαν τὸ ἔθνος ὡς εἰς μόνον σωτῆρα, μέγας ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμὸς ὅτε, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1828, *κατήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ὑπὸ τοῦ Πάρκερ διοικούμενον ἀγγλικὸν δίκροτον* Warspite. *Καὶ ἐβλέπομεν μὲν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ βλέποντες ἠπιστοῦμεν εἰς τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς, παρόμοιοι πρὸς κρημνοβάτην ὁδοιπόρον, ὅς τις καί περ διαφυγὼν ὡς ἐκ θαύματος τὸν κίνδυνον στρέφει περίφοβος ἔτι τὸ βλέμμα πρὸς τὸ βάραθρον, τὸ πρὸ μικροῦ χαῖνον ὑπὸ τοὺς τρέμοντας αὐτοῦ πόδας. Διὸ καὶ πάραυτα Βουλή τε καὶ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπέθεντο ἀπροφασίστως εἰς χεῖρας αὐτοῦ πάσας τὰς ἐξουσίας. Ἐκεῖνος δέ, ἀναλαβὼν αὐτὰς μετὰ θάῤῥους, τοσαύτην ἀνέπτυξε δραστηριότητα, ὥστε ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσι, μέχρι τῆς* 10 *Φεβρουαρίου, συνέστησε τὸ Πανελλήνιον, κατὰ τὴν ἀπὸ* 18 *Ἰανουαρίου πρᾶξιν τῆς Βουλῆς, ἐκανόνισε τὰ τῆς ναυτιλίας, ὡς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο κατεπείγοντα διὰ τὴν κορυφωθεῖσαν πειρατείαν, ἱδρύσατο χρηματιστικὴν τράπεζαν, διήρεσεν εἰς χιλιαρχίας τὸν στρατόν, διώρισεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀρχιερέων πρὸς ῥύθμισιν τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἐξέδοτο νομισματικὴν διατίμησιν καί, χάριν τῶν πενήτων, σιτοδείας ἐπικρατούσης, προενόησε καὶ περὶ φυτείας γεωμήλων, τότε πρῶτον καλλιεργηθέντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐμερίμνα δὲ μόνος περὶ πάντων, κοπιῶν ὅλον σχεδὸν νυχθήμερον καὶ ἐλάχιστον ἀναπαυόμενος, συνεργοὺς ἢ μᾶλλον ὄργανα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἔχων τοὺς πρὶν κυβερνήτας καὶ δημοσίους λειτουργούς, τοὺς μὴ εὐτυχήσαντας νὰ πράξωσι διὰ μακροῦ χρόνου ὅ, τι αὐτὸς διενοήθη καὶ ἐξετέλεσεν ἐν βραχεῖ διαστήματι. Ἡ πειρατεία, φέρ' εἰπεῖν, εἶχε στήσει τὴν φωλεὰν αὐτῆς κατὰ τὰς βορείους Σποράδας, ὅθεν ὁρμωμένη φοβερὰ ἐλαφυραγώγει ἀνηλεῶς ξένους τε καὶ ἐντοπίους· οὐδ' ἀπ' ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν ἐῤῥιψοκινδύνει τις νὰ μεταβῇ.*

Ἀπέστειλε δὲ ὁ Κυβερνήτης κατὰ τῆς πειρατείας τὸν ναύαρχον Μιαούλην καὶ ἐν βραχεῖ λῃστήριά τε καὶ λιβυρνίδες καὶ πειραταὶ

κατεκάησαν ἢ συνελήφθησαν. Μὴ καὶ πρὸ τοῦ Κυβερνήτου δὲν ὑπῆρχεν ὁ Μιαούλης; Ὑπῆρχε καὶ αὐτός, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποί, ἔλειπεν ὅμως νοῦς διοικητικός, χεὶρ δεξιὰ καὶ προσωπικὸν ἀξίωμα. Δυσκόλως δὲ θὰ ἐπίστευέ τις σήμερον ὅτι, μεταξὺ τοσαύτης καὶ τοιαύτης μερίμνης ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας πρὸ πάντων τῆς χώρας, ἐφρόντισε καὶ ὑπὲρ συλλογῆς τῶν νῦν λεγομένων στατιστικῶν εἰδήσεων καὶ περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων, δοὺς ἀναλόγους ὁδηγίας πρὸς τοὺς διοικητάς.

Ποῖα δὲ καὶ πόσα τὰ ὄργανα δι᾽ ὧν ἐγένοντο ταῦτα πάντα; Ὀλίγαι λέξεις καὶ περὶ αὐτῶν δὲν φαίνονταί μοι περιτταί, οὐ μόνον διότι ἡ ἱστορία, ἐνδιατρίβουσα εἰς γενικώτερα, δὲν θὰ καταδείξῃ ἴσως τοὺς ἐνθέρμους ἀγῶνας ὅσοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐλαχίστων κατεβάλλοντο ἐπὶ τῶν καταστατικῶν ἐκείνων χρόνων, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ ὑπηρετοῦντες τότε μετὰ ζήλου ἀκαταλήπτου σήμερον, ἓν καὶ μόνον σκοποῦντος, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος, οὔτε διπλώματα ἐζήτησαν, οὔτε διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐδημοσίευσαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

Ἡ ἐργασία ἀρχομένη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ, ἀδιάκοπος προβαίνουσα δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας, ἔληγε πολλάκις τὸ μεσονύκτιον. Ἐν Πόρῳ μάλιστα, κατὰ τὴν συγκρότησιν τῶν χιλιαρχιῶν καὶ τὴν σύνοδον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Δυνάμεων, καθ᾽ ἑκάστην σχεδὸν ἐτρώγομεν τὸν μέλανα ἡμῶν ἄρτον καὶ τὸ ἀπεξηραμμένον ἑψητὸν τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωΐας· ἀλλ᾽ εἴχομεν τοὺς ὀδόντας νεαρούς, ἀνθηροτάτην δὲ καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ταχέως θὰ ἐτείνομεν τὴν δεξιὰν πρὸς τοὺς μεθ᾽ ἡμῶν μὲν συμπολεμήσαντας ἀδελφούς, τοὺς καταδικασθέντας δ᾽ ἐκ νέου εἰς δουλείαν.

Καὶ πρῶτος πάντων εἰργάζετο ὁ Κυβερνήτης, καθήμενος παρὰ μικρὰν τράπεζαν καὶ ὑπαγορεύων γαλλιστὶ πρὸς τὸν ἕτερον τῶν δύο ξένων αὐτοῦ γραμματέων διάφορα ἔγγραφα, ἅτινα, ἀποστελλόμενα εἰς τὴν Γενικὴν Γραμματείαν, εὐθὺς μετεφράζοντο, ἀντεγράφοντο καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς ὑπογραφήν. Εἶχε δὲ μεγίστην εὐχέρειαν περὶ τὸ ὑπαγορεύειν, πρὸς ταύτῃ δὲ καὶ τὸ ἐπίφθονον προτέρημα τοῦ ῥυθμίζειν καὶ μαλάσσειν καὶ κηροχυτεῖν τὸ ὕφος αὐτοῦ κατὰ τὸ εἶδος περὶ οὗ ἔγραφε καὶ τὸ ἦθος τῶν πρὸς οὓς ἀπετείνετο. Πρὸς μὲν τοὺς διπλωμάτας ἔγραφεν ὡς διπλωμάτης, πρὸς δὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὡς θεολόγος, πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ὡς ὀπαδὸς τοῦ Ἄρεως, πρὸς τοὺς διδασκάλους ὡς θιασώτης τῶν ἐννέα μουσῶν καὶ πρὸς τοὺς τεχνίτας ὡς Ἥφαιστος. Καὶ ἰδίᾳ μὲν χειρὶ σπανίως ἐχάραττεν ἐπιστολίδιον ἢ ὀλιγόστιχον σημείωσιν· οὐαὶ ὅμως ἐκείνῳ εἰς ὃν περιήρχετο τὸ ἰδιόγραφον, διότι ἡ ἀνάγνωσις ἐδεῖτο δηλίου κολυμβητοῦ!

Δεύτερος δὲ μετ᾽ αὐτὸν εἰργάζετο ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας Σ. Τρικούπης, ὅς τις, εὐκολώτερον μεταδίδων καὶ αὐτὸς τὰς ἰδέας διὰ τῆς ὑπαγορεύσεως, ἐκάλει εἰς πενιχρὸν δωμάτιον ἕνα τῶν γραμματέων καί, ἀδιαφορῶν ἂν κατέφθανεν ὁ γράφων τὸν λέγοντα, προέβαινεν ἐπιτροχάδην.

V. DE PERS.

Het Griekse volk had een pers, voordat de Griekse staat was gesticht. Sinds het laatste kwart van de 18e eeuw verschenen verscheidene kranten. Wij behandelen slechts de voornaamste.

In 1790 begon een Griekse krant *'Εφημερίς* twee maal in de week in Wenen te verschijnen, tot 1797 toe; hij werd zowel in het Griekse land als in de kolonies van Grieken in het buitenland gelezen en gewaardeerd. De redacteur tekende zijn artikels niet, maar de uitgevers waren de *Αὐτάδελφοι Μαρκίδαι Πούλιου*. Allerlei nieuws verscheen erin: internationale verdragen, diplomatieke bezoeken aan Wenen, proces en dood van Marie Antoinette enz. De ongunstige critiek op de Franse Revolutie is misschien verklaarbaar uit de wens om de Weense censuur niet van zich te vervreemden. Pro-russische gevoelens zijn te verklaren uit de hoop, die de Griekse wereld gevestigd had op de Russen, haar geloofsgenoten, en op de toenmalige politiek der czaren die aggressief was ten opzichte van Turkije. Men zal opmerken, dat de taal levendig is, met opzet demotisch, maar vol xenismen, en dat de syntaxis dikwijls verward is.

'Εφημερίς τῆς Βιέννης. 1797 *σελ.* 99.

Τουρκία.

Τῇ α' 'Ιανουρίου ἔφθασεν εἰς τὸ Ντεβλέτι ἕνας ἐπὶ ταυτοῦ σταλμένος ταχυδρόμος παρὰ τοῦ εἰς Λάρνακα τῆς Κύπρου κυβερνοῦντος μὲ τὴν εἴδησιν, ὅτι παρησιαζομένου νυκτὸς ἑνὸς ὁπλοφόρου εἰς τὸν ὀντᾶν τοῦ δυστυχοῦς ἐκεῖσε ἐξωρισμένου πρώην δραγουμάνου τῆς 'Υψηλῆς Πόρτας, τοῦ Μπεγζαδὲ Γεωργίου Μουρούζη, τὸν ἐφόνευσεν. Μὲ τὸν θάνατον τούτου τοῦ τρυφεροῦ ἀνδρὸς ἔχασαν καὶ αἱ μοῦσαι ἕναν ἐγκάρδιον φίλον, καὶ τὸ γένος ἕνα ἄνδρα, ὅστις εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς νεότητός του ἔδειξεν ἴχνη μεγαλοτάτου ἀνδρός.

1792. 6 *Φεβρουαρίου.*

'Ο πρέσβυς τῆς 'Υψηλῆς Πόρτας αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ὁποῦ εἶναι ἐδῶ, ἀπερνᾶ πολλὰ ἡσυχαστικά, καὶ οἱ ἄνθρωποί του ὅλοι εἰς εὐταξίαν καὶ ὑπακοήν. Τὸ εὐκατάδεκτον καὶ εὐμενὲς τοῦ πρέσβεως ἑλκύει καθημερινῶς ἕνα πλῆθος τῶν εὐγενῶν καὶ ἀρχόντων εἰς τὴν συναναστροφήν του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπαινοῦν διὰ ἄνδρα φρόνιμον, ἐνάρετον καὶ εὐγενικόν.

'Ο ἄρχων Δραγουμάνος, τζελεπῆ 'Ιωάννης 'Ρουσέτης . . . γαμβρὸς εἰς τὴν 'Εκλαμπροτάτην Δομνίτζαν κόρην τοῦ περιβοήτου κυρίου Κωνσταντίνου Βοεβόνδα Μουρούζη . . . εἰς ὅλον τὸν δρόμον ὁποῦ ἀπέρασε καὶ ἐδῶ θαυμάζεται παρὰ πάντων διὰ τὴν φρονιμάδα του, τὴν ἀγχίνοιάν του, διὰ τὰς διαφόρους διαλέκτους ὁποὺ ὁμιλεῖ ἐλεύθερα, καὶ διὰ τὴν σοφίαν του, ὁποῦ κάμνει μεγάλην τιμὴν εἰς τὸ γένος τῶν 'Ρωμαίων μὲ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητά του προτερήματα . . .

1792. 20 *Φεβρουαρίου.*

. . . Τὸ ἐπίλοιπον τοῦ λόγου πρὸς τὸν καίσαρα τὸ εἶπεν ὁ Ἄρχων Δραγουμάνος Τζελεπῆ Ρωσέτης εἰς τὴν Φραντζέζικην γλῶσσαν. ,,Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ἀπὸ μέρος τῆς Λαμπρᾶς Πόρτας ἀποσταλμένος πρὸς τὴν Κ. Β. Μεγαλειότητα μὲ ἕνα φιλικώτατον γράμμα . . . τὸ ὁποῖον ἐνέχει . . . τὴν βεβαίωσιν . . . εἰρήνης μεταξὺ ἐκείνου τοῦ λάμποντος στολισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Κορώνας, τοῦ καλοπισμοῦ τοῦ τὸν κόσμον διαφυλάττοντος Θρόνου, Ἐξουσιαστοῦ τῆς τοῦ Σολομῶντος Μοναρχίας, δούλου τῶν δύο Ἁγίων Πόλεων, ἄρχοντος δύο Θαλασσῶν καὶ δύο μερῶν τῆς Οἰκουμένης, Ἐκείνου τοῦ πεπροικισμένου Ποτεντάτου μὲ τὴν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος, μὲ τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ Φεριδούνου, τὸν ζῆλον τοῦ Κερδούνου, μέ τὴν ἀγρυπνίαν τοῦ Δαρείου, μὲ τὴν δόξαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ κραταιοῦ, ἰσχυροῦ καὶ τρομεροῦ καίσαρος, τοῦ χαρίεντος Αὐθέντος (sic) *μου, καὶ Σουλτάνου, Χακάν, υἱοῦ Χακάν, Σουλτάνου Σελὶμ Χὰν τοῦ τρίτου τούτου τοῦ ὀνόματος . . .*

blz. 306.

Βρετανία.

Τὰ παρλαμέντα καταγίνονται ἀκόμη μὲ λογοτριβαῖς καὶ φιλονικείαις περὶ τῆς ἐξαλήψεως τῆς σκλαβοπραγματείας. Οἱ μὲν μάχονται παρακινούμενοι ἀπὸ μίαν ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, οἱ δὲ ἀπὸ φιλοκέρδειαν, ἥτις ἀπεμάκρυνε τὰς καρδίας των ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπότητος.

Veertien jaar later, ook in Wenen, begint de uitgave van de *Λόγιος Ἑρμῆς* (1811—1821), letterkundig en wetenschappelijk tijdschrift, dat alle vraagstukken behandelt op een peil, dat elke beschaafde gemeenschap eer zou aandoen. Het werd geleid door een geestelijke, Anthimos Gazís, die er zelfs discussies over het netelige taalprobleem in toeliet. Van 1816 tot 1821 werd de leiding toevertrouwd aan K. Kokkinákis en Th. Pharmakídis.

Het tijdschrift hield 1 Mei 1821 op te verschijnen, omdat de Oostenrijkse regering het wilde dwingen de banvloek te publiceren, die patriarch Gregorius V, daartoe gedwongen door de Porte, tegen de Opstand had uitgesproken.

Λόγιος Ἑρμῆς 1811 *(*blz. 338*).*

Examen in het Lyceum van Boekarest. Fragment uit de rede van bisschop Ignatius.

Ἐξακολουθήσατε λοιπόν, ὦ νέοι μεγαλόψυχοι, τὴν ἰδίαν ὑποταγὴν πρὸς τοὺς Διδασκάλους σας· τὴν ἰδίαν σεμνότητα τῶν ἠθῶν διὰ νὰ φανῆτε, οἱ μὲν Δᾶκες καὶ Βούλγαροι πρῶτοι τῶν Μουσῶν θεραπευταὶ εἰς τὸ γένος σας· οἱ δὲ Ἕλληνες ὁδηγοὶ τῶν Μουσῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν κατοικίαν των, τὸ τερπνὸν ἔδαφος τῆς φίλης πατρίδος σας, διὰ νὰ διακριθῆτε ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν σας, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν καὶ ὁμογενῶν σας, καὶ πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν σοφῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν.

1814. Examen in de Hoge School van Jassy, in tegenwoordigheid van de landvoogd Skarlátos Kallimáchis. De heer Stephanos houdt een toespraak in klassiek Grieks:

„. . . *ὥστε μάλα καὶ δικαίως ἂν λέγοιμεν, ὅτι θεόθεν σοι καὶ ἡ τῆς ἡγεμονίας ταύτησι ψῆφος ἐπηνέχθη, προσειδυίας τῆς πανσόφου καὶ προνοητικῆς ἀγαθότητος, ὅτι ἔμελλές ποτε γενέσθαι μέγα ὄφελος ἐν ἀνθρώποις . . .*".

De vooruitgang sinds de *'Εφημερίς* is geweldig, en nog een andere vooruitgang werd geboekt: het Griekse publiek is gewend geraakt aan dagbladen en geregeld verschijnende geschriften, het heeft de smaak van het lezen te pakken gekregen. Dat publiek was niet talrijk vergeleken bij de ruwe, krijgshaftige massa, die weldra de wapens op zou nemen om de onafhankelijkheid te veroveren, maar al die ontwikkelde mensen gingen daarheen, waar de soldaten vochten en wekten allen op tot intellectueel leven. Dezelfde Th. Pharmakidis, de laatste leider van de *Λόγιος Ἑρμῆς*, gaf op kosten van D. Ypsilandis vanaf de 1ste Augustus 1821 te Kalamata een krant uit, de *Σάλπιγξ Ἑλληνική*. Er verschenen slechts drie nummers van, want de pers werd vernield door het leger van de Turkse generaal Dramalis, die de Peloponnesus binnenviel.

Maar geen nood; de liefde voor het drukwerk, de behoefte zoveel gebeurtenissen en zoveel opvattingen bekend te maken, doet nieuwe bladen geboren worden. Op Hydra verschijnt de *Φίλος τοῦ Νόμου*; redacteur was een philhelleen, oud-„carbonare", Iosíph Kiáppe, die werkte op een mooie pers, die uit Parijs gezonden was door Firmin Didot.

Ὕδρα, τῇ 10η Μαρτίου 1824 *'Αρ.* 1.

Προκύπτει τέλος πάντων εἰς φῶς ὁ Φίλος τοῦ Νόμου, ὅστις πρὸ πολλοῦ μὲν ἐπιθυμοῦσε, λαμβάνει δὲ μόνον τώρα καιρὸν καὶ ἄδειαν νὰ λαλήσῃ πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Ἡ ὀνομασία του ἀρκεῖ νὰ βεβαιώσῃ καθένα διὰ τὴν εἰλικρινῆ οὐδετερότητα τὴν ὁποίαν θέλει φυλάξει καὶ διὰ τὸ μῖσος του κατὰ τῶν φατριῶν. 'Εμεῖς θέλομεν νὰ βασιλεύσῃ ὁ Νόμος καὶ κανεὶς ποτέ περισσότερον παρ'αὐτὸν νὰ μὴν ἰσχύσῃ.

Fragment van de lijkrede op Lord Byron door Spyridon Trikoúpis.

Ὦ Ἕλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε, βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα ἀπερασμένη. Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλάνθρωποι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν 'Εθνῶν καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης 'Ιγγλιτέρας σᾶς χαιρετοῦν ὅλοι μακρόθεν, ὅλοι σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχώνουν καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐξῄλευσε τὴν δόξαν σας καὶ ἦλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μὲ τὸ αἷμα του, τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Een brief van de Turkse bevelhebber Kioutahi, die belast was met het beleg van Athene. Deze brief werd door de Grieken onderschept en aldus vertaald:

Σεπτ. 1826, *ἀρ* 241. ... *Τὸ κάστρον τῆς Ἀθήνας, καθὼς σᾶς εἶναι γνωστόν, εἶναι παλαιόθεν οἰκοδομημένον εἰς μίαν πέτραν ὑφηλὴν δυσκολοδιάβατον καὶ οὔτε λαγοῦμι ἐπιδέχεται, οὔτε ἔφοδον ὑπόκειται... Τοῦτο τὸ φρούριον μὲ τὸ νὰ εἶναι ἕνας τόπος παλαιός, παλαιόθεν ἐβγῆκαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπον πολλοὶ περιβόητοι φιλόσοφοι, καὶ τὰ ἔργα τὰ τεχνικὰ ὁποῦ ἔχει τῆς ἀρχαιότητος, προξενοῦν θαυμασμὸν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Εὐρωπαίους· καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων φρονοῦν τοῦτο τὸ φρούριον ὡς ὀσπίτιον ἰδικόν των.*

Een Engelse kolonel vol geestdrift voor de Griekse zaak, Leicester Stanhope, kwam in Griekenland aan met een vorstelijk geschenk: aan de Griekse regering, die steeds van residentie moest verwisselen wegens de oorlog, bood hij een draagbare pers aan; 7 October 1825 verscheen het eerste nummer van de *Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος*, onder leiding van de pers-veteraan Th. Pharmakidis. Het is een soort Staatsblad, maar er verschijnen verschillende artikelen in, zelfs literatuur (Trikoupis bespreekt er de ,,Hymne aan de Vrijheid'' van Solomos), en ook ongunstige critiek op de regering. De taal van die krant blijft de katharévousa. De redacteuren schijnen vlot geschreven te hebben; hun stijl lijkt trouwens op die van de tegenwoordige kranten:

Φύλλον 1. *Ἄρθρον πρῶτον. Ἐσωτερικά. Πρακτικὰ τῆς Διοικήσεως. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα.*

Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δημοσιεύωνται τὰ πρακτικὰ τῆς Διοικήσεως, καὶ νὰ κοινοποιῶνται ἐν τάχει αἱ εἰδήσεις, ὅσαι μάλιστα ἀποβλέπουν τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ συστηθῇ ἐφημερὶς εἰς τὴν καθέδραν τῆς Διοικήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστασία νὰ παραδοθῇ εἰς ἄνδρα ἄξιον, καὶ ἀπολαμβάνοντα τὴν ὑπόληψιν τῆς Διοικήσεως διὰ τὴν παιδείαν καὶ ἀρετήν του.

Συναινέσει καὶ τοῦ Σεβαστοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 13 *προβούλευμα διατάττει: Α' ὁ κύριος Θεόκλητος Φαρμακίδης διορίζεται ἐφημεριδογράφος τῆς Διοικήσεως. Β' θέλει ἔχει ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του τὴν τυπογραφίαν τῆς Διοικήσεως, συγκειμένην ἀπὸ* 3 *πιεστήρια μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα των κλπ.*

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 29 *Σεπτεμβρίου* 1825.

Ὁ ἀντιπρόεδρος: Γκίκας Μπότασης
Κωνσταντῆς Μαυρομιχάλης
Ἰωάννης Κωλέττης.
Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς: Ἀ. Μαυροκορδάτος.

In Misolongi echter verscheen de interessantste krant, *τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικά* (1 Januari 1824—20 Februari 1826). Johannes Jacobus Mayer (*Μάγερ*), doctor in de medicijnen, volbloed Philhel-

leen uit Zwitserland, was directeur; hij werkte op een van de door Stanhope aangeboden persen. Of hij het was die de verschillende artikelen schreef of zijn medewerker Patríkios weten we niet; in ieder geval werkten alle geletterden, die zich toen in Misolongi bevonden, mee, bijv. Mavrokordátos en Trikoupis. De tekst van de ,,Hymne aan de Vrijheid'' van Solomos verscheen er voor de eerste maal (1824) in zijn mooie dimotikí.

Een briefwisseling tussen Koraïs en Mavrokordatos, die erin uitkwam, laat ons twee soorten katharévousa zien: die van de laatste zal later de officiële staatstaal worden, terwijl die van Koraïs iets kunstmatigs heeft; het is een studeerkamertaal, die niemand zal navolgen.

'Αριθμ.4 *ΕΤΟΣ Α.*

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΔ. ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΡ. 'Ι. 'Ι. ΜΑΓΕΡ

'Εν Μεσολογγίῳ *Τὰ πλείω ὀφέλη, τοῖς πλείοσι.*

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ τῇ 12 *'Ιανουαρίου* 1824.

Τὰ μεταξὺ συμβάντα εἰς τοῦ Λόρδου Βύρωνος τὸν πλοῦν ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Μεσολόγγιον.

Τῇ 15 *Δεκκεμβρίου ἀπέπλευσεν ὁ Λόρδος ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Ζάκυνθον, μὲ δύω πλοῖα, ἐξ ὧν τὸ ἕν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέβη καὶ αὐτός, ἦτο πλοιάριόν τι, κοινῶς ὀνομαζόμενον Μύστικον, τὸ δ' ἄλλο μία βομβάρδα, παρὰ τοῦ κυβερνήτου Σπύρου Βαλσαμάκη διοικουμένη, μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ὁ Κόμης Γάμβας, φίλος τοῦ Λόρδου, συνεπιφέρων ἱκανὴν χρημάτων ποσότητα, καὶ τὰ πλειότερα τῶν πραγμάτων καὶ ἐφοδίων τοῦ ῥηθέντος εὐγενοῦς Λόρδου. Περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς* 17 *τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνεχώρησαν ἀμφότεροι ἀπὸ Ζάκυνθον, διευθυνόμενοι εἰς Κάλαμον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσολόγγιον· καὶ τὸ μὲν πλοιάριον τοῦ Λόρδου ὡς ταχυπορώτερον, ἔφθασε δύω ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εἰς τὰς 'Εχινάδας (Σκρόφας), ὅπου εὑρέθη ἀπροσδοκήτως πλησίον μιᾶς φρεγάτας 'Οθωμανικῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσι καὶ διὰ τὸ ἀσέληνον τῆς νυκτός, καὶ διὰ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἦτον εἰς Ναύπακτον. 'Αλλ' ἀπ' αὐτὰς τὰς κραυγὰς καὶ τὸν θόρυβον τῶν ἀτάκτων 'Οθωμανῶν ἐννοήσας τὴν ἀλήθειαν ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἀμέσως ἔστρεψε τὸ πηδάλιον πρὸς τὰς 'Εχινάδας, ὅπου καὶ διεσώθη, ἀπὸ οὔριον ἄνεμον βοηθούμενος. 'Η δὲ βομβάρδα, μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν τῆς ὁποίας ἦτο, καθὼς εἴπομεν, καί ὁ κόμης Γάμβας, περὶ τὸ λυκαυγὲς περιέπεσεν εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ Λόρδου κίνδυνον, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐκφύγῃ· διότι ὁ κυβερνήτης της, μ' ὅλον ὅτι ὑπώπτευσε τὸ πρᾶγμα διὰ τοῦ πλοίου τὸ μέγεθος, ἐκλαμβάνων ὅμως τὴν φρεγάταν Αὐστριακήν, ἀφόβως ἠκολούθει τὸν δρόμον του, καὶ ἐπλησίασε τὸν ἐχθρόν, ὅστις ἀνύψωσε παρευθὺς τὴν 'Οθωμανικὴν σημαίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ βομβάρδα*

ἀντεπεκρίθη διὰ τῆς Ἰονικῆς. Ἀκολούθως ὁ ἐχθρὸς ἔκραξεν αὐτὴν νὰ πλησιάσῃ, καὶ ὁ Ὀθωμανὸς κυβερνήτης ἐδέχθη ξιφήρης τὸν τῆς βομβάρδας, διότι ὑπώπτευσε μήπως ἦτον Ἑλληνικὸν ἡφαίστιον (μπουρλότο) πλοῖον. Ἐξετασθεὶς δὲ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, πόθεν ἔρχεται, καὶ ἐὰν διευθύνετο εἰς Μεσολόγγιον, ναί, ἀπεκρίθη ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν φόβον καὶ τὴν ἄκραν ταραχήν, ἥτις κατεκυρίευσε τὴν ψυχήν του. Ἡ ἀπερίσκεπτος αὕτη ἀπόκρισις ἔφερεν εἰς λύσσαν τὸν βάρβαρον, ὥστε ἐπρόσταξε παρευθὺς τὴν σφαγὴν τοῦ Γραικοῦ κυβερνήτου καὶ τῶν ναυτῶν, καὶ τὸν καταβυθισμὸν τῆς βομβάρδας, ὅτε κατ' εὐτυχίαν ὁ Βαλασαμάκης, ὅστις πρὸ χρόνων συνέπεσεν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον νὰ διασώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ αὐτοῦ κυβερνήτου, καλουμένου Ζεκεριᾶ, γνωρίσας αὐτὸν ἔκραξεν μεγαλοφώνως, ,,τὸν σωτῆρα σου φονεύεις''; Ὁ Ὀθωμανὸς τότε ἐνθυμηθεὶς τὸν σωτῆρα του τὸν ἐπεριποιήθη, τὸν κατησπάσθη, καὶ τὸν ὑπεσχέθη, ὅτι ἀφ' οὗ φθάσωσιν εἰς Πάτρας, θέλει συνεργήσει εἰς τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ δὲ Κόμης, ἀείποτε σταθερὸς εἰς τὰς ἀποκρίσεις του, διεμαρτύρετο ἐναντίον πάσης βίας, ἥτις ἤθελε γίνει κατ' αὐτοῦ, λέγων, ὅτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν τακτικῶν ἐφοδιαστικῶν του ἐγγράφων διευθύνετο εἰς Κάλαμον, ὅπου ἔμελλε νὰ συναντήσῃ ἕνα φίλον του Ἄγγλον, διὰ νὰ συμπεριέλθωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοῦ Κόμητος πεισθεὶς ὁ κυβερνήτης, ὑπεσχέθη πρὸς αὐτόν, ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν θέλει ἀπολυθῇ, καὶ οὕτως ἐπλησίασαν εἰς τὰς Πάτρας. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐστάλη ὁ Κόμης εἰς τὸ φρούριον τῶν Π. Πατρῶν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Ἰουσούφ-πασσᾶς, καὶ μετὰ τριῶν ἡμερῶν διατριβὴν εἰς τό φρούριον, λαβὼν τ' ἀναγκαῖα ἐφοδιαστικὰ ἔγγραφα, ἀπέπλευσε τῇ 23 Δεκεμβρίου τὸ πρωΐ, καὶ ἔφθασε περὶ μεσημβρίαν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου καὶ ἠξιώθη τῆς ἀνηκούσης ὑποδοχῆς.

Ὁ δ' εὐγενὴς Λόρδος, ὅστις, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω, διευθύνετο πρὸς τὰς Ἐχινάδας, φεύγων τὸν κίνδυνον τῆς φρεγάτας, περιέπεσεν εἰς ἄλλον ὄχι μικρότερον· διότι τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ὠθούμενον ἀπὸ βιαιότατον ἄνεμον τὸ πλοιάριόν του, ἐκινδύνευε νὰ συντριβῇ ἐναντίον τῶν μεταξὺ Ἐχινάδων καὶ Δραγαμέστου σκοπέλων. Ἐν τούτοις ὁ Πρίγκιψ Μαυροκορδάτος μαθὼν τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ὅσας ἔπασχεν ὁ μεγαλόψυχος Λόρδος, ἔστειλεν εὐθὺς πέντε ἔνοπλα Ἑλληνικὰ πλοιάρια καὶ ἓν πολεμικὸν βρίκιον, Λεωνίδας ὀνομαζόμενον, τὰ ὁποῖα ἐπρόσφερον πρὸς αὐτὸν πᾶσαν χεῖρα βοηθείας, καὶ ἀκολούθως περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 24 Δεκεμβρίου κατευοδώθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ὅλαι αἱ τάξεις τῶν ἐγκατοίκων τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ προπομπὴν μεγίστην, εἰς ἔνδειξιν τῆς ὀφειλουμένης εὐγνωμοσύνης πρὸς ἄνδρα συντελεστικώτατον εἰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἀναγέννησιν.

Een derde pers werd door Stanhope aangeboden aan de *Φιλόμουσος Ἑταιρία* te Athene (1813), die in 1824, G. Psyllas belastte met de redactie van de *Ἐφημερὶς τῶν Ἀθηνῶν*, verschijnend tot 15 April 1826, de dag van de bezetting van Athene door de Turkse generaal Kioutahi. Naast de oorlogsberichten laat de redacteur de vrije

loop aan zijn liefde voor oudheden, die hem doet hopen, dat hij eens in de tempel zelve van Athena een museum zal zien.

Zeeslag bij Geronta (N.O. van Samos), 29 Aug. 1824. Ondertekend: *Οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας.*

Εἰς ταῖς τρεῖς ὥραις τῆς ἡμέρας ἔφθασεν ἕνα πλοῖον ... φέρωντας γράμμα ἀπὸ τὸν ἀντιναύαρχόν μας (Α. Μιαούλην) ἀπὸ ταῖς πέντε (Σεπτεμβρίου). Μᾶς λέγει τὴν καταισχύνην τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ὁποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ἐδικόν μας ... Ὁ ἐδικός μας ἔκαυσε μὲ μπουρλότα τρία ἐχθρικά, δύω φρεγάδαις καὶ ἕνα μπρίκι· τὰ δύο αὐτὰ ἐκάησαν τὴν ἡμέραν καὶ ἐβούλησαν σύψυχα εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἡ μία ἀπὸ ταῖς φρεγάδαις ἐκάθησεν εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὸ μέρος τοῦ Γέροντα, καὶ ἐκεῖ παίρνωντας φωτιὰ ὁ τζεπχανὲς του ἔκαυσε καὶ ἐβούλησεν ὡς εἴκοσι ἀπὸ τὰ μικρὰ καΐκια ... Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ἐσκοτώθηκαν δύω μπουρλοτιέρηδες τοῦ Κανάριου καὶ ἕνας Ὑδραῖος.

Toen Capodistrias in Griekenland kwam (11 Jan. 1828), gaf de *Γενικὴ Ἐφημερίς,* die toen op Aegina uitkwam, een beschrijving van deze aankomst. Kort daarna begon er in de pers een oppositie tegen Capodistrias, wiens regering als te autoritair werd beschouwd. Alle ontevredenen spanden tegen hem samen. De motieven van deze mensen waren dikwijls onzuiver. Het is uitgelopen op het vermoorden van Capodistrias, en de oppositie-pers is hier grotendeels verantwoordelijk voor. Er waren echter ook elementen, die een ideologische politiek voerden en die de ideeën van het Engelse parlementarisme onveranderd in Griekenland overgeplant wilden zien. We hebben hier echter geen personen of richtingen te beoordelen, het gaat om de vooruitgang van de pers. Uit dat oogpunt vormt de toenmalige oppositie een ware mijlpaal in de geschiedenis van de Griekse pers.

De twee kranten van de oppositie waren de *Ἠώς* van Emmanuíl Antoniádis (Melissinós) en de *Ἀπόλλων* van Anastásios Polyzoídis.

1830. A n t o n i a d i s. *Ἠώς* No. 2, blz. 5. Beschrijving van Nauplia.

Ἡ πόλις ἄρχισε νὰ καλλωπίζεται μὲ οἰκοδομὰς μετρίως καλάς ... Αἱ ἀγυιαὶ ἄρχισαν νὰ πλατύνωνται καὶ νὰ ῥυθμίζωνται εἰς εὐθυγραμμίαν, τὰ δὲ ἐξωπετάσματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν στενότητα τῶν ἀγυιῶν ἐμπόδιζαν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου νὰ σηκώσουν τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐκείνας ἀναθυμιάσεις, καὶ τὴν ἀνυπόφορον καὶ βλαβερὰν εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων ὑγρασίαν, ἄρχισαν νὰ ἀποκόπτωνται ἀπὸ παντοῦ.

No. 7—8. Antoniadis geeft een bitter commentaar op de volgende zin uit een rede van R. Peel, die hij vertaalt:

"Αν ἡ Ἑλλὰς ἔχει ὀλιγώτερον ἐκτεταμένα ὅρια παρὰ τὰ προσδιοριζόμενα ἀπὸ τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου ἡ γενομένη ἤδη συνθήκη διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, εἰδαιμονίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀρκετὴ ἀνταμοιβὴ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὁρίων.

Ἀ. Πολυζωΐδη Ἀπόλλων blz. 21.

Tegen de rechtstoepassing in de tijd van Capodistrias: *Τὰ δικαστήρια εἶναι συγκεκροτημένα κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὰ βιβλία τῶν περασμένων αἰώνων, ἀπόζουν πολὺ Βενετικῆς Σκωρίας.*

blz. 39:

... ἐν ὅσῳ τὰ κριτήρια ... εἶναι σφιγκτὰ ἡνωμένα μὲ τὴν ἐξουσίαν ... ἐν ὅσῳ ἀντὶ ἀμετακινήτων δικαστῶν ἔχομεν κατ' ἀρέσκειαν μεταθεσίμους ... ἐν ὅσῳ δὲν ὑπάρχει δημοσιότης τῶν κριτηρίων καὶ ἐλευθέρα ὑπεράσπισις ... ἀπὸ γνωρίζοντας τὴν Νομικὴν ἐπιστήμην ἄνδρας ... δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ κανὲν εἶδος ἀσφαλείας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Enige op de voorgrond tredende persoonlijkheden van de latere pers.

E. Rhoïdis (1835—1904), geboren te Syra, was een talentvol criticus, taalkundige, journalist en novellenschrijver. Daar hij rijk en van zeer goede familie was, leerde hij vreemde talen. Hij studeerde zonder universitair onderwijs te volgen, omdat een steeds toenemende doofheid hem dat belette. Dit gebrek maakte hem in zich zelf gekeerd en bracht hem ertoe de ironie met hartstocht te beoefenen. Begaafd met een feilloze smaak en een degelijk oordeel, werd hij een soort Boileau in de Nieuwgriekse maatschappij. In de politiek, in de literatuur en in de kunst wees hij via de pers op staatslieden van formaat, talentvolle kunstenaars en dichters van de toekomst in een tijd toen de liefde voor een verkeerd begrepen verleden en halve wetenschap de boventoon voerden in Griekenland. Hoewel hij een bewonderaar was van de taal van Valaoritis en van het volkslied, heeft hij zelf nooit anders dan katharévousa geschreven, maar in die taalvorm schiep hij een schitterende stijl, die niet verouderd is en waarin het lijkt of ook de archaismen bij de ironie horen.

Werken: een historische roman ,,*Pauzin Johanna*'' (1866), een taalkundige studie ,,*De afgoden*'' (1893), novellen, critieken, een humoristisch blad, de ,,*Asmodeus*'', dat anderhalf jaar bestaan heeft. De firma Fexi herdrukte van 1911 tot 1914 zijn onvindbaar geworden werken.

De namen van de hieronder genoemde schilders, die toentertijd onbekend waren, zijn nu de kopstukken van de Nieuwgriekse kunst, maar Jalinás is tot de rang van gekleurde ansichten-schilder afgedaald.

Μελέται. Ἀθῆναι 1913. blz. 147—157.

"Οσους συνηντῶμεν ἀναβαίνοντας τὴν κλίμακα τοῦ Ζαππείου

παρεκινοῦμεν νὰ σταθῶσιν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτῆς βαθμίδα καὶ στρεφόμενοι πρὸς νότον νὰ θαυμάσωσι τὴν πρὸ αὐτῶν ἁπλουμένην εἰκόνα, τοὺς λόφους, τοὺς βράχους, τὸν Ὑμηττόν, τὴν θάλασσαν, τὸν ὁρίζοντα καὶ τὰ μνημεῖα. Δὲν εἴμεθα, ὡς πλεῖστοι ἄλλοι, ἐνθουσιώδεις ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπερτιμηταὶ τῶν ὅσα φωτίζει ὁ ἥλιος τῆς Ἀττικῆς, οὐδὲ διστάζομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὔτε κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν, οὔτε κατὰ τὴν φαιδρότητα ἐξισοῦνται πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου ἄποψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν κόλπον τῆς Παρθενόπης, τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ἢ καὶ ἀπόψεις τινὰς τῆς Κερκύρας. Τὸ ἐξαιρετικὸν πλεονέκτημα καὶ ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ ἀθηναϊκοῦ ὁράματος εἶναι, ὅτι μόνον τοῦτο προξενεῖ εἰς τὸν θεατὴν τὴν ἐντύπωσιν, οὐχὶ κατορθώματος τῆς φύσεως, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκόνος ἐξόχου κλασσικοῦ ζωγράφου. Τὰ πάντα φαίνονται ἐπίτηδες διατεθειμένα, ὥστε νὰ δύναται ὁ ἀκινητῶν ὀφθαλμὸς ἀκόπως νὰ τὰ συμπεριλάβῃ. Ὅλα εἶναι κάπως μικρά, εὐσύνοπτα, σύμμετρα, ἰσόρροπα καὶ οὐδενὸς ὁ ὄγκος ἀδικεῖ τὰ ἄλλα. Οὔτε οἱ λόφοι, οὔτε ἡ πεδιάς, οὔτε ἡ θάλασσα ἢ τὰ μνημεῖα κατέχουσι περισσότερον τόπον τοῦ ἀπαιτουμένου, ὅπως συντελέσωσιν εἰς καταρτισμὸν ἁρμονικοῦ συνόλου καὶ ἡ αὐτὴ ἐπικρατεῖ περὶ τὴν διανομὴν τῶν χρωμάτων ἰσορροπία. Ὅλα τὰ τῆς πυξίδος ἀντιπροσωπεύονται ἐπαρκῶς καὶ οὐδὲν ἐπιβάλλεται τυραννικῶς, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος ἡλίου ἡ πορφύρα. Ὁσάκις στρέφομεν πρὸς ταῦτα τὸν ὀφθαλμὸν δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐνθυμηθῶμεν πρωτότυπον μεγαλούργημα τοῦ ἐν Γενούῃ Κροίσου μαρκησίου Παλαβικίνη: Ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ εἰς μοναδικὴν συλλογὴν τὰ τελειότερα ἔργα τῶν ἐνδόξων πάσης χώρας καὶ ἐποχῆς τοπιογράφων, ἐξύπνησεν ἕνα πρωὶ μὲ τὴν ὄρεξιν νὰ μεταβάλῃ τὸ ἀπέραντον αὐτοῦ κτῆμα εἰς κλασσικὴν τοπιογραφίαν τοῦ εἴδους τῶν τοῦ Poussin *καὶ τοῦ* Claude Lorrain, *παρεκτρέπων ρύακας, δημιουργῶν λίμνας, φυτεύων ἱερὰ ἄλση, ὀρύσσων σπήλαια, ἀνυψώνων λόφους καὶ ἐπιστέφων τὴν κορυφὴν αὐτῶν δι' ἀρχαϊκῶν εἴτε ἀκεραίων εἴτε ἠρειπωμένων μνημείων. Ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος, ὁ διεξαχθεὶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐξόχου καλλιτέχνου, ἐστοίχισεν ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια καὶ προϊὸν αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ὅτι δύνανται ἔκ τινος καταλλήλως τοποθετηθείσης σκοπιᾶς νὰ ἐντρυφήσωσιν εἰς θέαμα ἀνώτερον παντὸς ἄλλου οἱ προτιμῶντες τοῦ ρωμαντικοῦ μεγαλείου τῆς ἀκτενίστου φύσεως τὴν κομψότητα καὶ τὴν συμμετρίαν. Ἐπὶ τοιαύτης νομίζω ὅτι εὑρίσκομαι σκοπιᾶς, ὁσάκις ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ζαππείου στρέφω τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἀντικρὺ Ἀκρόπολιν, τὸν Ὑμηττόν, τὸ Στάδιον καὶ τὴν θάλασσαν τοῦ Φαλήρου. Τὴν εἰκόνα ταύτην ἐθεώρησα πρέπον νὰ συστήσω εἰς τοὺς ἐπισκέπτας, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν θὰ εὕρωσιν ἐν τῇ Ἐκθέσει ἄλλην ἀνταξίαν αὐτῆς, ἡ δὲ σύστασίς μου αὕτη δύναται νὰ φανῇ περιττὴ εἰς μόνους τοὺς ἀγνοοῦντας ὅτι ὅσα βλέπει τις καθ' ἡμέραν καταντᾷ νὰ μὴ τὰ βλέπῃ πλέον.*

Ἡ αἴθουσα τῆς Ἐκθέσεως δὲν εἶναι βεβαίως μικρὰ ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν τῶν ἐκθετῶν, τὸν μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν δωδεκάδα. Εὔλογος λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπορία πῶς κατώρ-

θωσαν τόσον ὀλίγοι ζωγράφοι νὰ σκεπάσωσι τοσαῦτα τετραγωνικὰ μέτρα τοίχου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐφάνησαν κάπως ἀδιάκριτοι. Ἀντὶ νὰ στείλωσι δύο ἢ τρία ἐκ τῶν καλλίστων αὐτῶν ἔργων πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ γραφικοῦ αὐτῶν ταλάντου, φαίνονται ἐκλαβόντες τὴν Ἔκθεσιν ὡς παζάριον εἰκόνων, ὡς εἶδος ξεπουλήματος, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Λύτρα. Ἓν μόνον καλλιτεχνικὸν ἀνδρόγυνον κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ περὶ τὸ ἥμισυ τοῦ τοίχου ἑκάστης πλευρᾶς τῆς αἰθούσης διὰ πάσης ἀξίας καὶ πάσης τιμῆς ζωγραφημάτων. Οὔτε εἰς ταῦτα ὅμως οὔτε εἰς ἄλλο κανὲν δύναται ἐν ἀρχῇ ὁ ἐπισκέπτης νὰ προσέξῃ. Εὐθὺς ἅμα ὑπερβῇ τὴν φλιὰν τῆς θύρας συναρπάζει καὶ δεσμεύει τὸ βλέμμα του ὁ ἀντικρὺ αὐτοῦ μεγάλος κατά τε τὰς διαστάσεις καὶ τὴν ἀξίαν πίναξ τοῦ κ. Ἰακωβίδου. Ὁ καλλίτερος τρόπος ἐκτιμήσεως τοῦ καλλιτεχνήματος τούτου εἶναι νὰ προχωρήσῃ τις μέχρις ἀποστάσεως δέκα βημάτων ἀπ' αὐτοῦ, νὰ καθίσῃ εἰς μίαν τῶν ἀπέναντι ἑδρῶν, νὰ κλείσῃ ἐπί τινας στιγμὰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ τοὺς προσηλώσῃ ἔπειτα ἀτενῶς εἰς τὴν εἰκόνα. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσις εἶναι ὅτι εὑρίσκεται πρὸ κατόπτρου εἰς τὸ ὁποῖον ἀντανακλῶνται ἀντικείμενα πραγματικὰ εὑρισκόμενα ὄπισθεν τῆς ῥάχεως τοῦ θεατοῦ· τοσαύτη εἶναι τῆς εἰκόνος ἡ προοπτικὴ τελειότης. Κάλλιστα γνωρίζομεν ὅτι πολλοὶ σήμερον εἶναι οἱ μὴ ἀποδίδοντες εἰς τὸ πλεονέκτημα τοῦτο μεγάλην ἀξίαν, οἱ θεωροῦντες τὰ ὀφθαλμοπλανήματα (trompe-l'œil), *ὡς περιφρονητικῶς τὰ ὀνομάζουσιν, ἁρμόζοντα μᾶλλον εἰς ζωγράφον θεατρικῶν σκηνῶν παρὰ εἰς ἀληθῆ καλλιτέχνην, καὶ ὑποβιβάζοντες τὴν προοπτικὴν εἰς μόνην τὴν γνῶσιν καὶ ἀκριβῆ τήρησιν συνόψεως μαθηματικῶν κανόνων. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δύο ὑπάρχουσι προοπτικαί· ἡ ἀρκοῦσα εἰς τοὺς εἰκονιστὰς πύργων, κωδωνοστασίων, στοῶν καὶ ἀνεμομύλων μαθηματική, καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως παραλλαγῆς τοῦ χρώματος τῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς περιβαλλούσης ταῦτα ἀτμοσφαίρας, ἡ ἀνεπίδεκτος ὑποταγῆς εἰς ἀκριβεῖς κανόνας καὶ ἀποτελοῦσα τὸ κύριον μέλημα τῆς σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὁ πίναξ τοῦ κ. Ἰακωβίδου. Ὅσον τις περισσότερον τὸν παρατηρεῖ, τόσον μᾶλλον φαίνεται αὐξάνον τὸ βάθος τοῦ εἰκονιζομένου δωματίου καὶ ἐξέχοντα τὰ πρόσωπα δίκην ἀγαλμάτων. Μεταξὺ τῶν ἀνοικτῶν σκελῶν τοῦ σαλπιγκτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ περάσῃ ἀκωλύτως γάτος ἢ σκύλλος καὶ ἐπίσης εὔκολον θὰ ἦτο νὰ ῥιφθῇ τις ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου εἰς τὴν ὑποκειμένην θάλασσαν, ἂν ἐβαρύνετο τὴν ζωήν του. Αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες διέρχονται, ὄχι μόνον διὰ τῆς ἀκτενίστου κόμης τοῦ ἀπέναντι τοῦ ἄλλου παραθύρου καθημένου τυμπανιστοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτίου του, μεταδίδουσαι εἰς αὐτὸ ἀπαραμίλλου φυσικότητος ἐρυθρότητα, ὅπως καὶ εἰς τὸν φαιὸν τοῖχον ἡ ἀντανάκλασις τοῦ κοκκίνου φορέματος τοῦ προκύπτοντος ἐκ μητρικῆς ἀγκάλης νηπίου. Τὸ δὲ ἰχνογραφικὸν σθένος καὶ ἡ ἀκριβὴς τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος γνῶσις ἀναδεικνύεται πρὸ πάντων εἰς τὴν στάσιν τοῦ σαλπίζοντος παιδός, τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω κλίσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τὴν ἀσφάλειαν μεθ' ἧς στηρίζει τοὺς στιβαροὺς πόδας του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· οὐδ' εἶναι κατωτέρα*

τούτων ἡ κάμψις τῶν γονάτων καὶ τὸ φούσκωμα τῶν παρειῶν τοῦ παρέκει φυσῶντος εἰς τὸ ποτιστήριον μικροῦ Αἰόλου. Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἐπιδίωξις μιμητικῆς τελειότητος καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας, τὴν ὀρφνὴν λάμψιν τοῦ χαλκοῦ τῆς σάλπιγγος, τὰς σαθρὰς σανίδας τοῦ δαπέδου, τὰ διάτρητα παραπετάσματα, τὰ διὰ τοῦ παραθύρου φαινόμενα σύννεφα καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ στηρίγματος αὐτοῦ γάστρας ἀνθέων. Οὐδὲν παραλείψαντες τῶν πλεονεκτημάτων τῆς εἰκόνος δὲν δυνάμεθα κάλλιον νὰ συνοψίσωμεν τὴν ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσιν ἡμῶν παρὰ λέγοντες ὅτι, ἂν εἴμεθα πλούσιοι, θὰ τὴν ἠγοράζαμεν διὰ νὰ τὴν προσφέρωμεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς πρότυπον ἐπιτυχοῦς συνθέσεως, προοπτικῆς τελειότητος, ἀνατομικῆς ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδήτου ἐργασίας, δὲν θ' ἀπεχωριζόμεθα ὅμως τῆς εἰκόνος ταύτης μετ' ἀναλόγου τῆς ἀξίας της λύπης, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν προσπίπτει εὐχάριστον εἰς τὴν ὅρασιν ἡμῶν τὸ εἶδος τοῦ χρωματισμοῦ αὐτῆς. Κάλλιστα γνωρίζομεν ὅτι τοῦτο, καίτοι κάπως παρακμάζον, εἶναι ἀκόμη τοῦ συρμοῦ καὶ πλειστάκις ἀνεγνώσαμεν ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν ἀπολογητῶν τοῦ ἰοχρόου καὶ τοῦ τεφροῦ, ταῦτα ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζουν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἀπὸ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τόσον τελείως ἀπεικόνισεν ὁ κ. Ἰακωβίδης, ἓν μόνον πρᾶγμα ἐλλείπει, μία καλὴ πυρὰ διὰ νὰ τὸ ζεσταίνῃ.

Ὁ κ. Λύτρας ἐξέθεσε τέσσαρας μικρὰς εἰκόνας. Περὶ τοῦ καλλιτέχνου τούτου περιττὸν νομίζομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ὁ κατορθώσας νὰ ἐκμυζήσῃ καὶ νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν οὐσίαν τοῦ παρ' ἡμῖν λαϊκοῦ τύπου. Σήμερον δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην ν' ἀντιγράφῃ ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀλλ' αὐτόχρημα γεννᾷ ἐμψύχους Πλακιώτας, Μαρουσιώτας καὶ Βαθρακονησίους παντὸς φύλου καὶ πάσης ἡλικίας, τὴν γραῖαν Μάμμην, τὸν Κακὸν ἔγγονον, τὴν Ὀρφανὴν καὶ τοὺς μουσικοὺς τῶν Καλάνδων. Πάντας τούτους ἐκλαμβάνει τις ὡς ὁμοιοτάτας προσωπογραφίας ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων δὲν ἐνθυμεῖται μὲν τὸ ὄνομα οὔτε ποῦ ἔτυχε νὰ τοὺς ἴδῃ, ἀλλ' ἐν τούτοις εἶναι βέβαιος ὅτι τοὺς εἶδε μυριάκις. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀπέναντι ἡμῶν κιθαριστὴς τοῦ Ξεπουλήματος, μὲ τοὺς μακροὺς ἡμικλείστους ὀφθαλμούς του, μὲ τὸ τσαροῦχι ἐπὶ τοῦ γόνατος καὶ τὸ αὐτάρεσκον μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων. Ὁ κ. Λύτρας μᾶς ἐπεφύλαττεν ἐφέτος μίαν πολὺ εὐχάριστον ἔκπληξιν, τὸν ἱκανῶς διάφορον τοῦ συνήθους αὐτῷ κάπως γαλακτώδους ὁλλανδικώτερον χρωματισμὸν τῆς εἰκόνος του ἡ „Τελευταία Ἡδονή". Ἐνῷ ἐνετρυφῶμεν εἰς τὴν θέαν της μεθ' ὅσης καὶ ὁ εἰκονιζόμενος λαίμαργος εἰς τοὺς λουκουμάδες του ἡδονῆς, προσῆλθεν ἀδιάκριτός τις νὰ μᾶς ὑποδείξῃ ἀνατομικήν τινα τῆς εἰκόνος ἀνακρίβειαν, ὅτι δηλ. ὁ περιβάλλων τὸ χάλκινον πινάκιον ἀριστερὸς βραχίων ἦτο, ὡς ὁ τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος, πολὺ μακρύς. Δὲν ἠξεύρομεν ἂν ὁ κύριος οὗτος εἶχε δίκαιον ἀνατομικῶς, ἀλλὰ μόνον ὅτι εἶχε μεγάλον ἄδικον νὰ διακόψῃ τὴν ἀπόλαυσίν μας. Πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ „Μπακάλη" δὲν ἐμείναμεν πολλὴν ὥραν, διὰ τὸν λόγον ὅτι πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς σαρδέλλας ἀγαπῶμεν

τὰ ἀχλάδια, πρὸ πάντων ὅταν ὁμοιάζωσιν τὰ παρακείμενα τοῦ κ. Λύτρα, τὰ ὡραιότερα τῶν ὅσα ἔτυχέ ποτε νὰ θαυμάσωμεν, εἴτε εἰς ζωγραφικὰς ἐκθέσεις, εἴτε εἰς κλάδους δένδρων, εἴτε εἰς καλάθια ὀπωροπωλείου.

Παραπλεύρως κρέμανται τρεῖς θαλασσογραφίαι τοῦ νέου καὶ εὐέλπιδος κ. Χατζοπούλου. Λέγομεν εὐέλπιδος διότι, ἀφ' ὅτου τὸν γνωρίζομεν, δὲν ἔπαυσε νὰ προοδεύῃ. Ἀγαπᾷ τὴν τέχνην του ὁλοψύχως καὶ ἐργάζεται ἀδειαλείπτως. Ὁ κύπτων ὑπεράνω τοῦ ὤμου του, ὅταν κάθηται παρὰ τράπεζαν τοῦ καφενείου τοῦ Ζαχαράτου, βλέπει τὸ μάρμαρον αὐτῆς σκεπασμένον μὲ παντὸς εἴδους σχεδιάσματα καὶ μελετήματα σχετικὰ πρὸς τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἑκάστοτε ἑτοιμάζει. Μὲ κεφαλὰς θυμοειδῶν ἵππων, ὅταν ἐφιλοτέχνει τὴν ἔφιππον εἰκόνα τοῦ Διαδόχου, μὲ ἀκάτια, ὁλκάδας, φελούκας, πρύμνας, τρόπιδας, ἄρμενα καὶ ἐξάρτια, ὅταν προηλείφετο εἰς θαλασσογραφίας. Διὰ τῆς διηνεκοῦς ταύτης μελέτης κατώρθωσε ν' ἀναδειχθῇ ἀκριβέστατος γνώστης τῆς πολυπλόκου ἀνατομίας τοῦ πλοίου. Τῆς τοιαύτης ἐμπειρίας, τῆς προωρισμένης νὰ χρησιμεύσῃ εἰς μέλλοντα ἔργα, παρέχει μικρὸν ἀπόγευμα ἡ τελειότης τῆς ἐν τῇ Ἐκθέσει ἁλιευτικῆς λέμβου καὶ τῆς σκιαζούσης αὐτὴν τένδας. Τὴν θαλασσογραφίαν αὐτὴν προτιμῶμεν τῆς ὑπερκειμένης αὐτῆς ἁρμονικωτέρας κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ τῆς ,,Ἀπόψεως τῶν Πατρῶν,'' ἴσως καὶ ἐκ πείσματος ἀντιλογίας, ἀφοῦ ἠκούσαμεν φιλότεχνον βουλευτὴν νὰ τὴν κατηγορῇ εὐφυολογῶν ,,ὅτι ἡ θάλασσά της εἶναι πάρα πολὺ γαλανή, ὡσὰν βαμμένη μὲ λουλάκι''. Τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλ' ἀκόμη ἀληθέστερον ὅτι πρέπει νὰ εἶναί τις παντάπασι χερσαῖος διὰ ν' ἀγνοῇ ὅτι, ὑπὸ ἰδιαζούσας τινάς ἀτμοσφαιρικὰς περιστάσεις, πλειστάκις συμβαίνει νὰ λαμβάνῃ τὸ σκανδαλίσαν τὴν ὅρασίν του χρῶμα ἡ θάλασσα τῆς Ἑλλάδος, ,,ἡ γαλανὴ θάλασσα'', ὡς τὴν ὠνόμασεν ὁ Βύρων.

Ἐξ ἴσου εὐσυνείδητος τεχνίτης εἶναι ὁ κ. Φωκᾶς. Ἐνῷ ἡ ὑδατογραφία πλησιάζει παρ' ἡμῖν νὰ ὑποβιβασθῇ εἰς ἐφάμιλλον τῆς φωτογραφίας βιομηχανίαν, μόνον προορισμὸν ἔχουσα νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς πλουσιωτέρους περιηγητὰς στερεοτύπους τινάς ἀπόψεις τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὁ κ. Φωκᾶς, ἀντὶ νὰ πολλαπλασιάζῃ τὰ ἀντίγραφα τῶν ὅσων ἅπαξ ἀπεικόνισεν, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἀπέναντι τῶν προτύπων του, προσπαθῶν νὰ τὰ παραστήσῃ ὑπὸ ἄλλας ἀπόψεις καὶ διαφόρους τοῦ φωτὸς συμπτώσεις. Τοῦτο μεταδίδει εἰς ἕκαστον τῶν ἔργων του δόσιν τινὰ πρωτοτυπίας. Ὅπως ὁ κ. Ἰακωβίδης καὶ ὁ κ. Λεμπέσης, φαίνεται ἡμῖν καὶ ὁ κ. Φωκᾶς ἀγαπῶν πάρα πολὺ τὸ χρῶμα τοῦ ἴου. Αἱ Ἀθῆναι ἐπωνομάσθησαν μὲν ἰοστέφανοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, δὲν μᾶς φαίνεται ὅμως ὅτι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ ἰόχροοι μετ' ἴσης ἀκριβείας. Ἐκ τῶν ἐκτεθειμένων ἔργων τοῦ κ. Φωκᾶ μᾶς ἤρεσε πολὺ μία, ἡ ἐλαιογραφία τοῦ Ἐρεχθείου καὶ ἡ μεσαία μικρὰ ὑδατογραφία του, ἡ παριστῶσα οἰκίας ἐπὶ τοῦ παριλισσίου λόφου, περισσότερον ὅμως τούτων δύο ἄλλα ἔργα του εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ,,Ἄστεως'', τὸ ὁποῖον κοσμοῦσι πλὴν αὐτῶν

κομψοτάτη ἀπεικόνισις τοῦ λυσικρατείου μνημείου τοῦ κ. Λάντζα καί τινες εὔμορφοι ὑδατογραφίαι τοῦ κ. Λεμπέση.

Ἡ σκοτεινὴ ἐκκλησία τοῦ κ. Ράλλη ἐχρησίμευσεν ὡς ἀναπαυτήριον εἰς τὴν ὅρασίν μας κουρασθεῖσαν ἐκ τῶν ἀνοικτῶν χρωμάτων τοῦ plein air. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐν συνόλῳ εἶναι καλόν. Ὡς ἐλάττωμα αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι πάρα πολὺ τόπον κατέχουσι καὶ σχεδὸν πρωταγωνιστοῦσιν αἱ λευκαὶ πλάκες τοῦ προνάου. Τοῦτο ὅμως, ὡς μᾶς ἔλεγεν ἁρμοδιώτατος κριτής, δύναται εὐκολώτατα νὰ διορθωθῇ, οὐχὶ διὰ τοῦ χρωστῆρος, ἀλλὰ διὰ ψαλίδος, συντεμνομένου κατὰ δύο ἢ τρία δάκτυλα τοῦ κάτω μέρους τῆς εἰκόνος. Ὁ δὲ χρωματισμὸς αὐτῆς μᾶς ἔκαμε νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου ἐθαυμάζομεν μᾶλλον πάσης ἄλλης εἰκόνος τοῦ Ρεμπρὰν παριστῶσαν, ἂν ἐνθυμούμεθα καλῶς, τὸν Δοῦκα τῆς Γέλδρης φυλακισμένον. Ἡ φυλακὴ ἐκείνη προσέπιπτεν κατ᾽ ἀρτὰς εἰς τὴν ὅρασιν ὅσον καὶ ὁ ναὸς τοῦ κ. Ράλλη σκοτεινή. Ἐφ᾽ ὅσον ὅμως παρετηροῦμεν αὐτὴν μᾶς ἐφαίνετο βαθμηδὸν ἀραιούμενον τὸ σκότος, ἡ σκιὰ ἀπέβαινε βαθμηδὸν διαφανὴς καὶ ἐπρόβαλλον τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο εὐδιάκριτα ὅσα πρὶν ἐκαλύπτοντο ὑπ᾽ αὐτῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπροσηλώσαμεν ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν τὸ βλέμμα καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ κ. Ράλλη, ἐλπίζοντες ὅτι τὸ ὀπτικὸν ἐκεῖνο φαινόμενον τοῦ βαθμιαίου φωτισμοῦ τοῦ σκότους ἤθελεν ἐπαναληφθῇ. Ἀλλ᾽ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν ἀπέβη ματαία. Πιθανὸν ἐν τούτοις νὰ μὴ πταίῃ διὰ τοῦτο ὁ ζωγράφος, ἀλλ᾽ ἡμεῖς οἱ ἀπολέσαντες διὰ τοῦ χρόνου τὸ προσὸν τῆς νυκταλωπίας. Ὅπως δήποτε προτιμῶμεν κατὰ πολὺ τῆς ἐφέτος ἐκτεθείσης εἰκόνος δύο ἢ τρία ἄλλα ἔργα τοῦ κ. Ράλλη καὶ πρὸ πάντων τὸ σταλὲν πρό τινων ἐτῶν εἰς τὴν Παρισινὴν ἔκθεσιν τῆς ῥιγούσης παρὰ τὴν ἑστίαν ἐκ πυρετοῦ πτωχῆς κορασίδος.

Μετὰ πολλοῦ δισταγμοῦ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἔργων δύο νεαρῶν ζωγράφων, τῶν κ. Μαθιοπούλου καὶ Ἰωαννίδου. Ὁ πρῶτος ἐξέθεσεν ἱκανὰς παστελλογραφίας παρεχούσας χρηστοτάτας ἐλπίδας. Ἐκτὸς ὅμως δύο ἢ τριῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἐπιγραφομένου „Ἐπιστολή", δὲν ἤρεσαν πολὺ τὰ ἔργα του εἰς τὸ κοινόν. Ἐξ αὐτῶν ἐλλείπει ἐκ προθέσεως ἡ διαφάνεια καὶ ἡ ἁρμονικὴ σύγκρασις τῶν χρωμάτων. Ὁ νέος τεχνίτης φαίνεται φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων impressionnistes, οἵτινες πολὺ μᾶλλον, παρὰ νὰ κολακεύσουν τὴν ὅρασιν τοῦ θεατοῦ, ζητοῦσι νὰ ἐπιβληθῶσι δι᾽ ἀποτόμων ἀντιθέσεων καὶ συγκρούσεων χρωμάτων καὶ παντοίων τολμημάτων, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν πραξικοπημάτων τοῦ χρωστῆρος. Οὕτω λ. χ. τὸ ὠτίον μιᾶς τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ κ. Μαθιοπούλου φαίνεται κατεχόμενον ὑπὸ ὀξέος ἐκζέματος, ἄλλο πρόσωπον φαίνεται ἐκδαρμένον, ἄλλου τὰ χρώματα ἐνθυμίζουσι τὰ σφακτὰ τοῦ κ. Καλούδη καὶ ἡ ἡρωὶς τῆς „Χαραυγῆς" μὲ τοὺς μαύρους αὐτῆς κατισχνους βραχίονας ὁμοιάζει πολὺ μᾶλλον μὲ ἀκρίδα παρὰ μὲ κορασίδα. Εἰς ταῦτα ὅμως δὲν ἀποδίδομεν μεγάλην σημασίαν, κάλλιστα γνωρίζοντες ὅτι τὰ ἐξ ὑπερβολῆς ζήλου καὶ νεανικῆς παραφορᾶς ἐλαττώματα κολαζόμενα ὑπὸ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ὡριμό-

τητος μεταβάλλονται πλειστάκις εἰς ἀρετάς. Εὔλογος λοιπὸν καὶ οὐχὶ δυσεκπλήρωτος εἶναι ἡ ἐλπίς μας ὅτι ὁ κ. Μαθιόπουλος θέλει δυνηθῇ νὰ κάμῃ πολὺ τελειότερα ἔργα, ἅμα παύσῃ ἐκ συστήματος νὰ τὸ παρακάμνῃ.

Ὁ κ. Ἰωαννίδης ἐπροτίμησε κ' ἐκεῖνος εἶδος ζωγραφικῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ μειονέκτημα νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ παρὰ ἀπὸ μόνους τοὺς εἰδήμονας. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ γνώμη αὐτῶν ἐπιβάλλεται ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τοὺς πολλούς, ὡς συνέβη ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰ ἔργα τοῦ Delacroix, *τοῦ* Manet, *τοῦ* Courbet *καὶ τοῦ* Degas, *πρὸ τῶν ὁποίων παρήλαυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετ' ἀδιαφορίας ἢ περιφρονήσεως τὸ πλῆθος. Ὁ τοιοῦτος φωτισμὸς τῶν ἀγελαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀγοραστῶν, ἀπαιτεῖ συνήθως πολὺν καιρόν. Τὸ ζήτημα λοιπὸν διὰ τὸν κ. Ἰωαννίδην εἶναι νὰ ἠμπορῇ νὰ περιμένῃ, ἂν ἔχῃ τὰ μέσα νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ, μέχρις οὗ αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν δυναμένων νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθεὶς ,,Σκεπτόμενος Μαθητὴς'' εἶναι κάτι περισσότερον παρὰ ,,ἕνας ἄρρωστος ἀσχημομούρης'', καὶ ὅτι ἔχουν ἄδικον οἱ πιστεύσαντες ὅτι ἐπὶ τῆς ἄλλης του εἰκόνος τῆς παριστώσης τὴν ,,Μονὴν τῆς Πάτμου'' ἐχύθη ἕνας ὁλόκληρος κιοσὲς γιαοῦρτι. Τὴν δυσχέρειαν τῆς ἀμοιβῆς ἀνωτέρου τῆς ἀμέσου ἐκτιμήσεως παρὰ τῶν πολλῶν καλοῦ ἔργου αὐξάνει παρ' ἡμῖν τὸ γεγονός, ὅτι καὶ οἱ ὀλίγοι οἱ δυνάμενοι νὰ τὸ ἐννοήσωσι δὲν φαίνονται νομίζοντες ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς αὐτοὺς τὸ καθῆκον νὰ τὸ προστατεύσωσι, ἀναδεικνύοντες τὴν ἀξίαν του ἂν εἶναι δημοσιογράφοι, ἢ ἀγοράζοντες αὐτὸ ἂν εἶναι τραπεζῖται. Πλούσιος καὶ ἐξευρωπαϊσμένος φίλος μου, τὸν ὁποῖον ἐπροτρέψαμεν νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν νέον καλλιτέχνην ἀγοράζων δύο ἢ τρία ἐκ τῶν ἐκθεμάτων του, μᾶς ἀπεκρίθη μετ' ἀγαστῆς ἀφελείας: ,,Καὶ ἐγὼ τὰ ἐκτιμῶ, φοβοῦμαι ὅμως νὰ τ' ἀγοράσω διὰ νὰ μὴ μὲ περιπαίζουν ἡ γυναῖκά μου καὶ οἱ γνώριμοί μου''. Ταῦτα ἐθεωρήσαμεν πρέπον νὰ ἐνθυμίσωμεν εἰς τὸν νέον καλλιτέχνην, ὅπως ἐν γνώσει ἀποφασίσῃ ἂν δὲν εἶναι συμφερώτερον εἰς αὐτὸν νὰ προτιμήσῃ τῆς ἀληθοῦς τέχνης τὴν βιομηχανίαν τῆς ἀνὰ δωδεκάδας κατασκευῆς καὶ πωλήσεως Θησείων καὶ Παρθενώνων. . . . .*

Ἐκ τῶν ὑδατογραφιῶν τοῦ κ. Προσαλέντη μᾶς ἤρεσεν ἡ ,,Πικροδάφνη''. Ὁ ἥλιος αὐτῆς εἶναι ἥμερος καὶ ὁ ὅλος χρωματισμὸς δὲν στερεῖται γλυκύτητος καὶ διαφανείας. Τὰ αὐτὰ προσόντα διακρίνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ τεχνίτου. Λυπούμεθα ὅμως βλέποντες καὶ αὐτὸν ἀφιερούμενον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς ἀπεικονίσεις ἀρχαιοτήτων. Πλὴν τῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τέχνης ζημίας, δὲν εἶναι ἴσως ἐντελῶς περιττὸν νὰ ὑποδείξωμεν εἰς τοὺς ἐπιδιδομένους εἰς τοιαύτην βιομηχανίαν καὶ ὅτι, ἂν ἐπί τινα ἀκόμη ἔτη ἐξακολουθήσῃ τόσον καταπληκτικῶς αὐξάνουσα ἡ παραγωγὴ Ἐρεχθείων, Πυλῶν τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ Φαναρίων τοῦ Διογένους, δὲν εἶναι πολὺ ἀπίθανον νὰ ἐπισκήψῃ καὶ ἐπὶ τοῦ προϊόντος τούτου κρίσις οἵα καὶ ἐπὶ τῆς σταφίδος. Οὐδὲ πρέπει νὰ ἐνθαρρύνῃ ὑπὲρ τὸ μέτρον τοὺς ἀρχαιογράφους ἢ

σκέψις ὅτι ἔχει ἡ Ἑλλὰς τὸ μονοπώλιον τῶν ἀρχαιοτήτων, ἀφοῦ ἡ τοιαύτη καὶ εἰς τὸ μονοπώλιον τῆς σταφίδος πεποίθησις ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς τῶν Πατρινῶν καὶ τῶν Πυργίων. Τῆς δὲ κυρίας Ὄλγας Προσαλέντη ἐκαμαρώσαμεν πολὺ τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον εὔμορφο ἀγοράκι, μὲ μεγάλην ξανθὴν κεφαλὴν βοστρυχισμένην ὑπὸ ἐμπείρου κομμωτοῦ, μὲ σῶμα χωρὶς κόκκαλα, μὲ σάρκα μαλακωτέραν βουτύρου καὶ ὄψιν ζυμωμένην μὲ ἀφρόγαλα καὶ ρόδα. Τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο θ' ἀπετέλει, πιστεύομεν, ὡραῖον σκέπασμα μπομπονιέρας.

Οὐδεμίαν ἔχοντες ἀξίωσιν ἀνελλιποῦς καταγραφῆς τῶν ἐκθεμάτων καταλήγομεν εἰς τὰ τοῦ ζεύγους Γιαλινᾶ, τὰ κατέχοντα περὶ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης αἰθούσης. Ὁ κ. Γιαλινᾶς εἶναι βεβαίως ὁ ἀξιώτερος μακαρισμοῦ ἐξ ὅλων τῶν ζωγράφων· κατώρθωσε ν' ἀναδειχθῇ ἐνωρὶς καὶ ἀκόπως· αἱ εἰκόνες του ἀρέσκουσιν εἰς τὸ πλῆθος καὶ ἀγοράζονται ὑπὸ τῶν πλουσίων· εἶναι ἀκούραστος ὡς κάμηλος καὶ γονιμώτερος κονίκλου. Πλὴν πάντων τούτων ἔχει καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ἀνώτερος πάσης ἐπικρίσεως, ἀφοῦ δύναται περιφρονητικῶς ν' ἀντιτάξῃ εἰς πάντα ἐπικριτὴν ὅτι αἱ εἰκόνες του ἐκτιμῶνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς ἀπεστόμωνε καὶ ὁ μακαρίτης Σαρίπολος τοὺς μὴ χωνεύοντας τὰς ἀπολύτους ὀνομαστικάς του διὰ τῆς ὑπομνήσεως ὅτι εἶναι „λόγιος ἐν Εὐρώπῃ γνωστὸς" καὶ ἐπίτιμον μέλος δὲν ἐνθυμούμεθα τίνος Βελγικῆς Ἀκαδημίας. Διὰ πάντα ταῦτα καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς σταλείσας εἰς τὴν Ἔκθεσιν τέσσαρας ἢ πέντε ὡραίας του εἰκόνας συγχαίρομεν τὸν κ. Γιαλινᾶν ἐξ ὅλης καρδίας. Δύσκολον ὅμως εἶναι νὰ τὸν συγχαρῶμεν καὶ διὰ τὰς δεκαπλασίας ἄλλας καὶ ἀκόμη δυσκολώτερον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς, ἐνῷ τόσον πολὺ ἐξετιμᾶτο καὶ ἐκαλοπληρώνετο ὡς ζωγράφος, ἔστερξε πλούσιος ἤδη νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν τέχνην του εἰς ἁπλῆν ἐμπορίαν. Πῶς ἄλλως τῷ ὄντι παρὰ ἔμπορος χρωματιστοῦ χαρτίου δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐκθέτων εἰς πώλησιν ἀπειράριθμα πάσης ποιότητος ζωγραφήματα ἀξίας ἀπὸ τρισχιλίων μέχρις ἑκατὸν δραχμῶν, ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ κ. Τσάτσος μαντύλια, προσόψια καὶ τσουράπια ἀπὸ πέντε μέχρις ἑξήκοντα δραχμὰς τὴν δωδεκάδα; Ἔπειτα τίς τὸν ἐμπόδιζεν, ἀφοῦ εἶχε κλίσιν πρὸς τὸ ἐμπόριον, νὰ ἐνοικιάσῃ ἓν οἷον δήποτε μαγαζεῖον πρὸς πώλησιν τῶν „Τειχῶν τῆς Κερκύρας", τῆς „Θαλασσογραφίας", τῆς „Πρωίας", τῆς „Ἀπόψεως τοῦ Ἐλαιῶνος" καὶ τοῦ ἄλλου πλήθους τῶν ἰσαξίων τοιχογραφημάτων του χωρὶς νὰ μεταβάλῃ αἴθουσαν καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως εἰς ἐφάμιλλον τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου Μπαζὰρ τῆς Εὐθηνίας;

Αἱ σκέψεις αὗται μᾶς κόπτουν τὴν ὄρεξιν νὰ ὁμιλήσωμεν σήμερον περὶ αὐτοῦ ὡς ζωγράφου. Ἄδικον ὅμως θὰ ἦτο νὰ μὴ συγχαρῶμεν ὁλοψύχως τὴν Κυρίαν Γιαλινᾶ διὰ τὰ ὡραιότατα αὐτῆς ροδάκινα καὶ ἔπειτα, κύπτοντες εἰς τὸ ὠτίον της, νὰ τὴν συμβουλεύσωμεν νὰ ρίψῃ εἰς τὸν Καιάδαν τ' ἀχλάδια, τὰ σταφύλια, τὰ κεράσια καὶ πρὸ πάντων τὰ ψάρια, τὰ οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν μ' ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἐθάμβωσε πολλάκις τὴν ὅρασίν μας, ὅταν εἴμεθα εἰς τὴν Κέρκυραν, ὁ ἀπαστράπτων λεπιδωτὸς θώραξ.

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἐξερχόμενος τῆς Ἐκθέσεως ἀποκομίζει ἐξ αὐτῆς τὴν εὐχάριστον πεποίθησιν, ὅτι ἡ ζωγραφικὴ δεν ἔπαυσεν ἐν Ἑλλάδι νὰ προοδεύῃ καὶ κατὰ τὸ ποιόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φιλολογίαν, τῆς ὁποίας ἡ πρόοδος περιορίζεται εἰς μόνην τὴν αὔξησιν τοῦ ποσοῦ. Τὰ δέ κυριώτερα αἴτια τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς τῶν ζωγράφων εἶναι νομίζομεν τὰ ἑξῆς τρία:

Α') Ὅτι ἡ ἐργασία αὐτῶν, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ τιμολογίου τοῦ κ. Γιαλινᾶ, ἀμοίβεται ἀναλόγως τοῦ ποιοῦ αὐτῆς, ἐνῷ ἡ πώλησις τῆς πεζογραφίας μὲ τὸν πῆχυν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χωρὶς διάκρισιν ποιότητος τιμὴν ἑπόμενον ἦτο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ μόνον τῶν τυπογράφων.

Β') Ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ζωγραφίσῃ τις ὅπως δήποτε μίαν εἰκόνα χωρὶς νὰ ἐσπούδασε κάπως τὴν ζωγραφικήν, ἐνῷ διὰ νὰ ἀναδειχθῇ ἐφάμιλλος τοῦ κ. Εὐρυάλου καὶ τοῦ κ. Νιρβάνα λογογράφος, οὔτε εἰδικὴ παρασκευὴ ἀπαιτεῖται, οὔτε ἰδιοφυΐα, οὔτε γνώσεις, οὔτε μελέτη καμμία, ἀλλ' ἀρκεῖ ἓν φύλλον χάρτου καὶ ἡ φιλόξενος διάθεσις τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων. Ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν κουρέως, οὐδεμία ὑπάρκει παρ' ἡμῖν τέχνη εὐκολωτέρα τῆς τοῦ συγγραφέως.

Γ') Ὅτι ὁ Θεὸς ἐχάρισεν εἰς τοὺς ζωγράφους μας ἀρκετὸν νοῦν, ὥστε νὰ κανονίζωσι τὴν πτῆσίν των ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν πτερύγων των. Εἰς τὴν Ἔκθεσιν οὐδὲν ὑπάρχει ἔργον ἀναγόμενον εἰς τὴν λεγομένην μεγάλην ζωγραφικὴν (peinture d'histoire), *οὔτε μαχῶν, οὔτε ἡμιθέων, οὔτε εὐαγγελικῶν σκηνῶν, οὔτε κατορθωμάτων τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως παραστάσεις, καὶ ἑπομένως οὐδὲν καλλιτέχνημα ἔχον τι κοινὸν πρὸς τοῦ κ. Ἀντωνιάδου, τοῦ κόμητος δὲ Κάστρου καὶ τοῦ μακαρίτου Ρηγοπούλου τὰς ἐποποιίας καὶ τὰς τραγῳδίας, ἀλλὰ μόνον* tableaux de genre, *ἤτοι συνηθεστέρων πραγμάτων ἐπιτυχεῖς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεικονίσεις. Εἷς μόνον αὐτοσχέδιος ζωγράφος ἐπεχείρησε νὰ πταρνισθῇ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν μύτην του, καὶ προϊὸν τοῦ πταρνίσματος τούτου ὑπῆρξεν ἡ „Δίκη τοῦ Διάκου" καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοιχογραφία.*

Πάντες, πλὴν αὐτοῦ, οἱ ἄλλοι διακρίνονται δι' ὑπερβολικὴν ἴσως μετριοφροσύνην καὶ πολὺ μᾶλλον παρὰ χαλινοῦ φαίνονται ἔχοντες ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως καὶ κεντρίσματος .Δὲν τοὺς συμβουλεύομεν βεβαίως νὰ ἐξορμήσωσιν εἰς τὴν μεγάλην ζωγραφικήν, πιστεύομεν ὅμως ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν οἱ δυνάμενοι ν' ἀνυψωθῶσιν εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τῆς μιᾶς. Τοῦτο λέγομεν ἀποβλέποντες πρὸ πάντων εἰς τοὺς τοπιογράφους, τῶν ὁποίων κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ κάπως κοινοτοπικὴ καὶ μονότονος ἡ παραγωγή. Διατί λ. χ. μόνον μνημεῖα, βράχοι, θάλασσα, σύννεφα, ἀνατολαί, δύσεις ἢ μεσουρανήματα ἡλίου καὶ ὄχι καὶ ἀγροί, ρύακες, τέμπη, λόγγοι καὶ δάση; Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς ἀπεικόνισις τῶν φυλλωμάτων καὶ τοῦ δι' αὐτῶν εἰσδύοντος ποικίλου φωτὸς ἀπαιτεῖ πολὺν κόπον καὶ μακρὰν μελέτην. Ἡ μελέτη ὅμως τῆς κόμης τῶν δένδρων ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως εἰς τὸν τοπιο-

γράφον ὅπως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς τὸν προσωπογράφον, ἐκτὸς ἂν σκοπεύῃ οὗτος νὰ ἐπιδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προσωπογράφησιν φαλακρῶν. Ἄλλο εἶδος τοπιογραφίας καταλληλότατον εἰς τὴν χώραν μας καὶ τὰς παραδόσεις αὐτῆς θὰ ἦτο ἡ λεγομένη κλασσική, ὄχι ὅμως Θησείων καὶ Παρθενώνων ἀντιγραφαί, ἀλλ' ἀπομύζησις τοῦ χυμοῦ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐκπόνησις ἔπειτα πρωτοτύπων εἰκόνων, οἷαι αἱ τοῦ Πουσσίνου τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Τούτων τὰ θέλγητρα καὶ τὴν ποικιλίαν θὰ ἠδύνατο ν' αὐξήσῃ ἱκανῶς ἡ κατὰ μίμησιν τῶν Ἰταλῶν παρεισαγωγὴ καὶ ὀλίγης μυθολογίας, μικραί τινες δρυάδες εἰς τὰ ἄλση, νύμφαι εἰς τὰ ἄντρα, παιγνίδια Νηρηίδων εἰς τὰ κύματα ἢ ἀναπαύσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν βράχων. Ἀνυπέρβλητα πρότυπα τοιούτου εἴδους τοπιογραφίας παρέχουσιν αἱ εἰκόνες, ἰδίως αἱ θαλασσιναί, τοῦ συγχρόνου γερμανοῦ Bœcklin, *τὰς ὁποίας κατέστησαν προσιτὰς εἰς πάντα φιλότεχνον ἀξιόλογοι χαλκογραφίαι καὶ φωτογραφίαι. Ταύτας πρέπει οἱ νεώτεροι ἡμῶν καλλιτέχναι ν' ἀναρτήσωσιν εἰς τὸν τοῖχον τοῦ σπουδαστηρίου των, ὄχι διὰ νὰ τὰς ἀντιγράφωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ συνδυασθῇ ἡ λατρεία τῆς ἀρχαιότητος μετὰ τῆς πρωτοτυπίας.*

(,,Ἀκρόπολις'' τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1896*).*

A n g e l o s V l á c h o s (1838—1920). Hij werd geboren te Athene, studeerde daar rechten en ging in de diplomatieke dienst, die hij weer verliet om in Berlijn verder te studeren. Na zijn terugkeer vervulde hij hoge ambten in verschillende ministeries, werd zelfs minister van Onderwijs en van Financiën en was van 1885 tot 1890 gezant van Griekenland in Berlijn. Maar het meest opmerkelijk is zijn literaire werkzaamheid: hij was schrijver van dramatische stukken, lyrisch dichter, vertaler, journalist, criticus en op alle gebieden toonde hij zich, zo geen genie, een man van verfijnde beschaving. Toen koning George I besloten had tot de stichting van een schouwburg van het type van de ,,Comédie française'', koos hij Vlachos daarvoor uit. Deze werd dus de grondlegger van de ,,Koninklijke Schouwburg'', tegenwoordig ,,Nationale Schouwburg''. In het algemeen kan men zeggen, dat hij veel heeft bijgedragen tot de literaire en artistieke ontwikkeling van het Atheense publiek; dit was de taak, waaraan hij zich met hart en ziel gewijd heeft.

Ἀ ν ά λ ε κ τ α. Ἀθῆναι 1901. *σ.* 286—290.

Ἡ ἰδέα τοῦ Μαραθωνίου δρόμου εἶχεν ἀνακλαδωθῇ τὰς ἡμέρας ταύτας εἰς ἀληθῆ μονομανίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ βαθύτατα εἶχε ῥιζώσει εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ὁ πόθος τῆς κατ' αὐτὸν ἐθνικῆς νίκης. Ὡς ἂν ἐπρόκειτο δὲ ἐκ τῆς νίκης ταύτης νὰ ἐξαρτηθῇ ἡ ἀληθὴς τῆς Ἑλλάδος δόξα καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνισμοῦ, πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν προέκυπτεν εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ νέος ἀθλοθέτης ὑπὲρ τοῦ ἕλληνος μαραθωνοδρόμου, ὅστις ἤθελε φθάσει πρῶτος εἰς τὸ Στάδιον, καὶ διὰ παντὸς μέσου καὶ πάσης παρορμήσεως ἐξεκαίετο ὁ ζῆλος τῶν δρομέων καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ἄνδρες καὶ

γυναῖκες, παιδία καὶ γέροντες. ἱερεῖς καὶ στρατιῶται, ἐργάται καὶ λόγιοι, βουλευταὶ καὶ χειρώνακτες, ὁδοκαθαρισταὶ καὶ φανοκόροι, περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ὡμίλουν πλέον ἢ περὶ τοῦ μαραθωνίου δρόμου, καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ στήθους των εἷς καὶ μόνος ἀνέβαινεν εἰς τὰ χείλη των πόθος· νὰ ἦνε ἕλλην ὁ νικητής! Πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πόθου δὲν ἦτο δυστυχῶς ἴσον καὶ τῶν ἐλπίδων τὸ μέγεθος, διότι οἱ δώδεκα ἕλληνες δρομεῖς ἔμελλον νὰ διαγωνισθῶσι πρὸς πέντε ξένους, ὧν τρεῖς, εἷς γάλλος, εἷς ἀμερικανὸς καὶ εἷς αὐστραλός, εἶχον ἤδη διακριθῆ ὡς ὀλυμπιονῖκαι ἐπὶ ὠκυποδίᾳ, καὶ ἰδίως ὁ τελευταῖος, οὗτινος εἶχον θαυμασθῆ τὰ ἐλαφρὰ καὶ οἱονεὶ φανταστικὰ ἅλματα. Ἀλλ' ἐπήρχετο πάλιν παρήγορος ἡ ἐλπίς, ὅτι ἴσως οἱ ξένοι ἐλαττωθῶσι κατὰ τὴν ἀντοχὴν καὶ ἀπολειφθῶσι τῶν τεσσαράκοντα χιλιομέτρων, ἅτινα ὤφειλον νὰ διατρέξωσιν. Ἐκορυφώθησαν δὲ βαθμηδὸν αἱ ἐλπίδες αὗται καὶ οἱ πόθοι καὶ ἡ ἀνυπομονησία τοῦ κοινοῦ εἰς πυρετικήν τινα ἔξαψιν, ἥτις ἠρήμωσε τὴν πόλιν εὐθὺς μετὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς χθὲς καὶ ἐπλήρωσε τὴν ὁδὸν Κηφισιᾶς μέχρις Ἀμπελοκήπων, καὶ ὅλον τὸν περὶ τὸ Στάδιον χῶρον, καὶ αὐτοῦ τὰ ἑδώλια μέχρις ἐσχάτης γωνίας. Ἀνάπηροι μόνον καὶ ἐσχατόγηροι εἶχον ἀπομείνει ἀκούσιοι τῶν οἴκων φύλακες· πάντες δὲ οἱ ἄλλοι, μηδ' αὐτῶν τῶν νηπίων ἐξαιρουμένων, ἅτινα ἔφερον ἐν ἀγκάλῃ αἱ περίεργοί των μητέρες, εἶχον ἐξέλθει εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἀδυνατοῦντες νὰ περικλείσωσιν ἐντὸς τεσσάρων τοίχων τὴν πυρετικήν των ἀνυπομονησίαν. Καὶ ὅσοι μὲν εὗρον εἰσιτήριον ἐπλήρωσαν μέχρι πνιγμοῦ τὰς κερκίδας τοῦ Σταδίου, ἑξακισμύριοι ἴσως, ἂν μὴ καὶ πλείονες, ὅπως χαιρετίσωσι πρῶτοι τὸν νικητήν· οἱ δὲ ἀτυχέστεροι, ὅσοι δὲν κατώρθωσαν νὰ τύχωσιν εἰσόδου εἰς τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο θεωρεῖον, ἐτάχθησαν πυκνοὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν εἰς τὸ Στάδιον φερουσῶν λεωφόρων, ἰδίως δὲ τῆς λεωφόρου Ὄλγας καὶ τῆς ὁδοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ὅπως ἴδωσιν αὐτὸν διαβαίνοντα. Τί γίνετ' ἐκεῖ μεταξὺ τοῦ θροοῦντος καὶ ἀνυπομονοῦντος πλήθους, τί λέγεται, τί ἀκούεται — δὲν περιγράφεται προχείρως εἰς τὰς στήλας ἐφημερίδος. Ἡ φυλετικὴ φιλοτιμία τοῦ πλήθους ἔχει φθάσει εἰς νευρικὸν παροξυσμὸν καὶ νομίζει τις, ἂν τοὺς ἀκούσῃ λαλοῦντας ἢ τοὺς ἴδῃ χειρονομοῦντας, ὅτι πάντες ἐκεῖνοι οἱ περίεργοι ἄνθρωποι προσδοκῶσιν ἢ φοβοῦνται μέγα τι γεγονὸς, εὐδαιμονίαν ἴσως ἐθνικήν, τὴν ἐλευθερίαν πιθανῶς τῆς Κρήτης, τῆς Μακεδονίας τὴν ἑλληνικήν ἀποκατάστασιν, ἢ τοὐναντίον σεισμὸν ἐπικείμενον ἢ καταποντισμόν, ὑποδούλωσιν τοῦ ἔθνους, κατάλυσιν τῶν συνταγματικῶν αὐτοῦ ἐλευθεριῶν, ἢ ἐθνικόν τι ὄνειδος ἐπικρεμάμενον. Αἱ μορφαί των εἶνε ἐξημμέναι, σχεδὸν ἄγριαι, αἱ χειρονομίαι των απότομοι, καὶ ἂν ἠδύνατό τις νὰ ἀκούσῃ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας των, δὲν θὰ κατώρθωνε βέβαια νὰ τοὺς ἀριθμήσῃ. Ἂν δὲ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Στάδιον, ὅπου ἡ συμπύκνωσις τοῦ πλήθους ἐντείνει φυσικῷ τῷ λόγῳ τὴν νευρικὴν ἔξαψιν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας, θὰ ὑπολάβωμεν πρὸς στιγμήν, ὅτι εὑρισκόμεθα μετέωροι ἐν μέσῳ πυκνῶν συννέφων, μεστῶν ἠλεκτρισμοῦ καὶ θύελλαν ἐγκυμονούντων. Ἂν δὲν ἐλάλουν μεγαλοφώνως καὶ δὲν ἐθορύβουν τόσον, θὰ ἠκούοντο βεβαίως οἱ ταραχώδεις τοῦ στήθους των σφυγμοί. Κάτω εἰς τὴν

κονίστραν τελοῦνται ἀγῶνες ἀθλητικοὶ ἅλματος εἰς ὕψος· ἀλλὰ τίς προσέχει εἰς αὐτούς; ὅλων τὰ βλέμματα εἶνε ἐστραμμένα πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Σταδίου, ὅπου ἀπὸ τριῶν ἤδη ὡρῶν ἀναμένουσι νὰ ἴδωσιν εἰσδρομῶντα τὸν νικητήν· τὰ ὦτά των ἐντείνονται, ὅπως ἀκούσωσι τὸν κρότον τοῦ τηλεβόλου, ὅστις μέλλει νὰ ἀγγείλῃ ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν Κηφισιᾶς στρατῶνος τοῦ πυροβολικοῦ τὴν διάβασιν τοῦ πρώτου μαραθωνοδρόμου· ἀνίστανται σύσσωμοι πρὸς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, συγκλονοῦνται ὅλοι ὡς ὑπὸ πνοὴν βιαίου ἀνέμου, ἐγείρονται, κάθηνται, ἐρωτῶσιν ἀνυπόμονοι καὶ ἀπαντῶσιν ἀνυπομονώτεροι, καὶ ζῶσιν ἐν διαστήματι ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἑβδομάδος ὅλης ζωήν. Αἴφνης φήμη τις, ἀπὸ στόματος προδραμόντος ποδηλάτου πηγάζουσα, ἀνέρχεται τὰς κερκίδας τοῦ Σταδίου, ἀσαφής, συγκεχυμένη, ποικίλη, διαδιδομένη δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ἀλλ' ἀπελπιστικὴ ὁπωσδήποτε· οἱ ἕλληνες ἀγωνισταὶ ὑστεροῦσι πάντες. Βοὴ βαρεῖα, οἱονεὶ γογγυσμὸς ὑπόκωφος, διέδραμε τὰς πλευρὰς τοῦ εὐρέος ἀμφιθεάτρου, καὶ σιγὴ μετὰ τοῦτο βαθεῖα, ὡσεὶ μολυβδίνη θανάτου χεὶρ πλήττουσα κατὰ κεφαλῆς εὐθυμούντων ὅμιλον, ἐπεκάθισεν ἐπὶ τοῦ στίφους ἐκείνου τοῦ πυκνοῦ τῶν ἑξηκοντάκις χιλίων θεατῶν, τῶν ἀσφαλῆ προσδοκώντων τὴν ἐθνικὴν νίκην. Καὶ ἀληθῶς — ὡς βραδύτερον ἐγνώσθη ἀκριβέστερον — προέτρεχε μέχρι τοῦ τριακοστοῦ πέμπτου χιλιομέτρου ὁ ἐξ Αὐστραλίας δρομεύς, ἠγνόει δὲ ὁ προδραμὼν εἰς τὸ Στάδιον ποδηλάτης, ὅτι μικρὸν κατόπιν παρητεῖτο οὗτος τοῦ περαιτέρω δρόμου, καὶ ἀνελαμβάνετο ὀλιγοδρανὴς ὑπὸ τῆς παρακολουθούσης ἁμάξης. Οὕτω δὲ βραχεῖα, ὀλίγων μόλις λεπτῶν, ὑπῆρξεν ἡ πένθιμος ἐκείνη κατάπληξις. Μετὰ μικρὸν νέος ποδηλάτης καὶ νέον ἄγγελμα. „Ἕλλην νικᾷ". Καὶ μετὰ δύο μόλις λεπτά, ἐν μέσῳ πλήθους ὠρυομένου αὐτόχρημα ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, εἰσορμᾷ εἰς τὸ Στάδιον ἄλκιμος, φαιδρός, ἀκμαῖος καὶ σχεδὸν ἀκατάπονος, μετὰ δύο ὡρῶν καὶ πεντήκοντα λεπτῶν ἀδιάκοπον δρόμον, ὁ ἐξ Ἀμαρουσίου νεαρὸς χωρικὸς Λούης, διατρέξας τεσσαράκοντα ὅλα χιλιόμετρα ἄνευ προγυμνάσεως, ἄνευ προπονήσεως. Δὲν ἦτο φωνὴ ἀνθρώπων ἐκείνη, ἥτις ἀνεδόθη τότε βροντώδης ἀπὸ τῶν κερκίδων τοῦ Σταδίου, οὔτε ἤχησεν ὡς ἠχεῖ συνήθως ἀνθρώπινον χειροκρότημα ὁ πάταγος ἐκεῖνος ἑκατὸν χιλιάδων χειρῶν· ἦτο βρυχηθμὸς μᾶλλον βροντῆς, βρόμος καταιγίδος ἐνσκηπτούσης, ἔκρηξις ἡφαιστείου. —Ὄρθιον, ἔξαλλον, μαινόμενον καὶ ἐκβεβακχευμένον τὸ πλῆθος ὅλον ἐκεῖνο βοᾷ, παταγεῖ, χειροκροτεῖ, ζητωκραυγεῖ, ἀναρρίπτει τοὺς πίλους, σείει τὰ ῥινόμακτρα, ἀναπηδᾷ, συνταράσσεται ὡς κῦμα μέγα ὠκεανοῦ, φωνάζει, κλαίει, ὀλολύζει, καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸν νικητὴν — ὅστις παρέρχεται κάτω προσκλίνων πρὸ τῶν βασιλέων καὶ χαιρετιζόμενος ὑπ' αὐτῶν — ἀσπάζεται καὶ ἐναγκαλίζεται ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ὡς ἀδελφὸς συγχαίρων ἀδελφὸν ἐπὶ μεγάλῃ οἰκογενειακῇ εὐτυχίᾳ. Ἀνθοδέσμαι ῥίπτονται κατὰ κεφαλῆς τοῦ παρερχομένου νικητοῦ, ἐπαγγελίαι δώρων μεγαλοφωνοῦνται πρὸς αὐτόν, καὶ κυρία τις ὁμογενὴς ἐν τῇ νευρικῇ ἐξάψει τῆς πατριωτικῆς της χαρᾶς στέλλει πρὸς αὐτὸν τὸ χρυσοῦν της ὡρολόγιον μετὰ τῆς χρυσῆς του ἁλύσεως. Βοᾷ ἔτι ἡ θύελλα ἐκείνη τῆς ἀγαλλιάσεως, ὅτε μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας εἰσορμᾷ

εἰς τὸ Στάδιον ὁ δεύτερος μαραθωνοδρόμος, ἕλλην καὶ αὐτός, καὶ μετὰ λεπτὰ ὀλίγα ἕλλην ἐπίσης ὁ τρίτος.

Τελεία καὶ πλήρης ἡ νίκη. Δικαία δὲ καὶ ἴση πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ ἡ πάνδημος αὐτοῦ χαρά. Ἡ πόλις εἶνε ἀνάστατος ἔτι ἀπὸ τῆς χθές, καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀπαύστως τηλεγραφεῖται ἡ ἀγαλλίασις τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Λούη. Ἀπερρόφησε δὲ ὁ μέγας οὗτος θρίαμβος πᾶσαν ἄλλην λεπτομέρειαν τῶν θεαμάτων, οὐδ᾽ ἐνδιαφέρεταί τις πλέον περὶ τῶν κολυμβητικῶν ἀγώνων τῆς ἑσπέρας ταύτης, ἢ τῶν ποδηλατικῶν τῆς αὔριον, ἢ τοῦ ἀγῶνος ἱστιοπλοΐας τῆς προσεχοῦς Δευτέρας. Ἐλησμονήθη — ἐν μέσῳ τῆς ἐθνικῆς χαρᾶς — καὶ αὐτὸ τὸ ἐν τῷ δημοτικῷ Θεάτρῳ ἀποτυχὸν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τόλμημα τῆς ἐν πρωτοτύπῳ παραστάσεως τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους ὑπὸ φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου· ἐλησμονήθη καὶ τὸ Πένταθλον τοῦ κ. Πολέμη μετὰ τῆς μουσικῆς τοῦ κ. Λαυράγκα· ἐλησμονήθη καὶ αὐτὴ ἡ ἀποτρόπαιος ἁψὶς τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας.

Ὀνόματα νικητῶν καὶ λεπτομερείας τῶν καθ᾽ ἡμέραν ἀγωνισμάτων δὲν σᾶς γράφω. Τὰ εὑρίσκετε πάντα εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅσον λεπτολόγως καὶ ἂν θελήσετε.

P á v l o s N i r w á n a s (1866—1937) pseudoniem van Pétros Apostolídis, van beroep officier van gezondheid op de Griekse vloot, maar ook dichter, criticus en vertaler.

Zijn uitgebreid oeuvre droeg bij tot de ontwikkeling van het Griekse publiek. Van 1908 tot zijn dood was hij de „*χρονογράφος*" van de krant *Ἑστία*. Zijn taal, een dimotiki zonder vulgarismen, en zijn stijl vielen zeer in de smaak bij de Atheense kringen.

Φ ι λ ο λ ο γ ι κ ὰ ἀ π ο μ ν η μ ο ν ε ύ μ α τ α. Ἀθῆναι, σελ. 74—81.

Λ ά μ π ρ ο ς Π ο ρ φ ύ ρ α ς

Γιά τὸ μουσικώτατο ποιητὴ τῶν „Σκιῶν" μοῦ εἶνε μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη ἀνάμνηση, ὅτι τὸν δέχτηκα, σὰ πνευματικὸς ἀνάδοχος, ἀπ᾽ τὴν κολυμπήθρα τῆς Ποιήσεως, καὶ ὅτι ἀποστήθισα, μ᾽ ἕνα κἄποιον τρόπο, μπροστὰ στὸ βωμό, γιὰ τὸν ἀνήλικο, τὸ Σύμβολο τῆς ποιητικῆς Πίστεως.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ μαζευόμαστε, κάθε βράδι, στὸ σπίτι κάποιου ἐξαδέλφου μου στὸν Πειραιᾶ, μερικοὶ φίλοι... Στὴν συντροφιά μας ἤτανε καὶ ὁ Θεόδωρος Συριώτης, ἕνας τύπος σιωπηλοῦ στωϊκοῦ, ποὺ δὲν ἀνακατευότανε μὲ τὴν φιλολογία, ἀγαποῦσε ὅμως, φαίνεται, ν᾽ ἀκούῃ τὶς ὁμιλίες μας, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἤτανε ὑποχρεωμένος νὰ μιλῇ ὁ ἴδιος. Ἀργότερα ἀποδείχτηκε, ὅτι ὁ καλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὄχι μόνο δὲν ἤτανε ἄσχετος μὲ τὶς Μοῦσες, ἀλλὰ συγγένευε στενώτατα μ᾽ αὐτές, ἀφοῦ ἤτανε θεῖος — ἀδελφὸς τῆς μητέρας — τοῦ Λάμπρου Πορφύρα (zie blz. 416).

Ἕνα βράδυ, λοιπόν, ὁ σιωπηλὸς Θεόδωρος, ἄνοιξε τὸ στόμα του, γιὰ νὰ μᾶς πῇ — φανταζότανε ὅτι τὸ πρᾶγμα μᾶς ἐνδιαφέρει — ὅτι τὸ ἀνιψάκι του, ὁ Δημητράκης Σύψωμος, μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου,

ἔγραφε ποιήματα. Τὸ γνωρίζαμε ὅλοι τὸ μικροκαμωμένο, χλωμὸ καὶ δειλὸ παιδάκι, ποὺ ἔβγαινε συχνὰ μὲ τὸ θεῖο του στὸν περίπατο καὶ ποὺ φαινότανε πολὺ μικρότερο ἀπὸ τὴν ἡλικία του. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι ἀκούσαμε τὴν εἴδηση μὲ σχετικὴ ἀδιαφορία. Τί ποιήματα, ἐπὶ τέλους, μποροῦσε νὰ γράφῃ ὁ Δημητράκης; Ὁπωσδήποτε γιὰ νὰ εὐχαριστήσουμε τὸ θεῖο του, ποὺ φαινότανε νὰ ἐπιθυμοῦσε μιὰ ἔγκυρη γνώμη γιὰ τοὺς στίχους τοῦ μικροῦ ἀνιψιοῦ του, τοῦ εἴπαμε:

— Δὲν τοῦ παίρνεις κανένα ἀπ' τὰ ποιήματα αὐτὰ νὰ μᾶς τὸ φέρῃς νὰ τὸ ἰδοῦμε γιὰ περιέργεια;

Τὸ ἄλλο βράδι ὁ Θεόδωρος μᾶς ἔφερε περισσότερα ἀπὸ ἕνα, γραμμένα ἀπάνω σὲ χαρακωμένα φύλλα, σχισμένα ἀπὸ κάποιο τετράδιο. Τὰ μοιρασθήκαμε κι' ἀρχίσαμε νὰ τὰ διαβάζουμε, καθένας χωριστά. Ἔξαφνα ὁ ἕνας ἄρχισε νὰ κυττάζῃ τὸν ἄλλο.

— Λές νὰ εἶνε δικά του;

— Δὲν ξέρω. Αὐτὸ ἐδῶ σὰ νὰ μοῦ θυμίζῃ κάποιο ποίημα τοῦ Δροσίνη.

— Μὰ κι' αὐτὸ ἐδῶ μοῦ φαίνεται πὼς τὸ ἔχω ξαναδιαβάση κ' ἐγώ. Νομίζω πῶς εἶνε τοῦ Πολέμη . . .

— Κἄπου τὸ ἔχω διαβάσει κι' αὐτό. Δὲ θυμοῦμαι ὅμως ποῦ.

Εἴχαμε καταλήξει δηλαδή, ἀπάνω-κάτω, στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ μικροῦ ἦσαν ἁπλές ἀντιγραφές, ποὺ μᾶς τὶς παρουσίαζε γιὰ δικές του. Κάτι τέτοιο δὲν ἔτρεχε βέβαια. Ἀλλὰ οἱ στίχοι καὶ ἡ κατασκευὴ γενικὰ τῶν ποιημάτων ἦσαν σχεδὸν ἄφταιστα γιὰ ἕνα παιδάκι τῆς ἡλικίας του καὶ δικαιολογοῦσαν κάθε ὑποψία. Ὅπως φάνηκε, ἐκ τῶν ὑστέρων, ὁ μικρὸς δὲν ἦταν λογοκλόπος. Εἶχεν ἐπιρρεασθῆ, ἁπλῶς, ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ποὺ διάβαζε, ἐκεῖνον τὸν καιρό.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὅλοι, ἐνῷ εἴχαμε σχεδὸν τὴ βεβαιότητα, ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ τὰ εἴχαμε ξαναδιαβάσει κάπου, δὲν μπορούσαμε νὰ θυμηθοῦμε, οὔτε ποιανοῦ ἦσαν, οὔτε ποῦ τὰ διαβάσαμε. Μέσα στὴ γενικὴ αὐτὴ ἀπορία, ἐπρότεινα τότε νὰ γίνῃ ἕνα πείραμα.

— Ἄκουσ' ἐδῶ, ἀγαπητὲ Θόδωρε . . . εἶπα στὸ θεῖο τοῦ μικροῦ, ποὺ μάταια περίμενε ἀπὸ ἕναν κύκλο εἰδικῶν μιὰ ὁριστική, τέλος πάντων, κρίση γιὰ τὰ ἔργα τοῦ ἀνιψιοῦ του. Ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ ποιήματα, ποὺ μᾶς ἔφερες δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τίποτε. Θὰ δώσουμε λοιπόν ἕνα θέμα στὸ Δημητράκη. Ἀπάνω σ' αὐτὸ θὰ γράψῃ ἕνα ποίημα καὶ θὰ μᾶς τὸ φέρῃς νὰ τὸ ἰδοῦμε. Λοιπὸν τὸ θέμα μας εἶνε: ,,Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ ναύτη''. Ἕνα ναυτόπουλο γυρίζει μὲ τὸ καράβι στὸ νησί του. Τὰ ἄλλα θὰ μᾶς τὰ πῇ ὁ ποιητής.

Εἶχα διαλέξει ἐπίτηδες τὸ κοινὸ αὐτὸ θέμα, ποὺ μποροῦσε νὰ δώσῃ μιὰ ἁπλῆ καὶ εὔκολη ἔμπνευση, σὰ θέμα γνώριμο σ' ἕνα παιδί, ποὺ εἶχε γεννηθῇ καὶ ἀνατραφῇ κοντὰ στὴ θαλασσα καὶ τὰ καράβια της. Καί, τὸ ἄλλο βράδι, ὁ μικρὸς ποιητὴς μᾶς ἔστειλε τὸ ποίημά του. Λοιπόν, ὁμολογῶ, ὅτι λίγες φορὲς δοκίμασα τέτοια ἔκπληξη στὴ ζωή μου. Ἐνῶ ὅλοι περιμέναμε, τὸ πολὺ—πολύ, μιὰ ὄμορφη κοινοτοπία, ὁ μικρὸς ποιητάκος μᾶς ἔδειξε, πὼς καὶ ἀπὸ τὸ κοινότερο θέμα, ἕνας ποιητής, ποὺ αἰσθάνεται ἀληθινά, μπορεῖ νὰ βγάλῃ ἕνα

πρωτότυπο καλλιτέχνημα. Εἶχε πάρει, πράγματι, τὸ θέμα του τόσο ἀσυνήθιστα, εἶχε ἀποφύγει τόσο ἀπίστευτα ὅλα τὰ χιλιοειπωμένα ἀπάνω σ' αὐτό, τὸ εἶχε διαχειρισθῆ μὲ τόση ἀτομικότητα, ὥστε ἡ εὐκολία ποὺ θέλησα νὰ τοῦ δῶσω, διαλέγοντας τὸ θέμα αὐτό, ἔγεινε γι' αὐτὸν μιὰ δυσκολία, ποὺ βρῆκε τὴ δύναμη νὰ τὴν κατανικήσῃ, μὲ μιὰ μαεστρία ἀνέλπιστη γιὰ τὴν ἡλικία του. Ὅσες λεπτομεριακὲς ἀτέλειες κι' ἂν εἶχε τὸ ποίημα, μᾶς ἔδειχνε ὅμως καθαρά, ὅτι εἴχαμε μπροστά μας ἕναν γεννημένο ποιητή.

Καὶ τώρα, ποὺ θυμᾶμαι τὴν παληὰ αὐτή, συμπαθητικὴ ἱστορία, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ζητήσω συχώρεση ἀπὸ τὸ Λάμπρο Πορφύρα, γιὰ τὴν ταπείνωση, ποὺ ἐπέβαλα, τὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἡμέρα, στὸ Δημητράκη Σύψωμο, ὑποχρεώνοντάς τον νὰ δώσῃ ἐξετάσεις μπροστά μου.

Ὁ Δημητράκης, μαθαίνοντας ἀπὸ τὸ θεῖο του τὴν εὐνοϊκή μας κρίση, ἦρθε δειλά, τὴν ἄλλη μέρα, στὸ σπίτι μου καὶ μοὔφερε μερικὰ νέα ποιήματά του, γραμμένα πάντα σὲ σχισμένα φύλλα μαθητικῶν τετραδίων. Ἡ ἐπιτυχία του στὸ „Γυρισμὸ τοῦ Ναύτη", δὲν εἴτανε τυχαία. Ὅλα τὰ ποιήματα, ποὺ μοῦ εἶχε φέρει, ἔδειχναν, ποιὸ περισσότερο ποιὸ λιγώτερο, τὸν ποιητή, ποὺ δὲν ἤτανε φόβος νὰ σταματήσῃ στὰ πρῶτα του αὐτὰ δοκίμια. Ἕνα μάλιστα ἀπ' αὐτά, χωρὶς τίτλο, θυμοῦμαι ὅτι μοὔκανε ξεχωριστὴν ἐντύπωση. Τὸ τιτλοφόρησα: „Ἡ θλίψη τοῦ μαρμάρου" καὶ παρακάλεσα τὸ μικρὸ ποιητὴ νὰ μοῦ τὸ ἀφήσῃ νὰ τὸ δώσω σὲ κανένα περιοδικό. Μοῦ τὸ ἄφησε, μὲ συγκίνηση, κι' ἔφυγε σκυφτὸς καὶ κάπως φοβισμένος. Τὸ ἄλλο πρωΐ, ἦρθε στὸ σπίτι μου ὁ μακαρίτης Γ. κριτής, Πειραιώτης δημοσιογράφος, ποὺ ἔβγαζε, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὸ περιοδικό „Στάδιον".

— Μοῦ ἑτοιμάσατε ὕλη; μοῦ εἶπε, θυμίζοντάς μου κάποια ὑπόσχεση συνεργασίας.

— Ἐγὼ δὲ σοῦ ἑτοίμασα . . . τοῦ εἶπα. Θὰ σοῦ δώσω ὅμως ἕνα ποίημα κάποιου νέου ποιητῆ, ποὺ θὰ σὲ ἀποζημιώσει γιὰ τὴ δική μου ἀπουσία.

Ξύνισε τὰ μοῦτρα του.

— Εἶνε τίποτα; μοῦ εἶπε περιφρονητικά.

— Βάλ' το ὑπ' εὐθύνη μου . . . τοῦ ἐδήλωσα.

Καὶ τοῦ παρέδωσα τὴ „Θλίψη τοῦ Μαρμάρου".

Μόλις ἐκυκλοφόρησε τὸ „Στάδιο", τὸ ποίημα τοῦ Πορφύρα ἔγεινε ἀντικείμενο γενικῆς ὁμιλίας στοὺς πειραιώτικους κύκλους. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψῃ, πὼς ἤτανε ἔργο ἑνὸς μικροῦ μαθητάκου. Ὅταν τὸ περιοδικὸ ἔφτασε στὸ γραφεῖο τοῦ „Ἄστεως", ὅπου συνεργαζόμουν τότε, ὁ φίλος Στέφανος Στεφάνου, τακτικὸς συντάκτης τοῦ φύλλου, ποὺ ἔγραφε τότε κι' αὐτὸς συμβολικὰ ποιήματα, μὲ ρώτησε, ἂν γνωρίζω τὸν νέο, ποὺ εἶχε γράψει τὴ „Θλίψη τοῦ Μαρμάρου". Τοῦ ἔδωκα ὅλες τὶς σχετικὲς πληροφορίες.

— Μὰ αὐτὸ — μοῦ εἶπε — εἶνε πρώτης γραμμῆς ποίημα.

Τὸ ἄλλο πρωΐ εἶχε δημοσιευθῆ, μὲ ἕναν ἐπαινετικώτατο πρόλογο, γραμμένον ἀπὸ τὸν Στεφάνου, στὸ „Ἄστυ", ποὺ στὰ φιλολογικὰ ζητήματα ἤτανε μιὰ ἐφημερίδα, ποὺ δὲ χάριζε κάστανα πολὺ εὔκολα, καὶ ὅπου ἡ τελευταία φιλολογικὴ γραμμούλα ἔπρεπε νὰ περάσῃ

ἀπὸ αὐστηρότατο ἔλεγχο, πρὶν πάῃ στὸ τυπογραφεῖο. Ἑπομένως ἡ τιμητικὴ ἀναδημοσίευση τοῦ ποιήματος τοῦ Πορφύρα, στὴ στήλη τῶν χρονικῶν του, ἤτανε γιὰ τὸν πρωτόφαντο ποιητὴ μιὰ καθιέρωση. Ἔτσι ὁ Πορφύρας — σπάνιο φαινόμενο στὴ φιλολογικὴ ζωὴ ὅλων μας — καθιερώθηκε μὲ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση. Καὶ εἶνε ἴσως ὁ μόνος ποιητής, ποὺ δὲν ἔχει εἰς βάρος του ,,νεανικὰ ἁμαρτήματα'' ἀπὸ κεῖνα, ποὺ βρίσκεται κανεὶς κατόπι στὴν ἀνάγκη νὰ ἀγνοήσῃ ἢ νὰ ἀποκηρύξῃ. Ἐννοεῖται, ὅτι μὲ μιὰ τέτοια ἐπιτυχία οἱ πόρτες ὅλων τῶν περιοδικῶν τοῦ ἀνοίχθηκαν διάπλατα, οἱ φιλολογικοὶ κύκλοι τὸν δέχθηκαν μὲ ὅλες τὶς τιμὲς καὶ ὁ Παλαμᾶς τὸν προσφωνοῦσε ἀπὸ τότε ,,jeune maître''.

Μία περιπέτεια τῆς ἀκύμαντης ζωῆς τοῦ Πορφύρα, μὲ τὴν ὁποία βρέθηκα τυχαῖα ἀνακατωμένος, ἤτανε ἡ περιπέτεια τῆς στρατιωτικῆς του ὑπηρεσίας. Σωστὴ περιπέτεια γιὰ ἕνα νέον ἀσθενικό, ὅπως ἤτανε τότε, ποὺ ὑπόφερε διαρκῶς ἀπὸ τὸ στομάχι του, ποὺ εἶχε συχνὰ ζαλάδες καὶ λιποθυμίες — ἀποτελέσματα ὅλα μιᾶς νευρικότητος χαϊδεμένου παιδιοῦ — καὶ ποὺ γιὰ νὰ φάῃ μὲ τοὺς φίλους του ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀναγκαζότανε νὰ φέρνῃ μαζύ του δύο φρέσκα αὐγὰ τῆς ἡμέρας, στὰ ὁποῖα περιοριζότανε, τὶς περισσότερες φορές, ὅλο του τὸ γεῦμα. Πῶς ν' ἀνθέξῃ ἕνας τέτοιος μεταξωτὸς ὀργανισμὸς στὴ σκληρὴ ζωὴ τοῦ στρατῶνα καὶ στοὺς κόπους τῶν γυμνασίων; Καὶ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος γι' αὐτὸν θὰ ἤτανε νὰ τὸν στείλουν στὰ σύνορα, — ἤτανε τότε οἱ παραμονὲς τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1912 — μακρυὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του, ξένον ἀνάμεσα σὲ ξένους, ἕναν ἀριθμὸ μέσ' στοὺς ἄλλους. Ἂν δὲν ἔμενε στὴ μέση κάποιας πορείας — συλλογιζόμαστε ὅλοι — χωρὶς ἄλλο θὰ ξεψυχοῦσε σὲ κάποιο κρεββάτι στρατιωτικοῦ θεραπευτηρίου ὁ φτωχὸς ὁ Δημητράκης. Καὶ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν σώσουμε. Κάποιος φίλος ἔλαβε τότε μία σοφὴ ἔμπνευση:

— Δὲ γράφεις — μοῦ εἶπε — στὸν Πρίγκηπα Νικόλαο;

Ἀπὸ τὸ ταξίδι μου στὴν Κεττίγνη, μὲ κάποιο πολεμικό, ποὺ εἶχε συνοδεύσει τὸν Ἕλληνα Πρίγκηπα ὡς τὸ Κάτταρο, γιὰ νὰ παρευρεθῇ στοὺς γάμους τοῦ Διαδόχου τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ἀπὸ κάποια συνεργασία μου ἀργότερα σὲ μιὰ κριτικὴ ἐπιτροπὴ στρατιωτικῶν τραγουδιῶν, ποὺ συνεδρίαζε, ὑπὸ τὴν προεδρία του, στὸ παλάτι του, εἶχα γνωρισθῆ τότε κάπως στενώτερα μὲ τὸν πρίγκηπα-συγγραφέα καὶ βρῆκα φυσικὸ νὰ τοῦ γράψω ἕνα γράμμα καὶ νὰ ζητήσω τὴν προστασία του γιὰ ἕναν ἐκλεκτὸ ποιητὴ — συνάδελφό του, τέλος πάντων, στὰ γράμματα — πού, ἀσθενικὸς ὅπως ἦταν, ὑπῆρχε φόβος — αὐτὰ ἔγραφα ἀπάνω-κάτω — νὰ τὸν χάσῃ ἡ Ποίηση, χωρὶς νὰ κερδίσῃ τίποτε ἀπ' αὐτὸν ἡ Πατρίδα. Ὁ Πρίγκηψ, ποὺ ἤτανε ἀρχηγὸς τότε τῆς ζώνης τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπως τὴν ἔλεγαν, δέχθηκε μὲ εὐμένεια τὴν παράκλησή μου καὶ ἔδωκε, πράγματι, διαταγὴ νὰ ἀποσπασθῇ ὁ Πορφύρας σὲ κάποια ὑπηρεσία τῶν ἐμπέδων. Σὲ λίγες ἡμέρες, ποὺ τὸν εἶδα, δὲν μοῦ φάνηκε καὶ πολὺ ἐνθουσιασμένος.

— Πῶς τὰ περνᾷς, Δημητράκη — τὸν ρώτησα — στὴ νέα σου ὑπηρεσία;

— *Πῶς νὰ τὰ περνῶ; μουρμούρισε. Πάω καὶ ποτίζω τὰ μουλάρια, κάθε πρωΐ.*

Ἀπὸ τὸν Πήγασο ὡς τὰ μουλάρια τοῦ στρατοῦ, ἡ διαφορὰ ἤτανε βέβαια καταπληκτική. Καὶ ὅπως μοῦ διηγήθηκε ἀργότερα κάποιος, ποὺ ἔτυχε νὰ ἰδῇ τὸν Πορφύρα στὴ θλιβερὴ αὐτὴ ὥρα τῆς ὑπηρεσίας του, αὐτὸς ποὺ τόσο νωρὶς εἶχε δαμάσῃ τὸν Πήγασο, δὲν μποροῦσε νὰ δαμάσῃ τὰ μουλάρια του, ποὺ τοῦ φεύγανε στὸ δρόμο καὶ ἀναγκαζότανε νὰ τὰ κυνηγάῃ λαχανιασμένος γιὰ νὰ τὰ συμμαζέψῃ. Ἡ ζωὴ ὅμως αὐτὴ ὄχι μόνο δὲν τὸν ἀφάνισε, ὅπως εἴχαμε φοβηθεῖ ὅλοι μας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔκανε ἀγνώριστο. Μιὰ ἡμέρα τὸν εἶδα μὲ ροδοκόκκινα μάγουλα.

— *Καλὰ σὲ βλέπω, Δημητράκη . . . τοῦ εἶπα. Νὰ χτυπήσω ξύλο.*

— *Μ' ἔσωσαν οἱ σκουράντζοι . . . ἦταν ἡ ἀπάντησή του.*

— *Τί εἶνε αὐτοὶ οἱ σκουράντζοι; τὸν ρώτησα.*

— *Σκουράντζοι εἶνε, φίλε μου, — μοῦ ἐξήγησε — οἱ βρωμορέγγες, ποὺ τρῶμε, πρωΐ- πρωΐ, σὲ καμμιὰ ἐξοχικὴ ταβερνοῦλα, μαζὶ μὲ τοὺς συναδέλφους, ὕστερ' ἀπὸ τὰ γυμνάσια, βρέχοντάς τους μὲ κανένα ἑκατοσταράκι ρετσίνα. Λοιπόν, σὲ βεβαιώνω, ὅτι ἀφότου ἄρχισα τὴ δίαιτα αὐτή, ἔγινα ἄλλος ἄνθρωπος.*

— *Καὶ τοὺς χωνεύεις, θηρίο;*

— *Ποτέ μου δὲ χώνεψα καλύτερα.*

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔπαιρνε, κάθε πρωΐ, τὸ γαλατάκι του καὶ τὸ αὐγουλάκι του καὶ τοῦ φέρνανε φούσκωμα, εἶχε τώρα ἀντικαταστήσει τὸ πρωϊνό του ,,ρόφημα'', μὲ σκουράντζους, κουραμάνα καὶ ρετσίνα καὶ ἤτανε θαυμάσια στὴν ὑγεία του. Ἀπὸ τότε ὁ Πορφύρας ἔγινε, πράγματι, ὅπως τὸ εἶπε καὶ ὁ ἴδιος, ,,ἄλλος ἄνθρωπος''. Καὶ κάθε φορά, ποὺ τὸν βλέπω, τώρα, γερὸ καὶ ροδοκόκκινο καὶ φέρνω στὸ νοῦ μου τὸ χλωμὸ καὶ ἀσθενικὸ παιδί τῶν παλαιῶν χρόνων, θυμᾶμαι ἄθελα τοὺς ,,σκουράντζους'' τοῦ στρατῶνα καὶ τὴν ἀνέλπιστη ὑπηρεσία, ποὺ προσφέρανε στὴν ἑλληνικὴ Ποίηση.

Γιὰ τὸν ἀγαπητό μου ποιητὴ καὶ φιλολογικό μου βαφτιστικό, ποὺ ἔκανε τιμὴ στὸ νουνό του, ἔχω, ὥς τόσο, μιὰ τύψη συνειδήσεως, ποὺ αἰσθάνομαι τώρα τὴν ἀνάγκη νὰ ξεμολογηθῶ, ἀπέναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἔγινα ἀφορμή, ἀπὸ ἕνα ἄκακο ἀστεῖο, ποὺ εἶχα διηγηθῇ σὲ κάποιον κύκλο συναδέλφων, νὰ τοῦ βγῇ τὸ ὄνομα τοῦ φιλαργύρου. Καὶ τί φιλαργύρου; Φιλαργύρου στὴν ποιητική του περιουσία. Ἕνα μοναδικό, δηλαδή, καὶ πρωτάκουστο εἶδος φιλαργυρίας. Τὸ ἄκακο αὐτὸ ἀστεῖο ἔγεινε ἀπὸ τὴν ἑξῆς ἀφορμή. Κάποτε, ποὺ ἔτυχα στὸ σπίτι τοῦ Πορφύρα, ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ μοῦ διαβάσῃ κάποιο καινούργιο ποίημά του. Μέσα στὸ γραφεῖο του ἤτανε ἕνα παληό, σιδερένιο χρηματοκιβώτιο τοῦ πατέρα του, ποὺ ὁ Πορφύρας τὸ χρησιμοποιοῦσε ὡς ἁπλὸ ντουλάπι. Ἐκεῖ μέσα εἶχε ριγμένα, ἔτσι πρόχειρα, καὶ μερικὰ χειρόγραφά του. Ἄνοιξε, λοιπόν, τὸ χρηματοκιβώτιο, ἔβγαλε τὸ ποιημά του, μοῦ τὸ διάβασε καὶ τὸ ξανάρριξε πάλι μέσα, κλείνοντας τὴ βαρειὰ πόρτα τοῦ χρηματοκιβωτίου. Τὸ φαινόμενο, βέβαια, δὲν ἤτανε στερημένο ἀπὸ κάποια εὔθυμη πρωτοτυπία, μολονότι τόσο φυσικὸ καὶ τόσο χωρὶς σημασία γιὰ τὸν ποιητή. Κάτι τοῦ εἶπα τότε — θυμοῦμαι — γελάσαμε γιὰ τὸ

περίεργο αὐτὸ ποιητικὸ θησαυροφυλάκιο καὶ τὸ πρᾶγμα θὰ ἔμενε ὡς ἐκεῖ, ἂν, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Πορφύρα, δὲν τύχαινε νὰ βρεθῶ σ' ἕναν κύκλο κακοβούλων συναδέλφων.

— Τὰ μάθατε; τοὺς εἶπα σπρωγμένος ἀπὸ τὸ δαίμονα τῆς φάρσας. Ὁ Πορφύρας, ποὺ νομίζετε πὼς γράφει ἕνα ποίημα τὸ χρόνο, ἔχει ὁλόκληρη περιουσία ἀπὸ στίχους.

Ἡ ἀποκάλυψή μου αὐτὴ ἔκανε φυσικά, ἐντύπωση στοὺς συναδέλφους, ποὺ ξέρανε ὅλοι, ὅτι ὁ Πορφύρας ἤτανε σοφὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ μετρημένος στὴν παραγωγή του.

— Εἶνε δυνατό; μοῦ εἶπαν.

— Ἐβεβαιώθηκα μὲ τὰ μάτια μου, σήμερα τὸ πρωΐ... τοὺς πληροφόρησα.

— Καὶ ἀφοῦ ἔχει τόσα ποιήματα, ὅπως λές, γιατί φέρνει τόσες δυσκολίες, ὅταν τοῦ ζητοῦν στίχους του ἀπὸ τὰ περιοδικά;

— Διότι, ἁπλούστατα, εἶνε ἕνας ἐλεεινὸς τσιγκούνης. Κρατεῖ κλεισμένα τὰ ποιήματά του σ' ἕνα σιδερένιο χρηματοκιβώτιο, ποὺ τὸ ἀγόρασε γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Ἐκεῖ μέσα ἔχει κλειδωμένους τοὺς θησαυρούς του καί, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ βγάλῃ κανένα, τὰ χέρια του τρέμουν, ὅπως τρέμουν τὰ χέρια ὅλων τῶν φιλαργύρων. Σήμερα τὸ πρωΐ, σᾶς λέω, τὸν εἶδα, μὲ τὰ μάτια μου, ν' ἀνοίγῃ τὴν ποιητική του κάσσα καὶ νὰ βγάζῃ ἀπὸ μέσα ἕνα ποίημα, γιὰ νὰ τὸ παραδώσῃ, μὲ χίλια βάσανα, σὲ κάποιο διευθυντὴ περιοδικοῦ, ποὺ τοῦ τὸ εἶχε ζητήσει.

Ἐννοεῖται, πὼς δὲν ἄργησε νὰ διαδοθῇ, ὅτι ὁ Πορφύρας εἶχε ἀγοράσει ἐξεπίτηδες χρηματοκιβώτιο καὶ εἶχε κλείσει μέσα του, ὁ τρομερὸς αὐτὸς Σάϋλωκ, τοὺς ποιητικούς του θησαυρούς.

Καί, ποιὸς ξέρει, ἂν δὲν ὑπάρχουν ἀκόμα ἄνθρωποι, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ πιστεύουν τὸν ἀστεῖον αὐτὸ μῦθο; Ἀλλά, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε, πὼς γιὰ νὰ βγάλῃ κανεὶς τὴ φήμη τοῦ φιλαργύρου, πρέπει, πρῶτα ἀπὸ ὅλα, νὰ εἶνε πλούσιος. Καὶ ὁ Πορφύρας εἶνε ἕνας ἑκατομμυριοῦχος τοῦ στίχου.

Spýros Melás, geboren in 1883, journalist, toneelschrijver, een van de weinige schrijvers van ,,vies romancées'' in de Nieuwgriekse letterkunde, heeft in het ,,kroniek''-genre een ongeëvenaarde geestigheid ontwikkeld.

Σφυρίγματα σελ. 7—9.

Εἰς τὴν σκιάν, τὴν πρωϊνὴν δροσιάν, κάτω ἀπὸ πυκνὰ κλαριά, εἰς ἕνα παγκάκι τοῦ βασιλικοῦ κήπου, ἐνῷ συνεζητοῦμεν — λεπτομερῶς φεῦ! ... — ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἕνας κότσυφας, μὴ δίδων μονόλεπτο δι' αὐτὰ ὅλα, κατέβηκε νὰ πάρῃ τὸ λουτρό του. Ἐπλησίασεν εἰς τὴν μικρὰν λίμνην, ἡ ὁποία ὡς ὀφθαλμὸς ἐκστατικοῦ δραματισμοῦ ἔσμιγεν εἰς τὴν αὐτὴν ὀνειρώδη ὀπτασίαν εἴδωλα λουλουδιῶν καὶ χρυσόψαρα, νέφη ἐαρινὰ καὶ βυθοὺς μὲ πράσινα φύκια, οὐρανοὺς καὶ χορταριασμένες πέτρες, τέλος δένδρα μὲ τὴν κορυφὴν ἀνάποδα,

τρέμοντα, φευγαλέα . . ., προχώρησε, μὲ τὴν ὁρμὴν ὑδροχαροῦς ἀγγλοσάξωνος, μέχρι τῆς ὄχθης, καί, χωρὶς νὰ βγάλῃ, ὁ ἄθλιος, τὸ μαῦρό του ράσο, πλούφ! . . . ἔπεσε στὸ νερό. Ἐφτερούγισε μέσα, ἔκαμε κυματάκια, ἐβούτηξε τὴν κεφαλήν του καὶ τὴν μικράν, μυτερὴν φλόγα τοῦ ράμφους του, ἐχάρη ὅλος, ἐμπουχίσθη μὲ δροσιάν, ἐπέταξε κατάστιλπνος εἰς ἕνα γειτονικὸ κλαρὶ καὶ ἄρχισε νὰ σφυρίζῃ.

Ἐπέρασε τὸ παξιμαδάκι κουνιστό, τσακιστό, μέγκλα, τακοῦνι καὶ ἰδέα, μὲ τὴν κορδέλλα τῆς μόδας, ποὺ τρυποῦσε διαμπὰξ τὰ μπόρ τοῦ καπελλίνου κι᾿ ἔπεφτε στὸ αὐτί. Καὶ πρὶν προφθάσῃ νὰ στρίψῃ τὸ βάσανον τοῦτο, εἰς τὴν καμπὴν τῆς ἀλέας, ὅπου ἀνθεῖ τὸ ,,βιβοῦαρνον'' — μωρὲ ποῦ στὸ διάβολο τὸ βρήκατε τὸ ὄνομα, κύριοι βοτάνικοί; — ὁ κότσυφας τῆς ἐσφύριξε. Τῆς ἐσφύριξε ἁπαλά, τρυφερά, τσακπίνικα ὅμως, μπερμπάντικα, σὰν ἕνας ,,βιὲ-μαρσέρ''. Τὸ παξιμαδάκι κοντοστάθηκε, γύρισε μὲ τὸ μυτάκι στὸν ἀέρα, κύτταξε πίσω, σὰν νὰ ἦτο ἕτοιμο νὰ ρωτήσῃ: Τρέχει τίποτα, κύριος, τὸ ὁποῖον ὠτομομπίλ; Δὲν εἶδε κανέναν. Μὲ τὸ μπαρδόν! . . . Καὶ τράβηξε τραμπαλίζοντας τὸ τσαντάκι.

Ἀλλὰ διαβαίνει μετ᾿ ὀλίγον ἡ παρεγνωρισμένη πολιτικὴ μεγαλοφυΐα, ὁ ἐμβριθὴς γηραιὸς κύριος, ὅστις ἀναπτύσσει πρὸς τὸν αἰώνιον ἀκροατήν του τὸ μέγα ναυαγῆσαν σχέδιον ἀναμορφώσεως τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ οὐδεμία Κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ υἱοθετήσῃ — μωροί, φίλε μου, μωροί! — καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη ἀρετὴ θὰ ἦτο νὰ εἰσπράττωμεν χωρὶς νὰ ἐξοδεύωμεν καὶ νὰ μεγαλουργοῦμεν χωρὶς νὰ ἐνεργοῦμεν. Ὁ κότσυφας, μὲ τὶς δύο μαῦρες χανδρίτσες του, κυττάζει προσεκτικὰ τὴν φαλάκραν (τὸ καπέλλο τὸ κρατεῖ στὸ χέρι) ὅπου διαθλᾶται ἡ ἀκτίς, ποῦ γλυστρᾷ μεσ᾿ ἀπὸ τοὺς κλάδους, καὶ τὸν σφυρίζει. Τὸν σφυρίζει ὅπως ἕνα μορτάκι τοῦ ὑπερώου τὸ ἀποτυχημένο νούμερο ἐπιθεωρήσεως: Κόφ᾿ το! Ἀούα! . . . Ἀούα! . . . Ἡ φαλάκρα ξαφνίζεται. στρέφει, ἐρευνᾷ, τὰ πέριξ. Καὶ τὸ περίφημον ,,νῆμα τῶν ἰδεῶν'' πάει περίπατο.

Τὸ εἰδύλλιον παρελαύνει σὲ λιγάκι, τὸ χονδροκόριτσο τῆς ὑπηρεσίας μὲ τὸ τσίτινο ρὸζ πολκάκι, γεμάτο κίτρα· καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ χακιοῦ, ποὺ φεύγει αὔριο, μεθαύριο, παιδὶ τοῦ βουνοῦ, περαστικό, ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτὴν Βαβυλῶνα. Ὑπὸ τὴν καταπράσινην ἁψῖδα τῆς ἀλέας ἀναζῇ ἔξαφνα ἡ ἀνάμνησις τοῦ λόγγου, μὲ τὰ γίδια, τὰ νερά, τοὺς ἁγνοὺς πόθους. Τὸ μικρὸ στῆθος τοῦ κότσυφα σὰν νὰ φουσκώνῃ ἀπὸ περιπάθειαν. Σφυρίζει κάτι ποιμενικόν. Κάτι ποῦ ἔχει μέσα ἔλατο καὶ λαγκάδι. Καὶ μ᾿ αὐτὸ τοὺς ξεπροβοδίζει ὡς ποῦ τὸ ρὸζ τσιτάκι δὲν φαίνεται πλέον εἰς τὸν ὁρίζοντα . . .

Ἀργὰ κυλᾷ τὸ μικρὸ καροτσάκι, μὲ τὸ δροσᾶτο φορτίον: Χιονάτη κουβερτίτσα, δαντέλλες, μιὰ σκουφίτσα μὲ θαλασσὶ φιογκάκι καὶ μέσα σ᾿ αὐτὴ ἕνα μακάριον χαμόγελο βρέφους. Καὶ συμπληρώνει τὴν θελκτικὴν αὐτὴν περίληψιν τῆς δημιουργίας ἡ νέα μητέρα, ἡ ξανθούλα, μὲ τὸ κατάλευκο πρόσωπο, ποῦ πλέει στὶς λεπτές, μὼβ ἀνταύγειες μιᾶς κομψῆς ὀμπρελλίτσας. Τί μειδίαμα στέλνει σ᾿ αὐτὸ τὸ παχουλὸ μουτράκι τοῦ μωροῦ καὶ τί κατάφωτον πέλαγος ἀγάπης βλέπει κανεὶς ν᾿ ἀνοίγῃ μπροστά του τὸ γαλάζιο της βλέμμα! . . . Ἐραστὴς ἐπῆρε ποτὲ τέτοιο χαμόγελο, τέτοια ματιά; Ὁ κότσυφας

σφυρίζει μαλακά, μαλακά, μαλακά, ἕνα τρυφερώτατον ,,νάνι-νάνι''. Ὁ παχουλὸς μπεμπὲς κλείνει σιγὰ σιγὰ τὰ διάφωτα βλέφαρα. Καὶ περνᾷ ὁ δανδῆς, μὲ κορσὲ εἰς ὅλον τὸ ὕφος, μὲ τὸ σπασμωδικὸν βάδισμα τοῦ ἀνδρεικέλου, καὶ ὁ κότσυφας σφυρίζει ,,ἕν-δυό, ἕν-δυό'' σὰν ἕνα κοροϊδάκι, ἕνα μαγγάκι τῆς συνοικίας. Καὶ περνοῦν, στὴν ἀράδα, ὅλοι οἱ τύποι τοῦ κήπου κ' ἔχει γιὰ ὅλους ἕναν χαρακτηρισμὸν — ἀλήθεια ἢ πλάνη τῶν αὐτιῶν μου; — ὅταν τέλος, αὐτοτελής, ἄσπονδος πατριώτης, συνωφρυωμένος, διακεκριμένος μεγαλοβιομήχανος τῆς ἐλευθερίας, διαβαίνει γνωστὸς ἀδιάλλακτος τυραννομάχος τοῦ συνεδρίου, κραδαίνων ράβδον καὶ ὀνειρευόμενος σφαγήν. Γι' αὐτὸν ὁ κότσυφας δὲν σφυρίζει τίποτε. Μετακινεῖ μόνον ἐλαφρῶς τὴν οὐράν του καί, καθὼς περνᾷ ὁ φοβερὸς αὐτὸς ἀνὴρ ἀπὸ κάτω, τοῦ ἀφίνει ἀκριβῶς στὴ μύτη . . . νὰ τὸ πῶ; Δὲν τὸ λέω! . . .

D e i l l e g a l e p e r s: April 1941—October 1944.
Zoals in alle door de As bezette landen verscheen ook in Griekenland de illegale pers enkele dagen na de bezetting van het land door Duitsers en Italianen. Beroeps-journalisten, schrijvers, officieren, leraren, advokaten, zakenlui, afgestudeerde vrouwen, vrouwen zonder titel, jonge meisjes, jonge mannen, de meest uiteenlopende mensen namen deel aan dit werk: sommigen schreven, anderen drukten, anderen verschaften materiële hulpmiddelen, anderen brachten rond: allen zetten hun leven op het spel. Talrijk en van grote verscheidenheid zijn dus de kranten en schrijvers, die toen verschenen. Sommige schrijvers blonken uit, en, wanneer het mogelijk was hun namen bekend te maken, verwierven zij bovendien nog literaire roem. Enige kranten toonden een zodanige levenskracht, dat zij ook nu nog blijven verschijnen. Datgene, wat de Griekse illegale pers een eigen karakter geeft, is, kan men wel zeggen, een aangrijpende toon, veroorzaakt door het wrede lot van een volk, dat na de Italianen overwonnen te hebben (Oct. 1940—April 1941) en de Duitsers tegengehouden te hebben (April —Juni 1941), door de twee bondgenoten onder de voet gelopen werd. Een van die illegale kranten *Ἑλληνικὸν Αἷμα,* geleid door een talentvol man L. Piniatoglou, gaf een serie van 32 vlugschriften uit, waarin hij een beschrijving gaf van de gevechten, die het publiek niet weten mocht van de As, en verschillende toenmalige problemen behandelde. In plaats van fragmenten uit de hele illegale pers te geven, geven wij liever grote stukken uit een van die pamfletten, verschenen onder No. 11, getiteld: ,,*Roepel*''. Zo heet een groep vestingen aan de N.O.grens van Griekenland. Later vernam men, dat het afkomstig was van de hand van een industriëel, *Christos Zalokostas,* die zich na de bezetting als een ware schrijver ontpopt heeft. Het zij opgemerkt, dat alle bijzonderheden, aan Zalokostas meegedeeld door officieren en soldaten, nauwgezet met de waarheid overeenstemmen.

Ροῦπελ (Χρήστου Ζαλοκώστα)

ΡΟΥΠΕΛ. Εἶπα Ροῦπελ καὶ τ' ὄνομα αὐτὸ ἀντηχεῖ σὰ χτύπος μεταλλικοῦ δίσκου. Στὰ ἴδια τὰ παλιά της κλώνια ἔχει ἡ ἑλληνικὴ παλικαριὰ πάλι ἀνθίσει. Ἐδωδά, στὸ Ρουπέλιον τῶν Βυζαντινῶν, πολλὲς φορὲς σταμάτησαν ἄλλοτε οἱ Μακεδόνες τοὺς Σκύθες, νίκησαν οἱ Ἀκρίτες τοὺς Οὕνους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ στενωπὸς αὐτή, ποὺ ὅσο πλησιάζει τὰ σύνορα τόσο περισσότερο ζουλιέται ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Μπέλες καὶ Τσιγκέλι, στενεύοντας σὰ χουνί, γέννησε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1941 νέα ἑλληνικὴ νίκη, κι ἂς μὴ μπόρεσαν τότε νὰ ξεδιπλωθοῦν, ὅπως τοὺς ἄξιζε, οἱ πολεμικὲς σημαῖες. Σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες μας ἡ ὀρεινότητα τοῦ τόπου κάνει νὰ γίνωνται σύμβολα κάποια στενά. Ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 ἀγαπήσαμε τὰ Δερβενάκια, ἀπὸ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο τὰ στενὰ τοῦ Σαραντάπορου, ἀπὸ τὴν ἐποποιΐα τοῦ δεύτερου Βαλκανικοῦ πολέμου τὴ διάβαση τῆς Κρέσνας, ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ ἐπίθεση τοῦ 1940 τὶς χαράδρες τῆς Πίνδου. Ἡ γραμμὴ Ροῦπελ θὰ συμβολίζη στοὺς ἀπογόνους μας τὴ Γερμανικὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδας.

Ἀγωνιζόταν ὁ στρατὸς μὲ τοὺς Ἰταλοὺς στ' Ἀλβανικὰ βουνὰ καὶ ὑπερνικώντας χιόνια, πεῖνα καὶ τὶς μεγάλες ἀνοιξιάτικες ἐπιθέσεις ποὺ τὶς διεύθυνε ὁ ἴδιος ὁ Μουσολίνι, ἑτοιμαζόταν νὰ πετάξη τὸν ἐχθρὸ στὴ θάλασσα, ὅταν φάνηκαν ἀπέναντι ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ οἱ Γερμανοί. Ἐπιδειχτικά, γιὰ νὰ φοβίσουν τὶς φρουρές, ἄρχισαν νὰ σέρνουν πέρα δῶθε τ' ἀμέτρητα ἅρματα μάχης καὶ τὰ μακρόλαιμα κανόνια τους. Ἔστησαν τηλεφωνικὲς γραμμές. Ἀπέναντι στὰ φρούρια, ὅσα ἦταν δίπλα στὴ μεθόριο ὅπως τὸ Ἰστίμπεη καὶ τὸ Κέλκαγια, ἔκαναν γωνιομετρικὲς ἐργασίες γιὰ νὰ καθορίσουν τὶς ὀχυρώσεις καὶ τοποθέτησαν τὸ πυροβολικό τους, μόλις τρακόσια μέτρα μακριά.

Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ διάβαιναν τὴν ὀροθετικὴ γραμμή, φωτογράφιζαν, μετροῦσαν κι' ἐξέταζαν ἀναιδέστατα τὸ καθετί. Οἱ σκοποί μας τοὺς ἔβλεπαν, μὰ εἶχαν διαταγὴ νὰ τοὺς διώχνουν χωρὶς νὰ τοὺς πυροβολοῦν.

Ὕστερα οἱ Ναζῆδες ἔφτιαξαν κοντὰ στὰ σύνορα ἀεροδρόμια ἐκστρατείας καὶ μὲ τ' ἀεροπλάνα τους ἐκτελοῦσαν ἀναγνωρίσεις, ὄχι δίπλα, ἀλλὰ βαθιὰ μέσα στὸ ἑλληνικό, βέβαιοι πὼς τὸ ἀδύνατο κρατίδιο ποὺ πρόσβαλαν δὲν εἶχε ἀντιαεροπορικὸ πυροβολικὸ νὰ τὰ χτυπήση. Καὶ δὲν τὰ χτύπησε.

Ἡ γραμμὴ τῶν ὀχυρῶν δὲν ἦταν ἀκόμα τελειωμένη, ἔλειπαν πολλὲς σιδερένιες πολεμίστρες γιὰ νὰ προστατεύουν τὰ πολυβόλα, ἀλλοῦ δὲν πρόφτασαν νὰ ἐγκαταστήσουν ἀερισμὸ κι ἀλλοῦ δὲν εἶχαν φέρει βαρὺ πυροβολικό. Σὲ κανένα ὀχυρὸ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα μεγάλος ἀσύρματος καὶ πολλοὶ προβολεῖς δὲν λειτουργοῦσαν, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν μηχανὲς παραγωγῆς ἠλεκτρισμοῦ.

Ὅσο προχωροῦσε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς βαθύτερα στὴν Ἀλβανία τόσο τραβοῦσε ἡ Κυβέρνηση ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ τὸν ὁπλισμό τους γιὰ νὰ τὸν μεταχειριστῆ ἐναντίο στοὺς Ἰταλούς. Χριστούγεννα εἶχαν πάρει κιόλας τὰ μισὰ κανόνια τους, τὸ μεγαλύτερο μέρος πυρομαχικῶν ἀπὸ τὶς ἀποθῆκες κι' ὅλους σχεδὸν τοὺς μόνιμους ἀξιωματικοὺς

ἐξὸν ἀπὸ τοὺς διοικητὲς κάθε φρουρίου. Γενάρη τράβηξαν τὸ τεχνικὸ προσωπικό, τοὺς εἰδικοὺς ποὺ χειρίζονταν τὸ ὑπόγειο τηλεφωνικὸ δίχτυ, τοὺς ὑδραυλικοὺς καὶ τοὺς ἠλεκτρολόγους. Μόλις ἔλειψε στὴν Ἀλβανία ὑλικὸ διαβιβάσεων, τὸ Στρατηγεῖο σήκωσε ἀπ' τὰ ὀχυρὰ ὅσα καλώδια μπόρεσε. Ἔτσι κατάντησαν μονάδες πυροβολικοῦ ἀνίκανες νὰ ἐπικοινωνήσουν τηλεφωνικῶς μὲ τοὺς τομεῖς ποὺ διατάχτηκαν νὰ ὑπερασπιστοῦνε καὶ κάμποσες πυροβολαρχίες δὲν εἶχαν καλώδιο γιὰ νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ παρατηρητήριό τους! Τέλος, σὰν ἔφτασε ὁ στρατός μας ἐμπρὸς στὸ Τεπελένι, ἀφαίρεσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα τὸ περισσότερο ,,πεζικὸ ἐπιφανείας'', ποὺ εἶχε προορισμό, κρυμμένο ἔξω ἀπ' τὰ φρούρια, νὰ διώχνη μὲ ἀντεπιθέσεις τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς ἢ τὰ ἐχθρικὰ τμήματα ποὺ τυχὸν θὰ κατάφερναν νὰ πλησιάσουν.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ Ροῦπελ βλέπαν ἀπελπισμένοι αὐτὴ τὴν ἀπογύμνωση, φαντάζονταν ὅτι πόλεμος δὲ θὰ γινόταν ἀπ' τὴ μεριά τους καὶ παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς στείλουν στὴ Βόρεια Ἤπειρο. Οἱ ἀξιωματικοὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἡσυχάσουν μὲ τὴ βεβαίωση πὼς ὁ πόλεμος θὰ ἐρχόταν κάποτε πρὸς αὐτοὺς καὶ τότε τὸ ἔργο τους θὰ ἤτανε βαρύτατο. Πολλοὶ τὸ πίστεψαν καὶ περίμεναν, μερικοὶ ὅμως βγῆκαν πάλι στὴν ἀναφορὰ ζητώντας νὰ μετατεθοῦν, κι' ὅταν εἶδαν πὼς ἡ αἴτησή τους δὲν ἀκουγόταν τὸ ἔσκασαν καὶ πῆγαν πεζῆ στὴν Ἤπειρο νὰ πολεμήσουν. Ἀλλὰ τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἔστειλαν πίσω μὲ συνοδεία. Δὲν τοὺς τιμώρησαν γιατὶ ἤτανε εἴκοσι χρονῶν παιδιὰ γεμάτα πατριωτισμό. Μὲ λόγια προσπάθησαν οἱ βαθμοφόροι νὰ τοὺς δώσουν νὰ καταλάβουν πὼς ἡ φρουρὰ τῶν συνόρων εἶναι θέση τιμητικὴ ποὺ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπεται. Οἱ φαντάροι ἔλεγαν ,,μάλιστα, μάλιστα'' σὰ νὰ εἶχαν τάχα νιώσει τὸ σφάλμα τους μὰ σιγομιλοῦσαν μεταξύ τους κι ἑτοιμάζονταν νὰ τὸ ξανασκάσουν.

Αὐτοὶ οἱ θερμόαιμοι λιποτάχτες λίγες ὧρες μόνον στάθηκαν στὴν Ἀλβανία, ἀπὸ τὸ ἔπος τῆς Ἠπείρου τίποτα σχεδὸν δὲν εἴχανε δεῖ, ὅμως πόσα ἀντραγαθήματα τῶν Ἰταλομάχων δὲν ἐδιηγοῦνταν στὸ γυρισμό τους, τί δὲν ἔλεγαν γιὰ τὰ θαύματα τῆς Παναγιᾶς. Ἔτσι, ὅταν τὸ Μάρτη φάνηκε ἀπέναντί τους ὁ τρομερώτερος στρατὸς τοῦ κόσμου, ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε σπάσει σὰ γυαλὶ μὲ τὰ μοντέρνα ὅπλα του τὴν ἀπόρθητη γραμμὴ Μαζινό, τὰ ἑλληνόπουλα ἀντὶ νὰ φοβηθοῦνε, χαρήκανε ,,Δόξα σοι ὁ Θεός, εἶπαν, ἦρθε κι' ἡ σειρά μας νὰ νικήσουμε''.

. . .Δὲν εἶχε φέξει ἡ 6 Ἀπριλίου ὅταν ἀκούστηκε ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς Βουλγαρίας δυνατὸ κανονίδι. Στὸ σκοτεινὸ οὐρανὸ ἔλαμψαν ἑλληνικὲς φωτοβολίδες. Οἱ προφυλακὲς ποὺ εἶχαν προσβληθῆ ἔδιναν τὸ σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ. Ἀμέσως οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν φρουρίων ποὺ βρίσκονταν πολὺ κοντὰ στὴ μεθόριο, πετάχτηκαν ἀπ' τὰ κρεββάτια τους κι ἔτσι ὅπως βρέθηκαν μισόγυμνοι ἔτρεξαν στὰ πολυβολεῖα. Ἡ μεγάλη μάχη ἄρχιζε.

Στὸ μούχρωμα τῆς χαραυγῆς φάνηκαν νὰ πλησιάζουν πρὸς αὐτοὺς ὅσοι ἄντρες τῶν προχωρημένων φυλακίων δὲν εἶχαν σκοτωθῆ κατὰ τὸ γερμανικὸ αἰφνιδιασμό. Μάχονταν ἀπεγνωσμένα μ' ἕνα πλῆθος

ἐχθρῶν ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς περικυκλώσουν. Ἕνας ἀνθυπολοχαγὸς ποὺ βαστοῦσε τὴ σημαία τους σύρθηκε τραυματισμένος ὡς τὸ Πυραμιδοειδές, ἐκεῖ τὴν παράδωσε κι' ὕστερα λιποθύμησε. Οἱ φαντάροι ζητωκραύγασαν γεμάτοι ἐνθουσιασμό. Χίλιες φορὲς καλύτερα ὁ ἀγώνας ποὺ ξεσποῦσε παρὰ ἡ ἀδυναμία ποὺ ἔδειχναν ἕνα μήνα τώρα ὑπομένοντας παθητικὰ τὶς προσβολὲς τοῦ Γερμανοῦ. Κάποιος ἐπιλοχίας ἔτυχε νὰ πῆ:

,,Παιδιά, θὰ τοὺς κρατήσουμε μὲ τὰ δόντια''. Κι ἡ φράση αὐτὴ ἄρεσε: ,,Μὲ τὰ δόντια. Ζήτω!. Μὲ τὰ δόντια'' ἐπανάλαβαν ὅλοι.

Δὲν εἶχαν τελειώσει τὶς ζητωκραυγὲς κι ἀκούστηκε τὸ οὐρλιαχτὸ τῶν στούκας ποὺ σὲ κύματα 120 ἀεροπλάνων τὴ φορά, ἄρχισαν νὰ ρίχνουν τὶς βόμβες τους κατακέφαλα στὶς ὀχυρώσεις μὲ τὴν ἀκρίβεια ποὺ γεμίζει τ' αὐλάκια τῆς σπορᾶς σιτάρι ὁ γεωργός. Σὲ λίγην ὥρα ὅλος ὁ χῶρος, ἀπὸ τὸ Μπέλες ὡς τὸ ὑψίπεδο Νευροκόπι, φλεγόταν. Πυκνὸς καπνὸς σκέπαζε τὰ φρούρια ποὺ δὲ βλέπονταν πιὰ μεταξύ τους γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς ὀπτικοὺς τηλεγράφους. Τ' ἀκρινὰ κάστρα Ἰστίμπεη καὶ Κέλκαγια, ποὺ μόλις ἀπεῖχαν 250 μέτρα ἀπὸ τὰ σύνορα, ὑπόφεραν ἐξαιρετικά, γιατὶ τὸ γερμανικὸ πυροβολικὸ μὲ βολὲς εὐθεῖες τὰ χτύπησε ἀπὸ πολὺ κοντὰ καὶ τοὺς κατάστρεψε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πολεμίστρες πολλὰ κανόνια καὶ πολυβόλα. Πρὶν περάση μιὰ ὥρα εἶχαν κιόλας κομματιαστεῖ οἱ μισοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ ἕνα τρίτο τῆς φρουρᾶς τους. Τὰ ὀχυρὰ ἦταν τυφλὰ καὶ σχεδὸν ἄοπλα μέσα σ' ἕνα ἀπερίγραπτο πανδαιμόνιο. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀπόμεναν ζωντανοὶ χειρίζονταν μολαταῦτα τὰ αὐτόματα ὅπλα μὲ πεῖσμα ὅσο νὰ μπῆ ἀπὸ τὶς πολεμίστρες καμιὰ νέα ὀβίδα καὶ νὰ τοὺς πετσοκόψη κι αὐτούς.

Στὶς 6.20′ ξέσπασε μεγάλη γερμανικὴ ἐπίθεση. Προπορεύονταν ἅρματα μάχης καὶ μοτοσικλέτες, πίσω τους ὁρμοῦσε σὲ πυκνὴ φάλαγγα πεζικό, ἐνῶ πλῆθος βάρκες ἀπὸ καουτσοὺκ κατέβαιναν τὸν ποταμὸ Στρυμόνα, μερικὲς τόσο μεγάλες ὥστε νὰ μεταφέρουν πυροβολικό. Χωρὶς νευρικότητα πρῶτα βουλιάχτηκαν οἱ βάρκες (οὔτε μιὰ δὲν πέρασε στὴν ἀντικρινὴ ὄχθη), ὕστερα χτυπήθηκαν τ' ἅρματα μάχης καὶ σταματήθηκαν. Τὸ γερμανικὸ πεζικὸ ὅμως δὲ δείλιασε, παρὰ ἐξακολούθησε νὰ προχωρῆ ἀκάλυπτο, κάνοντας τοὺς Ἕλληνες βαθμοφόρους ν' ἀποροῦν:

,,Ἐπίτηδες ἔρχονται ἔτσι σὰν κοπάδι, ἢ μήπως εἶναι ἀγύμναστοι καὶ δὲν ξέρουν τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἐδάφους; ''Τοὺς ἄφησαν νὰ πλησιάσουν κι ὕστερα διάταξαν ταχὺ πῦρ καταπάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀνθρωπομάζα. Δεκατίστηκε. Σάστισε. Διαλύθηκε.

. . .Ὁ Γερμανὸς Σωματάρχης ποὺ διεύθυνε τὴν ἐπίθεση, ἅμα εἶδε ὅλες του τὶς προσπάθειες νὰ ματαιώνωνται, μπῆκε σ' ἕνα ἀερόστατο καὶ σηκώθηκε δυὸ χιλιάδες μέτρα ψηλὰ νὰ κατοπτέψη τὴ γραμμή. Ἀπέναντι στὸ Ροῦπελ, ἔξω ἀπὸ τὴ βολὴ πυροβολικοῦ, στάθηκε αὐτὸ τὸ κιτρινωπὸ μπαλόνι καὶ δεμένο ἀπὸ τὴ γῆ· ἔμεινε ἀκίνητο ἐκεῖ ὅσες μέρες βάσταξε ἡ μάχη. Ἀπ αὐτὸ τὸ μοναδικὸ παρατηρητήριον ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζωνται νέα συστήματα, γιὰ νὰ λυγίσουν

τὴν ἑλληνικὴ ἀντίσταση. Τὰ στούκας διατάχτηκαν νὰ διακόψουν τὶς ἐπιθέσεις στὰ τσιμεντένια ὀχυρά, ποὺ ἄντεχαν ὡς καὶ τὶς βαρύτερες βόμβες, καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ καταστρέψουν ὅσες βοηθητικὲς πυροβολαρχίες ἦταν τοποθετημένες ἔξω ἀπὸ τὰ φρούρια σ'ἐπίκαιρα σημεῖα, ἀπ' ὅπου ἐνοχλοῦσαν τὶς γερμανικὲς κινήσεις. Τὰ κανόνια αὐτὰ εἶχαν πολὺ πρόχειρη προκάλυψη, ἦταν εὔκολο νὰ σιγηθοῦν. Σμήνη ἀπὸ πενήντα-πενήντα ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως φτερούγισαν τότε πρὸς τὸ Κρακόρ, τὸν αὐχένα τῆς Τσαμάρας καὶ τὸ ὕψωμα τῶν Βλάχων ποὺ ἔκρυβαν στὴν κορυφή τους βαρὺ πυροβολικό. Μόλις πλησίαζαν τὰ στούκας, ὁρμοῦσαν κατακόρυφα στὰ κανόνια μας καὶ, σφυρίζοντας δαιμονικά, λίγα μέτρα πρὶν ἀγγίζουν τὸ χῶμα, ἀμολοῦσαν τὶς βόμβες ποὺ ἔσκαζαν τόσο κοντά τους, ὥστε οἱ ἐκρήξεις κλόνιζαν αὐτὰ τὰ ἴδια καθὼς ὑψώνονταν γιὰ ν'ἀπομακρυνθοῦνε.

Οἱ φρούραρχοι κατάλαβαν ἀμέσως τὸ νέο κίνδυνο:

,,Πᾶνε τὰ βαριὰ κανόνια μας'' σκέφτηκαν καὶ τοὺς κόπηκ' ἡ ἀναπνοή. Ἕνας μὲ ἀνέπαφο ἀκόμα τὸ ὑπόγειο τηλέφωνο παρακάλεσε τὸ διοικητή τους νὰ στείλη ἀεροπλάνα διώξεως γιὰ ν' ἀπομακρύνουν τὰ στούκας. Ὁ ἀπονήρευτος! Οὔτε ἕνα, μὰ οὔτ' ἕνα ἀεροπλάνο δὲ διέθετε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων. Μήπως δὲν ἤξερε ὁ διοικητὴς ὅτι χίλια μηχανοκίνητα γερμανικὰ στριμώχνονταν στὰ μετόπισθεν, στόχος ἔξοχος γιὰ βομβαρδιστικὸ ἀεροπλάνο ποὺ μὲ κάθε βόμβα του θὰ ξεκοίλιαζε ὁλόκληρες δωδεκάδες; Μήπως δὲν ἔβλεπε τὸ μπαλόνι τοῦ ἀντιπάλου του νὰ στέκη προκλητικὰ μπροστά του; Ἢ μήπως δὲν ἔνιωθε τί σήμαινε τὸ θανάσιμο σφυροκόπημα τῶν ἐξωτερικῶν κανονιῶν του ἀπὸ τὰ στούκας; Μὰ δὲ μποροῦσε νὰ κάνη τίποτα. Δὲν εἶχε ἀεροπλάνα. Ζήτησε ἀπὸ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο, ἀπὸ τὴ Στρατιὰ Ἠπείρου, ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τῆς Λάρισας, ἀπ' ὅλους ζήτησε νὰ τοῦ στείλουν μερικὰ ἀεροπλάνα. Τοῦ κάκου. Δὲν τοὺς περίσσευε οὔτ' ἕνα.

Ὅταν μετὰ κάμποση ὥρα κόπασε ἡ μανία τῶν στούκας, ἡ Τσαμάρα, τὸ Κρακὸρ καὶ τὸ ὕψωμα τῶν Βλάχων φάνηκαν κουκουλωμένα ἀπὸ καπνό. Κι' ἐνῶ δὲν ἔμενε πιὰ κανένα δέντρο ὀρθὸ πάνω τους, φαινόταν σὰ νὰ καίγεται ἐκεῖ μεγάλο δάσος. ,,Πᾶνε τὰ κανόνια μας!'' εἶπαν ὅσοι ἔβλεπαν αὐτὸν τὸ χαλασμό.

Κι ὅμως! Μόλις κίνησαν σ' ἐπίθεση τ'ἅρματα τῶν Γερμανῶν, τὸ βαρὺ πυροβολικὸ τὰ γύρισε πίσω μὲ τὴν πρωτινή του εὐθυβολία. Τὸ γυμνασμένο ἀφτὶ τῶν ἀξιωματικῶν μέσα στὰ φρούρια μέτρησε πόσα κανόνια ἔριχναν, κατάλαβαν πῶς ἔλειπαν δυὸ φωνές. Δυὸ βαρέα εἶχαν σπάσει τὰ στούκας. Νέα ἐπίθεση ἀεροπορικὴ στὰ τρία ὑψώματα σώπασε ἀκόμα ἕνα βαρὺ στόμα καὶ τέλος, γιὰ νὰ τὰ σιγήσουν ὁλότελα οἱ Γερμανοί, μεταχειρίστηκαν τούτη τὴ μέθοδο: θυσίασαν κάμποσα τὰνκς σὲ μιὰν ἐπίθεση κατὰ τοῦ Ροῦπελ καὶ μόλις τὸ πυροβολικὸ τοῦ Κρακὸρ ἄρχισε νὰ τὰ ξεχαρβαλώνη, κίνησε σμῆνος στούκας ἐναντίο του. Τὶ θἄκανε τώρα τὸ ,,βαρύ''; Ἂν βουβαινόταν γιὰ νὰ κρυφτῆ ἀπὸ τ'ἀεροπλάνα, θὰ προχωροῦσαν ἀνενόχλητα τὰ τάνκς. Ἂν πάλι ἐξακολουθοῦσε νὰ πυροβολῆ, θὰ πρόδινε τὴ θέση του στὰ στούκας.

Τὸ Κρακὸρ ὅμως δὲν ἔπαψε νὰ βάλλη, κι' ὅσοι λίγοι κοιτοῦσαν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὰ παρατηρητήρια εἶδαν ἕνα ἀπὸ τὰ τραγικώτερα θεάματα αὐτοῦ τοῦ τραγικοῦ στὴν ἀνισότητά του ἑλληνο-γερμανικοῦ πολέμου. Πάντα ἡ ἀρετὴ προβαίνει σὲ θυσίες. Ἡ πυροβολαρχία Κρακόρ, ὅσο ἔβλεπε τὰ τὰνκς νὰ πλησιάζουν ἐπικίνδυνα τὸ Ροῦπελ, τόσο πιὸ πεισματικὰ τοὺς ἔριχνε ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν κίνδυνο ὅπου ἔβαζε τὸν ἑαυτό της. Κι ὅπως στὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου λιγόστευε ὥρα μὲ τὴν ὥρα τὸ τραγούδι τῶν γυναικῶν, καθὼς ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔπεφταν στὸ γκρεμὸ οἱ ἡρωίδες ἐκεῖνες, ἔτσι κι' ἡ φωνὴ τοῦ Κρακὸρ ἐλαττωνόταν κλιμακωτὰ καθὼς τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο κατασρέφονταν τὰ κανόνια του. Ὅταν δὲν ἀπόμεινε ὀρθὸ παρὰ ἕνα, τὸ τελευταῖο αὐτὸ πυροβόλο πάλι καλοσημάδευε τ' ἅρματα μάχης καὶ τὰ ξεπάτωνε μόνο του, ἀτάραχο, ἐνῶ τ' ἀεροπλάνα ἀπὸ πάνω του τριγύριζαν σὰ μύγες.

,,Τί παλικάρια'.'' ἔλεγαν οἱ φρούραρχοι θαυμάζοντας. Ἴσως νὰ ἔλεγαν τὸ ἴδιο κι οἱ Γερμανοὶ ἀεροπόροι ποὺ τοὺς ἔραιναν μίαν ὥρα μὲ βόμβες ὡσότου τοὺς ἔθαψαν ὅλους, κανόνια, πυροβολιτές, ἀξιωματικούς, κάτω ἀπὸ τὴν ἀναστατωμένη γῆ τοῦ Κρακόρ.

...'Επειδὴ τὸ Ροῦπελ ἔχει ἐξαντλήσει τὶς ὀβίδες του, ζητάει δανεικὲς ἀπὸ τὴ διπλανὴ Κάλη. Γεμίζεται ἀμέσως πυρομαχικὰ ἕνα ἀνοιχτὸ καμιόνι καὶ ξεκινᾶ πρὸς τὸ Ροῦπελ ἀπὸ τὴν πίσω μεριά. Στὸν ἐπὶ κεφαλῆς ὑπολοχαγὸ ἔχουν δώσει ὁδηγίες τὶ δρόμους ν' ἀκολουθήση γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ καθὼς προχωροῦν βλέπει ὁ ὑπολοχαγὸς ὅτι τὸ δρομολόγιο αὐτὸ εἶναι λαθεμένο. Ὁ ἐχθρὸς ἔχει κόψει τὶς διαβάσεις. Δὲ διστάζει οὔτε στιγμή. Παραγγέλνει στὸ σωφὲρ νὰ πορευτῆ ἀπὸ τὸ συντομώτερο δρόμο, μπρὸς δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καί, γιὰ νὰ βλέπη καλύτερα ποῦθε θὰ πάη, βγαίνει ἀπὸ τὸ κουβούκλιο καὶ στέκει ὀρθὸς ἀνάμεσα στὰ πυρομαχικά του. 'Αναγκάζεται νὰ κάνη μιὰ φρενιασμένη κούρσα γιὰ κάμποσα χιλιόμετρα κάτω ἀπὸ βροχὴ ὀβίδων. Καθὼς τρέχει τὸ καμιόνι ἀναδεύεται στὶς γοῦβες τῆς ἀφανισμένης δημοσιᾶς, δέρνεται ἀπὸ τὶς ὀβίδες ποὺ σκᾶνε γύρω του. Ἕνα βλῆμα νὰ τοὺς πετύχη, θὰ τιναχτοῦν στὸν ἀέρα καὶ θὰ γίνουν κομματάκια, μὰ ὁ ἀξιωματικὸς ἄφοβα φωνάζει ,,ἐμπρός! ἐμπρός!'' γιατὶ ξέρει πὼς ἡ πατρίδα γι' αὐτὸ δὰ τὸν ἑτοίμασε — νὰ θυσιαστῆ ὅταν τὴ δῆ νὰ κινδυνεύη. Ὅσο βαθύτερα προχωροῦν, τόσο περισσότερα κανόνια τοὺς ρίχνουν· μὰ δὲ δειλιάζουν. Τὸν παλιὸ καιρὸ οἱ φημισμένοι ἥρωες Αἴας, Ἕκτορας, ὁ Ρολάνδος, ὁ Σίδ, οἱ ἱππότες τοῦ μεσαίωνα, οἱ Βυζαντινοὶ 'Ακρίτες, ἀντίκρυζαν τὸν ἐχθρὸ πάντα σκεπασμένοι ἀπὸ θώρακες κι ἀσπίδες, ἐνῶ δὲν τοὺς ἀπειλοῦσαν παρὰ δόρατα καὶ βέλη ριγμένα μὲ τὸ χέρι. Ἄν βρίσκονταν αὐτοὶ οἱ παλικαράδες στὴ θέση τοῦ ὑπολοχαγοῦ, νὰ δέχεται ἐντελῶς ἀκάλυπτος ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ βλήματα, καθισμένος ἀπάνω σ' ἕνα φορτίο ἐκρηκτικῆς τροτύλης, φαντάζομαι πὼς θὰ κατατρόμαζαν. Κι ὅμως ὁ ὑπολοχαγὸς ἔκραζε ,,ἐμπρός! ἐμπρός!'' στὸ σωφὲρ γιὰ νὰ τὸν ἐγκαρδιώση, ὡσότου θέλησε ὁ Θεὸς νὰ διαπεράσουν σῶοι τὸν Ἅδη καὶ νὰ παραδώσουν τὸ πολύτιμο φορτίο τους στὸ Ροῦπελ.

...Οἱ στρατιῶτες ἔχουν χάσει τὴν ἔννοια τοῦ ἐγώ τους, δὲ νοιάζονται παρὰ γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πατρίδας. Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται ὑποσυνείδητο στὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ συμπύκνωμα τῆς προγονικῆς ψυχῆς. Ὅταν ἡ πατρίδα σοῦ μιλάη, ξυπνᾶ ἡ προγονικὴ ψυχὴ καὶ σὲ κάνει νὰ νιώσης πόσο ὁ θάνατος δὲν εἶναι κεῖνο ποὺ νομίζουμε τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Δὲν εἶναι τέλος, εἶναι διάρκεια. Τὸ ἄτομο σβήνει μπροστὰ στὴν πατρίδα ποὺ πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ζήση. Στὸν πόλεμο ὁ θάνατος σημαίνει ζωή. Γύρω στοὺς φαντάρους σκᾶνε βόμβες ἀεροπλάνων, βλήματα ὅλμων, ὀβίδες πεδινοῦ, μεγάλες γουροῦνες τοῦ βαρέου, ὅλα τὰ προϊόντα τῆς Κόλασης τριγυρίζουν τὰ κεφάλια τους μὲ θανάσιμη ἀκρίβεια, μὰ οἱ λεβέντες δὲ σαλεύουν ἀπὸ τὶς θέσεις τους. Μιὰ ὡραία ἅμιλλα γίνεται τότε μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν ἔξω καὶ κείνων ποὺ ἔμειναν μέσα στὰ φρούρια· ἡ ἀτομικὴ παλικαριὰ τῶν πιὸ γενναίων μεταδίδεται σ᾽ ὅλους, καταντᾶ ὁμαδικὴ ἀρετή. Χωριάτες, καπνεργάτες, δάσκαλοι, ἔμποροι, τσοπάνηδες, γραμματισμένοι κι᾽ ἀγράμματοι, εὐνοούμενοι τῆς τύχης κι ἀπόκληροι τῆς ζωῆς, ὅλοι τους δείχνουν τὴν ἴδια ἀφοσίωση στὴν ἱερὴ ὑπόθεση ποὺ ὑπερασπίζονται. Κι ὅταν οἱ καρδιὲς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἑνωθοῦνε, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ σπάση αὐτὸ τὸ βράχο. Δὲν ἦταν βέβαια τὰ τσιμέντα τῶν ὀχυρῶν ποὺ κράτησαν τὸν ἀντίπαλο μακριά, γιατὶ τὰ παράτησαν κάποτε οἱ φαντάροι καὶ βγῆκαν ἔξω. Τὸ ἀτσάλι τῆς καρδιᾶς τους, αὐτὸ τὸν σταμάτησε.

Οἱ Γερμανοὶ ὡστόσο εἶν᾽ ἀμέτρητοι. Ἂν σωριάζωνται κάτω πολλοί, περισσεύουν ἄλλοι γιὰ νὰ προχωροῦν. Ἔχει αὐτοματισμὸ ἡ ὁρμή τους, ἐκτελοῦν ἀπὸ συνήθεια καθημερινῶν γυμνασίων, ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἔμαθαν μὲ ὑπομονὴ νὰ κάνουν. Ἡ δουλικότητα εἶναι ἡ δύναμή τους. Κοντεύουν σχεδὸν νὰ καβαλήσουν τὰ πρῶτα ὀχυρά, ὅσο πλησιάζουν ὅμως, τόσο περνᾶν μέρη βαλλόμενα ἀπὸ σταυρικὰ πυρά. Κάθε ἐπίθεση ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ζώνη κινδύνου καὶ ἀγωνίας, ποὺ μέσα της δὲν μπορεῖ νὰ παραμείνη τὸ πεζικὸ πέρα ἀπ᾽ ὁρισμένα ὅρια, κι ἂς εἶναι καλογυμνασμένο. Ἔρχεται κάποια στιγμὴ ποὺ λιποψυχᾶ ὁ Γερμανὸς στρατιώτης, ἀπὸ ἔνστικτο ἀναζητᾶ τὸν ἡγήτορά του, γιὰ νὰ δῆ τί κάνει ἐκεῖνος καὶ νὰ τὸν μιμηθῆ. Ἂν σκοτώθηκε ὁ ὁδηγός του, ἂν οἱ καπνοὶ τῆς μάχης τοῦ τὸν κρύβουν, σταματάει ἄβουλος καὶ μὴν ξέροντας τί νὰ πράξη, πλησιάζει πρὸς τὸν ὁποιονδήποτε γείτονά του. Τοῦτο ὅμως εἶναι τὸ χειρότερο ποὺ μπορεῖ νὰ κάνη, γιατὶ πυκνώνει τὶς γραμμὲς καὶ σχηματίζει μπουλούκια.

Καθὼς βλέπουν οἱ Ἕλληνες πυροβολητὲς πὼς χάνει ὁ ἐχθρὸς σιγὰ σιγὰ τὸ θάρρος του καὶ μαζεύεται σὲ διστακτικοὺς ὁμίλους, λησμονᾶν τὴ διαταγὴ οἰκονομίας πυρομαχικῶν καὶ κοπανᾶν ἀλύπητα αὐτὲς τὶς συγκεντρώσεις. Σὰ στάχυα θερίζουν οἱ ριπὲς τῶν πολυβόλων δέκα-δέκα τοὺς Ναζῆδες. Ἕνας φαῦλος κύκλος συμβαίνει τότε: ὅσο καθαρώτερα ἀντιλαμβάνονται οἱ Γερμανοὶ τὸ μακελιὸ ποὺ γίνεται στὶς τάξεις τους, τόσο περισσότερο τὰ χάνουν, τόσο περισσότερο ὁμαδιάζουν ἀντὶ ν᾽ ἀραιώνωνται. Τώρα πιὰ δὲν προχωροῦν καθόλου. Ζητᾶν νὰ κρυφτοῦν κάπου. Κι ἐν τούτοις δὲ φεύγουν. Στέκουν ἐκεῖ καὶ σκοτώνονται, χωρὶς καμιὰν ἐλπίδα νίκης, μὴν

ξέροντας τί δρόμο νὰ διαλέξουν. Μοιάζουν σὰν κανείς τους νὰ μὴν ἔχη πρωτοβουλία, μήτε κἄν τὴν πρωτοβουλία τῆς φυγῆς. Ἕνα μπουλούκι δοκιμάζει νὰ τραβήξη δεξιά, ἄλλο ἀριστερά, μὰ σταματᾶν ὅλα καὶ τὸ ἔδαφος, ποὺ τὸ σαρώνουν τὰ βλήματα πρὸς κάθε του μεριά, τοὺς τυραννεῖ.

Ἔτσι ἐκφυλίζεται μὲ παράλογες ἀπώλειες αὐτὴ ἡ μεγάλη ἐπίθεση γερμανικοῦ πεζικοῦ, τὴν τρίτη μέρα τῆς μάχης. Σ' ὅλο τὸ μέτωπο δὲν καταφέρνουν νὰ πατήσουν οἱ χιτλερικοὶ παρὰ μόνο τὸ μικρὸ ὀχυρὸ Ντάσαβλι, νὰ λυώσουν μὲ εἰδικὰ φλογοβόλα τὴ σιδερένια πόρτα του καὶ νὰ μποῦνε μέσα. Μὰ ἡ φρουρὰ κατορθώνει μὲ ὑπεράνθρωπη προσπάθεια νὰ τοὺς διώξη καὶ νὰ κρατήση πάλι ἄσπαστους τοὺς κρίκους τῆς ἄμυνας.

Ψηλὰ ἀπὸ τ' ἀερόστατο ὁ γερμανὸς στρατηγὸς βλέπει τὴ στρατιά του, ἰσχυρότατο ὄργανο πολέμου ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Φύρερ γιὰ νὰ παραβιάση τὴ γραμμὴ Ροῦπελ, τὴ βλέπει νὰ δίνη χτυπήματα χωρὶς ἀποτέλεσμα. — Ὅπου κι ἂν ἔκρουσε τὰ ὀχυρά, οἱ Ἕλληνες ἀγρυπνοῦσαν καὶ τὸν ἔριξαν πίσω. Δοκίμασε νὰ προξενήση ρῆγμα μ' αἰφνιδιασμὸ κι' ἀπέτυχε. Δοκίμασε νὰ κάνη τὸ ρῆγμα χτυπώντας δυνατὰ κατὰ μέτωπο, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσε. Ὅσες πλευροκοπήσεις ἐπιχείρησε, ἀποκρούστηκαν. Οἱ πεδινοὶ διάδρομοι ποὺ προσπάθησε νὰ περάση, μεταβλήθηκαν σὲ νεκροταφεῖα. Οὔτε τὰ βαριὰ τάνκς του, οὔτε τ' ἀμέτρητα στούκας, οὔτε ὀχτὼ μεραρχίες πεζικοῦ, οὔτε τὰ χίλια κανόνια του, οὔτε κἂν οἱ ἄντρες τῆς φρουρᾶς τοῦ Χίτλερ μπόρεσαν νὰ σπάσουν τὴν ἀντίσταση. Τρεῖς φορὲς ὡς τώρα ἔφερε ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας νέες μονάδες ἐφόδου ποὺ πετσοκόπηκαν ὅλες. Γιὰ νὰ κουράση τὰ ὀχυρὰ δὲν ἄφησε νὰ σταματήση στιγμὴ ὁ ἀγώνας. Τοὺς βομβαρδισμοὺς διαδέχτηκαν ἐπιθέσεις χωρὶς ἀνάσα, καὶ τὶς ἐφόδους βομβαρδισμοί. Ἔχει μεγάλη πεῖρα πολέμου ὁ στρατηγός, ξέρει καλὰ τὴ δουλειά του, μὰ τούτη ἡ ἑλληνικὴ γραμμὴ τοῦ γίνεται ἄλυτο πρόβλημα. Ἡ τέχνη του ναυαγεῖ μπροστὰ στὴ θέληση „ἄμυνας μέχρις ἐσχάτων" ποὺ δείχνουν οἱ Ἕλληνες. Ἑνάμιση τώρα χρόνο στὴν Πολωνία, στὴν Ὁλλανδία, στὸ Βέλγιο, στὴ Γαλλία, παντοῦ εἶχε ἀντιμετωπίσει στρατοὺς τρομαγμένους ἀπὸ τὰ στούκας καὶ τὰ τάνκς του, μόνο ἐδῶ ἀντίκρυσε σωστὴ ἐνεργητικὴ ἄμυνα ποὺ ἀπαντοῦσε μ' ἀντεπιθέσεις σὲ κάθε του ἐπίθεση. Στὸ Βερολῖνο εἶχε μελετήσει τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση συστηματικά, εἶχε ὀργανώσει περίσσια δύναμη γιὰ νὰ σαρώση τὸ Ροῦπελ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου παρουσιάστηκαν ἐκεῖνοι οἱ ἀστάθμητοι Ἕλληνες ποὺ δὲν τοὺς εἶχε προβλέψει στὴ μελέτη του τὸ Ἐπιτελεῖο.

Ἀπὸ τὸ μπαλόνι διακρίνει ὁ Γερμανὸς σωματάρχης τὴ θάλασσα, τὸν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης ποὺ ὀνειρεύεται νὰ πάη, τὸν βλέπει ν' ἁπλώνεται λίγα χιλιόμετρα παρέκει κι ὅμως πόσο μακριὰ τὸν αἰσθάνεται νὰ εἶναι. Δὲν ξέρει πιὰ τί νὰ ἐπιχειρήση. Προστάζει νέες ἐπιθέσεις, ἀρχίζει νὰ ψάχνη ἀπ' ἀρχῆς τὴ δύναμη κάθε ὀχυροῦ. Ὅλο τ' ἀπόγεμα ρίχνει τὸ στρατό του τώρα καταπάνω στὸ Ροῦπελ, τώρα στὸ Καρατὰς, κατόπι στρέφει ἀνατολικὰ πρὸς τὸ Περιθώρι μὰ σπάει τὰ μοῦτρα του, ἀργότερα πάει κατὰ τὸ Λύσσε καὶ τὸ μικρὸ

τὸ Ντάσαβλι, ὕστερα γυρίζει πάλι πίσω καὶ βροντίζει τοὺς ἀτράνταχτους Παλιουριῶνες καὶ τὸ Κάλι, μήπως βρῆ κάπου τέλος πάντων τὸ πέρασμα ποὺ δὲν τοῦ μέλλεται νὰ πετύχη.

... Μεσημεριάτικα τὸ ἀλύγιστο ἀλαμάνικο κεφάλι πεισμάτωσε ν'ἀνεβῆ τὰ φρούρια μὲ τάνκς. Μὰ οὔτε ὡς τ' ἀγκαθωτὰ σύρματα κατόρθωσαν νὰ προχωρήσουν οἱ πολλὲς δοκιμὲς ποὺ ὀργάνωσαν. Τότε ὁ γερμανὸς σωματάρχης μὴ θέλοντας, γιὰ λόγους προσωπικοῦ γοήτρου βέβαια, νὰ πέσουν τὰ ὀχυρὰ ἀπὸ τὸ μηχανοκίνητο τοῦ Φάϊελ ποὺ θὰ τὰ χτυποῦσε αὔριο ἀπὸ τὴν πίσω, τὴν ἀνοχύρωτη μεριά τους, βάλθηκε νὰ τὰ κυκλώση αὐτὸς πρὶν νυχτώση. Μάζεψε λοιπὸν ὅση πεζούρα τοῦ ἀπόμενε καὶ τὴ διάταξε νὰ περάση μὲ κάθε θυσία ἀπ' τὶς χαράδρες ποὺ αὐλάκωναν τὸ χῶμα ἀνάμεσα στὰ φρούρια. Μὰ φαντάροι τῶν ὀχυρῶν καὶ λίγοι ἑλληνικοὶ λόχοι ἐπιφανείας ποὺ προστάτευαν τὶς χαράδρες, θαυματούργησαν.

Τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου γίνεται θέατρο δαιμονισμένου ἀγώνα, ὥσπου κυριεύεται ἀπ' τοὺς Γερμανούς. Ἕνας ὑπολοχαγός μας μὲ τὴ διμοιρία του ρίχνεται νὰ τὸ ἀνακαταλάβη καὶ κατορθώνει νὰ τ'ἀνεβῆ, μὰ στὴν κορυφὴ σκοτώνεται κι οἱ στρατιῶτες του δειλιάζουν. Δὲν κρατιοῦνται ἐκεῖ πολλὴν ὥρα χωρὶς ἀρχηγό, ἡ πρώτη ἔφοδος τοὺς ξετοπίζει καὶ γυρίζουν πίσω. Ἄλλος ὑπολοχαγὸς τότε τοὺς περιμαζεύει καὶ μὲ τοὺς δικούς του φαντάρους, ὅλους ὅλους 130 ἄντρες, ὁρμᾶ τόσο πεισματικά, τόσο ἐπιδέξια, ὥστε δὲν παίρνει μόνο τὸ ὕψωμα πίσω, δὲ σκοτώνει μόνο πενήντα χιτλερικούς, παρὰ αἰχμαλωτίζει καὶ διακόσιους γρεναδιέρους. Ναί, στὸ λόφο τοῦ Ἅγιου Κωνσταντίνου 130 Ἕλληνες πιάσανε 200 διαλεχτοὺς Γερμανούς, τὴν τέταρτη μέρα τῆς μάχης.

Στὸν τομέα τοῦ Περιθωριοῦ ἕνας ἐχθρικὸς λόχος παρουσιάζεται ξαφνικὰ στὸ ἀνοχύρωτο ὕψωμα Σύλλα. Πρῶτος τὸν ξεδιακρίνει ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ἀσυρματιστὴς τῆς γειτονικῆς Μαλιάγκας. Τρέχει καὶ τοὺς καταμηνᾶ στὸ φρούραρχό του. Ζητάει τὴν ἄδεια νὰ πάρη κι αὐτὸς μέρος στὴν ἀντεπίθεση.

„Τί γυρεύεις ἐσὺ μὲ τοὺς πεζούς;" τὸν ρωτᾶ ὁ φρούραρχος.

Ὁ ἀσυρματιστὴς ἐπιμένει. Λαχταρᾶ κι αὐτὸς νὰ πολεμήση, νὰ μὴν ἀφήση τοὺς Ναζῆδες νὰ περάσουν. Μ' ἕνα νεῦμα ὁ φρούραρχος τοῦ δίνει τὴν ἄδεια ποὺ ζήτησε. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς παρατᾶ τὸ μηχάνημά του καὶ ἀκολουθεῖ τὴ φρουρὰ τῆς Μαλιάγκας ποὺ χιμάει πρὸς τὸ λόφο Σύλλα, ἀνατρέπει τοὺς Γερμανοὺς καὶ μὲ τὴ λόγχη τοὺς ξεκοιλιάζει σχεδὸν ὅλους. Μονάχα ἕνας βαθμοφόρος καὶ πέντε στρατιῶτες περίσσεψαν γιὰ νὰ αἰχμαλωτιστοῦνε. Ὡστόσο ὁ ἀσυρματιστὴς ἐκεῖνος εἶχε δεχτῆ ὁλόκληρη ριπὴ πολυβόλου κατάστηθα κι ἔπεσε νεκρός. Θάφτηκε ἐπὶ τόπου στὸ λόφο τοῦ Σύλλα ποὺ θέλησε νὰ σώση ἀπ' τοὺς ἐχθρούς, καὶ ποὺ τώρα θὰ τὸν φρουρῆ γιὰ πάντα, φύλακας αἰώνιος.

Δυτικώτερα ξεφύτρωσαν ἄλλοι γρεναδιέροι κοντὰ στὸ βουναλάκι Κουρῆ. Τὰ κανόνια μας ποὺ φώλιαζαν ἐκεῖ πάνω θὰ ἔπεφταν στὰ χέρια τους, ἂν οἱ πυροβολητὲς δὲν τοὺς ἀπόδιωχναν μὲ τοὺς ὑποκόπανους. Στὰ παλιὰ Λεμπὲλ ποὺ εἶχαν γιὰ ὅπλα δὲν ἐφάρμοζε

λόγχη. Τὰ ἔκαναν λοιπὸν ρόπαλα καὶ μ᾽ αὐτὰ κυνήγησαν τοὺς Γερμανούς.

Κατὰ τὶς 3 τ᾽ ἀπόγεμα ξαναφάνηκαν πάλι οἱ γρεναδιέροι γύρω στὸ Κουρῆ. Τούτη τὴ φορὰ ἦταν πάμπολλοι. Ὁ λοχαγὸς ποὺ διοικοῦσε τὸ πυροβολικό μας ἄφησε τὸ παρατηρητήριό του κι᾽ ἔτρεξε τὸν κατήφορο νὰ σώση τὰ κανόνια. Σύναξε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους του, μπῆκε μπροστὰ ὁ ἴδιος κι ἀντεπιτέθηκε. Ἅμα εἶδε τοὺς Ναζῆδες νὰ ὑποχωροῦν, δοκίμασε νὰ τοὺς κυκλώση. Τοὺς περίσφιξε ἀπὸ δῶ, τοὺς στρίμωξε ἀπὸ κεῖ, ὥσπου τοὺς ἀνάγκασε νὰ παραδοθοῦν· 160 γρεναδιέρους μὲ δυὸ ἀξιωματικοὺς μάγγωσε. Καθὼς δὲν μποροῦσε αὐτὸς νὰ κρατάη τόσους αἰχμαλώτους, τοὺς ἔκλεισε στὸ γειτονικὸ ὀχυρὸ τῆς Παρταλούσκας. Ὕστερα ξαναγύρισε στὰ κανόνια του.

Κόντευε τέσσερεις ἡ ὥρα τ᾽ ἀπόγεμα, ὅταν φάνηκε μπροστὰ σὲ κάθε φρούριο θωρακισμένο ἅρμα νὰ γυροφέρνη μὲ σηκωμένη λευκὴ σημαία. Δὲν τὰ τουφέκισαν, τ᾽ ἄφησαν νὰ πλησιάσουν, γιατὶ ἔβλεπαν νὰ κουνᾶν ἐπιδειχτικὰ τὴν ἄσπρη τους παντιέρα. Οἱ φαντάροι λογομαχοῦν τί νὰ θέλη ἄραγε ὁ ἀντίπαλός τους. Ἕνας λέει πὼς ζητάει ἀνακωχή, γιὰ νὰ θάψη τοὺς νεκρούς του. Ἄλλος, κρίνοντας ἀπὸ τὴ δική του κούραση, φαντάζεται πὼς οἱ Ναζῆδες ἀπόκαναν καὶ γυρεύουν σταμάτημα τῆς πάλης. Θεωροῦν τὴν ἐμφάνιση τοῦ λευκοῦ πανιοῦ ὡς καλοσημαδιὰ καὶ σπιθοβολᾶν τὰ σουρωμένα πρόσωπά τους. Κανένας δὲν ὑποπτεύεται τὴν πραγματικότητα. Οἱ φρούραρχοι στέλνουν ἀξιωματικοὺς νὰ φέρουν μέσα τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους, ἀκοῦν μὲ κατάπληξη νὰ τοὺς ἀπαιτοῦν παράδοση τῶν ὀχυρῶν, ἐπειδὴ ὁ Ἕλληνας σωματάρχης εἶχε ἀναγκαστῆ νὰ συνθηκολογήση. Τοὺς προσβάλλει κατάψυχα αὐτὴ ἡ ἀγγελία. Δὲν μποροῦν νὰ πιστέψουν τ᾽ ἀφτιά τους. Ἀπὸ τὴν καύχηση ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν ἀντίστασή τους ὡς τὴ χρεοκοπία ποὺ μαθαίνουν, εἶναι δρόμος ποὺ δὲ δρασκελίζεται σὲ μιὰ στιγμή. Ἀπαντᾶν ὅτι δὲν δέχονται διαταγὰς ἀπὸ Γερμανούς.

— ,,Μὰ ἡ Θεσσαλονίκη συνθηκολόγησε'' ἐπιμένουν οἱ ξένοι.

— ,,Ἀδύνατον, ἀποκρίνονται οἱ φρούραρχοι, ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲ γονατίζει ἔτσι εὔκολα''. Ἀρνιοῦνται νὰ συμμορφωθοῦν.

... Τὴν αὐγὴ ὥστόσο διαλύονται τὰ ὄνειρα μόλις ἔρχεται γραφτὴ ἡ διαταγὴ μὲ τοὺς ὅρους τῆς παράδοσης. Τότε ἡ ἀπελπισία ξεσπάει. Ἄλλοι κλαῖνε δυνατά, ἄλλοι ἀγκαλιάζουν καὶ φιλοῦν τὰ πολυβόλα τους μὲ πάθος τόσο αὐθόρμητο ποὺ σφίγγει τὴν καρδιὰ ὅσων τοὺς βλέπουν. Περίλυποι οἱ ἀξιωματικοὶ παρακολουθοῦν, χωρὶς νὰ μποροῦν ν᾽ ἀρθρώσουν λέξη, αὐτὴ τὴ σκηνὴ ἐθνικοῦ σπαραγμοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι εὐαίσθητος, ἱκανὸς γιὰ ὑπεράνθρωπα ἔργα, ὅταν τ᾽ ἀναλάβη μὲ τὴν ψυχή του, κι᾽ ἕτοιμος νὰ πάρη κατάκαρδα κάθε ματαίωση τῶν ἐλπίδων του. Ποτὲ στρατιῶτες δὲν ἤθελαν πιὸ ἄδολα ν᾽ ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωση. Ἕνας ξανθὸς δημοδιδάσκαλος κι᾽ ἕνα χωριατόπουλο αὐτοκτονοῦν. Ἡ θυσία τους δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἡρωικό· αὐτὰ τὰ δυὸ δυστυχισμένα ἑλληνόπουλα ἄξιζαν καλύτερο τέλος, ὅμως κάποτε ἡ πατρίδα θὰ γονατίση μ᾽ εὐγνωμοσύνη μπρὸς ἀπὸ τὸν τάφο τους.

. . . Ὁ ἄρχοντας ποὺ ξεπερνάει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμὴ ἐκεῖ. Τέτοια ὥρα, μεσημέρι, ἐγκατάλειψαν οἱ φαντάροι τὰ ὀχυρά. Οἱ Γερμανοὶ ποὺ τοὺς σεβάστηκαν, τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν μὲ τὸν ὁπλισμό τους, μόνοι, ὥς τὶς Σέρρες ὅπου θὰ περιμέναν διαταγές.

Ἡ συνοδεία τους κατηφόριζε τὶς χωματοπλαγιὲς τοῦ Ροῦπελ ἀμίλητη, βαδίζοντας ἀργά, χωρὶς ἐλαφράδα στὰ γόνατα τὰ κομμένα. Ὅποιος τοὺς ἔβλεπε δὲ θὰ φανταζόταν ποτὲ ὅτι αὐτὸ τ' ἀσκέρι εἶχε νικήσει ἕναν ἀγώνα τόσο ἄνισο σὲ σιδερικά. Ἡ κατάντια τους φανερωνόταν ἀπὸ τὸ ρουχισμό τους, ἀνάστατο σὰν τὸ Κρητικὸ πέλαγος, ἀπὸ τὰ λερὰ πρόσωπα ποὺ καθὼς σκούπιζαν μὲ τὴν παλάμη τὸν ἱδρώτα, μετατόπιζαν στὰ μέτωπα καὶ τὰ μάγουλα τὴ βρόμα τῆς μπαρούτης καὶ δημιουργοῦσαν μαῦρες χαρακιές. Ἡ ἰδέα πὼς εἶναι ταπεινωμένοι, δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ μυαλό τους. Ἔκαναν πιστὰ τὸ καθῆκον τους, μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἡ τύχη ποὺ εἶναι ἄνιση στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς εἶχε ἀδικήσει μὲ τὸ νὰ τοὺς πάρη μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τὴ Νίκη, τόσο ἀπαραίτητη στὴν ταπεινὴ ζωή τους.

Ὅλο τὸ χειμώνα ὀνειρεύονταν τὴ λαμπράδα τοῦ πολέμου, κι ὅταν τὸν γνώρισαν στὸ ἄναμμα τῆς μάχης, τὸν ἀγάπησαν καθὼς τοὺς ἐρέθιζε καὶ τοὺς συνέπαιρνε. Ὅσο τοὺς ζεματοῦσε ἡ φωτιά, τόσο τὴν ὀρέγονταν καὶ νὰ φύγουν δὲν ἤθελαν ἀπὸ κοντά της — σὰν πεταλοῦδες. Γι' αὐτὸ τώρα περπατᾶν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κι ὅλο πίσω στρέφουν τὰ βλέμματά τους καὶ κοντοστέκονται νὰ ξαναδοῦν τὰ ὀχυρά. Ἀναλογίζονται τοὺς σκοτωμένους συντρόφους ποὺ μόλις πρόφτασαν νὰ τοὺς θάψουν βιαστικά, καὶ ποὺ θά ἔμεναν ἄκλαυτοι, στὰ χέρια ἀναίσθητων ξένων. Ὅταν ἀκοῦν θόρυβο αὐτοκινήτων καὶ διακρίνουν πολλὰ φορτηγὰ νὰ πλησιάζουν τὸ Ροῦπελ, καταλαβαίνουν πὼς οἱ Ναζῆδες πλιατσικολογοῦν τὰ τρόφιμα ποὺ βρῆκαν στὶς ἀποθῆκες. Ἅμα μιὰ γερμανικὴ διμοιρία, ἀπὸ εὐγένεια, τοὺς προσπερνάει μὲ βῆμα παράτας, αὐτοὶ μόλις τὴν ἀντιχαιρετᾶνε γιατὶ ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ σάλπιγγες νὰ ἠχοῦνε χαρούμενα, κι ἀντικρύζουν ἐκείνη τὴ στιγμὴ νὰ κατεβαίνη ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ νὰ ὀρθώνεται ἡ σβάστικα.

Αὐτὸ τὸ θέαμα κάνει τὴν πονεμένη τους καρδιὰ νὰ μὴ χωράη ἄλλο καημό. Ὅσους ἐπαίνους εἶπε στὸν ἀρχηγό τους ὁ Γερμανὸς σωματάρχης, τοὺς φαίνονται λόγια μόνο, λόγια φτωχὰ μπροστὰ στὴ φριχτὴ πραγματικότητα. Γιατὶ ἔτσι, βαριόθυμοι ὡς εἶναι σκέπτονται καὶ τὰ χωριά τους ποὺ σύντομα θὰ δουλωθοῦν, τὶς γυναῖκες καὶ τὶς ἀδερφές τους ποὺ θὰ τὶς παιδέψουν οἱ ἀλλόφυλοι. Πίσω ἀπὸ τὸ χιτλερικὸ δράκο μαντεύουν νὰ παραφυλᾶνε λυσσασμένες ὕαινες, οἱ Βούλγαροι, βιαστὲς καὶ τύραννοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅταν τὸν βροῦνε ἄοπλο. Τὸ 1917 ποὺ εἶχε ξαναφέρει τοὺς Βουλγάρους ὁ Γερμανὸς στὴ Μακεδονία, αὐτοὶ μόλις εἶχαν γεννηθῆ, μὰ φρικιάζουν ἀκόμα ν' ἀναθυμιοῦνται τὰ ὄργια μὲ τὰ ὁποῖα ἄκουσαν ὅτι βασάνισε ἡ βουλγαρικὴ θηριωδία τοὺς πατέρες τους, γδάρσιμο ζωντανῶν, κάψιμο ἀνθρώπων περιχυμένων μὲ πετρέλαιο, ξεκλήρισμα ὁλόκληρων χωριῶν ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς μεστοὺς καὶ τελειώνοντας μὲ τὰ μωρουδάκια. Πάλι ἡ Ἑλλάδα θὰ σταυρωνόταν τώρα, πάλι ἡ ὕπαρξή

της θὰ παιζόταν κορόνα-γράμματα γιὰ τρίτη φορὰ μέσα σὲ τριάντα χρόνια, ἀφοῦ ἡ μοῖρα τῶν λαῶν εἶχε καταντήσει ρουλέτα.

Τώρα θὰ δούλευαν κατὰ τὶς προσταγὲς σιχαμεροῦ ἀφέντη, θὰ λιμοκτονοῦσαν, θὰ τοὺς λήστευαν ἀτιμώρητα. Ἄχ, μὲ πόση λαχτάρα γυρίζει ὁλοένα ὁ νοῦς των στὰ τέσσερα μερόνυχτα πού, ἐλεύθεροι, κρατοῦσαν ἐκείνη τὴν ἄφοβη ἄμυνα. Πῶς τὴν εἶπε ὁ Γερμανὸς στρατηγός; ,,Μεγαλειώδη''. Ἔτσι τὴν εἶπε.

Καθὼς πορεύονται πρὸς τὶς Σέρρες βλέπουν σ' ἕνα λοφάκι μαζεμένους φαντάρους καὶ καπνὸ ν'ἀνεμίζεται στὸν καθάριον οὐρανό. Ἐπειδή ἡ κοινὴ δυστυχία ἀδελφώνει τοὺς ἀνθρώπους, τραβᾶ ἡ φάλαγγα ὁλοΐσια πρὸς τὸν ὅμιλο ἐκεῖνο.

— ,,Μωρὲ διάθεση ποὺ τὴν ἔχουν τέτοιες στιγμές νὰ μαγειρεύουν!'' κάνει ἕνας λοχίας.

— ,,Γιατί ὄχι; ἀπὸ χτὲς βράδυ δὲ βάλαμε μπουκιὰ στὸ στόμα''.

Πραγματικὰ οἱ Γερμανοί, παραβαίνοντας τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς, πρὶν κἂν στεγνώση τὸ μελάνι τῆς ὑπογραφῆς τους, δὲν τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ πάρουν κανένα φαγώσιμο καὶ οἱ φαντάροι πεινᾶνε. Ὅταν ἀνέβηκαν τὸ λόφο, εἶδαν ἕτοιμη θρακιά, μὰ χωρὶς νὰ βράζη τίποτε πάνω της.

— ,,Τί πρόκειται νὰ ψήσετε;'' ρωτᾶν ὅσους ἀνάδευαν τὰ ξύλα.

— ,,Τώρα θὰ δῆτε'' τοὺς ἀποκρίνονται.

Ἐκεῖ γύρω στὴ ψωτιὰ εἶναι συγκεντρωμένο ἕνα τμῆμα τοῦ 26ου συντάγματος, αὐτοῦ ποὺ κατὰ τὴν μάχη ὑπερασπιζόταν τὸ Λύσσε ὡς πεζικὸ ἐπιφανείας, κι' εἶχε μαδήσει μιὰ μεραρχία Ἀλπίνων ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ τὸ ξεκολλήση ἀπὸ τὶς θέσεις του. Νὰ ὁ Διοικητὴς τοῦ 26ου περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς βαθμοφόρους. Νὰ ὁ ἀρχιμανδρίτης του ποὺ βάζει τὰ ἱερὰ ἄμφια.

,,Θὰ λειτουργηθοῦμε'' εἰκάζει κάποιος κι ἡ ἰδέα πὼς θὰ κοινωνήσουν μὲ τὰ θεῖα τοὺς παρηγορεῖ. Βγάζουν τὰ πηλήκιά τους, σταυροκοπιοῦνται κι ἀκοῦν μὲ κατάνυξη τὶς εὐχὲς ποὺ ἀρχίζει νὰ ψέλνη ὁ παπᾶς. Ὕστερα προβάλλει στὸ κέντρο ὁ ὑπασπιστὴς κρατώντας τὴ σημαία τοῦ συντάγματος τυλιγμένη στὸ μαῦρο μουσαμά της. Τὴν ξεσκεπάζει καὶ τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη στὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ τὴν ξεδιπλώση κανονικά, γιατ' εἶναι ράκος, ἀτίμητο μνημεῖο δοξασμένων ἀγώνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαία ποὺ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1922, ὅταν τὸ 26ο σύνταγμα κυκλώθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλῆ-Βερὰν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν ἅρπαξε ὁ γενναῖος συνταγματάρχης Καλιαγκάκης καὶ παρασύροντας τοὺς λεβέντες του σὲ παράφορη ἔξοδο κατόρθωσε νὰ σπάση τὸν τούρκικο κλοιὸ καὶ νὰ σώση τὸ σύνταγμά του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιζήση ἀπὸ τὸ θρυλικὸ κατόρθωμα, γιατὶ ὅπως ἡ σημαία του, ἔτσι κι αὐτὸς εἶχε κατατρυπηθῆ ἀπὸ σφαῖρες καὶ ξεψύχησε κρατώντας στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ κουρελιασμένο πανί.

— ,,Προσοχή!'' διατάζει ὁ Διοικητής.

Οἱ φαντάροι τεντώνουν τὰ ξενεφριασμένα κορμιά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κάνουν τὸ σχῆμα. Ὁ ὑπασπιστὴς τότε κατεβάζει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ παπάς εὐλογεῖ αὐτὸν τὸν περήφανο πολεμικὸ ὁδηγό. Τὸ μεταξωτὸ πανὶ ἀργεῖ ν' ἀποκαῆ, γίνεται στάχτη

σιγά, πολὺ σιγά. Τὸ θέαμα τῆς γαλανόλευκης ποὺ ἐξαφανίζεται κάνει τοὺς παρόντες νὰ ριγήσουν. Οὔτε ἕνας ἀξιωματικὸς δὲν ἔμενε ἀδάκρυτος. Οἱ φαντάροι σὰν ἀντικρύζουν τοὺς φρουράρχους τους, ψημένους πολεμιστές, νὰ κλαῖνε, τοὺς θαυμάζουν ἀκόμα περισσότερο καὶ ξεσπᾶν τὰ παιδιάτικα στόματά τους σὲ λυγμοὺς κι ἀναφυλλητά. Τὸ κλάμα τους ἔχει μεγαλοπρέπεια, γιατ' εἶναι ὁμαδικό. Μὰ τὸ διακόπτει ὁ ἀρχιμανδρίτης:

,,Σηκῶστε τὸ χέρι νὰ ὁρκιστῆτε'' τοὺς λέει.

Τὸν ὑπακοῦν, κι' ἐκεῖνος ἀρχίζει:

— ,,Ὁρκίζομαι . . .

— ,,Ὁρκίζομαι!'' λένε ὅλοι μαζί.

— ,,Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω . . .

— ,,Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω!''

— ,,Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμα μου . . .

— ,,Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμα μου!''

— ,,Γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα . . .

— ,,Γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα!'' Βροντοφωνοῦν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ὁ ὅρκος αὐτὸς φουσκώνει ἀπὸ νέα ὄνειρα τὶς στενεμένες καρδιές τους, κι' ὅταν ξαναπαίρνουν τὸ δρόμο τῶν Σερρῶν, αἰσθάνονται σὰ ζωογονημένοι. Τώρα ἔχει βρῆ πάλι σκοπὸ ἡ ζωή τους. . . .

Binnen- en buitenlands nieuws uit de kranten.

ΚΑΤΑΣΤΡΕΠΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ

ΑΝΑΤΙΝΑΞΙΣ ΣΚΑΦΩΝ, ΑΠΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ.

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, 20. ('Αθην. Πρακτ.). — Τηλεγραφοῦν ἐκ Καΐρου, ὅτι τὸ ἐκδοθὲν ἐκεῖ σημερινὸν ἀνακοινωθέν, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς διὰ τὴν δρᾶσιν τῆς ἀγγλικῆς ἀεροπορίας ἐν 'Αφρικῇ: ,,Ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ἐπεχείρησε καὶ ἄλλην ἐπιδρομὴν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Νοεμβρίου ἐναντίον τῆς Βεγγάζης, τοῦ Μπέρκα, τῆς Μπάρσε, τῆς Μπενίνα καὶ τοῦ Τομπρούκ. Τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὸν λιμένα τῆς Βεγγάζης, ἐβλήθησαν ὑπὸ τῶν βομβῶν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐξερράγησαν πέριξ 3 μεγάλων σκαφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 2 ἐβλήθησαν ἀπ' εὐθείας. Εἰς τὴν Μπέρκα ἀνετινάχθη μία ἀποθήκη πυρομαχικῶν ἐβλήθη δὲ καὶ ἓν ὑπόστεγον, ἐνῷ εἰς τὴν Μπενίνα ἐξερράγη μεγάλη πυρκαϊὰ εἰς τὸ κεντρικὸν ὑπόστεγον. Ἄλλη πυρκαϊὰ ἐξερράγη εἰς τὸ ὑπόστεγον τῆς Μπάρσε καὶ μεταξὺ ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο προσγειωμένα. Πολλαὶ βόμβαι ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν στρατώνων τοῦ Τομπρούκ. Τὰ καταδιωκτικὰ ἀεροπλάνα τῆς αὐστραλιανῆς ἀεροπορίας συνῆψαν χθὲς διὰ πρώτην φορὰν ἀερομαχίαν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἔρημον. Τέσσαρα ἐξ αὐτῶν τύπου Γκλαντιέϊτορ, ἀνήκοντα εἰς ἕνα αὐστραλιανὸν στολίσκον, ἐπιστρέφοντα ἐκ περιπολίας, συνήντησαν μέγαν σχηματισμὸν ἐχθρικῶν καταδιωκτικῶν καὶ κατέρριψαν 5 ἐξ αὐτῶν τύπου

,,Φίατ Σ. Ρ. 42''."Εν αὐστραλιανὸν καταδιωκτικὸν ἀπωλέσθη καὶ ἓν ἄλλο, ὑποστὰν βλάβην, ἠναγκάσθη νὰ προσγειωθῇ, διασωθέντος τοῦ πιλότου αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν ἐβομβαρδίσθη ἐπίσης κατὰ τὴν ἰδίαν ὡς ἄνω νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην τοῦ μηνὸς ἡ Γκούρα. Μία μεγάλη ἀποθήκη ἐπυρπολήθη. Ἐπιθέσεις διεξήχθησαν τὴν ἰδίαν νύκτα κατὰ τῆς Μασσάουα καὶ τῆς Κασσάλα''. Ἀφ' ἑτέρου, τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ ἐν Καΐρῳ ἀγγλικοῦ στρατηγείου ἔχει ὡς ἑξῆς: ,,Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἔρημον ἓν τῶν προκεχωρημένων ἀναγνωριστικῶν ἀποσπασμάτων μας συνῆψε χθὲς μάχην μετὰ ἐχθρικῆς φάλαγγος καὶ ἐκυρίευσε πυροβόλα, συλλαβὸν καὶ αἰχμαλώτους. Πλήρεις λεπτομέρειαι τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης δὲν ἐλήφθησαν εἰσέτι. Εἰς τὰ ἄλλα μέτωπα οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον''.

ΠΡΩΙΑ, 21 Νοεμβρίου 1940.

Ο κ. ΜΟΛΟΤΩΦ ΑΝΕΧΩΡΗΣΕ ΧΘΕΣ ΔΙΑ ΒΕΡΟΛΙΝΟΝ

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, 10. (Ἀθην. Πρακτ.). — Ἀγγέλλεται ἐκ Μόσχας, ὅτι ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ Μολότωφ ἀνεχώρησε τὸ ἀπόγευμα τῆς σήμερον, ὥραν 16.50, κατευθυνόμενος εἰς τὸ Βερολῖνον δι' εἰδικῆς ἁμαξοστοιχίας, τῆς ὁποίας ἐπιβαίνουν καὶ 13 μέλη τῆς ἀκολουθίας του. Αἱ ἐφημερίδες δημοσιεύουν τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Μολότωφ εἰς Βερολῖνον εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς πρώτης σελίδος. Δηλοῦται ἐν Μόσχᾳ, ὅτι ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις ἐμμένει εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος, ὅπως τὴν καθώρισεν ὁ Καλίνιν εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην. Αἱ ἑλβετικαὶ ἐφημερίδες πληροφοροῦνται ἐκ Μόσχας, ὅτι ἡ εἴδησις περὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ κ. Μολότωφ εἰς Βερολῖνον ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, καθὼς καὶ εἰς τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους τῆς σοβιετικῆς πρωτευούσης. Εἶνε ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ὁ πρόεδρος τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ καὶ ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν μεταβαίνει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς ἐπίσημον ἐπίσκεψιν. Αἱ ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες πληροφοροῦνται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι, καθ' ἃ ἐγνώσθη ἐκεῖ, ἡ κυβέρνησις τῆς Μόσχας δὲν ἐφάνη ἱκανοποιημένη ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τῆς Γερμανίας, ὅτι ἡ γερμανικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ ἐν Ρουμανίᾳ ἀποτελεῖ ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν ἐναντίον ,,ἀγγλικῆς προσπαθείας πρὸς καταστροφὴν τῶν πετρελαιοπηγῶν''. Ὁ ,,Ἡμερήσιος Τηλέγραφος'' πληροφορεῖται ἐκ Μόσχας, ὅτι ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις ἐδήλωσε κατηγορηματικῶς, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ οἱανδήποτε μεταβολὴν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰδοποίησε περὶ τούτου τοὺς ἐνδιαφερομένους.

ΠΡΩΙΑ. 11 Νοεμβρίου 1940.

ΣΕΙΣΜΟΙ ΠΡΟΕΚΑΛΕΣΑΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΑΣ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

ΛΟΝΔΙΝΟΝ, 10. (Ἰδιαιτέρα ὑπηρεσία). — Κατὰ πληροφορίας ἐκ Βουκουρεστίου, τρομακτικὴ σεισμικὴ δόνησις, πρωτοφανοῦς

ἐντάσεως συνεκλόνισε τὴν 3.41 πρωϊνὴν σήμερον ὁλόκληρον τὴν Ρουμανίαν καὶ ἰδίως τὴν πρωτεύουσάν της Βουκουρέστιον, ἐγένετο δὲ αἰσθητὴ πρὸς νότον καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν βόρειον Τουρκίαν μέχρι τῆς Κωνσταντινοπόλεως καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων (νεκρῶν καὶ τραυματιῶν) ἀναβιβάζεται μέχρι τῆς στιγμῆς, κατ' ἀνεπισήμους πληροφορίας, εἰς 2.000, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ εἶνε καὶ μεγαλύτερος. Ἡ πρώτη δόνησις διήρκεσε περὶ τὰ 3 λεπτά, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ἦτο ὀγδόου ἢ ἐνάτου βαθμοῦ. Ἐπηκολούθησαν ὅμως καὶ ἄλλαι μικρότεραι δονήσεις, ἀναβιβαζόμεναι εἰς 100 περίπου καὶ καθ' ἃ πιστεύεται ὑπὸ τῶν σεισμολόγων, θὰ συνεχισθοῦν. Τὸ ἐπίκεντρον τοῦ σεισμοῦ ἦσαν τὰ ὄρη Βράνσεα, ὅπου ὑπάρχουν ἐσβεσμένα παλαιὰ ἡφαίστεια.

ΠΡΩΙΑ. 11 *Νοεμβρίου* 1940.

ΗΡΘΗ ΤΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤ.ΕΝΩΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟΝ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ

ΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝ, 21. *(Ἰδ. ὑπ.). — Ἐγνώσθη σήμερον ὅτι οἱ διπλωματικοὶ κύκλοι τῆς ἀμερικανικῆς πρωτευούσης ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι δικαιολογεῖται πλήρως ἡ πεποίθησις ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὸ σύμφωνον τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐξῆλθον τοῦ ἀδιεξόδου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο ἀπό τινος χρόνου καὶ ὅτι ἐντὸς μηνὸς θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸ κογκρέσσον τὸ κείμενον τῆς συνθήκης.*

Αἱ πληροφορίαι αἱ ὁποῖαι ἐγνώσθησαν ἐπὶ τῆς συζητήσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἐξωτερικῶν τῆς Γερουσίας μετὰ τοῦ κ. Ἄτσεσον καὶ τούτου μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν, ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, συμφώνως καὶ πρὸς δήλωσιν ἐξέχοντος δημοκρατικοῦ ἡγέτου, ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ μελέτην νέας διατυπώσεως τῶν ὅρων τοῦ συμφώνου θὰ δίδονται εἰς τὰ κράτη τὰ μετέχοντα τῆς συμμαχίας σοβαραὶ διαβεβαιώσεις ὅτι αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι δὲν θὰ παραμείνουν ἀδρανεῖς ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως. Αἱ διαβεβαιώσεις αὐταὶ θὰ εἶναι τόσον θετικαί, ὥστε μολονότι δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὁ ὅρος τῆς αὐτομάτου εἰσόδου τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον, οὐδεμία θὰ παραμείνῃ ἀμφιβολία ὅτι αὕτη θὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία συνεφωνήθη μεταξὺ ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ κ. Ἄτσεσον, ὁ δεύτερος θὰ συνεχίσῃ τὰς συνομιλίας του αὔριον ἢ μεθαύριον μετὰ τῶν ἓξ πρεσβευτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἔχουν λάβει τὰς νέας ὁδηγίας τῶν κυβερνήσεών των. Τόσον ὁ κ. Κόναλλυ, πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας, ὅσον καὶ ὁ κ. Βάντεμπεργκ φρονοῦν ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἀμερικὴ θὰ ἱκανοποιήσουν τὴν Δυτ. Ἕνωσιν. Ἀναμένεται ὅτι τὰ σχέδια τοῦ Στέητ Ντηπάρτμεντ θὰ προβλέπουν τὴν χορήγησιν στρατιωτικῶν ἐφοδίων πρὸς τὴν Εὐρώπην ἀξίας 3 δισεκ. δολλαρίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα δισεκατομμύριον διὰ τὸ πρῶτον ἔτος.

Εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν αἰσιοδοξίαν συντελοῦν ἐπίσης καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ ἡγέτου τῆς μειοψηφίας γερουσιαστοῦ κ. Τὰφτ εἰς Κέντον τοῦ Ὀχάϊο ὅτι θὰ ὑποστηρίξη ἀτλαντικὸν σύμφωνον, ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Ρίο, τὸ ὁποῖον δεσμεύει τὰς ἀμερικανικὰς δημοκρατίας νὰ χαρακτηρίζουν μίαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν ὡς ἐπίθεσιν στρεφομένην ἐναντίον ὅλων. Τὸ σύμφωνον αὐτὸ ἐπίσης σαφῶς ἐπιφυλάσσει τὸ δικαίωμα εἰς ἑκάστην μετέχουσαν αὐτοῦ χώραν νὰ ἀποφασίζη κατὰ πόσον ἡ ἐπίθεσις πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐνόπλων αὐτῆς δυνάμεων. Ὁ κ. Τὰφτ φρονεῖ ὅτι ἐνῶ μόνον τὸ Κογκρέσσον δύναται νὰ κηρύξη πόλεμον, δὲν εὑρίσκει συνταγματικὸν ἐμπόδιον εἰς ὑποχρέωσιν τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ὅπως αὐτομάτως συσκέπτεται μετ' ἄλλων κρατῶν, ὅταν ἕνα ἐξ αὐτῶν ὑφίσταται ἐπίθεσιν ἢ ἀπειλῆται μὲ ἐπίθεσιν καὶ ὑπάρχη ἀνάγκη βιαίας ἀποκρούσεώς της.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. 22 *Φεβρουαρίου* 1949.

ΑΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΑ ΥΔΡΟΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ

Πληροφρούμεθα ἁρμοδίως ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Δημοσίων Ἔργων εὑρίσκεται εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν ἀμερικανικὴν ἑταιρίαν „Κοῦπερ", ἀνάδοχον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων τοῦ Ἀχελώου.

Ἤδη, τὸ ὑπουργεῖον ἐρευνᾷ τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐξευρέσεως ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω ἑταιρίας τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα θ' ἀπαιτηθοῦν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν λόγῳ ἔργων, δεδομένου ὅτι ἡ ἑταιρία, παρὰ τοὺς ἰσχυρισμούς της ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἔργα, ἀκόμη δὲν προέβη εἰς τὴν σχετικὴν μελέτην.

Ἐπειδὴ ἐκ μέρους τῆς ἑταιρίας φαίνεται ὅτι ὑπάρχει πρόθεσις παρελκύσεως, τὸ ὑπουργεῖον ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ τὰς διαθέσεις αὐτῆς, καθότι πρέπει ν' ἀποφασίσῃ ἂν θὰ περιλάβῃ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀχελώου εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὅλου ὑδροηλεκτρικοῦ ζητήματος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀναλάβει ἡ ἐπίσης ἀμερικανικὴ ἑταιρία „Ἔμπασκο" μὲ πιστώσεις τοῦ σχεδίου Μάρσαλ.

Ἤδη ἡ ἁρμοδία ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς „Ἔμπασκο" ὅλας τὰς μελέτας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν γίνει ὑπὸ τῆς ὑδρολογικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ τῶν ὑδατοπτώσεων.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα θὰ μελετήσῃ ἡ „Ἔμπασκο" δὲν περιλαμβάνεται τὸ ἔργον τῶν ὑδατοπτώσεων τοῦ Ἀχελώου, δεδομένου ὅτι διεκδικεῖ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην ἡ ἑταιρία „Κοῦπερ", ἡ ὁποία ἔχει ὑπογράψει σχετικὴν σύμβασιν λήγουσαν τὸ 1952.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἔργων τοῦ Ἀχελώου, ἡ „Ἔμπασκο", ἐν συνεννοήσει καὶ μὲ τὰς Ἑλληνικὰς ὑπηρεσίας, θὰ προβῇ εἰς ἐπιτόπιον ἐξέτασιν ὅλων τῶν ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑδατοπτώσεων καὶ εἰδικώτερον μὲ ἐκείνας, διὰ τὰς ὁποίας ἔχουν γίνει αἱ μελέται.

Εἰς τὸ ὑπουργεῖον Δημοσίων Ἔργων κρατεῖ αἰσιοδοξία ὡς πρὸς

τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πιστώσεων τοῦ σχεδίου Μάρσαλ, ἀλλὰ καταβάλλεται συνάμα καὶ προσπάθεια ὅπως παραλλήλως προσελκυσθοῦν καὶ ἰδιωτικὰ ἀμερικανικὰ κεφάλαια καὶ δι' αὐτὸ συνεχίζονται καὶ αἱ διαπραγματεύσεις μὲ τὴν ἑταιρίαν ,,Κοῦπερ''.

ΕΣΤΙΑ. 25 *Φεβρουρίου* 1949.

Koninklijke proclamaties. George II van Griekenland (gestorven in 1947), heeft zich tijdens de laatste oorlog met geestdrift en warmte tot het volk gericht. Men zal opmerken, dat hij verschil in zijn toon weet te leggen, naarmate hij zich tot het volk of tot het leger richt.

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀνέγνωσε χθὲς ἀπὸ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν τὸ κάτωθι διάγγελμα:

,,Πρὸς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν: Εἶμαι εὐτυχής, διότι πρὶν παρέλθῃ ἀκόμη μὴν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ ἀγαπητή μας πατρὶς ἠναγκάσθη νὰ κατέλθῃ εἰς σκληρὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἠμπορῶ μεθ' ὑπερηφανείας νὰ συγχαρῶ ὅλας τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τῆς χώρας καὶ ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν λαὸν δι' ὅσα μέχρι σήμερον ἐπετεύχθησαν. Ὁ ἀγὼν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀγὼν ἱερὸς καὶ γενναῖος, ἀνέτρεψε κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ καὶ θαυμαστὸν τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὄχι μόνον δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ πατήσῃ καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ ἱερὰ ἐδάφη τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ καταστήσῃ δούλους τοὺς πολίτας χώρας, ἡ ὁποία ἐκληρονόμησεν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὅ,τι ὡραιότερον καὶ οὐσιαστικώτερον ἔχει ὁ πολιτισμός, ἀλλὰ τὰ ἡρωϊκά μας στρατεύματα μετέφεραν τὴν μάχην εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐδάφη τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ πρώτη φάσις τοῦ ἀγῶνος ἐτερματίσθη διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κοριτσᾶς καὶ ἡ νίκη ἔστεψε τὰ ὅπλα τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ δικαίου. Οὐδὲν ἐπράξαμεν διὰ νὰ προκαλέσωμεν αὐτὸν τὸν πόλεμον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὅμως μᾶς ἐπεβλήθη, ὁλόκληρον τὸ ἔθνος σύσσωμον, ὡς εἷς ἄνθρωπος ὠρθώθη ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέως. Διετυμπανίσθη εἰς τὰς ἡμέρας μας πολὺ ἡ σημασία τοῦ ὑλικοῦ παράγοντος. Ἡμεῖς, χωρὶς καθόλου νὰ τὸν ὑποτιμῶμεν, πιστεύομεν κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν καταπληκτικὴν δύναμιν τοῦ ἠθικοῦ παράγοντος. Διότι, χωρὶς αὐτὸν ὁ ὑλικὸς παράγων εἶνε ἐργαλεῖον βάναυσον καὶ τραχὺ εἰς τρεμούσας χεῖρας. Καὶ αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῆς χώρας Μου, ὁ ἡρωϊκὸς στρατός μας, τὸ ἔνδοξον ναυτικὸν καὶ ἡ ὁρμητικὴ ἀεροπορία μας, ἀπέδειξαν ὅτι γνωρίζουν νὰ μάχωνται, νὰ νικοῦν καὶ νὰ ἀποθνήσκουν ἀκόμη, ὅταν ἡ πατρὶς κηρύσσεται ἐν κινδύνῳ καὶ ὅταν περισσότερον ἀπὸ τοὺς βωμοὺς καὶ τὰς ἑστίας μας ἀγωνιζόμεθα νὰ σώσωμεν τὴν μεγάλην πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κληρονομίαν ποὺ οἱ ἀθάνατοι πρόγονοί μας κατέλιπον, ὄχι μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Μαχόμεθα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὴν τιμήν, διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὸ δίδαγμα ποὺ κατέλιπον οἱ

μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς φυλῆς μας ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ὀντότης εἶνε ἀξία οὐσιαστική, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε στέλεχος ἄβουλον μιᾶς ἀγέλης. Δι᾿ αὐτὰ μαχόμεθα καὶ δι᾿ αὐτὸ νικῶμεν καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐπικρατήσωμεν. Ὁσαιδήποτε καὶ ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ φάσεις τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ἀποδυθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ὁσασδήποτε δοκιμασίας καὶ ἂν γνωρίσῃ, ἓν εἶνε γεγονός, ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ: ἡ τελικὴ καὶ ὁριστικὴ ἐπικράτησις τοῦ δικαίου καὶ τῆς τιμῆς. Αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁλόκληρος ὁ ἄμαχος λαός της ποὺ τόσα θρηνεῖ τέκνα ἐκ τῶν ἀνάνδρων βομβαρδισμῶν τῶν ἀνοχυρώτων πόλεων, ἀπέδειξαν ὅτι εἶνε εἰς θέσιν νὰ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος καὶ ὅτι εἶνε λαὸς ἱκανὸς νὰ διεκδικῇ τὸν τίτλον τοῦ ἀπογόνου καὶ κληρονόμου τόσον μεγάλης καὶ δυσβαστάκτου ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς κληρονομίας. Διότι, δὲν ἀρκεῖ νὰ φέρῃ κανεὶς ἓν ὄνομα ἢ ἕνα τίτλον, ἂν δὲν εἶνε εἰς θέσιν ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ν᾿ ἀποδεικνύῃ ὅτι καλῶς καὶ δικαιωματικῶς τὸν κατέχει. Ἀγάλλεται σύμπας ὁ ἑλληνικὸς λαός, διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ δίκαιά μας, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, εὑρίσκουν τὸν δρόμον τῆς πραγματοποιήσεώς των καὶ ὅτι νίκαι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς στέφουν τὰ ὅπλα μας. Χωρὶς οὐδ᾿ ἐπὶ στιγμὴν ν᾿ ἀπομακρυνώμεθα τῆς ἰδέας ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε δοκιμασία σκληρά, χαρὰ πλημμυρίζει τὰς ψυχάς μας, δι᾿ ὅσα ἐπετέλεσαν τὰ ἡρωϊκά μας στρατεύματα καὶ ὑπερηφάνως ὑψώνομεν τὴν κεφαλήν διότι τὰ στήθη τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος ἔγιναν, ὅπως καὶ πρὸ τριῶν χιλιάδων χρόνων, οἱ προμαχῶνες καὶ τὰ ἀκατάλυτα τείχη, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα συντρίβεται ἡ ἄνομος βία. Πρὸς τὰ ἡρωϊκὰ αὐτὰ τέκνα, στέλλω τὸν πλέον ἐγκάρδιον χαιρετισμόν Μου καὶ εὔχομαι τὸ ἴδιον θάρρος καὶ τὰ αὐτὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ νὰ θερμαίνουν τὰ στήθη των. Καὶ ἡ νίκη εἶνε δική μας, ἀφοῦ τὸ δίκαιον εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἰδικόν μας''.

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΗΣ Α.Μ. ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΕΝΟΠΛΟΥΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀπηύθυνε πρὸς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τὴν κάτωθι ἡμερησίαν διαταγήν:

,,ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΞΗΡΑΣ, ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΚΑΙ ΑΕΡΟΣ

Ὅταν, ἀκούοντες τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, ἐλάβετε τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀποκρούσετε τὸν ἐπιδρομέα, ἤμην βαθύτατα πεπεισμένος ὅτι θὰ ἀνταπεκρίνεσθε πλήρως εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ ἔθνους καὶ Ἐμοῦ. Εἶμαι εὐτυχής, διότι ἐντὸς τόσον βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐδικαιώσατε περιφανῶς τὴν πεποίθησιν ταύτην καὶ κατεδείξατε εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον δὲν ὑστεροῦν τῶν προγόνων των.

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί, στρατιῶται, ναῦται καὶ ἴκαροι τῆς Ἑλλάδος, ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ γένους στρέφεται ἀμέριστος πρὸς σᾶς. Ἐσώσατε τὴν τιμήν του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Εἰς τὰς χρυσᾶς δέλτους τῆς ἱστορίας μας προσεθέσατε νέαν περίλαμπρον σελίδα. Εἶμαι ὑπερήφανος, ἄρχων τοιούτων ἀνδρῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'''

ΠΡΩΙΑ. 24 Νοεμβρίου 1940.

De aartsbisschop van Athene, Chrysanthos (gestorven 1949) richt zijn zegewensen tot het volk (Kerstmis 1940) in een kerkelijke taal vol aanhalingen uit de Bijbel. De toepassing van de morphologie en van de hedendaagse syntaxis is evenwel zodanig, dat deze tekst toch voor de overgrote meerderheid van het volk te begrijpen is.

ΕΥΧΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Ὁ μακ. ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρύσανθος ἀπευθύνει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὰς κάτωθι εὐχάς:

,,Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. Μὲ τὸν ὕμνον τοῦτον προσφωνῶ ὑμᾶς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, τὰ ἐγγὺς καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς μάχης, κατὰ τὴν ἐφετεινὴν τῶν Χριστουγέννων ἑορτήν, ἧς τὸ σχῆμα ἕνεκα τοῦ ἐπιβληθέντος εἰς τὴν χώραν ἡμῶν πολέμου, χειμερινὴν καὶ ζοφώδη μιμεῖται ἡμέραν, καλεῖ δὲ ἡμᾶς πάντας ἵνα ὑψωθῶμεν ὑπεράνω τοῦ πέριξ ἡμῶν μαινομένου χειμῶνος καὶ ἀνδροφώνου κλύδωνος, καὶ σταθῶμεν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τῆς πίστεως ἀτενίζοντες πρὸς τὸν σήμερον ἀνατέλλοντα νοητὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, μόνον δυνάμενον νὰ ἐπιτιμήσῃ τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ καὶ νὰ σκορπίσῃ τὰ ζοφερὰ νέφη καὶ ἀποδώσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην καὶ τὸ φῶς. Καὶ θὰ ἀνατείλῃ εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τὴν νόστιμον ταύτην ἡμέραν τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ φωτός, διότι ὁ ἀγὼν ἡμῶν εἶνε δίκαιος καὶ εὐλογημένος παρὰ Θεοῦ καὶ χεὶρ Κυρίου κατευθύνει τὴν στιλβωθεῖσαν ῥομφαίαν τῶν γενναίων ἡμῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τὸν ὄφιν δράκοντα φεύγοντα, ἐπὶ τὸν ὄφιν δράκοντα τὸν σκολιὸν καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ δύναμιν καὶ ὁρμὴν λέοντος, διότι ,,δίκαιος ὡς λέων πέποιθε''.

Καὶ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου ἐξηγνισμένη θὰ προκύψῃ ἡ ἀνθρωπότης. Εἶδεν ὁ Θεὸς τὴν δολιότητα καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν τῶν ἀδίκων ἀνθρώπων καὶ λαῶν καὶ ἐπανέλαβεν ὅσα τὸ πάλαι ἐλάλησεν, ὅταν ἔμελλε νὰ ἐξαπολύσῃ κατὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ κόσμου τὸν κατακλυσμόν. ,,Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμα Μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας'' καὶ ,,ἐφθάρη ἡ γῆ καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς ἀδικίας'' καὶ ὅπως τότε, οὕτω καὶ νῦν ἡ ἀποκατάστασις, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οἰκουμένη, χρήζει ἐξαγνισμοῦ καὶ πρέπει μὲ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ πολέμου νὰ ἀποκαθάρῃ ὅλον τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ ἐκλίπῃ ὅλη ἡ ζύμη τῆς προλαβούσης πονηρίας καὶ ἀδικίας καὶ νὰ γίνῃ ἀναστοιχείωσις καὶ ἀνακαινισμὸς καὶ ἀποκατάστασις τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἀρχέγονον αὐτοῦ εὐμορφίαν καὶ λαμπρότητα, καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ πάλιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τότε ὅλοι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ θὰ ἐξαρθῶμεν εἰς ὕψος ἀρετῆς καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις θὰ ἀναχθῇ πρὸς τὴν εὐγένειαν τῶν ἀγγέλων καὶ ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει θὰ ἀναμέλπωμεν ,,Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε, ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοὶ ὅτι δεδόξασται''.

† *Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ''*
ΠΡΩΙΑ. 25 *Δεκεμβρίου* 1940.

De communiqué's van de Generale Staf werden door de chef, generaal A. Papagos opgesteld in een sobere taal, die alleen feiten vermeldt.

ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Πολεμικὸν ἀνακοινωθὲν ὑπ' ἀριθ. 15 *τῆς* 10*ης Νοεμβρίου* 1940.

1. Ἡ ἐχθρικὴ ἀεροπορία ἐβομβάρδισε χωρία τινὰ τῆς Κρήτης. Δὲν ὑπάρχουν ὑλικαὶ ζημίαι. 2. Εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἠπείρου πυροβολικὸν ἔβαλε λίαν ἐπιτυχῶς ἐχθρικὰς συγκεντρώσεις, αἵτινες ὑπέστησαν σοβαρὰς ζημίας καὶ διελύθησαν, ἀφήσασαι εἰς τὴν κατοχήν μας πολεμικὰ ὑλικὰ πάσης φύσεως. 3. Μεταξὺ 28ης Ὀκτωβρίου καὶ 10ης Νοεμβρίου εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ δασώδεις περιοχὰς τοῦ Σμόλικα καὶ τοῦ Γράμμου ἐπὶ τῆς βορείας Πίνδου ἔλαβον χώραν ἐπιχειρήσεις σοβαρᾶς ἐκτάσεως καταλήξασαι εἰς πλήρη ἧτταν καὶ ἀποσύνθεσιν τῆς Μεραρχίας Ἀλπινιστῶν, μιᾶς τῶν ἐπιλέκτων Μεραρχιῶν τοῦ ἐχθροῦ, ἐνισχυμένης καὶ δι' ἱππικοῦ, Βερσαλλιέρων καὶ σχηματισμῶν τῆς φασιστικῆς ἐθνοφρουρᾶς. Ἡ 3η Μεραρχία Ἀλπινιστῶν, ἀπὸ καιροῦ ἐπιστρατευμένη καὶ ἐμπειροπόλεμος, εὑρίσκετο ἀπὸ ἔτους εἰς Ἀλβανίαν καὶ ἦτο πλήρως κατατοπισμένη μὲ τὰς ἐδαφικὰς συνθήκας τοῦ θεάτρου τούτου. Διὰ τῆς μεγάλης ταύτης μονάδος του ὁ ἐχθρὸς ἐπεδίωξε νὰ ἐπιφέρῃ ταχὺ καὶ ἀποφασιστικὸν πλῆγμα κατὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ δυνάμεών μας. Ἐπεζήτησε τοὐτέστι, συγκρατῶν αὐτὰς κατὰ μέτωπον, δι' ἑτέρων ἰσχυρῶν δυνάμεων, ἰδίᾳ πυροβολικοῦ καὶ ἁρμάτων, ν' ἀποκόψῃ τὰς συγκοινωνίας των. Ἡ 3η Μεραρχία Ἀλπινιστῶν, ἐνεργοῦσα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς δι' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων ἐπεχείρησε νὰ διασχίσῃ τὰς προαναφερθείσας ὀρεινὰς περιοχὰς καὶ νὰ ἀχθῇ ταχύτατα εἰς Μέτσοβον ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἥτις συνδέει τὴν Ἤπειρον μὲ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀρχικῶς ἡ ἐχθρικὴ αὕτη δύναμις συνήντησεν ἐλαφρὰς προκαλυπτικὰς δυνάμεις ἡμῶν, αἵτινες πιεσθεῖσαι ἰσχυρῶς, συνεπτύχθησαν ἐπιβραδύνουσαι τὸν ἐχθρόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν ταχύτατα νὰ συρρέουν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης διὰ κοπιωδεστάτων πορειῶν ἄλλαι δυνάμεις ἡμῶν ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων ἐκ τῶν προτέρων προοριζόμεναι διὰ τὸν τομέα τοῦτον, ὡς καὶ ἕτεραι τοιαῦται ἐγκαίρως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προσανατολισθεῖσαι. Ἀνελήφθη οὕτω ἐκ μέρους μας σφοδρὰ ἀντεπίθεσις, ἥτις διεξήχθη μετὰ πείσματος ὑπὸ σκληρὰς ἐδαφικὰς καὶ καιρικὰς συνθήκας καὶ δυσχερεστάτας τοιαύτας ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ἀναχορηγίας. Μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις ἀνετράπησαν καὶ σπεύδουσαι νὰ διαφύγωσι τὴν πλήρη κύκλωσιν ὑπεχώρησαν ἐν διαλύσει καταδιωκόμεναι κατὰ πόδας. Παρέσυρον εἰς φυγὴν καὶ τὰς ἀποσταλείσας πρὸς ἐνίσχυσίν των ἐχθρικὰς δυνάμεις, αἵτινες ἄρτι ἀποβιβασθεῖσαι εἰς Αὐλῶνα μετεφέρθησαν ἐσπευσμένως δι' αὐτοκινήτων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑποχωρουσῶν. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἐχθροῦ εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας ὑπῆρξαν βαρεῖαι. Πολυπληθεῖς αἰχμάλωτοι καὶ παντοειδὲς ὑλικὸν μὴ καταμετρηθὲν εἰσέτι

ἔπεσαν εἰς χεῖρας μας. Ἐχθρὸς προέβη εἰς λεηλασίας τῶν χωρίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰσέλθει, τινὰ τῶν ὁποίων παρουσιάζουν θέαμα ἀληθοῦς καταστροφῆς.

(Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου)

In de Griekse kranten verschijnen zoals overal ter wereld a d v e r t e n t i e s over huwelijken en sterfgevallen, giften, voorstellingen, scheepvaart-, spoorweg- en luchtvaartmaatschappijen, handelsartikelen, radio-programma's enz. (De volgende eigennamen zijn gefingeerd).

1. *ΚΗΔΕΙΑ.*

Τὴν λατρευτήν μας σύζυγον, μητέρα καὶ μάμμην

ΜΑΡΙΑΝ ΠΟΛΥΓΕΝΗ

θανοῦσαν χθὲς κηδεύομεν σήμερον Δευτέραν καὶ ὥραν 3ην μ.μ. ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου (ὁδὸς Σκουφᾶ). Ὁ σύζυγος Ἀνδρέας. Τὰ τέκνα . . . Οἱ λοιποὶ συγγενεῖς . . .

2. *ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ*

Τελοῦμεν μεθαύριον Κυριακὴν 27 Μαρτίου καὶ ὥραν 10.30′ π.μ. ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀρχιερατικὸν τεσσαρακονθήμερον μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ προσφιλοῦς μας υἱοῦ, ἀδελφοῦ καὶ θείου

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ

Ὁ πατὴρ . . . Ἡ μήτηρ . . . Οἱ ἀδελφοί . . . Οἱ ἀνεψιοί.

3. *ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ. Γεώργιος Ἀλεξιάδης — Ἑλένη Δημητροπούλου ἠρραβωνίσθησαν.*

4. *ΓΑΜΟΙ. Κωνσταντῖνος Κομνηνός — Ἀγγελικὴ Πετρουλάκη ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των. Παράνυμφος παρέστη ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης Φίλιππος.*

5. *ΔΩΡΕΑΙ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου Ἔτους ἡ οἰκογένεια Θ. Βασιλειάδου ἀπέστειλεν εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκυριάκου δρχ.* 100.000 *διὰ τὴν πῆταν τῶν ὀρφανῶν.*
Εἰς μνήμην τῆς θυγατρός των Ἀσπασίας ὁ Κ. καὶ ἡ Κα. Μακροπούλου ἀπέστειλαν δρχ. 200.000 *εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐράνου τῆς Βασιλίσσης διὰ τὸ παιδί.*

6. *ΘΕΑΤΡΑ.*

Σήμερον ἡμέραν τῶν χριστουγέννων

ΠΡΩΤΗ

εἰς δύο παραστάσεις τῆς ἐπικαίρου ἐπιθεωρήσεως

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΚΑΝΤΡΙΛΙΕΣ

τῶν κ.κ. ΓΙΑΛΑΜΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ, ΘΙΡΒΙΟΥ
Σκηνοθεσία: Σαραντίδη
Σκηνογραφία: Βακαλό
Χορογραφία: Μορίανωβ
Διευθυντὴς ὀρχήστρας: Κωνσταντινίδης
(Πρωΐα, 25 Δεκεμβρίου 1940).

7. *Αὔριον ὥραν 11 π.μ. εἰς τὸ θέατρον, Ὀλύμπια δίδεται ἡ τακτικὴ συναυλία συνδρομητῶν τῆς Κρατικῆς ὀρχήστρας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Α. Τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει Μπάχ, Μότσαρτ, Βάγκνερ.*

8. *ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ.*

Ἑλληνικαὶ Μεσογειακαὶ γραμμαί Α.Ε.
ἀ)π ,,Ἰωνία'' 1 Μαρτίου 4 μ.μ. δι' Ἀλεξάνδρειαν, Πόρτ Σάϊτ, Βηρυττόν, Λεμεσόν, Ἀλεξάνδρειαν, Πειραιᾶ.
Ἀτμοπλοΐα Τόγια, ἀ)π ,,Μοσχάνθη'' Σάββατον 7.15′ μ.μ. διὰ Σῦρον, Πάρον, Νάξον, Οἶαν, Ἴον.
Δρομολόγιον Πελοποννήσου προσωρινῶς διακόπτεται.

Σιδηρόδρομοι: Ἁμαξοστοιχίαι καθ᾽ἑκάστην:
Ἀθῆναι — Λεβαδεία 2 μ.μ.
Ἀθῆναι — Χαλκίς (πλὴν Κυριακῆς) 6.07 μ.μ.
Αὐτοκινητάμαξαι (ὠτομοτρίς), καθ᾽ἑκάστην Ἀθῆναι. — Πάτραι — Πύργος — Κυπαρισσία — Καλάμαι 8.10′ π.μ.

Συγκοινωνίαι ἀέρος:
Πληροφορίαι καὶ ἔκδοσις εἰσιτηρίων: Ἐλ. Βενιζέλου 9.
Ὧραι ἀναχωρήσεως ἐκ τοῦ ἀεροδρομίου Ἑλληνικοῦ:
Ἀγρίνιον, καθ᾽ἑκάστην, ὥρα 12 (μεσημβρία).
Ἡράκλειον, Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Σάββατον, 9 π.μ.
Θεσσαλονίκην, καθ᾽ἑκάστην 7.15′ π.μ.
Ἰωάννινα, Τρίτην, Πέμπτην καὶ Κυριακήν, 1 μ.μ.
Κυπριακαὶ ἀεροπορικαὶ γραμμαί: τακτικὰ τρισεβδομαδιαῖα δρομολόγια ἀπὸ Ἀθήνας εἰς Κύπρον. Πληροφορίαι εἰς ὅλα τὰ Ταξιδιωτικὰ γραφεῖα.

9. *ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ.*

Ἀφότου δοκίμασα τὰ προϊόντα Ἐλαΐς μεταχειρίζομαι μόνον Βιτάμ ἀντὶ φρέσκο βούτυρο, Φυτίνα ἀντὶ βούτυρο μαγειρικῆς καὶ βρῆκα τὴν ὑγεία μου.

Ξεπούλημα ταπήτων. Ἐπωφεληθῆτε τῆς εἰκαιρίας διαλύσεως καταστήματός μας γιὰ ν᾽ἀποκτήσετε ἕνα ὡραῖο χαλὶ μὲ τιμὴν κάτω τοῦ κόστους.

10. *ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΝ* (25 *Μαρτίου* 1949).

6.30 *Ἔναρξις.* 6.40 *Ἐμβατήρια καὶ θούρια.* 7.30 *Εἰδήσεις.* 8 ,,*Τὸ πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας*'', *ὁμιλία.* 8.15 *Πατριωτικὰ θούρια.* 8.30 *Ἐθνικοὶ χοροὶ καὶ δημοτικὰ τραγούδια.* 9 ,,*Ἡ ὕψωσις τοῦ Λαβάρου*'', *ὁμιλία.* 9.10 *Λαοφιλῆ ἑλληνικὰ τραγούδια.* 10 *Μετάδοσις ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν τῆς δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς* 25*ης Μαρτίου.* 11 *Περιγραφὴ τῆς παρελάσεως ἀπὸ τὸν χῶρον τοῦ μνημείου τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου.* 13.30 *Διὰ τοὺς ἡρωϊκούς μας τραυματίας. Δημοτικὴ μουσική.* 14 *Τραγούδια ἀπὸ μαθητικὴν χορωδίαν θηλέων.* 14.15 *Ἀναμετάδοσις ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τοῦ Λονδίνου.* 14.25 ,,*Ἕνας χαιρετισμὸς τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα*'', *ὁμιλία τοῦ κ. Ντελαμότ, ἀκολούθου Τύπου καὶ Πληροφοριῶν τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας.* 15.30 *Ἀναμετάδοσις τοῦ προγράμματος τῆς μεγάλης ἐπιδείξεως τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου.* 18.15 *Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ Βασ. Ναυτικοῦ.* 18.35 *Τὸ πεντάλεπτον τῶν Ἑλληνίδων ὁδηγῶν.* 18.40 *Πατριωτικὴ ἀπαγγελία καὶ τραγούδια ἀπὸ μικτὴν χορωδίαν.* 18.55 *Ἀνακοινώσεις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.* 19.30 *Ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ναυτιλλομένους.* 19.35 *Ποικίλον ἑλληνικὸν πρόγραμμα.* 19.55 *Ἔργα διὰ χορωδίαν ἀπὸ τοὺς* ,,*Τραγουδιστὰς Ἀθηνῶν*''. 20.15 *Εἰδήσεις.* 21 *Ἡ ὥρα τῆς Βορείου Ἑλλάδος.* 21.30 *Ἀναμετάδοσις ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τῆς Νέας Ὑόρκης.* 22. *Ἀπολογισμὸς τῆς ἡμέρας καὶ εἰδήσεις.*

Σταθμὸς Ἐνόπλων Δυνάμεων.

7 *Ἐθνικὸς Ὕμνος.* 7.02 *Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ.* 7.05 *Ἐμβατήρια, θούρια* 7.30 *Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως.* 7.35 *Ἐμβατήρια.* 7.40 *Διάγγελμα προέδρου τῆς κυβερνήσεως.* 7.45 *Ἡμερησία διαταγὴ ἀρχιστρατήγου.* 7.50 *Διαγγέλματα ὑπουργῶν ἐνόπλων δυνάμεων.* 8.05 *Πατριωτικὰ τραγούδια.* 8.30 *Ὁμιλία πανηγυρική.* 10 *Ἀναμετάδοσις ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν τῆς δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς* 25*ης Μαρτίου.* 11 *Περιγραφὴ τῆς παρελάσεως ἀπὸ τὸν χῶρον τοῦ μνημείου τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου.* 14 *Εἰδήσεις.* 14.15 *Ἐκπομπὴ τοῦ Ἀκρίτα.* 15 *Δημοτικὰ τραγούδια.* 15.30 *Ἀναμετάδοσις τοῦ προγράμματος τῆς ἑορτῆς τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου.* 19 *Ἐκπομπὴ τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων.* 19.30 *Χαιρετισμὸς ἀναπήρων ἀξιωματικῶν.*

Georgios Vlachos, zoon van Angelos Vlachos (zie blz. 123), geboren te Athene in 1886, studeerde rechten en was enige tijd ambtenaar en dramatisch auteur. Maar vanaf 1919 geeft hij het dagblad *Καθημερινή* uit, waarin hij het hoofdartikel schrijft. Tijdens de tweede wereldoorlog heeft hij een eigen stijl gekregen, die gebaseerd is op goedmoedigheid en openhartigheid en een

zodanige vlotheid van zegswijze, dat zijn uitdrukkingen voort blijven leven in de dagelijkse conversatie. Hij is de lieveling van alle klassen der maatschappij.

Ἡ πυρκαϊά.

Ὅταν τὴν νύκτα πιάση τὸ σπίτι φωτιὰ πρέπει ἡ φωτιά, πρῶτα ἀπ᾽ ὅλα, νὰ σβύση. Τὴν ὥρα ποὺ οἱ φλόγες ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ ὑπόγειο καὶ καῖνε τὴ σκάλα καὶ ἀνεβαίνουν ἀπάνω καὶ ἔχει πιάσει τὸ πρῶτο πάτωμα, ὅλοι, ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, θὰ τρέξουν στὸ πηγάδι τῆς γειτονιᾶς καὶ θὰ κουβαλήσουν νερό. Ὅλοι, ξυπόλυτοι, μὲ τὰ νυχτικά, θὰ βρεθοῦν χωρὶς κανένα πρόσταγμα, χωρὶς καμμιὰ συνεννόησι, μὲ ἕναν κουβᾶ εἰς τὸ χέρι. Τὸ ὅτι λίγο πρὶν κοιμηθοῦν ἔτυχε νὰ μαλώσουν ὁ ἄντρας μὲ τὴ γυναῖκα κι᾽ ἡ πεθερὰ μὲ τὴ νύφη της καὶ ὁ πατέρας μὲ τὸ παιδί του καὶ ὁ κουνιάδος μὲ τὴν κουνιάδα του, δὲν ἔχει σημασίαν καμμίαν. Ὅλοι τώρα ἔχουν στὰ χέρια τους τὸν κουβᾶ. Αὐτὸν ποὺ θὰ σώση τὸ σπίτι. Καμμιὰ φορά, πρὶν ἀνάψη ἡ πυρκαϊά, συνέβη νὰ βγοῦν καὶ μαχαίρια. Πὲς ἡ ὀργὴ τοῦ ἑνός, πὲς ἡ κακία τοῦ ἄλλου, πὲς τὸ κρασί, λίγο ἀκόμη θὰ γινότανε φονικό. Ἀλλά . . . — Κἄτι μυρίζει. Μὲ τὸ κἄτι μυρίζει ὅλοι ξεμέθυσαν καὶ τὰ χέρια ποὺ ἐκρατοῦσαν τὶς κάμες ἅρπαξαν τὸν κουβᾶ. Γιατί; . . . Γιατὶ τὸ σπίτι εἶναι δικό τους. Κάτω ἀπὸ τὴ στέγη του ἔχουν μαζέψει ὅλο τὸ εἶναι τους. Τὰ πράματά τους, τὰ ἔπιπλα, τὰ σεντόνια, τὶς κουβέρτες, τὰ ροῦχα, τὰ πιατικά. Πρέπει ἡ φωτιά, πρῶτα ἀπ᾽ὅλα, νὰ σβύση: ,,Κουράγιο Γιάννη, ἀπὸ δῶ τὸ νερό. Πᾶρε τὰ στρώματα Κώστα. Κατίνα, μάζεψε τὰ παιδιά . . . ,,Κι᾽ ὅταν ἔχη πιὰ ξημερώσει κι᾽ ἐγλύτωσε τὸ σπίτι ἀπ᾽ τὸ κακὸ καὶ ἔσβυσε ἡ φωτιά, μέσ᾽ στὰ νερά, μέσ᾽ στὶς λάσπες, μέσ᾽ στοὺς καπνούς, τότε πιά, ἀκούεται τὸ πρῶτο: ,,Μωρή! . . .'' Γιατί; Γιατὶ τὸ σπίτι εἶναι δικό τους, κι᾽ ἔπρεπε πρῶτα νὰ τὸ σώσουν, πρῶτα νὰ τὄχουν, κι᾽ ἔπειτα νὰ κλείσουν τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα καὶ νὰ τσακωθοῦν. Ἐδῶ, δὲν εἶναι δικό μας τὸ σπίτι; Γιατί, ζήτημα δὲν ὑπάρχει ὅτι ἔπιασε πυρκαϊά. Δὲν βρισκόμαστε οὔτε στὸ κἄτι καίγεται, οὔτε στὸ κἄτι μυρίζει. Καιόμαστε. Φλόγες παντοῦ, στὰ σύνορα, στὴν Μακεδονία, στὴ Θράκη, στὴ Στερεὰν Ἑλλάδα, στὴν Πελοπόννησο, στὰ νησιά. Τὸ σπίτι ἔχει πιάσει ἀπὸ παντοῦ. Κι᾽ εἶναι σπίτι ἀρχοντικὸ καὶ μεγάλο, μὲ θεμέλια παληά,μὲ ντουβάρια γερά, χτισμένο σὲ βράχο. Κάτω ἀπὸ τὴ στέγη του ὁ ἱδρῶς καὶ ὁ μόχθος τῶν γονέων μας ἔχει σωρεύσει τὰ λίγα μας ἀγαθά, τὸ κρεββάτι τοῦ ἀνδρογύνου, τὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ, τὸ τραπέζι ποὺ τρῶμε, τὴν σοδειά. Καὶ ἀπ᾽ ὅλα σημαντικώτερα, ἕνα εἰκόνισμα σὲ μιὰ γωνιά, μιὰ σημαία εἰς τὸ μπαλκόνι. Ὅλα αὐτά, φτωχικά, μετρημένα, ὡραῖα, γεμᾶτα ἀπὸ ἀναμνήσεις, καλὲς ἡμέρες καὶ πίκρες καὶ βάσανα, εἶναι τὸ σπίτι μας. Θὰ τ᾽ ἀφήσουμε λοιπόν, ἐπειδὴ ἔπιασε πυρκαϊά, νὰ καῆ; Θὰ ἀντικρύζωμε τὴ φωτιὰ μὲ τὴν κάμα στὸ χέρι; Δὲν θὰ πάρωμε τὸν κουβᾶ;

Γύρω μας, αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι θολή. Κἄτι μᾶς διαμηνᾶ καὶ κἄτι μᾶς λέει ὅτι αὐτοὶ ποὺ μᾶς κυβερνοῦν μ᾽ ὅλα τὰ λόγια, μ᾽ὅλας τὰς Ἐξορμήσεις, μ᾽ ὅλους τοὺς μεγάλους ἐνθουσιασμούς, δὲν ἔχουν πάρει τὸ ἔργον τους, τὸ μέγα ἔργον τους, εἰς τὰ

σοβαρά. Ὅτι δὲν ἔχουν κατορθώσει νὰ ξεχάσουν τὰ τριάντα χρόνια ποὺ τοὺς ἐχώρισαν καὶ νὰ καταλάβουν τοῦτο: Ὅτι διὰ νὰ κυβερνήσουν ἢ ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος τὴν Ἑλλάδα μεθαύριον πρέπει, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ Ἑλλὰς νὰ σωθῇ. Τὴν ὥραν ὅπου ἔδωσαν καὶ οἱ δύο τὰ χέρια καὶ μᾶς εἶπαν ὅτι θὰ κυβερνήσουν ἔξω κομματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ ἔξω πολιτικῶν συμφερόντων τὸν τόπο, ἐκλείσαμεν ὅλοι τὰ μάτια μας καὶ δὲν θέλησε κανείς μας νὰ ἰδῇ ὅτι αὐτὴ ἡ σύνθεσις τῆς κυβερνήσεώς των ἦταν κομματική, ὅτι καὶ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐτρύπωσαν εἰς τὰς σημαντικωτέρας θέσεις τοὺς πιὸ ἀναξίους, ὅτι ἐκύτταξαν καὶ τότε τὸ ποιὸς θὰ πάρῃ τὰ περισσότερα καὶ ποιὸς τὰ λιγώτερα, ὅτι καὶ τότε, τὴν ἱερὰν αὐτὴν στιγμήν, δὲν παρεμερίσθησαν τὰ κόμματα, ἀλλὰ ἡ Ἑλλάς. Καὶ εἶπε καθένας μας: ,,Κόμματα εἶναι, δὲν μποροῦν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ πετσί τους. Ἂς τὰ βγάλουν πέρα καὶ ἡ ἀπὸ τὰ πρόσωπα ζημία θὰ εἶναι μικρή . . .'' Ἀλλὰ τώρα φαίνεται πὼς δὲν εἶναι μικρή. Εἶναι μεγάλη. Ἀπὸ παντοῦ παρουσιάζεται τῶν προσώπων ἡ ἀναξιότης βαρειά, καταστρεπτική. Φλόγες παντοῦ καὶ γιὰ νὰ τὶς σβύσωμε, ὄχι νερό, οὔτε σάλιο. Κουβέντες, συζητήσεις, τοποθετήσεις δικῶν μας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ποῦ καὶ ποῦ καμμιὰ κάμα, ποὺ παρουσιάζεται καὶ κρύβεται ἔπειτα κάτω ἀπὸ τὸ ροῦχο, ἀντὶ κουβᾶ.

Δὲν εἴμεθα ὑπερβολικοί. Ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα. Καὶ εἶναι κρῖμα νὰ εἶναι ἔτσι γιατὶ μποροῦν, μὲ λίγο μυαλό, λίγην πνοήν, λίγην κατανόησιν ὄχι τῶν πανυψήλων ἀλλὰ καὶ τῶν ταπεινοτάτων συμφερόντων μας ἀκόμη, ὅλα νὰ διορθωθοῦν. Τί διάβολο . . . ! Εἴμεθα τὰ ὀγδοῆντα τοῖς ἑκατὸ τῆς Ἑλλάδος. Ἔχομεν ὅλο τὸ Κράτος, ὅλας τὰς δυνάμεις του, ὅλες τὶς περιουσίες του, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στὰ χέρια μας, ἔχομε ὅλο τὸν κόσμον μαζί μας. Μᾶς βοηθοῦν, μᾶς προσέχουν. Δὲν μποροῦμε λοιπὸν ν' ἀφήσωμε τοὺς καυγάδες στὴ μπάντα, νὰ κλειστοῦμε ἕνα βράδυ σὲ μιὰ κάμαρα, νὰ τὰ ποῦμε τίμια, ἐθνικά, πατριωτικά, νὰ σκεφθοῦμε πὼς πρέπει νὰ ζήσῃ πρῶτα αὐτὸς ὁ τόπος καὶ ἔπειτα νὰ τὸν μοιραστοῦμε καὶ νὰ τὸν φᾶμε καί, δὲν μποροῦμε, βγαίνοντας ἀπ' τὴν κάμαρα νὰ στήσωμε σὲ κάθε Ὑπουργεῖον ἕνα σημαίνοντα ἄνθρωπον, σὲ κάθε Γενικὴν Διοίκησιν ἕνα σπουδαῖον Ἀκρίταν, σὲ κάθε Νομαρχίαν ἕνα πολεμιστήν, σὲ κάθε ἔπαλξιν ἕνα γενναῖον φρουρόν; Λίγο περισσότερον θάρρος χρειάζεται, λίγο λιγώτερη τύφλωσις καὶ μία σκέψις ἁπλῆ: Ὅτι ἂν τὰ πράγματα δὲν πᾶνε καλὰ κανένα ἀπὸ τὰ δύο κόμματα δὲν θ' ἀνατρέψῃ τὸ ἄλλο. Διότι τὸ νερὸ ὑπάρχει καὶ ὁ κουβᾶς. Ἀλλὰ θὰ τὸν πάρῃ ἢ κάποια Δικτατορία γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἢ ὁ Σλαῦος γιὰ νὰ μᾶς πνίξῃ.

Γ. Α. Β.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 7 *Δεκεμβρίου* 1947.

De journalist M i c h a e l K y r i a k i d i s (geboren te Smyrna 1901) bezocht Holland in de zomer van 1948 en stuurde zijn indrukken aan zijn krant *NEA* (17-24 Juni 1948).

Ταξιδιώτικες Ἐντυπώσεις

ΑΠΕΡΑΝΤΕΣ ΕΙΔΥΛΛΙΑΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΟΠΟΥ ΒΟΣΚΟΥΝ ΗΓΕΜΟΝΙΚΕΣ ΑΓΕΛΑΔΕΣ

Τοῦ ἀπεσταλμένου μας κ. Μιχ. Κυριακίδη.

ΧΑΓΗ, Ἰούνιος. — Ἀπρόβλεπτες πρώϊμες λιακάδες ἔχουν ξεσηκώσει τοὺς Ὁλλανδούς. Βγῆκαν στοὺς δρόμους μὲ καλοκαιρινὰ καὶ κινοῦνται γιὰ τὶς ἐξοχὲς καὶ τὴν θάλασσα. Καὶ ἐπειδὴ συνέπεσε νὰ εἶνε γιορτή, τὸ λεωφορεῖο ποὺ μᾶς μεταφέρει στὴν Χάγη διασταυρώνεται συνεχῶς μὲ ἀναρίθμητα καραβάνια ἐκδρομέων ποὺ μεταφέρονται μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα κινήσεως, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς φυσικὰ τὰ ποδήλατα. Ἐπάνω στοὺς πλατεῖς ἀσφαλτοστρωμένους δρόμους ἡ σπατάλη τοῦ χώρου δὲν ἔχει ὅρια καὶ ἡ τέχνη τῆς ὁδοποιΐας ἔχει κατορθώσει θαύματα ἀληθινά, κινοῦνται ὅλοι μὲ ἀσφάλεια καὶ ἄνεσι. Σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου οἱ δρόμοι καὶ οἱ συγκοινωνίες δὲν παρουσιάζουν αὐτὴν τὴν τελειότητα καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ ὁ πεζός, ὁ ποδηλάτης, ὁ καβαλλάρης καὶ ὁ αὐτοκινητιστὴς δὲν αἰσθάνονται τόση ὑπερηφάνεια, κινούμενοι στὶς ἀπέραντες αὐτὲς ὁδικὲς ἀρτηρίες. Ὅλοι ἔχουν τὸν δρόμο τους καὶ τὴν ἀσφάλειά τους. Καὶ ὅταν συμβῇ σὲ διασταυρώσεις νὰ σημειωθοῦν δυσχέρειες καὶ συνωστισμός, χωρὶς πολλὲς συζητήσεις χαράσσεται ἕνας ἄλλος βοηθητικὸς δρόμος, ποὺ κρατᾶ κάμποσα χιλιόμετρα καὶ ἡ ἀποσυμφόρησις τοῦ τμήματος ἐπιτυγχάνεται ἀπολύτως. Αὐτὸ εἶνε τὸ πιὸ συνηθισμένο μέτρο, γι᾽ αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν μεγάλων δρόμων, ὅταν κανεὶς βιάζεται καὶ θέλει νὰ τρέξῃ περισσότερο, νὰ ὑπερβῇ δηλαδὴ τὰ 90, παίρνει τοὺς βοηθητικοὺς δρόμους.

Ρώτησε κάποιος τί ἐννοοῦν οἱ Ὁλλανδοὶ ὅταν λένε, πᾶμε στὴν ἐξοχή. Σὲ ποιὸ ἰδιαίτερο μέρος βρίσκεται αὐτὴ ἡ ἐξοχή, ὅταν ὅλος ὁ τόπος καὶ ὅλες οἱ πόλεις, ὅλα τὰ σπίτια, οἱ αὐλές, οἱ βιτρίνες καὶ τὰ παράθυρα εἶνε βουτηγμένα στὸ πράσινο καὶ στὸ λουλούδι· ὅταν τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ τρὰμ περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ καταπράσινες αἰωνόβιες ἀλλέες, ὅταν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὶς βασικὲς ὁδικὲς ἀρτηρίες ἁπλώνονται ἀπέραντα λειβάδια βοσκῆς καὶ καλλιεργείας, ὅπου τὸ πράσινο παίρνει τὶς πιὸ διάφανες καὶ φίνες ἀποχρώσεις καὶ ὅπου σὲ κάθε μέτρο συναντᾶτε τὰ πιὸ χαριτωμένα ἐμπρεσιονιστικὰ στοιχεῖα, γιὰ τὰ ὁποῖα λέτε δούλεψαν χρόνια τώρα οἱ πιὸ ξακουστοὶ ζωγράφοι.

Αὐτὸ τὸ ἀπέραντο πράσινο ποὺ ἀποτελεῖ τὸν πιὸ προκλητικὸ θρίαμβο τοῦ ἐπιπέδου ποὺ ἡ φύσις μπορεῖ νὰ δημιουργήση, θὰ ἦταν κάπως μονότονο καὶ κουραστικό, ἂν δὲν εἶχε τὶς διακοσμήσεις του. Ἂν δὲν εἶχε τὶς θαυμάσιες πινελιὲς βαθειᾶς χρωματικῆς ἀντιθέσεως, ποὺ ἔχει ἀποθέσει τὸ ἀνθρώπινο γοῦστο καὶ ἡ μακρυὰ παράδοσις ὠμορφιᾶς καὶ πολιτισμοῦ. Τὰ χωριάτικα σπιτάκια τὰ χτισμένα ἀπὸ κόκκινο τοῦβλο καὶ κατακόκκινο κεραμύδι. Στὸ ἴδιο σχῆμα, στὴν ἴδια γραμμή. Οἱ μικρὲς φάρμες, χάρματα πάστρας καὶ κομψότητος. Οἱ τεράστιοι ἀνεμόμυλοι ποὺ ἔχουν πολιτογράψει τὴν Ὁλλανδία σ᾽ ὅλα τὰ τουριστικὰ ἄλμπουμ.

Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσι ὅτι μιὰ ἀόρατη νοικοκυρὰ περνᾶ κά-

θε τόσο μὲ βοῦρτσες καὶ πλένει καὶ γυαλίζει τὰ κεραμίδια τῶν Ὁλλανδῶν. Τὰ καμπαναριὰ τῶν μικρῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ κῆποι ποὺ ἀποτελοῦν ἰδιαίτερη φροντίδα στὴν περιοχὴ τοῦ ὑποστατικοῦ. Ὅλα αὐτὰ καὶ μέσα σ' αὐτά, τὸ θεαματικώτερο, τὸ διακοσμικώτερο στοιχεῖο τοῦ τοπείου, τὰ ζῶα. Οἱ θαυμάσιες φημισμένες ἀγελάδες τῆς Ὁλλανδίας. Καφὲ καὶ μαῦρες μὲ λευκὲς βοῦλες καὶ γραμμές. Χορτάτες, ἀμέριμνες, ἡγεμονικὲς ἔχουν ξαπλώσει σὲ διάφορες πόζες στὸ χορτάρι καὶ κυττάζουν τὰ στήθη τους ποὺ εἶνε γεμάτα ἀπὸ τὸ ὡραιότερο γάλα, στὶς ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου. Τί ἔχουν νὰ σκεφθοῦν; Τί ἔχουν νὰ ζητήσουν; Μπροστά τους ἔχουν ἀτελείωτο τὸ ὡραιότερο καὶ θρεπτικώτερο χόρτο. Λίγα μέτρα ἂν ἀποφασίσουν νὰ μετακινηθοῦν θὰ βροῦν ἄλλη ποικιλία, ἐπίσης πλούσια εἰς γεῦσι καὶ ποσότητα. Καὶ γύρω, πλάϊ, παντοῦ κανάλια μὲ τὰ δροσερώτερα καὶ καθαρώτερα νερά. Περνοῦν ἀεροπλάνα, τραῖνα, αὐτοκίνητα, δημιουργοῦνται θόρυβοι, ἀλλ' αὐτὲς ξαπλωταριά. Βυθισμένες στὴν μακαριότητά τους μόλις καταδέχονται νὰ σηκώσουν τὸ κεφάλι νὰ κυττάξουν ρεμβὲς στὸ ἄπειρο καὶ νὰ κουνήσουν λίγο τὶς οὐρές τους.

Ὅταν μπῆκαν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἔδωκαν καὶ κατάλαβαν. Ἔσφαξαν καὶ μετέφεραν στὴν Γερμανία οὐκ ὀλίγες. Ἀραίωσαν οἱ βοσκότοποι καὶ ἡ πλουτοπαραγωγικὴ αὐτὴ πηγὴ κόντεψε νὰ στερέψη. Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεὶς πὼς δὲν ἦταν καὶ λίγες. Τρία ἑκατομμύρια περίπου ἦσαν οἱ ἀγελάδες. Καὶ αὐτὲς ἔδιναν τὸ χρόνο περὶ τὰ τρία δισεκατομμύρια λίτρα γάλα, γιὰ νὰ φτιαχθῆ βούτυρο καὶ τυρὶ καὶ νὰ γίνη ἄφθονη καὶ πλούσια ἐξαγωγή. Τώρα οἱ Ὁλλανδοὶ ὑπολογίζουν νὰ ἔχουν ἕνα ἑκατομμύριο ἀγελάδες, τὶς ὁποῖες τρέφουν καὶ περιποιοῦνται, μὲ τὰ τελειότερα συστήματα. Ἐλπίζουν ὅτι σύντομα θὰ φθάσουν τοὺς προπολεμικοὺς ἀριθμοὺς παραγωγῆς. Τὶς κυττάζω καὶ τὶς χαίρομαι. Ἀλλὰ μιὰ στιγμὴ ποὺ τὸ αὐτοκίνητο κάπως σταματᾶ, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ τὶς πλησιάσω καὶ νὰ τοὺς πῶ κάποιο παράπονο:

— Μὴν εἶσθε τόσο ὡραῖες καὶ ἀκατάδεκτες. Ξέρουμε ἀπὸ διαφημίσεις τῆς πατρίδος σας, μᾶς δίδετε 24 μέ 28 λίτρα γάλα τὴν ἡμέρα. Ρωτήσατε ὅμως ποτὲ τί τρῶνε ἄλλες — ἀγελάδες — σ' ἄλλα μέρη, στὴν Ἑλλάδα ἐπὶ παραδείγματι — ἂν δὲν ἔχουν φαγωθῆ οἱ ἴδιες — χαρτιὰ καὶ ξῦλα! Κι' ὅταν καμμιὰ φορὰ τὶς παραζορίση ἡ πεῖνα κατεβάζουν τὸν σουβᾶ τοῦ σταύλου καὶ τὸν μασᾶνε. Καὶ τὸ πρωΐ καὶ τὸ βράδυ καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα καὶ τὸ ἄλλο βράδυ τὰ στήθη τους εἶνε σὰν τὰ στήθια τῆς Ζουχραὲ Τσιγγάνας τοῦ Γρυπάρη. Ἐνῷ σεῖς, λίγο νὰ καθυστερήση τὸ ἄρμεγμα ἀρχίζετε τὰ μουγκρητὰ καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ βαστάξετε τὸν ἄφθονο ὑγρὸ καρπό σας.

Θὰ τ' ἀκούσουν ὅμως; Θὰ καταλάβουν ἀπὸ Κοινωνικὴ Δικαιοσύνη; Ἢ μήπως „ντερμπεντέρισσες" καθὼς εἶνε, θὰ μοῦ τραβήξουν καμμιὰ κλωτσιά; Καὶ κλωτσιὰ ὁλλανδικῆς ἀγελάδας καλύτερα νὰ μοῦ λείπη.

Βρισκόμαστε τώρα στοὺς δρόμους τῆς Χάγης, ποὺ ἂν δὲν ὑπῆρχαν τὰ μεγάλα Γοτθικὰ παλάτια, τὰ θαυμάσια κέντρα καὶ οἱ χιλιά-

δες τῶν ποδηλατιστῶν, τίποτα δὲν θἆχε μεταβάλει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐξοχικοῦ τοπείου ποὺ ζήσαμε, λίγο πρίν, κάνοντας τὴν ἐξαίσια διαδρομὴ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο στὴν πόλι. Λείπουν βέβαια οἱ . . . ἀγελάδες ἀπὸ τοὺς δρόμους. Τὸ πράσινο ὅμως εἶνε ἁπλωμένο παντοῦ. Τὸ λουλοῦδι ὅπως εἴπαμε εἶνε μέσα στὴν ζωὴ καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ τόπου. Εἶνε στὴ γῆ, στὸ δρόμο, στὸ παράθυρο, στὴ βιτρίνα, στὸ καφενεῖο, στὸ ταξί, στὰ καροτσάκια, στὰ στήθη τῶν γυναικῶν, στὶς μπουτουνιέρες τῶν ἀνδρῶν.

Φυτρωμένο κι᾿ ἁπλωμένο στὰ πιὸ ἀπίθανα μέρη. Ζοῦνε μὲ λουλούδια, πατοῦνε σὲ λουλούδια, μυρίζουνε λουλούδια. Θρησκεία καὶ συνείδησις τοῦ λαοῦ, ὅπως στὴν Ἰαπωνία. Τί ἔχει ἡ Ὁλλανδία; Κανάλια, λουλούδια, παιδιά, ἀγελάδες καὶ ποδήλατα. Καὶ κάτι ἄλλο. Τράπεζες, οἰκονομικὰ τράστ, ναυπηγεῖα, μπριλλάντια, κινίνο καὶ ταμπλὼ τοῦ Ρέμπραντ καὶ τοῦ Φρὰντς Χάλς. Καὶ μιὰ βασίλισσα ποὺ δὲν παραβάλλεται μὲ τὸν δημοκρατικώτερο πρόεδρο τῆς γνησιώτερης Δημοκρατίας.

Μιχ. Κυριακίδης

VI. WETENSCHAP.

Professorén, die de geleerde taal gebruiken.

De moderne Griekse wetenschappelijke geschriften zijn voor het grootste deel in katharevousa geschreven. De grote meerderheid van de professoren, die aan de twee universiteiten, waar het onderwijs in de geleerde taal gegeven wordt, opgeleid zijn, gebruikt uitsluitend die taal, ook als ze veel voelen voor de dimotiki (bijv. Hadzidakis en N. Politis).

P a p a r r i g o p o u l o s (Constantinos), 1815—1891, werd geboren in Constantinopel, waar hij in 1821 meemaakte, dat alle mannelijke leden van zijn familie opgehangen werden bij het uitroepen van de Opstand, hetgeen een onuitwisbare indruk op het zes-jarige kind maakte. De tweede grote indruk die hij kreeg was de theorie van de Duitser Fallmerayer, die midden in de Griekse onafhankelijkheidsoorlog verkondigde, dat er geen druppel Grieks bloed op aarde bestaat, daar de oude Hellenen bij de verschijning der Slaven uitgestorven zouden zijn. De jonge Paparrigopoulos, die in Oostenrijk, Duitsland en Frankrijk gestudeerd had, schreef een eerste werk in 1843 ,,Over de vestiging van enkele Slavische stammen in de Peloponnesus'', dat de Duitse theorie weerlegde. Toen hij tot professor in de geschiedenis was benoemd aan de universiteit van Athene, ontstond uit de voorbereiding van zijn colleges een geweldig werk in zes delen: ,,*De geschiedenis van de Griekse natie*'' (1860—1877), van de Trojaanse oorlog tot het midden van de 19e eeuw. Hoewel sommige hoofdstukken verouderd zijn door de vooruitgang van de moderne wetenschap, blijft het

werk van Paparrigopoulos nog altijd een monument, dat men niet kan voorbijzien.

Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τόμος 4ος ἔκδοσις δευτέρα. Ἀθῆναι 1887, blz. 113.

Ἀκμὴ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ῥωμανός Β′. Νικηφόρος Φωκᾶς. Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον ἀποθανόντα κατὰ νοέμβριον τοῦ 959 *διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς Β′ εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους. Διὰ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ νέου τούτου, προῆλθεν ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν χαρακτὴρ ἀλλότριος ὁπωσοῦν τῶν προηγουμένων ἡγεμόνων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Ὁ Ῥωμανὸς Β′ εἶχε τὸ ἀθλητικὸν σῶμα καὶ τὴν νοημοσύνην τοῦ ἀρχηγέτου τῆς δυναστείας ταύτης. Ἀλλὰ παρ' αὐτῷ τὰ δύο ταῦτα προτερήματα δὲν συνεδυάζοντο εἰς τρόπον ὥςτε νὰ ἐπέλθῃ ἡ δέουσα μεταξὺ αὐτῶν ἰσορροπία. Ἦτο ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ κατανοῇ τὰ καθολικὰ τοῦ κράτους συμφέροντα καὶ ζητήματα καὶ εἰς τὸ νὰ ἀποφασίζῃ περὶ αὐτῶν ἐν γένει τὰ δέοντα· ἀλλὰ οὐδεμίαν εἶχεν ὄρεξιν νὰ μελετᾷ καὶ διεξάγῃ αὐτὰ κατὰ μέρος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σφριγῶσα αὐτοῦ κρᾶσις εἶχε χρείαν ἐνασχολήσεως καὶ δὲν εὕρισκεν αὐτὴν ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ διανοητικῷ κόσμῳ, ἐτράπη ἐπὶ τὸν ὑλικὸν καὶ κατέβαλλεν εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἀγῶνας ἀτρύτους καὶ ἀξίους τῇ ἀληθείᾳ χρηστοτέρας ἁμίλλης. Ἵνα δὲ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς κοσμιωτέρους τῶν ἀγώνων τούτων καὶ εἰς ἓν μόνον παράδειγμα, ἀναφέρομεν ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἠδυνήθη νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν ἱππόδρομον, νὰ ἑστιαθῇ ἔπειτα μετὰ τῆς συγκλήτου, καὶ νὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας τὰς εἰθισμένας χρηματικὰς ἀμοιβάς, κατόπιν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ σφαιριστήριον, τότε λεγόμενον τζυκανιστήριον, ν' ἀγωνισθῇ αὐτόθι πρὸς τοὺς ἐμπειροτέρους τῶν σφαιριστῶν καὶ νὰ νικήσῃ αὐτούς· τελευταῖον μετέβη αὐθημερὸν πάντοτε ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς κυνήγιον καί, ἀφοῦ ἐθήρευσεν αὐτόθι* 4 *παμμεγέθεις χοίρους, ἐπέστρεψε σῶος τὸ ἑσπέρας εἰς τὰ βασίλεια. Ἐν τούτοις καίτοι τοιοῦτον διῆγε βίον, τὰ πράγματα διεξήχθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἴπερ ποτὲ καλῶς, διότι ὁ Ῥωμανὸς εἶχε τὴν νοημοσύνην τὴν ἀπαιτουμένην ἵνα ἀναθέτῃ αὐτὰ εἰς τοὺς ἱκανωτέρους τῶν ἀνδρῶν, καὶ νὰ ἀποφασίζῃ τὸ πρακτέον ἐν κρισίμοις περιστάσεσι. Βεβαίως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἐκείνην συνετέλεσε πρὸ πάντων ἡ ἐπιτηδεία τῶν πόρων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ κράτους ἀναδιοργάνωσις ἣν διεξήγαγεν ὁ Βασίλειος Α′, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Βασιλείου ἠδύνατο νὰ ματαιωθῇ ἂν δὲν ὑπῆρχε δεξιότης περὶ τὴν χρῆσιν τῶν πόρων ἐκείνων καὶ τῶν δυνάμεων, ὡς συνέβη ἐπὶ Λέοντος. Ὁ δὲ Ῥωμανὸς Β′ ἀνεδείχθη καὶ τοῦ πατρός του ἐπιτηδειότερος, ἐνάμιλλος δὲ μᾶλλον τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Ῥωμανοῦ Α′ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ἀποφάσεις. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ἅμα ὡς ἐμονάρχησεν, εἶχεν, ὡς προείπομεν, ἀναθέσει τὴν ὅλην ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους διοίκησιν εἰς τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Ῥωμανοῦ Λεκαπηνοῦ Βασίλειον, προχειρίσας αὐτὸν*

παραδυναστεύοντα τῆς συγκλήτου. Ὁ Βασίλειος, καίτοι ἐξωσθέντος τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὑπηρέτησε πιστῶς τὸν Κωνσταντῖνον, διότι ἦτο φαίνεται ἰδίως προσηλωμένος εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Ἑλένην, τὴν σύζυγον τοῦ Κωνσταντίνου. Καθ' ὅσον ὅμως ἠλικιοῦτο ὁ τούτου υἱὸς Ῥωμανός, συνέβη μεταβολή τις εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βασιλείου. Ἡ πρώτη τοῦ Ῥωμανοῦ σύζυγος ἢ μᾶλλον ἡ μνηστὴ αὐτοῦ Βέρθα εἶχεν ἀποθάνει τῷ 949, τῷ δὲ 956 ὁ Ῥωμανὸς ἑπτακαιδεκαέτης ἤδη ὢν ἐνυμφεύθη τὴν Θεοφανώ, ἣν ἄλλοι μὲν λέγουσιν ἐξ ἐγκρίτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἴκου ἕλκουσαν τὸ γένος, ἄλλοι δὲ ὀνομάζουσι καπήλου θυγατέρα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Θεοφανὼ ἦτο καλλίστη τὸ εἶδος ἅμα καὶ εἰς ὑπερβολὴν φίλαρχος γυνή. Ὅτε τῷ 959 ἀπεβίωσεν ὁ Κωνσταντῖνος διεδόθη φήμη ὅτι εἶχε δηλητηριασθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ μὴ ἔχοντος τὴν ὑπομονὴν νὰ περιμείνῃ τὸν φυσικὸν τοῦ πατρὸς θάνατον ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ὅλην τῶν πραγμάτων διοίκησιν, προτρεπομένου δὲ εἰς τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς. Τὴν φήμην ταύτην ἐπανέλαβον ἅπαντες οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει ἡ ἐκ προστάγματος τοῦ Πορφυρογεννήτου χρονογραφία, καίτοι ψέγει τὰς ἄλλας τοῦ Ῥωμανοῦ κακίας. Ἀλλ' εἴτε ἀληθῶς ἔχουσιν εἴτε μὴ ἀληθῶς τὰ περὶ τούτου θρυληθέντα, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐξάγεται ἀναμφισβητήτως, ὅτι ἅμα ὁ Ῥωμανὸς ἐνυμφεύθη τὴν Θεοφανώ, αὕτη ἐδιχονόησε πρὸς τὰς ἀνδραδέλφας αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν πενθεράν, ὅτι ὁ Βασίλειος ἀπέκλινεν ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ταύτῃ διενέξει πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος φοβούμενος εὐλόγως μήπως ἐκ τῆς ἔριδος ταύτης διακινδυνεύσῃ ὁ Ῥωμανός, δὲν ἔπαυσε μὲν εὐνοῶν καὶ μεταχειριζόμενος τὸν Βασίλειον, ἀλλὰ τῷ 958 προεχειρίσατο παραδυναστεύοντα τῆς συγκλήτου τὸν Ἰωσὴφ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου εἶχε διακρίνει τὴν ἱκανότητα ἅμα ἐμονάρχησε. Τοῦτον λοιπὸν τὸν Ἰωσήφ, ὅστις ἐπελέγετο Βρίγγας, διετήρησεν ὁ Ῥωμανὸς ἐν τῷ ὑπερτάτῳ ἐκείνῳ ἀξιώματι· καὶ ἐνταὐτῷ διώρισε δομέστικον μὲν τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, δομέστικον δὲ τῶν σχολῶν τῆς δύσεως τὸν Λέοντα Φωκᾶν, διὰ δὲ τῶν τριῶν ἐκείνων ἀνδρῶν οὐ μόνον ἐκραταίωσε παραδόξως τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ μεγάλου κατορθώματος ἐλάμπρυνεν αὐτὴν ὅσον πρὸ καιροῦ δὲν εἶχε λαμπρυνθῇ.

Ἀφ' ἧς τῷ 823 ἡ Κρήτη κατεκτήθη ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν πολλαὶ ἐγένοντο πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἀπόπειραι· ἀλλ' ἅπασαι ἀπέτυχον, οἱ δὲ Ἄραβες ἐκεῖνοι τῆς Κρήτης, τῇ συνεργείᾳ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, ἐξαιρέτως τῶν τῆς Ταρσοῦ, καὶ διὰ τῆς προθύμου συμπράξεως πολλῶν ἀρνησιθρήσκων, δὲν ἔπαυσαν λεηλατοῦντες τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας τοῦ κράτους, κυριεύοντες πόλεις μεγάλας καὶ ἐκ διαλειμμάτων κυριαρχοῦντες τοῦ Αἰγαίου. Καὶ εἶχε μὲν ὑποστῇ δεινὴν συμφορὰν ἡ ναυτικὴ αὕτη τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης δύναμις διὰ τῆς περὶ Λῆμνον νίκης τοῦ ναυάρχου Ἰωάννου τοῦ Ῥαδινοῦ ἐν ἔτει 924, ἀλλ' ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τῷ 956 σταλεῖσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἐκστρατεία ὑπὸ ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον τὸν Γογγύλην ἀπέτυχεν

αὖθις ὁλοσχερῶς, διότι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἔπραξε τὸ λάθος ν' ἀναθέσῃ αὐτὴν εἰς ἄνδρα μηδεμίαν ἔχοντα ἀξίαν. Ἔκτοτε δέ, ὡς φαίνεται, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐμελέτησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἐπιχείρημα καὶ ἤρχιζε νὰ παρασκευάζηται ἐπὶ τούτῳ, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ 960 ἔτους ὑπῆρχον ἕτοιμα δισχίλια πυρφόρα χελάνδια, χίλιοι δρόμωνες καὶ 307 φορτηγὰ τὰ ὁποῖα οἱ χρονογράφοι ὀνομάζουσι ,,καράβια καματηρὰ σιτήσεις ἔχοντα καὶ ὅπλα πολεμικά''. Καὶ πλὴν τούτων δύναμις πεζικὴ ἀνάλογος Θρᾳκῶν, Μακεδόνων, Ἀνατολικῶν καὶ Σλαύων. Ἀλλ' ἐν τούτοις, ἐν τῷ συμβουλίῳ, τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως, οἱ πλεῖστοι τῶν συγκλητικῶν ἐψήφισαν κατ' αὐτῆς, ὑπομνήσαντες μὲν τὰς προηγουμένας ἀποτυχίας, καὶ τὴν πληθὺν τῶν εἰς μάτην ἀναλωθέντων ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, παραστήσαντες δὲ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης καὶ τὴν μεγάλην ἐπικουρίαν ἣν ἠδύναντο οἱ μωαμεθανοὶ τῆς Κρήτης νὰ λάβωσιν ἐξ Ἀφρικῆς καὶ ἐξ Ἀσίας. Ἀνέφεραν δὲ καὶ ἕτερον τινὰ λόγον χαρακτηριστικώτατον τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅτι κατὰ τὴν διατρέχουσαν φήμην ὁ πορθητὴς τῆς Κρήτης θέλει καταλάβει τὴν βασιλείαν. Ἦτο ἆρά γε ἡ φήμη αὕτη μία τῶν συνήθων τότε προφητειῶν, τὰς ὁποίας ἡ τῶν πολλῶν πρόληψις προθύμως ἠσπάζετο, ἢ εἶχε τὴν σπουδαιοτέραν ὑπόστασιν ὅτι πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Ῥωμανὸν ἐφοβοῦντο μήπως ὁ Φωκᾶς, ὅστις καὶ πρὸ τούτου μέγα ἐκτήσατο κλέος, ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης τοσοῦτον παντοδύναμος, ὥστε νὰ καταλάβῃ παρὰ τῷ Ῥωμανῷ Β' ἣν τάξιν εἶχε σφετερισθῇ παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Ῥωμανὸς ὁ Λεκαπηνός; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν συγκλητικῶν, εἴτε διὰ τοῦτον, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, ἦσαν ἐναντίοι τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀλλὰ μετὰ τῆς μειονοψηφίας ἥτις ἐπέμενε νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ ἀγών, συνετάσσετο ὁ Ἰωσὴφ Βρίγγας. ,,Ὁ δὲ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ, λέγει ἡ ἐκ προστάγματος τοῦ Πορφυρογεννήτου χρονογραφία, ὁ χρηστὸς καὶ ὀρθὸς καὶ ἄϋπνος νοῦς, εἰς μέσον σταθεὶς ἔφη· Ἡμεῖς μέν, δέσποτα, ἴσμεν πάντες ὅσα δεινὰ συνέβησαν παρὰ τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς· καὶ δίκαιόν ἐστι λογίσασθαι τὰς σφαγὰς καὶ τὰς τῶν παρθένων φθορὰς καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν καταστροφὰς καὶ τὰς τῶν παραθαλασσίων θεμάτων αἰχμαλωσίας, καὶ πρέπον ἐστὶν ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν καὶ ὁμοφύλων ἀγωνίσασθαι, καὶ μὴ δεδιέναι τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ τὰ τῆς θαλάσσης πελάγη καὶ τῆς νίκης τὸ ἄδηλον καὶ τῆς φήμης τὸ ἀδύνατον. Καὶ χρὴ μάλιστα τῇ θεοσυνεργήτῳ βουλῇ καὶ προστάξει σου πειθαρχεῖν ἡμᾶς, ὡς ἐκ Θεοῦ σοι τοῦτο τὸ ἐνθύμημα. Καὶ γὰρ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ· μάλιστα διὰ τὸν ὀρθὸν καὶ πιστὸν δοῦλον στέλλεσθαι τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς θεοκυβερνήτου βασιλείας σου.''

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ παρακοιμώμενος· ὑπελείπετο λοιπὸν ἢ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ γνώμην, ἢ νὰ μεταβάλῃ αὐτήν· ἠδύνατο δὲ τόσῳ μᾶλλον νὰ διστάσῃ ὅσῳ οἱ πλεῖστοι τῶν συγκλητικῶν, παρεκτὸς πολλῶν ἄλλων λόγων κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπεδείκνυον καὶ ὅτι, ἐν ἐπιτυχίᾳ, ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ ὁ θρόνος τοῦ νέου βασιλέως. Ἄλλος λοιπὸν ἤθελε διστάσει· ἀλλ' ὁ

῾Ρωμανὸς δὲν ἐδίστασε, καὶ συνταχθεὶς μετὰ τῆς γνώμης τοῦ παρακοιμωμένου, διέταξε νὰ συμπληρωθῶσιν αἱ τελευταῖαι ἀπαιτούμεναι παρασκευαί. Τῳόντι μετ᾿ οὐ πολὺ ὁ Νικηφόρος ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπορεύθη εἰς Φύγελα τῆς Λυδίας, πρὸς μεσημβρίαν τῆς ᾿Εφέσου κείμενα, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀθροισθῇ ὅλος ὁ στόλος. Προέπεμψε δὲ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰ παράλια τῆς Κρήτης ταχυδρομικάς τινας ναῦς, τὰς ὁποίας διέταξε ,,κατασκοπῆσαι καὶ κρατῆσαι γλῶσσαν'' λέγει ἡ χρονογραφία, ὅπου τὸ ,,κρατῆσαι γλῶσσαν'' σημαῖνον τὸ λαβεῖν πληροφορίας ἐνθυμίζει παραδόξως τὸν ἀνάλογον γαλλικὸν ἰδιωτισμὸν prendre langue. Καὶ μαθὼν λοιπὸν ὅτι ὁ ἐμίρης τῆς Κρήτης ᾿Αβδοὺλ ᾿Αζίζ, καὶ οἱ ἐπισημότεροι τοῦ φρουρίου Χάνδακος ἄρχοντες διατρίβουσιν ἀμέριμνοι εἰς τὰς ἀγροτικὰς αὐτῶν ἐπαύλεις, ἐξέπλευσε κατὰ ᾿Ιούλιον 960 ἐκ Φυγέλων μεθ᾿ ὅλης τῆς δυνάμεως καὶ προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τῆς πρωτευούσης ἐκείνης τῆς νήσου. ῾Ο ἐχθρὸς εἶχε προφθάσει νὰ παραταχθῇ εἴς τινα ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἀπόβασιν, καταπλαγεὶς ἐκ τοῦ καινοῦ τρόπου, καθ᾿ ὃν αὕτη ἐγένετο. Διότι κατὰ τὸν σύγχρονον Λέοντα τὸν Διάκονον τὸν ἀκριβέστερον συγγράψαντα τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Νικηφόρος συνεπαγόμενος κλίμακας, ἢ μᾶλλον γεφύρας, καὶ ταύτας προςυφαπλώσας ἀπὸ τῶν πλοίων εἰς τὴν παραλίαν, ἀπεβίβασε τάχιστα τὴν στρατιὰν ἔνοπλόν τε καὶ ἔφιππον, μεθ᾿ ὃ διαιρέσας τριχῇ τὴν φάλαγγα, καὶ σαλπίσας τὸ πολεμιστήριον ἐπῆλθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἔχων προπορευόμενον τὸ σταυρικὸν τρόπαιον. ῾Η μάχη δὲν διήρκεσε πολύ· οἱ πολέμιοι μὴ δυνηθέντες νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν ταγμάτων καὶ ἰλῶν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον, παθόντες δεινὴν ἀνθρώπων φθοράν. Τότε ὁ Νικηφόρος ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος, ἠσφάλισε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἤθροισε τὸν στόλον εἰς εὐλίμενον ἐπίνειον διατάξας νὰ διακωλύῃ πᾶσαν ἔξωθεν ἐπικουρίαν, καὶ συγχρόνως ὁτὲ μὲν πέμπων ἀποσπάσματα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, ὁτὲ δὲ αὐτὸς ἀπερχόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὁδηγούμενος, ἀπέτρεπε πᾶσαν ἀπόπειραν συνδρομῆς, ἣν οἱ μωαμεθανοὶ τῆς Κρήτης διενοοῦντο νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ κεκλεισμένους.

᾿Εν τούτοις ὁ Χάνδαξ, καίτοι ἀπεκλείσθη οὕτω ἁπανταχόθεν καὶ ἐγκατελείφθη εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις ὑπὸ τῶν ἐμιρῶν Χαλεπίου καὶ Αἰγύπτου, ὧν εἰς μάτην ὁ ᾿Αβδοὺλ ᾿Αζὶζ ἐζήτησε τὴν ἐπικουρίαν, ἀνθίστατο ἐπιμόνως. Πολλοὶ παρῆλθον μῆνες· ἐπελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, δεινὴν ὑπέστη ὁ στρατὸς κακουχίαν ἔκ τε τοῦ ψύχους καὶ τῆς τῶν τροφῶν ἐνδείας, καὶ ἀθυμήσας ἤρχισε νὰ ἀπαιτῇ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον. ᾿Αλλ᾿ ἡ καρτερία τοῦ Νικηφόρου καὶ ἡ πειθαρχία εἰς ἣν ἐσυνήθισε τὰ τάγματα αὐτοῦ κατίσχυσαν τῆς δυσχερείας ταύτης, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ὁ παρακοιμώμενος ᾿Ιωσὴφ φροντίσας νὰ ἐξαποστείλῃ νέαν καὶ ἄφθονον προμήθειαν σίτου καὶ κριθῆς. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ ἐκ προστάγματος τοῦ Πορφυρογεννήτου χρονογραφία ἀξιοῦσα νὰ παραθέσῃ ὅσα ὁ Νικηφόρος ἐλάλησεν ἵνα ἐνθαρρύνῃ τὸν ἀθυμήσαντα στρατόν, ἀντιγράφει κατὰ λέξιν τὸν λόγον, ὃν κατὰ Θεοφάνην ἐξεφώνησέ ποτε ὁ ῾Ηρά-

κλειος πρὸς τὸν ἴδιον στρατὸν περὶ Γάζαν τῆς Ἀτροπατηνῆς Μηδίας εὑρισκόμενος, παρέχουσα ἀπόδειξιν παραδόξου τοῦ συγγραφέως αὐτῆς πνευματικῆς στειρώσεως. Εἰς τὸν Λέοντα τὸν Διάκονον δὲν εὑρίσκομεν τὸ ἀτόπημα τοῦτο· διότι ὁ λόγος, ὃν εἰς ἑτέραν τινὰ περίστασιν τῆς πολιορκίας ἀποδίδει εἰς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, εἶναι οἰκειότερος πρὸς τὰ πράγματα.

Τελευταῖον μετὰ ὀκτὼ μηνῶν πολιορκίαν ὁ Χάνδαξ ἐκυριεύθη τῇ 7 μαρτίου 961 ἐξ ἐφόδου αἱματηρᾶς. Ὁ Νικηφόρος ἐπιφυλάξας τῷ βασιλεῖ τὰ τιμιώτατα τῶν λαφύρων, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἄλλην λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἥτις ἔβριθε θησαυρῶν διὰ τῆς πειρατείας συλλεγέντων. Ἀφοῦ δὲ ἀπεκομίσθησαν οὕτω πάντα τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ, καθηρέθη τὸ τεῖχος αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα ἀπῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας καὶ εὐχερῶς καθυποτάξασα τοὺς ἐν αὐτῇ μωαμεθανοὺς ἐπέστρεψεν αὖθις εἰς Χάνδακα. Ἐκεῖ ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ ἀνάντους, ἔχοντος πίδακας ὕδατος δαψιλεῖς, οὐ μακρὰν δὲ κειμένου τοῦ κατερειπωθέντος ἄστεως, ᾠκοδόμησεν ὁ Νικηφόρος φρούριον ὀχυρόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν ἑλληνικώτατα Τέμενος, καὶ ἠσφάλισε διὰ φρουρᾶς ἀξιοχρέου, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς τὸ κύριον ὁρμητήριον τῆς ἀνακαινισθείσης ἐν Κρήτῃ ἑλληνικῆς κυριαρχίας. Οὐδὲ εἰς τοῦτο ἠρκέσθη, ἀλλὰ προσεκάλεσεν εἰς τὴν νῆσον πολλοὺς νέους χριστιανοὺς ἀποίκους Ἀρμενίους καὶ Ἕλληνας, δι' ὃ μέχρι τῆς σήμερον σώζονται αὐτόθι εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου καὶ Ῥεθύμνης χωρία τινὰ ὀνομαζόμενα Ἀρμένι. Προσέτι ἐπρονόησε περὶ τῆς διαδόσεως μὲν τῆς χριστιανικῆς πίστεως παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς τῆς νήσου, περὶ τῆς ἀναζωπυρήσεως δὲ τῆς πίστεως ταύτης καὶ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι, παρ' οἷς αὕτη πολυειδῶς ἐνοθεύθη κατὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην μωαμεθανικὴν κυριαρχίαν. Ἐπὶ τούτῳ ἦλθε τότε εἰς Κρήτην ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Νίκων ὁ ἐπικαλούμενος Μετανοεῖτε, ὅστις ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἠνώρθωσε τὰς πεπτωκυίας ἐκκλησίας, καὶ ἀνήγειρεν ἄλλας νέας, ὧν ἐπιφανεστάτη μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Φωτεινῆς κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ ἀρχαίου ἀπέχοντος τῆς Γόρτυνος τριῶν ἡμερῶν ὁδόν. Ἀλλ' ὅμως οὐκ ὀλίγοι τῶν Ἀράβων, ὅσοι ἔμειναν τότε ἐν Κρήτῃ διετήρησαν τὸ θρήσκευμα αὐτῶν· καὶ μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμάρι χωρία τινά, ὧν οἱ μωαμεθανοὶ κάτοικοι λογίζονται ἀπόγονοι τῶν Ἀράβων ἐκείνων, καθὸ φέροντες ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ἀραβικῆς καταγωγῆς, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι ἄλλοι μωαμεθανοὶ τῆς νήσου εἶναι Ἕλληνες, ἀναγκασθέντες νὰ μεταβάλωσι θρήσκευμα ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας τουρκοκρατίας.

Ταῦτα δὲ διαπράξας ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ,,καὶ τὴν νῆσον ἐξημερώσας ἅπασαν,'' ὡς λέγει Λέων ὁ Διάκονος, ἀνέπλευσεν ἤδη εἰς Βυζάντιον, συνεπαγόμενος τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἐκεῖ ἔτυχε μεγαλοπρεποῦς δεξιώσεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, καὶ ἐθριάμβευσε διὰ μέσης τῆς βασιλευούσης μέχρι τοῦ ἱπποδρόμου, παρακολουθούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου παντός, τοῦ συρρεύσαντος ἵνα θαυμάσῃ τὸ θέαμα. Ἦτο δὲ τὸ θέαμα τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ λαμπρόν. Πρὸ πάντων ἐπορεύοντο αἱ ἅμαξαι αἱ κομίζουσαι τὴν λείαν· χρυσὸν καὶ ἄργυρον παμπληθῆ εἰς νόμισμα

βαρβαρικὸν καὶ ἄκοπον· πέπλους χρυσοπάστους, τάπητας ἁλουργοὺς, κειμήλια παντοδαπὰ ἐξειργασμένα μὲν τεχνικώτατα, μαρμαίροντα δὲ χρυσῷ καὶ λίθοις· πανοπλίας, ξίφη, θώρακας διὰ χρυσοῦ κεκοσμημένα πάντα, καὶ ἔγχη καὶ ἀσπίδας καὶ τόξα ἀναρίθμητα. Οἱ μάρτυρες τῆς παρατάξεως ταύτης ἐνόμιζον ὅτι βλέπουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν διερχόμενον ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῆς βαρβάρου γῆς, καὶ ὡς ποταμόν τινα ἀφθόνως εἰσρέοντα. Κατόπιν δὲ εἵποντο οἱ πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι, ἐν οἷς διεκρίνοντο ὅ τε Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ καὶ οἱ παῖδες, τεταπεινωμένοι, στένοντες, ὀδυρόμενοι. Ἡ Κωνσταντινούπολις πρὸ καιροῦ δὲν εἶχεν ἀξιωθῇ τοιούτου δείγματος τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους· ἡ δὲ οἰκτρὰ τοῦ τελευταίου ἐμίρου τῆς Κρήτης τύχη ἐφαίνετο προαναγγέλλουσα τὴν ὁλοσχερῆ τῶν μωαμεθανῶν πτῶσιν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θρίαμβον ὁ βασιλεὺς προςηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τὸν ἡττηθέντα ἐκεῖνον ἀντίπαλον· ἀπένειμεν αὐτῷ πλούσια δῶρα, καὶ κτῆμα προσοδοφόρον περὶ τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου ὁ πρώην ἐμίρης διέζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου ἐν ἀνέσει καὶ τιμῇ, διατηρήσας τὸ πάτριον θρήσκευμα. Οἱ ἀπόγονοι ὅμως αὐτοῦ ἐδέχθησαν τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ ἀπαντῶνται ἐκ διαλειμμάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν Ἀνεμάδων. Ὁ υἱὸς τοῦ ἐμίρη Ἀνεμᾶς, εἷς ὢν τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων, διέπρεψε τῷ 972 εἰς τὸν κατὰ τῶν Ῥώσων πόλεμον· πολὺ δὲ βραδύτερον ὁ ἀπόγονος αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς συνώμοσε μετὰ τῶν ἀδελφῶν του κατὰ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ φωραθεὶς ἐφυλακίσθη εἴς τινα πύργον πλησίον τῶν Βλαχερνῶν, ὀνομασθέντα ἔπειτα πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ καὶ χρησιμεύσαντα ὡς δεσμωτήριον τῶν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ κατηγορουμένων.

H a d z i d á k i s (Georgios), geboren in 1848 te Myrthion op Kreta, gestorven te Athene in 1941. Na gestudeerd te hebben aan de universiteit van Athene en verscheidene Duitse universiteiten, werd hij de grondlegger van de linguistiek in Griekenland. Zijn boek, dat in het Duits in 1892 te Leipzig verscheen, de „Einleitung in die Neugriechische Grammatik", is niet verouderd; het heeft de wegen der evolutie van het oude naar het moderne Grieks aangewezen. Als professor aan de universiteit van Athene sinds 1881, werkte hij mee aan verschillende wetenschappelijke tijdschriften, hij werd correspondent van verschillende wetenschappelijke tijdschriften, en van verschillende buitenlandse academies, en stichter van het tijdschrift *Athena* en van het *Historisch woordenboek van de Griekse taal.* Zijn bekendste werken zijn: „*Linguistische studiën*", „*Middeleeuws en modern Grieks*". Ondanks zijn liefde voor de gesproken taal, die hij zo goed kende, heeft Hadzidakis nooit anders dan in de geleerde taal geschreven.

„Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά". Ι. Ἀθῆναι, 1905, *σελ.* 202—207.

Περὶ τῶν φωνηέντων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς.

Εἶναι πασίγνωστον γεγονὸς ὅτι ἡ φωνητικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὴν δ′ καὶ ε′ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα τοσοῦτον εἶχεν ἀλλοιωθῇ καὶ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας καὶ τοιαύτη τις εἶχε καταστῇ ὥστε, ἐξαιρουμένου τοῦ υ καὶ τοῦ οι, ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ σφόδρα ὁμοία τῇ ἡμετέρᾳ σήμερον. Συνίσταται δὲ ἡ μεγίστη διαφορὰ τῆς ἀρχαίας φωνητικῆς ἀπὸ τῆς νεωτέρας πρῶτον ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκείνη μὲν ἦτο ποικίλη (υ, οι, υι, ει, η, ε, αι, ευ, αυ, κλπ.), αὕτη δὲ μονότονος (i, e, ef, ev, af, av) *(αἱ βραδύτερον ἐν τῇ Ἑλλην. ἀναπτυχθεῖσαι δίφθογγοι* ai, oi, ei, ui, *δὲν εἶναι πολὺ συχναί)· ἔπειτα ἐν τούτῳ ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ὑπῆρχον μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα ἐν δὲ τῇ νέᾳ οὔτε μακρὰ οὔτε βραχέα, ἀλλὰ πάντα ἰσόχρονα. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἁπλοποιήσεως τῶν πρότερον διφθόγγων ἄρχονται ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων. Οὕτως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε′ αἰῶνος π. Χ. φαίνονται ὅτι ἐτράπησαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ τὸ ου καὶ ει εἰς ἁπλοῦς φθόγγους* u *καὶ* ē, *οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἀπὸ τοῦ* 400 *π. Χ. γράφουσιν Η ἀντὶ ΑΙ. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος π. Χ. συγχέεται τὸ ΕΙ καὶ μακρὸν Ι πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ αι καὶ ε ἐναλλάσσεται ἤδη κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα π. Χ. ἐν Αἰγύπτῳ, ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ. Ἀπὸ δὲ τοῦ β′ μ. Χ. αἰῶνος ἄρχεται καὶ ἡ σύγχυσις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων κττ.*

Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις αὗται δὲν πρέπει νὰ χρονολογῶνται ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης, τῆς σποραδικῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν διαφόροις χώραις τῆς Ἑλλάδος. Διότι ἡ χρῆσις καὶ ἡ κατίσχυσις αὐτῶν ἐν τοῖς φιλολογικοῖς ἔργοις παρατηρεῖται, ὡς εἰκός, πολὺ βραδύτερον ἕνεκα τοῦ συντηρητικοῦ ἔθους τῶν γραφόντων.

Ἂς ἐξετάσῃ δὲ ὁ δυνάμενος πηλίκαι καὶ πόσον βαθέως εἰς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης εἰσχωροῦσαι ἀλλοιώσεις τῆς γλώσσης ἔμελλον κατ᾽ ἀνάγκην νὰ προκύψωσιν ἐκ τῶν εἰρημένων ἀπωλειῶν καὶ συγχύσεων. Καὶ συμβαίνει μὲν ἀληθῶς ὥστε ἐπειδὴ κατὰ πάντας τοὺς ἑξῆς αἰῶνας παρέμεινεν ἡ ἀρχαία ὀρθογραφία ἀμετακίνητος, αἱ σπουδαιόταται αὗται τῆς γλώσσης ἀλλοιώσεις νὰ διαφεύγωσι τὸν ἀνύποπτον ὀφθαλμόν, ἀλλ᾽ εἰς τὸν ἐπιστήμονα γλωσσοδίφην δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον ν᾽ ἀπατᾶται ὑπὸ τῆς γραφῆς.

Ὑπάρχουσιν οἱ δοξάζοντες ὅτι ἀφοῦ ἡ γραφὴ εὑρέθη καὶ οἱ φθόγγοι τῆς γλώσσης παριστῶνται διὰ τῶν γραμμάτων, δὲν μεταβάλλονται οὗτοι εὐκόλως περαιτέρω, διότι, ὡς λέγουσι, τοῦτο μὲν οἱ φθόγγοι ἐδέθησαν καὶ ὡς εἰπεῖν ἐπάγησαν ἐν τῇ γραφῇ, τοῦτο δὲ οἱ ἄνθρωποι θὰ παρετήρουν ἐγκαίρως, γράμματα διδασκόμενοι καὶ γραμματικήν, καὶ θὰ ἐκώλυον πᾶσαν ἀλλοίωσιν. Ἀλλ᾽ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι καὶ ἡ χρῆσις τῆς γραφῆς δὲν παρακωλύει τὴν ἐξαλλοίωσιν καὶ οἱ λαλοῦντες οὐδεμίαν ποτὲ λαμβάνουσιν ἢ δύνανται νὰ λάβωσιν αἴσθησιν τῶν τελουμένων βαθμηδὸν φωνητικῶν μεταβολῶν.

Ἰδοὺ τί περὶ τούτου διδάσκει ὁ νομοθέτης, ὅπως ὀνομάζεται,

τῆς γλωσσικῆς καθηγητὴς Ἑρμαννὸς Paul ἐν τῷ δοκίμῳ βιβλίῳ αὐτοῦ Principien σελ. 327 ,,Εἶναι ἁπλῶς φαντασία τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι ἐν τῇ γραφῇ κεῖται ἔλεγχος τῶν φωνητικῶν ἀλλοιώσεων. Καθ' ὃν τρόπον ἐν διαφόροις τόποις δύνανται νὰ παριστῶνται φθόγγοι ἱκανῶς διάφοροι δι' ὁμοίων γραμμάτων, οὕτω καὶ ἔτι εὐκολώτερον δύναται τοῦτο νὰ γίνηται κατὰ διαφόρους χρόνους ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Διότι οὐδὲν γράμμα συνδέεται μεθ' ὡρισμένου φθόγγου διὰ πραγματικῆς τινος σχέσεως, ἥτις καθ' ἑαυτὴν θὰ ἠδύνατο νὰ σῴζῃ αὐτόν, ἀλλ' ἡ σχέσις καὶ σύναψις αὐτῶν στηρίζεται ἁπλούστατα ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ τῶν παραστάσεων. Συνδέομεν ἄρα μεθ' ἑκάστου στοιχείου τὴν παράστασιν ἐκείνην τοῦ φθόγγου, ἥτις καθ' οὓς γράφομεν χρόνους εὐχρηστεῖ. Συμβαίνει δὲ κατὰ τὰς φυσικὰς φθογγικὰς μεταβολάς, ὥστε ἀντὶ τῆς παραστάσεως τοῦ φθόγγου τούτου ἢ ἐκείνου νὰ ὑποκαθιστᾶται ἀπαρατηρήτως ἄλλη μικρὸν διαφέρουσα, ἥτις ὅμως εἰς τὴν ἑπομένην γενεὰν παραδίδοται ὡσεὶ φύσει ἐκ τῶν προτέρων ἦν συνδεδεμένη μετὰ τοῦ στοιχείου τούτου. Ἡ μετὰ τοῦ στοιχείου ἄρα συνημμένη παράστασις ἑκάστου φθόγγου δὲν δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὴν φθογγικὴν ἀλλοίωσιν, διότι καὶ ἡ παράστασις αὕτη συμμετεβλήθη μετὰ τοῦ φθόγγου· φυσικῶς δὲ μεταφέρεται ἡ συνήθης ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ προφορὰ ἑκάστου φθόγγου καὶ ἐπὶ τὰ γραπτὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος''. Καὶ ἀληθῶς εἶναι σήμερον ἀποδεδειγμένον ὅτι αἱ μέγισται περὶ τὰ φωνήεντα καὶ τὰς διφθόγγους ἀλλοιώσεις τῆς Ἑλλ. γλώσσης συνέβησαν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ἀκριβῶς ἡ παιδεία ἦν τὰ μάλιστα διαδεδομένη, καὶ ὅμως οὐδεὶς τῶν τότε ἔλαβε τούτων αἴσθησιν. Ἡ παιδεία δύναται καθολικὴ γινομένη ἔν τινι ἔθνει νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διατήρησιν ἀρχαιοτέρων τύπων, λέξεων καὶ φράσεων, ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰς τὴν παρὰ τῷ λαῷ διαρκῆ γνῶσιν ἀρχαιοτέρων στοιχείων τῆς γλώσσης, τῆς ἀρχαιοτέρας ὀρθογραφίας κλπ., ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς γλωσσικῆς ἑνότητος ἅτε τῶν ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ ἀνακυπτουσῶν ἀλλοιώσεων ἢ καταπνιγομένων ὑπὸ τῆς γενικῆς παιδείας ἢ πανταχόσε διαδεδομένων καὶ ἀσπαστῶν γινομένων.

Ἡ διατήρησις δ' αὕτη τῆς ὁμοιότητος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τύπῳ τῆς γλώσσης παρήγαγε πολλοὺς εἰς τὴν πλάνην ὅτι οὐδ' οἱ φθόγγοι οἱ ὑπὸ τὰ γράμματα κρυπτόμενοι μεταβάλλονται παρ' οἷς λαοῖς τὰ γράμματα καλλιεργοῦνται, ὅπερ οὐκ ἀληθές (Ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ γλῶσσα ἠλλοιώθησαν ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν μεγάλως καὶ ἀφοῦ ἔσχον δοκίμους συγγραφεῖς καὶ δὴ ἤρξαντο νὰ μελετῶνται καὶ διδάσκωνται ἐπιμελῶς).

Κατὰ ταῦτα θαρρούντως δισχυριζόμεθα, ὅτι ἀφοῦ κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ τὸ αι κατήντησεν ἴσον τῷ ε, ἡ γραφὴ λέξεώς τινος ἔκτοτε διὰ τοῦ αι ἢ τοῦ ε οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς λέξεως ἢ καθόλου τῆς γλώσσης· καὶ ὅτι ἀφοῦ τὰ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα ἐξισώθησαν ἐν τῇ προφορᾷ, οὐδὲν σημαίνει ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν τύπων καὶ τῆς γλώσσης ἡ ὀρθογραφία τύπου τινὸς διὰ τοῦ ω ἢ τοῦ ο, διὰ περισπωμένης ἢ ὀξείας κλπ. Εἶναι ἄρα καθ'

ὁλοκληρίαν ματαιοπονία, ἐάν τις διὰ στατιστικῆς πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, τίς ἦτο ἡ ὀρθογραφία τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τύπου κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους προκειμένου περὶ φθόγγων οὐ διαστελλομένων ἐν τῇ προφορᾷ.

Ἀφοῦ δ' ἅπαξ τὸ αι ἐγένετο = τῷ ε, τὸ ει = τῷ ι, τὸ οι = τῷ υ τὸ ω = τῷ ο, τὸ ᾱ, ῑ, ῡ = τῷ ᾰ, ῐ, ῠ κλπ., τότε δὲν ἠδύνατο, ὡς εἰκός, πλέον νὰ διακρίνηται καὶ σῴζηται ὥς τι διάφορον τὸ „λέγεται" τοῦ λέγετε, τὸ „ποιήσεις, ποιήσει, ποιήσομεν" τοῦ „ποιήσῃς, ποιήσῃ, ποιήσωμεν" κλπ. Ἕνεκα τῆς συμπτώσεως ταύτης δὲν ἠδύνατο ὡς τὰ πολλὰ νὰ διαστέλληται ὁ μέλλων ἀπὸ τῆς ὑποτακτικῆς, καὶ τούτου ἕνεκα ἡ μὲν ὑποτακτικὴ ἀνέλαβε πολλαχῶς τὴν λειτουργίαν τοῦ μέλλοντος, ὁ δὲ μέλλων ἐν τέλει ἀπώλετο.

Ὁμοίως ἀφοῦ τὸ "πολλαπλοῦ πολλαπλοῖ πολλαπλοῦς, χρυσοῦ χρυσοῖ χρυσοῦς, ἀργυροῦ ἀργυροῖ ἀργυροῦς, πλοῦ πλοῖ πλοῦς, ἀδελφιδοῦ ἀδελφιδοῖ ἀδελφιδοῦς ἀδελφιδῆ ἀδελφιδῆς - δῆν - δαῖ - δᾶς, φακῆ - κῆς - κῆν - καῖ - κᾶς" κλπ. ἐξεφωνοῦντο οὐχὶ περισπώμενα ἀλλ' ὀξύτονα, ἁπλοὶ ἁπλοὺ κλπ., κατ' ἀνάγκην ἔδει νὰ σχηματισθῇ ὀνομαστική „χρυσός, ἀργυρός, ἁπλὸς" κλπ.

Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ὤφειλον νὰ μεταβληθῶσι καὶ τὰ εἰς -ευς τριτόκλιτα ὀνόματα· διότι μεταβαλλόμενα κατ' ἀνάγκην φωνητικῶς εἰς βασιλέφς, βασιλέφ, χαλκέφς, χαλκέφ, δὲν ἠδύναντο νὰ διασωθῶσιν, ἅτε τῆς προφορᾶς ταύτης ἀδυνάτου οὔσης ἐν τῇ λαλουμένῃ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Κατὰ ταῦτα ὤφειλον πρὸ τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν προφορὰν ταύτην νὰ μεταπλασθῶσιν εἰς τὰ γνωστὰ ὁ βασιλέας, ὁ χαλκέας, ὁ φονέας κλπ. ἀπὸ τῆς αἰτ. τὸν βασιλέαν, τὸν χαλκέαν, τὸν φονέαν κτλ. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τύπων, οἷον παίδευμα πεπίστευμαι, πεπίστευσαι πεπίστευνται, ἐπετεύχθην, τετευγμένος, πεπιστευμένος, βασίλευμα, (πρόφερε παίδεβμα, πεπίστεβμαι, πεπίστεφσαι, πεπίστεβνται, ἐπετέφχθην, τετεβγμένος, πεπιστεβμένος) καὶ περὶ λέξεων, οἷον κλαυθμὸς, κευθμός, ἄνευ, σκάλευθρον, ψεύστης, ζεύκτης κλπ. (πρόφερε κλαφθμός, κεφθμός, ἄνεφ ἢ ἄνεβ, σκάλεφθρον (ἐν Χίῳ νῦν σκάλεθρον), ψέφστης, ζέφκτης). Πάντα ταῦτα ὤφειλον κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ μεταβληθῶσιν ἢ ν' ἀποβληθῶσιν ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῆς φωνητικῆς. Διότι ἡ ἀρχαία κλίσις καὶ ὁ ἀρχαῖος τῶν λέξεων θησαυρὸς κατὰ τὰ εἰρημένα συνεδέοντο τοσοῦτον στενῶς καὶ ἀρρήκτως μετὰ τῆς ἀρχαίας φωνητικῆς, ὥστε ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ μένῃ ἡ κλίσις καὶ αἱ λέξεις ἀναλλοίωτοι καὶ ἀπαθεῖς, ἀφοῦ ἡ φωνητικὴ εἶχε τοσοῦτον μεταβληθῇ.

Balános (Dimitrios), geboren te Athene in 1877, studeerde theologie aan de universiteit aldaar en voltooide later deze studie in Duitsland. Sinds 1924 bezet hij de leerstoel voor patrologie van de theologische faculteit te Athene. Daar hij een ruime geest is, schrijft hij vele studies over verschillende onderwerpen, maar zijn hoofdwerk is de *Patrologie* (1930). Wij publiceren een inleiding gehouden aan de Academie van Athene, zitting van 1 December 1932.

,,Ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν''. Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. 7. 1932.

Φρονῶν ἀδιστάκτως ὅτι πρὸ τῆς δεινῆς παγκοσμίου κρίσεως, πρὸ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ οἰκουμένη, δικαιοῦται, ἂν δὲν ἔχῃ ὑποχρέωσιν, ἵδρυμα ὡς ἡ Ἀκαδημία, καὶ μάλιστα ἡ τάξις τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, συμφώνως ἄλλως καὶ πρὸς τὸν ὀργανισμόν της, νὰ ἐνδιαφερθῇ, νὰ ἀκούσῃ γνώμας, νὰ συζητήσῃ καὶ νὰ ὑποδείξῃ λύσεις πρὸς ἀνακούφισιν τῶν λαῶν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίοδον, προβαίνω εἰς τὴν σημερινὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς ἀνάγκης συνεργασίας τῶν ἐκκλησιῶν ὡς ἑνὸς μέσου πρὸς βελτίωσιν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν μου ταύτην ἔδωκε πρόσφατος ἔκκλησις τοῦ ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος Γεωργίου Λάνσμπουρυ (George Lansbury), δι' ἧς οὗτος ζητεῖ, ὅπως ἡ στρατευομένη ἐκκλησία κατέλθῃ εἰς τὸν στίβον, ἵνα ἀγωνισθῇ κατὰ τοῦ κακοῦ, ,,διακηρύττουσα τὴν θείαν ἀλήθειαν περὶ τῶν αἰτίων τῆς δυστυχίας τῆς ἀνθρωπότητος'' καί, προσθέτω, συντελοῦσα διὰ τῶν πνευματικῶν της ὅπλων εἰς τὴν μείωσιν καὶ βαθμιαίαν ἐξαφάνισιν αὐτῶν.

Κύριοι, ὡς πανθομολογεῖται, ἡ σημερινὴ κρίσις εἶναι οὐ μόνον οἰκονομικὴ ἀλλὰ καὶ ἠθική, καὶ γενικώτερον κρίσις τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ· ὅτι δὲ ὑπάρχει στενὴ σχέσις καὶ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ οἰκονομικῆς καὶ ἠθικῆς κρίσεως εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητον καὶ θὰ ἦτο μάταιος καὶ συμπτωματικὸς μόνον ὁ ἀγὼν πρὸς καταπολέμησιν τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἐφόσον δὲν συμβαδίζει καὶ ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς κρίσεως. Ὅτι δὲ διὰ τὸν ἠθικὸν τοῦτον ἀγῶνα θὰ ἠδύνατο νὰ συνεισφέρῃ σημαντικωτάτην συμβολὴν ἡ ἐκκλησία, ὁ θεῖος οὗτος καὶ αἰωνόβιος ὀργανισμός, λόγῳ τῆς φύσεώς της καὶ τῆς ἀποστολῆς της, ὡς καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τόσα πλήθη πιστῶν, εἶναι ἀναντίρρητον.

Ἡ σημερινὴ ὅμως κρίσις δὲν εἶναι κρίσις μόνον μιᾶς τάξεως ἢ ἑνὸς λαοῦ, ἀλλ' εἶναι κρίσις παγκόσμιος· καὶ ὅπως ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀγῶνος ἐκρίθη ἡ συσσωματωμένη προσπάθεια καὶ συνεργασία πάντων τῶν κρατῶν, οὕτω καὶ ἡ ἐπιτυχὴς διεξαγωγὴ τοῦ ἠθικοῦ ἀγῶνος προϋποθέτει τὴν κοινὴν ἠθικὴν προσπάθειαν ὁλοκλήρου τῆς Χριστιανοσύνης. Τοῦτο εὐτυχῶς ἤρχισε νὰ κατανοῆται ἀπό τινος καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ζωηρὰ τῷ ὄντι ἐξεδηλώθη τάσις πρὸς συνεργασίαν τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν — εἰ καὶ οὐχὶ ἐκ πρωτοβουλίας αὐτῶν — καὶ ποικίλοι πρὸς τοῦτο ἱδρύθησαν σύνδεσμοι καὶ ἱκανὰ συνεκλήθησαν συνέδρια, ἐν τοῖς ὁποίοις μετέσχομεν καὶ ἱκανοὶ ἐξ Ἑλλάδος.

Τὰ συνέδρια ὅμως ταῦτα, παρ' ὅλην τὴν σπουδαιότητά των, δὲν ἐπέφεραν ἔτι τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, τῶν ὁποίων ἡ ὡρίμανσις οὐδὲ πόρρωθεν φαίνεται ἐπικειμένη. Ὁ κύριος λόγος τῆς τοιαύτης καθυστερήσεως φρονῶ ὅτι δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν, καθ' ἣν τῆς συνεργασίας τῶν ἐκκλησιῶν προαπαιτεῖται δογματικὴ συνεννόησις αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως ἀναγκαῖος ὅρος καὶ

προϋπόθεσις τῆς συνεργασίας τῶν ἐκκλησιῶν θεωρηθῇ ἡ δογματικὴ ἕνωσις, πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ ἀπελπισθῶμεν. Τῷ ὄντι, εὐθὺς μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν, δὲν ἔλειψαν ἐπανειλημμένως αἱ προσπάθειαι πρὸς δογματικὴν συνεννόησιν αὐτῶν· πᾶσαι ὅμως αἱ ἀπόπειραι δέκα ὅλων αἰώνων ἀπέβησαν ἄκαρποι καὶ φοβοῦμαι ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ καρποφορήσωσιν, ἕνεκα πολλῶν καὶ ποικίλων λόγων, οὓς διὰ μακρῶν ἀνέπτυξα εἰς διάφορα δημοσιεύματά μου, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις μου ἐν τῷ συνεδρίῳ καὶ ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Λωζάννης.

Αἱ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις, συνυφασμέναι πρὸς μακραίωνας παραδόσεις, διαμορφωθείσας ἐν πολλοῖς συμφώνως πρὸς τὸν ἐθνικόν, πνευματικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τοῦ περιβάλλοντος, κατέστησαν ἐν πολλοῖς ἐθνικὴ παράδοσις καὶ γνωρίζομεν πόσον οἱ λαοὶ ἔχονται τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν των παραδόσεων, ζηλοτύπως φυλάττοντες αὐτὰς καὶ ἀποστέργοντες οἱανδήποτε ἀπ᾽ αὐτῶν παρέκκλισιν. Ὅπου θέση τὴν σφραγῖδά του τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως, ἡ συζήτησις εἶναι ματαιοπονία· ,,οὐ με πείσεις κἄν με πείσης''. Καὶ ἂν ὅμως πεφωτισμένοι συζητηταὶ κατέληγον τυχὸν εἰς ὑπεράνω προκαταλήψεων πορίσματα, ταῦτα δὲν θὰ ἐγίνοντο ἀσπαστὰ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ θὰ εὕρισκον ἀντίδρασιν, ἥτις δυνατὸν νὰ προεκάλει μείζονα κακά.

Ἀλλά, κύριοι, εἶναι ὄντως ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου ἡ δογματικὴ αὐτῶν συνεννόησις; Φρονῶ ἀδιστάκτως ὅτι δὲν εἶναι. Τὸ νὰ ζητῆται ὅπως αἱ ἐκκλησίαι ἄρωσι πρῶτον τὰς δογματικάς των διαφοράς, ἵνα δυνηθῶσι νὰ συνεργασθῶσι, θὰ ἐσήμαινεν ὅτι αἱ δογματικαὶ διαφοραὶ προεκάλεσαν τὸν χωρισμὸν καὶ ὅτι, ἵνα ἀρθῇ οὗτος, δέον προηγουμένως νὰ ἐξομαλυνθῶσιν ἐκεῖναι. Ὁ τοιοῦτος διϊσχυρισμὸς ὅμως θὰ ἦτο ἀνιστόρητος· δὲν ἐχώρισε τὰς ἐκκλησίας διαφορὰ δόγματος, ἀλλὰ διαφορὰ πνεύματος καὶ τάσεων καὶ μόλις ὅταν ἡ διαφορὰ τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ λησμοσύνη χριστιανικῶν τινων ἐντολῶν ἐπέφεραν τὸν χωρισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν, τότε μόνον ἐξῄρθησαν αἱ προϋπάρχουσαι ἤδη δογματικαὶ διαφοραί, αἵτινες δὲν παρέβλαπτον προηγουμένως τὴν ἑνότητα. Ὅπως διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν κρατῶν πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν δυσχερειῶν τοῦ παρόντος δὲν προαπαιτεῖται ἡ συγχώνευσις αὐτῶν εἰς ἕν, οὕτω καὶ ἡ συνεργασία τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου δὲν προϋποθέτει ὡς ἀναγκαίαν τὴν δογματικὴν αὐτῶν ἑνότητα. Ἀρκεῖ ἡ ὁμοφωνία εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ λυτρωτής, ὁ κηρύξας τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ κοινὴ ἀντίληψις ὅτι εἴμεθα Χριστιανοί, ἔχοντες κοινὰ ἰδεώδη καὶ κοινὰ καθήκοντα.

Ἐὰν εἰς τὸ παρελθὸν ἀπέτυχον πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι δογματικῆς ἑνότητος, ἕκαστος δύναται νὰ ἀντιληφθῇ πόσον πᾶσα τοιαύτη ἀπόπειρα εἶναι σήμερον δυσκατόρθωτος, ἵνα μὴ εἴπω ἀκατόρθωτος, σήμερον ὅτε ἡ ὑποκειμενικότης τῆς σκέψεως κυριαρχεῖ τόσον, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ποικιλοτρόπως ἀντιλαμβάνονται τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, ὅτε τόσον ὀλίγον ὑπάρχει διαφέρον διὰ δογματικὰς ἐννοίας καὶ διατυπώσεις καὶ ὅτε κατα-

λοεῖται ὅτι εἰς τὰ πεδία τοῦ πνεύματος ἡ ὁμοιομορφία καὶ μάλιστα ἡ διὰ τεχνητῶν μέσων κτηθεῖσα εἶναι πολλάκις σημεῖον μαρασμοῦ καὶ νεκρώσεως.

Λοιπόν, ἐπειδὴ ἡ δογματικὴ ἕνωσις καταφαίνεται ὡς δυσκατόρθωτος ἢ ἀκατόρθωτος, τοὐλάχιστον διὰ τὴν σύγχρονον διανόησιν, πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκκλησιῶν; Εἶναι ὀρθόν, σήμερον, ὅτε ὁ χείμαρρος τοῦ κακοῦ διασείει τὰ πάντα καὶ ἀπειλητικὸν προβάλλει τὸ ζήτημα αὐτῆς τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου, νὰ μὴ κατορθῶται ἡ συνεργασία τῶν ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ διαφέρουσιν αἱ ἀντιλήψεις των εἴς τινα δογματικὰ σημεῖα; Δὲν θὰ ἦτο οἰκτρὰ καὶ ἐπικίνδυνος παραγνώρισις τῆς πραγματικότητος νὰ λησμονῆται ὅτι πάντων τῶν ζητημάτων προέχει ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅτι ἐπιβάλλονται θυσίαι χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ ὅλου, ,,ἵνα μὴ τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν;'' Καὶ δὲν πρέπει πάντες νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, ὑπὲρ ἧς εὔχεται ἡ ἐκκλησία, δέον νὰ καταβληθῶσι καὶ κάτωθεν εἰλικρινεῖς καὶ ἐνεργοὶ προσπάθειαι; Ὅπως ὀρθῶς εἶπεν ὁ Τζῶρτζ Λάνσμπουρυ, ἐν τῇ ὡς ἄνω ἐκκλήσει του, ἐὰν δὲν θέλωμεν αὐτὴ ἡ θρησκευτικότης νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ αὐτὸς ὁ πολιτισμός μας νὰ σβύσῃ, πρέπει νὰ ληφθῶσι μέτρα καὶ νὰ ληφθῶσιν ἀμέσως τώρα, διότι ,,δὲν ὑπάρχει καιρὸς διὰ χάσιμον''.

Μεμερισμέναι καὶ διεσπασμέναι αἱ Ἐκκλησίαι, ἀγωνιζόμεναι ἡ μία κατὰ τῆς ἄλλης, γεννῶσαι δυσπιστίας καὶ ὑπονοίας, καταναλίσκουσαι πολυτίμους δυνάμεις διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἥττονος σημασίας ἀγώνων, δὲν δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν ἀποτελεσματικῶς διὰ τὸν μέγαν σκοπόν. Τοὐναντίον, αἱ ἐκκλησίαι, ἡνωμέναι διὰ τῆς κοινῆς πίστεως εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσι τελεσφόρως διὰ τὰ ἰδεώδη τοῦ κόσμου, ,,τὸ μὲν γὰρ κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ''.

Συνεργαζόμεναι ἐκκλησίαι, ἀποτελοῦσαι ἑνιαῖον χριστιανικὸν μέτωπον, ἀπερίσπαστοι ἀπὸ ἐσωτερικὰς διενέξεις, ἄνευ οἱασδήποτε φιλοπρωτίας καὶ ὑστεροβουλίας, θὰ ἠδύναντο νὰ συνεισφέρωσι λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνακούφισιν τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος καὶ εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀναδημιουργίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅλα τὰ μεγάλα σύγχρονα ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, ὅπως τὰ ζητήματα τῶν φυλετικῶν ἀντιθέσεων καὶ τῶν μειονοτήτων, τὸ προσφυγικόν, τὸ ἐργατικόν, τῆς ἀνεργίας, τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τῆς φιλανθρωπίας, τῶν ἀσύλων καὶ φυλακῶν, τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως, τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς συνειδήσεως, ὅλα αὐτὰ τὰ μεγάλα προβλήματα θὰ προήγοντο σπουδαίως διὰ τῆς συμβολῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τὸ ἑνιαῖον χριστιανικὸν μέτωπον τῶν συνεργαζομένων ἐκκλησιῶν, ὧν ἑκάστη θὰ διετήρει τὴν αὐτοτέλειάν της καὶ τὰς ἰδίας δογματικὰς ἀρχάς.

Ἐναντίον τῆς συνεργασίας ταύτης τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ κοινωνικοῦ καὶ ἠθικοῦ πεδίου θὰ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἔνστασις α΄) ἐκ μέρους τῶν ἐχόντων τὴν ἄγαν στενὴν ἀντίληψιν, ἥτις ἀρνεῖται τὴν ἔννοιαν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας·

β') ἐκ μέρους τῶν φοβουμένων μὴ ὁ τοιοῦτος συνασπισμὸς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου προσλάβῃ χαρακτῆρα συνασπισμοῦ ἐναντίον τοῦ μὴ χριστιανικοῦ κόσμου· γ') ἐκ μέρους τῶν μὴ ἐπιθυμούντων ἢ καὶ φοβουμένων τὴν ἀνάμιξιν τοῦ θρησκευτικοῦ παράγοντος εἰς ζητήματα, ἅτινα ἡ σύγχρονος διανόησις χαρακτηρίζει ὡς καθαρῶς πολιτειακῆς φύσεως.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν πρώτην ἔνστασιν, δὲν θὰ ἠδύνατό της σήμερον σοβαρῶς καὶ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῶν συνεπειῶν νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἰδιότητα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς ἑτεροδόξους ἐκκλησίας καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ Χριστιανοῦ εἰς τοὺς ἑτεροδόξους, ὥστε νὰ ἀποκρούσῃ τὴν μετ' αὐτῶν ἐν γενικωτέρῳ χριστιανικῷ πνεύματι συνεργασίαν. Ἐὰν ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δεινῆς πάλης μεταξὺ ἐθνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ, ὁ ἀπολογητὴς Ἰουστῖνος , κατὰ τὸν β' αἰῶνα, ἀπεδέχετο φωτισμὸν διὰ σπερμάτων τοῦ Λόγου καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς μετὰ Λόγου βιώσαντας καὶ βιοῦντας ἀπεκάλει καὶ ἐθεώρει Χριστιανούς, καὶ πρὸ Χριστοῦ ζήσαντας, θὰ ἠδύνατό τις σήμερον νὰ ἀρνηθῇ τὴν χριστιανικὴν ἰδιότητα εἰς ἑτεροδόξους ἐκκλησίας καὶ τὰ μέλη των; . . .

Οὐδὲ πόρρωθεν δ' ὑφίσταται σήμερον ὁ κίνδυνος τοιοῦτος παγχριστιανικὸς συνασπισμὸς νὰ προσλάβῃ ἔννοιαν συνασπισμοῦ κατὰ τοῦ μὴ χριστιανικοῦ κόσμου· τοὐναντίον εἶναι δυνατὸν ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν τοῦ παγχριστιανικοῦ συνασπισμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωχριστιανικοῦ κόσμου νὰ δώσῃ ἀφορμήν, ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, πρὸς πανθρησκευτικὴν συνεννόησιν, δυναμένην εὐεργετικώτατα νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως σύμπαντος τοῦ κόσμου.

Οὐδένα δὲ φόβον διατρέχει τὸ κῦρος τῆς πολιτείας ἐκ τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν ἡ χριστιανικὴ καὶ γενικώτερον ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ διὰ τὴν ἐπίλυσιν ὡρισμένων ζητημάτων, διότι δὲν πρόκειται περὶ δράσεως ἀντιτιθεμένης πρὸς τὰς κρατικὰς ἀπόψεις, οὐδὲ περὶ ἐπιβολῆς διὰ νομικοῦ ἐξαναγκασμοῦ ἐπιτυγχανομένης, ἀλλὰ περὶ συμβολῆς ἠθικῆς φύσεως καὶ δι' ἠθικῶν ἁπλῶς μέσων ζητούσης νὰ ἐπιδράσῃ. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ἐκ ζήλου οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ἢ καὶ ἐκ συστηματικοῦ πνεύματος ἀντιλογίας πολεμικῆς, διότι οὐδεμία εὐγενὴς προσπάθεια εἶναι ἀπηλλαγμένη δυσχερειῶν καὶ ἀντιδράσεων, καὶ ἀλλοίμονον ἐὰν αὗται ἐματαίουν τὰς ἀγαθὰς ἐμπνεύσεις.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ὡς προλέχθη, παγκόσμιοι χριστιανικοὶ σύνδεσμοι καὶ μάλιστα ὁ τῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας καὶ ὁ τῆς διεθνοῦς φιλίας διὰ τῶν ἐκκλησιῶν, ἀμφότεροι ἐν Γενεύῃ ἑδρεύοντες , ὡς σκοπὸν αὐτῶν θέτουσι τὴν ἔρευναν καὶ ἐπίλυσιν πολλῶν τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος· δὲν εἶναι ὅμως δυστυχῶς πλέον καιρὸς μόνον θεωριῶν, μελετῶν καὶ ἐνεργειῶν ἀτόμων καὶ ὀργανώσεων, ἀλλ' ἐπέστη ὁ χρόνος δράσεως καὶ ἐνεργείας αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν, διότι οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.

Ἀπὸ τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐμπράκτως τὸ πρῶτον ἐφηρμόσθη ἡ ἰδέα τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἐθνῶν, στηριζομένης ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας , θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἐὰν ἐνισχύετο ἡ ἰδέα τῆς συνερ-

γασίας τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου, ὥστε νὰ καθίστατο αὕτη πραγματικότης, διότι ἡ τοιαύτη συνεργασία ἄνευ χρονοτριβῶν ἐπιτυγχανομένη, νῦν ὅτε εἴπέρ ποτε παρίσταται ἐπείγουσα ἀνάγκη λήψεως δραστικῶν μέτρων, βεβαίως δὲν θὰ κατέπαυεν ὡς διὰ μαγείας τὸ κακόν, ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀγαθὸν ἀνυπολογίστου σημασίας διὰ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, τῆς ὁποίας οὐ μόνον ἡ ὑλικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ ἀποκατάστασις καὶ εὐημερία δέον νὰ εἶναι τὸ κύριον μέλημα πάντων.

Sotiríou (Georgios), geboren op Spetsai in 1880, studeerde theologie aan de universiteit van Athene en archaeologie in Duitsland en Oostenrijk. In 1924 werd hij hoogleraar in de Christelijke archaeologie aan de universiteit van Athene. In deze stad richtte hij in 1930 het Byzantijns museum op, het enige ter wereld, waar hij directeur van is. Hij deed talrijke vruchtdragende opgravingen en gaf een waardevol werk uit in twee delen ,,*Christelijke en Byzantijnse archaeologie*'' (1942). Het volgende fragment is uit een rede in de Aula van de universiteit van Athene in 1929 over ,,De kunst in de tijd van de drie Hierarchen''. (30 Jan. 1929). blz. 7—12.

Ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἤδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς ὡς μία ὥριμος θρησκευτικὴ τέχνη, ἔχουσα . . . τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τοῦ ὑψηλοῦ θρησκευτικοῦ περιεχομένου της καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς της.

Σήμερον ἀδιστάκτως δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι ὁ τέταρτος αἰών, ὁ αἰὼν τοῦ θριάμβου τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου-ὅπως καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος-ὑπῆρξαν διὰ τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν τέχνην χρυσῆ καὶ λαμπρὰ ἐποχή, ἐφάμιλλος πρὸς τὴν τότε ὁμολογουμένως ἀκμάσασαν χριστιανικὴν φιλολογίαν.

Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν διϊσχυρισμὸς τοιοῦτος θὰ ἦτο ὅλως ἀκατάληπτος. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης τίποτε δὲν ἤργησε περισσότερον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅσον ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀξία τῆς χριστιανικῆς τέχνης τῶν πρώτων αἰώνων. Ἐν ᾧ ἡ βυζαντινὴ καὶ ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη τῆς Δύσεως ἤρχισαν νὰ μελετῶνται καὶ νὰ ἐκτιμῶνται ἀκόμη ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ τέχνη ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ σκότος, διότι ἦτο ἐπὶ πολὺ ἐρριζωμένη ἡ πεποίθησις-εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους πρὸ πάντων-ὅτι οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ ἀπεστρέφοντο καὶ ἀπέφευγον τὴν τέχνην, ἀρκούμενοι μόνον εἰς ὀλίγα σύμβολα καὶ ἀλληγορικὰς εἰκόνας.

Εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην τῆς ἀποστροφῆς πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν συνετέλεσαν: ἀφ' ἑνὸς ἡ παντελὴς ἄγνοια τῶν μόλις ἐσχάτως δι' ἐξερευνήσεων καὶ ἀνασκαφῶν γενομένων γνωστῶν ἐπιβλητικῶν παλαιοχριστιανικῶν μνημείων: Συρίας, Αἰγύπτου, βορείου Ἀφρικῆς, Μ. Ἀσίας, ἤδη δὲ καὶ τῶν κυρίως ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου παρερμηνευθεῖσαι τινὲς ἐκφράσεις εἰς ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας.

Βεβαίως αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι τῶν διδασκάλων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀπὸ τοῦ Παύλου μέχρι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας ἀνδρῶν, ἐφ'

ὅσον ἐδίδασκον τὴν ὑψηλοτέραν περὶ τῆς θεότητος ἰδέαν, τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φορὰν ἤκουεν ὁ κόσμος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερτιμήσωσι τὸ σύμβολον: τὸ ἄγαλμα ἢ τὴν εἰκόνα. Ὁ Παῦλος κηρύσσων ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅτι ,,ὁ Θεὸς οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ... καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον'' (Πραξ. ιζ' 24—26) εἶναι πρόδηλον, ὅτι διὰ τῶν λόγων του τούτων κατακρίνει τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐξαίρει τὴν πνευματικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ ὑποδεικνύει ὅτι τὰ σύμβολα καὶ αἱ εἰκόνες δὲν πρέπει ν' ἀποβαίνωσιν ἀντικείμενα λατρείας καὶ νὰ συγχέωνται μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ διδάγματα τοῦ Παύλου ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες καὶ ἰδίως οἱ δριμύτεροι ἐπικριταὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης καθόλου: Τερτουλλιανός, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Εὐσέβιος, Αὐγουστῖνος κ. ἄ., καίτοι ἐξ ἄλλων λόγων ἕκαστος ὁρμώμενοι, τὸν αὐτὸν κυρίως σκοπὸν ἐπιδιώκουσιν· ὁ Εὐσέβιος ρητῶς λέγει ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων ,,ἵνα μὴ δοκῶμεν — οἱ χριστιανοὶ — δίκην εἰδωλολατρούντων τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐν εἰκόνι περιφέρειν'' καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς προκειμένου περὶ τέχνης καθαρώτερον ἀποφαίνεται ,,ἐπαινείσθω μὲν ἡ τέχνη μὴ ἀπατάτω δὲ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀλήθεια''.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος λόγος συνετέλεσε νὰ βραδύνῃ ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἡ χριστιανικὴ τέχνη τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῶν διαδόχων του ἔμεινεν ἐπιμόνως εἰς τὸ σκότος μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ 19ου αἰῶνος κυρίως ἕνεκα τῆς συγγενείας της πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην....

Σήμερον — μὲ τὴν ἐμβάθυνσιν ἣν ἔλαβεν ἡ ἔρευνα τῶν μνημείων τῆς τέχνης — δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ ἀμφιβάλωμεν, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι συνυφασμένη βαθύτατα μὲ τὴν σύγχρονον πνευματικήν, τὴν κοινωνικήν, τὴν πολιτικὴν ἀκόμη ζωήν, τὰς ὁποίας ἀντικατοπτρίζει αὕτη καὶ ἐκδηλώνει, καὶ ὅτι ἑπομένως μία ἐποχή, ὡς ἡ ἐποχὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καθ' ἣν ἐξεχείλισαν ἐλεύθερα τὰ ἰδανικὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἡ πνευματική του ζωὴ διήνυσε τὸ πλέον δημιουργικόν της στάδιον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρακολουθῆται ἀπὸ μίαν τέχνην παρακμῆς ἀνταποκρινομένην εἰς ἄλλο πνεῦμα καὶ εἰς ἄλλα ἰδεώδη.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ χριστιανικὴ τέχνη δὲν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς φέρουσα ἑτοίμους νέους τύπους καὶ νέας καλλιτεχνικὰς μορφάς· μετεχειρίσθη τὰς προϋπαρχούσας καλλιτεχνικὰς μορφὰς εἰς τοὺς διαφόρους τόπους καὶ λαοὺς εἰς τοὺς ὁποίους διεδόθη. Εἶναι ὅμως ἀξιοθαύμαστον, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰς μορφάς, τὰς ὁποίας ἐδανείσθη, ἀπετύπωσε τὴν σφραγῖδα καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτὰς μὲ τὸ νέον πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας αἱ πολιτικαὶ καὶ βιωτικαὶ συνθῆκαι εἶχον παραμείνει αἱ παλαιαὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἀλλ' αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων, ἐμβολιασθεῖσαι μὲ τὴν νέαν πίστιν, ἀνέδιδον ἄλλους καρπούς, καθαρωτέρους καὶ ἁγνοτέρους. Ἐξωτερικῶς ὁ πολιτικὸς καὶ δημόσιος καθόλου βίος τῶν χριστιανῶν ἦτο ὁ αὐτὸς μὲ τὸν βίον τῶν ἐθνικῶν συμπατριωτῶν των, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν

χριστιανῶν ἦτο πλήρης μοναδικῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου γαλήνης καὶ μακαριότητος ἕνεκα τῆς πίστεώς των εἰς τὸν Χριστόν.

Αἱ ἰδιαίτεραι αὗται συνθῆκαι ἀντανακλῶνται εἰς τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ μορφαί, οἱ τύποι, παραμένουν οἱ παλαιοί, ἀλλ' ἤδη μέγα μέρος τῆς νέας κατευθύνσεως τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ τῆς δημιουργικῆς της δυνάμεως ἔγκειται εἰς τὸ νέον περιεχόμενον καὶ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας αὕτη ἐνσαρκώνει. Ἂν σήμερον, ὅταν εὑρισκώμεθα ἐνώπιον τῶν ἀνεκτιμήτων λειψάνων τῆς ἀξιολογωτέρας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐποχῆς ἐκείνης, ζητήσωμεν διὰ τῶν ἔργων τῆς τέχνης νὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ τρόπου τῆς σκέψεως καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς θρησκευτικάς των ἰδέας (ὅπως: τῆς λυτρώσεως ἐκ τῶν δεινῶν διὰ τοῦ ἄγοντος εἰς τὴν ἀθανασίαν θανάτου, τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς μετανοούσης ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, τῆς μακαριότητος εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ζωήν, τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐνεργοῦντος τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν πιστῶν, ὡς δικαιοκρίτου καὶ Παντοκράτορος) καὶ πρὸ πάντων τὴν ζωτικὴν σημασίαν, ἣν εἶχον αἱ ἰδέαι αὗται διὰ τοὺς τότε χριστιανούς.

Σπουδαῖον κατόρθωμα τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας της ἦτο ἡ συνάθροισις πλείστων στοιχείων ἐκ τοῦ θησαυροῦ τὴς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς αἰωνοβίου Ἀνατολῆς πρὸς ἑνιαίαν ἔκφρασιν τοῦ θριαμβεύσαντος χριστιανισμοῦ καὶ ἐνσάρκωσιν τῶν δογμάτων του. Ὁ ἀνατολικὸς συμβολισμὸς κατακτᾷ τὴν χριστιανικὴν τέχνην, ἐν ᾧ ἡ ἀνάγκη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς νὰ προσωποποιῇ τοὺς ἥρωας τῆς θρησκείας της διαδίδεται καὶ εἰς ἔθνη, ἔνθα ἀπ' αἰώνων ἡ ἀνθρωπίνη παράστασις ἦτο ἀπηγορευμένη καὶ ξένη. Μῦθοι καὶ σύμβολα, προσωποποιήσεις καὶ ἀλληγορίαι καὶ ἀφελεῖς σκηναί, εἰλημμέναι ἐκ τῶν τεχνῶν τῶν δύο αὐτῶν κόσμων, ἐνεψυχώθησαν καὶ ἀνέζησαν μὲ τὸ νέον χριστιανικὸν πνεῦμα. Ὁ Καλὸς Ποιμήν, ὁ Ὀρφεύς, αἱ προσωποποιήσεις τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, ὁ Δανιὴλ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λεόντων, ὁ Μωϋσῆς τύπτων τὴν πέτραν διὰ ν' ἀναβλύσῃ ὕδωρ, ὁλόκληρος κύκλος συμβολικῶν παραστάσεων ζῴων καὶ πτηνῶν ἵστανται ἐνώπιόν μας ὡς ἀπεικονίσεις καὶ σύμβολα θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ δογμάτων τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὸν 2ον καὶ 3ον αἰῶνα ἐνυπῆρχον οἱ σπόροι μόνον τῆς δογματικῆς ἀπεικονίσεως, ἐν ᾧ κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἄρχεται νὰ δημιουργῆται ὁλόκληρος δογματικὸς κύκλος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζεται ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁλοὲν ἀναπτυσσόμενος καὶ ἀποκρυσταλλούμενος μετὰ ταῦτα ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ.

Zakythinós (Dionysios), geboren 1900, hoogleraar in de geschiedenis aan de universiteit van Athene, begon zijn studie aldaar, promoveerde in Parijs op een proefschrift ,,*Le Despotat grec de Morée*'', 1932. Hij is iemand van veelzijdige kennis, die hij in dienst stelt van belangrijke ideeën.

Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἀθῆναι 1945, σελ. 3—5.

Τὰς πρώτας μαρτυρίας περὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῆς καθ' ὅλου διαίτης τῶν Σλάβων ὀφείλομεν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν Προκόπιον. Ὁ μέγας ἱστορικὸς τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρησιμοποιεῖ πρὸς δήλωσιν τῶν Σλάβων τὸ ὄνομα Σκλαβηνοί... Κατὰ τοὺς πρωΐμους τούτους χρόνους, ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῶν Σλάβων ἦτο ὑποτυπώδης. ,,Τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοί τε καὶ Ἄνται, λέγει ὁ αὐτὸς Προκόπιος, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρὸς ἑνός, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ βιοτεύουσι καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἀεὶ τά τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται''. Παραπλήσια εἶναι καὶ τὰ λεγόμενα εἰς τὸ Στρατηγικὸν τοῦ Ψευδο-Μαυρικίου, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τοὺς Σλάβους και τοὺς Ἄντας ὡς ἔθνη ,,ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα'', ὡς ,,ἄναρχα καὶ μισάλληλα'', κυβερνώμενα ὑπὸ πολλῶν ,,ρηγῶν καὶ ἀσυμφώνως ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους''.

Αἱ περὶ θρησκείας δοξασίαι των ἦσαν πρωτόγονοι καὶ ἁπλαῖ. Μόνον θεὸν ἀνεγνώριζον τὸν δημιουργὸν τῆς ἀστραπῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔθυον. Δὲν ἐπίστευον ὅτι ἡ εἱμαρμένη εἶχε ροπὴν ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅτε ὅμως εὑρίσκοντο ἐν κινδύνῳ, εἴτε καταλαμβανόμενοι ὑπὸ νόσου εἴτε κατερχόμενοι εἰς πόλεμον, ἐπηγγέλλοντο εἰς τὸν θεὸν θυσίας, τὰς ὁποίας, διασῳζόμενοι, ἐξεπλήρουν, νομίζοντες ὅτι οὕτω ἐξηγόραζον τρόπον τινὰ τὴν σωτηρίαν. Παραλλήλως πρὸς τὸν θεόν, ἐλάτρευον τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς νύμφας καὶ ἄλλα δαιμόνια, εἰς τὰ ὁποῖα ἔθυον.

Ὁ καθ' ἡμέραν βίος των ἦτο τραχύς. ,,Πολύανδρά τε καὶ τληπαθῆ, φέροντα ραδίως καὶ καύσωνα καὶ ψῦχος καὶ βροχὴν καὶ σώματος γυμνότητα καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν ,,θεωρεῖ ὁ Ψευδο-Μαυρίκιος τὰ ἔθνη τῶν Σλάβων καὶ τῶν Ἀντῶν. Ἦσαν οὗτοι ὑψηλοὶ καὶ ἄλκιμοι· τὸ σῶμά των δὲν ἦτο λευκόν, οὔτε ἡ κόμη ξανθή, οὔτε ὅμως καὶ μέλαινα, ἀλλ' ὑπέρυθρος. Καὶ ὁ Προκόπιος προσθέτει ὅτι, ὅπως οἱ Μασσαγέται, οὕτω καὶ αὐτοὶ ,,ρύπου.... ἐνδελεχέστατα γέμουσι''. Διέμενον ἐντὸς ἀθλίων καλυβῶν, ἱδρυμένων κατ' ἀραιὰ διαστήματα, ἤλλασσον δὲ συχνὰ τὸν τόπον τῆς κατοικίας. Τὰ οἰκτρὰ χωρία των εὑρίσκοντο κατὰ προτίμησιν ἐντὸς τῶν δασῶν, πλησίον τῶν ποταμίων ρευμάτων, τῶν τελμάτων καὶ τῶν δυσβάτων λιμνῶν. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον εἶχον ἰδιαιτέρως ἀσκηθῆ εἰς τὰς διαβάσεις τῶν ποταμῶν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ψευδο-Μαυρικίου, οἱ πρώϊμοι Σλάβοι εἶχον τόσον πολὺ ἐθισθῆ εἰς τὴν διαβίωσιν παρὰ τὰ ποτάμια καὶ τὰ λιμναῖα ὕδατα, ὥστε, ἐὰν κατὰ σύμπτωσιν ὑφίσταντο αἰφνιδιασμόν, ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ διέμενον ἐντὸς αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς ὥρας, μέχρι τῆς ἀποσοβήσεως τοῦ κινδύνου. Ἐπεκοινώνουν δὲ μὲ τὸν ἀέρα διὰ μακρῶν καλάμων, τοὺς ὁποίους εἰδικῶς πρὸς τοῦτο παρεσκεύαζον καὶ οἱ ὁποῖοι, φθάνοντες μέχρι τῆς ἐπιφανείας, ἐὰν κατὰ τύχην ἐγίνοντο ἀντιληπτοί, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκληφθοῦν ὑπὸ τῶν μὴ ἠσκημένων ὀφθαλμῶν ὡς συμφυεῖς πρὸς τὸ ὕδωρ. Κατὰ τὰ ἄλλα ἔζων βίον ληστρικόν, παρασκευάζοντες ἐνέδρας κατὰ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς στενοὺς καὶ κρημνώδεις τόπους.

Ἡ ἔλλειψις ἀνεπτυγμένου πολιτικοῦ βίου καὶ ἑνότητος δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Σλάβους νὰ ἀπαρτίσουν αὐτοτελῆ καὶ ἑνιαῖα κρατικὰ συγκροτήματα. Διὰ τοῦτο ἐνωρίτατα ὑπήχθησαν πιθανώτατα ὑπὸ τοὺς Οὕννους τοῦ Ἀττίλα, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοὺς Κουτριγούρους καὶ τοὺς Ἀβάρους. ,,Ὁ λαὸς οὗτος, παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ L. Hauptmann, (Byzantion IV, p. 147) *δὲν εἶχε τὴν ὑφὴν λαοῦ κατακτητικοῦ'' καὶ, ἀκόμη εὐστοχώτερον, ,,αἱ ἀναρίθμητοι μᾶζαι του ἀπετέλουν ἀνεξάντλητον ἀπόθεμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ νομάδες τῶν στεππῶν ἤντλουν τὸ ἀνθρώπινον ὑλικὸν τῶν στρατῶν διὰ τὰς ἐπιδρομάς των''. Ἡ θεμελιώδης αὕτη παρατήρησις πρέπει νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας προσοχῆς, διότι θὰ βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν σλαβικῶν ἐγκαταστάσεων ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως.*

Een commissie van rechtsgeleerden heeft een ontwerp voor een *Burgerlijk Wetboek* uitgewerkt; gerevideerd door G. Balis, hoogleraar in burgerlijk recht (*ἀστικοῦ δικαίου*) aan de universiteit van Athene, werd het 17 December 1939 openbaar gemaakt. Wat taal betreft, heeft Prof. Balis, naar hij zegt, die taal gebruikt, waarin de hele Griekse wetgeving opgesteld is, en zich zorgvuldig gehouden aan de eenvormigheid en overzichtelijkheid (blz. 49). Vergelijk de inhoud en de taal met de wetgeving van Christopoulos (blz. 86).

Ἀστικὸς Κώδιξ. Ἀθῆναι 1940. blz. 53. *Οἱ κανόνες τοῦ δικαίου ἐν γένει. Ἑταιρία,* blz. 199—208.

Οἱ κανόνες τοῦ δικαίου ἐν γένει

Ἄρθρον 1. — *Πηγαὶ τοῦ δικαίου.*

Οἱ κανόνες τοῦ δικαίου περιλαμβάνονται εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα.

Ἄρθρον 2. — *Ἀναδρομικὴ δύναμις τοῦ νόμου.*

Ὁ νόμος ὁρίζει περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν, διατηρεῖ δὲ τὴν ἰσχύν του ἐνόσῳ ἕτερος κανὼν δικαίου δὲν καταργήσῃ αὐτὸν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς.

Ἄρθρον 3. — *Κανόνες δημοσίας τάξεως.*

Διὰ τῆς ἰδιωτικῆς βουλήσεως δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων δημοσίας τάξεως.

Ἑταιρία.

Ἄρθρον 741. — *Ἔννοια.*

Διὰ τῆς συμβάσεως τῆς ἑταιρίας δύο ἢ πλείονες ὑποχρεοῦνται ἀμοιβαίως εἰς τὴν διὰ κοινῶν εἰσφορῶν ἐπιδίωξιν κοινοῦ σκοποῦ καὶ ἰδίως οἰκονομικοῦ.

Ἄρθρον 742. — *Εἰσφοραί.*

Αἱ εἰσφοραὶ τῶν ἑταίρων δύνανται νὰ συνίστανται εἰς ἐργασίαν αὐτῶν, εἰς χρήματα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην παροχήν.

Ἂν δὲν συνεφωνήθη ἄλλο τι, οἱ ἑταῖροι ὑποχρεοῦνται εἰς ἴσας εἰσφοράς.

Ἄρθρον 743. — Ὑποχρεώσεις τοῦ ἑταίρου.

Ἐπὶ ὑπερημερίας ἢ ἀδυναμίας ἑταίρου πρὸς καταβολὴν τῆς εἰσφορᾶς καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ δικαιώματος ὑπαναχωρήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς περὶ ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων χωρεῖ καταγγελία τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 744.

Ὡς πρὸς τὸν κίνδυνον τῆς εἰσφορᾶς καὶ τὴν εὐθύνην δι' ἐλαττώματα αὐτῆς ἐφαρμόζονται ἀναλόγως, ἐὰν μὲν ἡ εἰσφορὰ συνίσταται εἰς χρῆσιν πράγματος ἢ εἰς ἐργασίαν, αἱ περὶ μισθώσεως διατάξεις, ἐὰν δὲ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος αἱ περὶ πωλήσεως.

Ἄρθρον 745.

Ὁ ἑταῖρος, ἐφ' ὅσον δὲν συνεφωνήθη ἄλλως, δὲν ὑποχρεοῦται εἰς αὔξησιν τῆς εἰσφορᾶς του, οὐδὲ εἰς συμπλήρωσιν αὐτῆς μειωθείσης ἕνεκα ζημιῶν μετὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς.

Ἄρθρον 746.

Ὁ ἑταῖρος εὐθύνεται μόνον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἰδίοις ἐπιμέλειαν.

Ἄρθρον 747.

Ὁ ἑταῖρος δὲν δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ δι' ἴδιον ἢ ἀλλότριον λογαριασμὸν πράξεις ἀντιτιθεμένας εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 748. — Διοίκησις ἑταιρίας.

Ἡ διαχείρισις τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει, ἐὰν δὲν συνεφωνήθη ἄλλως, εἰς ὅλους ὁμοῦ τοὺς ἑταίρους. Διὰ πᾶσαν πρᾶξιν ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις ὅλων τῶν ἑταίρων.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἑταιρικὴν σύμβασιν ἡ ἀπόφασις λαμβάνεται κατὰ πλειοψηφίαν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ πλειοψηφία ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἑταίρων.

Ἄρθρον 749.

Ἐὰν ἡ διαχείρισις τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων ἀνετέθη εἰς ἕνα ἢ τινὰς τῶν ἑταίρων, οἱ λοιποὶ ἀποκλείονται τῆς διαχειρίσεως.

Ἐὰν ἡ διαχείρισις ἀνετέθη εἴς τινας μόνον ἐκ τῶν ἑταίρων, ἐφαρμόζονται ἀναλόγως αἱ διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου.

Ἄρθρον 750.

Ἐὰν διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων ἀνετέθη εἰς πλείονας ἢ πάντας τοὺς συνεταίρους, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δύναται καὶ εἷς ἕκαστος νὰ ἐνεργῇ μόνος, ἕκαστος τῶν λοιπῶν διαχειριστῶν ἑταίρων δύναται, ἐφ' ὅσον δὲν συνεφωνήθη ἄλλως, νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν πράξεώς τινος πρὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ἔναντι τῶν τρίτων ἡ ἐναντίωσις ἐνεργεῖ μόνον ἐφ' ὅσον οὗτοι συνηλλάγησαν ἐν γνώσει αὐτῆς.

Ἄρθρον 751.

Ἐπὶ πλειόνων διαχειριστῶν ἑταίρων δικαιοῦται εἷς τούτων νὰ ἐνεργῇ μόνος ἄνευ συναινέσεως τῶν λοιπῶν ἢ παρὰ τὴν ἐναντίωσίν τινος ἐκ τῶν λοιπῶν, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐπείγοντος μέτρου, ἐκ τῆς παραλείψεως τοῦ ὁποίου ἀπειλεῖται σοβαρὰ ζημία τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 752. — Ἀνάκλησις διαχειριστοῦ.

Ἡ διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως εἰς ἕνα ἢ τινὰς ἐκ τῶν ἑταίρων ἀνατεθειμένη διαχείρισις δύναται νὰ ἀνακληθῇ μόνον ἕνεκα σπουδαίου λόγου. Συμφωνία περὶ μὴ ἀνακλήσεως ἕνεκα σπουδαίου λόγου εἶναι ἄκυρος.

Σπουδαῖος λόγος θεωρεῖται ἰδίᾳ ἡ βαρεῖα παράβασις καθηκόντων ἢ ἡ ἀνικανότης πρὸς τακτικὴν διαχείρισιν.

Ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας ἡ ἀνάκλησις γίνεται δι' ὁμοφώνου ἀποφάσεως πάντων τῶν λοιπῶν ἑταίρων.

Ἄρθρον 753. — Παραίτησις.

Ὁ ἑταῖρος δικαιοῦται νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀνατεθειμένης εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως διαχειρίσεως μόνον ἕνεκα σπουδαίου λόγου. Συμφωνία περὶ μὴ παραιτήσεως ἕνεκα σπουδαίου λόγου εἶναι ἄκυρος.

Ὁ ἀκαίρως παραιτούμενος ἄνευ σπουδαίου λόγου δικαιολογοῦντος τὴν ἄκαιρον παραίτησιν, ἐνέχεται διὰ τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 754. — Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις ἑταίρων.

Ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ διαχειριστοῦ ἑταίρου ἐφαρμόζονται ἀναλόγως αἱ περὶ ἐντολῆς διατάξεις τῶν ἄρθρων 714 ἕως 723.

Ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας ὁ ἑταῖρος δὲν δικαιοῦται εἰς ἀμοιβὴν διὰ τὴν διαχείρισιν.

Ἄρθρον 755.

Πᾶς ἑταῖρος δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν αὐτοπροσώπως τῆς πορείας τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων, νὰ ἐξετάζῃ τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔγγραφα, ὡς καὶ νὰ καταρτίζῃ περίληψιν τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως τῆς ἑταιρίας. Ἀντίθετος συμφωνία εἶναι ἄκυρος.

Ἄρθρον 756.

Ἐπιφυλασσομένης τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 750 β 2, ὁ ἑταῖρος, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ἡ διαχείρισις, ἐν ἀμφιβολίᾳ λογίζεται ἔχων καὶ τὴν πληρεξουσιότητα ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ τοὺς λοιποὺς ἑταίρους ἔναντι τῶν τρίτων.

Ἄρθρον 757.

Πληρεξουσιότης δοθεῖσα διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως εἴς τινα ἑταῖρον, δύναται νὰ ἀνακληθῇ ὑπὸ τῶν λοιπῶν μόνον κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 752 ὁριζόμενα, ἐὰν δὲ ἐδόθη ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διαχείρισιν, μόνον μετ' αὐτῆς.

Ἄρθρον 758.
Δικαιώματα ἐπὶ εἰσφορᾶς ἢ κτηθέντων.

Αἱ εἰσφοραὶ τῶν ἑταίρων ὡς καὶ πᾶν ὅ, τι ἐκ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἑταιρίας ἀποκτᾶται δι' αὐτήν, ἀνήκουσιν εἰς πάντας τοὺς ἑταίρους κατὰ λόγον τῆς ἑταιρικῆς μερίδος ἑκάστου.

Πᾶν ὅ, τι ὁ διαχειριστὴς ἑταῖρος ἐν τῇ ἀντιπροσωπεύσει τῆς ἑταιρίας ἐκτήσατο ἐν ἰδίῳ ὀνόματι ὑποχρεοῦται νὰ καταστήσῃ κοινὸν πάντων τῶν ἑταίρων κατὰ λόγον τῆς ἑταιρικῆς μερίδος ἑκάστου.

Ἄρθρον 759. — *Ὑποχρεώσεις ἔναντι τρίτων.*

Αἱ ἐκ τῆς διαχειρίσεως ἢ τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τῆς ἑταιρίας γεννηθεῖσαι ὑποχρεώσεις ἔναντι τρίτων βαρύνουσι πάντας τοὺς ἑταίρους κατὰ λόγον τῆς ἑταιρικῆς μερίδος ἑκάστου.

Ἄρθρον 760.
Ἀμοιβαῖαι ἀπαιτήσεις ἑταίρων.

Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἑταίρων κατ' ἀλλήλων ἐκ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως δὲν μεταβιβάζονται.

Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ διαχειριστοῦ ἑταίρου ἐκ τῆς διαχειρίσεως, ἐφ' ὅσον αὗται δύνανται νὰ ἀπαιτηθῶσι καὶ πρὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως, ὡς ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἀφορωσῶν τὴν ἀναλογίαν ἐπὶ τῶν κερδῶν ἢ τὸ προϊὸν τῆς ἐκκαθαρίσεως.

Ἄρθρον 761.
Ἀμεταβίβαστον ἑταιρικῆς μερίδος.

Ἕκαστος τῶν ἑταίρων ὑποχρεοῦται ἔναντι τῶν λοιπῶν μέχρι πέρατος τῆς ἐκκαθαρίσεως νὰ μὴ διαθέσῃ τὸ ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων μερίδιον αὐτοῦ. Ἐπίσης δὲν δικαιοῦται πρὸ τοῦ πέρατος τῆς ἐκκαθαρίσεως νὰ ζητήσῃ τὴν διανομὴν τοιούτων πραγμάτων.

Ἄρθρον 762.
Κερδῶν καὶ ζημιῶν διανομή.

Ἐπὶ ἑταιρίας ἐχούσης διάρκειαν πλέον τοῦ ἔτους, ὁ λογαριασμὸς κλείεται καὶ τὰ κέρδη διανέμονται, ἐνόσῳ ἐκ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως δὲν προκύπτει ἄλλο τι, εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους.

Ἄρθρον 763.

Ἐλλείψει ἐναντίας συμφωνίας, οἱ ἑταῖροι μετέχουσιν εἰς τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας κατ' ἴσα μέρη, ἀνεξαρτήτως εἰσφορᾶς.

Ἐὰν ἡ ἀναλογία ἑκάστου ὡρίσθη μόνον ὡς πρὸς τὰ κέρδη, ἢ μόνον ὡς πρὸς τὰς ζημίας, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ ἀναλογία αὕτη ἰσχύει δι' ἀμφότερα.

Ἄρθρον 764.

Συμφωνία, καθ' ἣν εἷς τῶν ἑταίρων ἀποκλείεται τῶν κερδῶν ἢ ἀπαλλάσσεται τῶν ζημιῶν, εἶναι ἄκυρος. Τὴν ἀκυρότητα ἐπικαλεῖται μόνον οὗτος.

Συμφωνία, καθ' ἣν ἑταῖρος συνεισφέρων μόνον τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ δὲν θὰ συμμετέχῃ εἰς τὰς ζημίας, εἶναι ἰσχυρά.

"Αρθρον 765. — Λύσις ἑταιρίας.

Ἑταιρία συσταθεῖσα δι' ὡρισμένον χρόνον, λύεται ἅμα τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου τούτου.

"Αρθρον 766. — Λύσις διὰ καταγγελίας.

Ἑταιρία συσταθεῖσα δι' ὡρισμένον χρόνον, λύεται διὰ καταγγελίας πρὸ τῆς παρελεύσεως τούτου ἐὰν ὑφίσταται σπουδαῖος λόγος. Ἐναντία συμφωνία περιορίζουσα διὰ προθεσμίας ἢ ἄλλως τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς καταγγελίας, εἶναι ἄκυρος.

"Αρθρον 767.

Ἑταιρία ἀορίστου διαρκείας λύεται διὰ καταγγελίας ὑπὸ παντὸς ἑταίρου ὁποτεδήποτε.

Ἐὰν ὁ ἑταῖρος κατήγγειλεν ἀκαίρως καὶ ἄνευ σπουδαίου λόγου δικαιολογοῦντος τὴν ἄκαιρον καταγγελίαν, ἐνέχεται διὰ τὴν ἐκ τῆς λύσεως ζημίαν τῶν λοιπῶν ἑταίρων.

"Αρθρον 768.

Ἑταιρία συσταθεῖσα ἐφ' ὅρου ζωῆς τινος τῶν ἑταίρων, λογίζεται ἀορίστου διαρκείας.

"Αρθρον 769. — Σιωπηρὰ ἀνανέωσις.

Ἑταιρία συσταθεῖσα δι' ὡρισμένον χρόνον, ἐὰν μετὰ τὴν πάροδον αὐτοῦ συνεχίζεται σιωπηρῶς, λογίζεται ἀνανεωθεῖσα ἐπ' ἀόριστον.

"Αρθρον 770.

Καταγγελία διὰ παράβασιν ὑποχρεώσεων.

Ἐὰν ὁ σπουδαῖος λόγος, δι' ὃν κατηγγέλθη ἡ ἑταιρία, συνίσταται εἰς τὴν ὑπό τινος ἑταίρου παράβασιν τῶν ἑταιρικῶν ὑποχρεώσεων, ἐνέχεται οὗτος διὰ τὴν ἐκ τῆς λύσεως ζημίαν τῶν λοιπῶν ἑταίρων.

"Αρθρον 771.

Ὑφισταμένου σπουδαίου λόγου πρὸς καταγγελίαν τῆς ἑταιρίας ἀφορῶντος παράβασιν ὑποχρεώσεων ἑταίρου, τὸ δικαστήριον δύναται αἰτήσει πάντων τῶν λοιπῶν ἑταίρων νὰ ἀποκλείσῃ τῆς ἑταιρίας τὸν ὑπαίτιον. Ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως ἡ ἑταιρία συνεχίζεται μεταξὺ τῶν λοιπῶν.

"Αρθρον 772. — Λύσις ἐκ τοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἑταιρία λύεται ἐὰν ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐπραγματοποιήθη ἢ κατέστη ἀνέφικτος.

"Αρθρον 773. — Λύσις θανάτῳ.

Ἡ ἑταιρία λύεται διὰ τοῦ θανάτου ἑνὸς τῶν ἑταίρων. Δύναται ὅμως νὰ συμφωνηθῇ ὅτι ἡ ἑταιρία θὰ ἐξακολουθήσῃ συνεχιζομένη εἴτε μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἑταίρων, εἴτε μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀποθανόντος. Τὸ κῦρος τῆς συμφωνίας δὲν παραβλάπτεται ἐκ τῆς ἀνηλικότητος τῶν κληρονόμων.

Ἄρθρον 774.

Λυθείσης τῆς ἑταιρίας διὰ τοῦ θανάτου ἑνὸς τῶν ἑταίρων, ὁ κληρονόμος αὐτοῦ ὑποχρεοῦται νὰ γνωστοποιήσῃ ἀμελλητὶ τοῦτο εἰς τοὺς λοιποὺς ἑταίρους, καί, ἐπικειμένου κινδύνου ἐκ τῆς ἀναβολῆς, νὰ συνεχίσῃ τὴν εἰς τὸν ἀποθανόντα ἀνατεθειμένην διαχείρισιν ἕως ὅτου ληφθῶσι τὰ ἀναγκαιοῦντα μέτρα. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ οἱ λοιποὶ ἑταῖροι ὑποχρεοῦνται νὰ συνεχίσωσι προσωρινῶς τὴν ἀνατεθειμένην αὐτοῖς διαχείρισιν. Ἡ ἑταιρία κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο λογίζεται ὑφισταμένη.

Ἄρθρον 775.

Λύσις διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ἢ πτωχεύσεως ἑνός.

Ἡ ἑταιρία λύεται διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ἑνὸς τῶν ἑταίρων ἢ τῆς κηρύξεως αὐτοῦ εἰς πτώχευσιν, ἐκτὸς ἂν διὰ τὴν τοιαύτην περίπτωσιν συνεφωνήθη νὰ συνεχίζεται ἡ ἑταιρία μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἑταίρων.

Ἄρθρον 776. — Διαχείρισις μετὰ λύσιν.

Ἐπιφυλαττομένης τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 224, ἐὰν ἡ ἑταιρία ἐλύθη κατ' ἄλλον τρόπον καὶ οὐχὶ διὰ καταγγελίας, ἡ ἐκ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἀνήκουσα εἴς τινα ἑταῖρον ἐξουσία διαχειρίσεως ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ὑπὲρ τούτου, ἐφ' ὅσον ἄνευ ὑπαιτιότητος ἀγνοεῖ τὴν λύσιν.

Ἄρθρον 777. — Ἐκκαθάρισις.

Ἡ ἑταιρία λογίζεται ἐξακολουθοῦσα καὶ μετὰ τὴν λύσιν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀπαιτεῖται διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκκαθαρίσεως. Ἀπὸ τῆς λύσεως παύει ἡ ἐξουσία τῶν διαχειριστῶν ἑταίρων.

Ἄρθρον 778.

Λυθείσης τῆς ἑταιρίας ἡ ἐκκαθάρισις, ἂν δὲν συνεφωνήθη ἄλλο τι, ἐνεργεῖται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ πάντων τῶν ἑταίρων, ἢ ὑπὸ ἐκκαθαριστοῦ διορισθέντος δι' ὁμοφώνου πάντων ἀποφάσεως. Ἐν διαφωνίᾳ ὁ ἐκκαθαριστὴς διορίζεται ἢ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου αἰτήσει ἑνὸς τῶν ἑταίρων, ἡ δὲ ἀντικατάστασις χωρεῖ μόνον ἕνεκα σπουδαίων λόγων.

Ἄρθρον 779.

Ἀπόδοσις αὐτουσίων πραγμάτων.

Πράγματα εἰσενεχθέντα εἰς τὴν ἑταιρίαν κατὰ χρῆσιν, ἀποδίδονται αὐτούσια.

Ἄρθρον 780. — Τρόπος ἐκκαθαρίσεως.

Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ἐξοφλοῦνται κατὰ πρῶτον τὰ κοινὰ χρέη τῶν ἑταίρων πρὸς τρίτους ὡς καὶ τὰ ἔναντι ἀλλήλων ὑφιστάμενα καὶ εἶτα ἀποδίδονται αἱ εἰσφοραί.

Ἐὰν ἡ εἰσφορὰ δὲν συνίσταται εἰς χρῆμα, καταβάλλεται ἡ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῆς ἀξία τῶν εἰσενεχθέντων.

Ἐὰν ἡ εἰσφορὰ συνίσταται εἰς ἐργασίαν ἢ χρῆσιν πράγματος, δὲν ἀποδίδεται.

Ἄ ρ θ ρ ο ν 781.

Εἰς χρῆμα μετατροπὴ τοῦ ἐνεργητικοῦ.

Ἡ ἑταιρικὴ περιουσία μετατρέπεται εἰς χρῆμα, ἐφ' ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἑταιρικῶν χρεῶν καὶ ἀπόδοσιν τῶν εἰσφορῶν. Ἡ μετατροπὴ γίνεται κατὰ τὰς περὶ πωλήσεως κοινοῦ πράγματος διατάξεις.

Ἄ ρ θ ρ ο ν 782.

Τὸ ἀπομένον μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν εἰσφορῶν, διανέμεται εἰς τοὺς ἑταίρους κατὰ λόγον τῆς μερίδος ἑκάστου ἐπὶ τῶν κερδῶν.

Ἄ ρ θ ρ ο ν 783. — *Ἀνεπάρκεια ἐνεργητικοῦ.*

Ἐὰν τὰ ἑταιρικὰ πράγματα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τῶν εἰσφορῶν, διὰ τὸ ἐλλεῖπον ἐνέχονται οἱ ἑταῖροι κατὰ λόγον τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὰς ζημίας. Ἐὰν ἡ εἴσπραξις τοῦ ἀναλογοῦντος εἴς τινα ἑταῖρον ἐλλείμματος δὲν εἶναι δυνατὴ κατ' αὐτοῦ, ἐνέχονται ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν οἱ λοιποὶ ἑταῖροι.

Ἄ ρ θ ρ ο ν 784.

Προσωπικότης ἀστικῆς ἑταιρίας.

Ἡ ἑταιρία τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ἐφ' ὅσον ἐπιδιώκει οἰκονομικὸν σκοπόν, ἀποκτᾷ νομικὴν προσωπικότητα τηρουμένων τῶν πρὸς τοῦτο διὰ τὰς ὁμορρύθμους ἐμπορικὰς ἑταιρίας τασσομένων ἐν τῷ νόμῳ ὅρων δημοσιότητος. Ἡ προσωπικότης τῆς ἀστικῆς ταύτης ἑταιρίας ἐξακολουθεῖ μέχρι πέρατος τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς.

Hoogleraren, die Dimotiki schrijven.

Triandaphyllídis (Manólis), in 1883 te Athene geboren, studeerde eerst aan de universiteit van die stad en voltooide zijn studie in Duitsland; in 1926 werd hij tot hoogleraar benoemd aan de universiteit van Saloniki voor de leerstoel Nieuwgriekse linguistiek en grammatica, maar nam zijn ontslag om zich aan zijn persoonlijk werk te kunnen wijden. Zijn publicaties zijn talrijk, origineel en op de hoogte van de laatste onderzoekingen. Hij gebruikt de dimotiki, waarvan hij een vurig bevorderaar is. Een monumentaal werk is zijn „*Nieuwgriekse grammatica*" (Athene 1938), waaraan we een stuk ontlenen (blz. 54—61).

Γενικὰ κρίνοντας τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα στὴν ἐξέλιξή της ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα παρατηροῦμε πὼς εἶναι σ υ ν τ η ρ η τ ι κ ὴ στὶς ἀλλαγές της, ἰδίως ὅπως παρουσιάζεται σὲ πολλὰ ἰδιώματα.

Ἡ π ρ ο φ ο ρ ὰ ἄλλαξε σημαντικὰ ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητας, λίγο ὅμως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κοινῆς. Ἀπὸ τοὺς πρώτους μεταχριστιανικοὺς αἰῶνες εἶναι περίπου ἡ ἴδια. Καὶ γενικώτερα ἡ φ ω ν η τ ι κ ὴ μ ο ρ φ ὴ τῶν λέξεων καὶ ὁ σκελετός

τους ἔμειναν συνήθως τὰ ἴδια: ἠγαπημένος—ἀγαπημένος, περισσότεροι (ἀλλὰ τρώγεις — τρῶς).

Τὸ τ υ π ι κ ὸ δὲ δείχνει ριζικὴ ἀνανέωση. Μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι ὁ μεταχριστιανικὸς τόνος πολὺ δυνατὸς καὶ νὰ τονίζωνται οἱ λέξεις καὶ στὴ λήγουσα, οἱ τελικὲς συλλαβές, ἀντίθετα μὲ ὅ, τι ἔγινε σὲ ἄλλες γλῶσσες, φύλαξαν τὴν ὀντότητά τους. Ἔχασαν μόνο τὸ τελ. ν καὶ ἔτσι δὲν ἰσοπεδώθηκαν οὔτε ἔλειψαν οἱ σχηματιστικὲς καταλήξεις τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ρημάτων.

Ἔτσι ὅμως ἔμειναν συνήθως τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου τυπικοῦ, καὶ πλῆθος σχηματισμοὶ διατηρήθηκαν περίπου οἱ ἴδιοι, καθὼς στὴν ἀρχαία γλώσσα: ὁ οὐρανός, τοῦ οὐρανοῦ, τὸν οὐρανό(ν), οὐρανέ, οἱ οὐρανοί, τῶν οὐρανῶ(ν), τοὺς οὐρανοὺς — τρέχω τρέχεις, τρέχει, τρέχομε(ν), τρέχετε, τρέχου(σι)ν — ἔγραψα, ἔγραψες(-ας), ἔγραψε, πηδῶ, πηδᾶς, πηδᾶ, (ἐ)πήδησα, πήδα κτλ.

Ἀκόμη καὶ τὸ λεξιλόγιο μὲ ὅλους τοὺς νεωτερισμούς του φύλαξε μεγάλο μέρος τῆς παλιᾶς κληρονομιᾶς καὶ πλῆθος φράσεις σχηματίζονται στὴν καθημερινὴ ὁμιλία μὲ ἀποκλειστικὰ ἀρχαῖες λέξεις: τὰ κύματα τῆς θάλασσας σήμερα μοιάζουν ἄγρια, ὁ πατέρας ἔγραψε χτὲς ἀπὸ τὴν πατρίδα στὴν ἀδερφή του, καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲ φοβᾶται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρονομημένων ἀρχαίων λέξεων μεγαλώνει σημαντικὰ ὅταν λογαριάσωμε καὶ τὰ διάφορα ἰδιώματα. Ὑπάρχουν ὥστόσο καὶ ἀρχαῖες λέξεις ποὺ πῆραν στὴ νέα γλώσσα σημασία διαφορετική. Ἔτσι τὸ ἄδεια, ἀρχ. ἀφοβία, ἀσφάλεια (ἤδη στοὺς Ο' μὲ τὴ νέα σημασία), ἀγελάδα, πετεινός, ὁμίχλη — μσν. ἀμούχλη — μούχλα, φυλακή, φρούρηση, φύλαξη (ἤδη στὰ εὐαγγέλια ἡ νέα σημασία). Συχνὰ ἔχομε καὶ λόγιες σημασίες, ὅταν ξαναδόθηκε ἡ ἀρχαία σημασία σὲ λέξη ποὺ στὴ δημοτικὴ τὴν εἶχε χάσει: πολιτεία.

Σημαντικὴ ἀλλαγὴ παρουσιάζεται ἀπὸ τὴ μετακλασικὴ ἐποχὴ στὴ σ ύ ν τ α ξ η: Βασικὸ γνώρισμα τῆς νέας γλώσσας εἶναι ποὺ ἔγινε ἀναλυτική. Οἱ περισσότερες ἀρχαῖες μετοχὲς καὶ μερικοὶ ἀρχαῖοι τύποι παραμερίστηκαν καὶ οἱ ἐ μ π ρ ό θ ε τ ε ς π τ ώ σ ε ι ς ἔγιναν πολὺ συχνότερες. Ἔτσι τώρα ἐκφράζεται μέ περισσότερες λέξεις, συχνὰ ὅμως καὶ μὲ περισσότερη ἀκρίβεια, ὅ, τι στὴν ἀρχαία γλῶσσα λεγόταν μὲ ἀφθονώτερους τύπους. Καὶ ἡ συντομία ὅμως ποὺ χάθηκε μπορεῖ ὡς ἕνα σημεῖο ν' ἀποχτηθῆ μὲ τὸ δούλεμα τοῦ ὕφους, καθὼς καὶ ἡ δύναμη νὰ ἐκφράζωνται περισσότερες ἀποχρώσεις — ὅπως ἔγινε μὲ ἄλλες νεώτερες ἀναλυτικὲς γλῶσσες, λ.χ. τὰ γαλλικά.

Γ λ ω σ σ ι κ ὴ ἐ ξ έ λ ι ξ η. — Ἔτσι πῆρε ἡ γλώσσα μας τὴ σημερινή της μορφὴ μὲ σιγανὲς ἀλλαγές, ἑτοιμασμένες καὶ συντελεσμένες σὲ ἀδιάκοπη γλωσσικὴ ἐξέλιξη καὶ ἱστορία χιλιάδων χρόνων, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας.

Ἡ ἔκφραση ,,κόρη τῆς ἀρχαίας γλώσσας'' εἶναι γιὰ τὴ νέα γλώσσα μεταφορὰ ἄστοχη καὶ ἀπατηλή. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀρχαία, ποὺ ἀδιάκοπα μιλημένη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γιὰ χιλιάδες χρόνια, ἀπὸ χείλη σὲ χείλη καὶ ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἄλλαξε μὲ τὸ νὰ μιλιέται — μόλο

ποὺ οἱ ὁμόγλωσσοι προσπαθοῦσαν κάθε φορὰ νὰ μιλήσουν τὸ ἴδιο — ὥσπου πῆρε τὴ σημερινὴ μορφὴ τῆς μητρικῆς γλώσσας, ἀφετηρία καὶ αὐτὴ γιὰ νέα ἐξέλιξη.

Οἱ ποικίλες ἀλλαγὲς ποὺ παρουσιάζει ἡ πολυαίωνη αὐτὴ ἱστορία στὴν προφορὰ καὶ στὸ λεξιλόγιο, στὸ τυπικό, στὴ σύνταξη καὶ στὸ παραγωγικό, ἦταν ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία ἐξέλιξη κάθε γλώσσας ποὺ μιλιέται καὶ ζῆ στὶς ψυχὲς καὶ τὰ χείλη ζωντανῶν ἀνθρώπων: καρπὸς τῆς ἀπρόσωπης γλωσσικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐργασίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ποὺ εἶχε τὴ γλῶσσα αὐτὴ ψυχικὸ καὶ πνευματικό του ὄργανο, ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορίας του.

Ἀνάλογες ἀλλαγὲς παρουσιάζονται στὴν ἱστορία κάθε γλώσσας καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νομίζωνται ἀποτέλεσμα ἠθικοῦ ξεπεσμοῦ, παρακμῆς, ἀμάθειας ἢ σκλαβιᾶς. Ἐποχὲς πνευματικῆς παρακμῆς μπορεῖ νὰ φτωχύνουν μόνο τὸ λεξιλόγιο καὶ οἱ ἄφθονοι ξένοι λαοὶ ποὺ σχετίστηκε ὁ ἑλληνικὸς στὴν ἱστορική του σταδιοδρομία, λεξιλογικὰ κυρίως ἐπηρέασαν τὴ γλώσσα του. Ἄλλωστε καὶ οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν πάρα πολλές.

Ἡ ἀρχὴ τῆς νέας γλώσσας εἶναι δύσκολο νὰ ἐντοπιστῆ, ἀφοῦ ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν ἀπὸ τὴν παλαιότατη ἐποχή, μὲ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ παρουσιάζουν καὶ ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μιὰ ἀνεπαίσθητη ἀνέλιξη τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν μορφῶν πρὸς τὶς νέες. Στ' ὁμηρικὸ ,,ὅτι ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισε'' βρίσκεται ἡ προβαθμίδα τοῦ σημερινοῦ δέν. Στὸ ἀκμήν, ποὺ πρωτοδιαβάζομε στὸν Ξενοφῶντα (Ἀνάβ. 4. 3. 26: ,,τὰ σκευοφόρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ὄχλος ἀκμὴν διέβαινε'') ἔχομε τὸν πρόδρομο τοῦ ἀκόμη. Στὶς αἰτιατικὲς μὲ -ες, δεκατέτορες, ἐλάσσονες τῶν ἀρχαίων διαλεχτικῶν ἐπιγραφῶν (ἀπὸ τὸν 6. αἰ. π. Χ.) παρουσιάζεται τὸ τοὺς μῆνες, τὶς γυναῖκες τῆς νέας κλίσης, καὶ στὸ οἱ δὲ σκιαὶ (1. αἰ. π.Χ.), οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες (σὲ πάπυρο, ἀπὸ τὸν 3.-4. αἰ. μ.Χ.) ἔχομε ἤδη τὸ ἀρσ. ἄρθρο, ποὺ παραμερίζει τὸ θηλυκό, καθὼς εἶχε γίνει ἤδη καὶ στὴν ἀρχαία γλώσσα μὲ τὸ δυϊκὸ (τὰ—τὼ γυναῖκε) καὶ σὲ ἄλλες γλῶσσες.

Ὡς τὴ σημερινὴ ἀκόμη γλώσσα λειτουργοῦν συχνά, μὲ ὅλους τοὺς διαφορετικούς της ὅρους, νόμοι πανάρχαιοι. Ἔτσι τὸ ἀνέβασμα τοῦ τόνου τοῦ β' συνθετικοῦ σὲ ὁρισμένες κατηγορίες σύνθετα καθορίζεται ἀκόμη καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἢ καὶ τῆς πανάρχαιης ἰνδοευρωπαϊκῆς γλώσσας. Ἂν λ.χ. λέμε σήμερα, μὲ τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα, καλότυχος, κακόμοιρος, ἀλλὰ μὲ τὸν τόνο ἀμετακίνητο κακομοίρης, ἢ ταβανόσκουπα, κουμπότρυπα, ἀφρόκρεμα ἀλλὰ ἀχεροκαλύβα, νεροχελώνα καὶ ἀνεμοβλογιά, σταυροβελονιά, ἢ κουφόβραση, Φραγκόβρυση· ἀλλὰ ἀνεμοζάλη, γεροντοκόρη, τσικνοπέμπτη καὶ ἀγριοφωνή, κεραλοιφή, αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ τὰ παλιὰ πρότυπα ἀξιόπιστος (ἀλλὰ τρωγλοδύτης) — ἀπόπειρα, ἀνάπαυλα ἀλλὰ ἀποθεραπεία—ἔκφρασις, ἔκθεσις, ἀλλὰ διαμάχη, παρακμή, συγκομιδὴ κτλ.

Πολλὲς ἄλλωστε ἀπὸ τὶς ἀλλαγὲς αὐτὲς ρυθμίστηκαν σύμφωνα μὲ νόμους ἀρχαίους, ἀφοῦ ἔλειψαν οἱ ὅροι καὶ οἱ περιορισμοὶ τῆς ἀρχαίας γλώσσας, μὲ τὴν τροποποίηση τῆς προφορᾶς της. Τὸ ἐχώνευσα, χώνευσις ἔγιναν ἀναγκαστικὰ ἐχώνεψα, χώνεψις μὲ ψ ἀντὶ φ ὅταν προφέρθηκε σὰ φ τὸ υ τοῦ ἀρχαίου διφθόγγου ευ, ὅπως εἶχε γίνει καὶ στὴν ἀρχαία γλώσσα ψ τὸ φσ τοῦ ἔγραφ-σα: ἔγραψα. Καὶ ὅταν χάθηκε ἡ ἀρχαία προσωδία καὶ ἀναγκαστικὰ ἀτόνησε ὁ ἀρχαῖος κανόνας, ποὺ ἐμπόδιζε νὰ τονιστῆ ἡ προπαραλήγουσα ὅσο ἡ λήγουσα ἦταν μακριὰ (ἐλέγεσο ἐλέγετο ἀλλὰ ἐλεγόμην, ἕτοιμος ἕτοιμον ἀλλὰ ἑτοίμου ἑτοίμων ἑτοίμους, ἑτοίμη ἑτοίμης κτλ.) ἄρχισε νὰ ἐνεργῆ ἀναλογικὰ κατὰ τοὺς προπαροξύτονους τύπους ἡ ἐξισωτικὴ ἀνύψωση τοῦ τόνου στὴν προπαραλήγουσα τῶν παροξυτόνων, καὶ ἔτσι γεννήθηκαν οἱ τύποι λέγομουν, ἕτοιμου ἕτοιμων ἕτοιμους ἕτοιμη ἕτοιμης, τὸ κάρβουνο τοῦ κάρβουνου κτλ. Ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο εἶχε κανονιστῆ καὶ στὴν ἀρχαία γλώσσα τὸ εὔνοος, γεν. εὐνόου- εὐνοῦ-εὔνου κατὰ τὴν παροξύτονη ὀνομαστική, καὶ τὸ χρύσεος- χρύσους-χρυσοῦς κατὰ τὴ γενικὴ χρυσέου-χρυσοῦ.

Ἀκόμη καὶ ἀλλαγὲς ἀντίθετες μὲ τὸν κανόνα τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς πραγματώθηκαν συχνὰ ἀπὸ βαθύτερες φραστικὲς ἀνάγκες, δημιουργημένες ἀπὸ τὴν ἀναπόδραστη φωνητικὴ ἀλλοίωση τῆς ἀρχαίας γλώσσας, ποὺ σοφὰ ζήτησε νὰ βρῆ διέξοδο. Ἔτσι ἔγινε λ.χ. μὲ τὴν ἀχρήστευση τῆς χρονικῆς αὔξησης καὶ τὰ νέα μέσα ποὺ μεταχειρίστηκε ἡ γλώσσα γιὰ νὰ ξεχωρίση τοὺς παράλληλους ρηματικοὺς τύπους ἐνεστώτα καὶ παρατατικοῦ, ποὺ καταντοῦσαν πιὰ ὁμόηχοι. Ἀλλ᾽ αὐτὸ εἶχε γι᾽ ἀποτέλεσμα καὶ τὸν κλονισμὸ τῆς συλλαβικῆς. Ἤδη στὴν κοινὴ εἶχε κλονιστῆ ἡ χρονικὴ αὔξηση ἀναγκαστικά, εἴτε ἐπειδὴ ἀτονοῦσε μὲ τὴν ἐξίσωση μακριῶν καὶ κοντόχρονων φωνηέντων, ποὺ ἔκανε λχ. νὰ προφέρεται τὸ ὥριζον, ὕβριζον μὲ τὸ ἀρχικὸ ō, ῡ ὅπως καὶ τὸ ἀρχικὸ ŏ, ῠ τοῦ ὁρίζω, ὑβρίζω, εἴτε ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς προφορᾶς τύποι αὐξημένοι καθὼς λ.χ. τὸ ᾠκοδόμουν, προφερμένο (ōικοδόμουν), καὶ ἔπειτα (ōκοδόμουν), (οκοδόμουν), ἐνοχλοῦσε γιὰ τύπος τοῦ οἰκοδομῶ, προφερμένου τότε (ϋκοδομό), θολώνοντας τὴ φωνητικὴ ταυτότητα τύπων τῆς ἴδιας λέξης. Μὲ τὴν ἀχρήστευση τῆς χρονικῆς αὔξησης στὸ μεσαιώνα πλῆθος τύποι ἀπὸ φωνῆεν τοῦ α΄ καὶ β΄ πληθ. προσώπου τοῦ παρατατικοῦ, ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ, δὲν ξεχωρίζονταν πιὰ ἀπὸ τοὺς ἀντίστοιχους ἐνεστωτικούς: ὡρίζομεν-ὁρίζομεν ὡρίζετε-ὁρίζετε, ὡμονοοῦμεν ὁμονοοῦμεν, αἰτοῦμεν, αἰτεῖτε (ἐνεστ. κ. παρατατ.), ὡρκιζόμεθα — ὁρκιζόμεθα, ὡρκίζεσθε — ὁρκίζεσθε. Ἡ ταύτιση αὐτὴ εἶχε γι᾽ ἀποτέλεσμα νὰ γεννηθοῦν στὰ νέα ἑλληνικὰ νέοι διαφοροποιημένοι τύποι τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ, σὲ -αμε -ατε γιὰ τὰ βαρύτονα ρήματα, ἀκούαμε ἀκούατε, καὶ σὲ -ούσαμε -ούσατε γιὰ τὰ περισπώμενα, ἀγαπούσαμε, ἀγαπούσατε. Ὅταν ὅμως καθιερώθηκαν οἱ καταλήξεις αὐτὲς ἔγινε περιττὴ καὶ ἡ συλλαβικὴ αὔξηση, τουλάχιστο γιὰ τοὺς ἐνεργητικοὺς τύπους (οἱ παθητικοὶ ἀκουόμαστε, ἀκούεστε ἢ ἀκουόσαστε δὲν ξεχώρισαν σὲ ὅλα τὰ ἰδιώματα).

Τὰ προμηνύματα τῆς νέας γλώσσας δείχνονται ἀφθονώτερα, καθὼς φάνηκε παραπάνω, στὰ χρόνια τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς, γιὰ νὰ συνεχιστοῦν ἀργότερα σὲ ὅλη τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχή. Σὲ βασικὰ τους σημεῖα ἀκολουθοῦν συχνὰ τάσεις κατευθυντήριες ἀρχαιότατες, ποὺ ἐνέργησαν σιωπηλὰ τὶς ἀλλαγές, σὰν κάποια κρυφὴ συνεννόηση νὰ ἕνωνε μεταξύ τους τοὺς ὁμογλώσσους, ἀκόμη καὶ ἀλλοφύλους ποὺ ἔγιναν ὁμόγλωσσοι, γιὰ γενεὲς γενεῶν, τὶς ἴδιες τάσεις κάποτε μὲ κεῖνες ποὺ ρύθμισαν τὴν ἐξέλιξη τῶν συγγενικῶν γλωσσῶν.

Ἔτσι ἡ ἐξαφάνιση τοῦ τελ. ν, ξύλον - ξύλο, εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς στὸ πέσιμο τῶν τελ. συμφώνων, ποὺ ἄρχισε ἤδη στὰ ἑλληνικὰ στὴν ἀρχαιότατη προδιαλεχτική τους ἐποχή. Τὸ θρουβάλιασμα τοῦ πανάρχαιου πλούσιου ἰνδοευρωπαϊκοῦ κλιτικοῦ συστήματος, ἐγκαινιασμένο στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα μὲ τὸ χάσιμο τῶν ἀρχαίων πτώσεων, τοπικῆς, ὀργανικῆς καὶ ἀφαιρετικῆς (ἢ τὴ σύμπτωσή τους μὲ ἄλλους πτωτικοὺς τύπους) καὶ συνεχισμένο μὲ τὸ σβήσιμο τῆς δοτικῆς στὴ μεσαιωνικὴ καὶ μὲ τὸν κλονισμὸ τῆς γενικῆς στὴ νέα ἔχει τὸ ἀνάλογό του στὶς νεολατινικὲς (καθὼς τὰ γαλλικὰ) καὶ γενικὰ στὶς ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες: Ἀντικαταστάθηκαν σ' αὐτὲς οἱ τύποι ποὺ διαφέρουν κατὰ τὴν πτώση, δηλαδὴ κατὰ τὴ θέση τοῦ ὀνόματος στὴν πρόταση, (λ.χ. λατ. pater - patris - patri - patres - patrum), *μ' ἕναν τύπο, ἀμετάβλητο, ποὺ μὲ τὸ ἄρθρο καὶ τὶς προτασσόμενες κατὰ τὴν ἀνάγκη προθέσεις ἀναπληρώνει ἐπίσης καλὰ τὴν παλιὰ διαφορὰ τῶν πτωτικῶν τύπων* (le père - du père - au père - les pères - des pères).

Οἱ τάσεις αὐτὲς ποὺ φανερώνονται στὰ νέα ἑλληνικά, πραγματωμένες ἢ ἀσυντέλεστες—περιορισμὸς τῆς ποικιλίας τῶν πτωτικῶν τύπων, ἐξομαλισμὸς φωνηεντικὸς (ὁ παπὰς- τοῦ παπᾶ- οἱ παπάδες, ἡ Μαριγὼ - τῆς Μαριγῶς), ἐξίσωση τονικὴ (τὸ σίδερο τοῦ σίδερου) — καθὼς ἀκόμη μερικὲς ἄκλιτες γενικές, οὐδετέρων προπάντων, κύριων καὶ ξενικῶν (τοῦ Ρηνάκι, τοῦ καβουράκι, τοῦ Τρικέρι, τοῦ Μπρίντιζι, τοῦ Γουδί) — εἶναι συμπτώματα ἀκλισίας, (ὁ ἴδιος τύπος γιὰ ὅλον τὸν ἑνικό), κρυσταλλωμένης ἤδη σὲ γλῶσσες συγγενικὲς περισσότερο ἐξελιγμένες ἀπὸ τὴ δική μας. (Τὰ νέα ἑλληνικὰ δέχονται ὅμως τώρα καὶ τὴν ἀνασχετικὴ ἐπίδραση τῆς νέας κοινῆς καὶ τῆς παιδείας).

Οἱ ὅροι τῆς σύγχρονης ζωῆς, ὅπως διαμορφώθηκε, ἐμποδίζουν τὴ γραπτὴ δημοτικὴ νὰ φυλάξη καὶ τὴν ἀρχικὴ καθαρότητα τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Ἡ ἔκταση καὶ ἡ δύναμη τῆς τυπογραφίας καὶ γενικὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἔχουν τὸν ἀντίχτυπό τους στὴν προφορικὴ γλῶσσα, καὶ πλάι στὶς λόγιες λέξεις ποὺ συνηθίζονται προστέθηκε καὶ ἡ ξενομάθεια τῶν κάπως μορφωμένων, ποὺ προσπαθοῦν νὰ φυλάξουν ἀσυμμόρφωτες τὶς ξένες λέξεις, ἐνῶ ὡς τώρα ἡ λαϊκὴ γλῶσσα τὶς κανόνιζε πάντα φωνητικὰ καὶ μορφολογικά, καὶ ἐξακολουθεῖ συνήθως νὰ τὸ κάνη. Πβ. τὰ παλιότερα δάνεια· ρουσφέτι ρουσφετιοῦ ἀπὸ τὸ τουρκ. rušfet, *ταβάνι καὶ τὰ νεώτερα τράμ, κονιάκ, ρεκόρ, σμόκιν, ζενίθ, φοντάν.*

Οἱ λέξεις εἶναι τὸ ρευστότερο γλωσσικὸ στοιχεῖο, περισσότερο ἐξαρτημένο ἀπὸ ποικίλους παράγοντες, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ θέληση συχνὰ τῶν ὁμογλώσσων. Ἡ σημερινὴ λεξιλογικὴ σύνθεση τῆς ἀνώτερης γλώσσας (ἀναμασῶ — μηρυκάζω, ἀντικρίζω — ἀντιμετωπίζω), τῶν μορφωμένων καὶ τῆς παιδείας, δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ θεωρηθῆ πάγια οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ προδικαστῆ ἡ αὐριανή της διαμόρφωση καὶ ἐξέλιξη. Φαίνεται ὡστόσο βέβαιο πὼς ὅσο καὶ ἂν ἡ καθιέρωση τῆς γραπτῆς δημοτικῆς θὰ ἔχη γιὰ ἀποτέλεσμα κάποια λεξιλογικὴ ἀνανέωση, πλῆθος λόγιες λέξεις ἀπὸ τὶς εἰσαγμένες ἤδη θὰ μείνουν μόνιμα συστατικὰ τῆς νέας κοινῆς. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἔχη γι' ἀποτέλεσμα σὰ βασικὸ γνώρισμα τῆς γλώσσας μας μιὰ διφυΐα στὴ φωνητική της, ἀλλὰ καὶ ἡ μορφολογία τοῦ ἐπιστημονικοῦ προπάντων λόγου θὰ ἔχη νὰ πολιτογραφήση μερικοὺς λόγιους τύπους σὰ συμπλήρωση τοῦ τυπικοῦ τῆς δημοτικῆς.

Kakridís (Ioannis), geboren te Athene in 1900, studeerde aldaar aan de universiteit, later in Duitsland, werd hoogleraar in Oudgrieks aan de universiteit van Saloniki. Als vurig demotist probeert hij zelfs de spelling te vereenvoudigen, te beginnen bij de vereenvoudiging van het accenten-systeem.

Ὁ ποιητὴς καὶ ἡ μυθικὴ παράδοση. Ἀθήνα 1943. blz. 9—12.

Το θέμα, που θα μας απασχολήσει στις τέσσερις αυτές ομιλίες, είναι τούτο: ποιά και πόσην επίδραση άσκησαν πάνω στους ποιητές, που διαμόρφωσαν την αρχαία μυθική παράδοση, τα διάφορα πνευματικά ρεύματα που κυριάρχησαν στην Ελλάδα από την ομηρική εποχή ώς το 400 π. Χ. περίπου. Λέγοντας πνευματικά ρεύματα εννοώ την κίνηση που προκαλούσαν κάθε τόσο καινούργιες ιδέες θρησκευτικές, ηθικές, κοινωνικές, ακόμα και μιά πρόοδο στη θετική επιστήμη. Την κίνηση αυτή, που κάθε άλλο παρά μικρή ήταν στους αιώνες εκείνους τους τόσο κρίσιμους για την ανάπτυξη της ελληνικής σκέψης, μπορούμε βέβαια να την πιστοποιήσουμε, ακόμα και να προσδιορίσουμε την έντασή-της και το βάθος-της, στα διάφορα φανερώματα του πολιτισμού, στην πολιτεία, στην κοινωνία, στη θρησκεία, ύστερα στην τέχνη και στην επιστήμη. Εμείς εδώ θα ζητήσουμε να περιοριστούμε σε μιά μόνο πνευματική εκδήλωση, στους μύθους. Από την ομηρική εποχή ώς το τέλος του πέμπτου αιώνα το ελληνικό πνεύμα πάλεψε ν' αντικρύσει καὶ να ξεπεράσει ένα πλήθος προβλήματα. Ποιός ο αντίχτυπος του αγώνα αυτού στην εξέλιξη της μυθικής παράδοσης;

Η σπουδαιότητα, που παίρνει το ζήτημα για την κατανόηση του αρχαίου κόσμου, θα μας αποκαλυφτεί σιγά-σιγά στην πρώτη αυτή ομιλία, που θα εξετάσει το πρόβλημα στη γενικότητά-του και θα έχει και εισαγωγικό χαραχτήρα. Τόσο μόνο θα ήθελα να πώ από τώρα: η εξαιρετική σημασία, που παίρνει στην αρχαίαν Ελλάδα ο μύθος, ήταν φυσικό να τον κάνει να δέχεται με μεγάλην ευπάθεια την επίδραση από τις καινούργιες κάθε φορά ιδέες, όση αντίσταση κι' αν επρόβαλλε η παλιά κληρονομημένη παράδοση. Κάτω λοιπόν

από τις εξωτερικές μεταβολές των μύθων, που πιστοποιούμε κάθε στιγμή είτε στο έπος είτε στη λυρική ποίηση είτε στην τραγωδία χρέος-μας είναι να βαθύνουμε στα εσωτερικά αίτια, που προκάλεσαν τις μεταβολές αυτές και που συχνά δέν είναι παρά η επικράτηση μιάς καινούργιας ιδέας.

Μίλησα για μεταβολές των μύθων. Το πράγμα μπορεί να παραξενέψει μερικούς. Σήμερα οι αρχαίοι μύθοι μας παρουσιάζονται σαν κάτι σταθερό, κάτι που δὲν άλλαξε καθόλου από τη στιγμή που πρωτοπλάστηκαν. Ας πάρουμε ένα δυό παραδείγματα: μπορεί κανείς-μας να φανταστεί την παράδοση της Μήδειας διαφορετική από ό, τι την ξέρουμε από τον Ευριπίδη; Μπορούμε να ζωντανέψουμε στη φαντασία-μας μιά Μήδεια, που να είναι ολότελα απαλλαγμένη από τη φριχτή πράξη της παιδοχτονίας; να φανταστούμε έναν Αχιλλέα, που να μή θυμώνει, έναν Θερσίτη χωρίς σωματική και ψυχική στρέβλωση; Αδύνατο. Μας φαίνεται σαν το μόνο δυνατό και φυσικό, οι ήρωες να έχουν το ήθος που ξέρουμε από μιά κλασσική ποίηση πως έχουν, και να ενεργούν όπως ξέρουμε πως έχουν ενεργήσει.

Η αντίληψη αυτή δέν είναι βέβαια σωστή· όμως η παράδοση έχει χιλιάδες χρόνια τώρα χάσει τη δύναμή-της, από το τέλος κάπου του πέμπτου π. Χ. αιώνα έχει απονεκρωθεί κι' εμείς λίγο πολύ τη γνωρίζουμε μόνο σε μιάν ωρισμένη, αποκρυσταλλωμένη μορφή, όπως μας τη δίνει ο ένας ή ο άλλος ποιητής. Και το καταλαβαίνει κανείς εύκολα: όταν μιά παράδοση τη δουλέψει ένας μεγάλος τεχνίτης, η μορφή που αυτός της έδωσε επιβάλλεται μιά για πάντα στους μεταγενέστερους. Από την εποχή που παράστησε ο Ευριπίδης τη 'Μήδεια', την άνοιξη του 431, ο κόσμος ζεί κάτω από την επιβολή του έργου-του. Στην παλαιότερη παράδοση τα παιδιά της Μήδειας τα σκότωναν οι Κορίνθοι. Πρώτος ο Ευριπίδης σκέφτηκε να βάλει την ηρωίδα να σφάζει αυτή τα παιδιά-της, για να εκδικηθεί την απιστία του αντρός-της. Από τότε πέρασαν εικοσιτέσσερις αιώνες· ποιός ποιητής, ποιός γλύπτης, ποιός ζωγράφος εμπνευσμένος από την παράδοση της Μήδειας — και δέν εστάθηκαν λίγοι οι καλλιτέχνες αυτοί — τόλμησε ν' αφαιρέσει από την ηρωίδα την πράξη, που πρώτος ο Ευριπίδης την παρουσίασε να κάνει; Ούτε ένας. Η Μήδεια μένει και θα μένει η φόνισσα των παιδιών-της. Το ίδιο μένει ο Αχιλλέας από τον καιρό του Ομήρου ο ήρωας που μηνίει, ο Θερσίτης το σύμβολο της ασκημιάς και της αμετροέπειας.

Στην παλιά όμως εποχή, που πρέπει μαζί τώρα ν' ανεβούμε, η παράδοση είναι εξαιρετικά ρευστή. Δέν έχει αποκρυσταλλωθεί ακόμη κι' αλλάζει διαρκώς μορφή. Κάθε τόσο πετάει όσα στοιχεία της είναι άχρηστα, άλλα τα παραλλάζει, πλουτίζεται με καινούργια θέματα, ζητάει ολοένα να ανανεώσει το νόημά-της. Όπως κάθε πνευματική εκδήλωση που ζεί και όσο ζεί, η παράδοση αγωνίζεται αδιάκοπα για την τελείωσή-της και παίρνει κάθε στιγμή καινούργια έκφραση και καινούργιο νόημα. Όταν αποχτήσει σταθερή μορφή κι' αποκρυσταλλωθεί, θα πεί πως έχει πάψει πιά να ζεί.

Οι λόγοι που αναγκάζουν την παράδοση ν' αλλάζει όλη την ώρα,

όσο μένει ζωντανή, δέν είναι οι ίδιοι πάντα. Αφήνω κατά μέρος τις αλλαγές που προκαλούν λόγοι καθαρά τεχνικοί, προπαντός στο δράμα, που δὲν έχει τα μέσα ν' αναπαραστήσει κάθε σκηνή που παίρνει από το έπος ή από τη λυρική ποίηση, να πούμε μιά σκηνή που παίζεται μέσα σ' ένα καράβι στο ανοιχτό πέλαγο.

Υπάρχουν λόγοι πολιτικοί που επιβάλλουν συχνά στην παράδοση ν' αλλάξει, ακόμα που δίνουν αφορμή για να πλαστεί ένας μύθος εντελώς καινούργιος. Έτσι στα τελευταία πενήντα κάπου χρόνια του έχτου αιώνα οι Αθηναίοι, την εποχή που αρχίζει η μεγάλη ακμή της πόλης-των, επινοούν και μετασχηματίζουν ένα πλήθος μύθους. Τότε υψώνουν το Θησέα σε ήρωα πανελλήνιο, εθνικό. Η παράδοσή-του πλουτίζεται και αλλάζει μορφή. Τότε διαμορφώνονται όλες εκείνες οι ιστορίες, όπου ο Θησέας παρουσιάζεται να ελευθερώνει τη χώρα από άγρια θηρία και κακοποιούς ανθρώπους, από ταύρους κι' αγριόχοιρους, από Προκρούστες και Σκίρωνες και Κερκυώνες και Σίνιδες. Γιατι απέναντι στον Ηρακλή, τον Δωριέα ήρωα, που απάλλαξε την Ελλάδα από τόσα κακά, έπρεπε για λόγους πολιτικούς ν' ανυψωθεί κι' ένας Αθηναίος ήρωας, "ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς'. Ο ανταγωνισμός της Αθήνας με τη Σπάρτη έχει αρχίσει να δυναμώνει.

Αργότερα ο Πελοποννησιακός πόλεμος θα βαθύνει ακόμα πιό πολύ το χάσμα ανάμεσα στις δυό πολιτείες· η αθηναϊκή τραγωδία της εποχής αυτής δέ θα μπορέσει να σταθεί έξω από τα πάθη του πολέμου, θα ζητήσει να εξυπηρετήσει κι' αυτή το πνεύμα του μίσους και του διχασμού: Μεγαλόψυχη η Αθήνα της ηρωϊκής εποχής, αυτή μονάχα βρέθηκε, καμμιά άλλη πόλη, να προστατέψει τα παιδιά του Ηρακλή την ώρα που ζητούσε ο Ευρυσθέας να τα σκοτώσει ύστερα από το θάνατο του πατέρα-τους — αυτή ήταν η αθηναϊκή παράδοση που πραγματευόταν ο Ευριπίδης στους 'Ηρακλείδες'. Καὶ όμως οι απόγονοι αυτών που βρήκαν στην Αθήνα τη σωτηρία-τους, οι Σπαρτιάτες, πόσο αχάριστοι δείχνονται τώρα, όταν προδίνοντας την παλιά χάρη τολμούν και πατούν κι' ερημώνουν τη γή την αττική. Ο αρχικός μύθος ιστορούσε ότι οι Ηρακλείδες για να σωθούν είχαν καταφύγει στη Θήβα, όχι στην Αθήνα. Δέν έχει να κάνει. Οι Αθηναίοι μετασχηματίζουν την παράδοση για να εξυπηρετήσουν το πολιτικό-τους συμφέρο, ακριβώς όπως αργότερα, ώς την εποχή-μας ακόμη, οι λαοί παραποίησαν χιλιάδες φορές την ιστορία, έτσι που να μπορούν να την εκμεταλλευτούν για τους πολιτικούς-των σκοπούς.

VII. KUNSTPROZA IN VOLKSTAAL.

Psychari (Jean), 1854—1929, werd geboren in Odessa, kreeg zijn eerste onderwijs in Constantinopel, zijn middelbaar onderwijs in Marseille en studeerde aan de universiteit te Parijs en later in Duitsland, in een tijd, dat de jonge wetenschap der linguistiek grote waarheden ontdekte. Nadat hij de Franse nationaliteit had aangenomen, doceerde hij aan de ,,Ecole des Hautes Etudes''

en vanaf 1904 aan de „Ecole des Langues Orientales", terwijl hij nog maar zelden in Griekenland kwam. Hij stierf in 1929. Door zijn studie overtuigd dat de toekomst aan de dimotiki behoorde, die tot dan slechts voor poëzie gebruikt werd, publiceerde hij in 1888 „*Mijn Reis*", een merkwaardige en interessante mengeling van indrukken, polemiek en linguistiek. Dit werk had een geweldige weerslag: het lokte hartstochtelijke discussies uit, maar moedigde ook de jongeren aan om zich op het gebruik der volkstaal te gaan toeleggen. Als voortzetting van zijn letterkundige arbeid gaf hij in het Grieks vijf delen verhalen en opstellen uit, getiteld: „*Rozen en Appels*" en tal van novellen; ook in het Frans publiceerde hij novellen en verzen. Maar de grootste betekenis hadden zijn linguistische werken, bijv.: „*Proeve van een Nieuwgriekse historische grammatica*", 2 dln, 1886—'88, en „*Nieuwgriekse philologische studiën*", 1892. Deze werken hebben tal van jonge geleerden aangespoord om dezelfde wetenschappelijke weg te volgen, o.a. John Schmitt, W. Meyer, D. C. Hesseling, Hubert Pernot, Louis Roussel, André Mirambel. Wanneer we zijn principes samenvatten, kunnen we zeggen, dat hij van oordeel was, dat de Griekse natie slechts vooruit zou gaan, wanneer ze de geleerde taal verwierp om alleen nog maar de volkstaal te gebruiken; dat de Nieuwgriekse dialecten bestudeerd moeten worden, want daaruit zal een volledig en rijk taalgebruik ontstaan, dat een nieuwe koinè zal vormen; dat die studie, wel verre van ons van de klassieke taal af te voeren, ons daar juist dichter bij zal brengen, want de geest blijft dezelfde, terwijl de katharevousa slechts een kunstmatig jargon is. Zijn tegenstanders, wier voorman Professor Hatzidakis was, verweten hem, dat hij de taal tot vulgariteit verlaagde. De tijd heeft uitgewezen, dat Psichari grotendeels gelijk had, getuige de opkomst van dichters en schrijvers, die zijn aanwijzingen volgden (de zogenaamde Atheense school); het enige gegronde verwijt tegen hem is, dat ook hij soms een gekunstelde taal schreef, die hij in zijn studeerkamer in elkaar zette, daar hij weinig in Griekenland vertoefd heeft. Maar dat doet niets af aan het feit, dat hij een grote persoonlijkheid op het gebied van de taalgeschiedenis blijft.

Τὸ ταξίδι μου *'Αθήνα* 1888. blz. 123—127.

Τὸ Πυργί.

Καλήτερα παίρνει κανεὶς τὴν ἀναπνοή του στὰ βουνά. Στὴ Χώρα εἶναι πάρα πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ μ' ἔρχεται πλήξη νὰ τοὺς βλέπω. Σηκώθηκα τὸ λοιπὸ νὰ πάω νὰ σεργιανίσω τὴ Χιό. Ἕνα πρωί, μὲ τὸ Σιὸρ Κωστή, κάτσαμε ὁ καθένας στὸ μουλάρι μας καὶ σείραμε γιὰ τὰ μαστιχόχωρα. 'Ανεβαίναμε ψηλὰ ψηλὰ μὲ τὰ ζᾶ· κάποτες πάλε, κατεβαίναμε κάτω κάτω καὶ πηαίναμε κοντὰ κοντὰ στὸ γιαλό. Κάθε φορὰ ποῦ πηγαίναμε κοντὰ κοντὰ στὸ γιαλό, μ' ἔλεγε ὁ Σιὸρ Κωστής· — „Συχνὰ θὰ τραβοῦσε μὲ τὸ μουλάρι του στὸ γιαλό, συχνὰ θἄρχουνταν ὁ Ὅμηρος νἀκκουμπήσῃ σ' ἀφτὸ τὸ βράχο ποῦ

βλέπεις τώρα μπροστά σου. Ἐδῶ θἄγραψε τὴν πρώτη ῥαψῳδία τῆς Ἰλιάδας καὶ κοιτάζοντας τὴ θάλασσα, θἄλεγε μέσα του· ,,παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης''. Ἀφτὰ τὰ κυματα, ποῦ ἀκούμε καὶ σήμερα νὰ δέρνουν τὸ περιγιάλι, θὰ τ᾽ὄδερναν καὶ τότες. Τἄκουγε ὁ Ὅμηρος καὶ στιχουργοῦσε''.

Τοῦ ἀποκρίνουμουν ἐγὼ πάλε· — ,,Σιὸρ Κωστή, ὁ Ὅμηρος δὲν ἔγραφε, γιατὶ δὲν ἤξερε νὰ γράφῃ. Στὸν καιρό του ἀρφάβητο δὲν εἶταν ἀκόμη. Δὲν μποροῦσε λοιπὸ νὰ δώσῃ ἀριθμοὺς στὶς ῥαψῳδίες καὶ νὰ πῇ ἄρφα τὴ μιά, βῆτα τὴν ἄλλη. Ὁ Ὅμηρος εἶταν ἀγράμματος ἄθρωπος· νὰ τ᾽ὄχῃς γιὰ βέβαιο, Σιὸρ Κωστή, οἱ δασκάλοι μας σήμερα ξέρουν πολλὰ πιώτερα. Σιὸρ Κωστή, ἕνας Ὅμηρος δὲν εἶταν· εἶταν πολλοί. Ἡ Ἑλλάδα μας στάθηκε πλούσιος τόπος· ἕνας μόνος ποιητὴς δὲν τῆς ἔφτανε· ἔβγαζε πολλοὺς μαζί. Ὅλοι τους ἀφτοὶ οἱ ποιητάδες πήγαιναν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ σ᾽ ὅλη τὴν Ἑλλάδα· ὁ καθένας εἶχε νὰ πῇ τὸ δικό του· ἄλλος ἔλεγε γιὰ τὰ καράβια ποῦ μαζώχτηκαν τότες στὴν Τρωάδα· ἄλλος γιὰ τὴ βρισιὰ ποῦ πάτησε ὁ Ἀχιλλὲς τοῦ Ἀγαμέμνωνα· ἄλλος γιὰ τὸ Διομήδη ποῦ εἶχε ὅλο μαζὶ δύναμη καὶ μαργιολιά· ἄλλος πάλε τραγουδοῦσε γιὰ τὸν Πρίαμο τὸ γέρο, ποῦ μοναχός του πρόβαλε τὴ νύχτα ἴσια μὲ τὴν τέντα τοῦ Ἀχιλλέα, γιὰ νὰ πάρῃ μὲ κλάματα καὶ μὲ πόνους τοῦ γιούκα του τὸ κορμί· ἄλλος ἤξερε ἄλλα νὰ πῇ γιὰ τὴν Ἑλένη, ποῦ μὲ μάτι οὐράνιες χάρες γεμάτο, κοίταζε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ κάστρα τὸ κακὸ ποῦ γίνουνταν κάτω· θάμπωνε τοὺς γέρους ἡ ὀμορφιά της. Ἀφτοὺς τοὺς φτωχούς, τοὺς πεινασμένους ποῦ περπατοῦσαν καὶ τραγουδοῦσαν καὶ ζητοῦσαν ἕνα κομμάτι κρέας γιὰ ἀνταμοιβή τους, τοὺς λέμε ῥαψῳδούς. Ποίηση καὶ φαντασία δὲν εἶχε τότες ἕνας ἄθρωπος μόνος· εἶχε ὅλος ὁ λαὸς κ᾽ εἶταν πρᾶμα μεγάλο, σὲ μιὰ μικρὴ χώρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, μὲ μιᾶς νὰ βρεθοῦν τόσα καὶ τέτοια κεφάλια . . . .

Ὁ Σιὸρ Κωστὴς τσίτωνε τἄφτιά του κι ἄκουγε μὲ προσοχή. Ὁ Σιὸρ Κωστὴς εἶναι σπάνιος Γραικὸς καὶ δὲ μοιάζει τοὺς ἄλλους· ἔχει περιέργεια ὁ νοῦς του κι ὅλο θέλει νὰ μάθῃ· δὲ νομίζει πῶς τὰ ξέρει ὅλα. Ὅταν τοῦ μιλεῖς γιὰ τὸν Ὅμηρο, δὲ θαῤῥεῖ ποῦ τοῦ τὰ λὲς γιὰ νὰ τὸν πειράξῃς καὶ τάχατις γιὰ νὰ τὸν προσβάλῃς. Βλέπει ποῦ ἀφτὰ τὰ ζητήματα ἔχουν ἕνα σκοπὸ μόνο, τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Μὲ τέτοιο σύντροφο μ᾽ ἀρέσει τὸ ταξίδι. Κεντήσαμε τὰ μουλάρια καὶ πήγαμε μπρός. Ὁ σκοπός μας εἶταν καμιὰ δεκαπενταριὰ μέρες νὰ μείνουμε στὸ Πυργί. Ἄς πᾶν ἄλλοι νὰ σεργιανίσουν τὴν Ἐβρώπη· ἂς πᾶ νὰ διοῦν ὅσοι θέλουν, τὴν Ἀσία μὲ τἀπέραντά της τὰ κράτη, τὴν Ἀφρικὴ μὲ τὰ λιοντάρια, μὲ τοὺς ἄμμους καὶ τὰ νερά της. Ἐμένα μ᾽ ἀρέσει τὸ Πυργί· τρελλαίνουμαι γιὰ τοὺς Πυργούσους· στὸ Πυργὶ ξανοίγει ἡ καρδιά μου.

Χάρηκα, ἅμα ποῦ τὸ εἶδα τὸ Πυργί. Στὸ Πυργὶ κ᾽ οἱ πέτρες γελοῦν. Ὁ Πυργούσης δὲ σκύφτει τὸ κεφάλι· λεφτεριὰ καὶ καλοσύνη βλέπεις στὸ πρόσωπό του. Ἀχάριστος δὲν εἶναι κι ὅλο θυμᾶται τὸ καλό. Εἶναι ἔξυπνος κι ὅ τι πῇς, ἀμέσως τὸ καταλαβαίνει. Ὁ Πυργούσης σέβεται τὰ παλιά του τὰ ἔθιμα· μάλιστα περηφανέβεται ποῦ τὰ βαστᾷ. Ἔχει δίκιο ὁ Πυργούσης· ποτές σου δὲν πρέπει νἀρνηθῇς μήτε τ᾽ὄνομα, μήτε τὴ θρησκεία μήτε τὴ γλῶσσα τοῦ πατέρα σου.

Ὅταν μπῆκα στὸ Πυργί, ἦρθαν ὅλοι τους νὰ μ' ἀνταμώσουν. Κόντεβε νὰ βραδυάσῃ καὶ σὰ λουλούδι στὸν οὐρανὸ λίγο λίγο ξάνοιγε τὸ φεγγάρι κι ἄρχιζε νὰ χρησίζῃ. Νόμισα πῶς ἔβλεπα μπροστά μου παραμύθι ζωντανὸ καὶ ποῦ ζοῦσα καὶ γὼ μέσα, ὅταν τοὺς εἶδα μαζωμένους δεξιὰ καὶ ζερβιὰ στοὺς στενούτσικους δρόμους, ἀνάμεσα στὰ πέτρινα σπίτια, τὸν καθένα μὲ τὸ δαδὶ στὸ χέρι, κάτασπρα ντυμένους νὰ μὲ χαιρετοῦν. Κάθουμουν ἀπάνω στὸ μουλάρι καὶ προχωροῦσα σιγὰ κ' ἔδινα χεριὲς ἀπὸ δῶ, χεριὲς ἀπὸ κεῖ καὶ τὰ πρόσωπα γελοῦσαν καὶ σὰ νὰ δάκριζαν τὰ μάτια μου.

Σὰν μπέης, μπέης ἔρχεσαι, σὰν μπέης κατεβαίνεις
Σὰν κυπαρίσσιν ἀψηλὸ μεσ' στὸ χωριό μας μπαίνεις.

Ὄχι, Πυργουσάκια μου, δὲν εἶμαι μπέης κι ὁ Μαχμούτης τὸ ξέρει· δὲν εἶμαι κυπαρίσσι καὶ μεγαλεῖα δὲ γυρέβω. Εἶμαι χωριατόπουλο σὰν καὶ σᾶς καὶ τὰ χωριάτικα μ' ἀρέσουν. Ἡ προφορά σας μὲ γλυκοχαδέβει τἀφτιά κι ἀπορῶ μὲ τὶς φορεσιές σας. Ὁ Πυργούσης ἄλλο δὲν ξέρει παρὰ τὴν παλιά του τὴ φορεσιά. Ἄσπρα ροῦχα φοροῦν οἱ ἄντροι, ἄσπρα ροῦχα οἱ γυναῖκες, ἄσπρα τὰ παιδιά. Πρέπει μάλιστα τὶς Πυργούσαινες νὰ τὶς διῇς, τί χάρη ποῦ τὴν ἔχουν, ὅταν ἀγάλια ἀγάλια, μὲ χρόνο καὶ μὲ ρυθμό, σὰν καράβι ποῦ κουνιέται καὶ πάει, περνοῦν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὶς καμάρες, βγαίνουν ἀπὸ τὶς στενάδες μέσα, κι ἄξαφνα προβάλλουν ὄξω στὴ στράτα, γιὰ νὰ πᾶνε στὴν πηγή, μὲ τὸ σταμνὶ στὴν πλάτη, μὲ τὸ μπράτσο ξεστρογγυλωμένο ποῦ βαστᾷ τὸ σταμνί, — ὅλες ἀσπροντυμένες, σὰ ζωντανὲς μαρμαροκολῶνες ποῦ περπατοῦν, καὶ φέγγουν ἀπάνω στὸ γαλανὸ χρῶμα τοὐρανοῦ.

K a r k a v í t s a s (Andréas), 1866—1922, werd geboren in Elis, een provincie van de Peloponnesus. Hij studeerde medicijnen in Athene en werd officier van gezondheid. Reeds in 1886 publiceerde hij ,,*Novellen*'' en beschrijvingen in tijdschriften onder het pseudoniem *Pétros Avrámis*. Zijn talent ontplooide zich ten volle, toen hij de lessen van Psichari ter harte nam; toen kregen zijn talrijke novellen, vooral de ,,*Verhalen van de voorsteven*'' (1899), die geïnspireerd zijn door folkloristische gegevens en in dimotiki geschreven zijn, grote literaire waarde en werden zij een mijlpaal in de Nieuwgriekse letterkunde.

Λόγια τῆς Πλώρης *Ἀθῆναι* 1924, blz. 202-207.

Ἡ Γοργόνα

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα ἐκείνη τὴ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωή μου. Τί εἴχαμε φορτωμένο; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι; Ποῦ πηγαίναμε; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ; Πράματα καὶ τὰ δυὸ ποῦ τὰ ἔκαμα τὸ λιγότερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τὴ βραδιὰ ἔνιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχή, ποῦ κιντύνευα νὰ λιγοθυμήσω. Δὲν ξέρω τὶ μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἡ γαληνεμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσου-

χτερὸ λιοπῆρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειὰ τὴν ψυχή, ἤβρεσκα τόσο σαχοπλημμυρισμένη τὴ ζωὴ ποῦ, ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στὸ νερό, ,,ὄχι!'' δὲ θά λεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν ὥρα βασιλεμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάκια, ποῦ συντρόφευαν τὸ βασίλεμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε κρυσταλλόχιονο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλὰ οἱ ἀστερισμοὶ ἕνας κι' ἕνας. Τὰ νερὰ κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῇ· ὁ Μπούλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος.

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο, οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουβέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ εἶχε τόση ἀνοστιά, ποῦ ἔσβυσε σὰ φωτιὰ ἀναμένη μὲ χλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουσοῦδι στὰ πόδια του καὶ βαριεστισμένος γρίνιασε σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε: — Ἄφησέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὄρεξή σου! Τότε βαριεστισμένος καὶ γὼ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα προύμυτα καταμεσὶς κι ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου. Ἤθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνομαι πῶς ζῶ. Καὶ λίγο-λίγο σχεδὸν τὸ κατόρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγῃ καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ' ἀναίσθητα σανίδια τῆς κουβέρτας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι δὲν ξέρω. Τὶ μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτα, δὲ θυμοῦμαι. Ἄξαφνα ὅμως ἄρχισα ν'ἀνατριχιάζω· κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρεθίζῃ τὰ νεῦρά μου, ὅπως ἡ ὑγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιὰ στὸ φλυάρισμα. Κι εὐθὺς πορφυρὸ κῦμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πῶς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο, αὐτόματα ξυπνᾶ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ γὼ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τὰ κλεισα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνον πῶς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψη ἦταν πῶς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, ποῦ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, ποῦ ἔβαφε μὲ ἁβρὸ φεγγοβόλημα ὥς καὶ τὸ σωτρόπι τῆς σκάφης μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιὰ τίναζε τὴ λαμπάδα της ψηλὰ κι ἔριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμοὺς περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμα καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη της; Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

Κάτω στὰ βάθη τοῦ βοριᾶ κάποιο μενεξεδένιο σύγνεφο ἅπλωσε καὶ τύλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι του. Καὶ παραπάνω τόξο ἁπλώθηκε λευκοκίτρινο κι ἔχυσε μεσούρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορόδινα καὶ γλαυκά, λὲς καὶ ἤθελε νὰ βάψῃ τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα κουνοῦσε τὰ κρόσσα ἐμπρός, ἅπλωνε τὶς ἀραχνοΰφαντες δαντέλες του καὶ πρόβαινε, ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφροὺς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ'

ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χρυσορόδινα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὁλοῦθε σὰν ἠλεκτρικοῦ προβολὲς χοντρὲς καὶ ἀδαπάνητες. Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνισμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνισμένος ἤμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστῶ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συνέλεια μποροῦσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνῃ μέσα στὰ ροδοκύματα! . . .

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθειά, μεσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνῃ ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρὴ κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἁγιονόρος. Τὰ δυό του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους κι ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωτσίσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτῆρας! Τὸν ἔβλεπα κι' εἶχα σύγκρυο στὴν ψυχή. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φριχτὸ χτύπημα. Πάει τόρα ἡ Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει κι ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα της! Οὔτε τραγούδια πλιό, οὔτε ταξίδια, οὔτε φιλιά!

Ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἅλματα πύρινα. Κι ὅσο γρηγορώτερα πρόβαινε, τόσο μίκραινε ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρομος ὄγκος χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρυ μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ τὰ πλούσια μαλλιά, γαλάζια χήτη ἅπλωναν στὶς πλάτες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τ' ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χείλη της τὰ κοραλλένια, ἔχυναν γύρα κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαιμοτράχηλα κατέβαινε κι' ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὁλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ πρόβαλε στὸ ἀριστερὸ τὴν ἀσπίδα κι' ἔπαιζε στὸ δεξὶ τὴ Μακεδονικὴ σάρισα.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φωνὴ γλυκειά, ἥμερη καὶ μαλακή, ἄκουσα νὰ μοῦ λέῃ:

— Ναύτη — καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

Ὁ Βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! ψιθύρισα μὲ περισσότερη ἀπορία. Πῶς εἶνε δυνατὸ νὰ ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος; Δὲν ἤξερα τί ρώτημα ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε·

— Ναύτη — καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τόρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τόρα βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμά του δὲ βρίσκεται στὴ γῆ.

Ὡιμέ! κακὸ ποῦ τό παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μὲ μιᾶς φοβερὸ σίχαμα. Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῦμα κι ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξόμαλλα σηκώθηκαν περαδῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ κεντριὰ φαρμακερὰ κι ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στῆθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως σὰν νὰ ἦταν ἡ Μονοβύζω τοῦ παραμυθιοῦ. Τόρα καλογνώρισα μὲ ποιὸν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστὴς καὶ σωτῆρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλέξαντρου ἡ ἀδερφή, ποῦ ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γυρίζει ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραστη

κι αἰώνια σὲ στεριὰ καὶ θάλασσα. Καὶ μόνον γιὰ Κείνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ Σέλας του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φταρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τόρα στὴν ἄκριτή μου ἀπόκριση μανισμένη ἔριξε τὸ χέρι, ἕνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ζερβόδεξα τὴν οὐρά της κι ἔδειξε Ὠκεανὸ τὸν μαλακὸ Πόντο.

— Ὄχι, Κυρά, ψέματα! . . . τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκείνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη — καλεναύτη· ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Ζῇ καὶ βασιλεύει· ἀπάντησα εὐθύς. Ζῇ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰν νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας κι ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη. Σήκωσε τὸ κρινᾶτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπῶντας ἀπὸ τὰ χείλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὁλοπόρφυρον ἀέρα χύθηκε τραγοῦδι πολεμικό, λὲς καὶ γύριζε τόρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ᾽ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσορόδινα καὶ τὰ γλαυκὰ νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν Στέμμα γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν ἀπόκριση στὸ ρώτημα τῆς ἀθάνατης; Ποιὸς ξέρει. Μὰ σιγὰ-σιγὰ οἱ ἀχτῖνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβύνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς κι ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Γοργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τόρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο φαινόταν πουθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιὰ καὶ κάτωχρα· καὶ μέσα στὴν ψυχή μου θαμπὴ καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

Μὲ τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα ἐκείνη τὴ νύχτα.

Papadiamántis (Aléxandros), 1851—1911, geboren op het eiland Skiathos (Noordelijke Sporaden) in 1851, was ingeschreven aan de universiteit van Athene (faculteit der letteren), maar behaalde nooit een graad. Hij leerde zichzelf vreemde talen en verdiende zijn brood met vertalen voor kranten. In 1885 begon hij in Atheense kranten novellen te publiceren ter gelegenheid van de kerkelijke feesten. Zijn familie telde veel priesters, o.a. zijn vader, en hijzelf was bijna monnik geworden. Hij behield zijn hele leven een eenvoudig, innig geloof; hij zong in kapellen en las vrome boeken. Dat oprechte mystieke geloof, zijn liefde voor de eenvoudige, eerlijke lagere geestelijken, zijn sobere natuurbeschrijvingen geven een grote bekoring aan zijn novellen, die na zijn dood gebundeld verschenen. Zijn meesterwerk is evenwel ,,*De moordenares*'', een wonderlijke, diepzinnige studie van een oude boerenvrouw, die, omdat ze zoveel ongeluk in haar leven gehad heeft, alle kleine meisjes die ze tegenkomt, doodt om ze te redden voor een droevig lot. In zijn novellen gebruikt hij voor de verhalende

gedeelten een katharevousa vol aanhalingen uit de bijbel, terwijl de dialogen in dimotiki staan.

Πασχαλινὰ διηγήματα *Ἀθῆναι* 1912, blz. 12-20.

Ἐξοχικη Λαμπρή.

...Ἡ πούλια ἦτο ἤδη ὑψηλά, ,,τέσσαρες ὥραις νὰ φέξῃ'', καὶ ὁ μπάρμπ' - Ἀναγνώστης, ἀφοῦ ἐξύπνισε τὸν ἱερέα κατασκευάσας πρόχειρον σήμαντρον, ἐκ στερεοῦ ξύλου καρυᾶς καὶ πλῆκτρον περιήρχετο τὰ καλύβια θορυβωδῶς κρούων ὅπως ἐξεγείρῃ τοὺς χωρικούς.

Εἰσῆλθον εἰς τὸ μικρὸν ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Εἷς μετὰ τὸν ἄλλον προσήρχοντο οἱ χωρικοὶ μὲ τὰς χωρικάς των καὶ μὲ τὰ καλά των ἐνδύματα.

Ὁ ἱερεὸς ἔβαλεν εὐλογητόν.

Ὁ μπάρμπ'—Ἀναγνώστης ἤρχισε νὰ τὰ λέγῃ ὅλα ἀπ' ἔξω, τὴν προκαταρκτικὴν προσευχὴν καὶ τὸν Κανόνα, τὸ Κύματι θαλάσσης.

Ὁ παπᾶ-Κυριάκος προέκυψεν εἰς τὰ βημόθυρα, ψάλλων τὸ Δεῦτε λάβετε φῶς.

Ἤναψαν τὰς λαμπάδας κ' ἐξῆλθον ὅλοι εἰς τὸ ὕπαιθρον ν' ἀκούσωσι τὴν Ἀνάστασιν. Γλυκεῖαν καὶ κατανυκτικὴν Ἀνάστασιν ἐν μέσῳ τῶν ἀνθούντων δένδρων ὑπὸ ἐλαφρᾶς αὔρας σειομένων εὐωδῶν θάμνων, καὶ τῶν λευκῶν ἀνθέων τῆς ἀγράμπελης, ,,neige odorante du printemps''.

Ψαλέντος τοῦ Χριστὸς ἀνέστη, εἰσῆλθον ἅαντες εἰς τὸν ναόν. Θὰ ἦσαν τὸ πολὺ ἑβδομήκοντα ἄνθρωποι, πνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες.

Ὁ μπάρμπ' — Ἀναγνώστης ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὸν Κανόνα τοῦ Πάσχα, ὁ δὲ ἱερεύς, ἅμα ἀντιψάλλων αὐτῷ ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἡτοιμάζετο ,,νὰ πάρῃ καιρόν'', καὶ ἀφοῦ τελέσῃ τὸν ἀσπασμόν, νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν λειτουργίαν.

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, εἰσῆλθεν ἢ μᾶλλον εἰσώρμησεν εἰς τὸ ναΐδιον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ δύο ἄλλων ὁμηλίκων του, δωδεκαέτης περίπου παῖς, ὑψηλὸς ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν του, ἀσθμαίνων καὶ ἐν ἐξάψει. Ἦτο ὁ Ζάχος, ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ-Κυριάκου.

Εἰσέβαλε πνευστιῶν εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸν ἱερέα. Ἡ φωνή του ἠκούετο ἀπὸ τοῦ χοροῦ, ἀλλ' αἱ λέξεις δὲν διεκρίνοντο.

Ἰδοὺ τὶ ἔλεγεν ἐν τούτοις:

— Παπᾶ, παπᾶ! . . .

(Τὰ παπαδόπουλα ἐκάλουν συνήθως παπᾶ τὸν πατέρα των).

— Παπᾶ, παπᾶ! . . . ὁ παπᾶ-Σφοντύλης . . . ἀπ' τὴν ὀξώπορτα . . . τὶς λειτουργιαίς . . . ἀπ' τ' ἅϊ-βῆμα ἡ πεθερά του . . . κ' ἡ παπαδιά . . . κουβαλοῦν . . . ἀπ' τὴν ὀξώπορτα . . . τὶς λειτουργιαίς . . . τοὺς εἶδα . . . ἀπ' τὴν ὀξώπορτα . . . τὶς λειτουργιαίς . . . ἀπ' τ' ἅϊ-βῆμα . . . κ' ἡ πεθερά του . . . κ' ἡ παπαδιά . . .

Μόνος ὁ παπᾶ-Κυριάκος ἦτο ἱκανὸς νὰ βγάλῃ νόημα ἀπὸ τὰ

ἀσυνάρτητα ταῦτα καὶ ἀσθματικὰ τοῦ υἱοῦ του. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐξήγησε τὰ λεγόμενα: „Ὁ παπᾶ-Θοδωρῆς, ὁ Σφοντύλης, ὁ σύντροφός του εἰς τὴν ἐνορίαν, ἔκλεπτε τὰς προσφοράς, μεταβιβάζων αὐτὰς διὰ τῆς ἐξωθύρας τοῦ ἱεροῦ βήματος εἰς χεῖρας τῆς συζύγου καὶ τῆς πενθερᾶς του".

Ἴσως τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀληθὲς ὅσον ὁ Ζάχος ἤθελε νὰ τὸ παραστήσῃ. Διότι οὗτος ἀγαπῶν ὡς ὅλοι οἱ νέοι τὴν ἐξοχὴν καὶ τὴν διασκέδασιν, μετὰ δυσκολίας εἶχεν ὑπακούσει εἰς τὸ πατρικὸν κέλευσμα, ὅπως μείνῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀφορμὴν θὰ ἐζήτει διὰ νὰ τὸ στρήψῃ καὶ μεταβῇ εἰς νυκτερινὴν ἐκδρομὴν εἰς τὰ Καλύβια, ἀφοῦ μάλιστα εὐκόλως εὕρισκε συνοδοιπόρους ὁμήλικας.

Ἀλλ' ὁ παπᾶ-Κυριάκος δὲν ἐσυλλογίσθη τίποτε. Ἐξήφθη ἀμέσως, ἠγανάκτησε, δὲν ἐκρατήθη. Ἥμαρτεν. Ἀντὶ δὲ νὰ καταφέρῃ σφοδρὸν ῥάπισμα κατὰ τῆς παρειᾶς τοῦ υἱοῦ του, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἥσυχος τὸ καθῆκόν του . . . ἀπέβαλεν εὐθὺς τὸ ἐπιτραχήλιον καὶ ἐξεδύθη τὸ φαιλόνιον, καὶ διασχίσας τὸν ναὸν ἐξῆλθεν, ἀποφεύγων τὸ βλέμμα τῆς πρεσβυτέρας του, ἥτις τὸν ἔβλεπεν ἔντρομος.

Ἀλλ' ὁ μπάρμπα-Μηλιὸς κἄτι ὑπώπτευσεν ἐκ τῶν κινημάτων τούτων, καὶ ἐξῆλθε κατόπιν του.

Εἰς πεντήκοντα δὲ βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ναοῦ, μεταξὺ τριῶν δένδρων καὶ δύο φρακτῶν, ὁ ἑπόμενος διάλογος συνήφθη:

— Παπᾶ, παπᾶ, ποῦ πᾶς;

— Θαρθῶ, βλογημένε, τώρα, ἀμέσως πίσω.

Δὲν εἴξευρε τί νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ καταβῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ ζητήσῃ λόγον διὰ τὴν κλοπὴν ἀπὸ τὸν συνεφημέριόν του! Εἰς τὸ βάθος δὲ τῆς συνειδήσεώς του ἔλεγεν ὅτι εἶχε καιρὸν νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ τελέσῃ τὴν λειτουργίαν.

— Ποῦ πᾶς; ἐπέμενεν ὁ μπάρμπα-Μηλιός.

— Ἂς διαβάζῃ ὁ μπάρμπ'-Ἀναγνώστης τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, κ' ἔφθασα.

Ἐλησμόνει ὅτι ὁ μπάρμπ'-Ἀναγνώστης δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνώσῃ ἄλλα ἢ ὅσα ἀπὸ στήθους ἐγνώριζεν.

— Ἀφήνω καὶ τὴν παπαδιά μου, ἐδῶ, βλογημένε, ἐπανέλαβεν ὁ παπᾶ-Κυριάκος, ἀμηχανῶν τί νὰ εἴπῃ· σᾶς ἀφήνω τὴν παπαδιά μου!

Καὶ λέγων ἔτρεχεν.

Ὁ μπάρμπα-Μηλιὸς ἐπανῆλθε κατηφὴς ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

— Καλὰ τὸ ἔλεγα ἐγώ, ἐψιθύρισε.

Μεγίστη ἀπορία ἐπεκράτει ἐν τῷ παρεκκλησίῳ. Οἱ χωρικοὶ ἐκύτταζον ἐρωτηματικῶς ἀλλήλους. Ψιθυρισμοὶ ἠκούοντο.

Αἱ γυναῖκες ἠρώτων τὴν παπαδιὰ νὰ εἴπῃ αὐταῖς τί τρέχει· ἀλλ' αὕτη ἦτο ἡ ὀλιγώτερον πάντων τῶν ἄλλων γνωρίζουσα.

Ἐν τούτοις ὁ ἱερεὺς ἔτρεχεν, ἔτρεχεν. Ὁ ψυχρὸς ἀὴρ ἐδρόσισεν ὀλίγον τὸ μέτωπόν του.

— Καὶ πῶς νὰ θρέψω ἐγὼ τόσα παιδιά, ἔλεγεν, ὀκτώ, μὲ συμπάθειο, κ' ἡ παπαδιὰ ἐννηά, κ' ἐγὼ δέκα! Ὁ ἕνας νὰ σὲ κλέφτῃ ἀπ' ἐδῶ, κι' ὁ ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ! . . .

Πεντακόσια βήματα ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ὁ δρόμος ἐκατηφόριζε, καὶ κατήρχετό τις εἰς ὡραίαν κοιλάδα. Εἷς νερόμυλος εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς κλιτύος ἐκείνης, παρὰ τὴν ὁδόν.

Ἀκούσας ὁ ἱερεὺς τὸν ἡδὺν μορμυρισμὸν τοῦ ῥύακος, αἰσθανθεὶς ἐπὶ τοῦ προσώπου του τὴν δρόσον, ἐλησμόνησεν ὅτι εἶχε νὰ λειτουργήσῃ (πῶς καὶ ποῦ νὰ λειτουργήσῃ;) καὶ ἔκυψε νὰ πίῃ ὕδωρ. Ἀλλὰ τὸ χεῖλός του δὲν εἶχε βραχῆ ἀκόμη, καὶ αἴφνης ἐνθυμήθη, ἀνένηψεν.

— Ἐγὼ ἔχω νὰ λειτουργήσω, εἶπε, καὶ πίνω νερό; . . .

Καὶ δὲν ἔπιε.

Τότε ἦλθεν εἰς αἴσθησιν.

— Τί κάμνω ἐγώ, εἶπε, ποῦ πάω;

Καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ:

— Ἥμαρτον, Κύριε, εἶπεν, ἥμαρτον! μὴ μὲ συνερισθῇς.

Ἐπανέλαβε δέ:

— Ἐὰν ἐκεῖνος ἔκλεψεν, ὁ Θεὸς ἂς τόν . . . συγχωρήσῃ . . . κ' ἐκεῖνον κ' ἐμέ. Ἐγὼ πρέπει νὰ κάμω τὸ χρέος μου.

Ἠσθάνθη δάκρυ βρέχον τὴν παρειάν του.

— Ὢ Κύριε, εἶπεν ὁλοψύχως, ἥμαρτον, ἥμαρτον! Σὺ παρεδόθης διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, καὶ ἡμεῖς σὲ σταυρώνομεν κάθε μέρα.

Καὶ ἐστράφη πρὸς τὸν ἀνήφορον, σπεύδων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ παρεκκλήσιον, ὅπως λειτουργήσῃ.

— Καὶ ἤθελα νὰ πιῶ καὶ νερό, εἶπε, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λειτουργήσω. Ἀλλὰ πῶς νὰ κάμω; Δὲν πρέπει νὰ μεταλάβω! Θὰ λειτουργήσω χωρὶς μετάληψιν, δὲν εἶμαι ἄξιος! . . . ,,Δεῦτε τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος! . . .'' Ἐγὼ ἄξιος δὲν εἶμαι!

Καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ναόν, ὅπου μετ' ἀγαλλιάσεως οἱ χωρικοὶ τὸν εἶδον.

Ἐτέλεσε τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, καὶ μετέδωκεν εἰς τοὺς πιστούς, φροντίσας νὰ καταλύσῃ διὰ στόματος αὐτῶν ὅλον τὸ ἅγιον ποτήριον. Αὐτὸς δὲν ἐκοινώνησεν, ἐπιφυλαττόμενος νὰ τὸ εἴπῃ εἰς τὸν πνευματικόν, καὶ πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὸν κανόνα.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν μετὰ τὴν Β' Ἀνάστασιν, οἱ χωρικοὶ τὸ ἔστρωσαν ὑπὸ τὰς πλατάνους, παρὰ τὴν δροσερὰν πηγήν.

Ὡς τάπητας εἶχον τὴν χλόην καὶ τὰ χαμολούλουδα, ὡς τράπεζαν πτέριδας καὶ κλάδους σχοίνων.

Ἡ δροσερὰ αὔρα ἐκίνει μετὰ θροῦ τοὺς κλῶνας τῶν δένδρων, καὶ ὁ Φταμηνίτης μὲ τὴν λύραν του ἀντέδιδε φθόγγους λιγυρούς.

Ἡ ὡραία Ξανθή, ἡ σύζυγος τοῦ Φταμηνίτου, ἐκάθητο μεταξὺ τῆς μητρός της Μελάχρως, καὶ τῆς θειὰ Κρατήρως, τῆς πενθερᾶς της, φροντίζουσα νὰ ἔχῃ ἐν μέρει τὰς παρειὰς κεκαλυμμένας μὲ τὴν μανδήλαν, καὶ νὰ βλέπῃ μᾶλλον πρὸς τὸν κορμὸν τῆς γιγαντιαίας πλατάνου, ὅπως μὴ τὴν κυττάζωσιν οἱ ἄνδρες, καὶ ζηλεύῃ ὁ σύζυγός της.

Ἡ ἀδελφή της, τὸ Ἀθώ, δεκαπεντοῦτις κόρη ἄγαμος, ἄφροντις, ὡραία καὶ αὐτή, ποσάκις δὲν τὴν ἐπείραζε λέγουσα: ,,Ἀρή, τί τὸν

ἤθελες, ἀρή; Δὲν τὸν ἔπαιρνα, νὰ μοῦ χαρίζανε τὸν οὐρανὸ μὲ τἄστρα . . . Καλλίτερα νὰ γινόμουν καλόγρηα!"

Τὸ βέβαιον ἦτο ὅτι ὁ Φταμηνίτης δὲν διέπρεπεν οὔτ' ἐπὶ κάλλει οὔτε ἐπὶ μεγέθει σώματος, ἀλλ' ἀνεπλήρου τὰς ἐλλείψεις ταύτας δι' εὐστροφίας σώματος καὶ πνεύματος καὶ διὰ φαιδρότητος καὶ εὐθυμίας.

Ὁ παπᾶ-Κυριάκος προήδρευε τοῦ συμποσίου, ἔχων ἀπέναντί του τὴν παπαδιά, βραχύσωμον, στρογγυλοπρόσωπον, μελαχροινήν, ἀγαθωτάτην, ἥτις ἐν ἀθῳότητι ἐξεκόλαπτε σχεδὸν κατ' ἔτος ἓν παπαδόπουλον, χωρὶς νὰ τὴν μέλῃ οὔτε διὰ παλληκαροβότανα, οὔτε διὰ στρηφοβότανα, περὶ ἃ τυρβάζουσιν ἄλλαι γυναῖκες.

Δεξιόθεν τοῦ ἱερέως ἐκάθητο ὁ μπάρμπα-Μηλιός, προεστὼς ἅμα καὶ πρόθυμος θεράπων τῆς κοινότητος, ἠξεύρων νὰ ψήνῃ ὡς οὐδεὶς ἄλλος τὸ ἀρνί, λιανίζων μεθοδικώτατα δι' ὅλους, καὶ τρώγων ἅμα καὶ προπίνων.

Εἰς τὰς προπόσεις μάλιστα δὲν εἶχεν ἐφάμιλλον. Μετὰ τὴν σύντομον καὶ τυπικὴν τοῦ ἱερέως πρόποσιν, ἐγερθεὶς ὁ μπάρμπα-Μηλιός, κρατῶν τὴν τσότραν τὴν ἑπταόκαδον, ἤρχισε νὰ χαιρετίζῃ τοὺς πάντας καὶ ἕνα ἕκαστον ὡς ἑξῆς:

— Χριστὸς 'Ανέστη! ἀληθινὸς ὁ Κύριος! Ζῇ καὶ βασιλεύει εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας!

Εἶτα μετὰ τὸ προοίμιον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οὐσίαν:

— Γειά μας! καλὴ γειά! διάφορο! καλὴ καρδιά! Παπᾶ μ', νὰ χαίρεσαι τὸ πετραχῆλι σ'! Παπαδιά, νὰ χαίρεσαι τὸν παπᾶ σ' καὶ τὰ παιδάκια σ'! Ξάδερφε Θοδωρῆ! νὰ ζήσῃς, νὰ τσ' χαίρεσαι! Κουμπάρε Παναγιώτη! ὅπως ἔτρεξες μὲ τὸ λάδ' νὰ τρέξῃς καὶ μὲ τὸ κλῆμα! Συμπεθέρα Κρατήρω! Νὰ χαίρεσαι, μ' ἕναν καλὸν γαμπρό! 'Ανηψιὲ Γιώργη! Τίμια στέφανα! 'στὸ γάμο σας νὰ χαροῦμε! Κουμπάρα Κυπαρισσοῦ! μὲ μιὰ καλὴ νύφη, νὰ ζήσῃς, νὰ χαρῇς! ἐβίβα ὅλοι! Τέ-περ-τε. Πάντα χαρούμενοι! Στὴν ὑγειά σας! Συμπεθέρα Ξαθή! καλὴ λευθεριά! Στὴν ὑγειά σας! Πάντα χαρούμενοι! Πάντα μὲ τὸ καλό!

Καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ πρόσωπον ὑπῆρξεν ἡ πόσις.

'Αλλὰ καὶ ὁ Φταμηνίτης ἠθέλησε νὰ προπίῃ κατ' ἄλλον ὅμως στενώτερον τρόπον· ἠθέλησε νὰ βρῇ τὴν γυναῖκά του, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὴν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον:

— Μπρόμ!

— Πιέ κη δό μ'!

— Μὲ κρασί!

— Καλῶς τ'ν ἀγάπη μ' τὴ χρυσῆ!

Καὶ πιὼν αὐτός, μετεβίβασε τὴν τσότραν εἰς τὴν ὡραίαν Ξανθήν, ἥτις ἔβρεξε τὰ χείλη.

Εἶτα ἤρχισαν τὰ ᾄσματα. 'Εν πρώτοις τὸ Χριστὸς ἀνέστη, ὕστερον τὰ θύραθεν. Ὁ μπάρμπα-Μηλιὸς θελήσας νὰ ψάλῃ καὶ αὐτὸς τὸ Χριστὸς ἀνέστη, τὸ ἐγύριζε πότε εἰς τὸν ἀμανὲ καὶ πότε εἰς τὸ κλέφτικο . . .

Περὶ τὴν δείλην εἶχεν ἀρχίσει ὁ χορός, χορὸς κλέφτικος (διότι

αἱ γυναῖκες ἐπεφυλάττοντο διὰ τὴν Δευτέραν καὶ τὴν Τρίτην ὅπως χορεύσωσι τὸν συρτὸν καὶ τὴν καμάρα), καὶ ὁ παπᾶ-Κυριάκος, μετὰ τῆς παπαδιᾶς καὶ τοῦ Ζάχου, ὅστις ἐγλύτωσε τὸ ξύλο χάριν τῆς ἡμέρας (διότι ὁ πατήρ του εἶχε θυμώσει εἶτα κατ' αὐτοῦ, ὡς γενομένου αἰτίου τῆς χασμῳδίας ἐκείνης), ἀποχαιρετίσαντες τὴν συντροφιάν, κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ παπᾶ-Κυριάκος ἔδωκε πλῆρες εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸ ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς μερίδιον, καὶ οὔτε κατεδέχθη νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς ὑποτιθεμένης κλοπῆς.

Ἐν τούτοις ὁ παπᾶ-Θοδωρῆς οἴκοθεν τῷ εἶπεν ὅτι τὸ ἐκ τῆς ἐνορίας μερίδιόν του εὑρίσκετο ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, τοῦ παπᾶ-Θοδωρῆ. Ἔκρινε καλόν, εἶπε, νὰ μετακομίσῃ διὰ τῆς ἐξωθύρας τοῦ ἁγίου βήματος οἴκαδε καὶ τὰ δύο μερίδια, διὰ νὰ μὴ βλέπουν τινὲς τῶν ἄγαν ἐπιπολαίων καὶ γλωσσαλγῶσιν ὅτι οἱ ἱερεῖς ἔχουν δῆθεν πολλὰ εἰσοδήματα. „Ὁ κόσμος ξιππάζεται, εἶπεν, ἅμα μᾶς ἰδῇ μιὰ καλὴ μέρα νὰ πάρουμε τίποτε λειτουργιαῖς, καὶ δὲν συλλογίζεται πόσαις ἑβδομάδες καὶ μῆνες παρέρχονται ἄγονοι!"

Ἐντεῦθεν ἡ παρανόησις τοῦ Ζάχου.

C h r i s t o m á n o s (Constantijn), 1867—1911, werd te Athene geboren. Hij studeerde eerst medicijnen in zijn geboortestad en daarna letteren in Wenen; hij promoveerde in Innsbruck op een historisch proefschrift. Van Dec. 1891 tot April 1892 was hij leraar in Nieuwgrieks van Keizerin Elizabeth, de vrouw van Frans Jozef, die hij ook volgde naar haar kasteel op Korfoe; de indrukken van die tijd publiceerde hij als „*Dagboekbladen*". Hij werkte in Rome op de bibliotheek van het Vaticaan. In Wenen richtte hij de „*Wiener Rundschau*" op (1892) en werd daar ook leraar in het Nieuwgrieks aan het Instituut voor Oosterse talen. In 1900 vestigde hij zich in Athene en richtte het theater „*Nieuw Toneel*" op, dat grote opgang maakte. De oprichter, een man van fijne smaak en originele denkbeelden, wordt, als de vernieuwer van het Griekse toneel beschouwd. Hij liet na: historische studiën, aesthetische opstellen en een roman waarin hij een natuurgetrouwe schildering van het Atheense volksleven geeft, „*De wassen pop*" (1911). Hij stierf in 1911.

Τ ὸ β ι β λ ί ο τ ῆ ς Α ὐ τ ο κ ρ ά τ ε ι ρ α ς Ἐ λ ι σ ά β ε τ. Ἀθῆναι 1908. blz. 70—76, 264—272.

9 *Δεκεμβρίου.*

Σήμερα στὶς 8 τὸ πρωΐ ἦρθ' ὁ λακὲς νὰ μοῦ πῇ ὅτι ἡ Μεγαλειότης Της μὲ καλοῦσε νὰ μείνω πλησίον Της ἐνόσῳ θὰ Τὴ χτενίζουν. Ἤμουν ἕτοιμος καὶ περίμενα, ἐπειδὴ ἀποβραδὺς ἡ Αὐτοκράτειρα μ' εἶχε εἰδοποιήσει, ὅτι θἄκανε τὸ ἑλληνικό της μάθημα τὴν ἴδια ὥρα μὲ τὸ χτένισμα.

— Τὸ χτένισμα διαρκεῖ σχεδὸν πάντα δυὸ ὧρες, μοῦ εἶχε πῇ, καὶ τὸν καιρὸ ποὺ τὰ μαλλιά μου εἶναι τόσο πολὺ ἀπασχολημένα, τὸ μυαλό μου μένει ἄεργο. Φοβᾶμαι μήπως μοῦ φύγῃ ἀπ' τὶς τρίχες

τῶν μαλλιῶν μου στὰ δάχτυλα τῆς χτενίστριας· γι᾽ αὐτὸ φαίνεται κάθε φορὰ μοῦ πονεῖ τόσο τὸ κεφάλι. Θὰ χρησιμοποιήσωμε αὐτὸν τὸν καιρὸ μεταφράζοντας ἀπ᾽ τὸ Σαίξπηρ: Ὦ τότε, θέλει καὶ δὲ θέλει τὸ μυαλὸ θὰ συμμαζευτῆ.

Μπῆκα στὴ μεγάλη αἴθουσα μὲ τὴν ἴδια ἐθιμοταξία καθὼς καὶ χθές.

Ἡ Αὐτοκράτειρα ἦτον καθισμένη μπροστὰ σ᾽ ἕνα τραπέζι, τραβηγμένο στὴ μέση τοῦ δωματίου καὶ σκεπασμένο μ᾽ ἄσπρο τραπεζομάντηλο. Ἤτονε σὰ συννεφιασμένη μέσα σ᾽ ἕνα περιώμιο ἀπὸ ἄσπρες νταντέλλες. Τὰ μαλλιά της, ξέπλεκα, ἔπεφταν ἴσα μὲ τὸ πάτωμα καὶ σκέπαζαν ὅλο της τὸ σῶμα· μόνο ἕνα λιγοστὸ μέρος τοῦ προσώπου της ἀνθοφέγγριζε μέσ᾽ ἀπ᾽ τὴν ἡσκιερὴ κυματωσιά, ὅπως στὶς γλυκὲς ἐκεῖνες πεπλοτυλιγμένες Φραγκοπαναγιὲς μὲ τὴν ὄψη σὰ μύγδαλο φωτεινό. Αὐτή της ἡ θωριὰ ἦτον καινούργια γιὰ μένα, ἀλλὰ καὶ πιὸ μαγευτικὴ ἀπὸ καθετί ποὺ ὡς τώρα εἶχ᾽ ἀγναντέψει. Στὴν ὑπόκλισή μου ἀποκρίθηκε, γέρνοντας ἀνάλαφρα τὸ κεφάλι:

— Πῶς κοιμηθήκατε σήμερα, τὴν πρώτη σας νύχτα στὴ Χόφμπουργ; ὄχι χειρότερα ἀπὸ ἄλλοτε ἐλπίζω. Δὲν εἶναι τόσο ὄμορφα ἐδῶ καθὼς στὸ Λάϊντς, μὰ γιὰ τὴ νύχτα ὑποφέρεται. — Θὰ φύγωμε ἀπ᾽ ἐδῶ στὶς ἕνδεκα, εἶπε ἀκόμη.

Ἔπειτ᾽ ἄρχισε τὸ μάθημα. Ἡ Αὐτοκράτειρα γράφει πολὺ γλήγορα· μαζεύει τὰ δαχτυλά της ἐπάνω στὸν κοντυλοφόρο, χωρὶς ἄλλο ἀπὸ συνήθεια παιδιακίσια, ποὺ τῆς ἔμεινε ἴσως μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ οἱ δασκάλοι της θὰ τηνὲ μαλώνανε γι᾽ αὐτήν. Κι ἀκόμα, ὅταν γράφῃ, ὅλη της ἡ στάσις ἔχει μιὰ χάρη μαθητικὴν κι ἀγορίσια, μιὰ θελκτικὴν ἀδεξιοσύνη ποὺ βρίσκεται σὲ παράδοξην ἀντίθεση μὲ τὸ συνειθισμένο της παράστημα, τὸ τόσο βασιλικὸ ἀνάμεσα στἄνθη καὶ στὰ δέντρα. Κρατάει τὸ βλέμμα της καρφωμένο στὸ χαρτὶ καὶ στὴ μύτη τῆς πέννας της καὶ θαρρεῖ κανεὶς πὼς προσπαθεῖ νὰ ἀναγκάσῃ τὴν πέννα της νὰ γράφῃ λεπτὰ καὶ καθαρά· ἀλλὰ τοῦ κάκου, τὰ γράμματα ἀνυπόταχτα ξεπετιοῦνται μὲ ὁρμὴ καὶ σπρώχνονται καὶ γροθοκοπιοῦνται ἀναμεταξύ τους σὰ σχολαρόπουλα, χωρὶς κανένα σέβας πρὸς τὸν κανονισμό.

— Θαυμάζετε τὴν κακογραφία μου; εἶναι σὰν κ᾽ ἐμένα, μοῦ εἶπε, δὲν ἐννοεῖ παρὰ νὰ κάνῃ τοῦ κεφαλιοῦ της.

Ἔπειτα πετάει ὁλοῦθε κάτι μεγάλες μελανιὲς ἀπὸ μελάνι μενεξελὺ — τὸ χρῶμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μενεξὲ — τὸ μόνο ποὺ μεταχειρίζεται, βουτῶντας σ᾽ ὁλόχρυσο καλαμάρι· ἕνα σωρὸ στουπόχαρτα εἶναι σπαρμένα ὁλόγυρά της στὸ τραπτέζι καὶ μ᾽ αὐτὰ στουπώνει κάθε σελίδα ποὺ γράφει, καθὼς τὴν τελειώνει, χτυπῶντας την ἀπὸ πάνω μὲ τὴν κλειστὴ γροθιά.

Αὐτὸ τὸ πρῶτο μάθημα μὲ τοῦ χτενίσματος τὴ συντροφιὰ μ᾽ ἀφῆκεν ἐντυπώσεις ἐπικῆς ἁρμονίας.

Μαλλιὰ εἶδα, μαλλιὰ σὲ κύματα νὰ χύνωνται ὡς τὸ πάτωμα καὶ νἁπλώνωνται περίγυρα καὶ νὰ ξετρέχουν πιὸ πέρα ἀκόμη: ἀπ᾽ τὸ κεφάλι, ποὺ τοῦ φανέρωναν τὴ θελκτικώτατη χάρη, τὴ γραμμή του τὴν ἁγνὴ καὶ τέλεια (ἔτσι καὶ τὰ πέπλα τῆς Κῶς ἄφηναν πανώρια νὰ φεγγρίζουν τῶν θεϊσσῶν τὰ γραμμένα κορμιά), κυλοῦσαν ἐπάνω

στὸ λευκὸ περιώμιο τὸ ἀφροκέντιδο ποὺ σκέπαζε τὸ πανωκόρμι της, χωρὶς ποτὲ τὰ νερά τους νὰ στερέψουν...

Πίσω ἀπ' τὴν καρέκλα τῆς Αὐτοκράτειρας ὁλόρθη στεκόταν ἡ χτενίστρια, φορῶντας μαῦρα μεταξωτὰ μὲ μακρειὰν οὐρά, μιὰν ἄσπρη ἀραχνόφαντη ποδιὰ δετὴ μπροστά της, πολὺ μεγαλόπρεπη στὴν ὄψη γιὰ γυναῖκα τῆς ὑπηρεσίας καὶ μὲ σημάδια μιᾶς μαραμένης ἢ κάλλιο σωπασμένης ὀμορφιᾶς καὶ τὰ μάτια της... ὢ κάτι μάτια γεμᾶτα ἥσκιους καὶ δολερὰ τεχνάσματα: μοῦ θύμιζε ζωηρὰ μιὰν πολυξάκουστη βασίλισσα δεύτερης ποιότητος τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ποὺ σήμερα εἶν' ἐξόριστη. Μὲ τἄσπρα της τὰ χέρια ἀνάδευε τὰ κύματα τῶν μαλλιῶν, τὰ σήκωνε στὸν ἀέρα, τὰ ψηλάφιζε σὰ βελοῦδα ἢ μεταξωτὰ μὲ χάδι γητευτικὸ κι ὅλο τὰ στριφογύριζε στὰ μπράτσα της: ποταμάκια λὲς ποὺ τἆχεν αἰχμαλωτισμένα, γιατὶ δὲ θέλανε νὰ τρέξουν ἥσυχα τὸ δρόμο τους, παρὰ γυρεύανε νὰ κάμουνε φτερὰ νὰ πετάξουν, κι αὐτὴ τὰ γήτευε, μὰ δὲν τῆς ἔσωναν τὰ δάχτυλά της γιὰ νὰ τὰ συγκρατήσῃ... Ἔπειτα μ' ἕνα χτένι ἀπὸ μάλαμα καὶ κεχριμπάρι τὸ κάθε κῦμα τὸ χώρισε σ' ἄλλα πολλὰ καὶ πάλι τὸ καθένα τους σὲ μύριες δέσμες νήματα, ποὺ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας γινήκανε χρυσάφια νεραϊδόκλωστα, κ' ἔπειτα ἕνα ἕνα τὰ ξεδιάλυσ' ἁπαλὰ καὶ στοὺς ὤμους ἐπάνω ἀνάλαφρα κλωστὴ κλωστὴ τἀπίθωσε, γιὰ νὰ πιάσῃ ἄλλο κουβάρι πάλιν ἀπὸ ζωντανὰ μετάξια καὶ νὰ τὸ ξεφτίσῃ σ' ἀχτῖδες φεγγερές. Ἔπειτα ὅλες αὐτὲς τὶς φωτοσυρμὲς ποὺ ἀπὸ σβηστὰ μαλάματα ξανάβαν καὶ κορώνανε σὲ ρουμπινιῶν βαθύχρωμων ἀναλαμπές, σὰν κ' ἐκεῖνες ποὺ ξαστράφτουν ἀπ' τὴν πινελιὰ τοῦ Ροῦμπενς, τὶς ἄφησε νὰ συντρέξουν τὴ μιὰ μέσα στὴν ἄλλη σὲ πλατιὰ κι ἁπαλοκύματα νερά· κι αὐτὰ πάλι τὰ νερὰ τἄπιασε στὴ χοῦφτα της καὶ μ' εὐκίνητα δάχτυλα σὰν τῆς νεράϊδας ποὺ στὸν ἥλιο παίζει μὲ τὶς νεροσταγόνες τὰ ὕφανε σὲ περίτεχνες πλεξοῦδες ποὺ ξάφνω μαγικὰ σὲ δυὸ ἑρπετὰ μεταμορφώθηκαν, ἀσήκωτα, γυαλιστερά· καὶ τὰ φίδια αὐτὰ τὰ σήκωσε καὶ τὰ στριφογύρισε γύρω στὸ κεφάλι καί, πλεχτοδένοντάς τα μὲ μεταξωτὴν κορδέλλα, ἔφτειασ' ἕνα μεγαλόπρεπο διάδημα ἐξωτικὸ σὰν κορώνα βασιλικιὰ παραμυθένια. Ἔπειτα πῆρε χτένι ἀπὸ ἀτίμητο καύκαλο χελώνας διάφανο, ποὺ τέλειωνε σὲ μύτη κ' ἤτονε στολισμένο μὲ πετράδια, καὶ τὄσυρ' ὀνειροχάδευτα στὰ πίσω τοῦ κεφαλιοῦ κι ἀπάνω στὸ μεταξότριχο προσκεφαλάκι ποὺ προορισμός του ἤτονε νἀναβαστάῃ τὸ στέμμα καὶ ἔτσι χτενίζοντας τοὔβαλε κυματίσματα ὅπως τῆς θάλασσας ὅταν γλυκανασαίνῃ τὴν αὐγή. Ἔπειτα γύρισε σ' ὅλα τὰ σγουρόμαλλα, ποὺ σὰν ἄταχτα παιδάκια εἴχανε ξεφύγει καὶ τρελλόπαιζαν, καὶ τὰ περιμάζεψε στὸ μέτωπο, πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια, καὶ τὰ χτένισε τὄνα πλάϊ στἄλλο νὰ κρέμωνται σὰν κρόσσια ἀπ' τὸ στεφάνι τῆς κορώνας καὶ σὰν πέπλο γλυκοφέγγριστο νὰ θαμποκρύβουν τὴν αἴγλη τοῦ μετώπου. Ἔπειτα μ' ἀργυρὴ λαβίδα παραμέρισεν ἀέρινα ὅσα χρυσαραχνένια νήματα τὴν ἁρμονία καὶ συμμετρία τάραζαν κόβοντας τὸ δρόμο τὸ γαλήνιο καὶ στρογγυλευτὸ τῶν καμαρωτῶν φρυδιῶν. Μετὰ ἔπιασε κι ἄλλα τέτοια χρυσοκλώσματα ποὔμοιαζαν ἀφροὶ τοῦ γιαλοῦ σὰ βασιλεύῃ ὁ ἥλιος καὶ τἄμασε μπρὸς τὸ κογχύλι τοῦ αὐτιοῦ, δίχτυ νὰ προστατεύῃ τὴ θύρα τῆς

Ψυχῆς τῆς ἀνήλιαγης καὶ καφασοφεγγρούσας. Ἔπειτα σ᾽ ἀσημένιο δίσκον ἔφερε κ᾽ἔδειξε τῆς κυρᾶς της ὅλες τὶς πεθαμένες τρίχες σφιχταγκαλιασμένες κ᾽ οἱ ματιὲς τῆς κυρᾶς κ᾽ οἱ ματιὲς τῆς σκλάβας ἀνταμωθήκανε γιὰ λίγο, δείχνοντας στὴν κυρὰ πικρὴν ἐπίπληξη, στὴν ἄλλη φωνάζοντας συμπάθειο καὶ κάνοντας μετάνοιες. Ἔπειτα τὸ ἄσπρ᾽ ὠμοφόρι ἀπὸ ντantέλλες ξεγλίστρησε τὸν κατήφορο ἀπ᾽ τοὺς χυτούς της ὤμους κ᾽ ἡ μαύρη αὐτοκρατόρισσα σὰν ἄγαλμα κάποιας σκοταδερῆς θεᾶς ἀπ τὸ καλούπι ποὺ τὴν ἔκρυβε ξεπρόβαλε. Τότες ἡ Κυρὰ καὶ Βασίλισσα ἀπὸ τὸ ὕψος της μπροστόγειρε ἀνάλαφρα τὸ κεφάλι, ἡ σκλάβα ἔσβησε στὸ πάτωμα ψελλίζοντας μὲ κρυφόπνιχτη σὰν τοῦ φιδιοῦ φωνή: ,,Στὰ πόδια τῆς Μεγαλειότητός Σας ρίχνω τὸ κορμί μου!''

Ἔτσι τέλειωσεν ἡ λειτουργιὰ κι ὅλο τὸ θεῖο μυστήριο.

Βίλλα Καποδίστρια.

Ὥρες ὁλόκληρες πλανιούμαστε πλάϊ στὴν ἀκροθαλασσιὰ μέσα σὲ ἄλση ἀπὸ πορτοκαλιές. Ἡ θάλασσα ἦτον περίχυτη ἀπὸ ἀφροὺς καὶ ἥλιο: οὔρλιαζε ὑπερδύναμα καὶ χωρὶς νὰ παίρνη ἀνάσα. Ἔτσι ἔπνιγε ὄχι μόνο κάθε ἄλλον ἦχο, μὰ καὶ τὰ αἰσθήματά μας ἀκόμα καὶ τὶς σκέψεις μας. Ὡς καὶ τὸ συναίσθημα τῆς σωματένιας ὑπάρξεως ἔσβηνε στἀδιάκοπο τὸ βουητὸ ποὺ πιὰ δὲ ζούσαμε παρὰ μονάχα σ᾽ αὐτὸ μέσα.

Ἡ Αὐτοκράτειρα εἶπε:

— Ἡ μεγάλη αὐτὴ βουὴ τῆς θάλασσας εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀτμοσφαῖρα τῆς ψυχῆς μας: τότε μόνο ἀρχίζει καὶ τραγουδεῖ.

Στὴ Βίλλα Καποδίστρια — τὸ παλιὸ πατρογονικὸ χτῆμα τοῦ ἀξέχαστου πικροσκοτωμένου πρώτου Κυβερνήτη — ὁ ἐπιστάτης μὲ τὴ μικρή του κόρη βγῆκαν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐξοχικὸ σπίτι τὸ βενετσιάνικο, ποὺ ἔρρεβε, γιὰ νὰ μᾶς συναπαντήσουν.

Μιὰ μαγνόλια γιγάντια, ὁλόσκεπη μὲ κάλυκες ἀνθισμένους, χλωμορρόδινους καὶ λιλὰ ἀνοιχτούς, ποὺ βαλσάμωναν τὸν τόπο μὲ τὴν περίχυτη δυνατή τους μυρουδιά, ἥσκιωνε ὅλην τὴν αὐλή. Δυὸ κυπαρίσσια φυλάγανε βάρδια μπρὸς ἀπὸ ἕνα παράθυρο ποὺ τὰ παντζουρόφυλλά του, στὰ παλιά τους τὰ χρόνια ἴσως χρωματισμένα πράσινα, τώρα ἦταν ξέθωρα καὶ ξεχαρβαλωμένα καὶ κατάκλειστα. Τὸ περιβόλι ἀπεριποίητο, ἀγριεμένο, γεμᾶτο μελαγχολίες μπερδεμένες τῶν φυτῶν ποὺ ἀφημένα ἔρημα βλασταίνουν ὅπως τύχη στὴ μοναξιά, ἀφοῦ πρῶτα ἤτανε συνειθισμένα νὰ τὰ φροντίζουν καὶ νὰ τἀγαποῦν. Τὸ σπίτι, τὸ περισσότερό του μέρος ἄδειο καὶ ἀκατοίκητο ἀπ᾽ τὴν παλιοσύνη, ἡ αὐλή, στρωμένη μὲ βότσαλα χτυπημένα μὲς τὸ χῶμα σὰ μωσαϊκό, ἠχερὴ ἀπὸ σιγαλιὰ καὶ μυρωμένη, τὸ περιβόλι, τὸ παρατημένο παντέρημο καὶ ἀγριεμένο — ἀπ᾽ ὅλα αὐτὰ σκορπιζόταν ἡ πιὸ ἀλάλητη ἡδονὴ τῆς ἀπομονιᾶς καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως ἡ θλιμμένη γοητεία.

Ἡ Αὐτοκράτειρα ρώτησε τὸ κοριτσάκι:

— Μένετε ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἐδῶ; Εἶναι πολὺ ὡραία ἡ κατοικία σας.

Τὸ κορίτσι ἀποκρίθηκε:

— Καὶ βέβαια, Κυρία, μόνο ποὺ εἶναι κανεὶς παραπολὺ μοναχός.

— Δὲν πηγαίνετε καθόλου στὴ χώρα;

— Θἄθελα πολὺ νὰ πήγαινα, μὰ ὁ πατέρας σπάνια κατεβαίνει κι ὅταν κατεβαίνῃ ἔχει ὅλο καὶ δουλειές. Οἱ ἀφέντες ἔρχονται μιὰ φορὰ κάθε δέκα χρόνια, κ' ἔτσι μένουμε ὁληνώρα μονάχοι μας μὲ τὰ δέντρα. Νὰ μὴν ἦταν καὶ τἀηδόνια θὲ νὰ πέθαινε κανεὶς ἀπὸ τὴ μοναξιά.

Ἡ Αὐτοκράτειρα εἶπε.

— Ἆ! τἀηδόνια! Σᾶς κρατοῦνε συντροφιὰ τἀηδόνια;

— Ἀμέ! ἔρχονται τὸ βραδινό, Κυρία, καὶ ψέλνουν ὁλονύχτα: εἶναι δύο τους, τὸ ἕνα στὸ κυπαρίσσι καὶ τἄλλο στὴ μαγνόλια· καὶ τόσο δυνατὰ λαλοῦν ποὺ πιόνε δὲν ἀκούγεται ἡ θάλασσα. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἤτονε τρόπος νὰ κλείσωμε οὔτε μισὸ μάτι· τώρα δέ 'θελα μὲ πιάσει νύπνος σὰ δὲν ἠρχόντανε νὰ τραγουδήσουν!

Καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα μὲ μιὰν ἔκφραση μαγεμένης ἀπελπισίας στὸ πρόσωπό της:

— Εἶναι κρῖμα ποὺ τἀηδόνια δὲ θέλουνε νἄρθοῦν καὶ στὸ δικό μου τὸ περιβόλι, στὸ Ἀχίλλειον.

Τότε τὰ λέπια πέσανε ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κοριτσιοῦ· ἄνοιξε τὸ στόμα της μιὰ πήχη:

— Εἴσαστε ἡ Βασίλισσα . . ., ψέλλισε μὲ ξέπνοη φωνή.

Καὶ ὁ πατέρας της, ποὺ στεκόταν ἐκεῖ κοντά, κοκκάλωσε καὶ κύτταζε μὲ κάτι μάτια σὰν τοῦ μοσχαριοῦ ποὺ τὸ σέρνουν ἀπ' τὸ σχοινί.

Ἡ κόρη ξέφυγε τρέχοντας καὶ ἀπὸ μιὰ πορτοκαλιά, ποὺ μ' ὅλο ποὺ κλωνόγερνε βαρειὰ ἀπ' τὰ χρυσόμηλά της, πάλι χιονάτη λουλούδιζε καὶ μυροβολοῦσε, ἔκοψε ἕνα κλαδὶ φορτωμένο πορτοκάλια καὶ ὁλάνθιστο.

Ὁ ἐπιστάτης μᾶς ἔφερε ἕνα μαχαίρι γιὰ νὰ ξεφλουδίσωμε τὰ πορτοκάλια.

Ἡ Αὐτοκράτειρα ξεφλούδισε τὸ δικό της πορτοκάλι μονάχη της μὲ τὰ χέρια της — ἕνα πορτοκάλι πορφυρόσαρκο· τὸ ζουμί του ἔσταζε σὰν αἷμα ἀπ' τἄσπρα καὶ μακρόλιγνά της δάχτυλα στὴ γῆς, ἀργόρρευστο ὅμως καὶ κομπιασμένο σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ πέσῃ.

Ἔπειτα εἶπε στὸ κορίτσι:

— Ποτὲ στὴ ζωή μου δὲν ἔφαγα τέτοια γλυκὰ πορτοκάλια: σὰν τὸ μέλι εἶναι. Θὰ στείλω νὰ πάρω ἀκόμη μερικά, ἂν θέλετε νὰ μοῦ δώσετε. Ἐγὼ πάλι θὰ σᾶς στείλω κάτι ἄλλο ποὺ νὰ μὴν τὄχετε.

Κύτταζα τὴν Αὐτοκράτειρα, ἐνόσῳ γλυκαινότανε μὲ τὸ πορτοκάλι της, καὶ σκέφθηκα μέσα μου, ὅπως πολλὲς φορὲς ὅταν τὴ βλέπω νὰ τρώῃ: ,,Δὲν τρέφεται ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι''. Κι ἀλήθεια οἱ κινήσεις ποὺ κάνει τότες ἔχουνε σχεδὸν μυστικὲς σημασίες· ἴσως καὶ θὰ φαίνωνται ἀδικαιολόγητες σ' ὅποιον δὲν τὄχει καταλάβει. Ὅταν ἀγγίζῃ τὸ φροῦτο στὰ χείλη της, εἶναι σάμπως Ἐκείνη καὶ τὸ φροῦτο νὰ πηγαίνανε νἀναλυθοῦνε ὁ ἕνας μὲς τὸν ἄλλον, σάμπως οἱ κρύφιες οὐσίες καὶ τῶν δυονῶνε νὰ θέλανε νὰ συνδυασθοῦν καὶ νὰ συμπληρωθοῦν ἀμοιβαῖα. Εἶναι τότε σὰν ἕνα παιδάκι ποὺ λυώνει μέσα στὸ γλυκό του· τὶς πεταλοῦδες θυμίζει ποὺ ἀποξεχνιοῦνται

στοὺς κάλυκες τῶν λουλουδιῶν. Προπάντων ὅταν πίνῃ τὸ γάλα της, ποὺ γιὰ τὴ διατήρηση κ' ἑτοιμασία του ἔχει βάλει σ' ἐνέργεια μιὰν ὁλόκληρη ἱεροτελεστία, ρίχνει πίσω τὸ κεφάλι σὰν ἀπὸ μιὰν πνευματικὴ συναρπαγὴ ἢ ἀπ' τὴν ἔνταση κάποιας ἐπαφῆς ποὺ ἀγγίζει ταΐσα τὴν ψυχή της.

Ἡ Αὐτοκράτειρα ἔκαμε μαζί μου ἕνα γῦρο στὸ ἀπέλπιδο περιβόλι: ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ δέντρα κρυφόβλεπε ἡ θάλασσα, δεύτερος οὐρανὸς πιὸ βαθύχρωμος, πιὸ μυστηριακὸς καὶ πιὸ ἀπέραντος . . . καὶ ὁλόκληρη παραδόθηκε στὴ γλύκα τὴν περίλυπη ὅλων αὐτῶν τῶν φυτικῶν θλίψεων ποὺ τὴν περιγύριζαν.

— Ὅλα ἐδῶ εἶναι τόσο μαγευτικά, ἔλεγε, ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσε κανεὶς στ' ἀλήθεια ὁ κόσμος ὅλος νὰ ἦταν ἐρείπια.

Θυμήθηκα τὴν εἰκόνα τοῦ Burne Jones „Ὁ Ἔρως μὲς τὰ ἐρείπια": ἦτον ἡ ἴδια ψυχικὴ νότα, μόνο ἀκόμη πιὸ αἰσθητική, ἂν γίνεται, πιὸ μουσικὰ ὀδυνηρή. Φεύγοντας ἡ Αὐτοκράτειρα, ἔβαλε στὸ χέρι τῆς κορασιᾶς, ποὺ ροδοκοκκίνιζε ἀπὸ τὴ ντροπή της, ἕνα δῶρο ἀληθινὰ αὐτοκρατορικό.

Κ' εἶπα ἐγώ:

— Τῆς χαρίσατε τὴν εὐτυχία, Μεγαλειοτάτη!

— Ὅλοι οἱ θησαυροὶ τοῦ κόσμου δὲν ξεπληρώνουν τὶς μαγεῖες ποὺ τῆς χρεωστῶ.

Ξαναγυρίσαμε πάλι ἀπ' τὸ γιαλό, ἄκρη ἄκρη τῆς θάλασσας ποὖχεν ὅλο τὸν ἥλιο ἀπάνω της. Ἕνα ξεχωριστὸ μῦρο ἐρχόταν ὁλοένα μαζί μας ἀπ' τὸ δάσος, ποὺ κι αὐτὸ ἀκολουθοῦσε τὴ θάλασσα: λιβάνι ἀπὸ κάποιο θυμιατὸ ἀόρατο, ποὺ θαμποσκέπαζε τὴ γένεση ἱερῶν μυστηρίων καὶ τὴ διαλαλοῦσε στὰ μακρινὰ μὲ βαλσαμένιες ἄχνες.

Τῆς εἶπα γιὰ τὸν κόμητα Καποδίστρια καὶ τὸ θλιβερό του τὸ ριζικό. Ἐκείνη ἀπάντησε:

— Εἶναι καιρὸς τώρα ποὺ αἰσθάνομαι μεγάλη συμπάθεια γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ποὺ τόσο τὸν ἀδίκησε ἡ ζωή. Ἀπὸ τὴν ὥρα ὅμως ποὺ εἶδα τὴ βίλλα του, ἡ συμπάθειά μου αὔξησε. Νομίζω πὼς ἐκεῖ γνωρίσαμε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ἐξαίσια καὶ τρίσβαθην ἀλήθεια. Ἕνα πρᾶμα ποὺ δὲν μπορῶ νὰ συγχωρέσω στοὺς ἀνθρώπους εἶναι, ὅτι μολονότι ζοῦνε μὲς τὸ ψέμα, βρίσκουν τὴν κατάσταση αὐτὴ φυσικὴ καὶ εἶναι καταευχαριστημένοι μὲ τὸν ἑαυτό τους.

Σήμερα πετύχαμε μέσα στὸν ἐλαιῶνα κορίτσια ποὺ χόρευαν: κρατιοῦνταν ἀπ' τὸ χέρι, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ σιγοπερπατούσανε φιδοκίνητες μὲ κάτι βήματα ἐπίσημα καὶ θρησκευτικὰ ὅλο καὶ μαντέματα, ἀγάλα ἀγάλια, μπρὸς καὶ πίσω, σειῶντας συνάμα ἀνάλαφρα τὰ πανωκόρμια τους ἀπὸ τὄνα κι ἀπὸ τἄλλο τὸ πλευρὸ στοὺς μεστωμένους τους γοφούς. Μιὰ ὄμορφη κορασιά, μὲ πλεξοῦδες μαῦρες σὰν τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ καὶ μὲ χείλη σὰν τὸ δαμάσκηνο, ἔσερνε τὸ χορὸ τραβῶντας πίσω της ὅλη τὴν ἁλυσσίδα τῶν κοριτσιῶν ἀπὸ ἕνα κοκκινομέταξο μαντήλι. Καὶ χόρευαν ἁλυσσόπλεχτες κι ὅλες οἱ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ τους ἦτανε λυμένες ἀπὸ ἕναν πόθο ἀλάλητο . . . χόρευαν πατῶντας ἀνάλαφρα στὸ χῶμα σὰν τὸ ζεστὸ Νοτιὰ ποὺ μαλακὰ πλαγιάζει ἀσημόφεγγο τὸ νιόβλαστο χορτάρι, μὲ

μιὰ βαθειὰ μελαγχολία σὰν κύματα κουρασμένα στὴν ἀμμουδιὰ ὅταν πέφτῃ τῆς νύχτας τὸ τραγούδι· κ' ἔπειτα πάλι χόρευαν τὴν ἀκράτητην ὁρμὴ τῆς ἀνοιξιάτικης ἀντάρας καὶ τὶς φλογερὲς τὶς παπαροῦνες καὶ τὰ μάτια τους γλαρώνανε σὰν ἥλιοι μεσημεριασμένοι· κ' ἔξαφνα τἄστρα τῶν ματιῶν τους βασιλεύανε σὰν τῆς πονεμένης τῆς λαφίνας καὶ τότες ἦταν οἱ ἴσκιοι οἱ βαριοὶ καὶ μουδιασμένοι ποὺ ρίχνουν τους τὰ μεγάλα καλοκαιριάτικα σύννεφα ὅταν περνοῦν ἀργὰ πάνω ἀπ' τὶς ρεματιές . . . Ἔτσι χόρευαν, ὁλοένα χόρευαν . . . Οἱ κεφαλοδέτες τῶν κοριτσιῶν εἴχανε λυθῆ καὶ ἀνεμίζανε στὸ περπάτημά τους· τὰ μαλλιά τους τὰ στεφανόπλεχτα φλογόκαιγαν ἀπ' τὶς κόκκινες κορδέλλες καὶ τὰ στήθια τους ποὺ κρυφοφέγγριζαν ἀνθᾶτα μέσ' ἀπ' τὶς ποκαμίσες, αὐτὰ τὰ ἴδια στήθια ποὺ γλυκοζοῦν ὀνειρεμένα, σὰν κάθονται ἀπονύχτερες οἱ κορασιὲς στὸν ἀργαλειό, τώρα στὸ κάθε ψυχόρμητο λάγγεμα τοῦ κορμιοῦ, στὸ κάθε ξαφνικὸ ποδοχτύπημα καὶ νάζι τοῦ χοροῦ τρεμοσάλευαν καὶ φτερουγίζανε σὰν ἄσπρα περιστέρια. Ἐκείνη ποὖσερνε τὸ χορὸ τραγούδαγε κ' οἱ ἄλλες, ὅλες μαζί, ξανάπιαναν τὴν κάθε στροφὴ τοῦ τραγουδιοῦ:

Ὡριόπλουμο μαντήλι
στὸν κόρφο μου βαθιά! —
Ἄχ, ἔχασα μαντήλι
καὶ κρυώνει μου ἡ καρδιά.

Γυρεύω το στὸ ρέμα
ποῦ μ' εἶχες ἀγκαλιά,
ρωτάω τὴ μυγδαλίτσα
ποῦ μοὖδινες φιλιά.

Θὰ πάω στὸ περιγιάλι
ποὺ μύρεται βαριὰ —
μὴν εὕρω τὸ μαντήλι
στὴν ἀκροθαλασσιά.

Μοῦ πῆρες τὸ μαντήλι . . .
μοῦ πῆρες τὴν καρδιά! —
Θὰ πάω στὸ περιγιάλι
νὰ πέσω στὰ βαθιά . . .

Πολλὴν ὥρα σταθήκαμε βυθισμένοι στὸ γλυκοθώρητο θέαμα. Στὴν ὄψη τῆς Αὐτοκράτειρας, γιὰ πρώτη φορά, εἶδα νἀναλάμπῃ μιὰ κρυφόχαρη φλόγα, ὅταν εἶπε:

— Κ' ἐμεῖς χορεύαμε ἔτσι δά, οἱ ἀδελφές μου κ' ἐγὼ στὸ Ποσσενχόφεν, ἂν καὶ δὲν ἤμαστε Ἑλληνίδες.

Theotókis (Constantijn), geboren op Korfoe in 1872, studeerde aan de universiteit van Parijs, waar hij zich bezig hield met medicijnen en letterkunde; op Korfoe teruggekeerd, bestudeerde hij verder oude en moderne talen en eveneens het socialisme, waar-

van hij een enthousiaste, maar niet-actieve aanhanger werd. In ieder geval inspireerde het hem tot mooie novellen, waarin het leven op Korfoe met liefde wordt geschilderd in realistische taferelen, bijv. „*De eer en het geld*". Een eerste roman „*De veroordeelde*" werd door Dr. G. H. Blanken vertaald. (Velsen, 1933). Een tweede „*De slaven in hun ketenen*" is een satire op de Korfiotische aristocratie, die hij vol ziet van vooroordelen en ten ondergang gedoemd (1922). Zijn werk omvat nog vertalingen uit het Oudgrieks, Latijn, Engels, Duits en Sanskriet. Hij stierf in 1923.

Οἱ Σκλάβοι στὰ δεσμά τους. Ἀθῆναι 1912. blz. 137—160.

Στὸ κόκκινο σαλονάκι ἐδημηγοροῦσε ἀπὸ πολλὴν ὥρα δαιμονισμένα ὁ Μαρκαντώνιος Ἰουστινιάνης, ἕνας γέρος ἀριστοκράτης, δυνατὸς καὶ μικρόσωμος, κατακόκκινος στὸ πρόσωπο μὲ χρυσὰ ματογυάλια, μὲ καστανὰ ξεθωριασμένα μαλλιὰ καὶ μὲ μικρὰ γένεια. Ἐρητόρευε κάνοντας πολλὲς χειρονομίες, πιάνοντας ἀπὸ τὸ χέρι ἢ ἀπὸ τὸν ὦμο τοὺς ἀκροατές του, τινάζοντάς τους, σπρώχνοντάς τους, κινούμενος ὅλος, σὰν ἐνεργούμενο.

— Ἡ πατρίδα μας, ἔλεγε, ξακολουθῶντας κάποια ὁμιλία του, ἡ πατρίδα μας, ποῦ τὴ θαυμάζουν οἱ ξευγενισμένοι λαοί, αὐτὸ τὸ νησί μας, τὸ δύστυχο νησί μας . . . τὸ προπύργιο τοῦ πολιτισμοῦ . . . Κι' οὔτε ἕνας ἀπὸ σᾶς τοὺς νέους δὲ θέλει πλιὰ νὰ φροντίζει, γιὰ τὴν πατροπαράδοτη ἱστορία, γιὰ τὴ φωτεινὴ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ δοξασμένου τόπου, δὲ θέλει νὰ θυμᾶται τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα χρόνια, τὰ μεγάλα χρόνια τοῦ Βένετου . . .

— Μὴ φωνάζης τόσο! . . . τοῦ παρετήρησε, κοιτάζοντας σὰ φοβισμένος γύρω του, ἕνας ἄλλος ἀσπρογένης γέρος, ψηλός, χοντρὸς καὶ παχύς, ποιητὴς περίφημος, ποῦχε τονίση σ' ὅλους τοὺς ρυθμοὺς πατριωτικὰ μόνο καὶ αὐλικὰ τραγούδια καὶ ποῦ ἐφοροῦσε ἕνα ἑλληνικὸ παράσημο, γιατὶ ὁ τρυφερὸς πατριωτισμός του ὑπόφερνε πάντα, ὅταν ἄκουε νὰ κακολογοῦν τὴν Ἑλλάδα του . . .

Ὁ Ἄλκης ἐπῆγε πρὸς τὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ κ' ἐκοίταξε μέσα ζαλισμένος. Ἡ μουσικὴ ἔπαιζε· πολλὰ ζευγάρια ἐχόρευαν ρυθμικά· ἔφερε τριγύρω τὸ βλέμμα κ' εἶδε ἕναν ἕναν ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς ἐγνώριζεν ὅλους.

Κ' ἐρώτησε ἄξαφνα τὸν ἑαυτό του, γιατί ἦταν κι' αὐτὸς ἐκεῖ, γιατί ἦταν ἐκεῖ καὶ ἡ Εὐλαλία ἐκείνην τὴ νύχτα, ἀνάμεσα σὲ τόσον κόσμο, ποῦ ἄλλο πρόγραμμα ζωῆς δὲν εἶχε παρὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὔκολη διασκέδαση, ὅ, τι ἀποχτιότουν χωρὶς κόπους καὶ χωρὶς προσπάθειες, γιατί ευρισκότουν ἐκεῖ κ' ἐκεῖνος ποῦ ἡ ζωή του εἶχε ἄλλο σκοπό, ἕνα δυσκολόφταστο ἰδανικό, τὴ δημιουργία καινούργιας ὀμορφιᾶς; . . .

Δὲν ἔπρεπε καὶ ὁ ἴδιος τώρα ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ πατέρα καὶ τὸ στάδιό του καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ μόνη δυνατὴ εὐτυχία, τὴν εὐτυχία τῆς ἀγάπης μέσα σ' ἕνα ὁλόκλειστο σπίτι, ὅπου ὅμως ἡ εἰρήνη θὰ βασίλευε;

Τὸν ἐθυμότουν πάντα μὲ τρυφερὸ σέβας τὸν πατέρα του· αὐτὸς

καὶ ἡ μητέρα του ἦταν οἱ μόνες χαρές του μέσα στὴ θλιβερὴ παιδική του ἡλικία, ποῦ τοὖχε ἀφήσει πικρὴ τὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὲς σκληρές της ἀρρώστειες. Ἐθυμότουν συχνὰ πῶς ὁ πατέρας του τὸν ἔπαιρνε μαζῆ του περίπατο καὶ τοῦ μιλοῦσε ἀδιάκοπα, κι' ἀδιάκοπα τὸν ἐδίδασκε, καὶ πολλὲς φορές, ὅσο ἦταν μικρός, δὲν καταλάβαινε τὰ λόγια ποῦ τοὔλεγε· ἀλλὰ τὰ λόγια ἐκεῖνα ἐτυπονόνταν μέσα στὸ νοῦ του, κ' εἴξερε σήμερα πῶς ἦταν ὅλα γεμάτα εὐγενικὲς ἰδέες κι' ἀσυνήθιστα νοήματα.

Κ' ἐθυμότουν μάλιστα ἕναν ἀπὸ τοὺς περίπατους ἐκείνους. Ἦταν τότες δεκάξι χρόνων, κ' ἦταν ἄνοιξη τότες. Στὴν παιδικὴ καρδιά του εἶχε ξυπνήσῃ ἄξαφνα ἕνας ἀνήσυχος πόθος. Μὲ τὸν πατέρα του εἶχαν βγῇ ἀπὸ τὴ χώρα ἀκολουθῶντας τὸ ἥμερο, καταπράσινο περιγιάλι, κ' εἶχαν φτάσῃ ἔτσι στὰ παλαιὰ χαλάσματα ἑνὸς Βενέτικου κάστρου, ποῦ ἐκαθρέφτιζε τὸ χρυσάφι τῶν ρειπισμένων πύργων του μέσα στὸ ἡλιολουσμένο πέλαγο. Παντοῦ τὰ δέντρα, παντοῦ τὰ χόρτα ἀνθοῦσαν κ' ἐβαλσάμωναν τὴ δροσερὴ αὖρα, ποῦ κατέβαινε ἀπὸ τὸ βουνό. Καὶ παντοῦ ἐβλάσταιναν τρυφερὲς πρασινάδες κ' ἐκυνηγιῶνταν ἀπὸ κλάδο σὲ κλάδο, κι' ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο τὰ πουλιὰ κελαδῶντας, ὑπάκουα καὶ κεῖνα σ' ἕνα κρυφὸ πρόσταγμα ποῦ ἀδιάκοπα ἐφανέρωνε τὴ θέληση τῆς δημιουργίας! . . . Καὶ μέσα στὸ ρημασμένο κάστρο καὶ ἀπάνου στοὺς πύργους του εἶχαν φυτρώσῃ δέντρα καὶ δεντρά, κ' ἐβγαῖναν πράσινοι οἱ κλάδοι ἀπὸ τὰ χαλασμένα παράθυρα, καὶ περιπλοκάδια, ρουφῶντας ζωὴ ἀπὸ τὴν καταστροφή του, καὶ ὁ κισσὸς ἐπερίπλεκε τὸ κάστρο ὁλόκληρο, καὶ τὸ περίσφιγγε, σὰ νἄθελε νὰ κρύψῃ τὸ θάνατο μέσα στὸ πράσινο ἀγκάλιασμά του . . . Καὶ οἱ κορυδαλοὶ εἶχαν χτίσῃ τὲς φωλιές τους μέσα στὲς ἄχρηστες πολεμίστρες του καὶ ὁ καθάριος ἀέρας τὸ τύλιγε σὰ μέσα σ' ἕνα σάβανο λησμονιᾶς καὶ σιωπῆς! . . .

Καὶ τὸ ἐρείπιο τὸν εἶχε βυθίσῃ σὲ μία λύπη βαρειὰ καὶ κατάκαρδη τόσο ποῦ δὲν ἄκουε πλιὰ τί τοὔλεγε ὁ πατέρας γιὰ τὲς περασμένες κι' ἀξέχαστες δόξες ἐκείνου τοῦ φρούριου, ποῦ τὄχαν πολεμήσῃ τόσες φορὲς καὶ Φράγκοι καὶ Τοῦρκοι, καὶ τὰ δάκρυα τοὖχαν ἔρθῃ στὰ μάτια. Κ' ἔπειτα ὅλο τὸ βράδυ ἐκεῖνο καὶ τὴν ἄλλη μέρα ὁλάκερη καὶ μέρες πολλὲς κατόπι δὲν ἠμποροῦσε νὰ λησμονήσῃ τὴν πικρὴ ἐντύπωσή του, μὰ ἡ παιδική του ἀκόμη φαντασία τοῦ τὄφερνε ἀδιάκοπα μπρὸς στὰ μάτια κ' ἔκανε νὰ δουλεύῃ ὁ νοῦς του· καὶ γάλι γάλι μέσα ἀπὸ τὲς ἀνθισμένες πρασινάδες, ποῦ ὁλομεμιὰς ἐγινόνταν ἄφαντες εἶδε νὰ ὑψόνεται ξαναφτιασμένο τὸ παλαιὸ κάστρο, μεγάλο καὶ παράξενο χτίριο, στημένο ἐκεῖ χωρὶς σκοπὸ καὶ ὠφέλεια πάνωθε ἀπὸ τὸ γαλάζιο καθρέφτη τοῦ πελάγου.

Καὶ τώρα ἡ θύμηση ἀπὸ τὸ ξύπνημα ἐκεῖνο, ἀνάσταινε μέσα του ἕνα ὄνειρο λευτεριᾶς καὶ δικαιοσύνης, τὸ ὄνειρο ποὖχε λατρέψῃ κρυφὰ ὁ πατέρας του, ὁ παληὸς καρβονάρος. Καὶ τώρα ἀκόμη τοῦ φανερονότουν ὀμπρός του ξανακαινουργωμένο τὸ ἀρχαῖο βενέτικο φρούριο· μὰ ἦταν βαρύ, τρομερό, πελώριο· φυλακὴ μαζῆ καὶ προμαχῶνας. Τὰ στημένα κανόνια του ἐφοβέριζαν ἕνα δοῦλο λαό, τοὺς σκλάβους τοῦ νησιοῦ του . . . τόσες γενεὲς ἀνθρώπων ποὖχαν ζήσῃ σκοτεινά, ποτίζοντας μὲ τὸν ἵδρο τους μία γῆ ποῦ δὲν ἦταν δική

τους, μέγα πλῆθος ψυχὲς ποῦ τὲς τυραννοῦσε ἀδιάκοπα καὶ τὲς ἔσκιαζε ὁ δυνάστης! . . .

Ἡ ἀμάθεια ὁδηγοῦσε στὴν ὑποταγὴ καὶ στὴ δουλοφροσύνη ἐκεῖνα τὰ τέκνα τῆς γῆς, κ' ἐβαστοῦσε ἀκόμη ἀλυσσόδετον ἕναν ὁλόκληρον κόσμο· μέσα σὲ καρδιὲς ταπεινές, μικρὲς καὶ ἀδύνατες κανένας πόθος λυτρωμοῦ δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀνθήσῃ . . . Κι' ὡς τόσο ἐθυμότουν ὁ Ἄλκης πῶς ἄξαφνα καὶ χωρὶς νὰ ξέρῃ πῶς καὶ γιατί, τοῦ φάνηκε δυνατὴ καὶ σύντομη ἡ λύτρωση, καθολικὴ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Μέσα στὸ χάος τῶν περασμένων καιρῶν πολλὰ δεσμὰ εἶχαν σπάσῃ κι' ὅλας, σοφὰ σφυρηλατημένα ἀπὸ τοὺς δυνάστες τῶν αἰώνων . . . Καὶ τώρα στὴ Δύση ἄγρια ἐσηκονότουν μία τρικυμία δημιουργικῆς καταστροφῆς, καινούργιες δύναμες ἀλογάριαστες ξυπνοῦσαν, κ' ἐφώτιζε στὴν τρομερὴ καταχνιὰ ἁγνὸ τὸ φῶς τῆς Ἰδέας. Κ' ἡ παρήγορη μὰ φοβερὴ πνοὴ τοῦ σάλου ἐκείνου, ἔφτανε ὡς τὸ μικρὸ νησί του, ποῦ ἦταν δημιουργημένο σὰν ἕνα γεφύρι ἀνάμεσα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Ὡς κ' ἐκεῖνο ἔπρεπε τώρα ν' ἀρχίσῃ νὰ σειέται . . . κ' ἐφαντάστηκε τότες πῶς ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, τὸ ἀσθενικὸ παιδὶ ποῦχε παλαίψῃ ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ τὸ θάνατο, ἦταν προωρισμένος νὰ σημάνῃ μίαν ἡμέρα τὴ σάλπιγγα τοῦ σηκωμοῦ, ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ μὲ ἀλύγιστη καρδιὰ καὶ μὲ ἀκατανίκητο θάρρος τὸ Λυτρωτή, ποῦ θὰ τὴν ἐσήμαινε . . .

Καὶ ἡ συναρπάχτρα Ἰδέα εἶχε φυσήσει στὴν καρδιά του τόση ἀκράδαντη πίστη, ποῦ τοῦ φάνηκε κι' ὅλας εὔκολη ἡ πραγματοποίησή της. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς καταδυναστεμένους δὲ θἄκουε πρόθυμα τὸ Εὐαγγέλιο τῆς καινούργιας ἀγάπης; καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς παιδικούς του φίλους θ' ἀρνιότουν ν' ἀκολουθήσῃ; . . .

. . . Ἐπερίφερε πάλι τριγύρω τὸ βλέμμα του. Οἱ ἄντρες κ' οἱ γυναῖκες ἐχόρευαν, ἐκουβέντιαζαν, ἐχαιρόνταν, χωρὶς καμίαν ἄλλη φροντίδα στὸ νοῦ, χωρὶς καμίαν ἔγνοια στὴν καρδιά τους. Καὶ τοῦ ἐφάνηκε ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος τόσο μηδαμινὸς καὶ τόσο ἀσήμαντος, ποῦ αἰστάνθηκε κατάβαθα πῶς ἡ ψυχή του, μ' ὅλες της τὲς ἀτέλειες, μ' ὅλους τοὺς δισταγμούς της, ἦταν ἀσύγκριτα ἀνώτερη· αὐτὴ τοὐλάχιστο ἔβλεπε ἕνα φῶς μακρυνὸ μακρυνὸ μέσα στὸ χάος, ὅπου οἱ ἄλλοι ἐπλανῶνταν, ἀκολουθῶντας ἀσυνείδητα τὶς πατροπαράδοτες συνήθειες καὶ δίνοντας ἔτσι ὅλοι μαζῆ ἕνα ρυθμὸ στὴν κοινωνία ποῦ ἐκυβερνοῦσαν. Καὶ ὁ λαὸς τυφλὸς καὶ ἀνεξέταστα τοὺς ἀκολουθοῦσε ὅπου τὸν ἔπαιρναν σ' ἕναν ἄδοξο δρόμο ὑποταγῆς, χαραγμένον ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ καὶ τὴ στέρηση, ἀπὸ νόμους ἀνάγκης! . . . Πῶς ἀπὸ τόσες θέλησες ποῦ δὲν ἀπόβλεπαν σὲ κανέναν κοινὸ σκοπό, ἀπὸ τόσα ἄτομα ποῦ δὲν τὰ ἕνωνε ἰδέα καμία, πῶς ἀπ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπειθάρχητη κίνηση εἰμποροῦσε ἀκόμη νὰ βγαίνῃ σὰ μία ἁρμονικὴ τάξη στὸ σύνολό της, καὶ τέτοια ποῦ ἐφαινότουν ἀκατάλυτη, σὰ νὰ τὴν εἶχε νομοθετήσῃ καὶ κείνην ὁ Νοῦς ποῦ τὴν εἶχε δημιουργήσῃ;

. . . Ἔτσι ἐσκεφτότουν ἀκόμη, ὅταν ἐκατάλαβε πῶς ὁ Μαρκαντώνιος Ἰουστινιάνης ἦταν πάλι σιμά του, καὶ τοῦ φώναζε τώρα βάζοντάς του τὸ χέρι στὸν ὦμο καὶ τινάζοντάς τον . . .

— Ποῦ ἔχεις τὸ νοῦ σου αὐτὲς τὲς ὧρες, αὐτὲς τὲς στιγμές, αὐτὲς τὲς στενόχωρες στιγμές! . . . Ἀπὸ σᾶς, ἀπὸ σὲ περιμένει ἀκόμη κάτι

τοῦτος ὁ τόπος, ἂν δὲν εἶναι γραμμένος τοῦ χαμοῦ! . . . Γιατί ἐσπούδαξες τόσα πράματα, γιατί ἐγύρισες τόπους ξευγενισμένους, γιατί εἶσαι προικισμένος μὲ τόσα προτερήματα; . . . Ἆ γιὰ νὰ κάμῃς καὶ σὺ σὰν τοὺς ἄλλους, γιὰ ν' ἀκολουθᾶς τὲς ἰδέες, τὲς κατεργαριές, ποῦ ἔχουν τώρα πέραση καὶ νὰ λησμονᾶς ὡς καὶ σὺ τὴν ἱστορία . . . τὴν ἱστορία τὴ δοξασμένη τοῦ νησιοῦ μας! . . . Ἀκοῦς, ἀκοῦς; . .

. . . Τραβημένοι ἀπὸ τὲς φωνὲς τοῦ Μαρκαντώνιου εἶχαν ἔρθῃ τώρα στὸ κόκκινο σαλονάκι ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργός, ποῦχε ἀνάψῃ ἕνα χοντρὸ ἀκριβὸ τσιγάρο, ὁ τραπεζίτης Ἀρκούδης καὶ ὁ Περικλῆς Βαλσάμης, ὠχρός, λιγνός, μέσα στὰ πλατειά του ροῦχα, μὲ βαθουλωμένα μάτια, μὲ τὰ προμηνύματα τοῦ θανάτου στὸ ἄσαρκο μέτωπο.

— Τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, εἶπε ὁ Βαλσάμης μ' ἕνα μικρὸ χαμόγελο, δὲν εἱμπορεῖ νὰ τὰ δημιουργήσῃ οὔτε νὰ τὰ λύσῃ καμία ἀτομικὴ προσπάθεια . . . Παρουσιάζονται μόνα τους καὶ βρίσκουν μόνα τους μιὰ λύση μὲ τὴν τριβὴ μέσα στὰ πλήθη . . . Γιὰ τοῦτο τὸ ἄτομο δὲν εἱμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ καλλιεργῇ τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ μάθηση καὶ τὴν τέχνη . . . Κ' εἶναι τόσα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου καὶ τόσο μεγάλα, ποῦ κ' ἡ πλιὸ πολύχρονη ἀνθρώπινη ζωὴ δὲν εἶναι ἀρκετὴ παρὰ γιὰ νὰ τὰ ἀκροεγγίξῃ, ὄχι καὶ γιὰ νὰ τὰ ἐξετάσῃ . . . Ἡ σπουδή τους ὅμως χαρίζει στὴν ψυχὴ τὴν καλήτερη γαλήνη . . . Κι' ἀπὸ αὐτὴ τὴ γαλήνη ἔχουμε ἐμεῖς τὴ μεγαλήτερη ἀνάγκη! . . .

Καὶ ἐκούνησε τὸ κεφάλι μὲ τὸ ἴδιο πικρό του χαμόγελο.

Ὁ Μαρκαντώνιος Ἰουστινιάνης ἠθέλησε ἀμέσως νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ καὶ τὸν ἐκοίταξε κατάματα θυμωμένος, ἀλλὰ τὸ ὠχρό του θῶρι τοῦ γέννησε στὴν ψυχὴ ἕνα αἴσθημα τέτοιο συμπόνιας καὶ λύπης ποῦ δὲν ἐμπόρεσε ἄλλο νὰ κάμῃ παρὰ νὰ σηκώσῃ τὲς πλατειὲς δυνατὲς πλάτες του καὶ νὰ ρίξῃ ἕνα ἀπελπισμένο βλέμμα στὸν Ἄλκη, ποῦ εἶδε τὸ μάτι τοῦ παράξενου γέρου ὑγρὸ ἀπὸ τὴ συγκίνηση πίσω ἀπὸ τὰ χρυσὰ ματογυάλια του.

Αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἐπρόβαλε βιαστικὸς στὴν πόρτα ὁ Σπῦρος Ὀφιομάχος ἀναζητῶντας ἀκόμη τὴν ἄσκημη θυγατέρα τοῦ Ἀστέρη κ' ἐχαιρέτησε ὅλους μ' ἕνα χαμόγελο, κι' ὡς τόσο ὁ τραπεζίτης Ἀρκούδης, μὲ τὴν κλαψιάρικη φωνή του καὶ μὲ τὸ πλιὸ θλιβερό του χαμόγελο, ἔλεγε στραβίζοντας ὅσο μποροῦσε:

— Ἡ μόνη προκοπὴ ποῦ μπορεῖ νὰ δημιουργηθῇ μὲ νομοθετικὰ μέτρα εἶνε μία κάποια οἰκονομικὴ ἀκμὴ ἑνὸς τόπου . . . Καὶ εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ βέβαια ἡ συνετὴ πολιτικὴ τοῦ μεγάλου συμπολίτη μας, ποῦ ἔλαβε μεγάλες φροντίδες γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ βιομηχανία γενικὰ στὸ κράτος καὶ εἰδικὰ στὸν τόπο μας . . . χάρις στὲς ἐνέργειές του ἀκμάζει σήμερα ἐδῶ τὸ μεγαλήτερο ἐργοστάσιο τῆς Ἀνατολῆς, ποῦ κάνει τιμὴ στὸν τόπο καὶ στὴ μεγαλοφυΐα τοῦ κυρίου Ἀστέρη, τοῦ φιλόξενου οἰκοδεσπότη . . .

Ἐκοίταξε γύρω του εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ὄμορφη φράση του καὶ ξανάπε σὲ μία στιγμὴ παίρνοντας πάλι τὸ περίλυπο ὕφος του:

— Ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ εἶναι πολιτισμός! . . .

— Ποιὸς λέγει ὄχι; εἶπε ἄξαφνα ὁ Σωζόμενος ποῦ ἐκείνην τὴ στιγμὴ αἰστάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσῃ . . . Ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ

εἶναι πολιτισμός, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἑνὸς λαοῦ ἀκμάζουν, ὅταν πολιτίζεται... Ἀλλὰ εἶναι ποτὲ δυνατὸ μία τόσο ψυχρὴ προσπάθεια ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν αἰώνια πίστη, κ' εἶναι ὠφέλιμο ἡ Ἰδέα νὰ χάσῃ κι' αὐτὴ τὴ δύναμή της, γιατὶ ἡ ἐφαρμογὴ εἶναι γιὰ ἕναν καιρὸ δύσκολη, ἀπαιτεῖ θυσίες, ἢ κιόλας μᾶς φαίνεται σήμερα παράλογη στὴ σύλληψή της;

Ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργὸς ἐχαμογέλασε πονηρά, κρύβοντας ἔτσι τὸ πείραγμά του. Σὰν ἀστραπὴ ἐπέρασε ἀμέσως ἀπὸ τὸν νοῦ του ἡ σκέψη πῶς, ἂν ἀκουότουν ποῦ εὐνοοῦσε ἕνα πρόγραμμα θυσιῶν ἢ καὶ φιλοπόλεμο ἴσως, δὲ θὰ δυνάμωνε βέβαια ἡ δημοτικότητά του· καὶ ξακολουθῶντας τὸ χαμόγελό του εἶπε μὲ τὸ ἀδιάφορο ὕφος του:

— Αἱ θυσίαι ἑνὸς λαοῦ εἶναι δύο εἰδῶν: θυσίαι αἵματος καὶ θυσίαι χρήματος. Ποῖος ἀμφιβάλλει διὰ τὴν γενναιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ;... ἀλλὰ διὰ νὰ θυσιασθῇ χρῆμα πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἢ τουλάχιστον νὰ ὑπάρχῃ οἰκονομκὴ πίστις εἰς τὰς ξένας ἀγοράς... Ἡ πολιτικὴ τοῦ κόμματός μας δὲν ἀθετεῖ ποσῶς τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα, τὰ περιορίζει μόνον εἰς τὸ πραγματοποιήσιμον καὶ ἀναβάλλει τὴν ἐκτέλεσίν των διὰ μίαν γενεάν... Σᾶς ἐρωτῶ ὅλους ὑμᾶς δὲν εἶναι ἆθλον ἀρκετὸν διὰ τὴν γενεάν μας νὰ εἶναι αὕτη πλουτοπαραγωγικὴ καὶ νὰ κληροδοτήσῃ εἰς τὴν ἀμέσως ἑπομένην τὰ οἰκονομικὰ μέσα τὰ ὁποῖα θὰ τῆς ἐξασφαλίσουν τοὺς στρατιωτικοὺς θριάμβους;... Πρὸς τὸ παρὸν ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκην ἀπολύτου ἠρεμίας!...

Ὁ γέροντας ποιητὴς τοῦ χαμογέλασε ἐπαινῶντας τον, τοὔκλεισε τὸ ἕνα μάτι σὰ γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ πῶς καταλάβαινε περίφημα τὴν ἑφταλαγαρισμένη τακτική του κ' ἔδωκε τέλος μίαν ἄλλη ματιὰ στὸ παράσημό του, σὰ νἄθελε νὰ τοῦ θυμίσῃ τὸν ἐγκάρδιο πόθο του.

Κι' ὁ τραπεζίτης ἐκούνησε τὸ κεφάλι συμφωνῶντας, κ' εἶπε χαμηλόφωνα:

— Βεβαιότατα, δὲν ὑπάρχει παρὰ αὐτὸς ὁ τρόπος, ἂν πρέπει νὰ προκόψῃ οἰκονομικῶς ὁ τόπος!...

Καὶ ὁ Ἄλκης ἄξαφνα αἰστάνθηκε μέσα του ἀπαραίτητη τὴν ἀνάγκη νὰ διαμαρτυρηθῇ αὐτὸς τοὐλάχιστο γιὰ τὸ ἀδιάκοπο ψέμα ποῦ ἦταν στὸ στόμα ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἐκυβερνοῦσαν αὐτὴν τὴ νωθρὴ κοινωνία, βοηθῶντας ἔτσι τὸν ξεπεσμό της, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ χορταίνουν τὰ μικρόπρεπα πάθη τῆς ψυχῆς τους καὶ μὲ μίαν ἄστοργη ἀδιαφορία γιὰ τὴν τύχη ἑνοῦ ὁλόκληρου κόσμου ποῦ μωρὰ τοὺς ἐμπιστευότουν. Αἰστάνθηκε πῶς ἡ ψυχή του ὁλομεμιὰς ἐμεγάλωνε καὶ πῶς ἐνικοῦσε τὴ φυσικὴ δειλία τοῦ χαραχτῆρα του καὶ τὴν ἄρρωστη ἰδιοσυγκρασία του, ποῦ ἴσα ἴσα ἐκείνην τὴ στιγμὴ τοῦ θύμιζε τὴν ἀδυναμία του. Τὸ μάτι του ἔλαμπε, τὸ πρόσωπό του ἐπῆρε μία ἐπίσημη σοβαρότητα, εἶδε τοὺς φίλους του ποῦ τὸν ἐκοίταζαν μὲ περιέργεια πρῶτα καὶ κατόπι μ' ἕνα παράξενο πάθος κ' ἐκατάλαβε πῶς κ' ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων ἐζητοῦσε νὰ ἐλευτερωθῇ, ἐζητοῦσε ἕνα στήριγμα στὸ αἴσθημά του καὶ στὴ σκέψη του γιὰ νὰ τοῦ παραδοθῇ καὶ νὰ γίνῃ δική του. Καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ἐχύθηκε ἕνα ἀφύσικο φῶς μέσα του, τοῦ ἐφάνηκε πῶς οἱ ἐρχόμενες μέρες δὲν ἔκρυβαν πλιὰ κανένα μυστήριο, ἕνας σωρὸς σὰν προφητικὰ συμπεράσματα ἐκατάκλυζαν τὸ νοῦ του, βγαίνοντας μὲ γλιγωράδα

ἀναίσιαστη τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀναγκάζοντάς τον νὰ πιστεύῃ, δημιουργῶντας ἕνα φανταστικὸν κόσμο, ποῦ δὲν μποροῦσε παρὰ νἆναι ἡ αὐριανὴ ἀλήθεια, γιατὶ τὸν ἐγεννοῦσε ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων.

Ἄρχισε μὲ χαμηλωμένο βλέμμα καὶ μὲ σιγανὴ φωνὴ κ᾿ ἔλεγε:

— Μία δίψα βέβαια πολιτισμοῦ ἀνώτερου εἶναι ἐκείνη ποῦ κάνει καὶ μιλεῖ ὁ φίλος μας ὁ Μαρκαντώνιος· κ᾿ εἶναι αὐτὴ ποῦ τὸν κάνει νὰ ρίχνῃ στὰ ὀπίσω τὸ βλέμμα, στοὺς περασμένους καιροὺς καὶ νὰ ὀργίζεται, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὴ σβήσῃ ... κι᾿ ὄχι ἄλλη ἰδιοτέλεια ἀταίριαστη καὶ στὴν ἡλικία του καὶ στὴν κατάστασή του! ...

— Ὢ ἐκεῖνοι οἱ καιροί! ἐκεῖνοι οἱ καιροί! ἐφώναξε ὁ Μαρκαντώνιος χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ξακολουθήσῃ γιατὶ ἦταν πιὰ κουρασμένος.

— Γιατὶ νὰ τὸ κρύβομε, ξανἆπε ὁ Ἄλκης, ὁ τόπος μένει ὀπίσω καὶ μία βαρειὰ προγονικὴ κληρονομία ζυγίζει ἀπάνου του: ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ποῦ τὸ φῶς της ἔσβησε καὶ ὁ σκοτεινὸς μεσαίωνας, ποῦ πασκίζει νὰ τὸν βλέπῃ σὰν ὄνειρο Παλιγγενεσίας, ὄχι βέβαια ἀπραγματοποίητο ...

Ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργὸς ἔκαμε ἕνα μορφασμὸ δυσαρέσκειας κ᾿ ἐκοίταξε πρὸς τὴν πόρτα, σὰ νἄθελε νὰ ξεφύγῃ μίαν ἄσκοπη συζήτηση, ἀλλὰ εἶδε πῶς κι᾿ ἄλλοι ἄντρες ἔμπαιναν στὸ κόκκινο σαλονάκι γιὰ νὰ καπνίσουν κι᾿ ἄκουαν προσεχτικὰ τὸν Ἄλκη, κ᾿ ἔκρινε πῶς ἔπρεπε νὰ μείνῃ, γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ, ἂν ἦταν ἀνάγκη, τὸ πολιτικό του πρόγραμμα· γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἀρκέστηκε νὰ χαμογελάσῃ μὲ καλόβουλη κι᾿ ἀφρόντιστη δυσπιστία, κ᾿ ἐκοίταξε τὸν γέροντα ποιητή, ποῦ τοὔκλεισε ἀμέσως τὸ μάτι καὶ ποῦ ἐκούνησε τ᾿ ὄμορφο κεφάλι του, σὰ νἄθελε νὰ εἰπῇ πῶς κ᾿ ἐκεῖνος στὰ ποιήματά του ἄλλο δὲν εἶχε ψάλῃ παρὰ μίαν Ἑλλάδα μεγάλη, φωτισμένην ἀπὸ τὸ ἄχραντο φῶς τοῦ ἀρχαίου, ὀνειρεμένου κόσμου της ...

Ὁ Μαρκαντώνιος Ἰουστινιάνης ἐθύμωσε πάλι τόσο ποῦ ὁ θυμός του δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἀρθρώσῃ οὔτε μία λέξη κ᾿ ἐγίνηκε πάλι κατακόκκινος, κ᾿ ἐφούσκωσαν οἱ φλέβες τοῦ προσώπου του, κ᾿ ἐσήκωσε τὸ χέρι κουνῶντας τὸ ἕνα του δάχτυλο σὰ νὰ φοβέριζε.

Ὁ Πέτρος Ἀθάνατος ἄνοιξε μεγάλα τὰ μάτια του, ἐγέλασε μὲ τὸ ἄσκημο γέλοιο του κ᾿ ἐφώναξε ἀγαναχτησμένος:

— Μὲ αὐτὰ δὲν ξεγελιέται πλιὰ ὁ λαός ... τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα εἶναι ἀπάτη, γιατὶ ἀλλοῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια! Ἐκεῖ ποῦ τὴν εἶδε ὁ Κὰρλ Μὰρξ ἀπὸ τὴν ἐξορία του ...

Καὶ τέλος ὁ Περικλῆς Βαλσάμης ἐχαμογέλασε γλυκὰ κ᾿ εἶπε ἀνάμεσα σ᾿ ἕνα σπαραχτικὸ βήξιμο:

— Γιὰ τὸ φιλόσοφο τὸ τώρα εἶναι ὅ, τι καὶ τὸ περασμένο ... τὰ ἐξετάζει μὲ τὴν ἴδια ἀδιαφορία, μακρυὰ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πάλη, μόνο σὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς! ...

— Μὰ γιὰ τοῦτο, ξακολούθησε ἀμέσως ὁ Ἄλκης, βασιλεύει στὸν τόπο ἡ Πλάνη καὶ ἡ Πρόληψη ... Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει σκοπὸ τὴν ἀλήθεια, ἡ γραμματικὴ θέλει νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν τέχνη καὶ ἡ κρατικὴ θρησκεία μαραίνει τὴν Πίστη! ...

— Ὢ! ἐφώναξε φοβισμένος ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργός, ἐνῶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκοιταζόνταν στὰ μάτια.

— Ἀλλά, ξακολούθησε ὁ Ἄλκης, τόσο ὀπίσω ὁ τόπος τοῦτος δὲν εἰμπορεῖ νὰ μένῃ γιὰ πάντα κι' οὔτε μπορεῖ νὰ περιμένῃ τὸ φυσικὸ καὶ ἀργὸ ξετύλιγμα, γιὰ τοῦτο τὸ ξύπνημα πρέπει νἆναι καὶ σύντομο καὶ γλίγωρο! ... Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ τὸ νὰ στρέψῃ κανεὶς τὰ μάτια στὰ ὀπίσω, θαμπωμένος ἀπὸ μία παράλογη ἀγάπη γιὰ μία μικρὴ γωνία τῆς γῆς μας, ἢ ν' ἀδιαφορῇ κανεὶς γιὰ ὅλα, μὲ πατροπαράδοτη ἀπαισιοδοξία, ὅταν οἱ καιροὶ μᾶς στενεύουν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη κι' ἀποζητοῦν μίαν κοινὴ προσπάθεια, μίαν κοινὴ ἐργασία σπουδαία καὶ μεγάλη, ἕνα ἔργο λυτρωμοῦ; ... Σὲ μία στιγμὴ σὰν τούτη, ὅταν σύγνεφα τρικυμίας σηκόνονται σ' ὅλα τὰ μέρη, πάνωθε ἀπὸ ἕνα γερασμένον κόσμο, πῶς θὰ μπορεῖ νὰ μείνῃ ὁ τόπος τοῦτος ἀδιάφορος; Τὸ κράτος, μικρό, φτωχό, ἀλύτρωτο, ἀνοικονόμητο, μοιάζει σ' ἀμόρφωτο χάος, ὅπου τὰ πάντα πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν... καὶ ποιὸς θἆναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ θ' ἀρχίσῃ τὴ Δημιουργία, ποῦ θὰ μεταχειριστῇ καὶ τὴν ἐξαίσια βία γιὰ νὰ ὁδηγήσῃ ἕνα λαὸ κι' ἀθέλητά του στὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ του; ...

Ἐμιλοῦσε μὲ πίστη καὶ μὲ συνέπαρση, μὲ μία δύναμη λόγου ποῦ δὲν ἐγνώριζε στὸν ἑαυτό του κ' ἐπαρατηροῦσε πὼς τὰ λόγια του ἔμπαιναν βαθειὰ στὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων ποῦ τ' ἄκουαν, τοὺς ἐλύγιζαν τὴ θέληση, τοὺς ξυπνοῦσαν κάποιες ἰδέες ποῦ ἐκοιμοῦνταν μέσα τους, ἢ τοὺς ἔκαναν νὰ ὀργίζονται καὶ νὰ κοκκινίζουν. Μόνο ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργὸς ἐκοίταζε τὸν Ἄλκη μ' ἕνα προσποιημένο χαμόγελο ἀδιαφορίας, ἀλλὰ κι' αὐτὸς δὲν κατάφερνε νὰ κρύβῃ τὴν ἀνησυχία του.

— Ἡ Ἑλλάδα, ξανᾶπε ὁ Ἄλκης θὰ γίνῃ σὲ λίγο στρατόπεδο! ...

— Θὰ πληρώσῃ λοιπὸν ὁ λαὸς τοὺς πολέμους μὲ τὸν ἵδρο του καὶ τὸ αἷμα του! ἐφώναξε ὁ Πέτρος Ἀθάνατος γελῶντας μὲ τὸ ἄσκημο γέλοιο του.

— Τοὺς πολέμους! ... ἔκαμε γελῶντας εἰρωνικὰ ὁ κύριος ὑπουργός, ἐνῶ ὁ γέροντας ποιητὴς τοῦ κλειοῦσε γελῶντας κ' ἐκεῖνος τὸ μάτι.

— Δὲν ὑπάρχει τρόπος ἄλλος, ξανᾶπε ὁ Ἄλκης, δὲν ὑπάρχει δρόμος ἄλλος, παρὰ ὁ πόλεμος καὶ ἡ Ἐπανάσταση!

Μία στιμὴ ἀπόμειναν ὅλοι σιωπηλοί, κοιτάζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, σὰ νἆχε πέσῃ κεραυνὸς στὴ μέση τῆς κάμαρας, κι' ἀμέσως ἐμίλησαν ὅλοι μαζῇ χειρονομῶντας, λησμονῶντας ποῦ εὑρίσκονταν, ἀνοίγοντας τὰ μάτια, ἀποδοκιμάζοντας οἱ περισσότεροι τὸν Ἄλκη καὶ κάποιος ἐγέλασε ... Καὶ τὸ γέλοιο ὁλομεμιὰς ἐγενικεύτηκε κολλῶντας ἀπὸ τὸν ἕναν στὸν ἄλλον, ἠχηρό, ξάστερο, χαρούμενο ... Μὰ ὁ ἀριστοκρατικὸς ὑπουργὸς εἶχε κοκκινήσῃ ἀγαναχτισμένος κ' εἶχε ριχτῇ ὡς τόσο στοῦ χοροῦ τὸ σαλόνι γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ περισσότερα, κι' ἀνάμεσα στὰ γέλοια τῶν ἀνθρώπων μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε νὰ λέῃ: ,,Εἴμαστε συνταγματικὸ βασίλειο! Τὸ σύνταγμα δὲν προβλέπει ἐπανάσταση! ...''

Τέλος ἡσύχασαν. Ὁ Μαρκαντώνιος Ἰουστινιάνης εἶχε γυρίσῃ τὲς πλάτες τοῦ Ἄλκη κ' ἐδημηγοροῦσε πάλι δαιμονισμένα σ' ἐκείνους ποῦ ἦταν σιμά του, βρίζοντας τὴν Ἑλλάδα, τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ κάθε ἰδέα ἀνταρσίας, προβλέποντας γιὰ τὸν τόπο πεῖνα καὶ

συμφορές· ὁ Πέτρος Ἀθάνατος ἐχαμογελοῦσε σαρκαστικά, ἀλλὰ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ἰδέα ἑνὸς λαϊκοῦ σηκωμοῦ, ποῦ ἴσως θἄπαιρνε δρόμον ἄλλον ἀπὸ κεῖνον ποῦ θὰ τοὔδιναν οἱ ὀργανωτές του· ὁ Περικλῆς Βαλσάμης ἔβηχε σὲ μίαν ἄκρη, κοιτάζοντας μὲ βλέμμα συμπάθειας ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ οἱ ἰδέες καὶ ὁ λόγος εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἀναστατώσουν· ὁ τραπεζίτης καὶ ὁ ποιητὴς εἶχαν ἀκολουθήσῃ τὸν κύριο ὑπουργὸ στὸ μεγάλο σαλόνι. Μὰ κάποιοι νέοι κιόλας, καὶ μαζῆ τους ὁ Γεώργης Ὀφιομάχος, ἐχτύπησαν τὰ χέρια, φωνάζοντας: ,,Ναί! ναί!'' μ' ἕνα χαμόγελο εὐτυχίας ἀπάνου στὰ χείλη. Καὶ τώρα αὐτοὶ μόνο ἔμειναν γύρω στὸν Ἄλκη· ἦταν μιὰ δεκαριά, πολὺ νέοι ἀκόμη, ποῦ μέσα στὰ ἁγνὰ μάτια τους ἐφαινότουν μιὰ ἀλλόκοτη χαρά, σὰ μιὰ δίψα δημιουργίας.

D r a g o ú m i s (Ioannis of Ion), 1878—1920, kleinzoon van de historicus van die naam (zie p. 106), werd te Athene geboren, waar hij rechten studeerde en aan het Ministerie van Buitenlandse zaken kwam. In de diplomatieke dienst heeft hij grote werkzaamheid ontplooid bij het verijdelen van de plannen der Bulgaren in Macedonië, waar zij het Griekse land, dat nog onder Turkse heerschappij was, trachtten te slaviseren. Later slaagde hij erin op Patmos een congres te organiseren, dat protesteerde tegen de Italiaanse bezetting van de Dodecanesos (1911). Toch was hij zeer gematigd in zijn patriotisme en hij raadde het Griekse volk geen aanbidding van het verleden aan, maar de weg van nasporing en oorspronkelijke schepping. Hij zag in zijn volk de ,,zuurdesem'', die eens een machtige Oriënt zou doen rijzen, waar alle volkeren volkomen gelijkgerechtigd zouden zijn. Hij uitte deze denkbeelden in talrijke artikelen en boeken, waarvan ,,*Samothrakì*'' (1908), misschien het beste is. Hij bestudeert er de geest van het moderne Hellas en probeert er een karakteristiek beeld van te geven. Dragoumis was een vurig demotist en een van degenen, die het onderwijs hervormd hebben door de stichting van de ,,Ekpaideutikós 'Omilos'' (1910) (zie blz. XXVIII). Hij werd 13 Aug. 1920 op straat doodgeschoten door soldaten, fanatieke aanhangers van Venizélos, die geloofden dat hij de hand had in de aanslag, die in Parijs op hun leider was gepleegd.

Σ α μ ο θ ρ ά κ η. Κοινότητες.

Ἦταν προσκύνημα ἡ Σαμοθράκη γιὰ τοὺς Πελασγούς, τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Ρωμαίους· λαὸς προσκυνητάδες μαζεύονταν ἐκεῖ. Ἀλλὰ τῶν Μεγάλων Θεῶν ἡ θρησκεία ἔσβησε καὶ μόνο ἡ θύμησή τους σὰν ἄρωμα περασμένο ἀπομένει, πλεούμενο ἀργοπορινὰ στὸ νησιώτικον ἀέρα. Μὰ ὅπως οἱ πέτρες καὶ τὰ χορτάρια τῶν βουνῶν μιλοῦν μονάχα σὲ κείνους που ξέρουν, ἔτσι καὶ τὰ μάρμαρα τῆς Παλιάπολης. Σὲ κάποια βιβλία φυλάγονται κρυσταλλωμένα παλιὰ παραμύθια, που τὰ διαβάζουν ἀκόμα μερικοί.

Ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη στὸ βασίλεμα τοῦ ἥλιου φαίνεται, που ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴ θάλασσα μέσα στὸ φῶς, μιὰ μυτερὴ πανύψηλη κορυφή,

ὁ Ἄθως. Ἔγινε προσκύνημα μιᾶς ἄλλης θρησκείας. Στὰ ἱερὰ τῆς Σαμοθράκης πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν μικροὶ καὶ μεγάλοι. Μικροὶ καὶ μεγάλοι πήγαιναν ἔπειτα στὸ ἄλλο προσκύνημα, στὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ τὰ πολλὰ μοναστήρια. Στρατηγοὶ καὶ βασιλιάδες προσκυνοῦσαν στὴ Σαμοθράκη. Πρίγκιπες γινόνταν μοναχοὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σαμοθρακίτες, που λάτρεψαν τοὺς Καβείρους καὶ ἔκαμαν τὰ μυστήρια, οἱ ἴδιοι πιστεύουν καὶ προσκυνοῦν τώρα τὸ Χριστό, που ἡ θρησκεία του στὸ Ἅγιον Ὄρος εὔτειασε τὰ μοναστήρια.

Οἱ ἄνθρωποι πρέπει ὅπως ὅπως νὰ γλυτώνουν πάντα, εἴτε μοναχοί τους εἴτε μὲ θεῶν βοήθεια. Ποιοί θεοί θὰ τοὺς γλυτώσουν εἶναι ἀδιάφορο. Ἂν οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ χάσουν τὴ σωτήρια μαγικὴ δύναμή τους, καινούργιοι πρέπει ναυρεθοῦν νὰ λυτρώσουν τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀγνώριστοι κατάντησαν οἱ ἀρχαῖοι θεοί, καὶ σ᾽αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς Σαμοθρακίτες, που τοὺς λάτρευαν ἄλλοτε. Ἔτυχε μιὰ μέρα νὰ μπῆ σὲ μιὰ σπηλιὰ καὶ νὰ κυτάξη στὸ βάθος ἕνας Σαμοθρακίτης· καὶ βλέπει κοῦκλες πολλές, που στέκονταν στὴν ἀράδα. Τόσο τρόμαξε, που βουβάθηκε. Ἦταν ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ τὰ εἶχαν στήσει ἐκεῖ ἄνθρωποι τῆς γενιᾶς του.

Ἡ Σαμοθράκη πέρασε· περνᾶ καὶ τ᾽ Ἅγιον Ὄρος. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως που προσκύνησαν καὶ τῆς Σαμοθράκης τοὺς Μεγάλους Θεοὺς καὶ τὸν Ἕνα Θεὸ μὲ τοὺς Ἁγίους του, οἱ ἄνθρωποι μένουν. Τοὺς βοήθησαν οἱ θεοί, τοὺς παραστάθηκαν σ᾽ὅλους τοὺς κινδύνους, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔζησαν καὶ ζοῦν, ὡς τώρα. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν πέθανε μὲ τοὺς θεούς της. Οἱ θεοὶ μένουν ὅσο γιὰ νὰ σώσουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἅμα τοὺς σώσουν πιά, τότε γίνονται περιττοί, φεύγουν αὐτοὶ καί, ἂν εἶναι ἀνάγκη, ἔρχονται ἄλλοι. Οἱ θεοὶ περνοῦν καὶ χάνονται, σὰν τὰ εἴδωλα· οἱ ἄνθρωποι ὅμως μνήσκουν. Καὶ ἀπὸ κάθε θρησκείας ρίζες δυνατώτερες εἶναι οἱ ρίζες τῆς φυλῆς.

Ποιό εἶδος κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ἔπλασε τὴ φυλὴ τέτοια που εἶναι καὶ τὴ βάσταξε αἰῶνες τώρα; Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση. Καὶ αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι μονάχα ἀποτέλεσμα ἄλλων λόγων, που δὲν τοὺς καλοξεδιαλύνει ὁ ἄνθρωπος. Ὅμως ἡ θάλασσα που πλάθει τ᾽ἀκρογιάλια καὶ τὰ πολλά νησιὰ καὶ που χώνεται καὶ στὶς στεριὲς τὶς ἴδιες καὶ τὶς ξεχωρίζει ἀναμεταξύ τους, φαίνεται σὰ νὰ εἶναι κάποια αἰτία.

Μὲ ποιά εἶχαν νὰ κάμουν ξένα κράτη οἱ Σαμοθρακίτες τὸν καιρὸ που ἔμεναν στὸ νησὶ τους οἱ Μεγάλοι Θεοὶ καὶ μὲ ποιά ἔπειτα καὶ πῶς πάντα κράτησαν τὴν αὐτονομία τους, εἶναι ζήτημα που ἐνδιαφέρει καὶ τ᾽ἄλλα τὰ νησιὰ καὶ ὅλη τὴ φυλή.

Ἡ Σαμοθράκη πρὶν ἀπὸ τοὺς μηδικοὺς πολέμους ἦταν κράτος ξεχωριστό, μὲ πλοῖα δικά της. Στὸν ἀντικρυνὸ γιαλὸ τῆς Θράκης εἶχε δικούς της τόπους, τὴ Σάλη, τὴ Ζώνη, τὸ Σέρρειο καὶ τὴ Μεσημβρία. Ὅταν ὁ Δαρεῖος πολέμησε μὲ τοὺς Σκύθες, οἱ Σαμοθρακίτες ἀναγκάστηκαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχία τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ. Καί, ὅταν πάλι ὁ Ξέρξης κατεβαίνοντας νὰ πολεμήση τὴν Ἑλλάδα περνοῦσε ἀπὸ τὴ Θράκη, πῆρε καὶ σαμοθρακίτικα πλοῖα, που μαζὶ μὲ τὸ στόλο του χτύπησαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα στὴ Σαλα-

μίνα. Ἕνα σαμοθρακίτικο μάλιστα βούλιαξε ἕνα ἀθηναΐκο πλοῖο, ἀλλὰ τότε ἕνα αἰγινήτικο βούλιαξε τὸ σαμοθρακίτικο, μὰ οἱ Σαμοθρακίτες, που ἦταν ἀκοντιστές, πρόφτασαν καὶ χτυπῶντας τοὺς Αἰγινῆτες τοὺς πῆραν τὸ καράβι τους. Τὰ πολιτικὰ ὅμως πράματα ἀλλάζουν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, που τοὺς βούλιαξαν ἕνα πλοῖο οἱ Σαμοθρακίτες στὴ Σαλαμῖνα, ἔδιωξαν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὸ μεγάλο ναυτικό τους πῆραν τὰ περισσότερα νησιὰ καὶ τὶς περιθαλάσσιες πολιτεῖες τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Τότε στὴν ἡγεμονία τους, δηλαδὴ στὸ κράτος τους, πῆραν καὶ τὴ Σαμοθράκη καὶ τὴν ἀνάγκασαν νὰ πληρώνη βαρύτατο φόρο. Οἱ Σαμοθρακίτες, γιὰ νὰ ξεφορτωθοῦν τὸ βάρος αὐτό, διόρισαν πληρεξούσιό τους στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀντιφῶντα τὸ ρήτορα κ'ἔγραψε αὐτὸς τὸ λόγο του „περὶ Σαμοθρᾴκων φόρου", ποὺ ἔγινε δεῖγμα ρητορικῆς τέχνης στοὺς κατοπινούς. Ὕστερα ὅμως ἀπὸ τὴ ναυμαχία στοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς ἡ Σαμοθράκη πάρθηκε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ μπῆκε στὴν ἡγεμονία τους. Μὲ τὴν εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδα κράτησαν τὴν αὐτονομία τους οἱ Σαμοθρακίτες. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Φιλίππου ἡ Σαμοθράκη ἔπεσε στὴν ἐξουσία τῶν Μακεδόνων, που τῆς ἄφησαν ὥς τόσο καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτονομία της, καὶ ὁ πρῶτος ἄρχοντάς της καὶ τότε ἀκόμα ἔμεινε μὲ τὸ ὄνομα „βασιλεύς".

Ὅταν ὁ στερνὸς βασιλιᾶς τῶν Μακεδόνων ὁ Περσέας, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Παῦλο Αἰμίλιο, ἔφυγε γιὰ νὰ γλυτώση στὸ ἄσυλο τῆς Σαμοθράκης, ἦρθαν καὶ κεῖ οἱ Ρωμαῖοι κι αὐτὸν τὸν ἔπιασαν καὶ τὸ νησὶ τὸ πῆραν. Μὰ καὶ τοῦτοι ἄφησαν στοὺς Σαμοθρακίτες τὴν αὐτονομία τους. Ὁ Πλίνιος τὸν πρῶτο αἰῶνα μετὰ τὸ Χριστὸ τὴν ὀνομάζει τὴ Σαμοθράκη ἐλεύθερη πολιτεία. Τὸ ρωμαΐκὸ κράτος στὴν Ἀνατολὴ γίνεται σιγὰ σιγὰ βυζαντινό· ὁ χριστιανισμὸς χώνεται σ'ὅλους τοὺς τόπους ἀγάλι ἀγάλι καὶ σβήνει ὁλότελα τὴ λάμψη τῶν ἀρχαίων θεῶν, που καὶ μόνοι τους ξεπέφταν. Ἔσβησε καὶ τῆς Σαμοθράκης ἡ φεγγοβολή, καὶ ἔμεινε νησὶ μικρὸ καὶ ἀσήμαντο, σὰν τόσα ἄλλα. Καὶ ἐξουσίαζαν τὴ Σαμοθράκη οἱ Βυζαντινοί,ὥς που χύμιξαν κατὰ τὴν Ἀνατολὴ οἱ Φράγκοι σταυροφόροι. Τότε τὸ νησὶ πέφτει στὰ χέρια τῆς βενετσιάνικης οἰκογενείας τῶν Δάντολων. Ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάτσης τὸ παίρνει πίσω ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους, ὥς που κάποιος Παλαιολόγος δίνει τὴ Σαμοθράκη προῖκα μιᾶς Παλαιολογίνας, που τὴν πῆρε πρίγκηπας τῆς Μυτιλήνης Γενοβέζος, τῆς οἰκογενείας τῶν Γατελούζων. Ἀπὸ τοὺς Γενοβέζους ἁρπάζουν τὸ νησὶ οἱ Τοῦρκοι, που αὐτοὶ τὴν ἔχουν ὥς στὰ τώρα.

Ἄλλαξε πολλοὺς κυρίους τὸ νησὶ κι ὅμως ἔμεινε πάντα ἑλληνικὸ καὶ πάντα, εἴτε αὐτόνομο εἴτε αὐτοδιοίκητο, ἀπὸ τὸν καιρὸ, που ἦταν ἀνεξάρτητη πολιτεία πρὶν ἀπὸ τοὺς Πέρσες, ὥς σήμερα, που τὴν ὁρίζουν οἱ Τοῦρκοι. Στοὺς διαφόρους κυρίους πλήρωνε μὲ τὴν ἀράδα φόρο, καὶ τώρα τὸ ἴδιο κάνει, πληρώνει δοσίματα στοὺς Τούρκους. Μὰ τὰ ἐσωτερικά της τὰ κυβερνοῦν οἱ νησιῶτες μοναχοί τους, καὶ τὰ κυβερνοῦν ἔτσι που χρειάζεται γιὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἑλληνική τους ὑπόσταση.

Ἡ τωρινὴ Σαμοθράκη ἔχει κοινότητα, που εἶναι συνέχεια τῆς σαμοθρακικῆς πολιτείας, που περιγράφει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀδιάφορο

ἂν ἄλλαξαν ὀνόματα οἱ ἄρχοντες, τὰ πράματα μένουν τὰ ἴδια. Τότε ὁ πρῶτος ἄρχοντας λεγόταν ,,βασιλεὺς'' καὶ ἦταν θρησκευτικὸς μαζὶ καὶ πολιτικὸς ἄρχοντας. Τώρα ὁ ἄρχοντας λέγεται ,,δεσπότης''.

Ἐπειδὴ ἡ ἕδρα τοῦ δεσπότη εἶναι στὴ Θράκη, ἔχει ἀντιπρόσωπό του στὸ νησὶ τὸν ἀρχιερατικὸ ἐπίτροπο, εἴτε λαϊκὸ εἴτε κληρικό. Ἔχει διορισμένους καὶ παπάδες, που λειτουργοῦν στὶς ἐκκλησιές, βαφτίζουν, μυρώνουν, στεφανώνουν, ἁγιάζουν, διαβάζουν νεκροὺς καὶ κάνουν σαρανταλείτουργα. Γιὰ κάθε ἱεροπραξία πληρώνονται ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους. Ὁ δεσπότης παίρνει ἐμπατίκι ἀπὸ τοὺς παπάδες καὶ ἀπὸ κάθε οἰκογένεια τὰ κανονικά του· ἔχει καὶ τὰ τυχερά του.

Τὶς ἐκκλησίες τὶς φροντίζουν οἱ ἐπίτροποι καὶ τὰ σχολεῖα οἱ ἔφοροι. Οἱ δημογέροντες μαζὶ μὲ τὸ δεσπότη δικάζουν οἰκογενειακὲς καὶ κληρονομικὲς διαφορές, συμβιβάζουν καὶ ἄλλες ἰδιωτικὲς διαφορὲς καὶ ἀποφασίζουν γιὰ τὰ κοινοτικὰ συμφέροντα. Ἐπιτρόπους, ἐφόρους καὶ δημογέροντες, τοὺς ἐκλέγει ὁ λαὸς κάθε δυὸ τρία χρόνια σὲ γενικὴ συνάθροιση, γιατὶ αὐτὸς ξέρει καλλίτερα τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς ἄξιους γιὰ νὰ κυτάζουν τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου· καὶ ὁ δεσπότης ἐπικυρώνει μονάχα τὴν ἐκλογή. Δημογέροντες εἶναι εἴτε οἱ ἴδιοι οἱ ἔφοροι καὶ ἐπίτροποι μαζί εἴτε καὶ ἄλλοι. Αὐτοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὴν κοινότητα σὲ κάθε περίσταση, συμφωνοῦν τὸ δάσκαλο καὶ τὴ δασκάλα καὶ ὁ δεσπότης μονάχα ἐπικυρώνει τὸ διορισμό, συνάζουν τὰ κοινοτικὰ χρήματα, πληρώνουν μισθοὺς σὲ καντηλανάφτες, ψάλτες καὶ δασκάλους, βάζουν δραγάτες καὶ δασοφύλακες, σὰν εἶναι ἀνάγκη, φροντίζουν τοὺς δρόμους τοὺς κοινοτικούς, τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ νεκροταφεῖα, τὶς βρύσες, κυτάζουν τὰ κοινωτικὰ χτήματα, οἰκόπεδα καὶ σπίτια, που τὰ εἰσοδήματά τους χρησιμεύουν πάλι γιὰ τὶς κοινοτικὲς ἀνάγκες. Πληρώνουν οἱ νησιῶτες δοσίματα στοὺς κυρίαρχους Τούρκους, μὰ πληρώνουν χώρια καὶ στὴν κοινότητα ἔμμεσους καὶ ἄμεσους φόρους. Οἱ δίσκοι, ἂς ποῦμε, που βγάζουν στὴν ἐκκλησιὰ εἶναι ἔμμεσος φόρος γιὰ τὴ συντήρησι τῆς ἐκκλησιᾶς, γιὰ τοὺς παπάδες καὶ γιὰ τὰ σκολειά. Κάποτε ἀφήνουν μικρὰ ποσοστὰ στὴν κοινότητα ὅσοι μπάζουν στὸν τόπο ἢ βγάζουν προϊόντα· κι αὐτὸς ἔμμεσος φόρος. Τὰ βασιλικὰ δοσίματα εἶναι ἡ κοινότητα ὑπεύθυνη νὰ πληρωθοῦν στὸ κράτος, γι' αὐτὸ μεταξύ τους οἱ νησιῶτες ξεμοιράζονται τοὺς φόρους, που κάθε σπίτι ἢ κάθε ἄτομο ἔχει νὰ πληρώση τὸ χρόνο.

Μὲ τὸν τρόπο τοῦτον ὁ ἐπικυρίαρχος κάνει οἰκονομίες. Τί ἀνάγκη νὰ ἔχη πολλοὺς ὑπαλλήλους; Ἔχει διορισμένο ἕνα μουντίρη στὴ Χώρα καὶ κάθεται στὸ ξεχαρβαλωμένο κάστρο τῶν Γενοβέζων, ἔχει καὶ ἕναν ὑποτελώνη — λιμενάρχη καὶ ἕνα λοχία μὲ τέσσερεις χωροφύλακες γιὰ τὴν ἀσφάλεια τάχα τοῦ νησιοῦ. Ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες δυὸ εἶναι Ἀρβανίτες καὶ οἱ ἄλλοι δυὸ Σαμοθρακίτες. Ὁ μουντίρης δὲν ἀνακατεύεται στὰ νησιωτικὰ πράματα, παρὰ μόνο ἂν τύχη καὶ γίνη κανένας καυγᾶς μὲ μαχαιρώματα εἴτε ὅταν παρασκοτίση τὸν τόπο κανένας κατσικοκλέφτης ἢ ὅταν χρειαστῆ νὰ βοηθήση τὸ δημόσιον εἰσπράχτορα, που ἔρχεται πότε πότε ἀπὸ τὴ Ρούμελη γιὰ νὰ πάρη τὰ βασιλικὰ δοσίματα. Ὅταν εἶναι πάρα

πολὺ ἄγριος ὁ μουντίρης, ἐνεργοῦν οἱ νησιῶτες μὲ πλάγια μέσα, πρὸ πάντων μὲ χρήματα, καὶ τὸν βγάζουν. Καὶ στὰ 1855 βρέθηκε κάποιος πολὺ σκληρὸς μουντίρης καὶ χριστιανομάχος, καθὼς τὸν ἔλεγαν οἱ νησιῶτες, ὁ Χουσεΐν-ἐφέντης. Δὲ θὰ κατάφερναν, φαίνεται, νὰ τὸν ξεφορτωθοῦν ἀλλοιῶς οἱ Σαμοθρακίτες, καὶ ἀποφάσισαν καὶ δυό τους τὸν ξεμπέρδεψαν.

Ἔτσι ἐπάνω κάτω πέρασαν οἱ νησιῶτες καὶ μὲ τοὺς ἄλλους καταχτητὲς τοῦ νησιοῦ τους. Οἱ Ἕλληνες ζοῦν πάντα αὐτόνομοι ἢ ἰδιοκυβέρνητοι ὅσο καὶ νὰ εἶναι πολιτικῶς σκλάβοι τῶν δυνατώτερών τους λαῶν. Ἐπειδὴ δὲν καταφέρνουν πάντα νὰ κρατήσουν τὴν πολιτική τους ἀνεξαρτησία καὶ νὰ ζοῦν ὅλοι μαζὶ σὲ κράτος ἀνεξάρτητο, ἑλληνικό, μεγάλο, κάθε πολιτεία κυβερνιέται ἡ ἴδια ὅπως ξέρει. Καὶ εἶναι οἱ ἑλληνικὲς οἱ πολιτεῖες — καὶ κοντὰ στὶς πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά — τὰ κύτταρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὅπου καὶ ἂν βρεθοῦν δέκα Ἕλληνες, φτειάνουν ὁ καθένας πρῶτα τὴν καλύβα τους καὶ ἔπειτα τὴν κοινότητά τους, κανονίζοντας τὴ ζωή τους μὲ τρόπο ἑλληνικό, συμφωνοῦν πῶς θὰ κυβερνήσουν τὰ ἐσωτερικά τους καὶ τὰ ἰδιαίτερά τους, καὶ ἀποφασίζουν, ὅπως τοὺς τὸ ἐπιβάλλει καὶ ἡ ἀνάγκη, ποιὰ θὰ εἶναι ἡ σχέση τους μὲ τὸν κυρίαχο, ὅποιος καὶ νὰ εἶναι.

Καὶ ἔτσι, εἴτε ὑπάρχει εἴτε λείπει ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία στοὺς Ἕλληνες, οἱ πολιτεῖες τους μένουν πάντα κάπως αὐτόνομες καὶ αὐτοδιοίκητες. Αὐτὸ πάντα γλύτωσε τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπὸ τὴν τελειωτικὴ καταστροφή, καὶ πάλι θὰ τὴ γλυτώση. Καὶ οἱ καταχτητές, που πλάκωσαν ὁ ἕνας ὕστερ᾿ ἀπὸ τὸν ἄλλο στὰ ἑλληνικὰ τὰ χώματα, βλέποντας πως οἱ Ἕλληνες εὔκολα ὑποτάζονται στὴν πολιτική τους κυριαρχία, τοὺς ἀφήνουν νὰ ζοῦν μεταξύ τους ὅπως θέλουν. Γιατὶ τοῦτο μονάχα ἀπαιτοῦν οἱ καταχτητές, νὰ μὴν ἀντιστέκωνται παρὰ νὰ τοὺς ὑπακούουν οἱ λαοὶ στὴν πολιτική τους ἐξουσία, ὄχι σὲ τίποτε ἄλλο. Τὰ παρὰ πέρα δὲν τὰ πολυεξετάζουν. Καὶ φέρνονται ἔτσι γιὰ δυὸ λόγους· γιὰ νὰ μὴν ἀπελπίζουν καὶ ἀγριεύουν τοὺς ὑποταγμένους λαοὺς καὶ γίνουν ἐπικίνδυνοι στὴν κυριαρχία τους· καὶ γιὰ νὰ ἀποφεύγουν τὸν πολὺν κόπο, τὰ ἔξοδα, τοὺς πολέμους καὶ τὰ αἵματα. Σὰν πολιτικοὶ που εἶναι, νοιώθουν πως τοὺς συμφέρει νὰ ἀναγνωρίζουν κοντὰ στὰ δικά τους, καὶ τὰ τοπικὰ συμφέροντα, ἀντὶ νὰ τὰ πολεμοῦν· καὶ τοὺς φτάνει μονάχα νὰ μὴ γυρέψουν ποτὲ οἱ ὑποταχτικοί τους πολιτικὴ ἀνεξαρτησία. Οἱ καταχτητὲς κάνουν ὅσον κόπο χρειάζεται γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς λαοὺς νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν πολιτική τους ὑπεροχὴ καὶ ἐξουσία. Σκοπός τους δὲν εἶναι νὰ ἐξαντληθοῦν πολεμῶντας, ἀπὸ πεῖσμα μονάχα νὰ σβήσουν κάθε ξένη ζωή γύρω τους. Ἄμα οἱ ξένοι λαοὶ τοὺς ἀναγνωρίσουν πολιτικοὺς κυρίους, αὐτὸ τοὺς φτάνει, καὶ τότε γιὰ ἀντάλλαγμα τάχα οἱ κυρίαρχοι τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ κυττάζουν οἱ ἴδιοι τὰ ἰδιαίτερά τους, τὰ τοπικὰ συμφέροντα. Μόλις οἱ ὑποταγμένοι δείξουν πως σηκώνουν κεφάλι, θὰ τοὺς χτυπήσουν ἐκεῖνοι κατακέφαλα. Καὶ οἱ ὑποταγμένοι πάλι ἔχουν κι αὐτοὶ τὸ πολιτικό τους συμφέρον· νοιώθουν πως, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πάρη ὁ δυνατός, ὁ καταχτητής, ὅλη τὴ ζωή τους, πρέπει νὰ τοῦ παραχωρήσουν κάτι καὶ τοῦ παραχωροῦν

τὴν πολιτική τους ἀνεξαρτησία. Δίνουν τοῦ δράκου νὰ φάη κάτι, ἀφοῦ εἶναι δράκος καὶ πρέπει νὰ τρώη. Καὶ ἔτσι γλυτώνουν τουλάχιστο τὸ πετσί τους καὶ μὲ τὸ πετσί τους τὴν ἐθνική τους ὕπαρξη. Κάθε κατάχτηση εἶναι σιωπηρὴ συμφωνία τοῦ καταχτητῆ μὲ τοὺς ὑποταγμένους καὶ νέα ἰσορροπία ἀπὸ συμφέροντα.

Ἔτσι ἡ Σαμοθράκη ἔμεινε πάντα ἰδιοκυβέρνητη καὶ ἑλληνική. Οἱ διάφοροι ξένοι καταχτητὲς πέρασαν ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη, ὅπως περνοῦν ἀπὸ τὸν καθρέφτη ἀπὸ πάνω διάφορες μορφὲς ἀνθρώπων. Καὶ κεῖ, που θαρροῦσαν πως εἶχαν πιὰ ὑποτάξει ὁλότελα τὸ νησὶ καὶ τὸ εἶχαν κάμει παντοτινὰ δικό τους, ἐκεῖ, που φαντάζονταν πως εἶχαν φτειάξει τοὺς κατοίκους κατὰ τὴν δική τους τὴν κρυφὴ ἐπιθυμία, ἐκεῖ ξέπεφτε ἡ ἐξουσία τους ἡ πολιτική, ἔφευγαν ἀπὸ τὸ νησὶ καὶ ἔμεναν πάλε οἱ Σαμοθρακίτες Σαμοθρακίτες ἀκέριοι. Καὶ ἔρχονταν τότε ἄλλοι κύριοι καὶ ὅριζαν τὸ νησὶ, μὰ τὸ νησὶ δὲν ἄλλαζε μορφὴ καὶ, ὅπως τὰ βράχια του ἦταν καὶ ἔμεναν ἀπὸ γρανίτη, ἔτσι καὶ οἱ κάτοικοί του ἔμεναν Ἕλληνες.

Κανένας πολιτισμὸς δὲν ἀντικατάστησε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὴ Σαμοθράκη. Κανένας δὲ χώθηκε στὴν ψυχὴ τῶν νησιωτῶν γιὰ νὰ τὴν ποτίση καὶ νὰ τὴν ἀλλάξη. Ὅ,τι μπορεῖ καὶ ἀφομοιώνει ὁ Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς ξένους πολιτισμούς, τὸ παίρνει καὶ τὸ κάνει δικό του· μὰ λιγοστὰ πράματα μπορεῖ καὶ ἀφομοιώνει. Τὰ περισσότερα τοῦ μένουν ξένα, δὲν τὸν ἀγγίζουν κὰν ἢ δὲν μπαίνουν μέσα του. Ποτὲ ὡς στὴν ὥρα δὲν ξέχασε τὸν ἑαυτό του ὁ Ἕλληνας.

Ἔτσι διοίκησαν τοὺς Ἕλληνες ὥς τώρα ὅλοι οἱ ξένοι καταχτητές, Πέρσες, Ρωμαῖοι, Βενετσιάνοι, Φράγκοι καὶ Τοῦρκοι. Ἔτσι τοὺς διοίκησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάτες, Θηβαῖοι ἢ Μακεδόνες. Μονάχα, ὅταν ἦρθαν οἱ νέοι Ἕλληνες καταχτητές, οἱ πολιτικοὶ καὶ νομοθέτες τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, τότε καταργήθηκαν οἱ κοινότητες, σβήστηκε ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, μὲ μιὰ μονοκοντυλιά, μ'ἕνα νόμο. Τὸ ἴδιο κάνουν τώρα καὶ οἱ Βούλγαροι γιὰ τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες, που εἶναι στὴ σημερινὴ Βουλγαρία. Γιὰ νὰ πνίξουν τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ τσαλαπάτησαν τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ τὶς διαλύσανε. Ξέρουν τὶ κάνουν ἐκεῖνοι. Οἱ ἄλλοι ξένοι τὶς σεβάστηκαν τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες, ὅλοι. Μονάχα οἱ Ἕλληνες ἄρχοντες τοῦ νέου κράτους καὶ οἱ Βούλγαροι τὶς ἀφάνισαν. Χαλνῶντας τὶς κοινότητες, χάλασαν κάτι στερεό, κάτι ὀργανωμένο, κάτι που ζοῦσε καὶ ἦταν φυσικό. Οἱ Ἕλληνες δὲ σεβάστηκαν ἕναν ὀργανισμό, που τοὺς γλύτωσε ὥς τώρα ἀπὸ χίλιους θανάτους καὶ θὰ τοὺς γλυτώνη πάντα, ἂν τὸ θέλουν. Ὡς στὰ τώρα εἶχε ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ τουλάχιστο τὴ θέληση τῆς αὐτοσυντηρησίας. Μήπως καὶ αὐτὴν τὴν ἔχασε;

Ἀλλὰ καὶ τί ἀξίζει νὰ θέλη νὰ ζῆ μιὰ φυλή, ἂν δὲ θέλη καὶ νὰ νικήση; Καὶ πῶς θὰ νικήση ἂν δὲν ἑνωθῆ ὅλη καὶ δὲ φτειάση ἕνα κράτος μεγάλο καὶ δυνατό, ὀργανισμὸ πολιτικὸ μὲ βάση τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, ἀφοῦ τέτοιο εἶναι τὸ φυσικό της;

Τὰ Σύνορα.

Σ'αὐτὸ τὸ μέρος τῆς Ἄσπρης Θάλασσας, που εἶναι τὸ νησί, ὅλοι οἱ ἄνεμοι μαζώνονται καὶ σαρώνουν τὴ θάλασσα καὶ τὸν ἀέρα. Βοριά-

δες, νοτιές, δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ φυσομανοῦν λυσσασμένοι καὶ στριφογυρίζουν καὶ χυμίζουν καὶ χτυποῦν κατεπάνω στὰ βουνά, που τοὺς ξαναστέλνουν πίσω καὶ χώνονται μέσα στοὺς κόλπους τῆς στεριᾶς καὶ ξαναγβαίνουν καὶ περνοῦν ἀνάμεσα στὰ νησιά, σὰν πνεύματα καὶ σὰν κλέφτες, καὶ σφυρίζουν ἀδιάκοπα τὴ λαλιά τους, που εἶναι μυστήριο. Σπάνια σὲ κεῖνα τὰ μέρη ἀφήνουν τὴ θάλασσα ἀτάραχη οἱ ἀνεμοζάλες. Τὰ νερὰ τῆς Μαύρης Θάλασσας μαλώνουν ἀτέλειωτα μὲ τῆς ἄσπρης τὰ νερά, περνῶντας ἀπὸ τὶς δυὸ στενωσιὲς ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες στεριές, Εὐρώπη καὶ Ἀσία. Μαζώνονται κάποτε οἱ ἄνεμοι σ' ἕνα ἀπὸ τὰ στενὰ ὅλοι μαζί μπλεγμένοι καὶ κλώθουν καὶ στριφογυρίζουν καὶ σκίζουν τὸν ἀέρα καὶ παλαίβουν ἀναμεταξύ τους καὶ ξανασκορπίζονται χυμίζοντας ἄγρια, τρελὰ καὶ ἀκράτητα στὰ πέρατα, λές, τῆς γῆς. Καὶ κάποτε, ξαφνικά, χάνονται ὅλοι, σὰ μαγεμένοι, καὶ μοναχὸ ἕνα ἁπαλότατο γλυκὸ ἀεράκι χαϊδεύει τὴ θάλασσα καὶ σουρώνει τὰ νερὰ λαφρίτατα. Καὶ ἡ θάλασσα τότε γελᾶ. Ἡ γαλήνη τέλεια δὲν ὑπάρχει· ζῆ πάντα ἡ θάλασσα, ὅσο καὶ νὰ φαίνεται ἀπ' ὄξω κοιμισμένη καὶ ἀσάλευτη. Εἶναι πάντα ἕτοιμη νὰ θυμώσῃ, ὅσο κι' ἂν φαίνεται ἥμερη καὶ γελαστή. Καί, ἅμα θυμώσῃ αὐτὴ ἡ ἄξενη θάλασσα, σηκώνει ἄγρια κύματα καὶ ἀφρίζει καὶ χτυπᾶ καὶ δέρνει τὰ ἀνοιχτὰ τ' ἀκρογιάλια. Ἀνάμεσα στὰ δυὸ νησιά, που προβάλλουν σὲ κεῖνο τὸ μέρος, κάποιος δαίμονας, λέει ὁ λαός, εἶναι κρυμένος στῆς θάλασσας τὸν πάτο καί, ἅμα θυμώσῃ, αὐτὸς ταράζει καὶ ἀναστατώνει τὰ νερά. Ἐκεῖ κοντὰ ἔχει τὴ σπηλιά της καὶ ἡ θεὰ ἡ Θέτιδα.

Γύρω γύρω γλείφει τὸ νησί ἡ θάλασσα μὲ τὰ γλυκά της κυματάκια, στὴ γαλήνη. Γύρω τριγύρω τὸ δέρνει ἡ θάλασσα τὸ νησί, ἡ θυμωμένη, ὅταν μαλώνῃ μὲ τοὺς ἀνέμους. Γύρω ἀγκαλιάζει τὸ νησί ἡ θάλασσα τὸ καλοκαίρι καὶ πότε τὸ σφίγγει περισσότερο, πότε κουράζεται καὶ χαλαρώνει λίγο τὴ δροσερὴ ἀγκαλιά της, τὴ μυρωδιασμένη. Καὶ τὸ χειμῶνα εἶναι λιγώτερο παγωμένη ἀπὸ τὸν ἀέρα. Τότε, τὴν αὐγή, σὰ δὲ φυσάῃ ἄνεμος, βγαίνει ὁ ἥλιος καὶ τὴ βλέπει, που ἀχνίζει. Μά, καλοκαιριά κακοκαιριά, ὅ,τι καὶ νά'ναι, τὸ ἔχει στὴν ἀγκαλιά της ἡ θάλασσα τὸ νησὶ καὶ τὸ σφίγγει ὁλοῦθε. Μὰ τὸ νησί ξεπροβάλλει στὰ ὕψη, γυρεύοντας ἀναπνοὴ καὶ λευτεριά.

Τοῦ νησιοῦ σύνορα εἶναι ἡ θάλασσα, σύνορα, που ξεκόβουν καθαρὰ καὶ ξάστερα φαίνονται. Τὸ νησὶ τὸ ξεμοναχιάζει ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο ἡ θάλασσα καὶ ζῆ ξεχωριστό, ὁλάκερο, μοναχό. Ἐδῶ στεριά, ἐκεῖ τριγύρω θάλασσα. Ἀπὸ τὴν κορυφὴ φαίνονται ὁλοτρόγυρα τὰ σύνορα βέβαια, ὁρισμένα, ἀναμφισβήτητα. Ποιός ἄνθρωπος μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰ σύνορα αὐτά; Ποιός μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ τὴ θάλασσα, τὴ θάλασσα, που πλάθει ἀκρογιάλια;

Τὸν καιρὸ τοῦ μεγάλου κατακλυσμοῦ τὰ νερὰ τοῦ Εὔξεινου Πόντου ἄνοιξαν δρόμο ἀπὸ τὸ Βόσπορο καὶ τὸν Ἑλλήσποντο. Ὅλα τὰ νησιὰ καὶ ὅλα τὰ περιγιάλια τῶν μερῶν ἐκείνων πλημμύρισαν, καὶ στὸ βουνὸ τοῦ νησιοῦ, τὸ ψηλότατο, που μοναχὸ ἔμεινε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ νερά, ὅρμησαν καὶ συνάχτηκαν κατατρομαγμένοι οἱ ἄνθρωποι νὰ γλυτώσουν. Καθὼς ἀνέβαιναν τὰ νερὰ ὁλοένα καὶ περισσότερο, προσευχήθησαν στοὺς θεοὺς οἱ ἄνθρωποι, καί, ἀφοῦ γλύτωσαν ἀπὸ

τὸν πνιγμό, στὰ μέρη που σταμάτησε ἡ θάλασσα, ἔστησαν γύρω γύρω στὸ νησί βωμοὺς στοὺς μεγάλους θεούς, σημάδια καὶ σύνορα τῆς σωτηρίας. Στοὺς βωμοὺς αὐτοὺς χιλιάδες χρόνια ἔπειτα ἔκαναν ἀκόμη θυσίες στοὺς θεοὺς οἱ ἄνθρωποι. Τὰ σημάδια ἔμειναν καὶ εἶναι ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὰ σύνορα τοῦ νησιοῦ. Μὰ δὲν τὰ ἔπλασαν οἱ ἄνθρωποι τὰ σύνορα αὐτά.

Τὰ ἔπλασε ἡ θάλασσα· πῶς νὰ τὰ ἀμφισβητήσουν; Γι' αὐτὸ τὰ ἐπικύρωσαν μὲ τὰ τεχνητὰ σημάδια τους. Τοῦ νησιοῦ τὰ σύνορα χωρὶς τὴν ἐπικύρωσι τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουν.

Ἄς σηκώσουν τὶς ἄγκυρες τὰ καράβια τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν ἄγριο βοριᾶ ἢ μὲ τὴ μανιασμένη τὴ νοτιὰ νὰ τραβήξουν κατὰ τὸ πέλαγο, κατὰ τὰ νησιὰ ἢ κατὰ τὴν ἀντικρυνὴ στεριά, θὰ βουλιάξουν σύξυλα. Γι' αὐτὸ μῆνες κάποτε περνοῦν χωρὶς συγκοινωνία οἱ νησιῶτες μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ τὸ καλοκαίρι ἀκόμη ὁ ἄνεμος εἶναι συχνὰ ἀγριώτερος, παρ' ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ταξιδέψουν. Μιλοῦνε μονάχα ἀναμεταξύ τους, ἄνθρωπο ξένο δὲν ἀντικρύζουν καὶ λένε τὰ δικά τους κι' ὅλο τὰ δικά τους ξαναλένε. Ἔτσι γίνονται οἱ νησιῶτες. Ζοῦν μεταξύ τους καὶ κυττάζουν πάντα κατὰ τὴ μεγάλη θάλασσα μὴν τοὺς φέρνη κανένα μήνυμα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Συνήθισε ἡ ματιά τους νὰ ἀντικρύζη τὸ πέλαγο καὶ τὶς μακρινὲς στεριὲς μὲ τὶς πολιτεῖες καὶ τὰ ξένα νησιὰ καὶ ἀκρογιάλια. Συνήθισε τ' αὐτί τους νὰ λογαριάζη τὴ δύναμη τῶν ἀνέμων καὶ τὸ θυμό τους. Ἔμαθαν νὰ ὑποψιάζωνται τὴ θάλασσα πάντα. Καὶ ὅταν ἀκόμη γελάη αὐτή, οἱ νησιῶτες μένουνε συλλογισμένοι. Αἰῶνες πέρασαν ἔτσι ζωσμένοι ἀπὸ τὴν ἄξενη θάλασσα καὶ τὰ ἄξενα περιγιάλια. Γενεὲς γενεῶν πέρασαν καὶ ζοῦν ἀναμεταξύ τους οἱ νησιῶτες, ρίχνοντας ματιὲς στὴ μεγάλη θάλασσα καὶ ἀκούοντας τὴ βοή της καὶ τὰ βογγητὰ τῶν ἀνέμων. Καὶ γίνηκαν ἄλλοι ἄνθρωποι.

Οἱ στεριανοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ πάρουν βουνὰ γιὰ σύνορα καὶ νὰ χτίσουν κάστρα στὶς κλεισοῦρες καὶ στὶς ράχες σκοπιές. Καὶ αὐτῶν τὸ κράτος ἦταν μικρό, σὰν τὸ νησί, καὶ ἀπὸ ἕνα βουνάκι στὴ μέση τοῦ κάμπου φαίνονταν ἄλλοτε τὰ κάστρα ὅλα τριγύρω καί, σὰν περιδέραιο, τὰ βουνά, που ἦταν σύνορα.

Ἄλλοι πάλε ἔκαμαν τὸν τόπο τους τόσο μεγάλο, που δὲ φαίνονται τὰ σύνορά του καὶ δὲν ξέρουν καὶ οἱ ἴδιοι καλὰ καλὰ ποῦ τελειώνει ὁ τόπος τους.

Μὰ τὰ πλατιὰ σύνορα δὲ φανερώνουν πάντα λαὸ πλατύμυαλο καὶ μεγαλόκαρδο· φανερώνουν μονάχα μεγάλο ἀνθρωπομάζωμα. Καὶ τὰ ἀνθρωπομαζώματα ὅλο ἁπλώνονται περισσότερο, ξεχάνονται, χαλαρώνεται ἡ σύστασή τους καὶ ἡ ψυχὴ τῶν ἀτόμων χαμηλώνει.

Ἐκεῖνοι πάλε, που ἔχουν τὰ στενὰ σύνορα καὶ τὰ βλέπουν οἱ ἴδιοι γύρω τους, περιμαζεύονται, φυλάγονται περισσότερο, συμπυκνώνεται ἡ ψυχή τους, δὲν ξεχνοῦν τὸν ἑαυτό τους εὔκολα καὶ ἀνεβαίνουν πρὸς τὰ ὕψη. Γίνονται στριμένοι καὶ ψηλότεροι.

Ἔτσι καὶ τὸ νησί, που τὸ σφίγγουν ὁλόγυρα τὰ σύνορά του, ξεπετιέται πρὸς τὰ ὕψη.

Οἱ Ἕλληνες εἶναι σχεδὸν παντοῦ νησιῶτες· σχεδὸν παντοῦ βλέπουν τὰ σύνορά τους, τὴ θάλασσα. Μὰ ἡ θάλασσα που ξεχωρίζει ἀνθρώπους

ἀπ' ἄλλους ἀνθρώπους, ἡ ἴδια τοὺς εἶναι ἀνοιχτὴ γιὰ ταξίδια σὲ τόπους καὶ ἄλλους τόπους.

Τὸ νησί, ὡς τόσο, εἶναι πάντα κάτι ξεχωριστὸ καὶ ὁλάκερο. Ἔτσι τὸ βλέπει κανεὶς ἀπ' ὄξω. Καὶ ἀπὸ τὴν ψηλή του κορυφὴ πάλι ἔτσι τὸ βλέπει, ἐρημικὸ μέσα στὸ πέλαγο.

Σὲ κεῖνο τὸ μέρος τῆς Ἄσπρης Θάλασσας, που εἶναι τὸ νησὶ καὶ γίνονται ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια σίφωνες, σεισμοί, κατακλυσμοὶ καὶ καταποντισμοί, μπορεῖ καὶ τὸ νησὶ ὁλάκερο μὲ τὰ σύνορά του νὰ χαθῇ. Οἱ σφουγγαράδες, που βουτοῦν σὲ κεῖνα τὰ νερά, λέγουν πως ἀνάμεσα στὸ νησὶ καὶ στὴ στεριὰ βλέπουν μιὰ βουλιαγμένη πολιτεία. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρνουν πως ἐκεῖ ἄλλοτε ἤτανε νησιά, που τὰ ἔθαψε ἡ θάλασσα.

P o l í t i s (Kosmás), in werkelijkheid Taveloúdis. In 1889 geboren, leefde hij lang in Frankrijk en Engeland; zijn romans dragen geen locaal karakter; het schijnt dat algemene psychologische problemen hem bezighouden. In de roman *Hekate* woont de hoofdpersoon, Paul, een voorstelling van de *Electra* van Euripides bij in een antiek theater.

Ἑ κ ά τ η. *Ἀθῆναι* 1934. blz. 354—361.

Φθάσαμε πράγματι λίγο ἀργά, ἡ παράστασις εἶχε ἀρχίσει. Μόλις μπήκαμε στὸ ἀμφιθέατρο, στὸν διάδρομο, ἀριστερά, εἶδα πὼς οἱ κερκίδες ἦταν ὅλες γεμᾶτες ἀπὸ κόσμο, ὡς ἀπάνω. Στάθηκα μιὰ στιγμὴ ν' ἀπολαύσω τὸ θέαμα. Μ' ὅλο ποὺ ἦταν ἀρχὲς Νοεμβρίου, ἕνας ἥλιος σχεδὸν καλοκαιρινὸς χρύσωνε τὴ σκουριὰ τῶν μαρμάρων. Οἱ βράχοι, πιὸ ἀψηλά, ἔπαιρναν μιὰ χρυσογάλαζη ἀπόχρωσι ἀνάμεσα στὸ ζωηρὸ πράσινο τοῦ χορταριοῦ ποὺ φύτρωνε στὶς σχισμάδες. Κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ κάτι ρόδινοι τόνοι ἀπάνω στὶς πέτρες. Δὲν ἤμουν συνηθισμένος σ' αὐτὸ τὸ θέαμα καὶ ὅλα μοῦ ἔκαναν ἐντύπωσι.

Ἔρριξα μιὰ ματιὰ μπροστά μου, στὴ σκηνή. Δίπλα στὸν βωμὸ στεκόταν ἡ Ἠλέκτρα καὶ ἄρχιζε τὸν μονόλογο τοῦ θρήνου. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ γύρισε τὸ πρόσωπό της πρὸς τὸ μέρος μου καὶ εἶδα πὼς φοροῦσε προσωπεῖο. Ξέρετε τὰ λόγια;

Σύντειν', ὥρα, ποδὸς ὁρμάν·
ὤ ἔμβα ἔμβα κατακλαίουσα . . .

Σᾶς εἶπα πὼς δὲν μ' ἐνδιέφερε τὸ ἀρχαῖο δρᾶμα. Ντρέπομαι τώρα νὰ σᾶς ὁμολογήσω πὼς τὸ ἀπόγεμμα ἐκεῖνο, ποὺ ἔφερε ἕνα τέλος στὸ ἄλλο δρᾶμα, γίνηκε ἀφορμὴ νὰ μὴν ἀφήνω ἀπὸ τὰ χέρια μου τοὺς ἀρχαίους τραγικούς.

. . . Ὁ θρῆνος τῆς Ἠλέκτρας ἀντηχεῖ ἀκόμα στ' αὐτιά μου:

. . . ἄναγε πολύδακρυν ἁδονάν,
σύντειν', ὥρα, ποδὸς ὁρμάν.

Ἀπὸ τὸν βωμὸ ἔβγαινε λίγος γαλάζιος καπνός, μιὰ στήλη λεπτὴ καὶ ὁλόϊσια.

Στεκόμαστε πάντα στὸν διάδρομο. Κάποιος ταξιθέτης μᾶς πλησίασε καὶ μᾶς εἶπε μὲ σιγανὴ φωνὴ ν' ἀνεβοῦμε τὶς κερκίδες, ἄκρη-ἄκρη, ὡς τὸ ἀπάνω διάζωμα.

Κάναμε ὅπως μᾶς εἶπε, ἀλλὰ κ'ἐκεῖ καμμιὰ θέσις ἀδειανή. Τότε ἀποφασίσαμε ν' ἀνεβοῦμε πιὸ ἀψηλά, στοὺς βράχους ποὺ εἶναι ἀμέσως πάνω ἀπὸ τὸ διάζωμα, σὰν συνέχεια τοῦ ἀμφιθεάτρου. Καθίσαμε ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλον. Κάτω, εἶχε ἀρχίσει ὁ διάλογος μεταξὺ Ὀρέστη καὶ Ἠλέκτρας. Ἡ ἐξαίρετη ἀκουστικὴ τοῦ θεάτρου μᾶς ἔφερνε τὰ λόγια, κι' αὐτὰ μᾶς ξεπερνοῦσαν:

Ἕστηκα· πάντως δ' εἰμὶ σή· κρείσσων γὰρ εἶ.

...Εἴδατε ποτὲ ἠθοποιοὺς νὰ παίζουν μὲ προσωπεῖα; Τὸ πρόσωπο, τὸ προσωπεῖο δηλαδή, μένει ἀκίνητο, χωρὶς καμμιὰ σύσπασι, καμμιὰν ἀλλοίωσι τῶν γραμμῶν—φυσικὰ— χωρὶς κανέναν πρόσθετο μομφασμό, οὔτε χαρᾶς οὔτε λύπης, ἕνα σύμβολο ποὺ μένει ἀσάλευτο, ἔτσι, ὡς τὸ τέλος. Ἀκόμα καὶ ἂν τὸ τέλος εἶναι καλό, ἡ τραγικότητα τῶν περασμένων στιγμῶν ἐξακολουθεῖ νὰ μένει χαραγμένη βαθειὰ στὶς γραμμὲς τοῦ προσωπείου. Φαίνεται πὼς καὶ ὁ Παῦλος ἔκανε τὴν ἴδια σκέψι γιατὶ γυρίζει καὶ μοῦ λέει:

— Τὸ ἴδιο καὶ ἡ γῆ, ἀφοῦ ἡσυχάσει μετὰ ἕναν σεισμό, κρατάει τὴν ἀναστάτωσι τοῦ φλοιοῦ της.

Σὰν φυσικὸς ποὺ εἶναι, βρῆκε τὴν παρομοίωσι στὸν κύκλο ποὺ ἦταν συνηθισμένος.

Σᾶς ἔλεγα γιὰ τὸ προσωπεῖο. Μέσ' ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ ἀκινησία βγαίνει μιὰ παλλόμενη φωνή, καταχθόνια, κάποιου ἄλλου κόσμου, σὲ ὅλους τοὺς κυματισμοὺς τοῦ πάθους—τῶν παθῶν. Εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀπρόσωπου συμβόλου. Καὶ οἱ χειρονομίες, μετρημένες, ἀνάλογες, κρατοῦν τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα φωνῆς καὶ προσωπείου. Ἡ σύγκρισις θὰ σᾶς φανεῖ παράξενη ὅταν προσθέσω πὼς μοῦ θύμισε κάποιες θρησκευτικὲς τελετὲς στὸ Θιβέτ. Κι' ἐκεῖ πέρα, οἱ ἱερεῖς ποὺ ὑποκρίνονται τὰ πνεύματα φοροῦν κάτι τεράστιες καὶ φρικιαστικὲς προσωπίδες, ἀναλόγως μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ καθενός. Ἀλλὰ ἐκφράζονται μονάχα μὲ κινήσεις καὶ χειρονομίες. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν Ἰαπωνία· οἱ ἠθοποιοὶ δὲν φοροῦν προσωπεῖο ἀλλὰ κρατοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὴν ἴδια καὶ ἀμετάβλητη ἔκφρασι ἀπάνω στὸ πρόσωπο. — Γελᾶτε μὲ τὴ σύγκρισί μου; ...

Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ σταμάτησα γιὰ μιὰ στιγμή: θυμήθηκα — τὶ τὰ θέλετε, στὴν ἡλικία μας εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ζοῦμε περισσότερο μὲ ἀναμνήσεις — κάποιο ἄλλο προσωπεῖο, ζωντανὸ αὐτό. Ἔτυχε νὰ γνωρίσω μιὰ Κορεανὴ πριγκήπισσα, .. μὰ δὲν εἶναι τώρα ἡ κατάλληλη στιγμή, θὰ σᾶς διηγηθῶ ἄλλοτε αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο τῆς ζωῆς μου. Ἦταν ὅμως φυσικὸ νὰ μοῦ ἔρθουν ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις ἐκείνη τὴν ὥρα.

Τὸ δρᾶμα προχωροῦσε, μπορῶ νὰ πῶ ἄρχιζε νὰ γίνεται διπλὸ ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή. Τὸ δεύτερο ἦταν βουβό, χωρὶς νὰ πέσει ἀμέσως στὴν ἀντίληψί μου.

Ὁ χορὸς ἔπιανε τὸ πρῶτο στάσιμο:

Κλειναὶ νᾶες, αἵ ποτ᾽ ἔμβατε Τροίαν
τοῖς ἀμετρήτοις ἐρετμοῖς
πέμπουσαι χοροὺς μετὰ Νηρῄδων,
ἵν᾽ ὁ φίλαυλος ἔπαλλε δελ-
φὶς πρῴραις κυανεμβόλοις
εἱλισσόμενος . . .

Στὴν ἀρχή, δὲν καταλάβαινα καλὰ τί συνέβαινε. Αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ἀργὰ ὁ χορός, γυρίζοντας καὶ ξαναγυρίζοντας ἥσυχα καὶ ρυθμικά, τὰ ἔβλεπα μπροστὰ στὰ μάτια μου ζωντανεμένα. Τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν κουπιῶν, τὶς Νεράϊδες, τὸ στρηφογύρισμα τοῦ δελφινιοῦ μπροστὰ στὶς πρῶρες τῶν καραβιῶν. Ἔπειτα πάλι τὶς Νεράϊδες νὰ φέρνουν ἀπὸ τὸ χρυσὸ ἀμόνι τοῦ Ἡφαίστου τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα:

. . . τᾶς σᾶς, ὦ Θέτιδος παῖ,
κλεινᾶς ἀσπίδος ἐν κύκλῳ
τοιάδε σήματα . . .

Ἔβλεπα τὸν Ἥλιο στὴ μέση τῆς ἀσπίδας καὶ γύρω του ἄλογα φτερωτὰ καὶ τοὺς ἀστερισμοὺς ποὺ θαμπώνουν καὶ ζαλίζουν τὸ μάτι τοῦ ἐχθροῦ.

Στὴν ἀρχὴ νόμισα πὼς εἶναι ἡ μουσικὴ ποὺ μοῦ δίνει τὴν παραίσθησι. Μὰ ὄχι. Στὴ μέση τοῦ ἡμικυκλίου τῆς ὀρχήστρας ἕνα πλάσμα αἰθέριο ξετυλιγόταν, ναί, αὐτὴ εἶναι ἡ σωστὴ λέξις, ξετυλιγόταν στὸ νόημα τοῦ σύμπαντος: γινόταν θάλασσα καὶ ἥλιος καὶ ἀστερισμοί . . .

Σᾶς ἔτυχε ποτὲ ὅταν βρισκόσαστε στὸ χεῖλος ἑνὸς γκρεμνοῦ νὰ βλέπετε τὸ βάθος του ν᾽ ἀνεβαίνει, νὰ σᾶς τυλίγει, νὰ σᾶς ρουφᾶ; . . . Εἶχα τὸ ἴδιο συναίσθημα. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ πλάσμα ὑψωνόταν, ἐρχόταν πρὸς ἐμᾶς μέσα σ᾽ἕναν στρόβιλο ἀπὸ ἀραχνοΰφαντες πτυχές· ἦταν στὸ χέρι της νὰ μᾶς κάνει ὅ,τι θέλει, νὰ μᾶς τραβήξει κάτω, νὰ μᾶς ἀφανίσει, νὰ μᾶς μεταρσιώσει σὲ μιὰν ὑπερούσια σφαῖρα! . . .

Κύτταξα τὸν Παῦλο: εἶχε σηκωθεῖ καὶ στεκόταν πιασμένος ἀπὸ ἕναν βράχο σὰν νὰ φοβόταν μὴν παρασυρθεῖ.

Τὸ χορικὸ τελείωνε μέσα στὸ κλάψιμο τῆς ὀρχήστρας:

. . . σὰν δ᾽
ἔτ᾽ ἔτι φόνιον ὑπὸ δέραν
ὄψομαι αἷμα . . .

Ἐλύγισε σὰν πληγομένος κύκνος.

— Ποιὰ εἶναι; ρώτησα τὸν Παῦλο μόλις μπόρεσα νὰ μιλήσω.

Σᾶς εἶπα πὼς φοροῦσε κι᾽ αὐτὴ προσωπίδα; Μιὰ προσωπίδα ποὺ θύμιζε τὸν περίφημο στίχο: Je hais le mouvement qui déplace les lignes . . .

— Πῶς θέλεις νὰ ξέρω! μοῦ ἀποκρίθηκε.

Τὸ δρᾶμα, αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτό, εἶχε χάσει πιὰ τὸ ἐνδιαφέρον του. Ἀπὸ ἀψηλά, ἔβλεπα τὶς πλάτες τῶν θεατῶν ν᾽ ἀναδεύονται σ᾽ ἕνα ἱερὸ ρῖγος. Ὁ ἥλιος λοξοδρομοῦσε ἀφήνοντας τὸ μισὸ ἀμφιθέατρο στὴ σκιά. Οἱ θεαταὶ τῆς πτέρυγας ἐκείνης ἔβαζαν τὰ ἐπανωφόρια των. Ἐμᾶς, ὁ ἥλιος μᾶς ἔβλεπε ἀκόμη.

'Αντίκρυ, ἀνάμεσα στὶς ἐρειπωμένες ἁψίδες τῆς προσόψεως, φαινόταν λίγος Σαρωνικός, καὶ δεξιά μας, ἡ Σαλαμῖνα. Εἶχα ἀφαιρεθεῖ κυττάζοντας γύρω τὴ φύσι.

Κάποια στιγμή, ἄκουσα τὴν πρώτη κορυφαία ν' ἀπαγγέλει:

ἔμολες, ἔμολες, ὦ χρόνιος ἁμέρα . . .

'Εμᾶς, ὁ ἥλιος μᾶς ἔβλεπε, μὰ ἡ σκηνὴ καὶ ὁλόκληρη σχεδὸν ἡ ὀρχήστρα ἦταν μελανὲς ἀπὸ τὴ σκιά. "Εμολες, ἔμολες . . .

Ποιὰ μέρα ἦταν αὐτὴ ποὺ ἦρθε, ἢ μᾶλλον αὐτὴ ποὺ περνοῦσε; Τώρα ποὺ τελείωσε ἡ φαντασμαγορία τῆς ἄγνωστης χορεύτριας, τὰ πράγματα ξαναμπῆκαν στὴ θέσι των, ὅλα ἠρεμοῦσαν. 'Ο ἥλιος ἔγερνε σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς Σαλαμῖνας. Κάποιο δυνατὸ ρεῦμα, στ' ἀψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, παρέσυρε μὲ ταχύτητα ἕνα μικρὸ συννεφάκι, ροδόλευκο, τόσο δὰ μικρό. Τὸ παρακολουθοῦσα μὲ τὸ μάτι ὡς ποὺ πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ναὸ τῆς 'Απτέρου Νίκης — τὸν εἴχαμε κατακόρυφα — καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ τὴν 'Ακρόπολι. Καὶ οἱ στῆλες τοῦ ναοῦ εἶχαν γίνει ρόδινες, σιγὰ-σιγὰ ὅλα ἐρόδιζαν μέσα στὸ γλυκὸ φθινοπωρινὸ ἀπογεμματάκι. 'Η σκιὰ ἐπύκνωνε κάτω στὴ σκηνὴ καὶ στὴν ὀρχήστρα. Ξέρετε τὰ φθινοπωρινὰ βράδυνά, ὅπως αὐτὰ ποὺ εἴχαμε πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, γεμᾶτα γαλήνη καὶ εὐλογία.

Σὰν ἄρχισε τὸ δεύτερο μεγάλο χορικὸ σηκώθηκα περιμένοντας νὰ ξαναδῶ τὴ χορεύτρια. 'Η ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ Εὐριπίδης τὰ κατάφερε νὰ βρεῖ πάλι τὴ συνηθισμένη του πεζότητα. Φαίνεται πὼς γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ἡ χορεύτρια δὲν πῆρε μέρος στὸ δεύτερο χορικό. "Εμεινα ὡς τόσο ὄρθιος. 'Ο Παῦλος πηγαινοερχόταν μὲ ἀργὸ βῆμα, σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ μένα, χωρὶς νὰ προσέχει τὴν παράστασι. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ἐπέμεινε τόσο πολὺ νὰ ἔρθωμε; . . . 'Απὸ τὶς συνηθισμένες του ἰδιοτροπίες.

Κάτω, ἀκούστηκαν οἱ οἰμωγὲς τοῦ Αἰγίσθου, καὶ σὲ λίγο, οἱ ὑστερικὲς ἐπιθανάτιες κραυγὲς τῆς Κλυταιμνήστρας. 'Ακόμα καὶ τὸ σκηνοθετημένο αὐτὸ δρᾶμα ἔδειχνε παράχορδο μέσα στὸ εἰρηνικὸ δειλινό. 'Η σκιὰ προχωροῦσε ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τ' ἀπάνω.

..."Ερριξα πάλι μιὰ ματιὰ πίσω μου, ἀψηλά, στὸν ναὸ τῆς 'Απτέρου Νίκης. Νὰ σᾶς πῶ εἰλικρινῶς, ἂν ἦταν στὸ χέρι μου, θ' ἄφηνα ὅλα τ' ἀρχαῖα μνημεῖα ἀπεριποίητα, νὰ χορταριάσουν, νὰ φυτρώσουν μολόχες ἀνάμεσα στὰ μάρμαρα, καὶ οἱ περιπλοκάδες νὰ σκαρφαλώνουν ὡς τὶς μετῶπες καὶ νὰ ξαναπέφτουν σὰν πράσινος καταρράκτης. Φαντάζεσθε τί ἔξοχο θέαμα; Πεῖτε μου εἰλικρινῶς, ἕνας κουρελιάρης δὲν εἶναι πιὸ αἰσθητικὸς ἀπὸ ἕναν μπαλωμένο; . . .

Καθὼς κύτταζα, πέρασαν δυὸ κοράκια πρὸς τ' ἀριστερά μου, ἔκαναν τρεῖς γύρους κι' ἐξαφανίσθηκαν.

'Ο ἥλιος ἔδυνε, μιὰ δύσις μᾶλλον ἄδοξη, μουντὴ μέσα στοὺς χαμηλοὺς ὑδρατμούς. Μονάχα ὁ 'Υμηττὸς ἄλλαζε χίλιες ἀποχρώσεις. 'Απὸ γαλάζιος γίνηκε μενεξεδής, πῆρε τὸ ξεπλυμένο χρῶμα τῆς γκλυσίνας, ἔπειτα διαμιᾶς ἀποτεφρώθηκε, σταχτής, κάτω ἀπὸ ἕναν πυχτὸ οὐρανό. Κάτι σὰν ὁμίχλη, μᾶλλον σὰν σκόνη, ἀκινητοῦσε γύρω στὸ θέατρο.

Τὸ δρᾶμα τελείωνε. Οἱ Διόσκουροι κανόνιζαν τὸ μέλλον ἐκείνων ποὺ ἐπέζησαν κι' ἐλάφρωναν τὴ βαρειὰ συνείδησι τοῦ 'Ορέστη:

σὺ δ' οὐχὶ δρᾷς, Φοῖβος τε Φοῖβος.

Mevrouw D a s k a l á k i (Helle), meisjesnaam: Alexíou, werd te Heraklion op Kreta geboren en begon al jong te schrijven. Tegenwoordig is ze lerares in het Frans bij het Middelbaar Onderwijs. Haar roman „*De derde Christelijke meisjesschool*" behandelt gevoelig en levendig de ervaring van een onderwijzeresje, dat pas benoemd is aan een lagere school in een arme wijk.

3ον Χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ὸ ν Π α ρ θ ε ν α γ ω γ ε ῖ ο ν, blz. 70—81, 105—108. *'Αθῆναι* 1934.

"Αμα διορίστηκα ἐγώ, νόμιζα πὼς ὁ δάσκαλος διδάσκει ὅ,τι θέλει κι' ὅσο θέλει. Πὼς εἶναι αὐτεξούσιος. Καὶ τότες στὴν ἀρχὴ δυὸ - τρεῖς βδομάδες εἶχα περάσει πολλὲς ὧρες κουβεντιάζοντας μὲ τὰ παιδιά, παίζοντας ἢ λέγοντας παραμύθια γιὰ νὰ τὰ κάμω, λέει, νὰ ξεθαρρέψουν.

Μὰ τὸ πῆρε κι' αὐτὸ εἴδηση ἡ κ. Διευθύντρια καὶ μὲ καλεῖ ἰδιαιτέρως καὶ μοῦ λέει ἕνα πρωϊνό:

— „Ξέρετε, σᾶς ἔφερα νὰ διαβάσετε τὸ 'Αναλυτικὸν Πρόγραμμα. Μπορεῖτε νὰ τὸ πάρετε στὸ σπίτι σας νὰ τὸ ἀντιγράψετε. Γιατὶ πρέπει νὰ εἶστε ἐν γνώσει τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Νόμου . . . 'Αντιγράψετε τουλάχιστον ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν Πρώτη Τάξη.

Καὶ διάβαζα διάβαζα καὶ δὲν τέλειωνε: 'Εκ τῆς ὕλης τῶν ἑλληνικῶν θὰ διδαχθεῖ τὸ τάδε καὶ τὸ τάδε, ἐκ τῆς ὕλης τῶν θρησκευτικῶν τοῦτα καὶ τοῦτα, καὶ ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἀριθμητικῆς οἱ τέσσερις πράξεις. Βουνὸ δουλειᾶς, ποὺ λυπόμουν γιὰ τὶς λιγοστὲς ὧρες, ποὺ εἶχα ἀφήσει καὶ πῆγαν χαμένες. Γιατὶ ἂν τὶς εἶχα χρησιμοποιήσει γιὰ καθαυτὸ διδασκαλία, θάχανε σήμερο προχωρήσει λιγουλάκι τὰ παιδιά. Καὶ ἀντὶ νὰ τὰ διώχνω ἐξ αἰτίας τῆς „καθαριότητος" καὶ νὰ χάνουν τὰ παιδιὰ τὸ μάθημά τους, ἐγὼ θά 'θελα νὰ μπορούσα νὰ τοὺς ἔκανα μάθημα καὶ τὶς νύχτες· γιατὶ χώρια ποὺ διάτασσε ὁ Νόμος νὰ διδάξω τόσα πράματα, μούδειξε ἡ κ. Διευθύντρια κι' ἕναν ἄλλο Νόμο, ποὺ ἔλεγε πὼς ἤμουνα ὑποχρεωμένη νὰ προβιβάσω στὸ τέλος τοῦ ἔτους καὶ τὰ τρία τέταρτα τῶν παιδιῶν. "Αλλος κόμπος. Δὲν ἤτανε δηλαδὴ μόνο ὁ λόγος νὰ τὰ διδάξω ὅλα αὐτὰ τὰ πράματα, καὶ ὅσα παιδιὰ μάθουν καλά, κι' ὅσα δὲ μάθουν δὲν πειράζει, μὰ ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ αὐτὰ ποὺ διατάσσει ὁ Νόμος ὡς „διδακτέα ὕλη", νὰ τά 'χουνε μάθει τὰ τρία τέταρτα ἀπὸ τὰ παιδιά. Νὰ τά 'χουνε χωνέψει· νἆναι ἄξια νὰ μποῦνε στὴ Δευτέρα. 'Η Πρώτη Τάξη ὅμως δὲν ἔμοιαζε μὲ τὶς ἄλλες Τάξες. "Αν ἤμουνα δασκάλα στὴν Τρίτη ἢ στὴν Τετάρτη Τάξη, θὰ μοῦ ἤτανε εὔκολο νὰ προβιβάσω τὸ ὅριο τῶν κοριτσιῶν, ποὺ μούλεγε ὁ Νόμος, κι' ἂν ἐπιτέλους τὴν ἄλλη χρονιὰ κεῖνες οἱ μαθήτριές μου δὲν ἀξίζανε τίποτα, ἐγὼ θὰ μπορούσα νὰ πῶ στὴ δασκάλα τους, ἂν μούκανε παράπονα, πὼς ἐγὼ δὲ φταίω καὶ πὼς κι' ἐγὼ ἔτσι κούτσουρα τὶς πῆρα. Τὶς πῆρα

καὶ δὲν ἄξιζαν οὔτε γιὰ τὴ Δευτέρα, κι' ἔκαμα ὅ,τι μπόρεσα μὰ δὲν εἶμαι καὶ θεός. Θὰ φόρτωνα στὴν προκάτοχό μου νὰ πληρώσει τὰ σπασμένα. Μὰ μένα μὲ εἶχαν διορίσει στὴν Πρώτη Τάξη. Κι' ἂν τοῦ χρόνου ἔστελνα παιδιὰ στὴ Δευτέρα, χωρὶς νὰ ξέρουν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν, ἐγὼ θὰ ἤμουνα ὁ μόνος φταίχτης καὶ κανένας ἄλλος. Καὶ θὰ ντροπιαζόμουν μέσα στὸ σκολειό. Κι' ἀκόμη καταλάβαινα, πὼς πολὺ ἢ λίγο ὅ,τι διάτασσε ὁ Νόμος, γιὰ τὴν Πρώτη Τάξη, ἔπρεπε νὰ γίνει. Δὲν ἤτανε ἡ Πρώτη Τάξη, Δεύτερη ἢ Τρίτη Τάξη Γυμνασίου νὰ λέει ὁ Νόμος νὰ διδάξω ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία ... γιατὶ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ κακὰ νὰ τὴ διδάξω δὲν πειράζει· ὁ ἄλλος δάσκαλος ποὺ θαρθεῖ τὸν ἄλλο χρόνο, νὰ διδάξει Βυζαντινή, μπορεῖ νὰ κάμει τὴ δουλειά του, κι ἂς μὴν ξέρουν τὰ παιδιὰ τὴν ἀρχαία Ἱστορία. Ὅμως ἡ δασκάλα ποὺ θά 'παιρνε τοῦ χρόνου τὰ παιδιά μου, ἂν δὲ φρόντιζα φέτος νὰ τὰ μάθω τὸ ἐλάχιστο νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κουνηθεῖ. Θά 'μενε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Ἂν δέ βάλεις θεμέλιο, δὲν μπορεῖς ν' ἀρχίσεις νὰ χτίζεις. Καὶ μένα μοῦ εἶχαν ἀναθέσει, ἔλεγα μέσα μου, νὰ βάλω τὰ θεμέλια. Μούχανε παραδώσει ἑξήντα κουταβάκια, γιὰ νὰ τὰ ξεξυπνήσω, δὲν ἤτανε σπουδαία, βαριὰ ὑπόθεση, μὰ ἤτανε ἀπαραίτητη. Γιατὶ ἂν δὲν κατάφερνα νὰ τὰ ξυπνήσω ἐγὼ φέτος, ἡ ἄλλη δασκάλα τοῦ χρόνου θὰ τὰ 'παιρνε πάλι κουταβάκια κοιμισμένα, καὶ τὸ χτίρι δὲ θὰ προώδευε οὔτε πόντο.

Μέρα μὲ τὴ μέρα ἄνοιγαν τὰ μάτια μου. Ἔμπαινα στὸ νόημα τῆς δουλειᾶς... Τὴ νύχτα, σὰν τύχαινε νὰ μεταπνήσω, ἔβαζε ἀρχὴ τὸ μυαλό μου νὰ δουλεύει: τὴ Φανὴ καὶ τὴν Δέσποινα, ἔλεγα, χωρὶς ἄλλο πρέπει νὰ τὶς πάρω χώρια, νὰ τοὺς μάθω τοὺς ἀριθμούς, γιατί δὲ θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ „συμβαδίσουν" ἀφοῦ εἶνε τόσο πίσω. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάμω καὶ μὲ τὶς πεντέξη, ποὺ δὲν μπόρεσαν ἀκόμη νὰ χωνέψουν τὶς διφθόγγους. Ἔτσι θὰ γίνει· θὰ τὶς κρατῶ στὸ σκολειὸ ἕντεκα μὲ δώδεκα τὴν Πέμπτη ποὺ σκολνοῦν οἱ ἄλλες ... Συλλογιζόμουν ἀκόμη, πῶς νὰ βρῶ νὰ δείξω στὰ παιδιὰ τὰ ὅσα ἀναφέρει τὸ ἀλφαβητάριο, εὐζώνους δὲν εἴχαμε στὸν τόπο μας, μὰ θὰ τοὺς πήγαινα κάτι παιγνιδάκια, ποὺ εἶχα δεῖ νὰ κρέμουνται σ' ἕνα μαγαζὶ ἀπ' ἔξω, καὶ τοὺς παράσταιναν ὁλοζώντανους μὲ τὰ γυριστὰ τσαρούχια καὶ τὶς φουστανέλλες τους. Μὲ τὸ κόκκινο φέσι καὶ τὸ κρόσσι πίσω στὸ σβέρκο. Γιὰ νὰ δοῦνε πάλι χῆνες, θὰ τὶς πήγαινα σὲ μιὰ μικρὴ ἐκδρομοῦλα ὥς τὸ χάνι τοῦ 'Ασὰν ἀγᾶ, ὄξω ἀπὸ τὴν πόλη ἤτανε, ὥς ἕνα τέταρτο· καὶ μάλιστα μαζὶ μὲ τὶς χῆνες θὰ τοὺς ἔδειχνα καὶ τὴ „λεύκη", γιατί ὁ 'Ασὰν ἀγᾶς ποὺ εἶχε τὶς χῆνες, εἶχε τὸ χάνι του δίπλα στὸ ρυακάκι, κι' ὅλο τὸ τρίγυρο ἦταν κατάφυτο ἀπὸ θεώρατες λεῦκες ... Ὅταν τὰ βόλευα ἔτσι ὅλα μὲ τὸ μυαλό μου γύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρὸ κι' ἀποκοιμόμουν ξεκουρασμένη, σὰν νὰ εἶχα ἐκτελέσει ἕνα καθῆκον.

Προσπαθοῦσα νὰ βάλω καὶ σὲ πράξη τὰ ὅσα εἶχα μάθει στὸ Διδασκαλεῖο, ἴσως κάτι βοηθηθῶ κι' ἀπὸ κεῖ, μὰ αὐτὰ τὰ περισσότερα ἤτανε ἄχρηστα καὶ ἄσχετα ἀπὸ τὴ δουλειά μου. Ἤξερα ἀπ' ὄξω κι' ἀνακατωτὰ τὶς βιογραφίες τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν τῆς ἀνθρω-

πότητος ,,ἀπ᾽ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον,'' ἤξερα ὅλη τὴν ψυχολογία θέμα πρὸς θέμα μὲ τὶς ,,σχετικὲς ἐφαρμογὲς εἰς τὴν ἀγωγήν, καλαισθητικὸν συναίσθημα, νόμοι συμμετρίας καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν εἰς τὴν ἀγωγήν''. ,,Βούλησις, ἕξις, πάθος κ.λ.π. καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν εἰς τὴν ἀγωγήν'', ὅλα πράματα ἄχρηστα γιὰ σήμερο.

Τότες ποὺ τὰ διάβαζα, καλὰ ἦσαν, πῆρα ἕναν καλὸ βαθμὸ ἐξ αἰτίας τους· μὰ τώρα δασκάλα, δὲν ἤξερα νὰ τὰ ἐκμεταλλευτῶ καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόσω στὸ σκολειό μου. Ὑπῆρχαν ὅμως ἀκόμη καὶ μερικὰ ἄλλα πράματα μέσα στὴν Παιδαγωγική, ποὺ καταλάβαινα καλὰ τὴ σημασία τὴ μεγάλη ποὺ εἶχαν γιὰ τὸ ἐπάγγελμά μου, μὰ ἐγὼ δὲν εἶχα τὴν ἱκανότητα νὰ καταφέρω ὅ,τι μᾶς συνεβούλευε ἡ Παιδαγωγική. Εἶχε, νὰ ποῦμε, στὸ κεφάλαιο ,,κῦρος διδασκάλου'' καὶ ,,σχέσεις διδάσκοντος καὶ διδασκομένου'' περιγραφὴ σ᾽ ὅλες τὶς λεπτομέρειες, τοῦ πῶς πρέπει νἆναι ὁ ὑποδειγματικὸς δάσκαλος. Καὶ γὼ ἀναγνώριζα, πὼς ὡραία πολύ, τά 'λεγε τὸ βιβλίο, μὰ δὲν ἤτανε στὸ χέρι μου νὰ τὰ πετύχω. Θὰ ἤθελα κι᾽ ἐγὼ μ᾽ ὅλη μου τὴν καρδιά, νὰ ἐμπνέω λιγάκι φόβο, λίγο περισσότερο σεβασμό . . . θἄθελα στὸ ἀντίκρυσμά μου νὰ βουβαίνεται ἡ Τάξη, ὅπως γινόταν στὴν τάξη τῆς κ. Καλλιόπης καὶ σ᾽ ὅλες τὶς ἄλλες τάξεις. Μόλις οἱ ἄλλες δασκάλες ἀνέβαιναν στὴν ἕδρα τους, τὸ πανδαιμόνιο τῶν παιδιῶν κατάπαυε μονομιᾶς. Εὐτὺς ἀμέσως ἁπλωνότανε μέσα στὴν τάξη ἀπόλυτη σιωπή. Καὶ χωρὶς κείνη τὴ στιγμὴ νἄχει καταβάλει ἡ δασκάλα τὴν παραμικρὴ προσπάθεια. Ἐγὼ ἔμπαινα ἢ δὲν ἔμπαινα στὴν τάξη, τὸ ἴδιο τοὺς ἔκανε. Τοὺς φώναζα: πάψετε! σιωπή! ἔβγαζα τὸ λαιμό μου, μὰ ἡ φωνή μου οὔτε ἀκουόταν, χανότανε μέσα στὴν τόση ὀχλαλοή. Γιὰ νὰ σωπάσουν τὰ παιδιά, ἔπρεπε ν᾽ ἀρχίσω νὰ διδάσκω, καὶ ν᾽ ἀφιερωθοῦν στὴ διδασκαλία. Μὰ πάλι εὐτὺς μόλις τὰ ξαναπαρατοῦσα, κι᾽ ἔκανα νὰ στρίψω τὴν πλάτη μου, γιὰ νὰ τοὺς ζωγραφίσω τίποτα στὸν πίνακα, μούτυχε πολλὲς φορές, ὅσες κάθουνταν μπρός, ν᾽ ἀφήνουν τὰ θρανία τους, καὶ νὰ σηκώνονται, νὰ παλεύουν καὶ νὰ χοροπηδοῦν μέσ᾽ στὴ μέση τῆς Τάξης! Ἔλεγε ἡ παιδαγωγικὴ ,,κῦρος διδασκάλου'' . . . μὰ αὐτὸ τὸ ,,κῦρος'' ἔβλεπα πῶς δὲ μαθαίνεται μὲ τὴν παιδαγωγική. Εἶναι νὰ τό 'χεις μέσα σου. Κι᾽ ἐγὼ δὲν τό 'χα . . .

Μπορεῖ νὰ μ᾽ ἀγαποῦσαν τὰ παιδιά, θυμοῦμαι ποὺ πολλὲς φορὲς τὸ Ὀλγάκι εἶχε ξεχάσει, καὶ μ᾽ εἶχε φωνάζει μητέρα!

— Ξέχασα πάλι, καὶ σὲ φώναξα μητέρα . . .

Κ᾽ εἶχε κατακοκκινήσει — κατανροπιαστεῖ.

— Δὲν πειράζει Ὀλγάκι.

— Τί! μακάρι νά 'σουνα μητέρα μου.

— Ὄχι Ὀλγάκι, μὴν τὸ λὲς αὐτό, γιατί ἐγὼ ὅ,τι καὶ νὰ κάμω γιὰ σᾶς, εἶναι τίποτα μπροστὰ στὰ ὅσα κάνει ἡ μητέρα σας. Ἐγὼ μόνο γράμματα ποὺ σᾶς μαθαίνω, μὰ αὐτὴ σᾶς λούζει, σᾶς χτενίζει, σᾶς μπαλώνει, σᾶς μαγειρεύει . . .

— Μὰ ἐσύ 'σαι ντυμένη ὄμορφα, καὶ μᾶς ἀρέσεις.

Ἄς εἶναι· εἶμαι σίγουρη πὼς ἐκεῖ ποὺ ἔλεγε ἡ Παιδαγωγική: ,,δεσμὸς ἀγάπης πρέπει νὰ συνδέῃ τὸν διδάσκαλον πρὸς τὸν μαθητήν...'' τὰ εἶχα κουτσοκαταφέρει· μὰ παρακάτω πάλι ποὺ ἔλεγε ἡ συνέ-

χεια: ,,λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι τοῦ δεσμοῦ τούτου θὰ γίνηται ἡ λελογισμένη ἄσκησις, ἵνα μὴ ἐκ τῆς ὑπερβολῆς ἢ καταχρήσεως προέλθῃ ἡ τοσοῦτον ἐπιζημία εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου μείωσις τοῦ διδασκαλικοῦ γοήτρου . . .'' τὸ καταλάβαινα πάλι πὼς ἔπεφτα ἔξω. Γιατί μὲ τὸ νά 'μαι μαλακή, μοῦ εἴχανε τὰ παιδιὰ πάρει τὸν ἀέρα. Καὶ μὲ κούραζε κι' αὐτό. Εἶχα νὰ κάμω μὲ ἀποδιαλεγούδια, ποὺ ἔπρεπε νὰ κάθουνται φρόνιμα νὰ μ' ἀκοῦν, μιὰ καὶ δὲν εἴχανε ἀπὸ τὰ σπίτια τους καμιὰν ἐπίβλεψη . . . Ἡ ἐπίβλεψη τοῦ σπιτιοῦ εἶναι πολὺ μεγάλο μυστικό.

Ξεκουράζεται ὁ δάσκαλος, ἅμα ξέρει πὼς οἱ μαθητές του θὰ πάνε στὰ σπίτια τους, νὰ πέσουνε σὲ δεύτερα δασκαλικὰ χέρια. Μπορεῖ τὸ πρωΐ, ἂν εἶναι κουρασμένος, νὰ μὴ διδάξει καθόλου τὸ παρακάτω, ἢ νὰ τὸ διδάξει κουτσὰ στραβά, ἢ νὰ πάρει μονάχα τὸ μολύβι στὸ χέρι του, καὶ νὰ σημειώσει στὰ ἀλφαβητάρια τῶν παιδιῶν τὸ ,,ἀπὸ δῶ, ὡς ἐκεῖ''. Τὴν ἄλλη μέρα τὰ παιδιὰ θαρθοῦνε ὀμορφογραμμένα καὶ διαβασμένα σὰν καὶ κάθε μέρα. Στὸ σπίτι τους εἶναι ὅλοι τους γραμματισμένοι καὶ ξεκούραστοι. Κάποιος ἀπ' ὅλους, πατέρας ἢ μητέρα, θεῖος ἢ ἀδερφή, θὰ πάρουν τὸ παιδὶ παράμερα, νὰ τὸ φροντίσουν· ἢ θὰ κρατοῦν τὴ γόμα στὸ χέρι τους, νὰ σβήνουν ὅ,τι ἄσκημο γράψει: ,,αὐτὸ δὰ τὸ ρ τόκανες σαραντάπηχο, τοῦ λένε, ξεπερνάει τὴ γραμμή, ἔλα, νὰ τὸ σβήσουμε νὰ γράψουμε ἕνα καλό, νἆναι ὄμορφο σὰν καὶ τ' ἄλλα . . .''.

Σ' ἕνα τέτιο σκολειὸ κι' ὁ δάσκαλος περνάει καλύτερα. Ἔχει τὸ ἐλεύτερο νἆναι κακοδιάθετος ἢ νἄχει πονοκέφαλο. Ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα. Ὅλα τὰ περίμενα ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Ἂν ἤθελα νὰ ξέρουν τὰ παιδιὰ αὔριο τὸ μάθημα, ἔπρεπε σήμερο νὰ στρωθῶ νὰ τοὺς τὸ μάθω. Ἐδῶ μέσα ὑπεκφυγὲς καὶ σοῦπα μοῦπες δὲ χωροῦσαν.

Τὰ Χριστούγεννα καὶ τὴν Πρωτοχρονιὰ εἴχαμε γιὰ πολλὲς ἡμέρες πάψες. Ξαναθυμήθηκα λιγουλάκι τὴν κλειστὴ νοικοκυρίσια ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ. Εἶχα ἀναβάλει δουλειὲς καὶ δουλειές, γιὰ νὰ τὶς ἔκανα κεῖνες τὶς ἡμέρες τῆς ξεκούρασης, καὶ δὲ βγῆκα σχεδὸν καθόλου ἔξω. Μὰ κι' ἔτσι πνιγμένη σὲ σωρὸ ἀσχολίες καὶ κλεισμένη μέσα, λάβαινα πληροφορίες τοῦ ἔξω κόσμου. Μουρχότανε λογῆς λογῆς μηνύματα: Οἱ νυχτερινὲς καμπάνες μοῦ θύμιζαν πὼς ξημερώνουν Χριστούγεννα, οἱ τρουμπέτες καὶ οἱ σφυρίχτρες τῶν παιδιῶν, ποὺ παιζογελοῦσαν στοὺς δρόμους, ἀνάγγελναν τὸν ἐρχομὸ τῆς πρωτοχρονιᾶς, τὰ κάλαντα ἀντηχοῦσαν παντοῦ.

Ὅπου κι' ἂν τρυπώσεις, ὅσο κι' ἂν ξεμακρύνεις ἀπ' τὸ γύρω σου κόσμο, αὐτὸς καταφέρνει νὰ σοῦ στέλνει στὴν ὥρα τὴν εἴδηση. Τὸ ἴδιο ὅπως σὲ πληροφορεῖ καὶ ἡ φύση γιὰ τὶς μεταλλαγές της. Ἡ ἄνοιξη σοῦ στέλνει ἕνα χελιδόνι ὄξω στὴν αὐλή σου, καὶ τὸ καλοκαίρι ἕνα τζιτζίκι, κ' ἡ βροχὴ πλημμυρίζει τὴν ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὴ μυρουδιὰ τῆς βρεγμένης γῆς. Μὰ τοῦτες οἱ γιορτές, ἔλεγα, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ φέρουν μήνυμα στὰ παιδιὰ τοῦ σκολειοῦ μας, ποὺ βρίσκονται τόσο, τόσο, ξορισμένα, ἔξω ἀπὸ τούτη τὴ φασαρία, μακριὰ ἀπ' ὅλη τὴ γιορτινὴ κίνηση. Κι' ὅ,τι ἔρθει στ' αὐτιά τους, θὰ φτάξει ξεθυμασμένο, ἀχνὸ κι' ἀνάριο, σὰ μουσικὴ ποὺ φτάνει ἀπὸ πολὺ μακρυά.

Ἄμα ἀνοίξανε τὰ σκολειά, καταφτάξανε τὰ παιδιὰ σὰν ἀφηνιασμένα ἀλόγατα. Σὰν νὰ κάνανε ὅλες τὶς ἡμέρες, πού 'χαμε διακόψει, ἔνεση τρέλλας, κι' ἔτσι παραλοϊσμένα καὶ ἐξαγριωμένα τὰ ὑποδεχτήκαμε. Τὸ μήνυμα τῆς πρωτοχρονιᾶς εἶχε φτάσει καὶ στὰ δικά τους χαμόσπιτα· ἄδικα νιαζόμουνα.

Ὅλα τὰ παιδιὰ κουβαλοῦσαν στὸ σκολειὸ κι' ἀπὸ κάτι τίς, ὄχι μεγάλα πράματα, ὄχι κουρντιστοὺς σκίουρους ἢ σιδερόδρομους μὲ πέντε βαγόνια, ὄχι ἀπὸ κεῖνες τὶς πελώριες κοῦκλες ποὺ κουνιοῦνται στὶς κουνιστὲς πολυθρόνες, οὔτε βελουδένια ἐπιπλάκια. Τίποτ' ἀπ' αὐτά· τὸ ἕνα κρατοῦσε μιὰ φούσκα, καὶ τ' ἄλλο ἕνα τοπάκι καὶ τ' ἄλλο μιὰ πέτρινη κουκλίτσα γυμνὴ μὲ τὰ χεράκια της κολλητά, σὰ μούμια. Καὶ λεφτά! ὁ κόσμος γεμάτος. Ὅλες οἱ φουχτίτσες σφιγγότανε ξέχειλες ἀπὸ πενταροδεκάρες. Μὰ αὐτὲς οἱ περιουσίες εἴχανε ἀποχτηθεῖ μὲ κάποιαν ἱστορία, ποὺ τὰ μικρὰ περίμεναν ἀνυπόμονα τὸ ἄνοιγμα τῶν σκολειῶν, γιὰ νὰ μοῦ τὴ διηγηθοῦν καὶ λοιπὸν δυὸ μέρες στὴ σειρὰ δὲν γίνηκε μπορετὸ νὰ κάμομε μάθημα. Θέλανε αὐτὲς νὰ μιλοῦνε, ὄχι ἐγώ.

,, . . . Ἐμένα μούδωκε ἡ μάνα μου τοῦτες τὶς δυὸ δεκάρες, καὶ τοῦτες τὶς τρεῖς πεντάρες ὁ πατέρας μου, κ' ἡ θειά μου ἡ Κατίγκω μούδωκε κείνη τὴ ζουλισμένη πεντάρα, ὁ Ἀντρέας μ' ἀγόρασε τὸ τόπι. Τὴ φούσκα τὴν πῆρα μὲ τὰ λεφτά, ποὺ βγάλαμε ἀπὸ τὰ κάλαντα . . .''.

,, . . . Ἐμένα μούδωκε ὁ πατέρας μου μιὰ φούσκα, μὰ ὄχι στρογγυλὴ σὰν τῆς Ἀρετῆς . . . μὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες τὶς μακριές, κι' ἐγὼ τὴν ἔκοψα καὶ τὴν ἔκαμα κοματάκια καὶ τήνε χτύπησα πλακαντζήκια στὸ κούτελό μου, γιὰ δὲς ποὺ ἐφούσκιασε τὸ κούτελό μου . . .

,, Ἐγὼ ἔχω μόνο τὸ τόπι μου. Τὰ λεφτά μου μοῦ τὰ φύλαξε ἡ μάνα μου· καὶ τὴ ροκάνα, ποὺ κέρδισα στὸ λότο, τὴν κάμαμε ἀλλαξιὰ μὲ τὴν Ροδώ, καὶ μούδωκε τοῦτο τὸ δαχτυληδάκι μὲ τὴν κόκκινη πέτρα . . .'',

Ἱστορίες, ἱστορίες, ὑποθέσεις, τὰ παιδιὰ εἴχανε σωρὸ ζωτικὰ νιτερέσα, ποὺ τὰ εἴχανε ζαλίσει. Δὲν ἤτανε εὔκολο νὰ τὰ ξεκολλήσω ἔτσι μὲ τὸ πρῶτο, καὶ νὰ τὰ φέρω στὸν κόσμο τοῦ βιβλίου: ,,ὁ καλὸς υἱὸς ἂς διώκει τὰς μυῖας ἀπὸ τὸν πατέρα . . .''.

Οἱ μουζικὲς κι' οἱ φυσαρμόνικες σκεπάζανε στὰ διαλείμματα τὶς σκληριὲς καὶ τὰ γέλια τῶν παιδιῶν, κεῖνες τὶς πρῶτες ἡμέρες μετὰ τὶς γιορτάδες. Ὕστερα λίγο ἀπὸ λίγο ἀραιώνανε τοῦτοι οἱ καινούργιοι ἦχοι, πού 'χανε κάνει ἐπιδρομὴ στὸ σκολειό, βουβαινότανε μία μία οἱ μουζικὲς καὶ βραχνιάζανε οἱ σφυρίχτρες, ὥς νὰ σωπάσουν ὁλότελα, καὶ οἱ φυσαρμόνικες χάνανε τὶς νότες τους, κι' ἀπόμεναν ἕνα τόσο δὰ σανιδάκι μὲ κάτι τρυπίτσες στὴ σειρά, σὰ μικροσκοπικοὶ περιστεριῶνες.

Μὲ τὸ κλείσιμο τῆς βδομάδας κανένας πιὰ ἦχος δὲ θύμιζε τὸ πέρασμα τῆς πρωτοχρονιᾶς.

...Τούτη τὴ χρονιὰ ἔπαθα πρώτη φορὰ νευρασθένεια, ἄξαφνα, χωρὶς νὰ μοὖχε συμβεῖ τίποτα τὸ δυσάρεστο, ἐνῶ θὰ εἶχα κοιμηθεῖ καλὰ τὴ νύχτα, καὶ θὰ εἶχα ξυπνήσει τὸ πρωῒ μὲ κέφι, μ' ἄδραχνε ἡ δύσπνοια

καὶ μούκοβε τὴν ἀνάσα. Ἀπότομα σὲ μιὰ στιγμὴ ἔνιωθα νὰ πνίγομαι. Καὶ τοῦτο ἤτανε τὸ χειρότερο· γιατὶ καὶ ὄρεξη νὰ εἶχα πιὰ νὰ δουλέψω, δὲν εἶχα δύναμη. Ὁ ἀδυνατισμένος ὀργανισμὸς κρατοῦσε ἁλυσοδεμένη τὴν ψυχή.

Σὲ τέτιες ὧρες νευρικῆς κρίσης, κοίταζα βουβὴ μὲ θολωμένη ματιὰ τὴν τάξη, κι' ἀναστενάζοντας βαθιά, φρόντιζα ν' ἀναπληρώσω τὸν ἀέρα ποὺ μούλειπε. Πλησίαζα στὸ παράθυρο, τὸ ἄνοιγα διάπλατα κι' ἔκανα ὅσες μποροῦσα εἰσπνοές. Στὰ παιδιὰ δὲν μποροῦσα οὔτε λέξη νὰ πῶ. Ἔχανα ἐντελῶς τὴ δύναμὴ τῆς ὁμιλίας. Θορυβούσαν τότες περισσότερο καὶ μιλούσαν ἐλεύτερα μεταξύ τους... ἐνῶ ἐγὼ μὲ τὸ δάχτυλο μπρὸς στὸ στόμα — δὲ μούμενε ἄλλο μέσο γιὰ νὰ ἐπιβάλω σιγὴ — τὰ κοίταζα καλὰ καλὰ μέσα στὰ μάτια μὲ ἔκφραση ἱκεσίας, καὶ παρακαλοῦσα ἀπὸ μέσα μου τὸ Θεό, νὰ δώσει νὰ ἡσυχάσουν ἀπὸ μόνα τους, νὰ τοὺς δώσει νὰ καταλάβουν, ἐκεῖνος, ποὺ ὅλα τάχει στὸ χέρι του, σὲ τὶ θέση βρίσκομαι.

Μὰ ὅμως ἤτανε καὶ φορές, γιατὶ ἔτσι παράξενος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποὺ μποροῦσε νὰ μοῦ συμβεῖ καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἐκεῖ ποὺ βρισκόμουν σὲ πλέρια κατάπτωση, καὶ μὲ μεγάλη προσπάθεια κρατιόμουν ὀρθή, ἐκεῖ ποὺ ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, πὼς τώρα δὰ ἕνας ἄνεμος δυνατὸς νὰ φυσήσει, δὲ θάχω τὴ δύναμη νὰ τοῦ ἀντισταθῶ, ἐκεῖ τύχαινε κάποιο παιδάκι, νὰ μοῦ κάμει μιὰ νόστιμη ἐρώτηση, νὰ πεῖ μιὰ χαριτωμένη κουβέντα.

Πῶς σᾶς φαίνεται λόγου χάρη, νὰ σηκωθεῖ τὸ Ὀλγάκι ἀπὸ τὸ θρανίο του, μὰ εἶναι τόσο μικρό, ποὺ τὸ ρωτᾶς πῶς σὲ λένε; καὶ σοῦ λέει:

— Ὄλγα.

Καὶ τὸ ἄλλο σου ὄνομα; τὸ ρωτᾶς ἀκόμη.

— Ὄλγα Βασίλισσα...

Τὸ ξυπόλυτο τὸ χιλιομπαλωμένο Ὀλγάκι τό 'λεγαν στὸ σπίτι τους Ὄλγα Βασίλισσα!

Πῶς σᾶς φαίνεται λοιπὸν νὰ σηκωθεῖ μιὰ στιγμὴ τὸ Ὀλγάκι ἀπὸ τὸ θρανίο του, καὶ κάθεται στά πίσω θρανία, νὰ ξεκινήσει σοβαρὸ σοβαρὸ — πῶς δουλεύει τὸ μυαλό του σ' αὐτὲς τὶς ὧρες; νὰ παρελάσει μέσα στὴν τάξη, καὶ νὰ ρθεῖ τσούπ, ν' ἀνεβεῖ πάνω στὴν ἕδρα.

— Τί 'ναι Ὀλγάκι; σὲ πειράξανε μήπως;

— Ἐμένα, ἀρχίζει δυνατά, κυρία Ἕλλη, μοῦπε ἡ μαμά μου, πὼς μ' ἀγαπᾶς καλύτερα ἀπ' ὅλες τοῦτες, καὶ κάνοντας μὲ τὸ χεράκι της μιὰ χειρονομία περιλαβαίνει ὅλα τὰ παιδιά. Ἀλήθεια κιόλας πὼς μ' ἀγαπᾶς καλύτερα;

Εἶναι τίποτα σπουδαία τούτη ἡ ἁπλῆ φράση; Φαίνεται νάχει σημασία ἡ ἐρώτηση; Κι' ὅμως. Εἶχε τὴ δύναμη, νὰ μοῦ διώξει τὴ δύσπνοια.

Κ' εἶναι ἀνεξήγητο μυστήριο, γιατὶ ὄχι μόνο μοῦ ἔδιωχνε τὴ δύσπνοια, μὰ σὰν ν' ἀποχτοῦσα ἀπότομα φτερά. Σὰν νὰ διοχετεύονταν στὸ αἷμα μου νέοι χυμοί, καινούργια δύναμη. Χύμιζα ὀρθὴ ἀνάμεσα στὰ παιδιά, καὶ ρητόρευα ὁλόκληρη ὥρα, καὶ τράνταζε ἡ τάξη ἀπὸ τὴν ἔνταση τῆς φωνῆς μου.

Ἡ ἐρώτηση αὐτὴ ἂν φαίνεται στὸν ἄλλο κόσμο ἀσήμαντη, εἶναι μεγάλο ζήτημα γιὰ ἕναν δάσκαλο. Νὰ καλοσυλλογιστεῖς καὶ νὰ ζυγιάσεις τὴν ἀπόκριση ποὺ θὰ δώσεις. Ἡ ἐρώτηση ἔγινε φανερὰ καὶ δυνατά, τὴν ἄκουσαν ὅλα τὰ παιδιά, καὶ πρέπει νὰ ξέρεις, πὼς τώρα ἑξῆντα αὐτιὰ στέκονται μὲ ἀγωνία καὶ περιμένουν νὰ δοῦν τὶ θὰ πεῖς. Κρέμονται ἀπὸ τὸ στόμα σου, καὶ κρατοῦν τὴν ἀναπνοή τους γιὰ ν' ἀκούσουν καλύτερα. Ὀφείλεις βέβαια νὰ καθησυχάσεις τὸ Ὀλγάκι πὼς τ' ἀγαπᾶς, μὰ πὼς τὸ ἴδιο ἔχεις κι' ὅλα τ' ἄλλα. Νὰ βρεῖς τρόπο, στὸ χέρι σου εἶναι, νὰ τοῦ δώσεις νὰ καταλάβει πὼς θάσαι κακὴ δασκάλα, ἂν δεν ἀγαπᾶς τὸ ἴδιο καὶ τὴ Φρόσω, καὶ τὴ Θοδώρα, καὶ τὴν Ἑλένη, καὶ τὴ Βαγγελίτσα καὶ ἔτσι νὰ τὶς ἀγαπᾶ καὶ τὸ ἴδιο τὸ Ὀλγάκι, σὰν ἀδερφάκια της, ἂν θέλει νὰ τὸ λένε καλὸ παιδί.

T h e o t o k á s (Geórgios). Hij werd te Constantinopel geboren in 1905 en vluchtte in 1922 op 17-jarige leeftijd naar Athene, zijn ziel vervuld van eerbied voor de oude hoofdstad van het Griekendom, die hij verlaten moest. Hij studeerde rechten in Athene en Parijs en oefent op het ogenblik het beroep van advocaat uit. Zijn romans *Demon* (1938), *Leonis* (1940) en zijn toneelstukken hebben zijn eerste roman, *Argo* (1933), niet overtroffen. In dit boek worden de twee Griekse werelden, Athene en Constantinopel, tegenover elkaar gesteld met een aangrijpende levensechtheid.

Ἀ ρ γ ώ. Ἀθῆναι 1936. blz. 49—60, 151—163.

Σὰν τελείωσε ἡ παράδοση, ὁ Ἀλέξης κι' ὁ Μανόλης προχώρησαν μαζὶ στὴν ὁδὸ Ἀκαδημίας, πρὸς τὴ λεωφόρο Κηφισιᾶς, κι' ἀπὸ κεῖ, ἀκολουθώντας τὰ κάγκελα τοῦ Ἐθνικοῦ Κήπου, μπήκανε στὴ λεωφόρο τοῦ Ἡρώδη τοῦ Ἀττικοῦ.

Οἱ δυὸ νέοι γνωριζόντανε ἀπὸ τότε ποὺ θυμόντανε τὸν κόσμο. Εἴχανε παίξει μαζὶ στὸν Κῆπο καὶ στὸ Ζάππειο, εἴχανε περάσει ὅλες τὶς τάξεις τοῦ σχολείου στὸ ἴδιο θρανίο.. Παρὰ τὴ μεγάλη διαφορὰ τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν τους, τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν κλίσεων, τοὺς ἕνωνε μιὰ ἀληθινὴ καὶ πολὺ παλιὰ ἀγάπη. Ὁ Ἀλέξης εἶταν ὁ καλύτερος φίλος τοῦ Μανόλη κι' ὁ Μανόλης ὁ μόνος φίλος τοῦ Ἀλέξη. Ὑπῆρχε μεταξύ τους ἐκείνη ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ πολύτιμη συνεννόηση, ποὺ δημιουργιέται κάποτε ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους ὁλότελα διαφορετικούς, ἀκόμα καὶ ἀντίθετους, ποὺ συμπληρώνουνται, θαρρεῖς, ἁρμονικὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον. Ὁ καθένας ἀγαπᾶ καὶ ἐκτιμᾶ στὸν ἄλλον τὰ ψυχικὰ γνωρίσματα ποὺ τοῦ λείπουν καὶ συνάμα ξανοίγεται στὸν ἄλλον εὐκολώτερα παρὰ σὲ μιὰ συγγενικὴ φύση, γιατὶ νιώθει ἴσως πὼς ὁ ἄλλος, ὁ ἀλλιώτικος ἄνθρωπος, ξένος πρὸς τὰ πάθη του καὶ τοὺς καημούς του, θὰ τὸν κρίνει πιὸ ψυχρά, πιὸ ἀντικειμενικὰ καὶ πιὸ δίκαια. Τέτοιες συνεννοήσεις τῶν ψυχῶν, ποὺ γεννιοῦνται σὲ πολὺ σπάνιες περιπτώσεις, εἶναι ἴσως οἱ πιὸ σίγουρες καὶ πιὸ μόνιμες. Τὸν τελευταῖο ὅμως καιρὸ οἱ συζητήσεις τῶν δύο φίλων εἴχανε γίνει πολὺ δύσκολες. Ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους κάποιο

ἀόρατο γυαλί, ποὺ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ἐπικοινωνήσουν ὅπως ἄλλοτε, κάποια στενοχώρια, κάποια τύψη, σὰ νὰ βρισκόντανε σὲ δύσκολη θέση ὁ ἕνας μπροστὰ στὸν ἄλλο, σὰ νὰ ἀδικοῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ ντρεπότανε γι᾽ αὐτό, σὰ νὰ εἴχανε προδώσει κ᾽ οἱ δυό τους τὴ φιλία. Ὁ Μανόλης καταλάβαινε καλὰ πὼς ὁ μόνος τρόπος νὰ διαλυθεῖ αὐτὴ ἡ δυσάρεστη ἀτμόσφαιρα εἴτανε νὰ δοθοῦνε καθαρὲς ἐξηγήσεις κι᾽ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, νὰ εἰπωθοῦνε τὰ πράματα ὀρθὰ-κοφτὰ μὲ τὸ ὄνομά τους κι᾽ ὄχι μὲ ὑπονοούμενα καὶ ὑπαινιγμούς. Μὰ σ᾽ αὐτὴν τὴν περίπτωση ἡ ντόμπρα εἰλικρίνειά του τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει. Εἶχε κάτι μέσα του, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ στὸ φίλο του μήτε σὲ κανέναν ἄλλο, κάτι ποὺ τὸν πίεζε ὅμως ἀκατάπαυστα καὶ δὲν ἔφευγε ποτὲ ἀπὸ τὴ μνήμη του. Ἔνιωθε πὼς ἂν τὸ ἔλεγε θὰ τοῦ ἔκανε καλό, θὰ τὸν ξαλάφρωνε, μὰ δὲν εἶταν ἱκανὸς νὰ τὸ ἐμπιστευθεῖ σὲ κανέναν. Ἀρκετὲς φορὲς τοῦ εἶχε συμβεῖ νὰ τὸν ἑλκύσουν καὶ νὰ τὸν σαγηνέψουν εἰδῶν-εἰδῶν κορίτσια, μὰ τώρα εἶταν ἄλλο πρᾶμα. Ἄλλοτε δὲν τὸν ἔμελλε καθόλου ἂν καταλάβαιναν οἱ τριγυρινοὶ πὼς εἶταν ἐρωτευμένος, ἂν τὸν πείραζαν καὶ τὸν κουτσομπολεύανε. Γελοῦσε κι᾽ αὐτὸς μαζί τους καὶ κορόϊδευε τὸν ἑαυτό του. Τώρα ὅμως δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ γελάσει μὲ τὸν ἑαυτό του, μήτε κὰν νὰ δεχτεῖ συζήτηση ἀπάνω σ᾽ αὐτὸ τὸ θέμα. Κάθε συζήτηση γιὰ τὴ Μόρφω, μ᾽ ἕναν τρίτο, τοῦ φαινότανε προκαταβολικὰ σὰ μιὰ βεβήλωση τοῦ μυστικοῦ. Γιὰ τοῦτο δὲν ἔλεγε τίποτα, κι᾽ ὁ ντροπαλὸς καὶ κλεισμένος Ἀλέξης δὲν εἴτανε βέβαια ἱκανὸς νὰ κάνει τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξομολόγησης.

Περπατοῦσαν χωρὶς νὰ μιλοῦν στὴ στενὴ καὶ σκιερὴ λεωφόρο. Μιὰ περιπολία πέρασε βιαστικὰ στὸ ἀντικρυνὸ πεζοδρόμιο νὰ ἀλλάξει τοὺς φρουροὺς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Οἱ ψηλοὶ καὶ λιγεροὶ εὔζωνες, μὲ τοὺς μαβιοὺς ντουλαμάδες καὶ τὶς ἀστραφτερὲς ξιφολόγχες, βροντήσανε δυνατὰ τὸν ὑποκόπανο καταγῆς. Ἡ σημαία κυμάτιζε ἀγέρωχη ἀπάνω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τοῦ Παλατιοῦ.

— Κανεὶς δὲν τραγούδησε ἀκόμα τὶς πιπεριὲς τῆς Ἀθήνας, εἶπε ξαφνικὰ ὁ Ἀλέξης. Συλλογίστηκες ποτὲ τὶ περίεργα πράματα ἀναδίνουν αὐτὲς οἱ χλωμὲς καὶ ἀειθαλεῖς δεντροστοιχίες;

— Ναί, εἶπε ὁ Μανόλης κ᾽ ἔψαξε νὰ βρεῖ κάτι νὰ ἀπαντήσει—ναί, δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ τὴν Ἀθήνα χωρὶς τὶς πιπεριές.

— Καὶ χωρὶς αὐτοὺς τοὺς μαβιοὺς εὐζώνους, πρόσθεσε ὁ Ἀλέξης κοιτάζοντας πρὸς τὸ Παλάτι. Κ᾽ ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ἀλήθεια, πολὺ εὐχάριστος συνδυασμὸς χρωμάτων καὶ γραμμῶν. Παρατήρησες; Ἰδίως ἡ ναυτικὴ σημαία μέ τὶς πολλὲς γραμμές. Εἴχανε κάποια καλλιτεχνικὴ φλέβα αὐτοὶ οἱ κουρσάροι τοῦ 21, ποὺ φανταστήκανε τέτοια σημαία.

— Ναί, εἶπε πάλι ὁ Μανόλης καὶ συλλογίστηκε ὅτι ποτὲ δὲν τοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα πὼς ἡ σημαία μποροῦσε νὰ εἶταν ἔργο τέχνης.

Μὰ ὁ Ἀλέξης γύρισε στὶς πιπεριές του.

— Σὲ ὁρισμένες στιγμές, ἔλεγε, τὸ σούρουπο ἰδίως, μεταδίδουν τὸν τόνο τους στοὺς δρόμους, στὰ σπίτια, στοὺς διαβάτες, σ᾽ ὅλην τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πόλης — ἐπιβάλλουν παντοῦ ἕναν τόνο — νά, σὰν παστέλ, μὰ πολὺ ἁπαλὰ δουλεμένο, μὲ τὴν ἄκρη τῶν δαχτύλων

— ἕναν τόνο μισοσβησμένο, ἀερώδη — κάτι τὸ ἀκαθόριστο, τὸ ἀσύλληφτο, ποὺ ἐξιδανικεύει τὸ τοπεῖο, σὲ βεβαιῶ — παρατήρησες; — ἕνας ζωγράφος θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ τὸ πεῖ . . .

Μονολογοῦσε δίχως νὰ δίνει σημασία σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε. Ἔνιωσε ὅμως πὼς μποροῦσε νὰ ἐκφραστεῖ τὸ αἴσθημά του ὄχι μόνο μὲ συνδυασμοὺς χρωμάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ συνδυασμοὺς λέξεων. Σώπασε καί, ἄθελά του, ἄρχισε νὰ ταιριάζει λέξεις στὸ νοῦ του. Ἐξακολούθησαν τὸν περίπατο σιωπηλά, περάσανε μπροστὰ στὸ Στάδιο καὶ μπήκανε στὸ πάρκο τοῦ Ζαππείου ἀπὸ ἕνα στενὸ δρομάκο, ποὺ ὁδηγοῦσε στὸ πλάτωμα. Τὰ ἀνοιξιάτικα ἀρώματα τοὺς χτύπησαν ἀπότομα κι' ὁ Μανόλης μονομιᾶς ξαναθυμήθηκε τὴ Μύκονο καὶ τὸ λευκὸ φουστάνι τῆς Μόρφως, δαρμένο ἀπὸ τὸ μελτέμι τοῦ Αἰγαίου. Εἶχε ὄρεξη νὰ πετάξει μακριὰ μὲς στὰ φυλλώματα τὴν τσάντα του, γεμάτη Ρωμαϊκὸ Δίκαιο, καὶ νὰ τρέξει μ' ὅλην τὴ δύναμή του, νὰ διασχίσει τὸ Ζάππειο πέρα ὡς πέρα, μὰ συγκρατήθηκε γιατὶ θυμήθηκε πὼς εἴτανε πρόεδρος καὶ πὼς τὸν περίμεναν λίγο παρέκει σοβαρότατες συζητήσεις.

Πράγματι, στὴν ταράτσα τοῦ καφενείου τῆς Αἴγλης, εἴτανε μαζεμένοι, κατὰ τὴ συνήθεια, ἀρκετοὶ Ἀργοναῦτες καὶ κουβέντιαζαν μὲ πολὺ μπρίο γιὰ τὴ Γενικὴ Συνέλευση, ποὺ ἔμελλε νὰ συναχτεῖ τὴν ἑπομένη. Τὸ θέμα αὐτῆς τῆς Συνέλευσης εἴτανε πάρα πολὺ λεπτὸ καὶ ἐπικίνδυνο καὶ θὰ χρειαστεῖ νὰ τὸ ἀναπτύξω μὲ λίγα λόγια.

Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἑβδομαδιάτικες συγκεντρώσεις τῆς Ἀργῶς εἶχε γίνει λόγος γιὰ τὴ θρησκεία, γεγονὸς ποὺ συνέβαινε σπανιώτατα. Μονάχα οἱ κομμουνιστὲς ἀνακινοῦσαν κάποτε αὐτὸ τὸ ζήτημα κ' ἔλεγαν ὅ,τι λένε συνήθως γιὰ τὴ θρησκεία οἱ κομμουνιστὲς ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ περισσότεροι Ἀργοναῦτες μᾶλλον ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὸ θέμα καὶ δὲν ἀνακατωνόντανε στὴ συζήτηση. Μά, αὐτὴν τὴ φορά, ἕνας κομμουνιστὴς ρήτορας τὸ εἶχε παραξηλώσει. Μίλησε κοροϊδευτικὰ γιὰ τὴν παρθενιὰ τῆς Παναγιᾶς κ' εἶπε πὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἴταν δημοκόπος, καταφερτζὴς καὶ ἀρριβίστας. Πρόσθεσε μάλιστα πὼς τὸ μαρτύριο τοῦ Γολγοθᾶ εἶναι ὁ πιὸ ἀρριβιστικὸς θάνατος, ποὺ μνημονεύει ἡ ἱστορία. Ἀρκετοὶ πειράχτηκαν, ἔγινε θόρυβος. Ὁ πρόεδρος σηκώθηκε κ' εἶπε πὼς ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψης καὶ τοῦ λόγου εἶναι βέβαια τὸ πιὸ πολύτιμο πρᾶμα ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμο, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλει μὲ τέτοιον τρόπο τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τῶν διπλανῶν του. Ὁ ρήτορας ἀποκρίθηκε πὼς δὲν ὑπάρχουνε πιὰ στὴν ἐποχή μας θρησκευτικὰ συναισθήματα, παρὰ μονάχα μιὰ ὕπουλη καὶ ὑποκριτικὴ συμμαχία τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τοῦ κλήρου, γιὰ νὰ διατηρήσουνε τὰ πλιατσικολογήματά τους. Ἡ δεξιὰ ἀγρίεψε, μούγγρισε, κόντεψε νὰ γίνει μεγάλο ταβατούρι. Ὁ πρόεδρος χτύπησε δυνατὰ τὸ κουδούνι, ἀνακάλεσε στὴν τάξη δυὸ - τρεῖς θορυβοποιοὺς (μὲ ἀναγραφὴ στὰ πρακτικά), ἀφαίρεσε τὸ λόγο ἀπὸ τὸν κομμουνιστὴ καὶ κάλεσε στὸ βῆμα τὸν ἑπόμενο ὁμιλητή, σύμφωνα μὲ τὸν κατάλογο τῆς βραδιᾶς. Ἡ συζήτηση ἐξακολούθησε ὁμαλά, μὰ οἱ κομμουνιστές, μὲ τὴ συνηθισμένη ἀλληλεγγύη τους, φορέσανε τὰ καπέλλα τους καὶ φύγανε ὅλοι μαζί, χτυπώντας δυνατὰ τὰ πόδια τους καὶ τὰ μπαστούνια τους στὸ

πάτωμα καὶ στὶς σκάλες. Πῆγαν ἴσια στὸν ,,πυρήνα'' τους, ἔδωσαν ἀναφορὰ καὶ συνεδρίασαν ἀργὰ τὴ νύχτα γιὰ νὰ ἀποφασίσουν τί στάση νὰ κρατήσουν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ τὸ κομμουνιστικὸ ὄργανο ἔγραψε ἕνα δυνατὸ ἀρθράκι σχετικὰ μὲ τοὺς ,,τυραννίσκους'' τῶν πανεπιστημιακῶν σωματείων, ποὺ δὲν ἀφήνουν τοὺς φωτισμένους συναδέλφους τους νὰ ποῦν ἐλεύθερα τὴ γνώμη τους ἐπειδὴ φοβοῦνται τὸ φῶς, καὶ καλοῦσε τοὺς προλετάριους φοιτητὲς καὶ τοὺς ,,συμπαθοῦντες'' νὰ ὀργανωθοῦνε συστηματικὰ καὶ νὰ ἀμυνθοῦνε. Οἱ κομμουνιστὲς Ἀργοναῦτες στείλανε μιὰν αἴτηση στὴν Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀργῶς, ὅπου ἔλεγαν πὼς ὁ πρόεδρος εἶχε παραβιάσει τὴν ἐλευθερία τῶν συζητήσεων καὶ γιὰ τοῦτο ἔθεταν ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Ἡ Γενικὴ Συνέλευση εἶχε κληθεῖ γιὰ νὰ λύσει αὐτὸ τὸ φλογερὸ πολιτικὸ ζήτημα.

Τὸ Ζάππειο εἴτανε στὶς δόξες του. Πρὸς τὴ δύση ἡ γκρίζα σιλουέττα τῆς Ἀκρόπολης, μὲ τὸ μικροσκοπικὸ Παρθενώνα της στὴν κορυφή, ξεχώριζε ἀπότομα ἀπάνω στὸ διάφανο οὐρανό, ἑνωμένη, λεία, δίχως τὴν παραμικρὴ προεξοχή, εἰκόνα μὲ δυὸ διαστάσεις· . Μὰ στὴν ἀντίθετη μεριὰ τῆς σκηνοθεσίας, ὁ Ὑμηττὸς ἔσταζε αἷμα, μὲ τὰ πλευρὰ ξεσκισμένα ἀπὸ τίς ἀχτίνες τοῦ βασιλέματος. Ὁ Λυκαβητὸς ὀρθωνότανε ἀμέριμνος, γελαστός, εὐτυχισμένος, μὲ ζωηρὰ ἀκόμα τὰ χρώματά του, ὕμνος ζωῆς, ὑγείας, χαρᾶς. Ἡ θάλασσα τοῦ Φαλήρου γυάλιζε ἀνάμεσα στοὺς στύλους τοῦ Διός. Οἱ κῆποι σκοτίνιαζαν ἀργὰ - ἀργά, σώπαιναν, ναρκωνόντανε μὲς στὰ βαριὰ ἀνοιξιάτικα ἀρώματα. Μάντευες τοὺς ἐρωτευμένους νὰ σφίγγουνται νευρικὰ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ νὰ ξεχνιοῦνται σὲ ἀτέλειωτα φιλήματα. Ὁλόγυρα, στὶς λεωφόρες, τὰ αὐτοκίνητα βοΐζανε σὰ μελίσσι.

Στὴν ταράτσα τῆς Αἴγλης ἐπικρατοῦσε ἀρκετὴ νευρικότητα. Οἱ φοιτητὲς εἴχανε πιάσει τὰ περισσότερα τραπεζάκια κ' εἴχανε διώξει τὸν ἄλλο κόσμο μὲ τὴ φασαρία τους. Πηγαινοερχόντανε συνεχῶς, σπρώχνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ἀναποδογυρίζοντας τὶς καρέκλες, πειραζόντανε ἀπὸ μακριά, φωνάζανε, γελούσανε, συζητούσανε ὅλοι μαζὶ γιὰ τὶς ἐκλογικὲς πιθανότητες τῆς ἑπομένης ἱστορικῆς ἡμέρας. Χωριζόντανε κιόλας σὲ ὁμίλους καὶ προσπαθοῦσαν νὰ σοβαρολογήσουν. Δὲν ἔλειπε ὅμως ἀπὸ πουθενὰ ἡ εὐθυμία, κ' ἡ Ἀργὼ διατηροῦσε ἀκόμα, σ' αὐτὴν τὴν παραμονὴ τῆς μάχης, τὸ συντροφικὸ καὶ φιλικὸ χαρακτήρα της.

Μονάχα ἕνας φοιτητὴς ἔμοιαζε ἀληθινὰ θυμωμένος, ἴσως ἐπειδὴ εἶταν ἀρκετὰ χοντρὸς καὶ τὸ αἷμα του ἀνέβαινε στὸ κεφάλι πολὺ εὔκολα. Δὲν κατόρθωνε νὰ στρογγυλοκαθήσει στὴν καρέκλα του, κλωτσοῦσε τὸ τραπέζι, κουνοῦσε συνεχῶς τοὺς ὤμους καὶ τὰ χέρια, ἀεριζότανε νευρικὰ μὲ τὸ καπέλλο του καὶ ἐπαναλάβαινε κάθε τόσο:

— Ἐγώ, κύριοι, πιστεύω στὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους!

Γιατὶ φυσικὰ ἡ συζήτηση δὲν περιοριζότανε στὸ ζήτημα τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπή, μὰ ἁπλωνότανε σὲ ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ κοινωνικά, πολιτικὰ καὶ αἰσθητικὰ προβλήματα.

Ὁ φοιτητὴς αὐτός, ποὺ λεγότανε Δημητρὸς Μαθιόπουλος καὶ καταγότανε ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, ἔμοιαζε ἕνας ἁπλοϊκὸς καὶ καλὸς ἐπαρχιώτης, μὲ ὕφος ἀρκετὰ βουνίσιο, πολὺ παραζαλισμένος ἀπὸ

τοὺς ὑλικοὺς καὶ πνευματκοὺς θορύβους τῆς πρωτεύουσας. Φαινότανε συνεχῶς ἐμβρόντητος ἀπὸ ὅσα ἔβλεπε καὶ ἄκουε, μὰ καθόλου διατεθειμένος νὰ ἀφομοιωθεῖ μ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ποὺ τὸν στενοχωροῦσε καὶ τὸν σκανδάλιζε. Τουναντίο πεισματωνότανε, νιώθοντας πόσο οἱ σύντροφοί του εἴτανε διαφορετικοὶ ἀπ' αὐτόν, καὶ ἀρνιότανε μὲ ἀδιαλλαξία τὶς ἰδέες τους καὶ τὰ ἤθη τους. Προσπαθοῦσε νὰ συζητήσει τὶς γνῶμες τους καὶ πάσχιζε νὰ τοὺς ἀποστομώσει, μὰ ἀπαντοῦσε μὲ πολὺ κόπο στὰ λόγια τους καὶ τὶς περισσότερες φορὲς δὲν εὕρισκε καθόλου ἐπιχειρήματα, γιατὶ δὲν εἶταν πολὺ ἔξυπνος, μήτε εἶχε διαβάσει πολλὰ βιβλία, καὶ τὰ λίγα ποὺ διάβαζε δὲν τὰ καταλάβαινε καλά. Σπούδαζε ὅμως τοὺς ἀρχαίους μὲ εὐσυνειδησία, λάτρευε τὴν ἀττικὴ σύνταξη καὶ τὶς ἐτυμολογικὲς ἔρευνες καὶ φιλοδοξοῦσε νὰ γίνει μιὰ μέρα ἕνας ἀξιοπρεπὴς γυμνασιάρχης σὲ μιὰν ἤρεμη καὶ σκιερὴ γωνιὰ τῆς Πελοποννήσου, τριγυρισμένος ἀπὸ εὐϋπόληπτους καθηγητὲς καὶ ἐπιμελεῖς μαθητές.

Ἐκεῖνο τὸ βράδι, τὰ εἶχε βάλει μ' ἕνα φοιτητὴ ἀπὸ τὴν Πόλη, ποὺ λεγότανε Δαμιανὸς Φραντζῆς κ' εἶταν ὁ ἀναγνωρισμένος ἀρχηγὸς τῆς κομμουνιστικῆς παράταξης τῆς Ἀργῶς. Ὁ Καλαβρυτινὸς διαδηλοῦσε τὸν ἐθνικισμό του μὲ πολλὴ θέρμη, μὰ ὁ ἄλλος ποὺ εἴτανε καλὰ προετοιμασμένος γιὰ νὰ συζητήσει αὐτὸ τὸ θέμα μ' ὁποιονδήποτε, δὲν ἔχανε τὴν ψυχραιμία του καὶ τὴ σειρὰ τῶν συλλογισμῶν του. Ἀποκρινότανε στὶς θορυβώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ Δημητροῦ Μαθιόπουλου μὲ μιὰ πρόχειρη καὶ συνοπτικὴ διδασκαλία ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἀναποδογύριζε συνεχῶς τὶς θολὲς καὶ συγκεχυμένες πατριωτικὲς δοξασίες του μὲ ἐπιχειρήματα ἁπλά, καθαρὰ καὶ ἄμεσα, ποὺ ἔμοιαζαν ἀτράνταχτα. Σὲ μιὰν ὁρισμένη στιγμή, ὁ Καλαβρυτινὸς παρασύρθηκε ἀπὸ τὶς νοσταλγίες του καὶ μίλησε μὲ συγκίνηση γιὰ τὴν Ἅγια-Λαύρα καὶ τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ 1821. Τότε ὁ νέος μαρξιστὴς βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσει τὴ θεωρία του σ' ἕνα μεγάλο ἱστορικὸ παράδειγμα.

— Ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἔλεγε, δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα παρὰ μιὰ τοπικὴ ἐκδήλωση τῆς μεγάλης ἀστικῆς Ἐπανάστασης, ποὺ ξέσπασε σ' ὅλην τὴν Εὐρώπη τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου. Μὲ μόνη τὴ διαφορὰ πὼς ἐδῶ ἕνας ξένος κυρίαρχος, ὁ Τοῦρκος, ἀντιπροσώπευε τὴ μοναρχία καὶ τὴ φεουδαρχία. Γιὰ τοῦτο ὁ ἀστικὸς σηκωμὸς πῆρε ἀναγκαστικὰ τὴ μορφὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἐθνικισμοῦ. Μὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραπλανοῦν τὰ φαινόμενα. Τὸ βαθύτερο νόημα τῆς Ἐπανάστασης αὐτῆς δὲν εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἀλλὰ ἡ ἀστικὴ συνείδηση τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, τσιφλικάδων καὶ ναυτικῶν, ποὺ πολεμοῦσαν νὰ ἀποτινάξουν τὴν τυραννία τῶν Τούρκων πασάδων καὶ νὰ γίνουν αὐτοὶ ἡ κυρίαρχη τάξη τοῦ τόπου. Δὲν ἀρνιοῦμαι βέβαια πὼς συμμάχησαν τότε μὲ τὴν ἀστικὴ τάξη καὶ ὁρισμένα στοιχεῖα μὲ φεουδαρχικὸ πνεῦμα, ὅπως ἡ Ἐκκλησία, οἱ Φαναριῶτες, οἱ λογιώτατοι. Μὰ αὐτὰ εἶναι ἁπλὰ ἐπεισόδια, ποὺ ἐξηγοῦνται εὔκολα μὲ πρόσκαιρους ἱστορικοὺς λόγους καὶ δὲ μεταβάλλουν καθόλου τὴν κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἐπανάστασης, τέτοιαν ποὺ την καθόρισα πρίν. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 21 εἶναι ἡ Ἐπανάσταση τῶν ἀστικῶν συμφερόντων, ποὺ εἶχε ὡς φυσικὴ

συνέπεια τὴν ἐγκαθίδρυση καὶ στὸν τόπο μας τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ. Αὐτά, ἐννοεῖται, ἂν θέλουμε νὰ συζητοῦμε στὴν περιοχὴ τῆς αὐστηρῆς ἐπιστήμης, ἔξω ἀπὸ κάθε λογοτεχνία . . .

Μερικοὶ νέοι, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴ συζήτηση, ἐπικροτοῦσαν τὰ λόγια τοῦ Δαμιανοῦ Φραντζῆ κ' ἡ στάση τους φανάτιζε ἀκόμα περισσότερο τὸ χοντρὸ Καλαβρυτινὸ φοιτητή. Ἀλλά, μὴ βρίσκοντας πιὰ τὶ νὰ ἀντιτάξει στὴν τετραγωνικὴ λογικὴ τοῦ συνομιλητῆ του, ἀπληροφόρητος καθὼς εἶταν καὶ ὁλότελα παρθένος ἀπὸ κάθε εἶδος κοινωνιολογία, περιοριζότανε σὲ ἐπιφωνήματα, σὲ ἄναρθρες διαμαρτυρίες, σὲ καγχασμοὺς καὶ πεισματάρικες δηλώσεις τῶν ἀρχῶν του.

— Ἐγώ, κύριοι, πιστεύω στὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους!

Ὡστόσο στὰ διπλανὰ τραπεζάκια ἡ λογοτεχνία ἔπαιρνε κ' ἔδινε. Τὴ συζήτηση τὴν ὁδηγοῦσε ὁ παλιὸς φίλος τοῦ Νικηφόρου Νοταρᾶ, ὁ Λάμπρος Χρηστίδης. Κάποιος νέος εἶχε παραπονεθεῖ γιὰ τὴν ἀνεπάρκεια τῆς νεοελληνικῆς μυθιστοριογραφίας, κι' ὁ Λάμπρος Χρηστίδης, ποὺ περνοῦσε γιὰ γνώστης τῶν πραγμάτων, βρῆκε μιὰ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀναπτύξει τὶς ἰδέες του ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἐξηγοῦσε τὶ δὲν εἶναι ἀκόμα τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα καὶ τὶ πρέπει νὰ γίνει:

— Γιὰ νὰ ὑπάρξει τὸ ἀληθινὸ μυθιστόρημα δὲν ἀρκεῖ μήτε ἡ ἀφήγηση, μήτε ἡ ἀνάλυση τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, ὅσο ἐνδιαφέρουσα κι' ἂν εἶναι, μήτε βέβαια ἡ περιγραφὴ ἢ ἡ μελέτη τῶν ἠθῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν. Αὐτὰ ὅλα εἶναι τὸ ὑλικὸ τοῦ μυθιστοριογράφου, οἱ πέτρες, τὰ τοῦβλα, ἡ λάσπη, δὲν εἶναι ὁ σκοπός του. Ὁ σκοπός του εἶναι ἡ δημιουργία ζωῆς — δημιουργία ἀνθρώπων πρῶτα - πρῶτα, κ' ὕστερα, συνθετικά, δημιουργία ἑνὸς ἀνθρώπινου συνόλου, μιᾶς ἀνθρώπινης ἀτμόσφαιρας . . . Δὲν ξέρω ἂν ἐκφράζουμαι καθαρά. Νά, στοὺς αὐθεντικοὺς μυθιστοριογράφους αἰσθάνεσαι, διαβάζοντας, τὴ δημιουργικὴ πνοή, ποὺ παρασύρει γοργὰ τὰ πρόσωπα, τὰ περιβάλλοντα, τὰ γεγονότα, ἐντείνοντας τὰ κύρια γνωρίσματα, τὶς γωνίες, τὶς συγκρούσεις — καθαρίζοντας τὴ ζωὴν ἀπὸ τὰ περιττὰ λίπη της καὶ κρατώντας μονάχα τὰ νεῦρα της, ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ ἐκφραστῶ μ' ἕναν τόσο βάναυσο τρόπο . . . Καταλαβαίνετε τὶ θέλω νὰ πῶ; Ὄχι μικροβιολογικὲς ἐξερευνήσεις αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων — ψυχικοὶ λαβύρινθοι δίχως ἄκρη καὶ μέση — μήτε φωτογραφικὲς ἀπεικονίσεις ἠθῶν, μήτε ἁπλὲς ἱστορίες γιὰ νὰ περνᾶ ἡ ὥρα — ἀλλὰ ζωὴ σφιχτή, συμπυκνωμένη, γερή, ἄμεση. Ναί, ἄμεση! ἄμεση! Γυρεύω ἀπὸ τὸ μυθιστοριογράφο νὰ μὴ μ' ἀφήνει νὰ πάρω τὴν ἀνάσα μου,νὰ μὲ χτυπᾶ δυνατὰ καὶ συνεχῶς στὸ νοῦ, στὴν καρδιά, στὶς αἰσθήσεις, κι' ὅταν κλείνω τὸ βιβλίο του νὰ μοῦ μένει ἡ ἐντύπωση ὅτι ἔζησα μερικὲς πλούσιες ὧρες μὲ τὴ συντροφιὰ ἀνθρώπων ζωντανῶν καὶ διαλεχτῶν . . . Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μοῦ ἀποδείξει ἢ νὰ μοῦ διδάξει τίποτα. Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ δουλειά του. Τὴν αἴσθηση τῆς ἀνθρωπότητας, τὴν αἴσθηση τῆς ζωῆς, τῆς πλέριας ζωῆς τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν ἰδεῶν, τῶν παθῶν καὶ τῶν θελήσεων, τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν ὀνείρων, τῶν ἐνστίκτων καὶ τῶν αἰσθημάτων, τὴ ζωὴ μ' ὅλον τὸν πλοῦτο της, μ' ὅλην τὴν πολυμορφία της, μ' ὅλες τὶς ἀντιφατικὲς καὶ ἀχώριστες δυνάμεις

της — αὐτὸ γυρεύω ἀπὸ τὸ μυθιστοριογράφο. Ἐμπρός, λοιπόν, νέοι μου! Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι ὁ μυθιστοριογράφος τοῦ μέλλοντος;

Ὁ Λάμπρος Χρηστίδης μιλοῦσε σιγὰ καὶ ἤρεμα, μὲ ὕφος φιλικὸ καὶ διδακτικὸ ταυτόχρονα. Εἶταν μιὰ πολὺ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία, μὲ κάποιο ρωμαντικὸ ἀέρα στὴν ἐμφάνισή του, ψηλὸς καὶ ἀδύνατος, ξανθός, μ' ἕνα πολὺ λεπτὸ καὶ μακρὶ μουστάκι τῆς παλιᾶς σχολῆς καὶ μὲ ἀραιὰ μαλλιὰ ποὺ ἀνεμίζανε συνεχῶς. Ἡ μορφή του εἶταν στοχαστικὴ καὶ ὀνειροπόλα, γλυκιὰ καὶ καλόβολη, ἀναπαυτικὴ μορφὴ ἑνὸς ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀγαπᾶ τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα δίχως καμμιὰν ὑστεροβουλία. Δὲν εἶτανε πιὰ νέος, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ νιότη. Πρὶν λίγα χρόνια εἶτανε φίλος μὲ τὸ Νικηφόρο καὶ μὲ τὴν παρέα τοῦ περιοδικοῦ Κάθαρση. Τώρα πιὰ αὐτοὺς τοὺς εὕρισκε περασμένης ἡλικίας — εἶχαν ἐκδηλωθεῖ, εἶχαν δείξει τὶς δυνατότητές τους, ἀρχίζανε σοβαρὲς σταδιοδρομίες — καὶ πήγαινε μὲ τοὺς συνομήλικους τοῦ Ἀλέξη. Εἶταν τμηματάρχης στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ περιόριζε ὅλην τὴ δράση του στὴν κανονικὴ ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του. Διάβαζε πολύ, μὰ δὲν ἔγραφε ἢ τουλάχιστο δὲ δημοσίευε τίποτα, οὔτε πήγαινε πουθενὰ ἐξὸν ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ζάππειο. Ἡ μεγαλύτερη εὐχαρίστησή του εἶταν νὰ παρακολουθεῖ τὶς πνευματικὲς ἀναζητήσεις τῶν πολὺ νέων, τῶν φοιτητῶν ἰδίως, νὰ κουβεντιάζει μαζί τους γιὰ τὶς ἀνησυχίες τους, νὰ τοὺς θέτει προβλήματα, νὰ τοὺς ξανοίγει καινούργιες ἰδεολογικὲς καὶ αἰσθητικὲς κατευθύνσεις, νὰ τοὺς δίνει θάρρος, νὰ τοὺς καθοδηγεῖ στὰ πρῶτα βήματά τους. Βοήθησε ἔτσι ἀρκετοὺς νὰ συνειδητοποιήσουνε τὶς φυσικὲς κλίσεις τους καὶ νὰ βροῦνε τὸν προορισμό τους, κι' αὐτὸ εἶταν τὸ κρυφὸ καμάρι του. Μὰ σὰν τοὺς ἔβαζε σ' ἕνα δρόμο, δὲν ἤθελε πιὰ νὰ καταγίνεται μαζί τους, κι' αὐτοὶ ἄλλωστε γρήγορα τοῦ γυρνοῦσαν τὴ ράχη καὶ τὸν ξεχνοῦσαν. Ἐνδιαφερότανε ἀληθινὰ μονάχα γιὰ τὰ ἀρχικὰ σκιρτήματα τῆς νιότης, τὰ ἀσυνείδητα καὶ θολά, γιὰ τὰ ἀσχημάτιστα πνεύματα, τὶς ἀκαθόριστες τάσεις, τὶς ἄγουρες θελήσεις, γιὰ τὶς συγκεχυμένες καὶ ἁγνὲς ἐλπίδες τῶν εἴκοσι χρονῶ. Συναντοῦσε σχεδὸν κάθε βράδι τοὺς νέους τῆς Ἀργῶς στὴν ταράτσα τῆς Αἴγλης, τοὺς μελετοῦσε, τοὺς δίδασκε, ἔκανε καλὴ παρέα μαζί τους, σὰ νὰ εἶτανε συνομήλικός τους. Παρακολουθοῦσε ἀναγκαστικὰ καὶ ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ σωματείου, γνώριζε ὅλες τὶς φανερὲς καὶ τὶς ἀπόκρυφες κινήσεις τῶν ἰδεολογιῶν καὶ τῶν παρατάξεων, δὲν ἔπαιρνε ὅμως καμμιὰ θέση στὶς φιλονεικίες τῶν νέων, μὰ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς συμβιβάζει καὶ νὰ συντηρεῖ ἀνάμεσά τους μιὰν ἀτμόσφαιρα ἁρμονικῆς συνεργασίας. Οἱ κομμουνιστὲς τὸν κατηγοροῦσαν ὡστόσο πὼς μεροληπτοῦσε ἐναντίον τους, τὸν λέγανε κιόλας πὼς εἶτανε κατάσκοπος τῆς ἀστυνομίας γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὶς ἐπαναστατικὲς κινήσεις τῶν φοιτητῶν, κι' ὁ Δαμιανὸς Φραντζῆς τοῦ εἶχε κόψει ἐπιδεικτικὰ τὸ χαιρετισμό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ Λάμπρος Χρηστίδης δὲν ἀγαποῦσε τοὺς φανατικούς.

— Ἐγώ, κύριοι, πιστεύω στὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους!

Ὁ Δαμιανὸς Φραντζῆς, μόλις εἶδε τὸ Μανόλη Σκυριανὸ καὶ τὸν Ἀλέξη Νοταρᾶ νὰ φτάνουνε στὴν ταράτσα, ἄφησε τὸν ὀξύθυμο

Καλαβρυτινὸ νὰ χειρονομεῖ καὶ νὰ φωνάζει, καὶ πῆγε μαζί τους. Ὁ πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου κι' ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολίτευσης χαιρετίστηκαν μὲ ἐγκαρδιότητα καὶ κάθησαν στὸ ἴδιο τραπέζι. Τριγύρω τους ἐπικρατοῦσε ἀρκετὸ κέφι. Ἡ Ἀργὼ ταξίδευε ἄνετα, μὲ τὸν ἀέρα πρύμα. Ὁ Ἀλέξης, κατὰ τὴ συνήθειά του, τραβήχτηκε κάπως παράμερα καὶ κοίταζε σιωπηλὸς τοὺς συντρόφους του.

— Σὲ βεβαιῶ, κύριε πρόεδρε, ἔλεγε ὁ κομμουνιστής, σὲ βεβαιῶ πὼς λυποῦμαι ἀληθινὰ γιὰ ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέβηκαν. Ξέρεις πόσο σὲ ἐκτιμῶ, μὰ τώρα, ἔτσι ποὺ ἔγιναν τὰ πράματα, πρέπει νὰ σὲ μαυρίσουμε. Καταλαβαίνεις, ἐμεῖς ὑπακούουμε σὲ μιὰ κομματικὴ πειθαρχία.

— Μαυρίσετε, ἀδερφέ, ἀποκρίθηκε ὁ ἄλλος γελώντας. Δὲν εἶναι λόγος γιὰ νὰ χαλάσουμε τὴν καρδιά μας. Θὰ βγάλουμε λογίδρια, θὰ ἀναπτύξουμε τὶς ἀπόψεις μας, κατόπι θὰ μετρήσουμε τὰ κουκιά, θὰ περάσουμε πολὺ ὄμορφα. Κι' ὅποιος κερδίσει θὰ κεράσει τὴν παρέα.

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία τὸν διασκέδαζε ἀληθινά, ἂν καὶ εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ ἔθεταν ζήτημα ἐμπιστοσύνης καὶ τὸν ἀπειλοῦσαν νὰ τὸν ρίξουν. Μὰ τὰ ἔπαιρνε ὅλα αὐτὰ σὰν ἕνα σπὸρ καὶ δὲ θύμωνε. Ἐνδιαφερότανε μονάχα γιὰ τὴν καλὴ καὶ κανονικὴ διεξαγωγὴ τοῦ παιχνιδιοῦ.

— Νὰ σοῦ πῶ ὅλην τὴν ἀλήθεια, συνέχισε ὁ Φραντζῆς χαμηλώνοντας τὴ φωνή, ἂν ἐσὺ φύγεις δὲ βλέπω ποιὸς θὰ σὲ ἀντικαταστήσει. Φοβοῦμαι πὼς θὰ πέσουμε στὴν ἀναρχία, θὰ πάει φοῦντο τὸ καράβι τῆς Ἀργῶς. Γιὰ τοῦτο, καταλαβαίνεις, θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴν ἔφευγες. Μᾶς χρειάζεται αὐτὸ τὸ σωματεῖο. Οἱ συζητήσεις ξυπνοῦνε τὰ πνεύματα, γεννοῦν ἀμφιβολίες. Γιὰ μᾶς εἶναι ἕνα πολὺ καλὸ ἔδαφος προπαγάνδας. Ὕστερα, μᾶς ὠφελοῦν κ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις μας, ἀκονίζουνε τὴ σκέψη μας, καλλιεργοῦνε τὴ μαχητικότητά μας. Πιὸ πολλὰ μαθαίνουμε στὴν Ἀργὼ ἀναμεταξύ μας, παρὰ στὸ Πανεπιστήμιο μὲ τοὺς δασκάλους. Νὰ σοῦ πῶ ὅλην τὴν ἀλήθεια, μέσα μου παρακαλῶ νὰ μὴ φύγεις, γιατὶ ἐσὺ κρατᾶς τὴν ἑνότητα. Μὰ τὸ χρέος μου εἶναι νὰ σὲ πολεμήσω μὲ ὅλα τὰ δυνατά μου. Τέτοια ἐντολὴ ἔλαβα. Καταλαβαίνεις, ἐμεῖς ὑπακούουμε σὲ μιὰ ἰδέα.

— Κ' ἐμεῖς ἔχουμε ἰδέες, εἶπε ὁ Μανόλης Σκυριανὸς πολὺ σοβαρός.

— Ἰδέες, ἰδέες, συλλογιζότανε ὁ Ἀλέξης, τὶ θέλουν νὰ ποῦν ἄραγε; Ξέρουν ἄραγε κ' οἱ ἴδιοι τὶ θέλουν νὰ ποῦν;

Δὲν μποροῦσε νὰ συλλάβει τὴν ὕπαρξη τῶν ,,ἰδεῶν'' καὶ τὴν ἐπίδρασή τους στὰ πνεύματα καὶ στὴ ζωὴ τῶν συντρόφων του. Οἱ ποικίλες ἀρχὲς καὶ θεωρίες, ποὺ ἔβλεπε νὰ στροβιλίζουνται τριγύρω του καὶ νὰ προκαλοῦν τόση σύγχυση καὶ τόσο θόρυβο, τοῦ φαινόντανε σὰ φευγαλέοι καπνοὶ ἐρεθισμένης φαντασίας καὶ ἀφορμὲς ἀνόητου καὶ περιττοῦ κομματισμοῦ, ἀγοραῖα συνθήματα χωρὶς οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, χωρὶς μιὰ πραγματικὴ ὑπόσταση. Παρακολουθοῦσε μὲ περιέργεια καὶ ἔκπληξη τὶς ἰδεολογικὲς συζητήσεις τῶν συνομηλίκων του, μὰ δὲν εἶταν ἱκανὸς νὰ πάρει καμμιὰ θέση σ' αὐτές, δὲν μποροῦσε

νὰ καταλάβει σὲ τί χρησιμεύουν τέλος-πάντων αὐτὰ τὰ πράματα, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ συζητοῦνε σοβαρὰ οἱ ἄνθρωποι γι' αὐτὰ καὶ νὰ παθαίνουνται καὶ νὰ χτυπιοῦνται, τί διάβολο ἀντιπροσωπεύουν οἱ πολυθρύλητες αὐτὲς ,,ἰδέες'' καὶ τί ἀξία ἔχουν μὲς στὴν ἀληθινὴ ζωή.

— Ἰδέες, ἰδέες . . .ζωή! . . . μουρμούριζε μηχανικὰ ὁ Ἀλέξης.

Ζωή, δηλαδὴ — δὲν τὸ ὁμολογοῦσε καθαρὰ στὸν ἑαυτό του, μά, σὰν ἄρχιζε νὰ σκέπτεται, ἐκεῖ ἔκλινε ὁ νοῦς του — δηλαδὴ ὁ λαμπρὸς Ὑμηττὸς μὲ τὰ ματωμένα πλευρά, ἡ παθιασμένη θάλασσα, τὰ περήφανα χρώματα τῆς Ἑλλάδας, τὰ ἀρώματα τῆς ἄνοιξης, ἡ ἀκατανίκητη θλίψη τοῦ βραδιοῦ, ὁ ἔρωτας μὲς στὰ φυλλώματα, τὰ χέρια ποὺ σφίγγουνται, τὰ μάτια ποὺ δακρύζουν . . . Αὐτὴ εἶταν ἡ ζωή, ἡ ἀληθινὴ ζωή, ἡ μόνη ποὺ τὸν συγκινοῦσε.

...Γιὰ μιὰ στιγμή, τὴ χαρμόσυνη καὶ τόσο ἄστατη ἐποχὴ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τοὺς φάνηκε (στὸ Δαμιανὸ καὶ στὸ θεῖο του) πὼς ὁ θρύλος ξαναζωντάνευε ἀπάνω στὰ Μεγάλα Τείχη καὶ δικαίωνε περίλαμπρα τὶς ὑπόκωφες καὶ παθιασμένες ἐλπίδες τῶν προγόνων. Μὰ γρήγορα τοὺς πλάκωσε τὸ τρομερὸ καλοκαῖρι τοῦ 1922. Μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, παρακολουθήσανε, μέρα μὲ τὴ μέρα, ἀπὸ τὸ ἐρημητήριο τοῦ Ἀρσενίου, ὅλες τὶς φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ δράματος: τὶς τελευταῖες, ἀπελπισμένες προσπάθειες τῶν Βασιλικῶν Κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ σώσουνε τὴν κατάσταση, τὴν ἀποτυχημένη ἀπόπειρα τοῦ Κωσταντίνου νὰ πάρει τὴν Πόλη, τὴν Καταστροφὴ τέλος. Τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἔσπασε ξαφνικὰ τὸ ἑλληνικὸ μέτωπο κι' ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὸ δεκάχρονο πόλεμο κι' ἀπὸ τὶς στερήσεις τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, νικήθηκε ὁλότελα σὲ δυὸ ἑβδομάδες. Οἱ Τοῦρκοι, προχωρώντας μὲ κεραυνοβόλα ὁρμή, ἔπαιρναν πίσω μονομιᾶς τὸ Ἀφιὸν-Καραχισάρ, τὸ Ἐσκὶ-Σεχίρ, τὴν Κιουτάχια, τὴν Προύσα, τὸ Οὐσὰκ — τὴ Σμύρνη! Τὰ μπαϊράκια τοῦ Ἰσλὰμ κυματίζανε πάλι στὶς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου, περήφανα καὶ προκλητικά, ἀντίκρυ στὴ Χίο καὶ στὴ Μυτιλήνη. Ἡ Ἰωνία καιγότανε πέρα γιὰ πέρα. Ἡ σφαγὴ κ' ἡ λεηλασία πλάκωναν ἀπάνω στὴ γελαστὴ Σμύρνη, τὴ μεταβάλανε σὲ ἐρείπια μὲς σὲ λίγες μέρες. Ὁ ἐξαγριωμένος μουσουλμανικὸς ὄχλος σπάραζε τὸ Μητροπολίτη Χρυσόστομο μὲς στοὺς δρόμους. Ἡ Ἑλλάδα ἔμοιαζε σὰ νὰ εἶχε παραλύσει ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, σὰ νὰ εἶχε χάσει κάθε θέληση, κάθε ἱκανότητα νὰ ἀντισταθεῖ στὰ χτυπήματα τῆς μοίρας. Τὸ Κράτος εἴτανε ξεχαρβαλωμένο ὁλότελα ἀπὸ τὴν Καταστροφὴ καὶ κατακλυσμένο ἀπὸ τὶς μυριάδες τῶν φυγάδων στρατιωτῶν καὶ τῶν προσφύγων, ποὺ ζητούσανε τὴ σωτηρία τους στὶς ἑλληνικὲς ἀκτές. Τὸ ἔθνος εἶχε πέσει στὴν πιὸ βαθιὰ ἀπόγνωση. Οἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀθήνας κηρύττανε μὲ παχιά, πένθιμα στοιχεῖα: Ἡ πατρὶς ἐν κινδύνῳ! Καὶ τὸ κήρυγμά τους εἴτανε σὰν κραυγὴ ναυαγῶν μὲς στὴ φορτούνα.

Στὴν ἀρχὴ τὰ νέα ἔφταναν στὸ οὐδέτερο ἔδαφος τῆς Πόλης συγκεχυμένα, ἀόριστα, ἀμφίβολα, προκαλώντας παντοῦ τὴ νευρικότητα καὶ τὴν ἀνησυχία. Μὰ γρήγορα ὁ καθένας κατάλαβε τί ἀκριβῶς συνέβαινε. Ἡ Ἑλλάδα εἶχε χάσει τὸ μεγάλο παιχνίδι της, ξεριζωνό-

τανε ἀπὸ τὴ Μικρασία. Ἡ Ἁγιὰ-Σοφιὰ ἔμενε καὶ πάλι μουσουλμάνα. Τὰ λαμπρὰ σχέδια τοῦ 1918 εἶταν ἀπατηλὲς ὀπτασίες, παραισθήσεις, ὄνειρα. Κ' ἡ ἐπιστροφὴ στὴν πραγματικότητα εἶταν, ἀλήθεια, πολὺ ὀδυνηρή. Δὲν εἶχε ἔρθει λοιπὸν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἡ ἱστορικὴ ὥρα, ἡ ὥρα τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ποὺ τὴν προσδοκούσανε μὲ τόση λαχτάρα καὶ τόση πίστη πέντε τυραννισμένοι καὶ ματόβρεχτοι αἰῶνες. Ψέματα εἴτανε! Ὁ περήφανος ἴσκιος τοῦ Αὐτοκράτορα παρατοῦσε καὶ πάλι τὰ Τείχη καὶ γυρνοῦσε στὴν κρύπτη του, νικημένος γιὰ δεύτερη φορά. Ἡ τούρκικη Σταμποὺλ ξυπνοῦσε ἀπὸ τὸ λήθαργο τῆς ἡττοπάθειας καὶ τῆς μοιρολατρείας, ἀργοκουνιότανε ἀπειλητικά, μούγγριζε μὲς στὰ δόντια της, ξέσπανε ξαφνικὰ σὲ μιὰ σπαραχτικὴ κραυγὴ χαρᾶς καὶ περηφάνειας καὶ μίσους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ Κερατίου μαζεύανε βιαστικὰ τὶς γαλανόλευκες σημαῖες, παρακαλούσανε μὲ δάκρια τὴν Ὑπέρμαχη τῆς Πόλης νὰ φυλάει τὸ λαό της ἀπὸ νέες συμφορές. Τὸ Φανάρι γυρνοῦσε βουβὸ στὰ περασμένα του. Ψέματα εἴτανε! Ἡ μοίρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀγκυροβολημένη ἀνάμεσα στὴ Χάλκη καὶ τὴν Πρίγκιπο, σκυθρωπὴ καὶ σιωπηλή, ντρεπότανε, θαρρεῖς, νὰ βρίσκεται στὰ νερὰ τῶν Παλαιολόγων. Δὲν τὴ χωροῦσε ὁ τόπος κ' ἔμοιαζε σὰ νὰ ἔστρεφε πρὸς τὴν Ἀθήνα τὴν πλώρη καὶ τὰ κανόνια. Ἔβλεπες κιόλας στὴν ὄψη τῶν ναυτῶν τὰ προμηνύματα τῆς Ἐπανάστασης, τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τῶν τουφεκισμῶν . . .

Ἕνα πρωΐ τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Παπασίδερος εἶπε στὸ Δαμιανό:

— Χτὲς τὴ νύχτα μοῦ μίλησε ὁ Ἅης - Σπυρίδωνας καὶ μοῦ παράγγειλε νὰ σὲ στείλω στὴν Ἀθήνα, ποὺ εἶναι σήμερα ἡ πρωτεύουσα τοῦ γένους μας ἐπειδής, λέει, ἐδῶ πιὰ δὲν ὑπάρχει στάδιο γιὰ σένα κ' ἴσως νὰ γίνει καὶ κανένας χαλασμὸς καὶ νὰ σφάξει ὁ Ἀντίχριστος τὰ νέα τὰ παλικάρια. Ἐμένα στὰ γεράματα ποιὸς θὰ καταδεχτεῖ νὰ μὲ πειράξει; Οὔτε μοῦ εἶναι πιὰ μπορετὸ νὰ ἀφήσω τὶς συνήθειές μου καὶ νὰ γίνω πρόσφυγας, νὰ τρέχω νὰ ψωμοζητῶ δῶθε-κεῖθε. Κι' οὔτε μοῦ βολεῖ νὰ πεθάνω ἀλλοῦ ἀπὸ τὴν Πόλη μου. Μὰ ἐσύ, τέκνο, πρέπει νὰ ἀκούσεις τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἁγίου καὶ νὰ πᾶς νὰ σπουδάσεις, νὰ γίνεις σοφὸς καὶ νὰ δουλέψεις γιὰ τὸ γένος μας τὸ κατατρεγμένο. Στὴν Ἀθήνα, εἶπε ὁ Σπυρίδωνας, εἶναι μαζεμένα σήμερα ὅλα τὰ γράμματα κι' ὅλη ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδας κι' ἀπὸ κεῖ θὰ βγεῖ τὸ καινούργιο φῶς. Κ' ἡ Πόλη μας ἡ Αὐτοκρατόρισσα πρέπει, λέει, νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση καὶ νὰ περιμένει πολὺν καιρὸ ἀκόμα ὥσπου νὰ ξαναβρεῖ τὰ μεγαλεῖα της, σὰν ἔρθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἂν θέλει ὁ Θεός.

Μιλοῦσε ἁπλὰ καὶ ἤρεμα γιὰ τὴν κουβέντα του μὲ τὸν ἅγιο σὰ νὰ εἶταν ὁ λόγος γιὰ τὰ φυσικώτερα πράματα. Ἀπὸ τότε ποὺ κατοικοῦσε στὴ σκήτη τοῦ Ἀρσενίου ὁ „Σπυρίδωνας" εἶταν παρέα του, συγκάτοικός του καὶ σύμβουλος κ' οἱ γνῶμες του σεβαστὲς καὶ ἀναμφισβήτητες. Ὁ Δαμιανὸς εἶταν συνηθισμένος νὰ ὑπακούει στὸ θειό του χωρὶς συζητήσεις.

Ὁ θειὸς κι' ὁ ἀνηψιὸς κατέβηκαν στὴν Πόλη μερικὲς μέρες ἀργότερα. Ὁ Δαμιανὸς ἔμελλε νὰ φύγει τὸ ἴδιο βράδι γιὰ τὸν Πειραιᾶ, ἐφοδιασμένος μὲ καμμιὰ ἑκατοστὴ τούρκικες λίρες, οἰκονομίες τοῦ

Παπασίδερου. Μ' αὐτὸ τὸ ποσὸ θὰ κατόρθωνε νὰ ζήσει ἴσαμε δυὸ μῆνες. Κατόπι, εἶχε ὁ Θεός! Ὑπῆρχε στὴν Ἀθήνα καὶ κάποιος μακρινὸς συγγενής, Φραντζῆς κι' αὐτός, γεννημένος στὸ Φανάρι, ποὺ εἶταν ὑπάλληλος στὴν Ἰονικὴ Τράπεζα κ' εἶχε, φαίνεται, μερικὰ μέσα. Ὑπῆρχε κι' ὁ Παῦλος Σκινᾶς, παλιὸς γνώριμος. Κάτι θὰ γινότανε.

Ὁ Δαμιανὸς ἄφησε τὸ ράσο του στὸ ἐπιτροπικὸ τῆς Παναγίας, φόρεσε πολιτικά, ἔκοψε τὰ μαλλιά του καὶ ξούρισε τὸ χνοῦδι, ποὺ σκέπαζε ἐλαφριὰ τὸ ἀπάνω χεῖλι του καὶ τὰ μάγουλά του. Κατόπι βγῆκε μὲ τὸν Παπασίδερο νὰ ἀποχαιρετήσει τὴν Πόλη, περιμένοντας τὴν ὥρα τοῦ βαποριοῦ, ποὺ ἔμελλε νὰ φύγει ἀργὰ τὴ νύχτα.

Τοὺς κατεῖχε συνεχῶς ἡ βεβαιότητα πὼς βλεπόντανε γιὰ τελευταία φορά, μὰ ντρεπόντανε νὰ ἐκφράσουνε τὴ συγκίνησή τους ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, μαθημένοι κ' οἱ δυὸ νὰ κρύβουνε τὰ συναισθήματά τους ἀπὸ τὸ διπλανό τους κ' ἴσως κι' ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους. Ὁ Δαμιανὸς δὲ φοβότανε τὸ ἄγνωστο. Ἴσια-ἴσια ἡ ἰδέα τοῦ ταξιδιοῦ, τῆς ἀλλαγῆς, τῆς ἀνώτερης παιδείας, ξεσήκωνε τὴ νεανικὴ περιέργεια τοῦ πνεύματός του, τὸν σαγήνευε, σὲ ὁρισμένες στιγμές, καὶ τὸν ἐνθουσίαζε. Μὰ ὁ ἀπότομος αὐτὸς χωρισμὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του κι' ἀπὸ τὸ μόνο ἄνθρωπο ποὺ ἀγάπησε ἀληθινά,ξέσκιζε κάτι μέσα του καὶ πότε-πότε τοῦ ἐρχότανε νὰ κλάψει. Ἔνιωθε κιόλας, θολὰ καὶ ἀόριστα, πὼς ἡ μέρα αὐτὴ σήμαινε τὸ ὁριστικὸ τέλος τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας του, καὶ τὰ νοσταλγοῦσε ἀπὸ τώρα τὰ χρόνια αὐτὰ τῆς πρώτης νιότης, τὰ χρόνια τῆς ἄνοιξης, τὰ τόσα γλυκά, παρὰ τὴ μιζέρια τους καὶ τὶς πίκρες ποὺ τοῦ εἴχανε δώσει.

Τὸ θέαμα, ποὺ ἀντίκρυζαν ὁλόγυρά τους, εἶταν ἄγριο καὶ ἀποκαρδιωτικό. Ἡ Πόλη ἔπλεε μὲς στὶς τούρκικες σημαῖες κι' ὁ μουσουλμανικὸς ὄχλος ἔμοιαζε ἔξαλλος. Φανατισμένες διαδηλώσεις ἀνεβοκατέβαιναν συνεχῶς τοὺς μαχαλάδες, μὲ σημαῖες, νταβούλια καὶ ζουρνάδες, ξεφωνίζοντας καὶ ψάλλοντας τὴ μεγάλη νίκη τοῦ Ἰσλάμ. Τὰ ὑπόγεια καπελειὰ τοῦ Γαλατᾶ ἀντηχοῦσαν ἀπὸ κραυγὲς καὶ ἀμανέδες καὶ βρωμοῦσαν μακριὰ τὸ χυμένο κρασί. Οἱ δρόμοι εἴτανε γεμᾶτοι μεθυσμένους, ποὺ κουτροῦσαν παντοῦ, βλαστημοῦσαν, ζητωκραύγαζαν, ξερνοῦσαν στὸ πεζοδρόμιο, ἀγκάλιαζαν τὶς γυναῖκες, τὶς ἔσφιγγαν, τὶς φιλοῦσαν, ἔσπαναν τζάμια, ἔδερναν. Τὰ μπορντέλα εἶχαν ἀνοίξει τὶς πόρτες διάπλατα, πανηγυρίζοντας κι' αὐτὰ τὴ νίκη μὲ ὑστερικὲς τσιριξιές. Οἱ πόρνες εἴχανε χυθεῖ στὰ σοκάκια ἀδέσποτες, χειραφετημένες, ἔξαλλες κι' αὐτές, μὲ χτυπητοὺς φιόγκους στὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ πιὸ ἀδιάντροπα κουνήματά τους, ἔτρεχαν νὰ χαροῦνε τὸ μεγάλο γλέντι καὶ τὴν τρελλὴ ἔξαφη τῶν ἀντρῶν. Ἡ σφιγμένη καὶ αὐστηρὴ μορφὴ τοῦ Γαζῆ δέσποζε κιόλας παντοῦ.

— Γιασασὶν Κεμάλ!

Ἡ ἀπογοήτευση κι' φόβος ἔσφιγγαν τὶς καρδιὲς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ πιὸ γνωστοὶ γιὰ τὰ ἐθνικά τους φρονήματα εἴχανε φύγει μόλις ξεσπάσανε τὰ νικητήρια τῆς Τουρκιᾶς καὶ τώρα πλῆθος κόσμου ἀκολουθοῦσε τὸ παράδειγμά τους, στιβαζότανε στὰ βαπόρια καὶ τραβοῦσε στὴν τύχη, στὸν Πειραιᾶ, στὴ Ρουμανία, στὴν Αἴγυπτο, ὁπουδήποτε, μακριὰ ἀπὸ τὸ φανατισμὸ τῶν νικητῶν. Ὅσοι δὲν

μποροῦσαν νὰ φύγουν, περίμεναν, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, νὰ ξαναγίνουν οἱ τρομερὲς σκηνὲς τῆς Σμύρνης, μόλις θὰ ἔμπαινε στὴν Πόλη ὁ στρατὸς τοῦ Κεμάλ. Ἡ παρουσία τῶν συμμαχκῶν δυνάμεων συγκρατοῦσε βέβαια τὴν κατάσταση, μὰ ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Σμύρνης κανεὶς πιὰ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στοὺς Συμμάχους, ποὺ ἔδειχναν ἄλλωστε πολὺ καθαρὰ πὼς δὲν ἤθελαν, γιὰ κανένα λόγο, νὰ χτυπηθοῦνε μὲ τοὺς Τούρκους.

Ὁ θειὸς κι' ὁ ἀνηψιὸς πλανιόντανε ἀργά, δίχως νὰ μιλοῦνε πολύ, μές σ' αὐτὴν τὴν ἠλεκτρισμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ φανατισμοῦ, τῆς παλαβῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πανικοῦ, καὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς συνοικίες, ὅπου ἡ τάξη εἴτανε κάπως καλύτερα ἐξασφαλισμένη. Ἡ δύση τοὺς βρῆκε, ἀκουμπησμένους στὸ κιγκλίδωμα τῆς Γέφυρας, νὰ κοιτάζουνε σιωπηλὰ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Κερατίου Κόλπου, κατάκοποι ἀπὸ τὶς συγκινήσεις τῆς ἡμέρας, σαστισμένοι καὶ ξεχασμένοι.

Ἡ βραδιὰ αὐτὴ εἴτανε μεγαλόπρεπη μὲς στὴν ἀγριάδα της. Ἡ ἀπέραντη Πόλη, ξαπλωμένη μὲ ἀρχοντικὴ λαγνεία ἀπάνω στοὺς λόφους της, στὶς δυὸ ὄχθες τοῦ Κερατίου, βόϊζε ὁλοῦθε τὰ προαιώνια πάθη της. Ὁ ἥλιος βασίλευε ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν Τειχῶν, κάπου κοντὰ στὴ θρυλικὴ Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, χρυσώνοντας τοὺς βυζαντινοὺς θόλους καὶ τοὺς μιναρέδες τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ ἄχνη τοῦ βραδιοῦ σκέπαζε τὴν Πόλη, τῆς ἔδινε ἕναν ἁπαλὸ καὶ ὁμοιόμορφο γκρίζο τόνο ποὺ σὰ νὰ τὴν ἀποσποῦσε ἀπὸ τὴν τωρινή της πραγματικότητα καὶ τὴ βύθιζε μὲς σὲ μιὰν ἐξωτικὴ ἀτμόσφαιρα θρύλου καὶ ὀνείρου. Μὰ στὸν Κεράτιο κυριαρχοῦσε τὸ κόκκινο, χτυπητὸ καὶ ἀπειλητικό. Καὶ στὰ νερά, ποὺ ἀντιφεγγίζανε τὶς τελευταῖες ἀναλαμπὲς τοῦ βασιλέματος, καὶ στὸ πλῆθος τῶν πλεούμενων, ποὺ σταθμεύανε γύρω ἀπὸ τὴ Γέφυρα ἢ πηγαινοερχόντανε στὶς ὄχθες τοῦ Κόλπου μὲ σφυρίγματα καὶ ζουρνάδες καὶ μουσικές. Βαπόρια, καΐκια, μαοῦνες, βάρκες, ὅλα σημαιοστόλιστα γιὰ τὴ νίκη. — Γιασασὶν Κεμάλ! Γιασασὶν Κεμάλ! . . .

— Ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε εἶταν ἡ μεγάλη ἀλυσσίδα, εἶπε ἀργὰ ὁ Παπασίδερος.

Καὶ σὲ λίγο, δείχνοντας τοὺς λόφους τοῦ Πέρα, συνέχισε:

— Ἀπὸ κεῖ ἔσυρε ὁ Ἀντίχριστος τὰ καράβια του, ἀπάνω στὰ σανίδια, καὶ πῆγε καὶ τἄριξε στὸ βάθος τοῦ Κόλπου γιὰ νὰ χτυπᾶ τὰ δικά μας ἀπὸ δυὸ μεριές. Νά, ἐκεῖ μέσα πῆγε νὰ τοὺς κάψει ὁ Κόκκος ὁ τρελλὸς καὶ βούλιαξαν τὸ καράβι του καὶ πνίγηκε. Κι' ὅσοι ναῦτες του κολυμπήσανε ἴσαμε τὴ στεριά, τοὺς πιάσανε οἱ Ἀγαρινοὶ καὶ τοὺς γδάρανε ζωντανοὺς μπροστὰ στὰ Τείχη γιὰ νὰ τρέμει ἡ Χριστιανοσύνη. Βιάστηκε πολὺ ὁ εὐλογημένος, Θεὸς συχωρέσει τον! Ἤθελε νὰ τὴν πάρει αὐτὸς ὅλην τὴ δόξα. Ἂν ἄκουε τὸ γέρο Νοταρᾶ θὰ γινότανε τὸ πρᾶμα μὲ φρόνηση καὶ προσοχὴ καὶ θὰ καίγαμε τὸν Ἀντίχριστο μὲς στὸ λιμάνι καὶ δὲ θὰ οὐρλιάζαν ἔτσι σήμερα αὐτὰ τὰ σκυλλιά, π' ἀνάθεμά τους! δὲ θὰ τραγουδούσανε τὴ νίκη τους. Ὁ Νοταρᾶς εἴτανε φρόνιμος ἄνθρωπος, μυαλωμένος, μετρημένος, μὰ κανεὶς δὲν τὸν ἄκουε, Θεὸς συχωρέσει τον!

Μιλοῦσε καὶ πάλι ἥσυχα-ἥσυχα, μὲ τὸ φυσικώτερο ὕφος του, σὰ

νὰ διηγότανε τὰ πιὸ ἁπλά, τὰ πιὸ γνώριμα πράματα. Ἀνάφερε τὰ ὀνόματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1453 μὲ τέτοιαν οἰκειότητα, ποὺ θὰ νόμιζες πὼς εἴτανε σύγχρονα πρόσωπα καὶ πὼς εἶχε παρακολουθήσει τὴ δράση τους ἀπὸ κοντά. Εἶταν ἀφαιρεμένος κ' ἔβλεπε τὴν Πόλη μὲ ἀνέκφραστο βλέμμα, σὰ νὰ εἶχε λησμονηθεῖ καὶ ναρκωθεῖ μὲς στὰ περασμένα. Μονάχα σὲ μιὰ ὁρισμένη στιγμή, κοιτάζοντας πρὸς τὸ Γαλατᾶ, τὰ μάτια του ἄστραψαν καὶ μουρμούρισε ὑπόκωφα μὲς στὰ δόντια του:

— Μᾶς πρόδωσαν οἱ Γενοβέζοι!

— Δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο, ἀποκρίθηκε ὁ Δαμιανός, ποὺ εἶχε μελετήσει τὴν Ἅλωση στὴ βιβλιοθήκη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

— Ναί, ναί, μᾶς πρόδωσαν, φώναξε βίαια ὁ Παπασίδερος ποὺ ἄρχιζε νὰ παθαίνεται, μᾶς πρόδωσαν γιὰ νὰ σώσουνε τὰ πλούτη τους καὶ νόμιζαν οἱ αἰσχροὶ πὼς ὁ Ἀντίχριστος θὰ τοὺς σεβαστεῖ. Μὰ δὲ σεβάστηκε κανέναν καὶ τὴν πλήρωσε καλὰ τὴν προδοσία τους.

— Κι' ὁ Ἰουστινιάνης εἴτανε Γενοβέζος καὶ πολέμησε σὰν ἥρωας, εἶπε ὁ Δαμιανός. Κι' ἄλλοι πολλοὶ Γενοβέζοι μαζί του.

— Γιατὶ λοιπὸν ἔφυγε ἀπὸ τὰ Τείχη τὴν τελευταία μέρα; Ἔ, γιατὶ ἔφυγε;

— Μὴ φωνάζεις ἔτσι, θεῖε. Ἔφυγε γιατὶ λαβώθηκε καὶ δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ πολεμήσει. Δὲν τὸν κρατούσανε τὰ πόδια του. Σηκωτὸ τὸν πήρανε οἱ στρατιῶτες του καὶ τὸν πήγανε στὸ καράβι.

— Τότε τί σόϊ ἥρωας εἴτανε; σάρκασε ὁ Παπασίδερος ἐνῶ ἔτρεμε τὸ σαγόνι του ἀπὸ τὴν ἀγανάχτηση. Ἥρωας μαθές! Ἐπειδὴς ἔφαγε μιὰ λαβωματιά, ποὺ νὰ μὴν ἔσωνε ποτὲς νὰ πατήσει τὸ πόδι του στὴν Πόλη, ἐπειδὴς εἶδε τὸ αἷμα του νὰ τρέχει ἔχασε τὰ μυαλά του κ' ἔτρεξε νὰ γλυτώσει τὸ τομάρι του, ἀφήνοντας τὸ Βασιλιὰ μοναχό του στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ νὰ παλεύει μὲ τρακόσιες χιλιάδες Ἀγαρινοὺς — ὁ ἔρημος ὁ Κωσταντῖνος!

— Κ' ὁ Κόκκος δὲν εἴταν Ἕλληνας, εἶπε ὁ Δαμιανὸς γιὰ νὰ ἀλλάξει θέμα. Βενετσιᾶνος εἴτανε.

— Αὐτός, εἴπαμε, εἴτανε τρελλός. Κ' ὕστερα, οἱ Βενετσιᾶνοι, δὲ σοῦ λέω, δείξανε καλύτερη διαγωγή. Μὰ ξέρεις γιατί; Γιατὶ εἴχανε τὰ πλούτη τους μὲς στὴν Πόλη, γι' αὐτὸ πολεμήσανε ἔτσι καλά. Ἐνῶ οἱ Γενοβέζοι, ποὺ εἴχανε τὰ πλούτη τους μὲς στὸ Γαλατᾶ, ἤθελαν νὰ καλοπιάσουν τὸν Ἀντίχριστο γιὰ νὰ τοὺς σεβαστεῖ καὶ νὰ μείνει ὁ Γαλατᾶς ὅπως εἴτανε. Ποτέ σου νὰ μὴν τοὺς ἐμπιστευτεῖς τοὺς σκυλλόφραγκους. Ὅλοι προδότες εἶναι!

Ἐνῶ μιλοῦσε ὁ Παπασίδερος μὲ παθιασμένη φωνή, μιὰ παρδαλὴ διασυμμαχικὴ περιπολία ἀργοδιάβαινε τὴ Γέφυρα. Τὴν ἀποτελοῦσαν δυὸ Ἄγγλοι στρατιωτικοὶ χωροφύλακες μὲ χακί, δυὸ Γάλλοι μὲ γαλάζια καὶ δυὸ Ἰταλοί καραμπινιέρηδες μὲ πράσινα καὶ μ' ἐκεῖνα τὰ περίεργα καὶ λίγο ἀστεῖα πηλήκιά τους, ποὺ θυμίζουνε κάπως τὸ θρυλικὸ καπέλλο τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα, μὰ πολὺ μεγαλύτερα καὶ στολισμένα μ' ἕνα ἀνόητο λοφεῖο. Ἕνας μικρὸς καὶ ταπεινὸς Τοῦρκος ἀστυφύλακας ἀκολουθοῦσε λίγο παραπέρα τοὺς Εὐρωπαίους συναδέλφους του, ντυμένος γκρίζα καὶ μὲ βελούδινο καλπάκι, ἀντιπροσωπεύοντας τὴν ἀνύπαρκτη ἐξουσία τοῦ Σουλτάνου. Μερικοὶ

Τοῦρκοι ἢ Κοῦρδοι χαμάληδες, ξαπλωμένοι σὲ μιὰν ἄκρη τῆς Γέφυρας, ποὺ τραγουδοῦσαν ἀγκαλιασμένοι, σταματήσανε τὸ τραγοῦδι τους, σὰν πέρασε ἡ περιπολία ἀπὸ δίπλα τους, καὶ τὴ βρίσανε μὲ βρωμερὰ λόγια. Οἱ τρεῖς μεγάλες Δυνάμεις δὲν κατάλαβαν τίποτα ἢ δὲν ἤθελαν νὰ καταλάβουν κ' ἐξακολούθησαν νὰ βαδίζουν στὴ Γέφυρα, χωρὶς σκοπό, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι καὶ μὲ ὕφος ἀποβλακωμένο. Οἱ χαμάληδες γελοῦσαν, ἔδιναν φιλικὲς φάπες ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, γιουχάϊζαν τὴν Εὐρώπη, ζητωκραύγαζαν τὸν Κεμάλ, ἔκαναν αἰσχρὲς χειρονομίες πρὸς τὴ διεύθυνση τῶν ἀστυνομικῶν σὰ νὰ ἀμφισβητοῦσαν τὸν ἀντρισμό τους. Ἔφτυναν κιόλας ἀπὸ πίσω τους ἢ καμωνόντανε πὼς ξερνοῦσαν κ' ἐξακολουθοῦσαν νὰ βωμολοχοῦν μὲ ἡδονή. Κάμποσα Τουρκάκια ἐπαναλάβαιναν τὰ λόγια τους ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸ πεζοδρόμιο μὲ φωνὲς καὶ γέλια. Οἱ φεσοφόροι διαβάτες γελοῦσαν ἢ κουνοῦσαν τὸ κεφάλι περιφρονητικὰ καὶ τραβοῦσαν τὸ δρόμο τους ἐλεεινολογώντας.

— Οὐρλιάζουν τὰ σκυλλιὰ κ' ἡ Παναγιά μας κλαίει, συνέχιζε ὁ Παπασίδερος τρέμοντας τώρα ὁλόκληρος. Κλαίει ἡ Ὑπέρμαχη, κλαίει γιὰ τὴν Πόλη. Τὸ εἶδα ἐγὼ τὸ εἰκόνισμα ποὺ ἔκλαιγε. Ναί, τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου σήμερα τὸ πρωί. „Γιατί, παιδιά, ρωτοῦσε, γιατὶ μ' ἀφήσατε στοὺς σκύλλους;". Μᾶς πρόδωσε ἡ Εὐρώπη, Παναγία Μαρία. Καὶ τὸ γένος διχασμένο, ἀλίμονο! Ὁ ἕνας θέλει τὸν Ἰσίδωρο, ὁ ἄλλος τὸ Γεννάδιο ἢ τὸ Νοταρᾶ, τὸ Βενιζέλο, τὸ Γούναρη . . . Τρωγόμαστε σὰν ἄγρια θεριὰ ἐνῷ ὁ Τοῦρκος μπαίνει ἀπὸ τὴν Κερκόπορτα . . .

— Πᾶμε, θεῖε, κ' ἡ ὥρα πλησιάζει, εἶπε ὁ Δαμιανὸς ποὺ ἄρχιζε νὰ ἀνησυχεῖ βλέποντας τὸν παπὰ νὰ ἀνάβει ὁλοένα περισσότερο.

Μὰ δὲν εἶταν εὔκολο νὰ τὸν ξεσηκώσει. Ὁ γέρος, παραδωμένος ὁλόψυχα στὸ πάθος του, εἶχε ξεχάσει ποῦ βρισκότανε καὶ δὲν εἴτανε πιὰ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του μήτε ἤξερε καλὰ-καλὰ κι' ὁ ἴδιος τί ἔλεγε. Δὲν κουνοῦσε ἀπὸ τὴ θέση του καί, κοιτάζοντας τὴ διασυμμαχικὴ περιπολία, παραμιλοῦσε ὅ,τι τοῦ ἐρχότανε στὸ νοῦ:

— Τώρα ποὺ νίκησε ὁ Τοῦρκος κι' ἀγρίεψε καὶ φρένιασε, τώρα θὰ καταλάβουν οἱ σκυλλόφραγκοι μὲ ποιὸν ἔχουν νὰ κάνουν. Τώρα θὰ τοὺς διώξει σὰν κοπρόσκυλλα, μὲ τὶς πέτρες καὶ τὰ γιοῦχα, καὶ θὰ φύγουνε νὰ πᾶνε στοῦ διαβόλου τὴ μάνα οἱ μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, μὲ τὴν οὐρὰ ἀνάμεσα στὰ σκέλια. Καὶ τὰ πλούτη τους θὰ τὰ ληστέψει καὶ τὶς σημαῖες τους θὰ τὶς μαγαρίσει καὶ τὶς γυναῖκες τους θὰ τὶς ξεγυμνώσει καὶ θὰ τὶς κάνει πόρνες γιὰ τὰ γλέντια του καὶ τὰ τείχη τοῦ Γαλατᾶ θὰ τὰ γκρεμίσει σύρριζα καὶ τὴ λαμπρὴ τὴ Γένοβα σκουπίδι θὰ τὴν κάνει. Φτοῦ! φτοῦ! ντροπή σας, Φράγκοι! Ντροπὴ στοὺς βασιλιάδες σας καὶ στὰ θωρηχτά σας καὶ στὰ κανόνια σας καὶ στοὺς τρανοὺς τοὺς ἀρχηγούς σας καὶ στὰ μεγαλεῖα σας! Δίκιο εἶχε ὁ ἔρημος ὁ Νοταρᾶς, ποὺ δὲν ἤθελε τὴν Ἕνωση γιατὶ τοὺς ἤξερε τί προδότες εἶναι. Μὰ ὁ Κωσταντῖνος πίστευε τὰ γλυκὰ τὰ λόγια τους καὶ τὶς ὑποσχέσεις, ποὺ τοῦ δώσανε στὴ Φλωρεντία, γιατὶ εἶχε μεγάλη καρδιὰ κι' ὁ νοῦς του δὲν πήγαινε στὴν προδοσία. Καὶ περιμέναμε κάθε μέρα ἀπάνω στὰ Τείχη νὰ δοῦμε μήπως ἔρχεται ὁ στόλος τοῦ Πάπα νὰ σώσει τὴν Πόλη. Καὶ γυρνοῦσε ὁ Παλαιο-

λόγος ὁλημερὶς τὶς πολεμίστρες καὶ φώναζε στὰ παλικάρια: ,,Κουράγιο, παιδιά! κι᾽ αὔριο φτάνει ὁ στόλος τοῦ Πάπα!'' Κι᾽ αὐτοὶ μᾶς ἔκαναν τὸ φίλο καὶ κρυφὰ ἔστελναν ὅπλα στὸν Κεμάλ.

— Πᾶμε θεῖε! ξανᾶπε ὁ Δαμιανὸς προσταχτικὰ καὶ τὸν ἅρπαξε ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν ἔσυρε.

Βλέποντας τὴν κατάσταση τοῦ γέρου φοβότανε μήπως προκληθεῖ κανένα ἐπικίνδυνο ἐπεισόδιο μὲ τοὺς Τούρκους. Ἂν καταλάβαινε κανεὶς ἀπὸ τὸν ὄχλο τὰ παραμιλητά του, βέβαια δὲ θὰ τοὺς ἔσωζε ἡ διασυμμαχικὴ ἀστυνομία. Ὁ Παπασίδερος ἀκολούθησε μηχανικὰ τὸν ἀνηψιό του καὶ βάδισε πρὸς τὸ Καράκιοϊ, κοιτάζοντας πρὸς τὸν Κεράτιο μὲ γουρλωμένα μάτια. Τὸ μεγαλόπρεπο θέαμα τοῦ βαθιοῦ καὶ φιδωτοῦ Κόλπου καὶ τὰ βαριὰ χρώματά του τὸν εἶχανε, θαρρεῖς, μαγνητίσει. Τὰ χέρια του ἔκαιγαν καὶ τὰ σαγόνια του χτυποῦσαν ἀκατάπαυστα, ἐνῶ συνέχιζε περπατώντας τὸ μονόλογό του:

— Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, εἶπε ὁ Σπυρίδωνας, θὰ βγεῖ τὸ καινούργιο φῶς. Ἐκεῖ, ἐκεῖ εἶναι τὰ μελλούμενα τοῦ γένους. Κ᾽ ἡ Πόλη μας νὰ περιμένει, λέει, χρόνους καὶ καιρούς. Δὲν ἦρθε ἡ ὥρα, δὲν ἦρθε! Τέτοιο τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Κι᾽ ἂς κλαίει ἡ Κυρά μας. Δὲν τὴν ἀκούει ὁ Κύριος. Τουρκάλα καὶ σκλάβα ἡ Αὐτοκρατόρισσα. Κι᾽ ὁ Βασιλιάς μου ὁ Μεγαλομάρτυρας νὰ ξαναμπεῖ στὸ μάρμαρο γιὰ χρόνους καὶ καιρούς. Ἀλύγιστος καὶ περήφανος ὁ Ἀφέντης μου μὲς στὸ μνῆμα . . . ,,Δῶσε μου τὴν Πόλη, λέει ὁ Κεμάλ, κ᾽ ἐγὼ θὰ σ᾽ ἀφήσω ὅλον τὸ Μωριά, νὰ εἶσαι Βασιλιὰς ἐκεῖ - πέρα καὶ κανεὶς δὲ σὲ πειράζει''. Κι᾽ ὁ Παλαιολόγος ἀποκρίθηκε: ,,Ἐγὼ δὲν εἶμαι κανένας μικρὸς ἀφέντης τῶν Βλάχων ἢ τῶν Σέρβων ἢ τῶν Βουλγάρων γιὰ νὰ ὑπογράψω τέτοια συνθήκη καὶ νὰ μὴ μὲ μέλλει γιὰ τὴν ντροπή. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Καίσαρας. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων. Ἐγὼ εἶμαι ἡ κεφαλὴ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες τῆς Γῆς. Κι᾽ ἂν εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ τουρκέψει ἡ Πόλη, ἐμένα τὸ χρέος μου εἶναι νὰ σκοτωθῶ ἐδῶ ποὺ στέκουμαι, στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ γένους!'' — Κ᾽ ἔγινε τὸ μεγάλο γιουροῦσι καὶ βουτήχτηκε ἡ Πόλη μὲς στὸ αἷμα κ᾽ ἔγιναν ὅλα κόκκινα, κόκκινα — καὶ τὰ νερὰ κόκκινα κ᾽ ἡ Ἁγιὰ-Σοφιὰ κόκκινη κι᾽ ὁ Κουλᾶς καὶ τὰ Τείχη, ὅλα κόκκινα, ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς Χριστιανοσύνης. Κι᾽ οὐρλιάζουν τὰ σκυλλιὰ γιὰ τὴ μεγάλη νίκη τους. Κ᾽ ἡ Παναγιά μας κλαίει, κλαίει καὶ χτυπιέται. ,,Γιατί, λεει, γιατὶ μ᾽ ἀφήσατε στοὺς σκύλλους;'' Μᾶς πρόδωσε ἡ Εὐρώπη, Μαριάμ, ἡ Εὐρώπη ἡ Χριστιανή . . . Γιατὶ νὰ τοὺς ἀφήσουνε τοὺς Γενοβέζους νὰ κυβερνοῦνε τὸ Γαλατᾶ; Γιατὶ δὲν τοὺς ἔδιωχνε ὁ Βενιζέλος ὅταν εἶχε τόση δύναμη κι᾽ ὅ,τι ἤθελε ἔκανε; Αὐτὸς ἤθελε τὴν Ἕνωση καὶ πίστευε ὅ,τι τοῦ λέγανε οἱ σκυλλόφραγκοι. Ἐνῶ ἂν ἄκουε τὸ γέρο Νοταρᾶ . . . Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, λέει ὁ Σπυρίδωνας . . . Δὲν ξέρω ἐγὼ Ἀθῆνες, δὲν ξέρω Βενιζέλους καὶ Γουναραίους. Ἐγὼ ἐδῶ θὰ πεθάνω, ποὺ εἶναι θαμένος ὁ Καίσαρας ὁ Κωσταντῖνος καὶ περιμένει. Ἐδῶ, ἐδῶ, στὴν Πόλη μου κι᾽ ἂς γίνει ὅ,τι γίνει! Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς . . .

Ἔτσι ἔφτασαν κάποτε στὸ ἐπιτροπικὸ τῆς Παναγίας, ὁ ἕνας σέρνοντας τὸν ἄλλον καὶ κουντρώντας στοὺς διαβάτες σὰ μεθυσμένοι.

Ὁ Παπασίδερος δὲν κρατιότανε πιὰ στὰ πόδια του. Τὸν ἔβαλαν νὰ πλαγιάσει κι᾿ ὁ Δαμιανὸς τὸν ἄφησε σὲ λίγο, ἐνῶ παραμιλοῦσε ἀκόμα, γιατὶ εἶταν ἡ ὥρα τοῦ βαποριοῦ. Ὁ νέος πέρασε τὴ νύχτα στὸ κατάστρωμα, καθισμένος στὰ μπογαλάκια του, μὲς στὸ τρομαγμένο πλῆθος τῶν προσφύγων. Δὲν εἶταν ἱκανὸς νὰ σκεφθεῖ μήτε τί γινότανε τριγύρω του μήτε ποῦ πήγαινε καὶ τί τὸν περίμενε σ᾿ αὐτὴν τὴν ἄγνωστη Ἀθήνα. Ἔβλεπε μονάχα, μὲ κλειστὰ μάτια, τὸ ἄγριο ὅραμα τῆς μεγάλης Πόλης, ποὺ σπάραζε ἀπελπιστικά, δαρμένη ἀπὸ τὰ πάθη της καὶ βουτηγμένη στὰ κόκκινα, ἄκουε νὰ βοΐζει στὰ αὐτιά του τὸ φλογισμένο παραμιλητὸ τοῦ Βυζαντινοῦ καλογέρου, κ᾿ ἔκλαιγε νευρικὰ χωρὶς δάκρια. Τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶχε ζήσει σχεδὸν ἀσυνείδητα, μὲς στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Καταστροφῆς, ἀκολουθώντας μηχανικὰ τὶς ὁδηγίες ποὺ τοῦ ἔδινε ὁ Παπασίδερος, σχεδὸν ἀσυνείδητος κι᾿ αὐτός. Εἶχε περάσει ἀπὸ ὅλες τὶς ἀπότομες ψυχικὲς μεταπτώσεις καὶ τοὺς νευρικοὺς κλονισμοὺς τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν ἡμερῶν κ᾿ εἶχε λάβει ὁριστικὲς ἀποφάσεις, ποὺ ἀπ᾿ αὐτὲς ἐξαρτιότανε ἡ κατοπινὴ ζωή του, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τὶ ἀκριβῶς τοῦ συνέβαινε, ὅπως ὅταν βρίσκεσαι ριχμένος μὲς σὲ μιὰ δυνατὴ ἀρρώστεια, ζαλισμένος καὶ καμένος ἀπὸ τὸν πυρετό, καὶ δὲν αἰσθάνεσαι πιὰ τίποτα παρὰ μόνο τὴν ἀνάγκη τοῦ ὀργανισμοῦ σου νὰ κατανικήσει αὐτὴν τὴν κατάσταση. Μόλις ὅμως κίνησε τὸ προσφυγικὸ βαπόρι ἀπὸ τὸ Γαλατᾶ καὶ ξανοίχτηκε, μὲς στὴ νύχτα, στὰ νερὰ τῆς Προποντίδας, πρὸς τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἀφήνοντας πίσω τὸ πανδαιμόνιο καὶ τὴ φαντασμαγορία τῆς Ἑφτάλοφης, ὁ Δαμιανὸς ἔνιωσε πὼς κάτι κοβότανε στὴν ψυχή του, τελειωτικὰ καὶ ἀνεπανόρθωτα, σὰ μὲ τὸ μαχαῖρι, κι᾿ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀκαθόριστα καὶ ζοφερὰ συναισθήματα τῶν τελευταίων ἡμερῶν κατασταλάζανε μέσα του σὲ μιὰ μεγάλη θλίψη. Εἶταν ἕνας βαθὺς καημός, ἕνα σπαραχτικὸ παράπονο, μιὰ ἀδιάλλαχτη μνησικακία χωρὶς κανένα συγκεκριμένο ἀντικείμενο — τὸ αἴσθημα τοῦ βίαιου ξεριζωμοῦ, τοῦ βάναυσου καὶ ὁριστικοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὴ γῆ τῶν προγόνων, ἀπὸ καθετὶ δικό του, τὸ αἴσθημα τῆς ὀρφάνιας καὶ συνάμα ἡ ἐθνικὴ ἀπογοήτευση, πλέρια καὶ ἀπόλυτη, ἡ διάψευση ὅλων τῶν ἐλπίδων, τῶν θρύλων, τῶν ὀνείρων, ποὺ εἴχανε θρέψει τὴν ψυχὴ τόσων γενεῶν, ἡ ἄρνηση ὅλου τοῦ παρελθόντος κι᾿ ὅλων τῶν παραδόσεων τοῦ γένους, τὸ χαντάκωμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ, τῆς κολασμένης Πόλης. . . Ζαρωμένος σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ καταστρώματος, ὁ νέος Δαμιανὸς Φραντζῆς, χαμένο βλαστάρι τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου, ταξίδευε, μόνος καὶ ἀπροστάτευτος, πρὸς τὴ Δύση, χωρὶς τὰ ἰδανικὰ τῶν προγόνων του, ἀλλὰ μὲ τὴν ἴδια πάντα παθιασμένη ψυχή τους, φέρνοντας μαζί του, στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, τὴ μεγάλη καὶ ἀγιάτρευτη θλίψη τῆς προσφυγιᾶς.

Μιὰ ἑβδομάδα ἀργότερα ὁ πάτερ Ἰσίδωρος Φραντζῆς αἰσθάνθηκε καλύτερα καὶ γύρισε στὴ σκήτη του τῆς Χάλκης. Ἔζησε ἐκεῖ λίγο καιρὸ ἀκόμα ἐξαντλημένος ἀπὸ τὰ γερατειὰ κι᾿ ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Τρομερῆς Χρονιᾶς. Τὰ καλογεράκια τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς πήγαιναν καὶ τὸν φρόντιζαν πότε-πότε. Ξεψύχησε ἕνα βράδι τοῦ Δεκεμβρίου 1922 χωρὶς κανέναν δίπλα του. Τὸν βρῆκαν ὕστερα

ἀπὸ μέρες, ξαπλωμένο ἀνάσκελα στὸ κρεββάτι του, τεντωμένο, πετσὶ καὶ κόκκαλο, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, ποὺ γυάλιζαν ἀκόμα. Τὸ σῶμα δὲν εἶχε φθαρεῖ, γιὰ τοῦτο οἱ χωριανοὶ τοῦ νησιοῦ μιλήσανε γιὰ ἁγιοσύνη.

M i r i w í l i s (Stratís). Te Lesbos geboren (1892) studeerde hij rechten en letteren te Athene en wijdde zich jong aan de journalistiek. Hij werd bij het grote publiek bekend door zijn ,,*Verhalen*'' en een roman ,,*Het leven in het graf*'' (1925), die over het afschuwelijke van de eerste wereldoorlog spreekt. Later gaf hij uit een roman ,,*De onderwijzeres met de gouden ogen*''; ,,*Het groene boek*'', verzameling verhalen; ,,*De God Pan*'' (1946) en een lange novelle vol satyrische geest ,,*De Kwelgeesten*'' (Ta Paganá). Hij is een realistisch en vlot verteller met brede en optistische ideeën, met een stijl die bekoort door korte kleurrijke zinnen.

,,*Τὸ Πράσινο βιβλίο*'' *᾿Αθῆναι* 1935, blz. 194—204.

῾Ο ἄσωτος υἱός.

῾Ο φλογερὸς ἥλιος ἔγερνε πάνω ἀπὸ τὴ γὴ τοῦ Γάδ. ῎Εγερνε πέρα ἀπὸ τὸν ᾿Ιορδάνη, τὸ γρήγορο ποτάμι ποὺ ποτίζει τὰ ἱερὰ χώματα τοῦ ᾿Ισραὴλ καὶ τρέχει ἀνάμεσα ἀπ᾿ τὴ γὴ τοῦ Ρουβὴμ ὡς τὴ γὴ τοῦ ᾿Ιούδα, γεμάτο ψάρια. ῾Ο φλογερὸς ἥλιος, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὶς στέππες, ἔγερνε πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο τοῦ Γὰδ κ᾿ ἔκανε τὰ ὥριμα στάρια τοῦ ἀφέντη Γιακόμπ νὰ σφαντάζουν χρυσὰ καὶ τριανταφυλλιά. Μακρυὰ κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα, ἡ ἀτμόσφαιρα θάμπωνε, παχιὰ ἀπ᾿ τὴν πύρη τοῦ Θεριστή, ποὺ ἄχνιζε. ᾿Εκεῖ σηκωνόταν ὁ σκοτεινὸς ὄγκος τοῦ Θαβώρ.

Πάνω στὸ ψηλὸ χαγιάτι κόρωνε τὸ γλέντι καὶ τὸ τραγούδι. ῾Ο μεγάλος ὁ γιός, ὁ ᾿Αρράκ, ὅπως ἐρχόταν ἀπὸ τὰ χωράφια, σταμάτησε τὰ βουβάλια μπροστὰ στὴ μεγάλη ξώπορτα τῆς αὐλῆς. ᾿Ακούμπησε τὴ βουκέντρα στὸ χοντρὸ ἁμάξι καὶ πήδησε χάμου. Μέσα στὰ μικρά, τὰ βαθειὰ μάτια του, σπίθιζε ἡ ἀπορία. ῎Εξυσε τὰ πηχτὰ μαῦρα γένεια καί πρόσταξε ἕναν παραγιό.

— Πετάξου νὰ δεῖς τί τρέχει μέσα στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου. ᾿Απὸ τότες ποὺ πέθανε ἡ μάννα δὲν ξανακούστηκαν σεῖστρα καὶ ντέφια κάτω ἀπὸ τοῦτο τὸ ταβάνι. Κ᾿ ἔλα νὰ μοῦ πεῖς στὴ στιγμή!

῾Ο δοῦλος γύρισε γρήγορα καὶ εἶπε στὸν ᾿Αρράκ, στὸ μεγάλο τὸ γιό.

— Χαρὰ ἔχει τὸ σπίτι, ἀφέντη, καὶ χαρὰ νὰ τοῦ δίνει πάντα ὁ Γιαχβέ. ῾Ο μικρὸς ἀδερφός σου γύρισε ἀπὸ τὴν ξενητιά. ῾Ο ᾿Ιωχάννε... Γι᾿ αὐτὸ ὁ πατέρας σας πρόσταξε νὰ σφάξουν τὸ θρεφτάρι ποὺ ταΐζαμε γιὰ τὸ Πάσκα, τὸ μοσκάρι τῆς θυσίας. Γιὰ τὸ ᾿Ιωχάννε. ῎Εβγαλε καὶ τὸ χρυσὸ δαχτυλίδι του μὲ τὴν ἄλικη πέτρα καὶ τὸ πέρασε στὸ δάχτυλό του. Καὶ κάλεσε ὅλους τοὺς φίλους καὶ τοὺς δικοὺς καὶ γλεντᾶνε τὸ γυρισμὸ τοῦ χαμένου παιδιοῦ . . .

Μέσα στὰ μικρά, μέσα στὰ βαθειὰ μάτια τοῦ ᾿Αρρὰκ ἄστραψε ὁ θυμός. Εἶπε μέσ᾿ στὰ δόντια του:

— *Γι' αὐτὸ τὸ χαμένο κορμί;*

— *Ὁ ἀφέντης Γιακώμπ, ξανάπε ὁ δοῦλος, σὲ προσκαλεῖ νὰ ἔμπεις, νὰ καθήσεις κ' ἐλόγου σου στὸ τραπέζι.*

Στάθηκε βαρειὰ σιωπή.

Τὰ ταμποῦρλα βουΐζανε μέσ' ἀπὸ τὴν αὐλή, πάν' ἀπὸ τὸ ψηλὸ χαγιάτι. Ἕνα γύρω τὸ καγκέλλωμα εἶτανε στολισμένο μὲ ἀκριβὰ χαλιά, κρεμασμένα σὰ λάβαρα τῆς χαρᾶς. Ὁ Ἀρράκ, ὁ μεγάλος γιός, ἔφτυσε χάμου στὸ ζεστὸ χῶμα. Ἔβαλε τὸ μαλλιαρὸ πόδι του, ποδεμένο μὲ μαλακὸ βουβαλόπετσο, πάνω στὴ μονόξυλη ρόδα τοῦ ἁμαξιοῦ καὶ εἶπε σφιχτά, μὲ τὰ μάτια στὴ γῆς:

— *Πήγαινε πὲς τοῦ πατέρα κι ἀφέντη μου: Ὁ Ἀρρὰκ τὸν προσκυνᾶ καὶ φιλᾶ τὴν καβαδάκρη τοῦ καφτανιοῦ του. Ὅμως καμμιὰ δουλειά δὲν ἔχει, πές του, νὰ μπεῖ στὸ γλέντι. Ἔρχεται, πές του, ἀπ' τὰ χωράφια, ψημένος ἀπὸ τὸν ἥλιο, πλεμένος στὸν ἵδρο τῆς ὁλημερινῆς δουλειᾶς. Ἀπὸ τὰ χωράφια τοῦ κύρη κι ἀφέντη του, πές...*

Σὲ λίγο κατέβηκε ὁ ἴδιος ὁ γέρος.

Φοροῦσε τὸ βυσσινὶ καφτάνι, κ' ἡ μέση του εἶτανε ζωσμένη μὲ τὸ μεταξωτὸ ζουνάρι τὸ πράσινο. Ἀκουμποῦσε πάνω στὸν ὦμο τοῦ Ἰωχάννε καὶ χαμογελοῦσε εὐτυχισμένος.

Ὁ Ἀρρὰκ τοὺς εἶδε νὰ ἔρχουνται καὶ δαγκάστηκε. Ὁ Ἰωχάννε λοιπὸν εἶταν αὐτὸς ὁ μορφονιός. Λίγο ἀκόμα καί δὲ θὰ τόνε γνώριζε. Πᾶνε πέντε χρόνια ποὺ γύρεψε μιὰ μέρα τἀνάλογό του ἀπ' τὸ ἔχει τῆς φαμελιᾶς, τὄκανε φλουριά, τὰ πῆρε κ' ἔφυγε. Αὐτὸς εἶτανε ψηλὸς καὶ λυγερός, μὲ σιταράτο δέρμα καὶ χλωμὸ πρόσωπο. Τὰ μαλλιά του εἶχανε τὸ χρῶμα τοῦ κεχριμπαριοῦ καὶ τὰ μάτια του φέγγανε, γαλάζια καί ἰσκιωμένα. Ὁ Ἰωχάννε εἶταν ἴδιος κι ἀπαράλλαχτος ἡ μητέρα του. Τὴ χάσανε σὰν εἶταν ἀκόμα πολὺ μικρά. Δὲν τὴ θυμόντανε. Μόνο τὰ χέρια της, ποὺ εἶταν ἄσπρα σὰν τὰ γιασεμιὰ καὶ ἡ ξανθὴ λάμψη τοῦ κεφαλιοῦ της ἀπόμεινε μέσα στὴ θύμισή τους, σὰν ἀπόφεγγο τῆς νεκρῆς. Ὁ γέρος τὴν ξαναθυμήθηκε, ἔτοι ποὺ πήγαινε μαζὶ μὲ τὸν ἄσωτο γιὸ κοντὰ στὸν Ἀρράκ.

— *Ἔ, λοιπόν, τί τὸν κυττάζεις ἔτσι χαζά, τοῦ λέει πρόσχαρα. Ὁ ἀδερφός σου εἶναι, τὸ παλιόπαιδο ποὺ μᾶς ἄφησε κι ἔφυγε. Κύττα, εἶναι ἴδιος ἡ Δαβόρρα μου ἡ καϋμένη. Γαλανὸς καὶ συντεφένιος. Τώρα ποὺ τὸν εἶδες, μπορεῖς νὰ πεῖς πὼς εἶδες τὴ μητέρα σου. Ἔλα, Ἀρράκ! Δὲ φιλᾶς τὸν ἀδερφό σου; Πεθαμένος μᾶς εἶταν καὶ ξαναζωντάνεψε. Χαμένος μᾶς εἶταν καί ξαναβρέθηκε.*

Ὁ Ἰωχάννε ἔβγαλε ἀπὸ πάνω του μαλακὰ τὸ χέρι τοῦ πατέρα καὶ προχώρεσε πρὸς τὸ μεγάλον ἀδερφό. Τὸν ἀγκάλιασε καὶ τόνε φίλησε στὰ μάγουλα. Χαμογελοῦσε πάντα μὲ κεῖνο τὸ παράξενο χαμόγελο ποὺ εἶχε ἀπὸ μικρός. Αὐτὸ κιόλας εἶταν ποὺ μάγευε τὸν κόσμο κ' ἔκανε νὰ τοῦ συμπαθᾶνε ὅλες τὶς ἀπόκοτες φαντασίες.

— *Ἀρράκ, συχώρεσέ με, τοῦ εἶπε, ὅπως μὲ συχώρεσε ὁ πατέρας. Ξέρεις, δὲν κοτοῦσα νἄρθω σπίτι. Δυὸ μέρες καὶ δυὸ νύχτες γύριζα σὰν τὸ φείδι μέσα στὰ χόρτα, ὡς νὰ τ' ἀποφασίσω. Μασσοῦσα σιτάρια. Κ' ἔκανα μιὰν ὥρα δρόμο, νὰ βρῶ μοναχικὸ πηγάδι σὰ διψοῦσα. Νὰ πιῶ καί νὰ μὴ μὲ δοῦν. Ἔβλεπα τοὺς θεριστάδες σας καὶ ζήλευα τὴν τύχη τους καὶ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς τους . . .*

Ὁ Ἀρρὰκ ἀνασήκωνε μὲ πεῖσμα τοὺς φαρδειοὺς ὤμους του. Εἶπε σκυφτός:

— Ἐγώ, τὶ νὰ σοῦ συχωρέσω; Ἐσύ... καλὰ ἔκανες ὅ, τι ἔκανες. Καλὰ ἔφαγες καὶ ἤπιες, καλὰ σπατάλησες μὲ τὶς πόρνες τὸ μερτικό σου ἀπ' τὴν περιουσία μας. Καὶ καλὰ ξαναγύρισες νὰ τρῶς ἀπ' τὰ κόπια μας. Ἐγὼ μὲ τὸν πατέρα μου τὄχω τὸ παράπονο, πού, εἴκοσι χρόνια τώρα, τὸν δουλεύω σὰ σκλάβος καὶ δὲν κάνω ζάλο χωρὶς τὸ πρόσταγμά του. Ὅμως ποτὲς δὲ μοὔσφαξε, 'μένα, ἕνα μοσκάρι νὰ μοῦ πεῖ: Νά, πάρ' το γιέ μου, νὰ κάνεις ἕνα τσιμπούσι μὲ τοὺς φίλους σου... Ποτὲς ἐμένα δὲ μοῦ πέρασε στὸ χέρι ἕνα χρυσὸ δαχτυλίδι.

Ὁ γέρος χαμογέλασε ἀνάμεσα στ' ἀσημένια του γένια.

— Ἀρράκ, τοῦ εἶπε, μὴν εἶσαι κακός. Σάμπως ὅλο μου τὸ ἔχει δὲν εἶναι δικό σου; Ὅμως τί νὰ γίνει τώρα, ποὺ ἐτοῦτος ὁ τρελὸς μοῦ γύρισε σὰν τὸν εἶχα ξεγραμμένο; Δὲν ξαίρεις ἐσύ, παιδί μου, πόσες φορὲς τὸν ἔκλαψα κρυφὰ μέσα στὸ στρῶμα τὶς μακρυὲς νύχτες τοῦ χειμώνα, σὰ συλλογιζόμουνα ποῦ ἄραγες νὰ παραδέρνει ἀκυβέρνητο ἐτοῦτο τὸ ἄψητο σκαρί... Καί τώρα, ποὺ μοῦ ξαναγύρισε πάλι κάτω ἀπ' τὴ στέγη μου, θαρῶ πὼς μοῦ γύρισε μαζί του καὶ ἡ καλή μου ἡ Δαβόρρα... Σὰ γίνεις πατέρας, παιδί μου, καμμιὰ φορά, θὰ μὲ καταλάβεις.

Μιὰ καινούργια χαρὰ μπῆκε μέσα στὸ ἀγροτικὸ ἀρχοντόσπιτο μαζὺ μὲ τὸ Ἰωχάννε. Μέσα στὸ σπίτι καὶ στὰ χωράφια. Σηκώθηκε, θαρεῖς, τὸ πνέμα τῆς θλίψης καὶ τῆς βαρειᾶς καρδιᾶς ἀπ' τὴ δουλειὰ τοῦ κάμπου. Ἕνα ἀγέρι δροσερὸ φύσηξε ἀνάμεσα στὶς συντροφιὲς τῶν δουλευτάδων καί τῶν γυναικῶν, ποὺ καιγόντανε ὁλημερὶς στὸ θέρισμα. Ὅλοι κι ὅλες θέλανε νἆναι στὴ δουλειὰ μὲ τὸ Ἰωχάννε. Αὐτὸς δὲν τοὺς ἀποπῆρε ποτέ, δὲν τοὺς φαρμάκωσε ποτὲ τὴν καρδιὰ μὲ πικρὰ λόγια. Τὸ τραγούδι φτερούγιζε πάντα στὰ τριανταφυλλιὰ χείλια του, καὶ σὰ δὲν εἴταν τὸ τραγούδι καὶ τὸ σφύριγμα, εἴταν τὸ χαμογέλιο.

Τὸ μεσημέρι βάζανε κάτω τὰ δρεπάνια καὶ τὸ δικράνι, νὰ πιάσουν ἕνα κομμάτι ψωμὶ καὶ νὰ ξεκουραστοῦνε. Κανένα δέντρο δὲν εἴτανε μέσα στὸν κίτρινο κάμπο. Γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ βαρὶ κάμα, κουβαριαζόντανε κάτω ἀπὸ τὶς πρόχειρες τέντες, ποὺ στήνανε γιὰ ἕνα τετράγωνο κομμάτι φτενὸν ἴσκιο. Ἐκεῖ ξαπλώναν καὶ πίνανε, ἀράδα, γλυφὸ καὶ χλιὸ νερὸ ἀπὸ τὸ ἴδιο χωματένιο σταμνί. Πίνανε σὰν τὰ διψασμένα ζὰ καὶ τὸ καρύδι τους ἀνεβοκατέβαινε σὰν τῶν ἀλόγω πάνω ἀπὸ τὴ γούρνα. Κατόπι σκουπίζανε τὰ μουστάκια τους μὲ τ' ἀνάστροφο τῆς παλάμης καὶ κλειδώνανε τὰ χέρια πίσω στὸ σβέρκο, τεντωμένοι ἀνάσκελα, νὰ ξαποστάσουνε.

Ὁ Ἰωχάννε τοὺς δηγότανε παράξενα παραμύθια. Τοὺς ἔλεγε:

— Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ εἴταν ἕνας τόπος ποὺ δὲν ἔμιαζε καθόλου μὲ τοῦτο τὸν κάμπο. Δὲν εἴτανε κίτρινο χῶμα, δὲν εἴτανε τσουρουφλισμένο ἀπὸ τὸ λίβα τῆς συριακῆς ἔρημος. Δὲν τὸν ἔκαιγε τῆς Ἀραβίας ἡ φλόγα, οὔτε τῆς στέππας ἡ παγωνιά. Εἴτανε κοντὰ στὴ θάλασσα... Κ' ἡ θάλασσα εἴτανε μαβιὰ κ' εἴταν γεμάτη καράβια... καὶ ἄσπρα

πανιά . . . Μπορεῖτε νὰ βάλετε μέσα στὸ νοῦ σας μιὰ θάλασσα μὲ τὰ καράβια . . .

— Πῶς. Ἐγὼ τὴν ξέρω, εἶπε ἕνας θεριστὴς μὲ χοντρὰ φρύδια. Πῆγα στὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδας καὶ τὴν ξέρω. Σὰν περπατήσεις κατὰ κεῖ ποὺ γέρνει ὁ ἥλιος δυὸ μέρες καὶ δυὸ νύχτες, ἐκεῖ εἶναι. Βλέπεις κεῖνο τὸ βουνὸ ποὺ χάνεται στ' ἀκροούρανα; Ἐκεῖ εἶναι τὸ Θαβώρ. Πιὸ πάνω εἶναι ἡ Τιβεριάδα. Ἐκεῖ ἔχει καί καράβια. Τἄχουν οἱ ψαράδες. Ἀνοίγουνε τίς κόκκινες τέντες τους σὰν φυσήξει ὁ ἀγέρας καὶ τρέχουνε πάνω στὸ νερό.

— Δὲν εἶν' αὐτὴ ἡ θάλασσα, χαμογέλασε ὁ Ἰωχάννε. Δὲν εἶν' αὐτή, Ἀρών. Ἡ θάλασσα εἶναι μεγάλη, πιὸ μεγάλη ἀπ' ὅλη τὴ γὴ τοῦ Ἰσραήλ, ἀπ' ὅλη τὴ γὴ ποὺ κρατοῦν οἱ δώδεκα φυλές. Εἶναι γαλάζια, πιὸ γαλάζια ἀπὸ τὸν οὐρανό. Τὰ κύματά της περπατᾶνε καμαρωμένα, σὰν τὰ πολεμικὰ ἄτια, τὸ ἕνα πίσ' ἀπὸ τ' ἄλλο. Ἔχουνε μπροστὰ φουσκωμένα περήφανα τὰ στήθεια καὶ ἀνεμίζουνε ψηλὰ τὶς ἄσπρες χῆτες. Τὰ καράβια ποὺ τρέχουνε πάνω στὴ θάλασσα δὲν εἶναι σὰν τὰ φτωχὰ ψαράδικα τῆς Τιβεριάδας, Ἀρών. Εἶναι μεγάλα σὰν τὸ σπίτι τοῦ πατέρα . . .

— Ἄ! ἔκανε μιὰ κοπέλλα, τὶ ὄμορφο παραμύθι . . .

— Εἶναι μεγάλα σὰν τὸ σπίτι τοῦ πατέρα, καὶ τὰ πανιά τους εἶναι φαρδειὰ σὰν ἑκατὸ τέντες. Τὰ πανιὰ γεμίζουν ἀγέρα. Τὰ σκοινιὰ σφυρίζουν παράξενα τραγούδια. Καὶ πάνω στὰ ψηλὰ κατάρτια λαλαδίζουν οἱ παντιέρες στὸν ἄνεμο. Παντιέρες πράσινες, κόκκινες καὶ κίτρινες σὰν τὸν κρόκο. Παντιέρες μὲ μαύρους ἀητοὺς καὶ χρυσὰ ἀστέρια.

Μιὰ μικρούλα θερίστρα, ποὺ τὰ στήθια της εἶταν ἀκόμα ἀγορίστικα, εἶπε ἀργὰ καὶ τραγουδιστά.

— Ἤθελα νἄχω μιὰ παντιέρα πράσινη, γεμάτη χρυσὰ ἀστέρια!

— Καὶ ποῦ πᾶνε τὰ καράβια; ρώτησε μὲ κουρασμένη φωνὴ ἕνας γέρος παραγιός.

— Πᾶνε μακρυά, σὲ γαλάζιες ἀκρογιαλιές, σὲ τριανταφυλλιὲς ἀκρογιαλιές. Ἐκεῖ εἶναι ἄλλου εἴδους ἀνθρῶποι. Δὲν εἶναι λεροὶ αὐτοί. Δὲν εἶν' ἀχτένιστοι καί θλιμμένοι. Τὰ μαλλιά τους εἶναι λαμπερά, τὰ ροῦχα τους εἶναι λεπτά, κεντημένα μὲ πλουμιά. Κ' ἡ μιλιά τους εἶναι σὰν τραγούδι. Ἡ ζωή τους εἶναι ἕνα χαρούμενο πανηγύρι καὶ τὸ κορμί τους καθαρὸ καί ἀζάρωτο. Παίζουνε γυμνοὶ μέσα σὲ ἁλώνια ἀπὸ μάρμαρο ἄσπρο καὶ γαλάζιο. Τὰ κορμιά τους εἶναι σὰν τὴ γεμάτη κερήθρα . . .

Οἱ ἐργάτισσες σηκωνόντανε μιὰ - μιὰ καὶ φεύγανε, ἀργοπορώντας ὅσο μποροῦσαν. Καί σὰν ἀπόμειναν οἱ ἄντρες, ὁ Ἰωχάννε ἔλεγε ἀκόμα:

— Ἐκεῖ οἱ γυναῖκες εἶναι ὄμορφες σὰν τὰ ὄνειρα τ' ἀνοιξιάτικα. Εἶναι λιγνὲς καί ἀνθισμένες σὰν τὶς μικρὲς ἀκακίες. Δὲ ζουλᾶνε τοὺς κόρφους των μέσα σὲ χοντροκάμωτα σεγκούνια. Τὰ νύχια τους εἶναι ἀπὸ τριανταφυλλὶ συντέφι, καὶ τ' αὐτάκια τους σὰν τὰ πιὸ διάφανα κοχύλια. Μιλᾶνε σὰν τ' ἀηδόνια, καὶ τὰ μάτια τους, ποὺ εἶναι μενεξελιά, ὅλο χαμογελᾶνε.

— Αὐτὲς εἶναι οἱ πόρνες, ποὺ σοῦ φάγανε τὸ βιός! εἶπε μιὰ βαρειὰ φωνή.

Εἴταν ὁ Ἀρράκ, ποὺ στεκότανε, κοντὸς καὶ μαυρειδερὸς ἀπὸ πάνω τους.

— Χά! ὁ Ἰωχάννε γέλασε πρόσχαρα καὶ σηκώθηκε. Σηκώθηκαν κ' οἱ θεριστάδες. Ἐμπρός, εἶπε, συντρόφοι. Γιά νἄρθει ὁ Ἀρρὰκ νὰ μᾶς κόψει τὸ παραμύθι στὴ μέση, θὰ πεῖ πὼς εἶναι ὥρα νὰ ξαναπιάσομε τὴ δουλειά.

Τ' ἀδέρφια πισόμειναν μόνα.

— Αὐτὲς εἶναι ποὺ σὲ κάνανε καὶ γύρισες σὰ ζητιάνος στὸ σπίτι μας, ξανάπε ὁ Ἀρράκ.

— Αὐτές! χαμογέλασε ὁ Ἰωχάννε.

— Αὐτὲς εἶναι ποὺ σοῦ πήρανε ὅλα τὰ φλουριὰ ποὺ κουβάλησες ἀπὸ δῶ. Θυμᾶσαι. Τὰ πῆρες δεμένα στὸ βαρὶ κεμέρι ποὺ κούμπωσες γύρω στὴ μέση σου, φεύγοντας ἀπὸ τὴ γὴ τοῦ Γάδ . . . Αὐτὲς οἱ ἀλλόφυλες κ' οἱ ἀλλόγλωσσες. Εἶναι οἱ ἀνθρῶποι ποὺ δὲν εἴδανε ποτέ τους τὸ φοβερὸ πρόσωπο τοῦ Γιαχβέ! Ποὺ δὲν τοὺς γνωρίζει ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ . . . Ποὺ δὲ θὰ τοὺς γνωρίσει ποτές!

— Ποτές! εἶπε κι ὁ Ἰωχάννε. Αὐτοὶ ἔχουν θεοὺς ὡραίους καὶ χαρούμενους, ποὺ μόλις ἀντικρύσεις τἄσπρα ἀγάλματά τους μὲ τὰ ζαφειρένια μάτια, πέφτεις καὶ τοὺς προσκυνᾶς ἀπὸ ἀγάπη. Αὐτοί δὲ φοβοῦνται τοὺς θεούς τους. Παίζουν μαζί τους μέσα στὰ ἰσκερὰ δάση καὶ κυνηγιοῦνται γύρω στὶς πηγές . . .

— Αὐτὲς οἱ γυναῖκες σὲ κάνανε καὶ πείνασες . . .

Ὁ Ἰωχάννε εἶπε συλλογισμένα κ' ἕνα σύννεφο πέρασε πάνω στὸ ἄσπρο του κούτελο:

— Ἀλήθεια, ἀδερφέ! Μὲ κάνανε καὶ πείνασα. Καὶ πόνεσα. Μὲ κάνανε νὰ βοσκίζω γουρούνια καὶ νὰ κλέβω ἀπ' τὰ χαρούπια τους γιὰ νὰ χορτάσω . . . Καὶ τώρα λέω, ἂς εἶχα πάλι τὸ κεμέρι μου γεμᾶτο φλουριά, νὰ πάω νὰ τὰ σκορπίσω στὰ πόδια τους, χρυσὴ βροχή, νὰ τὰ πατήσουν. Ἂς μποροῦσα, ἀδερφέ, νὰ ξαναδῶ τοὺς ἀλλόφυλους μὲ τὰ γλυκόλαλα στόματα καὶ τὰ κορμιά, ποὺ δὲ ντρέπονται νὰ βγοῦν ὁλόγυμνα στὸν ἥλιο. Ν' ἀκούσω τὰ τραγούδια τους καὶ τὴν ἁρμονική τους τὴ σκέψη, νὰ ἰδῶ τὶς παρθένες τους μὲ τὰ πανέρια γεμάτα τριαντάφυλλα στὸ κεφάλι ν' ἀνεβαίνουν πρὸς τοὺς καταπληχτικούς των ναούς . . .

— Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεομπαῖχτες καὶ οἱ γλεντζέδες. Αὐτοὶ δὲν ξέρουν τὸ νόμο τοῦ μεγάλου Μωϋσή, ποὺ εἶδε τὸ φλογερὸ πρόσωπο τοῦ Γιαχβέ, ἐνώπιος ἐνωπίῳ. Αὐτοί δὲν ξέρουν τὴ δουλειὰ τὴν ἅγια καὶ εὐλογημένη τοῦ κάμπου. Κύττα δῶ. Ὁ Θεὸς ἁπλώνει τὸ χέρι του πάνω στὴν παχειὰ γὴς καὶ τὸ στάρι βγαίνει χοντρὸ καὶ δυνατό. Νά. Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ. Ἂ δὲν εἶσαι στραβὸς γύρισε καὶ κύττα.

Ὁ Ἰωχάννε γύρισε καὶ κύτταξε τὴ χρυσὴ σταροθάλασσα ποὺ σάλευε γύρω τους τὰ ξανθὰ κύματα καὶ θρόϊζε. Εἶπε πάλι μὲ καλοσυνάτο χαμογέλιο.

— Βλέπω. Ἐκεῖ, ἀλήθεια ἡ γὴς εἶναι πολὺ λίγη. Μόνο ἡ θάλασσα εἶναι μεγάλη. Ὅμως ἡ θάλασσα εἶναι ὅλη δικιά τους. Κι αὐτοὶ τρέχουν πάνω της μέσα σὲ καΐκια βαμμένα πορφυρὰ καὶ μαβιά. Εἶναι

χαρούμενοι, βάζουν στεφάνια στὰ μαλλιὰ καὶ τραγουδᾶν. Ἀκόμα καὶ σὰ δουλεύουν, ἀκόμα καὶ σὰν πολεμᾶνε καὶ πεθαίνουνε. Καὶ τότες τραγουδᾶν τὰ χαρούμενα τραγούδια τους.

Περπατούσανε πλάϊ - πλάϊ καὶ τὸ χῶμα ἔτριζε κάτω ἀπὸ τὸ βουβαλόπετσο τῶν ποδιῶ τους. Ὁ Ἀρρὰκ ἅρπαξε μιὰ φούχτα στάχυα καὶ τὰ ξερρίζωσε. Εἶπε:

— Γιατὶ γύρισες;

Ρωτοῦσε ὀργισμένα καὶ βίαια. Σταμάτησε καὶ κύτταξε μὲ τὴ μαύρη, σουβλερὴ ματιά του τὸν ἄσωτο γιό. Περίμενε ἀπάντηση. Ἔσπασε ἕνα σβῶλο χῶμα κάτ' ἀπὸ τὴ φτέρνα του καὶ ξαναρώτησε:

— Γιατί γύρισες;

Ὁ Ἰωχάννε γέλασε πικρά.

— Ἀλήθεια . . . Μήπως ξέρω! Ἐκειδὰ ποὺ ζοῦσα τὸν πόνο τῆς φτώχειας, μπῆκε σιγὰ - σιγὰ μέσα στὴν καρδιά μου ὁ καϋμὸς τοῦ γυρισμοῦ. Εἴτανε κάτι σὰν ἀρρώστεια. Θυμήθηκα τὸν πατέρα, τὸ σπίτι, ἔ, καὶ σένα, βέβαια . . . Τὰ χρόνια ποὺ περάσαμε μαζί. Τοὺς ἀδιάκοπους παιδιάτικους καυγάδες μας. Τοῦτα τὰ κίτρινα χαμοβούνια τῆς Ὑπεριορδανίας . . . Τοὺς ἀνθρώπους μας, σκυμμένους πάνω στὴ γὴ τῆς φυλῆς μου. Νὰ στάζουν πάνω της τὸν ἵδρο μιᾶς ζωῆς δίχως χαρές, δίχως ὀμορφιές. Ἕνας κόσμος θλιβερός, γεμάτος ἀπὸ φανατισμοὺς καὶ σκοτάδι . . . Ὡς ποὺ νὰ γύρουνε κι αὐτοὶ νὰ τοὺς παραχώσουν κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἱερὸ χῶμα. Τότες ἀπὸ πάνω τους ἔρχουνται τὰ παιδιά τους νὰ σπείρουνε σιτάρι . . .. Αὐτό . . . Μόνο αὐτό . . . Τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτό. Μέσα σ' ἕνα κάμπο, ποὺ τὰ χορτάρια του τρέμουν ἀπὸ τὸ χνῶτο τῆς ἔρημος. Φυλακισμένοι μέσα σ' ἕνα ὁρίζοντα, ποὔναι βιδωμένος στέρεα πάνω στὸ χῶμα. Κανένας δὲν κουνάει νὰ πάει πιὸ κάτω. Νά, τοὐλάχιστο ὡς τὸ Θαβώρ. Ἀπὸ κεῖ ψηλά, θὰ μποροῦσε νὰ ἰδεῖ κανεὶς κατὰ πρόσωπο ὄχι τὸν Γιαχβέ, τὸν αἰώνια ὀργισμένο Θεό, ἀλλὰ τὴ θάλασσα! Τὴ θάλασσα! Παρακάτω εἶναι ἡ γὴ Ζαβουλών, εἶναι τὸ Καρμήλιο. Καὶ στὰ πόδια του σέρνεται ἡ Μεσόγειο! Τραγουδᾶ καὶ χορεύει ἡ Μεσόγειο . . .

— Νερὸ ἁρμυρὸ καί στεῖρο. Δὲν τὸ πίνουν οὔτε τὰ σκυλιά . . .

Ἔσφιξε τὸ μπράτσο τοῦ μεγάλου ἀδερφοῦ.

— Ἡ θάλασσα! Ὤ, Ἀρράκ! Μὴ μιλᾶς γι' αὐτὴ χωρὶς νὰ ξέρεις. Ὅποιος τὴ γνωρίσει, ἀδερφέ, δὲ μπορεῖ νὰ κοιμηθεῖ μακρυά της χωρὶς νὰ τὴ συλλογιέται. Νά. Κλείνω τὰ μάτια μου τὴ νύχτα νὰ ξεκουραστῶ. Ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο μπαίνει ἡ βαρειὰ μυρουδιὰ τοῦ φρεσκοθερισμένου χορταριοῦ. Ὁ κάμπος εἶναι ἀκίνητος, γεμᾶτος φεγγάρι. Καὶ ἀπὸ παντοῦ σηκώνουνται οἱ φωνὲς τῶν τριζονιῶν. Χίλιες χιλιάδες τρυπάνια, ποὺ σουβλίζουν τὸ καύκαλο. Κλείνω τὰ αὐτιά μου, τὰ μάτια μου, νὰ μὴν ἀκούγω, νὰ μὴ βλέπω. Καὶ τότες ἀρχίζουν κάτω ἀπὸ τὰ σφαλιχτά μου τὰ ματόφυλλα νὰ περνᾶνε πανιά. Ἀδερφέ! Πανιὰ ἀνοιγμένα, ἄσπρα πανιὰ σὰ φτεροῦγες περιστεριῶν . . . Περνᾶνε, περνᾶνε, περνᾶνε καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχουν. Καὶ τότε δὲν εἶναι πιὰ ὁ ἀκίνητος κάμπος μὲ τὸ φεγγάρι, ποὺ λιμνάζει ἀπάνω του, ἕνας βοῦρκος ἀπὸ κρύο φῶς. Εἶναι ἡ θάλασσα, ποὺ βογγᾶ καὶ χορεύει, ἡ θάλασσα ποὺ γελᾶ, διάφεγγη ὡς κάτω. Γαλάζια, λουλακιά, γαλάζια καὶ τριανταφυλλιὰ καὶ χρυσή. Καὶ τὰ πανιὰ νὰ

περνᾶνε ... νὰ περνᾶνε ... Πόσα κατάρτια! Πόσες παντιέρες ...

Τὸ ἴδιο βράδι ὁ Ἀρρὰκ ἔπιασε παράμερα τὸ γέρο καὶ τοῦ τὰ πρόφτασε ὅλα αὐτά.

— Αὐτὸς εἶναι παλαβὸς καὶ ἀσυνείδητος, τοῦ εἶπε.

— Εἶναι ὅμως τόσο καλός, Ἀρράκ. Πρέπει νὰ τοῦ συμπαθᾶς ὅλες αὐτὲς τὶς ἀμυαλιὲς ὅπως τὸ κάνω γώ. Ξέρεις, τὸν ἀγαποῦν ὅλοι ἐδῶ, εἶπε ὁ γέρος μὲ κάποιο καμάρι. Θαρεῖς πὼς τοὺς ἔχει γητεμένους, ἄντρες, γυναῖκες. Ἀκόμα καὶ τὰ μωρά. Χτὲς κουβάλησε στὴ ράχη του ἕνα παιδάκι. Εἶχε στραμπουλήσει τὸ πόδι του, καὶ τὤφερε ὡς ἐδῶ, μιὰ ὥρα δρόμο, γιὰ νὰ τὸ γιατροπορέψει. Τὸ μωρὸ τοῦ πηγαδὰ τοῦ Σαούλ. Τοῦ ἔλεγε ἀστεῖες ἱστορίες σ' ὅλο τὸ δρόμο. Φαντάσου ποὺ τὸ μικρὸ γελοῦσε μέσα στὰ δάκρυα τοῦ πόνου του, καί τοῦ χάϊδευε μὲ τὸ χεράκι τὰ μαλλιά. Κ' ἔχει τὰ χρυσὰ μαλλιὰ τῆς Δαβόρρας ...

— Ἄκου με, πατέρα. Σὲ σέβουμαι καὶ σ' ἀκούγω. Κ' ἡ προσταγή σου εἶναι νόμος γιὰ μένα. Ὅμως, πίστεψέ με. Ἄσκημα ξεμπερδέματα θὰ ἔχουμε μὲ τοῦτον τὸ χαραμοφά.

Ὁ γέρω Γιακὼμπ τὸν ἔσπρωξε μαλακά.

— Ἀγάπα τον, Ἀρράκ. Θὰ στρώσει σιγὰ - σιγὰ κι' αὐτὸς στὴ ζωὴ καὶ στὴν τάξη τοῦ τόπου του. Θὰ πάρει κι' αὐτὸς μιὰ καλὴ κοπέλλα τῆς φυλῆς, δουλευτάρα καὶ νοικοκυρά, νὰ μοῦ κάνει κι ἄλλα ἐγγονάκια ... Πολλὰ ἐγγονάκια. Ξέρεις, Ἀρράκ, θὰ σοῦ μπιστευτῶ κάτι. Ἔτσι εἶταν κ' ἡ μητέρα σου. Ἄσπρη μὲ γαλάζια μάτια. Ὅλο φαντασίες καὶ καλωσύνη. Ἄχ, ναί, εἴτανε σὰν κάτι ξενικὸ ἀνάμεσό μας. Τὴν ἔβλεπα ἔτσι ντελικάτη, μὲ τόσο παράξενες ἰδέες, κ' ἔλεγα: Ὁ Θεὸς νὰ μοῦ τὴ φυλάει. Μοῦ φαίνεται σὰν ξένο πλάσμα. Ἄς μὴν ἀνοίξει τὰ φτερά της καὶ μ' ἀφήσει καμμιὰν ὥρα στὴν ἐρημιά μου. Καὶ ξαφνικὰ μιὰ μέρα πέθανε. Τί εἶχε; Κανένας δὲν κατάλαβε. Χαμογελοῦσε τὴν ὥρα ποὺ πέθαινε. Τὸ ἴδιο ἔλεγα καὶ γιὰ τὸ Ἰωχάννε ὅσο τὸν ἔβλεπα νὰ μεγαλώνει. Τὰ μάτια του κάθε μέρα μοιάζανε καὶ πιὸ πολὺ τῆς μητέρας σου. Καὶ σὰ μοῦ γύρεψε τὸ μερίδιο του νὰ φύγει, τὸ κατάλαβα πὼς ἦρθε ἡ ὥρα του. Καλύτερα, εἶπα, ἔτσι, παρὰ ἀλλιῶς. Τὸν ξέγραψα καὶ τὸν ἔκλαιγα κρυφά. Καὶ νά, μοῦ ἦρθε πίσω μιὰ μέρα! ... Βλέπεις; Ποιὸς θὰ τὸ πίστευε ποτές; Ἔ, τώρα πιὰ δὲ φεύγει. Θὰ στρώσει σιγὰ - σιγὰ στὴ ζωή μας καὶ στὴν τάξη τοῦ τόπου μας ... Θἄναι μιὰ παρηγοριὰ γιὰ τὰ πικρὰ γερατιά μου. Θὰ δεῖς, Ἀρράκ ...

Ὅμως ὁ Ἰωχάννε δὲν ἔστρωσε στὴ ζωὴ καὶ στὰ συνήθεια τοῦ τόπου του. Γιατὶ πολλὰ κατάρτια, πολλὰ πανιὰ περνούσανε τὴ νύχτα κάτω ἀπὸ τὰ χαμηλωμένα του ματόφυλλα. Πολλὰ πανιά, φουσκωμένα ἀπ' τὸν ἁρμυρὸν ἀγέρα τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας. Περνούσανε, περνούσανε καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχαν. Γι' αὐτὸ μιὰ νύχτα σηκώθηκε, ἔσφιξε τὸ λουρὶ ἀπὸ γιδόπετσο στὴ μέση του κ' ἔφυγε. Ἄφησε πίσω του τὸν ἀκίνητο κάμπο κ' ἔφυγε κατὰ τὴ μεριὰ ποὺ βασιλεύει ὁ ἥλιος. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Θαβώρ. Ἀπὸ τὶς ἀστραποκαμένες πλαγιές του, ἂν δὲ δεῖς τὸ φοβερὸ πρόσωπο τοῦ Γιαχβέ, ὅμως θὰ δεῖς τὴ

Μεσόγειο μακρυὰ ν' ἀστράφτει. Παρακάτω εἶναι ἡ γὴ τοῦ Νεφθαλὴμ καὶ στὰ κατάγιαλα τὸ ἱερὸ Καρμήλιο. Στὰ πόδια του σέρνεται ἡ Μεσόγειο. Τὰ κύματά της χορεύουν καὶ τραγουδᾶνε. Καὶ στὸ μεγάλο λιμάνι, τὸ μοναδικὸ λιμάνι ποὺ ἀνοίγει κόρφο μέσα σ' ὅλη τὴ μονότονη, τὴν ἴσια καὶ ἀγέλαστη ἀκρογιαλιὰ τῆς 'Ιουδαίας, εἶναι τὰ καράβια μὲ τοὺς γελαστοὺς ἀνθρώπους, ποὺ τραγουδᾶν καὶ βλαστημᾶνε.

Τὰ καράβια, ποὺ ἀνοίγουν τ' ἄσπρα φτερά τους καὶ παίρνουνε τοὺς νοσταλγούς, ὅπως οἱ γερανοί τὰ χελιδόνια.

Venézis (Ilías), in werkelijkheid Mélos, werd geboren in 1904 te Kydoniae, een Griekse stad op de kust van Klein-Azië tegenover Lesbos. Als jongen maakte hij na de katastrofe van Klein-Azië (1922) de krijgsgevangenschap mee, die de hele mannelijke bevolking van Griekse herkomst trof. De gruwelen hiervan beschreef hij in zijn boek ,,*Nummer* 31328'' (1931) en het drama van de vestiging der vluchtelingen in ,,*Kalmte*'' (1939). Op het ogenblik zet hij als getrouwd man en employé bij de Bank van Griekenland zijn letterkundige arbeid voort; hij geeft in zijn boeken een poëtische visie van die verdwenen Griekse wereld van de Aziatische kust. De tweede wereldoorlog inspireerde hem tot ,,*Oorlogstijd*'' (1946) en een toneelstuk ,,*Block C.*'' (1946).

Αἰολικὴ Γῆ. 'Αθῆναι 1944, blz. 43—48.

Πλησίαζε ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ μπολιαστοῦν τὰ δέντρα. 'Ο μπαρμπα - 'Ιωσήφ, ποὺ ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ ζοῦσε μακάρια τὶς μέρες του στὸ ὑποστατικὸ ἐπειδὴ δὲν τὸν ἄφηναν νὰ κάνει καμιὰ δουλειά, ἔδειχνε τώρα περίεργη ταραχή. 'Ο τόπος δὲν τὸν χωροῦσε, ὁλοένα γύριζε πάνω ἀπ' τὸ παχὺ στρῶμα τὸν ἄμμο ὅπου φύλαγε τὶς βεργές: τὰ μπόλια του.

Τέλος, μιὰ μέρα ὁ παπποὺς τὸν φώναξε:

— Τί λές, γερο-Γιωσήφ; Ἦρθε ἡ ὥρα;

— Ἦρθε, ἀφέντη μου.

— Καλά. Ἄρχισε αὔριο τὸ πρωί.

Ἔπειτα ἔστειλε καὶ φώναξε ἐμᾶς τὰ παιδιά.

— Θὰ πᾶτε μὲ τὸν μπαρμπα - Γιωσήφ, αὔριο τὸ πρωί, μᾶς εἶπε. Νὰ δεῖτε ποὺ θὰ μπολιάσει τὰ δέντρα.

Καὶ γυρίζοντας στὸ γέροντα:

— Κάθε παιδὶ ἂς διαλέξει ἕνα δέντρο, εἶπε. Νὰ τὸ μπολιάσεις στ' ὄνομά του.

Τὴν ἄλλη μέρα πολὺ πρωὶ ξεκινήσαμε. 'Ο ἥλιος μόλις εἶχε βγεῖ. 'Ο μπαρμπα - 'Ιωσὴφ πήγαινε πρῶτος, μὲ ἀργὰ βήματα, κοιτάζοντας χαμηλὰ τὴ γῆ, κ' ἐμεῖς ἀκολουθούσαμε χαρούμενα. Συζητούσαμε τί δέντρο θὰ διαλέξει ὁ καθένας μας καὶ κάναμε πολὺ φασαρία. Τέλος συμφωνήσαμε. 'Η Ἄρτεμη διάλεξε μιὰ ἀγριελιά. Δὲν ἤξερε νὰ πεῖ γιατί, ἀλλὰ πολὺ ἀγαποῦσε τὴ βαθιὰ γαλήνη ποὺ ζεῖ στὸν ἐλαιώνα, τὸ ἀσημένιο φύλλωμα, τοὺς τυραννισμένους κορμούς. 'Εγὼ διάλεξα μιὰν ἀχλαδιά.

Φτάσαμε. 'Ο μπαρμπα - 'Ιωσὴφ ἀπόθεσε καταγῆς τὸ μάτσο τὶς

βέργες ποὺ κουβαλοῦσε μαζί του, τὰ μπόλια. Δὲν ἔβλεπε πιὰ καλά, γι' αὐτὸ ἔψαυσε τὸ ἄγριο δέντρο, τοὺς κλάδους του, γυρεύοντας νὰ βρεῖ τὸν καλὸ τόπο. Ὁλοένα ἡ ἔκφρασή του γινόταν πιὸ αὐστηρή. Τὰ μάτια του δὲν κοίταζαν πουθενὰ πλάι, μήτε ἐμᾶς. Ὁλοένα ἔχαναν τὴ λάμψη τους, σὰ νὰ ἔσβηναν· ὅλη ἡ ὕπαρξή του ἔσβηνε, γιὰ νὰ μείνει μόνη, πυκνὴ ἡ ζωὴ τῆς ἁφῆς. Ὅταν ἐπιτέλους βρῆκε τὸ μέρος ποὺ ἤθελε, σήκωσε τὰ μάτια του πρὸς τὸν ἥλιο. Ἔκαμε τὸν σταυρό του τρεῖς φορές, καὶ τὰ χείλια του κάπως σάλεψαν ἐνῶ ψιθύριζαν τὴ μυστική του δέηση. Ἔμεινε γιὰ λίγο ἄφωνος, κ' ἔπειτα κατέβασε τὰ μάτια ἀπ' τὸν ἥλιο. Ἦταν πιὰ γαλήνιος καὶ βέβαιος. Μὲ σταθερὸ χέρι ἔκοψε μὲ τὸ μαχαίρι του κ' ἔβγαλε ἀπ' τὴ βέργα τὸ μπόλι, ἕνα μέρος φλοιὸ σὰ δαχτυλίδι. Μὲ τὸ ἴδιο μαχαίρι χάραξε τὸ ἀγριόδεντρο, καὶ στὴ θέση τοῦ φλοιοῦ ποὺ βγῆκε ἔβαλε τὸ κομμάτι τὸ φλοιὸ τῆς βέργας. Κ' ἔπειτα ἔδεσε σφικτὰ τὸ ξένο σῶμα στὸ σῶμα τοῦ δέντρου.

Τελείωσε.

Μιὰ δυνατὴ χλωμάδα ἁπλώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα. Πάλι κοίταξε κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἥλιου. Καὶ πάλι, τρέμοντας, προσευχήθηκε:

— Σ' εὐχαριστῶ ποὺ ἀξιώθηκα καὶ φέτος νὰ μπολιάσω δέντρα . . .

Κ' ἔπειτα, στρέφοντας σ' ἐμένα, γαλήνια:

— Αὐτὸ εἶναι, ἀγόρι μου, εἶπε. Σοῦ τὸ παραδίνω τὸ δέντρο σου. Νὰ τὸ ἀγαπᾶς σὰν πράμα τοῦ Θεοῦ . . .

Ὑπῆρχε βαθιὰ ἱερότητα στὴ στιγμὴ καὶ στὴν ἔκφρασή του, ποὺ μᾶς συνέπαιρνε κ' ἐμᾶς, τὰ παιδιά, ἀσυναίσθητα. Ἀλλὰ δὲν καταλαβαίναμε καλὰ γιὰ ποιὸ λόγο . . . Τί εἶχε γίνει; Ἕνα κομμάτι φλούδα ἀπὸ μιὰ βέργα κόλλησε πάνω στὸ ἄγριο δέντρο. Τίποτ' ἄλλο δὲν εἶχε γίνει! . . .

Κοιτάζαμε τὸ γέροντα ἀπορημένοι.

Κ' ἐκεῖνος, σὰ νὰ μάντευε τί γινόταν μέσα μας, γυρίζοντας σ' ἐμένα:

— Βάλε τὸ αὐτί σου στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου . . ., μοῦ εἶπε.

Πλησίασα τὸ κεφάλι μου καὶ ἀκούμπησα ὅπως μοῦ εἶπε. Ἔφερε κ' ἐκεῖνος τὸ πρόσωπό του, τὸ ἀκούμπησε κι ἀφουγκράστηκε. Ἔτσι κοντὰ τὰ πρόσωπά μας, σὰ ν' ἄγγιζαν. Εἶδα τὰ μάτια του ποὺ ἦταν θολά. Σιγὰ - σιγὰ βάραιναν κ' ἔκλειναν, σὰ νὰ βυθιζόταν σὲ ἔκσταση. Ὥσπου σφάλησαν δριστικά.

— Ἀκοῦς τίποτα; . . . μοῦ ψιθυρίζει ἡ φωνή του ἀπ' τὸ βύθος τῆς μαγείας.

Τίποτα! Ὄχι! Τίποτα δὲν ἄκουα!

— Ὅμως ἐγὼ ἀκούω! . . . μουρμούρισε.

Καί μὲς στὴ σιγανὴ ἐκείνη φωνὴ ἔπαλλε βαθιὰ χαρά.

— Ὅμως ἐγὼ ἀκούω! . . . ξαναεῖπε.

Κ' ἔπειτα μοῦ ἐξήγησε πῶς ἄκουε τὸ αἷμα τοῦ δέντρου ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει τὴ φλούδα τὸ μπόλι, πῶς τὸ ἄκουε νὰ τρέχει ἀργὰ μὲς στὸ αἷμα τοῦ ἄγριου κορμοῦ, ν' ἀνακατεύεται μέσα του, ἀρχίζοντας ἔτσι τὴν πράξη τοῦ θαύματος, τὴ μεταμόρφωσή του.

— Ὅταν θ' ἀγαπήσεις πολὺ τὰ δέντρα, τότε θ' ἀκοῦς κ' ἐσύ, μοῦ εἶπε. Θὰ τ' ἀγαπήσεις, ἀγόρι μου;

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα.
— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα - 'Ιωσήφ.
— Θὰ τ' ἀγαπήσεις, "Αρτεμη;
— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα - 'Ιωσήφ.

"Ετσι ἔμαθα ν' ἀγαπῶ τὰ δέντρα. Καὶ ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα καὶ πέθανε, μιὰ νύχτα ἀνοιξιάτικης θύελλας, ἡ μεγάλη καρυδιὰ ποὺ εἴχαμε στὴν εἴσοδο τοῦ ὑποστατικοῦ, ἤμουν πιὰ πολὺ φίλος της κ' ἔκλαψα, ἐπειδὴ ἡ καρυδιὰ μᾶς ἄφησε.

— Γιατί νὰ γίνει αὐτό;... Γιατί νὰ μᾶς φύγει ἡ καρυδιά;... Γιατί;... ἔλεγα μὲς στὰ δάκρυα.

— "Ετσι εἶναι, παιδί μου. Μὴ λυπᾶσαι, μὲ παρηγοροῦσε ἡ μητέρα μου πού, μολονότι ἁπλή, εἶχε τὸ σοφὸ ἔνστιχτο νὰ μὲ προφυλάξει ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη, ὡς τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἦταν μπορετό, ἀπ' τὴ γνωριμία τοῦ θανάτου.

— Μὰ γιατί νὰ εἶναι ἔτσι; Γιατί;

— Γιατὶ ἔτσι γίνεται, ἀγόρι μου. "Ετσι γίνεται καὶ μὲ τὰ δέντρα καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

— Τουλάχιστο... νὰ ἔφυγε χαρούμενη ἡ καρυδιά; Νὰ μὴν ἦταν λυπημένη;....

"Ω, δὲν ἔφυγε διόλου λυπημένη! Οἱ πρόγονοί της ἦρθαν σὲ μακρινοὺς χρόνους ἀπ' τὰ μέρη τοῦ Καυκάσου. Σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ὑπάρχουν μόνο ἀπάτητα βουνὰ ποὺ πάντα τὰ κατοικοῦνε σύννεφα. Γι' αὐτό, τὸν ἥλιο σπάνια ἐκεῖ τὸν βλέπουνε οἱ καρυδιές. 'Ο κόσμος γύρω τους εἶναι θολὸς καὶ σκοτεινός. Μιὰ μέρα πέρασε ἕνα ἀγριοπούλι ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Καυκάσου. 'Ερχόταν ἀπὸ τὰ δυτικά, ἀπὸ μακρινὰ βασίλεια, καὶ εἶπε στὶς καρυδιὲς τὸ νέο: ,,'Εκεῖ κάτω κατὰ δυτικά, εἶπε, βρίσκεται μιὰ χώρα ποὺ εἶναι πάντα φωτεινή. Τὴ λένε χώρα τοῦ Αἰγαίου. Κ' ἐκεῖ εἶναι τὰ Κιμιντένια''. Αὐτὰ ἀκούοντας δυὸ μεγάλες καρυδιὲς μπῆκαν σὲ πολὺν καημό. ,,Πόσος καιρὸς μᾶς μένει; λέγανε. Εἶναι κρίμα νὰ πεθάνουμε χωρὶς νὰ δοῦμε τὴ φωτεινὴ χώρα...''. Τὶς ἄκουσε τὸ μεγάλο ποτάμι τῆς 'Ανατολῆς καὶ τὶς λυπήθηκε. ,,'Εγώ, λέει στὶς καρυδιές, ἔχω πολλοὺς γιοὺς καὶ πολλὲς κόρες. 'Εκεῖ ποὺ τελειώνουν τὰ δικά μου τὰ νερά, ἀρχίζουν τὰ νερὰ τῶν παιδιῶν μου καὶ τῶν παιδιῶν τῶν παιδιῶν μου. Τὸ πιὸ μικρὸ φτάνει ὡς τὴ φωτεινὴ χώρα, ἐκεῖ ζεῖ. Μπορῶ νὰ σᾶς ταξιδέψω.'' "Ετσι ἔγινε, καὶ τὸ μεγάλο ποτάμι πῆρε τὶς δυὸ καρυδιὲς μὲς στὰ νερά του καὶ τὶς κατέβασε χαμηλά. "Επειτα τὶς πέρασε στ' ἄλλα ποτάμια, στὰ παιδιά του καὶ στὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του. Καὶ τὸ πιὸ μικρό,τὸ ,,Τσακὰλ - Ντερέ'' — τὸ Ποτάμι τῶν Τσακαλιῶν — ποὺ εἶναι κάτω ἀπ' τὰ Κιμιντένια, ἐκεῖνο τὶς ἔφερε στὸν τόπο μας. Οἱ δυὸ καρυδιὲς στὴν ἀρχὴ μαγεύτηκαν, ἀλλὰ ἔπειτα ἄρχισαν νὰ ὑποφέρνουν ἀπὸ νοσταλγία. Πολὺ θυμόντανε τὴν πατρίδα τους, τ' ἀπάτητα βουνὰ τοῦ Καυκάσου καὶ τὰ σύννεφα ποὺ πάντα τὰ κατοικοῦσαν. Χρειάστηκε καιρὸς ὥσπου νὰ συνηθίσουν στὴ χώρα τῆς θάλασσας. "Εφεραν ἕνα νέο παιδὶ στὴ γῆ: τὴ δική μας καρυδιά. Αὐτὴ γεννήθηκε στὰ Κιμιντένια, γι' αὐτὸ μονάχα σὰν παραμύθι ἄκουε νὰ τῆς λένε γιὰ τὴ μακρινὴ πατρίδα τῶν προγόνων της. "Ετσι αὐτὴ δὲ

δοκίμασε τὸν καημὸ τῆς ξενιτιᾶς, ποτὲ δὲν ὑπόφερε ἀπὸ νοσταλγία. Ἔζησε χρόνους πολλούς, εἶδε καὶ ἄκουσε ὅλες τὶς θύελλες ποὺ ἔρχονται ἀπ' τὰ Κιμιντένια· προστάτεψε κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο της, κοριτσάκι σὰν ἦταν, τὴ γιαγιά μας, ἔπειτα τὰ παιδιά της σὰν ἦρθαν, τὴ μητέρα μου, ἔπειτα ἐμᾶς ὅλους. Ἔδωσε σὲ ὅλους μας ἀπ' τὸν καρπό της, καὶ τώρα πιὰ ποὺ γέρασε πάει νὰ κοιμηθεῖ . . .

Μὲ ὀλάνοιχτα μάτια μάθαινα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἱστορία τῆς καρυδιᾶς. Ἄ, λοιπόν! Τώρα πιὰ πάει νὰ κοιμηθεῖ . . .

— Μὰ ἀλήθεια, κοιμοῦνται καὶ οἱ καρυδιές; . . .

— Βέβαια κοιμοῦνται ὅταν τελειώσουν ὅ, τι ἔχουν νὰ κάμουν ἐδῶ στὴ γῆ, βεβαίωσε ἡ μητέρα.

Κ' ἐπειδὴ τὸ ἴδιο ἀπόγεμα ὁ ξυλοκόπος θὰ ἔκοβε τὸ πεσμένο δέντρο σὲ μικρὰ ξύλα, ἡ μητέρα μου, γιὰ νὰ μὲ προετοιμάσει:

— Κοίταξε, μοῦ εἶπε, τὰ φύλλα! Πῶς ἄρχισαν νὰ μαραίνουνται . . .

Κίτρινα, ρυτιδωμένα, τὰ φύλλα πέθαιναν ἀργά, ἕτοιμα νὰ πέσουν μὲ τὸ πρῶτο ἄγγιγμα. Ἔκοψα ἕνα, τὸ ἔτριψα μὲς στὰ χέρια μου καὶ τὸ μύρισα. Ὄχι, τὴ χαρακτηριστικὴ μυρωδιά, ἐκείνη ποὺ τόσες φορὲς ἄλλοτε εἶχα ἀνασάνει τρίβοντας φύλλα καρυδιᾶς γιὰ νὰ αἰστανθῶ ἔπειτα τὰ μάτια νὰ βαραίνουν καὶ τὴ γλυκιὰ ἐπιθυμία νὰ κοιμηθῶ — ὄχι, τὰ νεκρὰ φύλλα πιὰ δὲν ἔδιναν τὴ μυρωδιά . . .

— Ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου πιὰ δὲν εἶναι μέσα τους . . . Γι' αὐτό, ἐξήγησε ἡ μητέρα.

Γι' αὐτό, εἶπε, μποροῦμε πιὰ νὰ κόψουμε τὸν κορμὸ καὶ τοὺς κλώνους, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς δὲν κάνουμε κακὸ στὴν ψυχή του. Κι ὅταν ἔρθει ὁ χειμώνας, θὰ κάνουμε μ' αὐτὰ τὰ ξύλα φωτιὰ ποὺ θὰ μᾶς ζεσταίνει. Ἔτσι, ὡς τὴν τελευταία ὥρα της, ἡ καρυδιὰ θὰ μᾶς συντροφεύει καὶ θὰ μᾶς βοηθᾶ μὲ τὶς κόκκινες φλόγες της.

— Ὅμως, κοίταξε, ἀγόρι! Ἐκεῖ! Κοίταξε τίς ρίζες . . ., εἶπε πάλι ἡ μητέρα.

Τυραννισμένες ἀπ' τὸν κρυφό τους ἀγώνα τόσων χρόνων, μπλεγμένες ἡ μιὰ στὴν ἄλλη, σὰ χέρια ποὺ ἀπόκαμαν, κείτονταν ἐκεῖ, μὲς στὸ βαθὺ λάκκο ποὺ ἄνοιξε τὸ δέντρο πέφτοντας.

— Ὄχι! Ὄχι τὶς μεγάλες ρίζες! εἶπε ἡ μητέρα, προσέχοντας ποῦ διευθυνόταν ἡ ματιά μου. Ἐκεῖνες τὶς ἄλλες, τὶς μικρές, ποὺ μείνανε στὸ χῶμα . . .

Κ' ἐνῶ ἐγὼ παρατηροῦσα, μοῦ ἐξήγησε πὼς ἐκεῖ, στὶς μικρὲς ἐκεῖνες ρίζες καὶ στὸ χῶμα ποὺ εἶναι ἐκεῖ, βρίσκεται τὸ λίκνο τῆς νέας καρυδιᾶς ποὺ θά 'ρθει. Αὔριο ἢ μεθαύριο θὰ βάλουμε ἐκεῖ, μὲς στὸ λάκκο, δυὸ καρύδια ἀπ' τὸν καρπὸ τοῦ δέντρου ποὺ μᾶς ἔφυγε καί θὰ τὰ σκεπάσουμε μὲ τὸ χῶμα. Οἱ μικρὲς ρίζες θ' ἀγκαλιάσουν ἀλαφρὰ τοὺς καρπούς, θὰ τοὺς προστατέψουν ὥσπου νὰ φυτρώσουν καὶ νὰ βγοῦν πάνω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς στὸν ἥλιο. Ἔτσι θὰ μᾶς ἔρθει νέα καρυδιὰ στὸν τόπο ἐκείνης ποὺ ἔφυγε. Μὰ ὄχι, δὲ θὰ εἶναι ἄλλη καρυδιά! Θὰ εἶναι ἡ ἴδια ποὺ θὰ ξαναγυρίσει στὸν κόσμο δροσερὴ σὰ νέο κορίτσι, νὰ κάνει φύλλα καὶ ἴσκιο, νὰ σκεπάσει πάλι ἐμᾶς καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ θά' ρθουν ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς . . .

Αὐτὰ λέγοντας ἡ μητέρα, ἐγὼ κατάλαβα πὼς ἐκεῖ, στὶς μικρὲς

ρίζες ποὺ μένανε στὸ χῶμα, ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου ποὺ μᾶς ἔφυγε. Αὐτὸ πολὺ λιγόστεψε τὴ λύπη μου.

P é t s á l i s (Athanásios), te Athene uit Atheense ouders geboren, debuteerde jong in de psychologische roman, maar had daarin niet veel succes (*Het lot van Maria Parni* 1933, enz.). In 1948 verscheen van zijn hand een historische roman in twee delen, die de naam van een familie draagt: ,,*De Mavrolyki*''. Het verhaal begint in de 16e eeuw en eindigt in het laatste jaar van de 18e eeuw. Een rijkelijke documentatie gepaard aan een opmerkelijk beschrijvend en dramatisch talent maken deze roman tot een zeer leerzaam en leesbaar boek, dat de schrijver ongetwijfeld een ereplaats in de Nieuwgriekse letteren zal bezorgen.

Οἱ Μαυρόλυκοι. Δεύτερο μέρος. Ἀθήνα 1948, blz. 247—254.

Σκοτείνιασε ὁ κόσμος. Κι' ἔπεσαν οἱ πρῶτες στάλες, κάτι μεγάλες, ὁλοστρόγγυλες σταλαματιές, ἀρηές. Ξάφνω χωρίζονται γῆ κι' οὐρανὸς στὰ δυό. Τὸ ἀστροπελέκι! Σκίστηκαν τὰ οὐράνια, σκίζεται κι' ἡ γῆς. Τρεμοσαλέψανε τὰ χιλιόχρονα τὰ δέντρα. Ἀπὸ κεῖ καὶ μπρὸς δὲν εἶχαν πιὰ σταματημὸ τ' ἀστραπόβροντα. Ἡ μιὰ ἀστραπὴ ξωπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη. Οἱ βροντὲς κομπολόϊ. Πότε τινάζεται τὸ πᾶν ἀπὸ τὰ κάτω στ' ἀπάνω, χοροπηδηχτά, πότε κυλάει, κατρακυλάει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Καὶ τὸ νερὸ μὲ τὸ τουλούμι, ἔτσι ποὺ νὰ γενεῖ ὁ κόσμος ὅλος μιὰ κατεβασιὰ κι' ὅλοι οἱ ξεριάδες ποτάμια.

Λίγο - λίγο ὡστόσο, σὰν νὰ ξανοίγει ἡ μαυρίλα κατὰ τὴν ἀνατολή. Καὶ νά, πάνω ἀπ' τὰ σύννεφα χαράχτηκε τὸ οὐράνιο τόξο. Ὡς εἶχαν ἀρχίσει οἱ πρῶτες στάλες, ἔτσι ἀρηὲς πέφτουνε τώρα κι' οἱ ἀποστερνές, ἀρηές, βαρειές. Κι' ἀπόμεινεν ὁ κόσμος ὧρες κι' ὧρες βουρκωμένος. Κι' ἕνα πρωῒ ξαναφάνηκε ὁ ἥλιος. Δὲν εἴτανε θερμὸς πιά, οὐδὲ λαμπρὸς εἴτανε, μὰ ἔτσι σὰ νὰ σοῦ χάϊδευε καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Οὔτε καὶ ἅπλωσε παντοῦ. Λίγο, ἐκεῖ κατὰ τὸ λιβάδι, . . . ἐκεῖ ἔπεσε ἕνα κομάτι ἥλιος, σὰ μέλι ἀναλυτό. Κι' ἴσα - ἴσα ἐκείνη τὴν ὥρα περνοῦσε ἀπ' τὸ λιβάδι ἕνας ἄντρας ψηλός, ἕνας καλόγερος, μελαψός, ὄμορφος, μὲ κάτι μάτια φλογερὰ καὶ μὲ ψαρρὴ γενειάδα. Μαζί του πορεύονταν τέσσερις κὰν πέντε ἄλλοι, δυὸ μεσοκαιρίτες κι' ἕνας γέροντας καὶ δυὸ παληκάρια. Ὁ καλόγερος κρατοῦσε ραβδί. Βάδιζε κανονικά, ἥσυχα, μὲ μεγάλες δρασκελιές. Κι' εἶταν τὰ μάτια του ὅλο φλόγα, δὲν μποροῦσες, τό 'βλεπες εὐτύς, κι' εἴτανε μεγαλόκορμος καὶ ἴσιος καὶ λιγερὸς σὰν τὸ κυπαρίσι (zie blz. 74—76).

Δὲν τὸν περίμενε κανεὶς κι' ὅλοι εἴχανε σκορπίσει στὴν περιγυριά, σὰν τοὺς σαλιάγκους ὕστερα ἀπ' τὴν μπόρα. Λίγες γυναῖκες μείνανε, κάτι γέροι, μερικὰ παιδιά. Αὐτὸς μπῆκε στὸ χωριὸ μὲ τὴ συνοδεία του, κι' εἶταν εὐτὺς ὡς νὰ τὸ γέμισε.

Πρώτη - πρώτη τοὺς ἀντάμωσε μπρὸς στὸ καλύβι της ἡ Ξανθὴ τοῦ Κωσταντῆ, κι' ὡς ἐκρατοῦσε στὸ χέρι τὴ βεδούρα γεμάτη γάλα, τοὺς ἔδωσε νὰ πιοῦνε, δίχως νὰ ἐξηγηθεῖ, δίχως νὰ καταλάβει κι' ἐκείνη τὸ γιατί, ,,ἔτσι ἀπὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν καλόγερο'' εἶπε πιὸ ὕστερα.

Αὐτὸς τὴ ρώτησε:

— Εἶσαι χριστιανή;

Αὐτὴ μπερδεύτηκε. Ὁ γέρος της τῆς εἶχε πεῖ, πὼς τὴν ἐβάφτισε μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ κάτω στὴ χώρα, στὸ Καρπενήσι κάτω. Μὰ ἴσως καὶ νά 'ναι ψέμα. Πότε πῆγε στὸ Καρπενήσι ὁ γέρος; Κι' ἔπειτα αὐτὴ ζεῖ τρία χρόνια τώρα μὲ τὸν Κωνσταντὴ ἀστεφάνωτη, κι' ἔχει καὶ δυὸ παιδιὰ μαζί του, δυὸ παιδιὰ ἀβάφτιστα. Δὲν ξέρει τί νὰ πεῖ. Ὁ καλόγερος τὴν κοίταξε στὰ μάτια. Κοίταξε μέσα της, στὰ βάθεια.

— Θυγατέρα τοῦ Χριστοῦ, τῆς λέει, φαίνεσαι καλὴ σὰ μάλαμα, δῶσε στοὺς ἀδελφούς σου νὰ πιοῦνε . . . Μὴ μὲ κοιτᾶς. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἕναν πατέρα εἶναι καὶ ἀπὸ μιὰ μητέρα, καὶ γιὰ τοῦτο εἴμεθα ὅλοι ἀδελφοί, ὅλοι ἴσοι . . .

Ἤπιαν τὸ γάλα οἱ πέντε του συντρόφοι, κι' αὐτὸς δὲ θέλησε νὰ πιεῖ. Ἔσκυψε καὶ χάϊδεψε στὰ μαλλιὰ τὸ παιδάκι τῆς Ξανθῆς, ποὺ στεκότανε δίπλα του καὶ σήκωνε ψηλὰ τὸ κεφαλάκι του νὰ τὸν κοιτάζει. Φοροῦσε ἕνα κοντὸ - κοντὸ πουκάμισο, ποὺ μόλις τοῦ 'κρυβε τὴν χοντρουλή του τὴν κοιλίτσα, κι' εἶταν ξεβράκωτο καί ξυπόλητο καὶ μυξιάρικο. Ὁ καλόγερος τὸ σταύρωσε μὲ τὸ χέρι του καὶ τοῦ 'δωσε τὴν εὐχή του.

— Περάστε μέσα νὰ ξαποστάστε, τοὺς εἶπε ἡ Ξανθή.

— Ὄχι. Ὅσο νὰ 'ρθοῦν οἱ ἄντρες θὰ κάτσουμ' ἐδῶ στὸν ἴσκιο, νὰ προσμένουμε.

Κάτι παιδιὰ τοὺς πῆραν ὡστόσο εἴδηση καὶ μαζεύτηκαν ἐκεῖ τρόγυρα καὶ κοιτοῦσαν. Δὲν ξέρουν τὸ γιατί, μὰ οὔτε γιὰ γέλια ἔχουν ὄρεξη, μηδὲ γιὰ λόγια. Ἀνοίξανε τὰ μάτια τους καὶ χάσκουνε, ἀσάλευτα. Ἤρθανε καὶ μιὰ - δυὸ γριές, κάτι γριὲς μαυριδερές, καμπουριασμένες, καὶ ζητήσανε νὰ τοὺς δώσει τὴν εὐχή του ὁ καλόγερος.

Ἕνας ἀπ' τοὺς συντρόφους τοῦ καλόγερου, ὁ Γιάννης ὁ Βηθλέμης, σηκώθηκε τότε κι' ἔκανε κομάτι πέρα.

— Ποιός εἶναι, καλέ; τόνε ρωτάει ὁ Παναγιώτης ὁ Βλάχος ποὺ ἐρχόταν τὸν ἀκήφορο, τοῦ λόγου του ποιός εἶναι;

Κι' ἔδειξε τὸν καλόγερο ποὺ μιλοῦσε στὰ παιδιά. Ὁ Βηθλέμης ἀπόρεσε.

— Δὲν τόνε ξέρεις; . . . χριστιανέ μου! Εἶναι ἅγιος ἄνθρωπος . . . Εἶναι ὁ ἅγιος . . . ὁ πατερ - Κοσμάς!

Ὁ Παναγιώτης ὁ Βλάχος ἀπόρεσε τώρα μὲ τὴ σειρά του.

— Ὁ πατερ - Κοσμάς! εἶπε κι' ἔστεκε καὶ κοίταζε τὸν καλόγερο. Ἀπ' τὸ Ἀπόκουρο; . . . ὁ γερο - Κοσμάς; . . . ὁ ἅγιος; . . .

Τό 'χε ἀκουστὰ τὸ ὄνομά του. Ποιός δὲν τ' ἄκουσε τοῦτα τὰ χρόνια τὸ ὄνομα τοῦ πατερ - Κοσμᾶ, ποιός δὲν ἔμαθε γιὰ τὰ θαύματά του, γιὰ τὶς προφητεῖες του, γιὰ τὰ κηρύγματά του! Δέκα χρόνια τριγυρνάει ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ μ' ἕνα ραβδὶ στὸ χέρι, καὶ φέρνει ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ὡσὰν φῶς τὸ Λόγο τοῦ Κυρίου. Ὡς κι' ἐδῶ, σὲ τοῦτα τ' ἀπολησμονημένα, τ' ἀπάτητα καταράχια ἔχει φτάσει τ' ἄκουσμά του. Ὄχι πὼς ἐγνιαστήκανε τ' ἀγρίμια γιὰ τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ. Μὰ νά, ἤρθανε μερικοὶ ἀπ' ἄλλους τόπους καὶ τοὺς εἶπανε:

,,—Εἶναι ἕνας καλόγερος, ἕνας γέρος, ἅγιος ἄνθρωπος, γραμματισμένος, σοφὸς ἄνθρωπος, ποὺ γυροφέρνει τὸν τόπο καὶ δασκαλεύει τὸν κόσμο καὶ κάνει θάματα καὶ λέει προφητεῖες. Ὅσοι τὸν ἀκούσουνε τὸν προσκυνᾶνε, ἀφοῦ κι' ὁ πασὰς εἶπε, λέει, σὰν τὸν εἶδε: ,,Φέρτε μου ἕναν τοῦρκο σὰν καὶ τοῦτο τὸ χριστιανὸ καὶ νὰ τοῦ φιλήσω τὰ πόδια!'' Ἔτσι εἶπε ὁ πασὰς στὸ Μπεράτι''. Ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, πέρασε παντοῦ τ' ὄνομά του. Μὰ καλὰ - καλὰ κανένας δὲν ξέρει ἐδῶ στὸ Κεφαλόβρυσο, τί γυρεύει ὁ γερο - Κοσμάς, τί λέει στὸν κόσμο, τί κάνει, τί πασκίζει. Κι' ὅμως, ὅσοι ἀκοῦσαν τ' ὄνομά του αὐτιάστηκαν, προσέχουν.

— Μὰ τί ἄλλο μό 'χ'νε πεῖ γιὰ τὸν πατερ - Κοσμά; ἀναρωτιέται ὁ Βλάχος.

Μιὰ φήμη σὰ συννεφάκι ροδόχρυσο τὸν τυλίγει τὸν πατερ - Κοσμά, ἕνα κάτι ἀνεξήγητο καὶ παράξενο, ἕνας ἀέρας.

Ὁ Παναγιώτης ὁ Βλάχος βιάστηκε κι' ἦρθε κοντά, κι' ἔσκυψε παρευτὺς καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ καλόγερου.

— Τὸ δοῦλο σου, πάτερ, τραυλίζει . . .

— Δὲν ὑπάρχει δοῦλος κι' ἀφέντης, ὅλοι ἴσοι εἴμεθα, ἕναν Πατέρα ἔχουμε . . .

Ἡ φωνή του εἶναι βροντόλαλη, μὰ εἶναι γλυκειὰ μαζί, σοῦ μπαίνει ἴσια στὴν καρδιά. Τὸ βλέμμα του ὡσὰν νὰ σὲ σκεπάζει.

Μαζεύτηκαν οἱ χωριανοὶ μονομιᾶς, μπουλούκια. Μαθεύτηκε γοργά, ἀφάνταστα γοργά, ὁ ἐρχομὸς τοῦ ,,γέρου''.

— Τί εἶναι, ὀρέ; ρωτᾶνε ὅσοι ἀκοῦσαν καὶ δὲν καταλάβανε ἀμέσως.

— Ἕνας ἅγιος ἦρθε . . . ἕνας καλόγερος . . . ὁ γερο - Κοσμάς, δὲν ἔχεις ἀκουστά; . . .

Συνάχτηκαν καὶ τὸν κυκλώσανε καὶ τὸν κοιτοῦσαν καὶ μιλούσανε συναναμεταξύ τους. Κοντά του ἦρθαν καὶ στάθηκαν μόνο δυὸ - τρεῖς, οἱ γέροι τοῦ χωριοῦ. Κάτι τοῦ λένε, κάτι ἀποκρίθηκεν αὐτός. Ὡστόσο οἱ πέντε συντρόφοι του σκόρπισαν καὶ μπλέχτηκαν μὲ τοὺς χωριανούς, καὶ μὲ τὰ λόγια τους εἶναι ὡσὰν ν' ἀνοίγουν τὶς καρδιὲς γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸν καλὸ τὸ σπόρο.

— Δέκα χρόνια . . . λέει ἕνας.

— Δώδεκα χρόνια . . . διορθώνει ἕνας ἄλλος.

— Δώδεκα χρόνια ποὺ πῆρε τὸ ραβδὶ τοῦ στρατοκόπου . . .

— Ἀπόστολος . . . τῶν Ἀποστόλων τὸ ραβδὶ πῆρε, ξαναδιορθώνει ὁ ἄλλος.

— Ἀλήθεια, σὰν τὸν Ἀπόστολο γυρνάει τὸν κόσμο . . . δώδεκα χρόνους . . . θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι . . . θεϊκὰ σημάδια τόνε σπρώξανε . . μιὰ θεϊκὴ βούληση τόνε πρόσταξε, γυρνάει τὸν κόσμο νὰ κηρύξει τὸ Λόγο τοῦ Χριστοῦ . . . Ἐσεῖς τ' ἀποξεχάσατε πὼς εἶστε χριστιανοί . . . Ὄχι, ἀδέρφια, ξυπνεῖστε, ἦρθε ὁ πατερ - Κοσμὰς νὰ σᾶς ξυπνήσει τὴν ψυχή, ἦρθε νὰ σᾶς σώσει . . . θὰ σᾶς μιλήσει ἀπόψε . . .

Κι' ὅταν σηκώθηκε ἀπὸ τὴν πέτρα ποὺ καθότανε, ὁ καλόγερος φάνταξε ἀκόμα πιὸ ἀψηλός, ἀκόμα πιὸ σεβάσμιος, ἀκόμα πιὸ ἐπιβλητικός, γιατὶ ὁ κόσμος τόνε βλέπει κιόλας μ' ἄλλα μάτια. Σηκώ-

θηκε νὰ πάει νὰ ξαποστάσει στοῦ γερο - Ἀγγελῆ τὸ καλύβι. Ὁ κόσμος τοῦ 'κανε τόπο νὰ διαβεῖ, ὁ κόσμος σώπασε, ἀκόμα καὶ τὰ μωρὰ τὴν κλάψα.

Οἱ ἄνθρωποι, προσμένοντας νὰ 'ρθεῖ ἡ ὥρα ποὺ θὰ κάνει τὸ κήρυγμά του ὁ γέρος, ἄλλο λόγο δὲν εἴχανε πιὰ παρὰ τὰ θαυμαστὰ καμώματά του.

— Ἐμένα μό 'λεγε κεῖνος ὁ ἀψύς, ὁ μελαψός, εἶπε ἕνας κεφαλοβρυσώτης στὴ γυναίκα του δείχνοντας ἕναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους, πὼς ἐτοῦνος ὁ καλόγερος ἐμόχτησε κι' ἤβρηκε τὰ λεφτὰ γιὰ νὰ φτειάξ 'νε τρεῖς κὰν τέσσερις χιλιάδες ... ἀκοῦς; ... τέσσερις χιλιάδες κολυμπῆθρες ... τί μὲ θωρεῖς; τέσσερις χιλιάδες κολυμπῆθρες μεγάλες, χαλκωματένιες, στὶς διάφορες ἐκκλησές, γιὰ νά 'χ'νε νὰ βαφτίζ'νε τὸν κόσμο ... Ἀκοῦς; ...

Ἕνας ἄλλος πάλι, ὁ Λιάκος ὁ Ἀναγνωστόπουλος, λέει στ' ἀδέρφια του καὶ στὰ ξαδέρφια του, ποὺ μαζευτήκανε ὅλοι στὸ καλύβι του.

— Ἀκοῦτε κεῖ! ... Τ' ἀκούσατε, ὀρὲ παιδιά; Πρέπει νὰ μάθ' νε γράμματα τὰ παιδιά μας. Γράμματα, ὅσο βολεῖ πιὸ πολλά. Μᾶς τὸ 'πε τώρα δὰ ὁ σύντροφος τοῦ καλόγερου; Χάρη σ' αὐτόνε τὸν πατερ - Κοσμὰ ἀνοίξανε ὣς τὰ τώρα κάπου διακόσα ... διακόσα δὲν εἶπε, ὀρὲ Μῆτρο; ... διακόσα σχολειά, νὰ στέρνουνε οἱ ραγιάδες τὰ παιδιά τους νὰ ξεστραβωθοῦνε! ...

— Ἀμετί, σὰν καὶ τὰ μᾶς ποὺ τσαλαβουτᾶμε στὴν τύφλα!

— Διακόσα σχολειά, ἔ, γιὰ μέτρα!

— Ὀρέ, τί 'ναι τοῦτος!

— Θαρρεῖς, δίχως τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ... γίνονται αὐτά;

Ὅλοι μέσ' στὸ χωριὸ εἶναι ὡσὰν νὰ βράζει ξαφνικὰ τὸ αἷμα τους ὡσὰν μὲ τὴν κάθε ἀνασαιμιά τους νὰ ρουφᾶνε κι' ἄλλον ἀέρα.

Ὥσπου ὁ ἥλιος πῆρε τὴν κατηφόρα τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ πρῶτοι ἴσκιοι ἁπλώσανε. Φυσοῦσε τὸ ἀγέρι ἀνάλαφρα, σὰν αὖρα. Ἦρθε κι' ὁ πατερ - Κοσμάς, τετράψηλος, ξεραγκιανός, σὰν τὸν Ἅη - Γιάννη ὄμορφος, μελαχροινὸς κι' ὄμορφος, μὲ κεῖνα τὰ σουβλερὰ τὰ μαῦρα του μάτια καὶ μὲ τὸ γλυκό του στόμα. Ἦρθε καὶ στάθηκε καταμεσὶς τὸν κόσμο, ἄντρες, γυναῖκες, γέρους, παιδιά, σύψυχος ὁ τόπος, κι' ἀνέβηκε σ' ἕνα πλατὺ λιθάρι καὶ γίνηκε ἀκόμα πιὸ ἀψηλός, κάτω ἀπ' τὸν γερο - ἔλατο μὲ τὰ ἑκατὸ κλωνιὰ καὶ μὲ τὰ χίλια παρακλώνια. Κι' ἄρχισε νὰ τοὺς μιλάει, κι' εἶταν ἡ φωνή του γλυκειὰ μέλι, κι' εἶταν τὰ λόγια του ὄμορφα καὶ τὰ καταλαβαίνανε ὅλοι:

— Ἡ πατρίδα μου ἡ ψεύτικη, ἡ γήϊνη καὶ μάταιη, εἶναι ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἄρτης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ἀπόκουρο. Ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου ἦσαν εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Εἶμαι ὅμως κι' ἐγώ, ἀδελφοί μου, ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὅλους μας. Εἶμαι καὶ δοῦλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ. Ὄχι πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ εἶμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστός μου μὲ καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν Του. Τὸν Χριστόν μας, ἀδελφοί μου, πιστεύω, δοξάζω καὶ προσκυνῶ. Τὸν Χριστόν μας παρακαλῶ νὰ μὲ δυνα-

μώσει, νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς ἐχθρούς: τὸν Κόσμον, τὴν Σάρκα καὶ τὸν Πειρασμό. Τὸν Χριστό μου παρακαλῶ νὰ μὲ ἀξιώσει, νὰ χύσω καὶ ἐγὼ τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀγάπη Του, καθὼς τὸ ἔχυσε κι᾽ Ἐκεῖνος γιὰ τὴν ἀγάπη μου. Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανό, νὰ φωνάξω μιὰν φωνὴν μεγάλην, νὰ κηρύξω εἰς ὅλο τὸν κόσμο πὼς μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς Ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἤθελα τὸ κάμω· μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ μέγα, κάμνω τοῦτο τὸ μικρὸ καὶ περπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάκω τοὺς ἀδελφούς μου κατὰ δύναμιν, ὄχι ὡς δάσκαλος, ἀλλὰ ὡς ἀδελφός· διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι . . .

Ἔτσι ἄρχισε νὰ τοὺς λέει. Καὶ μὲ τὰ πρῶτα του τὰ λόγια ἕνα φύσημα κατέβηκε ἀπὸ τὰ ψηλά, ἀπὸ τὶς κορφές, καὶ σὰν ν᾽ ἀναρίγησε ὁ τόπος. Λίγο - λίγο, ὅσο μιλάει, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀκοῦνε μ᾽ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἄντρες, γυναῖκες, γέροι, παιδιά, ἀσάλευτοι σὰν πετρωμένοι, εἶναι ὡς νά ᾽ρχονται ἀγάλι - ἀγάλι πιὸ κοντά του, πιὸ κοντὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, εἶναι ὡς ν᾽ ἀνοίγει ἡ καρδιά τους ἡ πολυδιψασμένη. Καὶ τοὺς εἶπε ὁ γερο - Κοσμάς:

— Καλλίτερα, ἀδελφοί μου, νὰ θανατώσεις ἑκατὸ ἀνθρώπους, παρὰ νὰ ἀφήσεις ἕνα παιδὶ ἀβάφτιστο νὰ πεθάνει. Κι᾽ ἂν τύχει ἀνάγκη καὶ δὲν ἐπρόφτασε ὁ παπάς, ἂς τὸ βαφτίσει ὅποιος τύχει, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἀδελφός, γείτονας, ἡ μαμή. Βάλε ἀρκετὸ νερὸ καὶ λάδι, σταύρωσέ το καὶ βάφτισέ το. Εἰπέ: Βαφτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Μὰ ἔτυχε καὶ δὲν ἔχεις νερό, πᾶρε τρεῖς χοῦφτες χῶμα καὶ χῦσε το εἰς τὸ κεφάλι του καὶ εἰπὲς καθὼς καὶ πρῶτα. Ἔτυχε πάλι καὶ δὲν ἔχεις καὶ χῶμα, βάφτισέ το εἰς τὸν ἀγέρα . . .

Τρεῖς ὧρες τοὺς μιλοῦσε. Κι᾽ ἀπάνω στοὺς πρώτους ἴσκιους ἦρθαν ἄλλοι ἴσκιοι, κι᾽ ἄλλοι, καὶ λίγο - λίγο σκοτείνιαζε ὁ τόπος. Κι᾽ ὅλοι εἴχανε τώρα γίνει ἕνα κάτω ἀπ᾽ τὸ λόγο του, κι᾽ εἴχανε ἔρθει κοντὰ - κοντά, τόσο κοντά, ποὺ κάναν ἕνα μὲ τὸν πατερ - Κοσμὰ καὶ συναναμεταξύ τους.

Ἡ ὕστατη ἡλιαχτίδα, λοξὴ κι᾽ ἀβέβαιη, πῆρε τ᾽ ἀποστερνά του λόγια. Δὲν ἔλεγε νὰ σαλέψει ὁ κόσμος. Μονοκόματος, βαρύς, συλλογισμένος, ἀκολούθησε ὁ λαὸς τὸ „γέρο", ποὺ πῆρε τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ, νὰ πάει στοῦ κυρ - Ἀγγελῆ τὸ καλύβι. Βασίλεψε ὁ ἥλιος. Γίνηκε βράδι.

Ὁ πατερ - Κοσμὰς κόνεψε λοιπὸν στοῦ κυρ - Ἀγγελῆ. Ἔφαγε πρῶτα λίγη μπομπότα ἀπὸ τὴν κοινὴ γαβάθα. Ἐξεπίτηδες, γιὰ τὴ μεγάλη μέρα, ἡ κυρα - Ἀγγελίνα εἶχε ρίξει μέλι ἀπάνω στὴ μπομπότα. Ὁ γερο - Κοσμὰς εὐλόγησε τὸ φαγὶ καὶ τὸ γεύτηκε. Λίγες καταψιές. Ἤπιε καὶ δυὸ γουλιὲς κρασί. Εὐχήθηκε „στὴν ὑγειά σας" καὶ τὸ „καλῶς σᾶς βρῆκα". Πῆρε τὴν τσότρα, ἤπιε, τὴν πέρασε στὸ διπλανό του. Σὲ λίγο πῆγε καὶ πλάγιασε σὲ μιὰ γωνιά. Ὄχι, δὲ θέλει τὰ στρωσίδια.

Ἀπόξω ἀπ᾽ τὸ καλύβι στεκόταν ὅλο τὸ χωριό, τυλιγμένο στὴ νύχτα. Καὶ γίνηκε μάλιστα ἐτοῦτο τὸ παράξενο. Κανένας δὲν ἐκούνησε νὰ φύγει. Προσμένανε ἀμίλητοι, ἐκεῖ στὸ σκοτάδι. Μόνο σὰ μάθανε πὼς πλάγιασε ὁ γέρος, πήγανε μερικοὶ στὰ καλύβια τους

νὰ δειπνήσουν, κι᾽ ἤρθανε πάλι πίσω νὰ φυλάξουν. Καὶ φύγαν οἱ ἄλλοι γιὰ τὸ δεῖπνο. Κι᾽ ὕστερα γύρισαν κι᾽ αὐτοί, κι᾽ ἔμεινε ἔτσι ὅλο τὸ χωριὸ γύρω - τριγύρω μαζεμένο στὸ καλύβι τοῦ κυρ - Ἀγγελῆ, νὰ φυλάει τὸν ὕπνο τοῦ καλόγερου.

Μηδὲ τὸ κρύο τοῦ μεσονυχτιοῦ, μηδὲ κι᾽ ὁ πάγος τῆς αὐγῆς τοὺς ἔκανε νὰ μακρήνουν. Μονάχα ὁ ὕπνος τοὺς νικάει, ἀξεσυνήθιστους σὲ τέτοιο ξενύχτι, καὶ βλέπεις πότε τὸν ἕναν νὰ κουτουλᾶ πότε νὰ γέρνει στὸν ὦμο τοῦ ἀλλουνοῦ, πότε νὰ τινάζεται τρομαγμένος.

Σὰν πῆρε νὰ χαράξει τ᾽ ἀκροούρανο, ὁ γερο - Κοσμᾶς σηκώθηκε. Ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ βγῆκε στὸν ἀέρα. Τὸν εἴδανε ξαφνικὰ ἀνάμεσό τους οἱ χωριανοὶ κι᾽ ἀπορήσανε, ἀγουροξυπνημένοι. Μὰ αὐτὸς τοὺς μίλησε καὶ τοὺς εἶπε, νὰ πᾶνε στὰ καλύβια τους καὶ στὶς δουλειές τους, καὶ τ᾽ ἀπομεσήμερο θ᾽ ἀνταμωθοῦνε πάλι.

Πέρασε τὸ πρωϊνὸ ἔτσι ἥσυχα. Μόνο κάτι ἀνήμποροι ἤρθανε στοῦ κυρ - Ἀγγελῆ, γιὰ νὰ τοὺς γιάνει ὁ γέρος. Ἔβγαλε λοιπὸν ἀπ᾽ τὸ δισάκι του κάτι βότανα καὶ τοὺς τὰ ἔδωσε, καὶ τοὺς ἔκανε τὰ γιατροσόφια, κι᾽ ἔλεγε στὸν ἕνα: — ,,Σὲ δυὸ μέρες θά ᾽σαι καλά'', κι᾽ ἔλεγε στὸν ἄλλο: — ,,Σὲ πέντε μέρες θά ᾽σαι καλά'', κι᾽ ἔλεγε σ᾽ ἕναν τρίτο: — ,,Σὲ μιὰ βδομάδα θά ᾽σαι καλά''. Κι᾽ ἕναν γέροντα — τὸ Μίχο τοῦ Καρβασαρᾶ — τὸν ἔγιανε ἐκεῖ ἐπὶ τόπου. Εἶχε λέει πόνους καὶ βουητὰ στ᾽ αὐτιά, κι᾽ ὁ πατερ - Κσμὰς τοῦ τά ᾽γιανε μέσα στὸ τέταρτο τῆς ὥρας.

Τὸ ἀπομεσήμερο γίνηκε πάλι ἀνθρωποσύναξη μεγάλη, ὅλο τὸ χωριό. Μὰ τούτη τὴ φορὰ τοὺς παίρνει ὁ πατερ - Κοσμᾶς ὅλους, ἔτσι καθὼς ἦρθαν, καὶ τραβάει τὸ μονοπάτι. Κάπου πενήντα βήματα ἀπὸ τὸ χωριὸ εἶταν μιὰ νερομάνα — ἀσημογιόρντανο κυλάει ἀνάμεσα στὰ μούσκλια τὸ νεράκι, μαζεύεται κάτω σὲ μιὰ χαβούζα ὥς δυὸ ποδάρια βάθος. Ἐκεῖ τοὺς πῆγε ὁ Κοσμάς, καὶ φτάνοντας τοὺς λέει:

— Φέρετέ μου τ᾽ ἀβάφτιστα παιδιὰ νὰ τὰ βαφτίσω . . . κι᾽ ἐσεῖς, ὅσοι δὲν ἐφωτιστήκατε, ἐλάτε νὰ βαφτιστεῖτε, μικροὶ - μεγάλοι.

Κι᾽ ἄρχισε τὸ μεγάλο μυστήριο. Παίρνει ἕνα - ἕνα τὰ παιδιὰ καὶ τὰ σταυρώνει καὶ τὰ βαφτίζει μέσα στὸ δροσόνερο, λέγοντας:

— Βαφτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . .

Καὶ λέει τὸ ὄνομα τοῦ καθενός, τῆς καθεμιᾶς.

Κι᾽ ἀφοῦ βαφτίστηκαν ὅλα τὰ παιδιά, ἦρθαν δειλὰ κι᾽ οἱ πιὸ μεγάλοι. Πρῶτα κάτι παληκάρια, ὕστερα οἱ γερόντοι, ἀποστερνὲς οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια, καὶ πάτησαν μεσ᾽ στὸ νερὸ ὥς τὸ γόνα, κι᾽ ὁ πατερ - Κοσμὰς πῆγε σ᾽ ἕναν - ἕναν καὶ πῆρε νερὸ ἀπὸ κάτω καὶ τὸν ἔλουσε ἀπὸ κεφαλῆς, ἄντρα ἢ γυναίκα, καὶ εἶπε:

— Βαφτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . .

Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ καθενός, τῆς καθεμιᾶς.

Ἀφοῦ τέλεψε τὸ μυστήριο, ὁ πατερ - Κοσμὰς μάζεψε τὸν κόσμο ἐκεῖ στὸ πλάτωμα, λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ νερομάνα, καὶ ξανάρχισε τὴ διδαχή:

— Ὁ Πανάγαθος καὶ Πολυέλεος Θεός, ἀδελφοί μου, ἔχει πολλὰ

καὶ διάφορα ὀνόματα. Λέγεται Φῶς, Ζωή, Ἀνάστασις. Ὅμως τὸ καθολικόν του ὄνομα εἶναι καὶ λέγεται Ἀγάπη. Καὶ ἐμεῖς, λοιπόν, ἂν θέλουμε νὰ λέγομε τὸν Θεόν μας πατέρα, πρέπει νὰ ἔχομε δύο ἀγάπες: ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἄλλην ἀγάπην εἰς τὸν πλησίον. Καθὼς ἕνα χελιδόνι χρειάζεται δύο πτέρυγες νὰ ἀπετάξῃ, ἔτσι καὶ ἐμεῖς χρειαζόμεθα αὐτὲς τὲς δύο ἀγάπες, καὶ χωρὶς αὐτὲς ἀδύνατον εἶναι νὰ σωθοῦμε . . .

Ὕστερα τοὺς εἶπε:

— Νὰ χαίρεσθε ὅσοι βγάζετε τὸ ψωμί σας μὲ τὸν κόπο σας, γιατὶ ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένο, καὶ ἂν θέλεις, δῶσε καὶ ὀλίγο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ φτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγοράζεις τὸν Παράδεισο . . .

Στοὺς ἄντρες εἶπε:

— Πρέπει νὰ μὴ μεταχειρίζεσθε τὶς γυναῖκες σας ὡσὰν σκλάβες, διότι πλάσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ κεῖνες, καθὼς καὶ σεῖς. Τόσον ἐσταυρώθη ὁ Θεὸς δι᾿ ἐσέ, ὅσον καὶ δι᾿ ἐκείνην . . .

Ἀπόσωσε τὸ κήρυγμά του μὲ τοῦτα τὰ λόγια:

— Δὲν εἶναι, ἀδελφοί μου, λόγοι δικοί μου τὰ ὅσα σᾶς εἶπα, ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὰ ὅπου σᾶς εἶπα εἶναι τὸ ἴδιον, ὡσὰν νὰ κατέβη ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς νὰ σᾶς τὰ εἰπεῖ. Γιὰ τοῦτο νὰ τὰ βάλετε μέσα εἰς τὴν καρδιά σας αὐτὰ τὰ θεῖα νοήματα, γιὰ νὰ σᾶς φέρουν εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν. Εἰδὲ καὶ δὲν τὸ κάνετε, φεύγω λυπημένος, μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια . . .

Σώπασε. Κι᾿ εἶταν ὁλόρθος κι᾿ ἀσάλευτος καὶ σὰν τεντωμένος. Καὶ τοὺς κοίταζε στὰ μάτια, ὅλους στὰ μάτια. Εἶχε ὁ καθένας τὴν αἴσθηση πὼς τὸν κοιτάει αὐτὸν στὰ μάτια, καὶ κρεμαστήκανε πιὰ στὰ μάτια του καὶ σώπαιναν. Βουβάθηκε ὁ τόπος. Μιὰ ἱερὴ σιγαλιά. Ἔπειτα ξανακούστηκαν πρῶτες οἱ φωνὲς τῆς πλάσης: τὸ νερὸ ποὺ κελαρίζει, ἡ ἀνεμοριπὴ ποὺ λύγισε τὰ κλωνάρια. Μὲ τὴ σειρά τους ἀκούστηκαν κατόπι τὰ ζωντανά: τὸ τριζόνι ποὺ πριονίζει τὴ νύχτα, ὁ κόκορας ποὺ λάλησε γιὰ τρίτη φορά, τὸ τσοπανόσκυλο ποὺ ἀλυχτάει περίλυπα . . . Κι᾿ ἀποστερνοί, ὅλοι μαζί, σὰν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησιᾶς, ἀκούστηκαν οἱ ἄνθρωποι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιά, ὡσὰν τὴ θάλασσα ἀκούστηκαν, νὰ λαλοῦν καὶ νὰ βουίζουν.

Ὁ γερο - Κοσμὰς πῆρε τὸ μονοπάτι τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἀνθρωπομάνι καταπίσω κῦμα. Ἡ νύχτα ἀνεβαίνει ἀπὸ τὶς ἀγκαλιὲς τῆς γῆς, κερδίζει τὶς ραχοῦλες. Μόνο στὶς κορφὲς ἀπόμεινε τὸ φῶς. Αὔριο μισεύει ὁ ,,γέρος''.

Καὶ τούτη τὴ νύχτα κάθησαν πολλοὶ νὰ τὸν φυλάξουνε τὸν ἅγιον ἄνθρωπο. Μείνανε καὶ κάμποσες γυναῖκες ἀπόψε. Μερικὲς κουβαλήσανε καὶ τὰ παιδιά τους. Σὰ νύχτωσε ὁλότελα, κατεβάσανε τὶς μπόλιες καὶ σκεπάσανε τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Οὐδὲ ξαναμιλήσανε πιά. Οἱ ἄντρες κάθονταν καὶ χάσκανε. Κοιτούσανε τ᾿ ἄστρα, ἔτσι καθὼς τὸ κάνανε χιλιάδες χρόνια τώρα οἱ πατεράδες τους καὶ οἱ παποῦδες τους, ὅταν μένανε μονάχοι μὲ τὴ νύχτα. Μπορεῖ νὰ ποῦνε καὶ κανένα λόγο κάθε τόσο, γιὰ τὸ ,,γέρο'', γιὰ τὸ βάφτισμα, γιὰ τὰ γιατροσόφια.

— Σώζει κόσμο, λέει ἕνας πενηντάρης.

Καὶ δὲν ξέρεις ἂν εἶναι γιὰ τὰ κορμιὰ ἢ γιὰ τὶς ψυχὲς ποὺ λέει.

Σύναυγα μαζεύτηκαν πάλι ὅλοι οἱ χωριανοί, ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ ᾽χουνε ὁρίσει, γύρω στοῦ κυρ - ᾽Αγγελῆ τὸ καλυβόσπιτο. Κι᾽ ὅταν ἐκίνησε ὁ πατερ - Κοσμὰς νὰ φύγει, νὰ μισέψει, ὅλο τὸ χωριὸ μαζὶ τὸν ἀκολούθησε, νὰ τὸν ξεπροβοδίσει.

Αὐτὸς τοὺς ἔλεγε ἀκόμα λόγια ὄμορφα:

— Ἤθελα νὰ εἶμαι, χριστιανοί μου, πάντοτε μαζί σας, νὰ σᾶς λέω πότε τὸ ἕνα, πότε τὸ ἄλλο, μὰ τί νὰ σᾶς κάμω, ἀφοῦ εἶναι χιλιάδες χῶρες, ὅπου δὲν ἄκουσαν Λόγο Θεοῦ ποτὲ καὶ μὲ περιμένουν.

᾽Εκεῖνοι τοῦ φωνάζανε:

— Μεῖνε μαζί μας . . . μεῖνε μαζί μας ἀκόμα . . .

Κι᾽ ὅταν φτάσανε στὸ ρέμα τῆς Ζαραφίνας, στάθηκε ὁ γερο - Κοσμὰς κι᾽ εὐλόγησε τὸν κόσμο, κι᾽ εἶπε πὼς ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς θὰ ταχύνει τὸ βῆμα. Κι᾽ ἕνα μέρος τοῦ λαοῦ ξαναπῆρε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ κατὰ τὸ Κεφαλόβρυσο.

VIII. CRITICI.

V l a s t ó s (Pétros), 1879—1940. Hij werd te Athene geboren en begon daar zijn studie, ging vervolgens naar Brits-Indië, waar hij handelsman was en vestigde zich vervolgens in Liverpool, terwijl hij zich steeds met literatuur bezig hield. Daar hij aan de toekomst van de dimotiki geloofde, deed hij zijn best de mogelijkheden van die taal op alle gebieden te vermeerderen. Hoewel hij soms zich schuldig maakte aan een te gezochte uitdrukkingswijze, beoefende hij met talent de poëzie, de novellenkunst, de critiek, de linguistiek en de lexicographie. Let op zijn vereenvoudigd spellingsysteem.

Κ ρ ι τ ι κ ὰ τ α ξ ί δ ι α. ᾽Αθήνα 1912, blz. 194—197.

Μόλις μπείς στό Εθνικό Μουσείο τού Αμστερδάμ, επιγραφές συχνές σέ σπρώχνουνε προσταχτικά πρός τό ,,Κόλι''. Κι άν αφίσεις τό ρέμα τών ανθρώπων νά σέ πάρει αφρόντιστα, θά φτάσεις δίχως άλλο στό εικονοστάσι τού Ρέμπραντ. Ρώτησε κανένα φύλακα γιά τό κατατόπι καμιάς άλλης ζουγραφιάς καὶ πρίν προφτάσεις ν᾽ αποτελειώσεις τή φράση σου θά σού δείξει τό δρόμο γιά τό ,,Κόλι''. Καί δεσπόζει ολομόναχο μέσα σέ δική του κάμερα. Πιάνει ολάκερο τοίχο. Ἑνα κόκκινο σκοινί τεντωμένο τό προστατέβει — ένας τρελός τό μαχαίρωσε μιά φορά — κ᾽ έχει ένα καλοθρεμένο φύλακα αποκλειστικά δικό του.

Τό φώς πέφτει — απαράλλαχτα καθώς καί μέσα στή ζουγραφιά — από τά αριστερά, καί κανονίζεται μέ κάθετα παραθυρόφυλλα πού γυρίζουν απάνω στούς ρεζέδες τους ως πού νά προβάλουνε μέσα στήν κάμερα. ᾽Ετσι αφίνεις τό φώς νά χύνεται μέσα είτε λοξά είτε ίσια, κ᾽ είναι τέχνη σωστή τό δούλεμά του. Τή δέφτερη φορά πού πήγαμε, ο φύλακας πού μάς αναγνώρισε κολακεμένος, βάλθηκε νά κάνει τά δυνατά του καί τόσο κριτικά κανόνισε τό φώτισμα πού η ζουγραφιά ολάκερη άναψε καί θάμπωσε.

Δέν είναι ζουγραφιά πού νοιώθεις τή δύναμή της αμέσως. Χρειάζεται κάποιος καιρός γιά νά τὴν καταλάβεις καὶ νά τής παραδοθείς. Στόν πρώτο μας γύρο δυό από τή συντροφιά μας προτιμήσανε τούς ,,Συντεχνίτες'', τή ζουγραφιά τού Ρέμπραντ πού βρίσκεται στή γειτονική κάμερα. Σάν ξαναπήγαμε δὲν έγινε πιά λόγος γιά τούς ,,Συντεχνίτες'' μπροστά στό ,,Κόλι''.

Τό ,,Κόλι'' μπαίνει στή σειρά τών έργων πού παραγγέλνανε τότε τά Σινάφια, τὰ Πανεπιστήμια, τά Καπετανάτα καὶ τά Ντούλεν (είδος σκοποβολές) γιά νά τιμήσουν τά μέλη τους. Σωθήκανε τέτοια πολυάριθμα, καί μαζί μέ τό Ρέμπραντ δοξαστήκανε σέ αφτό τό είδος κι οΧάλς κι ο Χέλστ. Μάς θυμίζουνε κάπως τήν πατριωτική περηφάνεια πού έφερνε τίς αρχαίες ελληνικές πολιτείες νά στήνουν αγάλματα στούς έφηβους πού νικούσανε στούς εθνικούς αγώνες.

Τό ,,Κόλι'' είναι κακοβαφτισμένο. Ο κόσμος γελάστηκε μέ τόν τολμηρό τρόπο πού μοίρασε οΡέμπραντ τό φώς καὶ τούς ήσκιους, καὶ νόμισε πώς είτανε σκηνή νυχτερινή. Κάθε άλλο όμως. Ο καπετάν Κόκ φανερώνεται μέ τά παληκάρια του καθώς βγαίνουνε από τό Ντούλεν τους μέ τά καρυοφύλλια, τά κοντάρια, τά μπαϊράκια καί τό ταμπούρλο. Ο καπετάνιος είναι ντυμένος σέ καστανί τόσο βαθύ πού μοιάζει μάβρο· ένα ζουνάρι καταπόρφυρο τού ματώνει τή μέση. Στό πλάϊ του τό πρωτοπαλήκαρο σφαντάζει μέ χρυσωτή φορεσιά. Κ' οι δυό τους στέκουνε μέσα στή λοξή αντηλιά, καί μπορείς νά δείς τόν ήσκιο από τό χέρι τού καπετάνιου απάνω στό κίτρινο ρούχο τού συντρόφου του. Ένας σκύλος καί δυό παιδιά βρεθήκανε κι αφτά στή μέση, κι ο σκύλος, άν καί μισοχαμένος μέσα στίς σκιές τών ποδαριών, είναι απαραίτητος. Δέν μπόρεσα νά καταλάβω καλά τό γιατί, μά μόλις προσπαθήσω νά τόν αφαιρέσω μέ τή φαντασία, χάνεται αμέσως τής ζουγραφιάς η δραματική ζωή.

Η θέρμη καί τό χρώμα, η σοφή συδεσιά καί τό τεχνικό τό δούλεμα, τό μοίρασμα τού φωτισμού, τό ξεπάρσιμο κ' η ψυχολογική αλήθεια τής ζουγραφιάς αφτής, είναι τέτοια πού νά ξεχνάς ό, τι θάμασες ποτέ σου πρίν. Καί μένει πάντα ξέχωρη γνωριμιά μέσα στίς δημιουργικές γνωριμιές μιάς ζωής.

Άμα ζουγράφιζε τό ,,Κόλι'' ο Ρέμπραντ είτανε στό μεσημέρι τής ζωής καί τής τέχνης του. Είτανε τότες ως 36 χρονώνε. Δέκα χρόνια νωρίτερα είχε ζουγραφίσει τό ονομαστό ,,Μάθημα Ανατομίας'' πού είναι τώρα στή Χάγη. Μερικοί — μά δέν τούς καταλαβαίνω — βάζουνε αφτό του τό έργο πιό ψηλά κι από τό ,,Κόλι''. Μά καί νά μή σέ πειράζει τού νεκρού η κρύα γύμνια, στενοχωριέσαι από κάτι ασυνάρμοστο στή σύθεση καί κάποια σφίξη στή δούλεψη. Δέν έχει ρώτημα όμως πώς τά κεφάλια τώ γιατρώνε πού ακολουθούνε τό μάθημα τού ανατόμου Τούλπ, είναι ολοζώντανα, λαμπρά ψυχολογημένα καί γεμάτα διανοητική αξιοπρέπεια. Η εξαιρετική τέχνη τής ζουγραφιάς είναι πώς καταφέρνει νά περιλάβει καὶ τόν παρατηρητή μέσα της. Θαρρείς πώς βρίσκεσαι καί σύ στό μάθημα καί πώς σού γνέφουν οι γιατροί νά σέ βοηθήσουνε νά καταλάβεις τίς ανατομικές αλήθειες . . .

Επιβλητική απλότητα χαραχτηρίζει τούς ,,Συντεχνίτες''. Οι

αγαθοί Ολλαντέζοι κάθουνται ολόγυρα ντυμένοι στά μάβρα τους τά κυριακάτικα, καί φορούνε φαρδιές άσπρες τραχηλιές καί καπέλα μυτερά. Στό βάθος δέ βλέπεις άλλο παρά τόν αστόλιστο σταχτερό τοίχο καπλαδισμένο μέ δρύ ως τά μισά. Μά κεί πού μαζέβεται καὶ θαματουργεί τής ζουγραφιάς η ζωὴ είναι στό κόκκινο τραπεζομάντηλο. Αλήθεια είναι κόκκινο από μιά μεριά μοναχά — από κεί πού τό πιάνει ο ήλιος — καί τό σκιασμένο μέρος έχει κάθε λογής χρώμα εξόν κοκκινο — καί καστανό καί πράσινο καί σταχτί. Μά η φωτισμένη πορφύρα στήν άκρη τού τραπεζιού έχει ασύγκριτη αξία. Είναι τό αίμα κ' η καρδιά τής ζουγραφιάς, καί σηκώνει συμπληρωματικά τό βελουδένιο βάθος τού μάβρου πού ο Ρέμπραντ μονάχα ήξερε πῶς νά τό αληθέψει. Κ' έπειτα κείνα τά χέρια! 'Οποιος θέλει νά μάθει τί μπορεί νά κάνει μέ χέρια ένας μεγάλος ζουγράφος άς πάει στό Αμστερδάμ νά δεί τούς ,,Συντεχνίτες''.

Kyriakídis (Stílpon), geboren in 1887, studeerde eerst letteren aan de universiteit van Athene en hield zich bezig met linguistische en folkloristische studie. Hij is medewerker van het ,,Historisch Woordenboek'' van de Academie van Athene, directeur van de ,,Folkloristische Archieven'' en hoogleraar in het Godsdienstig en privaat leven van de Ouden aan de universiteit van Saloniki.

Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1923, blz. 417.

Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου.

Ὁ συνηθέστατος καὶ κύριος, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ, στίχος τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως εἶναι ὁ δεκαπεντασύλλαβος. Τὸν στίχον τοῦτον ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς βυζαντινούς, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι γνωστότατος ὑπὸ τὸ ὄνομα πολιτικός. Ἀλλ' ἡ καταγωγή του ὁμολογουμένως εἶναι ἀρχαία. Παρὰ δὲ τὰς γενομένας ἀμφισβητήσεις ἂν ἀνήκῃ εἰς τὸ ἰαμβικὸν ἢ τὸ τροχαϊκὸν εἶδος, ὡς βέβαιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι πατὴρ τοῦ στίχου τούτου εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἰαμβικὸς τετράμετρος καταληκτικός, ὁ ὁποῖος, καθὼς διδάσκει ἡ ἀρχαία μετρική, δημώδη ἔχων τὴν ἀρχήν, ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ Ἱππώνακτος, ὅθεν καὶ Ἱππωνάκτειος ὠνομάσθη, κατόπιν δ' ἀπέβη προσφιλὴς στίχος τῶν κωμικῶν. Φαίνεται δ' ὅτι ἀκριβῶς ἡ τόσον μεγάλη χρησιμοποίησις τοῦ στίχου τούτου εἰς τὴν κωμῳδίαν, ἴσως δὲ καὶ εἰς τοὺς μίμους, τὰ ὁποῖα ἀμφότερα καὶ μάλιστα οἱ μῖμοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τραγῳδίαν, ἦσαν εἴδη προσφιλέστατα εἰς τὸν λαὸν ἀκριβῶς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, καθ' οὓς βαθμηδὸν ἐξέλειπε ὁ παλαιὸς ἐπὶ τῶν ἀνυπάρκτων πλέον μακρῶν καὶ βραχέων στηριζόμενος ῥυθμός, ἀντικαθίστα δ' αὐτὸν ὁ τονικός, συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν μεγάλην δημοτικότητα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν εἰς τονικὸν πλέον δημώδη στίχον.

Ὁ στίχος οὗτος εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέσσαρας διποδίας ἰάμβων, ὧν ἡ τελευταία καταληκτική, μὲ τομὴν κανονικὴν μετὰ τὴν δευτέραν διποδίαν· ἤτοι εἶχε τὴν ἑξῆς μετρικὴν μορφήν,

⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – || ⏑́ – ⏑ – | ⏑ – . ⏑̲

τὴν ὁποίαν ἐν τῷ συνόλῳ διατηρεῖ καὶ σήμερον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι σήμερον ἐπιτρέπει ἀρκετὰς ἐλευθερίας, αἱ ὁποῖαι ἀκριβῶς τοῦ δίδουν περισσοτέραν εὐκαμψίαν καὶ ποικιλίαν, εἰς δύο ὅμως σημεῖα οὐδεμίαν ἀνέχεται παρέκκλισιν. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἀποκοπὴ τῆς τελευταίας συλλαβῆς τοῦ τελευταίου ποδός, οὕτως ὥστε ὁ στίχος καταλήγει πάντοτε εἰς παροξύτονον, τὸ δὲ δεύτερον ἡ σταθερὰ τομὴ μετὰ τὴν δευτέραν διποδίαν, ἤτοι μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβήν.

Ὁ Ὄλυμπος κι ὁ Κίσσαβος || τὰ δυὸ βουνὰ μαλλώνουν

⏑ –' ⏑ ⏑ | ⏑ –' ⏑ ⏑ || ⏑ –' ⏑ – | ⏑ –' ⏑̲

Τὸ δεύτερον τοῦτο, ἡ αὐστηρῶς δηλ. τηρουμένη τομή, συνετέλεσεν ὥστε εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ βαθμηδὸν τὰ δύο ἡμιστίχια, εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται δι' αὐτῆς ὁ στίχος, τὸ πρῶτον, τὸ ὀκτασύλλαβον, καὶ τὸ δεύτερον, τὸ ἑπτασύλλαβον, νὰ ἀποκτήσουν κάποιαν αὐτοτέλειαν, νὰ θεωροῦνται ὡς αὐτοτελεῖς στίχοι καὶ ὄχι ὡς μέρη ὀργανικὰ ἑνός. Διὰ τοῦτο βλέπομεν συνηθέστατα εἰς συλλογὰς ᾀσμάτων, καταγεγραμμένων ὑπὸ ἀνθρώπων, ὀλίγην ἐχόντων ἰδέαν μετρικῆς, νὰ καταγράφωνται οἱ δεκαπεντασύλλαβοι διεσπασμένοι, οἷον

Ὁ Ὄλυμπος κι ὁ Κίσσαβος
τὰ δυὸ βουνὰ μαλλώνουν,
γυρίζει ὁ γέρο Ὄλυμπος
καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου.

. . . Πλὴν τῆς ρίμας εἰς τὴν ἐντελῆ διάσπασιν τοῦ δεκαπεντασυλλάβου συνετέλεσε καὶ ἄλλος σπουδαιότατος εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα παράγων, τὰ λεγόμενα τσακίσματα ἢ γυρίσματα. Ταῦτα παίζουν σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς τὴν μελῳδίαν τῶν ᾀσμάτων, ἀποτελοῦν πολλάκις ἀπαραίτητον αὐτῆς στοιχεῖον, ἡ δ' ἐπιστημονικὴ αὐτῶν μελέτη θὰ διεφώτιζε πολλὰ πράγματα τῆς δημώδους μουσικῆς καὶ μετρικῆς. Ἀλλ' αὕτη εἶναι κυρίως ἔργον τῶν μουσικῶν καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ τὴν ἀναλάβουν. Ἡμεῖς ἐδῶ μόνον ὅσα ἐκ τῶν κειμένων ἀντιλαμβανόμεθα, ἀτελῆ διὰ τὴν γνῶσιν καὶ μελέτην τοῦ μουσικοῦ μέρους, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι σπανίως δύναται νὰ ἀκούσῃ κανεὶς δημῶδες ἑλληνικὸν ᾆσμα, εἰς τὴν μελῳδίαν τοῦ ὁποίου νὰ μὴ παρεμβάλλωνται διάφοροι μελῳδικαὶ πάλιν ἐπιφωνήσεις. Αἱ ἐπιφωνήσεις αὗται ἄλλοτε εἶναι ἁπλᾶ ἐπιφωνήματα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ τραγουδιστὴς συμπληρώνων τὸ κεχηνὸς τῆς μελῳδίας, ἀφήνει συνάμα νὰ ἐκδηλωθῇ ἰσχυρότερον τὸ πάθος του, οἷον ἄϊντε, ὤχ, ἄχ, ὠϊμέ, ἀμάν, γυιέμ, μώῥ, ἔρ, κτλ., ἄλλοτε εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος ἀκριβῶς τοῦ τραγουδιοῦ, οἷον Ζάκα μ', Κατσαντώνη μου, Διάκο λεβέντη μου, Γιαννάκη καπετάνιε, ξεφτέρι Ζαχαριά, κττ., ἄλλοτε τὸ ὄνομα γυναικός, ἡ ὁποία δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ἐξακριβωθῇ ποίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν γένεσιν τοῦ τραγουδιοῦ, οἷον Ἑλένη μ' ἀμάν, καϋμένη Ἀναστασιά, Ρίνα μ' Ρίνα καὶ Κατερίνα μου, κ.τ.τ. καὶ ἄλλοτε μακρότεραι φράσεις, οἷον

Καλόγρια ἔχει ὄμορφον ὑγιὸ
— τρέμουν καὶ τρίζουν τὰ βουνά —
κι ὄμορφο παλληκάρι
— ἀτιὲ — κάμποι μὴ λελουδίσετε —

Αἱ φράσεις αὗται, αἱ ὁποῖαι, καθὼς προχείρως παρετήρησα, προστίθενται συνήθως εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου ἢ καὶ εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἡμιστιχίου, καὶ διὰ μελῳδικάς, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων διὰ ρυθμικὰς ἀνάγκας, ὅταν τὸ ᾆσμα χρησιμοποιῆται ὡς χορευτικόν, λαμβάνουν ἀναγκαίως τὴν ἀπαιτουμένην ἀντίστοιχον μετρικὴν μορφήν, οἷον

Τὸ μάθατε τὶ γίνηκε τοῦτο τὸ καλοκαίρι
— Ἄϊ Κατσούλα μου
καὶ τουρκοπούλα μου. —

Κάτω 'ς τὸ γιαλό, κάτω 'ς τὸ περιγιάλι
— Κάτω 'ς τὸ γιαλὸ κοντή,
νεραντζούλα φουντωτὴ —
Πλένουν χιώτισσες, πλένουν παπαδοποῦλες
— Πλένουν χιώτισσες κοντή,
νεραντζούλα φουντωτὴ —

...Τὸ γεγονὸς τοῦτο, καθὼς παρετήρησα, ὅσον ἐννοεῖται ἐπιτρέπει παρατηρήσεις τὸ πενιχρὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον μᾶς παρέσχον οἱ εὐάριθμοι ἐρευνηταὶ τῆς νεοελληνικῆς μουσικῆς, ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς χορευτικά, προδήλως δ' εἶναι ἀπόρροια τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τραγουδοῦν καὶ χορεύουν. Εἰς τὰ ᾄσματα δηλ. αὐτὰ ἡ μελῳδία, ὅπως δὰ καὶ ὁ δεκαπεντασύλλαβος, διαιρεῖται συνήθως εἰς δύο τμήματα, χωριζόμενα διὰ παύσεως, δὲν ᾄδεται δ' ἐν συνεχείᾳ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Συνήθως ᾄδει τὸ πρῶτον μέρος ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χοροῦ, ἐπαναλαμβάνει τοῦτο ὁ χορός, καὶ ἀκολούθως προχωρεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ἐπαναλαμβάνει ὁ χορός. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕκαστον μέρος ἐπαναλαμβάνεται δίς. Ἐννοεῖται δ' ὅτι λόγῳ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης ἀναγκαίως ἢ πρέπει νὰ ἐπαναληφθοῦν αἱ ἀντίστοιχοι πρὸς τὴν μελῳδίαν λέξεις τοῦ κειμένου, καὶ τοῦτο συμβαίνει πολλάκις, οἷον

Ἕνα νερὸ κρυὸ νερὸ
ἕνα νερὸ κρυὸ νερὸ
πὸ ποῦθε κατεβαίνει;
πὸ ποῦθε κατεβαίνει;

(Παχτίκου, Ἄσματα 294 ἀρ. 195)

ἢ πρέπει νὰ εὑρεθοῦν ἄλλαι συμπληρωματικαὶ ἰσόμετροι πρὸς τὰς τοῦ κειμένου λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ τσακίσματα, τῶν ὁποίων παραδείγματα παρεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡ κλίσις τῶν λαϊκῶν ποιητῶν πρὸς τὴν ὁμοιο-

καταληξίαν ἀρχίζει νὰ ἐκδηλοῦται. Οἱ ποιηταὶ προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν μεταξὺ τῶν τμημάτων τοῦ στίχου καὶ τῶν γυρισμάτων ὁμοιοκαταληξίαν. Τὰ παραδείγματα εἶναι ἄφθονα, οἷον τὸ παρὰ Passow

Ἀνάμεσα τρεῖς Θάλασσες
— τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο —
πύργος θεμελιωμένος
— νεράντσι μου γραμμένο —
κι ἀπάνου κόρη κάθητο
— τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο —
καὶ τὰ φλωρί' ἁρμαθιάζει.
— νεράντζι καὶ λεμόνι. —
Ἁρμάθιαζε, ξαρμάθιαζε
— τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο —
δώδεκ' ἁρμάθες φτιάνει,
— κ' ἐμὲ τὸν νοῦ μου χάνει. —

(*DXXXVII*)

Σπυρὶ πιπέριν ἔσπερνα 'ς τῆς ἔμορφης τ' ἀχείλι.
— Μόσχος καὶ καρυοφύλλι. —
Καὶ ἀνάραια ἀνάραια τὸ σπερνα νὰ μὴ πυκνοφυτρώσῃ
— καὶ μένα βαλαντώσῃ. —

(Λελέκου, Ἀνθολογία σ. 125 ἀρ. 107)

Γινῆκαν τὰ γεννήματα καὶ μπήκανε 'ς τὸ θέρο
— 'ς τὸ στρῶμα θὰ σὲ φέρω, —
'ς τὸ στρῶμα καὶ 'ς τὸ πάπλωμα καὶ 'ς τὸ χρυσὸ κρεββάτι
— κοντούλα καὶ γιομάτη. —

(Λελέκου, Ἀνθολογία σ. 68 ἀρ. 1)

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ πρὸς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν ταύτην τάσις μετέβαλε τὸν χαρακτῆρα τοῦ τσακίσματος. Τὸ τσάκισμα δηλαδή, τὸ ὁποῖον πρῶτα ἔμενεν ἀμετάβλητον καθ' ὅλον τὸ ᾆσμα λόγῳ τῆς μουσικῆς αὐτοῦ φύσεως, τώρα ὑποχρεωμένον νὰ ὁμοιοκαταληκτήσῃ πρὸς τὸ ἡμιστίχιον, παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταβάλλεται ἀπὸ ἡμιστιχίου εἰς ἡμιστίχιον. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ χωρὶς βαθμηδὸν νὰ μεταβληθῇ καὶ ἄλλος οὐσιώδης χαρακτὴρ τοῦ τσακίσματος, ὁ ἐπιφωνηματικός, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὸ κείμενον τοῦ ᾄσματος σχέσις εἶναι μόνον συναισθηματική. Νῦν τὸ τσάκισμα διατηρεῖ μὲν ἀκόμη τὸν χαρακτῆρα τοῦ παρεμβλήτου καὶ εἰς πολλὰ ᾄσματα δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ χωρὶς νὰ παραβλαφθῇ οὐσιωδῶς ἡ συνέχεια τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου, οἷον

Καὶ παίρνω τὸ στρατὶ στρατὶ
— τὴν ἀγαποῦσ' ἀπὸ μικρὴ —
στρατὶ τὸ μονοπάτι,
— βάσανα πὄχ' ἡ ἀγάπη. —

Βρίσκω τὴν πόρτα σφαλιχτὴ
— κλαῖν τὰ ματάκια μ' σὰν βροχὴ —
καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα
— κλάψτε μάτια μου καϋμένα. —

ὅπου ἡ ἀφαίρεσις τῶν τσακισμάτων μᾶς ἀφήνει τελείους δεκαπεντασυλλάβους

Καὶ παίρνω τὸ στρατὶ στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι.

Βρίσκω τὴν πόρτα σφαλιχτὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα.

ἀλλ' ὅμως εἰς πολλὰ ᾄσματα ἀρχίζει βαθμηδὸν νὰ προσαρμόζεται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἀρχίζει νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν συνέχειαν αὐτῆς, ν' ἀποτελῇ τμῆμα ἀναγκαῖον τοῦ ὅλου, οἵα ἡ πρώτη στροφὴ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος ᾄσματος,

'Εγώ μαι ξένος κι ὀρφανός,
πάντα γυρίζω μοναχός,
τὴ στράτα δὲν τὴν ξέρω
'ς τὴν ἀγάπη μ' νὰ πηγαίνω.

ἔνθα δύναται μὲν ν' ἀφαιρεθῇ ὁ δεύτερος στίχος, ὡς μὴ προσθέτων τι οὐσιῶδες, χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ ἔννοια, ὄχι ὅμως καὶ ὁ τελευταῖος.
Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκ τῶν μουσικῶν στροφῶν, τῶν ἀποτελουμένων ἐκ κειμένου καὶ τσακισμάτων, ἀνεπτύχθησαν βαθμηδὸν συνεχεῖς ποιητικαὶ στροφαί. 'Οφείλω ὅμως νὰ παρατηρήσω ὅτι καὶ εἰς τὰς ποιητικὰς ταύτας στροφὰς πολλάκις εἶναι καταφανὴς ἡ ἐκ τοιούτων παρεμβλήτων τσακισμάτων καταγωγὴ τῶν δευτέρων στίχων τῆς ὁμοιοκαταληξίας, οἱ ὁποῖοι σπανίως προσθέτουν οὐσιῶδές τι εἰς τὴν ἔννοιαν, ἔχουν δὲ πάντοτε τὴν μορφὴν μετρικοῦ, χάριν τῆς ὁμοιοκαταληξίας πλέον, παραγεμίσματος.
. . . Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξ ἑνὸς δημώδους στίχου, τοῦ δεκαπεντασυλλάβου, ἔχομεν ὡς ἀναπτύγματα,
α') τὴν ἐκ δύο ἰαμβικῶν ὀκτασυλλάβων καὶ δύο ἰαμβικῶν ἐπίσης ἑπτασυλλάβων μετρικὴν στροφὴν

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*Νὰ μή σε βλέπω δὲν βαστῶ,*
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*ὅταν σε βλέπω ἀρρωστῶ,*
⏑ – ⏑ – ⏑ –́ ⏑	*ἐσύ 'σ' ὁ θάνατός μου,*
⏑ – ⏑ –⏑ –́ ⏑	*ἐσὺ καὶ ὁ γιατρός μου.*

(*Passow, DXXXII b*)

β') τὴν ἐκ δύο ἰαμβικῶν ὀκτασυλλάβων, ἑνὸς ἰαμβικοῦ ἑπτασυλλάβου καὶ ἑνὸς τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου,

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*'Εγώ μαι νοῦ ψαρᾶ παιδί,*
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*μαυρομματοῦσα καὶ ξανθή,*
⏑ –⏑ –⏑ – ⏑	*καὶ πῆγα νὰ ψαρέψω,*
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑	*μαῦρα μάτια νὰ γυρέψω.*

(**Παχτίκου, Ἄσματα σ. 237 ἀρ. 154**)

γ') τὴν ἐκ δύο ἰαμβικῶν καὶ δύο τροχαϊκῶν ὀκτασυλλάβων,

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*'Σ τῆς μαντζουράνας τὸν ἀνθὸ*
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	*ἔπεσα ν' ἀποκοιμηθῶ,*
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑	*λίγον ὕπνο γιὰ νὰ πάρω,*
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑	*τὴν ἀγάπη μου γιὰ νά βρω.*

(*Παχτίκου, Ἄσματα σ.* 158 *ἀρ.* 106)

Καὶ τὸ πασίγνωστον

Κάτω 'ς τοῦ Βάλτου τὰ χωριά,
Ξηρόμερο καὶ 'ς τ' Ἄγραφα,
καὶ 'ς πέντε βιλαέτια,
βάλτε μπρὲ νὰ πιοῦμ' ἀδέλφια.

(*Passow, CXXXIX*)

'Εννοεῖται ὅτι κατόπιν αὐτῆς τῆς διασπάσεως τοῦ δεκαπεντασυλλάβου τίποτε δὲν ἠμπόδιζε νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ ἐκ τῆς διασπάσεως ταύτης προκύψαντες στίχοι, ὁ ἰαμβικὸς ὀκτασύλλαβος, ὁ ἰαμβικὸς ἑπτασύλλαβος καὶ ὁ τροχαϊκὸς ὀκτασύλλαβος, καὶ συνεπῶς, ὡς αὐτοτελεῖς πλέον στίχοι, εἰς ποιήματα. Καὶ πραγματικῶς ἔχομεν ἄφθονα παραδείγματα, οἷον ἰαμβικοῦ ὀκτασυλλάβου

'Από τὰ τρίκορφα βουνὰ
γεράκι ἔσυρε λαλιά·
,,Πάψετ' ἀέρες, πάψετε,
ἀπόψε κι ἄλλη μιὰ βραδιά·
ἀγώρου γάμος γίνεται
κόρη ξανθὴ παντρεύεται''.

(*Passow, DXX*)

τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου

Λεϊμονάκι μυροδάτο
κι ἀπὸ περιβόλ' ἀφράτο,
μὴ παραμυρίζῃς τόσο
καὶ μὲ κάμῃς νὰ νυκτώσω.

(*Passow, DXXXV*)

Μὲ ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθηκα βεβαίως δὲν ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι ἐξήντλησα ὅλα ὅσα θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθοῦν, ἐλπίζω ὅμως ὅτι, ἂν ὄχι ἄλλο τι, κατέστησα τοὐλάχιστον πιθανόν, ὅτι καὶ χωρὶς νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν ὡς νεωτέρας ἐξελίξεις τοῦ δεκαπεντασυλλάβου τὰς ἀνωτέρω μετρικὰς μορφὰς τῆς δημώδους ἡμῶν ποιήσεως, καθὼς καὶ τοὺς ἰαμβικοὺς ὀκτασυλλάβους στίχους. Διὰ τὸν τροχαϊκὸν ὀκτασύλλαβον δύναται νὰ ὑπάρξῃ τις ἐνδοιασμὸς μήπως καὶ ἄλλως ὑπῆρχεν ἐν τῇ δημώδει ποιήσει, ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ τῶν ἐξετασθέντων γεγονότων. 'Αλλὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν λύσιν τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων, ἀφήνω δι' ἄλλην περίστασιν, καθὼς καὶ ἄλλων παρουσιαζομένων προβλημάτων. Ἂν δὲ τὰ πορίσματα τῆς παρούσης ἐρεύνης ἀποδειχθῶσι καὶ ἀπὸ ἄλλας εἰδικωτέρας, ἰδίως μουσικὰς ἐρεύνας, ἀληθῆ, ἐλπίζω νὰ βεβαιωθῇ

ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχῇ εἶπον, ὅτι δηλαδὴ τὰς βάσεις μιᾶς νεοελληνικῆς ἐπιστημονικῆς μετρικῆς δὲν πρέπει νὰ τὰς ἀναζητῶμεν πάντοτε καὶ μόνον εἰς τὸν ἀρχαῖον ποιητικὸν κόσμον, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς τῆς νεοελληνικῆς ἡμῶν ποιήσεως καὶ τῶν ἀρρήκτως πρὸς αὐτὴν συνδεδεμένων παραγόντων, τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ.

Tsátsos (Constantínos), geboren in 1899 te Athene, studeerde aldaar en later in Parijs en Heidelberg. Als advocaat in Athene en als hoogleraar in de rechtsphilosophie (1932), bleef hij steeds met letterkunde bezig houden en publiceerde gedichten en critieken. Hij heeft in het bijzonder het werk van Palamas diepgaand bestudeerd. Op het ogenblik is hij Minister van Onderwijs.

Παλαμᾶς. Ἀθήνα 1936, blz. 147—155.

Ἔρχεται ὁ Παλαμᾶς ἀπὸ πολὺ μακρυὰ πρὸς τὰ λουλούδια· ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀνθρώπινης θλίψης καὶ μοναξιᾶς, σὰν πρὸς τὸ ὡραιότερο μήνυμα ποὺ τοῦ ἔρχεται ἀπὸ καλλίτερο κόσμο. Γι' αὐτὸ ἡ τρυφερότητά του πρὸς τὰ λουλούδια, καὶ στὶς εὐτυχισμένες ὧρες τῆς λησμοσύνης, ἔχει μιὰ τρεμούλα, μιὰ δειλία, κάτι τοῦ ἐραστῆ, ποῦ δὲν εἶναι ἄξιος ν' ἀγγίξῃ τὸ φόρεμα τῆς ἀγαπητικιᾶς του καὶ τὴ βλέπει πιὸ πολὺ σὰν ὄνειρο ἀλλόκοσμο, παρὰ σὰν σάρκινη πραγματικότητα. Ἀπὸ ὅ,τι βρῆκε στὸ δρόμο του ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ, τίποτε δὲν τοὔφερε τέτοια καθαρὴ εὐδαιμονία, τέτοια οὐράνια ἡσυχία, ὅσο μερικὰ λουλούδια, εἴτε στοὺς κήπους τ' ἀντίκρυζε, εἴτε σ' ἕνα ἀνθογυάλι στὸ γραφεῖο μπροστά του. Γι' αὐτὸ καὶ μιὰ μυστικὴ ἐπικοινωνία γεννήθηκε μεταξὺ τοῦ ποιητῆ καὶ κάποιων λουλουδιῶν. Τὰ λουλούδια ἔχουν ψυχὲς καὶ ἔχουν σκέψη· ἔχουν προσωπικότητα καὶ πάθη· στάζουν ἡδονή, μοσκοβολᾶν ἀγάπη. Εἶναι ἕνας κόσμος συμβόλων γιὰ ὅ,τι πιὸ τρυφερὸ στοχάστηκε ὁ ποιητής, συμβόλων ποὺ σκέκονται πολὺ ψηλὰ καὶ μαζὶ πολὺ κοντά του. Τοῦ ποιητῆ τὰ λουλούδια τοῦ μιλᾶν· τὰ λουλούδια εἶναι τὸ πιὸ καθάριο μέρος τῆς ψυχῆς του· τὸν φωνάζουνε πατέρα. Καὶ αὐτὸς τὰ λατρεύει σὰν πατέρας καὶ τὰ χαϊδεύει σὰν ἀγαπητικός. Καὶ πάντα πίσω ἀπὸ ὅλες τὶς ποικίλες σχέσεις του πρὸς τὰ λουλούδια ὑποκρύβεται ἡ σχέση ἡ θρησκευτική, ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴ θεία οὐσία τοῦ λουλουδιοῦ, τὸ πνευματικώτερο γέννημα τῆς ὕλης. Οἱ ποιητὲς ἐπικοινωνοῦν μὲ τὰ λουλούδια, ὅπως ὁ Ἅγιος τῆς Ἀσσίζας ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὰ πουλιά.

Βέβαια ἡ τρυφερότητα εἶναι κάτι κοινό, ἴσως ἀναγκαῖο στὴ σχέση κάθε ἀνθρώπου πρὸς τὸ λουλούδι. Ἀλλὰ νὰ ἐμβαθύνῃς σ' αὐτὴ τὴν τρυφερότητα τόσο ὥστε νὰ τὴν κάνῃς ἀρχὴ ζωῆς, νὰ βάζῃς στὴν τρυφερότητα τόσο πόνο — γιατὶ τὶ ἄλλο εἶναι ἡ τρυφερότητα παρὰ ἡ συγκίνηση γιὰ ὅλους τοὺς πόνους ποὺ θὰ πονέσῃ αὐτὸς ποὺ ἀγαποῦμε — τόσο δέος θρησκευτικό· νὰ νοιώθῃς τὰ λουλούδια σὰ μιὰν ἰδανικὴ μορφὴ ζωῆς, ποὺ μόνη γέρνει σπλαχνικὰ πρὸς τὴ δική σου ἀθλιότητα καὶ ταπεινωσύνη· νὰ βρίσκῃς τόσων λουλουδιῶν τὴν προσωπικότητα ἢ νἄχῃς τόση προσωπικότητα, ὥστε μέσα σου νὰ χωρᾶν μύρια λου-

λούδια· νὰ τὰ βλέπῃς, σὰν τὴν ἀληθινώτερη συντροφιά, σὰν τὸ ὡραιότερο δῶρο τῆς μοίρας· αὐτὰ ὅλα ἀπαιτοῦν ἕναν πολὺ προσωπικὸ τόνο, πολὺ προσωπικότητα. Τότε μόνο μπορεῖ νὰ συνειδητοποιηθῇ μιὰ τέτοια στάση καὶ νὰ μουσοποιηθῇ. Χρειάζεται τὸ λουλούδι νὰ μὴν εἶναι ξένο πρὸς τὴν ψυχή σου. Πρέπει ἡ ψυχή σου νὰ ἔχῃ κάτι ἀπὸ τὸ λουλούδι. Μονάχα ὅ,τι εἴμαστε καταλαβαίνομε.

Τὴν πιὸ βαθειά, τὴν πιὸ συγκινητικὴ καὶ γι' αὐτὸ τὴν πιὸ προσωπική, μὰ καὶ γι' αὐτὸ μαζὶ τὴν πιὸ ἀπόλυτη καὶ αἰώνια σχέση μὲ τὰ λουλούδια τὴν ἐκφράζει ὁ ποιητὴς στὸ ποίημά του: Σήμερα τὰ λούλουδα (Πεντασύλλαβοι καὶ Παθητικὰ Κροφομιλήματα, 42). Εἶναι γραμμένο μὲ τὴν ἁπλὴ καὶ ἁγνὴ γλῶσσα τῶν λουλουδιῶν, μιὰ γλῶσσα ποῦ εἶναι πιὸ πολὺ μουσικὴ παρὰ νόημα· θάμβος τοῦ φυλακισμένου ποῦ βρίσκει πρώτη φορὰ τὴν ἐλευθερία του, τοῦ ἀπόβλητου ποῦ πρώτη φορὰ βρίσκει συμπάθεια, τοῦ παρανοημένου ποῦ πρώτη φορὰ βρίσκει κατανόηση. Τὸν δροσίζει μιὰ πρωτόφαντη καλωσύνη, μιὰ συγγνώμη ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὰ ὑπερούσια ὄντα, τὰ λουλούδια, αὐτὰ ποὺ μποροῦν νὰ βλέπουν τὸ βαθύτερό του εἶναι, τὴν ἰδέα, ὄχι τὴν εἰδή του. Καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς καθαρότητας, ἡ μελωδία τῆς καλωσύνης, μιὰ μοναδικὴ ἔκφραση τῆς ἱερότητας τῆς φύσης. Ἡ μουσικὴ αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι τρεμούλα ψυχῆς. Ὁ στίχος τρέμει· ὁ ρυθμὸς τρέμει· τρέμει σύψυχος ὁ ποιητής, γιατὶ σὰν τὰ λούλουδα καὶ αὐτὸς δὲ βλέπει τὴν εἰδή τους μονάχα, ἀλλὰ τὴν ἰδέα.

Σήμερα τὰ λούλουδα ὅλη μέρα
μέσ' στὸν κῆπο μοῦ χαμογελοῦσαν·
σὰ νὰ μὲ φωνάζανε πατέρα,
καὶ τὰ χέρια σὰ νὰ μοῦ φιλοῦσαν.

Σήμερα δὲν εἶναι σὰν καὶ πάντα·
λούλουδα, χορτάρια, μιλημένα,
ὅλα, ἀπὸ τὸ ρόδο ὣς τὴ λεβάντα
τὴν ἰδέα μου βλέπουν, ὄχι ἐμένα,

τὴν ἰδέα μου. Δέρνεται ἡ ζωή μου
μέσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ξεπέφτει,
ἄπονοι εἶν' οἱ ξένοι, κ' οἱ ἀκριβοί μου
μ' εἴπανε παράνομο καὶ ψεύτη.

Ἡ ζωή μου μέσα στοὺς ἀνθρώπους
γερασμένο λείψανο καὶ τρίμμα,
σβύνει στοὺς καιροὺς καὶ ζῇ στοὺς τόπους
σάμπως παραπάτημα καὶ κρῖμα.

Ρώτημα ἡ ζωή μου καὶ τρεμούλα,
κέρωμα καὶ σκέβρωμα ἡ θωριά μου.
Μόνο ἐσὺ πᾶς κ' ἔρχεσαι, νυφούλα
λευκοφόρα, ἰδέα μου, καρδιά μου!

Σήμερα καὶ ποιὸς θὰ τὸ πιστέψῃ;
τὰ λουλούδια κλαίγανε μαζί μου.
Τὰ λουλούδια εἶν' ἀπὸ σκέψη,
ἀπὸ μοσκοβόλημα ἡ ψυχή μου.

Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τί κλίμακα τόνων μουσικῶν διαθέτει ὁ Παλαμᾶς καὶ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ καὶ ὕστερα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἂς παραβάλῃ αὐτοὺς τοὺς αἰθέρια μελωδικούς, σὰν πέταλα λουλουδιοῦ, στίχους, μὲ τὸ πρῶτο μέρος τῶν ,,Λύκων''. Ἀλλὰ αὐτό, θὰ ποῦν, δὲν ἔχει σημασία· εἶναι ἔνδειξη τεχνικῆς δεξιότητας, ποῦ κανένας δὲν ἀμφισβητεῖ στὸν ποιητή μας. Τεχνικὴ δεξιότητα εἶναι ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου, σὰ νὰ μποροῦσε αὐτὴ νὰ ὑφίσταται χωρὶς τὴ μουσικὴ τῆς σκέψης· τεχνικὴ δεξιοσύνη καὶ ἡ λουλουδένια λεπτότητα τῆς γλώσσας, σὰ νὰ μὴν εἴτανε αὐτὴ πρώτη ἡ ἔκφραση τῆς οὐσίας. Ἡ τέχνη, λένε, βρίσκεται στὸ νόημα, ποῦ εἶναι κάτι διάφορο ἀπὸ τὴν τεχνική, ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ στίχου, ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ ρυθμοῦ, γιατὶ εἶναι στοχασμός, ἰδέα ἂν θέλετε, κάτι διάφορο πάντως ἀπὸ τὴν καθαρὴν αἰσθητικὴ οὐσία τοῦ ποιήματος. Ἀλλὰ ὅποιος μέσα στὴν ἁπλὴ λέξη, μέσα στὴν καθαρὴ μουσική, στὸν ἁπλὸ ρυθμό, στὴν ἁρμονία τῆς σύνθεσης τῶν εἰκόνων καὶ τῶν φράσεων δὲ βρίσκει νόημα, τὸ βαθύτερο ποὺ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἡ ποίηση ἡ λυρική, ἂς ἀφήσῃ τὴν κριτικὴ τῆς τέχνης καὶ ἂς κάνῃ γνωσιολογία ἢ τὸ πολὺ φιλοσοφία τῆς τέχνης. Ἀλλὰ τότε θὰ φανῇ πὼς καὶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ τοῦ λείπει ἡ ἀληθινὴ ἔννοια τῆς ἰδέας. Γιατὶ ὅποιος δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ τέχνη ἢ ὅποιος, τὸ χειρότερο, ἔχει στενοκεφαλιὲς μπροστὰ στὴν τέχνη, κιδυνεύει τὸ ἐλάχιστο νὰ γίνῃ ἕνας ἀστόχαστος φιλόσοφος.

Τὰ λουλούδια εἶναι λόγος. Κάθε ἕνα ἐκφράζει ἕνα νόημα τῆς φύσης, καὶ μάλιστα νόημα γυναίκειο, μιὰ γυναίκεια χάρη ἢ ἕνα γυναίκειο πάθος, καὶ ἀκόμη μιὰ ἄϋλη, καθάρια ἰδέα.

Τὰ γαρούφαλα δὲ χωρίζονται στοῦ ποιητῆ τὴ θύμηση ἀπὸ τὶς μεσολογγιτοποῦλες, ἀπὸ τὶς φουστάνες ποὺ συνεπαίρναν τὴ μυρωδιά τους, καθὼς εἴταν ἀραδιασμένα στὰ σκαλοπάτια (Ἀσάλευτη Ζωή. Γαρούφαλα, 48) ὅπου οἱ ὄμορφες ἀνεβοκατέβαιναν. Δὲ χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἁψὺ χνῶτο τῆς λιμνοθάλασσας ἡ παθητικὴ μυρουδιά τους. Πάντα μένει ὁ ἀέρας τοῦ Μεσολογγιοῦ ὁ ἀέρας τῆς νιότης, ὁ παθητικός, ὁ ζεστὸς ἀέρας τῆς συντριβῆς καὶ τῆς ἐπιθυμιᾶς. Καὶ ὅλον αὐτὸν τὸν ἀέρα τὸν κλείνουν τὰ γαρούφαλα στὴ μυρουδιὰ καὶ στὸ δυνατό τους χρῶμα, εἴτε εἶναι πορφυρὰ ,,σὰ φωτιὰ κοσμοχαλάστρα'' εἴτε ρόδινα ,,σὰ φρεσκολουσμένου παιδιοῦ κορμί'', εἴτε καὶ στὸ ,,ἡδονικό τους χρῶμα τὸ λιγοθυμισμένο''. Καὶ ὅταν λέει ὁ ποιητής, πὼς ἤπιε τῶν γαρουφάλων τὴν ψυχή, λέει πὼς ὅ,τι πλέκεται μέσα του, γύρω ἀπὸ τῶν γαρουφάλων τὴν εὐωδιά, ὁ κόσμος ποὺ φέρνει στὴ θύμησή του τὸ ἄρωμά τους — καὶ τὸ ἄρωμα εἶναι τὸ μεγαλύτερο παράθυρο τῆς ἀνάμνησης — κόσμος γίνεται τῆς δικῆς του ψυχῆς ἀπὸ τὴν εὐωδιά τους γεννημένος. Τὰ γαρούφαλα ἔχουν μιὰ δική τους κοσμογονία ποὺ συντελεῖται μέσα στὴν ψυχή του.

Ἄλλος κόσμος τὰ νερατζάνθια. (Πολιτεία καὶ Μοναξιά, 177).

Ἀφάνταχτα, ἀθώρητα, μὲ τὸ διεισδυτικὸ ἄρωμα, τρυπώντας τὴν ψυχὴ πέρα ὡς τὶς πρῶτες θύμησες, ἁπλώνοντάς την ὡς τὶς πιὸ ἀπόμακρες ἐλπίδες. Ἄρωμα ποὺ δὲ σβύνεται, ποὺ ἀντηχεῖ χρόνια μέσα μας ,,καὶ μοσκοβολάει τὴν ψυχή, τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, τὰ τωρινά, τὰ χτεσινὰ καὶ τ᾽ αὐριανά'', μεθυστικό, σὰν κρασὶ ποὺ πλημμυρίζει τὸ εἶναι καὶ ποὺ ἀπὸ τίποτε δὲν κατευνάζεται.

Ἄλλος κόσμος τὰ γιασεμιά, ,,τὰ μικροκάμωτα κορμιά'', (Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί, 114) ,,τὰ λιγόζωα, τὰ βεργολιγερά, οἱ λουλουδένιες πεταλοῦδες''. Ὅπου φυτρώνουν, κατακτοῦν μὲ τὸ ἄρωμα τὰ γύρω τους, γίνονται ἡ ψυχή τους. Ὅπου καὶ νὰ τὰ δοῦμε, σὲ μιὰ αὐλόπορτα, σ᾽ ἕνα περιβλάκι, σ᾽ ἕνα ἀνθογυάλι, δικός των ὁ γύρω κόσμος· καὶ ὅ, τι ἀπ᾽ αὐτὸν θυμηθοῦμε, τὸ ἔχει ἀγγίξει ,,εὐωδιασμένο χάδι γιασεμιοῦ''. Ἀπ᾽ ὅλα τὰ λουλούδια ἴσως τὸ γιασεμὶ νὰ κρύβῃ γιὰ τὸν ποιητή μας περισσότερο ἱερὸ μυστήριο. Περαστικὸς στὴν Κεφαλλονιά, σ᾽ ἕνα χωριό της, μπρὸς σ᾽ ἕνα ψηλομαντρωμένο κῆπο, τὸν χτύπησε ἡ μυρωδιὰ κάποιας κρυμμένης γιασεμιᾶς. Ὅλη ἡ ὀμορφιά τοῦ νησιοῦ, ποὺ εἶδε στὸ μακρυνότερό του αὐτὸ ταξίδι, ἡ τοτινή του ἀγάπη, ἀλλὰ περισσότερο ἡ γοητεία τοῦ κρυμμένου καὶ ἀόρατου, σαρκωμένη στὴν εὐωδιά, τόσο ριζῶσαν στὴν ψυχή του, ποὺ θἄλεγε κανεὶς πὼς εἶναι πάντα ἡ εὐωδιὰ αὐτὴ ξύπνια μέσ᾽ στὶς αἰσθήσεις του, ὡς σήμερα, ἄϋλη μαζὶ καὶ πνευματική, παρθενικὴ καὶ παθητικὴ (Παράκαιρα, Τὰ γιασεμιά, 30). Κάποτε τὸν ἔρωτά του μὲ αὐτὰ — γίνηκαν ψυχοῦλες — τὸν πρόδωσε γιὰ τοὺς ναρκίσσους. Καὶ ζητάει τὴ συγγνώμη τους. . .

Κανένα λουλούδι ἔτσι δὲ συγκερνάει τὴ μελαγχολία τῶν περασμένων, τὸ ὄνειρο, τὴ νοσταλγία, τὸ λάγγεμα καὶ τὴν ἡδονόπαθη λιγοθυμιά.

πάθος καὶ λιώνει,
καημὸς καὶ ζῇ,
κάτι μαζὶ
φιλὶ καὶ χιόνι.
Τὰ γιασεμιά,
λιγοθυμιά!

(Πεντασύλλαβοι ἀρ. 28)

Τὰ λουλούδια ποὺ τραγουδάει ὁ ποιητὴς εἶναι ὅλα τῆς γλάστρας λουλούδια, αὐτὰ ποὺ ἔβλεπε τὸ πιὸ συχνὰ ἀνεβαίνοντας τὶς σκάλες τοῦ σπιτιοῦ του, ὅσα ἔβρισκε στ᾽ ἀνθογυάλια τοῦ γραφείου του· γεράνια — ,,τό κόκκινο στὴ σάρκα τους ἐπάνω μουσικὰ μοιρασμένο γίνεται ἦχος καὶ γίνεται εὐωδιά, καὶ σοῦ τρυπάει μιὰ γλύκα τὴν καρδιά'', (ἡ γλύκα ἡ δυνατὴ δὲν περνάει, δὲ γλυστράει — τρυπάει, εἶναι σὰ μαχαῖρι). Ἡ ὀρτένσια — στ᾽ ἄνθια της ἐπάνω μιὰ αὐγὴ ξημερωμένη μαργαριταρένια· σ᾽ αὐτὰ ἀπάνω καὶ τὰ δειλινὰ τὰ μενεξεδένια, σ᾽ αὐτὰ καὶ ἡ ὥρα ἡ ξανθὴ τοῦ μεσημεριοῦ.

Καί, Ὀρτέσια ξωθιά τἄνθια σου εἶναι ὡς νά᾽ ναι
ψυχὲς ποὺ ἀπὸ τριπλοὺς καημοὺς περνᾶνε.

(Δεκατετράστιχα. ἀρ. 28)

Ὕστερα τὰ κρίνα, ,,βασιλικά, περήφανα, ποὺ σὰ θυμιατήρια μοσχοκαΐν, καὶ τὸ κελλὶ τὸ μεταμορφώνουν σ' ἐκκλησία, ὅπου βαριὰ ἠχάει τὸ ὀχτώηχο ψαλτῆρι'' (*ἀρ.* 27) . . .

Καὶ ὅλα τὰ ρόδα· τὰ ρόδα τὰ κλειστά, τὰ δειλά, ποὺ μόλις μειδιοῦν, τὰ ρόδα τ' ἄλικα, τ' ἀνοιχτά, ποὺ εἶναι ,,σὰ γυμνὲς βακχίδες, σὰν ξεσκέπαστες καρδιὲς καὶ ἀγάπες ξελογιάστρες'' καὶ ποὺ ,,τοξεύουν'' τὴν εὐωδιά τους, καὶ ποὺ μαραίνονται ,,μ' ἀνοιχτὰ ὅλα τὰ πέταλα, σὰ γιὰ νὰ πιοῦν ὅλη τὴ γλύκα ἑνὸς στερνοῦ φιλιοῦ'' (*Περάσματα καὶ χαιρετισμοί. Τὰ ρόδα* (55)· *τὰ ρόδα ,,τὰ ξανθά, τὰ φωτεινά'' ποὺ ἀχώριστα εἶναι ἀπὸ τὴν ξανθὴ ἀρχοντιὰ τῆς γυναίκας, ποὺ τοῦ τἄφερε στὸ κελλί του ἕνα βράδι* (*Π. Χ. Τὰ ξανθὰ τριαντάφυλλα* 73). *Τὰ ρόδα τ' ἄσπρα σὰν περιστέρια, ποὺ τόσο σιμὰ εἶναι στὴν παρθένα, τὴν κλειστὴ ψυχή· τὸ μοσκοβόλημά τους ἀνεπαίσθητο σὰν τοῦ νοτισμένου χορταριοῦ, σὰ φίλημα·*

κι εἶναι τους τ' ἀνάσασμα
κι ἔχ' ἡ πνοή τους χάρη
σὰν τὸ μοσκοβόλημα
ποὺ εἶναι στὸ χορτάρι

μόλις μοσκοβόλημα·
φίλημα. Τὸ χύνει
μάννα ἡ γῆ ἀπ' τὰ σπλάχνα της
γιὰ νὰ μᾶς τὸ δίνη.

(*Δειλοὶ καὶ σκληροὶ στίχοι. Τέσσερα τριαντάφυλλα* 161)

Τὰ ρόδα ποῦ γίνονται ἄγγελοι καὶ ἰδέες, ποὺ γίνονται ὅλη τοῦ ποιητῆ ἡ ψυχὴ καὶ αὐτὸς ,,τοῦ φέγγους των ὁ μυστικὸς καθρέφτης''· τὰ ρόδα ποὺ παύουν νὰ εἶναι λουλούδια καὶ γίνονται σύμβολα πλατύτερα, στοχαστικὸς κόσμος· αὐτὰ τὰ ὑμνημένα στὰ ,,Τέσσερα τριαντάφυλλα'', ποῦ φανερώνουν σὲ μιὰν εὐτυχισμένη ποιητικὴ στιγμή, τὸ θρησκευτικὸ πλάτος, γενικὰ τὴν πρωταρχικὴ θέση ποῦ καταλαμβάνουν στὸν παλαμικὸ κόσμο τὰ λουλούδια.

Τὰ λουλούδια συχνὰ παρουσιάζονται ἀχώριστα ἀπὸ μιὰ γυναῖκα, αὐτὴ ποὺ τἄφερε τοῦ ποιητῆ, αὐτὴ ποὺ γι' αὐτὸν τὰ ποτίζει· καὶ δύσκολα, κάθε φορὰ ποὺ τραγουδάει λουλούδια, μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε ὅ,τι ἀνήκει στὸ λουλούδι καὶ ὅ,τι στὴ γυναίκα. Ἀλλὰ πιὸ πολὺ φωτίζεται ἡ γυναίκα ἀπὸ τὸ λουλούδι, παρὰ τὸ λουλούδι ἀπὸ τὴ γυναῖκα. Τὸ λουλούδι σκεπάζει καὶ ἐμψυχώνει τὴ γυναῖκα μὲ τὴν προσωπικότητά του. Τὸ λουλούδι νικάει, ,,τὸ λουλούδι εἶναι ἀπὸ σκέψη'', τὸ λουλούδι εἶναι καθαρὸ πνεῦμα, καθαρὴ ἀγάπη· ἐρωτικώτερο, θρησκευτικώτερο.

Ὦ Ἐσύ! λουλούδι!

Πῶς νὰ σὲ πῶ;
(Πές με: Ἀγαπῶ!)

Ἕνα λουλούδι.
Μοῦ φτάνει αὐτό.
Μ' ἕνα λουλούδι
σὰ νὰ κρατῶ
τ' ἄϋλο στὰ χέρια.

Κάτι σὰ χνούδι
ξανθὸ ἀπ' τ' ἀστέρια.
Μὲ τ' ἀφροδίσια
τὰ περιστέρια
περνῶ, στὰ Ἠλύσια,
φωτονυχτέρια.

Μ' ἕνα λουλούδι.

(Στὸ πλάϊ μου γεῖρε!)

Τῆς ζωῆς τ' ὀνείρε-
μα ἡ μυρουδιά του
καὶ τοῦ θανάτου.

(Πενταςύλλαβοι ἀρ. 41)

Καὶ ἂν γράφτηκε αὐτὸ τὸ τραγούδι, τὸ μουσικὸ κομμάτι, γιὰ μιὰ γυναῖκα, τί σημασία ἔχει. Τὸ νόημά του εἶναι τὸ λουλούδι· τὸ τραγουδημένο εἶναι ἄνθος· ἡ αἰσθητική του πνοὴ εἶναι ὅλη ἀνθένια. Ἡ γυναίκα παραμερίζεται, ξεχνιέται, νικιέται. Καὶ ἴσως ἀπάνω καὶ ἀπὸ τὸ λουλούδι, ἐδῶ νὰ βασιλεύῃ τὸ ἕνα ἐκεῖνο ποὺ εἶναι καὶ γυναίκα καὶ λουλούδι, τὸ καθαρὸ ἀπὸ ὕλη, τὸ ἄκρατο καὶ ἀπὸ σκέψη καὶ ἀπὸ χρῶμα, τὸ ἄρρητο καὶ ἀδιαίρετο τῆς ποίησης στοιχεῖο.

Hadzimicháli (Angelikí, meisjesnaam Kolyvá) geboren te Athene (1895); studeerde schilderkunst aan de School van Schone Kunsten van deze stad en verder hield zij zich bezig met de studie van de volkskunst. Haar werken ,,*Griekse volkskunst: Skyros*'' (1925); ,,*Modellen van versiering*'' (1929); ,,*Griekse volkskunst: Roemloeki* enz.'' (1931) en verschillende artikelelen in tijdschriften inspireerden niet alleen folkloristen, maar werkten mee aan de schepping van een Nieuwgriekse stijl.

Λαϊκὴ τέχνη: Ρουμλούκι, Τρίκερι, Ἰκαριά, Ἀθῆναι 1931, blz. 9—13.

Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα στὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι πὼς κατασκευάζονται γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται. Ἄλλο γνώρισμα ἐπίσης εἶναι ἡ μορφοποίηση καὶ ἡ σχηματοποίηση τοῦ θέματος, ποῦ χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐγχώριο ὑλικό, ποὺ δουλεύει ὁ τεχνίτης. Καὶ τρίτο μιὰ ἔντονη τάση γιὰ διακόσμηση, ποὺ πολλὲς φορὲς ξεπερνᾶ καὶ τὴ λογική, ὅπως τὸ βλέπομε στὶς περισσότερες φορεσιές.

Τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἁπλοποιημένα καὶ μορφοποιημένα ἀπὸ τὴν ἐπίδραση, ποὺ ἔχει ἡ τοπικὴ παράδοση

ἐπάνω στὸν τεχνίτη, ἀλλὰ καὶ ἡ ζωντανὴ καὶ σχηματοποιοῦσα θέληση τῆς κοινότητας, ὅπως ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἔχουν οἱ συνήθειες, οἱ ὁποῖες δίνουν καὶ τὴν κυρίως δημιουργικὴ ἀξία στὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἔτσι ἡ κατανόηση τῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἔμφυτη ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ μορφοποίηση καὶ σχηματοποίηση ἀποτελοῦν τὴν ἀπαραίτητη βάση γιὰ νὰ κρίνομε τὴ λαϊκὴ τέχνη. Εἶναι ἀδύνατο λοιπὸν νὰ ἐννοήσομε τὴ φύση κάθε λαϊκῆς τέχνης καὶ τὴν ὁρμή της γιὰ διακόσμηση καὶ διαμόρφωση, ἂν δὲν ἐξετάσομε τὰ ἔθιμα καὶ τὴν πνευματική τους σημασία. Ἔθιμα, διαμόρφωση καὶ διακόσμηση ἔχουν στενὴ ἐσωτερικὴ σύνδεση καὶ σχέση. Πολλὰ φαντά, κεντήματα, σκεύη, χρυσοχοϊκὰ εἴδη, κ.τ.λ. παύουν μὲ τὸν καιρὸ νὰ γίνονται γιατὶ τὶς ὡρισμένες συνήθειες ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν, τὰ ἀπέβαλε ἡ θέληση τῆς κοινότητας. Ἄπειρα παραδείγματα, βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, θὰ εἴχαμε νὰ παρουσιάσομε, ποὺ θὰ διασάφιζαν τὴ στενὴ σχέση τῶν ἐθίμων μὲ τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ ἀκόμη πόσο τὸ συναίσθημα τῆς κοινότητας ξαπλώνεται ἀπάνω σὲ ὅσα ἀνήκουν στὸ ἀνθρώπινο, τὸ δικό του νοικοκυριό.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη γενικὰ ἀποφεύγει τὴ ρεαλιστικὴ ἀπεικόνιση τῆς φύσης. Τὰ θέματά της εἶναι σχηματοποιημένες ἀπεικονίσεις καὶ τυπικὲς μορφές, ποὺ γεμίζουν μιὰ ὡρισμένη καθαρὴ ἐπιφάνεια χωρὶς προοπτικὴ καὶ χωρὶς πλαστικότητες. Αὐτὸ τὸ βλέπομε κυρίως στὰ θέματα τῆς ὑφαντικῆς, κεντητικῆς, ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Λίγες πλαστικὲς φόρμες συναντᾶμε, ὅπως π.χ. στὴν ξυλογλυπτικὴ καὶ γλυπτική, ποὺ καὶ αὐτὲς ἀνάγονται στὰ ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσης.

Τὴ λαϊκὴ τέχνη τὴ διακρίνει μιὰ αὐστηρότητα γραμμῆς, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ ἔκφραση. Δηλαδὴ ὁ ἁπλοϊκὸς τεχνίτης ἐπιδιώκει σὲ μιὰ ὡρισμένη ἐπιφάνεια νὰ σχηματοποιήσει μιὰ γραμμή. Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ δημιουργικὴ τάση τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν τάση σὰν ἐξέλιξη τῆς εὐθείας γραμμῆς γεννηθήκανε τὰ γεωμετρικὰ διακοσμητικὰ σχήματα, ἀπὸ τὴ στιγμή, τὸ γνωστὸ ζίγκ - ζάγκ, ἴσαμε τὰ τετράγωνα, τοὺς ρόμβους, τὰ σταυροειδῆ, τὰ ἑλικοειδῆ, τὸ μαίαντρο, τὸν κύκλο κ.τ.λ. Ἡ ἴδια τάση καὶ σὰν ἐξέλιξη τῆς σχηματοποίησης μὲ τὴ γραμμὴ δημιούργησε καὶ τὰ διάφορα ἄλλα θέματα καὶ τὶς ἀπεικονίσεις τῆς φύσεως μ' ἀφηρημένες φόρμες (φυτά, ζῶα, ἀνθρώπους), ποὺ κι' αὐτὲς ὁ λαϊκὸς τεχνίτης, συνδυάζοντάς τες μὲ τὸ ὑλικὸ ποὺ δουλεύει καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν τεχνικῶν του μέσων, τὶς μετατρέπει σιγὰ σιγὰ σὲ διακοσμητικὰ θέματα. Οἱ γεωμετρικὲς μάλιστα μορφὲς δὲν προέρχονται ἀπὸ ἁπλὴ πρόθεση, ἀλλ' εἶναι φυσικὲς καὶ ἀβίαστες ἐκφράσεις, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς συγκίνησης. Τὸ ξαναδούλεμα τῶν ἐντυπώσεων, φωτισμένο, ἀπὸ τὴ συγκίνηση αὐτή, δίνει πλαστικότητα στὰ θέματα, ποὺ ἔτσι μεταμορφώνονται σὲ σχήματα καὶ σὲ μορφές. Ἔτσι ἡ ρυθμοποίηση ὑποδείχνεται καὶ ἀπὸ αἰσθητικὲς τάσεις καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ δημιουργήσει μορφὲς εὐχάριστες στὸ μάτι. Τὸ φυσικὸ τάλαντο τοῦ λαϊκοῦ τεχνίτη, ἂν καὶ δεμένο ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτο τύπο καὶ τὴν τεχνική, δὲ χάνεται ὁλότελα μέσα στὸ σύνολο τῆς ὁμάδας, ἀλλὰ κατορθώνει σχεδὸν πάντα νὰ δημιουργεῖ καλλιτεχνικὲς κατευθύνσεις,

ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς δημιουργικῆς του φαντασίας καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασία του. Καὶ μ' αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπο δημιουργοῦνται οἱ οὐσιώδεις τοπικὲς διαφορές, ποὺ παρατηροῦνται μέσα στὴ λαϊκὴ τέχνη, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἀντικειμενική, φέρνει ὁπωσδήποτε καὶ κάποια σφραγῖδα προσωπικότητας. Στὴ διακοσμητικὴ λοιπὸν αὐτὴ διαμόρφωση τῶν ἀντικειμένων ἡ φυσικὴ προδιάθεση βέβαια δὲν χάνεται, γιατὶ ὁ τεχνίτης ὁ προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα παράγει μὲ τὴ δημιουργική του φαντασία μορφές, ποὺ ἐκτιμῶνται καὶ ἐπιβάλλονται στὴν ὁμάδα, γιατὶ ἔχουν στενὴ σχέση μὲ τὶς συνήθιες. Ἡ ἀνωνυμία τοῦ τεχνίτη δὲν εἶναι ἀπόδειξη πὼς τὸ ἔργο του χάθηκε στὸ σύνολο, γιατὶ ὁ τεχνίτης μὲ τὸ δημιούργημά του συνετέλεσε νὰ γίνει μία χαρακτηριστικὴ διαφορὰ τῆς τέχνης τῆς τοπικῆς ὁμάδας καὶ γενικὰ νὰ δυναμώσουν αἱ προϋπάρχουσες διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς τοπικὲς τέχνες.

Δύσκολο εἶναι βέβαια νὰ βροῦμε ἀπὸ ποὺ κατάγονται καὶ πὼς μεταβλήθηκαν μέσα στοὺς αἰῶνες ὅλα τὰ θέματα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἀπομένει ὅμως βεβαιότατο πὼς ἡ καταγωγή τους εἶναι ἀρχαιότατη καὶ ἔχουν σχέση μὲ παμπάλαιες συνήθιες καὶ σύμβολα. Ὁ συγκεκριμένος μάλιστα ἀριθμὸς τῶν παραστάσεων, ποὺ ἔχουν οἱ φόρμες καὶ ἡ διακόσμηση πολλῶν προϊόντων τῆς λαϊκῆς τέχνης, εἶναι κοινὸς σὲ πολλὰ ἔργα, ἔτσι ποὺ νὰ μποροῦμε εὔκολα νὰ τὰ σχετίσομε μὲ τὴ διακοσμητικὴ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Τὸ ζὶγκ-ζάγκ, τὰ δόντια τοῦ λύκου, τὰ τετράγωνα, οἱ σταυροί, οἱ ἕλικες, οἱ μαίαντροι, τὸ δέντρο τῆς ζωῆς, οἱ δικέφαλοι ἀετοὶ ἢ τὰ πουλιά, τὰ καράβια, οἱ ἀνθρωπόμορφες παραστάσεις κτλ., εἶναι παλαιότατα σύμβολα, ποὺ φαίνεται πὼς ἀνήκουν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τόσο στὸν κύκλο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὅσο ἐξίσου καὶ στὸν κύκλο διαφόρων ἄλλων πολιτισμῶν.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη ὅλων τῶν ἐποχῶν κάθε λαοῦ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνεται καὶ τὴ διακρίνουν μόνον ἀποχρώσεις τοπικὲς παρόμοιες μὲ τὶς διαλεχτικὲς τῆς λαϊκῆς γλώσσας.

Ἀνάπτυξη τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Ἂν καὶ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἔμφυτη καλλιτεχνικὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμεύει προπάντων γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς πραχτικὲς ἀνάγκες. Ἔτσι καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐκδηλώσεών της ἐξαρτιέται ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ ἀτόμου, τῆς ὁμάδας ἢ φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς λίγες ἢ πολλὲς ἀνάγκες, τὸν τρόπο καὶ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς, προπάντων τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους, ποὺ δημιουργοῦν σχεδὸν τὴν ἴδια οἰκονομικὴ ὕπαρξη. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ ὑλικὸ ποὺ χρησιμοποιεῖται στὸ κάθε στάδιον τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξη τῆς φυσικῆς καλαισθησίας μιᾶς ὁμάδας, ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν πραχτικῶν ἀναγκῶν, ποὺ ἐξαρτιέται ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ χρησιμοποιούμενο ὑλικὸ ἐξηγοῦν τὸ γεγονός, ὅτι στὴ λαϊκὴ τέχνη ἔχομε βαθμιαία ἐξέλιξη, ποὺ ὁδηγεῖ πολλὲς φορὲς σὲ πολυμέρεια.

Ἐπειδὴ ὅλα ὅσα κατασκευάζει ὁ χωρικὸς — καὶ ἐννοῶ τὸν ἕλληνα — σπίτι, φαντά, κεντήματα, ξυλουργικὰ ἢ ξυλογλυπτικά, κεραμικά, μεταλλουργικά, ἀργυ-

ρ ο χ ο ϊ κ ὰ κτλ., τὰ κατασκευάζει σύμφωνα μὲ τὸ ὑλικὸ ποὺ βρίσκεται στὸν τόπο, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦμε τὴ μεγάλη ἐπίδραση, ποὺ ἔχει τὸ ὑλικὸ ἐπάνω στὸ κόσμημα. Ἡ πρόθεση δηλαδὴ γιὰ τὴ μορφοποίηση τοῦ ὑλικοῦ, ποὺ γεννιέται στὴν ἀρχὴ μόνο ἀπὸ τὴ διακοσμητική του διάθεση, ὑποτάσσεται καὶ στὴ φύση τοῦ ὑλικοῦ. Τὰ προϊόντα λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐξαρτῶνται ἀπὸ πολλά, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καθαυτὴ ἡ ἀνάπτυξή της δείχνει πολλὴ ἀλληλεξάρτηση. Ὁ χαραχτήρας τῆς κατοικίας καθορίζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ὅρους, ποὺ ζεῖ μιὰ οἰκογένεια, καὶ γίνεται ἁπλούστερος ἢ συνθετώτερος ἀνάλογα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογένειας. Ἔτσι καὶ οἱ τύποι γιὰ τὰ κεντήματα, τὰ φαντά, τὰ ξυλόγλυπτα, τὰ οἰκιακὰ σκεύη κτλ. ἐξαρτῶνται καὶ καθορίζονται ἀπὸ τὸ χαραχτήρα τῆς κατοικίας. Ἐπίσης οἱ πλουσιώτερες ἢ εὐτελέστερες φορεσιὲς ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς εὐπορίας, ποὺ παρατηρεῖται τόσο στὰ διάφορα χωριὰ ὅσο καὶ στ' ἄτομα.

Κάθε λαϊκὴ τέχνη εἶναι χ ε ι ρ ο τ ε χ ν ί α. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ο ἰ κ ι α κ ὴ καὶ περνώντας ἀπὸ τὴν ἐ π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ὴ τοῦ σπιτιοῦ φτάνει στὴν ἐ ρ γ α σ τ η ρ ι α κ ή. Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν οἰκιακὴ στὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ σιγὰ σιγὰ στὴν ἐργαστηριακὴ γίνεται ἀπὸ τὰ γνωστὰ αἴτια, ποῦ προκαλοῦν τὸν καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας καὶ τὴ διανομὴ τῶν προϊόντων. Ὅσο ἁπλὴ καὶ ὁμοιόμορφη καὶ ἂν ὑποθέσομε τὴ ζωὴ τῶν χωρικῶν, ἡ ἀνάγκη νὰ καταμεριστεῖ ἡ δουλιὰ ἀναφαίνεται ἀπὸ διάφορα αἴτια. Τὴ δουλιὰ ποὺ θὰ κάνει ὁ καθένας πρῶτα μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ ἔπειτα στὸ χωριὸ τὴν κανονίζουν φυσικὲς καὶ φυσικοψυχικὲς διαφορές, ὅπως εἴπαμε καὶ παραπάνω.

Ἔξω ἀπὸ τὸν πρῶτο αὐτὸν καταμερισμό, ποὺ τὸν ὁρίζει ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ ἄλλου εἴδους ψυχοφυσικὲς διαφορὲς ἐπιβάλλουν καὶ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας. Ὅταν π. χ. κάποιος ἐπιδείξει περισσότερη ἐπιδεξιότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ μιὰ δουλιὰ (τέχνη), τότε πρῶτα μέσα στὸ σπίτι καὶ ἀργότερα γιὰ τὸ χωριὸ κάνει ἀντικείμενα τῆς τέχνης αὐτῆς ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, μὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἀρχίζει δηλαδὴ τὸ ἄτομο αὐτὸ νὰ δημιουργεῖ μιὰ εἰδικὴ ἀσχολία, ἕνα ἐπάγγελμα, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἀντὶς νὰ κάνει ἕνα ἀντικείμενο μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, κάνει καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ σιγὰ σιγὰ μόνο γιὰ τοὺς ἄλλους. Βέβαια στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἀσχολία δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει, γ' αὐτὸ κάνει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες δουλιές. Ὅταν ὅμως ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ αὐξάνει καὶ ὅσο ἡ δεξιότητά του ἀκούγεται, κατορθώνει νὰ καταγίνεται μόνο μὲ τὴν τέχνη του.

Ἔτσι ἀναφαίνονται τὰ ἐπαγγέλματα (ξυλουργοί, μεταλλουργοί, σιδεράδες, μουσικοί, ραφτάδες, χρυσορράπτες, ὑφάντρες κλπ.). Φυσικὰ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας στὸ χωριό αὐξάνει ὅσο αὐξάνει ὁ πληθυσμός του καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἀπομονωμένο χωριὸ ἔχει λιγώτερο καταμερισμό· ἡ μεγαλύτερη κατανομὴ σ' ἕνα χωριὸ ἐξαρτᾶται ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας ἀνάμεσα στὰ χωριὰ τῆς ἴδιας περιφέρειας, γιατὶ ἡ περιφερειακὴ κατανομὴ βοηθεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ ἡ τοπική, ὅπως ἡ τοπικὴ ὑποβοηθεῖ τὸν καταμεσισμὸ τῆς δουλιᾶς καὶ μέσ' στὴν οἰκογένεια. Ἡ κατανομὴ λοιπὸν ἀναγκάζει καὶ ἐπιτρέπει στὰ ἄτομα νὰ εἰδικευ-

θοῦν. Τὸ εἶδος τῆς εἰδικότητας εἶναι φανερὸ πὼς ἐξαρτιέται καὶ ἀπὸ τὰ φυσικὰ προϊόντα τοῦ χωριοῦ (μαλλί, μπαμπάκι, χῶμα γιὰ ἀγγεῖα κλπ.).

Μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων ἀπὸ τόπο σὲ τόπο μονιμοποιοῦνται τὰ ἐπαγγέλματα, γιατὶ τότε ἐπιτρέπεται ἡ ἐντατικὴ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ εἶδος, ποὺ θὰ καταναλωθεῖ στοὺς τόπους ποὺ δὲν κάνουν ἀπ' αὐτό. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ συστήματος, ποὺ ἀνάδειξε τὶς συντεχνίες, τὰ συνάφια, ἔβαλε δηλ. σὲ τάξη τὴ μαστοροσύνη, ταχτοποίησε τὴν παραγωγὴ καὶ τὶς τιμὲς καὶ γενικὰ πρόκοψε, γιατὶ στηρίχτηκε σ' ἕναν καταμερισμὸ πιὸ ἀναπτυγμένο. Τέλος ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπτυξη σ' ἕναν τόπο νέων ἀναγκῶν καὶ νέων γούστων, ποὺ κάνουν ἐπίσης καὶ μεγαλύτερη τὴν ἀνταλλαγή, βοηθοῦν τὴν παραγωγὴ νὰ γίνει πιὸ ἐντατικὴ καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἀνάπτυξη τῆς χειροτεχνίας.

Γίνεται λοιπὸν φανερὸ ὅτι γιὰ νὰ καταλάβει κανεὶς τὴ γένεση καὶ τὸ χαραχτήρα τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὶς ἐκδηλώσεις, ποὺ μᾶς δείχνει κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἀλλὰ νὰ προχωρεῖ στοὺς πανάρχαιους χρόνους σπουδάζοντάς την στὸν ἁπλὸ βίο τῶν ἀπολίτιστων λαῶν, ὅπου φαίνεται καθαρὰ πὼς γεννήθηκε ἀπὸ τὴ ψυχὴ τοῦ συνόλου.

Σχέση τῆς λαϊκῆς τέχνης μὲ τὴ λαϊκὴ ψυχή.

Ἡ ψυχὴ αὐτὴ τοῦ συνόλου εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀτόμου, γιατὶ ἀποτελεῖ ὄχι ἕνα ἁπλὸ ἄθροισμα ἀπὸ ἀτομικὲς συνειδήσεις, ἀλλὰ μιὰ ἑνότητα πνευματική. Οἱ ἀλληλεπιδράσεις τῶν ἀτόμων γεννοῦν ἐντελῶς ἰδιόρρυθμα ψυχικὰ φαινόμενα, ποὺ ἂν καὶ ὑπάρχουν στὴν ψυχὴ τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἀδύνατο νὰ παραχθοῦν καὶ νὰ ἐκδηλωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ψυχή. Γιὰ τὴ γένεσή τους ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχουν πολλὰ ἄτομα καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασή τους. Μόνον ἡ συνύπαρξη αὐτὴ τῶν ἀτόμων καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασή τους ὁδηγεῖ σὲ νέα φαινόμενα μὲ δικούς τους ξεχωριστοὺς νόμους, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ προβλέψει ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία. Ἕνα τέτοιο ἑνιαῖο σύνολο, μιὰ τέτοια ὁμάδα εἶναι βέβαια κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ ἄτομο καὶ δημιουργεῖ ἀξίες, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους ἐπιδρᾶνε ἀπάνω στὴν ψυχὴ τῶν ἀτόμων, δίνοντάς τους ἕνα νέο σπουδαῖο περιεχόμενο.

Στὶς γνωστὲς ἐκδηλώσεις τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς (γλῶσσα, θρησκεία, συνήθιες κ.λ.π.) πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη. Καὶ ὅπως γιὰ νὰ καταλάβομε ὁλωσδιόλου τὴ φύση τῆς γλώσσας ἔχουμε ἀνάγκη τὴ βοήθεια τῆς λαοψυχολογίας, ποὺ ἐρευνᾶ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς καὶ τὶς αἰτιώδεις τους σχέσεις, καὶ νὰ εἰσδύσομε μέσα στὴν ψυχὴ τῆς ὁμάδας ἢ τῆς φυλῆς, ἔτσι γιὰ νὰ νιώσομε ὅσο πρέπει τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ νὰ ἐξακριβώσομε τὸ χαραχτήρα της πρέπει νὰ γνωρίζομε τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τῆς ὁμάδας μέσα στὶς ὁποῖες γεννιέται, δηλαδὴ γλῶσσα, θρησκεία, συνήθιες παραδόσεις, φυσικὸ περιβάλλον, συνθῆκες καὶ τρόπο ζωῆς, ὅσο τὸ δυνατὸν ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ βίο καὶ τὸν πολιτισμό του.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη σὰν ἐκδήλωση τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς, σὰν ἕνα μέσο

ἐκφραστικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει τὶς ἴδιες περιπέτειες, ἐξελίξεις καὶ ἐπιδράσεις, ποὺ ἔχουν ἡ γλῶσσα, οἱ συνήθιες κλπ. ἑνὸς λαοῦ.

Σχέση τῆς λαϊκῆς τέχνης μὲ τὸ φυσικό, ἱστορικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον.

Μὲ ἄλλα λόγια οἱ μορφές της, οἱ ἐκδηλώσεις καὶ ἡ ἐξέλιξή της ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον, τὶς συνήθιες καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ ὁμάδα. Ἀργότερα βέβαια σ' αὐτὰ προσθέτονται καὶ οἱ συνθῆκες, ποὺ δημιουργεῖ ὁ ἱστορικὸς βίος καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας. Ἔτσι τὰ προϊόντα τῆς λαϊκῆς τέχνης γίνονται περισσότερο πολύπλοκα καὶ ἡ σύγχυσή τους αὐτὴ δυναμώνεται καὶ ἀπὸ τὶς ξένες ἐπιδράσεις, ποὺ εἶναι συνέπεια τῆς ἐπιμιξίας τῶν λαῶν. Αὐτὸ βέβαια δημιουργεῖ πολλὲς δυσκολίες γιὰ κεῖνον ποὺ θέλει νὰ ἐρευνήσει τὸν ἰδιόρρυθμο χαραχτῆρα, ποὺ παρουσιάζει ἡ λαϊκὴ τέχνη μιᾶς ὁμάδας ἢ μιᾶς φυλῆς. Καὶ εἶναι φυσικὸ αὐτὸ νὰ συμβαίνει πρὸ πάντων στὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη ἀπὸ τὴ γεωγραφική της θέση, τὸ πολύμορφο κλῖμα της καὶ ἀπὸ τὶς πολλὲς καὶ μεγάλες περιπέτειες τῆς φυλῆς. Μολαταῦτα δὲν πρέπει κανεὶς νὰ νομίσει ὅτι ἡ λαϊκὴ τέχνη μιανῆς φυλῆς χάνει γιὰ αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸν ἰδιόρρυθμο χαραχτῆρα της, γιατὶ σὰν ἐκδήλωση τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι, δείχνει καὶ ἀντοχὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναμη, ποὺ ἡ ἔκτασή της εἶναι βέβαια ἀνάλογη μὲ τὸ βαθμὸ τῆς συντηρητικότητας καὶ τῆς ὁρμῆς γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση τοῦ λαοῦ.

Ἔτσι κάθε ἐπίδραση ἀκόμη καὶ τὴ σπουδαιότερη, ποὺ τὴν ἐξασκοῦν κυρίως τὰ τεχνικὰ δημιουργήματα, ποὺ ἔρχονται στὰ χωριὰ ἀπέξω, ἡ λαϊκὴ τέχνη μπορεῖ καὶ τὴν ἐξουδετερώνει σ' ἕνα μεγάλο βαθμό, γιατὶ ὅλα τὰ ξένα στοιχεῖα εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τ' ἀφομοιώσει μιὰ φορὰ γιὰ πάντα μὲ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, ποὺ μένουν σχεδὸν πάντα ἀμετάβλητοι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μὲ τὸν ἐθνικὸ χαραχτῆρα, τὴν ἰδιοσυγκρασία καὶ ἰδιορρυθμία τῆς φυλῆς, τὶς παραδόσεις, τὶς συνήθιες καὶ μὲ τὴν πατροπαράδοτη τεχνική. Γι' αὐτὸ κάθε ἐπίδραση ξένης τέχνης, ποὺ σιγὰ σιγὰ ξαπλώθηκε στὰ μυστηριώδη καταφύγια τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, γονιμοποιεῖται, μεταμορφώνεται ἢ μεταβάλλεται καὶ ἁπλοποιεῖται στὸ χωριό. Καὶ ἔτσι συμβαίνει νὰ μὴν ἐπιβάλλεται στὸ χωριὸ παρὰ μόνον ἐκεῖνο, ποὺ προσαρμόστηκε στὸ γοῦστο τοῦ συνόλου.

Álkis Thrýlos, pseudoniem van Eléni Ouráni (meisjesnaam Negreponti). Zij werd in 1896 te Athene geboren en verkreeg een zeer uitgebreide algemene ontwikkeling. Toen ze nog heel jong was, schreef zij toneelstukken, maar later wijdde zij zich aan de critiek. Haar artikelen zijn alle in volkstaal geschreven en onderscheiden zich ook door het gedurfde en dikwijls originele van de beoordeling.

Κριτικὲς Μελέτες. III. Ἀθῆναι 1923. blz. 12; 21—24.

Ὁ Γρυπάρης κατόρθωσε τὸ δυσκολότατο: μὲ τ' ἄπλαστο νεοελληνικὸ ὑλικὸ νὰ φτάσει σχεδὸν τὴν ἀρτιότητα τῆς παρνασσικῆς

ἔκφρασης. Βέβαια δὲν ἀποφεύγει πάντα κάποιες χασμωδίες, κάποια φτώχια στὴ ρίμα, μὰ οἱ ἀτέλειες αὐτὲς ποὺ καὶ πολὺ σπάνια ἐμφανίζονται, καὶ ποὺ σίγουρα θὰ τὶς εἶχε διορθώσει ἂν εἶχε ἐξακολουθήσει νὰ τραγουδεῖ, σχεδὸν δὲ διακρίνονται μέσα στὶς τόσες μορφικὲς ἀρετές. Ἔδωσε στὸ στίχο του τὸν πλαστικὰ παραστατικὸ μιὰ εὐλυγισία ποὺ ὅμως ποτὲ δὲ σπάνει τὴν πειθαρχία σὲ κάποιους αὐστηροὺς κανόνες ποὺ δὲν τὸν δεσμεύουν, ποὺ τοὺς καταχτᾶ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀντλεῖ ὅλη τους τὴν αἰσθητικότητα, ἔδωσε στὸ στίχο του τὸ σφυρηλατημένο μιὰ ἁρμονία βαρύηχη, δυνατή, πλούσια, ἐπιβλητική. Πρόσεξε ἀκόμα καὶ τὸν ἦχο τῶν συλλαβῶν, ὁ ἦχος τοῦ ἕνα στίχου ν' ἀνταποκρίνεται στὸν ἦχο τοῦ ἄλλου. Δὲν ἄφισε ποτὲ κανένα παραγέμισμα, τίποτε ρητορικὸ νὰ χαλαρώσει τὸ σφιχτοδεμένο τοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ τῆς φράσης τῆς σχηματισμένης πάντα μὲ σύνταξη ἀπόλυτα ὀρθὴ καὶ λιτή. Ὑποτάχτηκε γιὰ νὰ τὸ νικήσει στὸ δόγμα πὼς ἡ Τέχνη εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα μορφή, πὼς ἡ Τέχνη ἀπαιτεῖ τὴν ὑποδούλωση τῆς ψυχικῆς θύελλας στὴν ἡγεμονία μιᾶς γραμμῆς καὶ μιᾶς διαύγειας στὴν ἔκφραση, πὼς ἡ Τέχνη πρέπει νὰ ρυθμίζει τὶς ὁρμές, πὼς ἡ Τέχνη δὲν ἐπιτρέπει τίποτε τὸ πρόχειρο ἢ τὸ ἀτημέλητο, πὼς χρειάζεται ὑπομονητικὴ κ' ἐπίμονη ἐργασία, φροντίδα στὴν κάθε λεπτομέρεια, γιὰ νὰ ἐξωτερικέψει ὁ ποιητὴς τὴ σκέψη καὶ τὸ αἴσθημά του. Ἔτσι ἔμμεσα συνεχίζει ὁ Γρυπάρης καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὸ νόημα τῆς Τέχνης, τοῦ Σολωμοῦ ποὺ προαισθάνθηκε μέσα στὴ ρωμαντική του διάθεση τὴν ἀναγέννηση τοῦ νεοκλασικιμοῦ, ἂν κ' ἡ μορφὴ ποὺ ἐπιζήτησε ὁ Σολωμὸς σὰν ἔκφραση πολὺ ἀλλοιώτικων ψυχικῶν κόσμων εἶναι ἀρκετὰ διάφορη ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ Γρυπάρη, ἂν κ' ἡ προσπάθεια τοῦ Σολωμοῦ ἔμεινε πολὺ περισσότερο προσπάθεια, ἔτσι τελειοποιεῖ ὁ Γρυπάρης μέσο μιᾶς ἄλλης, ξένης πάλι, ἐπιρροῆς τὴν προσπάθεια τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὴν ἀρτιότητα τῆς μορφῆς.

Ἡ σοφὴ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Γρυπάρη διακρίνεται ἰδιαίτερα στὴ γλωσσοπλαστική του ἱκανότητα. Περιφρονώντας τὶς ἀχρωμάτιστες, λίγες, συνειθισμένες λέξεις ἀνακάλυψε κι' ἄνοιξε διάπλατα τὰ θυσαυροφυλάκια τῶν ναρκωμένων λέξεων, μὲ ξεχωριστὴ στοργὴ τὰ μεσαιωνικά, καὶ μὲ τὸ βαθύτατό του αἴσθημα τοῦ ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ τὶς διαλέγει, νὰ τὶς μεταχειρίζεται, καὶ νὰ τὶς τοποθετεῖ, τοὺς χάρισε νέα ζωή, νέο χρῶμα, νέα ψυχή. Δὲν ξέθαψε μονάχα σπάνιες λέξεις ἀπαρχαιομένες, ξεχασμένες, τὶς ἀναζωογόνησε, τὶς ἐμψύχωσε, ἀπόδωσε ὅλη τους τὴ μαγεία, ποτὲ δὲν κουράζει μὲ τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ψυχροῦ, ἐπιδειχτικοῦ ἀραδιάσματος ἄγνωστων λέξεων, μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ ποίημα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπεξηγηματικὸ γλωσσάριο, ὅπως συμβαίνει ἀρκετὰ συχνὰ στὴν ποίηση τοῦ Ἕρμονα. Ὁ Γρυπάρης συλλαμβάνει πάντα τόσο τὴν κυριολεξία ποὺ καμιά του λέξη δὲ μοιάζει ἐπιζητημένη, εἶναι ἡ καθεμιὰ ἀναντικατάστατη. Δημιούργησε μένοντας πάντα πιστὸς στὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ σύνθετα ὀνόματα κ' ἐπίθετα ἐξαιρετικὰ ἐκφραστικά, παραδίνει μὲ τὸ ἔργο του στὴν κοινὴ χρήση τῶν νέων ποιητῶν ἄπειρες λέξεις ἐκλεχτές, λαμπρές, ἁρμονικὲς καὶ πλέριες ἀπὸ νοήματα. Ἀγάπησε ὁλόψυχα καὶ συνειδητὰ τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ, φανέρωσε πόση δύναμη, λεπτότητα καὶ χρῶμα

μπορεῖ νὰ κλείσει μέσα της, ἀνεχτίμητα τὴν πλούτισε, βοήθησε πολὺ τὴν καλλιτεχνική της ἀνάπτυξη, ἀνάπτυξε τὴ γλωσσική μας αἰσθητική. Μετὰ τὸ πρῶτο ξάφνιασμα ποὺ προκάλεσε, ὅπως σᾶς εἶπα, στοὺς ἀνίδεους ἡ ἐμφάνιση τόσων νέων ἐκφράσεων, ἡ γλωσσικὴ ἐπιροὴ τοῦ Γρυπάρη ὑπῆρξε τεράστια. Τὴ δέχτηκε κι᾿ αὐτὸς ἀκόμα ὁ Παλαμᾶς.

Ὁ Γρυπάρης μορφολάτρης ποιητής, σμιλευτὴς τοῦ στίχου καὶ τῆς γλώσσας, ἐπηρέασε μορφικά. Δίδαξε πλατιὰ τὴν ἀγάπη στὴν ἐντέλεια τῆς μορφῆς. Ἡ οὐσία τῆς ποίησής του προσωπική, ἔμεινε προσωπική.

Ὁ Γρυπάρης δὲν ἐκφράζει τὴ διάθεση μιᾶς ἐποχῆς, ἢ τουλάχιστο μιᾶς ὁμάδας, δὲ συγχωνεύει φιλοσοφικὸ τὸν πόνο του μὲ τὸ συνολικὸ ἀνθρώπινο πόνο. Εἶναι ὅλος ἀτομικὸ αἴσθημα. Αὐτὸ ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη ποὺ συχνὰ ὑποστήριξε ὁ Παλαμᾶς εἶναι βέβαια περισσότερο ἀρετὴ παρὰ ἐλάττωμα γιὰ ἕναν ποιητή· γιὰ νὰ ἔχει φτερὰ ἡ σκέψη εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάζεται σὰν ἕνα δημιούργημα, σὰ μιὰ συνέχεια τοῦ αἰσθήματος· μὰ κάποτε φτάνει τὸ αἴσθημα σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ στοχαστικότητα. Τὸ αἴσθημα τοῦ Γρυπάρη δὲν ἀναπτύχτηκε σὲ μιὰ καθολικὴ ὁρισμένη ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ ὅπως τοῦ Leconte de Lisle *ποὺ κι᾿ αὐτὸς στὸ βάθος δὲν εἶναι παρὰ ἕνας αἰσθαντικός, ἕνας πονεμένος, ἀλλ᾿ ἐξελιγμένα· τὸ αἴσθημα τοῦ Γρυπάρη μπόρεσε μόνο νὰ διαμορφώσει μερικὲς ἰδέες διάφορες ἀναμεταξύ τους. Ἡ ποίηση τοῦ Γρυπάρη ἐκφράζει μιὰ ψυχὴ βαθιὰ θλιμένη ἀλλ᾿ ἀνήσυχη ποὺ δὲ βρῆκε πουθενὰ τὴν αἰτία τῆς θλίψης της, οὔτε κἂν σὲ μιὰ γενικὴ ἀπαισιοδοξία. Τὰ ποιήματα τοῦ Γρυπάρη τραγουδοῦν στιγμιαῖες διαθέσεις ποὺ τὶς συνδένει τὶς περισσότερες ἀναμεταξύ τους ἕνας μελαγχολικὸς τόνος, ἀλλὰ σπασμοδικός, ἀλλοιώτικος κάθε φορά· ἂν καὶ τόσο λίγα, δὲν ἀποτελοῦν ἐσωτερικὰ ἕνα σφιχτὰ ἑνιαῖο σύνολο, δὲν τὰ συνδένει καμιὰ ψυχολογικὴ συνέχεια. Μᾶς συγκινοῦν βαθύτατα γιατὶ ἔχουν ὅλα μέσα τους μιὰ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια, ἀριστοτεχνικὰ ἐκφρασμένη, κάτι παγκόσμια, αἰώνια ἀνθρώπινο, ἀλλὰ μᾶς συγκινοῦν σὰ διάφορες ἐντατικὲς στιγμές. Τὸ πολυσύνθετο, ἀσυγκέντρωτο Ἐγὼ τοῦ Γρυπάρη γοητεύθηκε ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀντικειμενικότητα τῶν παρνασσικῶν ὄχι γιατὶ ἀνταποκρίνονταν σὲ μιὰ ἀνάγκη του νὰ κρύψει τὴ συνειδητή του ἀγωνία σὲ μιὰ φαινομενικὴ ἀταραξία ἀλλὰ γιατὶ οἱ διάφορες εἰκόνες τοῦ ἔδιναν εὐκαιρίες νὰ χύσει μέσα τους ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τῶν πολύμορφων αἰσθημάτων του. Δὲν εἶχε ἀρκετὰ ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ τὸν ἐκφράσει αὐθόρμητα μὲ μιὰ διάχυση λυρική. Ἐμπνέεται πάντα ἀπὸ μιὰ εἰκόνα θρυλλική, ἱστορικὴ ἢ καὶ τῆς Φύσης, μιὰ εἰκόνα ὁρισμένη, πλαστική, καθόλου ἀσαφῆ, ποὺ ἁδρὰ τὴν ἀναζωογονεῖ χάρις στὴν πλούσιά του φαντασία, ἀλλὰ ἰδιαίτερα γιατὶ ἀμέσως κάποιο μόριο τῆς ἀνήσυχης ψυχῆς του ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν ψυχή της. Δὲν παρουσιάζει ποτὲ ἢ πάρα πολὺ σπάνια μιὰ εἰκόνα, ψυχρά, ἀδύναμα, σὰ γιὰ ἐπίδειξη τῶν πολλῶν του γνώσεων, τῆς πλατιᾶς του μόρφωσης· ὁ βαθὺς φιλόλογος, ὁ σοφὸς μελετητὴς ποὺ εἶναι δὲ νικᾶ ποτὲ τὸν ποιητή, τὶς μετουσιώνει ὅλες ἀπόλυτα, ἀνασταίνει μοναδικὰ παραστατικὰ καὶ πρωτότυπα τὴ γραμμὴ καὶ τὸ χρῶμα τῆς κάθε εἰκόνας, τὴν ἐπιβλη-*

τική λεπτομέρεια ποὺ τῆς δίνει τὸ χαραχτήρα της, μαζὶ μὲ τὸ πιὸ ἐσώτερό της νόημα.

Γιὰ ν' ἀντιληφθεῖτε καλεῖτερα τὴν περισσότεχνη ἔκφραση τοῦ Γρυπάρη, τὸ πόσο ἐμψυχώνει τὴν κάθε εἰκόνα, τὴν ἀδιάκοπη θερμότητα τῶν ποικίλων του διαθέσεων ἐναρμονισμένων πάντα μὲ τὴν εἰκόνα, θὰ ἤθελα νὰ σᾶς θυμίσω, διαβάζοντάς τα μαζί, μερικὰ χαραχτηριστικά του ποιήματα. Θ' ἀντιληφτεῖτε τὴν κύρια πρωτοτυπία τοῦ Γρυπάρη, τὴν πλαστική του ὑποβλητικότητα.

Μάθε τὸν πόνο τὸ γερὸ
βουβὸς στὰ δόντια σου νἀλέθῃς
χύνε τῆς λήθης τὸ νερὸ
μὲς στὸ τρελλὸ κρασὶ τῆς μέθης.

Θὰ πάη κι αὐτὸ μιὰν ὀμορφιὰ
καὶ πρὶ νὰ γύρῃ ἀκόμα ὁ χρόνος,
ἔχει ὁ Θεός, τὰ ἑφτὰ καρφιὰ
θὲ νὰ μᾶς βάλῃ ὁ νέος ὁ πόνος.

Ὅριζε, Μοῖρα τῶ Μοιρῶ,
ἐσὺ ποῦ γνέθεις καὶ ξεγνέθεις,
χύνε τῆς λήθης τὸ νερὸ
μὲς στὸ τρελλὸ κρασὶ τῆς μέθης!

Λιτά, ἀρχαιόπρεπα, μὲ κλασσικὴ διαφάνεια, τραγουδεῖ ἐδῶ ὁ Γρυπάρης τὴν ἀρχαία ἐγκαρτέρηση στὸ μοιραῖο πόνο, τὴν περήφανη, φωτεινὴ ἐγκαρτέρηση καὶ σύγχρονα τὴν προσπάθεια νὰ λησμονήσει κανένας μέσα σ' ἕνα αἰσθητικὸ μεθύσι. (zie bij de dichters, blz. 415).

Papanoútsos (Evángelos). Geboren in 1900, studeerde hij letteren en paedagogiek en werd directeur van een kweekschool voor onderwijzers; nu is hij redacteur van het tijdschrift „Paideia" en geeft boeken uit, waarvan „*Aesthetica*" goed beoordeeld werd.

Αἰσθητική. *'Αθήνα* 1948, blz. 13—15.

Αἰσθητικὴ εἶναι μιὰ ἰδιαίτερη σχέση τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὸν κόσμο. Μιὰ ἰδιότυπη στάση, ποὺ παίρνει τὸ ἐγώ μας ἀπέναντι στὰ ἀντικείμενα. Ἡ κίνηση τοῦ πνεύματός μας πρὸς τὴ διεύθυνση μιᾶς ὁρισμένης ἀξίας τῶν πραγμάτων. Ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ εὔκολα καταστρέφεται μὲ τὴν ψυχική μας μετατόπιση, μὲ τὴν ἐσωτερική μας κίνηση πρὸς τὴ διεύθυνση τῶν ἄλλων ἀξιῶν. Γιὰ νὰ πάρει τὸ ἐγώ μας στάσην αἰσθητικὴ ἀπέναντι σ' ἕνα ἀντικείμενο, πρέπει νὰ μπορέσομε νὰ κρατηθοῦμε σὲ κάποιαν ἀπόσταση καὶ νὰ τὸ κυτάξομε μὲ „ἄλλα μάτια", νὰ τὸ ἀκούσομε μὲ ἄλλο „ὄργανο". Πρέπει γιὰ μιὰ στιγμὴ ν' ἀνασταλοῦν οἱ ζωικὲς ὀρέξεις μας, νὰ κοποῦν οἱ κάθε λογῆς πρακτικοὶ δεσμοὶ ποὺ μᾶς ἑνώνουν στὴν καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὰ πράγματα καὶ μᾶς ἔχουν συνηθίσει νὰ τὰ βλέπομε καὶ ἀμέσως νὰ λογαριάζομε πῶς μποροῦμε νὰ τὰ χρησιμοποιήσομε ἢ ν' ἀρχίζομε

κι᾿ ὅλας νὰ ἱκανοποιοῦμε μὲ αὐτὰ μιὰ ζωικὴ ἢ μιὰν ὁποιαδήποτε πρακτικὴν ἀνάγκη. Ὅταν βλέπομε λαίμαργα ἕναν καρπὸ ἢ ἕνα γυμνό, ἢ νύχτα στὸ δάσος φοβούμαστε τοὺς ἴσκιους τῶν δέντρων· ὅταν σφίγγομε μὲ ὀργὴ ἕνα λεπτουργημένο ἐγχειρίδιο ἢ τὸ βλέπομε στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ ποὺ μᾶς πλησιάζει· ὅταν μέσα σ᾿ ἕνα περιβόλι ἀπὸ ἄλικα τριαντάφυλλα ὑπολογίζομε τὸ κέρδος ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ ἀπόσταγμά τους· ὅταν σὲ μιὰ θεατρικὴ παράσταση ἢ μπροστὰ σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ προσωπογραφία οἱ αἰσθήσεις μας μεθοῦν ἀπὸ τὴ δροσιὰ καὶ τὰ νειᾶτα τῆς ἠθοποιοῦ ἢ τοῦ μοντέλου — δὲν μποροῦμε νὰ πραγματοποιήσομε τὴν ἀπόσταση ποὺ χρειάζεται ἡ ψυχή μας γιὰ νὰ βάλει σ᾿ ἐνέργεια τὴν αἰσθητική της λειτουργία, κ᾿ ἔτσι δὲν αἰσθανόμαστε τὴν ὀμορφιὰ αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων. Οἱ ζωικοὶ ἢ οἱ πρακτικοί μας δεσμοὶ μὲ τὰ πράγματα εἶναι τότε πολὺ ἰσχυροὶ καὶ δὲν ἀφήνουν τὸ ἐγώ μας νὰ πάρει στάση αἰσθητικὴ ἀπέναντί τους. Καὶ ἂν γιὰ μιὰ στιγμὴ πᾶμε νὰ δέσομε μαζί τους μιὰ σχέση αἰσθητική, νὰ διευθύνομε τὸ πνεῦμα μας πρὸς τὴν αἰσθητική τους ἀξία, οἱ ὀρέξεις καὶ οἱ ἄλλες μας ἀνάγκες ἐπεμβαίνουν, θολώνουν τὸ αἰσθητήριο τοῦ καλοῦ καὶ ἐμποδίζουν τὴ λειτουργία του. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῶν ἀδάμαστων ζωικῶν ὁρμῶν, ὅπως καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ὅλα στὴ ζωὴ τὰ ἀποτιμᾶ μὲ τὸ μέτρο τῆς πρακτικῆς χρησιμότητας, τὸ ὡραῖο τοῦ Αἰσθητικοῦ εἶναι μιὰ ἀνώφελη πολυτέλεια. Ἐκεῖνος ὡραῖο ὀνομάζει τὸ ἀκμαῖο καὶ τὸ ὥριμο ἢ τὸ χρήσιμο.

Ὁ Ἰνδὸς ποιητὴς Rabindranath Tagore σὲ μιὰ λυρικὴν ἀφήγησή του μᾶς παρουσιάζει πολὺ παραστατικὰ τὴν ἀντίθεση τῆς πρακτικῆς πρὸς τὴν αἰσθητικὴ στάση τοῦ ἐγὼ ἀπέναντι στὰ ἀντικείμενα τῆς προσοχῆς του: ,,Ἤτανε μιὰ ὡραία φθινοπωρινὴ βραδιά. Ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ βασιλέψει καὶ τὸ ἥσυχο ἀεράκι ἁπλωνότανε ἕως τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ... Ὁ πλατὺς ποταμὸς δὲν παρουσίαζε οὔτε τὴν ἐλαφρότερη ἀναταραχὴ ἀπάνω στὴν ἀπέραντη ὑδάτινη ἐπιφάνειά του κ᾿ ἐκεῖνο ποὺ ζοῦσε κανεὶς μὲ τὴν ψυχή του ἤτανε μόνον οἱ ἀναλογίες τῶν διάφορων χρωμάτων ποὺ καθρεφτίζονταν μέσα στὸ ἡλιοβασίλεμα. Στὸ βάθος ξεχώριζε μιὰ ξερή, ἁπλωμένη σ᾿ ἔκταση μεγάλη, ἄγονη, ἄμμο γεμάτη ἀκτή. Ἔμοιαζε σὰν ἕνα τεράστιο ἀμφίβιο προϊστορικῆς ἐποχῆς, ποὺ τὰ λέπια του λαμποκοποῦσαν μὲ ὅλα τὰ χρώματα. Καθὼς ἤρεμα καὶ γαλήνια κυλοῦσε ἡ βάρκα μας, ἔξαφνα πήδησε πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ποταμοῦ ἕνα μεγάλο ψάρι καὶ σὲ λίγο χάθηκε πάλι, ἀφοῦ ὅμως δέχθηκε στὸ μεταξὺ ἀπάνω σ᾿ αὐτὸ τὸ φευγαλέο ἀντίκρισμα τῆς μορφῆς του τὸ χαιρετισμὸ ὅλης ἐκείνης τῆς γοητείας τῶν χρωμάτων τοῦ δειλινοῦ. Φάνηκε πὼς παραμέρισε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ πολύχρωμο παραπέτασμα, ποὺ πίσω του κρυβότανε ἕνας κόσμος γεμάτος ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Φάνηκε πὼς ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μυστηριώδους κρύπτης του μὲ ὡραῖες χορευτικὲς κινήσεις καὶ ἐναρμόνισε τὴν ἰδιαίτερη μουσική του μὲ τὴν ἤρεμη συμφωνία τῆς ἡμέρας ποὺ ἔφευγε. Ἔμεινα μὲ τὴν ἐντύπωση πῶς δέχθηκα ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἕνα φιλικὸ χαιρετισμὸ ἀπὸ κάποιο μακρινὸ καὶ ξένο τόπο, στὴν ἰδιαίτερη γλώσσα του, καὶ τὴ στιγμὴν ἐκείνη ἡ καρδιά μου σκιρτοῦσε ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη. Ἔξαφνα ὁ συνοδός μου ποὺ καθότανε στό τιμόνι τῆς βάρκας, φώναξε μὲ τόνο χαρακτηριστικό: — Ἄ! γιὰ ἰδές! Ἕνα μεγάλο ψάρι! — Τὸν καημένο... Ἀμέσως στροβιλίσθηκε στὰ πνευματικά του μάτια ἡ εἰκόνα τοῦ ψαριοῦ ὅπως τὴν εἶχε συλλάβει ἡ ψυχή του, δηλαδὴ σὰ μιὰ νόστιμη μπουκιὰ γιὰ τὸ ἑσπερινό του φαγητό. Δὲν μποροῦσε βέβαια ν᾿ ἀντικρίσει τὸ ψάρι παρὰ μόνο μὲ τὰ μάτια τῆς ἐπιθυμίας του καὶ ἔτσι τοῦ ξέφυγε ἐντελῶς ὅλη ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὀμορφιὰ τῆς ὕπαρξής του". — Sadhana, ἀπὸ τὴ γερμαν. μετάφρ. (ἔκδοση K. Wolff-München) σελ. 151—152.

Τοὺς πρακτικοὺς δεσμούς μας μὲ τὰ πράγματα ποὺ μᾶς τριγυρίζουν,

τοὺς κάνουν οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς κάθε μέρα καὶ στενότερους. Ἀπὸ πολὺ μικρὴν ἡλικία, ἀπὸ τὶς πρῶτες κι' ὅλας ἡμέρες (γιὰ νὰ μὴν εἰποῦμε ὧρες) τῆς ζωῆς μας μαθαίνομε ἐνστιγματικὰ ν' ἀποτιμοῦμε τὰ πράγματα κατὰ τὴ χρησιμότητά τους. Ἔρχεται κατόπιν ἡ ἀγωγὴ καὶ κάνει τὸ δίχτυ αὐτῶν τῶν πρακτικῶν σχέσεων ἀκόμη πιὸ πυκνό, ἡ μακρὰ συνήθεια τὸ στερεώνει κ' ἔτσι ὅλο καὶ δυσκολεύεται περισσότερο νὰ λειτοργήσει αἰσθητικὰ ἡ ψυχή μας. Ὅταν ἔξαφνα ἀπὸ μιὰν ὁποιαδήποτε αἰτία γίνουν οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ χαλαροὶ ἢ σπάσουν ἐντελῶς, ἀνακαλύπτομε ὄχι δίχως κάποιαν ἔκπληξη ὅτι ὁ μικρὸς κόσμος, ποὺ μέσα του ζούσαμε χρόνια, ἔχει καὶ μιὰν ἄλλη ὄψη ποῦ ἕως τότε δὲν τὴν εἴχαμε ἰδεῖ. Ἔτσι π.χ. ἀνακαλύπτομε τὶς ὀμορφιὲς ἑνὸς τόπου ἢ ἑνὸς σπιτιοῦ τὴ στιγμὴ ποὺ φεύγομε καὶ τ' ἀφήνομε πίσω μας· τὴν κομψότητα ἑνὸς ἐπίπλου ἢ τὴ χάρη ἑνὸς πολὺ μικροῦ καὶ ἁπλοῦ πράγματος ἀπὸ κεῖνα ποὺ μεταχειριζόμαστε κάθε μέρα, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ ἀποχωριζόμαστε ἢ τὸ ἐχάσαμε καὶ τὸ ἀναπολοῦμε. Νομίζομε ὅτι τότε γιὰ πρώτη φορὰ βλέπομε καθαρότερα (καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἕως ἕνα βαθμό, γιατὶ τὰ πράγματα ἔχουν γιὰ μᾶς τὴν ὄψη ποὺ συνηθίσαμε νὰ βλέπομε), ἐνῶ δὲν εἶναι ἡ μεγαλύτερη ὀπτικὴ ἀκρίβεια ποὺ δίνει στὰ ἀντικείμενα τὴν αἰσθητικὴν ἀξία τους, ἀλλὰ ἡ νέα στάση ποὺ παίρνει τὸ ἐγώ μας ἀπέναντί τους, ἡ κίνηση ποὺ δίνομε στὸ πνεῦμα μας πρὸς τὴ διεύθυνση αὐτῆς τῆς νέας ἀξίας τῶν πραγμάτων.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ μποροῦμε νὰ κρίνομε ἕως ποιό σημεῖο εἶναι ὀρθὴ ἡ θεωρία τοῦ H. Spencer ποὺ συνδυάζει τὸ ὡραῖο μὲ τὸ ἀνώφελο[1]). Ὁ Spencer παραδέχεται ὅτι τὸ ὡραῖο ἀρχίζει ἀπὸ 'κεῖ ποὺ σταματάει τὸ ὠφέλιμο, ὅτι ἕνα ὠφέλιμο πρᾶγμα γίνεται ὡραῖο, ὅταν πάψει νὰ εἶναι ὠφέλιμο. Ἐὰν βέβαια μὲ τοῦτο θέλει νὰ εἰπεῖ, ὅτι γιὰ νὰ νοιώσομε τὴν ὀμορφιὰ ἑνὸς πράγματος, πρέπει νὰ πάψομε νὰ τὸ βλέπομε μονάχα σὰν ὠφέλιμο· ὅτι ἡ ὀμορφιὰ εἶναι μιὰ ἀξία διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ χρησιμότητα καὶ γιὰ νὰ τὴ συλλάβομε, πρέπει νὰ ἰδοῦμε τὰ πράγματα μὲ ἄλλην ὀπτικὴ γωνία, γιατὶ ὁ πρακτικὸς δεσμός μας μ' αὐτὰ ἐμποδίζει τὴν ψυχή μας νὰ λειτουργήσει αἰσθητικά, ἡ θεωρία του εἶναι ὀρθή. Ἂν ὅμως ἐννοεῖ ὅτι ἕνα ὠφέλιμο πρᾶγμα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὡραῖο (ὅταν τὸ ἐγώ μας πάρει μιὰν ἄλλη στάση ἀπέναντί του, τὴν αἰσθητική), ὅτι ὡραῖο γίνεται ἕνα ἀντικείμενο, ὅταν πάψει πιὰ νὰ εἶναι χρήσιμο, ὅπως π.χ. ἕνα ἀρχαῖο ὅπλο, ἕνα κάστρο μεσαιωνικό, ἕνα ἀγγεῖο ἢ ἕνα κόσμημα παλαιό, γιατὶ τάχα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν πάντων διαφορίζονται τὰ ὄργανα καὶ οἱ λειτουργίες τους, τὰ μέσα μεταβάλλονται σὲ σκοποὺς κ' ἔτσι μιὰ ἀξία μεταπίπτει σὲ μιὰν ἄλλη: χάνεται ἡ χρησιμότητα καὶ τὴ θέση της παίρνει ἡ ὡραιότητα — τότε βέβαια δὲν θὰ συμφωνήσομε μὲ τὴ γνώμη του. Γιατὶ ἁπλούστατα τὰ ἀντικείμενα ποὺ ὀνομάσαμε, μποροῦσαν στὸν καιρό τους νὰ εἶναι, καὶ πραγματικὰ ἦσαν, καὶ ὠφέλιμα καὶ ὡραῖα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦσαν, ὅπως ὑπάρχουν στὸν καιρό μας πράγματα ποὺ ἔπαψαν νὰ

---

1) H. Spencer, *L'utile et le beau* μέσα στά *Essais de Morale, de Science et d'Esthétique* (μετ. A. Burdeau, Paris 1877) τομ. I, σελ. 253—259.

μᾶς εἶναι χρήσιμα καὶ καθὼς ἦσαν πρίν, ἔτσι ἐξακολουθοῦν καὶ τώρα νὰ μᾶς φαίνονται ἄσχημα. Δὲν ἔγιναν ὡραῖα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιὰ ὠφέλιμα. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἀντίκρυ στὰ παλαιὰ πράγματα, π.χ. σ' ἕνα κορινθιακὸ ἀγγεῖο ἢ σ'ἕνα μεσαιωνικὸ περιδέραιο ἢ σ' ἕνα πιάτο ροδίτικο, εὐκολώτερα παίρνομε στάση αἰσθητική. 'Αλλὰ τοῦτο συμβαίνει γιατὶ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὅρων τῆς ζωῆς ἔχουν σπάσει τοὺς πρακτικοὺς δεσμούς, ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ εἴχαμε μ' αὐτά, ἂν ἦσαν σύγχρονά μας καὶ ἂν μᾶς ἐξυπηρετοῦσαν στὶς σημερινές μας ἀνάγκες. Ὥστε ἡ ὁμορφιὰ καὶ ἡ χρησιμότητα δὲν ἔχουν μεταξύ τους σχέση χρονολογικὴν ἢ αἰτιολογικὴ (κάτι εἶναι ὡραῖο, ὅ τ α ν δὲν εἶναι ἢ ἐ π ε ι δ ὴ δὲν εἶναι πιὰ χρήσιμο), ἀλλὰ εἶναι ἀξίες ποὺ ἀντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικὲς στάσεις τοῦ ἐγώ μας ἀντίκρυ στὰ πράγματα, δύο ξεχωριστὲς διευθύνσεις στὴν κίνηση τοῦ πνεύματός μας.

D i m a r á s (Constantinos). Werd te Athene in 1904 geboren, studeerde aan de Atheense Universiteit en kreeg zijn diploma aan de Universiteit van Saloniki. Hij houdt zich bezig met het bestuderen der Nieuwgriekse letteren. Hij doceerde zijn vak aan de nationale Toneelschool en gaf een *Geschiedenis der Nieuwgriekse Letterkunde* (Athene 1948) uit. Zijn critiek onderscheidt zich door conscientieus werk en een onfeilbare smaak.

Ἱ σ τ ο ρ ί α Ν ε ο ε λ λ η ν ι κ ῆ ς Λ ο γ ο τ ε χ ν ί α ς. Ἀθῆναι 1948, blz. 4—7.

Ὁ βασικὸς γεωγραφικὸς ὄγκος ὅπου τοποθετεῖται ἡ ἱστορία μας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, χερσαία καὶ νησιωτική, μὲ προεκτάσεις ποὺ ἁπλώνονται σὰν ριπίδι σὲ μεγαλύτερους ἢ μικρότερους χώρους μέσα στὶς διάφορες στιγμὲς τῆς ἱστορίας μας. Μιὰ μικρὴ ἔκταση ἠπειρωτικῆς γῆς χωρισμένη ἀπὸ βουνὰ σὲ πιὸ μικρὲς ἑνότητες· πολλὰ νησιά. Γῆ ἄγονη, χερσαῖες συγκοινωνίες δύσκολες, ἀκτὴ μὲ πυκνὴ κατάτμηση. Ἔτσι ἡ λίγη αὐτὴ γῆ παρουσιάζει τεράστια ἔκταση ἀκτῶν: οἱ ἀκτὲς τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ κράτους σὲ εὐθεία προέκταση σχηματίζουν μιὰ γραμμὴ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Οἱ συγκοινωνιακὲς δυσκολίες τῆς ξηρᾶς, ἡ φτώχεια τῆς γῆς, τὸ πλῆθος τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν νησιῶν, ἔχουν ἀποτέλεσμα νὰ προκαλοῦν τὸν κάτοικο τῆς Ἑλλάδας στὰ ταξίδια καὶ στὴν ἀποδημία. Ὅλα αὐτὰ ὅμως συντελοῦν σὲ μεγάλες διαφοροποιήσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀκίνητους καὶ τοὺς κινητοὺς πληθυσμούς. Ὅλοι οἱ ἐξωτερικοὶ ὅροι συντείνουν στὴν διαφοροποίηση.

Τὸ ἑλληνικὸ κλίμα, εὔκρατο στὸ σύνολό του, παρουσιάζει ὡστόσο τεράστιες διαφορὲς ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Στὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ κράτος τὸ νοτιότερο σημεῖο τῆς Κρήτης ἀπέχει ἀπὸ τὸ βορειότερο τῆς Θράκης ὅσο περίπου ἀπέχουν ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τὴν Ἰσπανία. Οἱ διαφορὲς ποὺ συνεπάγεται ἡ ἀπόσταση αὐτὴ γιὰ τὸ κλίμα καὶ τὸν ἄνθρωπο, καθὼς ἔρχονται νὰ προστεθοῦν σὲ ὅλα ὅσα σημειώσαμε πιὸ ἐπάνω, προκαλοῦν καὶ καλλιεργοῦν τὸν τοπικισμὸ καὶ τὴν ποικιλία τῶν

χαρακτήρων, τῶν διαθέσεων καὶ τῶν ἐμπνεύσεων. Καταλήγουμε στὸν ἀτομικισμό. Ἡ ἑλληνικὴ ἁρμονία ὅσες φορὲς μπόρεσε νὰ ἐπιτευχθεῖ εἶταν πάντα πολύφωνη. Ἡ ροπὴ πρὸς τὴν σύνθεση, βγαλμένη ἀπὸ κοινὴ συνείδηση, κοινὴ γλῶσσα, κοινὴ πίστη, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ σημάδια τῆς νελληνικῆς πνευματικῆς ἱστορίας. Οἱ συγκοινωνιακὲς εὐκολίες πρῶτα καὶ ἀργότερα ἡ σύσταση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σύνθεση αὐτήν, ὅσο κι ἂν ἀκόμη συχνὰ νοιώθουμε τὴν παρουσία τοῦ τοπικοῦ μέσα στὸ γενικό.

Τὰ μόνιμα χαρακτηριστικὰ ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ θεωρήσουμε ὅτι προβάλλονται ἀπὸ μιὰ τέτοια διαμόρφωση, θὰ εἶταν τὰ ἀκόλουθα στὸ ποσοστὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει. Φυλὴ ἔξυπνη, ἀνθεκτική, φιλοπερίεργη, φιλόκαινη, ἀφομοιωτική. Ἡ τάση πρὸς τὴν διασπορὰ ποὺ ἀποτελεῖ ἐπίσης ἕνα μόνιμο χαρακτηριστικό, θὰ ξαναβρίσκεται στὴν ἀφήγησή μας κάθε φορὰ ποὺ ἐπηρεάζει τὰ γράμματα. Ἀλλὰ στὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἔρχεται νὰ δώσει μιὰ πρόσθετη βαρύτητα ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς Ἑλλάδας. Βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλους πολιτιστικοὺς ὄγκους, ποὺ ξεχωρίζουν πάντα, ὅσο κι ἂν οἱ τροπὲς τῆς ἱστορίας τυχαίνει νὰ προκαλέσουν μετατοπίσεις ποὺ πάντως δὲν ἀνήκουν στὴν περίοδο ποὺ μελετοῦμε. Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύση σμίγουν ἐπάνω στὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, ποὺ γίνονται ἔτσι ἕνα σταυροδρόμι ὅπου ἀδιάκοπα συγκρούονται δυὸ πρωταρχικὲς μορφὲς πολιτισμοῦ. Προγεφύρωμα καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου πολιτισμοῦ στὶς ἀντίθετες διευθύνσεις τους, ὁ ἑλληνικὸς χῶρος δοκιμάσθηκε πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴν κατάκτηση. Ὅμως ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ δράμα τῆς φυλῆς μας, εἶναι καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς δόξες της ἀπὸ τὴν ἄποψη τὴν πολιτιστική: ὁ ἑλληνισμὸς δέχθηκε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν πλούσιες καὶ ποικίλες ἐπιδράσεις, ποὺ προκάλεσαν τὴν ἰδιοτυπία του. Ἡ θέση του ἀνάμεσα σὲ πολιτισμοὺς ποὺ τὸν ἐπηρεάζουν, τοῦ ἐπέτρεψε ἀνέκαθεν νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὶς ἰδιότητές του, νὰ ἀσκήσει τὴν ἀφομοιωτική του δύναμη. Ἐξ ἄλλου ἡ γεωγραφικὴ θέση τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἐπέφερε κι ἕνα ἄλλο σταθερὸ χαρακτηριστικὸ τῆς φυλῆς. Θυμίζω τὴν παρατήρηση τοῦ Ἀριστοτέλη: οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης τοῦ φαίνονται δραστήριοι, ἀλλὰ χωρὶς ὀξύτητα τοῦ νοῦ· οἱ Ἀσιάτες τὸ ἀντίθετο. Κι ὁ Ἀριστοτέλης, ἔτσι, καταλήγει νὰ θεώρεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ζώντας σ' ἕνα κλίμα ποὺ μετέχει καὶ ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, συνδυάζουν καὶ τῶν δυὸ ὁμάδων τὰ προτερήματα.

Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, λοιπόν, ἐκφράζεται μέσα στὴν ἀδιάκοπη ἀνανέωση ποὺ προκαλοῦν οἱ ἐπαφὲς μὲ τοὺς ξένους πολιτισμούς, καὶ στὴν ἀδιάκοπη ἀκτινοβολία ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδιοτυπίας του καὶ τῶν ἐπαφῶν του. Μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ οἱ ἐπιδράσεις ποὺ δεχόμαστε. Στὴν θεωρία, ποὺ θὰ ἔτεινε νὰ ὑποστηρίξει τὴν αὐτονομία τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἱστορίας, τὴν πρώτη ἀπάντηση δίνουν τὰ ἴδια τὰ περιστατικά της ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα. Μιὰ δεύτερη ἀπάντηση θὰ μποροῦσε νὰ τὴ δώσει ἡ πεῖρα μας: οἱ λαοί, ὅπως κάθε ὀργανισμός, ἀφομοιώνουν ὅσο εἶναι ζωντανοί, καὶ ἀφομοιώνουν τόσο περισσότερο καὶ τόσο καλύτερα ὅσο πιὸ ζωντα-

νοὶ εἶναι. Ἡ ἐλάττωση τῆς ἀφομοίωσης ἐκφράζει βιολογικὴ πτώση τοῦ ὀργανισμοῦ· μόνο οἱ νεκροὶ ὀργανισμοὶ παύουν ν' ἀφομοιώνουν. Ἡ πνευματικὴ αὐτάρκεια εἶναι ἕνας μύθος· ὅπου ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐπιβληθεῖ, εἴδαμε τὶς τραγικὲς συνέπειες ποὺ ἔχει γιὰ τοὺς λαούς. Ἐκεῖνο ποὺ προέχει εἶναι ἡ ἱκανότητα γιὰ πραγματικὴ ἀφομοίωση, γιὰ δημιουργία δηλαδὴ νέου στοιχείου, ἰδιότυπου, ἀπὸ τὸ ξένο. Αὐτὸ τὸ νόημα πρέπει νὰ δώσουμε στὰ λόγια τοῦ Πλάτωνα, ποὺ θαρῶ πὼς ὡς σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σωστά: ,,ὅ,τι περ ἂν Ἕλληνες βαρβάρων παραλάβωσι, κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται''. Ἄλλοι πιὸ εἰδικοὶ στοχασμοί, ἐπάνω στὶς ἐπιδράσεις ποὺ δέχεται ὁ ἑλληνισμός, ἔχουν τὴ θέση της μέσα στὸ σῶμα τῆς ἱστορίας αὐτῆς.

Τὸ τελευταῖο μόνιμο χαρακτηριστικό, ποὺ θὰ εἶχα νὰ σημειώσω σχετικὰ μὲ τὴν νεοελληνικὴ πνευματικὴ ἱστορία, παρουσιάζει λεπτὲς ἀποχρώσεις οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν θὰ δικαιολογοῦσαν τὴν παράλειψή του. Ὅσο κι ἂν ποικίλοι λόγοι συντελοῦν στὸ φαινόμενο ποὺ διαπιστώνουμε, γεγονὸς εἶναι ὅτι πολλές, κι ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες, στιγμὲς τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων μας παρουσιάζονται στὰ σημεῖα ἐπαφῆς ἀνάμεσα στὸν ἑλληνικὸ καὶ σὲ ξένους πολιτισμούς. Θὰ μιλοῦσα ἐδῶ γιὰ ἕναν ἀκριτικὸ χαρακτήρα τῆς λογοτεχνίας μας: ἀκριτικὸς κύκλος, τὸ ἄνθισμα τῆς Κρήτης, ἑπτανησιακὴ σχολή. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ φαίνεται σὰν νὰ ἐνισχύει τὴν ἑλληνικότητα ἡ τριβὴ μὲ τὸν ξένο· ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι φανερὸ πὼς ἡ διάρκεια τῶν ἐπαφῶν ἀποτελεῖ συντελεστὴ γιὰ τὴν βελτίωση τῆς παραγωγῆς. Τὶς παρατηρήσεις αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ τὶς θεωρήσει κανεὶς τοποθετημένες μέσα στὸν ὑλικὸ χῶρο τῆς Ἑλλάδας, ἀλλὰ μέσα στὸν πνευματικό της χῶρο. Ἔτσι μὲ μιὰν ἐπέκταση, ποὺ τὴν δικαιολογεῖ ἡ ἐπιφύλαξή μας, ἀκριτικὸ χαρακτήρα μπορεῖ κανεὶς νὰ διαγνώσει καὶ στὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Τουρκοκρατίας καὶ στὴν ἐξόρμηση τῆς γενιᾶς τοῦ 1880, γιὰ νὰ μένουμε μέσα σὲ καθαρὰ ἱστορικὲς περιόδους.

Εἴπαμε ὡστόσο ὅτι τὸ εἶδος πραγματώνεται μέσα ἀπὸ τὸ ἄτομο. Οἱ ἀντικειμενικοὶ ὅροι ὑπάρχουν πάντα· γιὰ νὰ ἔχουμε ὅμως δημιουργία χρειάζεται τὸ ἄτομο. Ἔτσι ἡ ἰδανικὴ ἱστορία θὰ εἶταν ἐκείνη ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ παρακολουθήσουμε ταυτόχρονα καὶ τοὺς ὅρους ποὺ προκαλοῦν τὸ εἶδος, καὶ τὸν ἀτομικὸ συντελεστὴ ποὺ τοῦ δίνει τὴν ὕπαρξη. Καὶ μάλιστα, ὅσο πιὸ σημαντικὸ εἶναι τὸ ἔργο ποὺ ἀπασχολεῖ τὴν ἱστορία, ὅσο περισσότερο βγαίνει ἀπὸ τὴ σειρά, τόσο περισσότερη σημασία θὰ δοθεῖ στὸν ὑποκειμενικὸ παράγοντα. Στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν ἀποκλειστικὸ κριτήριο γιὰ τὴν χρησιμοποίηση τῆς βιογραφίας ἀποτελεῖ ἡ παρατήρηση αὐτή: δὲν ἔχουμε ἱστορία τῶν λογοτεχνῶν, ἀλλὰ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας. Μὰ ἡ σχέση τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας παρουσιάζει κι ἄλλες πλευρὲς ποῦ πρέπει νὰ μνημονευθοῦν. Μέσα ἀπὸ τὸ ἄτομο ἐκφράζονται τὰ κοινωνικὰ ρεύματα· ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴν ἕνα ἔργο ποῦ ἔμεινε ἀνέκδοτο μᾶς ἐνδιαφέρει γιατὶ ἀπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουμε καλύτερα τὴν ἐποχή του καὶ συνεπῶς τ' ἄλλα σύγχρονά του ἔργα. Καὶ πάλι κάθε ἔργο ἀσκεῖ κανονικά, ὅταν δημοσιευθεῖ, μιὰ ἐπίδραση· ἔτσι ἕνα ἔργο ποὺ δὲν δημοσιεύθηκε στὴν ἐποχή του, ἀλλὰ κάποτε αἰῶνες ἀργότερα, ἐπηρεάζει τότε τὴν κοινωνία. Φέρνω

παράδειγμα τὸν Διγενὴ Ἀκρίτα, ὅταν ἀποκαλύπτονται τὰ πρῶτα χειρόγραφα γύρω στὰ 1870. Ἔτσι τὸ κάθε ἔργο προκαλεῖ δυὸ διαφορετικὲς ἐξετάσεις: μιὰ ἐξ ὑποκειμένου καὶ μιὰ ἐξ ἀντικειμένου. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴν ἔγινε προσπάθεια γιὰ νὰ ἐξαντληθεῖ ἡ ἀπόδοση τῶν ἔργων ποὺ προκαλοῦν τέτοια ζητήματα.

Ἔχουμε περάσει πιὰ ἐδῶ στὸ θέμα τῆς μεθόδου. Φανερὸ ὅτι πρόκειται γιὰ μέθοδο ὑποταγμένη στὰ πράγματα καὶ ὄχι γιὰ προκαθορισμένη, ὅπου θὰ προσπαθούσαμε νὰ ἐντάξουμε τὴν πραγματικότητα, ἔστω κι ἐκβιάζοντάς την.

IX. VERTALERS.

Het is begrijpelijk dat in Griekenland veel vertaald wordt, aangezien alle vreemde talen moeilijk zijn voor een Griek: inderdaad lijkt geen taal op het Grieks. Ook was het altijd aantrekkelijk voor de geleerden de klassieke werken over te zetten in het moderne idioom.

Eftaliótis (Argýris) 1849—1923. Schuilnaam van Kleanthis Michailidis, die op Lesbos geboren is en die evenals Pallis employé bij de *Ralli Brothers* (handelshuis) en discipel van Psychari is geweest. Hij schreef verzen en vooral novellen vol gratie, waarvan sommige, door Mevr. Lambert-van der Kolf vertaald, in haar boekje ,,*Verhalen van de Griekse eilanden*'' verschenen zijn in 1918. Zijn vertaling van de *Odysseia* toont een groot talent om te dichten in de volkstaal.

Ὀδύσσεια. Ἀθῆναι 1932, blz. 78—83 (boek ζ, 110 e.e.).

Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ θέλοντας στὸ σπίτι νὰ γυρίσῃ,
ξανάζεψε, καὶ δίπλωσε τὰ λαμπερὰ σκουτιά της,
ἄλλο στὸ νοῦ της ἔβαλε ἡ θεὰ ἡ γαλανομάτα,
πῶς ὁ Ὀδυσσέας νὰ σηκωθῇ, νὰ δῇ τὴν ὥρια κόρη,
καὶ νὰ τὸν προβοδώσῃ αὐτὴ στὴ χώρα τῶ Φαιάκων.
Σφαῖρα σὲ μιὰ της κοπελλιὰ πετάει ἡ βασιλοποῦλα,
μὰ ἀστόχησε, καὶ στὸ βαθὺ τὴν ἔρριξε ποτάμι.
Φωνὴ τότε ὅλες σέρνουνε, ξυπνάει ὁ Ὀδυσσέας,
μισοσηκώνεται, κι αὐτὰ στὸ νοῦ του διαλογιέται·
,,Ἀλλοῖς μου, καὶ σὲ τὶ λογῆς ἀνθρώπων νὰ ἦρθα χώρα;
νἆναι ἄραγες ἀσύστατοι κι ἀδικοπράχτες κι ἄγριοι,
ἢ νἆχουνε φιλοξενιὰ καὶ θεοφοβιὰ στὸ νοῦ τους;
Σὰν κοριτσιῶν ψιλὴ φωνὴ σταὐτιά μου νὰ βουΐζῃ,
σὰ νύφες, ποῦ ἔχουν κατοικιὰ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
καὶ στὶς πηγὲς τῶν ποταμῶν καὶ στὰ χλωρὰ λιβάδια.
Ἢ νἆμαι μέσα σὲ θνητοὺς ποὺ ἀνθρώπινα λαλοῦνε;
Ἂς πάω μονάχος μου νὰ δῶ καὶ νὰ καλοξετάσω''.

Καὶ βγῆκε ἀπ᾽ τὰ χαμόδεντρα ὁ μέγας ὁ ᾽Οδυσσέας,
κι ἀπὸ τὸ δάσο τὸ πηχτὸ μὲ τὴ βαρειά του χέρα
κόβει πολύφυλλο κλωνὶ τὴ γύμνια του νὰ κρύψῃ.
Καὶ σὰ λιοντάρι χούμιξε βουνόθρεφτο, ποῦ ξέρει
τὴ δύναμή του, ποὺ βροχὴ κι ἀνέμους δὲ φοβᾶται,
μόνο μὲ μάτια φλογερὰ βόδια κι ἀρνιὰ ζυγώνει,
ἢ τἀγριολάφια κυνηγάει· γιὰ καὶ σὲ στέρια μάντρα
ἡ πεῖνα του θὰ τὄσπρωχνε τὰ πρόβατα νἀρπάξῃ·
ἔτσι στὶς ὡριοπλέξουδες κοπέλλες ὁ ᾽Οδυσσέας
ἐρχόταν, ἂν κι ὁλόγυμνος, τὶ ἀνάγκη τὸν τραβοῦσε.
Σκιάζονται αὐτὲς στὴν ὄψη του τὴ θαλασσοδαρμένη,
καὶ λαφιασμένες στοῦ γιαλοῦ σκορπιένται τὶς ἀκροῦλες·
μονάχα ἡ κόρη ἀπόμεινε τοῦ ᾽Αλκίνου, τὶ στὰ στήθια
θάρρος τῆς ἔβαλ᾽ ἡ θεά, καὶ πῆρε της τὸ φόβο.
᾽Αγνάντια στάθη ἀσάλευτη· κ᾽ ἐκεῖνος διαλογιόταν,
νἀγγίξῃ της τὰ γόνατα τῆς νέας καὶ νὰ προσπέσῃ,
γιὰ ἀπὸ μακρόθε μὲ γλυκὰ νὰ τὴ ρωτήξῃ λόγια
ποῦ πέφτει ἡ χώρα, καὶ σκουτιὰ συνάμα νὰ γυρέψῃ.
Καὶ συφερώτερο ἔκρινε νὰ τὴν παρακαλέσῃ
ἀπο μακρόθε στέκοντας μὲ τὰ γλυκὰ τὰ λόγια,
μὴν πειραχτῇ ἂν τῆς ἄγγιζε τὰ γόνατα ὁ Δυσσέας.
Κι ἀμέσως στοχαζούμενα γλυκομιλῶντας κρένει·
,,Προσπέφτω σου, ὦ βασίλισσα, θνητὴ γιὰ ἀθάνατη εἶσαι·
ἂν εἶσαι ἀπ᾽ τὶς ἀθάνατες ποὺ κατοικοῦν τὰ οὐράνια,
παρόμοια μὲ τὴν Ἄρτεμη, τοῦ μέγα Δία τὴν κόρη,
στὴν ὄψη καὶ στἀνάστημα καὶ στὴ μορφὴ σὲ κρίνω·
ἂν εἶσαι πάλε ἁπλὴ θνητή, τοῦ κόσμου κατοικήτρα,
καλότυχοι, κι ὁ κύρης σου κ᾽ ἡ βλογημένη ἡ μάννα,
καλότυχα τἀδέρφια σου, ποὺ πάντα στὴν ψυχή τους
περίσσιας γίνεσαι ἀφορμὴ χαρᾶς, καὶ καμαρώνουν
τέτοιο βλαστάρι σὰ θωροῦν μὲς στοὺς χοροὺς νὰ μπαίνῃ.
Μὰ ἀκόμα πιὸ καλότυχος ἀπ᾽ ὅλους εἶν᾽ ἐκεῖνος,
ποὺ βγῇ στὰ δῶρα νικητής, καὶ ταίρι του σὲ πάρῃ.
Τὶ σὰν κ᾽ ἐσένα ἄλλο θνητὸ τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν,
ἄντρα ἢ γυναίκα· θαμασμὸς μὲ πιάνει σὰν θωρῶ σε.
Τέτοια στὴ Δῆλο, στὸ βωμὸ τοῦ ᾽Απόλλωνα τὸ πλάγι,
νιοβλάσταρη εἶδα φοινικιὰ κάποτε νὰ φουντώνῃ·
τὶ κι ἀποκεῖθε πέρασα μὲ λαὸ πολὺ μαζί μου,
παίρνοντας δρόμο ποὺ εἴτανε γραφτὸ νὰ μὲ παθιάσῃ.
Καὶ καθὼς τότες σάστισα τὴ φοινικιὰ σὰν εἶδα,
τὶ τέτοιο ἀπὸ τὴ γῆς δεντρὶ ποτὲς δὲ βλάστησε ἄλλο,
τώρα μ᾽ ἐσένα, ὦ κορασιά, θαμάζω καὶ σαστίζω,
κι ὅσο ἂν πονῶ, τὰ γόνατα φοβᾶμαι νὰ σοῦ ἀγγίξω.
Εἴκοσι μέρες ὡς τὰ χτὲς στὰ μαῦρα εἴμουν πελάγη,
ποῦ ἀνέμοι καὶ ἄγρια κύματα μὲ σέρναν ὁλοένα
ἀπ᾽ τὸ νησὶ τῆς ᾽Ωγυγίας· κ᾽ ἐδῶ μὲ ρίχνει ἡ μοῖρα
νὰ πάθω κι ἄλλα· τὶ θαρρῶ δὲν ἔπαψαν ἀκόμα,
μόνε οἱ θεοὶ κι ἄλλες πολλὲς φουρτοῦνες μοῦ τοιμάζουν.

Σπλαχνίσου με, ὦ βασίλισσα, ποὺ ἐσένα πρώτη βλέπω,
κατόπι μύρια βάσανα, κι ἄλλο ἄνθρωπο κανένα
ἀπ' ὅσους κατοικοῦν αὐτὸν τὸν τόπο δὲ γνωρίζω.
Τὴ χώρα δεῖξε μου, καὶ δὸς κουρέλι νὰ φορέσω,
ἂν ἔχῃς ρουχοτύλιγμα μαζί σου ἐδῶ φερμένο.
Κ' ἐσένα οἱ θεοὶ νὰ δώσουνε ὅ,τι ζητάει ἡ ψυχή σου,
ἄντρα καὶ σπίτι καὶ καλὴ καρδιὰ ἀναμεταξύ σας,
ποὺ ἄλλο στὴ γῆς καλύτερο καὶ πιὸ λαμπρὸ δὲν εἶναι,
παρά μιὰ γνώμη νἄχουνε γυναίκα κι ἄντρας πάντα
στὸ σπίτι, νὰ λυποῦνται ὀχτροί, νὰ καμαρώνουν φίλοι,
καὶ τὸ καλό τους τὄνομα νὰ συχνακοῦνε ἐκεῖνοι''.
Κ' ἡ ἀσπροχέρα ἡ Ναυσικὰ τοῦ ἀπολογήθη κ' εἶπε·
,,Ξένε, ποὺ μήτε ἀσύστατος μήτε κακὸς δὲ δείχνεις, —
στὸν κόσμο τὴν καλοτυχιὰ μοιράζει την ὁ Δίας
καὶ σὲ καλοὺς καὶ σὲ κακούς, τοῦ καθενοῦ ὅπως θέλει· —
κ' ἐσένα αὐτὰ ποὺ σοὔδωσε χρωστᾷς νὰ τὰ ποφέρνῃς.
Ὡς τόσο μιὰ καὶ πάτησες σ' ἐτούτη μας τὴ χώρα,
δὲ θὰ σοῦ λείψῃ φορεσὰ μήτ' ἄλλο ποῦ ταιριάζει
σὲ παθιασμένον ποὺ ἔρχεται μὲ θερμοπαρακάλια.
Τὴν πόλη θὰ σοῦ δείξω ἐγώ, καὶ ποιοί ἐδῶ ζοῦν θὰ μάθῃς.
Αὐτὴ τὴν πολιτεία καὶ γῆς οἱ Φαίακες τὴν ἔχουν,
κ' ἐγὼ εἶμαι τοῦ τρανόψυχου τοῦ Ἀλκίνου θυγατέρα,
ποὺ ἀπ' αὐτόνε ἡ δύναμη κρεμιέται τῶ Φαιάκων''.
Εἶπε, καὶ τὶς ὡριόμαλλες φωνάζει παρακόρες·
,,Σταθῆτε, ὦ κοπελλιές· γιατὶ σὲ ὄψη ἀντροῦ σκορπιέστε;
ἢ τάχα φοβηθήκατε πὼς εἶναι ὀχτρὸς ἐτοῦτος;
Δὲ ζῇ στὸν κόσμο ὁ ἄνθρωπος, κι οὔτε ποτὲς θὰ ὑπάρξῃ
ποὺ θἄρθῃ ἐδῶ τὸν πόλεμο στοὺς Φαίακες νὰ φέρῃ·
γιατὶ ἐμᾶς οἱ ἀθάνατοι πολὺ μᾶς ἀγαπᾶνε.
Ἀπόμακρα στοῦ πέλαγου τὴν ἄκρη κατοικᾶμε,
καὶ μὲ τὰ μᾶς ἄλλοι θνητοὶ δὲ σμίγουν ἐδῶ πέρα.
Ἂν ἦρθε αὐτὸς ὁ δύστηνος μὲς στὰ πλανέματά του,
νὰ τὸν δεχτοῦμε πρέπει μας, γιατὶ ὁ Δίας μᾶς στέλνει
φτωχοὺς καὶ ξένους· λιγοστό, μὰ ἀγαπητό 'ναι δῶρο.
Μόν' δόστε του, κοπέλλες μου, φαΐ πιοτὸ τοῦ ξένου,
καὶ στὸ ποτάμι λούστε τον, σὲ ἀπάνεμο ἕναν τόπο''.
Εἶπε, καὶ στάθηκαν αὐτές, φώναξε ἡ μιὰ τὴν ἄλλη,
καὶ τὸ Δυσσέα σὲ γωνιὰ συμμαζεμένη πῆραν,
σὰν ποὺ εἶπε τοῦ τρανόψυχου τοῦ Ἀλκίνου ἡ θυγατέρα·
βάλαν σιμά του φορεσιά, χιτώνα καὶ χλαμύδα,
τοῦ δῶσαν λάδι σταλαχτὸ σὲ ροΐ μαλαματένιο,
καὶ τὸν καλέσανε νὰ μπῇ καὶ νὰ λουστῇ στὸ ρέμα.
Κι ὁ μέγας Ὀδυσσέας ἐκεῖ στὶς παρακόρες κρένει·
,,Μσκριὰ σταθῆτε, ὦ κοπελλιές, μονάχος μου νὰ πλύνω
τὴν ἅρμη ἀπὸ τοὺς ὤμους μου, καὶ νάλειφτῶ μὲ λάδι,
ποὺ λάδωμα πολὺν καιρὸ δὲν εἶδε τὸ κορμί μου.
Μπρός σας ἐγὼ δὲ λούζουμαι, γιατὶ ντροπῆς μου θἄναι
σιμὰ σὲ ὀμορφοπλέξουδες νὰ γυμνωθῶ κοπέλλες''.

Κι αὐτὲς ἀποτραβήχτηκαν, καὶ τὸ εἶπαν τῆς παρθένας.
Καὶ στὸ ποτάμι πλένονταν ὁ μέγας Ὀδυσσέας,
ξαρμίζοντας τὴ ράχη του καὶ τοὺς πλατιοὺς τοὺς ὤμους,
κι ἀπ᾽ τὸ κεφάλι τρίβοντας τῆς θάλασσας τὴν ἄχνη.
Καὶ σάνε λούστηκε καλὰ κι ἀλείφτηκε μὲ λάδι,
καὶ τὰ σκουτιὰ ποὺ τοὔδωσε ἡ παρθένα σάνε ντύθη,
τοῦ Δία ἡ γέννα, ἡ Ἀθηνᾶ τὸν ἔκαμε νὰ δείχνῃ
σὰν πιὸ μεγάλος καὶ παχύς, κι ἀπὸ τὴν κεφαλή του
ὥρια κρεμιόντανε σγουρά, ποὺ μοιάζανε ζουμπούλια.
Καὶ σὰν ποὺ χύνει μάλαμα στὸ ἀσήμι ἄντρας τεχνίτης,
ποὺ ὁ Ἥφαιστος τὸν ἔμαθε κ᾽ ἡ Ἀθηνᾶ ἀπὸ τέχνη,
καὶ δίνει χάρη στὰ ἔργα του, παρόμοια τοῦ περέχα
τοὺς ὤμους καὶ τὴν κεφαλὴ μὲ περισσὴ μιὰ χάρη.
Πῆγε ἔπειτα καὶ κάθησε στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη,
στράφτοντας χάρες κι ὀμορφιές· τὸν θάμασε ἡ παρθένα,
καὶ πρὸς τὶς ὡριοπλέξουδες κόρες γυρνάει καὶ κρένει·
„Ἀκοῦστε με, ὦ ἀσπρόχερες κοπέλλες, τί σᾶς κρένω·
στοὺς Φαίακες τοὺς θεόμοιαστους δὲν ἦρθε αὐτὸς ὁ ἄντρας
χωρὶς νὰ τὸ θελήσουνε οἱ ἀθάνατοι τοῦ Ὀλύμπου·
σὰν τὸν πρωτόειδα φάνηκε φτωχὸς καὶ τιποτένιος,
μὰ τώρα μοιάζει τῶν θεῶν ποὺ κατοικοῦν τὰ οὐράνια.
Μακάρι τέτοιος νἄβγαινε κι ὁ ἄντρας ὁ δικός μου,
καὶ νἄστεργε στὸν τόπο αὐτὸ μ᾽ ἐμᾶς νὰ λημεριάζῃ.
Μὰ δῶστε του, κοπέλλες μου, φαΐ πιοτὸ τοῦ ξένου''.
Κι αὐτὲς ἀκοῦν τὰ λόγια της καὶ κάνουν καθὼς εἶπε,
κι ἀμέσως παραθέτουνε φαΐ πιοτὸ σιμά του.
Κ᾽ ἔτρωγε κ᾽ ἔπινε ἁρπαχτὰ ὁ πολύπαθος Δυσσέας,
τὶ εἶχε πολὺν καιρὸ θροφὴ στὸ στόμα του νὰ βάλῃ.
Καὶ τότες ἄλλο ἡ Ναυσικὰ ἡ ἀσπρόχερη σοφίστη·
διπλώνει, βάζει μὲς στὤριὸ τἁμάξι τὰ σκουτιά της,
ζεύει τὰ δυνατόνυχα μουλάρια, κι ἀνεβαίνει,
παρακινώντας τὸν τρανὸ Ὀδυσσέα μ᾽ αὐτὰ τὰ λόγια·
„Σήκω, νὰ πᾶμε τώρα ἐμεῖς στὴ χώρα, νὰ σὲ φέρω
στοῦ κύρη μου τοῦ φρόνιμου τἀρχοντικό, τοὺς πρώτους
ἀπὸ τοὺς Φαίακες ἐκεῖ νὰ δῇς καὶ νὰ γνωρίσῃς.
Μὰ κάμε ὅ,τι σοῦ λέω ἐγώ· θαρρῶ πὼς κόφτει ὁ νοῦς σου·
ὅσο χωράφια ἢ χτήματα περνοῦμε τῶν ἀνθρώπων,
ἐσὺ νὰ γοργοπερπατᾷς πίσω ἀπὸ ζὰ κι ἁμάξι,
μὲ τὶς κοπέλλες· τότε ἐγὼ τὸ δρόμο θὰ σᾶς δείχνω,
στὴ χώρα ὡς νὰ ζυγώσουμε, ποὺ ἔχει τειχιὰ πυργᾶτα
τριγύρω της, καὶ δυὸ καλὰ λιμάνια ἀπὸ τὰ πλάγια,
καὶ ποὺ ἔχει τὴ μπασιὰ στενή, κι ἀπὸ τὶς δυὸ προβάλλουν
τὰ πλοῖα, ποὺ καθένα τους ἔχει σκεπὴ δική του.
Κεῖ πέρα, γύρω τοῦ λαμπροῦ τοῦ Ποσειδειοῦ, θὰ δοῦμε
τὴν ἀγορά, μὲ γωνιακὲς βαθιὰ χωσμένες πέτρες
στρωμένη· τἄρμενα αὐτουδὰ τῶν καραβιῶνε φτιάνουν,
τὶς γούμενες καὶ τὰ παννιά, καὶ ξύνουν τὰ κουπιά τους·
τὶ οἱ Φαίακες δὲν ἀγαποῦν σαγίττες καὶ δοξάρια,

μόνε κατάρτια καὶ κουπιὰ καὶ πλοῖα καλοφτιασμένα,
ποὺ χαίρουνταί τα, τοὺς ἀφροὺς τῆς θάλασσας περνώντας.
Τρέμω τὴ γλώσσα τους, κανεὶς ἂν τύχῃ καὶ μὲ κρίνῃ,
τὶ ἔχουν περίσσια ἀδιαντροπιὰ πολλοί τους μὲς στὴ χώρα,
κ' ἕνας τους πρόστυχος μπορεῖ νὰ πῇ ἀγναντεύοντάς μας·
,,Ποιός εἶν' αὐτὸς ποὺ ἀκολουθάει τὴ Ναυσικὰ ὁ ξένος,
ὁ ὥριος κι ὁ τρανός; καὶ ποῦ τὸν βρῆκε; δίχως ἄλλο
τὸν παίρνει· ἢ πρέπει νἄπεσε μὲ πλοῖο, ἢ ξωμερίτης
καὶ τονὲ δέχτηκε, τὶ αὐτὸς τῆς γειτονιᾶς δὲν εἶναι·
ἴσως καὶ παρακάλεσε θεό, καὶ τῆς κατέβη
ἀπ' τὰ οὐράνια, σύγκλινη γιὰ πάντα νὰ τὴν ἔχῃ.
Κάλλιο ποὺ πῆγε κάπου ἀλλοῦ γαμπρό της νὰ διαλέξῃ,
γιατὶ ἀψηφάει τοὺς Φαίακες ἐδῶ τοὺς συντοπῖτες,
ποὺ μύριοι τηνὲ γύρεψαν κι ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους''.
Αὐτὰ θὰ ποῦνε, καὶ ντροπῆς ἐγὼ θὰ τἄχω ἀλήθεια.
Μὰ κι ἄλλη τέτοια νἄκανε, θὰ τὴν κατηγοροῦσα,
ποὺ ἔρχεται δίχως φιλικὴ καὶ τῶ γονιῶν της γνώμη,
κι ἄντρες ζητάει πρὶ νὰ γενῇ φανερωμένος γάμος.
Ἄκου με, ὦ ξένε, κ' ἔρχου ἐσύ, ἂν θὲς ἀπὸ τὸν κύρη
στὸν τόπο σου προβόδημα, καὶ γλήγορο ταξίδι.
Στὸ δρόμο θάβρῃς τὸ λαμπρὸ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ δάσο,
λεῦκες μ' ἀνάβρυσμα νεροῦ, κι ὁλόγυρα λιβάδι·
ἐκεῖ 'ναι τοῦ γονιοῦ μου ἡ γῆς καὶ τἀνθοπεριβόλια·
ἀπὸ τὴ χώρα ὡς ἐκειδὰ μπορεῖς βουητὸ νἀκούσῃς.
Κάθησ' ἐκεῖ καὶ πρόσμενε νὰ φτάσουμε στὴ χώρα,
καὶ μέσα νὰ κατέβουμε στὰ γονικά μου σπίτια.
Καὶ πιὰ σὰν πῇς πὼς εἴμαστε φτασμένοι ἐμεῖς στὰ σπίτια,
τότες ξεκίνα κατακεῖ καὶ ρώτα τοὺς διαβάτες,
ποὖναι τοῦ μεγαλόκαρδου τοῦ Ἀλκίνου τὰ παλάτια.
Εὔκολα βρίσκουνται· παιδὶ μπορεῖ νὰ σοῦ τὰ δείξῃ·
τὶ τἄλλα δὲ χτιστήκανε τὰ σπίτια τῶ Φαιάκων,
σὰν ποὺ χτιστῆκαν τοῦ ἥρωα τοῦ Ἀλκίνου τὰ παλάτια.
Καὶ σὰ βρεθῇς στὸ πρόσπιτο καὶ στὴν αὐλή, προχώρα
μὲς στὰ παλάτια γλήγορα, τὴ μάννα νἀντικρύσῃς
ποὺ κάθεται πρὸς τὴ γωνιά, μὲς στῆς φωτιᾶς τὸ φέγγος,
καὶ κλώθει πορφυρὶ μαλλί, ποὺ νὰ τὸ δῇς θαμάζεις,
στὸ στῦλο ἀκκουμπησμένη αὐτή, κ' οἱ δοῦλες πίσωθέ της.
Ἐκεῖ στημένος βρίσκεται καὶ τοῦ γονιοῦ μου ὁ θρόνος,
ποὺ πίνοντας θὰ κάθεται μὲ ἀθάνατο παρόμοιος.
Πέρασ' τον, καὶ στὰ γόνατα τῆς μάννας βάλε χέρια,
ἂν θὲς νὰ σοὔρθῃ γλήγορα τοῦ γυρισμοῦ σου ἡ μέρα,
καὶ νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὴν καρδιά, κι ἂς εἶναι ἡ γῆς σου ἀλάργα.
Τὶ μιὰς κ' ἡ μάννα μέσα της σὲ συμπονέσῃ, ξέρε
πὼς τοὺς δικούς σου θενὰ δῇς, καὶ γλήγορα θὰ φτάσῃς
στὸ σπίτι τὸ καλόχτιστο καὶ στὴ γλυκειὰ πατρίδα''.
  Εἶπε, καὶ χτύπησε τὰ ζὰ μὲ τὸ λαμπρὸ μαστίγι·
κι αὐτὰ μὲ μιὰς ἀφήσανε τοῦ ποταμοῦ τὸ ρέμα,
καὶ πῆραν δρόμο ταχτικά, καὶ τρέχανε μὲ τάξη.

Κι αὐτὴ κυβέρνα ταχτικά, σαλεύοντας ἀγάλια
τοῦ μαστιγιοῦ της τὸ λουρί, γιὰ νὰ προφταίνουν πίσω
οἱ δοῦλες κι ὁ ᾿Οδυσσέας πεζοί· καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος,
καὶ φτάνουνε στῆς ᾿Αθηνᾶς τὸ δοξασμένο δάσος.
῾Ο θεϊκὸς Δυσσέας ἐκεῖ κάθησε. Καὶ σὲ λίγο
στὴν κόρη προσευκήθηκε τοῦ τρισμεγάλου Δία·
,,Τοῦ Δία τοῦ αἰγιδόσκεπου ἀδάμαστη ἐσὺ κόρη,
συνάκουσέ με τώρα, ἐσὺ ποὺ ἄλλοτες ἀρνιόσουν
νἀκούσῃς με, σὰ δέρνομουν ἀπὸ τὸν Κοσμοσείστη·
καὶ κάνε οἱ Φαίακες σπλαχνιὰ κι ἀγάπη νὰ μοῦ δείξουν''.
Τὴν προσευκὴ συνάκουσε ἡ ᾿Αθηνᾶ ἡ Παλλάδα,
μὰ δὲν τοῦ φανερώνουνταν ὀμπρός του, τὶ φοβόταν
τὸ γονικό της ἀδερφό· βαριά εἶταν χολωμένος
μὲ τὸ θεϊκὸ ᾿Οδυσσέα αὐτός, στὸν τόπο του ὡς νὰ φτάσῃ.

Pallis (Alexandros) (1851—1938). De familie Pallis komt uit Epirus, maar Alexander is te Piraeus geboren; later werkt hij in het handelshuis *Ralli Brothers* eerst in India, daarna te Liverpool, waar hij zich vestigde en stierf. Tegelijkertijd hield hij zich bezig met de letterkunde en is de vurigste discipel geworden van Psychari (zie bl. 193). Hij schreef: *Gedichten voor Kinderen*; *Broussos, reisindrukken* en veel commentaren op de Nieuwtestamentische taal, maar hij is vooral bekend als de vertaler van de Ilias (1904) en van het Nieuwe Testament (1910).

N.T. Lucas 24, p. 211—212.

151. *Καὶ νὰ διό τους τὴν ἴδια μέρα πηγαίνανε σὲ χωριὸ ἑξῆντα στάδια ἀλάργα ἀπὸ τὴν ᾿Ιερουσαλὴμ, ποὺ τ᾿ ὄνομά του ᾿Εμμαούς, καὶ μιλούσανε μεταξύ τους γιὰ ὅλα αὐτὰ ποὺ ἔτυχαν. Καὶ συνέβηκε, τὴν ὥρα ποὺ μιλούσανε καὶ συζητοῦσαν, σίμωσε ὁ ᾿Ιησοῦς καὶ περπατοῦσε μαζί τους· μὰ τὰ μάτια τους τοὺς εἴτανε πιασμένα νὰ μὴν τόνε γνωρίσουν. Καὶ τοὺς εἶπε ,,Τί ᾿ναι αὐτὰ τὰ λόγια ποὺ περπα- ,,τῶντας συζητᾶτε μεταξύ σας;'' Καὶ σταθήκανε λυπημένοι. Κι᾿ ἀποκρίθη ὁ ἕνας, μ᾿ ὄνομα Κλεόπας, καὶ τοὖπε ,,᾿Εσὺ μονάχα ,,κάθεσαι στὴν ᾿Ιερουσαλὴμ καὶ δὲν ἔμαθες ὅσα ἔτυχαν ἐκεῖ αὐτὲς τὶς μέρες;'' Καὶ τοὺς εἶπε ''Πιά;'' Κι᾿ ἐκεῖνοι τοὖπαν ,,Αὐτὰ τοῦ ᾿Ιησοῦ τοῦ Ναζαρηνοῦ ποὺ στάθηκε προφήτης δυνατὸς μ᾿ ἔργο καὶ μὲ λόγο στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ καὶ σ᾿ ὅλον τοῦ λαοῦ, καὶ πὼς τὸν παραδώκανε οἱ πρωτοπαπάδες κι᾿ οἱ ἀρχόντοι μας νὰ τιμωρηθεῖ μὲ θάνατο καὶ τόνε σταύρωσαν. Κι᾿ ἐμεῖς ἐλπίζαμε πὼς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ λευτέρωνε τὸν ᾿Ισραήλ· μὰ ὡς τόσο νά τρεῖς μέρες τώρα πᾶν ἀπ᾿ ὅταν ἔγιναν αὐτά. Μόνε καὶ μερικὲς γυναῖκες μας μᾶς σάστισαν, ποὺ πῆγαν τὴν αὐγὴ στὸ μνῆμα, καὶ σὰ δὲ βρήκανε τὸ λείψανό του ἦρθαν καὶ μᾶς λὲν πὼς εἴδανε κι᾿ ἀγγέλων ἴδωμα ποὺ λὲν πὼς ζεῖ. Καὶ πήγανε μερικοὶ καὶ δικοί μας στὸ μνῆμα, καὶ βρῆκαν ἔτσι καθὼς εἶπαν οἱ γυναῖκες, ὅμως τὸν ἴδιο δὲν τὸν εἶδαν''. Κι᾿ ἐκεῖνος τοὺς εἶπε ,,῏Ω ἀνθρῶποι δίχως νοῦ καὶ μὲ καρδιὰ ἀργοπίστευτη ὕστερα ἀπ᾿ ὅλα ὅσα γράψανε οἱ Προφῆτες! Αὐτὰ δὲν ἔπρεπε ὁ Χριστὸς νὰ*

πάθει καὶ νὰ μπεῖ στὴ δόξα του;'' Κι' ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ κι' ἀπ' ὅλους τοὺς Προφῆτες, τοὺς ξήγησε τὰ δικά του μέσα σ' ὅλες τὶς Γραφές. Κι' εἴχανε φτάσει στὸ χωριὸ ποὺ πήγαιναν, κι' αὐτὸς καμώθη πὼς πηγαίνει πιὸ μακρύτερα· καὶ τον κάνανε (νὰ μείνει) λέγοντας ,,Μεῖνε μαζί μας, γιατὶ κοντεύει βράδυ κι' ἔγηρε πιὰ ἡ μέρα''. Καὶ μπῆκε νὰ μείνει μαζί τους. Καὶ συνέβηκε, ὅταν κάθησε (νὰ φάει) μαζί τους, πῆρε τὸ ψωμὶ καὶ βλόγησε, καὶ τὄκοψε κομάτια καὶ τοὺς ἔδινε· κι' ἄνοιξαν τὰ μάτια τους καὶ τὸν ἀναγνώρισαν. Κι' αὐτὸς τοὺς ἔγινε ἄφαντος. Κι' εἴπανε μεταξύ τους ,,Δὲν ἔκαιγε ἡ καρδιά μας, καθὼς στὸ δρόμο μᾶς μιλοῦσε, τὸ πῶς μᾶς ξήγαε τὶς Γραφές!''

P a l l i s liet de eerste uitgave (1912) van zijn vertaling van de *Ilias* met hoofdletters drukken zonder accenten.

Ἡ Ἰλιάδα. Λίβερπουλ, 1912, blz. 343—346.

Ειπε, και βαρβαρη δουλια του μπηκε ναν του κανει.
Τα νεβρα πισω των ποδιων τρυπωντας του απ'τη φτερνα
ως στον αστραγαλο, περναει λουρια βοϊδοκομενα,
και δενοντας τον στο κουτι αφινει το κεφαλι
χαμου να σερνεται· επειτα σηκωνει και στ'αμαξι
βαζει την πλουμια αρματωσα, κι'εφτυς σα μπηκε ο ιδιος
χτυπαει να τρεξουν, κι'εφεβγαν με προθυμια τα ζωα.
Κι'ανεβαινε — ενω σερνουνταν — ο κουρνιαχτος, μαδουσε
η μαβρη κομη, βουλιαζε στα βουρκα το κεφαλι,
κεφαλι πριν τοσο ομορφο, μα τοθελε ετσι ο Διας
ναν το ρημαξουν τοτε οχτροι στην ιδια του πατριδα.
Σαν ετσι αφτον τον εσερναν. Κι'η μαννα του τραβουσε
τ'ασπρα μαλλια της, πεταξε την πλουσια σκουφια αλαργα,
και σαν τρελη ξεφωνισε σαν ειδε το παιδι της.
Σπαει και στα κλαματα ο πικρος ο γερος, κι'ολοι γυρω
θρηνουσαν, κι'ολο το καστρι βαρυ ειταν μοιρολογι.
Ετσι εμιαζε λες το κακο, σα ναλιωναν οι φλογες
την Τρια τη λεβεντοπυργη απ'την κορφη ως στον καμπο.
Κι'οι φιλοι μολις δυνουνταν το γερο να βασταξουν,
π'αντιστεκε ολο κι'ηθελε οξω να βγει οχ το καστρο.
Κι'ενω κυλιουνταν στα σβουνια, τους ξορκιζε ολους γυρω,
με τ'ονομα τους κραζοντας τους φιλους εναν εναν
“Ανοιχτε, αδερφια . . . αφιστε με σας λεω, κιας με λυπαστε,
να βγω οξω εφτυς και μονος μου να τρεξω ως στα καραβια
να πεσω ομπρος στα ποδια του, σ'αφτο το σαρκοφαγο . . .
α το φονια . . . ισως σεβαστει τα χρονια μου, ισως νιωσει
σπλαχνια για τ'ασπρα μου μαλλια. Κι'αφτος πατερα γερο
έχει μαθες, που λες για αφτο τον εσπαιρνε, να γινει
χαρος των Τρωων· μα εκαψε πιο πρωτα εμενα απ'ολους,

που τοσα μουσφαξε παιδια μες στα χρυσα τους νιατα.
Μα ολους δε μου τους κλαιει αφτους τοσο βαθια η καρδια μου,
οσο εναν π'ως στον ταφο μου θα συρει με ο καημος του,
τον Εχτορα. Ω, στα χεria μου ας μουχε καν πεθανει,
που οι διο καν να χορταιναμε το μοιρολοϊ το κλαμα,
εγω κι'η μαβρη η μαννα του που τον πικρογεννουσε."
Ετσι θρηνουσε, κι'εκλαιγαν μαζι του κι'ολοι οι Τρωες.
Τοτε η Εκαβη αρχινησε των γυναικων το κλαμα
"Ωχ γιε μου, εγω η κακοτυχη, τί πια να ζω στον κοσμο
τωρα που εσυ μου πεθανες, της χωρας το καμαρι,
της χωρας η παρηγορια, π'ολοι, γυναικες κι'αντρες,
νυχτα και μερα σα θεο σε λατρεβαν στο καστρο.
Τι εσυ εισουν μονη δοξα μας, εσυ εισουν μονη ολπιδα,
σα ζουσες· τωρα αχ θανατος, τωρα σε πηρε χαρος."
Ετσι εκλαιγε η γεροντισσα. Ομως ακομα ως τοτες
δεν ειχε ακουσει τιποτα του Εχτορα η γυναικα,
γιατι να παει δε βρεθηκε σωστος μαντατοφορος
να πει πως οξω απ'το καστρι της εμενε ο καλος της,
μον εφαινε αλικο σκουτι στου πυργου της τα βαθια
διπλο, και μεσα πλουμιστα τ'ανθοκεντουσε ξομπλια.
Εκει στις αξιες φωναξε τις σκλαβες μες στον πυργο
στη στια να βαλουν τριποδο λεβετι απ'τα μεγαλα,
για ναχει ετσι ετοιμο ζεστο λουτρο οταν κουρασμενος
πισω γυρισει ο Εχτορας στο σπιτι του οχ τη μαχη . . .
αχ ερμα, πού να φαντασteις π'αλαργα απο λουτρα σου
τον εσφαξε η θεα Αθηνα μ' ενα κονταρι οχτρου του!
Μα αξαφνα ακουει ξεφωνητα οχ το τειχι και κλαψες,
και της λυγουν τα γονατα, πεφτει η βελονα χαμου.
Κι'αμεσως φωναξε ξανα στις λυγερες της σκλαβες
"Γληγορα, ελατε διο μαζι, να δω γιατί η ανταρα.
Κλαμα ακουσα της πεθερας, κι'εμενα μες στα στηθια
τρεμει ως στο στομα μου η καρδια και με παγωνει ο φοβος.
Καπια θεναπεσε στους γιους του βασιλια φουρτουνα . . .
Μα, Δια, εμενα σωσε με απο πικρα μαντατα!"
Ετσι ειπε, κι'οξω χυθηκε σαν παλαβη οχ το σπιτι
με σπλαχνα που της σπαραζαν, κι'οι σκλαβες ακλουθουσαν.
Κι'ως στο πυργι σαν εφτασε κι'ως στων αντρων τον κυκλο,
ρηχνει τα ματια . . . στεκεται . . . και βλεπει ομπρος στη χωρα
που κατα γης τον εσερναν και που γοργα τα ζωα
τονε τραβουσαν ξεγνιαστα προς το καραβοστασι.
Νυχτα τα ματια σκότεινη της σκεπασε, και πισω
σωριαστηκε, μες στο λαιμο της πιαστηκε η ανασα,

κι’ ερηξε αλαργα τη λαμπρη δεσια οχ την κεφαλη της —
στεφανι και χρυσοχτενο κι’ ωριοπλεμενο διχτυ —
κεφαλοδετη πουλαβε απ’ τη χρυση Αφροδιτη,
τη μερα σπιτι ο Εχτορας π’ απο τ’ Αητιου τον πυργο
την πηρε αφου της χαρισε μυρια στολιδια πλουσια.
Κι’ ετρεξαν γυρω ενα σωρο κουνιες και συνυφαδες,
και την κρατουσαν που κοντα ναν τη σκοτωσει ο πονος.
Κι’ οταν ξανα συνεφερε και πηρε λιγη ανασα,
στεναζει οχ την καρδια βαθια και μοιρολογι αρχιζει
“Εχτορα, εγω η κακοτυχη! Με μια κι’ οι διο μας μοιρα
εσυ στην Τρια γεννηθηκες, στον πυργο του Πριαμου,
κι’ εγω στη Φηβα, στα ριζα της δασωμενης Πλακος,
στ’ Αητιου το πλουσιο αρχοντικο, που δολιος δολια εμενα
μικρη μ’ ανασταινε . . . αχ γιατι ποτες του να με κανει;
Στ’ Αδη εσυ τωρα τη φωλια κατου απ’ της γης τους κρυφτες
μισεβεις, και σε θλιβερη μ’ αφινεις λυπη εμενα,
νια χηρα σπιτι· και μικρος ο γιος μας ετσι ακομα
που εγω κι’ εσυ γεννησαμε . . . που πια καλο απο σενα,
Εχτορα, δε θα δει αφου πας, μητε κι’ εσυ απο κεινον . . .
αχ το παιδακι μου! που πριν στα γονατα σου απανου
μεδουλι μοναχα ετρωγε και τρυφερο θρεφταρι,
κι’ η νυστα σα μου τοπιανε και ξεχναε τα παιχνιδια,
τοτες σε στρωμα μαλακο στην αγκαλια της βαγιας
κλιουσε τα ματια με καρδια καθε αγαθο γιοματη·
ερμο ομως τωρα ολαρφανο πολλες θα πιει ισως πικρες,
ο Μοναφεντης που τον λεν ολοι, γυναικες κι’ αντρες,
τι μονος τους διαφεντεβες το καστρο εσυ, καλε μου . . .
εσυ π’ αλαργα απο γονιους μπροστα σ’ οχτρων καραβια
σκουληκια τωρα θα σε φαν, αφου χορτασεις σκυλους
γυμνος· και θα σου καιτουνται τα ρουχα μες στον πυργο,
ψιλα πανωρια, πουφτιασαν των γυναικωνε χερια . . .
Μα αφτα ολα θαν τα καψω εγω, αχ διχως οφελος σου,
που σαβανο σε νεκρικη φωτια δε θα σου γινουν.”
Ετσι εκλαιγε, κι’ ολες μαζι θρηνουσαν οι γυναικες.

Venizélos (Eleutherios) 1864—1936. De grootste staatsman van het moderne Griekenland zou geen plaats vinden in dit boek als hij niet in zijn vrije tijd Thucydides vertaald had. Behalve zijn buitengewone politieke successen, die het grondgebied van Griekenland hebben verdubbeld, kende hij ware triomfen in het Griekse Parlement. Het is belangwekkend te zien hoe hij de lijkrede van Pericles vertaalt: in een gematigd geleerde taal geeft hij

de gedachten van de grote historicus weer in het rythme dat zijn eigen redevoeringen beheerste.

We zullen een ander aspect van de taal zien in de vertaling van hetzelfde fragment door Prof. J. Kakridis, die in de zuivere volkstaal schreef, maar waarin men niet de ziel van een staatsman voelt meetrillen (zie blz. 190).

Θουκιδίδου Ἱστορίαι. Ἐν Ὀξωνία, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Πανεπιστημίου, 1940.

37. ,,*Ζῶμεν τῳόντι ὑπὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιζητεῖ ν᾽ ἀντιγράφῃ τοὺς νόμους τῶν ἄλλων, ἀλλ᾽ εἴμεθα ἡμεῖς μᾶλλον ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους παρὰ μιμηταὶ αὐτῶν. Καὶ καλεῖται μὲν τὸ πολίτευμά μας δημοκρατία, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ κράτους εὑρίσκεται ὄχι εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων, ἀλλὰ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν νόμων ἀσφαλίζεται εἰς ὅλους ἰσότης δικαιοσύνης διὰ τὰ ἰδιωτικά των συμφέροντα, ἐνῶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κοινῆς ἐκτιμήσεως, ἕκαστος πολίτης προτιμᾶται εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα, ὄχι διότι ἀνήκει εἰς ὡρισμένην κοινωνικὴν τάξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσωπικήν του ἀξίαν, ἐφόσον διακρίνεται εἰς κάποιον κλάδον. Οὔτε, ἐξ ἄλλου, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πτωχός, ἠμπορεῖ ὅμως νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν, εὑρίσκει ἐμπόδιον εἰς τοῦτο, ἕνεκα τῆς κοινωνικῆς του ἀφανείας. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν δημόσιόν μας βίον πολιτευόμεθα μὲ πνεῦμα ἐλευθέριον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀναμεταξύ μας καθημερινὴν ἐπικοινωνίαν εἴμεθα ἐλεύθεροι καχυποψίας, διότι δὲν ἀγανακτοῦμεν ἐναντίον τῶν ἄλλων δι᾽ ὅσα πράττουν χάριν τῆς εὐχαριστήσεώς των, οὔτε προσλαμβάνομεν ἀπέναντί των φυσιογνωμίαν σκυθρωπῆς ἀποδοκιμασίας, ἡ ὁποία δὲν ζημιώνει ἀληθῶς, πληγώνει ὅμως. Ἀλλ᾽ ἐνῶ εἰς τὰς ἰδιωτικάς μας σχέσεις ἀποφεύγομεν νὰ φαινώμεθα δυσάρεστοι, εἰς τὸν δημόσιόν μας βίον ἀποφεύγομεν τὴν παρανομίαν, ἀπὸ εὐλάβειαν πρὸ πάντων πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἑκάστοτε ἀρχόντων καὶ τῶν νόμων, ἐκείνων ἰδίως ἐξ αὐτῶν, ὅσοι ἔχουν τεθῆ εἴτε πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων, εἴτε μολονότι ἄγραφοι, φέρουν ἀναμφισβήτητον ὄνειδος εἰς τοὺς παραβάτας των.*

38. ,,*Ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον ἐπρονοήσαμεν κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τοὺς κόπους. Διότι ἔχομεν καὶ ἀγῶνας καὶ ἱερὰς πανηγύρεις καθιερωμένας καθ᾽ ὅλον τὸ ἔτος καὶ κατοικίας εὐπρεπεῖς. Καὶ ἡ καθημερινὴ τέρψις, τὴν ὁποίαν πορίζόμεθα ἀπὸ αὐτάς, ἀποδιώκει τὰς μερίμνας τῆς ζωῆς. Χάρις εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεώς μας, ἐξ ἄλλου, τὰ πάντα συρρέουν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ συμβαίνει τοιουτοτρόπως ν᾽ ἀπολαμβάνωμεν τ᾽ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς νὰ ἦσαν τόσον ἰδικά μας, ὅσον καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἰδίας ἡμῶν χώρας.*

39. ,,*Διαφέρομεν δ᾽ ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους καὶ ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πρῶτον μὲν ἔχομεν τὰς πύλας τῆς πόλεώς μας ἀνοικτὰς εἰς ὅλους, καὶ οὐδέποτε διὰ ξενηλασίας ἐμποδίζομεν κανένα νὰ μάθῃ ἢ ἴδῃ κάτι τι, ἐκ φόβου μήπως, ἐὰν δὲν τὸ κρύψωμεν, τὸ ἴδῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας καὶ ὠφεληθῇ. Διότι τὴν ἐμπιστοσύνην μας στηρί-*

ζομεν ὄχι εἰς τὰς προετοιμασίας ἢ εἰς τὰ πολεμικὰ τεχνάσματα, ἀλλ' εἰς τὴν προσωπικήν μας κατὰ τὴν ὥραν τῆς δράσεως εὐψυχίαν. Ἔπειτα δέ, προκειμένου περὶ τῆς ἀνατροφῆς, ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας δι' ἐπιπόνου ἀσκήσεως ἐπιδιώκουν νὰ γίνουν ἀνδρεῖοι, ἐνῷ ἡμεῖς, μολονότι ἀκολουθοῦμεν τρόπον ζωῆς ἀβίαστον, εἴμεθα ἐξ ἴσου ἱκανοὶ νὰ προκινδυνεύωμεν, ἀγωνιζόμενοι πρὸς ἰσοπάλους ἐχθρούς. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι ἐνῷ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκστρατεύουν ἐναντίον τοῦ ἐδάφους μας, ὄχι μόνοι, ἀλλὰ μὲ ὅλους τοὺς συμμάχους των, ἡμεῖς ἐκστρατεύομεν ἐναντίον τῶν ἄλλων μόνοι, καὶ μολονότι πολεμοῦμεν εἰς ξένην χώραν ἐναντίον ἀνθρώπων προασπιζόντων τὸ ἴδιον ἔδαφος, τοὺς νικῶμεν κατὰ κανόνα χωρὶς δυσκολίαν. Προσθέσατε εἰς τοῦτο ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας δὲν ἀντιμετώπισεν ἡνωμένην τὴν δύναμίν μας, διότι κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ὄχι μόνον διὰ τὸ ναυτικόν μας φροντίζομεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν ἐκπέμπομεν εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις στρατιώτας ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας πολίτας. Ὅταν ἐν τούτοις οἱ ἐχθροί μας συγκρουσθοῦν ὁπουδήποτε πρὸς τμῆμα τῆς δυνάμεώς μας, ἐὰν μὲν νικήσουν, καυχῶνται ὅτι μᾶς ἐνίκησαν ὅλους, ἐὰν δὲ ἡττηθοῦν, ὅτι ἐνικήθησαν ἀπὸ ὅλους. Τῳόντι, ἐφόσον προτιμῶμεν ν' ἀντιμετωπίζωμεν τοὺς κινδύνους μὲ ἄνεσιν μᾶλλον παρὰ κατόπιν ἐπιπόνου ἀσκήσεως, καὶ μὲ ἀνδρείαν ποῦ ἀπεκτήθη ὄχι ἀπὸ νομικὸν καταναγκασμόν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, ἔχομεν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι χωρὶς νὰ παραπονούμεθα προώρως χάριν μελλόντων κινδύνων, ἅμα ὡς περιέλθωμεν εἰς αὐτούς, ἀναδεικνυόμεθα ἐξ ἴσου γενναῖοι ὅσον καὶ οἱ ἀντίπαλοί μας, οἱ ὁποῖοι ὑποβάλλονται εἰς διαρκεῖς μόχθους. Οὕτω δὲ ἡ πόλις μας εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ ὄχι μόνον ὡς πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλας ἀκόμη ἐπόψεις.

40. ,,Διότι εἴμεθα ἐρασταὶ τοῦ ὡραίου, ἀλλὰ καὶ φίλοι συγχρόνως τῆς ἁπλότητος, καὶ καλλιεργοῦμεν τὸ πνεῦμά μας χωρὶς θυσίαν τοῦ ἀνδρισμοῦ μας. Ὁ πλοῦτος, ἐξ ἄλλου, μᾶς χρησιμεύει ὡς εὐκαιρία μᾶλλον πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων, παρὰ ὡς ἐλατήριον κομπορρημοσύνης. Οὔτε θεωροῦμεν ἐντροπὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς πενίας, ἀλλὰ μεγαλητέραν ἐντροπὴν τὸ νὰ μὴ καταβάλλῃ κανεὶς κάθε προσπάθειαν διὰ νὰ τὴν διαφύγῃ. Εἰς τὴν πόλιν μας, ἄλλωστε, ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιμελοῦνται τὰς προσωπικάς των ὑποθέσεις δὲν ἀμελοῦν διὰ τοῦτο τὰς δημοσίας, καὶ μολονότι ἄλλοι μὲν εἶναι ἀπησχολημένοι εἰς τοῦτο, ἄλλοι δὲ εἰς ἐκεῖνο τὸ ἐπιτήδευμα, ὅλοι ἐννοοῦν ἐπαρκῶς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Διότι μόνοι ἡμεῖς ἐκεῖνον ποὺ δὲν μετέχει εἰς αὐτὰ θεωροῦμεν ὄχι φιλήσυχον, ἀλλ' ἄχρηστον πολίτην, καὶ ἐφόσον δὲν λαμβάνομεν οἱ ἴδιοι τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ληπτέων ἀποφάσεων, κρίνομεν τοὐλάχιστον ὀρθῶς περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἄλλοι εἰσηγοῦνται, πιστεύοντες, ὅτι τὰ ἔργα ζημιώνει ὄχι ἡ συζήτησις, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ διαφωτισθῇ κανεὶς προηγουμένως διὰ τῆς συζητήσεως, πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς δράσεως. Διότι καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρομεν τῳόντι πολὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἴμεθα ἐξαιρετικῶς τολμηροὶ εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ συγχρόνως μελετῶμεν οἱ ἴδιοι κατὰ βάθος ὅσα πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσωμεν, ἐνῷ εἰς τοὺς ἄλλους ἀντιθέτως ἡ μὲν ἀμάθεια γεννᾷ θράσος, ἡ δὲ σκέψις ἐνδοιασμόν. Ἐκεῖνοι, ἄλλωστε, θὰ ἐθεω-

ροῦντο δικαίως ὡς ἔχοντες μεγίστην εὐψυχίαν, ὅσοι, μολονότι ἔχουν καθαρωτάτην ἀντίληψιν καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν τερπνῶν τῆς εἰρήνης, δὲν ὑποχωροῦν ἐν τούτοις ἀπέναντι τῶν κινδύνων. Καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐγένειαν ἀκόμη τῶν αἰσθημάτων μας ἀπέναντι τῶν ἄλλων, εὑρισκόμεθα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πολλούς. Διότι τοὺς φίλους μας ἐπιδιώκομεν ν' ἀποκτήσωμεν ὄχι εὐεργετούμενοι ἀπὸ αὐτούς, ἀλλ' εὐεργετοῦντες αὐτούς. Καθόσον ὁ εὐεργετήσας εἶναι φίλος ἀσφαλέστερος ἀπὸ τὸν εὐεργετούμενον, διότι ἐπιδιώκει διὰ τῆς συνεχίσεως τῆς πρὸς αὐτὸν εὐμενείας νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Ἐνῷ ὁ εὐεργετηθεὶς εἶναι μᾶλλον ἀδιάφορος φίλος, καθόσον γνωρίζει, ὅτι θ' ἀνταποδώσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν χάριν ὄχι ὡς εὔνοιαν, ἀλλ' ὡς ἐξόφλησιν χρέους. Καὶ μόνοι ἀφόβως ὠφελοῦμεν ἄλλους ὄχι ἀπὸ ὑπολογισμὸν διὰ τὸ ἰδικόν μας ὑλικὸν συμφέρον, ἀλλ' ἀπὸ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐμπνεόμεθα.

41. ,,Συκεφαλαιώνων λοιπόν, λέγω ὅτι καὶ τὸ σύνολον τῆς πόλεως εἶναι γενικὸν τῆς Ἑλλάδος σχολεῖον, καὶ καθεὶς ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μας μοῦ φαίνεται ὡς νὰ συγκεντρώνῃ εἰς τὴν προσωπικότητά του τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς ποικιλωτάτας ἐκφάνσεις τῆς δραστηριότητος μὲ τὴν μεγαλητέραν εὐστροφίαν καὶ χάριν. Καὶ ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι κομπορρημοσύνη, ἐπιβαλλομένη ἀπὸ τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, ἀποδεικνύει ἀκριβῶς ἡ δύναμις τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν τὰ προτερήματά μας αὐτὰ μᾶς ἐπροσπόρισαν. Διότι ἀπὸ ὅλας τὰς συγχρόνους πόλεις μόνη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ὅταν τεθῇ ὑπὸ δοκιμασίαν, ἀποδεικνύεται ἀνωτέρα τῆς φήμης της, καὶ αὐτὴ μόνη οὔτε εἰς τὸν ἡττώμενον παρέχει ἀφορμὴν ἀγανακτήσεως, διότι ἐνικήθη ἀπὸ τοιοῦτον ἐχθρόν, οὔτε εἰς τοὺς ὑπηκόους ἀφορμὴν παραπόνου, ὅτι κυβερνῶνται ἀπὸ ἀναξίους. Μὲ τὸ νὰ δώσωμεν δὲ καταφανεῖς ἀποδείξεις τῆς δυνάμεώς μας, τῆς ὁποίας ἄλλωστε τόσοι τῳόντι ὑπάρχουν ἀψευδεῖς μάρτυρες, θὰ εἴμεθα ἀντικείμενον θαυμασμοῦ καὶ διὰ τοὺς συγχρόνους καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, χωρὶς κἂν νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην οὔτε Ὁμήρου, διὰ νὰ ψάλῃ τοὺς ἐπαίνους μας, οὔτε ἄλλου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν στίχων του ἠμπορεῖ νὰ τέρψῃ πρὸς στιγμήν, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ φαντασιώδης παράστασις τῶν γεγονότων θὰ διαψευσθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ἐξηναγκάσαμεν κάθε θάλασσαν καὶ κάθε γῆν ν' ἀνοιχθῇ εἰς τὴν ἡμετέραν τόλμην, καὶ ἐγκατεσπείραμεν παντοῦ αἰώνια μνημεῖα ἀνδραγαθιῶν ἐναντίον ἐχθρῶν καὶ ὑπὲρ φίλων. Ὑπὲρ τοιαύτης λοιπὸν πόλεως μαχόμενοι ἔπεσαν οἱ προκείμενοι νεκροί, διότι ἔκριναν μεγαλοφρόνως καθῆκόν των νὰ μὴ ἐπιτρέψουν νὰ τοὺς ἀφαιρεθῇ αὕτη, καὶ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἐπιζῶντας εἶναι πρόθυμος φυσικὰ νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα πρὸς χάριν της.

42. ,,Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐπεξετάθην περισσότερον εἰς τὰ τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως, διότι ἠθέλησα νὰ σᾶς δείξω, ὅτι τὰ ἆθλα, διὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνιζόμεθα, εἶναι πολὺ μεγαλήτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζονται ὅσοι δὲν ἀπολαύουν ὅμοια μὲ αὐτὰ πλεονεκτήματα, καὶ συγχρόνως νὰ καταδείξω διὰ πραγματικῶν ἀποδείξεων

τὸν ἔπαινον τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἐδῶ, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ὁμιλῶ σήμερον. Καὶ τῳόντι τὸ μεγαλήτερον μέρος τοῦ ἐγκωμίου των ἐλέχθη ἤδη. Διότι τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν καὶ τῶν ὁμοίων των προσέδωσαν νέαν λάμψιν εἰς τὴν δόξαν τῆς πόλεως τὴν ὁποίαν ὕμνησα καὶ ὀλίγοι ὑπάρχουν Ἕλληνες τῶν ὁποίων ἡ φήμη θὰ ἠμποροῦσε νὰ δειχθῇ ἐξ ἴσου ἰσόρροπος πρὸς τὰ ἔργα, ὅσον τῶν προκειμένων νεκρῶν. Νομίζω, ἄλλωστε, ὅτι τοιοῦτος θάνατος, ὅπως ὁ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἐδῶ, ἀποδεικνύει ἡρωϊσμόν, εἴτε ὡς ἀποκαλύπτων αὐτὸν διὰ πρώτην φοράν, εἴτε ὡς ἐπισφραγίζων αὐτὸν τελειωτικῶς. Διότι δι᾽ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ ἄλλας τυχὸν ἐπόψεις εἶναι κακοί, δίκαιον εἶναι ἡ κατὰ τοὺς πολέμους ἐπιδειχθεῖσα ἀνδραγαθία νὰ ἐκτιμᾶται περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο. Διότι, ἀποσβέσαντες τὸ κακὸν διὰ τοῦ καλοῦ, παρέσχον εἰς τὴν πατρίδα μεγαλητέραν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν ζημίαν ποὺ ἐπροξένησαν ὡς ἰδιῶται. Κανεὶς ἐν τούτοις ἀπὸ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ἐδῶ δὲν ἐπροτίμησε τὴν συνέχισιν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ πλούτου, ὥστε νὰ δειχθῇ δειλός, οὔτε ἐζήτησε ν᾽ ἀναβάλῃ τὴν τρομερὰν ἡμέραν μὲ τὴν φυσικὴν εἰς τὸν πτωχὸν ἐλπίδα, ὅτι ἠμπορεῖ ἀκόμη, ἐὰν ἐπιζήσῃ, νὰ πλουτίσῃ. Ἀλλὰ θεωρήσαντες ὅτι ἡ τιμωρία τῶν ἐχθρῶν ἦτο πολύ πλέον ποθητὴ παρὰ τὰ πράγματα αὐτά, καὶ ὅτι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐκθέσουν τὴν ζωήν των χάριν εὐγενεστέρας ὑποθέσεως, ἀπεφάσισαν, διακινδυνεύοντες αὐτήν, νὰ ἐκδικηθοῦν μὲν ἐκείνους, παραιτήσουν δὲ ὅλα τὰ λοιπά. Καὶ ἐνεπιστεύθησαν μὲν εἰς τὴν ἐλπίδα τὸ ἄδηλον τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, ἀλλ᾽ ὅ, τι ἀφορᾷ εἰς τὸν παρόντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των κίνδυνον, ἐστηρίχθησαν μόνον εἰς ἑαυτοὺς καὶ τὸ προσωπικὸν των θάρρος. Καὶ ὅταν εὑρέθησαν εἰς τὸ μέσον τοῦ κινδύνου, κρίνοντες προτιμώτερον ν᾽ ἀποθάνουν ὑπερασπίζοντες ἑαυτοὺς παρὰ νὰ σωθοῦν ὑποχωροῦντες, ἀπέφυγαν μὲν τὸ ὄνειδος τῆς δειλίας, ἀντιμετώπισαν ὅμως ψυχῇ τε καὶ σώματι τὸν κίνδυνον, καὶ συγχρόνως εἰς στιγμὴν ὡρισμένην ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης μετήλλαξαν βίον, ὄχι τρέμοντες ἀπὸ φόβον, ἀλλὰ περιβαλλόμενοι ἀπὸ τὸν φωτοστέφανον τῆς δόξης.

43. *,,Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐδείχθησαν τοιουτοτρόπως ἄξιοι τῆς πόλεως. Σεῖς ἐξ ἄλλου οἱ ἐπιζῶντες ὀφείλετε νὰ θεωρήσετε καθῆκόν σας, ὅπως ἐπιδείξετε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς φρόνημα ὄχι ὀλιγώτερον τολμηρόν, μολονότι πρέπει νὰ εὔχεσθε ὅπως τοῦτο ὁδηγήσῃ εἰς ἔκβασιν ὀλιγώτερον ὀλεθρίαν. Τὴν ὠφέλειαν δὲ τούτου ὀφείλετε νὰ κρίνετε ὄχι ἁπλῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λόγων ῥήτορος, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε νὰ μακρηγορήσῃ, ἐκθέτων πρὸς ἀνθρώπους γνωρίζοντας ἐξ ἴσου καλὰ ὅσον καὶ ἐκεῖνος ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ποὺ συνεπάγεται ἡ ἀπόκρουσις τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ᾽ ὀφείλετε μᾶλλον καθ᾽ ἑκάστην νὰ προσηλώνετε τὰ βλέμματά σας πρὸς τὰς ὁρατὰς ἐκδηλώσεις τῆς δυνάμεως τῆς πόλεως, ἕως ὅτου γίνετε θαυμασταί της. Καὶ ὅταν ἐμπνευσθῆτε ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ μεγαλείου της, νὰ σκεφθῆτε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπέκτησαν ἄνδρες τολμηροί, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν τί ἔπρεπε νὰ πράξουν καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ὡδηγοῦντο ἀπὸ ὑψηλὸν αἴσθημα τιμῆς, καὶ οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ποτὲ ἤθελαν ἀποτύχει εἰς καμμίαν ἐπιχείρησιν, ἔκριναν ἀποφασιστικῶς, ὅτι ἡ πατρίς των τοὐλάχιστον δὲν ἔπρεπε νὰ στερηθῇ τὴν ἀνδρείαν των, καὶ προσέφεραν*

τὴν ζωήν των ὡς τὸν ἐνδοξότερον ὑπὲρ αὐτῆς ἔρανον. Καθόσον, θυσιάζοντες τὴν ζωήν των διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ἐκέρδιζαν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν ἀθάνατον ἔπαινον, καὶ τάφον ἐπισημότατον, ὄχι τόσον τὸν τάφον, εἰς τὸν ὁποῖον κεῖνται, ὅσον ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ δόξα των ἐπιζῇ ἀείμνηστος, πανηγυριζομένη εἴτε διὰ λόγων, εἴτε διὰ τελετῶν εἰς κάθε εὐκαιρίαν. Διότι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τάφος εἶναι ὅλη ἡ γῆ, καὶ δὲν διαμνημονεύονται αὐτοὶ μόνον εἰς τὴν ἰδικήν των πατρίδα δι᾽ ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ξένην διατηρεῖται ἄγραφος ἡ μνήμη των, χαραγμένη εἰς τὸ πνεῦμα ἑκάστου μᾶλλον παρὰ εἰς ὑλικὰ μνημεῖα. Τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ὀφείλετε νὰ μιμηθῆτε, καὶ θεωροῦντες ὅτι θεμέλιον τῆς εὐτυχίας εἶναι ἡ ἐλευθερία, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡ εὐψυχία, μὴ ἀποβλέπετε μὲ ἀνησυχίαν εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου. Διότι ὅσοι εἶναι δυστυχεῖς καὶ οὔτε εἰς περίπτωσιν νίκης ἔχουν ἐλπίδα καλλιτέρων ἡμερῶν, ἔχουν ὀλιγώτερον λόγον νὰ δείχνωνται ἀφειδεῖς τῆς ζωῆς των, παρὰ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ἐξακολουθήσουν ζῶντες, τρέχουν τὸν κίνδυνον νὰ μεταπέσουν ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ οἱ ὁποῖοι, ἐὰν νικηθοῦν, ἔχουν νὰ χάσουν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Καθόσον εἰς ἄνδρα ἔχοντα γενναῖον φρόνημα, εἶναι ἀλγεινοτέρα ἡ ταπείνωσις, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ δειλία, παρὰ ὁ ἀνώδυνος θάνατος, ὁ ἐπερχόμενος εἰς στιγμὴν ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ θάρρος καὶ ἐμπνέεται συγχρόνως ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης τῆς πατρίδος.

44. ,,Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς γονεῖς τῶν σήμερον θαπτομένων — ὅσοι παρίστασθε ἐδῶ — δὲν οἰκτείρω, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσω μᾶλλον μόνον νὰ παραμυθήσω. Γνωρίζετε τῳόντι ὅτι ἡ ζωή σας διῆλθεν ἐν μέσῳ ποικίλων μεταβολῶν τῆς τύχης, ἐνῶ εὐτυχεῖς πρέπει νὰ θεωροῦνται ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα ἤθελεν ἐπικλώσει τόσον τιμητικὸν θάνατον, ὅπως τῶν προκειμένων νεκρῶν, ἢ τόσον τιμητικὸν πένθος, ὅπως τὸ ἰδικόν σας, καὶ ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ προσεμετρήθη οὕτως, ὥστε τὸ ὅριον τῆς εὐδαιμονίας νὰ συμπέσῃ πρὸς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου. Γνωρίζω ἀληθῶς ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ σᾶς πείσω, ἀφοῦ τὴν ἀπώλειάν σας θ᾽ ὑπενθυμίζουν πολλάκις αἱ εὐτυχίαι τῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας καὶ σεῖς προηγουμένως ἀπελαύσατε. Καὶ λυπεῖται κανεὶς ὄχι διὰ τὴν τυχὸν ἔλλειψιν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδοκίμασεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε συνειθίσει. Ἀλλ᾽ ὅσοι εἶσθε ἀκόμη εἰς ἡλικίαν πρὸς παιδοποιίαν, πρέπει νὰ ὑπομένετε τὴν συμφορὰν μὲ μεγαλητέραν καρτερίαν, μὲ τὴν ἐλπίδα ἀποκτήσεως καὶ ἄλλων τέκνων. Διότι ἡ νέα τεκνοποιία ὄχι μόνον ἀτομικῶς θὰ κάμῃ πολλοὺς νὰ λησμονήσουν τοὺς νεκρούς των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν θὰ παράσχῃ διττὴν ὠφέλειαν, καὶ λόγῳ μὴ ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ λόγῳ ἀσφαλείας. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀξίαν ἢ νὰ εἶναι ἐπίσης δίκαιαι αἱ περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων γνῶμαι ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἔχουν, ὅπως οἱ ἄλλοι, τέκνα διὰ νὰ μετάσχουν τῶν ἰδίων κινδύνων. Ὅσοι ἐξ ἄλλου εἶσθε γέροντες, πρέπει νὰ νομίζετε, ὅτι ὁ μὲν ἤδη διανυθεὶς μακρότερος βίος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπήρξατε εὐτυχεῖς, εἶναι κέρδος, ὁ δὲ παρὼν θὰ εἶναι σύντομος, καὶ ν᾽ ἀνακουφίζεσθε μὲ τὴν δόξαν τῶν νεκρῶν αὐτῶν ἐδῶ. Διότι μόνον ἡ ἀγάπη τῶν

τιμῶν δὲν γηράσκει ποτέ, καὶ ὅταν κανεὶς φθάσῃ εἰς τὴν ἄκαρπον περίοδον τῆς ζωῆς, ὄχι τόσον τὸ κέρδος, ὅπως μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅσον αἱ τιμαὶ παρέχουν τὴν μεγαλητέραν τέρψιν.

45. *,,Δι' ὅσους δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας εἶσθε τέκνα ἢ ἀδελφοὶ τῶν πεσόντων, βλέπω τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς αὐτοὺς ἁμίλλης τοῦ νὰ φανῆτε ἀντάξιοί των δυσχερῆ (διότι τοὺς νεκροὺς συνειθίζουν οἱ πάντες νὰ ἐγκωμιάζουν), καὶ ὁσονδήποτε ὑπέροχον ἀνδρείαν καὶ ἂν ἐπιδείξετε, μόλις θὰ θεωρηθῆτε, δὲν λέγω βέβαια ὅμοιοι, ἀλλ' ὀλίγον κατώτεροι ἀπ' αὐτούς. Διότι μεταξὺ τῶν ζώντων ἐπικρατεῖ φθόνος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀποτελοῦν πλέον ἐμπόδιον διὰ τοὺς ἄλλους τιμῶνται πάντοτε δι' εὐνοίας, κατὰ τῆς ὁποίας κανεὶς δὲν ἀντιτάσσεται. Ἀλλ' ἐὰν πρέπῃ νὰ μνημονεύσω ὁπωσδήποτε καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ὅσαι τοῦ λοιποῦ θὰ ζήσουν ὡς χῆραι, θὰ συγκεφαλαιώσω τὴν πρὸς αὐτὰς παραίνεσίν μου εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις. Μεγάλη ἀληθῶς θὰ εἶναι ἡ δόξα διὰ σᾶς ἐὰν δὲν δειχθῆτε κατώτεραι τῆς γυναικείας φύσεως, καὶ ἐπίσης μεγάλη δι' ἐκείνας ἀπὸ σᾶς, περὶ τῶν ἀρετῶν ἢ ἐλαττωμάτων τῶν ὁποίων ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερος γίνεται λόγος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν.*

46. *,,Ἐξεπλήρωσα τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενον καθῆκον, ἐκθέσας διὰ τοῦ λόγου μου ὅσα εἶχα πρόσφορα πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων, οἱ ὁποῖοι ἄλλωστε καὶ δι' ἔργων ἐτιμήθησαν ἤδη, ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς δημοσίας ταφῆς, ἐν μέρει δὲ λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ πόλις ἀναλαμβάνει ἀπὸ τοῦδε νὰ ἀναθρέψῃ δημοσίᾳ δαπάνῃ τὰ τέκνα των, μέχρις ὅτου ἐνηλικιωθοῦν, ὁρίζουσα τοιουτοτρόπως ὡς βραβεῖον τῶν τοιούτων ἀγώνων στέφανον ὠφέλιμον καὶ διὰ τοὺς πεσόντας καὶ διὰ τοὺς ἐπιζῶντας. Διότι ὅπου μέγιστα ὁρίζονται βραβεῖα ἀρετῆς, ἐκεῖ καὶ ἄριστοι πολῖται οἰκοῦν τὴν πόλιν. Καὶ τώρα ἀφοῦ ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ἐθρήνησεν ἀρκετὰ τὸν νεκρόν του, ἀπέλθετε εἰς τὰ ἴδια''.*

47. *Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἔγινεν ἡ τελετὴ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου ἔληξε καὶ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου.*

Kakridis

37. *Το πολίτευμα που έχουμε δέ γυρεύει να πάρει τους νόμους-του από τους ξένους· πιό πολύ είμαστε εμείς το παράδειγμα σε μερικούς παρά που ξεσηκώνουμε ό,τι κάνουν οι άλλοι. Το όνομά-του, επειδή δέ ζούμε στηριγμένοι πάνω στους λίγους παρά στους περισσότερους, είναι κυριαρχία του δήμου, δημοκρατία· ωστόσο οι νόμοι, όταν είναι για τις ιδιωτικές-τους διαφορές, δίνουν σε όλους τα ίδια δικαιώματα· όσο πάλι για την προσωπική επιβολή, κατά που βλέπουν τον καθένα να προκόβει σε κάτι, όχι από τη σειρά, όσο γιατι είναι ικανός, γι' αυτό τον προτιμούν να πάρει μέρος στα δημόσια πράγματα· ούτε πάλι κανένας από φτώχεια, κι' όταν ακόμα έχει να κάνει κάτι καλό στην πόλη-μας, βρίσκεται εμποδισμένος, επειδή του λείπει η κοινωνική επιβολή. Και δὲν είναι μόνο στη δημόσια ζωή-μας που ζούμε λεύτερα· είναι και που δέν κοιτάζουμε υποψιασμένοι ο ένας*

τον άλλο στις καθημερινές-μας δουλειές· δέ θυμώνουμε με το γείτονά-μας, άν κάνει κάτι κατά την όρεξή-του, κι' ούτε παίρνουμε την όψη του πειραγμένου, πράγμα που άν δέ βλάφτει, όμως στενοχωρεί τον άλλο. Κι' ενώ στην ιδιωτική-μας ζωή περνούμε απείραχτα μεταξύ-μας, σαν πολίτες είναι πιό πολύ από εσωτερικό σεβασμό που δὲν παρανομούμε, στους άρχοντές-μας κάθε φορά πειθαρχικοί και στους νόμους, και μάλιστα σε όσους από αυτούς έχουν γίνει για να βοηθούν τους αδικημένους, και σε όσους, κι' άγραφοι που είναι, όμως φέρνουν ντροπή ομολογημένη.

38. *Ωστόσο και από τους κόπους φοντίσαμε να βρούμε όσο γινόταν πιό πολλές ξεκούρασες στο πνεύμα, με το να κρατούμε τη συνήθεια να κάνουμε αγώνες και θυσίες όλο το χρόνο μιά πάνω στην άλλη, έπειτα και περιποιημένα σπιτικά για τον εαυτό-του καθένας· η ευχαρίστηση που μας δίνουν αυτά κάθε μέρα διώχνει μακριά τη στενοχώρια. Κι' ακόμα μας έρχονται, έτσι μεγάλη που είναι η πόλη-μας από την πάσα γή τα πάντα και φτάνουμε τα αγαθά που γίνονται εδώ να μήν τα χαιρόμαστε καθόλου σαν πιό δικά-μας απ' ό,τι και των άλλων ανθρώπων.*

39. *Και στη μελέτη των πολεμικών ξεχωρίζουμε από τους αντιπάλους-μας σ' αυτά τα σημεία· πρώτα πρώτα που την πόλη-μας την κρατούμε ανοιχτή σε όλους καὶ δέν διώχνουμε ποτέ ξένο κανένα, για να τον εμποδίσουμε να μάθει ή να ιδεί κάτι, που άν δὲν το κρύβαμε και το έβλεπε κάποιος από τους εχτρούς μας θα μπορούσε τάχα να ωφεληθεί. Γιατι εμείς την πίστη-μας τη στηρίζουμε όχι στις ετοιμασίες τόσο και στα ξεγελάσματα, όσο στην ψυχική από μάς τους ίδιους δύναμη, όταν είναι να ενεργήσουμε. Ύστερα στην ανατροφή εκείνοι από παιδιά ακόμα με άσκηση σκληρή κυνηγούν να φανούν άντρες· εμείς περνούμε τη ζωή-μας ανέγνοιαστα κι' όμως τραβούμε σε ίδια μεγάλους κιντύνους χωρίς καθόλου πιό μικρήν ορμή. Απόδειξη: οι Λακεδαιμόνιοι εκστρατεύουν στη χώρα-μας με όλους μαζί τους συμμάχους-των, ποτέ μοναχοί· αντίθετα εμείς μπαίνουμε και πολεμούμε στων άλλων μόνοι και τις πιό πολλές φορές νικούμε χωρίς δυσκολία στην ξένη χώρα αυτούς που υπερασπίζονται τα ίδια τους τα σπίτια. Κι' ούτε κανείς εχτρός ποτέ ώς τώρα αντίκρυσε τη δύναμή-μας συγκεντρωμένη, αφού εμείς την ίδια ώρα καὶ για το ναυτικό φροντίζουμε καὶ στην ξηρά στέλνουμε σε πολλές μεριές στρατό από μάς τους ίδιους. Όταν τώρα χτυπηθούν κάπου μ' ένα μέρος από μάς, άν τύχει και νικήσουν μερικούς, καμαρώνουν και λένε ότι μας έδιωξαν όλους· άν πάλι νικηθούν, πως βρέθηκαν από εμάς όλους νικημένοι. Μιά φορά, άν εμείς θέλουμε να παίρνουμε πάνω-μας τον κίντυνο ζώντας οκνά πιό πολύ παρά σε μελέτη επίπονη, με μιάν αντρεία, που δέ μας την επιβάλλουν τόσο οι νόμοι, όσο μας τη δίνουν οι τρόποι που ζούμε, τότε έχουμε ένα κέρδος παραπάνω εμείς: καὶ που δέν κουραζόμαστε από πρίν για τις άσχημες ώρες που είναι να έρθουν, καί που δέ δειχνόμαστε, όταν βρεθούμε μέσα σ' αυτές, λιγότερο τολμηροί από εκείνους που βασανίζονται αδιάκοπα — και αξίζει κανείς την πόλη-μας να τη θαυμάζει καί γι' αυτά καὶ γι' άλλα ακόμα.*

40. *Αγαπούμε το ωραίο και μένουμε απλοί· αγαπούμε τη θεωρία καὶ δὲν καταντούμε νωθροί. Ο πλούτος στέκει για μάς πιό πολύ αφορμή για κάποιο έργο παρά για παινεψιές και λόγια· και τη φτώχεια-του να την παραδεχτεί κανείς, δὲν είναι ντροπή· πιό ντροπή είναι να μήν κοιτάξει δουλεύοντας να την ξεφύγει. Κι' είμαστε οι ίδιοι που φροντίζουμε καὶ για τα δικά-μας καί για τα πολιτικά μαζί πράγματα, κι' ενώ καθένας-μας κοιτάζει τη δουλειά-του, άλλος άλλη, δέν κατέχουμε γι' αυτό λιγότερο τα πολιτικά. Γιατι είμαστε οι μόνοι που όποιον δὲν παίρνει καθόλου μέρος σ' αυτά, τον θαρρούμε έναν άνθρωπο όχι ήσυχο, μόνο άχρηστο, κι' ακόμα που ή παίρνουμε οι ίδιοι την απόφαση που ταιριάζει ή τουλάχιστο φτάνουμε σε μιά σωστή κρίση για τα πράγματα· γιατι δέν πιστεύουμε πως τα λόγια φέρνουν βλάβη στα έργα· να μή διδαχτούμε πρώτα με το λόγο, πρίν φτάσουμε να ενεργήσουμε όσα πρέπει, αυτό είναι που θαρρούμε πιό βλαβερό. Γιατι κι' αυτό το ξεχωριστό έχουμε αλήθεια, ώστε οι ίδιοι εμείς καὶ τόλμη πολλή να έχουμε καί μαζί να συλλογιόμαστε καλά καλά ό,τι είναι να πάρουμε πάνω-μας. Στους άλλους η άγνοια φέρνει την αποκοτιά, η συλλογή το δισταγμό. Ωστόσο θα ήταν δίκιο την πιό μεγάλη δύναμη στην ψυχή να κριθούν πως έχουν αυτοὶ που ξέρουν ολοκάθαρα καί ποιά πράγματα είναι φοβερά καί ποιά ευχάριστα, και όμως δέ ζητούν γι' αυτό ν' αποτραβηχτούν από τους κιντύνους.*

Kazantzankis (Nikos), geboren te Herakleion op Kreta in 1882, heeft ook oorspronkelijk werk geleverd zoals de drama's *Nikiforos Phokas*, *Christus*, het epos *Odysseia*, de roman *Het Leven van Alexis Zorbas*. Hier geven we de eerste zang van de *Goddelijke Comedie* van Dante. Men zal bemerken dat de vertaler erin slaagt het rythme van het origineel te bewaren.

Δάντη. Ἡ θεία κωμωδία. Ἀθήνα 1934, blz. 9—11.

Στὸ μεσοστράτι ἀπάνω τῆς ζωῆς μας
σὲ σκοτεινὸ πλανέθηκα ρουμάνι
γιατί 'ταν ἡ ἴσια στράτα ἀστοχημένη.
Ἄχ τί βαρὺ πῶς εἶταν νὰ στορήσω
τὸ ἄγριο, δασό, θεριακομένο δάσο,
ποὺ τὴν τρομάρα στὸ μυαλὸ ἀνανιώνει·
τόσο πικρό, ποῦ λίγο πιὸ 'ναι χάρος.
Μὰ γιὰ νὰ δείξω τὸ καλὸ ποὺ βρῆκα
θὰ δηγηθῶ κι ὅσα ἄλλα ἐκεῖ μοῦ ἐλάχαν.
Νὰ ξαναπῶ πῶς μπῆκα δὲν κατέχω·
τόσο βαρὺς μὲ πλάκωνε ὕπνος τότε
ποὺ τῆς ἀλήθειας ξέσφαλα τὴ στράτα.
Μὰ ὡς ἔφταξα στοῦ λόφου τὰ μπροσπόδια,
ἐκεῖ ποὺ πιὰ ξετέλευε ἡ λαγκάδα,
ποὺ τὴν καρδιὰ μὲ τρόμο ἀγκούσεψέ μου,
ψηλαγναντεύω καὶ θωρῶ ντυμένες
τὶς πλάτες του μὲ ἀχτίδες τοῦ πλανήτη
ποὺ γύρα ὁλοῦθε ἰσιόστρατα ὁδηγᾶ μας.

Μιὰ στάλα τότε λάγασε ἡ τρομάρα
πού 'χε μαζέψει ἡ στέρνα τῆς καρδιᾶς μου
στὸ ὁλόπικρο ποὺ διάβηκα ὁλονύχτι.
Κι ὅπως αὐτὸς πού, μὲ κομένη ἀνάσα,
βγαλμένος ἀπ' τὸ πέλαο στὸ ἀκρογιάλι,
γυρνάει καὶ τ' ἄγρια τὰ νερὰ ἀγναντεύει,
ὅμοια ἡ ψυχή μου, ποὔφευγεν ἀκόμα,
πισωγυρνάει νὰ ξαναδεῖ τὸ διάβα
ποὺ ζωντανὸ ποτέ του δὲν ἀφῆκε.
Κι ὄντας τὸ ἀχνὸ κορμί μου ἀκραναπαύτη,
τὴν ἔρμη ἀνάπηρα πλαγιά, μὲ πάντα
πιὸ στεριομένο τὸ στερνὸ ποδάρι.
Καὶ νά, κοντὰ στὸ πρῶτο πιὰ ἀνηφόρι,
μιὰ λιόπαρδη ἀλαφριὰ καὶ γοργοπόδα,
δερμάτι παρδαλόπλουμο ντυμένη,
ἀσάλευτη στεκόταν ξάγναντά μου
καὶ τόσο ἀντίσκοβε τὸ δρόμο ποὺ ὅλο
γιὰ γυρισμὸ τὰ μάτια μου γυρνοῦσα.
Εἶτα ἡ στιγμὴ ποὺ τὸ πουρνὸ διαφώταε
κι ἀνηφοροῦσε ὁ γήλιος μὲ τ' ἀστέρια,
ποὺ ὁμάδι του ἔφεγγαν, ἡ ἀγάπη ἡ θεία
τὴν ὄμορφη ὄντας πλάση πρωτοκίναε·
τόσο, ποὺ δίκια ἀσκώσα ἐντός μου ἐλπίδα
τ' ὥριο τοῦ ζοῦ τομάρι νὰ κερδέψω
τῆς μέρας ἡ ὥρα κ' ἡ ἀνοιξιάτα ἡ γλύκα·
μὰ πάλι δὲ μὲ γλύτωσα ἀπ' τὸν τρόμο
μπροστά μου ὄντας ἀγνάντεψα ἕνα λιόντα.
Μοῦ ἐφάνη καταπάνω μου νὰ ἐρχόταν
μὲ κάρα ὀρθή, μὲ λυσσασμένη πεῖνα,
ποὺ ἀκόμα, λές, κι ὁ ἀγέρας τὸν φοβόταν.
Καὶ λύκαινα ποὺ ὅλους τοὺς πόθους θάρριες
στὴν ἄγρια της λιγνάδα κοιλιοπόναε
κ' εἶχε πολλῶν τὴ ζήση φαρμακώσει.
Τούτη μὲ τόσο βάρος πλάκωσέ με
ἀπ' τὴν τρομάρα ποὺ ἔριχνε ἡ θωριά της,
ποὺ ἡ πᾶσα ἐχάθη ἐλπίδα μου ν' ἀνέβω.
Κι ὅπως αὐτὸς ποὺ μὲ ὄρεξη κερδαίνει
καὶ τῆς χασούρας ὁ καιρὸς πλακώσει,
μέ ὅλους τοὺς λογισμούς του ἀχάει καὶ κλαίει,
τέτοιος κ' ἐγὼ στὸ ἀλάγαστο τὸ ἀγρίμι
ποὺ κατὰ μένα ἀγαλινὰ προχώραε
καὶ μὲ ἄμπωθε ὅπου ὁ γήλιος πιὰ σωπαίνει.
Κι ὥς πιὰ στὰ χαμωτόπια πισωβόλουν,
στὰ μάτια μου ξεπρόβαλε ἕνας ἄντρας,
ἀπ' τὴν πολλὴ σιγὴ λὲς ξεπνεμένος.
Στὴν ἄγρια ὥς τὸν ἀγνάντεψα ἐρημία,
σούρνω φωνή: ,,Σπλαχνίσου με ὅποιος νἆσαι,
κούφιος σκιανὸς γιἆ κι ἄνθρωπος ἀκέριος!''

,,Ἄνθρωπος εἴμουν, πιὰ δὲν εἶμαι, κρένει,
καὶ Λομπαρδοὶ σταθήκαν οἱ γονιοί μου,
στὴ Μάντοβα κ᾽ οἱ δυό τους γεννημένοι.
Πρόβαλα ἀργὰ στοῦ Καίσαρα τὰ τέλη
καὶ στοῦ καλοῦ Αὔγουστου τὴ Ρώμη ἐζοῦσα
στῶν πλάνων, ψεύτικων θεῶν τὰ χρόνια.
Ποιητὴς λογιούμουν κ᾽ ἔψαλα τὸ δίκιο
τοῦ ᾽Αγχίση γυιὸ ποὺ κίνησε ἀπ᾽ τὴν Τροία,
τὸ πέρφανο ὄντας κάστρο στάχτη ἐγίνη.
Μὰ ἐσὺ τί διαγυρνᾶς σὲ τόση πίκρα;
τί τὸ γλυκὸ βουνὸ δὲν ἀνεβαίνεις,
κάθε ἀναγάλιας ἀφορμὴ καὶ μάνα;''
,,Εἶσαι λοιπὸν ὁ ξακουστὸς Βιργίλιος,
βρύση ποὺ ποταμὸ ἀναβράει τὸ λόγο;''
μὲ θώρι ντροπαλὸ τοῦ ἀπηλογοῦμαι.
Ὦ φῶς τῶν ἄλλων βάρδων καὶ καμάρι,
θυμήσου τὴ μακριὰ σπουδή, μὲ πόση
μεγάλη ἀγάπη τὸ ἔργο σου ἐρευνοῦσα!
᾽Εσύ ᾽σαι κι ὁ ποιητὴς κι ὁ δάσκαλός μου,
ἐσύ ᾽σαι ὁ μόνος ὁδηγὸς ποὺ ἐπῆρα
στὴν ὄμορφη γραφὴ ποὺ δόξασέ με!

TWEEDE DEEL

POEZIE.

I. BYZANTIJNS TIJDPERK

„Digenis Akritas".

Ook in de nieuwere tijden begon het Griekse volk ongetwijfeld heel vroeg te dichten en wel volgens de evolutie van de uitspraak. De kerkelijke poëzie heeft een groot dichter, Romanos, al in de 6de eeuw, doch het echte monument der volkstaal dateert van na 900. Het is het epos van Digenis Akritas, waarin de strijd van het Byzantijnse Rijk tegen de Arabieren en tegen de rovers (Apelaten) aan de oevers van de Euphraat weergegeven wordt. Wie de auteur ervan is blijft een probleem; er wordt bovendien over getwist of het epos het eerst in de geleerde of het eerst in de volkstaal geschreven werd en of het aan één stuk gecomponeerd of in episoden werd gedicht. Volgens volks-etymologie betekent Digenis „die van twee rassen (nl. Grieks en Arabisch) afkomstig is". Akritas betekent niet anders dan „beschermer der grenzen" aangezien, in het middeleeuws Grieks, „akra" de landen aan de uiteinden van het Rijk zijn. Ondanks het feit dat het eerste manuscript van het gehele epos in 1870 ontdekt werd, komt de naam Digenis in volksliederen voor en is de held Digenis bij het Griekse volk altijd de personificatie van dapperheid en kracht gebleven. De taal vol archaïsmen toont toch alle kenmerken van het Nieuwgrieks. Het vers is de zogenaamde *politikós*, die geen rijm heeft: vijftien lettergrepen met een caesuur na de achtste; het rythme ervan is jambisch, gebaseerd op de klemtoon; dus moet het accent op een even lettergreep vallen, maar de dichter is niet verplicht aan alle even lettergrepen een klemtoon te geven. Een onregelmatigheid in het iambische rythme bij het begin van het vers of na de caesuur hindert een Grieks toehoorder niet. De *politikós* is het vers der volkspoëzie en van vele dichters.

Uit de uitgave van *Prof. P. Kalonaros* (eerste deel) Athene 1941 (manuscript van Athene met enige verbeteringen uit dat van Trebizonde):

1. Huwelijk der ouders van Digenis, vers 477—562.
2. Opvoeding van Digenis. 1385—1393.
3. Leven van Digenis 2301—2334.
4. Digenis en de Koning. 2341—2413.
5. Het paleis van Degenis. 3892; 3900—3909; 3932—3990; 4163—4210.

1. ,,Ὦ Ἀμηρᾶ, πρῶτ' Ἀμηρᾶ καὶ κύων τῆς Συρίας,
,,τὴν ἀδελφήν, ποὺ ἥρπασας, νὰ μὴν μᾶς τὴν στερήσῃς,
,,εἰ δὲ καὶ πράξῃς ἄνομα, πάντως ἐθανατώθης·
,,οὐδεὶς ἡμῶν χωρὶς αὐτὴν ἀποστραφῆναι θέλει,
,,ἀλλὰ σφαγῶμεν ἅπαντες διὰ τὴν ἀδελφήν μας''.
Ἐκίνουν θερμὰ δάκρυα μέσα ἀπὸ καρδίας.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀμηρᾶς μεγάλως ἐφοβήθη,
ἤρξατο τούτους ἐρωτᾶν· ,,Τίνες καὶ πόθεν εἶστε,
,,ποίου γένους ὑπάρχετε ἀπὸ τῆς Ρωμανίας;''
Καὶ τότε πρῶτος ἀδελφὸς οὕτως ἀνταποκρίθη·
,,Ἡμεῖς, Ἀμηρᾶ, λέγοντες τυγχάνομεν ἀρχῆθεν
,,ἐκ χώρας ἀνατολικῆς ἐξ εὐγενῶν γονέων,
,,πατήρ μας δὲ ὁ Ἀαρὼν ἐκ τῶν Δουκῶν τὸ γένος
,,κατάγεται τῶν θαυμαστῶν, ἀπὸ τῶν Κινναμάδων,
,,καὶ Μουσελὼμ ὁ θαυμαστός, πατὴρ ὁ τοῦ πατρός μας.
,,Ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν αὐτὴ ἀπὸ τῶν κὺρ Μαγάστρων,
,,Μαγαστρανοὶ ἐκράζουνταν, ἐκείνων τῶν πλουσίων.
,,Δώδεκα θείους εἴχαμεν καὶ ἐξαδέλφους ἕξη,
,,πατέρας μας ἐξωρίσθηκεν διά τινας μωρίας,
,,ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἄκρα γῆς λαὸν νὰ συναθροίσῃ,
,,ἐκεῖνοι ἂν σὲ εὕρισκον τὸν κόσμον δὲν ἐθώρεις.
,,Οὐδεὶς ἡμῶν ἐτύγχανεν ἐν τῇ ἀποδημίᾳ,
,,καὶ εἰ ἐκεῖ ἐτυγχάνομεν δὲν ἤθελε γένει τοῦτο,
,,μηδὲ ἡ ἀδελφὴ ἡμῶν ἡρπάζετον ἐκ χειρός σου,
,,καὶ μήτε εἰς τὸν οἶκον μας ἠθέλετε προσεγγίσει.
,,Πέντε ἀδελφοὺς ἐγέννησεν ἡ μήτηρ μας, ὡς βλέπεις,
,,μίαν δὲ εἴχαμεν ἀδελφήν, τὸ φέγγος τοῦ ἡλίου,
,,καὶ μετ' αὐτῆς χαιρόμεσθεν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ.
,,Καὶ τώρα σὺ ἀπόδος μας τὴν ἀδελφὴν ἐκείνην·
,,οὐκ οἶδας ὅτι στέλλομεν ἀνθρώπους ἐδικούς μας
,,νὰ φέρουν τὰ φουσσᾶτα μας ἀπὸ τοῦ ταξιδίου,
,,νά 'λθῃ καὶ ὁ πατέρας μας ἀπὸ τοῦ ταξιδίου,
,,ὅτι ἔχει χρόνον καὶ καιρὸν ἀπὸ τῆς ἐξορίας,
,,νὰ σὲ καταγυρεύσωμεν ἀπὸ τῆς βασιλείας,
,,καὶ νὰ σὲ καταφθάσωμεν ὅπου καὶ ἂν τυγχάνῃς·
,,οὐ γὰρ ἀνεκδιήκητον ν' ἀφήσωμεν τὸ πρᾶγμα
,,τὸ εἰς ἡμᾶς γενόμενον, πάντες συμμαρτυροῦντες''.

Καὶ τότες ἀνταποκρίθηκεν ὁ Ἀμηρᾶς ἐκεῖνος·
,,Ἐγώ, καλοὶ νεώτεροι, νέοι καὶ ἀνδρειωμένοι,
,,τοῦ Χρυσοχέρπου ὁ υἱός εἰμὶ καὶ τῆς Σπαθίας·
,,ἀπόθανεν ὁ πατέρας μου, μικρὸν υἱὸν μὲ ἀφῆκεν,
,,ἐκδίδομαι παρὰ μητρὸς εἰς Ἀραβίτας θείους,
,,ἐκεῖνοι μὲ ἀνέθρεψαν μὲ ἀμετρήτους πόθους.
,,Ἀμβρὼν ἦτον ὁ πάππος μου, θεῖος μου ὁ Καρόης,
,,καὶ εὑρόντες εὐτυχοῦντα με εἰς πάντας τοὺς πολέμους
,,αὐθέντην μὲ ἐποίησαν εἰς ὅλην τὴν Συρίαν,

,,διαλεκτοὺς μὲ ἔδωσαν ἀνδρείους τρισχιλίους,
,,Συρίαν ὅλην ἐπάταξα, ὑπόταξα τὸ Κοῦφερ,
,,Ἡρακλέους δὲ ἐκούρσευσα Ἄμοριν καὶ τὸν Ἴφερ.
,,Καὶ δὲν μ᾿ ἐφόβησαν ποτὲ φουσσᾶτα καὶ θηρία·
,,μία ἀδελφὴ μ᾿ ἐνίκησεν, ἣν νῦν ὑμεῖς ζητεῖτε,
,,καὶ δι᾿ αὐτὸ ἐπείραξα ἐσᾶς διὰ νὰ μάθω.
,,Ταύτης τὰ κάλλη φλέγουν με, τὰ δάκρυα δαπανοῦν με,
,,τοῖς δάκρυσιν οὐ παύεται περὶ ὑμῶν θρηνοῦσα.
,,Καὶ τώρα ξαγορεύομαι καὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω,
,,ἐὰν μὲν καταξιώνετε νὰ μ᾿ ἔχετε γαμβρόν σας,
,,ὡς διὰ τὰ κάλλη τὰ πολλὰ τὰ ἔχει ἡ εὐγενίδα,
,,νὰ ἀρνησθῶ τὴν πίστιν μου, νὰ ἔλθω εἰς Ρωμανίαν.
,,Μάθετε καὶ τὸ βέβαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην,
,,φίλημα δὲν μοῦ ἔδωσεν, μὰ τὸν λαμπρὸν Προφήτην,
,,μόνον στενάζει δι᾿ ὑμᾶς νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.
,,Εἰσέλθετε εἰς τὴν τέντα μου, ἐκεῖ νὰ τὴν εὑρῆτε''.

Ἐκεῖνοι αὐτίκα, ὡς ἤκουσαν, μετὰ περιχαρίας
τὴν τένταν ἀνασήκωσαν καὶ ἔνδοθεν εἰσῆλθον,
καὶ εὗρον κλίνην πάντερπνον, γύρωθεν χρυσωμένην
κειμένην οὖσαν εἰς τὴν γῆν, ἔσωθεν δὲ τὴν κόρην,
ταύτην τὴν γῆν κατέβρεξαν ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων,
ἀπὸ καρδίας βρύγματος τῆς ἀπληρώτου λύπης.
Ὡς εἶδεν οὖν τοὺς ἀδελφούς, ὁπού ᾿λθασιν ἀξάφνω,
καὶ ὡς λιποθυμήσαντας ἐκ τῆς ἀμέτρου λύπης,
ἀνέστη αὖθις ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸς ἐκείνους ἦλθεν,
καὶ τούτους μετ᾿ ἐκπλήξεως ἕκαστον κατεφίλει·
ἡ ἀπροσδόκητος χαρὰ ἐλθοῦσα παρ᾿ ἐλπίδα,
ὅμοια φέρει δάκρυα θλίψεων τε καὶ πόνων.
Ὡς γὰρ αὐτοὺς ἠσπάζετο μετὰ περιχαρίας,
δάκρυα περιεβάλλοντο, θρῆνον ποιοῦντες μέγα,
ἔλεγον λόγους πενθικοὺς οἱ νέοι πρὸς τὴν κόρην·
,,Ζῆς, αἰχμάλωτε ἀδελφή, ψυχὴ ἡμῶν καρδία;
,,Ἡμεῖς θανοῦσαν σ᾿ εἴχαμεν καὶ σπαθοκοπημένην,
,,μίαν ὑπολαμβάνοντες εἶναι σὲ τῶν θανόντων,
,,ἀλλὰ τὰ κάλη ζῶσαν σε ἐτήρησαν ἀδέλφιν.
,,Οἶδα γὰρ κάλλος ἄπειρον τὴν λύπην νὰ πραΰνῃ,
,,καὶ φείδονται πολέμιοι νεότητος καὶ κάλλους''.

Εἶθ᾿ οὕτως βεβαιώσαντες τὸν Ἀμηρᾶν μεθ᾿ ὅρκου
γαμβρὸν νὰ τὸν ἐπάρωσιν, νὰ ἔλθῃ εἰς Ρωμανίαν,
ἐδώκασιν τὰς σάλπιγγας, ὑπέστρεψαν εὐθέως.

2. *Οὗτος τοίνυν ὁ θαυμαστὸς Βασίλειος ὁ Ἀκρίτης*
παιδόθεν εἰς διδάσκαλον παρὰ πατρὸς ἐδόθη·
τρεῖς χρόνους γὰρ ἐμάνθανε παιδείαν τῶν γραμμάτων,
ὀξὺς ἦτο εἰς τὸν νοῦν καὶ γρήγορος εἰς τὸ λέγειν.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἀγάπησε κυνήγια καὶ τόξα,
νὰ κυνηγᾷ, νὰ πολεμᾷ, νὰ τρέχῃ τότε πάντα.
Μὲ τὸν πατέρα ἔβγαινεν ἐν τούτοις πᾶσαν ἡμέραν,
τὸ δόρυ διδασκόμενος καὶ τὸ σπαθὶν ὁμοίως
καὶ παλαιστρίτης γίνεται δοκιμώτατος λίαν·

3. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐπῆρε τὴν καλήν του
καὶ τοὺς καλοὺς ἀγούρους του καὶ ἦβγεν εἰς τὰς ἄκρας
τοὺς τόπους ἐκατέλαβεν ὁπού 'σαν τοῦ πατρός του,
κ' ἐσπούδαζε ὁλοσχερῶς τοὺς ἀτάκτους νὰ φθείρῃ.
Εἰς τὰς κλεισούρας ἔτρεχε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἄκρας,
διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθηκεν 'Ακρίτης τὸ ὄνομά του,
τότε πολλοὺς ἐλάβωσεν, καὶ ἔπεμψεν εἰς ᾅδην
καὶ τότε τὰ ρωμαϊκὰ μέρη τῶν ὀρθοδόξων
ἐν εἰρήνῃ ἐτύγχανον ἔχοντα ὡς προστάτην,
καὶ φύλακα καὶ βοηθὸν καὶ πρόμαχον ἐκεῖνον
ἐκ πάντων πολεμίων τε καὶ φόνων τῶν ἀπείρων.
'Αγάπην εἶχεν ἄπειρον νὰ τρέχῃ μοναχός του,
καὶ μόνος του ἀνδραγαθεῖν χωρίς τινος συμμάχου.
"Οπου γὰρ ἐπήγαινεν τέντας δικάς του εἶχεν,
εἶχεν καὶ τέντα ἴδια κατὰ πολλὰ ὡραίαν,
μόνοι αὐτοὶ ἐκάθοντο, αὐτός τε καὶ ἡ κόρη.
Εἶχαν σκηνὴν αἱ βάες της, ἐξόχως οἱ ἀγοῦροι,
ἐκ διαστήματος πολλοῦ ἐστέκοντο αἱ τέντες,
ὁπόταν δὲ ἐθέλασιν νὰ σκώσωσι τὰς τέντας,
διὰ νὰ μετοικήσωσιν πάλιν εἰς ἄλλον τόπον,
ὅσους ἀνδρείους ἔχρηζε, τόσους φανοὺς ἀνῆπτε.
Οὐδένας ἐτόλμησε ποτὲ τέντα κοντὰ νὰ στήσῃ,
οὔτε κοντά του νὰ σταθῇ τινὰς ἐκ τοὺς ἀνδρείους.
"Εγινε γὰρ καὶ φοβερὸς μεγάλως ὁ 'Ακρίτης,
ὥστε ἡ θεωρία του ἔκαμνεν τὴν δειλίαν.
Μιᾷ γὰρ ἐκ τῶν ἡμερῶν μάγειρος τοῦ ἀντεῖπε,
καὶ ράπισμα τὸν ἔδωκεν τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον,
καὶ παρευθὺς τὰ μάτια του ἐβγῆκαν τοῦ ἀθλίου,
ἀπόμεινεν ἕως θανῆς, ὡς ἀπολελυμένος.
"Εκτοτε ἐπαρήγγειλε μή τις αὐτῷ ἐγγῖσαι,
ἐκτὸς τῆς κόρης τῆς αὐτοῦ τῆς εὐγενικωτάτης,
μὲ τὴν ὁποίαν ἔχαιρε εἰς ὅλην τὴν ζωήν του.
Τροφαὶ αὐτοῖς ἐτύγχανον ἔλαφοι καὶ πουλία,
αἶγες καὶ χοῖροι ἄγριοι, καὶ πᾶν κυνῆγιν ἄλλον.

4. 'Ομοίως γὰρ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας τῶν Ρωμαίων,
ὁ Ρωμανὸς ὁ πλούσιος καὶ νικητὴς ὁ μέγας,
ἀκούων τά τοῦ Διγενοῦς 'Ακρίτου Βασιλείου,
εἶχεν ἀγάπην περισσὴν πρὸς τὸν 'Ακρίτην τότε
νὰ βλέψῃ τὸν νεώτερον, νὰ τὸν τιμήσῃ μέγα.
Καὶ τότε ἐδιέτριβεν τῆς Καππαδοκίας μέρη,
καὶ στράτευμα εἶχε περισσὸν κατὰ τοὺς Μαγουλίους.

Βασίλειος ὁ θαυμαστὸς ἐπέτυχε στὰς ἄκρας,
ταύτας φυλάσσων ἀκριβῶς, ὡς μηδενὸς τολμῶντος
ἄνευ προστάξεως αὐτοῦ διαπεράσαι 'κεῖθεν.

Γράφει σ' αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπιστολὴν τοιαύτην·
,,Μὴ κατοκνήσῃς, κράτιστε, τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν σε,
,,ἤκουσε γὰρ παρὰ πολλῶν δική μου ἡ βασιλεία
,,περὶ τῶν κατορθώσεων καὶ ἀνδραγαθιῶν σου,
,,καὶ πόθον ἔχω νὰ ἰδῶ τὴν σὴν ὡραίαν ὄψιν,
,,ὅπως τῷ Πλάστῃ καὶ Θεῷ τὴν χάριν ἀναπέμπω,
,,ποὺ σ' ἔδωσε τὴν δύναμιν, τὴν γνῶσιν καὶ ἀνδρείαν
,,τοσαύτην ὑπεράνθρωπον ἐν τῇ γενέσει ταύτῃ,
,,καὶ θέλεις πάρει ἀμοιβὴν ἐκ τῆς χειρὸς Κυρίου,
,,ἐλθὲ δὲ χαίρων πρὸς ἐμέ, ἡμῶν μὴ ἐπιλάθῃς''.

Ὁ δὲ ταῦτα δεξάμενος ἀντιγραφὴν ἐκπέμπει·
,,Ἐγὼ γὰρ λέγει, δέσποτα, σὸς δοῦλος νῦν τυγχάνω,
,,καὶ εἰ ποθεῖς, ὡς ἔγραψας, ἰδεῖν ἄχρηστον ἄνδρα,
,,λάβε ὀλίγους μετὰ σοῦ καὶ ἐλθὲ εἰς τὸν Εὐφράτην,
,,ἐκεῖ μὲ ὄψει, δέσποτα, τὸν σὸν ἀχρεῖον δοῦλον·
,,καὶ γὰρ πτοοῦμαι, βασιλεῦ, πολλοῦ τοῦ στρατοπέδου,
,,μήπως ἀπάρξωνται τινες ἐκ τούτου μὲ τοῦ ψέγειν,
,,καὶ λυπηθεὶς χαρίσωμαι ρόγαν ἐκ τῶν χειρῶν μου,
,,ἡ γὰρ νεότης, δέσποτα, ἔχει πολλὰς μωρίας''.
Ἔχαιρε γὰρ ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τῆς γραφῆς του,
καὶ ἔλεγε τοῖς ἄρχουσι μετὰ χαρᾶς μεγάλης·
,,Εὑρέθη ἄνθρωπος, καλός, σοφὸς στὴν βασιλείαν,
,,οἷος οὐκ ὤφθη πώποτε τοιοῦτος ἐν τῷ κόσμῳ''.
  Ἀπῆλθε τότε βασιλεὺς θεάσασθαι Ἀκρίτην,
καὶ ἑκατὸν μεθ' ἑαυτοῦ ἔλαβε στρατιώτας,
σὺν τούτοις παραγέγονεν εἰς ποταμὸν Εὐφράτην.

Ἐκεῖσε τοῦτον διελθὼν μ' ὀλίγους ἀνδρειωμένους,
περιχαρῶς ἐφίλησε, τὸ μέγεθος θαυμάσας
τῆς θαυμαστῆς τε καὶ καλῆς τοῦ νέου ἡλικίας.
,,Οὐ χρήζεις, λέγων, τέκνον μου, ἐπαίνου ἀλλοτρίου,
,,σχολάζει οὖν ὁ ἔπαινος ὅταν φανῇ ἡ ἀλήθεια,
,,διό, τέκνον μου, λέγε με πεπαρρησιασμένως
,,καὶ εἴ τι χρήζεις δώσω σοι ἐμῆς δὲ βασιλείας''.
Καὶ ὁ Ἀκρίτης πρὸς αὐτὸν ὡς δοῦλος ἀπεκρίθη·
,,Καλὰ νὰ εἶσαι, δέσποτα, μ' ὅλην τὴν στρατιάν σου,
,,καὶ μένα μόνη φθάνει με ἡ συμπάθεια αὕτη.
,,Τὰς δωρεὰς καὶ τὰς τιμάς, ποὺ θέλεις νὰ μὲ δώσῃς.
,,δός τες αὐτές, ὦ δέσποτα, πένησι στρατιώταις,
,,ἔχει ἡ βασιλεία σου ἐξόδους ἀμετρήτους,
,,ἀξία δὲ ἡ ἀμοιβὴ τῆς δόξης σου τὸ κράτος,
,,νὰ ἀγαπᾷ τοὺς σκλάβους του, νὰ ἐλεῇ πεινῶντας,
,,ἐξ ἀδικούντων ρύεσθαι τοὺς καταπονουμένους,

,,στὰ κατὰ γνώμην πταίσματα συγχώρησιν παράσχου,
,,νὰ μὴν ὀργίζεσαι τινὰν προτοῦ νὰ ἐξετάσῃς.
,,Αὐτὰ εἶναι, ὦ κράτιστε, ἔργα δικαιοσύνης,
,,μ᾽ αὐτῶν καὶ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἔχεις νὰ ὑποτάξῃς,
,,οὐ γὰρ δυνάμεως ἐστὶ κρατεῖν καὶ κυριεύειν,
,,ἀλλὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα ἐκ δεξιᾶς Ὑψίστου,
,,δι᾽ οὗ τῆς χάριτος ἐγὼ τὰς ἀπείρους ἐξόδους
,,ὁπού ᾽χες γὰρ κατὰ καιρὸν εἰς φύλαξιν τῶν ἄκρων,
,,ὡς δῶρον εὐτελέστατον ἄχρι τῆς τελευτῆς μου
,,σοί, βασιλεῦ, χαρίσομαι, ὡς δοῦλος σου εὐγνώμων,
,,καὶ ἂς μὴν εἶναι εἰς ἐσὲ πλέον φροντίδες τούτων,
,,ἐγὼ ποιήσω τοὺς ἐχθροὺς δούλους εἶναι τοῦ κράτους''.
᾽Ακούσας οὖν ὁ βασιλεὺς τοὺς λόγους τοῦ ᾽Ακρίτου·
,,Ἔχε, λέγει, ὦ τέκνον μου, ὅλην τὴν Ρωμανίαν,
,,ἀπὸ βορρᾶν οὖν δίελθε μέχρι μερῶν τῶν πάντων,
,,καὶ ἔσο νῦν τιμώμενος μετὰ καὶ τοῦ λαοῦ σου,
,,καὶ χαρίσω πάντα διπλᾶ μετὰ χρυσιοβούλλου
,,τὰ κρατηθέντα πρὸ καιροῦ κτήματα τοῦ σοῦ πάππου,
,,ἔχε ταῦτα ἀφαίρετα ὑπὸ σῆς ἐξουσίας''.
Ταῦτα πάντα ὁ βασιλεὺς χρεωστικῶς πληρώσας,
καὶ τὸν ᾽Ακρίτην ᾽χάρισε πολύτιμα κουμάσια,
ἐπρόπεμψε τοίνυν αὐτὸν μετὰ περιχαρίας,
καὶ τὴν εὐχήν του ἔδωσε τότε μὲν τοῦ ᾽Ακρίτου·
,,Τέκνον μου, ἔφη πρὸς αὐτόν, Θεὸς κατευοδώσοι
,,καὶ ἀξιώσοι χαίρειν σε τὰ πάντερπνά σου κάλλη''.

5. Βασίλειος ὁ Διγενὴς καὶ θαυμαστὸς ᾽Ακρίτης . . .
ἐν τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ ἠράσθη κατοικεῖσαι.
Οὗτος δὲ πάντων ποταμῶν καλλίστατος ὑπάρχει,
καὶ γὰρ τὴν βρύσην κέκτηται ἀπὸ τοῦ παραδείσου,
ἐκεῖθεν φέρει τὴν τερπνὴν καὶ πλείστην εὐωδίαν,
ἔχει δὲ καὶ γλυκύτατον τὴν τῶν ὑδάτων πόσιν.

Καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἔφερε στὸν λειμῶνα,
παράδεισον ἐποίησε κατὰ πολλὰ ὡραῖον,
καὶ δάσος ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν, ὑπῆρχε μέγα χρῆμα,
περὶ τὸ δάσος τεῖχος ἦν εἰς ὕψος ἐπηρμένον
ἐρηρεισμένον κάλλιστα καὶ κατωχυρωμένον,
καὶ στιλβωμένον κάλλιστα μετὰ πολλοῦ χαλκοῦ τε.

. . . Παλάτιν ἔκτισε λαμπρὸν μέσον τοῦ παραδείσου
τὸ κάλλος καὶ τὴν σύνθεσιν εἰπεῖν οὐκ ἐξισχύω,
ἅπαντες γὰρ δεδόμηνται παράδοξοι οἱ λίθοι,
καὶ οὐδαμῶς ἐκφαίνεσθαι τὴν θεωρίαν τούτων,
ὡς ἀπὸ πέτρας τοιγαροῦν ὑπάρχοντες καλλίστας
ἀλλ᾽ ὡς ἡδὺ παρεμφερὲς ἐξηλλαγμένον χρόαις.
Πάτους μὲν εἶχε τέσσαρους ὁ ἔμπροσθεν οἰκίσκος,
ἅπας χρυσομεσόκτιστος, περιηργυρωμένος,

τριώροφος ἐτύγχανε ὑψίτατός τε ἄγαν·
ἡ πόρτα δὲ ἡ ἔμπροσθεν ἦτο πολλὰ μεγάλη,
τὸ ὕψος μὲν ὡσεὶ πηχῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων
ὑπερνικῶν εἰς καλλονὴν πολλὴν τοῦ διαχρύσου.
Ἔνδοθεν τούτου ἕτερος κατεσκευάσθη οἶκος,
τὸ ὕψος μὲν ὡσεὶ πηχῶν εἴκοσί τε καὶ δύο,
κεκοσμημένος πάντοθεν ἐν χαλκοτάτῳ εἴδει,
ἐκ λίθων μὲν βασιλικῶν ἐρηρεισμένος ἅπας·
τοσοῦτον δὲ ἐστίλβωσαν τοὺς λίθους οἱ τεχνῖται,
ὥστε ὁποὺ ἐφαίνοντο πορφύρα τε καὶ βύσσον·
τὰ ὑπερῷα ἅπαντα χρυσοκατάσκευά τε
ὄροφος μουσιόκτιστος, ἔργον πολλῶν θαυμάτων,
ἡ στέγωσις δὲ πάντοθεν ἦτο κεχρυσωμένη.
Εἶχεν καὶ ἔργα θαυμαστὰ διάφορα ποικίλα,
τὰ ἔσω ἦσαν πλουμιστὰ μετὰ τιμίων λίθων,
αἱ δὲ θυρίδες ἅπασαι τοῦ πανευφήμου οἴκου
μεγάλαι μὲν καὶ θαυμασταὶ καὶ λαμπεραὶ ὡς φῶτα,
διατὶ εἶχον μάλαγμα καθαρὸν τῆς Ἀραβίας χώρας,
σταφύλια μὲ τὰ κλήματα εἶχον κεχρυσωμένα,
οἱ στύλοι δὲ οἱ ἅπαντες χρυσοημφιεσμένοι
ὡς πάντα καταλάμποντα ἀπὸ τῆς λαμπηδόνος,
καὶ τοῖς ὁρῶσι φαίνεσθαι χρύσινα στέγη πάντα·
μᾶλλον δὲ ὅταν ὁ ἥλιος ἔλαμπε τὰς ἀκτῖνας,
πυρωδεστάτην τὴν αὐγὴν ἔπεμπε τὸ χρυσίον,
τὰς ὄψεις πάντων τῶν ἐκεῖ ἔτερπε τυγχανόντων.
Ταῦτα λοιπὸν ὁ θαυμαστὸς Ἀκρίτης ἐκτελέσας
καὶ πύργον μέγαν τοῖς αὐτοῖς κτίσας ὡραῖον πάντα,
τὸ ὕψος δὲ ἀμήχανον, καὶ θαυμαστὸν τὸ κτίσμα,
ἀπὸ γὰρ γῆς τετράγωνος τὴν ἄνω βάσιν εἶχεν,
συνηρμοσμένος τε καλῶς ἐκ τῶν πριστῶν τῶν λίθων,
ἄνωθεν δὲ ὀκτάγωνος μετὰ λαμπρῶν θυρίδων·
τοσαῦτα πάντα ὕψωσεν, ὅπως καλῶς ὁρᾶσθαι
ἀπὸ Συρίαν ἅπασαν καὶ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα,
τοὺς δὲ μακρόθεν βλέποντας τὴν δόμησιν τοῦ οἴκου
ὡς ἀπὸ τῆς λευκότητος δοκεῖν χιόνα ἔχειν.
Ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τρίκλινον σταυροειδῶς ποιήσας,
ἔνθεν κακεῖθεν τῶν μερῶν οὕτως καλῶς εἰργάσθη.
Ἐκάμασιν καὶ τοὺς πινσοὺς τὸ μῆκος πενταπήχεις,
ἀντὶ κιόνων ἔστησε τούτους ἐν τῷ τρικλίνῳ,
ἔβαλε πλίνθους τέσσαρας ἐφ᾽ ἕκαστον πινσόν τε
μεγίστους, ἀργυρέους τε, σταθμὸν ταλαντιαίους.
Τὸν ὄροφον ἐστόλισεν ἐκ λίθων καὶ μαργάρων.
μετὰ χρυσίου καθαροῦ ἅπαντα συσκιάσας,
τὸ ἔδαφος ἐκάλλυνε μετὰ τιμίων λίθων,
τὸν τοῖχον καὶ τὸ ἔδαφος ἐστόλισεν ὡραίως,
μέσον δὲ τούτων ἔβαλεν σφαιροειδῆ τε λίθον,
ἐκεῖνος ὁ λίθος ἔλαμπεν ὥσπερ τὴν λαμπηδόνα,
κατηύγαζεν ἐν τῇ νυκτὶ φῶς εἰς τὸν οἶκον ὅλον.

Τὰς πόρτας του ἐλάμπρυνε μὲ καθαρὸν χρυσίον,
μετὰ τῶν λίθων χυμευτὰς ἔκαμε τὰς θυρίδας,
ἡλιακούς ἐποίησεν ἔξωθεν τοῦ τρικλίνου . . .

Ἓν μόνον τούτου τὴν ψυχὴν διηνεκῶς ἐλύπει
ἡ ἀτεκνία ἡ ἄπευκτος, ἡ λίαν δεινοτάτη,
γινώσκουσι γὰρ ἅπαντες, οἱ οὕτως πειρασθέντες,
πόσον κακὸν καθέστηκε ἡ ἀτεκνία αὕτη
καὶ διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν πάντοτε παρεκάλει,
ὁλονυκτίες ἔκαμνε, ὕμνους καὶ παννυχίους,
ἀλλὰ σαφῶς ἠστόχησεν ἐλπίδος τῆς τοιαύτης,
Θεοῦ γὰρ πᾶν τὸ δώρημα τοῦ πάντα δυναμένου.
Ἀλλ' ὅμως ἦν εὐχαριστῶν καὶ τὸν Θεὸν ἐν τούτῳ
καὶ τὴν αἰτίαν ἑαυτοῦ προγράφει ἁμαρτίαν.
Οὕτως βιώσας τε καλῶς ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης,
τύπος ἀρχόντων γέγονεν, ὑπογραμμὸς ἀνδρείας,
παιδαγωγὸς φρονήσεως, καὶ κλέος σωφροσύνης.
Τὰς τάξεις γὰρ ἀρχοντικὰς οὐδεὶς τῶν ἐν τῷ βίῳ
ὥσπερ αὐτὸς ἐτίμησεν, καλλίστως διαπράξας,
πρὸς βασιλεῖ ὑποταγήν, πρὸς πάντας τὴν ἀγάπην·
εἶχε θερμὴν ἀντίληψιν πάντοτε εἰς τοὺς δούλους,
οὐ γὰρ ὠργίζετό ποτε προτοῦ νὰ ἐξετάσῃ.
Ἠγάπα δὲ κατὰ πολλὰ ἐν ἡσυχίᾳ εἶναι,
καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῶς, ἔνθα αὐτὸς κατῴκει,
εἴασεν ὑποχείριον τοῦ μετ' αὐτοῦ συνεῖναι,
ἀλλ' ἦσαν πόρρωθεν αὐτοὶ ποιοῦντες τὰς δουλείας.
Τὰ μὲν ὀπτὰ οἱ μάγειροι ποιοῦντες καθ' ἡμέραν,
φέροντες οἱ δομέστικοι τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης,
ὁμοίως καὶ οἱ μάγκιπες ἐκόμιζον τοὺς ἄρτους·
ἐκεῖνος δὲ εἰς τράπεζαν ἅπαντα παραθήσας,
κρούων εὐθὺς τὸν κώδωνα ἅπαντες ὑπεχώρουν,
καὶ τὴν φωνὴν τοῦ κώδωνος ἀκούων οἰνοχόος,
κρασὶ εὐθὺς ἐκόμιζε καὶ καθυπούργει μόνος,
παιδίον γὰρ σμικρότατον ἐτύγχανε ἐκεῖνος,
ὁ κώδων δὲ τὴν δήλωσιν ἐσήμαινε τῆς χρείας.
Ἀκρίτης ἤρχετο εὐθὺς καὶ σὺν αὐτῷ ἡ κόρη,
οἵτινες καὶ ἐκάθιζον ταχέως ἐπὶ κλίνης,
μετὰ μικρὸν δὲ ἤρχετο καὶ ἡ καλλίστη μήτηρ
τοῦ Διγενοῦς τοῦ θαυμαστοῦ, ἀνδρείου τοῦ Ἀκρίτου,
καὶ προσεγείροντο αὐτὴν πανευλαβῶς τιμῶντες,
καὶ αὕτη ἐκαθέζετο μόνη στὸν θρόνον τότε,
συμπλέκουσα φιλτάτους τε ἀγαλλομένη παῖδας.
Καθ' ἕκαστον δὲ ἄριστον μετὰ τὸ εὐφρανθῆναι
θαμπούραν τούτου ἔκρουεν Ἀκρίτης ὁ γενναῖος,
καὶ συνῇδε τῷ κρούσματι μετὰ τῆς κόρης ἅμα,
ἐτραγῳδοῦσαν εὔμορφα, μελῳδικά, μεγάλα,
ὥστε ἐπερίσσευεν τὸ μέλος τῶν Σειρήνων.
Εἶθ' οὕτως ἐν ὀρχήσματι τὸν ἦχον μεταφέρων,

ἐκεῖθεν τότε πρὸς χορὸν ἀνίστατο ἡ κόρη,
πευκίων ἁπλωμένων τε ἐπέβαινεν ἐν τούτοις.
Ποῖος δὲ λόγος δυνηθῇ τὴν καλλονὴν ἐκείνων
ἐκφράσῃ τοῦ ὀρχήσματος, λαμπρῶν μελωδημάτων;
Πάντες γὰρ ταύτην βλέποντες ἐπὶ τὴν γῆν βαδίζειν,
τὰς κινήσεις ἐθαύμαζον ποδῶν αὐτῆς ὁρῶντες,
τὰς τῶν χειρῶν μεταστροφάς, λυγίσματα τε ξένα.
Καὶ οὕτως ἦτον πάντοτε καὶ ᾽πέρνα ὁ ᾽Ακρίτης,
χαίρων καὶ εὐφραινόμενος μέχρι ζωῆς τὸ τέλος.

Ptochoprodromos. Het epos van Digenis was dat van het heroïsche tydperk van Byzantium, dat der zogenaamde Macedonische dynastie; die der Comnenen heeft een monument nagelaten van de burgerlijke maatschappij uit de 11e en 12e eeuw. Het zijn tonelen die zich afspelen in de straten van Constantinopel. Aan het hof van de keizers Johannes en Manuel leefde een dichter, Theodoros Prodromos, die over alle gebeurtenissen van het voorstelijk gezin voordrachten of gedichten componeerde in de geleerde taal die hij beheerste. Hij schreef ook in de gesproken taal satirische stukken en klachten over zijn ondankbaar vak, dat hem nooit geld genoeg opbracht, zich wendend tot de vorst om geholpen te worden. Wij betwijfelen echter of deze laatste stukken, bekend onder zijn naam, van zijn hand zijn. In ieder geval is er een genre, in zijn tijd en later beoefend: dichters schrijven over een arme geleerde, wiens misère contrasteert met de welvaart van de Byzantynse maatschappij. Vaak komt er een vrolijke noot in, door welke we het echte dagelijkse leven te Byzantium leren kennen.

D. C. Hesseling-H. Pernot, ,,Poèmes Prodomiques''. Verhandelingen der K. Akademie van Wetenschappen. Afd. Letterkunde, Amsterdam, 1910, blz. 72—79.

Μόλις τολμήσας, βασιλεῦ, δέσποτ᾽ στεφηφόρε,
σκηπτροῦχε Κομνηνόβλαστε κράτιστε κοσμοκράτορ,
ὑπὸ τὴν σκέπην σῶν χρυσῶν προσέρχομαι πτερύγων
καθικετεύων, ἐξαιτῶν, παρακαλῶν ὁ τάλας
τὰς ἀκοὰς προθεῖναι μου σῆς ἀνακρατορίας·
ὅρμος σὺ γὰρ ὁ γαληνὸς πάντων τῶν ἐν ἀνάγκαις,
καὶ μὴ μὲ κλείσῃς ἀκοὰς τὰς βασιλικωτάτας,
μηδὲ σὸν ἀποστρέψῃς με δοῦλον κατῃσχυμένον.

᾽Απὸ μικρόθεν μ᾽ ἔλεγεν ὁ γέρων ὁ πατήρ μου·
,,Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει.
Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει,
καὶ τώρα διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος.
Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ὑπόδησιν οὐκ εἶχεν,
καὶ τώρα, βλέπεις τον, φορεῖ τὰ μακρυμύτικά του.
Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη,
καὶ τώρα καλοκτένιστος καὶ καμαροτριχάρης.

Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε,
καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἑβδομάδα.
Αὐτός, ὁ κόλπος του ἔγεμε φθεῖρας ἀμυγδαλάτας,
καὶ τώρα τὰ ὑπέρπυρα γέμει τὰ μανοηλᾶτα.
Καὶ πείσθητι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις,
καὶ μάθε τὰ γραμματικά, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει.
  Καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου.
Ἀφ᾽ οὗ δὲ τάχα γέγονα γραμματικὸς τεχνίτης,
ἐπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμὶν καὶ τοῦ ψωμιοῦ τὴν μάνναν·
ὑβρίζω τὰ γραμματικά, λέγω μετὰ δακρύων·
,,Ἀνάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ ὁποῦ τὰ θέλει!
ἀνάθεμαν καὶ τὸν καιρὸν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν
πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ᾽ ἐκεῖνα!'' . . .

Καὶ ἄκουσον τὴν βιωτὴν τσαγγάρου, καὶ νὰ μάθῃς
τὴν βρῶσιν καὶ ἀνάπαυσιν τὴν ἔχει καθ᾽ ἑκάστην.
Γείτοναν ἔχω πετσωτήν, ψευδοτσαγγάρην τάχα,
πλὴν ἔνι καλοψωνιστής, ἔνι καὶ χαροκόπος.
Ὅταν γὰρ ἴδῃ τὴν αὐγὴν περιχαρασσομένην,
εὐθύς· ,,ἂς βράσῃ τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδίν του,
καὶ νά, παιδίν μου, στάμενοι εἰς τὰ χορδοκοιλίτσια,
ἀγόρασε καὶ βλάχικον σταμεναρέαν τυρίτσιν,
καὶ δός με νὰ προγεύσωμαι, καὶ τότε νὰ πετσώνω.''
Ἀφ᾽ οὗ δὲ κλώσῃ τὸ τυρὶν καὶ τὰ χορδοκοιλίτσια,
κἂν τέσσερα τὸν δίδωσι γεμᾶτα εἰς τὸ μουχρούτιν,
καὶ πίνει τα καὶ ἐρεύγεται. Κερνοῦν τον ἄλλον ἕνα,
καὶ παρευθὺς ὑπόδημαν ἐπαίρνει καὶ πετσώνει.
Ὅταν δὲ πάλιν, δέσποτα, γεύματος ὥρα φθάσῃ,
ῥίπτει τὸ καλαπόδιν του, ῥίπτει καὶ τὸ σανίδιν,
καὶ τὸ σουγλὶν καὶ τὸ σφετλὶν καὶ τὰ σφηκώματά του,
καὶ λέγει τὴν γυναῖκαν του· ,,κυρά, καθὲς τραπέζιν·
καὶ πρῶτον μίσσον τὸ ἐκζεστόν, δεύτερον τὸ κρασᾶτον,
καὶ τρίτον τὸ μονόκυθρον, πλὴν βλέπε νὰ μὴ βράζῃ!''
Ἀφ᾽ οὗ δὲ παραθέσουσι καὶ νίψεται καὶ κάτσῃ,
ἀνάθεμά με, βασιλεῦ, ὅταν στραφῶ καὶ ἰδῶ τον
τὸ πῶς ἀνακομπώνεται κατὰ τῆς μαγειρίας,
ἂν οὐ κινοῦν τὰ σάλια μου καὶ τρέχουν ὡς ποτάμιν.
Αὐτὸς γὰρ ἐμπουκκώνεται, κλώθει τὴν μαγειρίαν,
καὶ ἐγὼ ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πόδας μετρῶν τῶν στίχων . . .

  Ἂν ἔμαθον τὴν ῥαπτικὴν ἐντέχως ἐπιστήμην,
μετὰ βελόνιν ταρτεροῦ καὶ ῥάμματα σταμένου,
καὶ ψαλιδόπουλον μικρόν, νὰ ἤμην οἰκοδεσπότης·
ἂν γὰρ οὐκ ἐγυρίζετο ῥάψιμον εἰς τὸν κόσμον,
ὁκάποιας τεῶς γειτόνισσας ῥοῦχον νὰ παρελύθην,
καὶ παρευθὺς νὰ μ᾽ ἔκραξεν· ,,δεῦρο, τεχνῖτα, δεῦρο,
νά, κέντησον τὸ ῥοῦχον μου καὶ ἔπαρ᾽ τὸ ῥαπτικόν σου.''
  Ἂν ἤμην παραζυμωτὴς ἢ δουλευτὴς μαγκίπου,

προφούρνια κἂν νὰ ἐχόρταινα, καὶ ὡσὰν ἐμέναν εἶχεν.
Ὡς γὰρ ἐδιέβαινα προχθὲς ὁκάπου εἰς μαγκιπεῖον,
ηὕρηκα τὴν μαγκίπισσαν ἔσωθεν ἱσταμένην
καὶ ταῖς χερσὶ κατέχουσαν ἄσπρον σεμιδαλᾶτον,
ἀπόξυσμα τριπτούτσικον καὶ ἐρρουκάνιζέν το·
ἔνδον εἰσῆλθον παρευθὺς καὶ πρὸς ἐκείνην λέγω·
,,κυρά, κυρὰ μαγκίπισσα, τὸ πῶς ἀκούεις οὐκ οἶδα,
εἶα δὸς καὶ ἐμὲ τριπτούτσικον δαμὶν νὰ ῥουκανίσω.''
Ἀπόκρισιν δ' οὐκ ἔδωκεν ἡ τρισαθλία ὅλως,
καὶ ὡς εἶδα τὸ ἀσυνείδητον καὶ τὸ ἀνυπόληπτόν της,
στενάζων καὶ λυπούμενος ἄλλην διέβην ῥύμην.
Ἂν ἤμην ὀξυγαλατᾶς, τὸ ὀξύγαλαν νὰ ἐπώλουν,
τὴν τσοῦκκαν τοῦ ὀξυγάλακτος εἰς ὦμον μου νὰ ἐβάστουν,
ἀπὸ ψυχῆς νὰ ἐστρίγγιζα, περιπατῶν νὰ ἐλάλουν·
,,ἐπάρετε δρουβανιστὸν ὀξύγαλαν, γυναῖκες!''
καὶ ἐκεῖναι ὡς τὸ χρῄζουσι συντόμως νὰ ἐξεπώλουν.
Καταβλαττᾶς ἂν ἔμαθον καὶ σηκωτὴς ἂν ἤμην,
ὡς σηκωτὴς νὰ ἐδούλευα τὴν ἅπασαν ἡμέραν,
καὶ τὸ βραδὺ νὰ μ' ἔδιδαν μεγάλην κομματοῦραν,
τὸ ἄσπρον ἐμποτόπουλον γεμᾶτον κρασοβόλιν
καὶ μονοκύθρου μερτικὸν ἐκ τὰ λαπαριμαῖα·
καὶ κἂν μετὰ τὸ σχόλασμαν νὰ ἐπιάνα τὴν λαπάραν,
καὶ νὰ τὴν ἔκρουα κοπετόν, ὡς καὶ τὸ δίκαιον εἶχε.
Κεντήκλας κἂν ἂν ἔμαθα καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας,
ὁδοιπορῶν νὰ ἐστρίγγιζα περιπατῶν τὰς ῥύμας·
,,κυράδες, χειρομάχισσες, καλοοικοδέσποινές μου,
προκύψατε, βηλαρικὰς ἐπάρετε κεντήκλας,
καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας μου, νὰ τρίβετε πιπέριν!''
Καὶ ὡς εἶν' καλοοικοδέσποινες ὁκάποσες γυναῖκες,
καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔπαιρναν καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας.
Ἀλλ' ὡς θεωρῶ τὰ πράγματα, τὴν εὐτυχιὰν τὴν ἔχω,
καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔμαθα, καὶ τὸ ψωμὶν νὰ ἐζήτουν.
Γείτοναν ἔχω κοσκινᾶν, φάρσωμα μᾶς χωρίζει,
καὶ βλέπω τὴν ἱστίαν του πῶς συχνοφλακαρίζει,
καὶ πῶς πολλάκις τῶν κρεῶν τὴν τσίκναν ἀπολύει·
πῶς δ' αὖ εἰς τὴν ἀνθρακιὰν τὴν φοβερὰν ἐκείνην
κείμενα βλέπω, βασιλεῦ, τὰ πλήθη τῶν ἰχθύων·
καὶ ἐγὼ τσικνώνω διὰ ψωμίν, ζητῶ καὶ οὐδὲν μὲ δίδουν,
ἀλλ' ὀνειδίζουν ἅπαντες καὶ καθυβρίζουσί με,
λέγοντες· ,,φάγε γράμματα καὶ χόρτασε, παπᾶ μου,
καὶ τρῶγε, μυριεμπύρετος, ἐκ τὰ γραμματικά σου·
ἂν δὲ πολλάκις ἀτυχῇς ἐκ τὰ γραμματικά σου,
ἔκβαλε τὰ παπαδικὰ καὶ γένου προσχεράρης.''
Σοὶ δὲ συμβούλῳ χρώμενος, δέσποτα, τί μοὶ λέγεις;
ἐλπίζω τὸ σὸν ἔλεος νὰ μὲ χειραγωγήσῃ,
καὶ νὰ εὔχωμαι τὰ σκῆπτρα σου μέσης ἀπὸ καρδίας,
σκῆπτρα κρατήσῃς, κράτιστε, γῆς πάσης καὶ θαλάσσης.

II. KRETENSISCH TIJDPERK.

E r o t o k r i t o s. Na de inneming van Constantinopel door de kruisvaarders van de 4de kruistocht (1204) kwam het eiland Kreta onder de heerschappij der Venetianen, die later het niet beschermen konden tegen de inval der Turken. Dezen werden de heersers over Kreta vanaf 1669. Tijdens de lange Venetiaanse heerschappij wisselden de twee volken, Venetianen en Grieken, veel elementen van hun respectievelijke beschavingen uit. De op Kreta gevestigde Venetianen werden gehelleniseerd wat de taal en de religie betreft. Eén van deze gehelleniseerde families moet die van de dichter *Kornaros* geweest zijn, die een lang en prachtig epos, de *Erotokritos* geschreven heeft (circa 1650), waarin, naast Griekse zeden, Italiaanse gewoonten en litteraire elementen voorkomen. Ondanks het sterk geprononceerd Kretensische dialect is de Erotokritos voor iedere Griek begrijpelijk en werd al in de XVIIIde eeuw het geliefde epos van alle Grieken.

In het volgende stuk betwisten verschillende jonge vorsten elkaar de hand van de Prinses van Athene, terwijl zij haar hart gegeven heeft aan Erotokritos, de zoon van haar vader's minister.

Het vers *politikós* heeft hier onder de invloed der Italiaanse poëzie, een regelmatig rijm gekregen.

Βιτζέντζου Κορνάρου Ἐ ρ ω τ ό κ ρ ι τ ο ς, ἔκδοσις κριτικὴ Στεφάνου Ξανθουδίδου. Ἡράκλειον Κρήτης 1915, blz. 96—105.

Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Μὲ στόλισι βασιλικὴ καὶ πλούσα πλιὰ παρ' ἄλλη
καὶ μ' ἔπαρσες ῥηγατικὲς καὶ μ' ἀφεντιὰ μεγάλη,
ἐπρόβαλεν ὡσὰν ἀιτὸς στ' ἄλογο καβαλλάρις
τοῦ Ρῆγα τοῦ Βυζάντιου ὁ γιὸς ὁ κανακάρις
μὲ καβαλλάρους εἴκοσι κ' εἴκοσι πεζολάτες,
κ' ἀπὸ μακρὰ πλουμίζανε κ' ἐλάμπασιν οἱ στράτες.
Τσὶ πεζολάτες εἶχ' ὀμπρός, χρυσ' ἅρματα φοροῦσα,
καὶ τὰ σπαθιὰ βαστοῦ γδυμνὰ ἐκεῖ, ποῦ πορπατοῦσα,
κ' οἱ καβαλάρ' ὀπίσω ντον ὁμορφοστολισμένοι,
καὶ παραστέκαν-τ' Ἀφεντός, σὰν ἦσα μαθημένοι,
κι ὀμπρὸς ἀπ' ὅλους ἤρχουνταν-πεζοὶ‿ὄχι καβαλλάροι
νέοι ὀχτὼ ξαρμάτωτοι τοῦ Βασιλιοῦ‿ἀλογάροι,
ἑνοὺς καιροῦ ἑνοὺς κορμιοῦ μιὰ φορεσὰ ντυμένοι
σγουροὶ ξαθοὶ μακροὶ λυγνοὶ κι ὁμορφοκαμωμένοι.
Πάνε μὲ ζάλα μετρητά, μὲ διῶμα πορπατοῦσι,
κι ὅλοι τσὶ μυριορέγουνται κεῖνοι, ποῦ τσὶ θωροῦσι.
Καὶ σύρνασι κι ὀχτὼ‿ἄλογα, ποὺ ἄλλα σὰν-κ' ἐκεῖνα
στὸ σταῦλο τὸ ρηγατικὸ δὲν ἦσ', οὐδ' ἐπομεῖνα,
τριὰ μαῦρα, τρία κόκκινα, κ' ἕνα ψαρὸ μεγάλο
κ' ἕνα στὴ μέση μούρτζινο, ποῦ πήδα 'ς κάθε ζάλο.
Μὰ‿ὀμπρὸς ἀπ' ὅλους ἤρχουνταν τέσσερεις καβαλλάροι,
στὴ μαστοριὰ τσὶ σάλπιγγας εἶχα μεγάλη χάρι,

μ' ἔτοια φυσηματιὰ γλυκειὰ ἐξέραν-καὶ λαλοῦσα,
ποὺ φαίνετό σου καὶ πουλλιὰ ἦσαν-καὶ κιλαηδοῦσα.
Τ' ἄλογο π' ὁ Ρηγόπουλλος ἤτονε καβαλλάρις
εἶχε μεγάλη δύναμι, ἦτο μεγάλης χάρις·
ἐπήδα μὲ τὰ τέσσερα ἀπάνω στὸν ἀέρα,
πολλὰ θαμάσματά καμε ἐκείνην-τὴν ἡμέρα.
Τό 'χε πηδήξει στὰ ψηλά, στὴ γῆς νὰ μὴν ἀγγίζῃ,
ἐτζίνα κι ἀγριεύγουντον, -κι ὡσὰ θεριὸ μουγκρίζει,
καὶ δίχως νὰ πατῇ στὴ γῆς, καθὼς ἀναθιβάνω,
ἤρριχνεν ἑκατὸ τσινιὲς στὸν ἄνεμον ἀπάνω.
'Ετοῦτα ὅλα τά κανεν 'Αφέντης, ποῦ τ' ὁρίζει,
κι ὁποὺ τὴν γνώμην-του γρικᾷ, τσὶ πρᾶξές του γνωρίζει.
Πάλ' ἤστεκε στὸ χέριν-του, πρᾶμά' τονε μεγάλο,
νὰ τὸ μερώνῃ σὰν ἀρνί, νὰ δείχνῃ πὼς εἶν ἄλλο.
'Αδειάσασ' ὡς τὸν εἴδασι, κ' ἐκάμασίν-του τόπο,
κ' ἤλαψε σὰν Αὐγερινὸς στὴ μέση τῶν ἀθρώπω.
'Εφάνηκ' ὡς ἐπρόβαλεν ἡ-ἀφεντιὰ τὴν ἔχει,
καθένας τὸν ἐγνώρισε, κι ἂς μὴν-τόνε κατέχῃ,
πὼς εἶν' 'Αφέντης Βασιλ̥ιὸς ψηλοῦ δεντροῦ κλωνάρι,
γιατὶ τὸν συντροφιάζασι πεζοὶ καὶ καβαλλάροι.
Πάει στοῦ Ρῆγα τὸ ζιμ̥ιό, μὲ γνῶσι χαιρετᾷ το
λίγα σαλεύγει τὸ κορμί, λίγα τὸ κλίνει κάτω,
ἐπέτετο κ' ἐρέμπετο στὴν ἀφεντ̥ιὰ τὴν-τόση,
στὴ μεγαλότητα κιανεὶς δὲν εἶν νὰ τοῦ σιμώσῃ.
Πιστόφορος ἐκράζετο, ἐδέτσι τόνε λέσι,
ὅλοι τον ἐρεχτήκασι, πολλὰ‿ὁλωνῶν ἀρέσει.
"Ητονε δράκος στὴν-καρδ̥ιά, στὴ δύναμι λιοντάρι,
ποτὲ δὲν ἐφοβήθηκε πεζὸ γὴ καβαλλάρι,
ἐφόρειε κάποια φορεσά, π' ὅσοι κι ἂν-τὴ θωροῦσι,
εἶντά' ναι, πῶς νὰ 'γίνηκε, δὲν-ξέρουσι νὰ ποῦσι.
"Ηλαμπε τόσο, κ' ἤστραφτε, ποῦ κάθε φῶς θαμπώνει,
κι ἡ λαμπιράδα τζ' ἡ πολλὴ τὴν ὀμορφιά τζι χώνει·
γιατὶ δὲν ἦτο μπορετὸ κιανεὶς νὰ τοῦ σιμώσῃ,
καὶ βγῇ‿ἡ-ἀχτίνα τῶ ρουχῶ νὰ μὴν-τόνε θαμπώσῃ.
'Σ κιανέναν ἄλλ' ὁ Βασιλ̥ιὸς τὴν-κεφαλὴ δὲν-κλίνει,
ἀμ' αὐτουνοῦ πολλὴ τιμὴ δίδει τὴν ὥρα κείνη.
Μὲ πρόσωπο χαιράμενο μὲ λόγια ζαχαρένια
ἐτοῦτον ἀποδέχτηκε, ὄχι ἄλλο‿ἔτσι κιανένα,
κι ὀχ τὸ θρονίν-του τὸ χρυσὸ λιγάκι ἀνεσηκώθη,
πολλὴ τιμὴ παρ' ἀλλουνοῦ τουνοῦ τ' 'Αφέντη δόθη.
Τοῦτος ἀγάπα, κι ὤλπιζε μιὰν-κόρη νὰ νικήσῃ,
καὶ μ' ὅλο πού 'βρε δυσκολιές, δὲ θὲ νὰ τὴν ἀφήσῃ.
Μὰ λόγιαζε χαρούμενο τέλος νὰ ξετελειώσῃ,
νὰ κάμῃ τό 'χε πεθυμιὰ καὶ τ' ἄγρια νὰ μερώσῃ·
κ' ἡ ζγουραφιὰ τσὶ κεφαλῆς ἤδειχνεν-τὴν ὀλπίδα,
γιατὶ 'χε κλῆμα δροσερὸ μ' ὅμορφην ἀγγουρίδα,
κ' ἤλεγε ὁ στίχος κ' ἡ γραφὴ ,,Μὲ τὸν-καιρὸ ὀλπίζω
νὰ φάω τ' ὄξεινο γλυκύ, ποὺ‿ἐδὰ δὲ γιοματίζω''.

῞Ολοι τὰ μάτια ντως σ᾽ αὐτὸ στρέφουν καὶ συντηροῦσι,
καὶ δὲν ἀνεντρανίζουσι κιανένα μπλιὸ νὰ δοῦσι.
῾Η- ᾽Αρετοῦσα μοναχάς, πού ᾽χεν ἀλλοῦ τὸ νοῦ τζι
ἐλίγο στράφηκε νὰ δῇ, μὰ μίλειε τοῦ Κυροῦ τζι.
Τότ᾽ ἡ Φροσύνη σιγανὰ λέει στὴν ᾽Αρετοῦσα,
ΝΕΝ. Κερά μου, δὲ θωρεῖς κ᾽ ἐσὺ τὰ κάλλη ντου τὰ πλούσα;
στράφου κ᾽ ἐσὺ καὶ ξάνοιξε, ὅπου θωροῦσιν ὅλοι,
νὰ δῇς τὴ βρύσι τσ᾽ ὀμορφιᾶς πλουσότητας περβόλι·
παρακαλῶ τὸ ριζικὸ κ᾽ ἡ μοῖρα νὰ τὸ θέλῃ
ἐτοῦτο τὸ Ρηγόπουλλο ὄχι‿ἄλλο νὰ σοῦ μέλλῃ,
νὰ παντρευτῇς, νὰ τιμηθῇς, σὰν-κατὰ πῶς σοῦ πρέπει,
κι ἀπὸ μακρὰ‿ὁ Ρωτόκριτος σὰ δοῦλος νὰ σὲ βλέπῃ,
ν᾽ ἀφήσῃς χόρτα βρωμερά, κι ἀθὸ φαρμακεμένο,
νὰ πάρῃς ρόδον ὅμορφο καὶ μοσκομυρισμένο.
ΠΟΙ. ᾽Εκείνη‿οὐδὲ πλουσότητα γυρεύγει μηδὲ χάρες,
μ᾽ ὅλες τσὶ φαίνουνται χιονιὲς κι ἀνεμικὲς κι ἀντάρες·
κι ἀκόμη δὲν ἐπρόβαλεν ὁ ἥλιος, ποὺ τὴ βράζει,
κ᾽ ἐκεῖνος ποὺ γιὰ λόγου ντου παντοτινὰ λογιάζει.

ΑΦΕΝΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Θωροῦσ᾽ ὀπίσω ντ᾽ ἐτουνοῦ πάλι᾽ ἕναν-καβαλλάρι
ἄσκημον εἰς τὸ πρόσωπο, κι ἄγριο σὰ λιοντάρι,
δίχως κιανένα σύντροφο, κ᾽ ἦτον ἀρματωμένος,
ἀποὺ τὰ νύχια‿ὡς τὴν κορφὴ σίδερα φορτωμένος.
᾽Αρματωσὰ πολλὰ βαρὰ εἶχεν-καὶ σκουριασμένη,
κ᾽ ἡ-ὄψι μαυροπράσινη κι ἀγριοσυννεφιασμένη·
ἄλογο καβαλλίκευγε, π᾽ ἄνεμος δὲν-τὸ σώνει,
δίχως νὰ κρούῃ μ᾽ ἄρματα ἡ-ὄψι ντου λαβώνει.
Μηδὲ κιαμι᾽ ἄλλη φορεσὰ γιὰ τότες δὲν ἐφόρει.
Τοῦτος ἐγάπ᾽ ἀπὸ καιρὸ μιὰν πλουμισμένη κόρη,
κ᾽ ἐκόπιασε κ᾽ ἐξόδιασε πολλὰ νὰ τήνε κάμῃ
νὰ πῇ τὸ ναί, νὰ συβαστῇ νὰ σμίξουσιν ἀντάμη.
Μὰ κείνη δὲν-τὸν ἤθελε, μὰ πάντα τὸν ἐμίσα,
γιατί ᾽τον ἄσκημος πολλὰ κι ἀγριώτατος περίσσα.
Κ᾽ ἐκεῖνος πάντα λόγιαζε, πῶς νὰ τὸν ἀγαπήσῃ,
κι οὐδὲ ποσῶς δὲν ἤθελε ἔτοιαν ὁδὸ ν᾽ ἀφήσῃ.
Μὰ μ᾽ ὅλο ποὺ τὴν ἤβλεπε σκληρὴ καὶ γρινιασμένη,
πάντα μέ τὴν ἀπομονὴ τὸ σπλάχνο τζ᾽ ἀνιμένει.
Στὴν περικεφαλαίαν-του τὴν-κατασκουριασμένη
μὲ ζγουραφιά ᾽χε θάλασσα ἄγρια καὶ θυμωμένη,
καὶ στ᾽ ἀκρογιάλι γεῖς ψαρᾶς πεζόβολον ἐκράτει,
μὰ βλέποντας τὴ θάλασσα τὰ κύματα γεμάτη
μὲ τὸ δαχτύλιν- τού δειχνε, τάχ᾽ ὁ καιρὸς δὲ σάζει,
νὰ κυνηγήσῃ νὰ χαρῇ, σὰν-κατὰ πῶς λογιάζει.
Καὶ μὲ τὸ γράμμα φανερά, ποὺ κάθα εἶς τὸ γρίκα,
ἤλεγε πῶς τσὶ δυσκολιὲς ἡ ᾽πομονὴ τσὶ νίκα.
,,῎Αν ἔχω τὴν ἀπομονὴ καὶ νὰ μὴ δὲν ὀκνέψω,
σὰ σιγανέψουν οἱ καιροί, ὀλπίζω νὰ ψαρέψω''.

Ἦρθεν ὀμπρὸς εἰς τοῦ Ρηγός, καθὼς ἐκάμα‿οἱ-ἄλλοι,
ἐγράφτηκε, καὶ προσκυνᾷ μ' ἀγριότητα μεγάλη.
Δρακόκαρδος ἐκράζουντο, δράκου σουσούμιν ἔχει,
ποτέ ντου δὲν ἐγέλασε, μηδὲ χαρὰ κατέχει.
Ἐτοῦτος δὲν ἐγνώρισ' οὐδὲ κύρι οὐδὲ μάννα,
μ' ἀποῦσταν ἦτονε μικρὸς στὴν-κούνιαν, ἐποθάνα.
Σὲ μιᾶς λαλᾶς του μάϊσσας τὸ σπίτιν ἐνεθράφη,
γιὰ κεῖνο γίνη‿ἔτσ' ἄγριος, καθὼς ὁ στίχος γράφει.
Στὴν-Πάτραν ἐγεννήθηκε, καὶ κείνην ἀφεντεύγει,
ποτ' ἄθρωπο δὲν ἀγαπᾷ, μὰ‿ὅλο μαλιὲς γυρεύγει.
Σιμώνει τοῦ Σπιδόλιοντα, καὶ τσ' ἄλλους δὲ γυρεύγει,
τὰ φρύδια ντου ἐνέσυρνε, τὰ μάτια ντου‿ἀγριεύγει.
Κι ὁ γεῖς τὸν ἄλλο χαιρετᾷ, καὶ σὰ θεριὰ μουγκρίζου
καὶ μὲ τὴν ἄγριαν-τως θωριὰ τὸν-κόσμο φοβερίζου.

ΤΟ ΡΗΓΟΠΟΥΛΛΟΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Τὴν ὥρα κείνη‿ἀπὸ μακρὰ ὡσὰ φωνὲς γρικοῦσι,
καὶ σὰν ἀρμάτω ταραχές, φαριὰ χιλιμιντροῦσι,
κ' ἦτονε τὸ Ρηγόπουλλο τσὶ Κύπρος ὁ πετρίτης,
κ' ἤλαμπ' ὡς λάμπ' Αὐγερινός, κι ὡς φέγγει‿'Αποσπερίτης·
κι ὡς ἤσωσεν εἰς τοῦ Ρηγός, ποιὸς εἶν ἐκεῖ τὸ λέγει,
κάνει ζιμιὸ καὶ φέρνουν-του κοντάρια καὶ διαλέγει.
Πιάνει τὸ πλιὰ βαρύτερο, πετᾷ το στὸν ἀέρα,
σὰ φύλλο τ' ἀποδέχτηκε στὴ δυνατήν-του χέρα.
Δείχνει τσὶ χάρες τῆς ἀντρειᾶς καὶ τοῦ κορμιοῦ τὰ κάλλη,
πολλὰ τὸν ἐρεχτήκασι ὅλοι μικροὶ μεγάλοι,
Κυπρίδημος ἐκράζετο, πολλοὶ τὸν ἐγνωρίζα,
κ' ὅλα ντου τὰ καμώματα ἀπὸ μακρὰ μυρίζα.
Καὶ τ' ἄρματά ντου μὲ μαγνιὰ ἦσανε σκεπασμένα,
καὶ μὲ χρυσὰ ἀποπανωθιὸ δεντρὰ περιπλεμένα.
Ἦσαν-καὶ βρύσες καὶ πουλλιὰ μὲ μαστοριὰ μεγάλη,
κ' ἤδειξε τούτ' ἡ φορεσὰ ὅμορφη πλιὰ παρ' ἄλλη.
Στὴν-περικεφαλαίαν-του ἦτο ζγουραφισμένο
ἁμάξι, καὶ κωλόσυρνε τὸν Ἔρωτα δεμένο,
κ' εἶχεν-καὶ γράμματ' ἀργυρά, ποὺ κάθε εἷς τὰ γρίκα,
πῶς τὸ κοπέλλι τὸ τυφλὸ ποτὲ δὲν-τὸν ἐνίκα.
,,Τὸ νικητὴ τὸν-κερδαιτὴ στὰ πάνω κ' εἰς τὰ κάτω
δεμένο κωλοσύρνω το στ' ἁμάξι μ' ἀποκάτω''.

ΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Ἦρθε λαὸς ἀρίφνητος ἐγέμισεν ὁ φόρος,
στὸ ὕστερ' ὁ Ρωτόκριτος ἤσωσεν ἀσπροφόρος,
'ς ἕνα φαρὶν ὁλόμαυρο τό 'να ντου πόδι 'ν ἄσπρο,
καὶ μέσα σ' ὅλους ἤλαμπε ὡσὰν-τσὶ μέρας τ' ἄστρο.
Ὅλοι σταθῆκα νὰ θωροῦν ἔτοιο κορμὶ‿ἀξωμένο
Νιὸν-καβαλλάριν ὅμορφο ἀιτὸ ζγουραφισμένο·
ἄσπρη φαντὴ χρυσάργυρη ἦτον ἡ φορεσά ντου,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριὰ σκεπάζει τ' ἄρματα ντου,

καὶ μ' ἔτοια τέχν' ἡ φορεσὰ καὶ μαστοριὰν ἐγίνη,
ποὺ φαίνουνταν-καὶ τ' ἅρματα, κ' ἐφαίνουντον-καὶ κείνη.
'Σ τσὶ κεφαλῆς τὴ ζγουραφιὰ τουνοῦ τοῦ διωματάρι
ἤτονε μέσα στὴ φωτιὰ καημένο‿ἕναν- ψυχάρι,
κ' εἶχε μὲ γράμματ' ἀργυρὰ καὶ παραχρυσωμένα
εἰς μόδο κατασκεπαστὸ τὰ πάθη ντου γραμμένα.
,,Τὴ λαμπιράδα τσὶ φωτιᾶς ὠρέχτηκα κ' ἐθώρου,
κ' ἐσίμωσα κ' ἐκάηκα, νὰ φύγω δὲν ἐμπόρου''.
'Επῆεν εἰς τοῦ Βασιλιοῦ, κ' ὡς ἤσωσε κοντά ντου,
τὸ πρόσωπο φανέρωσε, κ' ἤλαψ' ἡ-δμορφιά ντου.
Καὶ τ' ὄνομά ντ', ὡς τό γραψε, τὴν ἀγαπᾷ ξανοίγει,
καὶ κείνη γρίκα τὴν-καρδιά, τὸ πὼς πετᾷ νὰ φύγῃ.
Ἤτρεμ' αὐτὴ στὴ μιὰ μερά, κ' ἐκεῖνος εἰς τὴν ἄλλη,
μὰ χώνασι τὸ κάρβουνο κ' οἱ δυό ντως στὴν ἀθάλη.
Κ' ὡσὰν-πουλλάκ' ὄντὲ βραχῇ καὶ χαμοκουκουβίσῃ,
κι ὁ ἥλιος ἔβγῃ νὰ τὸ δῇ, νὰ τὸ ζεστοκοπήσῃ,
κάτσῃ ζιμιὸ 'ς ψηλὸ δεντρὸ καὶ γλυκοκιλαϊδήσῃ,
κι ἁπλώσῃ τὰ φτερούγια ντου, τὸ στῆθος πιπιρίσῃ,
ζερβὰ δεξὰ γῆ κι οὐρανὸ χαιράμενο ξανοίξῃ,
σημάδι τσὶ παρηγοριᾶς καὶ τσὶ χαρᾶς του δείξῃ,
ἔτσι καὶ αὐτήνη χάρηκε μὲ γνῶσι νὰ λογιάσῃ
τότες τὸν ἥλιο ἀνάδια τζι, ὁποὺ τσὶ δίδει βράσι.
Καλὰ καὶ μυριοχάριτο τὸν ἤκαμεν ἡ φύσι,
κ' ἐφάνηκε ξεχωριστὸς 'ς Ἀνατολὴ καὶ Δύσι,
μ' ἂν εἶχεν εἶσται κι ἄσκημος, τότες τὴν ὥρα κείνη
σὰν ἤβαλε τὸν-πόθον-της, πολλὰ‿ὄμορφος ἐγίνη.
Καὶ φαίνεταί τσ' ἄλλος κιανεὶς στὰ κάλλη δὲν-τοῦ μοιάζει,
ἄξο πολλὰ μέσα στὸ νοῦ πάντα τόνε λογιάζει,
κ' ἐκεῖνο μόνο συντηρᾷ, ἐκεινονὰ ξανοίγει,
καὶ φαίνετό τζι καὶ πουλλὶ εἶναι, καὶ θὲ νὰ φύγῃ.
Κι ὡσὰν ὁ ναύτης στὴ χιονιὰ καὶ στὴν-πολλὴν ἀντάρα,
ὄντε τὴ νύχτα κυβερνᾷ μὲ φόβο καὶ τρομάρα,
πάντα‿ἕναν ἄστρο συντηρᾷ, μ' αὐτὸ τὴ στράτ' ὁδεύγει,
μὲ κεῖνο σάζει τ' ἅρμενα, μὲ κεῖνο τιμονεύγει,
ἔτσι κι αὐτὴ στὴν-καταχνιά, ὁπού 'χει τὴ μεγάλη,
στοῦ πόθου τζι τὴ σκότισι δὲ συντηρᾷ‿ἄλλα κάλλη,
μόνο τὸ ἄστρο τὸ λαμπρό, τοῦ Ρώκριτου τὴ νιότη,
καὶ μηδ' ἐστράφη ἀλλοῦ νὰ δῇ ζιμιὸν ἀποὺ τὴν-πρώτη.
'Εκεῖ 'βρηκεν ἀνάπαψι καὶ δρόσος τοῦ καημοῦ τζι,
κ' εἰς κεῖνο, ποὺ κιντύνευγε, ἄστρο τοῦ βουηθισμοῦ τζι.
Εἰς ἕναν-τόπο στρέφουντον-κ' ἕναν-κορμὶν ἐθώρει,
κιανέναν ἄλλο δὲν-ψηφᾷ, ν' ἀνεντρανίσῃ ἡ κόρη.
Ὅλοι τσὶ φαίνουντ' ἄσκημοι, δίχως ἀντρειὰ καὶ χάρι,
κι ὅλοι σὰ νύχτα σκοτεινή, κι ὁ Ρώκριτος φεγγάρι.
'Ανάθεμα τὸν Ἔρωτα μὲ τὰ καλά, ποὺ κάνει,
καὶ πῶς κομπώνει καὶ γελᾷ τὴ φρόνεψι καὶ σφάνει,
'ς πόσ' ἄδικα 'ς πόσ' ἄπρεπα τὸν ἄθρωπο μπερδένει,
κι ὁποὺ τὸν ἔχει γιὰ κριτὴ εἰς εἶντα σφάλμα μπαίνει.

Πόσ' Ἀφεντόπουλλοι-ὄμορφοι ἦσαν ἐκεῖ στὴ μέση,
καὶ μόνον ὁ Ρωτόκριτος τῆς Ἀρετῆς ἀρέσει,
καὶ δὲ θωρεῖ μπλιὸ στὰ ψηλὰ μὰ χαμηλὰ ξαμώνει,
καὶ μὲ μαγνιὰ τὰ μάτια τζι κι ἀράχνη τὰ κουκλώνει
καὶ νὰ ξανοίξῃ δὲ μπορεῖ εἰς τὸ καλὸ νὰ πάῃ,
μὰ στὸ τὴ βλάφτει προθυμᾷ, γιατὶ-ἡ καρδιά τζ' ἐσφάη.

,,Het Offer van Abraham''. Uit dezelfde eeuw als de Erotokritos (XVIIde) zijn enige toneelstukken tot ons gekomen, waarvan het mooiste het *Offer van Abraham* is. In 1928 (Journal of Hellenic Studies, deel 48) werd door Prof. J. Mavrogordato bewezen dat de Griekse text een imitatie is van die van de Italiaan Luigi Groto. Toch is de onbekende Kretenser een talentvol dichter, die door psychologische trekken, door lyrische passages en door kenmerken van zijn eigen ras zijn navolging tot een echt meesterwerk maakte.

Het drama werd door Prof. Hesseling in het Nederlands vertaald (Haarlem 1919) en als openluchtspel gegeven in Juli 1920 te 's Hertogenbosch. Reeds voor de laatste oorlog werd ,,Het Offer van Abraham'' in het repertoire van het Nationale Theater in Griekenland opgenomen en het wordt regelmatig te Athene gespeeld.

Γ. Μέγα. ''Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ'' κριτικὴ ἔκδοσις. Ἀθήνα, 1943, blz. 118—125.

ΑΒΡΑΑΜ

Ἠγαπημένη μου γυνή, μὴν κάνῃς σὰν κοπέλλι·
τοῦτο ποῦ θὲ νὰ πάθωμεν ἀφέντης μας τὸ θέλει.
Σίμωσε, κάτσε μετὰ 'μέ, μὴν κλαίγῃς, μὴ θρηνᾶσαι·
μὲ κλάηματα καὶ μὲ δαρμούς, καημένη, δὲ φελᾶσαι.
Τὸ τέκνον ποὺ ἐκάμαμεν δὲν εἶν' δική μας χάρη·
ὁ πλάστης μᾶς τὸ χάρισε, τώρα θὲ νὰ τὸ πάρῃ.
Τί θέλεις, ὦ βαρειόμοιρη, νὰ κλαίγῃς, νὰ θρηνᾶσαι,
καὶ τυραννᾷς με τὸν πτωχὸν κ' ἐσὺ δὲν ὠφελᾶσαι;
Δὲν εἶν' καιρὸς γιὰ κλάηματα, Σάρρα μου θυγατέρα·
εἶναι καιρὸς παρηγοριᾶς, ἀπομονῆς ἡμέρα.

ΣΑΡΡΑ

Ὤφου μυστήριον φρικτόν! ὤφου καημὸς καὶ πάθος,
ὅταν μοῦ 'ποῦσι, τέκνο μοῦ, τὸ πῶς ἐγίνης ἄθος.
Ὤφου! μὲ ποιὰν ἀποκοτιὰν νὰ δυνηθῇς νὰ σφάξῃς
τέτοιο κορμὶ ἀκριμάτιστον καὶ νὰ μηδὲν τρομάξῃς;
Θέλεις το νὰ σκοτεινιαστοῦν τὰ μάτια σου, τὸ φῶς σου,
καὶ νὰ νεκρώσῃ τὸ παιδί, νὰ ξεψυχήσ' ὀμπρός σου;
Μὲ ποιᾶς καρδιᾶς ἀπομονὴ ν' ἀκούσῃς τὴ φωνήν του,
ὅταν ταράξῃ ὡσὰν ἀρνὶ ὀμπρός σου τὸ κορμίν του;
Ὤφου, παιδὶ τσ' ὑπακοῆς, ποῦ μέλλεις νὰ στρατέψῃς;
'ς ποιὸν τόπο σὲ καλέσασι νὰ πᾷς νὰ ταξιδέψῃς;

καὶ πότες νὰ σὲ καρτερῇ ὁ κύρης κ᾽ ἡ μητέρα;
ποιὰν ἑβδομάδα, ποιὸν καιρό, ποιὸ μῆνα, ποιὰν ἡμέρα;
Ὤφου τὰ φύλλα τσῆ καρδιᾶς καὶ πῶς νὰ μὴν τρομάσσου,
ὄνταν εἰς ἀλλουνοῦ παιδιοῦ γροικήσω τ᾽ ὄνομά σου;
Τέκνο μου, πῶς νὰ δυναστῶ τὴν ἀποχώρισή σου,
πῶς νὰ γροικήσω ἄλλου φωνή, ὄχι τὴν ἐδική σου;
Τέκνο μου, καὶ γιατ᾽ ἤθελες νὰ λείψῃς ἀπὸ ᾽μένα,
ἐγίνης τόσα φρόνιμο, παρὰ παιδὶ κανένα;
Τάσσω σου, ὑγιέ μου, τὸν καιρὸ ποῦ θέλω ἀκόμη ζήσει,
νὰ μὴν ἀφήσω κοπελλιοῦ γλῶσσα νὰ μοῦ μιλήσῃ,
μὰ νὰ θωροῦν τὰ μάτια μου πάντα τσῆ γῆς τὸν πάτο,
καὶ νὰ θυμοῦμαι πάντοτε τὸ σημερνὸ μαντᾶτο.

ΑΒΡΑΑΜ

Σάρρα, μὴ δίδῃς πλιὰ καημὸν καὶ πάθη ᾽ς τὴν καρδιά μου,
καὶ κάμῃς με ἀνυπόληφτον δοῦλον ᾽ς τὰ γερατειά μου.
Μὴ μοῦ δειλιᾷς τὴν ὄρεξη, νὰ μὴ γιαγείρω ὀπίσω
καὶ πιάσω ἅρμα καὶ σφαγῶ καὶ κακοθανατίσω.
Τὸ λογισμὸ συνήφερε, τὰ σφάλματά σου φτειάσε,
καὶ δὲν ἀρέσουν τοῦ Θεοῦ ἐτοῦτα τὰ δηγᾶσαι.
Καὶ τίνος ἀντιστένεσαι, κλαίγεις καὶ δὲν ἀρνεύγεις
καὶ τοῦ Θεοῦ τοὺς ὁρισμοὺς κάθεσαι καὶ γυρεύγεις;
Τὸ τέκνο μας καὶ τὸ κορμί, ψυχὴ καὶ τὰ καλά μας,
ὅλα ᾽ν᾽ τοῦ πλάστη μας Θεοῦ, δὲν εἶναι ἐδικά μας.
Μόνο νὰ πέψῃ ἡ χάρη του, σὰν πά ᾽ς τὸ πρόσωπό του
τούτη ἡ θυσία ποὺ μελετῶ, νὰ πάψῃ τὸ θυμό του.
Δὲ θέλω πλιὸ νὰ καρτερῶ, δὲ θέλω ν᾽ ἀνιμένω·
πά νὰ ξυπνήσω τὸ παιδί, νὰ σηκωθῇ νὰ πηαίνω.

ΣΑΡΡΑ

Ἐννιὰ μῆνες σ᾽ ἐβάσταξα, τέκνο μου, κανακάρη,
᾽ς τοῦτο τὸ κακορρίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι.
Τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦ ᾽διδα τὸ γάλα τῶ βυζῶ μου
κ᾽ ἐσύ ᾽σουνε τὰ μάτια μου κ᾽ ἐσύ ᾽σουνε τὸ φῶς μου.
Ἐθώρουν κ᾽ ἐμεγάλωνες ὡσὰ δεντροῦ κλωνάρι
κ᾽ ἐπλήθενες ᾽ς τὴν ἀρετή, ᾽ς τὴ γνώμη κ᾽ εἰς τὴ χάρη·
καὶ τώρα, ᾽πέ μου, ποιὰ χαρὰ βούλεσαι νὰ μοῦ δώσῃς;
ὡσὰν βροντή, σὰν ἀστραπή, θὲ νὰ χαθῇς, νὰ λειώσῃς.
Κ᾽ ἐγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου πλιὸ νὰ ζήσω;
ποιὸ θάρρος ἔχω, ποιὰ δροσά, ᾽ς τὰ γέρα μου τὰ πίσω;
Πόση χαρὰ τ᾽ ἀντρόγυνον ἐπήραμεν ἀντάμι,
ὄντα μᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς τὸ πῶς σὲ θέλω κάμει!
Καημένο σπίτι τοῦ ᾽Αβραάμ, πόσες χαρὲς ἐξώθης,
παιδάκι μ᾽, ὄντας ἔπεσες ᾽ς τὴ γῆ κ᾽ ἐφανερώθης!
Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρὲς σὲ θλῖψες ᾽ς μιὰν ἡμέρα;
πῶς ἐσκορπίσαν τὰ καλὰ σὰ νέφη ᾽ς τὸν ἀέρα;

ΑΒΡΑΑΜ

Μὴ τὰ λογιάζωμεν αὐτά, μέλλει του ν' ἀποθάνῃ·
οὐδ' ὄφελος οὐδὲ καλὸ τὸ κλάημα σου τοῦ κάνει,
μόνο βαρένεις τὸ Θεὸ καὶ χάρη δὲ μᾶς ἔχει
εἰς τὴ θυσία, τὴν κάνομε, γιατὶ ὅλα τὰ κατέχει.
Ζύγωξε τσοὶ ἀναστεναςμούς, ζύγωξε καὶ τὴν πρίκα,
τὸν πλάστην εὐχαρίστησε εἰς ὅ,τι μᾶς εὑρῆκα.

ΣΑΡΡΑ

Ἄγωμε, νοικοκύρη μου, 'πειδὴ Θεὸς τὸ θέλει,
ἄμε καὶ νά 'ν' ἡ στράτα σας γάλα, δροσὲς καὶ μέλι·
ἄμε ποὺ νὰ σὲ λυπηθῇ ὁ Θεὸς νὰ σ' ἀπακούσῃ,
γλυκειὰ φωνὴ εἰς τὸ βουνὶ σήμερο νὰ σοῦ 'ποῦσι.
Κι ἂς τάξω, δὲν τὸ γέννησα, μηδ' εἶδα το ποτέ μου,
μά 'ναν κερὶν ἀφτούμενο ἐκράτουν κ' ἤσβησέ μου.

ΑΒΡΑΑΜ

Κάμε καὶ μὴ πρικαίνεσαι, σπούδαξε νὰ τὸ ντύσῃς
καὶ φίλησε τὰ χείλη του, νὰ τ' ἀποχαιρετήσῃς·
'Ορδίνιασέ το γλήγορα, ντύσε το νὰ κινήσῃ,
κ' ἐκεῖνος ὅπου τ' ὥρισε νὰ σὲ παρηγορήσῃ.

ΣΑΡΡΑ

'Επὰ τὸ φῶς ὁπού 'βλεπα, ἐπὰ ἡ γλυκειά μου ζήση,
τὰ μάτια, τὰ δὲν ὥρισεν ὁ πλάστης νὰ μ' ἀφήσῃ·
ἐπά 'ν' τ' ἀφτούμενον κερί, ποὺ μελετᾷς νὰ σβήσῃς,
καὶ τὸ κορμί, ὁποὺ ζητᾷς νὰ κακοθανατίσῃς·
ὡσὰν ἀρνάκι κείτεται κι ὡσὰν πουλλὶ κοιμᾶται
κ' εἰς τοῦ κυροῦ τὴν ἀπονιὰ πολλὰ παραπονᾶται.
Θωρεῖς τὸ τέκνο τὸ γλυκύ, τὸ τέκνο τὸ καημένο,
τὸ πῶς ἐδὰ παρὰ ποτὲ εἶν' ἀποχλομνιασμένο;
'Ιδὲ τὴν ταπεινότητα, ἰδὲ τὸ πρόσωπό του,
πῶς φαίνεταί σου καὶ γροικᾷ καὶ βλέπει τὸ σφαμό του.
Παιδάκι μου, καὶ νὰ θωρῇς ὄνειρο πρικαμένο,
γιὰ κεῖνο κείτεσαι κλιτὸ καὶ παραπονεμένο;
'Ολόχαρον ὀψὲς ἀργὰς σ' ἤθεκα, καλογιέ μου,
καὶ μὲ χαιράμενην καρδιὰ ἤμουν παρὰ ποτέ μου·
ἤστεκα κ' ἐκαμάρωνα τοῦ ὕπνου σου τὴ ζάλη
κ' ἐρέγουμού νὰ σὲ θωρῶ κ' εἶχα χαρὰ μεγάλη.
'Εποκοιμούσουν, τέκνο μου, παίζοντας μετὰ μένα,
'ς πολλὴ χαρὰ εὑρίσκουμου παρὰ ἄθρωπο κανένα.
Καὶ τώρα ποιά 'ν' ἡ ἀφορμὴ καὶ θέλεις νὰ μ' ἀφήσῃς
ὁλότυφλη καὶ σκοτεινή, τοῦ πόνου καὶ τσῆ κρίσης;

ΑΒΡΑΑΜ

Μὴ θέλῃς μὲ τὸ κλάημα σου νὰ τοῦ ξεφανερώσῃς
τέτοιο μυστήριο φοβερὸ καὶ νὰ τὸ θανατώσῃς·
μὰ σιγανὰ τὸ ξύπνησε, τὸ κλάημα σκόλασέ το,
μὲ τὰ κανάκια ντύσε το κι ἀποχαιρέτησέ το.

ΣΑΡΡΑ

Ποιὸ πρόσωπο καὶ ποιὰ καρδιὰ νὰ δυνηθῇ νὰ χώσῃ
τέτοιο μυστήριο φρικτό, νὰ μὴν τὸ φανερώσῃ;
Ξύπνησε, κανακάρικο κι ἀκριβαναθρεμμένο,
νά πᾷς εἰς τὴν ξεφάντωση, ποὺ σ᾿ ἔχουν καλεσμένο.
Ντύσου, νὰ βάλῃς σκολινά, ροῦχα τοῦ μισσεμοῦ σου,
καὶ ν᾿ ἀκλουθᾷς τοῦ χάρου σου, ἀμ᾿ ὄχι τοῦ κυροῦ σου.
Τέκνο τοῦ θεληματου μου, ποῦ νά ᾿χῃς τὴν εὐκή μου,
ὁ θάνατός σου φέρνει μου εἰς τέλος τὴ ζωή μου.
Γεὐκὴ τσ᾿ εὐκῆς μου, καλογιέ, εἰς τὰ στρατέματά σου
καὶ νά ᾿ν᾿ ὀμπρὸς καὶ ὀπίσω σου κ᾿ εἰς τὰ ποδόζαλά σου.

ΑΒΡΑΑΜ

Σώπα, μὴν κλαίγῃς, μὴ μιλῇς, Σάρρα, παρακαλῶ σε,
κι ἄγωμε, μίσσεψε ἀποδῶ καὶ τόπο μᾶσε δῶσε.
Μὴ τὸ ξυπνήσῃς τὸ παιδὶ μὲ πικραμένα λόγια,
μὰ κάμε σιδερὴν καρδιὰ κι ἄφης τὰ μοιρολόγια.

ΣΑΡΡΑ

Σωπαίνω κι ἄφης με, ᾿Αβραάμ, κ᾿ ἐγὼ νὰ τὸ ξυπνήσω,
νὰ τὸ στολίσω τὸ φτωχὸ καὶ νὰ τ᾿ ὀμορφοντύσω.
Κάλεσμα τό ᾿χου σήμερο καὶ γάμον εἰς τὸν ᾅδη,
κι ἄφης νὰ καταρδινιαστῇ, νὰ μὴ τοῦ βροῦν ψεγάδι.

ΑΒΡΑΑΜ

Φέρε μου ᾿μὲ τὰ ροῦχα του, ἐπὰ δὲ θέλω νά ᾿σαι,
μηδὲ τὰ λέγει τὸ παιδὶ δὲ θέλω ν᾿ ἀφουκρᾶσαι·
γιατὶ δὲν εἶναι βολετό, Σάρρα, νὰ τὸ βαστάξῃς,
ὡσὰν τὸ ᾿δῇς νὰ σηκωθῇ, νὰ μὴν ἀναστενάξῃς,
νὰ τρέχουσι τὰ δάκρυα σου ἕως τσῆ γῆς τὸν πάτο,
καὶ τὸ παιδί ᾿ναι φρόνιμο καὶ παραυτὶς γροικᾷ το.
Μάθημα ἔχει τὸ φτωχὸ, κι ὡς σηκωθῇ τὸ κάνει,
νὰ κρέμεται ᾿ς τὸ στῆθος σου, νὰ σὲ περιλαμβάνῃ·
κι ἀνὲ ξυπνήσῃ νὰ σὲ ᾿δῇ, κρεμᾶται ᾿ς τὸ λαιμό σου,
καὶ φανερώνεις του ζιμιό, καὶ λές του τὸν καημό σου.
Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, καὶ δός μου ὅλα τὰ ροῦχα,
καὶ δός μου καὶ τὰ σκολινὰ ἐκεῖνα, ὁποὺ τοῦ ᾿χα.

ΣΑΡΡΑ

Τοῦτά ᾿ναι ὁποὺ ἔβανε τ᾿ ἄτυχο πᾶσα σκόλη,
ὁποὺ τὸ μυριορέγουντα καὶ καμαρῶναν το ὅλοι·
τοῦτ᾿ ἔχουσι νὰ ᾿ματωθοῦ τὴν σήμερον ἡμέρα,
καὶ τὸ παιδὶ θὲ νὰ σφαγῇ ἀπὸ κυροῦ τὴ χέρα.

ΑΒΡΑΑΜ

῏Ω Σάρρα, καὶ λυπήσου με κι αὐτὰ τὰ λόγια πάψε,
χῶσε τὰ δάκρυα σου γιὰ ᾿δά καὶ, σὰ μισσέψω, κλάψε.
Μὰ ᾿ς τοῦ Θεοῦ τὸ ζήτημα νὰ κλαίγῃς, τί κερδαίνεις;

μόνο τὴ ψὴ ταλαιπωρᾶς καὶ τὸ κορμὶ βαρένεις.
Πήγαινε, λέγω, κι ὁ καιρὸς μὲ βιάζει νὰ κινήσω,
νὰ τὸ ξυπνήσω σιγανὰ κι ἀγάλια νὰ τὸ ντύσω.

ΣΑΡΡΑ

Πάγω 'ς τόπον ἀπόκουρφο, νὰ σηκωθῇ ὀκ τὸ στρῶμα,
μιὰν ὥρα θὲ νὰ τὸ κρατῶ, νὰ τὸ φιλῶ 'ς τὸ στόμα.

ΑΒΡΑΑΜ

Πήγαινε, Σάρρα, κι ὁ Θεὸς πάλι τὴν ἔγνοιαν ἔχει,
ἂν τ' ἀναστήσῃ ἀπὸ νεκρῶν, καημένη, τίς κατέχει;
καὶ ζωντανὸν ἀπὸ φωτιά, ἂ θέλῃ, μᾶς τὸ βγάνει·
ἄγγελοι τοῦ δουλεύγουσι κι ὅ,τ' ὀρδινιάσῃ κάνει.

III. VOLKSLIEDEREN.

De Nieuwgriekse letteren bezitten een schat van volksliederen, welks rijkdom te verklaren is uit de geschiedenis zelf: een begaafd volk, dat gedurende eeuwen zonder onderwijs is gebleven en dat door zijn dapperheid een binnenlandse geschiedenis schiep, kon niet anders doen dan zich tot de anonieme muziek en poëzie wenden. In dit boek zal niet gesproken worden over muziek, maar de lezer moet niet denken dat het Griekse volk verzen declameert. Dat is zeldzaam; de Griek zingt de melodie, die bij het verspreiden der verzen helpt. Daardoor vindt men dezelfde poëtische motieven van Macedonie tot Kreta en van de Ionische eilanden tot Trebisonde, maar met de dialectische morphologie en uitspraak van elke provincie.

De nieuwe wetenschap houdt zich niet alleen bezig met het bestuderen der verzen, maar ook met dat van de muziek. (Zie S. Band-Bovy "Liederen van de Dodekanesos" in het Grieks. Athene 1935).

Wanneer het volkslied begint, kunnen we niet zeggen; we bezitten een gehele groep, die het motief van Digenis behouden heeft, maar uitgebreid met andere elementen, die het epos van de Xde eeuw niet kende. We hebben een andere groep, bestaande uit een serie klachten over de inneming van Constantinopel door de Turken (1453). Het gehele leven der Grieken onder Turkse heerschappij en hun strijd tegen de tiran weerspiegelt zich in de volkspoëzie; en in onze tijd werden, in de loop van de strijd van het Griekse leger tegen de Italianen op de bergen van Epirus, opnieuw anonieme verzen gemaakt, die misschien eens bestudeerd zullen worden.

De eerste die een uitgave van de Griekse volksliederen gaf, was de Fransman C. Fauriel (Chants populaires de la Grèce moderne, 2 delen, Parijs 1824—1825). Na hem gaven vreemdelingen en Grieken verzen uit, die alle belangrijk zijn. De stichter der folkloristische studiën in Griekenland, Prof. N. G. Politis (1852—1921) groepeerde de materie in rubrieken om de bestudering gemakkelijker

te maken; wij hebben dus Akritische, historische (kleftika), satirische, liefde-, bruilofts-, wiege-, feest-, heimwee- en doodsliederen.
Men weet al wat de voornaamste Nieuwgriekse versmaat is; doch de lezer kan ook het artikel van Prof. Kyriakidis raadplegen. (Zie blz. 276).

Ν. Γ. Πολίτου Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀθῆναι 1940.

I. Akritische liederen.

1.

Η ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΗ ΛΥΓΕΡΗ, Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Κάπου πόλεμος γίνεται 'ς Ἀνατολὴ καὶ Δύση,
καὶ τό μαθε μιὰ λυγερὴ καὶ πάει νὰ πολεμήσῃ.
Ἀντρίκια ντύθη κι' ἄλλαξε καὶ παίρνει τἄρματά της.
Φίδια στρώνει τὸ φάρο της κι' ὀχιαῖς τὸν καλιγώνει,
καὶ τοὺς ἀστρίταις τοὺς κακοὺς τοὺς βάνει φτερνιστήρια.
Φτερνιὰ δίνει τοῦ μαύρου της, πάει σαράντα μίλλια,
κι' ἄλλη ματαδευτέρωσε 'ς τὸν πόλεμον ἐμπῆκε.
'Σ τά μπα της στράταις ἔκανε, 'ς τά βγα της μονοπάτια,
'ς τἄλλο της στριφογύρισμα, ἔσπασε τὸ λουρί της,
φανῆκαν τὰ χρυσόμηλα, τὰ λινοσκεπασμένα.

Σαρακηνὸς τὴν ἀγναντᾷ νἀπὸ ψηλὴ ῥαχοῦλα.
,,Παιδιά, καὶ μὴ δειλιάσετε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε.
Γυναίκειος εἶν' ὁ πόλεμος νυφαδιακὸς ὁ κοῦρσος!''
Κ' ἡ λυγερή ὄντας τ' ἄκουσε 'ς τὸν Ἅη Γιώργη τρέχει.
,,Ἀφέντη μου ἅη Γιώργη μου, χῶσε με τὸ κοράσιο,
νὰ κάμω τά μπα σου χρυσὰ καὶ τά βγα σου ἀσημένια,
καὶ τὰ ξυλοκεράμιδα οὖλο μαργαριτάρι''.
Ἐσκίσανε τὰ μάρμαρα κ' ἐμπῆκε ἡ κόρη μέσα.

Σαρακηνὸς νὰ κ' ἔφτασε κοντὰ 'ς τὸν ἅη Γιώργη.
,,Ἅγιε μου Γιώργη χριστιανέ, φανέρωσε τὴν κόρη,
νὰ βαφτιστῶ 'ς τὴ χάρη σου ἐγὼ καὶ τὸ παιδί μου,
ἐμὲ νὰ βγάλουν Κωσταντὴ καὶ τὸ παιδί μου Γιάννη''.

Ἀνοίξανε τὰ μάρμαρα κ' ἐφάνηκεν ἡ κόρη.

2.

Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΗ

Ὡς ἔτρωγα κι' ὡς ἔπινα σὲ μαρμαρένια τάβλα,
ὁ μαῦρος μου χλιμίντρισε καὶ τὸ σπαθί μου ἐρράη,
κ' ἐμένα ὁ νοῦς μου τό βαλε, παντρεύουν τὴν καλή μου,
μὲ κάποιον ἄλλον τὴ βλογοῦν κ' ἐκείνη δὲν τὸν θέλει,

παντρευαρραβωνιάζουν την κ' ἐμένα μ' ἀστοχοῦνε.
Περνῶ καὶ πάω 'ς τοὺς μαύρους μου, τοὺς ἑβδομηνταπέντε.
,,Μαῦροι μου ἀκριβοτάγιστοι καὶ μοσκαναθρεμμένοι,
ποιὸς εἶν' ἅψὺς καὶ γλήγορος, νὰ τὸν καβαλλικέψω,
ν' ἀστράψη 'ς τὴν ἀνατολὴ καὶ νὰ βρεθῇ 'ς τὴ δύση;''

Οἱ μαῦροι μου ὅσοι τἄκουσαν οὗλοι βουβοὶ ἀπομεῖναν,
κι' ὅσαις φοράδες τ' ἄκουσαν ἔρρηξαν τὰ πουλάρια·
κ' ἕνας γρίβας παλιόγριβας, σαρανταπληγιασμένος,
κεῖνος ἀπολογήθηκε, γυρίζει καὶ μοῦ λέει.
,,'Εγώ εἶμαι ἅψὺς καὶ γλήγορος νὰ πάγω ὅθε κι' ἂν εἶναι.
'Οποῦ εἶναι γάμος καὶ χαρὰ πάνε τὰ νιὰ μουλάρια,
ὁποῦ εἶναι πόλεμος φρικτὸς παίρνουν ἐμὲ τὸ γέρο.
'Εγώ εἶμαι γέρος κι' ἄχαρος, ταξίδια δὲ μοῦ πρέπουν,
μὰ γιὰ χατίρι τῆς κυρᾶς νὰ μακροταξιδέψω,
ὁποῦ μ' ἀκριβοτάγιζε 'ς τὸ γῦρο τῆς ποδιᾶς της,
κι' ὁποῦ μ' ἀκριβοπότιζε 'ς τὴ χοῦφτα τοῦ χεριοῦ της.
Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μὲ δυὸ μὲ τρία μαντήλια,
καὶ σφίξε τὴ μεσοῦλα σου μὲ δυὸ μὲ τρία ζουνάρια,
νὰ μὴ σὲ φάῃ ἡ βουὴ καὶ ντραλιστῆς καὶ πέσῃς.
Καὶ μὴ σὲ πάρῃ κουρτεσιὰ καὶ βάλῃς φτερνιστῆρι,
καὶ θυμηθῶ τὴ νιότη μου καὶ κάμω σὰν πουλάρι,
καὶ σπείρω τὰ μυαλούδια σου 'ς ἐννιὰ μοδιῶ χωράφι''.

Στρώνει γοργὰ τὸ μαῦρο του, γοργὰ καβαλλικεύει.
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια,
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
'Σ τὴ στράτα νὄποῦ πήγαινε τὸ θιὸν ἐπαρακάλει.
,,Θέ μου νὰ βρῶ τὸν κύρη μου 'ς τἀμπέλι νὰ κλαδεύῃ''.
Σὰ χριστιανὸς ποῦ τὄλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη,
κι' ἀπάντησε τὸν κύρη του ποῦ κλάδευε 'ς τἀμπέλι.
,,Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα, τὸ τίνος εἶν' τἀμπέλι;
— Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φευγάτου.
Σήμερα τῆς καλίτσας του τῆς δίνουν ἄλλον ἄντρα,
ἐψὲς ἐπῆραν τὰ προικιὰ καὶ σήμερα τὴ νύφη.
— Παρακαλῶ σε, γέροντα, ἀλήθεια νὰ μὲ δώσῃς,
τάχα θὰ φτάσω 'ς τὴ χαρά, θὰ φτάσω καὶ 'ς τὸ γάμο;
— "Αν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο 'ς τὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις,
κι' ἂν εἶν' ὀκνὸς ὁ μαῦρος σου 'ς τὴν ἐκκλησιὰ τοὺς βρίσκεις''.
Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλλια,
καὶ μεταδευτερώνει του καὶ πάει σαρανταπέντε.
'Σ τὴ στράτα νὄποῦ πήγαινε τὸ θιὸν ἐπαρακάλει.
,,Θέ μου νὰ βρῶ τὴ μάννα μου 'ς τὸν κῆπο νὰ ποτίζῃ!''
Σὰ χριστιανὸς ποῦ τὄλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούστη,
κ' εὕρηκε τὴ μαννοῦλα του ποῦ πότιζε τὸν κῆπο.
,,"Ωρα καλή, γερόντισσα, τὸ τίνος εἶν' ὁ κῆπος;
— Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φευγάτου,
ποῦ σήμερα ἡ γυναῖκα του θὰ πάρῃ νἄλλον ἄντρα,

ἐψὲς ἐπῆραν τὰ προικιὰ καὶ σήμερα τὴ νύφη.
— Πές μου νὰ ζῇς, γερόντισσα, φτάνω κ' ἐγὼ 'ς τὸ γάμο;
— "Αν ἔχῃς μαῦρο γλήγορο, 'ς τὸ σπίτι τοὺς προφτάνεις,
κι' ἂν εἶν' ὀκνὸς ὁ μαῦρος σου, 'ς τὴν ἐκκλησιὰ τοὺς βρίσκεις''.

Δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ 'ς τὴ χώρα κατεβαίνει.
'Εκεῖ σιμά, ἐκεῖ κοντὰ 'ς τὸ σπίτι του νὰ φτάσῃ,
ὁ μαῦρος του χλιμίντρισε κ' ἡ κόρη ἀναστενάζει.
,,Τί ἔχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ βαριαναστενάζεις,
τὰ ῥοῦχα σου δὲν εἶν' καλά, ἢ τὰ φλωριά σου λίγα;
— Φωτιὰ νὰ κάψ' τὰ ῥοῦχα σου καὶ λάβρα τὰ φλωριά σου,
τί ὁ μαῦρος ποῦ χλιμίντρισε σὰν τοῦ καλοῦ μου μοιάζει.
— "Αν εἶν' ὁ πρῶτος ἄντρας σου νὰ βγῶ νὰ τὸν σκοτώσω.
— Δὲν εἶν' ὁ πρῶτος ἄντρας μου νὰ βγῇς νὰ τὸν σκοτώσῃς,
μόν' εἰν' ὁ πρῶτος μου ἀδερφός, μοῦ φέρνει τὰ προικιά μου.
— "Αν εἶν' ὁ πρῶτος σου ἀδερφός, ἔβγα νὰ τὸν κεράσῃς''.
Χρυσὸ ποτῆρι νἄρπαξε νὰ βγῇ νὰ τὸν κεράσῃ.
,,Δεξιά μου στέκα, λυγερή, ζερβά μου πέρνα, κόρη''.
Τὸ μαῦρο του χαμήλωσε κ' ἡ κόρη ἀπάνω εὑρέθη.
Βγάλλει καὶ τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τἀργυρὸ μαχαῖρι,
δίνει τοῦ μαύρου του βιτσιὰ κ' ἐπῆρε χίλια μίλλια,
μηδὲ τὸ μαῦρον εἴδανε, μήτε τὸν κορνιαχτό του.
'Οποῦ εἶχε μαῦρο γλήγορο νεῖδε τὸν κορνιαχτό του,
κι' ὁποῦ εἶχε μαῦρο κ' εἶν' ὀκνός, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του.

3.

ΑΚΡΙΤΑΣ ΚΑΣΤΡΟΝ ΕΚΤΙΖΕΝ

'Ακρίτας κάστρον ἔκτιζεν κι' 'Ακρίτας περιβόλιν
σ' ἕναν ὁμάλ', σ' ἕναν λιβάδ', σ' ἕναν πιδέξιον τόπον.
"Οσα τοῦ κόσμου τὰ φυτά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
κι' ὅσα τοῦ κόσμου τ' ἀμπελιά, ἐκεῖ φέρ' κι' ἀμπελώνει,
κι' ὅσα τοῦ κόσμου τὰ νερὰ, ἐκεῖ φέρ' κι' αὐλακώνει,
κι' ὅσα τοῦ κόσμου τὰ πουλιά, ἐκεῖ πάει καὶ φωλεύουν.
Πάντα κελάϊδναν κ' ἔλεγαν· ,,Πάντα νὰ ζῇ 'Ακρίτας''.
. . . . (Λαογραφία Α')

4.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

'Ο Διγενὴς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
Βροντᾷ κι' ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
κι' ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀιτὸ τσῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκέλιζε, βουνοῦ κορφαῖς ἐπήδα,
χαράκι' ἀμαδολόγανε καὶ ῥιζιμιὰ ξεκούνειε.

᾿Σ τὸ βίτσιμά πιανε πουλιά, ᾿ς τὸ πέταμα γεράκια,
᾿ς γλάκιο καὶ ᾿ς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τἀγρίμια.
Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τόνε βιγλίζει,
κ᾿ ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχή του πῆρε.

5.

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτη θὰ πεθάνῃ.
Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι᾿ ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους,
νά ρθῃ ὁ Μηνᾶς κι᾿ ὁ Μαυραῒλής, νά ρθῃ κι᾿ γιὸς τοῦ Δράκου,
νά ρθῃ κι᾿ ὁ Τρεμαντάχειλος, ποῦ τρέμει ἡ γῆ κι᾿ ὁ κόσμος.
Κ᾿ ἐπῆγαν καὶ τὸν ηὕρανε ᾿ς τὸν κάμπο ξαπλωμένο.
Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
,,Σὰν τί νὰ σ᾿ ηὗρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
— Φίλοι, καλῶς ὡρίσατε, φίλοι κι᾿ ἀγαπημένοι,
συχάσατε, καθήσατε κ᾿ ἐγὼ σᾶς ἀφηγειέμαι.
Τῆς ᾿Αραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
ποῦ κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
παρὰ πενῆντα κ᾿ ἑκατό, καὶ πάλε φόβο νἄχουν,
κ᾿ ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι᾿ ἁρματωμένος,
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργυιαῖς κοντάρι.
Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
νυχτιαῖς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιαῖς χωρὶς φεγγάρι.
Καὶ τόσα χρόνια ποῦ ζησα δῶ ᾿ς τὸν ἀπάνου κόσμο
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
Τώρά εἶδα ἕναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
πὄχει τοῦ ρίσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἁλώνια,
κι᾿ ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρνῃ τὴν ψυχή του''

Κ᾿ ἐπῆγαν κ᾿ ἐπαλέψανε ᾿ς τὰ μαρμαρένια ἁλώνια·
κι᾿ ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
κι᾿ ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

6.

ΝΑ᾿ ΧΕΝ Η ΓΗ ΠΑΤΗΜΑΤΑ

᾿Εψὲς ἐπέρνουν ποταμὸ καὶ διάβαινα γεφύρι,
κι᾿ ἄκουσα σὰ ναστεναγμὸ καὶ σὰ μουρμουρισιῶνα.
Τί νά ἦτουν ὁ ναστεναγμὸς καὶ ὁ μουρμουρισιῶνας;
῾Ο Διγενὴς ψυχομαχεῖ καὶ ἡ γῆ τόνε τρομάζει,
καὶ ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
γιατὶ κ᾿ ἐκεῖ ποὺ κάθεται λόγι᾿ ἀντρειωμένα λέγει·
,,Νὰ χεν ἡ γῆ πατήματα κι᾿ ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
νὰ πάτουν τὰ πατήματα νὰ πιάσω τὰ κερκέλια,
νὰ δώσω σεῖσμα τ᾿ οὐρανοῦ καὶ τίναγμα τοῦ ῞Αδη,
γιὰ νὰ τ᾿ ἀκούσ᾿ ὁ Χάροντας, ποὺ λέει νὰ μὲ πάρῃ,
νὰ μοῦ χαρίσῃ τὴ ζωή, ἢ φίλο νὰ μὲ κάμῃ''.

II. Historische liederen.

7.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ

(1453)

*Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κ' ἡ ἁγιὰ Σοφιά, τὸ μέγα μοναστῆρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἑξηνταδυὸ καμπάναις,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διᾶκος.
Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιᾶς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι' ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνναις.
Νὰ μποῦνε 'ς τὸ χερουβικὸ καὶ νά βγῃ ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα.
,,Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἂς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπᾶδες πᾶρτε τὰ γίερά, καὶ σεῖς κεριὰ σβηστῆτε,
γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ.
Μὸν στεῖλτε λόγο 'ς τὴ Φραγκιά, νά ρτουνε τριὰ καράβια·
τὸ να νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν''.
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κ' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
,,Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζῃς,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι''.*

8.

Ο ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΟΣ ΤΣΗ ΚΡΗΤΗΣ

(1830)

*'Σ τὰ χίλια ὀχτακόσια εἰκοσιοχτώ, μιὰν Τρίτη,
(ἀφουγκρασθῆτε νὰ σᾶς πῶ ὀγιὰ τὴ μαύρη Κρήτη)
σύναξη κάνου οἱ βασιλεῖς καὶ πάνε 'ς τὸ Παρίσι,
νὰ κάμουνε συνέλεψη τί νὰ γενῆ ἡ Κρήτη.
Μ' ἁπῆς ἐσυναχτήκανε κι' ἀρχῆξαν τὸ κουσοῦλτο,
οὗλοι ἐδιχονήσανε καὶ παίρνει την ὁ Τοῦρκος.
'Αθρώπους τότ' ἐπέψανε κ' εἰς τσοῖ Καλύβαις βγαίνει,
νὰ συναχτοῦν οἱ Χρισθιανοί, νὰ δώσῃ τὸ χαμπέρι.
Καὶ σὰν ἐσυναχτήκασι, διαβάζει τὴ συθήκη,
κ'ἔγραφε πῶς ἐδώκανε τοῦ Μισιριοῦ τὴν Κρήτη.
Φωνιάζουν, κλαῖν οἱ Χρισθιανοί· ,,'Αφέντες κουμαντάτες,
ἐβγάστ' ἀπάνω 'ς τὰ βουνά, νὰ κάτσετε 'ς τσοῖ στράταις,
νὰ ἰδῆτε οὗλα τὰ πουλιά, ἁποῦ ψηλὰ πετοῦσι,
τὰ κόκκαλα τῶ Χρισθιανῶ 'ς τ' ἀντόδια νὰ βαστοῦσι.
Ὅσοι καταλυθήκανε 'ς τὰ ὄρη κ' εἰς τὰ δάση
ποιὸς εἶν' ἁποῦ θὰ σᾶς τσοῖ πῇ καὶ θὰ τσοῖ λογαριάσῃ;
'Ακούσετε νὰ σᾶσε πῶ τὰ πάθη τὰ δικά μας:
'Σ τὴν 'Αραπιὰ πουλήσανε οἱ Τοῦρκοι τὰ παιδιά μας,
καὶ ὅσοι ἀπομείναμε εἰς τὰ βουνὰ γλακοῦμε,
ξυπόλυτοι κι' ὁλόγδυμνοι γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε.*

Κ' εἴχαμε θάρρος εἰς ἐσᾶς, τσοῖ βασιλεῖς τσοῖ Φράγκους,
κ' ἐδὰ μᾶς ἀδικήσετε κι' ἀφήκετέ μας σκλάβους.
Ὄντε θὰ βγοῦν τὰ νέφαλα καὶ νὰ φανοῦν οἱ κρίνοι,
καὶ νάρθ' ὁ φοβερὸς κριτὴς οὔλους νὰ μᾶσε κρίνῃ,
τὰ τάγματ' οὔλα τ' οὐρανοῦ τριγύρου ν' ἀκλουθοῦσι,
τὰ πάθη τῶ Χρισθϊανῶ τἄδικα νὰ γροικοῦσι,
νά ρθουνε μὲ παράπονο κ' οἱ Κρῆτες νὰ σταθοῦνε
μπροστὰ 'ς τὸ φοβερὸ κριτὴ τ' ἄδικά των νὰ ποῦνε,
τότες ν' ἀποκριθῆτ' ἐσεῖς, 'Αγγλία καὶ Γαλλία,
μπροστὰ 'ς τὸ φοβερὸ κριτή, δευτέρα παρουσία!"

,,Τώρα ἀποφασίσανε κ' ἐκάμανε συθήκη,
πῶς νὰ ναι πάλι ἀραγιᾶς τοῦ Μισιριοῦ ἡ Κρήτη".

,,Φύγετε! Φύγετ', ἄστε μας! μὰ μεῖς θὲ νὰ σκεφτοῦμε,
γῆ οὔλοι θ' ἀποθάνωμε, γῆ θὰ λευτερωθοῦμε.
Θέ μου καὶ σύ, πῶς τὸ βαστᾷς; εἰς τὴ σκλαβιὰ ἀκόμη,
οὖλοι λευτερωθήκανε, κ' ἡ Κρήτη νά ναι μόνη".

Ἔρχουνται πλοῖα φράγκικα καὶ πάνε 'ς τὴ Γραμποῦσα
καὶ βγάνουνε τσοῖ Χρισθιανούς, ἁποῦ τὴν ἐβαστοῦσα.
Καὶ Μισιριῶταις φέρνουνε κ' εἰς τὰ χωριὰ χτυποῦσι·
φοροῦνε ῥοῦχα κόκκινα καὶ τούμπανα βαστοῦσι.
Καθίζουν σὲ μερκὰ χωριὰ καὶ κάνουνε κρισάδες,
καὶ τυραννοῦν τσοῖ Χρισθιανούς, σκεντσεύγουν τς ἀραγιᾶδες.

9.

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ

(25 *Δεκεβριου* 1803)

'Αχὸς βαρὺς ἀκούεται πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σὲ γάμο ῥήχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
Οὐδὲ σὲ γάμο ῥήχνονται οὐδὲ σὲ χαροκόπι,
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφαις καὶ μ' ἀγγόνια.
'Αρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε 'ς τοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
,,Γιώργαινα, ῥῆξε τἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σοῦλι.
'Εδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν 'Αρβανίτων.
— Τὸ Σοῦλι κι' ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τούρκεψε νὴ Κιάφα,
Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει".
Δαυλὶ 'ς τὸ χέρι νἄρπαξε, κόραις καὶ νύφαις κράζει.
,,Σκλάβαις Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλᾶτε".
Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε, κι' ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

10.

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

(1819)

Μαῦρο πουλάκι, πὄρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρυ μέρη,
πές μου τί κλάψαις θλιβεραῖς, τί μαῦρα μοιρολόγια

ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βουνὰ ῥαγίζουν;
Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιὰ καὶ πόλεμος τὴν καίει;
— Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
κι' ὅλοι 'ς τὴν ξενιτειὰ θὰ πὰν νὰ ζήσουν οἱ καϊμένοι.

Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τἄσπρα τους στήθια,
μοιριολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
παπᾶδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν ταῖς ἐκκλησιαῖς τους.
Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποῦ βγάνει;
'Εκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντρειωμένων,
ποῦ τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ βεζίρη κάψαν.
'Εκεῖ ναι κόκκαλα γονιοῦ, ποῦ τὸ παιδὶ τὰ καίει,
νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάπηδες, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
'Ακοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὁποῦ βογγοῦν τὰ δάση,
καὶ τὸ δαρμὸ ποῦ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
φιλοῦν τοῖς πέτραις καὶ τὴ γῆ κι' ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

11.

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(*'Ιούλιος* 1822)

Φύσα μαΐστρο δροσερὲ κι' ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα 'ς τοῦ Δράμαλη τὴ μάννα.
Τῆς 'Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγᾶδες
'ς τὸ Δερβενάκι κείτονται, 'ς τὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.

Κ' ἕνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε.
,,Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιὰ 'ς τὰ χέρια''.

Γράμματα πάνε κ' ἔρχονται 'ς τῶν μπέηδων τὰ σπίτια.
Κλαῖνε τἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μαννούλαις γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

III. Klephten-liederen.

12.

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

Τῆς νύχτας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφταις
ὁλονυχτὶς κουρσεύανε καὶ τὴν αὐγὴ κοιμῶνται,
κοιμῶνται 'ς τὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ 'ς τοὺς παχιοὺς τοὺς ἤσκιους.
Εἶχαν ἀρνιὰ καὶ ψένανε, κριάρια σουβλισμένα,
εἶχαν κ' ἕνα γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὸ μοναστῆρι,
εἶχαν καὶ σκλάβα νἔμορφη καὶ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.

,,Κέρνα μας, σκλάβα, κέρνα μας γεμᾶτα τὰ ποτήρια,
καὶ κείνονε νὄποῦ ἀγαπᾷς γιὰ διπλοκέρασέ τον·
καὶ 'ς τὸ δικό μου τὸ γυαλὶ ῥῆξε σπειρὶ φαρμάκι,
γιὰ νὰν τὸ πίνω βράδυ αὐγή, αὐγὴ καὶ μεσημέρι,
νὰ κατακάτσῃ ὁ σεβντάς, σεβντὰς ποῦ χω γιὰ σένα''.

13.

Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφταις νὰ γενῆτε,
νἐμένα νὰ ῥωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια.
Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφταις!
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
ὁλημερὶς 'ς τὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καραοῦλι.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα 'ς τοὺς κλέφταις καπετάνιος.
Ζεστὸ ψωμὶ δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα,
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα,
καὶ τὸ καριοφιλάκι μου σὰν κόρη ἀγκαλιασμένο.

14.

'Ανάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι πὄχουν,
τὸ καλοκαῖρι κίτρινα καὶ τὸ χειμῶνα μαῦρα,
καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἄνοιξη πολὺ ῥοδαμισμένα.
Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μέσ' 'ς τὸν ἀπάνω κόσμο,
ἡ κλεφτουριὰ τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
Πηδᾶνε, παίζουν καὶ γλεντᾶν καὶ ῥήχνουν 'ς τὸ σημάδι,
γυρίζουν καὶ 'ς τὴ σοῦγλα τους τὰ παχουλὰ τὰ κριάρια·
πὄκεῖ οἱ Τοῦρκοι δὲν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

15.

ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

῾Ο ἥλιος ἐβασίλευε κι' ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, 'ς τὸ νερό, ψωμὶ νὰ φάτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἅρματα, νὰ γένῃς καπετᾶνος.

Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε 'ς τὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιὰ πᾶρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ 'ς τὴν κρύα βρύση,
ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρῶστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσά χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἀρματωλός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὡριὸ κιβοῦρι,
νά ναι πλατὺ γιὰ τἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.

Καὶ 'ς τὴ δεξιά μου τὴ μεριὰ ν' ἀφῆστε παραθύρι,
νὰ μπαίνῃ ὁ ἥλιος τὸ πρωΐ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γἔμορφαις, νὰ μὲ καλημερᾶνε.

IV. Gemengde onderwerpen

16.

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Σαράντα πέντε μάστοροι κ' ἑξῆντα μαθητᾶδες
γιοφῦρι νἔθεμέλιωναν 'ς τῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὁλημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.
Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητᾶδες.
,,Ἀλίμονο 'ς τοὺς κόπους μας, κρῖμα 'ς τοῖς δούλεψαίς μας,
ὁλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμειέται.''
Πουλάκι ἐδιάβη κ' ἔκατσε ἀντίκρυ 'ς τὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάιδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χιλιδόνι,
παρὰ ἐκελάιδε κ' ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
,,Ἂ δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφῦρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄμορφη γυναῖκα,
πὄρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχύ, καὶ πάρωρα τὸ γιόμα''.

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τἀηδόνι:
Ἀργὰ ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι.
καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι' ἀλλιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε.
,,Γοργά ντυσου, γοργά ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῇς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι''.

Νά τηνε κ' ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ῥαγίζεται ἡ καρδιά του.
Ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
,,Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητᾶδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶναι βαργωμισμένος;
— Τὸ δαχτυλίδι τὄπεσε 'ς τὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νά βρῃ;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κ' ἐγὼ νὰ πά' σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κ' ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω''.

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ 'ς τὴ μέσ' ἐπῆγε,
,,Τραύα, καλέ μ', τὸν ἅλυσο, τραύα τὴν ἁλυσίδα,
τί ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηὗρα''.
Ἕνας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι' ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι' ὁ πρωτομάστορας καὶ ῥήχνει μέγα λίθο.

,,Ἀλίμονο 'ς τὴ μοῖρα μας, κρῖμα 'ς τὸ ῥιζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κ' οἱ τρεῖς κακογραμμέναις,

ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κ᾿ ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
κ᾿ ἐγὼ ἡ πιλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφῦρι.
Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφῦρι,
κι᾿ ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις.

— Κόρη τὸ λόγον ἄλλαξε, κι᾿ ἄλλη κατάρα δῶσε,
πὤχεις μονόκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ''.
Κι᾿ αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε, κ᾿ ἄλλη κατάρα δίνει.
,,Ἂν τρέμουν τ᾿ ἄγρϊα βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφῦρι,
κι᾿ ἂν πέφτουν τ᾿ ἄγρϊα πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάταις,
τί ἔχω ἀδερφὸ ᾿ς τὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ''.

17.

ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ

Ἡ κυρὰ Ῥήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἡ θυγατέρα,
χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά, χρόνους τἀπανωπροίκια,
καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας της λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν.
Τῆς δίνει κι᾿ ὁ πατέρας της καράβι ἀρματωμένο,
τῆς δίνουν καὶ τἀδέρφια της ἁμάξι φορτωμένο,
τῆς δίνει κ᾿ ἡ μαννοῦλα της τάσι μαργαριτάρι,
χρυσὸ θρονὶ νὰ κάθεται, μῆλο χρυσὸ νὰ παίζῃ,
καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη νὰ περπατῇ καβάλλα.

Μά ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρονιὰ κατακαϊμένη,
πῆραν τὰ χρέγια τὰ προικιά, πῆρε τὰ πλούτη ἡ ἀρρώστεια,
καὶ μπῆκε ὁ ἄντρας πιστικὸς κ᾿ ἡ νύφη ξενοϋφαίνει.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρή, μιὰ πίσημον ἡμέρα,
τὴν πῆρε τὸ παράπονο, πίκρα πολὺ μεγάλη,
σταυρόδεσε τὰ χέρια της ᾿ς τἀιταῖρι της πηγαίνει.
,,Θέλω νὰ πάω ᾿ς τὴ μάννα μου, καλέ μ᾿, ᾿ς τὰ γονικά μου.
— Ἀρχόντισσα σ᾿ ἔφερα δῶ, φτωχὴ ποῦ θὰ σὲ πάω;
— Συνόριασέ μου τὰ βουνά, καὶ πάγω μοναχή μου''.

Ῥάχη σὲ ῥάχη ἀκκούμπησε, λιθάρι σὲ λιθάρι,
καὶ πῆγε κι᾿ ἀπακκούμπισε ᾿ς τῆς μάννας της τὴν πόρτα.
᾿Σ τὸ δρόμο νὄπου πήγαινε, ᾿ς τὰ δάση ὁποῦ περνοῦσε,
παρακαλοῦσε τὸ θεὸ μὲ πικραμένα χείλη.
,,Θέ μου, νὰ βρῶ τοῖς δούλαις μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν''.
Κι᾿ ὁ θιὸς τήνε συνάκουσε κ᾿ ἡ δέσποινα τοῦ κόσμου,
κ᾿ ηὗρε τοῖς δούλαις τοῦ σπιτιοῦ ᾿ς τὴ βρύση ποῦ λευκαίναν.
,,Ὥρα καλή σας, λυγεραῖς, ὥρα καλή, κοπέλλαις.
— Καλό ᾿ς τη τὴν ξενοῦλα μας, τί θέλεις, τί γυρεύεις;
— Νὰ πιῶ νερὸ γιατὶ διψῶ, κι᾿ ἀπὲ σᾶς συντυχαίνω.
Νὰ πῆτε τῆς κυρούλας σας, δοῦλα της νὰ μὲ πάρῃ.
— Ξένη μ᾿, κοπέλλαις ἔχουμε, κοπέλλαις καὶ κοπέλλια,
καὶ σένα τί σὲ θέλουμε, σὰν τί δουλειὰ νὰ κάνῃς;
— Ξέρω νὰ ὑφαίνω ᾿ς τὸ βλαττί, νὰ ὑφαίνω ᾿ς τὸ βελοῦδο''.

Χρυσὰ παπούτσια φόρεσε, πάει νὰ ἰδῇ τὴ δοῦλα.
,,Ποιά ναι ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βελοῦδο;
Κείνη ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βλαττί, ποῦ ὑφαίνει 'ς τὸ βελοῦδο,
εἶναι μακριὰ 'ς τὴν ξενιτειά, εἶναι μακριὰ 'ς τὰ ξένα.
Σύρτε νὰ τήνε βάλετε 'ς τὸν ἀργαλειὸ τῆς Ρήνης,
γιὰ νὰ ξυφάνῃ τὸ χρυσὸ ποῦ εἶναι μισοφτειασμένο''.

Τὴν πῆραν καὶ τὴ βάλανε 'ς τὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφάνῃ,
κι' ὥριο τραγοῦδι ἀρχίνησε, σὰ νὰ ἦταν μοιρολόγι.
,,Διασίδι, πολυδιάσιδο, καλοῦ καιροῦ διασμένο,
διασίδι, ὅταν σὲ διάζουμουν ἦρθαν οἱ συμπεθέροι,
διασίδι, ὅταν σ' ἐτύλιγα ἦρθαν μ' ἀρραβωνιάσαν,
κι' ὅταν σὲ μισοκόπισα ἦρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν,
κ' ἡ μοῖρα μου τὸ ἠθέλησε νά ρθω νὰ σὲ ξυφάνω!''

Κυρὰ ψηλά ἦταν τ' ἄκουσε καὶ τῆς ἀπολογήθη.
,,Δοῦλα, ποῦθ' εἶν' ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά σου;
— Ἡ μάννα μου Γιαννιώτισσα κι' ὁ κύρης μου ἀπ' τὴν Πόλη,
κ' ἐγώ εἶμαι ἡ Ρήνη ἡ λυγερή, ἡ Ρήνη ἡ μαυρομάτα''.
Κ' ἡ μάννα της κατέβηκε καὶ τὴ σφιχταγκαλιάζει.
Τοῖς σκλάβαις της ἐμίλησε, τοῖς δούλαις της φωνάζει.
,,Βάλτε νερὸ καὶ λοῦστε τη, σύρτε τη 'ς τὸ χαμάμι,
ἀλλάχτε τη, στολίστε τη τὴν πρώτη τὴ στολή της,
καὶ νὰ βαρέσουν τἄργανα καὶ τὰ γλυκὰ παιχνίδια''.

18.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

Ἐρρόδισε γῆ ἀνατολὴ καὶ ξημερώνει ἡ δύση,
γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι' ὁ αὐγερινὸς τραυειέται,
πὰν τὰ πουλάκια 'ς τὴ βοσκὴ κ' οἱ λυγεραῖς 'ς τὴ βρύση.
Βγαίνω κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.
Βρίσκω μιὰ κόρη πὄπλενε σὲ μαρμαρένια γοῦρνα.
Τὴ χαιρετάω, δὲ μοῦ μιλεῖ, τῆς κρένω δὲν μοῦ κρένει.
,,Κόρη, γιὰ βγάλε μας νερό, τὴν καλὴ μοῖρα νά χῃς,
νὰ πιῶ κ' ἐγὼ κι' ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου''.
Σαράντα σίκλους ἔβγαλε, 'ς τὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
κι' ἀπάνω 'ς τους σαρανταδυὸ τὴ βλέπω δακρυσμένη.
,,Γιατί δακρύζεις, λυγερή, καὶ βαριαναστενάζεις;
Μήνα πεινᾷς, μήνα διψᾷς, μὴν ἔχῃς κακὴ μάννα;
— Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτ' ἔχω κακὴ μάννα.
Ξένε μου, κι' ἂν ἐδάκρυσα κι' ἂ βαριαναστενάζω,
τὸν ἄντρα χω 'ς τὴν ξενιτειὰ καὶ λείπει δέκα χρόνους,
κι' ἀκόμη δυὸ τὸν καρτερῶ, 'ς τοὺς τρεῖς τὸν παντυχαίνω,
κι' ἂ δὲν ἐρθῇ, κι' ἂ δὲ φανῇ, καλόγρια θενὰ γένω,
θὰ πάγω 'ς ἔρημα βουνά, νὰ στήσω μοναστῆρι,
καὶ 'ς τὸ κελλὶ θὰ σφαλιστῶ, 'ς τὰ μαῦρα θελὰ βάψω,
ἐκειὸν νὰ τρώγῃ ἡ ξενιτειὰ κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα ράσα.

— Κόρη μου ὁ ἄντρας σου πέθανε, κόρη μου ὁ ἄντρας σου χάθη.
τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν θάψαν,
ψωμὶ κερὶ τοῦ μοίρασα, κ᾽ εἶπε νὰ τὰ πλερώσης,
τὸν ἔδωκα κ᾽ ἕνα φιλί, κ᾽ εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσης.
— Ψωμὶ κερὶ τοῦ μοίρασες, διπλὰ νὰ σὲ πλερώσω,
μὰ γιάτ᾽ ἐκεῖνο τὸ φιλί, σύρε νὰ σοῦ τὸ δώση.
— Κόρη μου ἐγώ εἶμαι ὁ ἄντρας σου, ἐγώ εἶμαι κι᾽ ὁ καλός σου.
— Ξένε μου ἂν εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι᾽ ὁ καλός μου,
δεῖξε σημάδια τῆς αὐλῆς καὶ τότες νὰ πιστέψω.
— Ἔχεις μηλιὰ ᾽ς τὴν πόρτα σου καὶ κλῆμα ᾽ς τὴν αὐλή σου,
κάνει σταφύλι ῥαζακὶ καὶ τὸ κρασὶ μοσκᾶτο,
κι᾽ ὅποιος τὸ πιῇ δροσίζεται καὶ πάλι ἀναζητᾷ το.
— Αὐτά εἶν᾽ σημάδια τῆς αὐλῆς, τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος,
διαβάτης ἤσουν, πέρασες, τά εἶδες καὶ μοῦ τὰ λέεις.
Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.
— Ἀνάμεσα ᾽ς τὴν κάμαρα χρυσὸ καντῆλι ἀνάφτει,
καὶ φέγγει σου ποῦ γδύνεσαι καὶ πλέκεις τὰ μαλλιά σου,
φέγγει σου τοῖς γλυκαῖς αὐγαῖς ποῦ τὰ καλά σου βάζεις.
— Κάποιος κακός μου γείτονας σοῦ τά πε καὶ τὰ ξέρεις.
Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τῆς ἀγάπης.
— Ἔχεις ἐλιὰ ᾽ς τὰ στήθη σου κ᾽ ἐλιὰ ᾽ς τὴν ἀμασκάλη,
κι᾽ ἀνάμεσα ᾽ς τὰ δυὸ βυζιὰ τ᾽ ἀντροῦ σου φυλαχτάρι.
— Ξένε μου ἐσύ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσύ εἶσαι κι᾽ ὁ καλός μου''.

19.

ΤΗΣ ΚΟΥΜΠΑΡΑΣ ΠΟΓΙΝΕ ΝΥΦΗ

Ἔχω καὶ μῆνες καὶ καιροὺς τὸν ἀγαπῶ δὲν εἶδα·
τώρα τὸν βλέπω κ᾽ ἔρχεται κάτω ᾽ς ἀνήλιο κάμπο,
ἄνθη τὸν τριγυρίζουνε καὶ μόσχοι τὸν μυρίζουν,
καὶ τὰ σγουρά του τὰ μαλλιὰ τὸ νοῦ μου συνεπῆραν.
,,Ποῦ ἤσουν, λεβέντη μ᾽ ὄμορφε καὶ πολυαγαπημένε;
— Καλή σου ἡμέρα, πέρδικα, χρυσῆς αὐγῆς τρυγόνα.
Κόρη, κλειδιὰ σ᾽ ἀγόρασα κι᾽ ἀντίκλειδα σ᾽ ἀφήνω,
κλείδωσε τὴν καρδοῦλα σου κι᾽ ἀπόμενε τοὺς πόνους.
Ὁ κύρης μου κ᾽ ἡ μάννα μου μοῦ τοίμασαν τὸ γάμο,
κι᾽ ἂ δὲν περηφανεύεσαι ἔλα νὰ μπῇς κουμπάρα.
— Πάω νὰ τὸ πῶ τῆς μάννας μου κι᾽ ὅ τι μοῦ εἴπη θὰ κάμω''.

Κινάει καὶ πάει ᾽ς τὴ μάννα της σὰ μῆλο μαραμμένο.
,,Μάννα μου, μὲ καλέσανε νὰ πάω νὰ στεφανώσω
τὸ νιὸν ὁποῦ καρτέραγες ἄντρα γιὰ νὰ τὸν πάρω.
— Καὶ πῶς τὸ λές, παιδάκι μου, νά πᾶς νὰ στεφανώσης;
Ἔχεις ποδάρια νὰ σταθῇς καὶ μάτια ν᾽ ἀντρανίσης,
ἔχεις καὶ γοργοδάχτυλα ν᾽ ἀλλάξης δαχτυλίδια,
καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσης;
— Ἔχω ποδάρια νὰ σταθῶ καὶ μάτια ν᾽ ἀντρανίσω,
ἔχω καὶ γοργοδάχτυλα ν᾽ ἀλλάξω δαχτυλίδια,

*καὶ χέρια γοργογύριστα νὰ στεφανογυρίσω.
Μάννα μου, τἀποφάσισα, θὰ πάω νὰ στεφανώσω,
καὶ θὲ νὰ κάμω ὑπομονή, γερὴ καρδιὰ θὰ δείξω.
— Σύρε, παιδί μου, 'ς τὸ καλὸ καὶ 'ς τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
καὶ νὰ γιομίσῃ ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καὶ ῥόδα''.*

*Ἔκατσε κ' ἐστολίστηκε τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες.
Βάζει τὸν οὐρανὸ μαντί, τὴ θάλασσα μαγνάδι,
τὸν ἥλιο βάζει πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάζει καμαροφρύδι,
τὴν ὄχεντρα τὴν πλουμιστὴ κορδέλλα 'ς τὰ μαλλιά της,
τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο ῥήχνει μαργαριτάρι.
Κάνει στεφάνια ὁλόχρυσα, λαμπάδες ἀσημένιαις
καὶ δαχτυλίδι πυργωτὸ τῆς νύφης νὰ χαρίσῃ.
Παίρνει καὶ πάει 'ς τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀρραβωστεφανώσῃ.
Βάγιαις τὴν πάνε ἀπὸ μπρὸς καὶ βάγιαις ἀπὸ πίσω
καὶ βάγιαις ἀπ' τὰ δυὸ πλευρὰ νὰ μὴ τὴν πιάσῃ ὁ ἥλιος.
'Σ τὸ δρόμον ὅπου πήγαινε τὰ μονοπάτια ἀνθοῦσαν.
Κι' ὡσὰν τὴν εἶδε ἡ ἐκκλησιὰ ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη σείστη.
Παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διᾶκος κι' ἀποξεχάστη,
τὰ ψαλτικά τους ἔχασαν ψάλταις καὶ καλανάρχοι.
Ὡσὰν τὴν εἶδε ὁ νιόγαμπρος ἔπεσε κ' ἐλιγώθη.
,,Παπᾶ, γιὰ ματασήμανε, παπᾶ, γιὰ ματαψάλε,
καὶ γύρισε τὰ στέφανα καὶ βάλ' τα 'ς τὴν κουμπάρα''.
Κ' ἡ νύφη ἀπολογήθηκε μὲ τὸ καμένο χεῖλι.
,,Σύρε νὰ πάμε, μάννα μου, καὶ 'ς τ ὄνειρό μου τό εἶδα,
χρυσὸν ἀιτὸν ἐβάσταγα κι' ἄλλη μοῦ τόνε πῆρε.
Τὰ ῥοῦχα μου 'ς τὴν ἐκκλησιά, κ' ἐγὼ 'ς τὸ μοναστῆρι,
κι' ὅσο τὸν χάρηκα κ' ἐγὼ νὰ τὸν χαρῇ κ' ἐκείνη''.*

*Τὴν ξαγναντεύει ἡ μάννα της ἀπ' ὥριον παραθύρι.
,,Καλὸ 'ς τὴ θυγατέρα μου, τὴ φωτογεννημένη,
κουμπάρα τὴν ἐστόλιζα καὶ νύφη κατεβαίνει''.*

V. Heimwee.

20.

Η ΜΑΓΙΣΣΑ

*Μαῦρα μου χελιδόνια ἀπ' τὴν ἔρημο,
κι' ἄσπρα μου περιστέρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς,
αὐτοῦ ψηλὰ ποῦ πάτε κάτ' τὸν τόπο μου,
μηλιά χω 'ς τὴν αὐλή μου καὶ κονέψετε,
καὶ πῆτε τῆς καλῆς μου, τῆς γυναίκας μου:
Θέλει καλόγρια ἂς γίνῃ, θέλει ἂς παντρευτῇ,
θέλει τὰ ῥοῦχα ἂς βάψῃ, μαῦρα νὰ ντυθῇ,
νὰ μὴ μὲ παντυχαίνῃ, μή με καρτερῇ.
Τί ἐμένα μὲ παντρέψαν δῶ 'ς τὴν 'Αρμενιά,
καὶ πῆρα 'Αρμενοποῦλα, μάγισσας παιδί,*

ὁποῦ μαγεύει τἄστρη καὶ τὸν οὐρανό,
μαγεύει τὰ πουλάκια καὶ δὲν ἀπετοῦν,
μαγεύει τὰ ποτάμια καὶ δὲν τρέχουνε,
τὴ θάλασσα μαγεύει καὶ δὲν κυματεῖ,
μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν ἀρμενοῦν,
μαγεύει με κ᾽ ἐμένα καὶ δὲν ἔρχομαι.
Ὄντας κινάω γιὰ νά ρθω, χιόνια καὶ βροχαῖς,
κι᾽ ὅντας γυρίζω πίσω, ἥλιος ξαστεριά.
Σελλώνω τἄλογό μου, ξεσελλώνεται,
ζώνομαι τὸ σπαθί μου καὶ ξεζώνεται
πιάνω γραφὴ νὰ γράψω καὶ ξεγράφεται.

21.

Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

Τὴν ξενιτειά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερά εἶν᾽ τὰ ξένα.
Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτειὰ πρέπει νὰ βάνῃ μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάζῃ ἡ φορεσιὰ μὲ τῆς καρδιᾶς τὴ λάβρα.

VI. Liefde.

22.

ΠΩΣ ΠΙΑΝΕΤΑΙ ΓΗ ΑΓΑΠΗ

Ἐβγᾶτε ἀγόρια ᾽ς τὸ χορό, κοράσια ᾽ς τὰ τραγούδια,
πέστε καὶ τραγουδήσετε πῶς πιάνεται γῆ ἀγάπη.
Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, ᾽ς τὰ χείλια κατεβαίνει,
κι᾽ ἀπὸ τὰ χείλια ᾽ς τὴν καρδιὰ ῥιζώνει καὶ δὲ βγαίνει.

23.

Τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ παράκαιρα γεράζει,
γεράζει ἀπὸ τοῖς ὄμορφαις κι᾽ ἀπὸ τοῖς μαυρομάταις.
Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαγοῦ περπατησιά, ἀιτοῦ γληγοροσύνη.
Ὄντας διαβαίνῃ μὲ πολλούς, νὰ κάνῃ πῶς δὲ γλέπει,
κι᾽ ὅντας διαβαίνῃ μοναχός, γλυκὸ φιλὶ ν᾽ ἁρπάζῃ.
Κι᾽ ὅταν τοῦ λὲν πῶς πόρεψες, νὰ λέῃ τῆς ἀγάπης.
,,Καλοπερνῶ ὄντας ἔρχωμαι, κακοπερνῶ ὄντας φεύγω''.

24.

Η ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ ΜΕ ΤΑ ΜΗΛΑ

Ἕνα κομμάτι μάλαμα, ἕνα κομμάτι ἀσῆμι,
ἐκόπη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κ᾽ ἔπεσε μέσ᾽ ᾽ς τὴ διάβα,
κι᾽ ἄλλοι τὸ λένε σύγνεφο, κι᾽ ἄλλοι τὸ λένε ἀντάρα.
Κεῖνο δὲν εἶναι σύγνεφο, κεῖνο δὲν εἶν᾽ ἀντάρα,
παρά εἶν᾽ ἡ κόρη τοῦ παπᾶ, πὄρχετ᾽ ἀπὸ τἀμπέλι.
Βαστᾷ τὰ μῆλα ᾽ς τὴν ποδιά, τὰ ῥόϊδα ᾽ς τὸ μαντῆλι.

Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα, κι' αὐτὴ μοῦ δίνει τρία.
,,Δὲ θέλω γὼ τὰ μῆλα σου, τὰ τσαλοπατημένα,
θέλω τὰ δυὸ τοῦ κόρφου σου, τὰ μοσκομυρισμένα''.

25.

Διψᾶν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιά, κ' ἐγώ, βλάχα μ', γιὰ σένα.
Τὸ χέρι σου τὸ παχουλό, τὸ κοντυλογραμμένο
νὰ τὸ χα γιὰ προσκέφαλο τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες,
κ' οἱ μέραις νά ναι τοῦ Μαγιοῦ, κ' οἱ νύχτες τοῦ Γεννάρη,
νὰ σὲ χορτάσω φίλημα, νὰ σὲ χορτάσω ἀγκάλαις.

26.

Δικό μου ἦταν τὸ φταίξιμο,
νὰ χάσω τόσο τρέξιμο.
Ἦρθα καὶ σ' ηὗρα μοναχή,
καὶ δὲ σ' ἐχόρτασα φιλί·
σ' ἐκύτταζα νἀχόρταγα
κ' ἐκάθομουν κ' ἐρώταγα,
τὸ ποῦ νὰ εἶν' ἡ μάννα σου
κι' ὁ ἄγριος ὁ πατέρας σου!
Ἡ μάννα σου 'ς τὴν ἐκκλησιά,
κι' ὁ ἀφέντης σου ς' τὰ Γιάννενα·
κ' ἐσὺ κοντὰ 'ς τὸν μπουνταλᾶ,
μὲ τὰ ματάκια χαμηλά.

27.

Disticha uit het boek van M. Lioudaki *Λαογραφικὰ Κρήτης. Α'. Ἀθῆναι* 1936.

Ἄγγελος εἶσαι στὴ θωριὰ καὶ ρήγας στὴν ψηλότη,
Κι' ὁ Θιὸς νὰ τὴν πολυχρονᾶ τὴν ἀκριβῆ σου νιότη.

Σὰν εἶν 'ἀγάπη μπιστικιά, παλιώνει, μὰ δὲ λιώνει,
τσὶ χίλιους χρόνους μιὰ βολὰ νὰ σμίξη, καινουργιώνει.

Ξελησμονιοῦνται κ'οἱ φιλιές, ξεχνιοῦνται κ' οἱ-γι-ἀγάπες,
συναπαντοῦνται καὶ μιλοῦν σὰν ξένοι, σὰ διαβάτες.

Νὰ τὰ χαρῶ τὰ μάτια σου, πῶς τἄχεις μαθημένα,
καὶ κάνουν πὼς θωροῦν ἀλλοῦ, κι αὐτὰ θωροῦν ἐμένα.

Τὰ μάτια σου 'ναι πέλαγος καὶ θάλασσα μεγάλη
κι' ἀπέραντος ὠκεανός κ' ἐγώ 'μαι τ' ἀκρογιάλι.

Ἄχερα ρίχνω στὸ γιαλὸ, βαριά 'ναι καὶ βουλοῦνε,
κι' ἄλλοι μολύβια ρίχνουνε, φτερά 'χουν καὶ πετοῦνε.

VII. Wiegeliederen.

28.

ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
κοιμήσου, ποῦ νὰ σὲ χαρῇ ὁ νιὸς ποῦ θὰ σὲ πάρῃ.
Κοιμήσου ποῦ παράγγειλα 'ς τὴν Πόλη τὰ χρυσά σου,
'ς τὴ Βενετιὰ τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
Κοιμήσου ποῦ σοῦ ράβουνε τὸ πάπλωμα 'ς τὴν Πόλη,
καὶ σοῦ τὸ τελεϊώνουνε σαρανταδυὸ μαστόροι·
'ς τὴ μέση βάνουν τὸν ἀετό, 'ς τὴν ἄκρη τὸ παγόνι.
Νάνι τοῦ ρήγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τἀγγόνι.
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια 'ς τὸν τσαγγάρη,
νὰ σοῦ τὰ κάνῃ κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μέσ' 'ς τὴν κούνια σου καὶ 'ς τὰ παχιὰ παννιά σου,
ἡ Παναγιὰ ἡ δέσποινα νὰ εἶναι συντροφιά σου.

29.

(Uit het eiland Chios).

Κάμε Χριστὲ τσαὶ Παναγιά, τσαὶ θρέψε τὸ παιδί μου,
νὰ μεγαλώσῃ, νὰ θραφῇ, καλὸ παιδὶ νὰ γίνῃ.
Τύχη χρυσὴ ἂς τοῦ δίγετε τσαὶ φώτιση μεγάλη,
νὰ μάθῃ γράμματα πολλὰ τσαὶ φρόνιμο νὰ γίνῃ,
γιὰ νὰ τσερδίτζῃ χρήματα, παντοῦ καλὰ νὰ κάμνῃ,
ἕνα τσαὶ εἴκοσι σκολειὰ μ' ἀληθινοὺς δασκάλους,
νὰ μάθουν γράμματα οἱ φτωχοί, ἀθρῶποι νὰ γενοῦνε,
νὰ μάθουν πῶς ρφανέψαμεν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς μας,
νὰ μάθουν πῶς ξεχάσαμεν τοῦ γένου μας τὰ φρένα,
πῶς ὁ καθείς μας χρεωστεῖ βοήθειαν νὰ δίνῃ
εἰς τὰ σκολειά, 'ς τοῖς ἐκκλησιαῖς τσαὶ 'ς τὰ ὀρφανεμένα.

VIII. Klaagliederen.

30.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

'Αιτὸς ξεβγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ, καϊμένα εἶν' τὰ φτερά του,
κι' ἄλλος ἀιτὸς τὸν ρώταγε, κι' ἄλλος ἀιτὸς τοῦ λέγει.
,,Γιὰ πές μας, πές μας, σταυραϊτέ, τί κάνουν οἱ δικοί μας;
— Εἶδες ἐμὲ τὸ σταυραϊτὸ πῶς εἶναι τὰ φτερά μου;
"Ετσι εἶν' τῆς μάννας τὰ παιδιά, τῶν ἀδερφιῶν τἀδέρφια,
ἔτσι εἶν' τῶν κακορίζικων τὰ πρῶτα τους ἀιταίρια,
τὰ πρῶτα τους καὶ τὰ καλά, τὰ πολυαγαπημένα''.

Γιὰ κάτσετε, σιγήσετε, νὰ ἰδοῦμε ποιὸς μᾶς λείπει.
Μᾶς λείπει ὁ κάλλιος τοῦ σπιτιοῦ κι' ὁ πρωτονοικοκύρης,
ποῦ ἦταν 'ς τὸ σπίτι φλάμπουρο, 'ς τὴν ἐκκλησιὰ φανάρι·
τὸ φλάμπουρο τσακίστηκε, καὶ τὸ φανάρι ἐσβύστη.
Κρῖμα 'ς ἐκεῖνον ποῦ ἔπεσε, κι' ἀλλιὰ 'ς ἐκειὸν ποὺ στάθη.

31.

ΕΙΣ ΑΓΟΥΡΟΝ

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάρῃς,
'ς τὰ ἔβγα τοῦ καλοκαιριοῦ, 'ς τὰ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,
νὰ πάρῃς τἄνθη ὀχ τὰ βουνά, λελούδια ἀπὸ τοὺς κάμπους,
νὰ πάρῃς τὸν ἀμάραντο, νὰ τὸν μαράν' ἡ πλάκα.

32.

ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ

Δὲ σὄπρεπε, δὲ σὄμοιαζε 'ς τὴ γῆ κρεβατοστρῶσι,
μόν' σὄπρεπε, μόν' σὄμοιαζε 'ς τοῦ Μάη τὸ περιβόλι,
ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηλιαῖς, σὲ τρεῖς νεραντζοπούλαις,
νὰ πέφτουν τ' ἄνθ' ἀπάνου σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιά σου,
τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω 'ς τὸ λαιμό σου.

IV. MODERNE TIJD.

Rigas (1757—1798). Rígas werd in 1757 geboren te Velestíno, oudtijds Pherraí (vandaar zijn naam Vellestinlís of Pherraíos). Hij was achtereenvolgens secretaris bij drie vorstelijke families in de Donau-provincies, Ypsilantis, Mavrogennis en Soutsos, bij wie hij ruime politieke opvattingen leerde kennen. Te Boekarest studeerde hij vreemde talen en bij de rechtsgeleerde en taalkundige Katardzís deed hij gezonde denkbeelden op omtrent zijn eigen taal: hij bevorderde de gesproken taal. Daar hij de denkbeelden van zijn tijdgenoten en de Franse ,,filosofen'' deelde, wilde hij de Grieken vrijheid brengen door verlichting; hij gaf dan ook in 1790 te Wenen een ,,Natuurkunde'' uit.

De tweede teleurstelling, die de Grieken van Rusland, dat hen aan de bloedbaden van de Turken overliet (1792), te verduren kregen, noopte Rigas zijn blik op Frankrijk te richten. Na de inneming van Venetië door de Fransen (1796) dacht Bonaparte erover Turkije stukken land afhandig te maken. Rigas was de ideale held om hem van dienst te zijn. Deze, nu ook weer van hoop vervuld, werkte gaarne met Bonaparte samen. Al lange tijd had hij plannen gemaakt voor een geweldige ,,Nieuwgriekse Bond'', die zich van de Donau tot Klein-Azië zou uitstrekken en die alle Balkanvolkeren zou omvatten, zelfs de Turken in zover dezen zouden inzien dat de Sultan en zijn absolutisme de gemeenschappelijke vijand was.

In deze geest liet hij te Wenen drukken: zijn ,,Krijgszang'', zijn ,,Kaart van Griekenland'', en zijn ,,Nieuwe Grondwet van Roemelië, Klein-Azië, de eilanden en Walachije-Moldavië''. De taal, die hij in al die boeken gebruikte, de Griekse scholen, die zich over het rijk van de Sultan verspreid hadden, de gelden die vele Grieken aan Rigas boden, dit alles bewijst afdoende, dat het Grieks de Koinè van al die verschillende volken zou worden en de Grieken

de voornaamste bestuurders. Een clandestiene reis van Rigas in het Griekse land deed de in Frankrijk gelovende harten ontvlammen; de ,,Krijgszang'' verbreidde zich tot bij de Turken.

Maar er werd een Turks-Russisch verbond tegen Frankrijk gesloten, Oostenrijk vreesde zich te compromitteren, liet Rigas, over wiens activiteit verdenkingen bestonden, arresteren en leverde hem uit aan de Turken. In het proces, waarbij men hem wilde dwingen de andere samenzweerders te noemen, antwoordde hij: ,,De hele natie''. Bonaparte had hem in de steek gelaten, omdat hij toen de veldtocht naar Egypte voorbereidde; Koraís deed wanhopige pogingen om hem te redden, maar de held werd 12 Juni 1798 terechtgesteld. Zijn standbeeld verrijst links van de ingang der Atheense Universiteit en toen in 1929 een Balkanbond ontworpen werd, nam men daarvoor Rigas als symbool.

Zijn werken mogen niet met een streng literaire maatstaf gemeten worden: Rigas was een groot staatsman, die de pen opnam, wanneer de goede zaak het nodig maakte. Daarom juist geeft zijn taal een getrouwe weerspiegeling van het in de steden gesproken Grieks.

Uit het boek van *F. C. N. L. Pouqueville,* Histoire de la régénération de la Grèce. Paris 1824. Tome II, p. 388.

Θ ο ύ ρ ι ο ς

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμε στὰ στενά,
Μονάχοι, σὰν λιοντάρια, σταὶς ράχαις, στὰ βουνά;
Σπηλιαὶς νὰ κατοικοῦμε, νὰ βλέπουμε κλαδιά,
Νὰ φεύγουμε τὸν κόσμο γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνουμε ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
Τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας, κι᾿ ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
Παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.
Τί σ᾿ὠφελεῖ ἂν ζήσῃς καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πῶς σὲ ψήνουν καθ᾿ ὥρα στὴ φωτιά.
Βεζίρης, δραγουμάνος, αὐθέντης κι᾿ ἂν σταθῇς,
Ὁ τύραννος ἀδίκως σὲ κάνει νὰ χαθῇς.
Δουλεύεις καθ᾿ ἡμέραν εἰς ὅ,τι κι᾿ἂν σ᾿εἰπῃ,
Κι᾿ αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.
Ὁ Σοῦτσος, ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς,
Γκίκας καὶ Μαυρογένης καθρέπτης εἶν᾿ νὰ ἰδῇς.
᾿Ανδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί
Σκοτώθηκαν κι᾿ ἀγάδες ἀπ᾿ ἄδικο σπαθί.

᾿Ελᾶτε μ ᾿ἕνα ζῆλον, εἰς τοῦτον τὸν καιρόν,
Νὰ κάμωμεν τὸν ὅρκον ἐπάνω στὸν σταυρόν.
Συμβούλους προκομμένους, μὲ πατριωτισμόν,
Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὁρισμόν.
Ὁ νόμος νὰ ᾿ναι πρῶτος καὶ μόνος ἀρχηγός,

Καὶ ἡ ἰσονομία εἰς ὅλα ὁδηγός.
Καὶ μὲ τὰ χέρια ὅλοι στὸν οὐρανόν
Νὰ ποῦμ' ἀπὸ καρδίας τοῦτα πρὸς τὸν Θεόν.

Ὅ ρ κ ο ς

,,Ὦ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὁρκίζομαι εἰς σέ,
,,Στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ.
,,Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω μήτε νὰ πλανεθῶ
,,Εἰς τὰ ταξίματά των, ἢ νὰ τοὺς φοβηθῶ.
,,Ἐν ὅσῳ ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός
,,Τοῦ νὰ τοὺς ἀφανίσω θέλ' εἶναι σταθερός.
,,Πιστὸς εἰς στὴν πατρίδα, συντρίβω τὸν ζυγόν,
,,Κι ἀχώριστος θὰ εἶμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
,,Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὅρκον, ν' ἀστράψ' ὁ οὐρανός,
,,Καὶ νὰ μὲ κατακαύσῃ, νὰ γέν' ὡσὰν καπνός.

Σ' ἀνατολὴν καὶ δύσιν καὶ νότον καὶ βοριάν
Ὑπὲρ πατρίδος ὅλοι κάμετε μιὰν καρδιάν.
Βούλγαροι, κι' Ἀρβανῖται καὶ Σέρβοι καὶ Ρωμιοί,
Νησιῶται κ' Ἠπειρῶται μὲ μιὰ κοινὴν ὁρμή,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσωμεν σπαθί.
Καὶ ὅσοι τοῦ πολέμου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν,
Ἐδῶ ἂς τρέξουν ὅλοι τυράννους νὰ νικοῦν.
Τοὺς κράζει ἡ Ἑλλάδα μ' ἀγκάλας ἀνοικτάς,
Τοὺς δίδει βίον, τόπον, ἀξίας καὶ τιμάς.
Ὡς πότ' ὀφικκιάλος εἰς ξένους βασιλεῖς;
Ἔλα νὰ γίνῃς στύλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
Κάλλιον γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ,
Ἢ νὰ κρεμάσῃ φοῦντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

Σουλιῶται καὶ Μανιῶται, λιοντάρια ἀκουστά,
Ὡς πότε σταὶς σπηλιαίς σας κοιμᾶσθε σφαλιστά;
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια κι' Ὀλύμπου ἀετοί,
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια, γενῆτε μιὰ ψυχή.
Ἀνδρεῖοι Μακεδόνες, ὁρμήσατε μὲ μιά,
Τὸ αἷμα τῶν τυράννων ῥοφῶντες ὡς θηριά.
Τοῦ Σάββα καὶ Δουνάβου ἀδέλφια χριστιανοί,
Μὲ τ' ἅρματα στὸ χέρι καθείς σας ἂς φανῇ.
Τὸ αἷμα σας ἂς βράσῃ μὲ δίκαιον θυμόν.
Μικροὶ μεγάλ' ὁμῶστε τοῦ Τούρκου τὸν χαμόν.
Δελφίνια τῆς θαλάσσης, ἀστέρια τῶν νησιῶν,
Καὶ διὰ θαλάσσης κτυπᾶτε τὸν ἐχθρόν.
Λεβέντες ἀνδρειωμένοι ἀσπραθαλασσινοί,
Σᾶς κράζει ἡ πατρίς, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ.
Κρήτης, Ψαρῶν καὶ Ὕδρας θαλασσινὰ πουλιά,
Καιρὸς εἶν' τῆς πατρίδος ν' ἀκοῦστε τὴ λαλιά.
Κι' ὅσ' εἶστε στὴν ἀρμάδα, ὡς ἄξια παιδιά,
Ὁ νόμος σᾶς προστάζει νὰ βάλετε φωτιά.

Μὲ μιὰν καρδίαν ὅλοι, μιὰ γνώμη, μιὰ ψυχή
Κτυπᾶτε! τοῦ τυράννου ἡ ρίζα νὰ χαθῆ.
Ν' ἀνάψωμεν μιὰ φλόγα εἰς ὅλην τὴν Τουρκιά,
Νὰ τρέξη ἀπὸ τὴν Βόσναν ἕως τὴν 'Αραπιά.
'Επάνω στὰς σημαίας ὑψῶστε τὸν σταυρόν,
Κι' ὡς ἀστραποπελέκια κτυπᾶτε τὸν ἐχθρόν.
Ποτέ μὴ φοβηθῆτε ὅτ' εἶναι δυνατός.
Καρδιοκτυπᾶ καὶ τρέμει σὰν τὸν λαγὸν κι' αὐτός.
Τρακόσιοι Κιρζαλῆδες τὸν ἔκαμαν νὰ ἰδῆ,
Πῶς δὲν μπορεῖ μὲ τόπια ἐμπρός τους νὰ σταθῆ.
Λοιπὸν γιατὶ ἀργεῖτε; τί στέκεστε νεκροί;
'Ορμήσατε εἰς τἄρματα, μὴ μένετε ἀργοί.
Νὰ σφάξωμεν τοὺς λύκους, ποὺ τὸν ζυγὸν βαστοῦν,
Καὶ "Ελληνας τολμῶσι σκληρὰ νὰ τυραννοῦν.
Στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου νὰ λάμψη ὁ σταυρός,
Νἄρθη δικαιοσύνη, νὰ λείψη ὁ ἐχθρός,
'Ο κόσμος νὰ γλυτώση ἀπὸ φρικτὴν πληγήν,
Κ' ἐλεύθεροι νὰ ζοῦμεν, ἀδέλφια, εἰς τὴν γῆν.

Solomos (Dionysios) 1798—1857. Geboren te Zante uit een door de Venetianen geadelde familie, werd Solomos heel jong naar Italië gestuurd om er te studeren. Terug te Zante zou hij een Italiaans dichter zijn geworden, zoals zijn landgenoot Ugo Foscolo, indien Spiridon Tricoupis (zie blz. 102), in de eerste jaren van de onafhankelijkheidsoorlog, niet een tocht over de Ionische eilanden gemaakt had om hulp te vragen. Hij raadde de jonge man aan de gezangen der gewonde pallikaren te horen en Griekse poëzie te scheppen. Dat was genoeg voor het genie van Solomos. Na een paar kleine gedichtjes schreef hij de *Hymne aan de Vrijheid* (148 strofen, 1823), waarin hij een rythme van de Italiaan Monte imiteerde (*Dopo la battaglia di Marengo*): strofen van 4 verzen met 7 lettergrepen, waarvan de verzen 1 en 3 een lettergreep meer hebben en de verzen 2 en 4 een accent op de laatste. Het succes van de hymne was groot; Fauriel nam haar op in het tweede deel van zijn *Chants populaires de la Gréce moderne* (1825) en in 1828 schreef de componist Manzaros een melodie erop. Een wet van 1864 erkent haar als het volkslied der Grieken, die er al veel van hielden. Solomos, later te Korfoe gevestigd, bleef zijn poëzie altijd in de volkstaal schrijven (zie zijn *Dialoog tussen een dichter en een geleerde*, 1ste uitgave p. 57—78); hij gaf verschillende romantische gedichten, maar vooral bestudeerde hij de Duitse philosophie, die toen in de mode kwam. Onder de invloed ervan begon hij een epos te schrijven over het beleg van Missolongi, waarin hij in de dappere verdedigers der stad intellectuelen zag, die voor een idee streden. Het epos werd nooit afgemaakt, maar de fragmenten ervan behoren tot de mooiste stukken der Nieuwgriekse poëzie.

De invloed van Solomos is zo groot geweest, dat hij het hoofd is geworden van de *Heptanesische school* waarvan de meest bekende

dichters zijn: Tertsétis, Typaldos, Marcoras, Polylas, Valaoritis en later Mawilis en Theotokis, de romanschrijver.

Διονοσίου Σολωμοῦ. Τὰ εὑρισκόμενα. Προλεγόμενα ὑπὸ Ἰ. Πολυλᾶ. Κέρκυρα 1859.

ΥΜΝΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Libertá vo cantando, ch'è si cara
Come sa chi per lei vita rifiuta.
DANTE.

1.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι,
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

2.

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3.

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες,
Πικραμμένη, ἐντροπαλή,
Κ'ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
Ἔλα πάλι, σοῦ νὰ 'πῇ.

4.

Ἄργειε νἄλθῃ ἐκείνη ἡ 'μέρα,
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
Γιατὶ τὰ 'σκιαζε ἡ φοβέρα,
Καὶ τὰ 'πλάκονε ἡ σκλαβιά.

5.

Δυστυχής! Παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λὲς
Περασμένα μεγαλεῖα,
Καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

6.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερην λαλιά,
Ἕνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7.

Κ' ἔλεες· πότε, ἆ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τς' ἐρμιαῖς;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ 'πάνω
Κλάψαις, ἄλυσες, φωναῖς.

8.

Τότε ἐσήκονες τὸ βλέμμα
Μὲς τὰ κλάϋματα θολό,
Καὶ εἰς τὸ ῥοῦχο σου ἔσταζ' αἶμα,
Πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9.

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματωμένα,
Ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
Νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

10.

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχή·
Δὲν εἶν' εὔκολαις ἡ θύραις,
Ἐὰν ἡ χρεία ταῖς κουρταλῇ . . .

35.

Ἰδοὺ ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
Τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
Τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
Νὰ τῆς ῥίψῃς 'πιθυμᾷς.

36.

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
Δείχνει, πάντα ὅπως νικεῖ,
Καὶ ἂς ἦν' ἄρματα γεμάτη,
Καὶ πολέμιαν χλαλοή.

37.

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
Γιὰ νὰ ἰδῇς πῶς εἶν' πολλά·
Δὲν ἀκοῦς 'ποῦ φοβερίζουν
Ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά;

38.

'Λίγα μάτια, 'λίγα στόματα
Θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
Γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
'Ποῦ θὲ ναὔρῃ ἡ συμφορά.

39.

Καταιβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
Τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
Λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40.

Γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
Ἀίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγῃ,
Καὶ 'ς τὸ κάστρο ν' ἀναιβῇ.

41.

Μέτρα . . . εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
Ὁποῦ φεύγοντας δειλιοῦν·
Τὰ λαβώματα 'ς τὴν πλάτη
Δέχοντ', ὥστε ν' ἀναιβοῦν.

42.

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
Τὴν ἀφεύγατη φθορά·
Νά, σᾶς φθάνει · ἀποκριθῆτε
'Σ τῆς νυκτὸς τὴ σκοτεινιά.

43.

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
Ἔτσι ἀρχίζει, ὁποῦ μακρυὰ
Ἀπὸ ῥάχη ἐκεῖ 'σὲ ῥάχη
Ἀντιβούϊζε φοβερά.

44.

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια,
Ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
Ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
Ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

45.

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
Ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατου πικρός.

46.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Ἡ κραυγαῖς, ἡ ταραχή,
Ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

47.

Καὶ ἡ βρονταῖς, καὶ τὸ σκοτάδι,
Ὁποῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
Ἐπαράσταιναν τὸν Ἅδη
Ἐποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά·

48.

Τ' ἀκαρτέρειε. — Ἐφαίνοντ' ἴσκιοι
Ἀναρίθμητοι γυμνοί,
Κόραις, γέροντες, νεανίσκοι,
Βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49.

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει,
Μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
Ἐσὰν τὸ ῥοῦχο ὁποῦ σκεπάζει
Τὰ κρεββάτια τὰ 'στερνά.

50.

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
Ἐπετιοῦντο ἀπὸ τὴν γῆ,
Ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
Ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

51.

Τόσα πέφτουνε τὰ θέρι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
Σχεδὸν ὅλα ἐκειὰ τὰ μέρη
Ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52.

Θαμποφέγγει κἀνέν' ἄστρο,
Καὶ ἀναδεύοντο μαζῆ,
Ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
Μὲ νεκρώσιμη σιωπή . . .

56.

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
Εἰς τοὺς Ἕλληνας κοντά,
Καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
Μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57.

Ἐκειὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
Βαθυὰ μὲς τὰ σωθικά,
Ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει,
Καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58.

Τότε αὐξαίνει τοῦ πολέμου
῾Ο χορὸς τρομακτικά,
᾽Σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
᾽Σ τοῦ πελάου τὴν μοναξιά . . .

68.

᾽Ωλιγόστευαν οἱ σκύλοι,
Καὶ ᾽Α λ λ ᾶ ἐφώναζαν, ᾽Α λ λ ᾶ·
Καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
Φ ω τ ι ὰ ἐφώναζαν, φ ω τ ι ά.

69.

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
Πάντα ἐφώναζαν φ ω τ ι ά,
Καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο,
Πάντα σκούζοντας ᾽Α λ λ ᾶ.

70.

Παντοῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
Καὶ φωναῖς, καὶ στεναγμοί·
Παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα,
Καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71.

῏Ηταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
Εἰς τ᾽ αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
῞Ολοι χάμου ἐκείτοντ᾽ ὅλοι
Εἰς τὴν τέταρτην αὐγή.

72.

᾽Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη,
Καὶ κυλάει ᾽ς τὴν λαγκαδιά,
Καὶ τὸ ἀθῷον χόρτο πίνει
Αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

73.

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἀέρι,
Δὲν φυσᾷς τώρα ἐσὺ πλειὸ
᾽Σ τῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι
Φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74.

᾽Απ᾽ τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν ῾Ελλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ ᾽σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὢ χαῖρε, ᾽Ελευθεριά!

82.

. . .Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
'Ποῦ ὅ,τι θέλεις ἠμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, 'Ελευθερία,
'Ματωμένη περπατεῖς.

83.

'Σ τὴν σκιὰ χεροπιασμέναις,
'Σ τὴν σκιὰ βλέπω κ' ἐγὼ
Κρινοδάκτυλαις παρθέναις,
'Οποῦ κάνουνε χορό·

84.

'Στὸν χορὸ γλυκογυρίζουν
'Ωραῖα μάτια ἐρωτικά,
Καὶ εἰς τὴν αὖρα κυματίζουν
Μαῦρα, ὁλόχρυσα μαλλιά.

85.

'Η ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
Πῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
Γλυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας, καὶ ἐλευθεριᾶς.

86.

Μὲς τὰ χόρτα τὰ λουλούδια
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ·
Φιλελεύθερα τραγούδια
'Σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

87.

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν 'Ελλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Γ'

1.

Μητέρα, μεγαλόψυχη 'ς τὸν πόνο καὶ 'ς τὴ δόξα,
Κι' ἂν 'ς τὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
Μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
Τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μὲς τὸ πανέρμο δάσος,
'Ποῦ ξάφνου σοῦ 'τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(Κύττα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τῶν
Βαΐωνε!

Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
Ἀτάραχη ᾿σὰν οὐρανὸς μ᾿ ὅλα τὰ κάλλη ᾿πῶχει,
Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη ᾿ναι κρυμμένα·
Ἀλλά, Θεά, δὲν ἠμπορῶ ν᾿ ἀκούσω τὴ φωνή σου,
Κ᾿ εὐθὺς ἐγὼ τ᾿ Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα ἔχ᾿ ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(*Ἡ Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴ, καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλλῃ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ*).

(*ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ*)

Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοί, - στέκομαι καὶ κυττάζω -,
Λούλουδα μύρια, πούλουδα, ᾿ποῦ κρύβουν τὸ χορτάρι,
Κι᾿ ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ χάρο. —
Μὲς τὰ χαράμματα συχνά, καὶ μὲς τὰ μεσημέρια,
Καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ τ᾿ἄστρα σὰ πληθύνουν,
Ξάφνου σκιρτοῦν ἡ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ᾿ οἱ βράχοι.
„Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ᾿ Ἄγγλου!
„Πέλαγο μέγα πολεμᾷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
„Κι᾿ ἀλοιά! ᾿σὲ ᾿λίγο ξέσκεπα τὰ ᾿λίγα στήθια μένουν·
„Ἀθάνατή σαι, ᾿ποῦ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις;"
᾿Σ τὴν πλώρη, ᾿ποῦ σκιρτᾷ, γυρτός, τοῦτά ᾿π᾿ ὁ ξένος ναύτης.
Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,
Καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καϋμό τους
Ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ᾿ξωκκλῆσι.
Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε καὶ ᾿κεῖνο τὴ φωνή του·
„Ψαροῦ, τ᾿ἀγκίστρι, ᾿π᾿ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ῥίξῃς ἄμε".

(De mannen)

Ἐτούτ᾿ εἶν᾿ ὕστερη νυχτιά· ὅλα τ᾿ἀστέρια βγάνει·
Ὁλονυχτῆς ἀνέβαινε ἡ δέησι, τὸ λιβάνι.

Ὁ Ἀράπης, τραβιγμένος ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ ᾿ποῦ ἐσκορποῦσε τὸ θυμίαμα, περίεργος καὶ ἀνυπόμονος, μὲ βιαστικὰ πατήματα πλησιάζει εἰς τὸ τεῖχος,

Καὶ ἀπάνου, ἀνάγκη φοβερή! σκυλὶ δὲν τοῦ ᾿λυχτάει.

Καὶ ἀκροάζεται· ἀλλὰ τὴ νυχτικὴ γαλήνη δὲν ἀντίσκοβε μήτε φωνή, μήτε κλάψα, μήτε ἀναστεναγμός· ἤθελε ᾿πῆς ὅτι εἶχε παύσει ἡ ζωή· οἱ ἥρωες εἶναι ἑνωμένοι καί, μέσα τους, λόγια λένε

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, ᾿ποῦ μόλις τὰ χωράει·
᾿Σ τὰ μάτια καὶ ᾿ς τὸ πρόσωπο φαίνοντ᾿ οἱ στοχασμοί τους·
Τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τρίσβαθη ψυχή τους.
Ἀγάπη κ᾿ἔρωτας καλοῦ τὰ σπλάχνα τους τινάζουν·
Τὰ σπλάχνα τους κ᾿ ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἡσυχάζουν·
Γλυκειὰ κ᾿ἐλεύθερ᾿ ἡ ψυχὴ ᾿σὰ᾿ νά ᾿τανε βγαλμένη,
Κ᾿ὑψόναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψι τὴ φθαρμένη.

(D e v r o u w e n)

Εἰς τὸ ποίημα ἕν' ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα ἦταν μία κόρη, ὀρφανή, τὴν ὁποίαν ἡ ἄλλαις πλέον ἡλικιωμέναις γυναῖκες εἶχαν ἀναθρέψει, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλαις ὡς θυγατέρα τους. Πέφτει εἰς τὸν πόλεμο ἕνας τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγωνιστάδων, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε ἀγαπήσει εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας· . . .

Ἄγγελε, μόνον 'ς τ' ὄνειρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
'Σ τ' ὄνομ' Αὐτοῦ, 'ποῦ σ' τά' πλασε, τ' ἀγγειὸ τς ἐρμιᾶς
τὰ θέλει.
'Ιδού, 'ποῦ τὰ σφυροκοπῶ 'ς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, ματιά, βασίλισσαίς μου!
Τὰ θέλω' γώ, νὰ τά 'χώ 'γὼ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
'Εδῶ' π' ἀγάπης τρέχουνε βρύσες χαριτωμέναις.
Κι' ἄκουα 'ποῦ 'λέγετε· ,,Πουλί, γλυκειὰ 'ποῦ 'ν' ἡ
φωνή σου!''
'Αηδονολάλεις στῆθος μου, πρὶν τὸ σπαθὶ σὲ σχίσῃ·
Καλαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ 'ς τὴ βαρειὰ νύχτα κ' ἔρμη·
Μὲ σᾶς νὰ πέσω 'ς τὸ σπαθί, κι' ἄμποτε νά 'μαι πρώτη!
Τὸ στραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολίζει,
Τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του εἶν' ὤμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο!

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιὰ καὶ ταῖς ἀντρογυναῖκες
Γύρου 'ς τὴ φλόγα 'π' ἄναψαν, καὶ θλιβερὰ τὴ 'θρέψαν
Μ' ἀγαπημένα πράμματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεββάτια,
'Ακίνηταις, ἀστέναχταις, δίχως νὰ ῥίξουν δάκρυ·
Καὶ 'γγίζ' ἡ σπίθα τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ λυωμένα ῥοῦχα·
'Γλήγορα, στάχτη, νὰ φανῇς, ἡ φοῦχταις νὰ γιομίσουν.

Ὁ Π ε ι ρ α σ μ ό ς.

Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν 'Απρίλι,
Κ' ἡ φύσις ηὗρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
Καὶ μὲς τὴ σκιά, 'ποῦ 'φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιαῖς
καὶ μόσχους,
'Ανάκουστος κειλαϊδισμὸς καὶ λειποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,
Χύνονται μὲς τὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της, κι' ἀφίνουν τὴ δροσιά τους,
Κι' οὖλα 'ς τὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ κάνουν 'σὰν ἀηδόνια.
Ἔξ' ἀναβρύζει κ' ἡ ζωὴ 'ς γῆ, 'ς οὐρανό, 'σὲ κῦμα.
'Αλλὰ 'ς τῆς λίμνης τὸ νερό, 'π' ἀκίνητό 'ναι κι' ἄσπρο,
'Ακίνητ' ὅπου κι' ἂν ἰδῇς, καὶ κάτασπρ' ὧς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἴσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλοῦδα,
'Ποῦ 'χ' εὐωδίσει τς ὕπνους της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.
'Αλαφροΐσκιωτε καλέ, γειά, 'πὲς ἀπόψε τί 'δες·
— Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!

Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνένε,
Οὐδ᾽ ὅσο κάν᾽ ἡ μέλισσα κοντὰ ᾽ς τὸ λουλουδάκι,
Γύρου ᾽σὲ κἄτι ἀτάραχο, ᾽π᾽ ἀσπρίζει μὲς τὴ λίμνη,
Μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Κι᾽ ὥμορφη βγαίνει κορασιὰ ᾽ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

Η ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ
Η
ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ

᾽Απόσμασμα ἀπὸ τὸ Λάμπρο.

Τώρα ᾽ποῦ ἡ ξάστερη
Νύχτα μονάχους
Μᾶς ηὖρε ἀπάντεχα,
Καὶ ἐκεῖ ᾽ς τοὺς βράχους
Σχίζεται ἡ θάλασσα
Σιγαλινά·

Τώρα ᾽ποῦ ἀνοίγεται
Κάθε καρδία
᾽Σ τὴ λύπη, ἀκούσετε
Μίαν ἱστορία,
᾽Ποῦ τὴν αἰσθάνονται
Τὰ σωθικά.

᾽Σὲ κοιμητήριο
Εἶναι στημένα
Δύο κυπαρίσσια
᾽Αδελφωμένα,
᾽Ποῦ πρασινίζουνε
Μὲς τοὺς σταυρούς·

Ὅταν μεσάνυχτα
Καταβουίζουν
Οἱ ἀνέμοι, ἂν τά ᾽βλεπες
Πῶς κυματίζουν,
Ἔλεες πῶς κράζουνε
Τοὺς ζωντανούς.

Δύο ἀδέλφια δύστυχα
Κοιμοῦνται κάτου
Τὸν ἀνεξύπνητον
Ὕπνον θανάτου,
Κ᾽ ἔχασε ἡ μάνα τους
Τὰ λογικά.

Τὰ μαῦρα! ἐπαίζανε
᾽Εκεῖ ὅπου στέκει
Ὁ πύργος, κ᾽ ἔπεσε
Τ᾽ ἀστροπελέκι,
Κι᾽ ἄψυχα τ᾽ ἄφησε,
Τὰ θλιβερά.

Ῥοδοστεφάνωτα,
᾽Ασπροεντυμένα,
Τὰ καταιβάσανε
᾽Αγκαλιασμένα
Μέσα εἰς τὴν ὕστερη
᾽Αλησμονιά.

Δὲν ἄκουες βάβισμα
Χαμένου σκύλου·
Πουλιοῦ δὲν ἄκουες
Λάλημα, ἢ χείλου,
Ἢ κλονοφλίφλισμα
Νὰ πνέῃ τερπνά·

Νερομουρμούρισμα,
Ὁποῦ ἀναβρύζει,
Καὶ τς ἐπιτύμβιαις
Πέτραις δροσίζει,
Μόλις ἀντίσκοβε
Τὴ σιγαλιά.

Θανῆς δὲν ἔμνεσκαν
Ἄλλα σημεῖα
Πάρεξ τοῦ λίβανου
Ἡ μυρωδία,
Ὁποῦ ἐχυνότουνε
᾽Σ τὴν ἐρημιά.

Στέκει, μυρίζεται
Εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ συλλογίζεται, —
Μαύρη μητέρα! —
'Σὰν κἄτι νά 'θελε
Νὰ 'θυμηθῇ.

'Σ τὸν τοῖχο σύῤῥιζα
Σκύφτει, κυττάει,
Γλυκολυπούμενη
Χαμογελάει
Κατὰ τὰ ἐντάφια
Χόρτα πικρά.

. . . Γύριζε, γύριζε,
Τέλος ἐμπαίνει
'Σ τὸ σημαντρήριο,
Καὶ τ' ἀναιβαίνει,
Τά ἴχνη ἀλλάζοντας
Σπουδαχτικά.

Ἦτον 'ς τὴν ἄλαλη
Τὴ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
'Σὰν τὴ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά·

Ὅμως ἡ δύστυχη,
Ξεφρενωμένη,
Κυττάζει ὁλόγυρα
Τετρομασμένη,
Πράχνει τὰ σήμαντρα,
Κράζει σφιχτά.

„'Γλήγορα ἂς φύγουνε
„'Απ' τὰ λαγκάδια
„'Κειὰ τὰ φριχτότατα
„Πυκνὰ σκοτάδια·
„Ἄχ! μὲ πλακόνουνε
„Μὲς τὴν καρδιά''.

„'Γλήγορα ἂς φύγουνε,
„Δὲν τὰ 'πομένω,
„'Μοιάζουνε, 'μοιάζουνε,
„Μὲ τὸ σχισμένο
„'Ροῦχο, 'ποῦ 'σκέπασε
„Τὰ δύο παιδιά''.

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

„'Απὸ τὴν ἔρημη
„'Αναφωνήτρα,
„'Ποῦ 'ναι εἰς τοὺς δύστυχους
„Παρηγορήτρα,
„Εἶχαν δυὸ ξέμετρα
„Τὰ δυὸ παιδιά''.

„Τά 'χω 'ς τὸν κόρφο μου,
„Καὶ τὰ φυλάω·
„Μὲ αὐτὰ τὰ ξέμετρα
„Θὲ νὰ μετράω
„Τὰ δυό τους μνήματα
„Καθημερνά''.

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

'Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
Περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη,
Μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
Γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

K a l v o s (Andreas) 1792—1867. Te Zante geboren, ging Kalvos jong naar Livorno om te studeren, en naar Florence, waar hij secretaris van zijn landgenoot U. Foscolo werd. Na diepe en gevarieerde studiën ging hij naar Griekenland in de tijd van de vrijheidsoorlog; maar hij vond, naar men zegt, daar geen betrekking en ging naar Parijs, waar hij zijn „*Lyra*" uitgaf (1826). Zijn „*Oden*" (1824) verschenen te Genève, zijn „*Nieuwe Oden*" te Parijs (1826). Hij werd hoogleraar aan de Ionische Akademie, door Lord Guilford te Korfoe gesticht (1824), maar later nam hij zijn ontslag en ging naar Londen, waar hij onbekend en vergeten stierf.

Het is vooral de dichter Palamas, die Kalvos tot het grote publiek gebracht heeft door een lezing, die in de *Eerste Kritieken* gedrukt werd (Athene 1913). Zijn taal, in tegenstelling tot die der Heptanesische dichters, is vooral het geleerde idioom met iets eenvoudiger woorden; zijn versbouw volgt individuële regels, die niemand geimiteerd heeft en die door de dichter aan het einde van zijn *Oden* verklaard worden.

'Α. Κάλβου. Ἡ Λύρα. Ἀθῆναι 1911, blz. 40—43.

ΕΙΣ ΠΑΡΓΑΝ

Α

Σοβαρόν, ὑψηλὸν
Δόσε τόνον, ὦ Λύρα·
Λάβε ἀστραπήν, καὶ ἦθος
Λάβε νοός, ὑμνοῦμεν
Ἔνδοξον ἔργον.

Β

Διαπρεπῆ οἱ ἀθάνατοι
Ἔδωσαν τῶν ἀνθρώπων
Καὶ ἀτίμητα δῶρα·
Ἀγάπην, ἀρετήν,
Εὔσπλαγχνον στῆθος.

Γ

Ἀλλὰ καὶ φρενῶν πτέρωμα·
Ὅπως, ὅταν ἡ τύχη
Εἰς τὰ κρημνὰ τοῦ βίου
Τῆς ἁμάξης πλαγίαν
Τὴν ὁρμὴν φέρῃ·

Δ

Ἡμεῖς, ὡς τὰς κλαγγὰς
Εἰς τὰ σύννεφα ἀφίνει
Ὁ μέγας ἀετὸς
Καὶ εἰς τὰ βαθέα λαγγάδια
Ἀφροὺς καὶ βράχους,

Ε

Ὁμοίως ὑπερπετάξαντες,
Μακρὰν ὀπίσω ἰδῶμεν
Τὴν ὀργὴν τῶν τροχῶν
Ἀπὸ τυφλὰς ἡνίας
Διασυρομένων.

ΙΣΤ

Ὡς ἀγλαὰ τοσαῦτα
Δῶρα δοξολογοῦνται,
Ἀλλὰ πολὺ ἀγλαότερον
Ὁ νοῦς ὁποῦ ἀποφεύγει
Τὴν δουλωσύνην.

Ζ

Ὑποκυμαινομένους
Δασέας ἐλαιῶνας
Ἡ Πάργα ὑψηλοκάρηνος
Βλέπει· καὶ αὐτὴν ὁ Ἄρης
Ὑπερεφίλει.

Η

Ἀλλὰ μόλις ἡ χάλαζα
Ἔπαυε τοῦ πολέμου,
Καὶ σὺ Δάματρα ἐχάριζες
Τὸν δαψιλὸν χρυσόν,
Πόθος Ζεφύρων.

Θ

Ἔχεον πολυάριθμα
Μελισσῶν ἔθνη οἱ σίμβλοι
Τῆς Πάργας, βομβηδὸν
Εἰς τὸν πολὺν ἐπέταον
Καρπὸν λυαῖον.

Ι

Καλός, γλυκὺς ὁ ἀέρας
Ὁποῦ πρῶτον ἐπίναμεν,
Καὶ ἡ θρέπτειρα γῆ
Ἀπὸ τὸν ἵδρωτά μας
Πεποτισμένη.

ΙΑ

Ὅμως διὰ ποῖον οἱ δοῦλοι
Πίνουσι τὸν ἀέρα;
Κεντάουσι τὸ ἄροτρον
Καὶ πολὺν στάζουν κόπον
Ὅμως διὰ ποῖον;

IB

Ψυχὴ ἀνδρικὴ ἀπορρίπτει
Φρόνημα χαμερπές·
Ἀπὸ τὸ ἀμβροσίοδμον
Στόμα τῶν αἰωνίων
Ἡ γνώμη ῥέει.

IΓ

Τῶν πολλῶν τὰ συμπόσια
Ὁ στίχος ἐπιτρέχει·
Βραχυχρόνιος ἠχὼ
Τὴν σιγὴν δὲν ἐτάραξε
Τῆς δουλωσύνης.

IΔ

Σεῖς μόνοι ἐκλαδεύατε
Τὴν Παργινὴν ἐλαίαν,
Σεῖς ἀπὸ τὸν ἀθάνατον
Λόγον μόνον ἐτράφητε,
Ἐσεῖς ὦ ἀνδρεῖοι.

IE

Τὰ συνήθη χωράφια
Ἀφίνοντες ἐφύγατε
Τὸν ζυγόν, προτιμῶντες
Τὴν πικρὰν ξενιτείαν
Καὶ τὴν πενίαν.

IΣT

Πλήν, τῆς ἐπιστροφῆς
Ἐχάραξεν ἡ ἡμέρα.
Πάντοτε οἱ ἐπουράνιοι
Μεγαλόθυμον γένος
Ὑπερασπίζουν.

IZ

Ἐκεῖ ὁποῦ ἐκαύσατε
(Ἑλληνικὴ φροντίδα!),
Τῶν προγόνων τὰ λείψανα,
Πάλιν ἡ πρόνοοι χεῖρες
Ἐκεῖ σας φέρνουν.

V a l a o r í t i s (Aristoteles) 1824—1879. Valaoritis, die misschien de meest populaire Nieuwgriekse dichter is, werd geboren te Leukas uit een familie van armatolen uit Eurytania. Hij studeerde eerst aan de Ionische Akademie, toen te Parijs, en behaalde zijn titel van doctor in de rechten te Pisa (1848). Terug in Griekenland vestigde hij zich te Leucas (1852) en gaf de *Mnimosyna* uit (herdenkingsgedichten, Korfoe 1857). Het voorbeeld van Solomos

volgend, schreef hij zijn gedichten in de volkstaal. Maar, meer actief dan het hoofd der Heptanesische school, schreef Valaoritis over de heldendaden der Kleften en zette hun strijdend patriotisme voort. Als lid van het Ionische Parlement (1857) werkte hij hard voor de unie van de Heptanesus met Griekenland; het gelukte hem zijn geboorte-eiland in de Griekse Kamer te vertegenwoordigen (1864) en hij deed tijdens deze periode van zijn leven zijn vurige welsprekendheid bewonderen. Tegelijkertijd schreef hij verschillende epicolyrische gedichten op de manier van de romantiek van Victor Hugo: *Vrouwe Phrosyne* (1857), *Athanasios Diakos* (1867) en *Photinos*, dat onvoltooid is gebleven.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ Ἔργα. Τόμος Γ'. Ἀθῆναι 1907, blz. 181—190.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ

,,Ἀναίβα, Μῆτρε, 'ς τοῦ βουνοῦ κατάκορφα τὴ ῥάχη.
Πᾶρε τὸ μάτι τἀητοῦ καὶ τἀλαφιοῦ τὸ πόδι
καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ, καὶ στῆσε καραοῦλι.
Κι' ἂν 'δῆς χιλιάδαις τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζοῦρα,
μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶ, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψῃς,
στάσου, πολέμα μοναχός. Κι' ἂν 'δῆς μὲς 'ς τὸ φουσᾶτο
νὰ πηλαλάῃ τἄλογο τοῦ 'Ομέρπασα Βριόνη,
πέτα, ῥοβόλα, κράξε με . . . Σύρε μὲ τὴν εὐχή μου''.

Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,
ἐβρόντησαν τὰ χαϊμαλιά, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη,
ἔλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμὴ κ' ἐσβύστηκε σὰν ἄστρο.
Ὁ Διάκος τὸν συντρόφεψε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι
κ' ὕστερα πέφτει κατὰ γῆς γονατιστὸς 'ς τὴν πέτρα·

,,Ἀδέρφια, παλληκάρια μου! Ἐλᾶτε ὁλόγυρά μου
καὶ γονατίσετε μ' ἐμέ. Ὁ κόσμος 'ς τὴ χαρά του
εἶν' ἀνθοστόλιστη ἐκκλησιά, κ' ἐδῶ μᾶς παραστέκει
ἐκεῖνος, ποῦ τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ τὸν προσκυνοῦμε''.
Ἤτανε νύχτα. Τὰ βουνά, ἡ λακαδιαῖς, τὰ δέντρα,
ἡ βρύσαις, τ' ἀγριολούλουδα· ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
στέκουν βουβὰ ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διάκου.

,,Ὅταν ἡ μαύρ' ἡ μάνα μου, ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
καὶ μῶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποῦ τὸ χειμῶνα
σὰ λύκοι ἐτρέχαν στὰ βουνά, μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια
γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸ ζυγό, ἔνοιωθα τὴ φωνή μου
νὰ ξεψυχάῃ στὰ χείλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰν νἄθελε ἡ ψυχή μου
νὰ φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου''.

,,"Υστερα μὤλεγε κρυφὰ νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
νὰ μ' ἀξιώσῃς μιὰ φορὰ ἕνα σπαθὶ νὰ ζώσω
καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὕρῃ, νὰ μὲ πάρῃ
πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
Πατέρα παντοδύναμε! "Ακουσες τὴν εὐχή μου·
μοῦ φύτεψες μὲς 'ς τὴν καρδιὰ ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
ἔδωκες μιὰν ἀχτίδα σου, ἀθέρα 'ς τὸ σπαθί μου
καὶ μοὖπες· Τώρα πέθανε γιὰ μέ, γιὰ τὴν πατρίδα!''

,,"Ετοιμος εἶμαι, Πλάστη μου! Λίγαις στιγμαῖς ἀκόμα
καὶ σβυῶνται τ' ἄστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μὲ θὰ σκοτειδιάσῃ
τὤμορφο γλυκοχάραμμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
ποῦ ἐκελαδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ρεμματιά, στὴ βρύση,
θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. 'Αραχνιασμέν' ἡ λύρα,
ποῦ μοὖταν ἀδερφοποιτὴ κι' ὁποῦ μὲ ἐμὲ στὴ φτέρη
ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνῃ στεῖρα
καὶ στἄψυχο κουφάρι της θὰ νὰ βογγάῃ τ' ἀγέρι''.

,,"Ολα τ' ἀφίνω μὲ χαρά, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
Καὶ τὤχω περηφάνεια μου, ποῦ ἐδιάλεξες ἐμένα
αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν πορειὰ μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.
Εὐχαριστῶ σε, Πλάστη μου! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα
καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
Εὐλόγησέ τηνε τὴ γῆ, ὁποῦ θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
καὶ στοίχειωσε κάθε κλωνὶ ἀπὸ τὰ χώματά μου,
νὰ γένῃ ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνῆμα τοῦ Θανάσῃ''.

,,Θέ μου! Ξημέρωσέ τηνε τὴν αὐρινὴ τὴ μέρα!
Θὰ μᾶς θυμᾶτ' ἡ 'Αρβανιτιὰ καὶ θὰ τὴν τρώ' ἡ ζήλια.
Θὰ χλημητᾶνε τ' ἄλογα, θὰ καῖνε τὸν ἀγέρα
μὲ τ' ἄγρια τὰ χνῶτά τους γκέγκικα καρυοφύλλια,
θὰ γένουν πάλαι τὰ Θερμιὰ λαίμαργη καταβόθρα . . .
Χιλιάδες ἦρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργοτόμος,
μουγκρίζουν, φοβερίζουνε πῶς δὲ θὰ μείνῃ λώθρα
σ' αὐτὴν τὴ δύστυχη τὴ γῆ, φωτιά, δρεπάνι τρόμος . . .''

,,Κ' ἐμεῖς θὰ πᾶμε μὲ χαρὰ σ' αὐτὸν τὸν καταῤῥάχτη.
'Επάνωθέ μας θᾶσαι Σύ, καὶ τὰ πατήματά μας
θὰ νἄχουνε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη,
πὤμεινε σπίθ' ἀκοίμητη βαθειὰ στὰ σωθικά μας.
Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῇ στὴ Δύση
πῶς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πῶς θ' ἀνθοβολήσῃ
τώρα μὲ τὰ Μαγιάπριλα ἡ δουλωμένη χώρα.
Εὐλογημέν' ἡ ὥρα!''

"Εσκυψ' ὁ Διάκος ὡς τὴ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χείλη
κ' ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τὸ πατρικό του χῶμα.
"Εβραζε μέσα του ἡ καρδιά, καὶ στὰ ματόκλαδά του
καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἕνα δάκρυ . . .
Χαρὰ στὸ χόρτο πὤλαχε νὰ πιῇ σὲ τέτοια βρύση!

Πλαγιάζει ὁ λεινταρόψυχος! Τὰ νειῶτα, τὴ θωριά του
τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κάπου κάπου ἀφίνουν
κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά του.
Μοσχοβολάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
στὸν κόρφο της ἡ ἄνοιξη, σὰν νἄτανε παιδί της.
Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του.
Χάνει μὲ μιᾶς τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν ταπεινοσύνη
ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος, ἡ ποταπὴ ἡ λαψάνα,
γλυκαίνει τὸ χαμαίδρυο, στοῦ χαμαιλειοῦ τὴ ῥίζα
ἀποκοιμιέται ὁ θάνατος καὶ τὸ περιπλοκάδι,
ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμί του
ἀλλοῦ στυλόνει τὸ φτωχό, δυναμωμένο τώρα
τρελλό, περηφανεύεται καὶ θέλει νὰ κλαρώσῃ
στ' ἀνδρειωμένο μέτωπο γιὰ ν' ἀκουστῇ πῶς ἦταν
στὴ φοβερὴ παραμονὴ μιὰ τρίχ' ἀπ' τὰ μαλλιά του.

Πλαγιάζει ὁ λεινταρόψυχος! Τοῦ ὕπνου του ἡ ὥραις
ὅσο κι' ἂν φύγουν γρήγορα, μεσότοιχο θὰ γένουν
ν' ἀποστομώσουν τὸ θολό, τ' ἀγριωμένο κῦμα
τοῦ χρόνου, ποῦ μᾶς ἔπνιξε. Μ' ἐκείνην τὴ ῥανίδα
πὤσταξ' ἀπὸ τὰ μάτια του θὰ ξεπλυθῇ ἡ μαυράδα,
ποῦ ἐλέρονε τῆς μοίρας μας τὸ νεκρικὸ δεφτέρι.
Ὁ Διάκος στὸ κρεββάτι του, ζωσμένος τὴ φλοκάτη,
σὰν ἀητὸς μὲς στὴ φωλειά, ὁλάκαιρο ἕνα γένος
ἔκλωθ' ἐκείνην τὴ βραδειά. Ὅταν προβάλ' ἡ μέρα,
θὰ νἄβγουν τ' ἀητόπουλα μὲ τροχισμένα νύχια
μὲ θεριεμμένα τὰ φτερὰ ν' ἀρχίσουν τὸ κυνῆγι . . .
Πλάστη μεγαλοδύναμε! Ἀξίωσέ μας ὅλους,
πρὶν μᾶς σκεπάσῃ ἡ μαύρη γῆ, στὰ δουλωμένα πλάγια
νὰ κοιμηθοῦμε μιὰ νυχτιὰ τὸν ὕπνο τοῦ Θανάση!

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— *Διάκε, χαρὰ 'ς τὸν ὕπνο σου!*

— *Καλῶς τὸ Δυοβουνιώτη,*
καλή σου μέρα, Πανουριᾶ . . . Μὴ μὲ προπῆρ' ἡ ὥρα;
Ἐξέχασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλῶντας,
ἀδέρφια, μὲ τὴ μάνα μου, ποὖρθε νὰ μ' εὕρῃ ἀπόψε.

— *Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλεψα τὰ νειῶτα, τὴν ἀνδριά σου,*
τ' ἄρματα τ' ἀξετίμωτα, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι,
ζηλεύω αὐτὴν τὴ ξαστεριά, πὤχει τὸ μέτωπό σου!
Ἔστησε στὸ κατῶφλί μας τὸ νεκροκρεββατό του
ὁ Χάρος καὶ μᾶς καρτερεῖ. Ξήπλεγαις, τρομασμέναις
μανάδαις ἀναρίθμηταις μὲ κουφωμένα στήθια
φεύγουν στὰ πλάγια νὰ κρυφτοῦν μέ τὰ βυζασταρούδια.
Τὰ ὄρνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποῦ θἄρθῃ
καὶ γρούζουν ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια,

καὶ σὺ κοιμᾶσαι σὰν ἀρνί! . . . Θανάση, σὲ ζηλεύω! . . .
— Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχή. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτάρα
μέσα στὴ φλέβα τῆς καρδιᾶς σὰ σίδερο λυωμένο
τὴ νοιώθω π' ἀναδεύεται καὶ μὲ σαρακοτρώγει.
Συχώρεσέ με, Πανουριᾶ. Πρώτη φορὰν ἀπόψε
ἀφ' ὅτου ζώνω τ' ἄρματα μ' ἐξάφνισε τ' Ἀστέρι.
Μὴ μῶχετε βαρύγνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἡ μοῖρα,
ἀδέρφια, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνειθίσῃ
στοῦ τάφου τὸ τρισκότειδο. Ἐγὼ κι' ὁ γέρο Χάρος
ἐψὲς λογαριαστήκαμε, καὶ στὸ κατάστιχό του
ἕνα μικρὸ καταιβατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα.
Γνοιαστῆτ' ἐσεῖς τοὺς ζωντανούς. Ἐγώ θὰ πολεμήσω
γιὰ τὰ παληά μας κόκκαλα. Ἐ τὴ φλόγα τοῦ πολέμου,
σὰ μέσα σ' ἕνα θυμιατό, θὰ ῥίξω τὸ κορμί μου
νὰ γένω νεκρολίβανο στὸ φοβερὸ τρισάγιο.

— Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια.
Θυμήσου, Διάκε, μοναχὰ πῶς ἄδειασεν ἡ φλέβα
τοῦ δύστυχου τοῦ γένους μας, καὶ μιὰ ῥανίδα τώρα
ἂν στάξῃ ἀπὸ τὸ αἷμά μας στὴ γῆ χωρὶς ἐλπίδα,
ἀντὶ νἆναι μνημόσυνο, μπορεῖ νἆναι κατάρα.
Ξέρω τὶ κρύβεις στὴν καρδιά, γνωρίζω τί θὰ κάμῃς . . .

— Ποιὸς μ' ἐμαρτύρησε σ' ἐσᾶς;

— Κἀνένας, μὴ θυμόνεις.
Εἶδα κ' ἐγὼ τὴ μάνα σου ἀπόψε 'ς τὤνειρό μου
καὶ μοὖπε νἄρθω νὰ σ' εὑρῶ καὶ νὰ σοῦ 'πῶ, Θανάση,
ποῦ ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος
καὶ θὰ χουμήσῃ ἡ Ἀρβανιτιὰ πυκνὴ σὰν τὴν ἀκρίδα,
καὶ τἄλογο τοῦ Ὀμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ;
— Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτζου στὴ Γραβιά! . . .
Τί θέλεις, Δυοβουνιώτη;
Νὰ πάῃ τὸ Γοργοπόταμο θολὸ κ' ἐντροπιασμένο
νὰ 'πῇ στὴν ἄγρια θάλασσα, πῶς δὲν εὑρέθηκ' ἕνας
τὰ ξακουσμένα του νερὰ μὲ δύο ῥανίδαις αἷμα
σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βάφτισμα ν' ἁγιάσῃ, νὰ μυρώσῃ;
Κ' ἡ θάλασσα μουγκρίζοντας νὰ τρέξῃ στ' ἀκρογιάλια,
σὰ φοβερὸς διαλαλητής, κι' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
νὰ μάθουν πῶς γηορτάζομε τὴ νεκρανάστασή μας; . . .
Νἆναι ὁ Βριόνης στὰ Θερμιὰ καὶ νὰ μὴν εὕρῃ ἐμπρός του
δέκα κουφάρια ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάψῃ ἐπάνω!
Νὰ μὴ βαφῇ τὸ πέταλο στοῦ ἀλόγου του τὸ νύχι! . . .
Ἀδέρφια τἀποφάσισα καὶ μοναχὸς ἂν μείνω,
θ' ἁπλώσω ὀργυιὰ τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ῥιζώσω,
κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε κι' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν,
δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπεκεῖ, δὲ θὰ μοῦ ἰδοῦν τὴ φτέρνα.
Καὶ σὺ τί λέγεις, Πανουριᾶ;

— Μ' ἐθάμπωσε ἡ ἀχτίδα,
π' ἀστράφτει ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω στὰ μαλλιά σου
παίζει τὸ γλυκοχάραμμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος,
ψηλὸς ὡσὰν τὸν Ὄλυμπο καὶ στέκω καὶ προσμένω
ἐμπρός σου ἀκίνητος, βουβός, Διάκε, νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο,
π' ὥραν τὴν ὥρα θὰ προβῆ ἀπ' ἀντικέφαλό σου.

— Τί λόγος, γέρο Πανουριᾶ, τί φοβερὴ βλαστήμια
ξαγλίστρησ' ἀπ' τὰ χείλη σου! Αὐτὸ τὸ φῶς, ποῦ βλέπεις,
ἂς μὴ τὸ σκοτειδιάσωμε... Ἐσύ 'ς τὴ Χαλκομμάτα
σύρε νὰ ῥίξῃς θέμελο. Στεῖλε τὸν Παπαντρία
νὰ πάῃ στοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κομνᾶ τὸν Τράκα.
Καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἠσαΐας
νὰ βγῇ ψηλὰ στὸ ξέφαντο κ' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ
τὸν φοβερὸν τὸν ὅρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος
ὅτι τὸ ῥάσο τοῦ παπᾶ κ' ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη
θὰ γένουν Χάρου φλάμπουρο καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι
καὶ κατασάρκι μελανὸ 'ς τὴν Ἅγια Τράπεζά μας,
ὅσο σ' αὐτὰ τὰ χώματα δαφνοστεφανωμένη
ἡ δουλωμένη Ἐκκλησιὰ τὸ μέτωπο δὲ δείξῃ.

— Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριᾶς, νἆμαι γυναῖκα χήρα
καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμί, ποῦ ἐφάγαμε στὰ πλάγια,
ἂν λησμονήσω σήμερα τὸ βάφτισμα, τὸν ὅρκο.

— Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πιάσῃς, Δυοβουνιώτη,
καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρὸ λησμόνησε πῶς ἔχεις
κλεισμένο μὲς στὰ Γιάννινα τὸ Γεῶργο, τὸ παιδί σου.
Βλέπε τὸ ῥέμμα τοῦ νεροῦ, κάμε το ν' ἁρμυρίσῃ
μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Στεῖλέ το ματωμένο
στὰ μακρυνὰ τ' ἀδέρφια μας τὸν τρύγο σου νὰ φέρῃ
ὡσὰν πρωτόλουβο καρπό, μαζὶ μὲ τὤνομά σου.
Ὁ Βακογιάννης στὰ ῥιζά, καὶ πλεύρα στὸ γεφύρι
τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριᾶ, θὰ στήσω τὸν Καλύβα.
Εἰς τὴ Δαμάστα μένω ἐγώ, σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη,
κι' ὅταν ἀρχίσουνε... Σιωπή!... μοῦ κάστηκε πῶς εἶδα
σὰν ἕναν ἴσκιο νὰ διαβῇ... Ἐσ' εἶσαι, μῶρε Μῆτρε;

— Ἐγῶμαι, καπετάνε μου.

— Πατεῖς βουβὰ τὴ νύχτα
καὶ δὲ σ' ἐγνώρισα μὲ μιᾶς. Μὲ δίκηο νυχτοποῦλι
σὲ κράζουν οἱ συντρόφοι μας. Τί φέρνεις, παλληκάρι;
— Ἐκίνησε ὁ Ὀμέρπασας ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι.

— Πέτα, ῥοβόλα, Πανουριᾶ... Στἄρματα, Δυοβουνιώτη...
Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέρφια μου! Καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε
ἀπόψε πάλαι νικηταί. Κι' ἂν δὲ μὲ μεταϊδῆτε,
δὲν θέλω νὰ μὲ κλάψετε. Θέλω, σὰν πολεμᾶτε,

τὴν πρώτη σας τὴν τουφεκιά, τὸ πρῶτό σας τὸ βόλι
γιὰ μένα νὰ τὸ ῥίχνετε, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Διάκου.

Ἐφιληθήκανε καὶ οἱ τρεῖς. Τὰ χείλη τοῦ Θανάση
ἐλουλουδίζανε χαρά σπιθοβολοῦν τὰ μάτια,
στὸ κρυὸ τἀγέρι τοῦ βουνοῦ καπνίζει ὁ ἀνάσασμός του,
λὲς ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα του ὁρμοῦν καὶ ξεθυμαίνουν
σὰν ἀπὸ βράχου σχισματιὰ ᾑ ἀκοίμηταις ᾑ φλόγαις,
ὁποῦ κρυφόβραζαν βαθειὰ στοῦ γένους μας τὰ σπλάχνα.

Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ

(Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων)

Κρυφὰ τὸ γλυκοχάραμα προβαίνει ἀπὸ τὸν Πίνδο
ῥαντίζοντας μὲ τὴ δροσιὰ τὸ κάθε πάτημά του.
Κοιμᾶται ἡ λίμνη ἀτάραχη, καὶ 'ς τοῦ γιαλοῦ τὴν ἄκρη
ἀκούεται γλυκὰ γλυκὰ λίγος ἀφρὸς νὰ παίζῃ,
σὰν ἥσυχος ἀνασασμὸς μικροῦ παιδιοῦ 'ς τὸν ὕπνο.
Κἄποτ' ἐδιάβαινε τρελλό, χαρούμενο τ' ἀγέρι
καὶ μὲ τ' ἀθῷα του φτερὰ γλιστρᾷ 'ς τὴ λίμνη ἐπάνω
καὶ παίζει καὶ δροσίζεται κ' ἕνα φιλὶ τῆς παίρνει.
Κ' ἐκείνη, ποὖναι ἐντροπαλή, τὸ μέτωπο ζαρόνει
καὶ σκυθρωπάζει μιὰ στιγμὴ καὶ τ' ἀγεράκι φεύγει.
Σηκόνεται, σηκόνεται, λευκὴ λευκὴ σὰ χιόνι,
ἡ καταχνιά, ποῦ ἐπάνω της ἁπλόνεται τὸ βράδυ,
τὰ μυστικὰ τὰ κάλλη της νὰ κρύβῃ, νὰ σκεπάζῃ.
Σηκόνεται, σηκόνεται, ψηλὰ ψηλ' ἀναιβαίνει
σὰν ἱερὸ θυμίαμα μὲ χίλιαις εὐωδίαις,
ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἤπειρο σὰν ἀπὸ ῥημοκκλῆσι,
καὶ 'ς τὰ ποδάρια τοῦ Θεοῦ τρέχει πιστὰ νὰ φέρῃ
τῆς κόρης τὸ παράπονο, τὰ δάκρυα τῆς σκλάβας.

DE PHANARIOTEN TE ATHENE.

Terwijl de Ionische dichters, door de gezonde opvattingen die we gezien hebben, de Nieuwgriekse poëzie inaugureren, triompheert te Athene gedurende bijna 50 jaar de *School der Phanarioten.*

De eersten van hen kwamen uit Constantinopel reeds in het begin van de onafhankelijkheidsoorlog om het vrije Griekenland te dienen. Hun naam komt van Phanari, de wijk waar ze te Constantinopel woonden. Zij hadden van de priesters te Constantinopel een goede opleiding in de oude taal ontvangen en waren bekend met Europese talen en letterkunden. Na de bevrijding van Griekenland proberen ze het land tot intellectueel leven te brengen. Ziehier enige namen dezer leiders:

Iácovos Neroulós Rízos (1778—1850), die de eerste *Cours de littérature grecque moderne* te Genève uitgaf (1828), in het Frans, heeft koude en onleesbare drama's geschreven.

Aléxandros Soútsos (1803—1863), vurig discipel der Franse Revolutie, schreef verzen tegen iedere Griekse regering die optrad, want niets was hem liberaal genoeg. Zijn broeder *Panajótis Soutsos* (1806—1868), die een echt lyrisch talent had, bleef te veel onder invloed der romantische school.

Alexandros Rizos Rangavís (of Rangabé) (1809—1892) was een buitengewoon begaafd man, doch helaas in te veel vakken. Hij is archeoloog, politicus, diplomaat, journalist, novellenschrijver en dichter geweest. Hij was voor zijn land een voortreffelijk ambtenaar, maar veel van zijn gedichten wekken in onze tijd alleen verbazing door hun gezochte taal.

Vele andere dichters, niet van Constantinopel afkomstig, behoren toch tot de Phanariotische school en hebben hun talent ermee bedorven.

Theódoros Orphanídis (1817—1886), hoogleraar in de botanie aan de Atheense Universiteit, was een natuurkundige van Europese naam, maar hij kon zijn epos *Chios in de Slavernij* geen leven inblazen, en door zijn geleerde taal verdwijnt alle vrolijkheid uit zijn satyrisch gedicht *Tiri-Liri*.

Antonios Melissinós Antoniádis (1836—1905), van Kretensische afkomst, is buitengewoon begaafd geweest, rector van verschillende gymnasia, geleerde, historicus en dichter. De romantische ideologie volgend, schreef hij historische drama's in de geleerde taal. Ondanks het feit dat hij de volkstaal beheerste (zie het drama: ,,*de Vervloeking der moeder*'' en het epos ,,*Het blonde meisje van Sfakia*'') bleef hij van zijn generatie: zijn *Kreteís* is eerder een berijmde historische studie dan poëzie, en *Katsantónis* de geschiedenis van deze held in versvorm. Alles echter tot grote voldoening van het publiek en van de critici, die hem elk jaar de eerste prijs voor zijn werken toekenden. De lezer zal opmerken dat het rythme van de *Kreteís* dat van de dactylos is (— ᴗᴗ), en dat het de Homerische hexameter imiteert.

Dimítrios Vernardákis (1834—1907), in Lesbos geboren, studeerde te Athene, München en Berlijn, en werd in 1865 aan de Atheense Universiteit tot hoogleraar in de philologie en de geschiedenis benoemd, een carrière, vergald door twisten met zijn collega Kontos, die in Leiden onder Cobet gestudeerd had. Hij is ook dramatisch dichter geweest en had evenals Antoniadis geweldig succes op het toneel tussen 1858 en 1905; ook hij ontleent zijn onderwerpen aan de geschiedenis en imiteert de modellen van het romantische theater. *Maria Doxapatri* brengt op het toneel de inneming van de Peloponnesus door de Franken van de 4e kruistocht. Maria, de dochter van de Byzantijnse generaal, wordt krankzinnig door het vertrek van Guillaume de Champagne, die haar minnaar was, en vindt, evenals Ophelia, zingend de dood in een rivier. Andere drama's: *Merope* (1865); *Euphrosyne* (1876); *Fausta* (1888); *Nikiphoros Phocas* (1905).

'Α. Σούτσου

Ὁ περὶ ἐλευθερίας κανονισμὸς ἢ τὸ τυποκτόνον ψήφισμα τοῦ 'Ι. Καποδίστρια.

(Τὸν Μάϊον τοῦ 1831).

*Ἕνας Γερουσιαστής μας μὲ τὸ στόμα γελαστό,
Σοῦτσ' ἐλεύθερε, μὲ εἶπε, συγχαρίκια σὲ ζητῶ·
Πρόβαλα ὑπὲρ τοῦ Τύπου δεκαπέντε ἄρθρα νόμου·
Κατ' αὐτὸ τὸ σχέδιό μου,
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ βλάψῃς
Τῆς 'Αρχῆς τοὺς 'Υπαλλήλους,
Τοὺς Κριτάς, τοὺς 'Υπουργούς μας καὶ τῶν 'Υπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ γράψῃς.*

*Ἔχω ἕναν ἀδελφόν μου Ἔκτακτον Διοικητήν,
Κ' ἕναν πρωτεξάδελφόν μου στὸ Πρωτόκλητο Κριτήν.
Κ' ἐγὼ ἕνα κοκκαλάκι σὲ μιὰ κώχη γλυκογλύφω·
Πλὴν τὸν Τύπο τὸν λατρεύω· κατ' αὐτοῦ δὲν δίδω ψῆφο·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνο νὰ μὴ βλάψῃς
Τῆς 'Αρχῆς τοὺς 'Υπαλλήλους,
Τοὺς Κριτάς, τοὺς 'Υπουργούς μας καὶ τῶν 'Υπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ γράψῃς.*

*Ἕνας μου συναδελφός,
Ὁποῦ ἔχει κάποιον λόγον νὰ συχαίνεται τὸ φῶς,
Φώναζε κατὰ τοῦ Τύπου, φώναζε μὲ στόμα τόσο!
Ἵδρωσα τὸν 'Εωσφόρο, ἵδρωσα ν' ἀποστομώσω . . .
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ βλάψῃς
Τῆς 'Αρχῆς τοὺς 'Υπαλλήλους,
Τοὺς Κριτάς, τοὺς 'Υπουργούς μας καὶ τῶν 'Υπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ γράψῃς.*

*Στὸ ἑξῆς κάθου καὶ γράφε . . . Κάθου καὶ κοπάνιζέ μας·
Τραγουδάκια τύπωνέ μας·
Ὅ,τι πρᾶγμα δὲν σ' ἀρέσῃ, κι' ὅποιον ἄνθρωπον θελήσῃς,
Ἠμπορεῖς νὰ σατυρίσῃς.
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ βλάψῃς
Τῆς 'Αρχῆς τοὺς 'Υπαλλήλους,
Τοὺς Κριτάς, τοὺς 'Υπουργούς μας καὶ τῶν 'Υπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ γράψῃς.*

*Τί λοιπὸν φυλάγεις; Πάρε τὸ κονδυλομάχαιρό σου·
Κονδυλάκια κόψε . . . Βάλε τὸ χαρτὶ στὸ γόνατό σου·
Κόκκινη μελάνη θέλεις; Μὲ τὴν κόκκινη ἀρχίνα·
'Απ' τὸ κόσκιν' ὅλους πέρνα, καὶ κανένα μὴ προσκύνα·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ βλάψῃς
Τῆς 'Αρχῆς τοὺς 'Υπαλλήλους,
Τοὺς Κριτάς, τοὺς 'Υπουργούς μας καὶ τῶν 'Υπουργῶν τοὺς φίλους.
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴ γράψῃς.*

Π. Σούτσου

Uit het drama *ΟΔΟΙΠΟΡΟΣ*

Θεέ! Ὑμνεῖ τὴν δόξαν Σου
ἡ νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα,
μὲ ἄνθη ἔστρωσες τὴν γῆν,
μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα.
Τῆς γῆς ἀσύμφωνοι οἱ λαοὶ
συγχρόνως Σὲ ὑμνοῦσι,
ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι
Σέ, Σὲ δοξολογοῦσι.
Τὸ πᾶν μετρᾷς, ἀμέτρητο,
ἀόριστος, ὁρίζεις·
τὸ πᾶν ἀόρατος, ὁρᾷς,
ἀγνώριστος, γνωρίζεις.

Θεέ! τὸ φῶς —τὸ σῶμα Σου,
ὁ ἥλιος — τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς — φωνή Σου·
τὸ ἄπειρον διάστημα —
τὸ μέγα σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν — στιγμή Σου.
Δύναται ὁ δάκτυλός Σου
ὡς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ,
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός Σου
τοὺς ὠκεανοὺς νὰ κλείσῃ.
Μία πνοή Σου μόνον σβύνει
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς·
ἓν Σου νεῦμα μόνον κλίνει
πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανούς.

Ἀ. Ραγκαβῆ

ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΠΛΟΥΣ

Ἡ ἔκτασις τοῦ ἀχανοῦς
Αἰγαίου ἐκοιμᾶτο,
κ' ἔβλεπες δύο οὐρανούς·
ὁ εἷς ἦν ἄνω κυανοῦς,
γλαυκὸς ὁ ἄλλος κάτω.

Αἱ διαλείπουσαι πνοαὶ
τοῦ ἔαρος ἐφύσων
ἀμφίβολοι καὶ ἀραιαί·
μακρὰν δ' ἐφαίνοντο ὡς σκιαὶ
αἱ κορυφαὶ τῶν νήσων.

Ἡ δύσις, πύλη φλογερά,
λαμπρὰς ἀντανακλάσεις
ἠκόντιζεν εἰς τὰ νερά,
ὡς ἂν ἐνέμοντο πυρὰ
τὴν πλᾶκα τῆς θαλάσσης.

Ἀλλ' ὅπου νότος εἰς γλαυκὰς
ταινίας τὴν ἐρρίκνου,
τί ἦτον; ὄρνις ἢ ὁλκάς,
ἥτις ἐτάνυε λευκὰς
τὰς πτέρυγας ὡς κύκνου;
Ἦτον ὁλκάς, οὐχὶ πτηνόν· . . .

Εἰς δὲ τὴν πρῷραν ἁπαλῶς,
εἰς δέρματα πανθήρων,
νέος κατέκειτο καλός,
εἰς τὸν βραχίον' ἀμελῶς
τὸ σῶμα ὑπεγείρων.

Χιτῶνα εἶχε κροκωτὸν
μετὰ χρυσῶν ἀμμάτων.
Πλὴν καταρρέων ὁ χιτών,
γυμνὸν κατέλιπεν αὐτὸν
ἐπάνω τῶν γονάτων.

Σπανία ἦν ἡ καλλονὴ
αὐτοῦ τοῦ νεανίου·
μᾶλλον ἐφαίνετο γυνή,
ἔχουσα ὄψιν εὐγενῆ
καὶ πλήρη μεγαλείου.

Χρυσοῦν ἐκράτει ἀφ' ἑνὸς
περίγλυφον κρατῆρα,
καὶ μὲ θωπεύματα κυνὸς
ὡραία τίγρις ταπεινῶς
τῷ ἔλειχε τὴν χεῖρα . . .

Θ. Ὀρφανίδου

ΤΙΡΙ-ΛΙΡΙ

Ἐν ᾧ ἡ πόλις ἅπασα ἐσφρίγα ἀπαισίως
Ὑπὸ τοιούτου πυρετοῦ, κατέπλευσ' αἰφνιδίως
Πυρόσκαφον ἐξ Ἀθηνῶν πολλοὺς κομίζον ξένους· . . .

. . . Ἐκ τούτων ἄλλοι ἔφερον βιβλία εἰς τὰς χεῖρας,
Ἄλλοι δ' ἐπὶ τῶν στέρνων των σταυροειδῶς ζωστῆρας,
κι' ἄλλοι ἐπὶ τῶν πίλων των περιτετυλιγμένον

Λευκὸν μανδύλιον. Ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν τοιούτων ξένων,
Νέος, φαιδρός, μὲ ἔκφρασιν σατυρικοῦ προσώπου,
Μὲ βλέμματα σατανικά, καὶ ἔχων στόμα ὅπου
Ἀπέθνησκε μειδίαμα ἀσπλάγχνου εἰρωνείας,
Μ' ὀξεῖαν ῥῖνα, πλὴν σαφῶς ἀνάκυρτον, κι' ἀστείας
Γραφίδος ἀντικείμενον, στραφεὶς πρὸς κωπηλάτην
Προσεῖπε μὲ τὴν προφορὰν τὴν ἐ ρ α σ μ ι ω τ ά τ η ν
Τῶν χ ά ϊ ρ ε ἑ τ ά ϊ ρ ε · — ,,Ὦ πάϊ, λέξον μόϊ
,,Πόϋ ἂν ἔϊεν ἀντρὸς Ζολότα ὀϊκόϊ;"
— ,,Μὲ συγχωρεῖς, αὐθέντα μου, τῷ ἀπεκρίθη παίζων
,,Ὁ κωπηλάτης, ἀγνοῶ τὴν γλῶσσαν τῶν Κινέζων!"
Ἓν σημειωματάριον ὁ ξένος τότ' ἀνοίγει
Καὶ γράφει ταῦτα· — ,,Ἕλληνες τὴν σήμερον ὀλίγοι
,,Λαλοῦσι τὴν Ἑλληνικήν, ὡς ὄντες τέκνα μᾶλλον
,,Ἰλλυριῶν, καὶ Τριβαλλῶν, καὶ Σλαύων, καὶ Βανδάλων·
,,Κ' εἰς Σύρον τὴν ἐμπορικὴν τοῦ νέου Κράτους πόλιν
,,Δὲν εὗρον περιηγηθεὶς τὴν ἀγοράν της ὅλην,
,,Οὐδ' ἕνα νὰ μὲ ἐννοῇ· ἡ λαλουμένη γλῶσσα
,,Βασίζεται εἰς σύστημα βαρβαρισμῶν, κι' ἂν ὅσα
,,Ἐμάθομεν Ἑλληνικὰ ἐντὸς τῶν Γυμνασίων
,,Ἐκδάρῃς, ἔχεις τῆς κοινῆς σολοίκου τὸ κλειδίον."

Ἀστυνόμος:
— ,,Κύριε καλῶς ἤλθατε! τῷ εἶπε, τί ποθεῖτε; . . .
,,Μ' εἶπον ὅτ' ἐζητήσατέ τινα . . . τίνα ζητεῖτε; . . ."
— ,,Τὸν Ζολοτέϊον ὄϊκον!" — ,,Καὶ ποῖον τ' ὄνομά σας;"
— ,,Ἐδμόντιος Ἀμπούτ! φιλῶν τερμῶς τὲν πατριτά σας!"
— ,,Καὶ ποίου ἐπαγγέλματος" — ,,Μελανωτὲς καρτίων,
,,Τιτάσκαλος κάϊ ματετὲς, κάϊ ζῶον ἀστεϊ̃ον".

— ,,Ἐδμόντιος Ἀμπούτ! καλέ, καὶ τ' ἤθελε εἰς Σύρον
,,Ὁ μέγας καὶ πολὺς αὐτὸς συνθέτης τόσων λήρων;"
— Μὰ τὸν Θεόν! τὸ ἀγνοῶ κ' ἐγώ! διότι εἶπον
Οἱ μέν, ὅτι διήρχετο συλλέγων πάντα ῥύπον
Καὶ πᾶσαν ἔλλειψιν μικράν, καὶ πᾶν ἐλάττωμά μας,
Πρὸς πάχυνσιν συγγράμματος· καὶ ὅτι ὁ ἀδάμας
Αὐτὸς τῶν περιηγητῶν, ὁ λάμπων ἀπαισίως,
Δημίου χρέη δι' ἡμᾶς ἀνέλαβ' ἐπαξίως.
Οἱ δέ, ὅτι τὰ ἔθιμα σπουδάσας καὶ τὰ ἤθη
Τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, μεγάλως ὠφελήθη,
Ὥστε καὶ ἔλαβον αὐτοῦ εἰς Παρισίους χρείαν,
Κ' ἐπέστρεφε διορισθεὶς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν.

. . . Δύνασαι, ἀναγνῶστά μου, ἂν μόνον ἁπλῶς πτύσῃς,
Τὴν Ἕκλαν, τὸν Βεζούβιον, ἐν ἀκαρεῖ νὰ σβύσῃς·
Δύνασαι μ' ἕν σου φύσημα Βοῤῥᾶν κι' Ἀπηλιώτην
Νὰ ἀναγκάσῃς νὰ ἐμβῇ 'ς τὴν κοίτην του τὴν πρώτην,
Καὶ τοῦ πελάγους τὸν φρικτὸν νὰ καταπαύσῃς σάλον,

Πλὴν τὸν θυμὸν δὲν δύνασαι νὰ παύσῃς τῶν δ α σ κ ά λ ω ν·
Καὶ μὴ φανῇς ἀνόητος νὰ τὸ ἐπιχειρήσῃς,
Διότι θὰ μ' ἐνθυμηθῇς, καὶ θὰ μετανοήσῃς,
Ὅταν χωρὶς ν' ἀστράψῃ κἄν, ἐν εἴδει προοιμίων,
Θὰ πέσῃ μέλανος βροχή, καὶ χάλαζα βιβλίων,
Γραμματικαὶ γαστροβαρεῖς, συντακτικὰ ὀγκώδη,
*Καὶ λεξικὰ ,,*in folio*'' ὡς κήτη τερατώδη.*

Δ α σ κ ά λ ο υ ς δὲ ἀποκαλῶ ,,σ υ λ λ ή β δ η ν κ α ὶ ἀ θ ρ ό α''
Τὰ δίποδα, κακεντρεχῆ, γνωστὰ χερσαῖα ζῶα,
Τὰ ἐκμυζῶντα μ' ἡδονὴν λεξείδια καὶ φράσεις,
Τὰ νομιζόμενα κοινῶς μεστὰ σοφίας πάσης,
Διότι μὲ ἀναίδειαν λαλοῦσι περὶ πάντων,
Θαυμάζοντα καὶ μόνα των τὴν πολυμάθειάν των!
Ὁπόταν κοῦφος δ ά σ κ α λ ο ς θηρεύσῃ λέξιν μίαν
Εἰς τοῦ Βαρίνου τὴν ξηρὰν ἀλλὰ σοφὴν κοιλίαν,
Ὡς ὁ τοῦ Ῥωσσικοῦ ναοῦ ὑπερμεγέθης κώδων,
Τὴν ἐκφωνεῖ βαρύφθογγον ἐν μέσῳ τῶν τριόδων,
Καὶ τόσον ἡ κουφότης του ὀγκοῦται κι' ἀναβαίνει
Ὅσον αὐτὴ εἶν' ἄχρηστος καὶ ἐσκωριασμένη.
Ἐὰν καὶ μία συλλαβὴ τοὺς δύω διακρίνει
Ὅμως αὐτὴ ἡ συλλαβὴ οὐσιωδῶς βαρύνει·
Ἀπέχει δὲ ὁ Δ ά σ κ α λ ο ς πολὺ τοῦ Δ ι δ α σ κ ά λ ο υ
Ὅσον τῆς σφαίρας πόλος εἷς κεῖται μακρὰν τοῦ ἄλλου,
Ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διαφέρει ἴσως,
Ὅσον τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς, ὁ ἔρως καὶ τὸ μῖσος,
Τὸ ψεῦδος κ' ἡ ἀλήθεια, Παράδεισος καὶ Ἅδης·
Ὁ δ ά σ κ α λ ο ς ψοφοδεής, ἢ γαῦρος καὶ αὐθάδης,
Σκοπόν του ἔχων κύριον τὴν ἀργυρολογίαν,
Πωλεῖ ὡς ἄλλος κάπηλος τὴν νόθον του σοφίαν·
Μαστίζων μὲ τὰς λέξεις του καὶ τὰς μεσοστιγμάς του
Τὸν νοῦν σου, φθείρει τὴν ψυχὴν ἣν ἡ πνοὴ τοῦ Πλάστου
Ἐκόσμησε μετ' ἠθικοῦ καὶ ἐναρέτου πλούτου,
Κ' εἶν' ὄργανον τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου.
Ὁ δὲ δ ι δ ά σ κ α λ ο ς λαμπὰς φωτίζουσα τὰ βάθη
Ὅπου φωλεύουν τ' ἄγρια ἐν τῇ ψυχῇ μας πάθη,
Ἔσω ἡμῶν ἀντανακλᾷ ἰδέας καὶ ἐννοίας
Δι' ὧν θὰ διαπρέψωμεν ἐντὸς τῆς κοινωνίας·
Πρᾷος, σεβάσμιος, γλυκύς, μᾶς ἕλκει, μᾶς μαγεύει,
Κ' εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς αὐτὸς μᾶς συνοδεύει
Ὡς πνεῦμα ἀγαθοποιόν, τηρῶν τὰς ἀθανάτους
Τοῦ Ἰησοῦ μας ἐντολάς, καὶ τοῦ σοφοῦ Σωκράτους.
Πρὸς πᾶν γενναῖον φρόνημα αὐτὸς μᾶς ἀνυψόνει,
Τὸν νοῦν καλλύνει, τὴν ψυχὴν δι' ἀρετῶν μορφόνει,
Καὶ δείκνυτ' ἀφιλοκερδῶς ὡς πλάστης τοῦ νοός μας
Πατὴρ σεβασμιώτερος τοῦ φυσικοῦ πατρός μας.
Ὅπου δ' ἡ ἄνοια εὐρὺ τὸ στάδιον ἀνοίγει
Ὑπάρχουν δ ά σ κ α λ ο ι πολλοί, δ ι δ ά σ κ α λ ο ι δ' ὀλίγοι·

Κι᾽ ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, εὐάριθμ᾽ εἶναι κι᾽ ὅσοι
Ὡς ἀληθεῖς δ ι δ ά σ κ α λ ο ι εἰς τὴν Ἑλλάδα ζῶσι.

Ἀ. Ἀ ν τ ω ν ι ά δ ο υ

ΚΡΗΤΗΙΣ

Ψάλλω ἡρώων ἀνδρῶν τὰ παθήματα, οἵτινες ὄρη
πύργον κρατοῦν δυνατὸν κατὰ πάσης ἐφόδου τυράννων.
Ἔχουσιν ὅπλ᾽ ἀργυρᾶ ἀντ᾽ ἐπίπλων τῶν χαύνων ἀνθρώπων,
ἔχουσι δὲ μουσικὴν τὴν ἠχὼ τῶν μακρῶν τουφεκίων·
κλίνην αὐτῶν τὰ βουνά, προσκεφάλαια βράχους καὶ πέτρας·
κι᾽ ὅταν λευκαίν᾽ ἡ χιὼν τῶν ὀρέων τὰ ὕψη, χιτῶνα
φέρουσι τρίχας πυκνὰς εἰς εὐρὺ κ᾽ ἡλιόκαυστον στῆθος.
Πάθη θὰ ψάλω καρδίας μεγάλης, σκληρῶς πλανηθείσης.

Δύο αἰῶνας προτοῦ εἰς τὴν νῆσον τοῦ Μίνωος ἦρχον
Φράγκων ἐμπόρων φυλαί, εἰς τὰ ἕλη κτιζόντων τοὺς οἴκους.
Πέδας δ᾽ ἐνέπηξαν τρεῖς, τρία φρούρια (τἆλλα δὲν λέγω),
ὅθεν πυρὸς ὀχετοὶ ἐξερεύγοντο σπείροντες φόνον.
Βδέλλαι διψῶσαι τῆς Κρήτης ἐμύζων τὸ αἷμα κ᾽ εἰς μάτην
ἔβαλλε θρῆνον πολὺν ἡ Πατρὶς προσκαλοῦσα τὰ τέκνα.
Εἴκοσι δὲ καὶ ἑπτὰ κλονισμοὶ τῶν ὀρέων ὑφ᾽ ὅπλα
εἶχον χειμάρρους αἱμάτων εἰς γῆν γογγυσμῶν καταγάγη.
Πλὴν τὰς ἁλύσεις τῶν δούλων δὲν εἶχον οἱ πόλεμοι θραύση·
ἔστενε δὲ ἡ Πατρίς, Ἀμαζών, ἣν ἡ πέδη σκληρύνει·
κι᾽ ὅταν τὸν σίδηρον τέλος νὰ θραύσῃ δὲν δύναται μόνη,
στρέφ᾽ εἰς τὰς σάρκας αὐτῆς τὸν ὀδόντα Βακχὶς μαινομένη.

Δύο καὶ μόνα βουνὰ νὰ παρέχουν τροφὴν ἀπηρνοῦντο,
ὅπως τοὺς ὄνυχας τρέφουν τοῦ λέοντος ξένου δυνάστου.
Λάκκοι καλοῦνται τὸ ἕν, ἀκουστὰ δὲ Σφακία τὸ ἄλλο.
Πλὴν νὰ δουλώσῃ τὴν γῆν τῶν Σφακίων ὁ ἄτιμος ξένος
σκέψιν δὲν ἔκαμε, καίτοι πληθὺν λογχοφόρων μισθώνων,
Τόσον ἐτρόμαζ᾽ αὐτῶν τὸ ἀγέρωχον ἦθος, ὁπότε
βαίνοντες ἄνω γοργῶν ἡμιόνων, ὡς πύργοι μεγάλοι,
ἔργα τεχνῶν νἀγοράζουν κατήρχοντο πλήρεις χρυσίου.
Μόνον τῶν Λάκκων τοὺς ἄνδρας ἐζήτουν συχνὰ νὰ δουλώσουν·
τοῦτο δ᾽ οὐχὶ διὰ μάχης κι᾽ ἀγώνων πολέμων γενναίων,
ἀλλ᾽ εἰς ἀνάνδρων ἀνδρῶν πανουργίας καὶ δόλους τρυφῶντες.

Ἦσαν δὲ τότ᾽ εἰς τοὺς Λάκκους πολλοὶ καὶ περίφημοι ἄνδρες,
ἄρχοντες ὅπλων, λεόντων ἰσχὺν κεκτημένοι καὶ θάρρος.
Πλὴν ὑπὲρ πάντας αὐτοὺς ἄστρον ἔλαμπε φέγγον τὸ θέρος
νέος Λακκιώτης, τοὺς πόδας ταχὺς καὶ ὡραῖος τὸ σῶμα.
Ἦτο λιγνὸς κ᾽ ὑψηλός, ὡς κυπάρισσος, ἥτις ἐπ᾽ ὄχθης
κεῖται χειμάρρου καὶ παίζει πρὸς ἤρεμον αὔραν πελάγους.
Εἶχε τὸ δέρμα λεπτὸν καὶ λευκὸν ὡς ἴασμη, καὶ βλέμμα
ἔρριπτ᾽ ὡς νέα δορκὰς ἱλαρὸν καὶ γλυκύτητος πλῆρες·

κ' εἶδε τὴν γῆν νὰ στολίζῃ τριάκοντ' ἀνοίξεις ἡ χλόη.
Ἔψαλλεν ἔνθους ποιμὴν τῶν πατέρων τὴν δόξαν πολλάκις,
κ' ἔρωτας πλάνων πτηνῶν ἢ καρδίας ἀλγούσης τοὺς φθόγγους,
τρίχορδον λύραν κρατῶν κ' ἐπαινῶν ὀρχουμένας παρθένους.
Πάντα δ' ἐστόλιζ' αὐτὰ ὑπερήφανον βῆμα καὶ χάρις·
κι' ὅταν αἰδὼς ἀνδρικὴ τὴν μεγάλην ἐκίνει ψυχήν του,
ἔαρος ἔβλεπες ῥόδα νἀνθοῦν εἰς τὰ δύο του μῆλα.
Δράκον ἐκάλουν αὐτὸν οἱ γενναῖοι τῶν Λάκκων ὀρεῖται.
Ἦτο τὸ καύχημ' αὐτῶν, καὶ ποτὲ δὲν ἐχώρουν πρὸς ἔργον,
ἂν δὲν ἠρώτων προτοῦ, ποίαν γνώμην τοῖς ἔδιδ' ὁ ἥρως.
Ἔχων δ' ἐπώνυμον ,,Τρόμος τῶν Φράγκων'' δι' ἄθλους προτέρους,
ἦτο υἱὸς ἀρχηγοῦ φοβεροῦ παρομοίως εἰς μάχας,
ἃς τῶν ὀρέων τῆς Κρήτης ἐμάχοντο τότε τὰ τέκνα,
θέλοντα μᾶλλον θηρίων νὰ ζῶσιν εἰς πόλεμον βίον,
ἢ ἐν εἰρήνῃ νὰ θλίβῃ ζυγὸς ἀπηνὴς τὸν αὐχένα.

ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Α'

Τὸν Κατσαντώνην τῶν κλεφτῶν τὸν ἀρχηγὸν θὰ ψάλω,
Ὅστις τοῦ ἔθνους ὕψωσε σημαίαν εἰς τὸν Πίνδον,
Πρὸς τῆς Ἠπείρου πολεμῶν τὸν τύραννον ἀπαύστως·
Πολλοὺς δ' ἐχθροὺς ἐθέρισε μὲ τὴν κυρτὴν ῥομφαίαν,
Τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀτυχῆ προτρέψας ἀνταρσίαν.
Πλὴν τέλος ἔφαγε κι αὐτὸν ἡ μαύρη προδοσία,
Κ' ἐπ' ἄκμονος συνέτριψαν τὰ ἰσχυρὰ ὀστᾶ του
Ζητοῦντες νὰ ἐνσπείρωσιν εἰς τ Ἄγραφα τὸν τρόμον.
Πλὴν μάτην τὸ ἐζήτησαν· ἐγέννησαν καὶ πάλιν
Τὰ ὄρη λέοντας μὲ πῦρ βιβρώσκοντας τοὺς Τούρκους,
Καὶ δόξαν εἰς τὴν ἀτυχῆ προσθέτοντας πατρίδα.

Ἀφοῦ ῥοφῶν ὡς ὕαινα τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων
Τοὺς ἄρχοντας ἐδάμασε τῆς Ἀλβανίας ὅλης,
Ὁ ἄγριος Ἀλῆπασσας δεινῶς ἀλαζονεύθη·
Καὶ τύραννος νὰ καταστῇ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος,
Ἁπάσης τῆς Ἀνατολῆς σουλτάνος ἐμελέτα·
Τὸν κόσμον ὅλον ὕστερον μ' ἁλύσεις νὰ δεσμεύσῃ,
Κι' Ἀλέξανδρος νὰ φημισθῇ 'ς τὴν οἰκουμένην νέος·
Καί ποτ' ἐν ᾧ ἐκάθητο πλησίον παραθύρου,
Ὁπόθεν ἦσαν ὁραταὶ ἀκρώρειαι τοῦ Πίνδου,
Ἀντήχησαν οἱ κεραυνοὶ τοῦ Πλάστου πανταχόσε·
Δεινὸς δὲ τρόμος ἔλαβε τοὺς ἀτυχεῖς ποιμένας,
Καὶ σπεύδοντες πρὸς σπήλαια τὰ ποίμνια ὡδήγουν·
Δειλὸς δ'ὁ ναύτης ἔβλεπε τὰς μελανὰς θυέλλας
Εἰς κύματα νὰ θάψωσι τὸ πλοῖον ἀπειλούσας·
Οἱ πάντες ἤδη τὴν ἰσχὺν ᾐσθάνοντο τοῦ θείου,
Καὶ τρέμοντες ἐξέτεινον πρὸς τἄνω τὰς παλάμας.
Μόνος ὁ νέος Φάλαρις ποσῶς δὲν ἐπτοήθη·

Πάντ᾿ ἀποπτύσας χαλινὸν τὴν σύριγγα ὑψόνει,
Δι᾿ ἧς ἀπέπνεε καπνοῦ πυκνὰς νεφέλας, κ᾿ εἶπε
Συσπάσας τὰς ἀγρίας του ὀφρῦς καθὼς αἱ ἄρκτοι·
,,Θεέ! τίς εἶσαι, καὶ βροντὰς τοιαύτας ἐκτινάσσεις;
Τῆς φαντασίας εἴδωλον, εἰκόνισμα τῆς πλάνης,
Μ᾿ ἠχὼ πληροῖς τρομακτικὴν τὸ σύμπαν, πλὴν δὲν ἔχεις
᾿Ισχὺν μὲ δρέπανον ὀξὺ ζωῆς νὰ κόψῃς νῆμα.
Ποσάκις δὲν ἀκούομεν τῶν κεραυνῶν τοὺς κρότους,
Καὶ δὲν θαμβοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀστραπῶν ἡ λάμψις!
Κι᾿ ὅμως ποτὲ δὲν ἤκουσα πλειότεροι τῶν δύο
Νὰ μείνουν κεραυνόπληκτοι νεκροὶ πλησίον δένδρου!
Οἱ γόητες τὸν εὔπιστον ἐξαπατῶσιν ὄχλον,
Καὶ λέγουν ὅτι τὸν Χριστὸν πεζὸς καταδιώκει
῾Ιππεύων ὁ τῆς Μεδινᾶς προφήτης, κ᾿ οἱ σπινθῆρες,
Οὓς τῶν ὁπλῶν τὰ πέταλα ἐκπέμπουσι, ποιοῦσι
Τὸ φῶς αὐτὸ τῶν ἀστραπῶν· πλὴν ὄντως ὡς σπινθῆρες
Κενοὶ πυρὸς ἐλέγχονται· δὲν βλάπτουσι κἀνένα.
Νὰ διατάξω δύναμαι ἐγὼ τὰ πυροβόλα
Θνητοὺς μυρίους πάραυτα τοῦ βίου νὰ στερήσουν,
Καὶ νἀντηχήσουν δεκαπλῶς τοσοῦτον εἰς τὰ ὄρη
Τὰ στόματά των ῥίπτοντα θανατηφόρους σφαίρας.
Θεέ! σὺ εἶσαι πρὸς ἐμέ . . . μηδέν· ἀνώτερός σου
῾Υπάρχω, καὶ τῆς γῆς αὐτῆς θὰ βασιλεύσω μόνος''.

Δ. Βερναρδάκη

Uit het drama *ΜΑΡΙΑ ΔΟΖΑΠΑΤΡΗ.*

Μὲ ὠχροὺς νεκρανθέμων στεφάνους
Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,
Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης
Νεκρανθέμων ἐπάνω στεφάνους
τῆς ἐσχάτης της ῥίψατε κλίνης.

Τῆς Λευκάδος ποτὲ τὸ μοιραῖον
᾿Ακρωτήριον κόρη λευχείμων
Κατεσκόπει ἀπὸ τῶν ἐρήμων
Καὶ δυσβάτων τῆς νήσου ὀρέων
Μὲ δακρύβρεκτον ὄμμα ἡ τλήμων.

Εἰς τὴν κόμην της στέφος ἐφόρει
῾Η νεᾶνις αὐτὴ νεκρανθέμων.
Μὲ τὴν κόμην ὑπὸ τῶν ἀνέμων
Λελυμένην ἀφῆκε τὰ ὄρη,
Καὶ μὲ βῆμα κατήρχετο τρέμον.

Δὲν ἐξέφραζε τ᾿ ἄφωνον βλέμμα
Τῆς παρθένου ἀκμάζοντα πόνον

Τῆς καρδίας. Ἕν δάκρυ της μόνον
Φαεινόν, καταπῖπτον ἠρέμα,
Ἦτο δεῖγμα κρυφῶν παραπόνων.

Εἰς τὴν χεῖρά της λύραν ἐκράτει·
Εἰς τὸ κῦμα τὴν λύραν της ῥίπτει·
Πρὸς τὸ κῦμα τὸ σῶμά της κύπτει,
Μὲ τὰς χεῖρας τὴν ὄψιν της φράττει,
,,Κῦμα, δέξαι με'', λέγει, καὶ πίπτει.

Ἡ ἀθλία εὐθὺς κατεπόθη
Εἰς τὰ κύματα. Φλοῖσβος προσκαίρως
Εἶς ἠκούσθ' εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος,
Κ' οἱ θερμοί της ἐσβέσθησαν πόθοι,
Καὶ μ' αὐτοὺς συνεσβέσθη ὁ ἔρως.

Vizyinós (Geórgios, 1849—1896), die in een klein dorpje in Thracië werd geboren en van beurzen philosophie studeerde in Athene en in Duitsland, was een voorloper die onbegrepen bleef. Hoewel hij in zijn *Novellen* de taal der Phanarioten gebruikt, weet hij ze werkelijk levend te maken en typen te scheppen. Hij schreef verscheidene verzenbundels (o.a. *'Ατθίδες Αὖραι*), die niet alle gedrukt werden. Hij schijnt noch de principes van Psychari noch die van Politis gevolgd te hebben. Toch voert hij in de Griekse letterkunde het levende volk van Thracië binnen, dat de legenden van de grote Byzantijnse geschiedenis in al hun frisheid bewaard heeft. Wij geven er een weer over Constantijn XI.

De bitterheid van een lange reeks teleurstellingen deed hem in het krankzinnigen gesticht belanden, waar hij nog een gedicht schreef, dat eindigt met deze verzen, die een tragische helderheid van inzicht bewijzen:

Μετεβλήθη ἐντός μου
Ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιαγιά, τὸ βασιλέα
ἢ μήπως καὶ σὲ φάνηκε, σὰν ὄνειρο νὰ ποῦμε,
σὰν παραμῦθι τάχα;
— Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ὡσὰν καὶ σένα νέα,
πᾶ νὰ γινῶ κατὸ χρονῶ, κι' ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι,
σὰν νάταν χθὲς μονάχα.
Στὴν Πόλη, στὴν Χρυσόπορτα, στὸν πύργον ἀπὸ κάτου,
εἶν' ἕνα σπήλαιο πλατύ, στρωμένο σὰν παλάτι,
σὰν ἅγιο παρακκλῆσι.
Κανένας Τοῦρκος δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῇ κοντά του,
κανεὶς τῆς σιδερόπορτας ναὖρη τὸ μονοπάτι,
νὰ πᾶ νὰ τὸ μηνύσῃ.

Μόνον κανένας Χριστιανός, κανένας ποῦ τὸ ξέρει,
Περνᾷ ἀπ' αὐτοῦ κρυφὰ κρυφὰ καὶ τὸν σταυρόν του κάνει
μὲ φόβο καὶ μὲ ἐλπίδα.
Ἔτσι καὶ ἐγὼ βαστούμενη στὸ πατρικό μου χέρι,
Ἐπῆγα καὶ προσκύνησα. Καὶ ἐδ' αὐτοῦ μ' ἐφάνη,
Ὄχι μ' ἐφάνη! Εἶδα:
Μεσ' στὸ σκοτάδι τὸ βαθὺ ἕν' ἄστρο, — σὰν λυχνάρι,
σὰν μία φλόγα μυστικὴ ἀπ' τὸν Θεὸν ἀναμμένη,
γαλάζια λάμψη χύνει.
Καὶ φέγγει τὴν λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέως χάρη,
ποῦ μὲ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει,
στὴν ἀργυρήν του κλίνη.
— Ἀπέθανε, γιαγιά; — Ποτέ, παιδάκι μου! Κοιμᾶται,
κοιμᾶται μόνο! τὴν χρυσὴ κορώνα στὸ κεφάλι,
τὸ σκῆπτρό του στὸ χέρι.
Καὶ σὰν παλιοί του σύντροφοι, πιστοί του παραστάται,
στὰ στήθη τ' ὁ Σταυραετός, στὰ πόδιά του προβάλλει,
δικέφαλο Ξεφτέρι.
Ἐπάν' ἀπ' τὸ κεφάλι του, κι' ἀσπίδα παραστέκει·
κ' ἐκεῖ ποῦ τὸ χρυσόπλεκτο, τὸ ψηφωτὸ ζωνάρι,
τὴν μέση του κατέχει,
σὰν ἀστραπὴ π' ἀπέμεινε χωρὶς ἀστροπελέκι,
ζερβιὰ ὣς κάτου κρέμεται τ' ἀστραφτερὸ θηκάρι,
μέσα σπαθὶ δὲν ἔχει!
— Γιατί, γιαγιά; Ποῦ εἶναί το; — Βαμμένο μέσ' 'στὸ αἷμα,
ἀκόμ' ὣς τώρα βρίσκεται 'ς ἑνὸς ἀγγέλου χέρι,
'στὸν οὐρανὸν ἐπάνου . . .
Ἤτανε τότε ποῦ ἡ Τουρκιὰ τὴν Πόλην ἐπολέμα.
Μέσα μιὰ φούχτα ἐλεύθεροι, ἀπ' ἔξω μύριο ἀσκέρι
οἱ σκλάβοι τοῦ Σουλτάνου.
Κι' ὁ Μωχαμὲτ ὁ ἴδιος του πᾶ 'στ' ἄγριό του τ' ἄτι
Δός μου τῆς Πόλης τὰ κλειδιά! τοῦ Κωνσταντίνου κράζει,
καὶ τὸ σπαθί σου δός μου!
Ἔλα καὶ πᾶρ' τα! λέγ' αὐτὸς τοῦ Τούρκου τοῦ μουχτάτη.
Ἐγὼ δὲν δίνω τίποτε! Τίποτε ἐνόσῳ βράζει
μιὰ στάλα γαῖμα ἐντός μου!
Κι' ἀπρόβαλαν τὰ λάβαρα, κι' ἀρχίνησεν ἡ μάχη!
Σαράντα 'μέραις πολεμοῦν, σαράντα 'μερονύχτια
χτυπιοῦνται καὶ χτυποῦνε.
Οἱ Τοῦρκοι σὰν τὰ κύματα κι' οἱ Χριστιανοὶ σὰν βράχοι.
Κι' οὔτε τῶν Φράγκων προδοσιαῖς, οὔτε τῶν φλάρων δίχτυα
τὸν βασιλέα σειοῦνε.
Ἀπ' ταῖς σαράντα κ' ὕστερα Θεὸς τὸν παραγγέλλει:
— Γιὰ τοῦ λαοῦ τὰ κρίματα, εἶναι γραφτὸ νὰ γίνῃ,
προσκύνα τὸν Σουλτᾶνον!
Μ' αὐτὸς τὸ χέρι στὸ σπαθί, πεισμώνεται· δὲν θέλει!
— Πρὶν μπρὸς σὲ Τοῦρκο τύραννο τὸ γόνατό μου κλίνῃ,
πὲς κάλλιο ν' ἀποθάνω!

Ἔξω ἀπ' τὸ κάστρο χύνεται μὲ σπάθα γυμνωμένη,
καὶ σφάζει Τούρκων κατοσταῖς κι' Ἀγαρινῶν χιλιάδες,
ἐκεῖνος κι' ὁ στρατός του.
Μὰ ἦτ' ὀλίγος ὁ στρατὸς κι' οἱ πρῶτοι λαβωμένοι!
Ἔπεσαν τ' ἀρχοντόπουλα· ἐφύγαν οἱ Ῥηγᾶδες,
κι' ἀπέμεινεν ἀτός του.
Ὅσο τὸν ζώνουν τὰ σκυλιά, τόσο χτυπᾷ καὶ σφάζει,
Σὰν πληγωμένος λέοντας, σὰν τίγρη τῆς ἐρήμου,
ποῦ τὰ παιδιά της σκώσουν.
Μὰ κεῖ τοῦ πέφτει τ' ἄλογο! Καὶ πέφτει αὐτὸς καὶ κράζει:
— Δὲν βρίσκετ' ἕνας Χριστιανὸς νὰ πάρ' τὴν κεφαλήν μου,
πρὶν πᾶν νὰ μὲ σκλαβώσουν; —
Μιὰ τρίχα καὶ τὸν σκότωνεν ἀράπικη λεπίδα!
Μὰ δὲν τὸ ἤθελ' ὁ Θεός. Δὲν ἤθελε ν' ἀφήση
τῶν Χριστιανῶν τὸ γένος
Αἰώνια δίχως βασιλιὰ καὶ ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα.
Γι' αὐτὸ προστάζ' ἕν' ἄγγελο νὰ πᾷ νὰ τὸν βοηθήσῃ
σὰν ἦταν κυκλωμένος.
Κι' αὐτὸς τὸν Μαῦρο λακπατᾷ, τὸν Βασιλιᾶ γλυτώνει·
Τὸ κοφτερό του τὸ σπαθὶ τοῦ παίρν' ἀπὸ τὸ χέρι,
τοὺς Τούρκους διασκορπίζει.
Πὰ στὰ λευκά του τὰ φτερὰ τὸν Βασιλέα σκώνει,
Μεσ' 'στὸ πλατὺ τὸ σπήλαιο, ποῦ σ' εἶπα, τόνε φέρει,
καὶ κεῖ τὸν ἐκοιμίζει.
— Καὶ τώρα πιὰ δὲν ἠμπορεῖ, γιαγιάκα, νὰ ξυπνήσῃ;
— Ὤ, βέβαια! Καιροὺς καιρούς, σηκώνει τὸ κεφάλι,
στὸν ὕπνον τὸν βαθύ του,
Καὶ βλέπ' ἂν ἦλθεν ἡ στιγμή, πὤχ' ὁ Θεὸς ὁρίσῃ,
Καὶ βλέπει ἂν ἦλθ' ὁ ἄγγελος γιὰ νὰ τοῦ φέρῃ πάλι,
τὸ κοφτερὸ σπαθί του.
— Καὶ θἄρθῃ, ναί, γιαγιάκα μου; — Θἄρθῃ, παιδί μου, θἄρθῃ.
Καὶ ὅταν ἔρθῃ, τί χαρὰ στὴν γῆ, στὴν οἰκουμένη,
'ς ὅποιους θὰ ζοῦνε τότε!
Διπλὸ τριπλὸ θὰ πάρουμεν αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐπάρθη,
Κ' ἡ Πόλη κι' ἡ Ἁγιασοφιὰ δική μας θενὰ γίνῃ.
— Πότε, γιαγιά μου· πότε;
— Ὅταν τρανέψῃς, γιόκα μου, κι' ἀρματωθῇς καὶ κάμῃς
Τὸν ὅρκο 'στὴν Ἐλευθεριὰ σὺ κι' ὅλη ἡ νεολαία,
νὰ σώσετε τὴν χώρα.
Τότε θενάρθ' ὁ ἄγγελος κι' ἀγγελικαῖς δυνάμεις,
Νὰ 'μβοῦνε νὰ ξυπνήσουνε νὰ ποῦν στὸ Βασιλέα
πῶς ἦλθε πιὰ ἡ ὥρα!
Κι' ὁ Βασιλὲς θὰ σηκωθῇ, τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ,
Καὶ στρατηγός σας, θενὰ 'μβῇ στὸ πρῶτο του βασίλειο
τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσῃ.
Καὶ χτύπα χτύπα θὰ τὸν πᾷ μακρὰ νὰ τὸν πετάξῃ,
πίσω στὴν Κόκκινη Μηλιά, καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο,
ποῦ πειὰ νὰ μὴ γυρίσῃ!

P a l a m á s (Kostís, 1859—1943) en de *School van Athene*. Veel dichters niet zonder talent volgden elkaar op in de gunst van een beperkte Atheense kring, tot het ogenblik dat Palamas, in 1886, *de Gedichten van mijn geboorteland* uitgaf. Met hem begint de Atheense School, die de roem der Nieuwgriekse letteren is. Palamás heeft niet alleen zijn inspiratie in de volkspoëzie gezocht, maar hij is ook de denker, die zich met de algemene zowel als met de Griekse problemen bezig houdt. Te Patras geboren, maar afkomstig uit een beroemde oude familie van geleerden van Missolongi, bracht hij zijn jeugd in deze stad door, hetgeen zijn gedachten met herinneringen aan de Onafhankelijkheidsoorlog vervulde. Hij studeerde in de rechten te Athene, maar ging nooit voor een examen op; hij werd journalist en bekleedde meer dan 40 jaar lang het ambt van Secretaris der Atheense Universiteit (1897—1939). Hij begon als leerling van Rhoïdis satyrische verzen te schrijven tegen de toestand in Griekenland. Hij bestudeerde de principes van de Franse poëtische scholen der Parnassiens en der Symbolisten, bij wie hij zijn vocabulaire en versbouw leerde vernieuwen. *De Reis* van Psychari en een leerstoel der Nieuwgriekse letteren, te Parijs gesticht, moedigden Palamás aan, maar weldra zou het fanatisme der reactie van oude dichters en van de maatschappij de nieuwe School verdrongen hebben, als Palamás niet aan zijn ideeën vastgehouden had. Ondanks de teleurstelling van de Griekse nederlaag van 1897, bleef hij zijn geloof in de toekomst en in het leven van de geest behouden. Hij gaf een reeks werken uit: *Hymne aan de Godin Athena* (1889), *De Ogen van mijn ziel* (1892), *Jamben en Anapesten* (1897), *Het Graf* (1898), *Groeten van de Zonnedochter* (1900), *Het onwankelbare Leven* (1904); *De Dodekaloog van de Zigeuner* (1907) is een epos van een onrustige ziel, die tevergeefs voldoening zoekt in liefde, in godsdienst, in kunst,in traditie; toch is deZigeuner geen scepticus: hij gelooft en twijfelt, hij is vernieler en schepper. *De Fluit van de Keizer* (1910) is zijn tweede epos, dat door de tijd van Basileios de Bulgarendoder geïnspireerd werd; later schreef hij de *Smarten der Lagune* en *Satyrische oefeningen* (1912); *Stad en Eenzaamheid* (1912); *Altaren* (1915); *Gedichten los van de tijd* (1919); *Pentasyllavi* en *Geheime Belijdenissen* (1925); *Schuchtere en harde Verzen* (1933); *De Nachten van Fimios* (1935); een posthume verzameling *Vuren van de Avond* verscheen in 1944. Van zijn proza noemen we alleen *De Dood van de Pallikaar* (1901) en een drama *Trisévjeni* (1913).

Palamás heeft door zijn kunst verwerkelijkt wat aan de Griekse politici van zijn tijd niet gelukte. Hij opende voor de Griekse natie een nieuwe horizon van gedachten en deed de belangstelling van de wereld voor Griekenland ontwaken.

Κ. Παλαμᾶ. Τάφος, 2α ἔκδοσις, 1911, blz. 33—34.

Στὸ δροσάτο μνῆμα σου
Κ' ἐπάνω του καὶ γύρω
Τίποτε ξεχωριστὸ
Λουλούδι δὲ θὰ σπείρω.

Τίποτε ξεχωριστὸ
Λουλούδι δὲ θἀνθίση
Κάτω ἀπ' τῆς φωλίτσας σου
Τὸ μαῦρο κυπαρίσσι.

Μοναχὰ τἀγνώριστα
Χορτάρια καὶ τὰ χίλια
Μύρια χρυσολούλουδα
Καὶ τἄγρια χαμομήλια.

Ὅμως τὰ φτωχούλια αὐτὰ
Καὶ τὰ συνηθισμένα
Ποὺ μὲ δίχως φύτεμα
Καὶ πότισμα κανένα

Ἔχουν μόνο φυτευτὴ
Κ' ἔχουν περιβολάρη
Τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαμα,
Τοῦ ἡλιοῦ τὴ θεία χάρη,

Ὅμως τὰ φτωχούλια αὐτὰ
Στοῦ λάκκου σου τὴν ἄκρη
Θὰ σκορποῦν κάποιων ματιῶν
Τὸ φέγγος καὶ τὸ δάκρυ,

Θὰ σκορποῦν κάποιων μαλλιῶν
Τἀνέμισμα καὶ θἆναι
Σὰν ψευδὰ παιδιάτικα
Λογάκια ποὺ μεθᾶνε.

Θἄχουνε τὸ σάλεμα
Κάποιων χεριῶν, κι ἀκόμα
Θὰ μοιράζουνε φιλιὰ
Σὰν ἀπὸ κάποιο στόμα.

Κι' ὅλα τὰ φτωχούλια αὐτὰ
Καὶ τὰ συνηθισμένα
Θἄχουν κάτι ἀσύγκριτο,
Κάτι σὰν ἀπὸ σένα!

***

Καημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσας. 2α *ἔκδ.* 1925, blz. 21 enz.

ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ

Στῆς ἐκκλησιᾶς μας τὸ ἱερὸ μπροστὰ ἀπὸ τἄγιο Βῆμα
δυὸ μακροφτέρουγοι ἄγγελοι, μαγνῆτες τῆς ματιᾶς μου·
ὁ πρῶτος εἶχε τὸ σπαθὶ κι ὁ δεύτερος τὸ κρίνο.
Στῆς ἐκκλησιᾶς μου τὸ ἱερό, στἄγιο μου Βῆμα ἐμένα,
δυὸ ἀγάπες μακροφτέρουγες, μαγνῆτες τῆς καρδιᾶς μου,
σπαθὶ καὶ ἡ πρώτη κράταγε, κ' ἡ δεύτερη, ὅμοια, κρίνο.
Θεέ, καὶ δὲ σὲ πίστεψα, μηδὲ τὸ φόβο σου εἶχα,
Γυναίκα, ἐσὲ φοβήθηκα, πίστεψα ἐσέ, γυναίκα!
'Αρχάγγελε μὲ τὸ σπαθί, δὲ μ' ἄγγιξες· καὶ ξένος,
γιὰ μένα ὁ κρίνος, ἄγγελε, κ' ἡ μυστικὴ εὐωδιά του.
'Εγὼ εἶμ' ἐρωτοπλάνταχτος κ' ἑλληνολάτρης εἶμαι,
καὶ μόνο ἐσὺ μὲ τρύπησες μὲ τὸ σπαθί σου, 'Αγάπη,
μελαχροινή, μαυροματοῦ, καὶ ἡ φλόγα σου καὶ ἡ σάρκα,
καὶ μόνο ἐσὺ μ' εὐώδιασες, 'Αγάπη, μὲ τὸ κρίνο,
πλατωνική, ξανθόφωτη, γαλανομάτα, ἰδέα!

ΑΝΑΤΟΛΗ

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολίτικα,
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα,
λυπητερά,
πῶς ἡ ψυχή μου σέρνεται μαζί σας!
Εἶναι χυμένη ἀπὸ τὴ μουσική σας
καὶ πάει μὲ τὰ δικά σας τὰ φτερά.

Σᾶς γέννησε καὶ μέσα σας μιλάει
καὶ βογγάει καὶ βαριὰ μοσκοβολάει
μιὰ μάννα· καίει τὸ λάγνο της φιλί,
κ' εἶναι τῆς Μοίρας λάτρισσα καὶ τρέμει,
ψυχὴ ὅλη σάρκα, σκλάβα σὲ χαρέμι,
ἡ λαγγεμένη 'Ανατολή.

Μέσα σας κλαίει τὸ μαῦρο φτωχολόϊ,
κι ὅλα σας, κ' ἡ χαρά σας, μοιρολόϊ
πικρό κι ἀργό·
μαῦρος, φτωχὸς καὶ σκλάβος καὶ ἀκαμάτης,
στενόκαρδος, ἀδούλευτος, — διαβάτης
μ' ἐσᾶς κ' ἐγώ.

Στὸ γιαλὸ ποὺ τοῦ φύγαν τὰ καΐκια,
καὶ τοῦ μείναν τὰ κρίνα καὶ τὰ φύκια,
στὄνειρο τοῦ πελάου καὶ τοὐρανοῦ,
ἄνεργη τὴ ζωὴ νὰ ζοῦσα κ' ἔρμη,
βουβός, χωρὶς καμιᾶς φροντίδας θέρμη,
μὲ τόσο νοῦ,

ὅσος φτάνει σὰ δέντρο γιὰ νὰ στέκω
καὶ καπνιστὴς μὲ τὸν καπνὸ νὰ πλέκω
δαχτυλιδάκια γαλανά·
καὶ κάποτε τὸ στόμα νὰ σαλεύω
κι ἀπάνω του νὰ ξαναζωντανεύω
τὸν καημὸ ποὺ βαριὰ σᾶς τυραννᾷ

κι ὅλο ἀρχίζει, γυρίζει, δὲν τελειώνει.
Καὶ μιὰ φυλὴ ζῇ μέσα σας καὶ λιώνει
καὶ μιὰ ζωὴ δεμένη σπαρταρᾷ,
γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολίτικα,
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα,
λυπητερά.

Σατιρικὰ γυμνάσματα

5 *(Δεύτερη σειρά)*

Οἱ βωμοὶ συντριμμένοι, καὶ σβυσμένα
τὰ πολυκάντηλα ὅλα τῆς λατρείας.
Οὔτ᾿ ἡ Ἀθηνᾶ, πολεμικὴ παρθένα,

καὶ μήτε ἡ εὐλογία τῆς Παναγίας.
Σ᾿ ἀρχαῖα καὶ νέα, παλάτια καὶ ρημάδια,
τἄδειο παντοῦ τὸ κρύο τῆς ἀθεΐας.

Σὰν ἀγριμιῶν καὶ σὰν ἀρνιῶν κοπάδια,
ζοῦν οἱ ζωές, τρών, τρώγονται, καὶ πάνε.
Κι ἀπάνου ἀπ᾿ ὅλα τῶν θεῶν τὰ βράδια

ὑπέρθεα ξωτικὰ φεγγοβολᾶνε
μακριὰ ἀπὸ μᾶς Ἰδέα καὶ Ἐπιστήμη.
Βάρβαροι σὲ ναοὺς τὶς πρσκυνᾶνε.

Τ᾿ ἄτι σου ἀκόμα μᾶς πατᾷ, Μπραΐμη!

8

Καὶ γιὰ μούντζα ὁ λαὸς καὶ γιὰ λιβάνι.
Ὁ λαὸς εἶναι τίποτε καὶ εἶν᾿ ὅλα,
εἶναι τοῦ ἐκδικητῆ τὸ γιαταγάνι

κ᾿ εἶν᾿ ἡ μαϊμοῦ ἡ ξαδιάντροπη, ἡ μαργιόλα,
καὶ ἡ ρίζα καὶ ἡ κορφή, ὁ στερνὸς κι ὁ πρῶτος,
κ᾿ ἐγὼ κ᾿ ἐσύ, κι ὁ ἀνθὸς κ᾿ ἡ καρμανιόλα,

κι ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος κι ὁ Ὀττεντότος.
Στὸ τραγούδι του ἀηδόνι ἀναστενάζει,
στὸ θυμό του τῆς ἀστραπῆς ὁ κρότος.

Σὰν τρώῃ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ μαράζι,
κανεὶς πλαστουργὸς ἥρωας, κανεὶς θεός.
Ἡ δόξα, ὅπου κι ἀρχόντοι καὶ βαστάζοι

μὲ μιὰ σφραγίδα σφραγισμένοι: Λαός!

9

Οἱ μεγάλες πατρίδες δὲ μετριένται
μὲ τὸν πήχη καὶ μὲ τὸ διαβήτη·
μεγάλες εἶναι, καὶ δοξολογιένται,

κι ἀνίσως εἶν' ἡ 'Αθήνα, ἡ Σπάρτη, ἡ Κρήτη.
Λαοὶ μιᾶς φούχτας, μιᾶς σπιθαμῆς τόποι,
καὶ τὴ μεγαλοσύνη τους κηρύττει

ντουνιάς, παντοῦ, καὶ 'Αμερικὴ κ' Εὐρώπη.
Τρανεύουν τὰ μικρά, καὶ τὰ μεγάλα
στενεύουνε καὶ πάν. Κι ἀκούστε, ἀνθρῶποι!

'Εκείνη ποὺ τοῦ κόσμου γιὰ δασκάλα
ποζάρει, ἡ καπετάνισσα κ' ἡ Ἑλλάδα,
ὁ ἀφρός, τὸ θᾶμα, τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα,

τοῦ Μωχαμέτη τρέμει τὴν ἀρμάδα.

* * *

'Ασάλευτη Ζωή. 3η ἔκδ. 1925. Uit de *Ἑκατὸ φωνές.*

17

Μεσ' στοῦ χειμῶνα τὴν καρδιά, τῆς μυγδαλιᾶς τὰ λούλουδα,
'Απὸ τὸν ἥλιο ἱλάρωσε κι ὁ θυμωμένος μήνας,
Τῆς ὀμορφιᾶς γύρω τριγύρω ἕνα στεφάνι πλέκετε,
Ξέσκεποι βράχοι καὶ βουνὰ γραμμένα τῆς 'Αθήνας.
Τὰ χιόνια εἶνε στὸν Πάρνηθα σὰν ἄνθισμα κι αὐτά,
Χαϊδεύει τὸν Κορυδαλλὸ δειλὴ χλωράδα ὀνείρου,
Τοῦ θείου τοῦ Βράχου τοῦ γελᾷ ἡ Πεντέλη, κι ὁ Ὑμηττὸς
'Ακούει γυρτὸς τὸ ἐρωτικὸ τραγοῦδι τοῦ Φαλήρου.

25

Δεκάξι χρόνων εἴμουνα,
Κι ἀγάπησα τὴν ὄμορφη Ποθούλα, τὴν παιδούλα·
Τῆς χάρισα μιὰ μέρα τὴν εἰκόνα μου
Μέσα σὲ μιὰ χρυσῆ καρδούλα.
Πῆρε τὸ χάρισμα ἡ παιδούλα μου, ἡ Ποθούλα μου,
Καὶ ροδοχάραξε ἡ χαρὰ τὸ κάλλος τὸ χλωμό της·
Κ' ὕστερα; τὴν εἰκόνα μου τὴν ἔσκισε, τὴν πέταξε,
Καὶ τὴν καρδούλα κρέμασε στολίδι στὸ λαιμό της.

35

Καὶ ποιὸ εἶν' αὐτὸ τὸ κοιμητῆρι
Ποὺ πάντα πρασινίζει καὶ φεγγοβολάει
Καὶ ποὺ κανένα δὲν τὸ καίει λιοπύρι
Καὶ ποὺ καμιὰ νεροσυρμὴ δὲν τὸ χαλάει;
Καὶ ποιὸ εἶν' αὐτὸ τὸ κοιμητῆρι,
Καὶ ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ οἱ γονατιστοὶ προσκυνητάδες Αἰῶνες,
Καὶ ποιὸ εἶν' αὐτὸ τὸ κοιμητῆρι
Ποὺ εἶν' οἱ νεκροί του Ἀπόλλωνες καὶ οἱ τάφοι Παρθενῶνες;

50

Ἀνάγλυφα τρισεύγενα τῶν τάφων,
Χαροκαμένη ἀρχαία ψυχή, στὴν πλάκα
Τὴν Ἀθηναία γραφτὴ μὲ τὸ κοντύλι
Τοῦ θείου ἀέρα,
Δόστε μου ἐσεῖς τὸν Πόνο νὰ τυλίξω
Μέσ' στὸ σεμνὸ τῆς Ἁρμονίας χιτῶνα,
Καὶ νὰ κλείσω τὸ δάκρυ του στοῦ Μέτρου
Τὸ χρυσογυάλι.

53

— Ποιὸς εἶναι αὐτὸς, παιδάκι μου; — Μαννούλα, ὁ Ἅϊ-Δημήτρης. -
Κ' εἴσουν ἐσύ, Δεξίλεε, λεβέντη καβαλλάρη,
Ἀμάραντο ἀσπρολούλουδο τῆς ἀθηναίας Τέχνης!
Καὶ εἶταν ὁ λόγος ὁ τρανὸς καὶ ἀξέχαστος φερμένος
Ἀπὸ τὰ σπλάχνα ἑνὸς λαοῦ σ' ἑνὸς παιδιοῦ τὸ στόμα.
Δὲν εἴμαστε οὔτε χριστιανοί, καὶ εἰδωλολάτρες οὔτε.
Ἀπὸ σταυροὺς κι ἀπὸ εἴδωλα νὰ πλάσουμε ζητᾶμε
Τὴ νέα ζωὴ ποὺ εἶν' ἄγνωρον ἀκόμα τὄνομά της.

* * *

Ἴαμβοι καὶ Ἀνάπαιστοι. 2α ἔκδ. 1920, blz. 30.

17

Καβάλλα πάει ὁ Χάροντας
Τὸ Διγενῆ στὸν Ἅδη,
Κι ἄλλους μαζί.... Κλαίει, δέρνεται
Τἀνθρώπινο κοπάδι.

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
Δεμένους τὰ καπούλια
Τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο,
Τῆς ὀμορφιᾶς τὴν πούλια.

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
Τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι,
Ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
Κοιτάει τὸν καβαλλάρη.

18

—Ὁ Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα,
Δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια,
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἔνοιωσες
Στὰ μαρμαρένια ἁλώνια;

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
Ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Στὴν Ἑφτάλοφην ἔφερα
Τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
Μονάχα ξαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
Καὶ λαοὺς ἀνασταίνω! —

* * *

Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. 2α *ἔκδ.* 1921, blz. 63 enz.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

„Οἱ Ἕλληνες... καθ' ἣν χρόνου στιγμὴν ἔμελλον νὰ περιέλθωσιν εἰς ζυγὸν βαρβάρων καὶ νὰ ἀποβάλωσιν ὄνομα καὶ ὕπαρξιν, ἀνέπεμψαν τὴν ἐσχάτην λάμψιν σβεννυμένης φλογός... Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῶν, φεύγοντες τῆς πατρίδος τὸν ὄλεθρον, ἐγένοντο αὖθις πνευματικοὶ τῆς Εὐρώπης κηδεμόνες".
ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ
(Στὸν Κοραῆ, τοῦ Θερειανοῦ τ. 1—5)

Καὶ οἱ τριπλὲς οἱ πόρτες οἱ χρυσὲς
καὶ οἱ χαλκένιες πόρτες τρίξανε
τρίξιμο σὰ νὰ βογγῆξαν,
καὶ χωρὶς κανένα γγίξιμο,
σάμπως μαγεμένες, διάπλατες,
ἀπὸ μόνες τους ἀνοῖξαν.

Κι ἀποκάτου ἀπ' τὰ μουράγια τὰ διπλὰ
μὲ τὰ δυναμάρια τἄπαρτα,
κι ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πλάγια, ποὺ γεράνια
καὶ χλωρὰ καὶ ρουμπινιὰ τριγύρω ὑψώνονται,

δέρνουν τὰ νερὰ τοῦ Μαρμαρᾶ
τὰ καλόχτιστα λιμάνια.

Καὶ λογῆς καράβια ἀπ' τὶς Φραγκιές,
καὶ γαλέρες γενοβέζικες,
βενετσάνικα σαλεύουν τρεχαντήρια·
κι εἶναι σὰ νὰ καρτερᾶν
ἀκριβὰ φορτώματα
γιὰ ταξίδια καὶ γιὰ πανηγύρια.

Στὰ κατάρτια φλάμπουρα, στὶς πλῶρες
ἀκροφίγουρα, λιοκάμματα στὶς ὄψες
ἀπὸ τόπους μακρινοὺς κι ἀπὸ βασίλεια,
καὶ καρδιὲς χτυπᾶν καὶ χέρια ἁπλώνονται,
σὰ νὰ θέλουν κάτι νἀγκαλιάσουν,
καὶ μπαϊράκια σειοῦνται καὶ μαντίλια.

Κι ἀπ' τὶς σκάλες κι ἀπὸ τἀκρογιάλια
τῆς 'Ασίας τἀντικρινά,
πέρα ἀπὸ τὴ Βιθυνία,
κάτι ἁπλώνεται κατάμαυρο,
κι ὅλο ἀγριεύει καὶ ζυγώνει,
Θεοῦ ὀργὴ καὶ δαίμονα μανία.

Τῶν κυμάτων ἡ μουρμούρα πότε χάνεται
σ' ἕνα βρόντο στεριανό, καὶ πότε γίνεται
σάμπως ταίριασμα τῆς ἥσυχης μουρμούρας
καὶ τἀνήσυχου τοῦ βρόντου· καὶ γρικᾷς
πότε ἀλόγου πέταλο,
πότε τρέξιμο πεζούρας.

Κι ἀπ' τὶς πόρτες διάπλατες ποὺ ἀνοίξανε
κόσμος βγαίνει κι ἀργοπάτητο
σέρνει καὶ βαρὺ τὸ πόδι,
κι εἶναι μιὰ πομπή, καὶ δὲ γνωρίζεις
δέξιμο κι ἂν εἶναι, ξεπροβόδισμα,
γάμος, λιτανεία ἢ ξόδι.

Κι εἶναι συνοδειὰ χωρὶς ξαφτέρουγα
καὶ χωρὶς σταυροὺς καὶ λάβαρα
καὶ βαγγέλια καὶ παπάδες·
ποιᾶς λατρείας μυστήρια εἶν' αὐτά;
Δὲν τὰ διαλαλοῦν ψαλμοί,
δὲν τοὺς φέγγουνε λαμπάδες.

Καὶ γυναῖκες οὔτε, οὔτε παιδιά·
κι ἄντρες μοναχὰ ἀσπρομάλληδες
καὶ μισοκοπιὲς καὶ παλληκάρια·

κι ἔρχονται μὲ κόπο καὶ σκυφτοὶ
σὰν ἀπὸ κρυψῶνες μέσ᾿ στὴ γῆ,
σὰν ἀπὸ τἀνήλιαγα κελλάρια.

Κοντοστέκουν καὶ τρικλίζουν
ἀσυνήθιστο σὰ νἄχουν
κάτου ἀπὸ τὸν ἥλιο τέτοιο δρόμο·
καὶ τὰ μέτωπα στὰ χέρια τους,
καὶ στὰ μάτια μπρὸς τὰ χέρια τους
σάμπως ἀπὸ θάμπος κι ἀπὸ τρόμο.

Κι ἔτσι πᾶν, καὶ τοὺς τρομάζουν
τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, πέρα ἡ θάλασσα,
τἀκροούρανα, κι ὁ ἀέρας,
κι ὁ οὐρανὸς ἀπάνω τους, καὶ γύρω τους
ἡ μεγάλη πλάση καὶ ἡ ζωὴ
καὶ τὸ παίξιμο τῆς μέρας.

Κι εἶναι σὰ βγαλμένοι ἀπό ᾿να σκύψιμο
σὲ παλιὰ βιβλία δυσκολοσίμωτα,
καὶ σὲ συναξάρια,
καὶ σὲ κατιτὶ ἀκριβότερο
ἀπ᾿ τἀράπικα τοπάζια, ἀπ᾿ τὰ χουρμούζικα
τὰ μαργαριτάρια.

Κι εἶναι σὰ βγαλμένοι ἀπὸ λογάριασμα
μπρὸς σὲ γιατροσόφια ἀπάντεχα,
σὲ δυσκολοξάνοιχτα δεφτέρια.
Κι ὅλοι καθὼς ἔρχονται κλιτοί,
καὶ καθὼς ἀργοζυγώνουν,
τί κρατᾶνε μέσ᾿ στὰ χέρια;

Καὶ ραβδιὰ κρατᾶν προσκυνητάδων
καὶ διαλαλητῶν ἀκροστεφάνωτα
μ᾿ ἀγριλιᾶς καὶ μὲ μυρτιᾶς κλωνάρια·
τραχιὰ ἠχοῦν τὰ σάνταλά τους χοντροκάρφωτα,
κρέμουνται στοὺς ὤμους τους
ταξιδιώτικα ταγάρια.

(Καὶ στοὺς μαρμαρένιους μώλους
ἔξαφνα φουσκώνει κι ἀντρειεύεται
κι ἀφροστέφανο ξεσπάει τὸ κῦμα.
Καὶ γοργὸ μακριάθε ἕν᾿ ἄλλο ξέσπασμα,
καὶ εἶν᾿ ἀλόγου σάλαγος,
καὶ πεζούρας βῆμα).

Κι ἕνας ἕνας κι ἀπὸ δύο
κι ἀπὸ τρεῖς ἀνταμωμένοι,

κι ἀπὸ τέσσεροι κι ἀκόμα
πιὸ πολλοί, κρατᾶν καὶ σφίγγουν
τυλιγάδια καὶ βιβλία
σὲ χρυσὲς κι ἐλεφαντένιες
πλούσια σκαλισμένες θῆκες,
καὶ πηγαίνουνε μὲ κεῖνα,
καὶ στὰ χέρια καὶ στοὺς ὤμους
καὶ στοὺς κόρφους τὰ βαστᾶνε,
λείψαν' ἅγια σάμπως νἆναι
καὶ θαματουργὲς εἰκόνες
καὶ βαριὰ σταμνιά, γιομάτα
μὲ τὴ στάχτη τῶν προγόνων.
Τυλιγάδια καὶ βιβλία
πὄχουν πρόσωπα πορφύρες,
ποὺ εἶν' οἱ σάρκες τους μετάξια,
καὶ λογῆς λογῆς τὸ μάκρος
καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα.
Σκεπασμένα καὶ μακριάθε
τὰ θωρεῖς καὶ λὲς πὼς εἶναι
στῦλοι, λὲς βωμοὶ σβυσμένοι
καὶ σημαῖες καὶ θυμιατήρια
καὶ ρηγάδικες κορῶνες.
Σὰ θεῶν ἀγάλματα εἶναι,
σὰν ἀνάγλυφα εἶν' ἡρώων,
προφητῶν ὁράματα εἶναι,
καὶ κιβούρια καὶ μνημούρια.
Τάματα εἶναι καὶ τὰ πᾶνε
νὰ τἀφήσουνε στὰ πόδια
κάποιων εἴδωλων καὶ κόσμων
ποὺ τὰ καρτερᾶν καὶ στέκουν
καὶ γιορτάζουν πανηγύρια
μέσα σὲ ναοὺς καὶ τόπους,
πέρα ὁλόμακρα, καὶ στέκουν
κι οἱ ναοὶ κι οἱ τόποι καὶ ὅλα
καὶ προσμένουν καὶ προσμένουν
νὰ φωτοντυθοῦν μὲ κεῖνα.

*

,,Τ' εἶναι τὰ δεφτέρια ποὺ κρατᾶτε
τὰ περγαμηνά,
σεβαστὰ κοπάδια ποὺ τραβᾶτε
σὰ διωγμένα ἀπὸ κακοκαιριά;
Καὶ σὲ τοῦτα τὰ βιβλία,
καὶ στὰ μνήματα ὅλ' αὐτά,
ποιὰ διαμάντια, ποιὰ σοφία,
ποιοὶ νεκροί, ποιὰ κόκκαλα ἱερά;''

Κάτι σάλεψε, κυμάτισαν τὰ πλήθη,
ξέσπασε φωνὴ καὶ μοῦ ἀποκρίθη:

,,Εἶν᾽ ἐδῶ κλειστοὶ μέσ᾽ στὰ κιβούρια,
μέσ᾽ στὰ τυλιγάδια εἶναι κρυμμένοι,
— γιὰ νεκροὺς ἡ πλάση ἂς μὴν τοὺς κλαίῃ! —
Ὤ οἱ πηγὲς οἱ ἀθόλωτες τῆς Σκέψης,
οἱ ἀσυγνέφιαστοι τῆς Τέχνης οὐρανοί,
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι.

Κι εἶναι τῆς Ἀλήθειας οἱ διδάχοι,
τῆς ἀκέριας Ὀμορφάδας οἱ πιστοί,
γεροί, ἀπείραχτοι, ὅλο νέοι,
καὶ ἥλιοι ποὺ σοῦ δίνονται νὰ τοὺς χαρῇς
πάντα μέσ᾽ στὸ δρόσος κάποιου ἀπρίλη·
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι.

Ἀπὸ τοὺς γιαλοὺς τῆς Ἰωνίας
κι ἀπὸ τῆς Ἀθήνας τὸν ἀέρα
ποὺ ὅλα πνέματα τὰ κάνει καθὼς πνέει,
κι ἀπὸ τῆς Ἑλλάδας τἄγνὰ χώματα,
ἡ Σοφία, ὁ Λόγος, ὁ Ρυθμός·
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι.

Κι εἶναι οἱ Πλάτωνες, καὶ πίσω τους,
τῆς Ἰδέας ἥρωες, οἱ φιλόσοφοι,
κι ἡ Ἀρετὴ μ᾽ αὐτοὺς ,,ἡ λεβεντιὰ εἶμαι!'' λέει·
κι εἶναι οἱ Ὅμηροι, καὶ πίσω τους
ὅλοι οἱ ψάλτες καὶ τῶν Ὀλυμπων οἱ πλάστες·
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι.

,,Τὴ στερνὴ πατρίδα τους τὴν παρατᾶν
ἀπὸ φύσημα διωγμένοι ὁρμητικώτατο,
γύφτοι γίνονται κι Ἑβραῖοι,
ὅμως πάντα, κι ἐρμοσπίτες, νικητές·
καὶ τοῦ κόσμου γίνονται πολῖτες,
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι!''

,,Τοὺς γνωρίζω, τοὺς γνωρίζω,
— μίλησα κι ἐγώ, —
τοὺς γνωρίζω καὶ τοὺς διαλαλῶ·
ξέρω ἀπ᾽ ὅλα τὰ τραγούδια,
μὰ γιὰ νὰ πῶ,
τὰ ταιριάζω τὰ τραγούδια,
στὸ δικό μου τὸ σκοπό''.

Καὶ τὸ λόγο ποὺ ἀρχινήσαν
ἔτσι τὸν τελειώνω ἐγώ:

,,Καὶ σπρωγμένοι ὡς ἐδῶ πέρα
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι

ἀπὸ ἀνέμους καὶ φουρτοῦνες
καὶ σεισμοὺς καὶ χαλασμούς,
καὶ καραβοτσακισμένοι
καὶ σκληρὰ κατατρεμένοι
κι ἀπὸ ξένους καὶ δικούς!

Καὶ κρυψῶνες ηὗρανε καὶ σκῆτες,
μοναστήρια καὶ κελλιά,
κι ηὗρανε παλάτια καὶ σκολειά,
καὶ δὲν ηὗρανε τὸν ἥλιο
καὶ τὴ λευτεριά,
καὶ δεθῆκαν κι ἀρρωστῆσαν
καὶ χτικιάσαν τἀπολλώνια τὰ κορμιὰ
καὶ γινῆκαν βρικολάκοι καὶ στοιχειά.
Βρῆκαν κάτεργα καὶ κάστρα
καὶ μιὰ πλάση ξένη, μιὰ στενὴ
πλάση ξελογιάστρα.
"Ορνια γίνανε μπαλσαμωμένα,
λείψανα λυπητερά,
καὶ μαρμαρωμένα βασιλόπουλα,
ἡ ζωὴ καὶ ἡ νιότη καὶ ἡ χαρά.
Γίνανε ἢ σὰν ἄρρωστα λουλούδια
τροπικὰ στὰ θερμοκήπια,
ἢ φυτρώσανε μαζὶ
μὲ τὰ χόρτα ποὺ ἀγκαλιάζουνε τὰ ἐρείπια.
Ζήσανε κουλουριασμένοι
μέσ' στοῦ δάσκαλου τὰ χέρια,
κι ἀποκάτου ἀπ' τὴν κοντόφωτη ματιά,
ζήσανε ζωὴ μέσ' στὰ δεφτέρια,
ζήσανε ζωὴ μέσ' στὴ σκλαβιά,
ζήσανε ζωὴ τυραγνισμένη,
καὶ τοὺς ηὗρε μιὰ λατρεία καταραμένη
σὰν τὰ βάσανα καὶ σὰν τὰ καταφρόνια,
χίλια χρόνια, χίλια χρόνια!''

*

Κι ἀπ' τοὺς πάπυρους ἐκείνους μιὰ ψυχὴ
θάρρεψα πὼς χύθη,
καὶ γρικήθηκ' ἕνας ὕμνος θριαμβευτής,
κι ἀπ' τῶν τάφων ἔβγαινε τὰ βύθη:

,,Θὰ διαβοῦμε καὶ στεριὲς καὶ πέλαγα,
θὰ σταθοῦμε ὅπου τὸ πόδι δὲν μπορεῖ
τούρκου κανενὸς νὰ μᾶς πατήσῃ·
ἀπὸ τὴν πατρίδα μας διωγμένοι,
καὶ σβυσμένοι ἀπ' τὴν 'Ανατολή,
θἀνατείλουμε στὴ Δύση.

Ὅπου πᾶμε, θἄβρουμε πατρίδες
καὶ θὰ πλάσουμε, ἀπ' τὸ Βόσπορο
χαϊδευτὰ συνεβγαλμένοι ὥς τὸν Ἀδρία·
θὰ φωλιάσουμε στὴ Βενετιά,
θὰ ξαναρριζώσουμε στὴ Ρώμη,
θὰ μᾶς ἀγκαλιάσῃ ἡ Φλωρεντία.

Τ' Ἄλπεια τὰ βουνὰ θὰ δρασκελήσουμε,
θὰ ξαφνίσουμε τὰ ρέματα τοῦ Ρήνου,
στοῦ Βορριᾶ θἀσπροχαράξουμε τὰ σκότη,
θὰ χυθοῦμε σὰ μαγιάπριλα τοῦ νοῦ·
ὅπου τόποι, ὅπου γεράματα, θὰ σπείρουμε
μιὰν Ἑλλάδα καὶ μιὰ νιότη.

Καὶ πλανῆτες μὲ δικό μας φῶς,
τὸ δικό μας φῶς θὰ ρίξουμε
ὅπου θάμπωμα καὶ βράδιασμα στὴ φύση·
κι ὁ ἀσκητὴς θὰ φιλιωθῇ μὲ τὴ ζωὴ
καὶ τὸ γάλα τῆς χαρᾶς ξανὰ θὰ πιῇς,
νηστευτή, κι ἕνα κρασὶ θὰ σὲ μεθύσῃ.

Καὶ ὁ Κελτὸς καὶ ὁ Γότθος κι ὁ Ἀλαμάνος,
κάθε βάρβαρος μ' ἐμᾶς θἀναγαλλιάσῃ,
κι ὁ Ἰταλὸς ἀπ' ὅλους πρῶτα·
ρασοφόροι καὶ ποντίφικες
θὰ προσπέσουνε στὰ πόδια τῆς Ἑλένης
καὶ τὸν κύκνο θὰ λατρέψουνε τοῦ Εὐρώτα.

„Τοῦ οἰκοδόμου θὰ τοῦ δείξουμε ρυθμούς,
νόμους τοῦ σοφοῦ· σ' ἐμᾶς θὰ τρέχουν
ὅμοια κυβερνῆτες καὶ τεχνῖτες,
πύργοι θὰ ὑψωθοῦν καὶ πολιτεῖες,
καὶ παντοῦ ξανὰ θὰ στυλωθοῦν
τῶν καλῶν καὶ τῶν ὡραίων οἱ δικιοκρίτες.

Μόλις βγοῦμε ἀπ' αὐτὸ δὰ τὸ κοιμητήρι
πρὸς τὸ φῶς καὶ στὰ τετράπλατα τοῦ ἀέρα,
σὰν τὰ πρῶτα θάβρουμε τὰ νιάτα,
κι ἔξω ἀπ' τὰ στενὰ κιβούρια,
Καίσαρες κι Ἀλέξαντροι, θἀνοίξουμε,
μὲ τοῦ Λόγου τὸ σπαθί, τὴ στράτα.

Ὄλυμπων κορφὲς καὶ Παρνασσῶν!
Κι ἀπ' τὴ σκέψη κι ἀπ' τὰ μέτρα μας
γίνοντ' ἄνθρωποι καὶ Παρθενῶνες·
πέρα ὡς πέρα στὴν ψυχὴ μιὰ νεκρανάσταση!
Τὸ μεγάλο Πᾶνα ὁλόχαροι
ξαναπροσκυνᾶν οἱ αἰῶνες.

Κι οἱ κακόσορτοι σοφοὶ καὶ οἱ στέρφοι
δάσκαλοι, ποὺ χρόνια καὶ καιροὺς
ἔτσι μᾶς κρατούσανε σαβανωμένους
καὶ μαζί μας πᾶνε σέρνοντάς μας,
ἅγια στερνολείψανα
τοῦ χαμένου Γένους,

ἔτσι βλέποντάς μας χρυσοφτέρουγους
ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους νὰ φεύγουμε
σὲ ἀποθέωση ποὺ δὲ θὰ ξαναγίνῃ,
θὰ πιστέψουν πὼς σαρκώθηκαν χρυσόνειρα
κι ἀπὸ τῆς θεότης μας τἀντίφεγγα
σὰν ἡμίθεοι θὰ φαντάξουν ὡς κι ἐκεῖνοι!''

*

Κι ἀποκρίθηκε ἡ ψυχή μου
καὶ τοὺς λέει
σάμπως νά εἶταν ὀρθοστύλωτοι μπροστά μου
οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι:

,,Θὰ περάσετε ἀπὸ πάνου
ἀπ' τὴ θάλασσα τοῦ κόσμου
σὰν πνοὴ
μαλακώτατου μαΐστρου,
ποὺ τὸ πλάθει ὡς καὶ τὸ κῦμα
κάνοντάς το μιᾶς παρθένας
λιγερῆς κορμί.

Μὰ στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου,
κι ὕστερ' ἀπὸ σᾶς, καὶ πάντα,
σὰν ἐχτὲς
καὶ σὰν τώρα, θὰ ξεσπᾶνε,
θὰ φιλιοῦνται καὶ θὰ μάχωνται
κι ἄλλοι χίλιοι ἀνέμοι, χίλιες
μπόρες καὶ χιονιές.

Μὰ στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου
ξανὰ ὁ Μάης ποὺ σᾶς γέννησε
δὲ θἀρθῇ.
Αὖρες εἶστε διαβατάρικες·
τὴν αἰώνια πολυτάραχη,
σὰν καὶ πρῶτα, θὰ τὴ δέρνῃ
κάθε ἀνεμική.

Τί κι ἂν εἶστε ἐσεῖς ἀθάνατοι;
Τὴ ζωὴ τὴν ὁλοζώντανη
μιὰ φορὰ
τήνε ζήσατε σὰν πλάσματα
μὲ τἀκέρια σας κορμιὰ

στῆς μακαρισμένης τῆς πατρίδας σας
τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιο·
ἄλλος ἀέρας τώρα κι ἄλλος ἥλιος
δὲ θὰ ξαναζῆστε τὴ ζωή σας,
ξωτικά!

Καὶ καρδιὲς καὶ πολιτεῖες
ἀπὸ σᾶς ξανανθισμένες
καὶ σκυφτὲς
μπρὸς σὲ σᾶς κι ἑλληνολάτρισσες,
καὶ ἴσκιοι μιᾶς Ἑλλάδας καὶ εἴδωλα·
μὰ ἡ Ἑλλάδα μιά, καὶ ἀγύριστη·
πάει, καὶ νὰ τὴν κλαίς!

Κι ὅποιος δοῦλος σας θὰ γίνῃ
καὶ σᾶς πάρῃ καταπόδι,
ἢ ἕνας μόνος, ἢ ὅλο γένος,
θὰ σβυστῇ μὲ σᾶς.
Καὶ μονάχα ὅποιος μαζί σας
δὲ θὰ χάσῃ τὸν ἑαυτό του
καὶ θὰ κόψῃ μόνο ἀπ' τἄνθια σας
γιὰ νὰ στεφανώσῃ τὰ μαλλιά του, —
μόνο ἐκεῖνος ἐδῶ κάτου
στολισμένος θὰ τραβήξῃ σὰ γαμπρός,
θὰ τραβήξῃ στολισμένος μὲ τὴ χάρη σας,
θὰ τραβήξῃ ἐμπρός!

Μάθε· ἡ προκοπὴ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς δούλους,
κι ὅσο θένε οἱ δοῦλοι ἀφέντη ἂς ἔχουν
τὸν ἀφέντη κάθε πλούτου κι ὀμορφιᾶς·
μάθε· ἡ προκοπὴ γιὰ τοὺς ἐλεύτερους,
γιὰ μᾶς!

Σὰν κι ἐμᾶς τοὺς γύφτους θὰ διαβῆτε,
σπέρνοντας τὸ σπόρο τῶν ἐλεύτερων,
καὶ τὴν καταφρόνια τῆς σκλαβιᾶς,
ὅποιας, μ' ὅποιον ὄνομα σκλαβιᾶς·
κι ἔτσι κι ἀπὸ σᾶς θὰ νἄρθῃ ὁ κόσμος
πιὸ κοντὰ σ' ἐμᾶς.

Κι ὅσο θέτε ἂς εἶστε ἁρματωμένοι
ἀπὸ μέτρο κι ἀπὸ ὑγεία κι ἀπὸ τάξη,
γειὰ χαρά σας, ἄσπρα ἀδέρφια φωτεινὰ
τῶν ὁλόμαυρων ἐμᾶς·
σὰν κι ἐμᾶς εἶν' ἡ φυλή σας· δὲ θἀράξῃ
πουθενά!

Ὅσο θέλει ἂς εἶναι μουσικώτερο,
ἄσπροι μου ἀδερφοί, τὸ πέρασμά σας

ἀπ' τὸ πέρασμα τῆς γυφτουριᾶς·
στόμ' ἀνόητα κι ἂς ἀνοίγῃ νὰ θαμάζῃ
πάντα ὁ κόσμος, πάντα ἐσᾶς·
κλέφτη χέρια κι ἂς τεντώνῃ γιὰ ν' ἁρπάζῃ
κάθε ἁγνὸ καὶ κάθε ψεύτικο διαμάντι
ποῦ θὰ λάμπῃ ἀπάνου σας.
Θἀπομένετε παράμερα ἀπ' τὰ ἔθνη,
ὅσο κι ἂν πλευρώνετε τὰ ἔθνη,
κι ἀπὸ σᾶς τὰ ἔθνη χωριστά.
Μὰ ἢ μ' ἐμᾶς τοὺς τρισκατάρατους,
ἢ μ' ἐσᾶς, ὦ τρισευλογημένοι,
βάρβαρος ὁ κόσμος θὰ διαβαίνῃ
καὶ ραγιᾶς.

Οἱ 'Αθάνατοι κι οἱ 'Ωραῖοι θὰ βοηθῆστε
τῶν ἐθνῶν τὴ στράτα,
μὰ οἱ 'Αθάνατοι κι οἱ 'Ωραῖοι δὲ θὰ δῶστε
πόδια στὰ ἔθνη καὶ φτερὰ καὶ νιάτα·
πόδια καὶ φτερὰ εἶναι τῶν ἐθνῶν,
τὰ φτερά, τὰ πόδια καὶ τὰ νιάτα·
οἱ 'Αθάνατοι κι οἱ 'Ωραῖοι θὰ βοηθῆστε
τῶν ἐθνῶν τὴ στράτα,
σὰν τἀστέρι πὄχει χρόνια,
χρόνια καὶ καιροὺς σβυστῆ,
μὰ ὀρφανὸ τὸ φῶς του ἀκόμα περπατάει
μέσ' στἀπέραντα κι ἀχνοφωτάει
τὸν ἀκούραστο νυχτοταξιδευτή . . .

Δὲ φοβᾶμ' ἐγὼ ἀπὸ Τοῦρκο,
καὶ τ' ἁρπάγια δὲ μὲ πιάνουν
τῆς σκλαβιᾶς,
οὔτ' ἡ 'Ελλάδα σας θαμπώνει με,
τὸ λιβάνι δὲ μὲ μέθυσε
καμιᾶς δόξας περασμένης
καὶ λατρείας καμιᾶς.

Κάνα πάπυρο κι ἂν εὕρω,
τόνε καίω γιὰ νὰ πετύχω
ζέστα ἢ φῶς·
τὴ φωτιά μου ἀνάφτω ἀξέταστα
μέσα σὲ ὅποιο ρεπεθέμελο,
ἢ παλάτι ἢ μοναστήρι,
ἢ σκολειὸ ἢ ναός.

Κι ἀπ' τὴ φλόγα κι ἀπ' τὴν πύρη
γύρω μου πουλιὰ καὶ δέντρα
κι ἑρπετὰ
λάμπουν, τρίζουν, σειοῦνται, ἀλλάζουνε,

κι ὅλη ἡ φύση πνέμα γίνεται
καὶ μοῦ κρυφοψιθυρίζει
λόγια μαντικά.

Εἴτε μουσικὴ εἴτε λάμψη,
εἶστ' ἑνὸς χαμένου διάβα,
μιὰ πνοή·
ὦ φαντάσματα πεντάμορφα
εἶμ' ὁ ἀκέριος, εἶμ' ἡ ἀλήθεια,
εἶμ' ἐγὼ τὰ δυὸ τἀχώριστα·
σάρκα καὶ ψυχή!''

Μὰ ἡ πομπὴ μὲ τ' ἅγια λείψανα,
δίχως πιὰ νἀποκριθῇ,
πάει, τὴν πῆραν τὰ καράβια
κι ἔγινε ἄφαντη ἡ πομπή.

Κι ἀπ' τὶς ἴδιες πόρτες διάπλατες,
πρὶν τὸ στοχαστῆς,
ὁ Σουλτάνος καβαλλάρης
μπῆκε, ὁ χαλαστής!

* * *

Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ. 2α ἔκδ. 1920, blz. 105 enz.

ΛΟΓΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

Καὶ πάντα ὁ δωρικὸς ναός, ἁπλὸς καὶ τρισμεγάλος.

Καὶ ἁπλὸς καὶ τρισμεγάλος. Ναί. Μὰ μέσα στὴν ἁπλότη
καὶ τὴ μεγαλοσύνη του κακοσημαδεμένος
ἀπὸ τὸ μάτι τὸ τυφλὸ καὶ τὸ σκληρὸ τὸ χέρι
τοῦ Ναζωραίου. Γιὰ κοίτα!
Σ' ἔφτασε καὶ σὲ λάβωσε, χιονάτο περιστέρι,
τοῦ κυνηγοῦ ἡ σαΐττα!
Στῆς ὀμορφιᾶς τὸν οὐρανὸ σὰ νὰ μὴν εἶχες γέρμα,
τῆς μαστοριᾶς ἀστέρι ἐσύ.
Κ' ἔγυρες καὶ μολεύτηκες σὰν ἀπὸ ξένο σπέρμα,
καὶ τοῦ καθάριου ὁ θησαυρός, παράξενος γασμοῦλος·
καὶ τοῦ σεμνοῦ πολύθεου μετώπου σου ἕνας τρούλλος
κορώνα ἀναγελαστική!
Ἔτσι ἕνας ρήγας βάρβαρος, ὁ μέγας Κωσταντῖνος,
μπόγιας τοῦ Ἀπόλλωνα ἔγινε, τοῦ ὡραίου θεοῦ, καὶ ἀπάνου
στὸ μαρμαρένιο ἀκέφαλο κορμὶ τὸ ἁρμονισμένο,
τοῦ ρηγικοῦ του κεφαλιοῦ τὸ εἴδωλο στυλώνει,
καὶ νά! σὰ σκιάχτρο τὸ ἄγαλμα, ποὺ εἶταν χαρὰ τοῦ κόσμου.

Καὶ ἁπλὸς καὶ τρισμεγάλος. Ναί. Μὰ μέσα στὴν ἁπλότη
καὶ στὴ μεγαλοσύνη του κακοσημαδεμένος
πάντα κι ἀπ' ὅ,τι πέρασμα θἀλλάξῃ
κι ἀπ' ὅ,τι
πόδι πατώντας θὰ σπαράξῃ
τὸ Γένος.
Κάθε φορὰ ποὺ ἀλύπητα μιὰ Μοῖρα
τὸ Γένος θὰ χτυπήσῃ,
καρδιὰ τοῦ Γένους, ὁ ναὸς θὰ τὸ πρωτοδεχτῇ
κατάβαθα τὸ χτύπημα καὶ θὰ σειστῇ
καὶ θὰ ραΐσῃ.
Σὰ βασίλισσα χήρα,
σκλάβα, σὲ ξένου ἀφέντη θὰ συρθῇ
τὰ πόδια καὶ θὰ τοῦ παραδοθῇ,
καὶ θἀλλαξοπιστήσῃ.
Καὶ θὰ τὸν κάμῃ χριστιανὸ ὁ βυζαντινός,
ὁ φράγκος θά τονε φραγκέψῃ,
καὶ θὰ φορέσῃ τὸ σαρίκι, ἀγαρηνός,
καὶ κάθε φάρα θὰ χυθῇ νὰ τὸν κουρσέψῃ.
Καὶ νά! θαλασσοτίναχτη στὸ θεῖο κορμί του ἀπάνου,
φωτιὰ τοῦ Βενετσάνου!
Καὶ θὰ καῇ. Καί σύντριμμα, θὰ ρέψῃ.
Καὶ τότε, ποιὸς θὰ τὸ πιστέψῃ;
Στερνὸς ἀφέντης θὰ κολλήσῃ στὸ ἱερὸ ρημάδι
ὁ Δάσκαλος νὰ τὸ μολέψῃ.
Σὰ νυχτερίδα ἡ γνώμη του, σὰ μολυντήρι ἡ σκέψη.
'Οϊμέ! τοῦ κάκου θἄρχεται πονετικὰ τὸ βράδι
νὰ σιγοκλαίῃ μέσ' στοῦ ναοῦ τὴ ρημασμένη χάρη
καὶ σὰν εἰδωλολάτρης τὸ φεγγάρι.
"Οσο ποὺ νἄρθῃ ὁ Ποιητὴς μὲ τὴ φεγγοβολοῦσα
στὸ πλάϊ του Μοῦσα,
μελετητὴς καὶ γητευτὴς τοῦ ρημαδιοῦ,
νὰ οἰκοδομήσῃ
μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στοιχιοῦ, τοῦ Τραγουδιοῦ,
στοῦ δάσκαλου τὸ πείσμα,
κορώνα τοῦ καλοῦ ξανὰ σὲ ἀνατολὴ καὶ δύση,
τοῦ Λόγου τὸ ναό, καινούριο χτίσμα.

'Αλλαξοπίστησε ὁ ναός. Κι ὅπου ὁ Καιρὸς δὲ βάζει
χέρι καὶ σάμπως ντροπαλὰ περνᾷ καὶ φροντισμένα,
νὰ ὁ ἄνθρωπος ἀνεύλαβος παντοῦ πατᾷ καὶ γγίζει.
Θρασὰ τὸ χέρι σου ἄγγιξε, βυζαντινὲ τεχνίτη,
τοὺς ἀψεγάδιαστους ρυθμοὺς τοῦ πλαστουργοῦ ἀθηναίου.
Κλεισμένη ἡ θύρα ποὺ ἔχυνε ποτάμι σὲ ὅλα μέσα
τὸν ἥλιο τῆς ἀνατολῆς. Τώρα οἱ φεγγίτες, τρύπες,
κλειστὲς κι αὐτὲς μὲ τὰ πυκνὰ καφάσια, φοβισμένα
λὲς πὼς τἀφίνουνε τὸ φῶς τὸ ἡμερινό, σὰν ξένο,
χλωμό, ὑπερούσιο, μυστικό, νὰ φτάνῃ ὡς ἐκεῖ μέσα.

Τὰ κατηχούμενα ἀπὸ δῶ· τὸ γυναιτίκι ἀπάνου
μὲ τὴ σκεπὴ τὴν κέδρινη καὶ τὴν κυπαρισσένια.
Τὴ δωρικὴ γυμνὴ ὀμορφιὰ καμαρωτὰ φορτώνουν
φανταχτερὰ φορέματα. Πολίτικα στολίδια
στὰ κιόνια ἀπάνου τὰ ἀττικά. Τὸ θολωτὸ κιβούρι
σκέπη τῆς Ἅγιας Τράπεζας. Ὁ πρόναος Ἅγιο Βῆμα,
καὶ βαφτιστήρι ὁ πέτρινος βωμὸς ποὺ τὸν πλουμίζουν
καρποί, στεφάνια, βούκρανα, λουλούδια, ἀμπελοκλάδια.
Ἀγνάντια ἀπὸ τὸν ἄμπωνα, σὰν ξεχασμένη, ἀρχαία
μιὰ πολυθρόνα στέκεται· σφίγγες τὰ δυό της χέρια.
Καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς χρυσοὺς οἱ σφίγγες μαρμαρένιες
τηρᾶνε, πάντ᾽ ἀξήγητες· καὶ μιὰ φτερουγοφόρα
γυναῖκα, στοῦ ἀρκουδόβατου τὴ φυλλωσιὰ κρυμμένη,
στὴν πλάτη ἀπάνου σκαλιστὴ τῆς πολυθρόνας, δείχνει
τὸ παγανό της πρόσωπο, τὸ ξαφνιασμένο μάτι.

Ἀπάνου ἀπὸ τὸ Ἱερό, στὴ βαθουλὴ ἀχιβάδα,
ζωγραφιστὴ μὲ τὸ ψηφί, ξεχωρισμένη, λάμπει.
Ὁλόρθη, ἀστόλιστη, καμιὰ κορώνα δὲν τῆς πρέπει.
Μήτε παιδὶ στὴν ἀγκαλιά. Μόνη. Καὶ σὰν πλασμένη,
Ὀλύμπια θύμηση στερνή, ἀπὸ ἀττικὸ τεχνίτη.
Κρυψώνας τοῦ χοϊκοῦ κορμιοῦ, συρτὸ βαριὰ ὡς τὰ πόδια
τὸ φόρεμα τὸ πράσινο, κι ὁ βυσσινὴς ὁ πέπλος
μαστορευτὰ διπλώνεται καὶ ἁπλώνεται καὶ πάει
κάτου ἀπ᾽ τὸ γόνα τὸ ζερβὶ καὶ σὰ φτερὸ φαντάζει.
Καὶ ἁπαλογύριστη δεξὰ κι ἀκκουμπημένη ἀπάνου
στὸ δεξὶ πόδι, ἀνάλαφρα λυγίζει πρὸς τὰ πίσω
τἄλλο της πόδι, καὶ βαστᾷ μὲ τὸ ζερβὶ τὸ χέρι
στὸν κόρφο τὸν πανάμωμο τὴν ἄλικη τὴ σκέπη.
Καὶ στέκει σὰ στοχαστικὴ καὶ σάμπως καρτερώντας
τἀμάξι τὸ χερουβικὸ νὰ φύγῃ ταξιδεύτρα.

*

Μὰ νά! τὸν ὕμνο Της ὑψώνει
μισουρανὴς τῶν ἱερῶν ψαλτάδων ὁ χορός.
Ἀπὸ τἀνθρώπου τὴν ψυχὴ στὸ μαρμαρένιο κιόνι,
τὰ πάντα εἶναι λατρείας προσφορά,
καὶ τρέμουνε, σὰ φύλλα καὶ φτερά,
στῆς Ἀθηναίας τὴν ἄσβυστη χρυσοκαντήλα ἐμπρός.
Παππάδες καὶ δασκάλοι,
ψόφιοι ρητόροι, ἄδειοι σοφοί, τεχνίτες παπαγάλλοι
τἀρχαίου τοῦ Λόγου, ξωτικὰ ποὺ τὴ ζωὴ ψευτίζουν
καὶ πελεκᾶν τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴν ἀλήθεια βρίζουν,
στὸν Αὐτοκράτορα μπροστὰ λυγίζονται καὶ στέκουν·
βυζαντινὰ ἀερόλογα τὸν ἔπαινο τοῦ πλέκουν.
Κ᾽ ἐσύ, Αὐτοκράτορα; Γρικᾷ χωρὶς νἀκούῃ, δὲ βλέπει,
κι ἀνίσως δείχνει πῶς κοιτᾷ.
Στῶν οὐρανίων τὴν παντοχή, στῶν ἐπιγείων τὴ σκέπη

μὲ τὰ φτερὰ τῆς δέησης πετᾷ.
Καὶ δέηση παράξενη, καὶ φέρνει στὰ φτερά της
μιὰ φλόγα πολεμόχαρη, μιὰ μυστικὴ δροσιά.
Διπρόσωπη· καλόγερος ἀντάμα καὶ ἀπελάτης,
τὸ μαῦρο ράσο της χρυσὴ βαραίνει ἀρματωσιά.
Καὶ δυὸ ἀζευγάρωτοι χοροὶ τὴ δέηση ἁρμονίζουν.
Ὁ πρῶτος, ἡ τρανὴ ζωή. Καὶ μέσα του γυρίζουν,
ἀστράφτουν, ξαναπλάθονται, βογγοῦν τὰ κοσμικά.
Ὁ δεύτερος, ὀνείρατα σκορπίζει ἐκστατικά . . .
Λευκὸ τὸ μοσκολίβανο, χρυσὸ τὸ θυμιατήρι.
Γύρο πολύβοο ξέσπασε τὸ μέγα πανηγύρι.
Ἐδῶ ἁπαλὸ τὸ ψάλσιμο, τὸ σκούσμα ἐκεῖ τραχύ.
Κι ὁ βασιλιὰς ἀμίλητος· καὶ δέεται. Μιὰ ψυχή.

*

— Μαρία Κυρὰ Ἀθηνιώτισσα, πιὸ γαληνή, πιὸ ὡραία
στὸν πιὸ ὡραῖο, πιὸ γαληνὸ μέσα στοὺς θρόνους θρόνο,
νικήτρα Ἐσὺ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ σκέπη τῆς Ἀθήνας!

Ἀνασασμός μου ὁ πόλεμος καὶ λογισμός μου ἐκεῖνος.
Κάτου κι ἀπάνου πόλεμος, καὶ γιόμισε κι ὁ κόσμος
ρημάδια καὶ ξεβράσματα. Καὶ ἡ πλάση, Λάμια· καὶ ὅπου
ρίχνω τὸ μάτι, ὅπου γυρνῶ τὴ θύμηση, ὁλοένα
τὸν πόλεμο θὰ στοχαστῶ, τὸ Χάρο θἀγναντέψω.
Βροχὴ ἀπὸ αἷμα ἀργόβρεξε, κ᾽ οἱ ἀνεμικὲς καὶ οἱ μπόρες
χυθήκανε καὶ φρυάξανε, καὶ οἱ χῶρες ἀπομείναν
χῆρες ποὺ δέρνονται σκυφτὲς πρὸς τάφους νιοσκαμμένους.
Καὶ ποταμοὺς καὶ θάλασσες καὶ λίμνες τὰ καρφώνει
πάγος ποὺ μόνο θάνατος ἔτσι σκληρὸ τὸν ἔχει.
Καὶ ἦρθε σεισμὸς ξερριζωτὴς σ᾽ ἀνατολὴ καὶ δύση,
κάστρων καὶ πύργω χαλαστής. Κι ὁ μέγας τρούλλος πάει,
κορώνα τῆς Ἁγιὰ Σοφιᾶς. Καὶ ἀπάντεχα θεριεύει
τὸ κῦμα τοῦ Κατάστενου καὶ τὴ στεριὰ ρουφάει,
κι ὁ φράχτης ποὺ διπλὸς τριπλὸς τὴν Πόλη σφιχτοζώνει
ἀπὸ τοὺς Πύργους τοὺς ἐφτὰ πέρα ἴσα στὶς Βλαχέρνες,
βαστᾷ τἀχνάρια τοῦ σεισμοῦ στὸ πέτρινο κορμί του.
Καὶ τριζογέρνουν, ἕτοιμα νὰ σωριαστοῦν, παλάτια
θεόρατα, καὶ χάσκουνε κάτου ἀπὸ κεῖνα οἱ τράφοι
καὶ καρτερᾶνε μέσα τους νὰ θάψουν τὰ παλάτια·
κι ἀπό ᾽να σπίτι τρίψηλο δὲ σώθηκε ὀρθωμένος
παρὰ ἕνας τοῖχος, κ᾽ ἔλεγες πὼς θἄπεφτε κ᾽ ἐκεῖνος
ἀνίσως καὶ δὲν τοῦ ἅπλωνε τοὺς κλάδους του ἀντιστύλια
στὸ πλάϊ του ἕνας πλάτανος. Κ᾽ εἶπα μέσ᾽ στὴν ψυχή μου
τρυφερεμένα ἐγὼ ὁ σκληρός: Κάποιες χλωρὲς ζωοῦλες
ἀπὸ τὸν ὄλεθρο ἄγγιχτες ἔτσι, ὅταν τὰ μεγάλα
λαβώνονται καὶ ρεύουνε, βοηθᾶνε τὰ μεγάλα,
κρατώντας τα ἀπὸ τὸ χαμό, κι ὅσο ἄπλερες κι ἂν εἶναι.
Τέτοιο ποτὲ δὲν ηὗρα ἐγὼ στὴ ζήση μου ἀντιστύλι.

*῾Η ἀναβροχιὰ καὶ ἡ λοιμικὴ καὶ ἡ πείνα ξολοθρεύουν.
Τὴν Πολιτεία νεροσυρμὴ σὰ νὰ τὴ συνεπαίρνῃ,
τὶς χῆτες τους ἀπὸ ψηλὰ οἱ κομῆτες ἀνεμίζουν,
κ᾽ εἶναι σὰ νὰ μουγκρίζουνε στὴν ἄλαλη τὴν πλάση,
καὶ πέφτουν οἱ ἀστραπόπετρες, προφήτισσες τοῦ ὀλέθρου
καὶ ἡ θάλασσα ξεχείλισε καὶ πῆγε ὥς τὴν κολώνα
ποὺ εἶταν τὸ κάστρο τἄφταστο τοῦ ἀσκητευτῆ τοῦ γέρου.
᾽Απόξω ἀπὸ τὰ κοσμικά, στυλώνοταν ὁ ἴδιος,
νοητὴ κολώνα ἀπόκοσμη, καὶ σὰν τὸ στοχασμό του
κατάβαθο ηὗρε θάνατο στὴν ἄβυσσο. Κι ὁ κόσμος
τρόμαξε κ᾽ εἶπε· ,,Κύριε, κακὸς ποὺ εἶν᾽ ὁ θυμός σου!''*

*Κι ἀπάνου ἀπ᾽ ὅλα, πιὸ πολὺ κι ἀπ᾽ ὅλα, ἐγώ· ἀπὸ μένα
πόλεμος, πάντα πόλεμος μὲ ξένους καὶ δικούς μου,
πόλεμος μὲ τὴν ᾽Αραπιά, πόλεμος μὲ τὸ Ροῦσο,
μὲ τὸ σκυλὶ τὸ Βούργαρο, μὲ Φράγκους, μὲ ᾽Ιβηρίτες,
μὲ βοριανούς, μὲ δυτικούς, ἀνατολίτες· πάντα
μ᾽ ἀδέρφια, μὲ ὑποταχτικούς, μὲ ὀχτρούς, μὲ μπιστεμένους,
μὲ λογοθέτες, μὲ σοφούς, μὲ ἀρχόντους, μὲ τοὺς πρώτους
ἀπάνου στἄρματα, μὲ ἁγνούς, μὲ δίβουλους, μὲ κλέφτες,
καὶ μὲ τῆς βασιλείας μου τὶς δυὸ θεοσταλμένες
πληγές, τὸ Βάρδα τὸ Φωκᾶ καὶ μὲ τὸν ἄλλο Βάρδα·
μὲ χίλιους μύριους πόλεμος, καὶ πόλεμος καὶ μ᾽ ὅλους.
Κι ὁ ἀμολόητος πόλεμος κι ὁ πιὸ βαρὺς ἀγώνας,
τοῦ ἴδιου ἐμένα ὁ πόλεμος μ᾽ ἐμένανε τὸν ἴδιο!
Στὸν πόλεμο ὁδηγήτρα ᾽Εσύ, μεσίτρα στὴν εἰρήνη,
῾Υπέρμαχη Στρατήγισσα, σ᾽ ᾽Εσὲ τὰ νικητήρια!*

*Βαρὺς κι ἀργοξεθύμαστος θυμὸς μὲ τρώει ἐμένα,
καὶ πότε δοῦλος τοῦ θυμοῦ καὶ πότε ἀφέντης του εἶμαι.
᾽Απὸ γλυκὰ κ᾽ εὐγενικὰ φερσίματα δὲν ξέρω.
Πῶς εἴμουν, καὶ πῶς ἔγινα! Δικό σου εἶναι τὸ θᾶμα,
ὦ Παναγιὰ ᾽Αθηνιώτισσα, στὸ κάστρο σου ντυμένη
μ᾽ ὅλο τὸ φῶς τὀλόχυτο περίγυρα, ποῦ τέτοιο
μηδὲ στὴν Πόλη ἀνάβρυσε, στὴ μάννα τῆς λαμπράδας.
῞Ο,τι κι ἂν εἴμουν, γίνηκα νὰ βασιλεύω, κ᾽ οἱ ἄλλοι
μικροί, μεγάλοι, νὰ μ᾽ ἀκούν, γιὰ τὄχει γράψει ἡ Μοῖρα,
γιὰ τὄγραψε τὸ χέρι μου· σὰ Μοῖρα εἶναι καὶ κεῖνο.
᾽Ωϊμέ! παραπατήματα καὶ κρίματα τῆς νιότης,
πιὸ ἀστόχαστα καὶ πιὸ βαριὰ κάθε φορὰ ποὺ πάτε
καὶ τῶν πορφυρογέννητων ἁρπάζετε τὴ ζήση
καὶ τήνε κατεβάζετε μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων
στῶν παθῶν ἀξεχώριστα τῶν ἴδιων τὴν κυλίστρα!
Καὶ στρατολάτη τοῦ χαμοῦ κ᾽ ἐμένα μὲ γνωρίσαν
οἱ ἀνέμοι, τὰ δροσόπαγα, τὸ κάμα, τὸ μελτέμι,
ξεφαντωτή, ξενυχτιστὴ καὶ τρελλοχαροκόπο,
κάτου ἀπὸ τἄστρα τοὐρανοῦ καὶ μέσα στὰ κουβούκλια,
σὲ μονοπάτια, σὲ σπηλιές, λακκώματα, λαγκάδια.*

Καὶ τὰ καλοπεράσματα κ' οἱ ἀκαματιὲς μὲ ξέρουν·
στὰ κονταροχτυπήματα καὶ στὰ τρυκανιστήρια,
τῶν ἀλαφιῶν κυνηγητὴς καὶ τῶν κυράδων κλέφτης.
Μὰ κ' οἱ ἀγκαλιὲς οἱ ἀχόρταγες κ' οἱ ὁλονυχτιὲς μὲ ξέρουν,
ἀνοιχτοχέρης, ξοδευτής, ἀκράταγος, τὰ πάντα.
Κι ἄξαφνα, νά! Ἴδια ἡ ζωὴ μοῦ κράζει „Στάσου!" κ' ἡ ἴδια
μὲ βιᾶς μὲ γύρισε ἄξαφνα. Τὸ μαθημένο χέρι,
τὴ δύναμη ὅλη δίνοντας, ἔτσι γυρίζει τὸ ἅρμα
τὴν ὥρα ποὺ τὸ ἄλογο ξαφνιάζεται καὶ σέρνει
στὸ γκρεμὸ τὸ ἅρμα· καὶ ἄλογο κι ἁρματοδρόμο καὶ ἅρμα
στὴν πλατωσιὰ τὰ ξαναπάει τοῦ δρόμου, γιὰ τὴ νίκη.
Καὶ νὰ ὁ Σκληρὸς καὶ νὰ ὁ Φωκᾶς καὶ νὰ στὸ πλάϊ μου ὅλοι
καὶ οἱ δολοπλόκοι καὶ οἱ κρυφοὶ κ' οἱ ἀχάριστοι κ' οἱ ἀντάρτες,
τῆς νύχτας ἀρχιστράτηγοι καὶ πρωτοκυβερνῆτες.
Καταραμένοι ἂν εἶστ' ἐσεῖς, εὐλογημένοι νἆστε!
Πλωρίτη μὲ ξυπνήσατε, γιομίζοντάς με μάτια,
κάματε τὸ καράβι μου κι ἀρμένισε ἴσα πέρα
ἀπὸ τὶς βαλτοθάλασσες κι ἀπὸ τὰ ρήχια, ἀπ' ὅλα
τἀναποφάσιστα, τὰ ὀκνά, τὰ γλιστερά, τὰ σάπια,
στὰ πέλαγα τὰ ὁλάνοιχτα, γιὰ νἄβρῃ τὴ φουρτούνα!

Μ' ἐσὲ ξημέρωσε ἡ χαρὰ καὶ σβεῖ ἡ κατάρα, πῆρε
μ' ἐσέ, Μητέρα, κι ὁ Θεὸς τὴν ὀμορφιὰ τοῦ Βρέφους,
κι ὁ γέρο κόσμος ἄλλαξε καὶ νιὸς ξαναστυλώθη.

Ἦρθε τἀπίστευτο ὄνειρο στὴν ὑπνοφαντασιά μου:

Εἶδα ὁλοτρόγυρα ἀπὸ μέ, καὶ γνώρισά τους ὅλους,
ἴδιους ἀπ' τὴν κορμοστασιὰ κι ἀπ' τὴν περπατησιά τους,
ἴδιους μὲ τὸν ἀέρα τους καὶ μὲ τὴ φορεσιά τους,
στὴ μακρυσμένη ἀντιφεγγιὰ τῶν περασμένων, καὶ εἶδα
καὶ μέσα στῶν ἀγέννητων αἰώνων τὴ θολούρα
καισάρους καὶ δομέστικους, δουκάδες καὶ ρηγάδες,
κι ὅσους μ' ἐμὲ προφτάσανε κι ὅσους θἀρθοῦν κατόπι,
σὲ κιόνια ἀρχόντων καθιστοὺς καὶ σὲ πορφύρας θρόνους.
Χέρια τους, πόδια καὶ κορμιά, χέρια, κορμιὰ καὶ πόδια
ἀνθρώπων· τὰ κεφάλια τους ἀπὸ θεριὰ κεφάλια.
Καὶ ζούσανε. Καὶ κάνανε μιὰ λειτανία καὶ ψέλναν,
— πατριάρχης δαίμονας μπροστά, — τοῦ Σατανᾶ τὴ δόξα.
Κι ἀργοπερνώντας μούγγριζαν, οὔρλιαζαν καὶ φρυμάζαν,
ἀγριόγατοι, ὄναγροι, ὕαινες, οὐραγγοτάγγοι, λύκοι,
γήταυροι, ἀρκοῦδες, τέρατα. Κ' ἔδειχνε κάθε ὄψη
καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ καθενοῦ στὸ ταιριαστό της εἶδος.

Σκέπη τοῦ κόσμου πιὸ πλατειὰ ἀπ' τὸν κόσμο, στὸ σκοτάδι
πύρινε στύλε ὁδηγητή, καὶ τῆς ψυχῆς λιμάνι,
καὶ ποταμὲ ποὺ μᾶς κυλᾷς τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα!

*

*Ὅλους ποῦ νὰ τοὺς θυμηθῶ, πῶς νὰ τοὺς μνημονέψω!
Πρωτόβγαλτος κι ἀθάρρευτος κι ἀκάτεχος τοῦ κόσμου
πρὸς τὸν Παρακοιμώμενο τὸ συνονόματό μου
τὴ σκέψη πρωτογύρισα καὶ στύλωσα τὸ μάτι·
μεγάλη μέσα του ἡ ψυχὴ σὰν τὸ κορμί του ἀπόξω!
Τὴ ζυγαριά μου σὰν κι αὐτὸν κανεὶς δὲν ἔγερνε ἄλλος.
Κυβερνητὴς καὶ φροντιστής. Καὶ τοῦ εἶπα· ,,Τράβα, ἀφέντης,
κυβέρνα καὶ βασίλευε γιὰ μέ, σὰ νὰ μὴν εἶμουν
ἐγώ, σὰ νὰ γεννήθηκες ἐσὺ στὸ θρόνο!'' Μόνο
πὼς δὲν τοῦ εἶπα· ,,Τράβα ὀμπρός! Κ' ἐγὼ θὰ σ' ἀγναντεύω
ἥσυχα καὶ σπουδαχτικά. Καὶ θἀγναντεύω σε, ὄχι
γιὰ νὰ προβάλω σου κριτὴς καὶ νὰ σὲ στεφανώσω
μὲ τὰ στεφάνια ποὺ φοροῦν τοῦ τσίρκου οἱ νικητάδες·
θὰ σ' ἀγναντεύω γιὰ νἄρθῶ κατόπι σου στὸ δρόμο
ποὺ ἔσκαψες κι ἄνοιξες ἐσὺ παραμονεύοντάς με,
νὰ φτάσω ὅπου δὲν ἔφτασες καὶ νὰ σὲ ξεπεράσω''.
Ὁ δάσκαλός μου χτύπαγε συχνὰ πυκνὰ ταὐτιά μου
μὲ ποιοῦ, δὲν ξέρω, ἀρχαίου σοφοῦ, μπορεῖ λησμονημένου,
λόγια: ,,Ἡ ζωὴ σὰν τὸν ἀγώνα· μέσα στὸν ἀγώνα
μόνο οἱ πολλοὶ ἀγωνίζονται, μὰ οἱ διαλεχτοὶ ἀγναντεύουν·
κι αὐτοὶ εἶν' ἀπάνου ἀπ' τοὺς πολλούς, κι ὁ διαλεχτὸς ἀξίζει
γιὰ χίλιους μέσα στοὺς πολλούς''. Μὰ καταδέξου τώρα
καὶ γίνε μαθητούδι μου κ' ἐσύ, καὶ γρίκησέ με,
δάσκαλε, νά! μεγάλωσα, ἀπόκοτο μὴν πῇς με:
Μέσ' στοὺς πολλοὺς οἱ διαλεχτοί· κι ἀπ' τοὺς πολλοὺς ἀπάνου
κι ἀνάμεσα στοὺς διαλεχτοὺς οἱ δυνατοί, πιὸ ἀπάνου,
πιὸ ἀπάνου ἀπὸ τοὺς διαλεχτοὺς οἱ δυνατοί, πιὸ ἀπάνου·
οἱ δυνατοὶ ποὺ ὀρθώνονται καὶ ποὺ ξανοίγουν πρῶτα
στοχαστικά, ἀκατάδεχτα, γαλήνια, φροντισμένα,
στὸν τσίρκο κάθε ἀγωνιστὴ καὶ κάθε ἁρματοδρόμο,
πάντα παραμονεύοντας καὶ πάντα καρτερώντας
γοργὸ καὶ δέξιο τὸν καιρὸ γιὰ νὰ χυμήσουν οἱ ἴδιοι,
ἀγωνιστάδες ἕτοιμοι, δασκαλεμένοι σὲ ὅλα,
γιὰ τὰ σφιχτοπαλαίματα καὶ τοὺς μακριοὺς τοὺς δρόμους.*

*Παραδυνάστη σὲ ὕψωσα, κ' ἐσὺ δὲν εἶπες: Φτάνει! —
Μὰ τολμηρὲ καὶ ἀστόχαστε καὶ φαντασμένε, πότε
μέσα στὸ νοῦ σου τὄβαλες καὶ μέσ' στὴν πράξη τὸ εἶδες
τὸ κάτι ποὺ δὲ γίνεται καὶ σὰ γενῇ εἶναι κρίμα,
τὸ κάτι ποὺ δὲν πλάθεται καὶ σὰν πλαστῇ εἶναι τέρας,
νὰ εἶμαι στὸ πλάϊ σου δεύτερος κ' ἐσὺ μπροστά μου πρῶτος;
Σὰν κέδρο καὶ ἂν ὑψώθηκες, ἐγώ εἶμαι ὁ ξυλοκόπος
μὲ τὸ τσεκούρι ποὺ χτυπᾷ τὰ κέδρα, καὶ τὰ ρίχνει.
Καὶ μ' ἕνα μόνο γνέψιμο καὶ δίχως ἄργητα εἶδα
κ' ἐσὲ καὶ τὰ μεγάλα σου νὰ σωριαστῆτε ἐμπρός μου.
Ξένο τὸ σπλάχνος μοῦ ἔγινε κ' ἡ καλοσύνη ὀχτρός μου.
Μέσα μου κάτι πέθανε. Καὶ κάποτε θυμᾶμαι
πὼς ξόδι ἑτοίμασα λαμπρὸ μιᾶς λυγερῆς καὶ πήγα*

κ' ἔσκαψα καὶ τὴν ἔθαψα· κ' εἶσουν, ἐσύ, καρδιά μου.

Ἁγνὸ βιβλίο καὶ ζωντανὸ ποὺ τὄχει σφραγισμένο
τὸ Πνέμα, ρόδο ἀμάραντο, πύρινε θρόνε, χαῖρε!

Καθάρια ἐγὼ καὶ δυνατὰ στἄπλὰ καὶ στὰ μεγάλα
δίνω μιὰ σάρκα στρογγυλή, κι ὅλα τὰ κάνω ἀλήθειες
ποὺ εἶταν καπνοὶ καὶ ὀνείρατα· ἐκεῖ ποὺ ὁλόγυρά μου
καὶ οἱ καθαροὶ κ' οἱ δυνατοὶ κι αὐτοὶ ποὺ σὰν ἐμένα
περήφανα καὶ τὸ σπαθὶ δουλεύουν καὶ τὴ βέργα,
ρηγάδες, πρωτοστράτηγοι, θαμπὰ παραπατᾶνε,
καὶ κυνηγᾶν τὰ σύγνεφα καὶ μάχοντ' ὅλο μὲ ἴσκιους.

Φύτρωσες, βέργα μυστική, τὸ ἀμάραντο λουλούδι,
ἄρμα του Ἐσένα διάλεξε κι ὁ νοητὸς ὁ ἥλιος.

Ἡ φτώχια εἶν' ἡ καλή μου ἐμέ, τοῦ πλούτου ἂν εἶμαι ὁ κύρης,
καὶ τὰ πολλὰ γιὰ νὰ κρατῶ, φτάνουν ἐμὲ τὰ λίγα.
Σύνεργο ἐσὺ λαμπρότατο τοῦ χαλασμοῦ, χρυσάφι!
Λάμια τὸν ἄσωτο ποὺ τρώς, ὦ ξωτικό, ποὺ πῆρα
καὶ τὰ φτερά σου τἄκοψα κ' ἔκρυψα τὰ φτερά σου
καὶ σὲ κρατῶ ὑποταχτικὸ τῆς γνώμης μου, καὶ σκλάβο.
Μεστὰ εἶναι τὰ παλάτια μου κ' οἱ θησαυροί μου εἶν' ὅλοι
μέσ' σὲ κατώγια ἀνήλιαγα κι ἀνεύρετα κελλάρια
μὲ τἄσπρα καὶ τὰ πέρπυρα καὶ τὰ κωσταντινάτα,
κι ἀπ' ὅσα τῶν Ἰβηριτῶν οἱ τόποι ἐμένα δῶκαν,
κι ἀπ' τοὺς Καλίφες τῆς Συριᾶς ἀμέτρημα ὅσα πῆρα
κι ὅσ' ἁρπαχτὰ ἀπὸ τοὺς Κελτοὺς κι ὅσα φερτὰ ἀπ' τὸ Σκύθη
κι ὅσ' ἀπ' ἀλλότριους μάζωξα κι ἀπὸ δικούς μου βρῆκα
καὶ στὰ σεφέρια τἄνοιχτὰ καὶ στὰ κρυφὰ καρτέρια.
Τί θέρος ἀλογάριαστος καὶ τί σοδειὰ εὐεργέτρα
γιὰ τοὺς καιροὺς τοὺς ἄρρωστους ποὺ ἀργὰ ἢ γοργὰ πλακώνουν!
Βαθιά σκαψα κι ἀπόκρυφα σὲ στέρνες καὶ σὲ γούβες,
— ἔτσι οἱ νεκροὶ στοῦ Μισιριοῦ κοιμοῦνται τοὺς κρυψῶνες —
καὶ κάρφωσα καὶ σκόρπισα καὶ τὰ μαργαριτάρια
καὶ τὰ ζαφειροσμάραγδα καὶ τὰ διαμάντια μέσα.
Καὶ δὲ στολίστηκ' ἀπ' αὐτὰ μὲ τίποτε, καὶ μήτε
ποὺ μοίρασ' ἀπ' τὴ χάρη τους κανίσκια καὶ τὸ χέρι
δὲν ἅπλωσα νἀγγίξω τα· καὶ φυλακάτοράς τους
παράξενος ἀτάραχα κι ἀχόρταγα τὰ βλέπω,
καὶ σφιχτοχέρης ἕτοιμος γιὰ νὰ τὰ σπαταλέψω·
μαζὶ καὶ τὰ καταφρονῶ καὶ τἀγαπῶ, σὰν κάτι,
ποὺ δὲν ἀξίζει τίποτε, κι ὅλο τὸν κόσμο ἀξίζει·
γιατὶ μπορεῖ σὲ μιὰ στιγμὴ τὸ τίποτε νὰ γίνῃ,
σὰν προστασμένο ἀπὸ τὸ πνέμα τοῦ Κυρίου, νὰ γίνῃ
μιὰ πλάση ἁρμάτων, καραβιῶν, παλληκαριῶν καὶ κάστρων.

Ὅπου ἔσταξες, τὸ γιάτρεψες τὸ φλόγισμα τοῦ εἰδώλου.
Δροσιά, γιὰ Σένα κι ὁ ὕμνος μου σ' αἰῶνες τῶν αἰώνων.

*

Μακριὰ ἀπὸ μὲ τὸ κάθε τι ποὺ τίποτε δὲν κάνει
παρὰ νὰ πλάθῃ τὴ σκλαβιὰ καὶ νὰ σφυροκοπάῃ
χαλκάδες, κι ὅσα ἀνόητα ζητᾶν νὰ τὸ ποδίσουν
τὸ τρέξιμο τοῦ δυνατοῦ, μακριὰ ἀπὸ μὲ τὰ πάντα.
Κι ἀπὸ τἄδεια ὁρμηνέματα τοῦ φίλου λυτρωμένος,
καὶ πρῶτ᾽ ἀπὸ τὴ βρωμερὴ λαχτάρα τῆς γυναίκας.
Κ᾽ ἔγινα ὁ μαυροφόρετος καλόγερος τοῦ ἔργου
ποῦ ὅλο τραβᾷ μὲ τὸ σταυρὸ μπροστὰ καὶ μὲ τὴ σπάθα.
Κι ὅπως ἀπὸ τὰ τρυφερὰ κι ἀπὸ τὰ χαῦνα, ἀπ᾽ ὅλα,
ψυχή μου, σὲ ξεστόλισα, καὶ σ᾽ ἄφησα μὲ μόνο
τὸ γυάλισμα τῆς γύμνιας σου, σκληρῆς, τραχειᾶς, ἀντρίκειας,
ἔτσι ἔρριξ᾽ ἀπὸ πάνω μου κ᾽ ἔβγαλ᾽ ἀπ᾽ τὸ κορμί μου
τὰ πλήθια τὰ διαμαντικὰ καὶ τὰ λαμπροβαμμένα
φορέματα καὶ τἀκριβὰ σαγιὰ καὶ σκαραμάγκια,
γιατὶ ὅλα τους ἀταίριαστα κι ἀνάξια τῆς ζωῆς μου,
ἀστόλιστης κι ἀσκητικῆς κ᾽ ἐλεύτερης, ποὺ πάει,
πάει στὴν ἰδέα πανύψηλη ταμένη κι ἀνεβαίνει
πανάλαφρη, καὶ τίποτε δὲ θέλει νὰ βαραίνῃ
τἀνέβα της. Νοῦς καὶ ψυχή, καὶ σάρκα, καὶ ὄψη, καὶ ὅλα,
μιὰν ἁρμονία πολύφωνη ποὺ ἀνάλλαγη κρατιέται,
κι ὁ πρωτοψάλτης εἶμ᾽ ἐγώ· καὶ ἡ βέργα μου ἀδερφώνει
στόματα κι ἄργανα σφιχτὰ δεμένα στὸ σκοπό μου.

Τοὺς φιλοσόφους ἄσοφους δείχνεις, καὶ μωρολόγους
τῶν ὄμορφων παραμυθιῶν τοὺς ραψῳδούς, ὦ Κόρη,
κ᾽ ἔπλεξες τὸ στεφάνι Ἐσὺ ποὺ εἶν᾽ ἄπλεχτο ἀπὸ χέρια.

Πάρε κ᾽ ἐσὺ ἕνα τρίψαλο τῆς δύναμής μου καὶ ἄμε
καὶ μάσε τἀποκόμματα καὶ τἀποδιαλεγούδια,
ἄμοιαστο ἀδέρφι, ποὺ μεθᾷς κι ἀπὲ βαριὰ κοιμᾶσαι
στὶς ἀγκαλιὲς μὲ τοὺς μικροὺς καημούς, μὲ τὰ τραγούδια.
Ὁ κληρονόμος μου εἶν᾽ αὐτός! Δέσποινα, μὴν τὸ δώσῃς,
καὶ τὸ δικό μου τὸ σπαθὶ νὰ τὸ κληρονομήσῃ!
Θὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ χέρι του, καὶ θὰ τὸ συνεπάρῃ,
ποιὸς ξέρει, ποιὰ νεροσυρμή! κι ἀνίσως δὲν προστάξῃ
τὸν ἄγγελό του ὁ Κύριος νὰ τὸ περιμαζώξῃ,
ποιὸς ξέρει σὲ ποιὰ γῆ θὰ βγῇ καὶ ποὺ θὰ καταντήσῃ,
σὲ τόπους ποιοὺς ἀλαργινούς, ποιὰ χέρια ἀλλότρια, χέρια
πολέμια, θὰ τἀρπάξουνε μιὰ μέρα τὸ σπαθί μου,
γιὰ νὰ χτυπήσουνε μ᾽ αὐτὸ τὰ σπλάχνα μου στὴ γῆ μου!
Κάλλιο γιὰ πάντα νὰ χαθῇ στῆς ἄβυσσος τὸ βάθο!
Τώρα, ὅσο ζῶ ζῆσε κ᾽ ἐσύ, τἄμοιαστο ἀδέρφι, μέσα
στὶς στράτες τὶς λιβαδωτὲς κορφολογώντας ἄνθια,
καὶ μέσ᾽ στὰ μαρμαρόλουτρα καὶ στὰ χρυσοπαλάτια
τὴ θηλυκή σου τὴ ζωὴ τὴ μοσκοβολισμένη
μὲ τοὺς κολάκους ξόδευε καὶ μὲ τοὺς χαροκόπους·
καὶ μὲ τοὺς γερακάρηδες τὰ ὡραῖα κυνήγια παῖζε,
καὶ τάϊζε τὰ λαγονικὰ τἀλάφια νὰ σοῦ πιάνουν,

καὶ ζῆσε γιὰ νὰ σοῦ ρουφᾷ τὸ αἷμα σου ἡ γοργόνα.
Σέρνε τὰ πόδια ὅπου στρωτὴ μπροστά σου ρούγα βλέπεις,
καὶ σήκωνε τὸν κουρνιαχτὸ τῆς χιλιοπατημένης.
Τὴ στρώνω ἐγὼ τὴ ρούγα μου καὶ τὴν πρωτοπατάω,
κι ὅλο τραβάω στἀλλοῦ μακριὰ καὶ φτάνω πέρα ὡς πέρα
στὴν ἄκρη, στἀκροσύνορα, καὶ μάκρος δὲ γνωρίζω,
ὁ Διγενὴς γιατ᾽ εἶμ᾽ ἐγώ, γιατ᾽ εἶμ᾽ ἐγὼ ὁ ᾽Ακρίτας.
Τραβῶ πρὸς τὴν ᾽Ανατολὴ καὶ πάω κατὰ τὴ Δύση,
κι ὅπου κλεισούρα καρτερῶ καὶ στέκομαι ὅπου πόρτα,
κι ὅλο κρατῶ στἀπόμακρα μὲ τὴ γυμνὴ ρομφαία
τῆς Ρωμιοσύνης τὸν ὀχτρό, τὸν ἄπιστο τοῦ θρόνου.
Κ᾽ ἐγὼ εἶμ᾽ ὁ γλήγωρος βοριὰς ποὺ μέσ᾽ ἀπὸ τὰ δέντρα
βροντολογάω σὰ βούκινο τῆς παρουσίας τῆς θείας,
καὶ ποὺ τὰ μαῦρα σύγνεφα σπρώχνω μακριὰ καὶ διώχνω,
κι ὅλο καὶ κάνω πιὸ πλατιὰ τὰ οὐράνια τὰ γαλάζια.

Ψηλότερη ἀπ᾽ τοὺς οὐρανούς, τῆς γῆς τὸ θέμελο εἶσαι!

D r o s s í n i s (Georgios). Geboren in 1859, kleinzoon van een der helden van Missolongi, studeerde te Athene en in Duitsland. Evenals Palamas begon Drossinis zijn litteraire carrière met satyrische gedichten; hij richtte verschillende tijdschriften op, zoals de *Estia*, de *Nationale Opleiding*, de *Agenda van Groot Griekenland*; sinds lange tijd is hij lid en Secretaris van de ,,Vereniging voor Verbreiding van nuttige Boeken'', waarvan hijzelf enige geschreven heeft en droeg bij tot de ontwikkeling van het publiek. Zijn verzamelingen van gedichten zijn bekend om hun gratie en helderheid; *Kalmte*; *Lichtende Duisternis*; *Gesloten Oogleden*; *Vurig Zwaard*: *Alcyoniden*; *de Avond komt.*

In proza schreef hij verschillende novellen; de meest bekende ervan is *Het Liefdekruid* (1888).

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Δ ρ ο σ ί ν η Φωτερὰ σκοτάδια. 1903—1914. *ἔκδοσις δευτέρα*, blz. 86; 146.

Προσκυνήτρα ἐγὼ καὶ λάτρισσα,
Στῆς ᾽Αγάπης τ᾽ ἁγιαστῆρι
Ξέχειλο γιὰ σένα γέμισα
Τῆς καρδιᾶς μου τὸ ποτῆρι.

Μέσ᾽ στὰ χέρια μου κρατῶντας το
Τὸ ποτῆρι τὸ γεμᾶτο
Σ᾽ τὤφερνα, ὦ καλέ μου, κ᾽ ἔτρεμα
Μὴ χυθῆ μιὰ στάλα κάτω.

Μά, πρὶν φτάσω, ἡ Μοῖρα μοὔδειξε
Τὴν ὡραία μου πίστι ψεύτρα,
Κι᾽ ἀπ᾽ τὸν ἴδιο δρόμο γύρισα
Ταπεινά, σκυφτά, σὰν κλέφτρα.

Καὶ τοῦ ποτηριοῦ τὸ ἁγίασμα,
Τώρ' ἀνώφελο γιὰ μένα,
Τὤχυσα στὰ λησμοβότανα,
Ποὺ εἶδα γύρω μου ἀνθισμένα.

* * *

Στὰ βάθη τῶν νυχτῶν τ' ἀστρόσπαρτα,
Ποὺ ἀγνώριστα κι' ἄφωνα μένουν,
Πόσοι καινούργιοι κόσμοι πλάθονται,
Πόσοι παλιοὶ κόσμοι πεθαίνουν!

Καὶ στῶν ψυχῶν τὰ βάθη, γύρω μας,
— Στ' ἀγνώριστα κι' ἄφωνα βάθη —
Κόσμοι πεθαίνουν, κόσμοι πλάθονται,
Χωρὶς κανένας νὰ τὸ μάθη.

M a w í l i s (Lorentsos) (1860—1912). Te Ithaka geboren, had Spaans bloed door zijn grootvader; hij studeerde in Duitsland, doch heeft door zijn moeder de liefde voor de taal, poëzie en zeden van het Griekse volk gekregen.

Zijn leven lang studeerde hij oude en nieuwe talen, maar hij was ook een man van de daad: tweemaal ging hij in de oorlog als vrijwilliger, eerst in één der revoluties van Kreta (1896) en ten tweede male in de Balkanoorlog van 1912, waar hij de dood vond in de slag van Driskos. Zoals wij gezegd hebben (blz. 355) behoort hij tot de nieuwe Heptanesische school, waarvan de bekoring in zijn werken te voelen is.

Τὰ ἔ ρ γ α τοῦ Λορέντσου Μαβίλη. Ἀλεξάντρεια 1915, blz. 144—147.

ΕΙΔΩΛΑ

Ἄχαρή μου χαρά, φτωχοί μου στίχοι,
Τῆς ζωῆς μου ἀκριβό, κρυφὸ καμάρι,
Ἀπὸ καθάριο βγαίνετε ζυμάρι
Κ' εἴσαστε γεννημένοι ὄχι ὅπως τύχη.
Δὲν κελαηδᾶτε ἀνούσιοι κι' ἄσκοπ' ἦχοι
Σὰν τραγούδια ἐλαφρόμυαλου ἐρωτάρη,
Μὰ κι' οὔτε παραιτᾶτε τὸ συρτάρι
Νὰ βρῆτε ἀγοραστὴ τόσο τὸν πῆχυ.
Γιατ' εἴσαστε ψυχοῦλες καὶ κορμάκια
Τῶν πόθων καὶ τῶν πόνων μου, ποῦ πλήθια
Πικρὰ μ' ἐσυχνοπότισαν φαρμάκια·
Εἴδωλά εἶναι οἱ χαρές, καϋμὸς ἡ ἀλήθεια,
Καὶ ἀλήθεια εἶν' ἡ ζωή! Μὰ τὶ μὲ μέλει·
Θωρῶ ἐσᾶς κι' ὁ καϋμὸς γένεται μέλι.

ΧΑΡΑΥΓΗ

Ἀχνά, σὰν τὸ ροδόβαμμα μιᾶς πρώτης
Ἀνήξερης ἀγάπης, ξημερόνει·
Τὴν ἀπάρθενη θάλασσα φουσκόνει
Σὰ γλυκοανασασμὸς πάναγνης νιότης,
Καὶ σὰν ἄνθια κυλάει τὸν κάτασπρό της
Ἀνάλαφρον ἀφρό, καὶ ἡ γῆς ἀσκόνει
Τὴ λευκὴ καταχνιὰ καὶ φανερόνει
Τὴν ὀμορφάδα τῆς αἰωνιότης·
Ἄγγιχτη, ἀφίλητη, ἀθώρητη. Μένει
Σαστισμένη ἡ ψυχὴ στὴ δροσεράδα
Τοῦ ἀγέρος ποῦ ὅσο πάει καὶ ἀσπρογαλιάζει·
Τὸ πάθος ξεστοχάει καὶ ἀναγαλλιάζει,
Σὰν ὁ ἄγριος κρίνος ποῦ ξανοίγει ἀράδα,
Στὴν ἄπειρη ὡραιότη ἐρωτεμένη.

ΕΛΙΑ

Στὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσι,
Γέρικη ἐλιά, ποῦ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
Πρασινάδα ποῦ ἀκόμα σὲ τυλίγει
Σὰ νἄθελε νὰ σὲ νεκροστολίση.
Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
Τῆς ἀγάπης πιπίζοντας ἀνοίγει
Στὸ κλαρί σου ἐρωτάρικο κυνῆγι,
Στὸ κλαρί σου ποῦ δὲ θὰ ξανανθήση.
Ὢ πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν,
Μὲ τὴ μαγευτικιὰ βοὴ ποῦ κάνουν,
Ὁλοζώντανης νιότης ὀμορφάδες
Ποῦ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν·
Ὢ νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
Καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.

ΥΠΕΡΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τοῦ μυστήριου ἀνασήκωσε τὴν πέτρα
Καὶ μὴ σκιαχτῆς τὸ δάγκαμα τοῦ ἀστρίτα·
Τὴν ἀλήθεια ἀκατάπαυτα ἀναζήτα
Καὶ ἰδὲς ἂν εἶναι, ὡς λέν, ψυχοπονέτρα.
Μία μία τὲς σαγιττιὲς τοῦ πόνου μέτρα
Καὶ ἄγρυπνος τὲς πληγὲς ποῦ ἀνοίγουν κοίτα·
Μηνύτρα φτάνει ἡ κάθε μιὰ σαγίττα
Ἀπ᾽ τῆς ἄσπλαχνης Μοίρας τὴ φαρέτρα.
Καὶ ἂ βρῆς ποῦ ὁ πόνος εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια,
Τότες ἀπ᾽ τ᾽ ἀντρειωμένα σου τὰ στήθια
Γδύσου τὴν ταπεινότη τῆς ὀρφάνιας·
Στῆς Ὀμορφιᾶς, στῆς Δύναμης τὴ γλύκα,
Μὲ ἀλαλητὸ χαρᾶς καὶ περηφάνειας
Γίνε Θεός σου καὶ τὴ Μοῖρα νίκα.

G r y p á r i s (Ioannis) 1871—1942. Te Syphnos geboren, bezocht hij het gymnasium, studeerde in de philologie aan de Atheense Universiteit, en later kunstgeschiedenis in Italië, Duitsland en Frankrijk. Terug in Griekenland werd hij directeur van de Afdeling Kunsten en Letteren bij het Ministerie van Onderwijs. Hij stierf te Athene in het hongertijdperk van de bezetting van Griekenland door Duitsers en Italianen. De vertalingen van de *Prometheus* en van de *Hiketides* (Smekelingen) van Aeschylos, die tijdens de beroemde feesten van 1927 en 1930 te Delphi in het antieke theater gegeven werden, zijn van zijn hand.

Ἰ. Ν. Γ ρ υ π ά ρ η Σκαραβαῖοι καὶ τερρακόττες. Ἔκδοσις δευτέρα, Ἀθῆναι 1918, blz. 40, 41, 84.

ΥΠΝΟΣ

Ἔλα, ὕπνε, καὶ πάρε με· στὴν κλίνη
ποῦ σῶμα καὶ ψυχὴ σοῦ παραδίνω
κάμε, παρηγοριά μου, ν' ἁπαλύνῃ
ὁ μαῦρος πόνος ποῦ στὰ στήθη κλείνω.
Μὲς στὴ βαθειὰ ποῦ σοῦ ζητῶ γαλήνη
σὰ νὰ μὲ πῆρε ὁ ἀδερφός σου ἂς γίνω,
κι ἀπ' τὴ ζωή, ποῦ λαχταράω, ἂς μοῦ μείνῃ
τόση, ὅση ἀνασαίνει σ' ἕναν κρίνο.

Σ' ἕναν κρίνο λευκὸ σὰν τὸ χαλάζι,
ποῦ ὅταν στὸ νέο τὸ φῶς π' ἀσπροχαράζει,
ἀναγαλιάζει ὁ οὐρανὸς κ' ἡ γῆ,

Μιὰ ψυχούλα θἀρθῆ τὰ πέταλά του
φιλόντας νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὴν αὐγὴ
μ' ἕνα κόμπο δροσιᾶς μὲς στὴν καρδιά του.

ΘΑΝΑΤΟΣ

Καλῶς νἄρθῇ σὰν ἔρθ' ἡ στερνὴ ὥρα
τὰ μάτια μου γιὰ πάντα νὰ μοῦ κλείσῃ,
κι ὅποτα νἆναι, ἢ τώρα ἢ ἀργήσῃ,
φτάνει νὰ μὴν ἐρθῇ σὰν ἄγρια μπόρα.

Ἄνοιξι βέβαια νἆναι, σὰν καὶ τώρα,
κι ἀκόμα μιὰ γλυκειὰ γλυκούλα δύσι
κ' ἔτσι νὰ πάρῃ μιὰ αὖρα νὰ φυσήσῃ
καὶ νὰ πέσῃ ἡ ψυχούλα ἡ λευκοφόρα

Σὰν ἄνθι τῆς μηλιᾶς· κι ὅπου τὸ βγάλῃ
ἡ ἁγνὴ νεροσυρμὴ ποῦ ῥέει ἀγάλι
σὲ δεντρόκηπους μέσα καὶ βραγιὲς

Κι ὅπου τὸ πάῃ κι ὅπου ἀκόμα μείνῃ
ἀπ' τὶς παλιὲς μονάχα τὶς φωνὲς
νἀκούῃ τὸ χαῖρε ποῦ θὰ κλαίῃ ἡ Κρήνη.

Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ

Ἦρθε ἀπ' τὴν Πόλη υἱὸς πραματευτὴς
μὲ διαλεχτὴ πραμάτεια,
μ' ἀσημικὰ καὶ χρυσικὰ
καὶ μὲ γλυκὰ καὶ μαῦρα μάτια.

Κ' οἱ υἱὲς ποθοπλαντάζουν τοῦ χωριοῦ
στὶς πόρτες καὶ στὰ παρεθύρια,
κ' οἱ παντρεμένες ξενυχτᾶν
γιὰ τὰ σμιχτὰ γραφτά του φρύδια.

Τρίζωστη ζώνη ὁλόχρυση φορεῖ
σὲ δαχτυλίδι μέση,
καὶ πιὰ ἡ ὡραία ἡ Χήρα δὲ βαστᾷ:
— Πραματευτή, πολὺ μ' ἀρέσει
ἡ ζώνη ποῦ φορεῖς κι ὅ,τι νὰ πῇς
σοῦ τάζω κι ἄλλα τόσα . . .
— Δὲν τὴν πουλῶ μὲ οὐδὲ φλουριὰ
μὲ οὐδ' ὅσα κι ἄλλα τόσα γρόσσα·
ἔτσι, ὡραία, ὡραία — πῶς νὰ σὲ πῶ,

ρόδο ἢ κρίνο;
ἕνα μοῦ κόστισε φιλὶ
κι ὅπου εὕρω δυὸ τὴ δίνω . . .
— Σῦρε ταχιὰ στὴν Ὥρια τὴ σπηλιά,
πραματευτὴ μὲ τὰ ὥρια μάτια,
καὶ κεῖ σοῦ φέρνω τὴν τιμὴ
καὶ παίρνω τὴν πραμάτεια.

Τραβάει ταχιὰ στὴν Ὥρια τὴ σπηλιὰ
καὶ στοῦ μεσημεριοῦ τὴ στάλα
φτάνει στὴν Ὥρια τὴ σπηλιὰ
σὲ μοῦλα χρυσοκάπουλη καβάλλα.
Δένει τὴ μοῦλα στὴν ξυνομηλιὰ
ποῦ ἠσκιώνει ἐμπρὸς στὸ σπήλιο,
στὰ μάτια του ποῦ τὸν πλανᾶν
βάζει συχνὰ τὸ χέρι ἀντήλιο
καὶ τρώει καὶ τρώει τὴ στράτα τοῦ χωριοῦ,
δὲ φαίνεται κι οὐδὲ γρικιέται
καὶ μπαίνει μέσα στὴ σπηλιὰ
κι ἀποκοιμιέται . . .

Μέσα στὴ στοιχειωμένη τὴ σπηλιὰ
ποῦ ἀποσταμένος γέρνει,
ὕπνος τὶς φέρνει, ὕπνος τὶς παίρνει:
Νεράϊδες περδικόστηθες στητὲς
καὶ μαρμαροτραχῆλες
ἀνήσκιωτα κορμιά, ἄδεια νὰ

διανέματα κι ἀνατριχίλες,
στὶς κομπωτὲς πλεξούδες των φοροῦν
νεραϊδογνέματα καὶ πολυτρίχια
κ' ἔχουνε κρίνους δάχτυλα
κ' ἔχουν ροδόφυλλα γιὰ νύχια
κ' ἔχουνε χρυσομέταξα μαλλιὰ
κι ἐλιόμαυρες λαμπήθρες
— τέτοιες μὲ μέλι σύγκερο μεστὲς
οἱ Ὑβλαῖες κερῆθρες —
Καὶ μιά, ἡ Ἐξωτέρα ἡ Παγανή,
παγάνα τοῦ θανάτου,
χτυπάει τὸ νιὸ πραματευτὴ
καὶ παίρνει τὰ συλλοϊκά του.

Τώρα στὴ χώρα ὁ νιὸς πραματευτὴς
κλαίει καὶ λέει πάλι ἐκεῖνο:
— Ἕνα μοῦ κόστισε φιλὶ
κι ὅπου εὕρω δυὸ τὴ δίνω
τὴ ζώνη πὄπλεξε ἡ καλὴ — ὢ ἕνα φιλί,
ἡ ἀρρεβωνιαστικιά μου,
μὲ πλάνεσε μιὰ ξωτικιὰ στὴν ξενητειὰ
καὶ πῆρε τὰ συλλοϊκά μου!

Porphyras (Lambros) 1879—1933. Schuilnaam van Dimitrios Sipsomos; hij werd op Chios geboren, maar later vestigde hij zich te Piraeus (Zie Nirwanas p. 126). We hebben twee verzenbundels van hem: *Schaduwen* en *Stemmen van de Zee*. Gratie, eenvoud, ontroering om de alledaagse dingen en toch een intellectueel mysticisme karakteriseren zijn poëzie.

Λάμπρου Πορφύρα Σκιές. Ἀθῆναι 1926, blz. 35—45; 51; 58; 63; 74; 114.

Ο ΧΑΡΟΣ

Στὸν ποιητὴ Κωστῆ Παλαμᾶ

1

Δόξα, ὠσαννά, στὸ Χάρο ἐμένα!
Ὅταν ἡ νύχτα ἀργὰ θλιμμένα
Ρίχνη ἕνα πέπλο σκοτεινό,
Ψυχὲς καὶ ἥλιο νὰ σκεπάση
Δροσολογιέμαι στ' ἄγρια δάση
Καὶ ξαποσταίνω στὸ βουνό.

Κουρσάρος, ψυχοκυνηγάρης,
Στὸ μαῦρο, αἰώνιος καβαλλάρης,
Τῆς μπόρας παίρνω τὰ φτερά,
Κι' ὁ ἴσκιος μου ὅπου κ' ἂν ἁπλώνη
Στὴν ἐρημιὰ ξυπνάει τὸ γκιώνη,
Τὰ ξωτικὰ στὰ κρύα νερά.

'Απ' τὰ θολὰ τὰ κορφοβούνια
Πετιέμαι στοῦ παιδιοῦ τὴν κούνια,
Σκύφτω στοῦ γέρου τὴ στρωμνή,
Στῆς νύφης τὴ φωλιὰ κουρνιάζω,
Τοῦ ἀρρώστου τὸ κρεββάτι σιάζω,
Καὶ πέφτω μὲ τὴν ὀρφανή.

Δόξα, ὡσαννά, Ζωή, στὸ Χάρο!
Θέλω τ' ἀπόκρυφο νὰ πάρω
Τὸ φῶς, ποὺ φέγγει σου πιστά,
Θέλω τὴ δάδα σου νὰ σβύσω
Σὰν ἄνεμος, καὶ νὰ σφαλίσω
Ὅλα τὰ μάτια τ' ἀνοιχτά.

2

Εἶμαι ὁ ἀθάνατος ζωγράφος,
Ποῦ ἂν ἅρπαγος ὁ κρύος τάφος
Δὲ μοὖσβυνε τὶς ζωγραφιές,
'Απ' τὴν 'Ανατολὴ ὥς τὴ Δύση
Θἆχεν ὁ κόσμος πλημμυρίσει
Ὅλο ἀπὸ αἰθέριες ὀμορφιές.

Τὰ μάτια της βαθουλωμένα,
Γύρω τριγύρω σκεπασμένα
'Απ' τὰ νυφιάτικα μαλλιά,
Κάνω καὶ μοιάζουνε τοὺς κρίνους,
Ποὺ κλείνουν γιὰ δροσιὰ τοὺς θρήνους
Γιὰ πεταλοῦδες τὰ φιλιά.

Τὰ μάγουλά της καὶ τὰ χέρια,
Δὲν τὰ φωτίζουν τ' ἁγιοκέρια,
Μὰ κάποιο φῶς, ἀχνό, λευκό,
Λευκὸ σὰν τ' ἄγγιχτο τὸ χιόνι,
Καὶ τ' ἅγιο στόμα της κλειδώνει
Τῆς τέχνης μου τὸ μυστικό.

Κ' εἶμαι ὁ ἀθάνατος ζωγράφος,
Ποὺ ἂν ἅρπαγος ὁ κρύος τάφος
Δὲ μοὖσβυνε τὶς ζωγραφιές,
'Απ' τὴν 'Ανατολὴ ὥς τὴ Δύση
Θἆχεν ὁ κόσμος πλημμυρίσει
Ὅλο ἀπὸ αἰθέριες ὀμορφιές.

3

Σπίτι, βουβό, σκοτεινιασμένο,
'Απ' τὴν πνοή μου στοιχειωμένο,
Σπίτι — τοῦ τάφου ὁ ἀδερφός —

Ἐγὼ σοῦ σφάλισα τὴ θύρα,
Τὰ χελιδόνια ἐγὼ σοῦ πῆρα,
Καὶ σοὔσβυσα τ' ἅγιο σου φῶς.

Τοῦ χρόνου πετροκαταλύτη,
Προσμένεις, λείψανο, ἔρμο σπίτι,
Τὴν πᾶσα μέρα καὶ νυχτιά,
Προσμένεις οἱ νεκροί σου πάλι
Μήπως κ' ἐρθοῦν ἀπ' τ' ἀκρογιάλι,
Πέρ' ἀπ' τὴ μαύρη ξενιτιά.

Κι' ὠϊμένα! οἱ νυχτερίδες μόνο,
Τριγύρω σου κλώθουν τὸν πόνο,
Καὶ τὸ σκοτάδι πιὸ πυκνό,
Κι' οἱ ἀράχνες σου παντοῦ σπαρμένες,
Στοὺς ἀργαλιούς των βυθισμένες
Σάβανα ὑφαίνουν ἀπ' ἀχνό.

4

Σὰν τὸ φθινόπωρο μαραίνω
Μὲ τὴν πνοή μου ὅθε διαβαίνω,
Δέντρα, μεγάλα καὶ μικρά,
Καὶ στρώνω λούλουδα δροσάτα
Στὴ διαβαταρική μου στράτα
Ξεφυλλισμένα καὶ νεκρά.

Τὸ κρύο μου μέτωπο στολίζω
Μ' ἀσφόδελοὺς καὶ καθρεφτίζω
Τὴν ὀμορφιά μου στὰ νερά,
Κι' ἡ ὀμορφιά μου τὰ θολώνει,
Καὶ κρύφτει ὁ φλοῖσβος των τρυγόνι
Ποὺ κλαίει χαμένη του χαρά.

Καὶ μεσ' ἀπὸ τὰ αἰώνια δάση,
Νὰ κελαϊδοῦνε τἄχω μάσσει,
Στὸν Ἅδη μου ὅλα τὰ πουλιά,
Μὰ κι' ἡ φωνή τους στοιχειωμένη,
Μέσ' στὰ ξερὰ κλωνάρια μένει
Καὶ τρίζουν σὰν βραχνὰ βιολιά.

Βραχνὰ βιολιά, ποὺ συνοδεύουν
Τὰ φύλλα τους, γιὰ νὰ χορεύουν
Στὸ ὑγρὸ τὸ χῶμα ρυθμικά,
Καὶ μόν' ὀρθὰ παλληκαρίσσα,
Χλωρὰ στοὺς τάφους κυπαρίσσα
Βιγλίζουν μαῦρα μυστικά.

5

Κι' ἡ αὐγούλα σὰν ἀχνοροδίζη,
Καὶ τ' ἄστρα της ἀποκοιμίζη,
Σὰ σύννεφο, ἄγριο, σκοτεινό,
Σπέρνοντας γύρω μου τὸν τρόμο,
Παίρνω στρατὶ στρατὶ τὸ δρόμο
Καὶ στὰ παλάτια μου γυρνῶ.

Κι' ὁ μαῦρος μου καθὼς πετάει,
Τὴν κοιμισμένη ἠχὼ ξυπνάει
Τῆς ροδισμένης σιγαλιᾶς,
Ὁποὺ ξυπνώντας τρομαγμένη,
Φωνάζει: ὁ Χάροντας διαβαίνει,
Διαβαίνει ὁ Χάρος βασιλιάς!

Κ' ἐνῶ στὰ φύλλα καὶ στὴ χλόη
Τ' ἀέρι πνέη σὰ μοιρολόϊ,
Ἀπ' τὸν αἰθέρα τὸ βουβό,
Μ' ὅλη του ὁ ἥλιος τὴ λαμπράδα,
Σὰ σκλάβος μου κρατάει λαμπάδα,
Στὸν Ἅδη μου νὰ κατεβῶ.

6

Δόξα, Ὡσαννά, Ζωή, στὸ Χάρο,
Θέλω τ' ἀπόκρυφο νὰ πάρω,
Τὸ φῶς, ποὺ φέγγει σου πιστά,
Θέλω τὴ δάδα σου νὰ σβύσω,
Σὰν ἄνεμος καὶ νὰ σφαλίσω
Ὅλα τὰ μάτια τ' ἀνοιχτά.

ΦΩΣ ΜΕΣ' ΣΤΗΝ ΤΡΙΚΥΜΙΑ

Νησάκι μέσ' στὸ φῶς ἀσάλευτο
Καὶ ταξιδεύει ἀγάλια στὴ γαλήνη·
Μόλις ποὺ ἀκοῦς τὸ φλοῖσβο στὸ γιαλό,
Σὰν ἦχο ἀπὸ συρμὴ βάρκας νὰ σβύνη.

Ἀνοίγουν στὴ στεριά, στὸν κόρφο του,
Μύλων καὶ καϊκιῶν πανιὰ στ' ἀγέρι,
Σὰν κατεβαίνη τὸ βουνὸ ἡ Αὐγὴ
Μὲ τὸ θαμπὸ λυχνάρι της στὸ χέρι.

Καὶ τώρα νάτο μεσ' στὴν τρικυμιὰ
Μέσ' στὰ θολὰ τὰ κύματα, ποὺ χτίζουν
Ἀνάερα τοὺς πύργους των μὲ ἀφροὺς
Γιὰ μιὰ στιγμή, καὶ πάλι τοὺς γκρεμίζουν.

Νάτο μεσ᾽ στὴ μεγάλη καταχνιά,
Ποὺ τὰ καράβια χάνουνε τὸ δρόμο,
Καὶ φωτισμένα τὰ φτωχὰ παράθυρα
Σὰ μάτια βλέπουν πέρα μ᾽ ἄγριο τρόμο.

Καὶ νά! καὶ ἡ μαυροφόρα τοῦ νησιοῦ,
Στοῦ βράχου τὸ ἐκκλησάκι ποὺ ἀνεβαίνει,
Καὶ μέσ᾽ τὴ μπόρα ποὺ τὴ σέρνει, ὑψώνεται
Σὰ νἆναι ἀπ᾽ τὴ μαυρίλα της βγαλμένη.

Ἄ! μαυροφόρα ἐσὺ ποὺ πᾶς μονάχη σου
Ν᾽ ἀνάψης κάποιο φῶς στὸ εἰκονοστάσι
Γιὰ κεῖνον ποὺ ἀγαπᾶς στὴ θάλασσα,
Ἴσως καὶ μιὰν ἀχτίδα του τὸν φτάση,

Ἄ! μαυροφόρα, ἐσὺ θλιμμένη κ᾽ ἔρημη,
Ἄσε τ᾽ ἀργό σου ἀκολουθώντας βῆμα,
Ναρθῆ κοντά σου κι᾽ ἡ ψυχή μου ἀθώρητη,
Πάρ᾽ την καὶ κείνη ἀπάνω ἀπὸ τὸ κῦμα.

Κι᾽ ἀνάμεσα πελάγου κι᾽ οὐρανοῦ
Στὸ ἐρημοκκλήσι, στοῦ γκρεμοῦ τὰ χείλη,
Γιὰ τὴ Γαλήνη ἀνάψτε οἱ δυὸ μαζὶ
Γιὰ τὴν Ἀγάπη ἀκοίμητο καντήλι.

ΤΑ ΕΡΗΜΟΚΚΛΗΣΙΑ

Εἶναι στὰ ἐρημοκκλήσια ποὺ γκρεμίζονται
Θλιμμένες Παναγιές, χλωμὲς εἰκόνες,
Καὶ μοναχὰ ἀγαπᾶνε τὰ ἀγριολούλουδα:
Κρινάκια, κυκλαμιές, σπάρτα, ἀνεμῶνες.

Σὰ θυμιατήρια ἀγροτικὰ κ᾽ ἐφήμερα,
Σκόρπια ἢ δεμένα σ᾽ ἄτεχνο στεφάνι,
Τὴν ἀνθινή τους τὴν ψυχὴ σκορπίζουνε
Ψυχομαχῶντας σ᾽ ἄϋλο λιβάνι.

Ἄχ! ὅποιος πάει ἐκεῖ μὲ τ᾽ ἀγριολούλουδα
Στὸ πρῶτον ἄγγιγμά του ἀνοίγει ἡ πόρτα,
Ποὺ ὁλόγυρα οἱ φωλιὲς τὴν ἐπλουμίσανε,
Τῆς λησμονιᾶς τὴν κέντησαν τὰ χόρτα.

Ἀνοίγει ἡ πόρτα ἔτσι ὅπου συνείθισε
Νὰ τὴν ἀνοίγη μόνον ὁ ἀγέρας,
Σάμπως νὰ τὴν ἀνοίγη ἡ Παναγιὰ
Μὲ τὴν ἀνησυχία γλυκειᾶς μητέρας,

Χαροκαμένης γρηᾶς, ποὺ τὴ λησμόνησαν
Στὸ ἔρμο φτωχικό της καὶ προσμένει
Κάποιους νἀρθοῦνε πέρ᾽ ἀπὸ μιὰ θάλασσα
Αἰώνια σκοτεινή, φουρτουνιασμένη . . .

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Δὲν ξέρω πῶς νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ. Μὰ ὁ δρόμος, χθὲς τὸ βράδυ,
Μέσ' στὴ σταχτειὰ τὴ συννεφιὰ σὰ θέατρο εἶχε γίνει,
Μόλις φαινόνταν ἡ σκηνὴ στ' ἀνάριο τὸ σκοτάδι
Καὶ σὰ σκιὲς φαινόντανε μακρυά μου οἱ θεατρῖνοι.

Τὰ σπίτια πέρα κι' οἱ αὐλὲς καὶ τὰ κλωνάρια ἀντάμα
Ἔλεγες κ' ἦταν σκηνικὰ παλιὰ καὶ ξεβαμμένα,
Κ' ἐκεῖνοι ἐβγαῖναν κ' ἔπαιζαν τ' ἀλλόκοτό τους δρᾶμα,
Κι' ἄκουγες βόγγους κι' ἄκουγες καὶ γέλια εὐτυχισμένα.

Ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἐβγαίνανε κ' ἐσμίγαν κ' ἐπαγαῖναν
Κ' ἦτανε μιὰ παράσταση καὶ θλιβερὴ κι' ὡραία,
Κ' ἔβγαινε — Θέ μου! — κι' ἡ νυχτιά, καθὼς ἐπαρασταίναν,
Ἔβγαινε — Θέ μου! — κ' ἔριχνε τὴ μαύρη της αὐλαία.

ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δόστου τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μποροῦσε
Νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχή του,
Κάνε τὸ θᾶμα κι' ἄσε τον νὰ ζήση ὅπως ἐζοῦσε
Σὲ μιὰ μεριὰ ποὺ τάχατες νὰ μοιάζη τὸ νησί του.

Νἆναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βαθυὰ κουφαλιασμένα,
Νἄχη σωριάσει ἡ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια,
Κι' ἀράδα ἀράδα στὸ γιαλὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
Νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ Σκιαθίτικα καΐκια.

Νἆναι οἱ νησιώτισσες οἱ γρηὲς κι' οἱ νιὲς οἱ πεθαμένες,
Αὐτὲς ποὺ τὶς θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ἱστορίες,
Νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γρηὲς στὴν πόρτα καθισμένες,
Καὶ δίπλα στὰ παράθυρα ν' ἀνθίζουν οἱ γαζίες.

Κι' ὕστερα ἀκόμα νἆναι ἐλιές, καὶ νἆναι κυπαρίσσια
Σκυμμένα νἆναι καὶ τὸ φῶς τ' ἀχνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
Νά τονε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκκλήσια
Καὶ τὴν καμπάνα τους μακρυὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δόστου Χριστέ μου, τὴ στερνὴ χαρὰ νὰ ἰδῇ καὶ πάλι,
Τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι,
Ἀχ! ἔτσι ἀθῶα κ' ἔτσι ἁπλὰ κι' ἁγνὰ τὴν εἶχε ψάλει,
Ποὺ τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἁγιάση . . .

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ

Ὄχι ὅπως λέν, ὅτι δὲ ζοῦν οἱ τόσο ἀγαπημένες
Οἱ ἀρχαῖες οἱ Ἀττικὲς μορφὲς στ' ἀνάγλυφα ἐκεῖ πέρα
Τοῦ λιόχαρου Κεραμεικοῦ· νιοί, γέροι, νιὲς παρθένες,
Ὅλοι τους ζοῦν καὶ χαίρονται τὸ φῶς καὶ τὸν ἀγέρα.

Τὸ ξέρω· ἡ γῆ τοὺς ἔλυωσε, πᾶνε καιροὶ καὶ χρόνια,
Ἀλλὰ οἱ λευκές τους οἱ ψυχὲς κάτω ἀπ' τὸν Ἅδη ἀγάλι
Ξεφύγαν καὶ στὰ πέτρινα κορμιά τους καὶ τὰ αἰώνια
Ἐδῶ ποῦ ζοῦσαν, φώλιασαν, καὶ ζοῦν μαζί μας πάλι.

Ὤ! Ζοῦνε. Ἡ κόρη μὲ σκυφτὰ τὰ μάτια τὰ μεγάλα
Κοιτάει τ' ἀνάλαφρο πουλί, ποὺ κάπου σὲ μιὰ κόχη,
Στὴ γοῦβα τοῦ μαρμάρου της πῆγε νὰ πιῇ μιὰ στάλα
Ἀπ' τὸ νεράκι π' ἄφησεν ἐκεῖ τὸ πρωτοβρόχι.

Πιὸ πέρα ὁ γέρος ἄρχοντας στὸ χέρι του ἔχει κλείσει
Τοῦ γιοῦ του, τοῦ μικροῦ του γιοῦ, τ' ἁγνό, τ' ἀθῷο τὸ χέρι,
Εἶν' ἄνοιξη· κι' ἀκούει κοντὰ τὴ λεύκα ποὔχει ἀρχίσει
Νὰ τραγουδάει στ' ὁλόδροσο τοῦ Μάρτη μεσημέρι.

Κ' ὕστερ' ἀκόμα ὁ μορφονιός, στὸ κυπαρίσι πλάϊ,
Αὐτὸς μέσα στ' ἀτέλειωτο τὸ γαλανὸ τοῦ Ἀπείρου
Γιὰ κοίτα! ἀνέβη στ' ἄτι του καὶ πάει κι' ὅλο πάει
Στὸ δρόμο τὸν ἀξένοιαστο τῆς νειότης καὶ τοῦ ὀνείρου.

Ζοῦνε σᾶς λέω, καὶ χαίρονται τὸ φῶς εὐτυχισμένα,
Τὰ πάθη μας κι' οἱ πίκρες μας μονάχα ἐκεῖ δὲ ζοῦνε.
Κι' ὅταν περνοῦν καμμιὰ φορὰ ζευγάρια ἐρωτεμένα,
Ὅλοι τους γέροι, νιοὶ καὶ νιὲς κοπέλες τὰ βλογοῦνε,

Τὰ εὐχαριστοῦνε ποὔρθανε μακρυὰ στὴ μοναξιά τους,
Ποὔρθαν ἐκεῖ στὴν ἄφωνη, παντοτεινὴ γαλήνη,
Νὰ τοὺς θυμήσουν ἁπαλὰ τὴν πιὸ τρελλὴ χαρά τους,
Τὴν πιὸ γλυκειά: πῶς κάποτες ἀγάπησαν κ' ἐκεῖνοι.

K a v á f i s (Constantinos) 1863—1933. Te Alexandrië geboren, ging Kavafis als kind naar Engeland, waarna hij zich in zijn geboortestad vestigde. Hij sprak een arme taal met ongriekse uitdrukkingen. Voortdurend objectief denkend, drukt hij zich uit met een eenvoud, die ten slotte prozaïsch wordt. Hij houdt van historische onderwerpen, die hij op een suggestieve manier schildert. ,,Een Alexandrijn'' werd hij terecht genoemd om zijn decadente schoonheid. In de laatste jaren van zijn leven en na zijn dood is hij veel bewonderd.

Κ. Π. Καβάφη Ποιήματα. Ἀλεξάνδρεια 1935, blz. 10; 17; 35; 40; 49.

ΚΕΡΙΑ

Τοῦ μέλλοντος ἡ μέρες στέκοντ' ἐμπροστά μας
σὰ μιὰ σειρὰ κεράκια ἀναμένα —
χρυσά, ζεστά, καὶ ζωηρὰ κεράκια.

Ἡ περασμένες μέρες πίσω μένουν,
μιὰ θλιβερὴ γραμμὴ κεριῶν σβυσμένων·
τὰ πιὸ κοντὰ βγάζουν καπνὸν ἀκόμη,
κρύα κεριά, λυωμένα, καὶ κυρτά.

Δὲν θέλω νὰ τὰ βλέπω· μὲ λυπεῖ ἡ μορφή των,
καὶ μὲ λυπεῖ τὸ πρῶτο φῶς των νὰ θυμοῦμαι.
Ἐμπρὸς κυττάζω τ' ἀναμένα μου κεριά.

Δὲν θέλω νὰ γυρίσω νὰ μὴ διῶ καὶ φρίξω
τί γρήγορα ποῦ ἡ σκοτεινὴ γραμμὴ μακραίνει,
τί γρήγορα ποῦ τὰ σβυστὰ κεριὰ πληθαίνουν.

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

Σ' ἐβένινο κρεββάτι, στολισμένο
μὲ κοραλλένιους ἀετούς, βαθυὰ κοιμᾶται
ὁ Νέρων — ἀσυνείδητος, ἥσυχος, κ' εὐτυχής·
ἀκμαῖος μὲς στὴν εὐρωστία τῆς σαρκός,
καὶ τῆς νεότητος τ' ὡραῖο σφρῖγος.

Ἀλλὰ στὴν αἴθουσα τὴν ἀλαβάστρινη ποῦ κλείνει
τῶν Ἀηνοβάρβων τὸ ἀρχαῖο λαράριο
τί ἀνήσυχοι ποῦ εἶν' οἱ Λάρητές του.
Τρέμουν οἱ σπιτικοὶ μικροὶ θεοὶ
καὶ προσπαθοῦν τ' ἀσήμαντά των σώματα νὰ κρύψουν.
Γιατὶ ἄκουσαν μιὰ ἀπαίσια βοή,
θανάσιμη βοὴ τὴν σκάλα ν' ἀνεβαίνει·
βήματα σιδερένια ποῦ τραντάζουν τὰ σκαλιά.
Καὶ λιγοθυμισμένοι τώρα οἱ ἄθλιοι Λάρητες
μέσα στὸ βάθος τοῦ λαράριου χώνονται,
ὁ ἕνας τὸν ἄλλονα σκουντᾶ καὶ σκουντουφλᾶ,
ὁ ἕνας μικρὸς θεὸς πάνω στὸν ἄλλον πέφτει
γιατὶ κατάλαβαν τί εἶδος βοὴ εἶναι τούτη,
τἄνοιωσαν πιὰ τὰ βήματα τῶν Ἐριννύων.

ΙΩΝΙΚΟΝ

Γιατὶ τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των,
γιατὶ τοὺς διώξαμεν ἀπ' τοὺς ναούς των,
διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί.
Ὦ γῆ τῆς Ἰωνίας, σένα ἀγαποῦν ἀκόμη,
σένα ἡ ψυχές των ἐνθυμοῦνται ἀκόμη.
Σὰν ξημερώνει ἐπάνω σου πρωῒ αὐγουστιάτικο
τὴν ἀτμοσφαίρα σου περνᾶ σφρῖγος ἀπ' τὴν ζωή των·
καὶ κάποτ' αἰθερία ἐφηβικὴ μορφή,
ἀόριστη, μὲ διάβα γρήγορο,
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους σου περνᾶ.

ΙΘΑΚΗ

Σὰ βγεῖς στὸν πηγαιμὸ γιὰ τὴν Ἰθάκη,
νὰ εὔχεσαι νἆναι μακρὺς ὁ δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν θυμωμένο Ποσειδῶνα μὴ φοβᾶσαι,
τέτοια στὸν δρόμο σου ποτέ σου δὲν θὰ βρεῖς,
ἂν μέν' ἡ σκέψις σου ὑψηλή, ἂν ἐκλεκτὴ
συγκίνησις τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα σου ἀγγίζει.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσεις,
ἂν δὲν τοὺς κουβαλεῖς μὲς στὴν ψυχή σου,
ἂν ἡ ψυχή σου δὲν τοὺς στήνει ἐμπρός σου.

Νὰ εὔχεσαι νἆναι μακρὺς ὁ δρόμος.
Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωϊὰ νὰ εἶναι
ποῦ μὲ τί εὐχαρίστησι, μὲ τί χαρὰ
θὰ μπαίνεις σὲ λιμένας πρωτοειδωμένους·
νὰ σταματήσεις σ' ἐμπορεῖα Φοινικικά,
καὶ τὲς καλὲς πραγμάτειες ν' ἀποκτήσεις,
σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κ' ἔβενους,
καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικὰ μυρωδικά·
σὲ πόλεις Αἰγυπτιακὲς πολλὲς νὰ πᾶς,
νὰ μάθεις καὶ νὰ μάθεις ἀπ' τοὺς σπουδασμένους.

Πάντα στὸν νοῦ σου νἄχεις τὴν Ἰθάκη.
Τὸ φθάσιμον ἐκεῖ εἶν' ὁ προορισμός σου.
Ἀλλὰ μὴ βιάζεις τὸ ταξεῖδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλὰ νὰ διαρκέσει·
καὶ γέρος πιὰ ν' ἀράξεις στὸ νησί,
πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο,
μὴ προσδοκῶντας πλούτη νὰ σὲ δώσει ἡ Ἰθάκη.

Ἡ Ἰθάκη σ' ἔδωσε τ' ὡραῖο ταξεῖδι.
Χωρὶς αὐτὴν δὲν θἄβγαινες στὸν δρόμο.
Ἄλλα δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσει πιά.

Κι ἂν πτωχικὴ τὴν βρεῖς, ἡ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
Ἔτσι σοφὸς ποῦ ἔγινες, μὲ τόση πεῖρα,
ἤδη θὰ τὸ κατάλαβες ἡ Ἰθάκες τί σημαίνουν.

ΠΟΛΥ ΣΠΑΝΙΩΣ

Εἶν' ἕνας γέροντας. Ἐξηντλημένος καὶ κυρτός,
σακατεμένος ἀπ' τὰ χρόνια, κι ἀπὸ καταχρήσεις,
σιγὰ βαδίζοντας διαβαίνει τὸ σοκάκι.

Κι ὅμως σὰν μπεῖ στὸ σπίτι του νὰ κρύψει
τὰ χάλια καὶ τὰ γηρατειά του, μελετᾶ
τὸ μερτικὸ ποῦ ἔχει ἀκόμη αὐτὸς στὰ νειάτα.

Ἔφηβοι τώρα τοὺς δικούς του στίχους λένε.
Στὰ μάτια των τὰ ζωηρὰ περνοῦν ἡ ὀπτασίες του.
Τὸ ὑγιές, ἡδονικὸ μυαλό των,
ἡ εὔγραμμη, σφιχτοδεμένη σάρκα των,
μὲ τὴν δική του ἔκφανσι τοῦ ὡραίου συγκινοῦνται.

Skípis (Sotiris). Afstammeling van een der soldaten van Missolongi, te Athene geboren in 1881, reisde Skipis veel; hij woonde lang in Frankrijk en publiceerde ook veel in het Frans. In het Grieks heeft hij verzenbundels, drama's, kritieken en novellen uitgegeven.

Σ. Σκίπη Λουλούδια τῆς Μοναξιᾶς. Le Puy – en – Velay. 1927, blz. 66; *Κολχίδες. Ἀθήνα* 1930, blz. 5; 20.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Στὴν ἀφωτή τους ἐκκλησιὰ γονατιστοὶ δεήθηκαν
οἱ Πολιορκημένοι,
κι εἶχαν, σὰ βγῆκαν, στὴν ἀχνή, τὴν ὕστατην ἀπόφαση,
τὴν ὄψη τους γραμμένη.

Τοῦ κάκου ὁ Ἀπρίλης ὁ χλωρὸς μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τ' ἄνθια του
ζητάει νὰ τοὺς λιγύσει.
Μέσα στὸ νοῦ τους τώρα πιὰ γενῆκαν ἕνα, σμίξανε
ὁ Θάνατος κι ἡ Ζήση.

Ἄρρωστοι, γέροι καὶ παιδιὰ μὲ δάκρυα τοὺς ξεβγάζουνε
καὶ τοὺς κατευοδώνουν
κι αὐτοὶ μὲ πίστη στὴν καρδιὰ τοὺς ἄλλους πᾶν ἀρματωλοὺς
στὸ κάστρο κι ἀνταμώνουν.

Κι ἦρθεν ἡ ὥρα! ,,Ἐμπρὸς παιδιά!'' σκούζει ὁ Μακρῆς,
ὁ Μπότσαρης,
κι οἱ ἄλλοι καπετανέοι.
Κι ὅλοι, κρατῶντας τὶς γυμνὲς τὶς πάλες τους, ἀκολουθοῦν
μαρτυρικοὶ κι ὡραῖοι.

Σὰν πεινασμένοι γυπαϊτοὶ ποῦ ψόφιο ἀγρίμι ἀπὸ βουνοῦ
ράχη ψηλὴ ἀντικρύζουν,
ἔτσι στ' ἀσκέρια τὰ πυκνὰ τοῦ Κιουταχὴ καὶ τοῦ Ἰμπραὴμ
ὁρμοῦν καὶ τὰ διασκίζουν.

Κι ,,ὅσοι σωθοῦμε!'' κράζουνε. Καὶ 'πά στ' ἀράπικα κορμιὰ
τὰ γιαταγάνια μπήγουν
καὶ τὰ τειχιὰ τ' ἀνθρώπινα γκρεμίζοντας, τῆς Λευτεριᾶς
πλατὺ τὸ δρόμο ἀνοίγουν.

Ὁ Τουρκαράπης ἄλαλος στέκει θωρῶντας τὸ πουλὶ
ποὺ τοὔφυγε ἀπ᾽ τὸ χέρι
καὶ μὲς στὴν πόλη ρίχνεται — τὴν ἔρμη! — βάζοντας φωτιὰ
ὁλοῦθε καὶ μαχαῖρι.

Ὅμως τοῦ κάκου ἀναζητάει, μέσ᾽ ἀπὸ τὰ χαλάσματα
καὶ μέσ᾽ ἀπὸ τὴ μαύρη
καταστροφή, τῶν τόσων του τῶν θυσιῶν τὸ ἔπαθλο, —
τὸ Μεσολόγγι ναὕρει!

Τὸ Μεσολόγγι στὶς γενναῖες καρδιές τους, — δὲν κατάλαβε —
πῶς τὄκλεισαν Ἀκρῖτες
καὶ πῶς ἀθάνατο, ἄπαρτο ζεῖ πιὰ στῆς Φήμης τὰ βουνὰ
μὲ τοὺς Μεσογγῖτες.

ΚΟΛΧΙΔΕΣ

Δὲν εἶνε μιά . . . πολλὲς εἶν᾽ οἱ Κολχίδες!
Καὶ σ᾽ ὅλες, ὦ ἀργοναύτη, ἕνας ἀγέρας
σ᾽ ἔσπρωξε ἀνησυχίας, μ᾽ ὡραῖες ἐλπίδες
πῶς θαὕρεις τὸ Χρυσόμαλλο τὸ Δέρας.

Μὰ τὸ Χρυσόμαλλο τὸ Δέρας, εἶδες
πῶς σὲ καμιὰ γωνιὰ τούτης τῆς Σφαίρας
δὲ βρίσκεται. Καὶ ξενητιές, πατρίδες,
εἶδες σκιὲς πῶς εἶνε τῆς Χιμαίρας.

Μὰ τάχ᾽ ἀπὸ τὰ πρίν — καθὼς τόσοι ἄλλοι, —
δὲν τὄξερες αὐτό; Κι᾽ ὅμως στιγμὴ
ἡ ψυχή σου δὲ δίστασε ἡ μεγάλη.

Κι εἶπες: — Ἀκόμα ἕνας χαμὸς τὶ βλάφτει! —
Ὅ,τι στὸ βάθος ἐποθοῦσες, μὴ
δὲν εἶταν τάχα ὁ τίτλος τοῦ Ἀργοναύτη;

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Λαῶν μητέρα, θάλασσα προαιώνια,
ὦ Μεσόγειο θεϊκή, τοῦ κόσμου μνήμη
ἄγρυπνη, μουσική μου παναρμόνια!
Στὰ κύματά σου τὰ γαλάζια ἡ Φήμη
λούζεται πάντα σὰν τὴν Ἀφροδίτη
μὲ τὰ γοργά, τ᾽ ἀρίφνητά σου κήτη.

Τῶν ἀνέμων σου ἂν κάτεχα τὶς γλῶσσες,
Φοινικικὲς θὰ γρίκαγα κουβέντες.
Ξεχασμένες φυλὲς θὰ ξύπναγαν πόσες!
Τραγούδια ποιᾶς Τρωάδας ὁ Πουνέντες;
Κι ὅπως στὸν δραματιστὴν ὁ οἶστρος
ποιοὺς χρησμοὺς θενὰ μοὔφερνε ὁ Μαΐστρος;

Σᾶς βλέπω, σᾶς ἀκούω παλιὲς καὶ νέες
πόλεις στητὲς ὁλόγυρά της ὅπως
ἀπὸ μιὰ λίμνη ὁλόγυρα οἱ νυμφαῖες.
Τόσο πολλὲς καὶ τόσ' ὡραῖες, ποῦ τόπος
γι' ἄλλη δὲ μένει. Ὅμως ἀρκοῦν ἐκεῖνες
ὡς τὴ Συντέλεια τῆς Ζωῆς, Σειρῆνες.

Στὴν Κολχίδα χωρὶς ποτὲ νὰ φτάνουν
στὰ νερά σου οἱ Ἀργοναῦτες ταξιδεύουν·
οἱ Θρῦλοι σου Χριστοὶ ποῦ ὅταν πεθάνουν
γίνουνται ἀληθινοὶ καὶ ζωντανεύουν.
Τὸ μεγάλο τοῦ κόσμου παραμύθι
φύλαξέ το στ' ἀπάτητά σου βύθη.

Φύλαξέ το ὅπως φυλᾶς μὲ ζήλεια,
ποιὸς ξέρει γιὰ ποιὸ μέλλον μακρισμένο,
τόσων νεκρῶν πολιτισμῶν κειμήλια,
στὸ βυθό σου, ὦ Μεσόγειο, τὸν παρθένο,
γιὰ ὅταν θὰ γίνεις γῆ, γιὰ ὅταν καὶ πάλι
μὲ τὰ στεριά σου στολιστεῖς τὰ κάλλη!

Ὅμως γιὰ τώρα, γιὰ τοὺς ἐκλεχτούς σου,
μεῖνε ὅπως εἶσαι, ὦ Θάλασσα, Θρησκεία!
Κι ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς ἱεροὺς μαστούς σου,
βύζαξέ μας τοῦ Ὀρφέα τὴν ἁρμονία
ποῦ μὲ τὸ κῦμα σου εἶνε ζυμωμένη,
ὦ Μεσόγειο, ὦ Προφήτισσα ἐμπνευσμένη!

Sikelianós (Ángelos). Te Leukas geboren in 1884, ging hij naar Amerika, waar hij trouwde met Eva Palmer Kotland met wie hij de ,,Delphische Idee'' wilde propageren nl. de stichting te Delphi van hogescholen, waar een internationale jeugd principes van zuiver geestelijk leven zou leren. Twee opvoeringen van Griekse tragedies (*Prometheus, Hiketides*), door hen te Delphi gegeven, vernieuwden de opvattingen over het antieke theater.

In drie delen werden al zijn verzen te Athene uitgegeven onder de naam ,,*Lyrisch Leven*'' (1946—1947).

In een van zijn eerste werken Solomos imiterend, nam hij de *Alaphroiskiotos* (De Onnozele) als de wijze, die in de natuur een zin en krachten aanvoelt, welke voor de gewone mensen verborgen blijven.

Ἀγγέλου Σικελιανοῦ Λυρικὸς βίος 3, τόμοι. Ἀθήνα 1946—1947. I blz. 11—14; 24—26; 28—30; 167. II blz. 25—33. III blz. 204; 308; 319.

ΑΛΑΦΡΟΙΣΚΙΩΤΟΣ

1

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ὕπνος ἱερός, λιονταρίσιος,
τοῦ γυρισμοῦ, στὴ μεγάλη

τῆς ἀμμουδιᾶς ἁπλωσιά.
Στὴν καρδιά μου
τὰ βλέφαρά μου κλεισμένα·
καὶ λάμπει, ὡσὰν ἥλιος, βαθιά μου . . .

Βοὴ τοῦ πελάου πλημμυρίζει
τὶς φλέβες μου·
ἀπάνω μου τρίζει
σὰ μυλολίθαρο ὁ ἥλιος·
γεμάτες χτυπάει τὶς φτεροῦγες ὁ ἀγέρας·
ἀγκομαχάει τὸ ἄφαντο ἀξόνι.
Δὲ μοῦ ἀκούγεται ἡ τρίσβαθη ἀνάσα.
Γαληνεύει, ὡς στὸν ἄμμο, βαθιά μου
καὶ ἁπλώνεται ἡ θάλασσα πᾶσα.

Σὲ ψηλοθόλωτο κύμα
τὴν ὑψώνει τὸ ἀπέραντο χάδι·
ποτίζουν τὰ σπλάχνα
τὰ ὁλόδροσα φύκια·
ραντίζει τα διάφωτη ἡ ἄχνα
τοῦ ἀφροῦ ποὺ ξεσπάει στὰ χαλίκια·
πέρα σβήνει τὸ σύφυλλο βούισμα
ὁποὺ ξέχειλο ἀχοῦν τὰ τζιτζίκια.

Μιὰ βοὴ φτάνει ἀπόμακρα·
καὶ ἄξαφνα,
σὰν πανὶ τὸ σκαρμὸ ποὺ ἔχει φύγει,
χτυπάει· εἶν' ὁ ἀγέρας ποὺ σίμωσε,
εἶν' ὁ ἥλιος ποὺ δεῖ μπρὸς στὰ μάτια μου
— καὶ ὁ ἁγνὸς ὄχι ξένα τὰ βλέφαρα
στὴν ὑπέρλευκην ὄψη του ἀνοίγει.

Πετιῶμαι ἀπάνω. Ἡ ἀλαφρότη μου
εἶναι ἴσια μὲ τὴ δύναμή μου.
Λάμπει τὸ μέτωπό μου ὁλόδροσο,
στὸ βασίλεμα σειέται ἀνοιξάτικο
βαθιὰ τὸ κορμί μου.
Βλέπω γύρα. Τὸ Ἰόνιο,
καὶ ἡ ἐλεύτερη γῆ μου!

Θύρα σιωπηλὴ τῶν Ἠλύσιων, ΡΩΤΗΜΑ
ἐσὲ ἄνοιξα πρώτη; Τριγύρω
βασιλεύουν ἀχνόφωτοι οἱ κάμποι.
Στὴ γαλήνην ὁλόφωτος νὰ μπει
ἦρτε ὁ νοῦς μου.
Ποιὰ νέαν ὡραιότη θ' ἀστράψεις

στὴν ὄψη μου;
Μέσα στὸν ἀκοίμητο αἰθέρα
ἡ βαθιὰ γνωριμιά μου ν᾽ ἀνάψει
τὴ νέαν ἀβασίλευτη μέρα;

Νά, ὁ χιτώνας μου λάμπει,
γυαλίζει σὰν τοῦ ἄμμμου τὸ κρίνο.
Μιὰν ἀπόγειαν ἁγνότη φυσάει.
Κυβερνάω στὴν ἀπάρθενην ἔρημο
μιὰ ἀρετὴ καὶ μιὰ νιότη.
Γαληνὰ λάμπουν ὅλα,
πολύβοα. Σὲ ὅλα
δράμει φῶς. Καὶ ἡ ψυχή μου θαμάζει
τὰ γνώριμα μύρα,
βαθιὰ τὰ δοξάζει.

Σὰ νὰ πέρασα
τὸ στερνὸ τοῦ ᾽Οδυσσέα ταξίδι,
ὅλα τ᾽ ἄφηκα πίσω μου
πῶς ἀφήνει ἕνα ντύμα τὸ φίδι.

Κι ὡς ὁ θάνατος ὄξω ἀπ᾽ τὰ πέλαγα
ἀλαφρὸς ποὺ τοῦ ἐτάχτηκε,
κλήρα
— ἕνα ἀργὸ ἡλιοβασίλεμα —
θὰ ἔχει μείνει σ᾽ ἐμέ,
ποὺ τὸν τρίσβαθον
ὁποὺ ἀνάσανε ἀγέρα ἔχω γύρα.

,,Ὄχι, δὲν εἶν᾽ ὁ θάνατος· ΑΚΟΥΣΜΑ
τὸ τάμα ἐσὺ δὲν τό ᾽σωσες·
ποῦ εἶναι ὁ μακάριος ὁ λαός σου γύρα;
Νέα σάρκα ντύνει σου τὰ κόκαλα,
περνάει σὰ φῶς
καὶ βλέπει τὸ μελούδι·
ζώνει ἕνα φίδι τὰ νεφρά σου ἡ φρόνηση·
λάμπει χρυσὸ στὴν ὄψη σου ἕνα χνούδι.

Κρύο σοῦ ᾽ναι κι ὅλο ἐλεύτερο τὸ μέτωπο,
ξένο δὲ σοῦ ἐχαράκωσε
στεφάνι τὸ κεφάλι.
Τοῦ ὀχτροῦ σου ὁ μάταιος λογισμός,
κι ἀπὸ σφεντόνα ἂν ἔρχεται,
κρούει ἀμάλαγο ἀτσάλι.''

Τὴν προφητείαν ὁ ἥλιος βασιλεύοντας
μοὔδωκε. Μὲ ἀλαφρὸ στὰ χείλη
καὶ βαθιὰ

τὴ θεοτική της γνώμη,
δίπλα ἀπὸ σένα πρῶτα,
Ἰόνιο, κ᾿ ὕστερα
ἀγνάντεψα ποιοὶ διάπλατοι
φεύγουν στὴν τόλμη δρόμοι.

...Καὶ διάβη ὁ ὕπνος τρίσβαθα, ΠΡΩΤΗ ΝΙΚΗ
καὶ μοῦ ἄνοιξε τὰ βλέφαρα
πάλι ἀλαφρὸ τὸ διάβα του.
Θαμποὶ τριγύρα οἱ βράχοι.
Ἀπάνωθέ μου ἀνάσαιναν
βαθιὰ τ᾿ ἀστέρια·
καὶ ἤμουνα
πεσμένος μὲ τὴ ράχη.

Ὡσὰ βραχνὸ ἕνα ρόχασμα
ἐδιάβαινε ἀπὸ πάνω μου,
μιὰ ἀνάσα χλιὰ ποὺ μοῦ ἄγλειφε
τὴν ὄψη καὶ τὰ σπλάχνα·
σὰ ζωντανὸ ἕνα πέλαγο
ποὺ σ᾿ ἕναν ἄμμο ἀπέραντον
ὁλόθερμη ἅπλωνε ἄχνα.

Κι ὡσὰ χαλκὰς μοῦ ἐκράταγε
σ᾿ ἕνα βαρὺν ἀγώνα,
στὴ γῆ δεμένο ἀνάσκελα
χέρια, λαιμὸ καὶ γόνα.

Καὶ τὸ κεφάλι ἐσήκωσα
βαρύ, τὰ νεῦρα δένοντας,
σὰν τὸ κεφάλι πρόβατου
ποὺ ὡς τὸ λαρύγγι ἐσφάγη·
καὶ νά, ὁλοένα ἐκύκλωνε
τριγύρα, ὡς μισοφέγγαρο,
ἕνα κοπάδι ἀμέτρητο
γίδια καὶ ἀρνιὰ καὶ τράγοι...

Καὶ στάθη· κι ἂς ἐκράταγα
τὴν κρύα πνοὴ στὰ στήθη,
τὸν ἄνθρωπον ἀνάνιωσαν
ποὺ πάρωρα ἐκοιμήθη.
Ἐβόγκααν τὰ κουδούνια τους
κάποτε· ἀνάρια, γύρου,
βραχνὸ ἀκουγόνταν βέλασμα
τρεμουλιαστὸ σατύρου.

Καὶ δὲν ἐφάνη πιστικός.
Ἀπὸ ποιὰ τάχα βύθια

ἦρταν, μὲ μάγιο, ἀμέτρητα
τριγύρα μου καὶ πλήθια,
σταλμένο βιὸς δαιμονικό,
παντοῦ, μπροστὰ, ἀπὸ πίσω,
γιὰ νὰ τοὺς γένω βασιλιὰς
καὶ νὰν τὰ κυβερνήσω;

Καὶ τὴν ψυχή μου ἐμάζωξα
στὰ στήθη μέσα καὶ εἶπα:
,,Βαριὰ ἐκοιμήθηκες, καρδιά·
πάρε αἷμα πίσω, χτύπα,
σήκωσε ἀπάνω τὸ κορμὶ
καὶ τὴ βαριὰ λαχτάρα''.
Καὶ νὰ, ἐκοιμόντανε ἡ καρδιά.
Κι ὀνείδισα τὸν ὕπνο της,
κ' ἔριξα μιὰ κατάρα.

Κι ὡσὰ νὰ χύθη ἀμέτρητη
κι ἀκράτητη ἡ τρομάρα,
σὰν πέλαο πισωδρόμησεν
ἀντάμα τὸ κοπάδι,
καὶ κύλησε ὅλο στὸ γκρεμό,
καταμεσὶς σωριάστηκε
μὲς στὸ ἄβαθνο λαγκάδι.

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΛΑΟ

. . . Καὶ στὸ λαὸ ἐκατέβηκα·
καὶ τῶν σπιτιῶν οἱ θύρες
ἄνοιξαν τόσο ἀγαλινά,
σὰ νὰ ἦταν τάφου θύρες.
Κ' ἦταν σὰ νὰ μ' ἀγκάλιαζαν
γυρίζοντας ἀπὸ τὸν τάφο
— οἱ μοῖρες
ἔτσι τὸ γνέμα ἐκλώσανε —
ἢ σὰ νὰ ζωντανέψανε
γιὰ μένα οἱ πεθαμένοι·
τόσο βαθιὰ στὸ χῶμα οἱ ρίζες σμίγανε,
τόσο ἡ κορφή μας ἤτανε στὸν οὐρανὸ
ὑψωμένη.

Τόσα μοῦ ἐτάξαν τάματα,
ὦ λαὸς ἀγαπημένος!
Τόσα μοῦ ἐφέραν λούλουδα,
σὰ νὰ ἤμουν πεθαμένος.
Νεκροστολίστρες θά 'τανε
ποὺ ἡ καθεμιὰ περπάτει
γυναίκα, τόσο σιωπηλά,
νὰ στρώσει τὸ κρεβάτι.
Κ' ἡ γριά, πού 'χε σὰν κάνναβι
μαλλί, μοιρολογήτρα,

πρώτη στὸ νεκροστόλισμα
τοῦ σάβανου τανύτρα,
ρίχνοντας τὰ ἑκατόχρονα
μαλλιὰ σὰν ἄσπρη χήτη,
στὸ μοιρολόι ἐξέσπαγε,
καὶ βόγκα ὅλο τὸ σπίτι.
Στὸ μοιρολόι τὰ λόγια της
καὶ τὰ ἑκατό της χρόνια
ἦταν σὰν τὰ ἀκατάλυτα
ποῦ πάντα λιώνουν χιόνια.
Τὰ χέρια της, σὰ ριζιμιὰ
κυπαρισσιῶνε, ἀκόμα
— κι ἂς ἐθρασέψανε βαθιά —
δὲ μπαίνανε στὸ χῶμα.
Τόσα μοῦ ἐτάξαν τάματα,
ὢ λαὸς εὐλογημένος!
σὰ ζωντανὸς νὰ γύριζε
στὴν πλάση ὁ πεθαμένος,
καὶ νά 'φερνε μηνύματα
στὴ μάνα ἢ στὸν πατέρα
ἀπ' τὸ λεβέντη ὁπὄχασαν
κι ἀπὸ τὴ θυγατέρα.

Μάνα μου! Τόσο ἐσείστηκεν
ἀπ' τὸ χορὸ τὸ δῶμα,
ποὺ ἐμπῆκα μέσα ὡσὰ γαμπρὸς
μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.
Μὄσυρε ἡ πρώτη τὸ χορό,
καὶ ἡ δεύτερη, καὶ ἡ τρίτη.
Μάνα μου! τόσο ἐσείστηκεν
ἀπ' τὸ χορὸ τὸ σπίτι.

Τέτοιο τραγούδι ἀκούστηκε
καὶ τέτοιο πανηγύρι,
ποὺ — μὲ τὰ βασιλέματα —
ἀπ' τὸ ἀφριστὸ ποτήρι,
ποὺ ἐσπιθοβόλα, γιὰ νὰ πιεῖ
καὶ ὁ ἥλιος εἶχε γείρει!
Μάνα μου, τόσο ἐνύχτωσε
τὸ ἀκράτο πανηγύρι!
Κι ἄκου ἡ φωνὴ ποὺ τὰ βιολιὰ
σωπαίνει· ἄκου ἡ ἄλλη
ποὺ ξεχειλάει ὡς τὸ νερὸ
τῆς βρύσης στὸ κρουστάλλι·
κι ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς φωνὲς
ὁ πιστικὸς πού, ἀλλόγνωμος,
σκύφτει ἕνα μέτωπο πλατύ,
βαρὺ σὰν τὸ δαμάλι!

ΠΡΩΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Στὸν πετρωμένο σου οὐρανό, στοῦ θόλου σου τὴν ἄβυσσο κλεισμένη,
σὰ μυριοκάντηλο ἡ φυλὴ — λαμπάδα ὁ κάθε λόγος! — ἁπλωμένη
κληματαριὰ ποὺ κλάδεψαν καὶ πυκνοστάζει, καίει καὶ περιμένει!

Μὰ ἐκεῖ ποὺ τῶν 'Αρχάγγελων τὰ ὁλόγεμα φτερούγια εἶν' ἀνοιγμένα
στὸ ἀδάμαστό τους πέταμα, σὰν καραβιῶν πανιὰ σταματημένα,
σὰ χελιδόνι πὄπεσεν ἀπ' τὴ φωλιά του, δέξου, Ναέ, κ' ἐμένα!

Χωρᾶς με! 'Απ' τὰ σαράντα σου παράθυρα, Μητέρα τῶν αἱμάτων,
ὁ ἀγγελοπόταμος περνᾶ σφοδρὸς τῶν μυστικῶν σου τῶν Ταγμάτων,
κι ὡσὰν ἡλιοβασίλεμα φλογίζεται ὁ Χορὸς τῶν 'Ασωμάτων!

Χωρᾶς με! Κι ὡς ἐλεύτερο τοῦ λειτουργοῦ τὸ χέρι, ὅπου κι ἂν γείρει,
κυματιστὸ τὸ θυμιατὸ φτερώνει μέσ' ἀπ' τὸ λιβανιστήρι,
κι ἂς εἶν' τὰ Τετραβάγγελα σὰν κάστρα κι ὡς βωμὸς τ' Ἅγιο Ποτήρι,

εἴτε πυκνώσει ὁ Λόγος μου σὰ σύγνεφο πρὸς τὰ ὕψη σου, εἴτε μόνο
διανεμιστεῖ στὶς πλάκες σου, ἢ σπάσει ὀμπρὸς στὸν τρομερό σου Θρόνο,
τραβᾶς με ὡς τοῦ χινόπωρου τὸ χῶμα ὅλα τὰ φύλλα ἀπὸ τὸν κλῶνο!

Τὰ τετρακόσια σήμαντρα, κι ἂν βόγκουννε, δὲν πνίγουν τὴν ἀκοή μου,
τί, σὰν ἀσάλευτου δεντροῦ, στὴν Πίστη σου ὅλη ρίζωσεν ἡ ζωή μου
σὰν πλάτανος καταμεσὶς χειμάρρου — κ' εἶν' ὁ χείμαρρος ἡ πνοή μου!

Στὸν πετρωμένο σου οὐρανό, στὴν ἄβυσσο τοῦ θόλου σου κλεισμένη
ἡ 'Ελλάδα ὡς πολυκάντηλο — κάθε ψυχὴ λαμπάδα! — ὡς κλαδεμένη
κληματαριά, σταζοβολάει ἀκόμα ἀκράτον αἷμα — καὶ προσμένει! . . .

Τὰ ἔργα τῆς γῆς τὰ ξέρουμε, μὲ νεῦρο καὶ καρδιὰ δοκιμασμένα,
ἀπ' ὄργωμα ὡς τὸ πέταμα κι ἀπ' τ' ὄνειρο ὡς στὸ θάμα — καὶ κανένα
δὲν εἶναι νὰ μὴ γεύτηκε γεμάτα τὸ κορμί μας καὶ τὰ φρένα.

Σὰ δίστομο ἔγινε σπαθὶ πόθος κ' εὐχὴ στ' ἀντρίκειο μας τὸ χέρι·
κ' ἡ προσμονή μας ἤτανε καθὼς τὸ λαῦρο τοῦ ἥλιου μεσημέρι
ὁποὺ ὡριμάζει ὁλάκερο, γιὰ θέρο καὶ γιὰ τρύγο, καλοκαίρι!

Τὰ ἔργα τῆς γῆς τὰ ξέρουμε — κ' ἡ Πίστη τά 'πεν ὅλα εὐλογημένα —
μά, ὡς σὲ Σειρήνων ἄκουσμα, συχνὰ ἤτανε τὰ χέρια μας δεμένα
γιὰ τὰ ἔργα τ' ἀκριμάτιστα, τὰ τρόπαια τὰ αἱματοτσακισμένα . . .

'Αθρόα χαρά, καρδιᾶς σεισμέ, τὴν ἅρπα, τὸ ψαλτήριο, τὴν κιθάρα
δῶστε μου, τὰ ξαφτέρουγα — καληώρα! — ν' ἀνεμίσω τὴ λαχτάρα,
τὴ μαργαριταρόπλεχτη σὰ ἰδοῦμε, 'Αγια-Σοφιά, μπροστά μας Τιάρα!

Ἡ συνείδηση τῆς γῆς μου.

3. ΑΝΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ

Γιὰ νὰ γνωρίσω τοὺς Θεούς σου
ἄνοιξα μόνος μου τὸ δρόμο,
γιὰ ὅλο μου τὸ δρόμο
τὴν ἀπόφασή μου παίρνοντας
ὡσὰ μονάκριβο καρπό,
γιὰ νὰ δροσίζω, στὶς ἀκρότατες στιγμὲς
τῆς δίψας μου, τὰ χείλια!

Ὄλυμπε, ἀνήφορε τοῦ Δία,
τὸ χῶμα σου εἶναι μαῦρο,
ζυμωμένο μ᾽ ὅλα τὰ χινόπωρα
τῶν καστανιῶν καὶ τῶν πλατάνων,
καὶ τὸ πόδι χώνεται βαθύτερα ἀπὸ τὸ στραγάλι
γιὰ νὰ σ᾽ ἀνεβεῖ!

Ἀδιάκοπα,
μὲ τὸ μαχαίρι —
δαφνοτόμος,
κισσοτόμος —
πρέπει νὰ κόβει τὸ στενό του μονοπάτι
μέσ᾽ ἀπ᾽ τὰ παλιούρια
ὅποιος γυρέψει νὰ σὲ ἰδεῖ!
Κι ἀπάνωθέ του, σὰ λυροχορδές,
οἱ κληματίδες ἀμποδᾶνε νὰ διαβεῖ!

Ὦ νήπιε Δία!
Καθὼς μιὰ μέρα,
ταξιδεύοντας στὴν Ἤπειρον,
ἄκουσα ξάφνου μιὰ βοὴ κρυφή,
μιὰ μουσικὴ χλαλοὴ μικρῶν φτερῶν νὰ τρέμει μὲς στὸν ἀέρα,
καὶ δὲν ἤξερα ἀπὸ ποῦ·
ἀλλὰ ψάχνοντας
ἦβρα ἕνα βράχο πιὸ γλιστρὸ ἀπὸ φίλντισι,
σὰν αἰώνων καταρράχτες νὰ περάσανε ἀπὸ πάνω του
ποὺ ἀλλαξοδρόμησαν
ἀφήνοντάς τον πίσωθέ τους στὴ γυμνὴ τελειότητα,
καὶ σκύβοντας στὴ μέση του,
ποὺ ἀνοίγονταν βαθιὰ σὰν ἀργυρὸ λεβέτι,
εἶδα στὸ βάθος ἕν᾽ ἀγριομελίσσι νὰ σαλεύει ἀδιάκοπα ὡς πηγή·

ἔτσι κ᾽ ἡ κούνια σου, στ᾽ ὡραῖο βουνό,
ἐβούιζεν ὅλη
ἀπ᾽ τ᾽ ἀγριοπερίστερα ὁποὺ σοῦ ᾽φερναν στὰ ράμφη τους
τὸ μέλι τῶν ἀνθῶν τῆς γῆς!

Ἄνηβε Δία!
Ὅταν μαζὶ στὴν ἄπειρη ἡσυχίαν ἀναπαμένοι
ἀκούαμε τὴ ζωή, παιδιά,
ἐσμίγαμε τὰ ἐνάντια
καθὼς δυὸ κριάρια
πού, παλαίβοντας ποιὸ θὰ βατέψει τὴν λευκὴν ἀρνάδα
ὁποὺ προσμένει δίπλα τους,
χτυπιῶνται ἀκράτητα μὲ τὰ στριφτά τους κέρατα ἀντιμέτωπα,
καὶ ἡ δύναμή τους σειέται καὶ ζυγιάζεται στὸ χτύπημα γυμνή,
μὰ ὁ πόθος, καὶ στὴ ζάλη ἀπ᾽ τὸν ἀντίχτυπο,
ἀπομένει στὸ πιὸ δυνατό,
ἐνῶ τοῦ πρώτου σβεῖ ἀπ᾽ τὸ τράνταγμα!

Ὦ ἀγαπητὸ κεφάλι!
Ὅπως τὰ πλατανόφυλλα στὸ νέο πλατάνι
γίνονται σγουρότερα μὲ τοῦ ὄρθρου τὴ δροσιά,
τὸ ἀγέρι της αὐγης ἐγύριζε, ὅμοια δαχτυλίδια,
τὰ μαλλιά μας καὶ τοὺς στοχασμούς . . .

Ἄνηβε Δία!
Ὅποιος δὲ γνώρισε τὸ πλούσιο σκίρτημά σου,
ποὺ σοῦ τίναζε τὸ ὡραῖο κεφάλι ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριές,
μοιάζει μὲ τὸ ἄμυαλο παιδὶ
ποὺ στὴν ὁρμὴ τοῦ παιχνιδιοῦ,
γυρίζοντας μονάχα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά,
σὰ σταματήσει ξάφνου ζαλεμένο
βλέπει ὁ κόσμος νὰ γυρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη!

Γιατὶ μονάχα σ᾽ ὅποιον γνώρισε τὸ σκίρτημά σου,
ποὺ σοῦ τίναζε τὸ ὡραῖο κεφάλι ἀπ᾽ ὅλες τὶς μεριές,
παιδούλα ἡ Νίκη,
μεγαλώνοντας μαζί του,
ἔρχεται μιὰν ὥρα μόνη της καὶ στέκεται στὴν ἀνοιχτὴ ἀπαλάμη του,
ποὺ δὲ ζητάει νὰ τὴν κρατήσει
ἀλλ᾽ ἀνοιχτὴ τὴν προσδοκᾶ,
καθὼς τὸ ρόδο ὁλάνοιχτο
ὅπου κατεβαίνει καί, μὲ ὀρτὰ φτερά,
ἀπιθώνεται
χρυσὴ μιὰ πεταλούδα!

Ἄνηβε Δία!
Δὲ θὲ νὰ πῶ σ᾽ ἐσέ
πῶς ἐπροχώρησα στὴν ἄνοιξη της νεότητάς μου,
γιατὶ εἶν᾽ ἀκόμα ἡ Φύση ἀναμεσό μας,
ἡ ἴδια ὁποὺ μᾶς ἔσμιξε καὶ μᾶς ἐχώρισε·
ἀλλὰ τὰ δάκρυα αὐτὰ ποὺ ἀνέβηκαν στὴ βρύση τῶν ματιῶν μου,
ὅπως ἐκοίταα μὲς στὴ μνήμη μου
τὴ σιωπηλὴ καμπύλη τῶν παιδιάτικων χειλιῶν,
εἶναι δικά σου, Θεέ!

Ἔφηβε Δία!
Καθὼς τὰ ἔλατα στὴ θεία γαλήνη τοῦ βουνοῦ
σέρνουν τὸν ἀέρα καὶ βουίζουνε ἀλαφρά,
ἐνῶ λίγο παράμερα ἀπὸ κεῖνα βασιλεύει ὁ ἥλιος κ' ἡ σιωπή,

ἱερὴ Ἐφηβότητα,
ὢ ἰθύφαλλη χωρὶς λαγνεία,
κορφὴ τῆς μυστικῆς ὑγείας,
ἄνθος ὀρθὸ ποὺ ὁ ἥλιος πίνει στὴν κορφή του
τὴν ἐπιθυμιὰ σὰ μιὰ τρεμάμενη δροσιά,
σὰν τὰ ἔλατα στὴ θεία γαλήνη τοῦ βουνοῦ,
ὁλόρτος καὶ παρθένος
ἔσερνες ὅλη τὴ δροσιὰ τῆς γῆς!

Ἔφηβε Δία!
Ὅταν στὸν ἴσκιο της πλατιᾶς βαλανιδιᾶς
σιμώναμε τὰ δυὸ κεφάλια μας,
στὴ ζέστη τοῦ μεσημεριοῦ ὅπου ἔστεκαν ἀσάλευτα ὅλα,
οἱ στοχασμοί μας βγαῖναν στὸ φλογάτο ἀέρα
καθὼς ξαφνικὰ
ἀπὸ τ' ἀγριόκρινα κι ἀπὸ τὶς δρακοντιὲς τριγύρα μας
οἱ μαυρομέλισσες, βουΐζοντας,
κίτρινες καὶ βαριὲς
ἀπὸ τὴ γύρη ποὺ κολλοῦσε ἀπάνω τους!

Κι ὁ ἀιτός σου,
τὸ φτεράτο καὶ νυχάτο σου λαγωνικό,
πρὶν τὸ γνωρίσω μ' ἐπερίμενεν ἀσάλευτο,
καθὼς ὁ ἀιτὸς ὁπού, ἕνα δειλινό,
ἀνεβαίνοντας γραμμὴ στὰ Σταυρωτὰ
μὲ τοὺς χωριάτες
καὶ μὲ τὰ μουλάρια,
ποὺ ἐβογκοῦσαν τὰ κουδούνια τους στὴν ἄσπιλη ἡσυχία,
σ' ἕνανε βράχο καθιστός,
μ' ὅλα τὰ νύχια — ἀγκίστρια ἀπάνου του —
ὅπως εἶχε γυρισμένο τὸ λαιμὸ σὲ μιὰ μεριά,
ὄχι ὡς νὰ φύλαε σὲ καρτέρι
ἀλλ' ὅλος ἀλησμονημένος στὴν καθάρια δύναμη
καὶ στὴ γαλήνη τῆς ἐλευτεριᾶς του, ποὺ δὲ γνώριζε,
δὲ σάλεψε καθόλου,
μόλο ποὺ περάσαμε ἀπὸ κάτου του λίγες ὀργιές,
μὲ γέλια καὶ φωνές!

Ἀντρίτη Δία,
ποὺ τὰ νεφρά σου εἶνε δυὸ κεφαλάρια ἀθάνατης χαρᾶς
στὴν ἅγια δίψα τῆς μεγάλης παρθενιᾶς
σὰν ἡ Ἥρα μάταια,
βλέποντας ἀπὸ τὶς στέγες τῶν Θηβῶν τὴν ἀπιστιά σου,

σέρνει μιὰ κραυγὴ σηκώνοντας ἀπὸ τὸν ὕπνο ὅλη τὴ χώρα,
ἐνῶ φεγγοβολάει ἡ κλίνη τῆς χαρᾶς σου
ὡσὰ ναός·

᾿Αντρίτη Δία,
ποὺ ὅλ᾿ ἡ γῆ στὴν ὥρα της
σ᾿ ἔσερνε ἀκράτητο ὡς βροχή·
σ᾿ ἐσὲ θὰ πῶ τὴ δυνατή μου νίκη
ὅταν ἐγίνηκα τὸ φυλαχτήριο φίδι ἀπάνω ἀπὸ τὴ γῆ μου,
ὦ δρακοντοπηγὴ τῆς Παρθενιᾶς!

Ὦ Γαλήνιε·
στὴ συντροφιά σου ἐγὼ διδάχτηκα
νὰ σταματάω μπροστὰ στὴ λάμψη τῶν αἰσθήσεων
ὡς σὲ κατώφλι Ναοῦ, προτοῦ νὰ μπῶ!

Ὦ Ὑπόμονε·
μ᾿ ἐσένα ὁ στοχασμός μου
ὁλόγυρα ἀπὸ κάθε λούλουδο
φτερούγισε, σὰν ἀγριομέλισσα,
κάνοντας ν᾿ ἀλαφροτρέμουνε τὰ φύλλα του
ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ φτεροῦ,
προτοῦ νὰ μπῶ!

Ὦ Ἁπλονόητε·
μ᾿ ἐσένα ὁ νοῦς μου ἀκέριος ἔβλεπε τὸ κάθε τὶ στὸ χῶμα,
σταματώντας
ὅπως ὁ Καλλίμαχος
ὅταν γιὰ πρώτη ἐκοίταξε φορὰ μὲ μάτια ξάστερα
τὸ μέγα φύλλο τοῦ ἀγκαθιοῦ,
ὑψώνοντάς το, μὲ τὸ σάλεμα τῆς Τέχνης,
στὸ Κιονόκρανο!

Ὦ Ἔπαφε·
στὸ στοχασμό σου γίνομαι ὅπως ὁ χιονάτος ταῦρος τῆς θυσίας,
(δῶρο τοῦ ἴδιου θεοῦ στὸν ἱερέα του),
ποὺ μὲ τὰ πλευρά του, λειότερα ἀπὸ τὸ μετάξι,
στὸ ἱερὸ λιβάδι ὅπου τὸ χνῶτο του
ἥσυχον ἀναμερίζει τὴν ἀκρόδροση χολάτη χλόη
λούζεται ἀσάλευτος
στοῦ γαλανοῦ σου ἀέρα τὴν ἁφή!

Μὲ τὰ κομμάτια τοῦ ἐλεφαντοκόκαλου
στὰ πόδια μου σωρό,
καὶ τὸ χρυσάφι ὡσὰν τὸ μέλι τὸ πρωτότρυγο,
δὲ δένω τὸ ἄγαλμά σου.
᾿Αλλ᾿ ἀπ᾿ τὸν τάφο σου
τὸ στάρι ποὺ ὕψωνε, ὅπου σπέρνονταν,
σὰν κύμα θεόρατο τὸ στάχυ,
στὶς αὐλακιές, ὁποὺ γυμνὸς τὶς ὄργωσα,
ἔσπειρα γυμνὸς

καί, ὦ Γῆ μου,
ὅλη παρόμοια μὲ μιὰ φλόγαν ἥσυχη,
ἀπ' τὸ γέννημα ποὺ κοκκινίζει ὡς τὸ φεγγάρι στὴν ἀνατολή του,
οἱ Μοῦσες σου, ὅμοιες μὲ θερίστρες,
μὲ τὸ χιτώνα ὡς μὲ τὰ νύχια
καὶ μὲ τὰ δρεπάνια τους σὰ νέα σελήνη ἀστραφτερά,
σκυμμένες στὸ χωράφι ὡς μπρὸς στὸ θρόνο σου,
θερίζουνε,
ἐνῶ παράμερα, γαλήνιος καὶ γυμνός,
κοιτάω νὰ πέφτουν τὰ χερόβολα
κι ὁλοένα νὰ ξανοίγει ὁλόφωτη
ἡ πλατιὰ ὁλομύριστη ἁπλωσιά!

Ὢ, ἀγνάντια ἀπὸ τὸν ἥλιον ὅπου βασιλεύει,
μὲς στὸ πέλαο τῶν σταχυῶν,
στὴν ἄλλη ἄκρη,
Τέρας ὡς ἡ πανσέληνο ἀνατέλλοντας,
μεστὴ θεωρία τοῦ Λόγου!

Ὢ λόφοι ἀνάμεσα στὰ γόνατά μου
σὰν τὸ κριάρι ποὺ τὸ Μάη κουρεύει ὁ μπιστικὸς —
καὶ τὸ μαλλὶ πέφτει ὁλοένα δίπλα του
πηχτὸ καὶ μαζωμένο ὁλάκερο,
ὡς νὰ γδέρνεται μὲ τὸ τομάρι —
ἐνῶ τὸ ζῶον ἀνατριχιάζοντας
παίρνει βαθιὰ τὸ θεῖο ξαλάφρωμα
καὶ τὴν ἀπάντεχη θωπεία τ' ἀέρα
στὸ γυμνὸ κορμί!

Πατέρα Δία·
ἂν οἱ ἱερεῖς Σου κάθε χρόνο
στὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύμπου,
ὅπου ποτὲ δὲν πνέει ὁ ἄνεμος,
γράφουνε στὴν ἁπλωμένη στάχτη τῶν θυσιῶν
τὴν ὑψηλή τους προσευχὴ
καὶ τηνε βρίσκουν ἄγγιχτη τὸν ἄλλο χρόνο,
καθὼς τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ τὸ δάχτυλο
ἐχαράξανε τὰ λόγια της·
κι ἂν οἱ καρποὶ
ποὺ ὁλόγυρα ἀπιθώνουν ἀφιερώματα
κρατοῦνε ὁλοχρονὶς ὁλόδροσοι,
καθὼς τὴν ὥρα ποὺ ἐκοπήκανε ἀπὸ τὸ κλαδί,

πόσο περσότερο ὁ καλός μου Λόγος,
ποτισμένος τὴ δροσιά,
ποὺ ὡσὰ βαρὺ ροδάκινο μὲς στὸ νερὸ
ἀστράφτει, ὅμοια ἀσημένια σφαίρα,
δὲ θὰ μείνει αἰώνιος
ὅπου κι ὅπως
στὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύμπου τὸν ἀπίθωσα!

„ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ"

Ἀπὸ τὴ νέα πηγὴ ποὺ μ' ἄνοιξεν ἡ μοίρα
ἔμπαιν' ὁ ἥλιος θαρροῦσα στὴν καρδιά μου
μὲ τόση ὁρμή, καθὼς βασίλευε, ὅπως
ἀπὸ ραγισματιὰν αἰφνίδια μπαίνει
τὸ κύμα σὲ καράβι π' ὁλοένα
βουλιάζει . . . Γιατὶ ἐκεῖνο πιὰ τὸ δείλι,
σὰν ἄρρωστος, καιρό, ποὺ πρωτοβγαίνει
ν' ἀρμέξει ζωὴ ἀπ' τὸν ἔξω κόσμον, ἤμουν
περπατητὴς μοναχικὸς στὸ δρόμο
ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κ' ἔχει
σημάδι του ἱερὸ τὴν Ἐλευσίνα.
Τί ἦταν γιὰ μένα αὐτὸς ὁ δρόμος πάντα
σὰ δρόμος τῆς Ψυχῆς . . . Φανερωμένος
μεγάλος ποταμός, κυλοῦσε ἐδῶθε
ἀργὰ συρμένα ἀπὸ τὰ βόδια ἁμάξια,
γεμάτα ἀθεμωνιὲς ἢ ξύλα, κι ἄλλα
ἁμάξια, γοργὰ ποὺ προσπερνοῦσαν,
μὲ τοὺς ἀνθρώπους μέσα τους σὰν ἴσκιους . . .

Μὰ παραπέρα, σὰ νὰ χάθη ὁ κόσμος
κ' ἔμειν' ἡ φύση μόνη, ὥρα κι ὥρα
μιὰν ἡσυχία βασίλεψε . . . Κ' ἡ πέτρα,
π' ἀντίκρισα σὲ μιὰ ἄκρη ριζωμένη,
θρονὶ μοῦ φάνη μοιραμένο μου ἦταν
ἀπ' τοὺς αἰῶνες. Κ' ἔπλεξα τὰ χέρια,
σὰν κάθισα, στὰ γόνατα, ξεχνώντας
ἂν κίνησα τὴ μέρα αὐτὴ ἢ ἂν πῆρα
αἰῶνες πίσω αὐτὸ τὸν ἴδιο δρόμο . . .

Μὰ νά· στὴν ἡσυχία αὐτὴ ἀπ' τὸ γύρο
τὸν κοντινὸ προβάλανε τρεῖς ἴσκιοι.
Ἕνας Ἀτσίγγανος ἀγνάντια ἐρχόνταν,
καὶ πίσωθέ του ἀκλούθααν, μ' ἁλυσίδες
συρμένες, δυὸ ἀργοβάδιστες ἀρκοῦδες.

Καὶ νά· ὡς σὲ λίγο ζύγωσαν μπροστά μου
καὶ μ' εἶδε ὁ Γύφτος, πρὶν καλὰ προφτάσω
νὰ τὸν κοιτάξω, τράβηξε ἀπ' τὸν ὦμο
τὸ ντέφι καί, χτυπώντας το μὲ τὸ 'να
χέρι, μὲ τ' ἄλλον ἔσυρε μὲ βία
τὶς ἁλυσίδες. Κ' οἱ δυὸ ἀρκοῦδες τότε
στὰ δυό τους σκώθηκαν βαριά . . . Ἡ μία,
(ἤτανε ἡ μάνα, φανερά), ἡ μεγάλη,
μὲ πλεχτὲς χάντρες ὅλο στολισμένο
τὸ μέτωπο γαλάζιες, κι ἀπὸ πάνω
μιὰν ἄσπρη ἀβασκαντήρα, ἀνασηκώθη

ξάφνου τρανή, σὰν προαιώνιο νά 'ταν
ξόανο Μεγάλης Θεᾶς, τῆς αἰώνιας Μάνας,
αὐτῆς τῆς ἴδιας ποὺ ἱερὰ θλιμμένη,
μὲ τὸν καιρὸν ὡς πῆρε ἀνθρώπινη ὄψη,

γιὰ τὸν καημὸ τῆς κόρης της λεγόνταν
Δήμητρα ἐδῶ, γιὰ τὸν καημὸ τοῦ γιοῦ της
πιὸ πέρα ἦταν 'Αλκμήνη ἢ Παναγία.
Καὶ τὸ μικρὸ στὸ πλάγι της ἀρκούδι,
σὰ μεγάλο παιχνίδι, σὰν ἀνίδεο
μικρὸ παιδί, ἀνασκώθηκε κ' ἐκεῖνο
ὑπάκοο, μὴ μαντεύοντας ἀκόμα
τοῦ πόνου του τὸ μάκρος καὶ τὴν πίκρα
τῆς σκλαβιᾶς ποὺ καθρέφτιζεν ἡ μάνα
στὰ δυὸ πυρρά της ποὺ τὸ κοίτααν μάτια!

'Αλλ' ὡς ἀπὸ τὸν κάματον ἐκείνη
ὀκνοῦσε νὰ χορέψει, ὁ Γύφτος, μ' ἕνα
πιδέξιο τράβηγμα τῆς ἁλυσίδας
στοῦ μικροῦ τὸ ρουθούνι, ματωμένο
ἀκόμα ἀπ' τὸ χαλκὰ ποὺ λίγες μέρες
φαινόνταν πῶς τοῦ τρύπησεν, αἰφνίδια
τὴν ἔκαμε, μουγκρίζοντας μὲ πόνο,
νὰ ὀρθώνεται ψηλά, πρὸς τὸ παιδί της
γυρνώντας τὸ κεφάλι, καὶ νὰ ὀρχιέται
ζωηρά . . .
Κ' ἐγώ, ὡς ἐκοίταζα, τραβοῦσα
ἔξω ἀπ' τὸ χρόνο, μακριὰ ἀπ' τὸ χρόνο,
ἐλεύτερος ἀπὸ μορφὲς κλεισμένες
στὸν καιρό, ἀπὸ ἀγάλματα κ' εἰκόνες·
ἤμουν ἔξω, ἤμουν ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο . . .
Μὰ μπροστά μου, ὀρθωμένη ἀπὸ τὴ βία
τοῦ χαλκᾶ καὶ τῆς ἄμοιρης στοργῆς της,
δὲν ἔβλεπα ἄλλο ἀπ' τὴν τρανὴν ἀρκούδα
μὲ τὶς γαλάζιες χάντρες στὸ κεφάλι,
μαρτυρικὸ τεράστιο σύμβολο ὅλου
τοῦ κόσμου, τωρινοῦ καὶ περασμένου,
μαρτυρικὸ τεράστιο σύμβολο ὅλου
τοῦ πόνου τοῦ πανάρχαιου, ὁπ' ἀκόμα
δὲν τοῦ πληρώθη ἀπ' τοὺς θνητοὺς αἰῶνες
ὁ φόρος τῆς ψυχῆς . . . Τὶ ἐτούτη ἀκόμα
ἦταν κ' εἶναι στὸν Ἅδη . . .
Καὶ σκυμμένο
τὸ κεφάλι μου κράτησα ὁλοένα,
καθὼς στὸ ντέφι μέσα ἔριχνα, σκλάβος
κ' ἐγὼ τοῦ κόσμου, μιὰ δραχμή . . .
Μὰ ὡς, τέλος,
ὁ 'Ατσίγγανος ξεμάκρυνε, τραβώντας

ξανὰ τὶς δυὸ ἀργοβάδιστες ἀρκοῦδες,
καὶ χάθηκε στὸ μούχρωμα, ἡ καρδιά μου
μὲ σήκωσε νὰ ξαναπάρω πάλι
τὸ δρόμον ὁποὺ τέλειωνε στὰ ρείπια
τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ψυχῆς, στὴν Ἐλευσίνα.
Κ' ἡ καρδιά μου, ὡς ἐβάδιζα, βογκοῦσε:
,,Θά ρτει τάχα ποτέ, θὲ νά ρτει ἡ ὥρα
ποὺ ἡ ψυχὴ τῆς ἀρκούδας καὶ τοῦ Γύφτου,
κ' ἡ ψυχή μου, ποὺ Μυημένη τηνε κράζω,
θὰ γιορτάσουν μαζί;''
Κι ὡς προχωροῦσα,
κ' ἐβράδιαζε, ξανάνιωσα ἀπ' τὴν ἴδια
πληγή, ποὺ ἡ μοίρα μ' ἄνοιξε, τὸ σκότος
νὰ μπαίνει ὁρμητικὰ μὲς στὴν καρδιά μου,
καθὼς ἀπὸ ραγισματιὰν αἰφνίδια μπαίνει
τὸ κύμα σὲ καράβι ποὺ ὁλοένα
βουλιάζει . . . Κι ὅμως τέτοια ὡς νὰ διψοῦσε
πλημμύραν ἡ καρδιά μου, σὰ βυθίστη
ὡς νὰ πνίγηκε ἀκέρια στὰ σκοτάδια,
σὰ βυθίστηκε ἀκέρια στὰ σκοτάδια,
ἕνα μούρμουρο ἁπλώθη ἀπάνωθέ μου,
ἕνα μούρμουρο,
κ' ἔμοιαζ' ἔλεε:
,,Θά ρτει . . .''

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΕΚΡΟΔΕΙΠΝΟΣ

(Ὦ Δόνυσε - Ἅδη, θεῖε μου παραστάτη!)

Καρτεροῦσαν οἱ φίλοι μου ν' ἀκούσουν
νέα φλογερὰ τραγούδια ν' ἀνατείλουν
στὰ χείλη μου, ὅπως ξέρανε ἀπὸ πάντα
τὴν ἀρτηρία τοῦ λόγου μου νὰ σφύζει
σὰν πύρινο ποτάμι κι ὅπως μ' εἶχαν
σὲ μακρινὸ τραπέζι καλεσμένο
ἔξω ἀπ' τὴ χώρα, σὲ μεγάλο δῶμα,
μ' ἀνοιχτὰ τὰ παράθυρα σὲ κήπους
βαθιοὺς καὶ μ' ὅλα ἀπάνωθέ τους τ' ἄστρα . . .
Καὶ μὲ ρόδα εἶχαν ἄλικα στολίσει
τὸ λινὸ μὲς στὴ μέση ἀπ' τὰ κρουστάλια·
καὶ στεφάνια ἐκρεμάσανε στοὺς τοίχους,
ὁποὺ εὐωδιὲς λιγωτικὲς ἀφῆναν·
καὶ σ' ἀσημένιους μέσα κεροστάτες
κεριὰ εἶχαν ἀναμμένα, πού, στὴ λίγη
τ' ἀέρα πνοή, τὶς φλόγες τους λυγίζαν
μακριές, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, χωρὶς νὰ σβήνουν . . .
Κι ἀμίλητοι 'γευόμαστε μπροστά μας
τὸ λιτὸ δεῖπνο, τὶ ἄθελά μας ὅλοι

τὴν ἴδια σκέψη ἐκλώθαμεν . . . Ἀλλ' ὅταν
ἀνοίχτη ὀμπρός μας τὸ κρασὶ τὸ μαῦρο,
ποὺ φίλος ἐπιστήθιος τό 'χε φέρει
γιὰ μένα, ἁδρὸ γιατ' ἦταν κ' εὐωδοῦσε
σὰν τοῦ Διονύσου τὸ χυμένον αἷμα,
γυρίζοντας ἐκεῖνος πρὸς ἐμένα
τρανὸ ποτήρι ξέχειλο, μὲ τὸ ἴδιο
καλώντας με ὄνομά μου: ,,Ἄγγελε, μοῦ 'πε,
ἂν τώρα θές, δῶσε φωνὴ στὴ νύχτα . . .''

Καὶ τότ' ἐγώ: ,,Στὴ νύχτα τούτη, φίλε,
ζητᾶς φωνὴ νὰ δώσω, π' ὅπως τὸ ἴδιο
ποτήρι ποὺ κρατᾶς, ὡς τὸ στεφάνι
γεμάτο, λὲς τὸ σύνορο ἔχει βάλει
στὶς ψυχές μας τὸ ἀκρότατον, ὁπού 'ναι
τὸ σύνορο τῆς ἴδιας σιωπῆς μας;
Πές· ποιὸς ἐγνοιάστη ἐτοῦτο τὸ τραπέζι,
ἢ στάθηκε ἀπὸ πάνω ἱεροφάντης
νὰ τὸ στολίσει, κ' εἶναι σὰ μεράδι
τοῦ Πλούτωνα ἱερό, σὰν πυργωμένος
ἐρημικὸς νεκρόδειπνος ὁποὺ ὅλων
μπροστά του ἡ σκέψη καίει καὶ λειτουργάει
μνημόσυνο βαθιά της; Τὶ, ὅπως σ' ἕνα
σπυρὶ σταριοῦ τὸ φτερωτὸ μυρμήγκι
πέφτει φουσάτο ἀπάνω του, παρόμοια
λογιάζω ἔχουν κυκλώσει αὐτὸ τὸ δεῖπνο
ψυχὲς νεκρῶν ποὺ ἐμεῖς κ' ἡ αἰώνια νύχτα
βαθιά 'χουμε τ' ἀχνάρι τους κρατήσει,
σάν, πιὸ ψηλὰ ἀπ' τὴ βίγλα τοῦ θανάτου,
ἀνηφοροῦσαν σιωπηλοὶ στὰ βράχια
νὰ πιοῦν στοῦ θάρρους τὴν πηγή· μὰ κι ἄλλες
πολλὲς ψυχὲς τὴ νύχτα ὁποὺ γεμίζουν
— τὶ τώρα εἶν' πιότεροι οἱ νεκροὶ κι ἀπ' ὅλους
τῆς γῆς τοὺς ζωντανούς —, ποὺ ἀπὸ τὴ ζέστα
τῆς σιωπηλῆς καδιᾶς μας τραβηγμένες,
καθὼς οἱ πεταλοῦδες ἀπ' τὶς φλόγες
τραβιῶνται τῶν κεριῶν, νὰ ξεκινᾶνε
τὶς νιώθω ἀπὸ παντοῦ, κι ἀφήσετέ τις
νὰ φτάσουνε ὡς ἐδῶ, ν' ἁπλοχερίσουν
ἀόρατες σὲ τοῦτο τὸ τραπέζι
τοῦ Πλούτωνα, σ' αὐτὸ τὸν πυργωμένο
νεκρόδειπνον, ὦ φίλοι· ἀφήσετέ τις
νὰ ρθοῦν ἐδῶ σ' ἐμᾶς, νὰ γίνουμ' ἕνα . . .
Κι ἀπ' τὸ ποτήρι, φίλε, ποὺ μοῦ δίνεις
γεμάτο ὡς τὸ στεφάνι καὶ πού, ἂν σκύψω
τὴν ὄψη μου βαθιά του, ἀπ' ἄλλο κόσμο
λογιάζω πὼς τὴ βλέπω ἀντισταλμένη,
κι ἀπ' τὸ κρασὶ ποὺ τό 'φερες γιὰ μένα,

γιατ᾽ εἶν᾽ ἁδρόν, ὦ φίλε, κ᾽ εὐωδάει
σὰν τοῦ Διονύσου τὸ χυμένον αἷμα,
ἂς μεταλάβουμε ὅλοι, σάμπως μύστες
παλιοί, ἀπ᾽ τ᾽ Ἀγαθοδαίμονα τὸ μέγα
τὸ κύπελλο, βαθιὰ σιωπὴ κρατώντας
ὡς στὴ στιγμὴ (κι ἂς μὴν ἀργήσει, ὦ φίλοι!)
ποὺ θὰ μουγκρίσουν ἄξαφνα οἱ δυνάμεις
βαθιά μας τοῦ Θεοῦ, κι ὁ μυκηθμός του,
πιὸ ἀπὸ σεισμοῦ βοή, θὰ σκώσει ἀντάμα
φουσάτο, ζωντανοὺς καὶ πεθαμένους
σὲ θεῖο γιουρούσι . . . Κι ὅσο γιὰ τὰ νέα,
τὰ φλογερὰ ποὺ θέλατε τραγούδια
ν᾽ ἀκοῦστε ἀπὸ τὰ χείλη μου, θὰ ρθοῦνε
στὴν ὥρα τους κι αὐτά . . .''

"Ετσ᾽ εἶπα· κι ὅλοι,
σὰν ἔνιωσαν καλὰ τὸ τί ζητοῦσα
κι ἀπ᾽ τὸ κρασὶ γευτήκανε, κι ἀπ᾽ ὅλους
στερνός, σὰν ὁ ἱερέας ποὺ καταλύει
τὸ δισκοπότηρο μὲς στ᾽ Ἄδυτο, ἤπια
κ᾽ ἐγὼ ὡς στὴν ὕστερη τὴ στάλα, μόνοι
τὸ βῆμα μας τραβήξαμεν ἀγάλι
— ἐνῶ ἕνα-ἕνα τὰ κεριὰ σβηνόνταν —
πρὸς τ᾽ ἀνοιχτὰ παράθυρα ὅπου, μαῦρος
ἔναστρος τώρα ὠκεανὸς ἡ νύχτα,
βουβοὺς μᾶς κράταε μέσα στὸν παλμό της . . .

Μὰ στὰ σκοτάδια μέσα κι ἂν κανένας
πιὰ δὲ μιλοῦσε, ἀπὸ βαθιά μας ὅλων
πρὸς τὸ ζόφο καὶ τ᾽ ἄστρα ἀνηφοροῦσε
μιὰν ἴδια εὐχὴ καὶ γνώμη: ,,Εἰσάκουσέ μας!
Ὦ Διόνυσε-Ἅδη, θεῖε μας παραστάτη·
συγκράτα τὶς καρδιές μας μὲ τὸ μαῦρο
τοῦ πόνου σου κρασί· δυνάμωνέ τις·
προφύλαξέ τις ἄγγιχτες γιὰ κείνη
τὴν ὥρα π᾽ ἀνεπάντεχα ἡ κραυγή σου,
πιὸ ἀπὸ σεισμοῦ βοή, θὰ μᾶς σηκώσει,
μὲ τοὺς νεκροὺς μαζί, στὸ θεῖο γιουρούσι! . . .''

ΣΟΛΩΝΟΣ ΑΠΟΛΟΓΟΣ

,,Γιγνώσκω, καί μοι φρενὸς ἔνδοθεν ἄλγεα κεῖται,
πρεσβυτάτην ἐσορῶν γαῖαν Ἰαονίας καινομένην''.
(,,Ἐλεγεῖα Σόλωνος'', Ἀριστ. Ἀθηναίων Πολιτεία V).

(Ὁ Σόλωνας, γέροντας πιά, θυμᾶται τὸν καιρὸ ὁπού ὑποκρίθη τὸν τρελὸ γιὰ νὰ παρορμήσει τοὺς Ἀθηναίους ν᾽ ἀνακαταλάβουνε τὴ Σαλαμίνα, νοσταλγεῖ τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ μοναχός του λέει:)

Σὰ βγῆκα, κισσοστέφανος,
στὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο,
τριγύρα μου μὲ τρόμο
ζυγῶσαν τὰ παιδιά·

μά, ὡς εἶδανε π᾽ ἀνάδευα
δίχως μιλιὰ τὸ στόμα,
γιατὶ τὰ λόγια ἀκόμα
μοῦ τά ᾽πνιγε ἡ καρδιά,

ξεθάρρεψαν ἀπάντεχα,
κι ὅλα, κρατώντας τὸ ἴσο,
μὲ πήρανε ἀποπίσω,
φωνάζοντα: ,,Ὁ τρελός!''

Κ' ἐμέ, ποὺ ὁ λόγος κέντριζεν
ἐτοῦτος πιὸ παρ' ἄλλος,
γιατὶ βαθιά μου ὁ σάλος
ἐπλήθαινε θολός,

μὲ τέτοιο τσοῦρμο γύρα μου
στὴν 'Αγορὰ ὅταν πῆγα,
— λὲς μ' ἄγγιξεν ἡ μύγα —,
τραβώντας τὸ σπαθὶ

τὰ ἴδια μου στήθη ἐχτύπησα,
καὶ πιά, δὲν ἦταν ψέμα,
ἀπὸ τὶς φλέβες τὸ αἷμα
ἐπήδαε νὰ χυθεῖ . . .

Κι ὡς εἶδα πιὰ τριγύρα μου
τὴ μαζωμένη 'Αθήνα,
φωνάζω: ,,Ἡ Σαλαμίνα
— μ' ἀκοῦτε; — καρτερεῖ,

κι ὀμπρὸς νὰ τὴ γλιτώσουμε,
κ' εἶναι δικιά μας πάλι·
μικρή, παιδιά, εἶν' ἡ πάλη,
μὰ ἡ Νίκη εἶν' ἱερή!''

Κι ὡς κάποιοι τότ' ἐμάντεψαν
τὰ λόγια τοῦτα γύρα,
σὰ νά 'σπρωχναν μιὰ θύρα
φωνάξαν ὅλοι: ,,'Ομπρός . . .''

Καὶ νά· σὲ λίγο ἐβάδιζα
ἀνάμεσα στὰ πλήθη,
μ' αἱματωμένα στήθη
προβόδαα σὰ γαμπρός . . .

Κ' ἡ Σαλαμίνα ἐπάρθηκε·
κι ὁ μόχτος μου στεριώθη·
καὶ μὄγιναν οἱ πόθοι
πὄβλεπε ὁ νοῦς θολός·

μὰ πιὰ ἀπὸ τότε μιὰ φωνὴ
σὰν τῶν παιδιῶν ἐκείνη
δὲν ἄκουσα νὰ κλείνει
τὸ μένος μου: ,,ὁ τρελὸς''

γύρα, ,,ὁ τρελὸς'' σὰν ἔκραζαν
κι ὁλοένα προχωροῦσα,
τὶ ἀληθινὰ μποροῦσα
τρελὸς καὶ νὰ γενῶ,

ἀπ' τῆς καρδιᾶς μου τὸ ἄδυτο
τὸ μέγα ἂν θέλημά μου
δὲν ἄστραφτε μπροστά μου
ψηλὰ ὡς στὸν οὐρανό!

'Αλλὰ ἀπὸ τότε, τὰ κοινὰ
φροντίζοντας ὁλοένα,
κατόπι ἀπὸ τὴ γέννα
τὴν πρώτη τῆς καρδιᾶς,

γνώση στὴ γνώση ἐμάζεψα,
καὶ τώρα πιὰ εἶμ' ἀπάνω
στὸ σύνορο τὸ πλάνο
τῆς ὕστερης βραδιᾶς . . .

Μὰ νά, σ' αὐτὸ τὸ σύνορο,
ποὺ ὁ νοῦς μου πιὰ τὴν τάξη
κλωτσάει, καὶ θέλει πράξη
καὶ τοῦτος νὰ γενεῖ·

κ' ἴσως νὰ γίνει δύνονταν
καὶ πάλι αὐτὸ τὸ τάμα,
ἂν γύραθέ μου, ὢ θάμα,
ἀκούονταν μιὰ φωνή,

σὰν τῶν παιδιῶνε τὴ φωνήν,
ὁλοένα νὰ μὲ σπρώχτει
σὰ γιὰ μιὰν ἄλλην ὄχτη
καὶ γιὰ μιὰ νέα ζωή,

ἂν μόνο, λέω, ἀκούγονταν,
βαθιὰ κι ὁλόγυρά μου,
ἀδόκητα, ὢ χαρά μου,
τῆς τρέλας ἡ ἅγια βοή! . . .

Κι ἅ, χύσου πιὰ ἀπ' τὸν "Ολυμπο
ἢ ἀπὸ τὰ Τάρταρα ἔλα,
ἱερὴ μεγάλη τρέλα,
καὶ πάρε μου τὸ νοῦ,

καὶ τὴ σοφία σπατάλα μου
γιὰ μιὰν ἀθάνατη ὥρα,
μιὰν ὥρα νικηφόρα
σὰ νά 'ταν ἀλλουνοῦ! . . .''

L é l y (Nikólaos). Hij werd te Athene geboren in 1890, studeerde daar in de rechten en ging in diplomatieke dienst. Hij is goeverneur van de berg Athos geweest en gedurende vijftien jaar ,,Minister of Information'' en Consul-Generaal in Amerika. Zijn verzenbundel ,,Epinikion'' verscheen na de oorlog tegen Italië; in de *Gids* van 1 April 1949 verscheen van hem een gedicht over Nederland, vertaald door de dichter M. Nyhoff. Mr. Lely is thans gezant te 's Gravenhage.

Ν ι κ ο λ ά ο υ Γ. Λ έ λ η. Ἐπινίκιον. Victorial poems, translations bij Joseph Auslander. New York 1943, blz. 35; 69; 73; 91.

ΔΩΔΩΝΗ

Ἡ κορφὲς στὰ βουνὰ τῆς Δωδώνης
Τραγουδᾶν τὴν ἀντρειά σου, Τσολιᾶ,
Γιὰ μιὰ δόξα καινούργια, ποὺ στρώνεις,
Στὴν ἀρχαία τῆς Ἑλλάδος φωλιά.
Ἐκεῖ πρῶτα ξεφύτρωσε ἡ μάννα
Τῆς Γενηᾶς, ποὺ πίσω σου σέρνεις,
Μέσα 'κεῖ λαχταροῦσε ἡ καμπάνα,
Γιὰ μιὰ ἀθάνατη νίκη ποὺ φέρνεις,
Τὸν παιᾶνα τὸ νέο νὰ στήσῃ,
Ποὔχει πάλι τοὺς θεούς της ξυπνήσει.

ΑΙΓΑΙΟ

Ἁβρὲς πνοοῦλες τ' οὐρανοῦ,
Τρανοί, δροσᾶτοι ἀνέμοι,
Βορηάδες, μαϊστράλια,
Σγουρόμαλλο μελτέμι —
Καὶ σύ, ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ,
Ποὺ παίζεις στ' ἀκρογιάλια,
Γοργοανοῖχτε τὰ φτερά,
Κι' ἐμπρὸς μὲ τὰ σουραύλια,
Καλωσορῖστε τὴ Θεά,
Τὴν ἐχδικήτρα Λεφτεριά.

Σπαθὶ βαστάει στὸ χέρι.
Καὶ διασκελῶντας τὴ στερηά,
Μὲ νικητήριο βῆμα,
Χιμάει ἀπ' τὸ καρτέρι,
Τοῦ Αἰγαίου πηδάει τὸ κῦμα,
Καὶ γιὰ τὰ Δώδεκα Νησιά —
Ποὺ μέσ' ἀπ' τὶς μοσκοβολιές
Κι' ἀπὸ τὴν Κύπρο πέρα,
Τἀρχαῖα νησὰ γιομᾶτα
Μὲ τἀηδονιοῦ γλυκολαλιές
Κράζουνε: ,,ἄχ! Μητέρα'' —

Τραβάει ἡ ἀγγελομάτα,
Σ' ὅλα μαζὺ χαρίζοντας
'Ελέφτερον ἀγέρα.

ΑΘΗΝΑ

"Οταν σὲ λούζῃ ἡ ἀστροφεγγιά,
'Αθήνα, ἡ ξελογιάστρα,
Κι' ὅταν σὲ ντύνῃ στὰ μαβιά,
Τότες ξιππάζεις τ' ἄστρα.

Μὰ σὰν τοῦ γήλιου ἡ χρυσὲς
'Η ἀχτῖδες σὲ φωτᾶνε,
Λὲς τότες ἡ κολῶνες σου
Τὸν οὐρανὸ βαστᾶνε.

ΑΣΤΡΑΦΤΕΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Πλούσια νυχτολαμπράδα
'Ο οὐρανὸς χαρίζει
Στῆς θάλασσας τ' ἀτλάζια,
Καὶ στράφτει ἡ 'Ελλάδα.
Λὲς σιγοψιχαλίζει
Διαμάντια καὶ τοπάζια.

S e f é r i s (Geórgios). Te Smyrna in 1900 geboren, behoort hij tot het geslacht dat door geweld uit Ionië naar Griekenland moest verhuizen. Hij studeerde in de rechten en ging daarna in diplomatieke dienst. Op het ogenblik is hij gezantschapsraad van Griekenland te Ankara en schrijft nog altijd poëzie: *Strophe* (1931), *Roman* (1935), *Oefencahier*; *Scheepsjournaal* 2 delen (1940—5); *Lijster* (1947). Hij inaugureerde in Griekenland de manier van dichten der surrealisten. Hij heeft veel bewonderaars.

Robert Levesque ,,Séféris''. Collection de l'Institut français d' Athènes. 1945, blz. 70—81.

Η ΣΤΕΡΝΑ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Βρέθηκα στὴν ἀνάγκη νὰ βάλω τὸ νοσοκομεῖο τοῦ Δὸν Χουὰν Ταβέρα μὲ τὴ μορφὴ μοντέλου, γιατὶ ὄχι μόνο ἐρχότανε νὰ σκεπάσει τὴν πύλη τοῦ Βισάγκρα, ἀλλὰ καὶ ὁ θόλος του ἀνέβαινε μὲ τρόπο ποὺ ξεπερνοῦσε τὴν πόλη, κι' ἔτσι μιὰ ποὺ τό 'βαλα σὰ μοντέλο καὶ τὸ μετακίνησα ἀπὸ τὸν τόπο του, μοῦ φαίνεται προτιμότερο νὰ δείξω τὴν πρόσοψή του παρὰ τὶς ἄλλες του μεριές. "Οσο γιὰ τὴ θέση του μέσα στὴν πόλη φαίνεται στὸ χάρτη.

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

'Εδῶ, στὸ χῶμα ρίζωσε μιὰ στέρνα
Μονιὰ κρυφοῦ νεροῦ ποὺ θησαυρίζει.

Σκεπή της βήματα ἠχερά. Τ' ἀστέρια
Δὲ σμίγουν τὴν καρδιά της. Κάθε μέρα
Πληθαίνει, ἀνοιγοκλεῖ, δὲν τὴν ἀγγίζει.

'Ανοίγει ὁ πάνω κόσμος σὰ ριπίδι
Καὶ παίζει μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου
Μ' ἕνα ρυθμὸ ποὺ ξεψυχάει στὸ δείλι
Φτεροκοπάει ἀνέλπιδα καὶ σφύζει
Στὸ σφύριγμα τοῦ πόνου τοῦ γραμμένου.

Στὸ πύργωμα τοῦ θόλου ἀνέλεης νύχτας
Πατοῦνε οἱ ἔνιες κι' οἱ χαρὲς διαβαίνουν
Μὲ τὸ γοργὸ κροτάλισμα τῆς μοίρας
Πρόσωπα ἀνάβουν λάμπουν μιὰ στιγμή.
Καὶ σβήνουνται σ' ἕνα σκοτάδι ἐβένου.

Μορφὲς ποὺ φεύγουν! 'Ορμαθοὶ τὰ μάτια
Κυλοῦν βαλμένα σ' ἕνα αὐλάκι πίκρα
Καὶ τῆς μεγάλης μέρας τὰ σημάδια
Τὶς πέρνουν καὶ τὶς φέρνουν πιὸ σιμὰ
Στὴ μαύρη γῆς ποὺ δὲ γυρεύει λύτρα.

Στὸ χῶμα γέρνει τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου
Γιὰ ν' ἀπομείνει ἡ διψασμένη ἀγάπη·
Μαρμαρωμένο στ' ἄγγιγμα τοῦ χρόνου
Τὸ ἄγαλμα πέφτει γυμνὸ στὸν ἀδρὸ
Κόρφο ποὺ τὸ γλυκαίνει ἀγάλι-ἀγάλι.

Δάκρυα γυρεύει ἡ δίψα τῆς ἀγάπης
Τὰ τριαντάφυλλα σκύβουν — ἡ ψυχή μας
Στὰ φύλλα ἀκούγεται ὁ παλμὸς τῆς πλάσης
Τὸ ἀπόβραδο σιμώνει σὰ διαβάτης
"Υστερα ἡ νύχτα κι' ὕστερα τὸ μνῆμα . . .

Μὰ ἐδῶ στὸ χῶμα ρίζωσε μιὰ στέρνα
Κρυφὴ μονιά, ζεστή, ποὺ θησαυρίζει
Κάθε κορμιοῦ τὸ βόγγο στὸν ἀγέρα
Τὴ μάχη μὲ τὴ νύχτα μὲ τὴ μέρα
Πληθαίνει ὁ κόσμος, πάει, δὲν τὴν ἀγγίζει.

Περνοῦνε οἱ ὧρες, ἥλιοι καὶ φεγγάρια,
Μὰ τὸ νερὸ ἔχει δέσει σὰν καθρέφτης·
'Η ἀπαντοχὴ μὲ τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια
"Οταν βυθίσουν ὅλα τὰ πανιὰ
Στὴν ἄκρη τοῦ πελάγου ποὺ τὴ θρέφει.

Μόνη, καὶ στὴν καρδιά της τόσο πλῆθος
Μόνη, καὶ στὴν καρδιά της τόσος μόχθος

Καὶ τόσος πόνος, στάλα-στάλα μόνος
Τὰ δίχτυα ρίχνοντας μακριὰ στὸν κόσμο
Ποὺ ζεῖ μ' ἕνα κυμάτισμα πικρό.

Σὰν ἄνοιξε τὸ κῦμα ἀπ' τὴν ἀγκάλη
Νά 'τανε στὴν ἀγκάλη νὰ τελειώσει
Νά 'τανε τὴν ἀγάπη στ' ἀκρογιάλι
Πρὶν σπάσει τὴ γραμμή του νὰ μᾶς δώσει
Τὸ κῦμα ὡς ἔμεινε στὴν ἄμμο ἀφρός.

Μιὰ ζεστασιὰ ἁπλωμένη σὰν προβιὰ
Ἥμερη σὰν τὸ κοιμισμένο ἀγρίμι
Ποὺ ξέφυγε ἥσυχο τὸ καρδιοχτύπι
Καὶ χτύπησε τὸν ὕπνο νὰ ζητήσει
Τὸ περιβόλι ὅπου σταλάζει ἀσήμι.

Κι' ἕνα κορμὶ κρυφό, βαθειὰ κραυγὴ
Βγαλμένη ἀπὸ τὸ σπήλαιο τοῦ θανάτου
Σὰν τὸ νερὸ ζωηρὸ μέσα στ' αὐλάκι
Σὰν τὸ νερὸ ποὺ λάμπει στὸ χορτάρι
Μονάχο καὶ μιλεῖ στὶς μαῦρες ρίζες . . .

Ὤ! πιὸ κοντὰ στὴ ρίζα τῆς ζωῆς μας
Ἀπὸ τὴ σκέψη μας κι' ἀπὸ τὴν ἔνια!
Ὤ πιὸ κοντὰ ἀπὸ τὸ σκληρὸ ἀδερφό μας
Ποὺ μᾶς κοιτάει μὲ βλέφαρα κλεισμένα
Κι' ἀπὸ τὴ λόγχη ἀκόμα στὸ πλευρό μας!

Ὤ! ν' ἁπαλύνει ξάφνω στὴν ἀφή μας
Τὸ δέρμα τῆς σιωπῆς ποὺ μᾶς στενεύει,
Νὰ λησμονήσουμε, θεοί, τὸ κρίμα
Ποὺ ὅλο πληθαίνει κι' ὅλο μᾶς βαραίνει,
Νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ γνώση κι' ἀπ' τὴν πεῖνα!

Μαζεύοντας τὸν πόνο τῆς πληγῆς μας
Νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν πόνο τῆς πληγῆς μας
Μαζεύοντας τὴν πίκρα τοῦ κορμιοῦ μας
Νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν πίκρα τοῦ κορμιοῦ μας.
Ρόδα ν' ἀνθίσουν στὸ αἷμα τῆς πληγῆς μας.

Ὅλα νὰ γίνουνε ξανὰ σὰν πρῶτα
Στὰ δάχτυλα στὰ μάτια καὶ στὰ χείλια
Ν' ἀφήσουμε τὴ γερασμένη ἀρρώστια
Πουκάμισο ποὺ ἀφήσανε τὰ φίδια
Κίτρινο μὲς τὰ πράσινα τριφύλλια.

Μεγάλη ἀγάπη κι' ἄχραντη, γαλήνη!
Μέσα στὴ ζωντανὴ θέρμη ἕνα βράδι

Λύγισες ταπεινά, γυμνὴ καμπύλη,
Λευκὴ φτερούγα πάνω ἀπ' τὸ κοπάδι
Σὰν ἁπαλὴ στὸν κρόταφο παλάμη.

Τὸ πέλαγο ποὺ σ' ἔφερε σὲ πῆρε
Πέρα στὶς λεμονιὲς τὶς ἀνθισμένες
Τώρα ποὺ γλυκοξύπνησαν οἱ μοῖρες
Χίλιες μορφὲς μὲ τρεῖς ἁπλὲς ρυτίδες
Στὸν ἐπιτάφιο συνοδεία βαλμένες.

Σέρνουνε μοιρολόγια οἱ μυροφόρες
Ν' ἀκολουθήσει ἡ ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων
Στὰ μάτια σφηνωμένη μὲ τὶς φλόγες
Φωτίζοντας τὸ χῶμα τὸ τυφλὸ
Ποὺ ἱδρώνει ἀπὸ τῆς ἄνοιξης τὸν κόπο.

Φλόγες τοῦ πέρα κόσμου, πυροφάνια
Πάνω στὴν ἄνοιξη ποὺ σήμερα ἀναβλύζει,
Ἴσκιοι θλιμμένοι στὰ νεκρὰ στεφάνια
Βήματα . . . βήματα . . . ἡ ἀργὴ καμπάνα
Μιὰ σκοτεινὴ ἁλυσίδα ξετυλίγει —

„Πεθαίνουμε! Πεθαίνουν οἱ Θεοί μας! . . .''
Τὰ μάρμαρα τὸ ξέρουν ποὺ κοιτάζουν
Σὰν ἄσπρη χαραυγὴ πάνω στὸ θῦμα
Ξένα, γεμάτα βλέφαρα, συντρίμια
Καθὼς περνοῦν τὰ πλήθη τοῦ θανάτου.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Περάσανε μακριά, μὲ τὸν καημό τους
Ζεστὸ κοντὰ στὰ χαμηλὰ ἁγιοκέρια
Ποὺ γράφανε στὸ σκυφτὸ μέτωπό τους
Τὴ ζωὴ πασίχαρη στὰ μεσημέρια
Ὅταν σβηστοῦν τὰ μάγια καὶ τ' ἀστέρια.

Μὰ ἡ νύχτα δὲν πιστεύει στὴν αὐγὴ
Κι' ἡ ἀγάπη ζεῖ τὸ θάνατο νὰ ὑφαίνει
Ἔτσι, σὰν τὴν ἐλεύθερη ψυχή,
Μιὰ στέρνα ποὺ διδάσκει τὴ σιγὴ
Μέσα στὴν πολιτεία τὴ φλογισμένη.

E l y t i s. Schuilnaam van Odysseus Alepoedelis. Hoewel hij op Kreta geboren werd, was hij eigenlijk afkomstig van Lesbos; hij leeft te Athene waar hij veel in tijdschriften en in bundels publiceert. Zoals Seféris is hij surrealist.

Elytis, P o è m e s, texte, traduction et introduction de Robert Levesque, Athènes 1945, blz. 52—56; 96.

Η ΤΡΕΛΛΗ ΡΟΔΙΑ

Πρωϊνὸ ἐρωτηματικὸ κέφι à perdre haleine

Σ'αὐτὲς τὶς κάτασπρες αὐλὲς ὅπου φυσᾶ ὁ νοτιᾶς
Σφυρίζοντας σὲ θολωτὲς καμάρες, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ σκιρτάει στὸ φῶς σκορπίζοντας τὸ καρποφόρο γέλοιο της
Μὲ ἀνέμου πείσματα καὶ ψιθυρίσματα, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ σπαρταράει μὲ φυλλωσιὲς νιογέννητες τὸν ὄρθρο
᾿Ανοίγοντας ὅλα τὰ χρώματα ψηλὰ μὲ ρῖγος θριάμβου;

῞Οταν στοὺς κάμπους ποὺ ξυπνοῦν τὰ ὁλόγυμνα κορίτσια
Θερίζουνε μὲ τὰ ξανθά τους χέρια τὰ τριφύλλια
Γυρίζοντας τὰ πέρατα τῶν ὕπνων τους, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ βάζει ἀνύποπτη μέσ' τὰ χλωρὰ πανέρια τους τὰ φῶτα
Ποὺ ξεχειλίζει ἀπὸ κελαϊδισμοὺς τὰ ὀνόματά τους, πέστε μου
Εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ ποὺ μάχεται τὴ συννεφιὰ τοῦ κόσμου;

Στὴ μέρα ποὺ ἀπ' τὴ ζήλεια της στολίζεται μ' ἑφτὰ λογιῶ φτερὰ
Ζώνοντας τὸν αἰώνιον ἥλιο μὲ χιλιάδες πρίσματα
᾿Εκτυφλωτικά, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποῦ ἁρπάει μιὰ χαίτη μ' ἑκατὸ βιτσιὲς στὸ τρέξιμό της
Ποτὲ θλιμμένη καὶ ποτὲ γκρινιάρα, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ ξεφωνίζει τὴν καινούρια ἐλπίδα ποὺ ἀνατέλλει;

Πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ ποὺ χαιρετάει στὰ μάκρη
Τινάζοντας ἕνα μαντήλι φύλλων ἀπὸ δροσερὴ φωτιὰ
Μιὰ θάλασσα ἑτοιμόγεννη μὲ χίλια δυὸ καράβια
Μὲ κύματα ποὺ χίλιες δυὸ φορὲς κινᾶν καὶ πᾶνε
Σ' ἀμύριστες ἀκρογιαλιές, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ τρίζει τἄρμενα ψηλὰ στὸ διάφανον αἰθέρα;

Πανύψηλα μὲ τὸ γλαυκὸ τσαμπὶ ποὺ ἀνάβει κι' ἑορτάζει
᾿Αγέρωχο, γεμάτο κίνδυνο, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ σπάει μὲ φῶς καταμεσὶς τοῦ κόσμου τὶς κακοκαιριὲς τοῦ δαίμονα
Ποὺ πέρα ὡς πέρα τὴν κροκάτη ἁπλώνει τραχηλιὰ τῆς μέρας
Τὴν πολυκεντημένη ἀπὸ σπαρτὰ τραγούδια, πέστε μου εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιὰ
Ποὺ βιαστικὰ ξεθηλυκώνει τὰ μεταξωτὰ τῆς μέρας;

Σὲ μεσοφούστανα πρωταπριλιᾶς καὶ σὲ τζιτζίκια δεκαπενταυγούστου
Πέστε μου, αὐτὴ ποὺ παίζει, αὐτὴ ποὺ ὀργίζεται, αὐτὴ ποὺ ξελογιάζει

Τινάζοντας ἀπ' τὴ φοβέρα τὰ κακὰ μαῦρα σκοτάδια της
Ξεχύνοντας στοὺς κόρφους τοῦ ἥλιου τὰ μεθυστικὰ πουλιὰ
Πέστε μου αὐτὴ ποὺ ἀνοίγει τὰ φτερὰ στὸ στῆθος τῶν πραγμάτων
Στὸ στῆθος τῶν βαθειῶν ὀνείρων μας εἶναι ἡ τρελλὴ ροδιά;

ΛΕΣΒΟΠΟΡΕΙΑ

Στὰ χτήματα βαδίσαμε ὅλη μέρα
Μὲ τὶς γυναῖκες τοὺς ἥλιους τὰ σκυλιά μας
Παίξαμε τραγουδήσαμε ἤπιαμε νερὸ
Φρέσκο καθὼς ξεπήδαγε ἀπὸ τοὺς αἰῶνες

Τὸ ἀπομεσήμερο γιὰ μιὰ στιγμὴ καθήσαμε
Καὶ κοιταχτήκαμε βαθειὰ μέσα στὰ μάτια
Μιὰ πεταλούδα πέταξε ἀπ' τὰ στήθεια μας
Ἦτανε πιὸ λευκὴ
Ἀπ' τὸ μικρὸ λευκὸ κλαδὶ τῆς ἄκρης τῶν ὀνείρων μας
Ξέραμε πῶς δὲν ἦταν νὰ σβυστεῖ ποτὲς
Πῶς δὲν θυμότανε καθόλου τὶ σκουλίκια ἔσερνε

Τὸ βράδυ ἀνάψαμε φωτιὰ
Καὶ τραγουδούσαμε γύρω-τριγύρω:

Φωτιὰ ὡραία φωτιὰ μὴ λυπηθεῖς τὰ κούτσουρα
Φωτιὰ ὡραία φωτιὰ μὴ φτάσεις ὡς τὴ στάχτη
Φωτιὰ ὡραία φωτιὰ καῖγε μας
λέγε μας τὴ ζωή.

Ἐμεῖς τὴ λέμε τὴ ζωὴ τὴν πιάνουμε ἀπ' τὰ χέρια
Κοιτάζουμε τὰ μάτια της ποὺ μᾶς ξανακοιτάζουν
Κι ἂν εἶναι αὐτὸ ποὺ μᾶς μεθάει μαγνήτης, τὸ γνωρίζουμε
Κι ἂν εἶναι αὐτὸ ποὺ μᾶς πονάει κακό, τὄχουμε νοιώσει
Ἐμεῖς τὴ λέμε τὴ ζωή, πηγαίνουμε μπροστὰ
Καὶ χαιρετοῦμε τὰ πουλιά της ποὺ μισεύουνε

Εἴμαστε ἀπὸ καλὴ γενηά.

COMMENTAAR.

Moschos.

καὶ ἔλεγον τοῦτο πιστούμενοι	= ,,en zij (waarschijnlijk de monniken van een klooster) zeggen dat, terwijl zij het bewezen door het verhaal dat volgt.''
νεώτερος	deze comparatief zonder het tweede gedeelte van de vergelijking, betekent in de Byzantijnse taal: ,,een jonge man''.
ἀστοχήσας	hier ἀτυχήσας— gefaald hebbende in zijn ondernemingen.
ἔραγον	betekent in het post-klassiek Grieks, gezegd over geld: ,,verspillen''. Psalm 106.
ὅπως	,,dat''. Nieuwgrieks πώς.
δοῦναι μικρὰν ἀγάπην πρὸς ἀποστροφήν	,,(hij wilde) hem een geschenk geven uit liefde, om hem van zijn zorgen te verlossen''.
ἐν τῷ σηκρήτῳ αὐτοῦ	Latijns gehelleniseerd woord, dat niet vaak voorkomt, waarschijnlijk ,,in de diepte van zijn ziel''.
πάπας	bisschop. In de nieuwe taal: ,,paus''.
μακαριότητι	,,zijn gelukzaligheid''. μακαριώτατος titel in onze tijd aan den bisschop van Athene gegeven.
νομικός	In het Nieuwgrieks νομικὸς σύμβουλος ,,juridisch adviseur''.
μυστήριον	= Nieuwgrieks μυστικό = ,,geheim''. Μυστήριον betekent nu sacrament.
γραμμάτιον	Nieuwgrieks *ook*: ,,schuldbekentenis, chèque''.
μακάριον	hier niet ,,gelukzalig'' maar zoals in het Nieuwgrieks ,,wijlen''.
βάλε	het werkw. βάλλω betekent niet meer ,,werpen'', maar ,,leggen, zetten''.
κομπλατίωνα	Latijns woord, slecht geschreven, ,,completio''.
ἐπικύρωσις	zou in de nieuwe taal zijn ,,order tot uitbetaling''.
αἶρε μοι αὐτὸ τὸ πρόσωπον	Het is mogelijk dat het betekent: ,,vrolijkt het gezicht van den jongen man op'', maar misschien stond er oorspronkelijk een ander woord, door den copist slecht overgenomen.
κύριε ὦνομικέ	Het woord κύριος voorafgaand aan een titel is ook een moderne uitdrukking: κύριε καθηγητά, κύριε λοχαγέ, met dit verschil dat de ὦ niet tussen de twee woorden moet staan, maar ervóór, of afwezig zijn.
χῶσον	,,stop het in het koren'', Nieuwgrieks χώνω.
ἐὰν βούληται	= ἂν βούληται: ,,wat hij zou willen''. In de postklassieke taal verwarren de schrijvers ἄν en ἐάν met elkaar.
οὐκ ἔχω	,,ik heb geen geld''. Nieuwgrieks ook: δὲν ἔχει = ,,hij heeft geen geld''.
εἰς πλήρεις	,,volledig''. Nieuwgrieks: εἰς τὸ ἄρτιον.
μετάνοια	,,nederknielen''; eerste betekenis: ,,berouw hebben''.
ὁ παῖς	In het Nieuwgrieks in de familiare taal: de jongen, het kind.
συνέφθασεν	,,ging naast hem lopen'', dus ,,beschermen''.

Porphyrogennitos.

De keizer begeeft zich op een feestdag naar de grote kerk Hagia Sophia.

πραιπόσιτος	,,praepositus'', intendant.
χρυσοτρίκλινος	de grootste en mooiste zaal van het paleis, met vergulde mozaïeken versierd, waarin de officiële diners werden gegeven en waar op een verhoging de troon van de keizer stond.
δεσπόται	het substantief *δεσπότης* (vorst) staat hier altijd in het meervoud. Immers Constantijn VII is nooit alleen op de troon geweest: zijn schoonvader Romanos Lecapenos heeft zichzelf en zijn drie zonen tot mede-keizers benoemd. Toen Constantijn zijn schoonfamilie durfde weg te sturen (945), verbond hij zijn eigen zoon, Romanos II, met de troon.
πρόκενσος	,,processio'', stoet.
κουβούκλειον	,,cubiculum'', slaapkamer, hier het personeel van het ,,civiele huis'' van de keizer. Nu: een baldakijntje boven een geborduurde voorstelling van Jesus' begrafenis.
κατεπάνω, κατ' ἐπάνω	chef van het ,,militaire huis''. Hiervan, door *ἐναλλαγή*, kapitein.
δομέστικος	,,domesticus'', de tweede officier van de vorige.
βασιλικοί	de keizerlijke lijfwacht.
δήμαρχοι	de hoofden van de twee politieke partijen van de hoofdstad.
μανδάτον	,,mandatum'', opdracht.
νούμεροι	*Νούμερα* was een kazerne links van de ingang van het paleis; de soldaten, die daar lagen, werden *νούμεροι* genoemd.
σεκρέτον	,,secretum'', bureau, afdeling van het bestuur.
ἵνα . . . προευτρεπίσωσι	in plaats van een constructie met participium of infinitivus. Dit staat in tussen de klassieke constructie en de moderne met *νὰ* gevolgd door conjunctivus.
πρίσμα	zaagsel, om uitglijden te voorkomen.
κισσός, δάφνη, μυρρίνη, δενδρολίβανον	klimop, laurier, mirt en rozemarijn zijn nog heden ten dage de takken, waarmee in Griekenland de kerkdeuren op een feestdag versierd worden.
Καβαλλάριος	deel van het paleis.
παππίας	hoge ambtenaar voor de bewaking van de poort.
βῆλον	,,velum'', voorhang.
βεστήτορες	,,vestitores'', kamerheren van de garderobe.
εὐκτήριον	kapelletje.
οἱ τῶν ἀλλαξίμων	hoge ambtenaren voor toezicht op de garderobe.
διαιτάριος	van *δίαιτα*, vertrek, kamerheren.
ταβλίν	,,tabula'', kist.
κορνίκλιον	van ,,corona''? Doos, waarin de kroon.
σκαραμάγγιον	lang hofgewaad.
κόγχη	nis.
ἱστόρηται	*ἱστορέω* *schilderen.*
σαγίον	korte mantel over het *σκαραμάγγιον* gedragen.
μαγλάβιον	*μαγλαβῖται* burgelijke erewacht van het paleis.
ἑταιρεία	militaire erewacht.
κανίκλειον	,,inktpot'', college van secretarissen.
πρωτοασηκρήτις	hoofd van de kanselarij.
στενάκιον	gangetje, waarin reliquieën waren opgesteld.
πηγνύω	vastzetten.

L o u k a r i s.

Voorwoord.	De eerste zin heeft een enigszins verwarde constructie: ὁποῦ is beide keren relativum.
Vertaling van Lucas.	
24, 20 κρίμα	oorspronkelijke betekenis: rechtszaak, hier: veroordeling, moderne betekenis: zonde, jammer.
24, 21 ἔτζη	= ἔτσι
24, 24 ἀμή	ontstaan uit: ἄν μή, betekenis gelijk aan ἀλλά en het latere μά.

M i n i a t i s.

ὀσπιτίων	oudere vorm van σπίτι, Lat. hospitium.
τές	deze vorm was op Ionische Eilanden gebruikelijk voor de accus. meerv. vr.
νησί	eiland (het vaderland van Miniatis, Kephallinia).

K o s m a s.

σύρτα	= σύρε τα pop. breng, neem.
συναξάρχι	= συναξάρι.

V o u l g a r i s.

τραβίζονται	τραβίζω = τρανῶ (τραβῶ).
ἐπ' εὐθείας	evenredig.
κατ' ἀντιπεπόνθησιν	omgekeerd evenredig.

K a t a r d z i s.

ἀνθυπάγω	oud voor γυρίζω.
παιδικά	= παιδικὰ χρόνια.
ἐπαηδιάζειν	zie ἀηδιάζω.
στρηνοπώγων	met borstelige baard.
μηδόλως	zie οὐδόλως.
προστίθης	= προσθέτεις.
ἐνδελεχείας	zie ἐνδελεχῶς.

V i l a r a s.

οισκε	dial. = ὄχι.
τζητάο	= ζητάω.
γγιονης	wouduil.
ντζηναο	(een lastdier) prikkelen, aanzetten.
ανεσοστο	tegenovergestelde van σωστός, juist.

K o r a ï s.

Ἐλαμῖται	Zie Handelingen der Apostelen 1, 9.

C h r i s t o p o u l o s.

λ. χ.	= λόγου χάριν, bijvoorbeeld.
καὶ τ. λ.	= καὶ τὰ λοιπά, enzovoort.

C a p o d i s t r i a s.

ταῖς	Deze vorm is die der Ionische eilanden voor τίς; de juiste spelling zou zijn τές.
ἄλλοι τόσοι	= τόσοι, zoveel.
κρασμούς	van κράζω, zeldzaam woord, oproep.
σεκουέστρα	σεκουέστρο, inbeslagneming, it. sequestro.
στριδόροι	kreet, hier: het omroepen, it. stridore.
πεδιάδα	platteland.

Vrijbrief v. Hydra.

Μαομετάνων het gewone Griekse woord is *Μοαμεθανοί*. De hier gebruikte vorm is aan het it. Maomettano ontleend.

Philimon.

Φιλικὴ Ἑταιρία „Genootschap van vrienden”, geheim genootschap, dat zeer verbreid was en de Opstand voorbereid heeft.
ἠκονῶντο = *ἀκονίζω*, scherpen.
Ῥαμπῆ Turks: rap, heer.
τέσσερα κιτάπια Turks: kitap, boek, de vier evangeliën.
πάνε het is gedaan met.
(θὰ)κάμετε καλά νά jullie zult er goed aan doen,
σπαχῆς Turks: s(i)pahi, ruiter.
ῥεχάτ' = *ῥαχάτι*, rust.
μουχασερέ Turks: muhasara, beleg.
μπογάζι Turks: zeeëngte, hier: Dardanellen.
μπεγλίτικα adjectief van bey, schepen van aanvoerders, oorschepen.
Ἀττάλια βαλισῆ Turks: de goeverneur van Adalia (Klein-Azië).
(ἰ)μιντάτι Turks: imdat, bijstand.
σεήρι verbasterd woord, Turks: is'ar, kennisgeving?
ἰταέτι Turks: itaat, gehoorzaamheid.
σαράγι = *σεράγι*, sérail.
Ὑψηλάντε De gewone vorm van deze eigennaam is *Ὑψηλάντης*, maar Kolokotronis beschouwt het blijkbaar als een onverbuigbaar Italiaans woord.

Makryjannis.

σακελλάριος eretitel van een priester.
οἰκονόμος hoog priesterambt.
Ὅτ' ἦταν ἕνας τοῖχος Deze zin betekent: Slechts een muur scheidde ons.
ὅτ' = *ὅτι*
ἄν μείνη „als het blijft”, d.w.z. als het niet lukt.
μαχευτῇ van *μαχεύομαι* = in oorlog komen, ruzie krijgen.
κατηχῶ hier: inwijden.
τὰ σημεῖα τῆς κατήχησης bepaalde afgesproken tekens, waaraan de ingewijden elkaar herkenden.
ἀντέσω futurum van *ἀντέχω*, correct: *ἀνθέξω*
κατάχρησες vulgaire vorm van het meervoud der vrouwelijke woorden van de 3de declinatie = *καταχρήσεις*.

Trikoupis.

σπουδαρχῶσι naar de macht streven.
ἐνήργουν *ἐνεργῶ* = in functie zijn.
δίστηλα Spaans muntstukje met twee zuilen als symbool van de Straat van Gibraltar.

Dragoumis.

λιβυρνίδες lat. liburna, vlug schip.
δηλίου κολυμβητοῦ uitdrukking voor „uitstekend zwemmer”.

Ἐφημερὶς τῆς Βιέννης.

παρησιαζομένου = *παρουσιαζομένου*, gewone fout uit de spreektaal.
ἐφόνευσεν Het onderwerp van dit werkwoord moet uit de genitivus absolutus *ὁπλοφόρου* gehaald worden.

τρυφεροῦ	zonderlinge betekenis: fijngevoelig?
τζελεπῆ	Turks: celebi, heer.
K. B.	*καισαρική-βασιλική*, „Königlich-Kaiserlich”.
καλοπισμοῦ	= *καλλωπισμοῦ*

Λόγιος Ἑρμῆς

ἄν λέγοιμεν	de potentialis van het oude Grieks, die in het Nieuwgrieks nooit gebruikt wordt.

Ἑλληνικὰ Χρονικά.

βρίκιον	ook: *μπρίκι*, brik, klein zeilschip.

Ἐφ. τῶν Ἀθηνῶν.

μπρίκι	zie comm. bij *Ἑλληνικὰ Χρονικά*
τζεπχανές	kruitkamer.
καὶ ἕνας Ὑδραῖος	Kanaris kwam nl. van het eiland Psara.

Γεν. Ἐφ. τῆς Ἑλλάδος.

Συναινέσει	oudgrieks dativus: met goedvinden.
τοῦ Σεβαστοῦ Βουλευτικοῦ	*Βουλευτικόν* werd toen het parlement genoemd.

Ἠώς.

ἐξωπετάσματα	zeldzaam woord; overhangende erkers van bovenverdiepingen.

Ἀπόλλων.

ἀπόζουν	*ἀπόζω*, stinken.
σκωρία	= *σκουριά*, oudroest.

Rhoïdis.

Παρθενόπη	Napels.
ὀρφνή	oudgr. *ὄρφνη* duisternis.
ἐκμυζήση	van *ἐκμυζῶ*, uitzuigen.
Πλακιώτας	*Πλάκα*, volkswijk bij de Acropolis.
Μαρουσιώτας	*Μαροῦσι*, dorp bij Athene.
Βαθρακονησίους	*Βαθρακονῆσι*, volkswijk van Athene
παριλισσίου	langs de Ilissos.
Λυσικρατείου	monument van Lysicrates bij de Acropolis.
νυκταλωπίας	het zien in het duister.
κατίσχνους	= *ἰσχνούς*

P. Nirvanas.

τὸ Σύμβολο τῆς . . . Πίστεως . . .	Bij een Griekse doop moet de peetvader of -moeder, die het kind uit het doopvont opneemt, het Credo opzeggen, alsof de „bekeerling” (*νεοφώτιστος*) spreekt.
Λές νὰ . . .	Zou je zeggen . . . ?
χάριζε κάστανα	*χαρίζω κάστανα*„ spreekwoord: toegeeflijk zijn.
Κεττίγνη	Cetinje.
καλὰ σὲ βλέπω	Je ziet er goed uit.
νὰ χτυπήσω ξύλο	Laat ik het afkloppen.
σκουράντζοι	van *σκοῦρος*, donker, soldatenwoord voor minderwaardige vis.
βρωμορέγγες	„rotharingen”.
θηρίο	monster, krachtpatser.
κουραμάνα	kommiesbrood.

S. Melas.

Dit stukje is amusant door zijn mengelmoes van katharevousa en plat-Atheens.

παγκάκι	verkleinw. van *πάγκος*, bank.
ἐπὶ τῆς καταστάσεως	over de (politieke) toestand.
ἐμπουχίσθη (μπουχίζω)	de mond spoelen.
παξιμαδάκι	verkleinw. van *παξιμάδα*, lichte vrouw.
τσακιστός	draaiend.
μέγκλα	aanstellerig.
(τακοῦνι) καὶ ἰδέα	versterkende uitdrukking: een heel hoog hakje.
διαμπάξ	dwars doorheen.
μπόρ	Frans: bord, rand.
μπερμπάντικα	adv. van Ital: berbante.
τσακπίνικα	prikkelend.
βιὲ-μαρσέρ	Frans: vieux-marcheur, vrouwengek.
κύριος	plat, in plaats van *κύριε*.
τὸ ὁποῖον	moeilijk te vertalen uitdrukking van de straat: ,,zou dat soms een autoritje betekenen?''
κίτρον	Griekse grape-fruit.

De illegale pers.

Οὗνοι	Hunnen (Duitsers).
πολεμίστρες	schietgaten.
ἀσύρματος	toestel voor draadloze telegraphie.
διαβίβασις	het overbrengen van berichten.
φωτοβολίδες	lichtkogels.
Πυραμιδοειδές	naam van een fort.
ὑψίπεδο	hoogvlakte.
προπορεύονταν	vooraan marcheren, *προπορεύομαι*.
μοτοσικλέτες	motorrijwielen.
ἀερόστατο	luchtballon.
πενήντα-πενήντα	bij groepen van vijftig.
κάθετος ἐφόρμησις	duikvlucht.
ἀπονήρευτος	onnozele.
ἅρμα	tank.
ξεχαρβαλώνη	ontwrichten, ontzetten, *ξεχαρβαλώνω*.
ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου	In het begin van de 19e eeuw, nog vóór de Onafhankelijkheidsoorlog, tijdens een opstand tegen Ali pasja van Jannina, was een groep vrouwen omsingeld op een steile rots. Om niet in handen van de Turken te vallen, voerden de vrouwen een reidans uit, waarbij telkens een vrouw in de afgrond sprong.
μπρὸς . . . ἀπό	tegen . . . in.
κουβούκλιο	kap.
ὅλμος	licht machinegeweer.
γουροῦνες	dikke kanonnen.
φαῦλος κύκλος	vicieuze cirkel.
δὲν . . . μόνο, παρὰ . . .	niet alleen . . ., maar ook . . .
λευκὴ σημαία	Een verbond tussen Griekenland en Joegoslavië had bepaald, dat Joegoslavië de ingang van de pas van Jevjeli, die zich op zijn grondgebied bevond, zou verdedigen en Griekenland het overige gedeelte. Maar de Joegoslavische regering, die tot Maart 1941 voor de As was, had alles aan de Duitsers in handen gegeven. Op het moment van de omwenteling was het Joegoslavische volk niet in staat zijn woord na te komen en Jevjeli te verdedigen. Zo konden de Duitsers tot Saloniki oprukken, terwijl de grensforten het land nog verdedigden

σὲ σιδερικά	ironisch: wat het ijzeren gereedschap betreft.
μωρὲ διάθεση . . .	hoe hebben ze in Godsnaam zin . . .
ξενεφριασμένος	van νεφρά, nieren, lendenen, die geen lendenen meer hebben van moeheid.

Nieuws.

ὑποστάν (ὑφίσταμαι)	Oudgr. werkwoordsvorm, part. aor.: na geleden te hebben.
συλλαβόν (συλλαμβάνω)	Oudgr., werkwoordsvorm, part.: aor. na gearresteerd te hebben.

Proclamaties.

Ἡ Α. Μ.	= Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης
ἐπετεύχθησαν (ἐπιτυγχάνω)	geleerde vorm, aor. pass.: bereikt hebben.
δυσβάστακτος	zwaar te dragen.
ἴκαρος	militair piloot, term uit de laatste oorlog, ontleend aan de mythologische Icarus.

In deze stijl komen enkele dativusvormen voor.

Μακαριώτατος	titel van een aartsbisschop.
ἐξηγνισμένη (ἐξαγνίζω)	gereinigd door boete.

Communiqué.

ἀπὸ ἔτους	sinds een jaar.
ἀναχορηγία	munitie-voorziening.

Advertenties.

a) ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον	"requiem" die door een aartsbisschop (ἀρχιερεύς) bijgewoond wordt.
e) πῆτα	koek met muntstuk, die met Oudejaar om twaalf uur gegeten wordt.
f) καντρίλιες	quadrilles.
h) Α. Ε.	= Ἀνώνυμος Ἑταιρία
ἀ/π	= ἀτμόπλοιον
ὠτομοτρίς	Fr. automotrice, Dieseltrein.

G. Vlachos.

πιά	eindelijk, tenslotte.
μωρή	mannelijk μωρέ, grove wijze van aanspreken, eigenlijk ,,dwaas''.
διαμηνᾶ	van (δια)μηνῶ, waarschuwen.
ἐξορμήσεις	de pogingen om de guerilla's te verslaan.
πνοή	adem, hier: bezieling.
Γενικὴ Διοίκησις	bestuur van een nieuwverworven provincie van Griekenland.
Ἀκρίτας	Byzantijnse term: beschermer der grenzen, markgraaf (zie Poëzie p. 314).

Kyriakidis.

ἀπεσταλμένος	correspondent.
ξεσηκώσει (ξεσηκώνω)	in opwinding brengen.
καλοκαιρινά	zomerkleren.
ἀποσυμφόρησις	verlichting, ontlasting.
φάρμα	,,farm'', wordt in het Grieks ook veel gebruikt.
πολιτογράψει (πολιτογραφῶ)	die Holland burgerrecht gegeven hebben.
ρεμβός	dromerig.

ἔδωκαν καὶ κατάλαβαν	vaste uitdr.: ervan langs geven.
ντερμπεντέρης	zorgeloos.
μπουτουνιέρα	boutonnière, bloem in knoopsgat.

Paparrigopoulos.

σφριγῶσα	vurig.
σφαιριστήριον / τζυκανιστήριον	balspel te paard.
προχειρίσας (προχειρίζω)	verheffen tot.
παραδυναστεύων	mederegent.
χελάνδια	lichte schepen.
δρόμωνες	korvetten, snelle oorlogsschepen.
καματηρά	vrachtschepen.
παρακοιμώμενος	hoog ambtenaar rechterhand van de keizer.
ἴσμεν	oudgr. werkwoordsvorm: wij weten.
θέμα	Byzantijnse provincie.
δεδιέναι	oudgr. werkwoordsvorm: vrezen.
προσυφαπλώσας (ἁπλώνω)	uitstrekken.
πολεμιστήριον	trompetsignaal voor de aanval.
καθηρέθη (καθαιρῶ)	neerhalen.
χρυσόσπαρτος	met gouden lovertjes.
ἁλουργός	purperen.

Hadzidakis.

δοκίμων χρόνων	de klassieke tijd, de goede tijd.
πηλίκος	oudgr.: hoe groot.
γλωσσοδίφης	linguist.
συνημμένη	van συνάπτω, verbinden.
μετγν = μεταγενέστερος, κλπ. = καὶ λοιπά	

Balanos.

τάξις	afdeling van de Academie.
στρατευομένη	de Strijdende Kerk.
στίβος	strijdperk.
ἄρωσι, ἀρθῇ (αἴρω)	opheffen, afschaffen.
ἐξήρθησαν (ἐξαίρω)	kwamen naar boven.
ἐπιτευχθῇ (ἐπιτυγχάνω)	bereiken.
ἔννοια	hier: betekenis.
διένεξις	twist.
δέον	moet.
εὐχῆς ἔργον	wenselijk.

Zakythinos.

ὑποτυπώδης	rudimentair.
τληπαθής	behoeftig.
ἐκληφθοῦν	van ἐκλαμβάνω
ἠσκημένων	van ἀσκῶ

Burgerlijk Wetboek.

ἀμφοτεροβαρής	wederzijds.
ἀνετέθη	van ἀναθέτω, ἀνατίθημι
ἀνατεθειμένη	van ἀνατίθημι
λυθείσης τῆς ἑταιρίας	gen. absol.; aor. passivus.
εἰσενεχθέντα	aor. pass. van εἰσφέρω.

Triandaphyllidis.

τελ. — τελικόν	
στοὺς Ο′ = Ἑβδομήκοντα	de Septuaginta, Griekse bijbelvertaling van het Oude Testamant.
μσν = μεσαιωνικά	
λ.χ. = λόγου χάριν	
ἀφρόκρεμα	room, meestal in de betekenis van elite.
κεραλοιφή	zalf van was.
ἀνεμοβλογιά	windpokken.
Πβ. — Παράβαλε	vergelijk.

Kakridis.

λίγο πολύ	min of meer.
Δὲν ἔχει νὰ κάνει	Dat is niet van belang.

Psychari.

Σιὸρ Κωστῆς	de heer Kostis, uit het Italiaans ,,signore".
πατῶ βρισιά	iemand ,,afdrogen".
ποτές	ποτέ
στενούτσικο	zeer nauw.
Μαχμούτης	de Sultan.
ξεστρογγυλωτός	rond.
κερτωμένος	κυρτωμένος
νὰ διῇς = νὰ δῇς	vorm van het dialect van Constantinopel.

Karkavitsas.

μισοκάναλα	midden in het Kanaal; hier de Hellespont.
σαχλοπλημμυρισμένος	overstroomd van verveling.
(ἐ)σωτρόπι(ον)	tegenkiel.
ἀθάλη	roet.
ἀδαπάνητος	ἀνεξάντλητος, onuitputtelijk.
Ἁγιονόρος	Ἅγιον Ὄρος
σάρισα	lans
λεπιοντυμένος	λέπι schub, in schubben gekleed.
Μονοβύζω	een slechte tovergodin met één borst.
κρινᾶτος	lelieblank.

Papadiamandis.

ξωμερίταις	degenen die ver van een dorp wonen.
τὸ κόκκινο αὐγό	in Griekenland worden de Paaseieren altijd roodgeverfd.
τὰ γράμματα τῆς Λαμπρῆς	de gezangen van de Paasliturgie.
τσάμης	Albanees, waarmee hier blijkbaar een karaktertrek wordt aangeduid.
ν'ἀποσώσῃ τὰ παιδιά	de geboorte van kinderen bevorderen.
ἐλευθεριασμός	vrijmoedigheid.
ἔβαλεν εὐλογητόν	begon het gezanf ,,Evlogitos o Theós" te zingen.
ψαλέντος	oudgr. gen. abs.: nadat men gezonden had.
νὰ πάρῃ καιρόν	liturgische uitdrukking: op het juiste moment een deel opzeggen.
ἔχω νὰ λειτουργήσω	vóór de mis mag een priester zelfs geen water in de mond nemen.
πτέριδες	varens.
ἀρή	= μωρή, een wijze van aanspreken, die zijn oorspronkelijke betekenis van ,,gek" verloren heeft, maar wel grof blijft.
παληκαροβότανο	plant, waarvan sommige boerenvrouwen geloven, dat hij de geboorte van jongens bevordert.

στρηφοβότανο	dergelijke plant die de conceptie zou verhinderen.
τυρβάζουν	zich druk maken.
τσότρα	veldfles.
διάφορο	winst bij jullie zaken!
σ'μ'	σου, μου, uitspraak eigen aan sommige Noordelijke dialecten.
Τί-περ-τε	woord zonder betekenis.
καλὴ λευτεριά	voerspoedige bevalling!
Πιέ κη δό μ'	drink en geef mij ook.
Μπρόμ	woord zonder betekenis.

Christomanos.

ἀνθοφεγγρίζω	schitteren als een bloem.
φραγκοπαναγιά	Παναγία (Maagd) τῶν Φράγκων (van Westerse kunst).
ἔρρεβε	ῥεύω
νύπνος	ὕπνος
ταΐσα	τὰ ἴσα

Theotokis.

σὰν ἐνεργούμενο	als een bezetene.
ξευγενισμένος	beschaafd.
ἀποχτιότουν	van het werkwoord ἀποκτῶ.
γάλιγάλι	= ἀγάλια ἀγάλια
γραμμένος τοῦ χαμοῦ	ten dode opgeschreven.
τριβή	het omgaan met.
ἀκροεγγίξη (ἐγγίζω)	aanraken met de vingertoppen.
σύλληψη	hier: opvatting.
συνέπαρση (συνεπαίρνω)	geestdrift.

Dragoumis.

εὔτιασε	φτειάνω
Σαμοθράκη	werd van de Turken bevrijd October 1912.
δεσπότης	bisschop.
σαρανταλείτουργο	gebed voor een overledene bij veertig achtereenvolgende missen door een priester ingelast.
ἐμπατίκι of ἐμβατίκιον	geld door een priester aan de bisschop betaald om in een parochie benoemd te worden.
μουντίρης	Turks woord: militaire goeverneur.

K. Politis.

κερκίς	indeling bij een antiek Theater.
ταξιθέτης	plaatsaanwijzer.
διάζωμα	omloop ter halve van een antiek Theater.
γκλυσίνα	blauwe regen.
διαμιᾶς	opeens.

Daskalaki.

κούτσουρο	„uilskuiken".
μεταπνήσω	Kret. dial. = ἐξυπνῶ
συμβαδίσουν	συμβαδίζω — meekomen op school.
ὀχλαλοή	= ὀχλαγωγή
κουτσοκαταφέρει	zo ongeveer voor elkaar brengen.
σοῦπα μοῦπες	verontschuldigingen, smoesjes.
ἐπιπλάκι	verkleinwoord van ἔπιπλο
φοῦσκα	ballon.
ῥοκάνα	ratelaar.
ντερέσσο	pop: interesse.

Theotocas.

εἰδῶν	allerlei.
κουτσομπολεύανε	*κουτσομπολεύω*, roddelen.
μπρίο	het Italiaanse woord „brio".
λογιώτατοι	de superlatief wordt speciaal gebruikt voor de Griekse geleerden van vóór de Onafhankelijkheidsoorlog.
λογίδρια	lezinkjes.
Σεβρῶν	*Σέβραι* — Sèvres.
πέρα γιὰ πέρα	= *πέρα πέρα*
ἀργοκουνιότανε	*ἀργοκουνῶ* = *ἀργοκινῶ*
῾Υπέρμαχη	gewoonlijk: *῾Υπέρμαχος*, de H. Maagd als stedehoedster van Constantinopel.
ἐπιτροπικό	kosterswoning.
νταβούλι	= *νταούλι*
ἀμανές	nasaal Turks gezang.
νὰ μὴν ἔσωνε νὰ . . .	van *σώνω*, vervloeking: was hij maar doodgegaan vóór . . .
Τουρκάλα	minachtende aanduiding: Turkse vrouw.
Κουλᾶς	= *κουλές*
κουντρῶντας	van *κουντρῶ* — stoten.

Miriwílis.

σφαντάζω	stralen.
σεῖστρα	antieke instrument, genre ratel.
σιντεφένιος	van *σιντέφι* = paarlemoer.
ἄψητο σκαρί	een lichaam dat nog niet gebakke, rijp is.
λαλαδίζω	zeldz. dial. woord, wsch.: schitteren.
καλοσυνάτο	goedig.
τριζόνι	krekel.
γιατροπορεύω	huismiddeltjes toepassen.
χαραμοφᾶς of *χαραμοφάης*	klaploper.

Petsalis.

μεσοκαιρίτης	iemand van middelbare leeftijd.
μό 'χ' νε	= *μοῦ ἔχουνε*,, dial. uitspraak v. d. Noordelijke provincies.
ὀρέ	= *μωρέ*
ἀμετί	natuurlijk, zeker.
μπομπότα	maïspap.
ἀσημογιόρντανο	zilverhalsnoer.

Vlastos.

κόλι	Nachtwacht.
Συντεχνίτες	Staalmeesters.

Tsatsos.

κέρωμα	lijkbleke kleur.
νερατζάνθια	bloemen van oranje-appel-boom.
φωτονυχτέρια	slapeloze nachten vol licht.
μυρογυάλι	flacon met reukwerk.

Alkis Thrylos.

Παρνασσικός	Parnassien.
καταχτᾶ	van *κατακτῶ*
ἐξελιγμένα	= *ἐξελίσσομαι*
ἄν καὶ τόσο λίγα	al zijn er zo weinig (de gedichten).

D i m a r a s.

ἀκριτικός	Zie blz. 314.
ἑπτανησιακή σχολή	Zie blz. 354.

E f t a l i o t i s.

Merk op, dat hierin veel samengestelde woorden voorkomen, waarvan de betekenis gemakkelijk te vinden is.

ξανάζεψε	= (*ξανα*)*ζεύω*
τί = *γιατί*	want.
τοιμάζουν	= (*ἑ*) *τοιμάζουν*
ποφέρνεις	= (*ὑ*) *ποφέρεις*
ξαρμίζω	= *ξαρμυρίζω*
σάνε	= *σὰν*
περέχα, *περιχῶ* of *περχύνω*	
στράφτωντας	= *ἀστράφτωντας*
κόφτει ὁ νοῦς σου	je bent scherpzinnig.
τὸν παίρνει	= *τὸν παίρνει ἄντρα.*
σύγκλινη	echtgenote.
μιᾶς καὶ	als eens.

P a l l i s.

,,*Ἰλιάδα*''	
νὰν	= *νὰ.*
πλούμια	zie *πλουμί.*
ὀρπίδα	= *ἐλπίδα.*
κουνιές	schoonzusters.
,,*Νέα Διαθήκη*''	
πιά	= *ποιά.*
πᾶν-τρεῖς μέρες (*πᾶνε*)	het is drie dagen geleden.
μόνε = *μόνο*(*ν*)	maar.
ἴδωμα	visioen.
καμώθηκε, *καμώνομαι*	doen alsof.

V e n i z e l o s.

καχυποψία	achterdocht.
προσπορίζω	zich verwerven.
ἐγκατασπείρω	bezaaien, bestrooien.
ἐπικλώσει (*ἐπικλώθω*)	spinnen, beschikken.

K a k r i d i s.

ὥρες ποὺ εἶναι νὰ ἔρθουν	die zullen komen.
παινεψιές	van *παινεύω* = pocherij.

K a z a n t z a k i s.

Hij gebruikt het Kreteensische dialect.

δασός	= *δασύς.*
θεριακομένος	vol wilde dieren.
ἀνανιώνει	= *ἀνανεώνω*
ἔλαχαν	= *λαχαίνω.*
ξέσφαλα	= *σφάλλω.*
μπροσπόδια	= *πρόποδες.*
ἀγκουστεύω	beangstigen.
ξετέλευε	= *τελεί̧ωνε.*
ψηλαγναντεύω	= *ἀγναντεύω* (*ὑ*) *ψηλά.*
λάγασε	kalmeerde.
ἀκραναπαύτη	= *λίγο ἀναπαύτηκε.*
ἀνάπηρα	= *πῆρα πάλι.*
λιόπαρδι	= *λεοπάρδαλις*

λιόντας	= λέων.
ἀχάω	zuchten.
ἀλάγαρτο	wild.
πισωβόλουν (πισωβολῶ)	achteruitlopen.
σκιανός	beschaduwd.
πέρφανο	= ὑπερήφανο.
διαγυρνᾶς	je loopt terug.
ἀναγάλια	vreugde.
ἀναβράει	= ἀναβρύζει.

D i g e n i s   A k r i t a s.

In de tekst zijn nog elementen van de klassieke taal o.a. de infinitief. Het partikel θά was nog niet gevormd; het futrum werd met θέλω en een infinitief uitgedrukt.

ἀποστραφῆναι	zie ἐπιστρέφω.
ταξίδι	in de Byzantijnsche taal: veldtocht.
ἀνεκδιήκητον	zonder wraak.
πόθος	liefde,
οὐ	zie δέν.
βρύγμα	zie βρυγμός.
ἐδώκασιν τὰς σάλπιγγας	zij bliezen de trompetten.
παλαιστρίτης	Oudgrieks: een sportieve jonge man.
βάες	zie βάγια.
οἱ ἀγοῦροι	de jonge mannen.
σκώσωσι	van σηκώνω.
ἀπολελυμένος	zie παράλυτος.
κατοκνῶ	veronachtzamen.
κράτιστος	nobel man.
ἐπιλάθῃς	van ἐπιλανθάνομαι = vergeten.
ἀντιγραφή	antwoord aan een brief.
ἐκεῖ με ὄψει	daar zult Gij mij zien.
πεπαρρησιασμένος	met παρρησία.
ἐξόδους	= ἔξοδα.
ρύεσθαι	Oudgrieks: redden.
ἀφαίρετα	zie ἀναφαίρετος.
ἠράσθω van ἐρῶ	lief hebben, verlangen.
χορὸς (κιόνων)	een serie zuilen.
δεδόμηνται van δέμω	= bouwen.
ἐρηρεισμένος van ἐρείδω	= steunen, leunen.
βύσσος	linnen stof, geel van kleur.
μουσιόκτιστος	met mozaïeken versierd.
πινσός of πεσσός	pilaar.
ταλαντιαῖος	elke plaat had de waarde van één ,,talent''.
ἡλιακός	zie λιακωτό.
ἀτεκνία	kinderloosheid.
ὑποχείριος	ondergeschikte.
μάγκιπες	bakkers.
δομέστικος	hofofficier.
καθυπουργῶ	dienen.
θαμπούρα	muziekinstrument, een soort viool.
συνῆδε	hij zong samen.
ὄρχησμα	dans.

P t o c h o p r o d r o m o s.

διπλοεντέληνος	met een paard met dikke borst.
παχυμουλαράτος	met een dikke muilezel.
μακρομύτικα	schoenen met lange punten.
καμαροτριχάρης	met wapperende haren.
λουτρακίζεται	hij blijft lang en met genoegen in de badinrichting.

φθεῖρας ἀμυγδαλάτας	luizen zo groot als amandelen.
ὑπέρπυρα	gouden munt.
μανοηλάτα	met de beeldenaar van keizer Manuel.
τὴν κεφαλήν σου	bij uw hoofd.
τσαγγάρης	schoenmaker.
παρακρουνιαροκέφαλος	kinds.
πετσωτής	(πετσί = leer) schoenlapper.
στάμενον (ἱστάμενον)	gangbare munt.
χορδοκοιλίτσια	eetbare ingewanden van dieren.
βλάχικον τυρίτσιν	kaasje door een herder (βλάχος) gemaakt.
κλώση (κλώθω)	spinnen; hier: achter elkaar opeten.
τὸ μουχροῦτι	bakje, nap.
(ἐ) ρεύγομαι	oprispen.
ἔνι	= εἶναι.
καλοψωνιστής	iemand die handig inkopen moet.
σφετλί	stuk glas om het leer af te schrappen.
σφήκωμα	touw.
μίσσον	eten.
μονόκυθρον	stamppot met allerlei vlees.
ἀνακομπόνομαι	= ἀνασκουμπόνομαι.
μαγειρία	= μαγειρίτσα.
ταρτερόν (τεταρτηρόν)	kwartje.
ἐγυρίζετο	= ἐγυρεύετο.
τεῶς (τέως)	vroeger.
μάγκιπος	bakker.
παραζυμωτής	hulpkneder.
προφούρνια	stukjes brood om de oven mee te proberen.
σεμιγδαλάτος van σεμιγδάλι	griesmeel.
τριπτούτσικον	beschuit.
ρουκανίζω	knabbelen.
ὀξυγαλᾶς	verkoper van yoghurt.
τσοῦκκα	kalebas.
δρουβανιστός	van het Turks dorva: zak; die in een zak uitgedroogd is, hangop.
καταβλατᾶς	verver.
κομματοῦρα	groot stuk.
ἐμποτόπουλο	fles.
λαπάρα	lendenen.
κεντήκλα	deken.
χειρομάχισσα	vrouw die met de handen werkt, arbeidersvrouw.
βηλαρικός	van een dorp komend.
φάρσωμα	tussenschot.
(συχνο) φλακαρίζει	knetteren.
μυριεμπύρετος	van duizend koortsen lijdend.
προσχεράρης	arbeider.

’Ε ρ ω τ ό κ ρ ι τ ο ς

Enige eigenaardigheden der Kretense morphologie:

ντου= του, ντως = τους.
τσι of τζί = τῆς.
τσί = τούς, τάς.

Verbuiging: man. nom. eenkv. βασιλιός = βασιλεύς.

Man.. gen. eenkv. τοῦ ἀφεντός, (ἀφέντης, ρήγας), κυροῦ (κύρης) 3 geslachten gen. meerv.: τῶν ἀνθρώπω, τῶ ρουχῶ.

W. woorden: augment: ἤλαμπε, ἤστραφτε, ἔλεγε, ὤλπιζε

Uitgangen: λέσι (= λέγουσι), περπατοῦσι, Imperf.: περπατοῦσα (ν), ἐλάμπασι, στρέφουντον = ἐστρέφοντο.

Phonetiek: ζγουραφιά = ζωγραφιά. Euphonische γ: ὁ γείς = ὁ εἷς, γή = ἤ. ἀφεντεύ(γ)ουσι, σι, ξι = σ, ξ: πλούσα (= πλούσια), σάζω (= ἰσιάζω), ἀξωμένος (= ἀξιωμένος).

ἔπαρση	= ὑπερηφάνεια.
πεζολάτης	infanterist.
ἀλογάρις	schildknaap.
διῶμα	schoonheid, deftigheid.
μυριορέγομαι	= ὀρέγομαι πολύ.
μούρτζινος	donker bruin.
ἐτζίνα-τζινῶ of τσινῶ	schoppen.
ἀναθιβάνω	vertellen.
ζημιό	adv. dadelijk; τὸ ζημιό = dus.
ἐρέμπετο	hij was trots (van ἐπαίρομαι).
ἐπέτετο, πέτομαι	vliegen, zelfvertrouwen hebben.
ἐρεχτήκασι, ὀρέγομαι,	prf. ἐρεχτήκασι.
εἶντά 'ναι	= πῶς, of τί εἶναι.
χώνω	verbergen, hier: doen verbleken.
κιανένας	= κανείς.
τουνοῦ	= τουτουνοῦ = τούτου.
ὀχ	= ἀπό.
ἀνεντρανίζω	de ogen opslaan.
ξανοίγω	kijken.
πεζόβολο	net (van een visser).
ἀποῦταν	= ἀπ' ὅταν.
χιλιμιντρίζω	= χλιμιντρίζω.
μαγνιά	= μαγνάδι.
διωματάρης	een knappe man.
ψυχάρι	vlindertje.
μόδο	manier.
χαμοκουκουβίζω	in het struikgewas duiken.
ἀνάδια	= ἐνάντια, ἀπέναντι.
βουηθισμός	= βοήθεια.
ξαμώνω	= σημαδεύω, ἐξετάζω

„Het Offer van Abraam".

Voor morphologie zie commentaar van „Erotokritos".

Het moderne futurum heeft nog geen vaste vorm gekregen: θέ + νά = θά, θέλω + een inf. bv. κάμει = θὰ κάμω.

ἀπομονή	= ὑπομονή.
παρά	hier: ἀπό.
τάσσω	beloven; aannemen.
γιαγείρω	terugkeren.
ἀντιστένεσαι	= ἀντιστέκεσαι.
ἀρνεύγεις	= εἰρηνεύεις.
πέψη	= πέμψη, hier: toestaan.
σὰν πά	= ὅταν πάη.
ἐξώθης	= ἀξιώθης.
ζύγωξε, van ζυγώνω	= διώχνω.
ἀφτούμενο,	zie: ἀνάπτω.
ἐπά	= ἐδῶ.
σφαμός	= σφαγμός, zie σφάζω
κλιτός	nederig.
ἤθεκα	= ἔθηκα.
κρίση	oordeel, veroordeling.
σκολινά	= σκολιανά.
μᾶσε δῶσε	= δῶσε μας.
κατορδινιαστῇ	= van κατ-ὀρδινιάζω
παραυτίς	= πάραυτα.
μάθημα	hier: gewoonte.

ζιμιό	adv. terstond.
μυριορέγονται	= μυρι-ὀρέγομαι.
᾿ματωθοῦ	= αἱματωθοῦν van αἱματώνω.
ψή	= ψυχή.
ἀπόκουρφο	= ἀπόκρυφο.
ὀκ	= ἀπό.

Volksliederen.

1. φάρο	= φαρί.
ςτά μπα	= εἰς τὰ ἔμπα, van μπαίνω = ingaan; slaat op de gelederen van de vijand, waarin zij openingen maakt.
ςτά βγα	= ἔβγα van βγαίνω = uitgaan.
νἀπό, euphonische ν	= ἀπό.
ὁ κοῦρσος	plundering.
ὅντας	= ὅταν.
2. ἐρράη	van ραγίζω.
βλογοῦν	= εὐλογοῦν.
ἀκριβοτάγιζα	= ἀκριβός, ταγίζω, met liefde gevoeden.
ταξίδι	hier: veldtocht.
ντραλίζομαι	duizelig zijn.
κουρτεσιά	ital.: vurige ijver.
μοδιῶ(ν)	schepel (korenmaat van 12,5 liter).
3. πιδέξιον	= ἐπιδέξιον.
4. ἀμαδολογῶ	een rots tot kleine stenen te maken als kinderspel.
5. ᾿Αραβίνα	= ᾿Αραβία.
Σύρα	= Συρία.
καταράχια	bergtoppen.
ρίσος	lynx.
τράφος	= τάφρος.
κερκέλια	grote ringen.
σεῖσμα	= σείσιμο.
7. νὰ μποῦνε . . .	het was het ogenblik om de hymne der cherubijnen te beginnen.
ρτουνε	= νὰ ἔλθουν.
σκυλιά	(honden) de Turken.
8. ὀγιά	= γιά.
ἀπ ἧς	= ἀφοῦ.
κουσοῦλτο	ital. consulto, beraadslaging.
ἐπέψανε	van πέμπω.
ἀντόδια	= δόντια.
ἀραγιάς	= ραγιᾶς.
9. ἀχός	= ἦχος.
μήνα	= μήπως.
᾿Αρβανιτιά	een Albanees leger.
Λιάπηδες	Mohamedaanse Albanezen.

10. De Griekse stad Parga aan de Adriatische Zee kwam, na de nederlaag van Napoleon, aan de Engelsen, die haar in 1817 aan de Turken verkochten. De inwoners verlieten daarop de stad, na de gebeenten van het kerkhof verbrand te hebben, opdat die niet in handen van de vijanden zouden vallen (1819).

11. *Dramalis* was de aanvoerder van een groot Turks leger dat, in 1822, in de bergpas Dervenakia (Peloponnesus) door Kolokotronis en Nikitarás vernietigd was.

14. ρήχνουν στὸ σημάδι	zij werpen naar een doel.
17. χρόνους τῆς γράφουν τὰ προικιά	men deed er jaren over haar uitsel op te schrijven.
τὰ ἐπανωπροίκια	goederen die de vrouw van haar ouders krijgt, gewoonlijk na de geboorte van het eerste kind.

τὰ κρυφά	geheime geschenken.
τὰ χρέγια	= χρέη.
πίσημον	= ἐπίσημον.
συνόριασε	van συνορίζω = de grenzen trekken, de weg wijzen naar.
ἀπέ	= ἔπειτα.
διάζουμουν	van διάζομαι = opzetten van een weefwerk.
ἀπολογήθη	hier: antwoordde.
βαρέσουν	van βαρῶ.
18. παντυχαίνω	= ἀπαντέχω.
19. μαντί	= μαντῆλι.
παίρνει καὶ πάει	zij gaat op weg.
ματασήμανε	luid nogeens.
20. ἀπετοῦν	= πετοῦν.
26. ναχόρταγα	= ἀχόρταγα.

29. Dit liedje vertoont enige trekken van het dialect van Chios: τs = κ in τσαί, τσερδίτζη.

δίγετε	= δίνετε.
ρφανέψαμεν	= ὀρφανέψαμεν.
30. ὁ κάλλιος	= ὁ καλύτερος.
πὸστάθη	= ποὺ ἐστάθη = die gebleven is.

Rigas.

βάλωμεν	hier: aanstellen als.
ὀφφικιάλις	iemand die een ὀφίκιον bekleedt; Byzantijns woord van het Lat.: officium.
ὠμῶστε	van ὀμνύω, zweren.
ἀσπροθαλασσινοί	= ἡ Ἄσπρη Θάλασσα, Aegeïsche zee in tegenstelling met de Zwarte Zee.
ἀρμάδα	vloot.
ἀστραποπελέκια	gewoonlijk met haplologie: ἀστροπελέκι
Κιρζαλῆδες	of Κιρτζαλῆδες, Turkse en Bulgaarse vrijscharen van Mohamedaans geloof, die in de 18e eeuw het Turkse rijk teisterden.

De eigennamen in het eerste couplet zijn die van Griekse gouverneurs der Donau-provincies, die onthoofd werden.

Solomos.

Ὕμνος 11 ἀνάσαση	van ἀνασαίνω = herademen.
36 γεμάτη.	Het onderwerp is Τριπολιτσά.
38 θὰ νὰ βρῆ	= θά εὕρη.
42 ἀφεύγατη	= ἄφευκτη.
47 ἀντίσκοφτε	van ἀντικόφτω.
47 τὰ σκυλλιά	de Turken.
Ἐλεύθ. Πολ.	Het proza die vóór de versen komt is van de uitgever, de beminde leerling van Solomos J. Polylás.
λυχτάει	= ἀλυχτάει.
ἀγγεῖο τs' ἐρμιᾶs	voorwerp van ellende.
βασιλισσαίs μου	,,Koninginnen'' zijn de vrouwen die samen met het meisje leiden.
τὸ στραβὸ φέσι.	Het meisje ziet haar gestorven verloofde dansen met zijn muts opzijde van het hoofd.
ἀστέναχτεs	zonder zuchten.
Τρελ. Μαν.	Een moeder heeft twee kinderen door de donder verloren; zij is krankzinnig geworden en gaat in de nacht bij het kerkhof.
Ἀναφωνήτρα.	Een kerk van de Heilige Maagd te Zante.

ξέμετρα.	Een bijgeloof volgens wat een lint lang als de lengte van een mens, dat bij een kerk lang gebleven is en daarna door hem als een talisman gebracht, beschermt hem van ongeluk.

K a l v o s.

Πάργα	zie Commentaar Volksliederen, no. 10.
Α' νοός	gen. van *νοῦς*.
Δάματρα	= *Δήμητρα*, Demeter.
Θ' σίμβλος	bijenkorf.
καρπὸς λυαῖος	„die van de zorg bevrijdt'', druiven.
ΙΒ' ἀμβροσίοδμος	naar ambrozijn geurend.

V a l a o r i t i s.

Athanasios, de Diaken is een held v. d. vrijheidsoorlog.

χαϊμαλί	amulet.
φλοκάτη	wijde wollen mantel.
γκέγκικα	van *Γκέγκης*.
Θερμιά	Thermopylen.

O r p h a n i d i s.

πυρόσκαφον	= *ἀτμόπλοιον*.
'Απηλιώτης - ἀπό, ἥλιος	Oostenwind.
ἐκμυζῶντα	van *ἐκμυζῶ* = opzuigen.

A n t o n i a d i s.

Κρητηίς, ἐμύζων,	van *μυζῶ* = zuigen.

V e r n a r d a k i s.

λευχείμων	in het wit gekleed.

V i z y i n ó s.

Πᾶ = πάω νὰ γινῶ	ik zal worden. Vers 12 *πᾶ = πάει*.
Πᾶ vers 43	= *ἐπάνω*.
μουχτάτης	verbasterd Turks woord.
γαῖμα	= *αἷμα*.
φλάρος	Rooms katholieke monnik.
κατοσταῖς	zie *ἑκατοστή*.
σκώσουν	= *ἐσήκωσαν*.
λακπατᾶ	woest aanvallen op.
Κόκκινη Μηλιά	volksuitdrukking: Aziatise Turkije.

P a l a m a s.

Λιμνοθάλασσα. φτωχολόϊ	= *φτωχολογιά*.
στενόκαρδος	moedeloos.
Φωνή 17. *θυμωμένος μῆνας*	eind Januari—begin Februari, wanneer de amandelbomen al bloeien.
,, 53	In het museum van de Kerameikos in Athene bevindt zich een grafstele met een ruiterfiguur en opschrift: Dexileos. Het jongetje houdt de ruiter voor de H. Demetrius.
Δωδεκάλογος	
γγίξιμο	van *ἐγγίζω*.
δυναμάρι	waltoren.
γεράνιος	adjectief, donkerblauw.
ξαφτέρουγο	= *ἐξαπτέρυγο*
χουρμούζικος	Perzisch.
τυλιγάδι	boekrol.

Δωδεκάλογος	
κατατρεμένος	van *κατατρέχω*
συνεβγαλμένος	van *συνβγάζω,* uitgeleide doen.
ποντίφικες	van *ποντίφηξ,* R. K. kerkvorst.
Φλογέρα.	Dit epos behandelt de heldendaden van de Byzantijnse keizer Basilios, de Bulgarendoder. Na zijn grote overwinningen komt hij naar Athene, om de Maagd in het Parthenon te danken.
γασμοῦλος	scheldwoord: kind van een Frank en een Griekse moeder.
ὁ Δάσκαλος	de pedante schoolmeester.
γγίζει	van *ἐγγίζω.*
βούκρανο	runderschedel, versieringsmotief in de architectuur.
παγανός	heidens.
χοϊκός	van *χοῦς* aarde, vergankelijk.
σκούσμα	van *σκούζω.*
τριζογέρνουν	van *τρίζω* en *γέρνω*
ἀμολόητος	= *ἀνομολόγητος.*
τρυκανιστήρι	tournooiveld.
γήταυρος	watermonster uit de Nieuwgriekse folklore.
πέρπυρο	= *ὑπέρπυρον,* Byzantijnse gouden munt.
σαγί	mantel.
σκαραμάγκι	luxe-kleding der Byzantijnen.
τρίψαλο	kruimel.
μάσε	= *μάζεψε* van *μαζένω.*
ρούγα	weg.

Mawilis.

Χαραυγή: ἀσκόνει	= *σηκώνει.*
ξεστοχάει	vergeten.

Gryparis.

ποθοπλαντάζουν	zijn dol van liefde.
ὥρια	= *ὡραία.*
στάλα	druppel, hier: precies om 12 uur.
ἀντήλιο	tegen-de-zon.
τρώει	hier: met verlangen kijken.
περδικόστηθες	met een borst zoals die van de patrijs.
ἀνήσκιωτα κορμιά	lichamen die geen schaduw geven.
χαμπήθρα	= *λαμπηδών* = het glinsteren. Ogen schitterend en zwart als olijven.
Ὑβλαῖες	van *Ὕβλα,* antieke Griekse stad in O. Sicilië. Ovidius en Virgilius spreken over haar lekkere honing.
συλλοϊκά	verstand.

Porphyras.

δροσολογιέμαι	ik geniet van frisse wind.
πέφτω μέ	slapen bij.
ἔχω μάσσει	= *ἔχω μαζέψει.*

Kavafis.

Κεριά. *ἡ μέρες*	oude spelling; *οἱ μέρες.*
μὴ διῶ	= *μὴ δῶ* (dial.)
Βήματα. *λαράριο*	latijns woord: lararium ,,kapeltje der huisgoden'.'
Ἰθάκη. *ἐμπορεῖον*	stapelplaats, factorij.

S i k e l i a n o s.

I. *'Αλαφροΐσκιωτος*

ἀξόνι	= *ἄξων*.
σύφυλλο	gebladerte.
σκαρμός	dol (van een boot).
δεῖ	= *δύει*
ἦρτε	zie *ἦρθε* (dial.).
κλήρα	zie *κλῆρος*.
ρόχασμα	het ruisen.
ἄγλειφε	van *γλείφω*.
ἀνάνιωσαν	= *ἔνοιωσαν* (*νοιώθω*).
τανύτρα	vr. zelfstandig naamwoord van *τανύω* = trekken, rekken.
ἀφριστό	schuimend glas.
'Ασώματοι	de Engelen.
λειτουργός	de dienstdoende priester.

III. *'Ιερὰ ὁδός*.

μαραμένο	voorbeschikt.
ἀβασκαντήρα	middel tegen het boze oog.
ρτει	= *ἔρθη*.
ἔμοιαζ' ἔλεε	= *ἔμοιαζε νὰ λέη*.
ραγισματιά	= *ράγισμα*.
Νεκροδ. σφύζω	kloppen (hart).
λιγωτικός	van *λιγώνω*.
ἁδρός	= *ἁδρύς*.
ζόφος	avondduisternis.
ὁ ἱερέας ποὺ καταλύει	Een officiërende Griekse priester moet, nadat hij aan de gelovigen de communie gegeven heeft, de weinige wijn die nog in de kelk (*δισκοπότηρο*) is, tot de laatste druppel opdrinken (*καταλύει*), zodat er niets van het Heilige Bloed achterblijft. Dit gedicht werd geschreven in de tijd der Duitse en Italiaanse bezetting van Griekenland.

L e l y.

Δωδώνη. Τσολιᾶς.	Een spotnam, die eretitel geworden is, voor een in khaki geklede evzoon (van *τσόλι* of *τσούλι* = dweel).

S e f e r i s.

Στέρνα. Δομήνικος Θεοτοκόπουλος	de Griekse naam voor El Greco.

E l y t i s.

Ροδιά. κροκάτος	saffraankleurig.
μεσοφούστανα	zie *μεσοφόρι*.
Λεσβοπ. ἡ πεταλοῦδα ἔσερνε σκουλίκια	„de vlinder sleept wormen mee'' als erfelijke belasting.

INHOUD

Blz.

Inleiding . . . . v–xxi

Alphabet en phonetiek 1
Uitspraak van het Nieuwgrieks 2

Morphologie 9

Verbuiging 10
Verbuiging van de geleerde taal 14
Voornamen en familienamen 18
Onverbuigbare woorden 20

Het adjectief 21
Trappen van vergelijking 23
Onregelmatige adjectieven 23
De adjectieven in de geleerde taal 24

Telwoorden 25

Adverbia 28

Voornaamwoorden. Persoonlijke v.n.w. 29
Bezittelijke voornaamwoorden 31
Wederkerige „ 32
Aanwijzende „ 32
Betrekkelijke „ 33
Vragende „ 33
Onbepaalde „ 34
De voornaamwoorden in de geleerde taal 35

Werkwoorden 36
w.w. *εἶμαι* en *ἔχω* 37
Betekenis der wijzen 39
Betekenis der tijden 41
Groep op —*ω*. Actief 41
Aoristus 41
Asigmatische aoristus 42
Halfsamengetrokken w.w. 44
Passief 45
Samengetrokken w.w. 46
Onpersoonlijke w.w. Groep op — *ῶ* 47
W.w. in de geleerde taal 48

Voorzetsels 50
V.z. in de geleerde taal 53

Voegwoorden 54

Blz.

Tussenwerpsels 55

Syntactische opmerkingen 56
Het lidwoord 57
Naamvallen 58
Het werkwoord 59
Intransitiva met voorwerp 61
,,Laten doen'' 61
Uitdrukkingen uit de eredienst 61

Afleidingen en samenstellingen 61

EERSTE DEEL. PROZA.

I. Byzantijns tijdperk. J. Moschos 65
C. Porphyrogennetos 67

II. Geestelijke schrijvers 70
Zeventiende-eeuwse vertaling v. h. N. Testament.
Cyrillus Loukaris 71
Miniatis (Ilias) 72
Kosmas de Aetolier 74
Voulgaris (Evjenios) 76
Theotokis (Nikiphoros) 77

III. Enige lekenschrijvers D. Katartzis 79
L. Photiadis 80
Vilaras (Ioannis) 81
Koraïs (Adamantios) 82
Christopoulos (Athanasios) 85
Capodistrias (Johannes) 88
De Vrijbrief van Hydra 90

IV. Geschiedenis v. d. onafhankelijkheidsoorlog . . 91
Philimon (Ioannis) 91
Brief van Kolokotronis 95
Makryjannis (Ioannis) 97
Perrevos (Christophoros) 98
Trikoupis (Spyridon) 102
Dragoumis (Nikolaos) 105

V. De pers *Ἐφημερὶς τῆς Βιέννης* 107
Λόγιος Ἑρμῆς 108
Φίλος τοῦ Νόμου 109
Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος 110
Ἑλληνικὰ Χρονικά 110
Ἐφημερὶς τῶν Ἀθηνῶν 112
Ἠώς 113
Ἀπόλλων 114
Enige persoonlijkheden van de latere pers. E. Rhoïdis . 114
Vlachos (Angelos) 123
Nirvanas (Pavlos) 126

Blz.
Melas (Spyros) 131
De illegale pers 133
Zalokostas (Christos) 134
Binnen- en buitenlands nieuws uit de kranten 145
Koninklijke proclamaties (Georges II) 149
Zegewensen van aartsbisschop Chryssanthos 151
Communiqué's van de Generale Staf 152
Advertenties 153
De Radio 155
Vlachos (Georgios) 155
Kyriakidis (Michael) 158

VI. Wetenschap in de geleerde taal geschreven . . 160
Paparrigopoulos (Constantijn) 160
Hadzidakis (Georgios) 166
Balanos (Dimitrios) 169
Sotiriou (Georgios) 174
Zakythinos (Dionysios) 176
Burgerlijk Wetboek (G. Balis) 178

VII. Hoogleraren die in de dimotiki schrijven . . . 184
Triandaphyllidis (Manolis) 184
Kakridis (Ioannis) 189

VIII. Kunstproza in volkstaal. Psychari (Jean) 191
Karkavitsas (Andreas) 194
Papadiamantis (Alexandros) 197
Christomanos (Constantijn) 202
Theotokis (Constantijn) 208
Dragoumis (Ion) 216
Politis (Kosmas) 224
Daskalaki (Helle) 228
Theotokas (Georgios) 234
Miriwilis (Stratis) 250
Venezis (Ilias) 257
Petsalis (Athanasios) 261

IX. Critici. Vlastos (Petros) 268
Kyriakidis (Stilpon) 270
Tsatsos (Constantijn) 276
Hadzimichali (Angeliki) 281
Alkis Thrylos 286
Papanoutsos (Evangelos) 289
Dimaras (Constantijn) 292

X. Vertalers. Eftaliotis (Argyris) 295
Pallis (Alexandros) 300
Venizelos (Eleutherios) 303
Kakridis 309
Kazantzakis (Nikos) 311

Blz.

TWEEDE DEEL. POEZIE.

I. BYZANTIJNS TIJDPERK. ,,Digenis Akritas" 314
Ptochoprodromos 322

II. KRETENSISCH TIJDPERK ,,Erotokritos" 325
,,Het Offer van Abraham" 330

III. VOLKSLIEDEREN 334
I. Akritische liederen 335
II. Historische liederen 339
III. Klephten-liederen 341
IV. Gemengde onderwerpen 343
V. Heimwee 347
VI. Liefde 348
VII. Wiegeliederen 350
VIII. Klaagliederen 350

IV. MODERNE TIJD. Rigas 351
Solomos (Dionysios) 354
Kalvos (Andreas) 365
Valaoritis (Aristoteles) 367
DE PHANARIOTEN TE ATHENE 375
Soutzos (Alexandros) 373
Soutzos (Panajiótis) 376
Rangabis (Alexandros) 376
Orphanidis (Theodoros) 377
Antoniadis (Antonios) 380
Vernardakis (Dimitrios) 382
Vizyinos (Georgios) 383
DE SCHOOL VAN ATHENE 386
Palamas (Kostis) 386
Drossinis (Georgios) 411
Mavilis (Lorentsos) 412
Gryparis (Ioannis) 414
Porphyras (Lambros) 416
Kavafis (Constantijn) 422
Skipis (Soritis) 425
Sikelianos (Angelos) 427
Lely (Nikolaos) 445
Seferis (Georgios) 446
Elytis 450
COMMENTAAR 452

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
489.86AN8N C001
HET NIEUW-GRIEKSE LEERBOEK. UTRECHT
3 0112 023630046